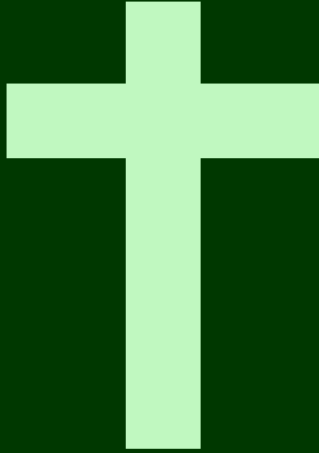

Tupana'ga
nhi'iãa

New Testament in Tenharim (BR:pah:Tenharim)

Tupana'ga nhi'iga

New Testament in Tenharim (BR:pah:Tenharim)

copyright © 1996 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tenharim

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Tenharim [pah], Brazil

Copyright Information

© 1996, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Tenharim

© 1996, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022

3eb8a851-f633-5209-8712-862a9511e134

Contents

Mateus	1
MARCOS	72
Lucas	108
João	178
Atos	221
Romanos	273
1 Coríntios	297
2 CORÍNTIOS	319
Gálatas	337
Efésios	346
Filipenses	357
Colossenses	362
1 Tessalonicenses	369
2 Tessalonicenses	375
1 Timóteo	378
2 Timóteo	386
Tito	392
Filemom	396
Hebreus	398
Tiago	423
1 Pedro	429
2 Pedro	436
1 João	440
2 João	445
3 João	446
Judas	447
Apocalipse	449

MATEUSVA'EA OMOMBE'U JESUS CRISTO'GA O Evangelho de Mateus

*Jesus Cristo'ga ramonhava'ea
(Lucas 3.23-38)*

¹ Agwa ko Jesus Cristo'ga ramonhava'ea mombe'ua. Ymyahũ Tupana'ga e'i Jesus Cristo'ga pe: "Eko ti gānduvihavuhetero Cristoramo," ei ga hako. Cristo xa'e nhande Jesus'ga pe a'ero. A'ereki ga nhanderuvihavuhete'ga. Jesus'ga ko Daviva'ea rakykwepoharamo Abraãova'ea rakykwepoharamo no.

² Ymyahũ Abraãova'ea Isaqueva'ea po'ria hako. Isaqueva'ea Jacóva'ea po'ria.

Jacóva'ea Judáva'ea po'ria Judáva'ea irũva'ea po'ria no.

³ Judáva'ea Peresva'ea po'ria Zerava'ea po'ria no. Tamarva'ea Peresva'ea yembora Zerava'ea yembora no.

Peresva'ea Esromva'ea po'ria.

Esromva'ea Arãova'ea po'ria.

⁴ Arãova'ea Aminadabeva'ea po'ria.

Aminadabeva'ea Nasomva'ea po'ria.

Nasomva'ea Salmomva'ea po'ria.

⁵ Salmomva'ea Boazva'ea po'ria. Raabeva'ea Boazva'ea yembora.

Boazva'ea Obedevea'ea po'ria. Ruteva'ea Obedevea'ea yembora.

Obedevea'ea Jesséva'ea po'ria.

⁶ Jesséva'ea Daviva'ea po'ria. Daviva'ea israelitasva'ea ruvihavuhuva'ea.

Daviva'ea Salomãova'ea po'ria. Uriasva'ea rembirekokwerava'ea Salomãova'ea yembora.

A'ereki Daviva'ea hambireko ahe pavêi.

⁷ Salomãova'ea Roboãova'ea po'ria.

Roboãova'ea Abiasva'ea po'ria.

Abiasva'ea Asava'ea po'ria.

⁸ Asava'ea Josafáva'ea po'ria.

Josafáva'ea Jorãova'ea po'ria.

Jorãova'ea Uziasva'ea ramonhava'ea.

⁹ Uziasva'ea Jotãova'ea po'ria.

Jotãova'ea Acazva'ea po'ria.

Acazva'ea Ezequiasva'ea po'ria.

¹⁰ Ezequiasva'ea Manassésva'ea po'ria.

Manassésva'ea Amomva'ea po'ria.

Amomva'ea Josiasva'ea po'ria.

¹¹ Josiasva'ea Jeconiasva'ea po'ria Jeconiasva'ea irũva'ea po'ria no. A'ea rupi Babilôniapeva'ea ruri otavuka Josiasva'ea re'yjava'ea pe ahe rerogwovo ogwyrri pe he'yjuhuvava'ea rerogwovo ahe mombytavo pevo.

¹² Babilôniapeva'ea ahe rerohorê Babilônia pe Jeconiasva'ea Salatielva'ea po'ria.

Salatielva'ea Zorobabelva'ea po'ria.

¹³ Zorobabelva'ea Abiúdeva'ea po'ria.

Abiúdeva'ea Eliaquimva'ea po'ria.

Eliaquimva'ea Azorva'ea po'ria.

¹⁴ Azorva'ea Sadoqueva'ea po'ria.

Sadoqueva'ea Aquimva'ea po'ria.

Aquimva'ea Eliúdeva'ea po'ria.

¹⁵ Eliúdeva'ea Eleazarva'ea po'ria.

Eleazarva'ea Matáva'ea po'ria.

Matáva'ea Jacóva'ea po'ria.

¹⁶ Jacóva'ea Joséva'ea po'ria. Joséva'ea Mariava'ea rembirekokwerava'ea. Mariava'ea ombo'a Jesus'ga. Ga ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo.

Nahã ko Jesus Cristo'ga ramonha mombe'ua.

¹⁷ Imbokwara'ara'arajavame catorze ko Abraãova'ea rakykwepoharava'ea ojopy'rupy'ruavo. Aerê Daviva'ea ari. Daviva'ea arirê imbokwara'ara'arajavame catorze ko Daviva'ea rakykwepoharava'ea ojopy'rupy'ruavo no. Aerê Josiasva'ea ari. Babilôniapeva'ea Josiasva'ea re'yjava'ea rerohoi Babilônia pe. Ahe rerohorê

imbokwara'ara'arajavame catorze ko aherakykwepoharava'ea ojopy'rupy'ruavo no. Aerē Cristo'ga ari.

*Jesus Cristo'ga aragwera
(Lucas 2.1-7)*

¹⁸ Jesus Cristo'ga aragwera ko nahā. Jesus'ga yembora rera ko Maria. Mariava'ea po'ria ahe'yembora pavēi omondo Mariava'ea Joséva'ea pe tahembireko ti hēa ga pavēi javo. Joséva'ea rembirekoa renonde Tupana'ga ra'uvapyryva Mariava'ea momburu'ai. ¹⁹ Hembireko gweri Joséva'ea Mariava'ea pavēi. Emo ikwahavame ahepuru'a Joséva'ea ojapyaka marā ti nehē javo. A'ero okokatuavo gwaramo ahe ei ovytyeri pe: “Apo hi po ti ji hēa hugwi a'ero nehē. Nda potari reki ji hēambotegwetea,” ei ahe. “Nurā po ti ji pohinhimimi hēa hugwi hēa mombe'ue'yma ga pe,” ei ahe ovytyeri pe.

²⁰ A'ea rehe ahe japyakai. Kiro ahe kiri. A'ea rupi Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga jipiukari Joséva'ea pe. Joséva'ea gwepia katu Tupana'gapyrive'ga okiri pe a'ero.

—Terekyhyji ti enhimbirekohava hugwi Daviva'ea rakykwepoharamo, ei ga Joséva'ea pe. A'ereki pyrynde hēa rerekoi. A'ereki Tupana'ga ra'uvapyryva hēa momburu'a, ei ga. ²¹ Aerē po ti hēa gwa'yra'ga mbo'ari nehē, ei ga. A'ero ti eno hēara'yra'ga rehe Jesus. Ereki ga ko ahembopiro'yhara'ga. Na tuhē, ei ga. Ombopiro'y po ti ga ojiheve'ga gandekote'varuhua hugwi nehē, ei ga. Hahye'yma pe po ti ga ga nderohoi a'ero nehē, ei Tupana'gapyrive'ga Joséva'ea pe.

A'ea erame ga hoi Joséva'ea hugwi. Aerē Joséva'ea ma'ēi.

²² Ipuru'a Mariava'ea gwembirekoe'ymane. Nahā hekoi Tupana'ga nhi'ipo'ruavo ymyahūva'ea po'ruavo. A'ereki ymyahū Tupana'ga nhi'i'ga mombe'uharava'ea a'ea mombe'u Tupana'ga nhi'i'ga mombe'gwovo. Ymyahū ahe ei hako:

²³ “‘Pehendu katu ti!’ ei Tupana'ga.

‘Ipuru'a po ti hēa akwaimbae'ga nderekoe'yvehēa nehē.

Aerē po ti hēa gwa'yra'ga mbo'ari nehē.

Ono po ti ga ga rehe Emanuel gareraramo,’ ei Tupana'ga,” ei ahe hako.

Garera ko Emanuel. A'ea ko: Tupana'ga oko nhande pyri.

²⁴ Aerē Joséva'ea ma'ēi. Oko ahe Tupana'gapyrive'ga nhi'i'ga rehe toko ti hēa nhirembirekoro a'ero nehē javo. A'ero ahe Mariava'ea reruri gwonga pe toroju ti hēa pavēi javo. ²⁵ Ahe gweru tehe ahe ojipyri. A'ereki ahe ndogwerekoi ve Mariava'ea ahera'yra'ga mbo'arame ahera'yrypy'ga. Ga rehe ahe inogi Jesus gareraramo.

2

Jaytata'ia kwahapyrava'ea

¹ Cidade de Belém me Jesus'ga ari. Jesus'ga re'yja'ga gwyri pe Judéia pe Belém u. Jesus'ga arame Herodesva'ea oko ganduvihavuhuro judeus'ga gwyri pe Jesus'ga re'yja'ga gwyri pe. Jesus'ga arame jaytata'ia kwahapyra'ga nduri irupeuhua hugwi ogwya hugwi kwara ipora hugwi. Uhu ga cidade de Jerusalém me ovahema. ² Kiro ga ei pevove'ga pe:

—Kiroki ga oko judeus'ga nduvihavuhuheteagwamamo – mome ga? O'a ga agwamo. A'ereki ore orohepia jaytata'ia ipyahuva'ea kwara ipora koty. A'ea ko ga'ara kwahavuka ore ve ojipiukaro gwaramo jaytata'ia. Hepiaga gwaramo ore ruri timbohete ti ga javo, ei ga.

³ Ga'ea kwahavame ahepy'a ndukatui okoteheavo Herodesva'ea py'a judeus'ga nduvihavuhuva'ea py'a. Ndukatui cidadepeve'ga py'a no Jerusalémmeve'ga py'a. ⁴ A'ero ahe ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga mbojatykaukari ga mbuhuruka ojipyri judeus'ga mbo'ehara'ga ndeheve – kiroki ga ombo'e Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe. Ga ndurame Herodesva'ea pyri ahe ei ga pe:

—Kiroki ga pe Tupana'ga e'i ga ti toko ganduvihavuhetero javo – mome po ti ga ari nehē Cristo'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga? ei Herodesva'ea.

⁵ A'ero ga ei ahe ve:

—Belém me – kiroki cidade u oregwyri pe Judéia pe – pevo po ti ga ari nehē, ei ga. Nahā ymyahū Tupana'ga nhi'i'ga mombe'uharava'ea ikwatijari hako. A'ereki Tupana'ga okwatijaruka ahe ve onhi'i'ga, ei ga. Tupana'ga e'i:

⁶ “Belémmeva'ero pécidade ndokoi huvihavarūiva'ea.

Huviha hete ko pécidade upa pende'yja'ga gwyri pe Judáva'ea rakykwepohara'ga gwyri pe Judéia pe.

A'ereki pécidadepeve'ga oko nhiremimo'ēhara'ga nduvihava'gwamamo israelitas'ga nduvihava'gwamamo.

Gwereco katu po ti ga pende'yja'ga nhapremo okovo ganduvihavuhetero nehē.”

—A'ea ymyahū Tupana'ga ei ikwatijaruka onhi'iga mombe'uharava'ea pe hako, ei ga Herodesva'ea pe.

⁷ Ga horame Herodesva'ea jaytata'ia kwahapyra'ga mbuhunhimimukari ojipyri a'ero. Ahe ei ga pe:

—Gara rupi jaytata'ia jipiukari pe me iporame raikwehe? Takwaha katu ti ji, ei ahe ga pe.

A'ero ga imombe'ukatui ahe ve. ⁸ Kwahapavame ahe ga mondoukari cidade de Belém me. Ahe e'i ga pe:

—Peho ti Belémmeve'ga pyri tayri'ga rekakatuavo. Ga repiagame ti pejora'ja ji pyri ga mombe'ukatupava ji ve a'ero, ei ahe ga pe. Jihi ti taho ga mboheteavo a'ero nehē no, ei ahe ga pe o'mbero.

⁹ Ahe rendupavirē jaytata'ia kwahapyra'ga hoi a'ero ogwovo Belém me. Ga horame jaytata'ia – kiroki jaytata'ia ojipiuka ga pe kwara ipora koty – kotihī akoja jipiukara'javi ga pe ogwovo ga nenonde ogwovo Jesus'ga rehei katu opytavo garuhava arimo. ¹⁰ Horyory hete ga jaytata'ia repiagame ogwovo ovahema tayri'ga ruhai pe.

¹¹ Onga pype ga tayri'ga repiagi ga'yembora reheve Mariava'ea reheve. Nurā ga neny'andurugi garovai pyteri pe nde ko orehoheva'ero javo. A'ero ga imondohetei mbatera ga pe gwovapytymba'voga hyrua ipe'avo jugwi. Ouro ga imondoi ga pe. Incenso perfume apopyra ga imondoi ga pe no. Iru'ia perfume apopyra ga imondoi ga pe mirra.

¹² Aerē ypytunimo okirame ga Tupana'ga rendukatui. Kiro ga ga momoranduvi. —Tapemombe'ui ti tayri'ga Herodes'ga pe. A'ereki ga ojuka pota tayri'ga. Tapejivya'javi ti Herodes'ga pyri, ei Tupana'ga ga pe.

Nurā oma'ērame ga hoi pehea rupi irūa rupi ogwovo ogwryi pe timombe'uyme ti tayri'ga Herodes'ga pe javo.

Oho nhimi Joséva'ea Egitopeva'ea gwryi pe

¹³ Jaytata'ia kwahapyra'ga horē Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga jipiukari Joséva'ea pe ahekiri pe. Ahe ve ga ei:

—Haite! Evy epo'ama! ei ga Joséva'ea pe. Eho ti ga nderogwovo tayri'ga gayhēa reheve. Eroho nhimi ti ga nderogwovo Egitopeve'ga gwryi pe, ei ga. Pevo ti pepyta. Aerē jate po ti ji imondoukari nhinhi'igagwera pe me nehē pejora'ja ti Belém me javo. Po ti ji namondoi nhinhi'igagwera pe me nehē, tapejora'javi ti avo Belém me. A'ereki avo Herodes'ga tayri'ga rekaruka kiro. A'ereki ga ojuka pota tayri'ga, ei Tupana'gapyrive'ga Joséva'ea pe.

¹⁴ Oma'ē Joséva'ea ovy a'ero. A'ea rupi ypytunimo ahe tayri'ga rohoi ga'yembora reheve ga nderogworogwovo Egitopeve'ga gwryi pe. ¹⁵ Pevo ahe ga nderovahemi. Aerē ga nduvame Egitopeve'ga gwryi pe Herodesva'ea manoi.

Nahā ga hoi opytavo Egitopeve'ga gwryi pe. Tupana'ga erame jate ga ndura'javi Egitopeve'ga hugwi. Nahā Tupana'ga ga mbuhurukara'javi Egitopeve'ga hugwi. Nahā hekoi Tupana'ga nhi'ipo'ruavo ymyahūva'ea po'ruavo. A'ereki ymyahū Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea a'ea mombe'u Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo aerē po ti nahā javo. Ymyahū ahe ei hako: “Egitopeve'ga gwrya hugwi ji jira'yra'ga mbuhurukari,” ei Tupana'ga,” ei ahe hako.

Ojigwarai Herodesva'ea tay'riva'ea rehe

¹⁶ Omania renonde Herodesva'ea nhimonha'ngaranuhūi jaytata'ia kwahapyra'ga ndehe. A'ereki ahe okwaha ji moandyandyi ga ojivya'jave'yma ji pyri javo. Dois anos gweri tayri'ga rehe kiro. A'ea Herodesva'ea okwaha. A'ereki nanongara jaytata'ia kwahapyra'ga omombe'u ahe ve ahe ga monhi'igame ojive. Nurā ahe osoldados'ga mondoukari cidade de Belém me Belém rembeyvyri hī pe no. Pevo ahe osoldados'ga mondoukari tojuka pa ti ga tapihama'ga javo – kiroki tayri'ga o'a jaytata'ia kwahapyra'ga hepiagirē jaytata'ia. Ahenhi'iga rupi soldados'ga hoi a'ero tapihama'ga ndepiaga. Ojuka pa ga tapihama'ga – kiroki ga gwereko dois anos ojihe, kiroki ga ndogwerekoi ve dois anos ojihe no. ¹⁷ Nahā hekoi Tupana'ga nhi'ipo'ruavo ymyahūva'ea po'ruavo. A'ereki ymyahū Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea Jeremiasva'ea a'ea mombe'u Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo aerē po ti nahā javo. Ahe e'i hako:

¹⁸ “Cidade de Ramá pe ga henduvi hēa jehe'oheterame ovy'are'yma.

Hahyahi hēajehe'oa.

Raquelhēa reki ojehe'o gwa'yrava'ea rehe.

Tegwete hēa ma'ngoma'ngohava.

A'ereki hēara'yrava'ea omanomba,' ei Tupana'ga,” ei Jeremiasva'ea hako.

Ojivy Joséva'ea Egitopeva'ea gwrya hugwi

¹⁹ Aerē Tupana'ga José'ga mbuhurukara'javi Egitopeve'ga gwyra hugwi. A'reki pevo ga u Herodesva'ea manorame. Herodesva'ea manorē yvagipeve'ga jipiukari Joséva'ea pe Tupana'gapyrive'ga. Joséva'ea pe ga ei ahékiri pe:

²⁰ —Ahe omanomba kiro – kiroki ahe ojuka pota tayri'ga. Evy epo'ama! Eroho ti ga kiro a'ero tayri'ga gayhēa reheve. Erojivya'ja ti ga eje'yja'ga gwyrī pe Israel pe, ei Tupana'gapyrive'ga Joséva'ea pe.

²¹ Oma'eamo ahe vyri a'ero tayri'ga rerogwovo ga'yembora reheve ga nderojivya pevo jitehe ogwyrī pe Israel pe ga nderovahema. ²² A'ea rupi Arquelau'ga oko Judéiapeve'ga nduvihavamo Israel pe opo'ria py'rovo Herodesva'ea py'rovo. A'ea kwahavame Joséva'ea kyhyji Arquelau'ga hugwi. Ndojupotari ahe Judéiapeve'ga gwyrī pe a'ero. Ypytunimo okirame Joséva'ea Tupana'ga rendukatui. Kiro ga Joséva'ea momoranduvi.

—Terehoi ti Judéiapeve'ga gwyrī pe, ei Tupana'ga ahe ve.

Nurā Joséva'ea ndohoi pevo. Galiléiapeve'ga gwyrī pe ahe hoi Israel pe. ²³ Pevo ahe ruvi cidade de Nazaré pe tayri'ga pavēi ga'yembora pavēi no. Nahā hekoi Tupana'ga nhi'ipo'ruavo ymyahūva'ea po'ruavo. A'reki ymyahū Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea a'ea mombe'umbe'u Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo. Jesus'ga mombe'gwovo ahe ei hako: “E'i po ti ga ga pe nehē Nazarépeve'ga, ei Tupana'ga,” ei ahe hako. Ga u pevo a'ero.

3

João Batistava'ea remimombe'ua

(*Marcos 1.1-8; Lucas 3.1-18; João 1.19-28*)

¹ Aerē João Batistava'ea rekoi ongae'yī me judeus'ga mobatizavo. Tupana'ga nhi'iga mombe'uheteavo João Batistava'ea rekoi Judéiapeve'ga gwyrī pe ongae'yī me. ² Hahyahi ahenhi'iga ahe erame:

—Pepohi tuhē ti pejikote'varuhua hugwi, ei ahe. Perojijijijyi ti pejeaporogita pejikokatuavo Tupana'ga nhi'iga rendukatuvavo. A'reki Tupana'ga oko gwerī nhanderuvi-havuhetero nhande repiakatuavo vyva koty nhande mongovo onhi'iga rupi, ei ahe ga pe.

³ Ymyahū Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea Isaiásva'ea omombe'u jipe João Batistava'ea. Ahe e'i João Batistava'ea mombe'unhogwenondeavo hako:

“Hahyahi po ti ganhi'iga

ga erame ga mbo'eavo ongae'yī me nehē,” ei Isaiásva'ea.

“E'i po ti ga nehē:

‘Pemboavujikwe ti pehea huvihava'ga pe

tuhu ti ga nhande pyri javo.

Pembohupi katu ti pehea ga pe,’ e po ti ga nehē,” ei Isaiásva'ea hako.

Tupana'ga ra'ya'ga renondeva'ea e'i nhandepojykaharete'ga ruraḡwama pe. Tonhim-boavujikwe ti ga garura renonde javo. A'ea pe ahe ei togwerojijiyi ti ga gweaporogita a'ea renonde javo.

⁴ Omongi João Batistava'ea yuranuhūa'javuhuva'ea rava apopyra camelo rava apopyra. Aheku'ayvira ko ipira. O'u ahe tukura hehira reheve.

⁵ He'yjuhuve'ga nuḡanduri onhimongyavo João Batistava'ea pyri ovahema. Uhu ga cidade de Jerusalém hugwi. Uhuuhu ga Judéiapeve'ga gwyrī hugwi nhaporemō no rio Jordão rembeyvyra hugwi no.

⁶ Ahe renduvame ga nhimombe'ukatui Tupana'ga pe jite'varuhu ji javo opohia jugwi. A'ero jate João Batistava'ea ga mobatizai rio Jordão pype.

⁷ Uhu he'yive'ga ahe pyri no fariseus'ga saduceus'ga pavēi tianemobatiza ti ga javo. Gandura repiagame João Batistava'ea ei ga pe:

—Tiruahū pendeaporogita! Pe'euhu pe pejohupe pejikokatupotare'yma ḡwaramo. Pe'e pe: “Haite! Xaho João Batista'ga pyri tianemobatiza ti ga. Nurā po ti Tupana'ga nonhimonha'ngaa'javi nhande rehe nehē. Ndahahyi po ti nhande ve a'ero nehē.” Nahā pe pe'e, ei João Batistava'ea. Maraname pe euhui nanongarava'ea naerū? Pe tuhē penhimbo'e nanongara rehe, ei João Batistava'ea ga pe.

⁸ —Jihi, ei João Batistava'ea, kiro po ti ji ei pe me: Po pe ndapepotari hahyva'ea Tupana'ga nhimonha'ngarame pe ndehe, a'ero ti peko katu, ei ahe. Tapembopogwea'javi ti pejite'varuhua pejikovo. Pe pohirame jugwi po ti Tupana'ga ei pe me nehē: “Ndovy'ari ga okote'varuhua rehe kiro opohia jugwi herojijiyita ojeaporogita. Nanhimonha'ngaa'javi ji ga ndehe a'ero.” Nahā po ti Tupana'ga ei pe me a'ero nehē, ei João Batistava'ea ga pe.

⁹ —Tape'ei ti pejiyvyteri pe: “Abraōva'ea nhaneramonhamo oko. Tupana'ga oarō hete Abraōva'ea. Nurā po ti Tupana'ga nonhimonha'ngai nhande rehe nehē.” A'ea ti tape'ei.

A'ereki Tupana'ga ndokoi reki Abraãova'ea rymymino'ga ndehe ga ndekote'varuhurame. Po Tupana'ga ojipe'ga pota, a'ero Tupana'ga oapo kwaha aga ita Abraãova'ea rymymino'ro ga mongovo, ei João Batistava'ea ga pe.

¹⁰ Kiro João Batistava'ea imombe'ui ojo'java'ea ga pe. Ga mbo'eavo ga ei:

—Akwaimbae'ga ombogwa gweri jykwa'ria pyvõ tambo'aruka javo. Po i'yva ndogwerekoi yva'ikatua, a'ero po ti ga imbo'ari imondovo tata pype nehë. Na jitehe Tupana'ga pe nderekogweri pe momboa tata pype hahyva'ea ruvihava pype pe pohire'yma gwaramo pejikote'varuhua hugwi pejikokatue'yma, ei João Batistava'ea ga pe imombe'gwovo.

¹¹—Uhu po ti ga nehë – kiroki ga ji hohe hete huvihavuhuhetero gwaramo, ei João Batistava'ea. Ji ki a'e te okoteheva'ea. Jihì opomobatiza yhya pyvõ jate. Nahã ji ikwahavukari ga pe pepohira pejikote'varuhua hugwi pendeaporogita rerorijija reheve pendekokatua reheve. Gaha po ti pe pojkauka Tupana'ga ra'uvapyryva pe aerëve'ga nehë. Nahã po ti ga pendekote'varuhua mombigukari pe mombyryvuka nehë, ei João Batistava'ea ga mombe'gwovo ga pe.

¹² Kiro João Batistava'ea imombe'ui ojo'java'ea ga pe. Ga mbo'eavo ga ei:

—Trigo jara'ga gwereko japira mbovehava opo pe tamboveve ti ji japira trigo hugwi javo, ei João Batistava'ea imombe'gwovo. Omono'ono'õ po ti ga oapoa trigo inhaga hyrua pype nehë. Japira po ti ga imbokai tata pyvõ nehë. Ndogwevi po ti tata upa nehë, ei João Batistava'ea.

—Na jitehe po ti jioheheteve'ga huvihavuhuhete'ga imboja'oja'ogukari pyryve'ga okote'varuhuve'ga hugwi okovo pyryve'ga pojkaharete'ga nehë, ei João Batistava'ea ga pe. “Tuhu ti pyryve'ga ji pyri yvagi pe upa avuirama nehë,” e po ti jioheheteve'ga nehë, ei João Batistava'ea. “Toho ti okote'varuhuve'ga ji hugwi ogwovo tata pype hahyva'ea ruvihava pype opytavo pevo avuirama nehë ojivryre'yma,” e po ti jioheheteve'ga nehë, ei João Batistava'ea Cristo'ga mombe'gwovo ga pe.

João Batistava'ea omobatiza Jesus'ga

(Marcos 1.9-11; Lucas 3.21-22)

¹³ Aerë Jesus'ga ruri Galiléiapeve'ga gwyra hugwi ua rio Jordão pe. Uhu ga ovahema João Batistava'ea pyri tanhimobatiza ti ga javo.

¹⁴ A'ero João Batistava'ea ei Jesus'ga pe:

—Toromobatizayme po ti ji nehë. Ndehe ko oreruvihavuhuhetero. Nde po ti ji mobatiza hamo a'ero nehë, ei João Batistava'ea Jesus'ga pe novia. Ako tehe ji nde pyri, ei ahe Jesus'ga pe. Maraname nde ruri ji pyri enhimobatizauka ji ve a'ero? ei ahe Jesus'ga pe.

¹⁵ A'ero Jesus'ga ei reki João Batistava'ea pe:

—Ji mobatiza tuhë ti kiro, ei Jesus'ga. A'ereki pyry nde ji mobatizai. Nahã po ti nhande rekokatui nhandekovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi nhaporemo nehë, ei Jesus'ga João Batistava'ea pe.

—Kwa, ei ahe Jesus'ga mobatizavo.

¹⁶ Ahe omobatizarë Jesus'ga hemi yhya hugwi. Kotihì Tupana'ga ipe'ai yvaga ga pe. Kiro Jesus'ga hepiagi Tupana'ga ra'uva ijyvame ojilhe. Inambua ja Tupana'ga ra'uva hekoi yvaga hugwi ijyvame ga rehe. ¹⁷ Nanime yvaga hugwi Tupana'ga nhi'igi Jesus'ga mombe'gwovo.

—Agwa'ga ko jira'yra'ga nhiremia'nguhete'ga, ei Tupana'ga. Anhimohë hete ko ji ga rehe, ei ga.

4

Diabo'ga omongo te'varuhu pota Jesus'ga

(Marcos 1.12-13; Lucas 4.1-13)

¹ Aerë Tupana'ga ra'uva Jesus'ga rerohoi ongae'yi me Diabo'ga ti toko ga pyri javo. “A'ereki Diabo'ga ga mongo te'varuhu pota,” ei Tupana'ga ra'uva. A'ero ga rerohoi ga rerovahema pevo.

² He'yiva'ea quarenta ko Jesus'ga kiri pevo. A'ea rupi ga ndo'ui arimo ppytunimo no tanhi'ĩ ti ji Tupana'ga pe javo. Quarenta Jesus'ga kirirë pevo ojuka ga ty'ara a'ero.

³ A'ero Diabo'ga ruri Jesus'ga pyri tamongo te'varuhu ji ga javo. Uhurame ga ei Jesus'ga pe:

—Ere'e jipe ndehe: “Jihì ko Tupana'ga ra'yramo.” A'ea nde ei, ei Diabo'ga. Gara'yramo ti ere kia pe ita pe a'ero: “Penhimbote ti a'ero pãoramo nhirembi'uramo.” A'ea ti ere jupe, ei Diabo'ga Jesus'ga pe.

⁴ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Nda'ei po ti ji jupe nehë, ei ga. Ymyahũ Tupana'ga okwatjaruka ahe ve ino'ũka hako. Aherembikwatjara e'i:

“Mbatara ua pyvõ jate rü nhande rekoï.

Tupana'ga nhi'imbava rendukatua pyvō nhande rekoi," e'i aherembikwatijara, ei Jesus'ga.
⁵ Aerē Diabo'ga Jesus'ga rerohoi cidadepyriva pe Jerusalém me a'ero. Yvate pe ga ga rerojiupiri gare'yja'ga jatykahavuhua rehe templo rehe ga mo'ama japyra rehe. ⁶ Ga rerovahemame pevo ga ei Jesus'ga pe:

—Ere'e jipe ndehe: "Jihi ko Tupana'ga ra'yramo." A'ea nde ei, ei Diabo'ga. Gara'yramo ti epo japyra hugwi ehia a'ero. Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga po ti nanembohirkarahyi yvyvo nehē. A'ero po ti ndahahyi nde ve nde porame japyra hugwi nehē. A'ereki ymyahū a'ea Tupana'ga okwatijaruka ahe ve inoḡuka hako, ei Diabo'ga Jesus'ga pe. Aherembikwatijara e'i:

"Tupana'ga po ti ojipyrive'ga mondoukari nde pyri nehē.

'Pea'ngu ti ga,' e po ti ga ojipyrive'ga pe yvagipeve'ga pe nehē.

'Pepyhy katu ti ga roerogwovo

tahahyyme'i ti ga pe javo,' e po ti Tupana'ga ojipyrive'ga pe nehē," e'i aherembikwatijara, ei Diabo'ga Jesus'ga pe.

⁷ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ymyahū Tupana'ga okwatijaruka ahe ve inoḡuka hako. Aherembikwatijara e'i:

"Tupana'ga ko ndepojykaharete'ga.

Gareaporogita rehe jate ti eko.

A'ero po ti ga nde pokogi nehē.

Ejeaporogitatehea rehe rūi ti eko

ji poko ti kiro javo tehe Tupana'ga pe," e'i aherembikwatijara, ei Jesus'ga Diabo'ga pe.

⁸ Aerē Diabo'ga ga rerohoa'javi. Yvate hete pe ga ga rerohoi ga rerojiupia vytyruhua rehe. Pea hugwi Diabo'ga hepiukapavi vyakotyve'ga nduvihava'ga gwyrā Jesus'ga pe. Gagwyrakatukatua ga hepiukari no. ⁹ Kiro ga ei Jesus'ga pe:

—A'ea nhaporemo po ti ji imondoi nde ve nehē. Po nde renypy'andurugi jirovai pyteri pe ji mboheteavo nde ko Tupanamo javo, a'ero po ti ji imondopavi nde ve nehē, ei Diabo'ga Jesus'ga pe.

¹⁰ —Satanás, ei Jesus'ga Diabo'ga pe. Nde Tupana rūi. Ejipe'a ji hugwi! Norombohetei po ti ji ndehe nehē. A'ereki ymyahū Tupana'ga okwatijaruka ahe ve inoḡuka hako. Aherembikwatijara e'i:

"Embohete ti Tupana'ga.

Gaha ndepojykaharete'ga.

Gaha jate ti embohete

ekovo ganhi'iga rupi jate," e'i aherembikwatijara, ei Jesus'ga Diabo'ga pe.

¹¹ A'ero Diabo'ga hoi ogwovo Jesus'ga hugwi. Nanime Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga jipiukari Jesus'ga pe ga pokoga mbatera imondovo ga pe.

Galilíapeva'ea na'ē Jesus'ga ombo'e

(Marcos 1.14-15; Lucas 4.14-15)

¹² Aerē ojipe'ga imombe'ui Jesus'ga pe.

—Ga João Batista'ga mongi cadeia pype ga Tupana'ga nhi'iga mombe'uro ḡwaramo, ei ga.

A'ea renduvame Jesus'ga hoi ojivya Galilíapeve'ga gwyrā pe. ¹³ Pevo ga jijyi cidade de Nazaré hugwi ogwovo ojipe pe cidade de Cafarnaum me Galilíapeve'ga gwyrā pe. Cafarnaum tuvi ypihua pyri lago da Galiléia pyri. Pevo ko judeus'ga nduvi Zebulomva'ea re'yja'ga Naftaliva'ea re'yja'ga pavēi. ¹⁴ Pevo Jesus'ga hoi Cafarnaum me. Nahā hekoi Tupana'ga nhi'ipo'ruavo ymyahūva'ea po'ruavo. A'ereki ymyahū Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea Isaiasva'ea a'ea mombe'u Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo. Ymyahū ahe ei hako:

¹⁵ "Pegwyrā pe herekoi pehea

– kiroki pehea oho ypiahu pe,' ei Tupana'ga Zebulomva'ea re'yja'ga pe Naftaliva'ea re'yja'ga pe no.

'Pegwyrā rekoi rio Jordão aherovai.

Ga ei pegwyrā pe Galiléia judeus'garūive'ga gwyrā gentios'ga gwyrā.

A'ea ga ei pegwyrā pe,' ei Tupana'ga," ei ahe.

¹⁶ "Ypytuna ja pe me pe ji kwahave'yma ḡwaramo.

Kiro po ti kojahua ja pe me pe ji kwahava ḡwaramo nehē.

Peko pe omanove'ga ja ji ve ji kwahave'ymame.

Kiro po ti ji jikwahavukari pe me

imbokojahuavo peakāgi pe nehē,' ei Tupana'ga," ei Isaiasva'ea imombe'gwovo hako.

¹⁷ Omombe'u jipe ahe Jesus'ga hoa Cafarnaum me. Uvame cidade pe Cafarnaum me kiro Jesus'ga ga mbo'embo'e. Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo ga ei ga pe:

—Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi, ei ga. Perojijyjijyi ti pejeaporogita pejikokatuavo pejikovo Tupana'ga nhi'iga rupi. A'reki Tupana'ga pe ndepia katu gweri penduvi-havuhuhetero yvya koty pe mongovo onhi'iga rupi, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga omo'emo'e ypy gwemimbo'eharamo
(Marcos 1.16-20; Lucas 5.1-11)

¹⁸ Aerē Jesus'ga hoi ypiahu pe Galiléia pe ogwovo yembeyvya rupi. Ohorame Jesus'ga mokonha'ga ndepiagi Simão'ga André'ga reheve. Ga ko onhoirū'ga. Simão'ga pe ga e'i no Pedro. Pirareheva'ero gwaramo Simão'ga imombori ipypira pira mboahava tipyhy pira javo. ¹⁹ Ovahemame ga pyri Jesus'ga ei ga pe:

—He pejiyo ti ji rupi nhiremimbo'eharamo. Aero po ti pe ji mombe'ui ojipe'ga pe nehē no. Pira pe peru oji'i. Kiro po ti pe ojipe'ga mbuhurukari ji pyri nehē toko ti ga Jesus'ga nhi'iga rupi javo, ei Jesus'ga ga pe.

²⁰—Kwa, ei ga.

Nambegwei ga hoi imboahava reja ogwovo ga rupi okovo garemimbo'eharamo.

²¹ Hehemo'i Jesus'ga hoi ogwovo yembeyvya rupi ojipe'ga ndepiagi Tiagova'ea João'ga reheve. Ga memei ko onhoirū'ga. Ganduva'ga ko Zebedeu'ga. Ga pavēi ga apygi yharuhua pype japokatua'java oapoa imboahava. Ovahemame ga pyri Jesus'ga nhi'igi Tiagova'ea pe João'ga pe no toko ti ga nhiremimbo'eharamo javo. ²² Nambegwei ga hoi yharuhua reja gwuva'ga reja no ogwovo Jesus'ga rupi okovo garemimbo'eharamo.

Jesus'ga omo'e ahe imombiga karugwara
(Lucas 6.17-19)

²³ Ojipejipea pe Jesus'ga hogahoi Galiléiapeve'ga gwyrā rupi hete ogwovo. Gajatykahai pe ga hogahoi ga mbo'eavo Tupana'ga nhi'iga rehe. Pyryva'ea ga imombe'ui ga pe Tupana'ga pe poko katu pota penduvihavuhuhetero javo.

—Perojijyjijyuka ti pejeaporogita Tupana'ga pe pejikoga ga rehe. Aero po ti ga pe pokokatui nehē imomboha pendekote'varuhua pe hugwi okovo penduvihavuhuhetero nehē, ei Jesus'ga ga pe.

Karugwaraparavuhua Jesus'ga imombipavi ga hugwi no. Ipopoakare'ýve'ga ga ga mbopopoakari no. Nahā ga reko'i gapyteri pe.

²⁴ Aero he'yjuhuve'ga imombe'umbe'ui nahanahā Jesus'ga ga pohano'i javo. Aero Síriapeve'ga nhaporemo ikwahavi no itetirūave'ga nderupava Jesus'ga pyri. He'yjuhu karugwara ga pe. Hahy paravuhu ga pe no. Anha'ga omongo aha ojipe'ga ojeaporogita rupi jate ojipe'ae'yma ga hugwi onhimongyavo Diabo'gapyryva'ea. Ojipe'ga aka'i pe mbipeuhu ga mboheagwyrva. Ojipe'ga nopo'ami. Nomyi tuhē ga upa. Ga nhaporemo ga ga nderuri Jesus'ga pyri topohano ti ga ga javo. Jesus'ga omombi pa ga hugwi a'ero ga mongokatua'java.

²⁵ He'yjuhuve'ga hogahoi Jesus'ga rupi onhimongyavo. Uhu ga ga pyri Galiléiapeve'ga gwyrā hugwi Dez Cidades hugwi no Jerusalém hugwi no Judéiapeve'ga gwyrā hugwi no rio Jordão aherovaja hugwi no. Nahā ga nduri ogwoogwovo ga rupi onhimongyavo.

5

Pyry hete ga pe, ei Jesus'ga
(Lucas 6.20-23)

¹ Onhimongyve'ga ndepiagame Jesus'ga jiupiri yvytyra rehe. Pevo ga apygame garemimbo'ehara'ga nduri ga pyri tihendu ganhi'iga javo. ² Ombo'embo'e ga ga kiro. ³ Aero ga ehetei ga pe:

—Pyry hete ga pe – kiroki ga e'i ikwahava ovytyera: “Tupana'ga ji pokogame jate po ti ji rekokatui nehē.”

Ga erame na ojikheteavo Tupana'ga rehe pyry hete ga pe.

A'reki ganduvihavuhuhetero Tupana'ga gwepia katu ga imombryva ga pe, ei Jesus'ga.

⁴ Pyry hete ga pe – kiroki ga okoveveuhu ojehe'gwovo.

A'reki ga ko Tupana'ga remimbohoryva'java'gwama, ei Jesus'ga.

⁵ Pyry hete ga pe – kiroki ga oko nhyrō onhimbohetee'yma.

A'reki yvya koty Tupana'ga remimondoagwama ga pe ga ero gwaramo, ei Jesus'ga.

⁶ Pyry hete ga pe – kiroki ga oko katu pota hete okoheteavo Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi.

A'reki ga ko Tupana'ga remimombryva'gwama, ei Jesus'ga.

⁷ Pyry hete ga pe – kiroki ga ojipe'ga porogwety.

A'reki ga tuhē ko Tupana'ga rembiporogwetyagwama, ei Jesus'ga.

⁸ Pyry hete ga pe – kiroki ga gweaporogita katu Tupana'ga reaporogita rehe jate xako javo.

A'ereki ġa Tupana'ga repiagaġwama, ei Jesus'ga.

⁹ Pyry hete ġa pe – kiroki ġa onhoarōuka hete ojipe'ġa pe.

A'ereki a'ea Tupana'ga eaġwama ġa pe. “Ga ko jira'yra'ġa,” e po ti Tupana'ga ġa pe nehē, ei Jesus'ga.

¹⁰ Pyry hete ġa pe – kiroki ġa pe ojipe'ġa okote'varuhu.

Ga ndekoro ġwaramo Tupana'ga nhi'ġa rupi ojipe'ġa te'varuhuro ġa pe.

Pyry hete ġa pe – kiroki ġa pe ġa ite'varuhu.

A'ereki ġanduvihavuhetero Tupana'ga gwepia katu ġa imombyryva ġa pe, ei Jesus'ga.

¹¹ —Pyry hete pe me ġa ete'varuhurame pe me. Ga imondorame hahyva'ea pe me pyry hete pe me. Ite'varuhuparavuhuva'ea pe nhaporemō ti ġa ei pe me o'mbero nehē pe ndekoro ġwaramo jireheva'ero. Ga erame na pyry hete pe me, ei Jesus'ga ġa pe.

¹² —Pejoryjory hete ti ġa ġigwarairame pe ndehe nahā. A'ereki Tupana'ga gwereko katu pe me yvagi pe ikwepykavuhua pyryheteva'ea. Aerē po ti ġa imondo pe me nehē. A'ereki pe peko ymyahūva'ea ja Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharava'ea ja hahyrame pe me. A'ereki ymyahū aġwamove'ġa namonhava'ea ojigwarai Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharava'ea rehe no, ei Jesus'ga ġa pe.

Jukyra ndogwerekokatua'javi mbatera

(Marcos 9.50; Lucas 14.34-35)

¹³ —Jukyra omongo katu mbatera imonemukare'yama jupe. Pyry mbatera a'ero, ei Jesus'ga. Peko pe jukyra ja vvyakotyve'ġa pe ġa mongokatuavo. A'ereki pe peko katu pendoryndoryvamo ġapyteri pe Tupana'ga pyryva repiuka ġa pe Tupana'ga nhi'ġa mombe'gwovo ġa pe nahā po ahe toko hamo javo. Penhi'ġa rendukaturame po ti ġa ndekokatui nehē no, ei Jesus'ga ġa pe.

—Po jukyra ndapyryva'javi, marā po ti ahe imombyryva'javi jukyra a'ero nehē? Ahe nombryva'javi tuhē jukyra, ei Jesus'ga. A'ero ahe ndopo'rua'javi jukyra. Omombo ahe a'ero. Hehe ahe pyruġi a'ero ohoohorame, ei Jesus'ga. Po na jitehe pe ndapepyryva'javi, maranuhū pe ojipe'ġa mongokatui naerū? Maranuhū po ti ji nhimoirūukara'javi pe me nehē behepiuka ti Tupana'ga pyryva ġa pe javo pe me naerū? ei Jesus'ga ġa pe.

Peko pe kojahuva'ea'javuhuva'ea, ei Jesus'ga

(Lucas 8.16; 11.33)

¹⁴ —Peko pe kojahuva'ea'javuhuva'ea vvyakotyve'ġa pe Tupana'ga repiuka ġa pe, ei Jesus'ga. Cidade ituvame vvytyruhua rehe nhande nhaporemō hepiagi. A'ereki pevo jukwaha upa, ei Jesus'ga. ¹⁵ Imondygame lamparina ahe ndohovapyġi lamparina hyrua pyvō. Pyte'mbia rehe ahe omondo lamparina. Ombokojahu lamparina ongapypeve'ġa pe nhaporemō a'ero tohepia ti ġa javo, ei Jesus'ga.

¹⁶ —Na jitehe ti pembokojahuuka vvyakotyve'ġa akaġi pe. Marā po pe imbokojahuukari ġa pe? Kiro ji imombe'ui pe me. Peko katu ti Tupana'ga ja pejuvete'ġa ja pejkoga ġa rehe ġa pokoga. Pendekokatua repiagame po ti ġa ikwahavi Tupana'ga pyryva ġa mboheteavo yvagipeve'ġa mboheteavo nehē Tupana'ga omombyry ġa javo. Nahā pe Tupana'ga repiukari ġa pe.

Jesus'ga ombo'e Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe

¹⁷ —Tape'ei ti pejiivyteri pe: “Jesus'ga uhu yvya koty javo nhande ve. ‘Tapekoa'javi ti Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi,’ e po ti ġa nhande ve nehē. ‘Tapekoa'javi ti Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharava'ea nhi'ġagwera rupi no,’ e po ti ġa nehē.” A'ea ti tape'ei pejiivyteri pe, ei Jesus'ga ġa pe. A'ereki nanongara pe rūi javo ji ruri ikwehe, ei ġa.

—Ajo ji pe mbo'ekatuavo ahe'eagwera po'rua rehe, ei Jesus'ga ġa pe. ¹⁸ Imombe'ukatuavo ji ei: Moisésva'ea remimbo'eagwera ti ndopavi'i'i nehē. Yvaga pave'yname po ti Moisésva'ea remimbo'eagwera ndopavi'i'i nehē. Yvya pave'yname po ti Moisésva'ea remimbo'eagwera ndopavi'i'i nehē. Xunhi'i'iva'ea vehevi po ti ndopavi aheremimbo'eagwera hugwi nehē. Aheremimbo'eagwera apiavo ihoi nehē. A'ea renonde po ti aheremimbo'eagwera ndopavi nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

¹⁹ —Ojipe'ġa po ndokopavi Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi. A'ereki ġa ei: “Jara rupi aheremimbo'eagwera rupi ji rekoi. A'ereki a'ea pyry aheremimbo'eagwera. Jara rupi aheremimbo'eagwera rupi ji ndakoi. A'ereki akoja hohe jara koji'i pyry aheremimbo'eagwera,” e po ġa. Nahā po ġa ojipe'ġa mbo'ei ġa pe hendukatuuka onhi'ġa. Nanongara'ġa pe po ti Tupana'ga ei nehē: “Ndahuvihavi'i'i ko ġa.” Nahā po ti Tupana'ga ei okovo ġanduvihavuhetero ġa ndepiakatuavo nehē, ei Jesus'ga.

—Ojipe'ġa po oko Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi nhaporemō ojipe'ġa mbo'ekatuavo hehe ġa pe hendukatuuka aheremimbo'eagwera nhaporemō. Nanongara'ġa pe po ti

Tupana'ga ei nehē: “Ga ko huvihava.” A'ea po ti Tupana'ga ei okovo gānduvihavuhuhetero ga ndepiakatuavo nehē, ei Jesus'ga.

²⁰—A'e ji pe me a'ero: Koji'i ti peko katu hete pembo'ehara'ga hohe fariseus'ga hohe no. Po ga hohe rūi pe ndekokatui, a'ero po ti Tupana'ga penduvihavuhuhete'ga rūi nehē. A'ero po ti ga napenderohoi yvagi pe nehē, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga omombe'u katu onhoarōe'ŷve'ga

²¹—Pekwaha pe nhaneramonhava'ea moġitagwera, ei Jesus'ga. A'ea e'i: “Tapejukai ti ojipe'ga,” e'i nhaneramonhava'ea moġitagwera. “Po pe ga jukai, a'ero po ti ojipe'ga pe nderohoi juiz'ga rovai pyteri pe te'i ti ga pe me nehē: ‘Pehe ti pemento ahe ja kiro pendekote'varuhuro gwaramo.’” A'ea nhaneramonhava'ea moġitagwera i'ei, ei Jesus'ga.

²²—Jihi reki a'e pe me: Po pe nhimonha'ngatehei pejikotyve'ga rehe, a'ero po ti ojipe'ga pe nderohoi juiz'ga rovai pyteri pe te'i ti ga pe me nehē: “Pehe ti pemento kiro pendekote'varuhuro gwaramo.” Na tuhē po ti nehē, ei Jesus'ga. Pe'e tehe po pe pejikotyve'ga pe: “Ikwhave'ŷheteva'eal” Po nanongara pe ei ga pe ga mbotegweteavo penhimonha'ngavo ga rehe, a'ero po ti ojipe'ga pe nderohoi judeus'ga moġitahara'ga ndovai pyteri pe nehē te'i ti ga pe me: “Pehe ti pemento kiro pendekote'varuhuro gwaramo.” Na tuhē po ti nehē, ei Jesus'ga. Pe'e tehe po pe pejikotyve'ga pe: “Nderekwahavihu nde ekovo!” Po nanongara pe ei ga pe ga mbotegweteavo penhimonha'ngavo ga rehe, a'ero po ti Tupana'ga pe mondoukari tata pype hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei Jesus'ga. Na tuhē po ti nehē, ei Jesus'ga.

²³—A'ero ji ei nde ve: Ereru tehe po nde Tupana'ga pe tamondouka ti ji ikwava'ēhava rehe javo. Herurame po nde erekwahava'ja, jikotyve'ga onhimonha'nga ji rehe javo. Ikwhava'javame ti teremondo ve Tupana'ga pe a'ero. ²⁴Eheja ti ikwava'ēhava pyri. Eho na'ē ti ejikotyve'ga pyri gapy'a nogatuavo ejihe ga mbohoryva'java. A'erorame jate ti ejora'ja ikwava'ēhava pyri hehe imondoteheavo Tupana'ga pe, ei Jesus'ga.

²⁵—Po nde rekote'varuhuro ojipe'ga pe, a'ero po ti ga ei nde ve nehē: “Xaho tuhē ji rupi juiz'ga pyri,” e po ti ga nehē. “Ga pe po ti ji ndete'varuhua mombe'ui nehē te'i ti ga nhandereaporoġita pe javo,” e po ti ga nde ve nehē. Ga nde rerohorame juiz'ga pyri kotihī ti ere ga pe ga ma'ngoma'ngoga ga rupi egwovo. Ere ti ga pe: “Nhande tuhē ti xanhimbovyvy na'ē.” A'ea ti ere ga pe. Po ti nde nerema'ngoma'ngogi ga pehea rupi nehē, a'ero po ti ga nde rerohoahy i juiz'ga pyri. A'ero po ti juiz'ga nde mondoukari guarda'ga pe nehē. Guarda'ga po ti nde mongi cadeia pype nehē. ²⁶Imombe'ukatuavo ji ei nde ve: A'ea pype po ti nde pytai nehē. Nde imondokatupave'ymame ikwepykava, a'ero po ti guarda'ga nanerenohema'javi nehē, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

Taperekoi ti penhimbireko'garūive'ga, ei Jesus'ga

²⁷—Pekwaha pe nhaneramonhava'ea moġitagwera, ei Jesus'ga. “Taperekoi ti penhimbireko'garūive'ga.” A'ea nhaneramonhava'ea moġitagwera i'ei, ei Jesus'ga.

²⁸—Jihi reki a'e pe me: Kiroki ga hēa repiaguho hēa rerekopotaheteavo – gareaporoġita ite'varuhu. A'ereki hēa garembirekohēa rūi. Ga hēa rerekorame Tupana'ga ei a'ea ko ite'varuhu javo. Na jitehe Tupana'ga ei ite'varuhu javo ga hēa potaruhurame.

²⁹—Po ejeakwara pyvō ejohukoty rūi nde rekote'varuhui, a'ero ti ehkeyi ejeakwara imombo nahā imombiga ejekote'varuhua! ei Jesus'ga. Tiruahū ti nde ve ndereakwara mombora nehē. Po imombore'yma nde neremombigi ejekote'varuhua, a'ero po ti koji'i tiruahū nde ve nehē Tupana'ga nde momborame hahyva'ea ruvihava pype nde rekote'varuhuro gwaramo. A'ero ji ei nde ve: Koji'i pyry nde imomborame ejeakwara ejekote'varuhua mombiga, ei Jesus'ga gambote'varuhua mombora pe javo. Nderekote'varuhua pigame po ti Tupana'ga nanemombora'javi hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei Jesus'ga.

³⁰—Po epoa pyvō ejohukoty rūi nde rekote'varuhui, a'ero ti ehaygwe'ro epoa ejihugwi imombo nahā imombiga ejekote'varuhua! ei Jesus'ga. Tiruahū ti nde ve ndepoa mombora nehē. Po imombore'yma nde neremombigi ejekote'varuhua, a'ero po ti koji'i tiruahū nde ve nehē Tupana'ga nde momborame hahyva'ea ruvihava pype nde rekote'varuhuro gwaramo. A'ero ji ei nde ve: Koji'i pyry nde imomborame epoa ejekote'varuhua mombiga, ei Jesus'ga gambote'varuhua mombora pe javo. Nderekote'varuhua pigame po ti Tupana'ga nanemombora'javi hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei Jesus'ga.

Ahepohira hembirekoa hugwi

(Mateus 19.3-9; Marcos 10.2-12; Lucas 16.18)

³¹—Nhaneramonhava'ea moġitagwera e'i: “Kiroki ga opohi gwembirekohēa hugwi – a'ea ti ga tokwatija na'ē imondovo hēa pe aerē hēa mondovo ojihugwi nehē.” A'ea ahemoġitagwera i'ei, ei Jesus'ga.

³² —Jihi reki a'e pe me: Opohi po ga gwembirekohēa hugwi ojipe'ga hēa rerekoro gwaramo, ei Jesus'ga. Po ojipe'ga ndogwerohoi hēa hēarembireko'ga hugwi. Naname hēarembireko'ga opohirame hēa hugwi opohi tehe hēa hugwi. Gapohitehea ndapryyvi Tupana'ga pe, ei Jesus'ga.

—Ga pohiteherame hēa hugwi po ti hēa ojipe'ga rerekopotari a'ero nehē, ei ga. Ga rerekorame hēa ajaujuri a'ero. A'ereki hēa hembireko jitehe jypyve'ga pavēi, ei ga. Hēarembirekopyy'ga reki ite'va hete a'ero, ei Jesus'ga. A'ereki ga hēa mboajuajuruka opohitehero gwaramo hēa hugwi, ei ga. Tupana'ga ndopotari nanongara.

—Kiroki ga kirē gwereko hēa – gaha ite'varuhu. A'ereki ga gwereko garemirekohēa. Tupana'ga ndopotari nanongara no, ei Jesus'ga.

Tapehenoi ti pe'erame, ei Jesus'ga

³³ —Pekwaha tuhē pe nhaneramonhava'ea moġitagwera, ei Jesus'ga. Ymyahū nhaneramonhava'ea moġitagwera i'ei: “Pe'e po pe Tupana'ga renoina: ‘Nahanahā po ti ji rekoī nehē. A'itituhēva'ea pe kiro ji ei. Tupana'ga ji'ea renduvame ga ei ji ve a'itituhēva'ea pe ga ei javo.’ Po a'ea pe ei, a'ero na tuhē ti peko Tupana'ga pe ndepiagame,” e'i nhaneramonhava'ea moġitagwera, ei Jesus'ga.

³⁴ —Jihi reki a'e pe me: Tapehenoi ti Tupana'ga pe'erame nahā po ti ji rekoī nehē javo, ei ga.

—Na jitehe ti tapehenoi Tupana'ga apoa pe'erame a'ero po ti ga nhinhi'iga reroviari nehē javo, ei ga. Tapehenoi ti yvaga a'ero. A'ereki a'ea ko Tupana'ga apykava nhanderuvete'ga apykava. Pe yvaga henonhame pe Tupana'ga renoi a'ero, ei ga. Nurā ti tapehenoi yvaga pe'erame nahanahā po ti ji rekoī nehē javo.

³⁵ —Tapehenoi ti yvya no. A'ereki yvya ko Tupana'ga pya nongava. Nurā ti tapehenoi yvya pe'erame nahanahā po ti ji rekoī nehē javo.

—Tapehenoi ti cidade de Jerusalém. A'ereki Jerusalém ko Tupana'ga cidade nhanderuvihavuhete'ga cidade. Nurā ti tapehenoi Jerusalém pe'erame nahanahā po ti ji rekoī nehē javo.

³⁶ —Tapehenoi ti penhiakaġa. A'ereki tegwete pe me peji'ava mbotehava imotiġa! Tegwete pe me peji'ava mbotehava imohuna no! Tupana'ga jate oapo pe'ava imotiġa imohuna no, ei Jesus'ga. Nurā ti tapehenoi penhiakaġa pe'erame nahanahā po ti ji rekoī nehē javo.

³⁷ —Po ti na pendekopotarame pe'ji ti: “Nahā po ti ji rekoī nehē.” A'ea jate ti pe'ji Tupana'ga renonhe'yma ga'apoa renonhe'yma no. Po ti na rūi pendekopotarame pe'ji ti: “Ndakoi po ti ji na nehē.” A'ea jate ti pe'ji Tupana'ga renonhe'yma ga'apoa renonhe'yma no. A'ereki ite'varuhuve'ga Diabo'ga pe mbo'e Tupana'ga renonha rehe mbatera renonha rehe no, ei Jesus'ga.

Terejipygi ti ga rehe, ei Jesus'ga
(Lucas 6.29-30)

³⁸ —Pekwaha pe nhaneramonhava'ea moġitagwera, ei Jesus'ga. A'ea e'i: “Po ojipe'ga hekyi ndereakwara, a'ero ti ehekyi gareakwara ejipyga. Po ojipe'ga nde kwari imbo'gwy neranha, a'ero ti embo'gwy garanha ejipyga.” A'ea nhaneramonhava'ea moġitagwera i'ei, ei Jesus'ga.

³⁹ —Jihi reki a'e nde ve: Terejipygi ti ojipe'ga rehe ga rekote'varuhurame nde ve, ei Jesus'ga. Po ga kwari nderetyvapea rehe, a'ero ti ejirova ga pe tokwa ti ga ojipea rehe no javo, ei Jesus'ga.

⁴⁰ —Po ojipe'ga nde rerohoi juiz'ga pyri hekyjukapota ndecamisa nde hugwi ga ite'varuhu ji ve javo juiz'ga pe, a'ero ti a'ea ehekyi ejihugwi imondovo ga pe. Ehekyi ti ojipea imondovo ga pe no epaletó, ei Jesus'ga.

⁴¹ —Po ojipe'ga ei nde ve: “Eroho ti jiapoa ji ve pevo um quilómetro.” Ga erame na nde ve um quilómetro rehemo'i ti eroho ga'apoa a'ero dois quilómetros. Nahā ti tandepyry ga pe, ei Jesus'ga. ⁴² Po ojipe'ga ei nde ve embuhu ti ji ve javo, a'ero ti emondo ga pe. Po ojipe'ga ei nde ve embuhu'rā ti ji ve javo, a'ero ti emondo'ā ga pe, ei Jesus'ga.

Pearō hete ti penhiarō'e'yve'ġa, ei Jesus'ga
(Lucas 6.27-28, 32-36)

⁴³ —Pekwaha tuhē pe nhaneramonhava'ea moġitagwera, ei Jesus'ga. A'ea e'i: “Pearō hete ti penhiarō'heteve'ġa. Tapearōi ti penhiarō'e'yve'ġa.” A'ea nhaneramonhava'ea moġitagwera i'ei, ei Jesus'ga.

⁴⁴ —Jihi reki a'e pe me: Pearō hete ti penhiarō'e'yve'ġa, ei Jesus'ga. Po ga ndekote'varuhui pe me, a'ero ti penhi'ī Tupana'ga pe emomyry ti ġa pe javo, ei Jesus'ga. ⁴⁵ Nahā ti peko katu Tupana'ga ra'yramo yvagipeve'ga ra'yramo tiandepyry ti nhandejuvete'ga ja javo. A'ereki

ga pyry hete okote'varuhuve'ga pe pyryve'ga pe no, ei Jesus'ga. Pyry hete ga ga pe oapoa japoi kwara japoi imboruka ga pe. Ga pyry ga pe imongyrukari amana ga pe. Nahā ga ga nderekokatui okokatuve'ga okote'varuhuve'ga ndeheve, ei Jesus'ga.

⁴⁶ —Po penhiarōheteve'ga jate pe pearō hete, a'ero Tupana'ga ei pe me: “Pe okote'varuhuve'ga ja reki penhiarōheteve'ga aromo penhiarōe'ŷve'ga arōe'yma.” Nahā ga ei pe me. A'ereki okote'varuhuve'ga – kiroki ga omono'ono'oguhū itambere'ia governo pe – ga na jitehe oarō oarōheteve'ga jate, ei Jesus'ga.

⁴⁷ —Po pe nhi'igatui pejikotyve'ga pe jate pendoryndoryvamo ga ndehe, a'ero ojipe'ga hohe rūi pe ndekokatui reki. A'ereki Tupana'ga kwahave'ŷve'ga onhi'igatu ojikotyve'ga pe jate gworygworyvamo ga ndehe no, ei Jesus'ga.

⁴⁸ —Pearō hete ti ga nhaporemō penhiarōheteve'ga penhiarōe'ŷve'ga ndeheve. Nahā po ti pe ndekopyryvamo pejuvete'ga javijitehe yvagipeve'ga javijitehe nehē, ei Jesus'ga.

6

Imondoteherame ti terekoi okokatu'āve'ga ja, ei Jesus'ga

¹ —Tape'ei ti pejiyvyteri pe: “Nahanahā po ti ji rekokatui jirekokatua repiuka ojipe'ga pe. A'ero po ti ga ji mbohetei nehē.” A'ea ti tape'ei. Po pe ndekokatui tanhimbohete ti ga javo. Po pe ndekokatui a'ea rehe jate, a'ero po ti penduvete'ga yvagipeve'ga nomondo pendekokatua kwepykava pe me nehē, ei Jesus'ga.

² —Nurā imondoteherame imbatere'ŷve'ga pe ti terekoi okokatu'āve'ga ja. A'ereki ojatykahava pype ga omondo tehe imbatere'ŷve'ga pe cidade rapea rupi no. A'ereki pevo he'yjuhuve'ga ohooho jipi ga ndepiaga ga imondorame. A'ero ga ndepiagame ga ga mbohetei. Ganemimbohetea jate ikwepykava okokatu'āve'ga pe, a'e ji imombe'ukatuavo pe me, ei Jesus'ga. Tupana'ga po ti nombohetei okokatu'āve'ga imondoe'yma ga pe ganemimondotehea kwepykava a'ero nehē, ei Jesus'ga.

³ —Imondoteherame imbatere'ŷve'ga pe ti teremboukwahavi ojipe'ga pe a'ero. ⁴ Tokwahavyme ti ga. Nderuvete'ga reki gwepia pa neremimondonhimima. Ga tuhē po ti omondo neremimondotehea kwepykava nde ve nehē, ei Jesus'ga.

*Nahā ti pe'ji penhi'igame Tupana'ga pe, ei Jesus'ga
(Lucas 11.2-4)*

⁵ —Tapekoi ti okokatu'āve'ga ja penhi'igame Tupana'ga pe. A'ereki ikatu hete ga pe ga amame ojatykahava pype cidade rapea peahai pe no onhi'igā Tupana'ga pe. A'ereki ga nhi'igame Tupana'ga pe he'yjuhuve'ga gwepia ga mboheteavo oko katu ga javo, ei Jesus'ga. Ganemimbohetea jate oko ikwepykava okokatu'āve'ga pe, a'e ji imombe'ukatuavo pe me, ei Jesus'ga. Tupana'ga po ti nombohetei okokatu'āve'ga imondoe'yma ga pe ganhi'igā kwepykava a'ero nehē, ei Jesus'ga.

⁶ —Ndehe reki, enhi'igame Tupana'ga pe, nde tehe ti eho enhonga pe hyrua pype hovapytyma. Pevo ti enhi'ī nhimī ejuvete'ga pe Tupana'ga pe. Ga gwepia pa reki. A'ero po ti ga ikwahavi nenhi'inhimima ojive nehē. A'ero po ti ga imondo nenhi'igā kwepykava nde ve nehē, ei Jesus'ga.

⁷ —Penhi'igame Tupana'ga pe ti tapenhi'inhī'itehei, ei Jesus'ga. Tupana'ga kwahave'ŷve'ga ja rūi ti penhi'ī ga pe. A'ereki onhi'igame Tupana'garūiva'ea pe gwemimboheteheara pe ga onhi'imbukuhu jupe. “A'ero po ti turi pyryva'ea nhande ve nehē,” ei ga novīa ikwahave'yma, ei Jesus'ga. ⁸ Tapekoi ti ga ja a'ero. A'ereki penduvete'ga okwaha pendekoa gwi'igwīa ti ga togwereko javo. Paporandua renonde ga hugwi ga okwahavipe pe mbatere'ymame, ei Jesus'ga.

⁹ —Marā po ti pe nhi'igā Tupana'ga pe a'ero? Kiro ti ji imombe'ui pe me. Penhi'igame nhanderuvete'ga pe Tupana'ga pe nahā ti pe'ji ga pe: “Apī, yvagipeva'ero nde ereko katu hete.

Tanerenoi'igatu ti ga nhaporemō a'ero

nde mboheteavo ga ko Tupanete'ga javo nde ve.

¹⁰ Herejo ti vvyakotyve'ga nduvihavuhuhetero ekovo.

Nde nhi'īpo'ru ga yvagi pe

okovo neremimbotarimova'ea rupi.

Na jitehe kiro ti ga tanenhi'īpo'ru avo no yvya koty

okovo neremimbotarimova'ea rupi.

¹¹ Embuhuruka ti ore ve mbatera jipi toro'u ti a'ero.

¹² Ore ndorokwahava'javi ojipe'ga ndekote'varuhua orojihe henonhe'yma.

Na jitehe ti orerekote'varuhua emombo ore hugwi ikwahava'jave'yma henonhe'yma.

¹³ Satanás'ga ore mongo te'varuhu pota.

Toremongote'varuhuukari ti ga pe.

Ore poko ti toronhi'ĭpo'ruyme ti Satanás'ga orokoe'yma garemimbotarimova'ea rupi. A'ereki ndehe ko vvyakotyve'ga nduvihavuhuhetero ereko. Ndehe ndepopoaka.”

Nahā ti pe'ji penhi'igame Tupana'ga pe, ei Jesus'ga ġa mbo'eavo.

¹⁴—Nahā ji pe mbo'ei tapekwahava'javi ti ojipe'ga ndekote'varuhua pejihe javo. Pe ikwahava'jave'ymane gadekote'varuhua pejihe henonha'jave'ymane po ti penduvete'ga omombo pendekote'varuhua pe hugwi ikwahava'jave'ymane henonhe'ymane nehē. ¹⁵ Po pe ikwahava'javi gadekote'varuhua pejihe henonha'java, a'ero po ti penduvete'ga nomombori pendekote'varuhua pe hugwi ikwahava'java nehē, ei Jesus'ga.

Ti'uyeme ti timbohete ti Tupana'ga javo, ei ahe

¹⁶—Pe'e po pe: “Ti'uyeme ti kiro timbohete ti Tupana'ga javo.” A'ea po pe ei i'ue'ymane. Nahā i'ue'ymane ti tapekoi okokatu'ave'ġa ja. A'ereki i'ue'ymane ġa okoveveuhu'ā gwova rerekokatue'ymane hahy nhande ve javo. Nahā ġa ndekoi i'ue'ymane tokwaha ti ojipe'ga nhande i'ue'ymane javo. A'ereki ġa e'i ovyvteri pe: “Ikwahavame po ti ġa nhande mbohetei ġa oko katu Tupana'ga mboheteavo i'ue'ymane javo.” Ganemimbohetea jate ikwepykava okokatu'ave'ġa pe, a'e ji imombe'ukatuavo pe me, ei Jesus'ga. Tupana'ga po ti nombohetei okokatu'ave'ġa imondoe'ymane ġa pe i'ue'ymane kwepykava a'ero nehē, ei Jesus'ga.

¹⁷—Ndehe, tambohete ti Tupana'ga javo ndere'ui po nde. Po a'ea rehe nde ndere'ui, a'ero ti emongy nhande e'ava rehe. Ejovahei ti no. ¹⁸ A'ero po ti ndiukwahavi ojipe'ga pe nde i'ue'ymane. Nderuvete'ga reki gwepia pa. A'ero po ti ġa ikwahavi nde i'ue'ymane nehē. A'ero po ti ġa imondoi i'ue'ymane kwepykava nde ve nehē, ei Jesus'ga.

Ikatheteve'ea yvagi pe

(Lucas 12.33-34)

¹⁹—Tapemono'ono'oguhū ti pejive he'yjuhuva'ea ikatuvave'avo vvyv koty. A'ereki avo aryry'ia ombote'va aheapoa. Jypopo aheapoa avo no. Iporomive'ga uhuraha aheronga pe imima aheapoa avo no, ei Jesus'ga. ²⁰ Pejiko ti Tupana'ga rehe pejikokatuavo pejikovo garemimbotarimova'ea rupi jate. Nahā po ti pe pemono'ono'ogatu pejive ikatheteve'ea yvagi pe nehē. Aryry'ia nombote'varuhui aheapoa yvagi pe. Nomombupugi aheapoa pevo no. Iporomive'ga ndohoi yvagi pe imima aheapoa, ei Jesus'ga. ²¹ Nurā ji ei pe me: Pejiko hete ti Tupana'ga rehe pejikokatuavo pejikovo garemimbotarimova'ea rupi jate. Po avo vvyv koty peapoa uvame, a'ero vvyakotyva'ea rehe pe pemondo pejeaporogita imohina jipi. Po yvagi pe peapoa uvame, a'ero yvagipeva'ea rehe pe pemondo pejeaporogita imohina jipi, ei Jesus'ga.

Ndereakwara ko lamparina ja nde ve, ei Jesus'ga.

(Lucas 11.34-36)

²²—Ndereakwara ko lamparina ja nde ve, ei Jesus'ga. Ndereakwakaturame po ti nde hepiakatui egwovo kojahua rupi ikwahava nehē. Na jitehe ndeaporogitakaturame ekovo pota Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi po ti nde rekokatukwahavi nehē, ei Jesus'ga.

²³—Ndereakwate'varuhurame po ti nde nderehepiagi egwovo ppytuna rupi ikwahave'ymane nehē. Na jitehe ndeaporogitate'varuhurame ekopotare'ymane Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi po ti nde nderekokatukwahavi nehē, ei Jesus'ga. Ejeaporogita katu ti a'ero. Po nde nandeaporogitakatu, a'ero po ti nde nderekokatukwahavi'i'ekote'varuhua nehē! ei Jesus'ga ġa pe.

Tegwete ahe ve Tupana'ga arōhava ahe mbatera arōheterame

(Lucas 16.13; 12.22-31)

²⁴—Tiruahū ahe poravykyrame mokonha'ga pe opojoykahara'ga pe. Po ahe oporavyky mokonha'ga pe, a'ero po ahe ojipe'ga arōhetei ojipe'ga arōe'ymane. Ovy'a hete po ahe onhimiarōve'ga rehe ojipe'ga koty ojirovage'ymane.

—Na jitehe ahe nonhi'ĭpo'rukatu ti Tupana'ga ovy'aheterame itambere'ia rehe. Tupana'ga potaheterame ahe ndovy'ahetei itambere'ia rehe. Itambere'ia potaheterame ahe ndojirovagi Tupana'ga koty, ei Jesus'ga.

²⁵—Nurā ji ei pe me: Tape'agataruhui ti mbatera rehe. Tape'ei ti: “Maramarā po ti ji rekoj nehē? Gara po ti ji a'u nehē? Ahā po ti ji ve nehē. Gara po ti ji amongi nehē? Aerē po ti jipira itoropavi nehē.” Tape'ei ti nahā penhi'agataruhue'ymane.

—Tapekouhui ti penhimi'ua rehe, ei Jesus'ga. Tupana'ga pe apo. A'ero po ti ġa imondoukari pe me mbatera nehē to'u ti ġa javo. A'ereki Tupana'ga pe koji'i pyry

pendekoa. Tapekouhui ti pejipira rehe. Oapo ga penda'oa. A'ero po ti ga imondoukari pepira pe me nehē. A'ereki Tupana'ga pe koji'i pyry penda'oa, ei Jesus'ga.

²⁶—Pehepia ti gwyrā'ia ikwahava. Notymi ojive gwyrā'ia. Ndohetysi gwemityma i'gwovo a'ero. Nomono'o'gi mbatera opoitava ryrua pype aerē po ti ti'u javo. O'u reki gwyrā'ia. A'ereki penduvete'ga yvagipeve'ga ouka jupe. Pe me ga ei: “Koji'i ji rekohetei pe ndehe,” ei Tupana'ga pe me. Nurā po ti ga imondoi pe me nehē no, ei Jesus'ga.

²⁷—Pe'agataruhu po pe javo: “Koji'i po ji nhimomboakari hamo. Um meio metro po ti ji nhimomboakara'javi nehē.” Nahā po pe ei. Pe'agataruhu po pe a'ea rehe javo novia. Napenhimomboakara'javi tuhē po ti pe nehē, ei Jesus'ga.

²⁸—Tape'agataruhui ti pejipira rehe no gara po ti amongi nehē javo. Pehepia ti yvoty'ria nhuhū me. Henhui onhimomboaka onhimongyavo yvoty'ria. Ndooravykyi ipyhyga i'gwovo. Ndoapoi opi'ria. ²⁹A'e ji pe me: Ymya aheruvihavuhuva'ea Salomāova'ea omongi tapy'ynhapipyryva jipi. Ikatu hete tuhē ahepipyryva onhimongyavo. Ahepipyryva hohe reki yvoty'ria ikatuhetero. ³⁰Tupana'ga ombokatu ipira nhungwavuhua pira okovo hehe. Nhungwavuhua horyory nhuhū me kiro. Ko'emame ahe omombo nhungwavuhua tata pype tamohendy ti tata javo. Nombokwara'ari nhungwava.

—Koji'i Tupana'ga pe arōi imondoukari tapy'ynhapira pe me pemongi ti javo. Xunhi pe pejiko ga rehe! ei Jesus'ga.

³¹—Tape'agataruhui ti. Tape'ei ti: “Gara po ti ti'u nehē? Gara po ti timongi nehē?” A'ea rūi ti pe'ji. ³²A'ereki a'ea rehe nhaporemō judeus'garūive'ga gentios'ga nha'ataruhu jipi – kiroki ga ndojikogi Tupana'ga rehe. Tape'agataruhui ti hehe a'ero. A'ereki penduvete'ga yvagipeve'ga okwaha pe mbatere'ymame togwerekō ti ga gwi'gwia nhaporemō javo, ei Jesus'ga.

³³—Tupana'ga ko penduvihavuhuhetea. Pejirokwa ti pejikovo ganhi'iga rupi gaha ko jiruvihavuhuhetea tuhē javo, ei Jesus'ga. Kiroki a'ea rehe Tupana'ga omondo gwea-porogita imohina – a'ea rehe jitehe ti pemondo pejeaporo'gita imohina no. Pe ndekorame na po ti Tupana'ga imbuhupavi mbatera pe me nehē togwerekō paravuhu ti ga javo, ei Jesus'ga. ³⁴Nurā ti tape'agataruhui ko'emameva'ea rehe. Tape'ei ti: “Marā po ti ji ve ko'emame?” Tape'ei ti na. Ko'emame po ti Tupana'ga pe pokogi nehē no. Nane'ymi hekoī tiruahūva'ea a'gwamo ko'emame jipi. Kirogwe tape'agataruhui ti ko'emameva'ea rehe, ei Jesus'ga.

7

Tape'epe'ei ti ga pe, ei Jesus'ga (Lucas 6.37-38, 41-42)

¹—Tape'epe'ei ti ojipe'ga pe: “Nahanahā ga okote'varuhu.” Tape'euhui ti a'ea. A'ero po ti Tupana'ga nde'i a'ea pe me nehē, ei Jesus'ga. ²Pe epe'erame ojipe'ga pe na jitehe po ti Tupana'ga eahyi pe me nehē. Pe imondorame hahyva'ea ojipe'ga pe na jitehe po ti Tupana'ga imondoi hahyva'ea pe me nehē, ei Jesus'ga. Pe ekaturame ga pe na jitehe po ti Tupana'ga e'i katu pe me nehē, ei Jesus'ga.

³—Ereko te'varuhu nde ejikotyve'ga pe. A'ero nde ei ga pe: “Hay'ihua oko ndereakwari pe,” ere nde. Maranameuhū nde euhui a'ea ga pe ndokokatui ga javo? Jihi a'e reki nde ve: Okyta reki oko ndereakwari pe! ei Jesus'ga. Nahā ji ei nde ve nde koji'i ereko te'varuhu ga hohe javo. Nde nderekwahavi reki ejekote'varuhua naerū? ei Jesus'ga.

⁴—Maranameuhū nde euhui ejikotyve'ga pe naerū? Tere'ei ti ga pe a'ero: “Na ji hekyi hay'ihua ndereakwara hugwi.” Tere'ei ti nahā okyta rekorame ejeakwari pe naerū. ⁵A'ereki nde nderehepiakatui ve hekyita gareakwara hugwi okyta pytarame ejeakwari pe. Okokatū'āva'ea ko nde! A'ereki okyta rerekoe'ŷva'ea ja nde ere'e: “Ji nderekoī jireakwari pe,” ere nde. Ehekyi na'ē ti okyta ejeakwara hugwi. A'ero po ti nde hepiakatui hekyita hay'ihua gareakwara hugwi nehē, ei Jesus'ga ga pe.

A'ea Jesus'ga ei epohi na'ē ti ete'varuhua hugwi kirē ga pokoga javo.

⁶—Kiroki Tupana'ga apoa pyryva'ea – a'ea ti tapemondoi nha'gwati'ga pe, ei Jesus'ga. Tapemondoi ti mbo'ya pérolas apopyra pyryva'ea porcos pe, ei Jesus'ga. A'ereki porcos ndokwahavi pyryva'ea nha'gwati'ga pavēi. Po ti pe imondoi jupe, a'ero po ti ipyrūpyru'gi hehe, ei Jesus'ga. Ivaga pendovai po ti pe hu'ui nehē no.

A'ea Jesus'ga ei ga pe tapemondoi Tupana'ga nhi'iga imombe'gwove'ŷ Tupana'ga arōe'ŷve'ga pe javo. A'ereki ga ndokwahavi pyryva'ea.

Tupana'ga pe ti peporandurandu, ei Jesus'ga (Lucas 11.9-13)

⁷—Penhi'igame Tupana'ga pe ti peporandurandu ga pe pejikovo. A'ero po ti Tupana'ga imondoukari pe me nehē. Pehekaeka ti tihepia ti javo. A'ero po ti pe hepiagi nehē.

Pekwapekwa ti porta rehe pejikovo taho ti ji jurukwara rupi javo. A'ero po ti pe hoi hupi nehē, ei Jesus'ga. ⁸ A'ereki kiroki ga onhi'i Tupana'ga pe ore poko javo – ga pe nhaporemō Tupana'ga omondouka okovo imombyryva iporanduve'ga pe hekahara'ga pe okwaokwave'ga pe, ei Jesus'ga.

⁹ —Po penda'yra'ga ei pe me embuhu ji ve pāo javo, a'ero ita rūi po pe imondoi ga pe pejikovo garuvamo. ¹⁰ Po penda'yra'ga ei pe me embuhu ji ve pira javo, a'ero mboja rūi po pe imondoi ga pe, ei Jesus'ga. ¹¹ Ite'varuhue'ŷva'ea ja po pe pekwhaha imondovo peja'yra'ga pe. Peko te'varuhu pe reki. Po pe gānduvamo pekwhaha imondovo peja'yra'ga pe, a'ero koji'i penduvete'ga yvagipeve'ga pyryheteve'ga ikwahahetei pyryheteve'ea imondovouka pe me pe poranduvame ga pe, ei Jesus'ga.

¹² —Pe'e po pe pejiyvyteri pe: “Po ojipe'ga oko katu nhande ve nhande pokoga hamo.” Po nahā pe ipotari, a'ero na jitehe ti peko katu ga pe ga pokoga jipi no. A'ereki a'ea rehe jitehe Moisésva'ea ombo'e Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea pavēi, ei Jesus'ga.

*Mokohava'ea pehea
(Lucas 13.24)*

¹³ —Ndipypiriva'ea ko porta Tupana'ga ronga apoa, ei Jesus'ga. Peho ti ndipypiriva'ea rupi a'ero. A'ereki ipypiva'ea ko hahyva'ea ruvihava apoa porta. Pehea hahyva'ea ruvihava viaramo a'ea ipypiva'ea no. He'yjuhuve'ga oho ipypiva'ea rupi, ei Jesus'ga.

Nahā Jesus'ga ei. A'ereki he'yjuhuve'ga ndopohipotari okote'varuhua hugwi okovo gwemibotarimova'ea rupi. A'ero po ti ga hoi hahyva'ea ruvihava pype nehē.

¹⁴ —Tupana'ga ronga apoa porta ko ndipypiriva'ea, ei Jesus'ga. Pehea garonga viaramo a'ea ndipypiriva'ea no. Ohorame a'ea rupi po ti ga ndekoi ga pyri avuirama nehē, ei ga. Ndahe'yive'ga hepiagi ndipypiriva'ea ogwovo hupi, ei Jesus'ga.

Nahā Jesus'ga ei. A'ereki ndahe'yive'ga opohi pota okote'varuhua hugwi okovo Tupana'ga remibotarimova'ea rupi. Opohirame po ti ga hoi ga pyri upa avuirama nehē.

*Penhimboko'i ti Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'uhara'ga hugwi, ei Jesus'ga
(Mateus 12.33-37; Lucas 6.43-44)*

¹⁵ —Penhimboko'i ti Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'uhara'ga hugwi. Uhurame pe pyri ga oko nhyrō okokatuve'ga ja ovelha ja novia. Ga ndokonhyrōi reki pe moandyandyita ja'gwara'java'ea ja lobo ja. Na tuhē ga ndekoi pe mbote'varuhupota, ei Jesus'ga. ¹⁶ Gandekoa repirepiagame po ti pe nhimombaragwahavi ga ndehe nahanahā ga ndekote'varuhui nhande moandyandyita javo, ei Jesus'ga.

—Yva'ia repiagame ahe okwaha i'yva. A'iti tuhē! Ahe ndoykyi figo gwakagwa'yva hugwi. A'ereki gwakagwa'yva figo'yva rūi figueira rūi, ei Jesus'ga. Na jitehe ahe ndoykyi uva ka'api'uhua hugwi. A'ereki ka'api'uhua uva'yva rūi videira rūi, ei Jesus'ga. Yva'ia repiagame ahe ikwahavi i'yva a'ero.

—Na jitehe gāndekoa repiagame ahe ikwahavi. Gandekokatua repiagame ahe ikwahavi gāndeaporogitapyryva. Gandekote'varuhua repiagame ahe ikwahavi gāndeaporogitate'varuhua, ei Jesus'ga.

¹⁷ —Na jitehe i'yvakatuapora ko yva'ikatua. I'yvate'varuhuapora ko yva'ite'varuhua, ei Jesus'ga. ¹⁸ Tegwete yva'ikatua i'yvate'varuhua rehe. Tegwete yva'ite'varuhua i'yvakatua rehe, ei Jesus'ga. ¹⁹ Po i'yva ndogwerekoi yva'ikatua, a'ero ahe imbo'ari imondovo tata pype, ei Jesus'ga. ²⁰ Ahe okwaha i'yva. A'ereki ahe gwepia herekorame yva'ia ojipe.

—Na jitehe ahe Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'uhara'ga kwahavi. A'ereki ahe gwepia gāndekoa nahanahā ga ndekote'varuhui javo, ei Jesus'ga.

*Tupana'ga okote'varuhuve'ga nduvihavuhuhete'ga rūi
(Lucas 13.25-27)*

²¹ —Kiroki ga e'i tehe ji ve: “Ndehe ko orepojkaharetero. Ndehe ore orombohete” – gahā po ti ndohoi yvagi pe ojikoge'yva ji rehe imomborukare'yva okote'varuhua nehē, ei Jesus'ga. Jiruva'ga yvagipeve'ga po ti gānduvihavuhuhete'ga rūi ojikoty'are'yva ga pavēi nehē, ei Jesus'ga. Kiroki ga oko gareaporogita rupi – gahā po ti oho pevo ojikoga ji rehe imomboruka okote'varuhua nehē. Ganduvihavuhuhetero po ti ga oko a'ero ojikoty'a ga pavēi nehē, ei Jesus'ga.

²² —Aerē mbapava koty po ti Tupana'ga okokatuve'ga mbuhurukari ojipyri ga mongovo avuirama nehē, ei Jesus'ga. Okote'varuhuve'ga po ti ga gāndoukari hahyva'ea ruvihava pype ga mombyta avuirama nehē, ei Jesus'ga. Ga ga mondoukaramē hahyva'ea ruvihava pype po ti ga e'ga'ei nde ko orepojkaharetero javo ji ve onhimongyavo nehē: “Oromombe'u ore Tupana'ga nhi'iga ga mbo'eavo hehe nahanahā Jesus'ga ei javo,” e po ti ga ji ve nehē. “Kiroki ga pe Diabo'gapyryva'ea oko te'varuhu anha'ga – ga hugwi orombojipe'a ore anha'ga Jesus Cristo'ga pe mbojipe'a javo jupe. Oroapo ore ahemonhimomby'aheteve'a

he'yjuhuva'ea Jesus'ga oapouka ore ve javo," e po ti ġa ji ve nehē, ei Jesus'ga. ²³ A'ero po ti ji ehetei imombe'ukatuavo ġa pe nehē: Peko pe ambotehero ji hugwi pejikoangave'yma jireheva'ero. Pejipe'a ti ji hugwi pejigwovo. A'ereki nane'yimi pe pekote varuhu. A'ea po ti ji ei ġa pe nehē, ei Jesus'ga.

*Ahe ko onga apohara'ga ja
(Lucas 6.47-49)*

²⁴—Kiroki ġa nhinhi'iga rendu katu okovo nhinhi'iga rupi – kiroki a'ea ji amombe'u ko – ġa pe ji ei ikwahapyra'ga. A'ereki ġa ko onga apohara'ga ja – kiroki ga oapo ġwonga hyvykoita imohina itauhua rehe, ei Jesus'ga. ²⁵ Aerē amana ikyreteuhui. Hehanhuhū yhya a'ero ua garonga pyri yvya atyma. Yvytua turuhui no. Ipopoaka yvytua garonga rehe novia. Ndo'ari reki garonga. A'ereki imondovo itauhua rehe ga oapo imohina, ei Jesus'ga.

²⁶—Jara'ga – kiroki ġa nanhirendukatui okoe'yma nhinhi'iga rupi – ġa pe ji ei ikwahave'yve'ga. A'ereki ġa ko onga apohara'ga ja – kiroki ga oapo ġwonga imondoteheavo y'ytiġa rehe jate imohina, ei Jesus'ga. ²⁷ Aerē amana ikyreteuhui. Hehanhuhū yhya a'ero ua garonga pyri yvya atyma. Yvytua turuhui no. Ipopoaka yvytua garonga rehe imbovavavava imbo'a. O'arahy upa garonga, ei Jesus'ga.

Jesus'ga ombo'e ga huvihavuhete'ga ja

²⁸ Jesus'ga a'ea mombe'upavirē pevove'ga nhimomby'ai garemimbo'ea rehe. ²⁹ A'ereki ga tuhē okwaha hete ġa mbo'eavo huvihava'ga ja. Gambo'ehara'ga ja rūi – kiroki ġa ombo'e Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe – ġa ja rūi ġa ġa mbo'ei a'ero.

8

*Jesus'ga omoka'ē ahejagwa
(Marcos 1.40-45; Lucas 5.12-16)*

¹ Jesus'ga jyviriē vytyruluhua hugwi ogwovo he'yjuhuve'ga hoi ga reviri ogwovo ga rupi. ² Ijajauhuvē'ga ruri Jesus'ga pyri ġwenypy'anduruga jihoheva'ero ji poko javo. Jesus'ga renoina nde ko jipojykaharetero javo ga ei:

—Nde eremoka'ē kwaha jياجwa ji hugwi. Po nde imoka'ēpotari jياجwa, a'ero po ti nde imoka'ēi nehē, ei ga Jesus'ga pe.

³ A'ero Jesus'ga jipoapyhoi opokoga ga rehe. E'i ga ga pe:

—Apota ji. Eka'ē ga hugwi! ei Jesus'ga.

Kotihī ika'ēi ga hugwi a'ero.

⁴ Jesus'ga e'i ga pe:

—Teremombe'ui tuhē ti ojipe'ga pe, ei ga. Eho ti ejipiuka ikwava'ēhara'ga pe oka'ē jياجwa javo. Emondo tehe ti mbatepyryva ga pe tokwava'ē ti ga Tupana'ga pe okovo Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi. Nde imondorame ga pe po ti pevove'ga nde repiagi nehē. A'ero po ti ġa ikwahavi nehē ġajagwa oka'ē javo, ei Jesus'ga ga pe.

*Jesus'ga omombi karugwara soldadova'eapyriva'ea hugwi
(Lucas 7.1-10)*

⁵ Jesus'ga vahemirē Cafarnaum me romano'ga soldados'ga nduvihava'ga ruri Jesus'ga pyri. Ovahē ga Jesus'ga pyri topoko ti Jesus'ga jipyrive'ga javo. ⁶ Jesus'ga renoina jipojykaharetero ko nde javo ga ei Jesus'ga pe:

—Jipyrive'ga itetirūa hete onhinoġa nhironga pe. Nomyinha'javi ga. Hahy hete ga pe no, ei ga Jesus'ga pe.

⁷ A'ero Jesus'ga ei:

—Aho po ti ji ga pyri imombiga ga hugwi a'ero kiro, ei ga.

⁸ A'ero soldados'ga nduvihava'ga ei Jesus'ga pe:

—Jipojykaharetero nde ji hohe ereko huvihavamo, ei ga. A'ero ji nda'ea'uvi eho ti nhironga pe ga repiagi jave'yma nde ve. Terehoa'javi ti ga repiagi. Irupeuhu ti emondo epopoakara nhironga pe imombiguka karugwara jijipyrive'ga hugwi. A'ero po ti ga nhimohigatui nehē.

⁹—Akwaha ji ndepopoakara mondoa irupeuhu, ei ga Jesus'ga pe. A'ereki na jitehe ji amondo soldados'ga jipi. Jiruvihava'ga ji mondoi no nahanahā eapo javo. A'ero ji rekoi ganhi'iga rupi. Jihi soldados'ga nduvihavamo ako no. Ojipe'ga pe ji ei: Eho nahanahā japovo pevo ji ve. A'ero ga hoi okovo nhinhi'iga rupi. Ojipe'ga pe ji ei: Ejo nahanahā japovo avo. A'ero ga ruri okovo nhinhi'iga rupi. Jijipyrive'ga pe ji ei: Nahā eapo. A'ero ga japoi, ei soldados'ga nduvihava'ga Jesus'ga pe.

¹⁰ Ga renduvame Jesus'ga nhimomby'ai. Kiroki ġa oho Jesus'ga rupi – ġa pe Jesus'ga ei:

—Soldados'ga nduvihava'ga ojiko hete tuhē ji rehe! Jire'yja'ga hohe israelitas'ga hohe ga ojiko ji rehe! a'e ji pe me imombe'ukatuavo, ei Jesus'ga. ¹¹ A'e ji pe me: He'yjuhuve'ga po

ti uhu kwara ipora hugwi kwara ihoa hugwi no ua Tupana'ga ronga pype yvagi pe nehē – perope Tupana'ga oko nhanderuvihavuhuhetero. Nahā po ti ga nduri oapyga Abraãova'ea pyri Isaqueva'ea pyri no Jacóva'ea pyri no oina nehē ti'u ti Tupana'ga ronga pype javo, ei Jesus'ga. ¹² Ojipe'ga po ti uhu garonga pype hamo novia israelitas'ga. Nduri po ti ga ipype nehē ojikoge'yma gwaramo Tupana'ga rehe. Tupana'ga nomongiukari ga gwonga pype nehē ga mombao ypytunahiva pype nehē. Pevo po ti ga jehe'oi ojihe onhimonha'ngavo hahyrame ojive nehē, ei Jesus'ga.

¹³ Soldados'ga nduvihava'ga pe Jesus'ga ei:

—Ejivyr'aja ti enhonga pe a'ero. Ererovia hete nde jipopoakara. A'ero ndepyrive'ga nhimohigatui kiro, ei Jesus'ga ga pe.

A'ea Jesus'ga erame gapyrive'ga nhimohigatui a'ero.

Jesus'ga omombi pa he'yjuhuva'ea tetirūa

(Marcos 1.29-34; Lucas 4.38-41)

¹⁴ Aerē Jesus'ga hoi Simão Pedro'ga ronga pe. Ovahemame ga Pedro'ga rembirekohēa yhēa repiagi. Onhino hēa otetirvano. A'ereki o'a hete hēa rehe. ¹⁵ A'ero ga pokogi hēapoa rehe. Hēa hugwi ipigi a'ero. A'ero hēa vyri reki ogwovo herua mbatera ga pe to'u ga javo.

¹⁶ Aerē kwara ihoi. A'ea rupi ga ga nderuri Jesus'ga ti tombojipe'a anhağa ga hugwi javo. A'ero Jesus'ga nhi'igi Diabo'gapyriva'ea pe anhağa pe imbojipe'avo ga hugwi. Karugwara ga imbimbipavi itetirūave'ga hugwi no. ¹⁷ Ophano ga ga. Nahā hekoi Tupana'ga nhi'ipo'ruavo ymyahūva'ea po'ruavo. A'ereki a'ea mombe'gwovo ymyahū Tupana'ga nhi'iga momba'uharava'ea Isaiasva'ea omombe'u Tupana'ga nhi'iga. Ymyahū ahe ei hako:

“Ga tuhē omombi nhanetruahūa nhande hugwi,” ei ahe hako.

Oko pota ahe Jesus'ga remimbo'eharamo

(Lucas 9.57-62)

¹⁸ He'yjuhuve'ga ndepiagame ojipyrri Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—He xaho ypihua aherovai, ei ga.

—Kwa, ei ga.

¹⁹ Ga horame ypihua pe judeus'ga mbo'ehara'ga ruri Jesus'ga pyri. Ombo'embo'e ga Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe jipi. Ovahemame Jesus'ga pyri ga ei Jesus'ga pe:

—Ji po ti neremimbo'eharamo nehē. Ndehoa nanani po ti ji hoi nde rupi nehē, ei ga.

²⁰ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ereho pota tuhē nde ji rupi? ei Jesus'ga. Ja'gwara'java'ea raposas gwyvykoi okwara yvy pe okia ipype. Gwyr'a'ia ikiri hakā rehe, ei Jesus'ga. Jihi reki, yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no, ji ndarekoi jikihava, ei Jesus'ga ga pe. Ehorame ji rupi ji javijitehe po ti nde nderereko nehē no, ei Jesus'ga ga pe.

²¹ Jesus'ga remimbo'eharamo ojipe'ga ei Jesus'ga pe:

—Orepojykaharetero ko nde, ei ga Jesus'ga pe. Aerē po ti ji hoi nde rupi nanani nehē. Na ji hoi na'ē jipo'ria tyma, ei ga.

²² A'ero Jesus'ga ei reki ga pe:

—Terehoi ti pevo. Ji rupi ti ejo. Omanove'ga'jave'ga – kiroki ga noarōi Tupana'ga nhi'iga – ga tuhē ti toty'gwe'yja'ga, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga omombi vyvtua typepemuhūa reheve

(Marcos 4.35-41; Lucas 8.22-25)

²³ Jesus'ga avame yharuhua pype gareimimbo'ehara'ga hoi ga pohe. ²⁴ Ga herohorame vyvturanuhūa ruri ojyva ypihua rehe imohehanhuhūheteavo typepemuhūa. A'ero hehanhuhū yhya ogwovo yvate okwava yharuhua pyvō o'ava ipype. Jesus'ga reki oki upa yharuhua pype. ²⁵ Kiro gareimimbo'ehara'ga hoi Jesus'ga pyri ga mongirahiva javo ga pe:

—Nhande poko ti! Kiro nhande hoi ypy pe nhandepapava nehē! ei ga gwembipojykaharete'ga pe.

²⁶ Oma'eamo ga ei ga pe:

—Maranameuhū pe pekyhyjiuhu? Ndapejikogi pe ji rehe naerū? ei ga ga pe.

Ovya ga nhi'igi vyvturanuhūa pe typepemuhūa pe no topi ti javo. A'ero vyvtua ipigi. Notymynha'javi yhya no. ²⁷ A'ero ga nhimomby'ai reki javo.

—Marā te ga rekoi naerū? Vyvtua vehevi re po gwendu katu ganhi'iga ypihua pavēi, ei ga.

Jesus'ga ombojipe'a anhağa Gadarapeva'ea hugwi

(Marcos 5.1-20; Lucas 8.26-39)

²⁸ Ypihua aherovai Jesus'ga herohoi gwemimbo'ehara'ga pavēi. Gwerovahē Jesus'ga a'ero ogwovo Gadarapeve'ga gwyrri pe. Jesus'ga repenhana cidadepeve'ga mokonha'ga nduri. He'yjuhu anhağa Diabo'gapyriva'ea onhimongyavo mokonha'ga pojyavo. A'ero

mokonha'ga iporayvaranuhūi. Ojipe'ga ndokwavi pevo ga pyvō okyhyjiavo a'ero. Itaruvihavuhua kwaruhua pytera hugwi aheryvya hugwi ga nduri Jesus'ga repenhana kiro. ²⁹Nanime anhağa hapukai javo.

—Jesus! e'i anhağa. Terejori ore avykyavo Tupana'ga ra'yramo, e'i Jesus'ga pe. Nde erejo hahyva'ea imbuhupota ore ve a mbapava koty hahyva'ea mbuhuhava renonde? e'i ga pe.

³⁰Paivo a'ea hugwi porcos tuvi i'gwovo onhimongyavo. He'yjuhu hete porcos. ³¹Jesus'ga pe anhağa ei:

—Po nde ore mbojipe'ai mokonha'ga hugwi, a'ero ore mondouka porcos pojykauka ore ve, e'ie'i anhağa.

³²—Peho ti a'ero, ei Jesus'ga jupe.

Anhağa ojipe'a mokonha'ga hugwi a'ero ogwovo Jesus'ga nhi'ipo'ruavo porcos pojykavo herogwovo. Nanime porcos nhaporemō inhahetei ojyva vyty'ramuhūa hugwi ogwovo ypiahu pype otypyvygamo omanomo.

³³Porcos repiakatuhara'ga nhani ogwovo jugwi ogwovo gwonga pe nanani cidade pe. Pevo ga imombe'upavi nahanahā hekoi anhağa rembipojykaagwera'ga pe javo. ³⁴Nanime cidadepeve'ga ndupavi Jesus'ga repiaga. Ga repiagame ga ei ga pe:

—Heregwovo oregwyrā hugwi!

9

Jesus'ga omopo'ā nomyiva'ea

(Marcos 2.1-12; Lucas 5.17-26)

¹A'ero Jesus'ga hoi ypiahu pe o'ava yharuhua pype tajivyrā'javi javo. Ga jivyrā'javi a'ero Gardapeve'ga hugwi ua aherovai ovaheima ocidade de Cafarnaum me.

²Nanime pevove'ga ga reruri itetirūave'ga nomyive'ga gakupeupava pype. Ga ndepiagame Jesus'ga ei oyvyteri pe: “Ojiko hete ga ji rehe ga rerua ji pyri tomopo'ā ti ga ga javo,” ei Jesus'ga oyvyteri pe.

—Pi'a, ei Jesus'ga nomyive'ga pe. Ejory ti. A'ereki kiro nderekote'varuhua mombora nde hugwi.

A'ea Jesus'ga ei jīhi amombo nderekote'varuhua javo.

³Nanime gambo'ehara'ga noarōi Jesus'ga ea. “Jesus'ga onhimongouhu Tupana'ga'java'ero,” ei ga oyvyteri pe. “A'ereki Jesus'ga e'i nomyive'ga pe: 'Amombo ji nderekote'varuhua.' Tupana'ga jate e'i a'ea,” ei ga. “Po Jesus'ga nde'i hamo,” ei gambo'ehara'ga.

⁴Jesus'ga ikwahahetei reki ga nhi'igame oyvyteri pe. A'ero ga ei ga pe:

—Pe'e pe: “Maranameuhū Jesus'ga euhui a'ea? A'ereki ga Tupana'ga rūi.” Nahā pe pe'e pejiyvyteri pe ite'varuhu Jesus'ga javo. Maranameuhū pe japyakauhui ji rehe javo ji ve? ⁵A'e ji nomyive'ga pe ko: Amombo ji nderekote'varuhua nde hugwi. Emo pe ndapehepiagi aherekote'varuhua mombora. A'ero pe ndaperoviari jipopoakara, ei Jesus'ga ga pe. Po ji ei ga pe nehē: Epo'ā egwovo, a'ero po ti pe hepiagi gahoa nehē. A'ero po ti pe heroviari jipopoakara nehē. ⁶Nurā po ti ji ga mopo'ami kiro tapekwaha ti javo, ei Jesus'ga vyakotyva'ero yvagipeva'ero no. A'ero po ti pe ei nehē: “Tupana'ga ombuhuruka tuhē Jesus'ga avo yvya koty ga mongouvouka vyakotyve'ga ndekote'varuhua momboharamo,” ei Jesus'ga ga pe.

Nurā Jesus'ga ei nomyive'ga pe ga monhimohigatuavo:

—Epo'ā ti ejikupeupava rerogwovo enhonga pe, ei Jesus'ga ga pe.

⁷A'ero nomyive'ga po'ami herogwovo gwonga pe. ⁸A'ea repiagame ga nhimomby'ai Tupana'ga mboheteavo onhimongyavo.

—A'ereki Tupana'ga vyakotyve'ga mbopopoaka japouka ga pe nanongara ahemonhimomby'ava'ea, ei ga.

Jesus'ga Mateusva'ea pavēi

(Marcos 2.13-17; Lucas 5.27-32)

⁹Aerē ohorame cidade hugwi ogwovo Jesus'ga Mateus'ga repiagi. Pevo Mateus'ga ōi itambere'ia ryrua pype ipyhyga itambere'ia judeus'ga hugwi imono'oğa governo pe. Ga repiaga Jesus'ga ei ga pe:

—Herejo ti ji rupi ekovo nhiremimbo'eharamo.

A'ero Mateus'ga po'ami ogwovo Jesus'ga rupi okovo garemimbo'eharamo.

¹⁰Aerē Jesus'ga hoi onga pe i'gwovo gwemimbo'ehara'ga pavēi. Ga i'urame itambere'ia mono'oguhūhara'ga nduri i'gwovo ga pyri ojipe'ga pavēi. Judeus'ga e'i ga pe jipi: “Ga ko okote'varuhuva'ero hendukatue'yma Moisésva'ea remimbo'eagwera,” ei ga. Nanongara'ga uhu Jesus'ga pyri i'gwovo. ¹¹Ga ndepiagame fariseus'ga ndopotari. A'ero ga ei Jesus'ga remimbo'ehara'ga pe:

—Maranameuhū pembo'ehara'ga i'uuhui nanongara'ga pyri itambere'ia mono'ōhara'ga pyri okote'varuhuve'ga pyri no? ei ga.

¹² Henduvame Jesus'ga ei:

—Kiroki ga e'i ojive: “Nanhitetirūi ji” – ġahā ahēpohanohara'ga ndopokogi ga po-hanoġe'yma. Kiroki ga e'i ojive: “Nhitetirūa ji” – ġahā ahēpohanohara'ga ga pokogi ga po-hanoġa. Na jitehe ji okote'varuhuve'ga pokogi jijihe'a ga ndehe topohi ti ga okote'varuhua hugwi javo, ei Jesus'ga. ¹³ Ymyahū Tupana'ga ei hako:

“Peru pe mbatepyryva tokwava'ē ti ikwava'ēhara'ga Tupana'ga pe javo.

A'ea ji ei pe me novīa.

Emo koji'i ji apota penemimomyryva ojipe'ga pe,” ei Tupana'ga hako, ei Jesus'ga.

—Peho ti penhimbo'eavo a'ea rehe Tupana'ga ea rehe ikwahakatuavo, ei Jesus'ga ga pe. Ajo ji vyva koty tapoko ti ji okote'varuhuve'ga javo – kiroki ga e'i: “Ako te'varuhu ji. Marā po ti ji ve a'ero nehē?” Ta'e ti ji ga pe toko katu ti ga javo. Ojipe'ga pyri rūi ji ajo javo – kiroki ga e'i ojive: “Jipyry hete ji.” Ga pyri rūi ji jori javo ga pe, ei Jesus'ga.

Ndo'ui ahe xanhi'ī ti Tupana'ga pe javo

(Marcos 2.18-22; Lucas 5.33-39)

¹⁴ Aerē João Batistava'ea remimbo'ehara'ga nduri Jesus'ga pyri. Ovahemame ga ei ga pe:

—Nane'yimi fariseus'ga ja ore ndoro'ui xanhi'ī ti Tupana'ga pe javo. Neremimbo'ehara'ga ki a'e te nane'yimi o'u reki. Maraname ore ja rūi ga ndekoi? ei ga Jesus'ga pe.

¹⁵ A'ero Jesus'ga ei ikwahavuka ga pe:

—Kiro ji hēarembirekoruama'ga mombe'ui pe me, ei Jesus'ga. Uhu hēarembirekohava apiavo. A'ero ga i'ui gworygworyvamo ga rehe okovo ga pyri toryva rupi – kiroki ga ojiktoty'a ga pavēi. Po ahe nde'i te ga pe a'ero: “Pejehe'o ti.” Ahe erame a'ea po ga ndokoi ahēnhi'īga rupi, ei Jesus'ga. Aerē po ti tiruahūve'ga hēarembireko'ga rerohoi nehē. Kiroki ga ojiktoty'a ga pavēi – ga hugwi po ti ga ga rerohoi nehē. A'ero po ti ga ndo'ua'javi ojehe'gwovo nehē.

A'ea Jesus'ga ei ikwahavuka ga pe onhimombe'gwovo gwemimbo'ehara'ga mombe'gwovo no.

¹⁶ —Po ahe oapokatua'ja pota tapy'ynhapiryrymyana tararaga, a'ero itararaga rehe ahe nomondoi tapy'ynhapiryrymyana ndotyryrygiva'ea imboja hehe, ei Jesus'ga. Po ahe ipyahuva'ea imbojari ymyahūva'ea rehe, a'ero ipyahuva'ea jiky ymyahūva'ea hugwi koji'i imbotararaga ymyahūva'ea. Igwaigwawete imohehāi ikwara ymyahūva'ea pype a'ero, ei Jesus'ga.

¹⁷ Na jitehe vinho aporame ahe ndoheka'vogi vinhopyahua hyruymyana pype mbiara piryrymyana pype, ei Jesus'ga. Po ahe heka'vogi vinhopyahua ipiryrymyana pype, a'ero ipiryrymyana ipugi. A'ero vinho tururui jugwi. Nahā ahe ġigwarai ipiryrymyana rehe no, ei Jesus'ga. Ippyahua pype tuhē ahe toheka'vo vinhopyahua. Nahā ahe gwereko opo vinho ipira reheve.

A'ea Jesus'ga omombe'u nhiremimbo'ea ipyahuva'ea ndojihe'ari ġanamonha'ea remimbo'eagwera rehe javo.

Jesus'ga opoko tay'riva'ea gwypova'ea reheve

(Marcos 5.21-43; Lucas 8.40-56)

¹⁸ Jesus'ga a'ea mombe'urame ga pe nanime huvihava'ga ruri Jesus'ga pyri gwenypy'anduruga jihoheva'ero ji poko javo.

—Jira'yrahēa omano ko, ei ga Jesus'ga pe. Herejo epokoga hēa rehe. A'ero po ti hēa kwerava'javi nehē, ei ga Jesus'ga pe.

¹⁹ —Kwa, ei Jesus'ga.

Kiro Jesus'ga po'ami ogwovo ga rupi. Jesus'ga remimbo'ehara'ga hoi ga rupi no.

²⁰ Nanime hēa ruri ga reviri no itetirūavehēa gwypovehēa. He'yi doze anos hēatetirūa imbokwara'ari hēa rehe opige'yma hēa hugwi. A'ero hēa ruri Jesus'ga reviri opokoga gatapy'ynhapira rembeyryva rehe. ²¹ A'ereki hēa e'i ovytyeri pe: “Po ti ji pokogi jitehe gatapy'ynhapira rehe, a'ero po ti nhitetirūa ipigi ji hugwi nehē,” ei hēa.

²² A'ero Jesus'ga pyryrymi reki. Hēa repiagame ga ei hēa pe:

—Kui'ī, ei ga hēa pe. Ejory ti! Erejiko nde ji rehe. Nurā netetirūa pigi nde hugwi, ei ga.

A'ea rupi hēa nhimohiġatui.

²³ Kiro huvihava'ga ronga pe Jesus'ga hoi ogwovo tahepia ti gara'yrahēa javo. Ovahe-mame ga imonhi'ihara'ga ndepiagi – kiroki ga omonhi'ī jiru'a ahe manorame. He'yive'ga ga ga ndepiagi no. Hahyahi ġajehe'ohetea. ²⁴ Ga pe nhaporemo Jesus'ga ei:

—He pejiġwovo! A'ereki tayrihēa nomanoi. Oki hēa upa, ei ga.

A'ero ga ga jai ga rerekovo ga rerekomemuamo ki a'e te ahe omano hete javo. ²⁵ Ga mbojipe'avo ga ga mondoi. Okirame onga pype ga kujahēa popyhygi. A'ero hēa kweravi opo'ama.

²⁶ Ombojoapiapi ға hēa mombe'gwombe'gwovo Jesus'ga reheve ojipe'ga pe. Gagwyripeve'ga nhaporemo ikwahavi a'ero hēambogwerava.

Jesus'ga omboheakwa katu heakwagweva'ea mokonhava'ea

²⁷ Jesus'ga horame onga hugwi ogwovo heakwagweve'ga hoi ga reviri mokonha'ga. Hahyahi ғанhi'iga ға erame ohapukaita:

—Daviva'ea rymyminouhūro ko nde! ei ға.

Nahā ға ei Jesus'ga pe. A'ereki ға e'i oyvyteri pe: “Jesus'ga pe Tupana'ga e'i eko ti ganduvihavuhhetero javo.”

—Ore poko ti! ei ға Jesus'ga pe.

A'ea ға ei tianemboheakwa katu ti ға opopoakara pyvō javo.

²⁸ Ga kirame onga pe ға nduri ovahema ga pyri. Ga pe Jesus'ga ei:

—Marā? Perovia pe nhiremimboheakwakuagwama? ei Jesus'ga.

A'ero ға ei ga pe:

—Orepojykaharetero ko nde, ei ға. Orogwerovia ore.

²⁹ A'ero ga pokogi gandeakwara rehe javo.

—Pejiko pe ji rehe. Nurā pe ndeakwakaturo, ei ға ga pe.

³⁰ Gandeakwara ma'egatui a'ero. A'ero Jesus'ga ei ға pe:

—Ji rendu katu ti. Tapemombe'ui ti nhiremimboheakwakatua. Ndapotahetei ji a'ea mombe'ua, ei Jesus'ga ға pe.

³¹ Ombojoapiapi ға reki imombe'gwombe'gwovo ogwyripeve'ga pe nhaporemo nahā Jesus'ga ore mboheakwa katu javo.

Jesus'ga ombojipe'a anhağa onhi'ige'yva'ea hugwi

³² Ga horame onga hugwi ojipe'ga onhi'ige'yve'ga reruri Jesus'ga pyri. Tegwete ғанhi'ihava anhağa ga pojykaro gwaramo Diabo'gapyriva'ea. ³³ Jesus'ga anhağa mbojipe'ai ga hugwi. Nurā onhi'ige'yve'ga nhi'igi. A'ero pevove'ga nhimomb'y'ai onhimongyavo.

—Ndihepiangavi koi nhande ғwihā jipi nhandegwyri pe Israel pe, ei ға.

³⁴ Fariseus'ga e'i reki:

—Anhağa ruvihavuhu'ga Diabo'ga Jesus'ga pojyka ga mbopopoaka. Nurā Jesus'ga anhağa mbojipe'ai ға hugwi ға mondovouka, ei ға o'mbero.

Jesus'ga ahe porogwety

³⁵ Aerē Jesus'ga imbojoapiapi cidades repiaga cidades'ia repiaga no. Ga mbo'eavo Tupana'ga nhi'iga rehe ga hogahoi ғajatykakai pe. Pyryva'ea ga imombe'ui Tupana'ga pe poko katu pota okovo pota penduvihavuhhetero javo.

—Perojijyjijyuka ti pejeaporogita Tupana'ga pe pejikoga ga rehe. A'ero po ti ga pe pokokatui nehē imomboha pendekote'varuhua pe hugwi okovo penduvihavuhhetero nehē, ei Jesus'ga ға pe.

Karugwara Jesus'ga imombipavi itetirūave'ga hugwi. Ipopoakare'yve'ga ға ға mbopopoakapavi no. Nahā ga rekorekoi ғapyteri pe.

³⁶ Ojatykave'ga ndepiagame Jesus'ga ға porogwetygi. A'ereki ға he'ouhū onhimongyavo tiruahūro gwaramo ojive. Ndipokohavi ға no. Nahanahā ға ndekoi ovelhas ja – kiroki ovelhas ndogwerekoi gwepiakatuhara'ga. ³⁷ A'ero Jesus'ga ei ғwemimbo'ehara'ga pe:

—Ga ko koapora ja ғанemimondorogweriva'ea ja. He'yi hete koapora gworygworyvamo. Imondorove'ga ndohygi reki hehe. A'ereki ға ndahe'yi. A'ero ahe ei koapora jara'ga pe: “Koji'i jitehe ti embuhurukara'ja ға pyri imondorove'ga imondoroguka ko pe.” A'ea ahe ei koapora jara'ga pe, ei Jesus'ga.

—Na jitehe avove'ga koapora ja. A'ereki ға he'yjuhu ranuhū. Ndahe'yi reki imondorove'ga jave'ga – kiroki ға oporavyky imombe'gwovo Tupana'ga nhi'iga ға pe tojiko ti ға Tupana'ga rehe javo, ei Jesus'ga. ³⁸ Pe'ji ti Tupana'ga pe a'ero. Gaha ko koapora jara'ga ja. Pe'ji ti ga pe: “Koji'i jitehe ti embuhurukara'ja ға pyri ejiheve'ga. Tomombe'u ti ға nenhi'iga he'yjuhuve'ga pe tojiko ti ға Tupana'ga rehe javo. A'ero po ti ға ndekoi upa avuiraama nde pyri nehē.” A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe, ei Jesus'ga ғwemimbo'ehara'ga pe.

10

*Dozeva'ea Jesus'ga remimbo'eharava'ea gamoirūharava'ea
(Marcos 3.13-19; Lucas 6.12-16)*

¹ Gwemimbo'ehara'ga dozeve'ga mbuhurukarame ojipyri, kiro Jesus'ga ға mbopopoakari tombojipe'a ti ға anhağa ojipe'ga hugwi javo. Kiro ga ға mbopopoakari tokwaha pa ti ға karugwara imombiga itetirūave'ga hugwi javo. Kiro ga ға mbopopoakari tokwaha pa ti ға ipopoakare'yve'ga mbopopoaka javo. ² Dozeve'ga ko Jesus'ga remimbo'ehara'ga gamoirūhara'ga. Ga ko nahā:

Mokonha'ga ko Simão'ga André'ga pavēi onhoirū'ga. Pedro irūa Simão'ga rera. Ga ko Jesus'ga moirūhara'ga ypy.

Mokonha'ga ko Tiagova'ea João'ga pavēi onhoirū'ga. Ga ko Zebedeu'ga ra'yra'ga.

³ Mokonha'ga ko Filipe'ga Bartolomeu'ga pavēi.

Mokonha'ga ko Tomé'ga Mateus'ga pavēi. Mateus'ga ko itambere'ia mono'ōharagwera'ga governo pe.

Mokonha'ga ko Tiago'ga Tadeu'ga pavēi. Tiago'ga ko Alfeu'ga ra'yra'ga.

⁴ Mokonha'ga ko Simão'ga Judas Iscariotesva'ea pavēi. Simão'ga ko zelotes'ga nde'yja'ga – kiroki ga ndokoi governo rehe romanos'ga ndehe. Judas Iscariotesva'ea aerē Jesus'ga mondouka okote'varuhuve'ga pe ga pyhyguka ga pe.

Nahā ko dozeve'ga nhapremo Jesus'ga remimbo'ehara'ga gamoirūhara'ga.

Jesus'ga remimbo'eharava'ea omombe'u Tupana'ga nhi'iga

(Marcos 6.7-13; Lucas 9.1-6)

⁵ Gahā dozeve'ga Jesus'ga ga mondoukari tomombe'u ti ga Tupana'ga nhi'iga javo. Ga mondoukarama ga ei ga pe:

—Tapehoi ti nhandere'yja'garūive'ga cidades pe judeus'garūive'ga cidades pe, ei Jesus'ga. Tapehoi ti pevo. Tapehoi ti samaritanos'ga cidades pe no, ei Jesus'ga.

⁶ —Nhandere'yja'ga pyri jate israelitas'ga pyri jate ti peho. Ga ko ovelhas ja. Ovelhas oka'nhy jipi herekoe ymame gwepiakatuharamo. Akoja ja ko nhandere'yja'ga ika'nhyva'ea ja, ei Jesus'ga. ⁷ Pehorame ga pyri ti pemombe'u katu ga pe. Pe'ji ti ga pe: “Tupana'ga oko gweri nhanderuvihavuhetero nhande repiakatuavo yvya koty nhande mongovo onhi'iga rupi.” A'ea ti pe'ji ga pe, ei Jesus'ga. ⁸ Pemombi ti karugwara itetirūave'ga hugwi. Pemoka'ē ti gajagwa ijaijauhuve'ga hugwi. Pembogwera ti omanove'ga gamanoa hugwi. Pembojipe'a ti Diabo'gapyriva'ea anha'ga ojipe'ga hugwi. Nahanahā ti pepokopoko nhandere'yja'ga.

—Ji pe mbopopoaka topoko ti ga ga javo, ei Jesus'ga. Ji nda'ei pe me: Opombopopoaka ji ko. Nurā ti pembuhu ji ve itambere'ia mbatera reheve. A'ea rūi ji a'e pe me, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. A'ero ga pokogame ti tape'ei ga pe: “Pembuhu ore ve itambere'ia mbatera reheve.” A'ea rūi ti pe'ji, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

⁹ —Taperohoi ti itambere'ia pehorame, ei Jesus'ga. ¹⁰ Taperohoi ti sacola pehorame. Taperohoi ti irūa tapy'ynhapira camisa'java'ea. Taperohoi ti irūa sapatos. Taperohoi ti yvra pejikohavamo. A'ea nhapremo ti taperohoi. Pevove'ga po pe poraka pe pokoga hamo, ei Jesus'ga ga pe.

¹¹ —Pevahemame gacidades pe gacidades'i pe no pe'ji ti cidadespeve'ga pe: “Ma'ga pyri avova'ero? Ga pyri ore pytapotari.” A'ea ti pe'ji. Pyryve'ga repiagame ti peju ga pyri jate pejiyye'yma garonga hugwi. Aerē po ti pe hoi ojipe pe cidade pe nehē. A'ero jate ti pejiyyi garonga hugwi pejiywovo a'ero nehē, ei Jesus'ga. ¹² Pepytarama ganonga pype ti pe'ji ongapypeve'ga pe pendoryvamo ga ndehe. Pe'ji ti ga pe: “Tu katu ti pepy'a!” A'ea ti pe'ji ga pe. ¹³ Po ga pyryvamo, a'ero po ti gapy'a rukatui tuhē nehē.

—Po ga ndapyryvi, a'ero ti pe'ji ga pe: “A'e tehe ji pe me pepy'a ti tu katu javo.” A'ea ti pe'ji ga pe tukatuyme ti gapy'a javo, ei Jesus'ga ga pe. ¹⁴ Po ongapypeve'ga ndohoryvi pe ndehe tapepytai ore pyri javo, a'ero ti tapepytai ganonga pype. Po ga nohendupotari pe imombe'urame Tupana'ga nhi'iga ga pe, a'ero ti tapepytai ganonga pype, ei Jesus'ga.

—Na jitehe ti tapepytai cidade pe ga ndoryve'ymame pe ndehe hendupotare'yma Tupana'ga nhi'iga, ei Jesus'ga. Pehorame ga hugwi pemonduru ti otimbuguhua pejiypa hugwi oropohi ore pe hugwi javo, ei Jesus'ga. ¹⁵ Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Aerē mbapava koty po ti ga hepiagi hahyva'ea ojihe Tupana'ga omanove'ga mono'ombavame ga ndehe nehē. Ga mono'ombavame po ti ga ei ga pe nhapremo nehē peko te'varuhu pe javo. A'ereki ga nohendukatupotari ganhi'iga. Koji'i po ti hahy ga pe Sodomapeve'ga hohe Gomorrapeve'ga hohe no, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

Omondo ahe hahyva'ea ahe ve

(Marcos 13.9-13; Lucas 21.12-17)

¹⁶ —Ji rendu ti, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. Kiro po ti ji pe mondoi okote'varuhuve'ga pyteri pe. Peko po ti pe ovelhas ja ipopoakare'yva'ea ja pejiywovo gapyteri pe nehē. Onharō ja'gwara'java'ea lobos ovelhas pyhyga otiruahūro jupe. Na jitehe po ti okote'varuhuve'ga tiruahūro pe me nehē, ei Jesus'ga ga pe. Nurā po ti mboja ja penhimboko'i hete ikwahaheteavo penhimombaragwahava ga ndehe nhaneirūa rūi ko ga javo. Inambua nomondoi hahyva'ea nhande ve. Inambua ja ti tapemondoi hahyva'ea ojipe'ga pe. Peko katu katu ti ojipe'ga pe, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁷ —Penhimboko'i ti okote'varuhuve'ga hugwi pejikovo. A'ero po ti ga pe pyhygi pe nderooha'yavo imohigatuhara'ga ndovai pyteri pe ojatykahai pe nehē. Pevo po

ti ga pe nupanupāi vyvra pyvō, ei Jesus'ga ga pe. ¹⁸ Governador'ga ndovai pyteri pe po ti ga pe nderohoukari gwuvihavuhu'ga ndovai pyteri pe no. Gandovai pyteri pe po ti ga pe nderohoukari nehē timboja tehe ti ga ndehe javo. Nahā po ti ga ndekote'varuhui pe me nehē pendekoro gwaramo jireheva'ero, ei Jesus'ga. A'ea rupi po ti pe ji mombe'ukatui ga pe judeus'garūive'ga pe nhaporemō tojiko ti ga Jesus'ga rehe javo, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

¹⁹—Ga pe nderohoukarame gandovai pyteri pe ti tape'ei na'ē pejiyvyteri pe: “Maramarā po ti nhande nhi'igi ga pe nehē? Gara po ti nhande ei ga pe nehē?” A'ea ti tape'ei pejiyvy'are'yma, ei Jesus'ga ga pe. Ga pe nderohoukarame gandovai pyteri pe po ti Tupana'ga penduvete'ga okwahaheteuka pe me nehē nahanahā ti pe'ji ga pe javo. ²⁰ Hehe po ti gara'uva pe monhi'iguka pe mbo'eavo nehē. Nurā po ti penhi'iga rūi pe imombe'ui ga pe nehē, ei Jesus'ga ga pe.

²¹ Aerē po ti peirū'ga pe nderohoahyukari gwuvihava'ga pe nehē tojuka ti ga ga javo. Penduva'ga no, ga po ti pe nderohoahyukari gwuvihava'ga pe nehē no tojuka ti ga ga javo. Penda'yra'ga vehevi po ti napearōa'javi pe nderohoahyuka gwuvihava'ga pe nehē no tojuka ti ga ga javo, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. ²² Ga nhaporemō po ti oko pa pe ndehe pe arōe'yheteavo pejikoga gwaramo ji rehe. Po ti pe nhimboitai avuirama pepohire'yma ji hugwi, a'ero po ti ji pe nderohoi yvagi pe pe mongovo avuirama jijipyri nehē, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

²³ —Ga ndekote'varuhurame pe me ti penhiminhimi ga hugwi. Pejiyjiyji ti peji gwovo ojipeipe pe cidades pe. A'ero he'yjuhuva'e pe cidades pe po ti pe hoi ji mombe'gwovo ga pe nehē, ei Jesus'ga. Pehoa renonde cidades pe nhaporemō Israelpewe'ga gwyri pe po ti ji ajora'ja vyva koty vyvakotyva'ero yvagipeva'ero nehē, a'e ji pe me imombe'ukatuavo, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

²⁴ —A'e ji kiro pe me: Gambo'ehara'ga koji'i garemimbo'ehara'ga hohe, ei ga. Na jitehe gapojykahara'ga koji'i gapyrive'ga hohe, ei Jesus'ga. ²⁵ Po ga jigwarai gambo'ehara'ga rehe, a'ero po na jitehe ga jigwarai garemimbo'ehara'ga ndehe no. A'ero po a'ea pyry garemimbo'ehara'ga pe hamo, ei Jesus'ga. Ga erame Belzebu onga jara'ga pe ga ete'varuhui ga pe ojigwaraita ga rehe. A'ereki Belzebu irūa Diabo'ga rera. Po ga ei Belzebu onga jara'ga pe, a'ero koji'i po ti ga ete'varuhui garongapypeve'ga pe gapyrive'ga pe ojigwaraita ga ndehe nehē, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

*Tapekyhyji ti ga hugwi, ei Jesus'ga
(Lucas 12.2-7)*

²⁶ —Tapekyhyji ti ga hugwi, ei Jesus'ga. A'ereki ji a'e pe me: Tupana'ga po ti imboukwa-havi onhimiva'ea hepiuka ikwahavuka henduvukapava nehē, ei Jesus'ga.

²⁷ —Kiroki a'ea ji amombe'u ypytunimo pe me – a'ea ti pemombe'u arimo ojipe'ga pe nehē, ei Jesus'ga. A'ea ji ei javo: Kiroki a'ea ji amombe'u nhimi pe me – a'ea jitehe ti pemombe'u gandovaki tohendu pa ti ga javo, ei Jesus'ga ga pe.

²⁸ —Tapekyhyji ti pejukapotave'ga hugwi. Pe jukarē tegwete pemondohava'gwama hahyva'ea ruvihava pype, ei Jesus'ga. Tupana'ga hugwi ti pekyhyji. Gaha ipopoaka hete ahe jukavo ahe momboa tata pype hahyva'ea ruvihava pype ipotaramē, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

²⁹ —Maramomi itambere'ia gwyrā'ia rehe? Ndahe'yi po hehe. Dois rehe gwyrā'ia rehe po ojipeji'i jate itambere'ia. Tupana'ga gwepia katu gwyrā'ia penduvete'ga. Ga ipotare'ymame gwyrā'ia ndohiri'i. Ga ipotaramē jate gwyrā'ia ihiri vyvvo omanomo, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

³⁰ —Koji'i hete reki Tupana'ga pe ndepiakatui. A'ereki ga okwaha jitehe reki pe'ava nhaporemō he'yjuhuva'ea. Okwaha pa ga pe'ava nhaporemō he'yje'yva'ea. Nahā ga pe kwahahetei pe ndepiakatuavo. ³¹ Tapekyhyji ti a'ero. A'ereki Tupana'ga e'i pe me: “Ahepia katu ji gwyrā'ia he'yjuhuva'ea. Koji'i ji reko'i pe ndehe pe ndepiakatuavo,” ei Tupana'ga, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

*Po nahā ahe ji mombe'ui, ei Jesus'ga
(Lucas 12.8-9)*

³² —E'i po ahe ji mombe'gwovo a'ero, ei Jesus'ga. “Ajiko ji Jesus Cristo'ga rehe. Ga oko jipojykaharetero.” A'ea po ahe ei ojipe'ga pe hamo. Po nahā ahe ji mombe'ui, a'ero po ti ji ahe mombe'ui jiruva'ga pe yvagipeve'ga pe nehē ga ko jireheva'ero javo ga pe nehē, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

³³ —E'i po ojipe'ga ji mombe'gwovo: “Ndajikogi ji Jesus Cristo'ga rehe. Ga ndokoi jipojykaharetero.” A'ea po ga ei ojipe'ga pe. Po nahā ga ji mombe'ui, a'ero po ti ji ga mombe'ui jiruva'ga pe yvagipeve'ga pe nehē ga ndokoi jireheva'ero javo ga pe nehē, ei Jesus'ga ga pe.

Ojogwayva po ti ga ji rehe nehē, ei Jesus'ga
(Lucas 12.51-53; 14.26-27)

³⁴ —Marāi pe ji mombe'gwovo? ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. “Jesus'ga rura gwaramo po ti vvyakotyve'ga py'a rukatui nehē.” Nahā po pe ei pejiivyteri pe naerū? Tape'ei ti a'ea. Jirura gwaramo po ti gapy'a ndukatui nehē. Ojogwayva po ti ga ji rehe nehē, ei Jesus'ga. ³⁵ Ojipe'ga po ti ji arōhetei nehē. Ojipe'ga po ti nanhiarōi nehē. Nurā po ti ga jogwayvari ji rehe nehē.

“Akwaimbae'ga po ti gwayva uva'ga nehē.

Kunhangwera'ga po ti gwayva oy'ga nehē.

Kunhangwera'ga po ti gwayva gwembireko'ga y'ga nehē.

³⁶ Ongapypeve'ga po ti nonhoarōhetei nehē,” ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

³⁷ —Kiroki ga oarō hete uva'ga nhiarōa hohe – gahā ti tokoyme nhiremimbo'eharamo. A'ereki nanongara'ga ndapyryvi. Kiroki ga oarō hete oy'ga nhiarōa hohe – gahā ti tokoyme nhiremimbo'eharamo no, ei Jesus'ga. A'ereki nanongara'ga ndapyryvi. Kiroki ga oarō hete gwa'ykunha'ga nhiarōa hohe – gahā ti tokoyme nhiremimbo'eharamo no. A'ereki nanongara'ga ndapyryvi.

A'ea Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe koji'i ti ga tanhiarō hete javo.

³⁸ —Kiroki ga oko pota nhiremimbo'eharamo – po ti ojipe'ga imbohahyukari ga pe ga jukavo vehevi nehē peko pe Jesus'ga reheva'ero javo ga pe, toko jitehe ti ga nhiremimbotarimova'ea rehe opohire'yama ji hugwi. Okoe'ymame nhiremimbotarimova'ea rehe, ga ti tokoyme nhiremimbo'eharamo nehē. A'ereki nanongara'ga ndapyryvi, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

³⁹ —Kiroki ga ndokopotari nhiremimbo'eharamo tajjukayme ti ga javo – ga po ti omano ogwovo hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei Jesus'ga.

—Kiroki ga ojipe'ga ga jukai ga jikoga gwaramo ji rehe – omanorē po ti ga oho upa avuirama Tupana'ga pyri nehē, ei Jesus'ga.

Tupana'ga po ti omondo ikwepykava nehē
(Marcos 9.41)

⁴⁰ —Kiroki ga horyory pe ndehe ga ko Jesus'gareheva'ero javo – ga ndoryndoryvamo ji rehe reki, ei Jesus'ga. Kiroki ga horyory ji rehe nde ko Tupana'ga repykaramo javo – ga ndoryndoryvamo nhimbuhurukara'ga rehe reki, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

⁴¹ —Po Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga ruri ga pyri. Po ga ndoryndoryvamo ga rehe ga ko omombe'u Tupana'ga nhi'iga javo, a'ero po ti ga pe Tupana'ga imondoi ikwepykava nehē. Nanongara jitehe po ti Tupana'ga imondoi ikwepykavamo ga pe nehē – kiroki ikwepykava Tupana'ga omondo onhi'iga mombe'uhara'ga pe no, ei Jesus'ga. Kiroki ga horyory pyryve'ga rehe ga ko oko Tupana'ga nhi'iga rupi javo – ga pe po ti Tupana'ga imondoi ikwepykava nehē. Nanongara jitehe po ti Tupana'ga imondoi ikwepykavamo ga pe nehē – kiroki ikwepykava Tupana'ga omondo pyryve'ga pe no, ei Jesus'ga.

⁴² —Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Po ga omondo yhya vehevi iroyxagahiva'ea ipyahuve'ga pe nhiremimbo'ehara'ga pe to'u ti ga javo. Po ga imondoi ga pe ga ko oko Jesus'ga remimbo'eharamo javo – ga pe po ti Tupana'ga ikwepykava imondoi a'ero nehē, ei Jesus'ga.

11

João Batistava'ea omondo gwemimbo'eharava'ea Jesus'ga pyri
(Lucas 7.18-35)

¹ Aerē gwemimbo'ehara'ga mbo'epavirē dozeve'ga mbo'epavirē Jesus'ga hoi. Imbojoapiavio ga hoi cidades pe pevove'ga mbo'embo'eavo Tupana'ga nhi'iga rehe imombe'ukatuavo ga pe.

²⁻³ A'ea rupi João Batistava'ea rekoi cadeia pype a'itituhēva'ea mombe'ua rehe. Okwaha ahe Cristo'ga rembiapoa garemimonhimomby'ava'ea. A'ea kwahavame João Batistava'ea ei gwemimbo'ehara'ga pe mokonha'ga pe:

—Peho ti Jesus'ga pyri. Pe'ji ti ga pe: “Ymyahū Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea ei: ‘Aerē po ti Tupana'ga remimbuhurukara'ga ruri nhande pyri nehē.’ Nahā ahe ei. Ma'ga po ymyahū ahe omombe'u? Mara'ngu po ndehe? Mara'ngu po ojipe'ga? Nahā ore ei aheremimombe'uhara'ga rura pota ga mbuhua.” A'ea mombe'gwovo katu ti pe'ji Jesus'ga pe: “Marāi nde a'ero?” ei João Batistava'ea mokonha'ga pe gwemimbo'ehara'ga pe.

—Kwa, ei ga.

A'ero ga hoi ogwovo Jesus'ga pyri ovahema. João Batistava'ea nhi'igagwera ga imombe'ui Jesus'ga pe.

4 Henduvirē Jesus'ga ei mokonha'ga pe João Batistava'ea remimbo'ehara'ga pe:

—Pejivyra'ja ti pejigwovo João Batista'ga pyri. Pemombe'u ti ga pe penhimbiepiaga penhimienduva. Pe'ji ti ga pe inombe'gwovo: ⁵ “Oma'e'gatu kiro heakwagweve'ga okovo. Opo'a'gatu kiro ipyka'naka'nauhūve'ga ogwovo katu. Oka'ē gajagwa ijaijauhuve'ga hugwi. Gwendu katu kiro japyakware'ŷve'ga okovo. Okwera kiro omanove'ga okovo. Imbaterē'ŷve'ga gwendu kiro pyryva'ea Jesus Cristo'ga mombe'ua.” A'ea nhaporemo ti pemombe'u João Batista'ga pe, ei Jesus'ga.

A'ea Jesus'ga ei ikwahavuka ga pe Jesus'ga ko Tupana'ga remimbuhurukara'ga javo aheremimombe'uhara'ga. ⁶ “Pry hete ga pe – kiroki ga ndojikopigi ji rehe.” Nahā ti pe'ji João Batista'ga pe, ei Jesus'ga mokonha'ga pe João Batistava'ea remimbo'ehara'ga pe.

⁷ A'ero ga hoi javo katu João Batistava'ea pe.

Ga horame Jesus'ga ei pevove'ga pe he'yjuhuve'ga pe João Batistava'ea mombe'gwovo. Ga pe ga ei:

—Ymya'ŧ pe peho ongae'ŷi me. Pevo pe pehepia João Batista'ga. Marāi pe pejiyvyteri pe pea rupi pejigwovo garepiaga renonde? Pe'e po pe: “Xaho hepiaga nhungwava – kiroki okooko'iuhu vyvtua remimbotarimova'ea rehe onhimbovavaguka vyvtua pe.” Pe ndape'ei tuhē reki a'ea. A'ereki João Batista'ga ko nhungwava ja rūi. Ga ndokondoko'iuhu oji'pe'ga remimbotarimova'ea rehe. Ga ga ko onhimboita Tupana'ga rehe, ei Jesus'ga pevove'ga pe.

⁸ —Marāi pe a'ero pejiyvyteri pe garepiaga renonde? Pe'e po pe: “Xaho ga repiaga – kiroki ga omongi tapy'ynhapipyryva. Gweroho pa po itambere'ia gapira.” A'ea pe ndape'ei oji'i, ei Jesus'ga. A'ereki João Batista'ga ndokohetei mbatera rehe. Ji rendu ti! João Batista'ga nomongi tapy'ynhapipyryva. Kiroki ga omongi pyryheteva'ea – gahā u huvihavuhu'ga nonga pype.

⁹ —Marāi pe a'ero pejiyvyteri pe? Pe'e po pe: “Xaho Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga repiaga.” A'ea pe ekatu, ei Jesus'ga. Kiro ji ei pe me: João Batista'ga ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga tuhē. Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga jate rūi ko ga, ei Jesus'ga pe.

¹⁰ —Ymyahū Tupana'ga okwatijaruka ahe ve João Batista'ga mombe'gwovo hako ga po ti nhinhi'iga mombe'ui nehē javo, ei Jesus'ga. Aherembikwatijara e'i:

“Nahā Tupana'ga ei Cristo'ga pe: 'Ji rendu ti!

Nde renonde ti ji ga mondoi imombe'uuka nhinhi'iga nehē.

Tomboavujikwe ti ga nderura renonde,' ei Tupana'ga,” ei aherembikwatijara, ei Jesus'ga ga pe.

¹¹ —Imombe'ukatuavo ji ei pe me: João Batista'ga ko koji'i huvihava ymyahūva'ea hohe pa, ei Jesus'ga. Agwamo turi Tupana'ga rembiepiakatuha apiavo. Agwamo po ti Tupana'ga he'yjuhuve'ga nduvihavuhuhete'ga nehē, ei Jesus'ga. A'ero ji ei: Ymyahūva'ea hohe pa João Batista'ga koji'i huvihava. Agwamove'ga ki a'e te Tupana'ga rembiepiakatuha'ga ko koji'i huvihava João Batista'ga hohe. Kiroki gapyteripeve'ga huvihava rūi – ga vehevi koji'i huvihava João Batista'ga hohe, ei Jesus'ga ga pe.

¹² —João Batista'ga ga mbo'epyagwera jate pyryva'ea rehe, garenduve'ga ojirokwa heroviapotaheteavo ganhi'iga. A'ero ga ei: “Kwa. Kiro ti Tupana'ga toko oreruvihavuhetero ore repiakatuavo.” A'ea ga ei ipotaheteavo ojokiga Tupana'ga rehe. Agwamo na jitehe ga ei a'ea jitehe ipotaheteavo, ei Jesus'ga ga pe.

¹³ —Nahā ga ndekoi ikwahava. A'ereki ymyahūva'ea omombe'u nanongara no. “Aerē po ti Tupana'ga oko ganduvihavuhetero ga ndepiakatuavo nehē.” Nahā Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea epaepavi Moisésva'ea pavēi, ei Jesus'ga ga pe. ¹⁴ Ahe e'i: “Tupana'ga po ti oko ganduvihavuhetero nehē. Elias'ga po ti uhu na'ē nehē,” ei ahe, ei Jesus'ga. Omombe'u ahe João Batista'ga Eliasva'ea mombe'urame. Agwamo João Batista'ga ruri oji'i ahe nhi'ipo'ruavo a'ero. Marā? Perovia pota pe a'ea a'ero naerū? ei Jesus'ga. ¹⁵ Peapyakwa pe. Pehendu katu ti ji'ea a'ero! ei Jesus'ga ga pe.

¹⁶ —Ga pe Jesus'ga ei: Marā po ti ji ei pe me agwamova'ea pe a'ero nehē? Gara ja pe ndekoi a'ero? Kiro ji pe mombe'ui pe me. Tayri'ga ja ko pe ndekoi. Oapy tayri'ga ima'ēhai pe feira pe. A'ero ga hapukai oji'pe'ga pe tayri'ga pe – kiroki ga ojikoty'a ga pavēi. Onhi'iga mondovo ga pe ga ei:

¹⁷ “Oropy ore jiru'a pe me xajory ti nhanerembirekoa rehe javo.

Pe ki a'e te ndapeyrerupypotari henduvame.

Xajehe'o ti nhanenhikamombava rehe, oro'e ore pe me. A'ero ore jehe'oi.

Pe ki a'e te ndapejehe'oi ore pyri. A'ereki pe ndapepotariuhu.”

Nahā tayri'ga ei, ei Jesus'ga.

¹⁸ —Tayri'ga ja pe ndekoi. A'ereki pe pe'epe'e João Batista'ga pe jipi. A'ereki ga rurame pe pyri ga ndo'uahivuhui mbatera vinho reheve tambohete ji Tupana'ga javo, ei Jesus'ga. A'ero pe epe'ei ga mombe'gwovo: “Anha'ga opyhy ga.” Nahā pe João Batista'ga mombe'ute'varuhūi ga arōe'yma, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁹ —Tayri'ga ja pe ndekoi. A'ereki pe pe'epe'e ji ve no, ei Jesus'ga ga pe. Vvyakotyva'ero vvagipeva'ero ji ajo pe pyri mbatera i'gwovo vinho i'gwovo no. A'ero pe epe'ei ji mombe'gwovo: “Ehepia Jesus'ga! O'uheteuhu ga. Ga ko heagwryrve'ga vinho gwovo,” pe'e pe ji ve, ei Jesus'ga. “Ite'varuhuve'ga – kiroki ga omono'oguhū itambere'ia governo pe – ga pavēi Jesus'ga ojikoty'a ojipe'ga pavēi okote'varuhuve'ga pavēi,” pe'e pe. Nahā pe euhui ji mombe'gwovo ji arōe'yma, ei Jesus'ga.

—Ojipe'ga ndekokatua repiaga gwaramo nhande ei: Tupana'ga reki okwahavuka ga pe ga mongokatuavo, ei Jesus'ga. Ojipe'ga ndekote'varuhua repiaga gwaramo nhande ei: Tupana'ga rūi omongo ga ite'varuhua rehe, ei Jesus'ga pevove'ga mbo'eavo he'yjuhuve'ga mbo'eavo.

*Tiruahūaḡwama cidadepeve'ea pe
(Lucas 10.13-15)*

²⁰ Kiro Jesus'ga nhi'igahyi cidadepeve'ga pe. A'ereki gacidades pe ga japorame ahemonhimomby'aheteva'ea ga ndopohiri ote'varuhua hugwi. Ndogwerojijyi ga ojeaporogita ojikoge'yma ga rehe. Nurā ga ei ga pe:

²¹ —Tiruahū ti pe me Corazimmeva'ea pe nehē! ei Jesus'ga. Tiruahū ti pe me Betsaidapeva'ea pe nehē! ei ga. A'ereki pe ndapepohiri pejikote'varuhua hugwi. Pehepia ko pe Tupana'ga popoakara novīa ji japorame ahemonhimomby'aheteva'ea. Hepiagame po pe pepohi pejite'varuhua hugwi hamo.

A'ea Jesus'ga ei cidadepeve'ga pe Corazimmeve'ga pe Betsaidapeve'ga pe no.

—Ymyahū Tiropeva'ea Sidommeva'ea pavēi ndohepiagi Tupana'ga popoakara ahemonhimomby'ava'ea repiage'yma, ei Jesus'ga. Po ymyahū ji japo ahemonhimomby'ava'ea ahepyteri pe, po kotihī ahe pohiri okote'varuhua hugwi po raka'e hamo. Omongi po ahe opite'varuhua imondovo tanimbuga oakaga rehe po raka'e hamo ndorovy'ari ore orerekote'varuhua rehe javo, ei Jesus'ga.

²² —Ymyahū Tiropeva'ea ndohepiagi reki Tupana'ga popoakara ahemonhimomby'ava'ea repiage'yma Sidommeva'ea pavēi, ei Jesus'ga. Ndopohiri ahe a'ero okote'varuhua hugwi. Nurā po ti ahe hepiagi hahyva'ea ojihe nehē Tupana'ga omanove'ga mono'ombavame ahe reheve nehē. Ga mono'ombavame po ti ga ei ahe ve nhaporemō nehē peko te'varuhu pe javo, ei Jesus'ga cidadepeve'ea mombe'gwovo.

—Pe me, Corazimmeva'ea pe Betsaidapeva'ea pe no, pe me ji ei: A'ea rupi koji'i po ti hahy pe me nehē. Igwrye'i po ti hahy Tiropeva'ea pe Sidommeva'ea pe nehē no, ei Jesus'ga. A'ereki Tupana'ga popoakara repiakaturame pe ndapepohiri reki pejikote'varuhua hugwi, ei Jesus'ga Corazimmeve'ga pe Betsaidapeve'ga pe no.

²³ Cidadepeve'ga pe Cafarnaummeve'ga pe Jesus'ga ei:

—Pehe marāi pe pejive naerū? Pe'e pe: “Nhande huvihava jara'ga hohe pa.” Nahā ko pe ei pejohupe penhimboheteavouhu pejikovo. Pe peho hete tata pype hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei Jesus'ga. A'ereki pe ndapepohiri reki pejikote'varuhua hugwi. Pehepia pe Tupana'ga popoakara ji japorame ahemonhimomby'aheteva'ea. Hepiagame po pe pepohi pejite'varuhua hugwi hamo. Po ymyahū ji japo ahemonhimomby'ava'ea Sodomapeva'ea pyteri pe, a'ero po uveji cidade Sodoma hamo ikaje'yma hamo, ei Jesus'ga.

²⁴ —Ymyahū Sodomapeva'ea ndohepiagi reki Tupana'ga popoakara ahemonhimomby'ava'ea. Ndopohiri ahe a'ero okote'varuhua hugwi. Nurā po ti ahe hepiagi hahyva'ea ojihe nehē Tupana'ga omanove'ga mono'ombavame ahe reheve nehē. Ga mono'ombavame po ti ga ei ahe ve nhaporemō nehē peko te'varuhu pe javo, ei Jesus'ga Sodomapeva'ea mombe'gwovo. Pe me, Cafarnaummeva'ea pe, pe me koji'i po ti hahy Sodomapeva'ea pe hohe a'ea rupi nehē, ei Jesus'ga Cafarnaummeve'ga pe.

*Pejo ti ji pyri, ei Jesus'ga ahe pokapavame
(Lucas 10.21-22)*

²⁵ Onhi'igahypavame ga pe nhaporemō Jesus'ga ei Tupana'ga pe:

—Apī, ei ga Tupana'ga pe. Ndepyry hete nde ekovo vvagipeve'ga nduvihavuhuhetero vvyakotyve'ga nduvihavuhuhetero no. A'ereki nde nderekwahavukari a'itituhēva'ea ikwahapyra'ga pe heaporogitave'ga pe no. Onhimbo'ee'ŷve'ga pe tayri'ga'jave'ga pe nde erekwahavuka a'itituhēva'ea. ²⁶ Na tuhē, Apī. A'ereki nahā nde erepota, ei Jesus'ga Tupana'ga pe.

²⁷ Kiro Jesus'ga ei:

—Jiruva'ga ombuhu pa ji ve ji mbopopoaka. A'ero ji popoakaramo ojipe'ga hohe pa. Gaha jate ji kwaha hete. Ojipe'ga ndajikwahakatui. Jihi jate ji akwaha hete jiruva'ga. Okwaha ga ga ji ga mboukwahapotarame jate ga pe, ei Jesus'ga ga pe.

²⁸ —Pepoka pa po pe. Pekwerai po pe no. A'ereki pe pe'aḡata hete tiruahū ji ve javo. Po nahā pe ndekoi, a'ero ti pejo ji pyri. Jihi ti topopoko inoḡatuavo pepy'a nehē. ²⁹ Peko

ti nhiremimbo'ea rehe. Nahã po ti ji pe mbo'ei nehê. A'ereki ji ako nhyrê nhinhim-bohete'e'yma jireaporoğitapyryvamo jitekovo. Ji ve penhimbo'eukarame nhiremimbo'ea rehe po ti pe ikwahavi pejipy'a nogatua nehê. ³⁰ Ndapekwerai po ti pe pendekorame nhiremimbo'ea rehe nonhimimiva'ea rehe penhimbo'euka hehe pejikovo nehê. A'ero po ti pe ndaperekouhui pejivy'are'yma nehê ji nhi'ŋpo'ruavo nehê.

12

Nahanahã ti ahe toko sãbado rupi, ei Jesus'ga

(Marcos 2.23-28; Lucas 6.1-5)

¹ Aerê judeus'ga poravykye'yma rupi sãbado rupi Jesus'ga hoi kohoa rupi okovo. Gareximbo'ehara'ga hoi ga rupi. Trigo kopeva'ea pevo inhimongyi. Ojuka ty'ara gareximbo'ehara'ga. Nurã ohorame ga ika'mbika'mbigi trigo i'gwovo.

² Hepiagame fariseus'ga ei Jesus'ga pe:

—Ymyahũ Moisésva'e e'i ikwatija hako: “Tapeporavykyi ti sãbado rupi.” Nahã ahe ei hako. Ehepia ti neremimbo'ehara'ga! Ga nohendukatui reki. A'ereki ga oporavykyi ika'mbika'mbiga trigo sãbado rupi, ei fariseus'ga Jesus'ga pe.

³ A'ero Jesus'ga ei fariseus'ga pe:

—Napehendukatui pe Tupana'ga nhi'iga. Garembikwatijarukara omombe'u Daviva'ea. A'ea onhi'i pe me novã. Ymyahũ ty'ara ojuka Daviva'ea onhipavêiva'ea no hako. ⁴ A'ea rupi ahe hoi Tupana'ga rongã pype tenda pype. Ipype ikwava'ehara'ga omondo pão Tupana'ga rovai pyteri pe jipi. Ga ikwava'egirê Tupana'ga pe ga gwerohouka ga pe gahã jate ti to'u jirovai pyteripeva'egawera javo. Ojipe'ga po ndo'ui hamo. Daviva'ea reki i'ui onhipavêiva'ea pavêi hako, ei Jesus'ga fariseus'ga pe.

⁵—Tupana'ga rembikwatijarukara onhi'i pe me novã, ei Jesus'ga fariseus'ga pe. Ymyahũ Tupana'ga e'i Moisésva'ea pe ikwatijaruka ahe ve hako. Ahe ve ga ei: “Nhimbohete'hava pype ti ikwava'ehara'ga toporavykyi ikwava'ega ji ve jukapyra. Oporavykye'yma rupi sãbado rupi ti ga tokwava'ê ipype. Nahã ti ga toko katu. Nahã pyry ji ve.” Ymyahũ Tupana'ga ei a'ea Moisésva'ea pe ikwatijaruka ahe ve hako, ei Jesus'ga fariseus'ga pe. Tupana'ga ei ga pe: “Pyry.” Ndojari ga ndehe a'ero gaporavykyia sãbado rupi, ei Jesus'ga.

⁶⁻⁸—Jihi reki kiro a'e pe me: Tupana'ga ei ji ve kaitu pyry, ji erame: Nahanahã ti vvyakotyve'ga toko sãbado rupi. Nurã vvyakotyva'ero yvagipeva'ero ji ei pe me: Tape'epe'i ti nhiremimbo'ehara'ga pe ga ika'mbigame trigo sãbado rupi a'ero, ei Jesus'ga fariseus'ga pe. Ymyahũ Tupana'ga ei hako:

“Peru pe mbatepyryva tokwava'ê ti ikwava'ehara'ga Tupana'ga pe javo.

A'ea ji ei pe me novã.

Emo koji'i ji apota penemimomyryva ojipe'ga pe,” ei Tupana'ga hako, ei Jesus'ga.

Tupana'ga nhi'iga pe ndapekwahakatui, ei Jesus'ga ga pe. Po pe ikwahakatui, a'ero po pe napembojari ite'varuhuva'ea okokatuve'ga ndehe hamo, ei Jesus'ga fariseus'ga pe.

Jesus'ga iponhimamava'ea pavêi

(Marcos 3.1-6; Lucas 6.6-11)

⁹ Aerê Jesus'ga hoi ogwovo gwe'yja'ga jatykai pe ovahema. ¹⁰ Ipype iponhimamave'ga reko. Ojipe'ga ndeaporoğitate'varuhuro okovo timbotegwete ti Jesus'ga javo. A'ero ga ei ojohupe:

—Mara'ngu po ti Jesus'ga oporavykyavo gapoa mbokatua'java nhandeporavykye'yma rupi sãbado rupi? Ga gapoa mbokatua'javame po ti nhande Jesus'ga mbotegwetei nehê, ei ga ojohupe.

Nurã ga ei Jesus'ga pe:

—Marãi Moisésva'ea rembikwatijara nhandeporavykye'yma mombe'gwovo sãbado mombe'gwovo? Marãi ikwatijara? Pyry nhande nimombigi gatetirã nhandeporavykye'yma rupi sãbado rupi? Marãi? ei ga Jesus'ga pe.

¹¹ Imombe'gwovo Jesus'ga ei ga pe:

—Erereko po nde ovelha ojipejiva'ea. Po nerenymbava ovelha ihiri ikwaruhua pype nhandeporavykye'yma rupi sãbado rupi, a'ero po nde ipyhygi ovelha henohema jugwi. Nahã nde ovelha rerekokatui. A'ereki pyry ovelha nde ve, ei Jesus'ga ga pe. ¹² Koji'i avove'ga pyryvamo Tupana'ga pe vvyakotyve'ga. Nurã ji ei: Pyry nhande ga pokogame sãbado rupi, ei Jesus'ga. Aherembikwatijara e'i no pyry javo.

¹³ A'ea erame Jesus'ga ei akoja'ga pe iponhimamave'ga pe:

—Ejipoapyho!

A'ero ga jipoapyhoi. Ikatua'ja gapoa a'ero ojipea ja gapoa ja.

¹⁴ A'ero fariseus'ga hoi Jesus'ga hugwi onhimono'oga. Ojohupe ga ei onhimonha'ngavo:

—Maranuhũ po ti nhande Jesus'ga jukaukari nehê naerũ? ei ga ojohupe.

Tupana'ga omongo Jesus'ga ganduvihavuhuhetero

¹⁵ Ga'ea kwahavame Jesus'ga hoi pea hugwi ogwovo. He'yjuhuve'ga nhimono'ogi ogwovo ga rupi. A'ero ga imombipavi gatetirūa ga hugwi. ¹⁶ Kiro ga ehetei ga pe:

—Tapemombe'ui ti ojipe'ga pe Jesus'ga imombigi oretetirūa javo.

¹⁷ A'ea Jesus'ga ei ga pe. Nahā hekoi Tupana'ga nūhī'po'ruavo ymyahūva'ea po'ruavo. A'ereki ymyahū Tupana'ga nūhī'ga momba'uharava'ea Isaiasva'ea a'ea momba'u Tupana'ga nūhī'ga momba'gwovo. Ahe e'i hako:

¹⁸ “Pehepia ti nhipavēive'ga

—kiroki ga pe ji a'e eko ti ganduvihavuhuhetero javo,' ei Tupana'ga,” ei ahe.

“Ga ko nhiremia'nguhete'ga.

Anhimohē hete ji ga rehe,' ei Tupana'ga.

'Amondouka po ti ji jira'uva ga pyri ga pojykatuuka jupe nehē.

A'ero po ti ga nhiremimbotarimova'ea momba'ui judeus'garūive'ga pe

nahanahā pyri Tupana'ga pe javo,' ei Tupana'ga.

¹⁹ 'Nhipavēive'ga po ti ndogwayvari ga nehē.

Ndohapukai po ti ga ga pe nehē.

Ndahyahi po ti ganhi'iga ga pe cidade rapea rupi nehē,' ei Tupana'ga.

²⁰ 'Ga po ti oko nhyrō he'ouhūve'ga pokoga nehē.

Pyri po ti ga ndipopoakarive'ga pe nehē.

Nahā po ti ga reko hendukatuuka ga pe nhinhi'iga ga mongovouka nhinhi'iga rupi,' ei Tupana'ga.

²¹ 'Ga rehe po ti judeus'garūive'ga jikogi nehē,' ei Tupana'ga,” ei Isaiasva'ea hako.

O'mbero ahe e'i: Belzebu'ga opoko Jesus'ga

(Marcos 3.20-30; Lucas 11.14-23)

²² Aerē ojipe'ga heakwagweve'ga reruri Jesus'ga pyri tombojipe'a ti Jesus'ga anhağa ga hugwi javo. Ndohepiagi heakwagweve'ga. Ga nonhī'igi no. A'ereki anhağa ndohepiukari ga pe. Nomonhi'igukari ga pe no. Ga ga reruri Jesus'ga pyri. Igwete Jesus'ga anhağa mbojipe'ai ga monhimohigatuavo. A'ero ga nūhī'ga'javi. Gwepiaga'ja ga no. ²³ A'ero pevove'ga nhimomby'ahetei onhimongyavo. A'ero ga eğa'e'i:

—Mara'ngu po Jesus'ga Daviva'ea rymyminoa?

A'ea ga ei. A'ereki ga e'i oyvyteri pe: “Ga pe Tupana'ga e'i eko ti ganduvihavuhuhetero javo.” A'ea ga ei nurā Jesus'ga popoakaro javo.

²⁴ Henduvame fariseus'ga ei:

—Aherymyminoa rūi po ga. Belzebu'ga anhağa ruvihavuhu'ga Jesus'ga pokogame jate ga popokaro. Nurā Jesus'ga anhağa mbojipe'ai ga hugwi imondovouka, ei ga o'mbero.

Belzebu, ei ga Diabo'ga pe. Irūa garera Satanás.

²⁵ Jesus'ga okwaha fariseus'ga ndeaporogitate'varuhua. A'ero ga ei ga pe:

—Po gagwyripeve'ga otavuka ojohupe, a'ero po ti ga nhomoka'nhyrbavi nehē. Po cidapeve'ga otavuka ojohupe, a'ero po ti ga nhomoka'nhyrbavi nehē no. Po ongapypeve'ga otavuka ojohupe, a'ero po ti ga nhomoka'nhyrbavi nehē no, ei Jesus'ga fariseus'ga pe. ²⁶ Po Satanás'gapyriva'ea nhombojipe'ai nahā otavuka ojohupe, a'ero po ti inhomoka'nhyrbavi jovai nehē no. Marā po ti Satanás'ga huvihava a'ero ojipyri'ea ahana'javame nehē? ei Jesus'ga fariseus'ga pe.

A'ea Jesus'ga ei. A'ereki fariseus'ga e'i o'mbero:

—Belzebu'ga Jesus'ga pokogi ojipyri'ea mbojipe'auka ga pe.

²⁷ A'ero Jesus'ga ei fariseus'ga pe:

—Ma'ga mbojipe'auka Satanás'gapyriva'ea pendeheve'ga pe naerū? ei Jesus'ga. Ndape'ji reki pe ga pe: “Belzebu'ga mbojipe'auka ga pe.” A'ea rūi pe ei, ei Jesus'ga. Po ga rūi ga poko ojipyri'ea mbojipe'auka ga pe, a'ero ga rūi ji poko no, ei Jesus'ga. Tape'ei ti ji ve a'ero: “Belzebu'ga Jesus'ga poko.” Po pe'ji a'ea ji ve, a'ero po ti pendeheve'ga ete'varuhui pe me nehē no pe mbe pe javo pe me nehē, ei Jesus'ga fariseus'ga pe.

²⁸ —Tupana'ga ra'uva reki mbojipe'auka Satanás'gapyriva'ea ji ve, ei Jesus'ga. Pekwaha pe a'ero Tupana'ga ko nhanderuvihavuhuhetero kiro javo, ei Jesus'ga.

²⁹ —Po ojipe'ga kipotari ipopoakave'ga rongapype gambatera rerogwovo ga hugwi, a'ero ga ipopoakave'ga pokwapokwari na'ē, ei Jesus'ga. Aerē ga ipyhygi gambatera herogwovo a'ero. Nahā ga koji'i ipopoaka hete reki ipopoakave'ga hohe.

A'ea Jesus'ga imomba'ui nahā Tupana'ga ipopoaka Satanás'ga hohe javo.

³⁰ —Kiroki ga ndajirepygi —gaha ji movahī, ei Jesus'ga. Kiroki ga nomono'ogi ji pavēi —gaha ombokwaki'o.

A'ea Jesus'ga ei ga nombojikogukari ga ji rehe javo.

³¹ —Pe'e pe: “Belzebu opoko Jesus'ga.” Nahā pe erame ji ve pe Tupana'ga ra'uva mbotegwetei. A'ereki Tupana'ga ra'uva tuhē ji poko, ei Jesus'ga. Tupana'ga ti omombo pa ḡa hugwi ḡandekote'varuhua ḡa'ete'varuhuagwera ojive nehē, ei Jesus'ga. Po Tupana'ga ra'uva pe ḡa ete'varuhui Tupana'ga ra'uva mbotegweteavo nahā okote'varuhuaavo, a'ero po ti Tupana'ga nomombori ḡandekote'varuhua ga hugwi nehē, ei Jesus'ga. ³² Po ḡa ete'varuhui ji ve vehevi okote'varuhuaavo, a'ero po ti Tupana'ga imombori ḡandekote'varuhua ḡa hugwi nehē, ei Jesus'ga yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no. Po ḡa ete'varuhui Tupana'ga ra'uva pe reki okote'varuhuaavo, a'ero po ti Tupana'ga nomomboraḡwami ḡandekote'varuhua nehē. Nomombori po ti ga kiro. Aerē po ti ga nomombori nehē no, ei Jesus'ga fariseus'ga pe.

I'ya yva'ia pavēi

(Lucas 6.43-45; Mateus 7.15-20)

³³ —Pejapyaka ti nhinhi'iga rehe, ei Jesus'ga fariseus'ga pe. Po i'ya ikatu, a'ero yva'ia ikatu. Po i'ya ite'varuhu, a'ero yva'ia ite'varuhu. Ahe okwaha i'ya. A'ereki ahe gwepia herekorame yva'ia ojije, ei Jesus'ga fariseus'ga pe. ³⁴ Peko te'varuhu pe! ei Jesus'ga ḡa pe. Nurā pe ete'varuhui ojipe'ga pe. A'ereki pejiyvyteri pe pe peko te'varuhu hete, ei Jesus'ga fariseus'ga pe. ³⁵ Pyryve'ga, nane'ymi ga reaporogitaro pyryva'ea rehe. Nurā ga ekatui jipi, ei Jesus'ga. Ite'varuhuve'ga, nane'ymi ga reaporogitaro ite'varuhuva'ea rehe. Nurā ga ete'varuhui, ei Jesus'ga.

³⁶ —Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Aerē mbapava koty po ti hahy hete ḡa pe Tupana'ga erame ḡa pe nhaporemō ḡandeaporoḡita rehe nehē. Ga pe po ti ga ei: “Penhi'iteheuhu pe nahanahā javo. Maraname pe nhi'inhi'itehei?” Nahā po ti ga ei ḡa pe nehē. ³⁷ A'ereki ga ḡwendu pa nenhi'itehea nenhi'ipyryva reheve. A'ero nde nhi'ipyryvame po ti ga ei nde ve nehē: “Pyry nenhi'iga. Ereko katu nde a'ero,” e po ti ga nehē. Nde nhi'iteheuhurame ga henduvi no. A'ero po ti ga ei nde ve nehē: “Ndapyryvi nenhi'iga. Ereko te'varuhu nde a'ero,” e po ti ga nde ve nehē. A'ero po ti ga imondoī hahyva'ea nde ve nehē nde ete'varuhuro ḡwaramo, ei Jesus'ga imombe'gwovo fariseus'ga pe.

Jesus'ga okwahava'javuka Jonasva'ea ahe ve

(Marcos 8.11-12; Lucas 11.29-32; 12.54-56)

³⁸ A'ero judeus'ga mbo'ehara'ga ei Jesus'ga pe fariseus'ga pavēi:

—Ahembo'eharamo eapo ti ahemonhimomby'ava'ea torohepia ti, ei ḡa.

³⁹ A'ero Jesus'ga ei ḡa pe:

—Peko te'varuhu pe aḡwamova'ero! ei Jesus'ga. Ndapekoi pe Tupana'ga nhi'iga rehe pejikoge'yma ga rehe. A'ero pe ei: “Jesus'ga japoramē jate nhande ve ahemonhimomby'ava'ea, a'ero po ti nhande ei ikwahava nehē: Tupana'ga ga poko. A'ea po ti nhande xa'e hepiagame nehē.” A'ea pe ei, ei Jesus'ga.

—Ndoapoukari po ti Tupana'ga ojipea ahemonhimomby'ava'ea pe me nehē. Ojikwe ga oapo ahemonhimomby'ava'ea Jonasva'ea mohemukarame hako. A'ea jate po ti ga ikwahavukara'javi pe me nehē, ei Jesus'ga. Ymyahū Jonasva'ea ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea hako. ⁴⁰ Mokōi okira rupi Jonasva'ea rekoī piraruvihavuhua revegi pe. Kirē pira ahe mbojivyra'javi gwevega hugwi. Aerē ahe hoi Tupana'ga nhi'iga mombe'gwombe'gwovo Nínivepeva'ea pe a'ero hako, ei Jesus'ga.

—Jonasva'ea javijitehe mokōi jikira rupi po ti ji rekoī yvya pype hete nehē. Kirē po ti ji hemi jugwi nehē yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no, ei Jesus'ga. A'ero po ti pe ikwahavi Tupana'ga opoko Jesus'ga javo, ei Jesus'ga.

⁴¹ —Aerē mbapava koty po ti Tupana'ga omanove'ga mono'ono'ombavi aḡwamove'ga ndeheve nehē, ei Jesus'ga. Ga mono'ombavame po ti ga ei ḡa pe nhaporemō nehē peko te'varuhu pe javo. A'ea rupi po ti Nínivepeva'ea kweravi nehē no. Ojipiukarame po ti ahe imboukwahavukari aḡwamove'ga ndekote'varuhua nehē. A'ereki a'ea renonde ymyahū Nínivepeva'ea ḡwendu katu Tupana'ga nhi'iga hako. Opohi ahe okote'varuhua hugwi ymyahū hendukatuavo Tupana'ga nhi'iga Jonasva'ea imombe'uro ḡwaramo hako, ei Jesus'ga ḡa pe imombe'gwovo.

—Ji rendu ti! ei Jesus'ga ḡa pe. Jihī kaitu amombe'u katu Tupana'ga nhi'iga Jonasva'ea hohe, ei Jesus'ga. Aḡwamove'ga nohendupotari nhinhi'iga opohire'yma okote'varuhua hugwi. Nurā po ti Nínivepeva'ea imboukwahavukari aḡwamove'ga ndekote'varuhua nehē, ei Jesus'ga fariseus'ga pe.

⁴² —Mbapava koty po ti Tupana'ga omanove'ga mono'ono'ombavi aḡwamove'ga ndeheve, ei Jesus'ga. Ga mono'ombavame po ti ga ei ḡa pe nhaporemō nehē peko te'varuhu pe javo. A'ea rupi po ti tyapyrakotyva'ea ruvihavuhuva'ea kweravi nehē no kunhangwera'va'ea. Ojipiukarame po ti ahe imboukwahavukari aḡwamove'ga ndekote'varuhua nehē. A'ereki a'ea renonde ymyahū tyapyrakotyva'ea ruvihavuhuva'ea uhu Salomōova'ea

pyri hako tahendu ti ganhi'iga javo. "A'ereki ga okwaha hete," ei ahe ua. Paivouhu hete ahégwyrá. Paivouhua hugwi ahe ruri hako tahendu ti ga javo, ei Jesus'ga imombe'gwovo fariseus'ga pe.

—Ji rendu ti! ei Jesus'ga ga pe. Jihi kaitu akwaha hete Salomãova'ea hohe, ei Jesus'ga. A'gwamova'ero napehendupotari nhinhi'iga ikwahapotare'yma a'itituhêva'ea. Nurã po ti ahe imboukwahavukari pendekote'varuhua nehê, ei Jesus'ga.

Ojivy anhağa ahe pyri
(Lucas 11.24-26)

⁴³—Kiro po ti ji imombe'ui Diabo'gapyriva'ea rembipyhyga'ga anhağa rembipyhyga'ga pe me, ei Jesus'ga. Na ja a'gwamove'ga ndekoi ite'varuhuve'ga – kiroki ga opohi okote'varuhua hugwi novia ojikoge'yma ji rehe, ei Jesus'ga. Anhağa ite'varuhu hete akwaimbae'ga pyhyga otiruahũro ga pe. Aerê anhağa jipe'ai ga hugwi ogwovo yhye'yi me okwaokwava. "Mome po ti ji ruvi nehê?" e'i ovytyeri pe heka. Ndohepiagi reki. ⁴⁴Nurã i'ei: "Ajivy po ti ji nhironga pe ipojykaa'java akwaimbae'ga pojkkaa'java," e'i anhağa. Akwaimbae'ga pe anhağa e'i nhironga.

—A'ero ituri ojivya akwaimbae'ga pyri. Ovahemame ga pyri anhağa i'ei: "Ndogwerekoi ve ongapypeve'ga ipype imboavujikweripyra pype," e'i akwaimbae'ga mombe'gwovo. ⁴⁵"Taru ti jara ji pyri a'ero," e'i.

—A'ero ihoi anhağa rerua seteva'ea rerua. Akoja hohe seteva'ea tiruahũ hete, ei Jesus'ga. Ovahemame akwaimbae'ga pyri ga pojkai otiruahũro ga pe. A'ero kiro koji'i tiruahũ hete akwaimbae'ga pe. Ymya tiruahũ ga pe ojipejiva'ea ga pojkarama. Aerê koji'i tiruahũ hete ga pe seteva'ea ga pojkarama, ei Jesus'ga.

—Na jitehe tiruahũ a'gwamo ite'varuhuve'ga pe. Aerê koji'i po ti tiruahũ hete ga pe nehê. A'ereki opohi'rãrame okote'varuhua hugwi novia ga nde'i ji ve: "Herejo ejikoty'a ji pavêi." A'ea ga nde'i ji ve. Aerê koji'i ga ndekote'varuhui a'ero, ei Jesus'ga.

Jesus'ga yembora gairũva'ea pavêi
(Marcos 3.31-35; Lucas 8.19-21)

⁴⁶Jesus'ga imombe'urame pevove'ga pe nanime Jesus'ga yembora ruri gairũ'ga pavêi o'ama okari pe. Onhi'ĩ pota ga ga pe. ⁴⁷Pevove'ga pyteripeve'ga e'i Jesus'ga pe:

—Neyhêa uhu nde repiaga neirũ'ga pavêi. Pevo ga ami okari pe.

⁴⁸A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ji erame nhiihêa, marãve'ga pe ji ei? ei ga. Ji erame nhiiirũ'ga, marãve'ga pe ji ei? Kiro ji imombe'ukatui nde ve, ei Jesus'ga.

⁴⁹A'ero Jesus'ga pova'e'gi gwemimbo'ehara'ga pe. Gwemimbo'ehara'ga mombe'gwovo ga ei:

—Pehepia! Ga pe ji ei nhiiy'ga. Ga pe ji ei nhiiirũ'ga, ei Jesus'ga. ⁵⁰Kiroki ga jiruva'ga nhii'po'ru yvagipeve'ga nhii'po'ru – ga pe ji ei nhiiirũ'ga. A'e ji ga pe no nhirendyra'ga. Nhiiy'ga a'e ji ga pe no, ei Jesus'ga.

13

Ha'ynha mohãihara'ga
(Marcos 4.1-9; Lucas 8.4-8)

¹Onhi'imbavame Jesus'ga hoi onga hugwi ogwovo ypiahu pe. Pevo ga apygi oina. ²He'yjuhuve'ga nduri onhimbotomybotyva ga pyri tihendu katu ti ga javo. Nurã ga hoi o'ava yharuhua pype oina. A'ero ga ami yembeyvyri pe.

³Ojo'java'ea pyvõ ga ga mbo'embo'ei imombe'gwovo ga pe he'yjuhuva'ea. Ga e'i:

—Ji rendu ti! ei Jesus'ga. Ha'ynha mohãihara'ga hoi ko pe ityma, ei ga. ⁴Pevo ga imohã ha'ynha. Nahã ga itymi ha'ynha. Ga imohãrame ha'ynha jara indurugi pehea rembeyvyra rupi. Ua gwyrã'ia i'ui imokona, ei Jesus'ga.

⁵—Ga imohãrame ha'ynha jara indurugi yja rehe ita arimo. A'ereki ita onhimongy-heteuhu pevo. Xunhi yja a'ero ha'ynha pe. Kotihĩ henhunhamo novia. A'ereki nianami yja ita rehe. ⁶Kwarahyahiva imbokai garemityma a'ero. He'ouhũ omanoma. A'ereki ndokihetei hapoa vyva pype, ei Jesus'ga.

⁷—Ga imohãrame ha'ynha jara indurugi nhungwava ra'ynha pyteri pe hatãava'ea ra'ynha pyteri pe. Aerê ga'apoa ha'ynha renhunhamo nhungwava ra'ynha pavêi. A'ero nhungwava nhambyguhui garemityma, ei Jesus'ga.

⁸—Ga imohãrame ha'ynha jara indurugi yjakatua pype. A'ero henhunhamo o'ao'aheteramo. He'yjuhu ahara a'ero. Jara pype ahara pype turi cem ha'ynha. Jara pype ahara pype turi sessenta ha'ynha. Jara pype ahara pype turi trinta ha'ynha.

Nahã Jesus'ga ei imombe'gwovo ha'ynha mohãihara'ga mombe'gwovo.

⁹—Peapyakwa pe. Pehendu katu ti ji'ea a'ero! ei Jesus'ga pevove'ga pe imombe'gwovo ojo'java'ea.

*Nurā ji amombe'u ojo'java'ea, ei Jesus'ga
(Marcos 4.10-12; Lucas 8.9-10)*

¹⁰Jesus'ga remimbo'ehara'ga nduri ga pyri javo ga pe.

—Maraname nde imombe'ui ojo'java'ea ga pe ga mbo'erame? ei ga Jesus'ga pe.

¹¹A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Pe me Tupana'ga ei tokwaha ti ga onhimiva'ea nhirembiepiakatuhava javo, ei Jesus'ga. Marā hekoi kiro Tupana'ga vvyakotyve'ga ndepiakaturame okovo ganduvihavuhuhetero? A'earupiva'ea kiro ga ikwahakwahavukari pe me. Ojipe'ga pe po ti ga ndokwahavukari tuhē a'ea nehē, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. Nurā ji imombe'ui ojo'java'ea ga pe ga mbo'erame, ei Jesus'ga.

¹²—Kiroki ga okwaha – ga pe po ti Tupana'ga ikwahavukari koji'iva'ea nehē. A'ero po ti ga ikwahahetei nehē, ei Jesus'ga. Kiroki ga ndokwahavi – po ga ikwahavi xunhiva'ea, a'ea vehevi po ti Tupana'ga imoka'nhyrbavukari ga pe nehē, ei Jesus'ga.

¹³—Nurā ji imombe'ui ojo'java'ea ga pe. A'ereki
“hepiagame ga gwepia tehe reki.

A'ereki ga nombaragwahapotari hehe.

Henduvame ga gwendu tehe reki.

A'ereki ga ndokwahapotari”, ei Jesus'ga.

¹⁴—Nahā ga ndekoi hepiage'yima henduve'yima no, ei Jesus'ga. Nahā hekoi Tupana'ga nhi'ipo'ruavo ymyahūva'ea po'ruavo. A'ereki ymyahū Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea Isaiasva'ea a'ea mombe'u Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo. Ahe e'i hako:

“Henduvame ga ndokwahava'gwami reki.

Hepiagame ga nombaragwahava'gwami reki hehe,” ei Tupana'ga.

¹⁵Nahā ga. A'ereki ga noangarihu

tiandeapyakwapupugyme ti javo.

Ndiapyhai ga okovo

tikwahavyme ti Tupana'ga nhi'iga javo.

Ndojapyakai ga

xambaragwahavyme ti a'itituhēva'ea rehe javo.

Nahā ga ndekoi

tirojijyjyme ti nhandereaporogita javo.

Tomomboryme ti Tupana'ga nhanderekote'varuhua nhande hugwi nehē, ei ga,' ei Tupana'ga.”

Ymyahū Isaiasva'ea ei a'ea mombe'gwovo hako, ei Jesus'ga.

¹⁶—Pe me ki a'e te pyry hete. A'ereki pe pejirokwa ikwahava aherembikwahavipyre'yima Tupana'ga rembiapoa repiaga ganhi'iga rendukatuavo, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. Pyry hete pe me, a'e ji. ¹⁷A'ereki ymyahū ko ahe gwepia pota hete penembiepiaga Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea ganhi'igareheva'ea pavēi. He'yiva'ea gwepia pota. Ahe ndohepiagi reki. Gwendu pota hete ahe penemienduva no. Ahe nohenduvi reki, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

*Jesus'ga okwahavuka ha'ynha mohāihara'ga mombe'ua
(Marcos 4.13-20; Lucas 8.11-15)*

¹⁸—Pehendu ti a'ero ikwahava ojo'java'ea, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. Kiro po ti ji imombe'ukatui pe me nehē ikwahavuka ha'ynha mohāihara'ga mombe'ua nehē, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

¹⁹—Kiro Tupana'ga rekoii vvyakotyve'ga nduvihavuhuhetero ga ndepiakatuavo, ei Jesus'ga. Kiroki ga gwendu a'ea mombe'ua novia ikwahave'yima – ga pyri ahemoandyandyihara'ga Diabo'ga ruri a'ero ipe'avo imombe'ua gapy'a hugwi imoka'nhyrbavuka ga pe, ei Jesus'ga. Ga pe ji ei a'ero ji imombe'urame ha'ynha indurugagwera pehea rembeyvyra rupi.

²⁰—Amombe'u jipe ko ji ha'ynha indurugagwera – kiroki onduru ita rehe, ei Jesus'ga. Kotihī henhui ha'ynha novia. A'ereki kwarahya rerekovo gwaramo nonhimomiranami a'ero omanomo, ei ga. A'ereki ndokihetei hapoa vyva pype.

—A'ea ja ga ndekoi – kiroki ga gwendu nhanderuvihavuhuhete'ga mombe'ua. Kotihī ga ndoryndoryvamo hehe novia. ²¹Aerē ojipe'ga omondo hahyva'ea ga pe ndoropotari pe henduvame gamombe'ua javo. Hahyro gwaramo ga pe ga nonhimomiranami a'ero kotihī opohia nhanderuvihavuhuhete'ga mombe'ua hugwi. A'ereki ndokihetei gamombe'ua gayvyteri pe.

²² —Amombe'u jipe ko ji ha'ynha indurugagwera – kiroki onduru nhungwava ra'ynha pyteri pe hatia'va'ea ra'ynha pyteri pe. Aerē igwaigwavete hatia'va'ea nhambyguhui garemityma jukavo, ei Jesus'ga.

—A'ea ja ojipe'ga ndekoi nhungwava pyteripeva'ea ja. Ga gwendu ojipe'ga erame ga pe: “Tupana'ga nhande poko katu kiro nhanderuvihavuhuhete'ga.” A'ea ga gwendu katu. Aerē ga agataruhuramo ojihe javo: “Maramarā po ti nhande rekoī nehē naerū?” ei ga oyvyteri pe. A'ea nonogatukari gapy'a. Ga ipotapavuhui itambere'ia a'ero, ei Jesus'ga. “Koji'i nhande tipotaruhu itambere'ia a'ero ti pyryvamo nhande ve javo,” e'iuhu ga, ei Jesus'ga. A'ero igwaigwavete ga ndojapyakaa'javi nhanderuvihavuhuhete'ga mombe'ua rehe. A'erēki ga'agatarahivuhua nohenduva'javukari a'ea ga pe. A'ero ga ndokoa'javi reki gamombe'ua rupi okokatue'yima ojipe'ga pe oporavykye'yima ga pe.

²³ —Amombe'u jipe ko ji ha'ynha indurugagwera – kiroki onduru yjakatua pype, ei Jesus'ga. A'ea ja ojipe'ga ndekoi yjakatuapypeva'ea ja. Gwendu katu ga nhanderuvihavuhuhete'ga mombe'ua ikwahava. Japyakwapupu ga henduvame. Oko katu ga okovo gamombe'ua rupi a'ero. Nahā ga ha'ynha mohāihara'ga remitymipyra'va'ea ja. Ojipea pype garemitymipyra pype turi cem ha'ynha ahara pype. Ojipea pype turi sessenta ha'ynha ahara pype. Ojipea pype turi trinta ha'ynha ahara pype. Na jitehe ko ga – kiroki ga japyakwapupu. Ombojoavyavy gaporavykyia Tupana'ga pe okokatua'ojipe'ga pe. Jara'ga he'yjuhu gaporavykyia. Jara'ga koji'i gaporavykyia. Nahanahā ga ndekoi.

A'ea Jesus'ga ei imombe'gwovo pa ojo'java'ea ikwahavuka gwemimbo'ehara'ga pe.

Nhungwava trigo'java'ea

²⁴ Ojipea pyvō ojo'java'ea pyvō Jesus'ga ga mbo'ei. A'ero ga ei:

—Marā hekoi kiro yvyakotyve'ga pe ga erame Tupana'ga nhanderuvihavuhuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea, ei ga. Akwaimbae'ga imohāi ha'ynhapyryva trigo ra'ynha ko pe ityma. ²⁵ Aerē ypytunimo ga kipavame ga'arōe'yve'ga ruri imohaina nhungwava ra'ynha trigo'java'ea ra'ynha ko pe trigo pyteri pe. Kirē ga hoi a'ero ojipiukare'yima ogwovo.

²⁶ —Aerē jate trigo henhunhamo nhungwava pavēi. I'ai herekovo ahara. I'arame jate kohoa jara'gapyrive'ga mbaragwahavi nhungwava rehe trigo pyteri pe a'ea ko trigo rūi reki javo. ²⁷ A'ero ga hoi kohoa jara'ga pyri javo ga pe: “Orepojykaharamo eretū nde trigo ra'ynhapyryva ko pe. Maraname gwereko nhungwava trigo pyteri pe? Ma'ga omohāi naerū nhungwava ra'ynha trigo'java'ea ra'ynha a'ero trigo pyteri pe raikwehe?” ei ga ijara'ga pe.

²⁸ —A'ero ga ei ga pe: “Ma'ga po? Ojipe'ga nanhiarōi a'ero imohaina nhungwava ra'ynha ipype raikwehe,” ei ga.

—A'ero ga ei: “Marā a'ero? Toroho ti nhungwava mondoroga? Marā?” ei ga.

²⁹ —“Tapemondorogi na'ē,” ei ga. “Nhungwava mondorogame mara'ngu po ti pe imondoroga trigo jajuve'yva'ea nhungwava reheve nehē? ³⁰ Na inhimomboakari ojogweheve,” ei ga, ei Jesus'ga imombe'gwovo. “Aerē trigo jajuvame po ti ji ei trigo mono'ōhara'ga pe nehē: Nhungwava na'ē ti pemondoro trigo'java'ea jugwi imono'o'ga nehē. Peapyti ti jajurupya pe herogwovo imbokaita. Nahā po ti ji ei ga pe nehē,” ei ga, ei Jesus'ga imombe'gwovo. “A'ea py'rovo gwe ti pemono'ō trigo herua imondovo hyrua pype jia'poa pype. Nahā po ti ji ei ga pe nehē,” ei kohoa jara'ga.

Nahā Jesus'ga ei imombe'gwovo ojo'java'ea.

Mostarda ra'ynha xunhieteva'ea

(Marcos 4.30-32; Lucas 13.18-19)

³¹ Ojipea pyvō ojo'java'ea pyvō Jesus'ga ga mbo'ei. A'ero ga ei:

—Marā hekoi kiro yvyakotyve'ga pe ga erame Tupana'ga nhanderuvihavuhuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea, ei ga. Akwaimbae'ga gwereko mostarda ra'ynha. A'ea ga itymi ko pe, ei Jesus'ga. ³² Mostarda ra'ynha ko jara gwyre'i pa xunhi hete. Henhunhame mostarda roryroryvamo. Aerē yvovouhuro. A'ero koji'i hehanhuhū oji'java'ea hohe yvovouhuro. A'ero gwyrā'ia ruri onhimongyavo upa hakā rehe japovo gwaityga, ei Jesus'ga he'yje'yve'ga po ti he'yjuhu nehē javo.

Pāo imbovuhava

(Lucas 13.20-21)

³³ Ojipea pyvō ojo'java'ea pyvō Jesus'ga ga mbo'ei. A'ero ga ei:

—Marā hekoi kiro yvyakotyve'ga pe ga erame Tupana'ga nhanderuvihavuhuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea, ei ga. Kunhahēa opyhy he'yiva'ea vinte e cinco quilos de farinha de trigo, ei ga. Trigo pype hēa

imbojihe'ari imbovuhava ta'apo ti ji pão javo. A'ero hëa igwaragwarai humbirimbiriga trigo ru'uma. Igwaigwavete imbovuhava onhinhamba trigo ru'uma pype imbovuvupava, ei Jesus'ga igwaigwavete po ti ãa herojijyi ojeaporoãita nehë javo.

*Nahã hekoi Tupana'ga nhi'ïpo'ruavo
(Marcos 4.33-34)*

³⁴ A'ea pa Jesus'ga imombe'ui ojo'java'ea pevove'ga pe he'yjuhuve'ga pe. A'ea jate ga imombe'ui ãa pe ãa mbo'eavo. ³⁵ Nahã hekoi Tupana'ga nhi'ïpo'ruavo ymyahüva'ea po'ruavo. A'ereki ymyahü Tupana'ga nhi'ïga mombe'uharava'ea a'ea mombe'u. A'ea rupi ahe ei Tupana'ga nhi'ïga mombe'gwovo hako:

“Amombe'u po ti ji ãa pe ojo'java'ea nehë.

Kiroki onhimi vyva apopypygwera jate

– kiro po ti ji a'ea kwahavukari imombe'gwovo ãa pe nehë,” ei ahe hako.

Jesus'ga okwahavuka trigo'java'ea mombe'ua

³⁶ Pevove'ga mondoukarama ojihugwi Jesus'ga hoi onga pype. A'ero garemimbo'ehara'ga nduri ga pyri javo ga pe:

—Ore mbo'e ti ojo'java'ea rehe ikwahavuka ore ve nhungwava mombe'ua trigo'java'ea mombe'ua, ei ga Jesus'ga pe.

³⁷ A'ero Jesus'ga ei ãa pe:

—Kwa. Kiro po ti ji imombe'ukatui pe me nehë. Jijive vyvakytyva'ero yvagipeva'ero ji ei ji ga mombe'urame ha'ynhapyryva mohãihara'ga, ei Jesus'ga. ³⁸ Kohoa a'e ko ji yvyakotyga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo ãa pe. Ha'ynhapyryva a'e ko ji jireheve'ga pe. Ga e'i Tupana'ga pe: “Ndehe ko oreruvihavuhetero.” Nhungwava trigo'java'ea a'e ko ji ite'varuhuve'gareheve'ga pe Diabo'gareheve'ga pe. Ga e'i Diabo'ga pe: “Ndehe ko oreruvihavamo.” ³⁹ Ha'ynhapyryva mohãihara'ga arõe'yve'ga – kiroki ga otý nhungwava gakochoa pype – ga arõe'yve'ga a'e ko ji Diabo'ga pe nhiarõe'yve'ga pe, ei Jesus'ga. Koapora mondorohava a'e ko ji mbapavakotyga pe. Koapora mondorohara'ga a'e ko ji Tupana'gapyriva'ga pe yvagipeve'ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

⁴⁰ —Koapora mondorohara'ga imondorogi nhungwava trigo'java'ea imbokaita, a'e ko ji ko, ei Jesus'ga. Na jitehe mbapava koty po ti ji ite'varuhuve'ga mondoukari hahyva'ea ruvihava pype nehë, ei Jesus'ga. ⁴¹ Vyvakytyva'ero yvagipeva'ero po ti ji jipyryve'ga mondoi vyva koty nehë yvagipeve'ga. A'ero jireheve'ga ndeja po ti ãa ite'varuhuve'ga nderohopavi nehë – kiroki ite'varuhuve'ga ombo'e ite'varuhuva'ea rehe, ei Jesus'ga. Okote'varuhuve'ga nhaporemo po ti jipyryve'ga ãa nderohoi jireheve'ga pytera hugwi nehë no, ei Jesus'ga. ⁴² A'ero po ti jipyryve'ga okote'varuhuve'ga mombori hahyva'ea ruvihava pype. Tataheteuhua koi hahyva'ea ruvihava. Pevovo po ti ãa jehe'oi ojije onhimonha'ngavo hahyrame ojive nehë, ei Jesus'ga.

⁴³ —A'ero po ti Tupana'ga nhi'ïgareheve'ga popoakara jukwahahetero nehë. Ikatu katu po ti ãa gworygworyvamo nehë – perope ãanduvete'ga ojikoty'a ãa pavëi Tupana'ga, ei Jesus'ga. Peapykwa pe. Penhendu katu ti ji'ea a'ero! ei Jesus'ga imombe'gwovo katu gwemimbo'ehara'ga pe ojo'java'ea.

Akwaimbae'ga gwepia pyryheteva'ea ko pe

⁴⁴ —Marã hekoi kiro vyvakytyve'ga pe ãa erame Tupana'ga nhandervihavuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea nehë, ei ga. Akwaimbae'ga hepiagi pyryheteva'ea ko pe. A'ereki a'ea ojipe'ga omi jipe vyvkwara pype tohepiagyme ti ãa javo. Garemimipirya repiagame akwaimbae'ga heja pevo imima'java. Horyory ga hehe. Nurã ga imondopavi ombatera ojihugwi tombuhu ti ãa ji ve itambere'ia mbatera pe javo. A'ero ga itambere'ia rerohoi imondopava kohoa jara'ga pe ipyhyga kohoa ga hugwi. “Nahã ji ipojoykai nhirembiepiagipyra,” ei ga ovytyteri pe, ei Jesus'ga. Nahã hekoi vyvakytyve'ga pe ãa erame Tupana'ga nhandervihavuhetero oko javo.

A'ea Jesus'ga ei imombe'gwovo gwemimbo'ehara'ga pe ojo'java'ea ikwahavuka ãa pe na jitehe pyryheteva'ea tuhë ko aherekoa Tupana'gareheva'ero javo.

Ita'ia'java'ea pyryheteva'ea pérola

⁴⁵ —Marã hekoi kiro vyvakytyve'ga pe ãa erame Tupana'ga nhandervihavuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea nehë, ei Jesus'ga. Ima'ehara'ga hogahoi ojipe'gape'ga pyri ipyhypota ita'ia'java'ea pyryheteva'ea pérolas ijara'ga hugwi. ⁴⁶ A'ero ga hepiagi ita'ia'java'ea pyryheteva'ea ijara'ga pyri. He'yi itambere'ia hehe. A'ero ga hoi imondopava ombatera ojihugwi tombuhu ti ãa ji ve itambere'ia mbatera pe javo. A'ero ga itambere'ia rerohoi imondovo ijara'ga

pe imbuhuruka ojive ita'ia'java'ea pyryheteve'ea pérolapyryhetea ipojykavo, ei Jesus'ga na jitehe pyryheteve'ea tuhē ko aherekoa Tupana'gareheva'ero javo.

Pira mboahava

⁴⁷ —Marā po ti hekoi nehē vyakotyve'ga pe ға erame Tupana'ga nhanderuvihavuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea nehē, ei Jesus'ga. Pira mboahava pirareheve'ga imombori ypiahu pe imbo'aparavuhupava pira, ei Jesus'ga. ⁴⁸ Imboahava tynahē hete. A'ero yembeyvyri pe ға heruri inoga. Oapy ға imo'emo'eamo. Pirapyryva ға imondoi hyrua pype imohina. Pirate'varuhua ға imombori, ei Jesus'ga.

⁴⁹ —Aerē na jitehe po ti Tupana'ga vyakotyve'ga nderekoukari mbapava koty nehē. Mbapava koty po ti gapyrive'ga nduri ite'varuhuve'ga nderogwovo Tupana'ga nhi'igareheve'ga pytera hugwi nehē, ei Jesus'ga. ⁵⁰ Hahyva'ea ruvihava pype po ti ға ite'varuhuve'ga mombori nehē. Tataheteuhua koi hahyva'ea ruvihava. Pevo po ti ға jehe'oi ojije onhimonha'ngavo hahyrame ojive nehē, ei Jesus'ga.

A'ea Jesus'ga omombe'u ojo'java'ea.

A'itituhēva'ea ko ymyahūva'ea ipyahuva'ea no

⁵¹ —Marā? Pekwaha pe penhimombaragwahava nhiremimbo'eagwera rehe nhapremo ji pe mbo'erame ojo'java'ea pyvō? Marā? ei Jesus'ga ғwemimbo'ehara'ga pe.

—Orokwaha pa ore akoja neremimbo'eagwera, ei ға.

⁵² A'ero Jesus'ga ei ға pe:

—Judeus'ga mbo'ehara'ga ikwahaparavuhui ji ombo'erame, ei Jesus'ga. A'reki ға okwahavypy ymyahūva'ea aheremimbo'eagwera. Aerē ji ға mbo'ei ipyahuva'ea rehe javo ға pe: Nahanahā hekoi vyakotyve'ga pe ға erame Tupana'ga nhanderuvihavuhetero oko javo. A'ero ға ikwahavi a'ea no. Ga ko onga jara'ga ja a'ero, ei Jesus'ga. A'reki onga jara'ga ғweno'ē ymyahūva'ea ipyahuva'ea reheve ombaterahetea hugwi ombatera rerekokatuhava hugwi, ei Jesus'ga ға pe.

Jesus'ga oko ocidade de Nazaré pe

(Marcos 6.1-6; Lucas 4.16-30)

⁵³ Ga mbo'epavame ojo'java'ea pyvō Jesus'ga hoi pea hugwi ogwovo. ⁵⁴ Ogwyri pe ga ruri ocidade de Nazaré pe ovahema. Pevo ға ga mbo'ekatakutai ғajatykahava pype. A'ero ға nhimomby'ai ga rehe. A'ero ға ei ojohupe:

—Ma'ga po ga mbo'ehetei ikwahavukaheteavo ga pe? Ma'ga po ga mbopopoaka japovouka ga pe ahemonhimomby'ava'ea? ei ға. ⁵⁵ Ga onga apohara'ga ra'yra'ga rūi naerū? ei ға. Gayhēa, hēa ko Mariahēa. Gairū'ga ko Tiago'ga, José'ga, Simão'ga, Judas'ga. Tikwaha pa nhande ға. ⁵⁶ Garendyra'ga u pa nhande pyri. Ymyava'ea atyvi ga aғwamo. Maraname ga ikwahapavi naerū? ei ға.

⁵⁷ Igwaigwavete ға ndokoi ga rehe ga arōe'yma a'ero.

A'ero Jesus'ga ei ға pe:

—Ojipe'ga gwyripeve'ga omondo gweaporoğita imohina Tupana'ga nhi'iga momb'uhara'ga ndehe. Gagwyripeve'ga jate nomondoi imohina ға ndehe ғанongapypeve'ga pavēi, ei Jesus'ga ға pe.

⁵⁸ Ndahe'yi reki Jesus'ga rembiapoa a'ero ahemonhimomby'ava'ea pevo ға pe. A'reki ға ndojikogi ga rehe.

14

João Batistava'ea omano

(Marcos 6.14-29; Lucas 9.7-9)

¹ Aerē Herodes'ga hendupavi ға Jesus'ga momb'e'urame. Ga omombe'u Jesus'ga remimonhimomby'ava'ea momb'e'urame no. Herodes'ga ko omondomondo Galilēapeve'ga gwemibotarimova'ea rupi ғagwyri pe. ² Jesus'ga momb'ea renduvame Herodes'ga etehei ojipyrive'ga pe:

—Jesus'ga ko João Batista'ga. Ovy João Batista'ga gwyryva hugwi okwerava, ei ға. Nurā ga japi ahemonhimomby'ava'ea, e'i tehe Herodes'ga.

³ Nahā Herodes'ga ei. A'reki João Batistava'ea manoa renonde Herodes'ga João Batistava'ea pyhyguka ahe kwaruka itanhuramuhūa pyvō ahe mongiuca cadeia pype. Herodiashēa rehe Herodes'ga opyhyguka João Batistava'ea raikwehe. Herodiashēa ko Herodes'ga irū'ga rembirekoro na'ē oko, Filipe'ga rembirekoro. Kirē Herodes'ga hēa rereko raikwehe. ⁴ Nurā João Batistava'ea e'ie'i Herodes'ga pe:

—Maranameuhū nde hēa rerekoi? Po ahe ndogwerekoi te hēa! ei João Batistava'ea Herodes'ga pe.

⁵ Ndotari Herodes'ga ahe'ea ojive. Nurā ga ahe mongiuca cadeia pype ahe jukapota. Ndojukaukari reki ga ahe. A'ereki ga okyhyji judeus'ga hugwi. A'ereki ga e'i:

—João Batista'ga ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga, ei ga onhimongyavo.

⁶ Aerē o'aragwera rupi Herodes'ga oapo toryva. A'ero Herodiashēa ra'yrahēa tehe ojiroky gandovai pyteri pe – kiroki ga uhu toryva repiaga. Ikatu Herodes'ga pe hējairokya. ⁷ A'ero ga e'i hēa pe:

—Gara nde erepota imondoa ejive? ei ga. Amondo tuhē po ti ji nde ve nehē. Tupana'ga ji'ea renduvame ji ei poro nde ve.

A'ea Herodes'ga e'i Herodiashēa ra'yrahēa pe.

⁸ A'ero hēayhēa e'i hēa pe:

—Ere ti Herodes'ga pe: “Embuhu ti ji ve kiro João Batista'ga akağa nhaembeva pype.” Nahā ti ere ga pe, ei hēa gwa'yrahēa pe hēa mbo'eavo.

—Kwa, ei hēa oyhēa pe.

Nurā kiro hēa e'i Herodes'ga pe:

—Embuhu ti ji ve kiro João Batista'ga akağa nhaembeva pype, ei hēa.

⁹ A'ea renduvame Herodes'ga ndovy'ari. Toryvarupive'ga gwendu ga'eagwera hēa pe ga erame: “Gara nde erepota imondoa ejive? Amondo tuhē po ti ji nehē. Tupana'ga ji'ea renduvame ji ei poro nde ve.”

Nurā ga e'i kiro ojipyrive'ga pe:

—Peko ti hēanhi'iga rupi a'ero. ¹⁰ Peho ti cadeia pype ga jukavo ga'akağa momboa herua hēa pe, ei ga.

¹¹ A'ero ga oho João Batistava'ea jukavo aheakağa rerua nhaembeva pype imondovo hēa pe. Hēa gweroho oyhēa pe a'ero herovahema.

¹² João Batistava'eareheve'ga uhu a'ero ahera'oa rerogwovo ityma. Aerē ga oho Jesus'ga pyri imombe'gwovo ahemanoa ga pe.

Nahā ko João Batistava'ea manoa raikwehe.

Herodes'ga nomoka'nhymi kiro João Batistava'ea akağa imomborukaragwera. Nurā henduvame Jesus'ga remimonhimomby'ava'ea Herodes'ga ei:

—Jesus'ga ko João Batista'ga. Ovy João Batista'ga gwyvyva hugwi okwerava, ei Herodes'ga.

Jesus'ga omondouka mbatera cinco milva'ea pe

(Marcos 6.30-44; Lucas 9.10-17; João 6.1-14)

¹³ Herodes'ga nhi'iga kwahavame Jesus'ga hoi yhara pype ypihua aherovai ogwovo ongae'yi me tajipe'a ti ji avove'ga hugwi javo.

Gahoa kwahavame he'yive'ga hoi opyvo cidades hugwi ogwovo ypihua rembeyvyra rupi. Nahā ga vahemypyri aherovai Jesus'ga rovatiamo tihendu ti ga javo. ¹⁴ Jesus'ga ga ndepiagi pevo ohemame yhara hugwi a'ero. Oporogwety ga ga. Omombi ga karugwara gapyteripeve'ga hugwi itetirūave'ga hugwi.

¹⁵ Ka'arugame dozeve'ga Jesus'ga remimbo'ehara'ga nduri ga pyri. Ga pe ga ei a'ero:

—Ka'aru hete kiro. Agwa'ga ndo'ui ve reki. Nurā ti emondouka ga avo hugwi, ei ga. Ahā onga avo. Toho ti ga cidades'i pe ira'agweva'e pe ipyhyga mbatera. Pevo po ti ga hoi i'gwovo nehē.

A'ea Jesus'ga remimbo'ehara'ga ei Jesus'ga pe ga mondouka pota ga pe.

¹⁶ —Tohoyme po ti ga hamo, ei Jesus'ga ga pe. Pehe ti pemondo mbatera ga pe to'u ti ga javo, ei Jesus'ga.

¹⁷ A'ero ga ei ga pe:

—Ndorogwerekoi te! ei ga. Cinco pães orogwereco dois pira reheve. Ndohygi'i'i po ti ga ndehe nehē, ei ga.

¹⁸ —Peru ti ji ve a'ero, ei Jesus'ga ga pe.

—Kwa, ei ga herua.

¹⁹ Peveve'ga pe Jesus'ga ei:

—Peapy ti yvyvo nhungwava rehe, ei ga ga pe.

Oapy ga a'ero.

²⁰ Kiro ga ipyhygi mbatera – kiroki cinco pães dois pira reheve. Ojovavu ga yvaga repiaga. —Ndepyry hete nde imbuhua ore ve, ei Jesus'ga Tupana'ga pe.

Kiro Jesus'ga haygwe'rogwe'rogi pães imondomondovo gwemimbo'ehara'ga pe pira reheve. Kiro ga imondomondo'i ga pe. ²¹ Kiro ga nhaporemō i'ui onhimoytaromouka.

Ga i'urē Jesus'ga remimbo'ehara'ga imono'ogi hembyruera imondovo yrua pype. He'yjuhuvā'ea hembyruera opyta reki garembihaygwe'rogagwera. A'ereki ga ndo'upavi. He'yjuhuvā'ea dozeva'ea yrua tynahē. Kiroki ga o'u pevo Jesus'ga pyri – ga ko he'yjuhu hete

ranuhū. Cinco milve'ga o'u akwaimba'ero. Kunhangwera'ga tayri'ga pavēi i'ui no. Nahā Jesus'ga japoi ahemonhimomby'ava'ea he'yje'ŷva'ea imbovua imondovo ga pe.

Jesus'ga oho yhya arimo

(Marcos 6.45-52; João 6.15-21)

²² Ga imono'ombavirē hembyruera Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe ga mondovouka: —Pe'a ti yharuhua pype, ei ga. Peho ti ji renonde ypihua aherovai, ei ga ga pe. Apyta nahē po ti ji avo agwa'ga mondovo nehē, ei Jesus'ga.

—Kwa, ei ga.

A'ero ga avi herogwovo.

²³ Jesus'ga pytai a'ero pevove'ga mondovo ganonga pe. Ga horame ga tehe oho vytyruhua rupi opytavo pevo tanhi'i ti Tupana'ga pe javo. Pevo ga pytai onhi'iga Tupana'ga pe imongaruheteavo.

²⁴ A'ea rupi garemimbo'ehara'ga ndekoi ypihua pyteri pe. Ombohemohe hete yharuhua vytyua rerekovo. Vytyua ipopoaka yhara mondoukare'yma aherovai.

²⁵ Ko'e'gwerirame Jesus'ga hoi yhya arimo ogwovo ga pyri. ²⁶ Garemimbo'ehara'ga garura repiagame gapy'a omyi.

—Anha'ga po uhu yhya arimo! ei ga.

Hahēahē ga okyhyjiavo. ²⁷ Kotihī Jesus'ga ei a'ero:

—Penogatu ti pejipy'a. Tapekyhyjia'javi ti. A'reki ji tuhē ako, ei Jesus'ga ga pe.

²⁸ A'ero Pedro'ga ei Jesus'ga pe:

—Po nde Jesus Cristoramo hamo, yhya arimo po ti nde ji mbuhuri ejipyri nehē hamo, ei ga.

²⁹ —Ejo ti, ei Jesus'ga ga pe a'ero.

A'ero Pedro'ga hemi yhara hugwi ogwovo yhya arimo ogwovo Jesus'ga pyri. ³⁰ Aerē ga kyhyji reki. A'reki ipopoaka vytyua. A'ero ppy pe ohogwerirame ga hapukai Jesus'ga pe:

—Ji pyhy! ei ga Jesus'ga pe opojykaharete'ga pe.

³¹ Kotihī Jesus'ga opoa mondoi ga pe ga pyhyga.

—Nderejikogi nde ji rehe, ei Jesus'ga ga pe. Garamo nde ndajireroviarihu Jesus'ga po nanhimondokatui yhya arimo javo? ei Jesus'ga Pedro'ga pe. Nurā nde hoi gwerevi ppy pe, ei Jesus'ga.

³² Jesus'ga avame yhara pype Pedro'ga pavēi ndura'javi vytyua. ³³ Jara'ga yhara pypeve'ga nduri Jesus'ga pyri ga mboheteavo.

—Tupana'ga ra'yra tuhē ko nde, ei ga ga pe gwenypy'amo ga pyri.

Jesus'ga omombi ahetetirūa Genesaré pe

(Marcos 6.53-56)

³⁴ Ogwovo Jesus'ga herohoi ypihua aherovai a'ero herovahema Genesarépeve'ga gwyrī pe. ³⁵ Ikwahavame Jesus'ga ndura pevove'ga omondomondo onhi'iga ojohupe ga mombegwovo ogwyrīpeve'ga pe nhaporemō. Nahā ga ga momorandupavi. Henduvame ga itetirūave'ga mbojatykapavi ga nderua Jesus'ga pyri ga nderovahema.

³⁶ —Na ti itetirūave'ga pokogi ndepira rembeyvra rehe nehē, ei ga. Po ti ga pokogi hehe vehevi, a'ero po ti gatetirūa ipigi ga hugwi nehē, ei ga Jesus'ga pe.

Kiroki ga opoko gapira rehe – ga hugwi gatetirūa pigi a'ero.

15

Jesus'ga onhi'i judeus'ga namonhava'ea remimbo'eagwera rehe

(Marcos 7.1-13)

¹ Aerē ga nduri Jesus'ga pyri Jerusalém hugwi fariseus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pavēi. Ovahemame ga ei Jesus'ga pe:

² —Maranameuhū neremimbo'ehara'ga nohendukatui nhaneramonhava'ea remimbo'eagwera naerū? Nhaneramonhava'ea e'i: “Nahanahā nhande xajipogwei katu. Nhandejipogweikaturo gwaramo nhande nhimombyryvi Tupana'ga pe.” Nahā nhaneramonhava'ea ei nhande mbo'embo'eavo. Na rūi neremimbo'ehara'ga jipogwei i'ua renonde nahā ojkwakuve'yma, ei ga Jesus'ga pe.

³ —Pehe no, ei Jesus'ga ga pe. Maranameuhū pe napehendukatui Tupana'ga nhi'iga? ei Jesus'ga. Tupana'ga erame nahanahā ti peko javo pe ndapekoi ganhi'iga rupi. Penhimimbo'ea rupi jate reki pe ndekoi pejikovo Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rupi, ei Jesus'ga.

⁴ Ymyahū Tupana'ga ei:

“Pemondo ti pejaporogita imohina pejuva'ga ndehe penhy'ga ndehe no,” ei Tupana'ga hako, ei Jesus'ga.

“Kiroki ga e'i te'varuhu uva'ga pe oyhēa pe no

– tojukauka ti ga ga a'ero,” ei Tupana'ga hako, ei Jesus'ga.

⁵—Pe ki a'e te Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe pe ga mbo'ei, ei Jesus'ga. Po ga ei uva'ga pe oy'ga pe no: “Apoko pota ji imondovo mbatera pe me novia. Emo ji amondo akoja Tupana'ga pe,” ei ga ga pe. ⁶Pe'e pe ga pe a'ero: “Nanongara pyry!” Nahã pe ga mbo'ei pejiko'e yma Tupana'ga nhi'iga rehe, ei Jesus'ga ga pe. A'ereki ga erame a'ea ga nomondo ojeaporogita imohina uva'ga ndehe oy'ga ndehe no. Ndogokogi ga uva'ga oy'ga ndeheve a'ero imondoe'yma ga pe. Nahã ga ndekote'varuhui, ei Jesus'ga.

⁷—Pehe ko pekokatu'ava'ero, a'e ji pe me a'ero, ei Jesus'ga ga pe. Ymyahũ Isaiasva'ea pe mombe'u katu jipe Tupana'ga nhi'iga mombe'urame hako. A'ereki ahe e'i:

⁸“Avove'ga onhi'igatu tehe ji ve

torombohete Tupana'ga javo,' ei Tupana'ga.

'Emo ga nanhiarõi imondoe'yma gweaporogita imohina ji rehe.

⁹Ji mbohete tehe ga.

A'ereki nhinhi'iga rehe rui ga ombo'e.

Vvyakotyve'ga nemimbo'ea rehe ga ga mbo'ei

a'ea ko Tupana'ga nhi'iga javo tehe jupe,' ei Tupana'ga,” ei ahe hako, ei Jesus'ga fariseus'ga pe judeus'ga mbo'ehara'ga pe no.

Ahereaporogitate'varuhua ahe mbote'varuhu

(Marcos 7.14-23)

¹⁰Jesus'ga ga mbuhuri ojipryi pevove'ga he'yjuhuve'ga. A'ero ga ei ga pe:

—Pehendu ti ikwahava, ei ga. ¹¹Kiroki oki nhandejuraa pype – a'ea nianem-bote'varuhui. Kiroki ohẽ nhandejuraa hugwi – a'ea nhande mbote'varuhu, ei Jesus'ga ga pe.

¹²A'ero Jesus'ga remimbo'ehara'ga nduri ga pyri javo ga pe:

—A'ea nde erame fariseus'ga nhimonha'ngai nenhi'iga arõe'yma. Erekwaha nde? ei ga Jesus'ga pe.

¹³A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Jiruva'ga yvagipeve'ga po ti o'o pa gwemitymipyrarũiva'ea nehẽ, ei Jesus'ga.

Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea pe ganemimbo'ea pe Jesus'ga ei: Tupana'ga remitymipyrarũiva'ea. Tupana'ga po ti omombi pa ganemimbo'ea nehẽ.

¹⁴—Na ga ndekojate a'ero fariseus'ga, ei Jesus'ga. Ga ko heakwagweve'ga ja – kiroki ga gweroho pota oji'jave'ga, ei Jesus'ga. Po heakwagweve'ga gweroho ojipe'ga – kiroki ga ga ja ndohepiagi, a'ero po ti ga memei ohi ikwara pype nehẽ. A'ereki ga memei ndohepiagi, ei Jesus'ga.

¹⁵A'ero Pedro'ga ei Jesus'ga pe:

—Ore mbo'e katu ti ojo'java'ea rehe. A'ereki ndorokwahavi a'ea. Maraname nde ei akoja ore ve? “Kiroki oki nhandejuraa pype – a'ea nianembote'varuhui. Kiroki ohẽ nhandejuraa hugwi – a'ea nhande mbote'varuhu,” ere nde. A'ea rehe ti ore mbo'e katu a'ero, ei Pedro'ga.

¹⁶A'ero Jesus'ga ei Pedro'ga pe:

—Maranuhũ pehe ndapekwahavi no? ei Jesus'ga. ¹⁷Kiroki oki nhandejuraa pype – a'ea oho nhanderevega pype ohema nhande atarame.

—Maranuhũ pe ndapekwahavi naerũ? ei Jesus'ga. ¹⁸Kiroki ohẽ nhandejuraa hugwi – a'ea ohẽ nhandeyvytera hugwi nhande mbote'varuhua, ei Jesus'ga. ¹⁹Po pejiyvyteri pe pe ndeaporogitate'varuhuro, a'ero pejiyvyteri pe pe ei na'ẽ penhimonha'ngavo tijuka ti ga javo ga pe. A'ero po pe ga jukai. Pe ei na'ẽ pejiyvyteri pe tiroho ti garembirekohẽa ga hugwi javo hẽa pe. A'ero po pe hẽa rerohoi pejive. Pejiyvyteri pe pe ei na'ẽ tireko te'varuhu ti ga javo ga pe. A'ero po pe ga nderekote'varuhui, ei Jesus'ga. Pe'e pe: Timi ti. Pe'e pe: Xa'mbe ti ga pe. Pe'e pe: Timbotegwete ti ga. A'ea nhaporemõ pe ei pejiyvyteri pe. Nahã pe ndekote'varuhui a'ero, ei Jesus'ga. ²⁰Pendeaporogitate'varuhua nhaporemõ pe mbote'varuhu, ei Jesus'ga.

—Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea fariseus'ga omombe'u ahembo'ehara'ga pavẽi ga erame: “Nahanahã po ti nhande xajipogwei xanhimomyry ti Tupana'ga pe javo.” Gahã e'i a'ea. Jihi ki a'e te a'e pe me: Po nhande ndiajipogwei i'gwovo, a'ero nhande nianhim-bote'varuhui, ei Jesus'ga. A'ereki nhandejipogweja nomomyryvi nhandeaporogita, ei Jesus'ga.

Judeurũiva'ea

(Marcos 7.24-30)

²¹Aerẽ Jesus'ga hoi pea hugwi ogwovo. Cidades koty Tiro koty Sidom koty ga hoi ogwovo yhya rembeyyra rupi. ²²Pea hugwi hẽa ruri Jesus'ga rovatiamo – kiroki cananiahẽa judeurũivehẽa.

—Jipojykaharetero ko nde Daviva'ea rymymino no! ei hẽa Jesus'ga pe.

A'ea hēa ei ga pe. A'ereki hēa e'i oyvyteri pe: “Ga pe Tupana'ga e'i eko ti ganduvihavuhuhetero javo.”

—Ji porogwety! ei hēa Jesus'ga pe. Anha'ga opojyka jira'yrahēa okote'vate'varuhua'vo hēa pe, ei hēa.

²³ Jesus'ga nonhi'igi reki hēa pe. A'ero garemimbo'ehara'ga nduri ga pyri javo ga pe:

—Emondo ti hēa nhande hugwi. A'ereki hēa uhuruhu nhande reviri ohapukaita okovo ji poko javo, ei ga Jesus'ga pe.

²⁴ A'ero Jesus'ga ei:

—Tupana'ga ji mbuhuruka jigwyrivepe'ga pyri israelitas'ga pyri. “Ga pyri jate ti eho ga pokoga,” ei Tupana'ga ji ve, ei Jesus'ga. “Ga ko ovelhas ja. Ovelhas oka'nhy jipi herekoe'yname gwepiakatuhamo. Akoja ja ko ga ika'nhyva'ea ja,” ei Tupana'ga, ei Jesus'ga. Judeus'garūive'ga pyri rūi Tupana'ga ji mbuhurukari, ei Jesus'ga.

²⁵ Gwendu po hēa Jesus'ga nhi'iga ua Jesus'ga pyri gwenyppy'amo garovai pyteri pe nde ko jihoheva'ero javo.

—Ji poko ti! ei hēa Jesus'ga pe.

²⁶ A'ero ga ei hēa pe:

—Ndapyryvi ji ipyhygi tayri'ga mbatera imombo'ha'gwati'ga pe to'u ti javo.

Nahā Jesus'ga ei ndapyryvi ji judeus'garūive'ga pokogi javo.

²⁷ —A'iti a, ei hēa. Emo nha'gwati'ga vehevi reki o'u hembyrue'ria – kiroki ohi ijara'ga i'urame, ei hēa.

Nahā hēa ei aerē po ti nde judeus'garūive'ga pokogi no javo.

²⁸ A'ero Jesus'ga ei hēa pe:

—Kui'i, ei ga hēa pe. Erejiko hete nde ji rehe ji poko po ti ga nehē javo, ei Jesus'ga. Oropoko ti jiji kiro, ei ga hēa pe.

Nanime Jesus'ga anha'ga mbojipe'ai hēara'yrahēa hugwi nahā hēa pokoga.

Jesus'ga omombi he'yjuhuva'ea tetirūa

²⁹ Aerē Jesus'ga hoi pea hugwi ogwoogwovo ypiahua rembeyvyri Galilēia rembeyvyri okovo. Yvytyruhua arimo ga hoi oapyga oina.

³⁰ Ga pyri he'yjuhuve'ga nduganduri itetirūave'ga nderunderua. Gweru ga ipyka'naka'nave'ga heakwagweve'ga ndeheve onhi'ige'yve'ga ndeheve ika'naka'nave'ga ndeheve ojipe'ga ndeheve he'yive'ga. Gahā ga ga nderuri ga mondovo ga no'ga Jesus'ga pyri tophano ti ga ga javo.

A'ero Jesus'ga imombigi gatetirūa ga hugwi. ³¹ A'ero ga nhimomb'y'ai hepiaga gatetirūa mombiga. A'ereki onhi'ige'yve'ga onhi'i reki. Gwepia ga Jesus'ga ika'naka'nave'ga nda'oa imombyryvame. Ipyka'naka'nave'ga ami ogwovo reki. Heakwagweve'ga gwepia reki. A'ero pevove'ga Tupana'ga mbohetei onhimongyavo okwaha hete Tupana'ga Israelva'ea rakykwepohara'ga nduvihavuhuhete'ga javo.

Jesus'ga omondouka mbatera quatro milva'ea pe

(Marcos 8.1-10)

³² Aerē Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Pejo ti ji pyri.

Ga ndurame ga pyri ga ei ga pe:

—Iporia'i ga ji ve avove'ga he'yjuhuve'ga. A'ereki ga ndogwerekoa'javi mbatera dois okira gwaramo ji pyri, ei Jesus'ga. Namondoukapotari ji ga ganonga pe ga i'ue'yname. A'ero po ti ga pytupavamo pehea rupi gwe'ouhūro nehē, ei Jesus'ga.

³³ Jesus'ga remimbo'ehara'ga ei ga pe:

—Ma hugwi po ti nhande ipyhygi he'yjuhuva'ea mbatera ga pe avo ongae'y'i me tokogahi ti ga javo? ei ga.

³⁴ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Maramomi pe herekoi pāes?

—Sete, ei ga ga pe. Mokoi'i pira'ia orogwerekono, ei ga.

³⁵ Pevove'ga pe Jesus'ga ei:

—Peapy ti vyvvo, ei ga ga pe.

³⁶ Kiro ga ipyhygi mbatera – kiroki sete pāes pira'ia reheve. A'ea rehe ga nhi'igi Tupana'ga pe ndepyry hete nde imbuhuruka javo. A'ero ga haygwe'rogwe'rog'i pāes pira'ia reheve imondomondovo gwemimbo'ehara'ga pe. Kiro ga imondomondoi pevove'ga pe. ³⁷ A'ero ga nhapremo i'ui onhimoytaromo.

Ga i'urē Jesus'ga remimbo'ehara'ga imono'ogi hembyruera imondovo yrua pype. He'yjuhuva'ea hembyruera opyta reki garembihaygwe'rogagwera. A'ereki ga ndo'upavi. He'yjuhuva'ea seteva'ea yrua tynahē. ³⁸ Kiroki ga o'u pevo Jesus'ga pyri – ga ko he'yjuhu

hete ranuhū. Quatro milve'ga ko o'u akwaimba'ero. Kunhangwera'ga tayri'ga pavēi i'ui no. Nahā Jesus'ga japoi ahemonhimomby'ava'ea he'yje'yva'ea imbovua imondovo ga pe.

³⁹ A'ero Jesus'ga pevove'ga mondoukari ganonga pe. Ga horame ga avi yharuhua pype herogwovo aherovai herovahema ypiahua rembe'yi pe cidade de Magadā me.

16

*Eapo ti ahemonhimomby'ava'ea, ei ahe Jesus'ga pe
(Marcos 8.11-13; Lucas 12.54-56)*

¹ Aerē fariseus'ga nduri Jesus'ga pyri saduceus'ga pavēi ovahema.

—Tihepia ti gapopoakara, ei ga ojohupe. Mara'ngu po Tupana'ga okovo ga pyri ga mbopopoaka? Tupana'ga ga mbopopoakare'ymame po ti nhande ga mbotegwetei, ei ga ojohupe.

Nurā ga ei Jesus'ga pe:

—Eapo ti ahemonhimomby'ava'ea. Torohepia ti, ei ga ga pe.

² A'ero Jesus'ga ei reki ga pe:

—Ka'aru igwagahivame yvaga pe ei: “Ko'emame po ti kwara ima'egatui nehē.” Nahā pe ei, ei Jesus'ga ga pe.

³ —Pypahjive igwagahivame yvaga hovapitymbyguhurame pe ei: “Amana po ti ikyri nehē.” Nahā pe ei, ei Jesus'ga.

—Pehepia pe yvaga ikwahava aerēva'ea ima'egatua. Hepiaga'javame pe pekwha aerēva'ea ikyra. A'ea pe pekwha katu, ei Jesus'ga ga pe. Emo imbaragwahave'yve'ga ja po pe reki. Pehepia tehe pe ojipeva'ea agwamova'ea – kiroki a'ea okwahavuka aerēva'ea. Emo pe napembaragwahavi reki aerēva'ea rehe, ei Jesus'ga.

⁴ —Agwamova'ero peko te'varuhu pa pe, ei Jesus'ga ga pe. Ndapekoi pe Tupana'ga nhi'iga rehe pejikoge'yma ga rehe. Pe'e pe: “Jesus'ga japoramate jate nhande ve ahemonhimomby'ava'ea, a'ero po ti nhande ei ikwahava nehē: Tupana'ga ga poko. A'ea po ti nhande xa'e hepiagame nehē.” A'ea pe ei, ei Jesus'ga. Ndoapoukari po ti Tupana'ga ojipea ahemonhimomby'ava'ea pe me nehē. Ojikwe ymyahū ga oapo ahemonhimomby'ava'ea Jonasva'ea mohemame onhi'iga mombe'uharava'ea mohemame. A'ea jate po ti ga ikwahavukara'javi pe me nehē ji Jesus'ga poko javo.

A'ea erame Jesus'ga hoi ga hugwi ogwovo.

*Penhimboko'i ti, ei Jesus'ga gwemimbo'eaatyviva'ea rehe
(Marcos 8.14-21)*

⁵ Ogwovo ga hugwi Jesus'ga herohoi herogwovo ypiahua aherovai gwemimbo'ehara'ga pavēi. Omoka'nhy ga pāo herohoe'yma ojupi.

⁶ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Penhimboko'i ti pāo mbovuhava rehe fariseus'ga apoa rehe saduceus'ga apoa rehe no, ei Jesus'ga.

⁷ Garemimbo'ehara'ga nhomonhi'igi a'ero.

—Jesus'ga ei na. A'ereki nhande ndiheruri pāo nhande rupi, ei ga ojohupe.

⁸ Ganhi'iga kwahavame Jesus'ga ei ga pe:

—Maraname pe nhomonhi'iguhūi nhande ndiheruri pāo javo? Ndapejikogi'i ti pe ji rehe ndirekoi pāo javo, ei Jesus'ga ga pe. ⁹ Napenhimombaragwahakatui pe ji'ea rehe? Ndapekwahava'javi pe cinco pāes – akoja ji ahaygwe'rogwe'ro imondomondouka cinco milve'ga pe? Ndapekwahava'javi pe hembyruera? Maramomi yrua pype pe imono'ono'ogi hembyruera? ¹⁰ Ndapekwahava'javi pe sete pāes? Akoja ji ahaygwe'rogwe'ro imondomondouka quatro milve'ga pe. Ndapekwahava'javi hembyruera? Maramomi yrua pype pe imono'ono'ogi hembyruera? ¹¹ Maraname pe napenhimombaragwahavihu ji erame pe me kiro? Pāo pe rūi ji ei pe me. A'e ji pe me: Penhimboko'i ti fariseus'ga apoa rehe saduceus'ga apoa rehe no. A'ereki ga'apoa ko pāo mbovuhava ja, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

¹² A'ero Jesus'ga remimbo'ehara'ga nhimombaragwahavi ga'ea rehe.

—Pāo mbovuhava pe rūi Jesus'ga ei, ei ga a'ero. Fariseus'ga nemimbo'ea pe Jesus'ga ei. Saduceus'ga nemimbo'ea pe Jesus'ga ei no penhimboko'i ti ganemimbo'ea rehe javo, ei ga.

*Nde ko Cristoramo, ei Pedrova'ea Jesus'ga pe
(Marcos 8.27-30; Lucas 9.18-21)*

¹³ Aerē Jesus'ga hoi cidade koty Cesaréia de Filipe koty. Ovahemame pevove'ga gwyrri pe Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Marāi ga ji ve jipi? ei Jesus'ga ga pe okovo vyvakotyva'ero yvagipeva'ero no. ¹⁴ A'ero garemimbo'ehara'ga ei Jesus'ga pe:

—Ojipe'ga ei nde ve: “Ga ko João Batista'ga,” ei ga nde ve, ei ga Jesus'ga pe. Ojipe'ga ei nde ve: “Ga ko Elias'ga.” Ojipe'ga ei nde ve: “Ga ko Jeremias'ga. Po Jeremiasva'ea rūi ga reko,

a'ero ga oko ojipe'ga Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea pyteripeve'ga.” Nahã ga ei nde ve, ei Jesus'ga remimbo'ehara'ga Jesus'ga pe.

¹⁵ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Pehe, marãi pe ji ve jipi?

¹⁶ A'ero Simão Pedro'ga ei ga pe:

—Nde ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo ereko. Nde ko Tupana'ga ra'yramo avuiramave'ga ra'yramo ereko, ei Pedro'ga Jesus'ga pe.

¹⁷ A'ero Jesus'ga ei:

—Simão, João'ga ra'yra, ei Jesus'ga Simão Pedro'ga pe. Pyry hete nde ve nde a'ea kwahavame Jesus'ga ko Cristoramo Tupana'ga ra'yramo javo. A'ereki vyvakotyve'ga rui okwahavuka nde ve. Jiruva'ga reki yvagipeve'ga ikwahavukari nde ve ga ko Cristo'ga jira'yra'ga javo, ei Jesus'ga Pedro'ga pe. A'itituhêva'ea pe nde ei.

¹⁸ —Jihi a'e nde ve a'itituhêva'ea pe kiro no. Nderera ko Pedro. Ita xa'e nhande jupe. Ita ndojiji upa. Na jitehe po ti jireheve'ga nhaporem ndogwerojiji ojeaporogita ojikopige'yma ji rehe nehê. A'ereki ji ambojiko hete ga ji rehe tophiryme ti ga ji hugwi javo nehê. Omanorame vehevi po ti ga kweravi mbapava koty okovo avuirama Tupana'ga pyri nehê, ei Jesus'ga.

¹⁹ —Na tuhê. Tupana'ga rekorame vyvakotyve'ga nduvihavuhetero avo vyva koty ga mongovo onhi'iga rupi, a'ero po ti ji nde mbopopoakari nehê, ei Jesus'ga Pedro'ga pe. A'ero po ti nde ei jireheve'ga pe nehê: “Nahanahã ti tapekoi.” Po a'ea nenhi'iga, a'ea ko Tupana'ga nhi'iga no, ei Jesus'ga Pedro'ga pe. Ojipea po ti nde ei nehê: “Nahanahã ti peko.” Po a'ea nenhi'iga, a'ea ko Tupana'ga nhi'iga no.

²⁰ A'ea mombe'urê Pedro'ga pe Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Tapemombe'ui ti ga pe Jesus'ga ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo javo, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga omombe'u omanoagwama

(Marcos 8.30–9.1; Lucas 9.22–27)

²¹ Kiro Jesus'ga nhimombe'ua'jaa'javi gwemimbo'ehara'ga pe nahanahã po ti ji ve nehê javo.

—Taho ti ji cidade de Jerusalém me, ei Jesus'ga ga pe. He'yiva'ea po ti ga imon-domondoi hahyva'ea ji ve nehê xava'eve'ga ikwava'ehara'ga nduvihava'ga pavêi judeus'ga mbo'ehara'ga pavêi no. A'ero po ti ga ji jukaukari nehê. Mokoi ji kirirê po ti nhimbogwerahava nehê, ei Jesus'ga ga pe.

Nahanahã Jesus'ga imombe'ui aerêva'ea onhimombe'gwovo ga pe.

²² A'ero Pedro'ga ga rerohei irupe'i onhi'igahyavo Jesus'ga pe.

—Na rui po ti nde ve hahyhetea nehê! ei Pedro'ga ga pe. Tupana'ga ti tomombi ga tandejukaukaryme ga pe javo, ei ga Jesus'ga pe opojkaharete'ga pe.

²³ Opyryrê Jesus'ga javo Pedro'ga pe:

—Ejipe'a ti ji hugwi! A'ereki Satanás'ga nde monhi'i. Nurã nde ei nanongara, ei Jesus'ga Pedro'ga pe. Eremombi pota nde jirekoa Tupana'ga nhi'iga rupi. Tupana'ga reaporogita atyvi ndereaporogita. A'ereki Tupana'ga opota reki nhimanoa. Vyvakotyve'ga ndeaporogita rehe nde ereko, ei Jesus'ga Pedro'ga pe.

²⁴ Kiro Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Kiroki ga oko pota nhiremimbo'eharamo – tokoyme ti ga gwemimbotarimova'ea rupi okovo nhiremimbotarimova'ea rupi, ei Jesus'ga ga pe. Po ti ojipe'ga imbohahyukari ga pe ga jukavo vehevi nehê peko pe Jesus'ga reheva'ero javo ga pe, toko jitehe ti ga nhiremimbotarimova'ea rupi opohire'yma ji hugwi.

²⁵ —Kiroki ga ndokopotari nhiremimbo'eharamo tajijukayme ti ga javo – ga po ti omano ogwovo hahyva'ea ruvihava pype nehê, ei Jesus'ga.

—Kiroki ga ojipe'ga ga jukai ga jikoga gwaramo ji rehe – omanorê po ti ga oho upa avuirama Tupana'ga pyri nehê, ei Jesus'ga.

²⁶ —Ojipe'ga – kiroki ga e'i: “Ndakoi ti ji Jesus'ga remimbo'eharamo tamono'ono'õ ti ji mbatera jijive javo” – po ga imono'ono'ombavi mbatera ojive avo vyva koty, a'ero ga imono'ono'õtehei ojive novia ogwovo hahyva'ea ruvihava pype, ei Jesus'ga. A'ereki ahã ga pe gahohava Tupana'ga pyri. A'ereki ahe nomondo mbatera ohohava kwepykavamo ohorame Tupana'ga pyri, ei Jesus'ga.

²⁷ —Aerê po ti ji rura'javi avo vyvakotyve'ga pyri Tupana'gapyrive'ga pavêi yvagipeve'ga pavêi nehê. Jiruva'ga rendy'jandy'java pyteri pe po ti ji rekoji jioa nehê vyvakotyva'ero yvagipeva'ero no. A'ero po ti ji ikwepyi vyvakotyve'ga pe nehê. Po ga ndekokatui nhinhi'iga rendukatukatuavo, a'ero po ti ji rekokatui ga pe nehê, ei Jesus'ga. Po ga

ndekote'varuhui nhinhi'iga renduve'yima, a'ero po ti ji imondoi hahyva'ea ga pe nehē, ei Jesus'ga.

²⁸ Kiroki ga o'ā Jesus'ga pyri – ga pe Jesus'ga ei:

—Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Omanoe'ymame ti agwa'ga pyteripeve'ga ji repiagi ji rurame kokoty penduvihavuhuhetero jitekovo nehē.

A'ea Jesus'ga ei okovo vyvakotyva'ero yvagipeva'ero no.

17

Jesus'ga ra'oa jirojijyi aherovaki

(Marcos 9.2-13; Lucas 9.28-36)

¹ Aerē seis okirirē Jesus'ga ga nderohoi ojupi Pedro'ga Tiagova'ea reheve João'ga reheve no. João'ga ko Tiagova'ea irū'ga. Jesus'ga ga nderohoi ga nderojiupia vytyruhua arimo yvateuhuva'ea arimo. Ga tehe oko pevo a'ero Jesus'ga pavēi.

² Pevo Jesus'ga ra'oa jirojijyi gapyteri pe. Garova hendy'jandy'jahetero kwara ja. Ga'apoa tapy'ynhapira tiğahivuhuro gwendy'jandy'javamo kwara ja.

³ Nanime ahe jipiukari ga pe onhi'iga Jesus'ga pe Moisés'va'ea Eliasva'ea pavēi – kiroki ahe myyahū hete omano.

⁴ A'ero Pedro'ga ei Jesus'ga pe ga renoina nde ko orepojkaharetero javo.

—Pyrū nhanderekoa avo, ei ga Jesus'ga pe. Nde ipotaramo po ti ji japo tapyimbovyra pe me: ojipeji nde ve, ojipeji Moisés'ga pe, ojipeji Elias'ga pe, ei Pedro'ga Jesus'ga pe.

⁵ Ga nhi'igame yvağatiga iyyvi ga arimo ga mongovo o'agi pe. Hendy'jandy'ja yvağatiga. Nanime yvağatiga hugwi Tupana'ga nhi'igi Jesus'ga mombe'gwovo:

—Agwa'ga ko jira'yra'ga nhiremia'nguhete'ga. Anhimohē hete ko ji ga rehe. Pehendu katu ti ganhi'iga, ei Tupana'ga.

⁶ Tupana'ga nhi'iga renduvame Jesus'ga remimbo'ehara'ga ari ojavapyvo okyhyji-heteavo.

⁷ A'ero Jesus'ga ruri ga pyri opokoga ga ndehe.

—Pepo'ā ti, ei ga ga pe. Tapekyhyji ti, ei ga.

⁸ Ojavavurame Jesus'ga jate ga ga repiagi. A'reki ahe oho jipe.

⁹ Jesus'ga jvy vytyruhua hugwi gwemimbo'ehara'ga pavēi ogwovo. Ojyvame ga ei ga pe:

—Pehepia pe jira'oa jirojijyirame. A'ea tapemombe'ui na'ē. Aerē ji kweravame gwe nhimanoa hugwi ti pemombe'u.

A'ea Jesus'ga ei ga pe okovo vyvakotyva'ero yvagipeva'ero no.

¹⁰ A'ero garemimbo'ehara'ga ei ga pe:

—Nderura renonde ti Elias'ga tuhu nehē, ei ga Jesus'ga pe. A'ea ahembo'ehara'ga ei. Maraname ga ei na? ei Jesus'ga remimbo'ehara'ga Jesus'ga pe.

¹¹ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Omombe'u katu ga, ei Jesus'ga. Eliasva'ea uhu na'ē gandeaporogita rerojijypava, ei Jesus'ga ga pe. ¹² Jihi ki a'e te a'e pe me: Eliasva'ea uhu jipe ikwehe. Nonhimombarag-wahavi ga ahe rehe ahe kwahave'yima, ei Jesus'ga. Okovo gwemimbotarimova'ea rupi ga ndekote'varuhuro ahe ve reki. Na jitehe po ti ga imondoi hahyva'ea ji ve nehē no, ei Jesus'ga vyvakotyva'ero yvagipeva'ero no.

¹³ A'ero Jesus'ga remimbo'ehara'ga ikwahavi. “João Batistava'ea pe Jesus'ga ei Eliasva'ea mombe'urame nhande ve,” ei ga oyvyteri pe.

Jesus'ga ombojipe'a anhağa ahera'yra'va'ea hugwi

(Marcos 9.14-29; Lucas 9.37-43a)

¹⁴ Aerē Jesus'ga ndurame he'yive'ga pyri a'ero akwaimbae'ga ruri gwenyppy'anduruga Jesus'ga rovai pyteri pe jijoheva'ero ore poko ti javo.

¹⁵ —Eporogwety jira'yra'ga, ei ga Jesus'ga pe. Heagwryy hete ga karugwate'varuhua ga rerekoro gwaramo. Tiruahū ga pe. O'ao'a ga tata pype jipi yhya pype jipi no, ei ga Jesus'ga pe. ¹⁶ Aru ji ga neremimbo'ehara'ga pyri tomombi ti ga karugwara ga hugwi javo novia, ei ga. Ga nomombigi reki ga hugwi. A'reki ga ndipopoakari jupe, ei ga Jesus'ga pe.

¹⁷ A'ero Jesus'ga ei ga pe nhaporemō:

—Ndapejikogiuhu pe ji rehe pejikote'varuhua'vo. Pe ji mombitu pejijupa. Manameuhū po ti pe jikogi ji rehe nehē naerū? ei Jesus'ga ga pe. Peru ti tayri'ga avo ji pyri, ei Jesus'ga.

¹⁸ Ga tayri'ga rerurame Jesus'ga e'iahy Diabo'gapyryva'ea pe anhağa pe imbojipe'avo tayri'ga hugwi. Oho hete anhağa tayri'ga hugwi a'ero. A'ea rupi jitehe tayri'ga nhimohigatui a'ero.

¹⁹ Aerē Jesus'ga tehe ga rekorame garemimbo'ehara'ga nduri ga pyri. A'ero ga ei ga pe:

—Maraname anhağa ndojipe'ai tayri'ga hugwi ore erame jupe ko?

²⁰ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Napembojipe'ai pe ga hugwi. A'ereki xunhi hete tuhē pe pejiko Tupana'ga rehe, ei Jesus'ga. Imombe'ukatuaivo ji ei pe me: Po pe jikogi gwere jitehe Tupana'ga rehe, a'ero po pe ei agwava'ea pe yvytyruhua pe eho agwa hugwi egwovo pevo javo, a'ero ihoi. Po pe jikogi gwere jitehe Tupana'ga rehe tegwete onhimiva'ea pe me, ei Jesus'ga ġa pe. ²¹ Nanongarava'ea anhaġa po ti pe imbojipe'ai nehē penhi'inhigame jate Tupana'ga pe pe i'ue'ymame jate tanhi'inhitī ti Tupana'ga pe javo no, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ga pe.

Jesus'ga omombe'ua'ja omanoagwama
(Marcos 9.30-32; Lucas 9.43b-45)

²² Ga nduvame Galilēiapeve'ġa gwyrī pe Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ga pe:

—Uhu ġwerī nhimondohava apiavo ġapo pe. Ji pyhy po ti ġa nehē, ei Jesus'ga yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no. ²³ A'ero po ti ġa ji jukai nehē. Mokōi ji kirirē po ti nhimbogwerahava nhimanoa hugwi nehē, ei Jesus'ga.

Henduvame ġaremimbo'ehara'ga ndovy'arihu a'ea rehe.

Omono'ō ahe itambere'ia ojatykahavuhua pe

²⁴ Aerē Jesus'ga ruri cidade de Cafarnaum me ġwemimbo'ehara'ga pavēi. Ga vahemame ġa nduri Pedro'ga pyri – kiroki ġa opyhy itambere'ia judeus'ga hugwi imono'ono'oga tiapokatua'ja ti nhandejatykahavuhua javo. A'ero ġa ei Pedro'ga pe:

—Marā? Nembo'ehara'ga po nombuhuri jipi itambere'ia toapokatua'ja ti ġa ojatya-havuhua javo? ei ġa Pedro'ga pe.

²⁵ —Omondo ga jipi, ei Pedro'ga ġa pe.

Aerē Pedro'ga hoi ogwovo onga pype. Ga vahemame pevo Jesus'ga pyri Jesus'ga eypyi ga pe:

—Simāo, ei Jesus'ga ga pe. Marāi nde? Avo vyva koty ma'ġa hugwi ġanduvihavuhu'ga ipyhyġukari itambere'ia imono'ono'oga ojive? Mara'ngu po nde javo: “Ogwyrīpeve'ġa hugwi po ġa ipyhygi”? Mara'ngu po nde javo: “Hajiheve'ġa hugwi po ġa ipyhygi”? Marāi nde naerū? ei Jesus'ga Simāo Pedro'ga pe.

²⁶ A'ero Pedro'ga ei Jesus'ga pe:

—Hajiheve'ġa hugwi ġa ipyhygi, ei ga.

Henduvame Jesus'ga ei:

—A'ero ti ġagwyrīpeve'ġa tomondoyme, ei Jesus'ga. ²⁷ Nhande ko Tupana'ga gwyrīpeva'ea. Nurā po ti nhande nimondoi ġa pe hamo nehē, ei Jesus'ga. Tihayvaryme ti ġa hehe javo timondo ti nhande ġa pe nehē. Eho ti ypiahu pe pira mbo'a a'ero. Kiroki o'u ypy – epyhy ti imbojurujaita. Jurua pype po ti nde hepiagi itambere'ia nehē. Ehekyi ti itambere'ia jurua hugwi itambere'ia rerua imondovo ġa pe – kiroki ġa omono'ono'ō itambere'ia tiapokatua'ja ti nhandejatykahavuhua javo. Ere ti ġa pe: “Koro ko Jesus'ga remimondoa nhiremimondoa no.” A'ea ti ere ġa pe imondovo ġa pe, ei Jesus'ga Pedro'ga pe.

A'ero Pedro'ga hoi pira mbo'a hepiaga itambere'ia jurua pype herua imondovo itambere'ia ġa pe a'ero.

18

Manamo nhandejoheva'ero? ei ahe
(Marcos 9.33-37; Lucas 9.46-48)

¹ Aere'ī Jesus'ga remimbo'ehara'ga nduri Jesus'ga pyri. Kiro ġa ei ga pe:

—Tupana'ga oko yvyakotyve'ġa nduvihavuhuhetero kiro. Manamo nhandejoheva'ero huvihavamo ga pyri? ei ga.

² Kiro Jesus'ga tayri'ga mbuhurukari ojipyri a'ero epo'ā ti ġapyteri pe javo. ³ A'ero ga ei ġwemimbo'ehara'ga pe:

—Imombe'ukatuaivo ji ei pe me: Perojijyi ti pejeaporogita penhimbohete'e yma tayri'ga ja, ei Jesus'ga. Po pe ndaperojijyi pejeaporogita nehē, a'ero po ti Tupana'ga ndokoi penduvihavuhuhetero nehē. ⁴ Kiroki ġa tayri'ga ja nonhimbohetei – ġahā ko koji'i huvihava ojipe'ga hohe Tupana'ga pyri huvihavuhuhete'ga pyri, ei Jesus'ga ġa pe.

⁵ —Kiroki ġa jireheva'ero ġwaramo gwereko katu tayri'ga'jave'ga ga oko Jesus'gareheva'ero javo – jihi tuhē reki ġa ji rerekokatui, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ga pe.

Tiruahū hete ga pe, ei Jesus'ga
(Marcos 9.42-48; Lucas 17.1-2)

⁶ —Tiruahū hete po ti ġa pe nehē – kiroki ġa ombote'va tayri'ga'jave'ga jireheve'ga ga mbopogweavo ite'varuhuva'ea rehe, ei Jesus'ga. Omano jipe po ġa hamo tombote'varyme

ti ga jireheve'ga, ei Jesus'ga. Po ahe nhapyti ġajura rehe itaruvihavuhua ipohyiva'ea yngu'a'javuhuva'ea ga mombua ypihua ruvihava pype ga mbotypyvya, a'ea ko tiru-ahuhetero ga pe. Koji'i tiruahū hete ga pe ga jireheve'ga mbote'varuhurame huvi-hava'garūive'ga, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ga pe.

⁷—Tiruahū hete vvyakotyve'ga pe. A'ereki jara'ga ombote'varuhu ojipe'ga jipi. Na tuhē po ti jipi nehē, ei Jesus'ga. Ga pe po ti tiruahū hete nehē no – kiroki ga ga mbote'varuhu, ei Jesus'ga ga pe.

⁸—Nurā ji ei nde ve: Po epoa pyvō ojipejiva'ea pyvō nde rekote'varuhui, a'ero ti ehaygwe'ro epoa ejihugwi imomboha nahā imombiga ejekote'varuhua! Na jitehe nde ejekote'varuhurame epya pyvō ojipejiva'ea pyvō ehaygwe'ro ti epya nahā imombiga ejekote'varuhua, ei Jesus'ga. Tiruahū po ti nde ve ndepoa mombora nehē ojipejijatero ġwaramo ndepoa avuirama, ei Jesus'ga. Tiruahū po ti nde ve ndepya mombora nehē no nde po'ame'yma ġwaramo avuirama, ei Jesus'ga.

—Emo po imombore'yma nde neremombigi ejekote'varuhua, a'ero koji'i po ti tiruahū nde ve nehē Tupana'ga nde momborame hahyva'ea ruvihava pype nde rekote'varuhuro ġwaramo. Pevo po ti nde ruvi avuirama herekoteheavo epoa mokōiva'ea epya mokōiva'ea no novīa nehē, ei Jesus'ga.

—A'ero ji ei nde ve: Koji'i pyry nde imomborame epoa epya reheve ejekote'varuhua mombiga egwovo yvagi pe Tupana'ga pyri, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ga pe, ġambote'varuhua mombora pe javo.

⁹—Po ejeakwara pyvō ojipejiva'ea pyvō nde rekote'varuhui, a'ero ti ehekyi ejeakwara imomboha nahā imombiga ejekote'varuhua! ei Jesus'ga. Tiruahū nde ve ndereakwara mombora nehē ojipeji jatero ġwaramo ndereakwara avuirama.

—Emo po imombore'yma nde neremombigi ejekote'varuhua, a'ero po ti koji'i tiruahū nde ve nehē Tupana'ga nde momborame hahyva'ea ruvihava pype nde te'varuhuro ġwaramo. Pevo po ti nde ruvi avuirama herekoteheavo ejeakwara mokōiva'ea novīa nehē, ei Jesus'ga.

—A'ero ji ei pe me: Koji'i pyry nde imomborame ejeakwara ejekote'varuhua mombiga egwovo yvagi pe Tupana'ga pyri, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ga pe.

Gambote'varuhua mombora pe Jesus'ga ei imombe'urame gandeakwara mombora.

*Ovelha ika'nhympyra
(Lucas 15.3-7)*

¹⁰—Pearō hete ti tayri'ga'jave'ga. Tape'eagwami ti: “Ga koty po ti ji ndajirovagi nehē.” Na rūi ti peko, ei Jesus'ga. A'e ji pe me: Ganderekokatuhara'ga ko Tupana'gapyrive'ga yvagi peve'ga. Gahā omombe'u pa Tupana'ga pe nahanahā ga oko te'varuhu tayri'ga'jave'ga pe javo. Nane'ymi tayri'ga'jave'ga nderekokatuhara'ga ndekoi yvagi je juruva'ga pyri yvagi peve'ga pyri javo ga pe. A'ero Tupana'ga tayri'ga'jave'ga pokogukari ga a'nguavo, ei Jesus'ga. ¹¹ Pearō ti tayri'ga'jave'ga. A'ereki ji ajo yvya koty tamombo ti ji vvyakotyve'ga ndekote'varuhua ga hugwi ga mbojikoguka ji rehe javo. Kiroki ga ndogwerekoi gwepiakatuhara'ga oka'nhyve'ga ja – gandekote'varuhua ti ji tamombo, a'e ji jijoa jitekovo vvyakotyva'ero yvagi peve'ero no, ei Jesus'ga.

¹²—Po akwaimbae'ga gwereko ġwenymbava cem ovelhas. Po ojipeji oka'nhy ga hugwi, ndohoi re po ga heka naerū? Gweja po ga he'yiva'ea noventa e nove ovelhas ogwovo vvytyruhua rupi hekaheteavo ojipe'ia. ¹³ Po ga hepiagi ovelha, a'ero po ga roryroryvamo hehe. Hory po ga jara rehe noventa e nove ovelhas rehe ika'nhy me'ŷva'ea rehe novīa. Koji'i po ga roryroryvamo akoja rehe ojipejiva'ea rehe, ei Jesus'ga. Ndotopari po ga ojipejiva'ea vehevi ika'nhy mame, a'e ji imombe'ukatuavo pe me, ei Jesus'ga.

¹⁴—Na jitehe yvagi peve'ga penduvete'ga roryroryhetero tayri'ga'jave'ga ndehe. Ndotopari ga ga ndekote'varuhurame. A'ereki okote'varuhurame ga oko oka'nhyve'ga ja ga pe, ei Jesus'ga.

Po ndekotyve'ga ite'varuhu nde ve, ei Jesus'ga

¹⁵—Po ndekotyve'ga ite'varuhu nde ve – kiroki ga ojiko ji rehe nde ja – po ga ite'varuhu nde ve, a'ero ti eho ga pyri. Ojipe'ga ndovakie'ŷ ti eho ga pyri, ei Jesus'ga. Ere ti ga pe: “Nahanahā nderekote'varuhua ji ve.” A'ea ti ere ga pe, ei Jesus'ga. Po ga nenhi'iga rendu kopa otuphia okote'varuhua hugwi nehē, a'ero po ti nde jikoty'ara'javi ga pavēi nehē, ei Jesus'ga.

¹⁶—Po ga nohendukatui nenhi'iga nehē, a'ero ti eroho ojipe'ga ejupi ga rerovahema ga pyri. Doisve'ga vehevi pyry nde ga nderohoi ga pyri ga nderovahema nehē, ei Jesus'ga. Erea'ja ti ga pe ejupive'ga henduvame: “Nahanahā nderekote'varuhua ji ve.” A'ea ti erea'ja ga pe, ei Jesus'ga. Ga ti tohendu pa nenhi'iga doisve'ga. Pyry ojipe'ga henduvi no nde

erame ga pe. A'ero po ti ġa ikwahavi nehē nahanahā akoja'ga rekote'varuhui ga pe javo, ei Jesus'ga. A'ero po ti ġa ei ga pe nehē: “Nahanahā nderekote'varuhua ga pe.”

¹⁷—Po ga nohendukatui ve ġanhi'ġa vehevi no, a'ero ti emombe'u ga pe nhaporemō – kiroki ġa ojiko ji rehe ojatykavo jipi tihendu katu ti Tupana'ga nhi'ġa javo. A'ero po ti ġa ei ga pe nehē: “Nahanahā nderekote'varuhua ga pe.”

—Po ga nohendukatui ġanhi'ġa no, a'ero ti ere ga pe: “Itambere'ia mono'ōhara'ga ja ko ġa ji ve.” A'ea ti ere ga pe.

A'ea Jesus'ga e'i. A'ereki judeus'ga ndojihe'ari itambere'ia mono'ōhara'ġa ndehe ġa ite'varuhu javo – kiroki ġa omono'ō itambere'ia governo pe.

Aerē po ti pe ei nehē, ei Jesus'ga

¹⁸—Imombe'ukatuaavo ji ei pe me: Aerē po ti pe ei nehē: “Nahanahā ti tapekoi.” Po a'ea nenhi'ġa, a'ea ko Tupana'ga nhi'ġa no, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ga pe.

—Aerē po ti pe ei nehē: “Nahanahā ti peko.” Po a'ea nenhi'ġa, a'ea ko Tupana'ga nhi'ġa no, ei ga ġa pe.

¹⁹—Ojipea ji imombe'ukatui pe me, ei Jesus'ga. Po vyva koty doisve'ga pepyteripeve'ga ei: “Nahanahā ti xa'e Jesus'ga ruva'ga pe yvagipeve'ga pe nahanahā ore ipotari javo.” Ojo ja pe erame nahā ga pe po ti ga penhi'ġa rendukatui, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ga pe. ²⁰A'ereki ji ako jireheve'ga pyteri pe ġa pokoga nhinhi'ġa Tupana'ga pe ġa pavēi – kiroki doisve'ga onhi'ġa Tupana'ga pe nhinhi'ġa rupi ġa ndekopotaro ġwaramo. Po ojipe'ga ei a'ea jitehe no, a'ero po ti ji rekoġi ġapyteri pe nhinhi'ġa Tupana'ga pe ġa pavēi no, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ga pe.

Ite'varuhu ahepyriva'ea

²¹A'ero Pedro'ga ruri Jesus'ga pyri hete ga renoina nde ko jipojykaharetero javo ga pe. Ga e'i:

—Nhiirū'ga rekote'varuhurame ji ve, maramomi po ti ji ndahaykai ga garekote'varuhua renonhe'yma a'ero hamo? Seterame ti ji tahaykayme ga? Maramomi? ei Pedro'ga Jesus'ga pe.

²²—Seterame jate rūi, a'e ji, ei Jesus'ga. Koji'iheterame ti terehaykai ga garekote'varuhua renonhe'yma. Quatrocentos e noventarame ti terehaykai ga, ei Jesus'ga Pedro'ga pe terehaykaagwami tuhē ti ga a'ero javo. ²³A'ereki nahā Tupana'ga opota.

—Marā hekoi kiro yvyakotyve'ga pe ġa erame Tupana'ga nhanderuvihavuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea pe me kiro, ei Jesus'ga. Ganduvihavuhu'ga ei: “Maramomi itambere'ia ji imbuhu'raġi jipyrive'ga pe ikwehe? Tamonhi'ġi ti ji ikwatijara ikwahava,” ei ga, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

²⁴—Ga ikwatijara monhi'ġame gapyrive'ga gweru ojipe'ga gwerovahema ga pyri. Ga ko gapyrive'ga jitehe. Gaha ġa gweru oreruvihavuhu'ga ombuhu'rā ga pe ikwehe javo. He'yjuhuheteve'ea reki itambere'ia milhōes ga ombuhu'rā ojipyrive'ga pe. ²⁵Opo'ru pa gapyrive'ga itambere'ia. Nurā tegwete imondoa'java gwuvihavuhu'ga pe.

—A'ero garuvihavuhu'ga ei ġa pe: “Peroho ti ga mondovo ojipe'ga pe itambere'ia kwepyga ga rehe itambere'ia rerua ji ve. Garembirekohēa ti peroho gara'yra'ga ndeheve ġa mondovo ojipe'ga pe itambere'ia kwepyga ġa ndehe itambere'ia rerua ji ve. Peroho ti gambatera imondopava ojipe'ga pe itambere'ia kwepyga itambere'ia rerua ji ve. A'ereki ga gweru hete itambere'ia ji hugwi imbuhura'jave'yma ji ve,” ei ga, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

²⁶—A'ero gapyrive'ga ei gwerohopotarame: “Jiruvihavuhuro terenhimbaekwahivi ji rehe. A'ero po ti ji imondopava'javi itambere'ia nde ve nehē.” Nahā ga etehei gwuvihavuhu'ga pe gwenypy'anduruga ga pyri ndehe ko ji hohe javo, ei Jesus'ga.

²⁷—A'ero garuvihavuhu'ga ei ga pe: “Kiro ji nahenonha'javi embuhu itambere'ia jave'yma,” ei ga ojipyrive'ga pe ga porogwetyga, ei Jesus'ga.

—Ojipe'ga pe ojipyrive'ga pe ga ei: “Taperohoa'javi ti ga,” ei ga ġa pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

²⁸—Ndogwerohoa'javi ġa ga a'ero. Kiro ga hoi ġa hugwi ogwovo ojipe'ga repiaga gwuvihavuhu'gapyrive'ga repiaga – kiroki ga gweroho'ā ndahe'yiva'ea dez itambere'ia ga hugwi tuhē imondoa'jave'yma ga pe. Opyhygahy ga ga juvyga. Kiro ga ei ga pe: “Embhura'ja ji ve itambere'ia – kiroki nde ereroho'ā ji hugwi ikwehe,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

²⁹—Ga gwenypy'anduru gapyra pyri a'ero nde ji hohe javo. Kiro ga ehetei ga pe: “Terenhimbauekwahivi ji rehe. A'ero po ti ji imondopava'javi itambere'ia nde ve nehē,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

³⁰—“Embuhu tuhē kiro ji ve,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

—A'ero ga ga rerohoi ga mondovo cadeia pype, ei Jesus'ga. “Cadeia pype po ti nde pytai nehē,” ei ga. “Nde imondopava'javame jate itambere'ia ji ve po ti nde hemi jugwi a'ero nehē,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

³¹ —Ganduvihavuhu'gapyrive'ga hepiagi ga okote'varuhurame ga pe. Ndovy'ari ga ga repiagi. A'ero ga hoi gwuvihavuhu'ga pyri imombe'upava, ei Jesus'ga. ³² A'ero ganduvihavuhu'ga ga mbuhurukari ojipyri – kiroki ga omongi ojipe'ga cadeia pype ji ndaporogwetygi ga javo. A'ero ga ruri gwuvihavuhu'ga pyri ovahema.

—Kiro garuvihavuhu'ga ei ga pe a'ero: “Ereko te'varuhu nde,” ei ga ojipyri'ga pe. “Nde ere'e ji ve oji'i terenhimbaekwahivi ji rehe javo. Nurā ji ei nde ve: Nahenonha'javi nde ve embuhu ji ve itambere'ia jave'yma. ³³ Na jitehe po nde nerehenonha'javi ga pe hamo,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

³⁴ —Onhimonha'ngavo ojipyri'ga rehe ga ga mondoi ga pe – kiroki ga omondo hahyva'ea okote'varuhuve'ga pe jipi, ei Jesus'ga. “Tomondo ti ga hahyva'ea nde ve nehē,” ei ga ojipyri'ga pe, ei Jesus'ga. “Nde imbuhupava'javame jate itambere'ia ji ve po ti ga nomondoa'javi hahyva'ea nde ve nehē,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

³⁵ —Na jitehe po ti jiruva'ga yvagi'peve'ga pe nderekopavi nehē pe henonha'javame peirū'ga ndekote'varuhua pejive jireheve'ga ndekote'varuhua pejive. Pe'ji hete ti pejiyvy-teri pe: “Nahenonha'javi ti gāndekote'varuhua,” ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

19

Ahepohira hembirekoa hugwi

(Mateus 5.31-32; Marcos 10.1-12; Lucas 16.18)

¹ Aerē a'ea mombe'upavame Jesus'ga hoi Galiléiapeve'ga gwyra hugwi ua Judéiapeve'ga gwyrri pe. Pevo ga vahemi rio Jordão aherovaja hugwi. ² He'yjuhuve'ga nduri ga reviri ovahema ga pyri. Pevo ga imombigi karugwara itetirūave'ga hugwi a'ero.

³ Kiro fariseus'ga nduri ga pyri no.

—Tihepia ti gareaporo'gita, ei ga ojohupe. Mara'ngu po ga nhande nhi'pondekwakatuavo imombe'gwovo nehē? Tihepia ti ganhimbote'gwetea a'ero, ei ga ojohupe.

Nurā ga ei Jesus'ga pe:

—Marāi naerū? ei ga. Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi ga ndekoi opohirame gwembireko'ga hugwi kunhangwera'ga hugwi jipi naerū? ei fariseus'ga Jesus'ga pe.

⁴ A'ero Jesus'ga ei:

—Pekwaha pe Tupana'ga rembikwatijarukara Moisésva'ea pe. A'ea e'i:

“Jyppa Tupana'ga oapo akwaimbae'ga kunhahēa reheve,” e'i.

⁵ “Nurā akwaimbae'ga ja'ogi uva'ga hugwi oy'ga hugwi no gwembirekokaturo.

—Ga ojogwerekoro gwaramo ojipejiva'ea'java'ea akwaimbae'ga kunhahēa pavēi,” e'i Tupana'ga ikwatijaruka hako, ei Jesus'ga.

⁶ A'ero mokonha ja rūi akwaimbae'ga garembirekohēa pavēi. Ojipejiva'ea ja ga ndekoi gwembirekorame. A'ero ti ga topohiryme ojohugwi. A'ereki Tupana'ga ga mohembirekoi, ei Jesus'ga.

⁷ A'ero fariseus'ga ei Jesus'ga pe:

—Moisésva'ea remimbo'eagwera e'i hako: “Opohipotarame ti akwaimbae'ga tokwatija kunhangwera'ga pe apohi ji kiro nde hugwi javo. Ikwatijarame jate po ti ga gwembireko'ga mondoi ojihugwi,” ei Moisésva'ea hako, ei ga.

—Tupana'ga ipotare'ymame gapohira, maraname Moisésva'ea ei a'ea nhande mbo'eavo hehe? ei fariseus'ga Jesus'ga pe.

⁸ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Napeangarihu pe penhimbireko'ga nderekokatue'yma. Nurā a'ea Moisésva'ea ei, ei Jesus'ga. Jyppa ko Tupana'ga nomboja'ogukari ga, ei Jesus'ga ga pe.

⁹ —Jihi a'e pe me: Kiroki ga opohi gwembirekohēa hugwi ojipe'ga hēa rerohero gwaramo ojihugwi hēa rerekovo – a'ero po ti ga topohi hēa hugwi opohipotarame. Po ojipe'ga ndogwerohoi hēa hēarembireko'ga hugwi hēa rerekoe'yma, a'ero ti hēarembireko'ga topohiryme tuhē hēa hugwi. Po ga opohi tehe hēa hugwi ojipe'ga hēa rerohoe'ymame, a'ero po ti ga ajuajuri ojipehēa rerekoro gwaramo nehē. Nahā po ti ga rekote'varuhui nehē oajuajuro gwaramo. Kiroki ga hēa rerekoe hēarembireko'ga pohirirē hēa hugwi – gaha hēa mboajuaju hēa rerekoro gwaramo nahā okote'varuhua'vo nehē, ei Jesus'ga.

¹⁰ A'ero Jesus'ga remimbo'ehara'ga ei ga pe:

—Po nahā tegwete akwaimbae'ga pohihava gwembireko'ga hugwi, a'ero koji'i pyry ga nahembirekoi tuhē! ei ga Jesus'ga pe.

¹¹ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Penhi'iga pyry ga pe jate – kiroki ga Tupana'ga ga poko nahā ti peko javo. Ojipe'ga ndokoi penhi'iga rehe, ei Jesus'ga ga pe.¹² Jara'ga nahembirekoi. A'ereki tegwete ga hēaavykya ojihute varuhuro gwaramo. Jara'ga nahembirekoi. A'ereki ojipe'ga ga hapīambo tahembirekoagwamyme ti ga javo. Jara'ga nahembirekoi. A'ereki ga e'i: “Ahoaho po ti ji Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo nehē kiro Tupana'ga rekoī nhanderuvihavuhuhetero javo ga pe.” A'ea ga ei nanhirembirekoi po ti ji a'ero javo, ei Jesus'ga. Kiroki ga nahembirekopotari tamombe'u ti Tupana'ga nhi'iga javo – Tupana'ga ga poko ga mohembirekoure'yma. Kiroki ga ombaragwaha hehe – gaha ti te'i a'ea ko pyry javo, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

Jesus'ga omomyry tay'riva'ea pe

(Marcos 10.13-16; Lucas 18.15-17)

¹³ Aerē ojipe'ga tayri'ga nderuri Jesus'ga pyri.

—Topoko ti Jesus'ga ga'aka'ga rehe onhi'iga Tupana'ga pe tomomyry ti ga pe javo, ei ga.

Tayri'ga nderura repiagame Jesus'ga remimbo'ehara'ga ei ga pe:

—Taperuri tayri'ga Jesus'ga pyri, ei ga.

¹⁴ —Tuhu tuhē ti tayri'ga ji pyri, ei Jesus'ga. Tapemombigi ti gandra. A'ereki nanongara'ga'jave'ga pe Tupana'ga pyry hete okovo ganduvihavuhuhetero ga jikogame ojihe, ei Jesus'ga.

¹⁵ Opoko Jesus'ga tayri'ga aka'ga rehe a'ero onhi'iga Tupana'ga pe emomyry ti ga pe javo. Onhi'imbavame ga hoi pea hugwi ogwovo.

Imbateheteve'ea nomondopapotari

(Marcos 10.17-31; Lucas 18.18-30)

¹⁶ Nanime ipyahuve'ga ruri Jesus'ga pyri. Ga e'i:

—Marāva'ea rupi pyryva'ea rupi po ti ji rekoī nehē jirekoagwamamo avuirama Tupana'ga pyri nehē? ei ga Jesus'ga pe nde ko orembo'eharamo javo ga pe.

¹⁷ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Maraname nde ei pyryva'ea rehe? Tupana'ga nhi'iga jate ko pyry, ei Jesus'ga. Po nde rekopotari Tupana'ga pyri avuirama, a'ero ti eko pa Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi – kiroki Tupana'ga e'i Moisésva'ea pe ikwatijaruka, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁸ —Marāva'ea Tupana'ga remimbotarimova'ea? ei ga Jesus'ga pe.

A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Nahā ko garemimbotarimova'ea:

“Terejukai ti ojipe'ga.

Tererekoi ti ojipe'ga nembireko'ga.

Teremimi ti ojipe'ga hugwi,” ei ahe.

“Tane'mbei ti ojipe'ga mombe'gwovo tehe.

¹⁹ Emondo ti ejeaporogita imohina ejuva'ga rehe eyhēa rehe no.

Erenhiarō hete nde.

Na jitehe ti earō hete ejikotyve'ga,” ei Tupana'ga, ei Jesus'ga ipyahuve'ga pe.

²⁰ A'ero ipyahuve'ga ei Jesus'ga pe:

—Jivoja'irame ji hendukatupavi Moisésva'ea remimbo'eagwera. Kiro ji heronhimomboakari ahendu katu ve ji, ei ga. Marā koji'i po ti jipyryhetea nehē? ei ga.

²¹ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Po nde ereko katu pa pota, a'ero ti eho embatera imondopava itambere'ia pyhyga. A'ero ti emondo eitambere'ia imbatere'yve'ga pe, ei Jesus'ga. A'ero po ti Tupana'ga imomyryvi nde ve yvagi pe nehē, ei Jesus'ga. Nurā ji ei nde ve: Emondo pa ti eitambere'ia kiro. Imondopavirē ti ejo ji rupi ekovo nhiremimbo'eharamo ejikoga ji rehe jate, ei Jesus'ga ipyahuve'ga pe.

²² Jesus'ga renduvame ga ndovy'ari ogwovo Jesus'ga hugwi. A'ereki ga nomondopapotari ombatehetero gwaramo.

²³ A'ero Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Hahy imbateve'ga pe ga erame Tupana'ga pe eko ti oreruvihavuhuhetero javo. Po ga nde'ipotari te a'ea. Ndokopotari ga garemimbo'ea rupi okoheteavo ombatera rehe, ei Jesus'ga. ²⁴ A'ea'ja ji pe me: Tegwete yuranuhūa'javuhuva'ea hohava camelo hohava agulha kwa'ria rupi. Tegwete hete imbateheteve'ga hohava Tupana'ga nhi'iga rupi okoheterame ombatera rehe. Nurā po ti ga ndojikogi te ga rehe ga mongoe'yma gwuvihavuhuhetero, ei Jesus'ga.

²⁵ Ganhi'iga renduvame Jesus'ga remimbo'ehara'ga nhimomy'ahetei hehe. A'ero ga ei:

—Ma'ga po ti oho Tupana'ga pyri yvagi pe nehē naerū?

²⁶ Ga ndepiagateteavo Jesus'ga ei:

—Na tuhē vvyakotyve'ga nonhimondoi yvagi pe. A'ereki tegwete ga pe. Tupana'ga jate ga mbojiko ojihe ga mbuhuruka ojipyri. A'ereki nonhimimi ga pe. Ikarakatu pa hete ga, ei Jesus'ga ga pe.

²⁷ A'ero Pedro'ga ei Jesus'ga pe:

—Ji rendu ti, ei ga. Ore oropohi pa orombatera hugwi orojikovo neremimbo'eharamo. Gara po ti Tupana'ga imbuhuri ore ve a'ero nehē? ei ga Jesus'ga pe.

²⁸ A'ero Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Aerē po ti Tupana'ga japoi vvyapyahua nehē. A'ea rupi jitekovo vvyakotyva'ero yvagipeva'ero po ti ji rekoi vvyakotyve'ga nduvihavuhetero jiapyga oina jiapykakatuheeta rehe ta'e ti ji ga pe gāndekoa rehe javo, ei Jesus'ga. Peko pe jireheva'ero, ei Jesus'ga. A'ero ji rekorame gānduvihavuhetero po ti pe ndekoi peje'yja'ga nduvihavuhuro Israelta'ea rakykwepohara'ga nduvihavuhuro nehē. Doze ko ga oko huvihavamo ojiheve'ga pavēi pende'yja'ga israelitas'ga, ei Jesus'ga. Pehe ti peapy oina dozeva'ea rehe pejiapykakatu rehe nehē xa'e ti ga pe gāndeporogita rehe javo, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

²⁹ —Pejikogame ji rehe pe pepohi penhimbatera hugwi pende'yja'ga hugwi no xaho ti Jesus'ga rupi gareheva'ero javo, ei Jesus'ga. Kiro ji ei pe me pe'jave'ga pe no a'ero: Pyry hete po ti ga pe ga nağanani nehē – kiroki ga opohi gwonga hugwi ogwyrā hugwi, ei Jesus'ga. Po ga pohirame a'ea hugwi, a'ero po ti Tupana'ga imombyryhetei ga pe nehē. Koji'i vehevi po ti Tupana'ga imombyryvi ga pe nehē, ei Jesus'ga. Po ga pohirame oirū'ga hugwi okuvyra'ga hugwi gwendyra'ga hugwi uva'ga hugwi oy'ga hugwi gwembireko'ga hugwi, gwa'yra'ga hugwi, a'ero po ti Tupana'ga imombyryhetei ga pe nehē, ei Jesus'ga. Tupana'ga po ti ga mongoi ojipyri ga mombytavo avuira ma nehē, ei Jesus'ga.

³⁰ —Kiroki ga huvihava agwamo – he'yive'ga po ti ndokoa'javi huvihavamo onhimongyavo nehē. Kiroki ga huvihava rūi agwamo – gahā po ti huvihava nehē, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

20

Oporavykyve'ga oporavyky garemitymipyra pype

¹ Ojo'java'ea pyvō Jesus'ga ga mbo'e. A'ero ga ei:

—Marā hekoi kiro vvyakotyve'ga pe ga erame Tupana'ga nhandervihavuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea, ei Jesus'ga ga pe. Ypyhajive akwaimbae'ga hoi taru ti ji oporavykyve'ga jijive javo. “Toporavyky ti ga itambere'ia rehe ko pe nhiremitymipyra pype uva tymipyra pype,” ei akwaimbae'ga, ei Jesus'ga imombe'gwovo. ² A'ero ga hoi ovahema ga pyri. “Peporavyky ti ji ve nhiremitymipyra pype videira repiakatuavo. Amondo katu po ti ji itambere'ia um dia rupiara ikwepykava pe me a'ero nehē,” ei ga ga pe.

—“Pyry,” ei ga.

—A'ero ga hoi ko pe oporavykyavo ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

³ —Aerē nove horas rupi ga hoa'javi ogwovo ima'ehai pe feira pe, ei Jesus'ga. Pevo ga ojipe'ga ndepiagi. Ndoporavykyi ga o'ama. ⁴ Nurā ga ei ga pe: “Pe na jitehe ti peho uva tymipyra pype pejiporavykyavo ji ve no. Amondo katu po ti ji pe me itambere'ia peporavyky kwepykava nehē,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

—“Pyry,” ei ga.

—Ko pe ga hoi oporavykyavo ga pe, ei Jesus'ga.

⁵ —Aerē ahaji katu ga hoa'javi ojipe'ga mondouka ga mboporavykyavo ojive, ei Jesus'ga. Aerē ka'aru gwere rupi ga hoa'javi ojipe'ga mondouka ga mboporavykyavo ojive, ei Jesus'ga. ⁶ Ka'aruva'ea rupi ga hoa'javi ojipe'ga ndepiagi, ei Jesus'ga. Ndoporavykyi ga o'ama. A'ero ga ei ga pe: “Gara rehe pe ātehei agwa ara rupi ve pejiporavykye'yma?” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

⁷ —A'ero ga ei ga pe: “Ndoporavykyi ore ga pe. A'ereki ga nde'i ve ore ve,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

—Nurā ga ei ga pe: “Pe na jitehe ti peho uva tymipyra pype pejiporavykyavo ji ve no. Amondo katu po ti ji pe me itambere'ia peporavyky kwepykava nehē,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

—A'ero ga hoi oporavykyavo.

⁸ —Kwara ihorē kohoa jara'ga ei ojipyrive'ga pe – kiroki ga omboporavykyuka ko pe oporavykyve'ga – ga pe ga ei: “Embuhuruka ti oporavykyve'ga ejipyri. Emondo ti ikwepykava ga pe mbapavava'earupive'ga pe – kiroki ga ka'aru oporavykyahi'vi tehe – ga pe ti emondo ypy. Aerē ka'arugwererupive'ga pe ti emondo. Aerē ahajikaturupive'ga pe ti

emondo. Aerē nove horasrupive'ga pe ti emondo. Mbapavamo ti emondo jypyve'ga pe – kiroki ga oho ypy ypyhajive oporavykyypyavo ji ve,” ei ga ojipyve'ga pe, ei Jesus'ga.

⁹—A'ero ga ga mbuhurukari ojipyri. Ga ndurame – kiroki ga oporavyky ka'aruva'ea rupi – ga pe ga naganani ga imondoi itambere'ia um dia rupiara ikwepykava, ei Jesus'ga. Na jitehe um dia rupiara ikwepykava ojo'jajo'ja ga imondoi ka'arugwererupive'ga pe ahajikaturupive'ga pe no nove horasrupive'ga pe no. Ga pe ga naganani ga imondoi ga ndurame ojipyri, ei Jesus'ga.

¹⁰—Mbapavamo jypyve'ga nduri no. Oyvyteri pe ga ei: “Um dia rupiara ikwepykava ga imondoi ga pe – kiroki ga oporavykyahi'vi ga pe. Nurā po ti ga imbuhuri koji'iva'ea nhande ve kiro nehē. A'ereki ypyhaji hete nhande poravykyhetei ka'aru nhandepohia jugwi,” ei ga oyvyteri pe, ei Jesus'ga.

—Ojo'jaime reki ga imondoi um dia rupiara ikwepykava jypyve'ga pe ga naganani, ei Jesus'ga. ¹¹Ipyhygame itambere'ia ga hugwi ga ijara'ga rayvari okoe'yma hehe, ei Jesus'ga. ¹²Ga pe ga ei: “Mbapavava'earupive'ga – kiroki ga uhu ka'aruva'ea rupi – gahā oporavyky uma hora rupi jate. Ojo'jaime nde eremondo ga pe ore ve no. Ypyhaji hete ore poravykyi ka'aru hete oropohia jugwi kwarahyahiva po'ruavo,” ei ga ijara'ga pe, ei Jesus'ga.

¹³—Oporavykyve'ga pyteripeve'ga pe ijara'ga ei reki:
—“Kwāi,” ei ga. “Ndakote'varuhui ji nde ve. Ypyhajive ji a'e nde ve: Eporavyky ti ji ve, a'ero po ti ji imondokatui um dia rupiara ikwepykava nde ve nehē. A'ero nde ei: 'Pyry.' A'ea nde ei ji ve ypyhajive,” ei ga oporavykyve'ga pe, ei Jesus'ga. ¹⁴“Eroho ti itambere'ia um dia rupiara ikwepykava herogwovo tuhē,” ei ijara'ga ga pe.

—Ojirova ijara'ga mbapavava'earupive'ga pyteripeve'ga repiaga. “Ga pe mbapavava'earupive'ga pe – kiroki ga uhu ka'aruva'ea rupi oporavykavo – ga pe ojo'jaime ji imondopotari um dia rupiara ikwepykava,” ei ga jypyve'ga pe. ¹⁵“Pyry ji imondoi ga pe nhiremimbotarimova'ea rupi. A'ereki jia'poa tuhē ko ji amondo ga pe. Erenhimyrō nde ga rehe a enhimonha'ngavo ji rehe. A'ereki ji jipyry ga rerekokatuavo,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

¹⁶—A'ea ji amombe'u ikwahavuka ojo'java'ea pe me, ei Jesus'ga. Kiroki ga huvihava rūi a'gwamo – gahā po ti huvihava nehē, ei Jesus'ga. Kiroki ga huvihava a'gwamo – gahā po ti ndokoa'javi huvihavamo nehē, ei Jesus'ga. Nombojoavyavyi ti Tupana'ga ga nderekokatuavo a'ero, ei Jesus'ga. A'ereki Tupana'ga e'i he'yjuhuve'ga pe: “Herejo. Ejiko ti ji rehe ekovo jireheva'ero. Tako ti ji nderuvihavuhetero,” ei ga, ei Jesus'ga imombe'gwovo. Ndahe'yive'ga reki ojiko Tupana'ga rehe okovo gareheva'ero, ei Jesus'ga.

Jesus'ga omombe'ua'ja omanoagwama

(Marcos 10.32-34; Lucas 18.31-34)

¹⁷ Jesus'ga hoi ogwovo cidade de Jerusalém me. Gweroho ga dozeve'ga gwemimbo'ehara'ga ojupi. Irupe'i ga ga nderohoi ojipe'ga hugwi onhi'iga ga pe ga horame pea rupi.

¹⁸ Kiro ga ei ga pe a'ero:
—Ji rendu ti, ei Jesus'ga ga pe. Kiro nhande hoi cidade de Jerusalém me. Aerē po ti jipyhygukahava ga pe ikwava'ehara'ga nduvihava'ga pe ahembo'ehara'ga pe nehē no, ei Jesus'ga yvyakotyva'ero yvagi'peva'ero no. A'ero po ti ga ei nehē tomano ti Jesus'ga javo, ei Jesus'ga. ¹⁹A'ero po ti ga ji mondoukari judeus'garūive'ga pe nehē tojigwarai ti ga ga rehe javo, ei Jesus'ga. A'ero po ti judeus'garūive'ga ji rerekomemui okote'varuhua'vo ji ve nehē. Ipira apopyra pyvō po ti ga ji nupanupāi ji mondohondohoga nehē, ei Jesus'ga. Kirē po ti ga ji mbovyri yva rehe nahā ji jukavo nehē. Ko'emameva'ea py'rovo mokōi jikira py'rovo po ti ji kweravi nehē, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

Zebedeu'ea ra'yra'va'ea oko pota memei huvihavamo

(Marcos 10.35-45)

²⁰ Kiro Zebedeu'ga rembirekohēa ruri Jesus'ga pyri. Gweru hēa gwa'yra'ga mokonha'ga akoja'ga – kiroki ga Jesus'ga remimbo'ehara'ga dozeve'ga nde'yja'ga. Ga nderovahemame hēa renypy'andurugi Jesus'ga pyri ga mboheteavo.

—Tandepyry ti ji ve, ei hēa Jesus'ga pe.

²¹ A'ero ga ei hēa pe:

—Gara nde erepota?

A'ero hēa ei ga pe:

—Ekorame yvyakotyve'ga nduvihavuhetero ti ere agwa'ga pe jira'yra'ga pe toko memei ti ga huvihavamo nde pavēi. Nahā ti ere ga pe ga mboapyga nde pyri aheapykakatuva'ea rehe ojipe'ga kikoty ejohukoty ojipe'ga kokoty ejohukoty rūi nde pyri nehē, ei hēa Jesus'ga pe.

²² Hēara'yra'ga pe Jesus'ga ei reki:

—Ndapekwahavi pe pe'erame toroapy ti Jesus'ga pyri orokovo huvihavamo javo, ei Jesus'ga ga pe. Aerē po ti hahy hete ji ve nehē. Po pe ji moirūi, a'ero hahy hete pe me nehē no. Marā a'ero? Peko pe nanongara rehe naerū? ei Jesus'ga mokonha'ga pe hēara'yra'ga pe.

Igwete hēara'yra'ga ei Jesus'ga pe:

—Toronhimboita ti ore jupe, ei ga.

²³ A'ero ga ei ga pe:

—Penhimboita tuhē po ti pe hahyheterame pe me nehē pejikoga gwaramo ji rehe. Ji rūi reki a'e ga pe ga tombojogwovai ji rehe vyvakytyve'ga nduvihavamo javo. Jiruva'ga jate omboavujikweripe ga pe avo po ti ga apygi nehē javo, ei Jesus'ga hēara'yra'ga pe mokonha'ga pe.

²⁴ Aerē jara'ga dezve'ga ikwahavi hēa'ea Jesus'ga pe.

—“Toko ti jira'yra'ga huvihavamo ga pyri,” ei hēa, ei ga.

A'ero ga ndopotari a'ea onhimonha'ngavo hēara'yra'ga ndehe.

²⁵ A'ero Jesus'ga ga mbuhurukapavi ojipyri dezve'ga mokonha'ga ndeheve. A'ero ga ei ga pe:

—Judeus'garūive'ga nduvihava'ga ipopoaka ogwryripeve'ga mboporavykyheteavo ojive ga mondomondovo gwemimbotarimova'ea rupi, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe dozeve'ga pe. ²⁶ Ga ja rūi ti pejogwerekō pejikovo gwaramo jireheva'ero. Po pe peko pota jireheve'ga nduvihavamo penhiirū'ga nduvihavamo, a'ero ti peko katu ga pe ga pokoga, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. ²⁷ Po pe peko pota ga hohe pa okovo ganduvihavuhuro, a'ero koji'i ti peko katu ga pe ga pokoheteavo. ²⁸ Ji ja ti pepoko ga pejikorame ganduvihavamo, ei Jesus'ga ga pe. Yvyakotyva'ero yvagiyeve'ero jirurame yvya koty nda'ei ji ga pe: Ji poko ti. A'ea rūi ji ei. A'ereki tapoko ti ga javo ji ajo. Tamano ti ji he'yjuhuve'ga ndepyga ga mbopiro'yavo gandeakote'varuhua hugwi. A'ero po ti ga ndohoi hahyva'ea ruvihava pype nehē, a'e ji jioa, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga ombokatu mokonhava'ea reakwara

(Marcos 10.46-52; Lucas 18.35-43)

²⁹ Jesus'ga hoi cidade hugwi Jericō hugwi ogwovo gwemimbo'ehara'ga pavēi. Ga horame he'yjuhuve'ga hoi ga ndupi. ³⁰ Nanime pea rembeyvyri pe mokonha'ga apygi heakwagweve'ga. Ga ikwahavi Jesus'ga kiro okwa javo. A'ero ga hapukai torerendu ti Jesus'ga javo.

—Orepojykaharetero ko nde Daviva'ea rymyminorō no! ei ga Jesus'ga pe.

Nahā ga ei Jesus'ga pe. A'ereki ga e'i ovytyteri pe: “Ga pe Tupana'ga e'i eko ti ganduvihavuhuhetero javo.”

—Ore poko ti! ei ga Jesus'ga pe.

³¹ A'ero he'yjuhuve'ga ei ga pe:

—Tapehapukai ti, ei ga ga pe tonhi'imbi ga javo.

Koji'i heakwagweve'ga hapukaja'javi reki.

—Orepojykaharetero Daviva'ea rymyminorō ore poko ti! ei ga ga pe.

³² A'ero Jesus'ga pytai ga nderuruka ojipyri. Kiro ga ei ga pe:

—Pejo ti avo. Marā po ti ji pe nderekoi nehē? Gara pe pepota? ei ga ga pe.

³³ A'ero ga ei ua Jesus'ga pyri:

—Orepojykaharetero ore mboheakwa katu, ei ga ga pe.

³⁴ A'ero Jesus'ga ga porogwetygi. Opoko ga gandeakwara rehe. Nanime pyry gandeakwara. Kiro ga hoi Jesus'ga rupi a'ero.

21

Jesus'ga ovahē Jerusalém me Domingo dos ramos

(Marcos 11.1-11; Lucas 19.28-40; João 12.12-19)

¹ Ohorame cidade de Jerusalém me Jesus'ga ovahē cidade'ia kotyi ve Betfagé kotyi ve gwemimbo'ehara'ga pavēi. Ohī Betfagé vytytra rembeyvyri pe monte das Oliveiras rembeyvyri pe.

Kiro Jesus'ga ei mokonha'ga pe gwemimbo'ehara'ga pe ga mondouka.

² —Peho ti cidade'i pe pendovai pyteripeva'ea pe, ei ga ga pe. Pevahemame kotihī po ti pe hepiagi yuhua'javuhuva'ea jumenta nehē. Ojugwa ga imo'ama yva rehe. Jumenta ra'yra oko ipyri no. Pekwahara memei ti herua ji ve. ³ Po ti ga ei pe me nehē: “Maraname pe ikwaharavi?” Po ti ga ei na, a'ero ti pe'ji ga pe: “Gaha – kiroki ga pe nhande ei: Nhandepojykaharete'ga – gaha e'i: ‘Tareko'ā ti ji taho ti ji i'arimo javo.’” A'ea ti pe'ji ga pe. Kotihī po ti ga imbuhurukari nhande ve a'ero nehē, ei Jesus'ga ga pe.

⁴ A'ero ga ndekoi Jesus'ga nhi'iga rupi ga nhi'ipo'rupava. Nahā hekoi Tupana'ga nhi'ipo'ruavo ymyahūva'ea po'ruavo. A'ereki ymyahū Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea a'ea mombe'u Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo. Ymyahū ahe ei hako:

⁵ “Ere ti cidadepeve'ga pe Siãopeve'ga pe:

'Pehepia ti! Penduvihavuhuhete'ga uhu pe pyri.

Ga ko oko nhyrõ.

Ga po ti oho yuhua'javuhuva'ea arimo jumenta ra'yra arimo ua nehë',” ei ahe Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo hako.

⁶ Jesus'ga remimbo'ehara'ga hoi Jesus'ga nhi'iga po'ruavo ipyhyga jumenta jumenta ra'yra reheve. ⁷ Gweru ga jumenta jumenta ra'yra reheve Jesus'ga pyri herovahema. Oapoa tapy'ynhapira i'arimova'ea ga heropori ino'ga ikupepytera rehe eho i'arimo javo Jesus'ga pe.

A'ero ga hoi i'arimo. ⁸ Ga rerohorame pea rupi he'yjuhuheteve'ga heroporopori oapoa opira i'arimova'ea pea rupi timbojigwa ti pehea ga pe javo. Jara'ga okyitikyti hakã yva hugwi heroporopoa pea rupi imbokatuavo. Nahã ga Jesus'ga mbojiroviari ga rerua nhanderuvihavuhuhete'ga u ki ro javo. ⁹ Jara'ga oho ga renonde. Jara'ga oho ga reviri. Nahã he'yjuhuheteve'ga hoi ga rupi. Hahyahi hete ganhi'iga ga erame:

—“Timbohete ti Daviva'ea rymymino'ga!” ei ga ga ko nhanderuvihavuhuhete'ga javo.

“Ga pe ti nhandepoijkaharete'ga tomombyry.

A'ereki nhandepoijkaharete'ga ga mbuhuruka avo,” ei ga.

“Timbohete ti Tupana'ga yvagipeheteve'ga!”

Nahã ga ei Jesus'ga ko Tupana'ga remimbuhurukara'ga javo.

¹⁰ Jesus'ga rerovahemame cidade de Jerusalém me ipypeve'ga py'a myi.

—Mome ahe ga? ei ga Jesus'ga repiagame.

¹¹ A'ero he'yjuhuve'ga ei ga pe:

—Ga ko Jesus'ga Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga. Gagwrya ko Galiléia. Pevo ga ruvi cidade de Nazaré pe, ei ga ga pe.

Jesus'ga omo'emba ahe ahejatykahavuhua hugwi

(Marcos 11.15-19; Lucas 19.45-48; João 2.13-22)

¹² Kiro Jesus'ga hoi oje'yja'ga jatykahavuhu pe Tupana'ga mbohetehei pe ovahema. Pevo okara hugwi mytu'eva'ea hugwi ga ga mo'embavi ima'ehara'ga ipyhyhara'ga ndeheve – kiroki ga oma'ë mbatera ipyhyga no – perope Tupana'ga mboheteheva pyri. Pevo ga imbojirevi ga'apoa mesas – kiroki ga hajiheve'ga itambere'ia pyhy judeus'ga itambere'ia mondovo nahã ikwepyga. Ga'apykava no – kiroki ga omondo inambua itambere'ia rehe – ga'apykava ga imbojirevi. ¹³ Ga pe ga ei:

—Ymyahũ Tupana'ga ei ikwatijaruka hako:

“Tonhi'ti ti ga ji ve nhironga pype vyva koty ji mboheteavo,” ei Tupana'ga hako, ei Jesus'ga ga pe.

—Pe ki a'e te pe'ji pejohupe: “Timoandyandyujuhu ti ga ikwepkywepyga mbatera pyvõ Tupana'ga ronga pype,” pe'ji, ei Jesus'ga. Nahã pe Tupana'ga ronga mongoukari iporomive'ga nduhavamo, ei Jesus'ga ikwepkykara'ga pe.

¹⁴ Heakwagweve'ga nduri oje'yja'ga jatykahavuhua pype ipyka'naka'nauhũve'ga pavëi. Jesus'ga pyri ga nduri ovahema a'ero. A'ero ga imombyryvi ga pe ga mboheakwakatuavo ipyka'nave'ga mopo'agatua'java.

¹⁵ Ikwava'ehara'ga nduvihava'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pavëi gwepia ahemonhimomby'ava'ea Jesus'ga imombyryvame ga pe. Gwendu ga tayri'ga Jesus'ga mboheterame ojatykahavuhua pype javo:

—Timbohete ti Daviva'ea rymymino'ga!

Nahã tayri'ga ei. A'ereki ga e'i ovyvyteri pe: “Ga pe Tupana'ga e'i eko ti ganduvihavuhuhetero javo.” A'ero ikwava'ehara'ga nduvihava'ga nhimboahivi Jesus'ga pe judeus'ga mbo'ehara'ga pavëi.

¹⁶ A'ero ga ei Jesus'ga pe:

—Erehendu nde tayri'ga ea?

Jesus'ga ei ga pe:

—Ahendu ji. Napemonhi'igi pe Tupana'ga rembikwatijarukara naerũ? E'i:

“Tupanetero nde tayri'ga mbo'ekatu i ipita'ngive'ga ndeheve.

'Ji mbohete ti,' ere nde ga mbo'eavo.

A'ero ga nde mbohete katukatui.”

Nahã ikwatijaripyra i'ei Tupana'ga mombe'gwovo, ei Jesus'ga ikwava'ehara'ga nduvihava'ga pe judeus'ga mbo'ehara'ga pe no.

¹⁷ O'erame a'ea Jesus'ga hoi ga hugwi a'ero ogwovo cidade de Jerusalém hugwi. Oho ga cidade'i pe Betânia pe. Pevo ga kiri pyytunimo.

Tande'aa'javi ti! ei Jesus'ga figo'yva pe

(Marcos 11.12-14, 20-24)

¹⁸ Ko'emame ypyhajive Jesus'ga hoa'javame cidade de Jerusalém me ty'ara ga jukai. ¹⁹ Pea rupi ga hepiagi figo'yva figueira ogwovo ipyri ta'u ti yva'ia javo. Ndi'ai reki ka'ateha herekovo. A'ero ga ei jupe:

—Tande'aa'javi ti! ei ga jupe.

Nimbegwei he'ouhūro omanomo figo'yva a'ero. ²⁰ He'ōa repiagame Jesus'ga remimbo'ehara'ga nhimomby'ai. A'ero ga ei:

—Kotihī figo'yva he'ouhūro omanomo! ei ga.

²¹ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Po pe jikohetei Tupana'ga rehe, a'ero ji ja po ti pe imohe'ōi i'yva. Koji'i po ti pe popoakaramo nehē no. Po ti pe ei avova'ea pe vvytyra pe nehē: “Ejipe'a ti enhimombo ypiahua pype.” Po ti pe ei na nehē, a'ero po ti vvytyra ihoi ypiahua pype nehē, ei Jesus'ga. ²² Po pe jikogi Tupana'ga rehe, a'ero po ti Tupana'ga penhi'iga rendukatui pe erame ga pe nahanahā ore oropota javo, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

Ma'ga nde mbuhurukaruho avo? ei ahe Jesus'ga pe

(Marcos 11.27-33; Lucas 20.1-8)

²³ Kiro Jesus'ga hoi cidade de Jerusalém me ovahema ogwovo ja oje'yja'ga jatykahavuhua pype templo pype. Ga ga mbo'erame Tupana'ga nhi'iga rehe ikwava'ehara'ga nduvihava'ga nduri ga pyri xava'eva'ga pavēi. A'ero ga ei Jesus'ga pe:

—Ma'ga nde mbuhurukaruho avo nahanahā ti eko javo? Ma'ga e'i a'ea nde ve? ei ga Jesus'ga pe.

²⁴ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ji nhi'ipondekwa na'ē ti. Pe ji nhi'ipondekwakaturame a'ero po ti ji na jitehe ga mombe'ui pe me no – kiroki ga ji mbuhu avo ji rerekovo, ei Jesus'ga ga pe. ²⁵ Pemombe'u ti ji ve a'ero. Ma'ga ombuhuruka João Batistava'ea tomobatiza ti ga ga javo? “Tupana'ga vyagipeve'ga ombuhuruka ahe,” pe'ji po pe. Marā pendeaporogita a'ero naerū? ei Jesus'ga ga pe.

A'ero ga e'ga'ei ojohupe:

—Po ti nhande ei nehē: Tupana'ga ombuhuruka ahe, a'ero po ti Jesus'ga ei nhande ve nehē: “Maraname pe ndaperoviari João Batistava'ea nhi'igagwera naerū?” Nahā po ti Jesus'ga ei nhande ve nehē. ²⁶ Po ti nhande ei: Vvyakotyve'ga ombuhuruka João Batistava'ea, a'ero po ti nhandegwyripeve'ga henduvi nhanenhi'iga okote'varuhua'vo nhande ve nehē, ei ga kaxyhyji nhande ga hugwi javo. A'ereki nhandegwyripeve'ga epavi: “João Batistava'ea ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharamo. Tupana'ga ahe mbuhuruka nhande pyri. A'iti a,” ei nhandegwyripeve'ga, ei ga ojohupe.

²⁷ Nurā ga ei Jesus'ga pe:

—Ma'ga po ombuhuruka João Batistava'ea tomobatiza ti ga ga javo? Ndorokwahavi, ei ga javo tehe ga pe.

A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ji po ti na jitehe namombe'ui ga pe me a'ero nehē no – kiroki ga ji mbuhu avo ji rerekovo, ei Jesus'ga.

Gara'yra'ga mokonha'ga

²⁸ —Marā pendeaporogita? ei Jesus'ga ga pe. Kiro po ti ji imombe'ui pe me, a'ero ti ji nhi'ipondekwa nehē, ei Jesus'ga.

A'ero Jesus'ga imombe'ui ojo'java'ea.

—Mokōi ko akwaimbae'ga ra'yra'ga, ei Jesus'ga imombe'gwovo. Gwa'yra'ga pe ga ei: “Pi'a, eho ti kiro eporavykyavo ko pe nhiremitymipyra pype uva tymipyra pype,” ei ga gwa'yra'ga pe.

²⁹ —Emo gara'yra'ga e'i: “Ndahoi tuhē po ti ji nehē,” ei ga uva'ga pe. Aerē ga japyakakatui. A'ero ga herojijyi ojeaporogita ogwovo oporavykyavo uva'ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

³⁰ —Aerē garuva'ga hoi ojipe'ga pyri gwa'yra'ga pyri, ei Jesus'ga. Na jitehe ga ei ga pe eho ti kiro eporavykyavo ko pe javo.

—“Ji po ti aho tuhē nehē, api,” ei gara'yra'ga ga pe. Ndohoa'javi reki ga oporavykye'yma, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

³¹ —Manamo gara'yra'ga oko ganhi'iga rupi? ei Jesus'ga ikwava'ehara'ga nduvihava'ga pe xava'eva'ga pe no.

A'ero ga ei Jesus'ga pe:

—Akoja ga – kiroki ga oho ko pe oporavykyavo gara'yra'ga, ei ga.

A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Kiroki ga omono'oguhū itambere'ia governo pe – gahā akwaimbae'ga upahara'ga pavēi ojiko Tupana'ga rehe kiro eko ti oreruvihavuhetero

javo ga pe. Ojikogypy ġa pe nenonde a'ero, ei Jesus'ga ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa pe xava'eve'ġa pe no.

³² —Ymya'Ī Joāo Batistava'ea ruri pe pyri ikwahavuka pe me nahanahā Tupana'ga opota javo ikwehe. Ndaperoviari pe ga pejikokatue'yma, ei Jesus'ga. Itambere'ia mono'ōhara'ġa akwaimbae'ġa upahara'ġa pavēi ga reroviari reki ojeaporoġita rerorijjita. Gandeaporoġita rerorijjya pe hepiagi. Hepiagirē vehevi pe ndaperorijjyi ve pejeaporoġita ga reroviare'yma, ei Jesus'ga ġa pe. Nurā ji ei: Okogypy ġa Tupana'ga rehe pe nenonde, ei Jesus'ga ġa pe.

*Garemitymipyra repiakatuhara'ġa okote'varuhuve'ġa
(Marcos 12.1-12; Lucas 20.9-19)*

³³ —Ojipea rehe kiro po ti ji pe mbo'ei ojo'java'ea pyvō. Pehendu ti, ei Jesus'ga ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa pe xava'eve'ġa pe no. Kohoa jara'ġa itymi yhyppoa'javuhuva'ea uva'yva ko pe, ei Jesus'ga imombe'ġwovo. Aerē ga ġwemityma rokairuġi, ei Jesus'ga. Aerē ga japo uva mu'umu'ūhava tyhya rupiaramo. Aerē ga japo tapyjo'ara ko pe. “A'ea hugwi po ti ġa hepiakatui nhiremitymipyra videira ji ve nehē,” ei ga.

—A'ero ga ei ġa pe: “Pehepia katu ti nhiremitymipyra jikoa. A'ero jkykhava rupi he'yjuhu po ti yva'ia peaparamo ikwepykavamo a'ero nehē. He'yjuhu po ti yva'ia jiapoaramo a'ero nehē no,” ei kohoa jara'ġa ga pe, ei Jesus'ga.

—“Pyry,” ei ġa opytavo ko pe hepiakatuavo ga pe, ei Jesus'ga.

—Paivohu kohoa jara'ġa hoi a'ero mbaigwehu po ti jiyvyra'java nehē javo, ei Jesus'ga. ³⁴ Aerē kiro jkykhava reki, ei Jesus'ga. A'ero kohoa jara'ġa ei ojipyryve'ġa pe: “Peho ti ġa pyri nhiremitymipyra repiakatuhara'ġa pyri. Toyky ti ġa yva'ia imbuhuruka jiapo a ji ve,” ei ga.

—“Kwa,” ei ġa. Ogwovo ġa vahemi ġa pyri imombe'ġwovo ganhi'ġa ġa pe. ³⁵ Emo ġa nomondopotari yva'ia ġa pe okote'varuhuavo ġa pe, ei Jesus'ga. Jara'ġa ġa ga nupanupā. Jara'ġa ġa ga juka. Jara'ġa rehe ġa omombomombo ita, ei Jesus'ga. Nahā garemitymipyra repiakatuhara'ġa jigwarai gapyryve'ġa ndehe, ei Jesus'ga.

³⁶ —A'ero kohoa jara'ġa ojipe'ġa mondoid ojipyryve'ġa. Ga ko he'yi ohoypyve'ġa hohe. A'ero ga ġa mondoid togweru ti ġa yva'ia ġa hugwi javo novīa. Ga vahemame pevo garemitymipyra repiakatuhara'ġa ndekote'varuhui ġa pe no.

³⁷ —A'ero kohoa jara'ġa gwa'yra'ġa mondoid gaha ti togweru yva'ia ġa hugwi javo novīa. “Ga pe po ti ġa ndekokatui nehē,” ei ga, ei Jesus'ga. ³⁸ Kiro gara'yra'ġa vahemi yva'ia tymipyra repiakatuhara'ġa pyri. Ga repiagame ġa ei ojohupe: “Avova'ea ko gayvyaġwama. He tjuka ti ga. A'ero po ti nhande tireko pa yva nehē,” ei ġa. ³⁹ A'ero ġa gara'yra'ġa pyhyġi ga momboa kohoa hugwi ga jukavo, ei Jesus'ga imombe'ġwovo.

⁴⁰ —A'ero kohoa jara'ġa vahemame marā po ti ga ġa nderekoi nehē? ei Jesus'ga ġa pe.

⁴¹ A'ero ġa ei ġa pe:

—Omoka'nhyamba ranuhū po ti ga ġa gwa'yra'ġa repyga nehē, ei ġa. Ojipe'ġa pe po ti ga ei nehē: “Pehepia katu ti nhiremitymipyra jikoa,” e po ti ga nehē. A'ero po ti ġa imondokatui yva'ia ga pe jyky nanani nehē, ei ġa Jesus'ga pe.

⁴² —Na tuhē po ti nehē, ei Jesus'ga. Napemonhi'ġi pe Tupana'ga rembikwatijarukara naerū? A'ea e'i:

“Onga apohara'ġa japorame onga ita apopyra hepiagi ojipeji ita.

A'ea ġa imombori ipo'rue'yma tiruahū javo jupe.

Aerē akoja jitehe hekoi huvihavamo jara hohe

opyryhetero onga pyhykatuavo.

Nhandepojkahrenete'ga reki omongo huvihavamo.

Hepiagame nhande nhimomby'ai
nanongara ko pyry hete javo.”

A'ea ikwatijaripyra i'ei, ei Jesus'ga oarōe'yma mombe'ġwovo ġa pe.

⁴³ —Nurā ji ei pe me: Tupana'ga ndokoa'javi penduvihavuhuhetero judeus'ġa nduvihavuhuhetero pe ndepiakatua'jave'yma nehē, ei Jesus'ga. Oko po ti ga ojipe'ġa nduvihavuhuhetero – kiroki ġa ga nhi'ġpo'ru ojikoga ga rehe, ei Jesus'ga.

⁴⁴ —Kiroki ġa o'a akoja rehe ita rehe – ġahā po ti onhika'mbika'mbi nehē, ei Jesus'ga. Po ti akoja ita ihiri ġa ndehe nehē, a'ero po ti ita ga ka'mbika'mbigi ġa mongu'iuhuavo nehē.

A'ea Jesus'ga ei ikwahavuka oarōe'yve'ġa moka'nhyimbava.

⁴⁵ Ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa henduvi fariseus'ġa pavēi Jesus'ga imombe'urame ojo'java'ea. A'ero ġa ikwahavi Jesus'ga nhande mombe'ui reki javo. Jesus'ga arōe'yma a'ero ġa ei:

—Jesus'ga nhande mombe'u o'ete'varuhuavo nhande ve imombe'umbe'urame ojo'java'ea peko akoja'ġa ja javo nhande ve, ei ġa Jesus'ga mbotegwetepota.

⁴⁶ Nurā ġa Jesus'ga pyhypotarahivi novīa. Emo ġa okyhyji pevove'ga hugwi. A'reki pevove'ga oarō hete Jesus'ga onhimongyavo ga ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga javo.

22

Hehanhuhū toryva (Lucas 14.15-24)

¹ Jesus'ga ġa mbo'ea'javi he'yiva'ea pyvō ojo'java'ea pyvō javo ġa pe:

² —Marā hekoi kiro Tupana'ga rekorame yvyakotyve'ga nduvihavuhetero ġa nderekovo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea, ei ga. Ganduvihavuhu'ga japoi toryva tahembireko ti jira'yra'ga javo, ei Jesus'ga imombe'gwovo. ³ Ojipyryve'ga pe ganduvihavuhu'ga ei: “Peho ti javo ġa pe – kiroki ġa ji ga momoranduvipe – tuhu ti ġa kiro toryvi pe javo.”

—“Kwa,” ei ġa ogwovo. Ga vahemame ġa pyri imombe'gwovo ġa ndohopotari reki toryvi pe, ei Jesus'ga.

⁴ —A'ero ikwahavame ganduvihavuhu'ga ojipe'ga mbuhurukari ojipyri ojipyryve'ga jitehe. “Peho ti javo ġa pe – kiroki ġa ji ga momoranduvipe. Tuhu ti ġa kiro toryvi pe. Ga pe ti pe'ji: ‘Pehendu ti! ei ga pe me. Amboavujikweruka ji toryva. Ajuka ji yuranuhūa'javuhuva'ea bois bezeros reheve – kiroki a'ea ji amboky'rauhu. Amboavujikwepavuka ji mbatera, ei ga pe me. Kirogwe tuhē ti pejo toryvi pe hepiaga jira'yra'ga hambirekorame, ei ga pe me.’ Nahā ti pe'ji ġa pe,” ei ga ojipyryve'ga pe ġa mondovo, ei Jesus'ga.

—“Kwa,” ei ġa ogwovo. ⁵ Ga pyri ġa vahemi imombe'gwovo ġa pe a'ero. Ndojapyakai ġa ganhi'iga rehe ohoe'yma toryvi pe, ei Jesus'ga. Oporavykya rehe reki ġa hoi. Ojipe'ga oho ko pe. Ojipe'ga oho ima'eamo mbatera, ei Jesus'ga. ⁶ Ojipe'ga, ojigwaraita gwuvihavuhu'gapryve'ga ndehe, ġa ga pyhygi ġa jukavo, ei Jesus'ga.

⁷ —Ikwahavame ganduvihavuhu'ga nhimonha'ngai. A'ero ga osoldados'ga mondoi ġa pyri ġa moka'nhybavuka imbokajuka ġacidade, ei Jesus'ga.

⁸ —Ojipe'ga pe ojipyryve'ga pe ganduvihavuhu'ga ei: “Amboavujikwe pa ji toryva novīa. Kiroki ġa pe ji a'e tuhu ti ġa javo – ġahā oko te'varuhu reki upotare'yma,” ei ga, ei Jesus'ga. ⁹ “Peho ti pepukuhua rupi nanani a'ero,” ei ga. “Pe'ji ti pevove'ga pe: ‘Pejo ti toryvi pe. Nanderuvihavuhu'ga oapo toryva tahembireko jira'yra'ga javo.’ Nahā ti pe'ji ġa pe nhandeporemo ġa ndepiagame,” ei ga, ei Jesus'ga.

¹⁰ —“Kwa,” ei ġa. Pepukuhua rupi ġa hoi a'ero ġa ndepiaga ġa mono'ono'ombava, ei Jesus'ga. Ite'varuhuve'ga ġa omono'ō pyryve'ga ndeheve ġa nderovahema toryvi pe. Nahā he'yjuhuve'ga nduri hepiaga toryva. Ohygaħi ġa toryva rehe gara'yra'ga hambirekorame, ei Jesus'ga.

¹¹ —Toryva repiave'ga pyri ganduvihavuhu'ga hogahoi ġwonga pe ġa ndepindepiaga onhi'iga ġa pe, ei Jesus'ga. Ga ndepindepiagame ga ojipe'ga repiagi. Gapira ko tapy'ynhapipyryva rūi – kiroki toryva repiagame ġa ndopo'rui, ei Jesus'ga. ¹² Nurā ganduvihavuhu'ga ei ga pe: “Kwāi,” ei ga ga pe. “Tapy'ynhapipyryva rūi ko nde eremongi. Marā nde ruri avo ekiavo toryva repiaga naerū?” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

—Nonhi'igi reki ga. ¹³ A'ero ganduvihavuhu'ga ei ojipyryve'ga pe: “Pekwa ti gapya gapoa reheve! Perōho ti ga agwa hugwi ga momboa ppytunahiva pype. Pevō po ti ga jehe'oi ojihe onhimonha'ngavo hahyrame ojive nehē,” ei ga, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

¹⁴ —A'ea ji amombe'u ikwahavuka pe me, ei Jesus'ga. Nahā Tupana'ga ġa nderekoukari okorame yvyakotyve'ga nduvihavuhetero, ei Jesus'ga imombe'gwovo. A'reki he'yjuhuve'ga pe Tupana'ga ei: “Herejo. Ejiko ti ji rehe ekovo jireheva'ero. Tako ti ji nderuvihavuhetero,” ei Tupana'ga, ei Jesus'ga. Ndahe'yive'ga reki ojiko Tupana'ga rehe okovo gareheva'ero, ei Jesus'ga.

César'ga rembiapoa itambere'ia (Marcos 12.13-17; Lucas 20.20-26)

¹⁵ Fariseus'ga ndopotari Jesus'ga imombe'urame nahā hekoi kiro Tupana'ga rekorame ganduvihavuhetero javo. A'ero ġa hoi Jesus'ga hugwi. Ojohupe ġa nhi'inhi'igi.

—Tihapia ti Jesus'ga reaporogita. Mara'ngu po ti ga onhimbotegweteavouka nhande ve ga nhi'igame nehē? ei ġa ojohupe.

¹⁶ A'ero ġa ġwemimbo'ehara'ga mondoi Jesus'ga pyri Herodes'gareheve'ga ndeheve nahanahā ti pe'ji Jesus'ga pe javo.

—Kwa, ei ġa. Nahā po ti ore ga moandyandyi nehē.

Kiro ġa hoi a'ero Jesus'ga pyri. Ovahemame ġa nhi'igatui Jesus'ga pe timoandyandyi ti ga javo.

—Orembo'eharamo nde eremombe'ukatu mbatera, ei ġa ga pe. A'itituhēva'ea rehe nde ore mbo'e. Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe nde erembo'e katu, ei ġa Jesus'ga pe. A'ea rehe jate nde rekoi ekyhyjie'yma ojipe'ġa hugwi ekoe'yma huvihava'ġa ndehe jate. Nderekoi nde embobeteteheha rehe no, ei ġa ga pe. ¹⁷ Nūrā ore ei nde ve torembo'e ti javo. Marā ndereaporogita? César'gareheve'ġa e'i: "Pemondomondo ti itambere'ia César'ga pe nhandervihavuhu'ga pe ga imono'ogukarame," ei ġa. Mara'ngu po nde javo: "Timondo ti"? Mara'ngu po nde javo: "Timondoyme ti"? ei ġa Jesus'ga pe.

¹⁸ Ojohupe ġa ei:

—"Tapemondoi ti César'ga pe," e po ti ga nhande ve nehē hamo, ei ġa ojohupe. A'ero po ti nhande ga'eagwera mombe'ui César'ga pe nehē. A'ero po ti César'ga onhimonha'nga ga rehe nehē, ei ga ojohupe.

Jesus'ga ombaragwaha omoandyandyipotara rehe. Nūrā ga ei ġa pe:

—Ahemoandyiva'ero maranameuhū pe ipotari nhimbote'vara nhirembi'ea rupi? ei Jesus'ga ġa pe. ¹⁹ Pehepiuka ti ji ve itambere'ia – akoja pe ġa ei: "A'ea ti pemondomondo nhandervihavuhu'ga pe." A'ea pehepiuka ji ve, ei Jesus'ga ġa pe.

A'ea ġa heruri ga pe a'ero.

²⁰ Kiro Jesus'ga ei ġa pe:

—Ma'ga ra'angava hehe? Ma'ga ndera ġa okwatija inoġa hehe? ei Jesus'ga.

²¹ A'ero ga ei:

—César'ga ra'angava. Garera tuhē ġa okwatija inoġa hehe, ei ġa.

A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Pemondoa'ja ti César'ga rembiapoa ga pe a'ero. Tupana'ga rembiapoa ki a'e te pemondoa'ja Tupana'ga pe, ei ga ġa pe.

Vvyakotyve'ġa pe Jesus'ga ei Tupana'ga rembiapoa tonhimondo ti ġa onhikwava'eġa ga pe javo.

²² Henduvame ġa nhimomby'ai tegwete gamoandyihava javo. A'ero ġa hoi ga hugwi ogwovo.

Ombogwerahavirē omanove'ga nahembirekoa'javi
(Marcos 12.18-27; Lucas 20.27-40)

²³ A'ea rupi jitehe saduceus'ġa nduri Jesus'ga pyri. Saduceus'ġa ndogweroviari omanove'ga mbogwerahava. Kiro ġa nduri Jesus'ga pyri ovahema. A'ereki ga e'i ojohupe: —Mara'ngu po ti Jesus'ga onhimbotegweteavouka nhande ve ga nhi'igame nehē? ei ġa ojohupe.

²⁴ A'ero, orembo'eharamo javo, ġa ei Jesus'ga pe:

—Ymyahū Moisésva'ea okwatija hako tokwaha ti ġa javo. Aherembikwatijara e'i:

"Po akwaimbae'ga manoi ta'yre'ymame ġwembirekohēa pe, a'ero ti gairū'ga tahembireko hēa pavēi.

Ta'y ti ga hēa pe nhīrūva'ea togwereko gwakypwepohara'ġa javo."

A'ea Moisésva'ea ikwatijari hako, ei ġa Jesus'ga pe.

Kiro ġa imombe'ui omanove'ga Jesus'ga pe.

²⁵ —Ymya seteva'ea ruvi avo onhoirūva'ea kako, ei ġa Jesus'ga pe. Ojihuvypyva'ea rembirekoro kako. Ndata'yri ahe kunhangwerava'ea pe. Aerē akwaimba'eva'ea manoi, ei ġa. A'ero aheakoindava rembirekoro aherembirekokwerava'ea pavēi oirūva'ea py'rovo Moisésva'ea nhi'ipo'ruavo. ²⁶ Na jitehe aheakoindava pe a'ero. Omano ahe ta'yre'yma aherembirekokwerava'ea pe, ei ġa. Na jitehe jarava'ea onhoirūva'ea nhaporemome ahe rembirekoro aherembirekokwerava'ea pavēi. Ndata'ypavi reki seteva'ea aherembirekokwerava'ea pe. Omanomba ahe kako. Nahā ahe rekoi ojopy'ropy'rovo. ²⁷ Aerē mbapavamo aherembirekokwerava'ea manoi kako kunhangwerava'ea, ei ġa Jesus'ga pe.

²⁸ —Marā po ti a'ero nehē? ei ġa Jesus'ga pe. Omanove'ġa mbogweravame po ti Tupana'ga seteva'ea mbogweravi kunhangwerava'ea reheve nehē. Ma'ga nembirekoro po kunhangwerava'ea rekoi nehē ahe kwerava'javame nehē? A'ereki seteva'ea onhoirūva'ea hambireko kunhangwerava'ea pavēi, ei ġa. Emombe'u ti ore ve. Marā po ti a'ero nehē? ei ġa Jesus'ga pe.

A'ea ġa imombe'utehei heroviare'yma ġwaramo omanove'ga mbogwerahava.

²⁹ Kiro Jesus'ga ei ġa pe:

—Pendeaporogita ko Tupana'ga reaporogita atyvi pe Tupana'ga nhi'iga roviare'ymame nahembogweravi po ti ga nehē javo. A'ereki pe ndapekwahakatui Tupana'ga rembikwatijarukara, ei Jesus'ga. Ndapekwahavi Tupana'ga popoakara no, ei ga ġa pe. ³⁰ Nahā ji ei pe me, ei Jesus'ga. Tupana'ga ġa mbogweravame ġamanoa hugwi po ti akwaimbae'ga nahembirekoa'javi nehē. Ojipe'ġa po ti nomohembirekoa'javi kunhangwera'ga nehē no. Yvagi pe Tupana'gapyrive'ga oko ġwembirekoe'ymamo.

Tupana'gapyrive'ga ja yvagipeve'ga ja po ti ga nahembirekoi nehē no, ei Jesus'ga saduceus'ga pe.

³¹—Pemonhi'i pe Tupana'ga rembikwatijarukara novīa – kiroki omombe'u ahembogw-erahava. Abraāova'ea manorē Tupana'ga ei ikwatijaruka hako:

³² “Jihi ko Tupanamo.

Abraāo'ga ji mbohete.

Isaque'ga ji mbohete.

Jacó'ga ji mbohete,” ei ga hako.

—Ikwatijarukara rupi Tupana'ga ei pe me, ei Jesus'ga saduceus'ga pe. O'erame nahā Tupana'ga ikwahavukari pe me ga okoji javo. A'ereki Tupana'ga nde'i: “Abraāova'ea ji mbohete.” A'ereki Tupana'ga pe ga okoji, ei Jesus'ga saduceus'ga pe.

A'ea Jesus'ga ei ga okwerava'ja omanorē javo.

³³ Jesus'ga nhi'iga renduvame he'yive'ga nhimomby'ai garemimbo'ea rehe onhi-mongyavo.

*Manamo Moisésva'ea remimbo'eagwera huvihavamo joheva'ero? ei ahe
(Marcos 12.28-34; Lucas 10.25-28)*

³⁴⁻³⁵ Fariseus'ga ikwahavi Jesus'ga ea saduceus'ga pe.

—Jesus'ga omombi saduceus'ga nhi'iga ga omoandyandipotaramame, ei ga ojohupe.

Kiro gapyteripeve'ga judeus'ga mbo'ehara'ga ei:

—Mara'ngu po ti ga onhimbotegweteavouka nhande ve ga nhi'igame a'ero nehē? ei ga a'ea pota.

Nurā ga nhimbojatykatykai ogwovo ovahema Jesus'ga pyri. A'ero ga ei Jesus'ga pe:

³⁶ —Orembo'eharamo emombe'u ti ore ve, ei ga Jesus'ga pe. Manamo Moisésva'ea remimbo'eagwera huvihavamo joheva'ero? ei ga Jesus'ga pe.

³⁷ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Moisésva'ea remimbo'eagwera e'i:

“Pearō hete tuhē ti pepojykaharete'ga Tupana'ga.

Pearō hete tuhē ti ga pejipy'a pe.

Pearō hete tuhē ti ga imondovo pejeaporogita imohina ga rehe.

Pearō hete tuhē ti ga tako ti ji garemimbotarimova'ea rupi jate javo,” e'i, ei Jesus'ga ga pe.

³⁸ A'ea ko joheva'ea huvihava Moisésva'ea remimbo'eagwera, ei Jesus'ga.

³⁹ —Hehohyva'ea ko a'ea'java'ea Moisésva'ea remimbo'eagwera. A'ea e'i:

“Penhiarō hete pe.

Na jitehe ti pearō hete pejikotyve'ga”, ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe.

⁴⁰ A'ea memei huvihava. A'ero hehe nhanderekorame nhande rekoi Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe nhaporemō nhandekovo Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea remimbo'eagwera rehe nhaporemō no, ei Jesus'ga ga pe.

*Cristo'ga ko Daviva'ea rymyminoa ahepojykaharete na
(Marcos 12.35-37; Lucas 20.41-44)*

⁴¹ Fariseus'ga nhimbojatykaramame Jesus'ga pyri Jesus'ga ei ga pe:

⁴² —Marā pendeaporogita Tupana'ga remimbuhurukara'ga rehe Cristo'ga rehe? Ma'ga rymyminoa po ti ga uhurame nehē? ei Jesus'ga ga pe.

A'ero fariseus'ga ei:

—Ga po ti Daviva'ea rymyminoa nehē, ei ga Jesus'ga pe.

⁴³ Kiro Jesus'ga ei ga pe:

—Na tuhē. Cristo'ga ko Daviva'ea rymymino'ga. Emo Tupana'ga ra'uva ombo'e Daviva'ea Cristo'ga ko ndepojykaharetero oko javo ga pe. Maraname Daviva'ea e'i Cristo'ga pe ga ko jipojykaharetero oko javo Cristo'ga rekorame Daviva'ea rymymino'ga? Ymyahū Daviva'ea okwatija a'ea mombe'gwovo inoga. Ikwatijarame ahe ei hako:

⁴⁴ “Tupana'ga e'i jipojykaharete'ga pe:

‘Eapy na'ē ti ji pyri jijohukotyve'ga ekovo huvihavamo epytavo.

Tamongo ti ji nearōe'yve'ga neremimbotarimova'ea rehe nehē,’ ei Tupana'ga,” ei Daviva'ea ikwatija hako, ei Jesus'ga.

⁴⁵ —A'ea Daviva'ea ei imombe'gwovo Cristo'ga ko jipojykaharetero oko javo. Ga ko Daviva'ea rymymino'ga jate rūi naerū, ei Jesus'ga onhimombe'gwovo ga pe ga mbojapyakavo. Ga mbojapyakavo Jesus'ga ei a'ea onhimombe'gwovo ikwahavipeavo Cristo'ga ko Daviva'ea rymymino'ga jate rūi javo.

⁴⁶ Ga pe tegwete Jesus'ga nhi'ipondekwava. A'ero kiro ga nde'ia'java'gwami Jesus'ga pe: “Maramarā?” A'ereki ga ga pojihu.

23

Ahembo'eharava'ea onhimbohete fariseusva'ea pavēi

(Marcos 12.38-39; Lucas 11.43-46; 20.45-46)

¹ A'ero Jesus'ga ei he'yive'ga pe gwemimbo'ehara'ga pe no. ² Ga e'i ga pe: —Judeus'ga mbo'ehara'ga fariseus'ga pavēi ombo'e Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe Moisésva'ea py'rovo ga nhande mbo'erame. ³ Nurā ga pe mbo'erame nahanahā ti peko javo, a'ero ti peko pa ganhi'iga rupi, ei Jesus'ga. Emo gāndekote'varuhua rupi ti tapekoi. A'ereki ga e'i pe me novia: “Pehendu katu ti Moisésva'ea remimbo'eagwera.” Ga ki a'e te nohendukatui a'ea, ei Jesus'ga. ⁴ Ga e'i: “Nahanahā ti peko pejikorame Moisésva'ea nhi'igagwera rupi,” e'ie'i ga nhande ve, ei Jesus'ga. Emo ga ndokopavi Moisésva'ea nhi'igagwera rupi, ei Jesus'ga. Oko pa po ga hupi hamo. Onhi'iga rupi ga ndokopavi no. Ga ko ga ja – kiroki ga omondo ipohyjuhuva'ea ojipe'ga arimo ga pokoge'yma, ei Jesus'ga.

⁵ —Okokaturame ga ei oyvyteri pe: “Pyry ojipe'ga nhande rekokatua repiagi. A'ero po ti ga nhande mbohetei ga oko hete Tupana'ga nhi'iga rupi javo.” Nahā ga ete'varuhui oyvyteri pe imondoe'yma ojeaporo'gita Tupana'ga rehe jate, ei Jesus'ga.

—Ombohetea potaruhuro gwaramo hehāi'ihūva'ea ga japoi Tupana'ga rembikwatijara ryruhu'ia inoga ojhe ejetovapya rehe. Ono ga irūa hyruhu'ia ojyva rehe no, ei Jesus'ga. Judeus'ga omongi hyruhu'ia okovo Tupana'ga nhi'iga rupi jipi. Na tuhē. Emo judeus'ga mbo'ehara'ga apoa fariseus'ga apoa pavēi koji'i hehāi'ijipe'ga apoa hohe hyruhu'ia tianembohete ti ga javo.

—Franjas ipukupukuhu'iva'ea ga japoi omboja opira rembeyvyra rupi imondovo, ei Jesus'ga. Jatu'riva'ea franjas judeus'ga omboja hupi okoheterame Tupana'ga rehe. Na tuhē. Emo judeus'ga mbo'ehara'ga apoa fariseus'ga apoa pavēi koji'i ipukuhu ojipe'ga apoa hohe. Nahā ga japoi ojikwahavuka ojipe'ga pe tianembohete ti ga javo, ei Jesus'ga.

⁶ —O'u pota ga peka jara'ga pyri toryya repiagame. Na jitehe ga apypotaruhui nhandervihava'ga apykava rehe nhandejatykahava pype, ei Jesus'ga. A'ereki ga e'i te'varuhu oyvyteri pe: “Nhande mboheteavo ti ga tianderepia pa. A'ereki nhande gānduvihavuhetero xako,” ei ga oyvyteri pe, ei Jesus'ga.

⁷ —Ikatuuhu ga pe ojipe'ga mbaragwahavame ga ndehe ima'ēhai pe feira pe onhi'igatuavo ga pe pe ko orembo'eharamo javo ga pe, ei Jesus'ga.

⁸ Gwemimbo'ehara'ga pe Jesus'ga ei: —Pe ki a'e te ga ja rūi peko, ei Jesus'ga. A'ereki jiji jate ako pembo'eharamo Cristoramo, ei Jesus'ga. Pe reki penjohirū. A'ereki pe pejiko Tupana'ga rehe. A'ero ojo'javuhu pe hoi. Nurā ti tape'ei pejohupe pe ko orembo'eharamo javo. A'ea ti tape'ei pejohupe penhimbohete'yma, ei Jesus'ga.

⁹ —Tape'ei ti avove'ga pe vyakotyve'ga pe – kiroki ga oko peirū'ga ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe – ga pe ti tape'ei apī javo. A'ea ti tape'ei ga pe. A'ereki ojipeji ko ga penduvetero Tupana'ga yvagipeve'ga, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

¹⁰ —Te'iyme ti ga pe me pe ko oreruvihavamo javo. A'ea ti ga te'iyme pe me pe mbohete'yma, ei Jesus'ga. A'ereki jiji jate ako penduvihavuhetero Cristoramo, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. ¹¹ Po ti pe ndekopotari jireheve'ga nduvihavamo penhiirū'ga nduvihavamo, a'ero ti peko katu ga pe ga pokoga, ei Jesus'ga.

¹² —Po pe ei: “Jihi ko huvihavamo ojipe'ga hohe pa.” Po pe ei a'ea penhimboheteavo pejikovo aha huvihavamo, a'ero po ti Tupana'ga ei pe me nehē: “Ndapekoi pe huvihavamo. Tapenhimbohetei ti!” A'ea po ti Tupana'ga ei pe me nehē, ei Jesus'ga. Po pe napenhimbohetei pejikokatuaavo ojipe'ga pe, a'ero po ti Tupana'ga ei pe me nehē: “Peko ti huvihavamo.” A'ea po ti ga ei pe me nehē, ei Jesus'ga.

Tiruahū ti pe me, ei Jesus'ga fariseusva'ea pe

(Marcos 12.40; Lucas 11.39-42, 52; 20.47)

¹³ —Ahemoandyandyiva'ero pe peko! ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe fariseus'ga pe no. Tiruahū ti pe me! A'ereki pe napembo'ekatui Tupana'ga nhi'iga rehe herojijyita. Nurā hajihēa rehe pe ga mbo'ei ga moandyandyita, ei Jesus'ga ga pe. Pereko pe Tupana'ga nhi'iga aherembikwatijara novia timonhi'ī javo. A'ereki pe ndapekoi Tupana'ga nhi'iga rupi pejikoge'yma ga rehe. Ga ndekopotarame ganhi'iga rupi pe napemombe'ukatui ga pe, ei Jesus'ga. Nahā pe napemongoi ga ganhi'iga rupi ga mbojikoge'yma ga rehe. A'ero pe ja ga nde'i Tupana'ga pe nde oreruvihavuhetero ereko jave'yma, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁴ —Ahemoandyandyiva'ero pe peko! ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe fariseus'ga pe no. Tiruahū ti pe me! A'ereki pe pepojykaahy mbatera aherembirekokwera'ga hugwi, ei Jesus'ga. Penhi'imbukuhu tehe pe Tupana'ga pe. Pe'e pe pejiyvyteri pe: “Nhande renduvame po ti ojipe'ga ei nhande ve oarō hete ga Tupana'ga javo.” Nurā jate pe

nhi'inhii'igi Tupana'ga pe ga arõe'yma, ei Jesus'ga. Kaitu po ti hahy hete pe me a'ero nehë, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁵—Ahemoandyandyiva'ero pe peko! ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe fariseus'ga pe no. Tiruahü ti pe me! A'ereki pe pejiheve'ga mbote'va hete. A'ero ga ko koji'i oko te'varuhu pe hohe duas vezes pe hohe. Pe po ti peho hahyva'ea ruvihava pype nehë okote'varuhuhetero gwaramo, ei Jesus'ga. “Pyry,” pe'e pe ga ndekorame pe ja. A'ereki pe peporavyky hete ojipeji'ga mbote'varuhuavo. Pehopeho pe ga rehe ya rupi pea rupi no tiroviaruka ti pevove'ga pe nhanenhi'iga javo. Nahã pe ga mbote'varuhui. Nurã po ti tiruahü pe me nehë, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁶—Heakwagweve'ga'java'ero pe peko! A'ereki pe ndapekwahavi, ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe fariseus'ga pe no. Pe peroho ojipe'ga penhinhi'iga rupi no. Tiruahü ti pe me! Nahã ji ei pe me. A'ereki Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe pe ojipe'ga mbo'ei.

—Nahã pendeaporogita te'varuhuro. Po ojipe'ga eheti: “Nahanahã po ti ji rekoi nehë. Tupana'ga ronga renoina nhandejatykahavuhua renoina ji ei a'iti hete nhinhi'iga javo,” ei ga, ei Jesus'ga. A'ero pe ei: “O'rame Tupana'ga ronga renoina po ga etehei a'ero. Ga okopotare'ymame onhi'iga rupi, na ga ndokoi hupi a'ero,” pe'ji tehe pe, ei Jesus'ga. Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe pe ga mbo'ei, ei Jesus'ga.

—Po ojipe'ga eheti: “Nahanahã po ti ji rekoi nehë. Ouro renoina nhandejatykahavuhupypeva'ea renoina ji ei a'iti hete nhinhi'iga javo,” ei ga, ei Jesus'ga. A'ero pe ei: “O'rame ouro renoina, a'ero ti ga toko tuhë onhi'iga rupi,” pe'e pe, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁷—Ikwahave'yva'ero pe peko! ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe fariseus'ga pe no. Ndapekwahavi'i'i! Tupana'ga ronga nhandejatykahavuhua koji'i pyry hete Tupana'ga pe. Ga ouro po'rurame jate Tupana'ga ronga pype nhandejatykahavuhua pype Tupana'ga omombyry ouro, ei Jesus'ga.

—Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe pe ga mbo'ei, ei Jesus'ga. ¹⁸ Po ga eheti ojipe'ga pe: “Nahanahã po ti ji rekoi nehë. Ikwava'ehava renoina ji ei a'iti hete nhinhi'iga javo,” e po ga, ei Jesus'ga. A'ero pe ei: “O'rame ikwava'ehava renoina po ga etehei a'ero. Ga okopotare'ymame onhi'iga rupi, na ga ndokoi hupi a'ero,” pe'ji tehe pe, ei Jesus'ga. Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe pe ei ga mbo'eavo, ei Jesus'ga.

—Po ga eheti ojipe'ga pe: “Nahanahã po ti ji rekoi nehë. Kiroki a'ea ji amondo ikwava'ehava rehe – a'ea renoina ji ei a'iti hete nhinhi'iga javo,” e po ga, ei Jesus'ga. A'ero pe ei: “O'rame ikwava'ehavareheva'ea renoina, a'ero ti ga toko tuhë onhi'iga rupi,” pe'e pe, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁹—Ikwahave'yva'ero pe peko! ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe fariseus'ga pe no. Ndapekwahavi'i'i! Ikwava'ehava koji'i pyry hete Tupana'ga pe. Ga nhaneremimondoa no'game jate ikwava'ehava rehe Tupana'ga omombyry nhaneremimondoa, ei Jesus'ga ga pe.

²⁰—Po ga eheti: “Nahanahã po ti ji rekoi nehë. Ikwava'ehava renoina ji ei a'iti hete nhinhi'iga javo.” Po ga ei nahã, a'ero ga eheti ikwava'ehava pe a'ereheva'ea pe nhaporemno, ei Jesus'ga ga pe.

²¹—Po ga eheti: “Nahanahã po ti ji rekoi nehë. Tupana'ga ronga renoina nhandejatykahavuhua renoina ji ei a'iti hete nhinhi'iga javo.” Po ga ei nahã, a'ero ga eheti garonga pe ipype'ga pe no Tupana'ga pe, ei Jesus'ga ga pe.

²²—Po ga eheti: “Nahanahã ti ji rekoi. Yvaga renoina ji ei a'iti hete nhinhi'iga javo.” Po ga ei nahã, a'ero ga eheti Tupana'ga apykava pe. A'ereki yvagi pe Tupana'ga oko nhanderuvihavuhetero opyga. A'ero o'rame yvaga pe ga ei Tupana'ga pe tuhë a'ero, ei Jesus'ga ga pe.

²³—Ahemoandyandyiva'ero pe peko! ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe fariseus'ga pe no. Tiruahü ti pe me! A'ereki pe ndapekokatui pejikokatue'yma ojipe'ga pe. Tiruahü ti pe me! A'ereki pe peko tehe Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi, ei Jesus'ga.

—Petý pe imboheva'ea: hortelã erva-doce reहेve cominho reहेve. Pe herekorame dez itymipyra pe pemondo ojipeji Tupana'ga pe pejikovo Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi. A'ea pyry Tupana'ga pe novia, ei Jesus'ga. Emo pe ndapekokatupavi Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi. A'ereki pe ndapekokatui pejikokatue'yma ojipe'ga pe, ei Jesus'ga.

—Peko katu po pe hamo pejikokatua'vo ojipe'ga pe hamo, ei Jesus'ga. Penemimondoa ojive Tupana'ga ipotari. Emo ga pe koji'i huvihava pendekokatua. Pe ndapeporogwetygi ojipe'ga. Peoporogwety po pe ga hamo, ei Jesus'ga. Penemimondoa Tupana'ga pe pyry ga pe. Emo ga pe koji'i huvihava gaporogwetyga, ei Jesus'ga.

—Napembojikogukari ojipe'ga pejihe penhi'mberame ga pe. Pembojikoguka po pe ga pejihe hamo penhi'mbee'yma hamo, ei Jesus'ga ga pe. Penemimondoa pyry Tupana'ga

pe. Emo ga pe koji'i huvihava ġambojikogukara pejihe. Peko ti gareaporogita rehe. Tapemondopigi ti ga pe no, ei Jesus'ga.

²⁴—Heakwagweve'ga'java'ero pe peko! A'ereki pe ndapekwahavi, ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe fariseus'ga pe no. Pe pero ho ojipe'ga penhinhi'iga rupi. Pembogwambogwa pe mberu'ia ta'uyme ti ji ite'varuhuva'ea javo. Emo pe pe'u reki ite'varuhuheteve'ea hehanhuhūva'ea yuranuhūa'javuhuva'ea jaimo camelo jaimo. Nahā ji ei pe me. A'ereki pe peko hete a'ea rehe – kiroki huvihava gwere Tupana'ga pe. Kiroki huvihava hete Tupana'ga pe – a'ea rehe pe ndapeko, ei Jesus'ga ga pe.

²⁵—Ahemoandyandyiva'ero pe peko! ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe fariseus'ga pe no. Tiruahū ti pe me! A'ereki pe'ara tehe oko Tupana'ga nhi'iga rupi pe jikoe'ymame ganhi'iga rupi pejiyvyteri pe, ei Jesus'ga. A'ea pe ji ei ji erame pe me: Copo ara prato ara reheve pepyhei hete pe. Gwaimbya pe ndapepyhei reki. Nahā ji ei. Peyvytera ite'varuhu pa. A'ereki pe pepotaru pa ipyhygahyavo mbatera pejive pejikote'varuhuavo, ei Jesus'ga.

²⁶—Heakwagweve'ga'java'ero nde ereko, fariseu! ei Jesus'ga ġapyteripeve'ga pe. Epohi ti ejekote'varuhua hugwi ejeaporoġitakaturu. A'ero po ti nde rekokatui ejikokatuavo ojipe'ga pe nehē, ei Jesus'ga. A'ea pe ji ei ji erame nde ve: Epyhei copo pype prato pype reheve. A'ero copo ara ikatu no prato ara reheve, ei Jesus'ga.

²⁷—Ahemoandyandyiva'ero pe peko! ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe fariseus'ga pe no. Tiruahū ti pe me! A'ereki pe aheryvya ja, ei Jesus'ga. Ikatu tehe tapyja ita apopyra novia – kiroki oko aheryvya rehe. A'ereki ġa omotiguhū imbokatuavo tapyja. Ipye reki ite'varuhu herekovo inema ahekaġa reheve, ei Jesus'ga.

²⁸—Na jitehe pe ndekoi. Ojipe'ga ei pe mombe'gwovo novia: “Ehepia ġa! Pyry hete ġa okovo Tupana'ga nhi'iga rupi.” Ikwahave'yma ġa ei nahā pe mombe'gwovo, ei Jesus'ga. A'ereki pe ojipe'ga moandyandyi. A'ereki pevyteri pe reki pendeaporoġita ite'varuhu, ei Jesus'ga ġa pe.

*Tiruahū ti pe me ahemoandyandyiva'ea pe! ei Jesus'ga
(Lucas 11.47-51)*

²⁹—Ahemoandyandyiva'ero pe peko! ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe fariseus'ga pe no. Tiruahū ti pe me! A'ereki ymyahū penamonthava'ea ojukajuka Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea pyryva'ea. Pe reki japokatui tapyja aheryvya rehe. A'ea pe imbokatui, ei Jesus'ga ġa pe. ³⁰Pe pe'e: “Po ymyahū nhande reko i nhaneramonhava'ea pyri, a'ero po nhande ndiahoi ahe rupi Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea jukavo hamo.”

³¹—A'ea pe erame pe pejikwahavuka ojipe'ga pe ore ko aherakykwepoharamo javo – kiroki ahe ojukajuka Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea, ei Jesus'ga. ³²Ndojukapavi ahe ganhi'iga mombe'uhara'ga. Pejuka pota po ti pe hembyruera'ga naerū? ei Jesus'ga. Ga jukarame po ti pe ndekote'varuhuhetei penhamonthava'ea ja imbuhuruka hahyhetea pejihe nehē, ei Jesus'ga ġa pe. ³³Ite'varuhuva'ero pe peko! ei Jesus'ga ġa pe. Ite'varuhuva'ea ra'yro pe peko! ei ga ġa pe. Tegwete peka'nhyhava hahyva'ea hugwi. Tupana'ga po ti pe mondo tuhē hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

³⁴—Pejuka pota pe ġa. A'ero kiro ji amondouka ġa pe pyri nehē nhinhi'iga mombe'uhara'ga Tupana'ga remimbotarimova'ea kwahapyra'ga ndeheve jireheve'ga mbo'ehara'ga ndeheve nehē no, ei Jesus'ga. Ojipe'ga po ti pe ġa jukai nehē. Ojipe'ga po ti pe ga mondoi yva rehe ġa mbovyha hehe nehē, ei Jesus'ga. Ojipe'ga po ti pe ga nupanupāi ipira apopyra pyvō ġa mondohondohoga pejatykahavuhua pype nehē, ei Jesus'ga. Peko te'varuhu po ti pe ġa pe pejigwojigwovo ga ndeviri nahā ġa monhamonhana ojipejipe pe cidades pe nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

³⁵—Ga nhaporemo po ti ji ġa mondoukari pe pyri nehē Tupana'ga ti tomondo hahyva'ea pe me nehē pe ġa jukarame nehē javo, ei Jesus'ga. A'ero po ti ga imondoi hahyva'ea pe me okokatuva'ea repypava nehē.

—Ymyahū ahe ojiko Tupana'ga rehe okokatuvavo. Nurā ymyahū penamonthava'ea ojuka ahe, ei Jesus'ga. Penamonthava'ea ojuka ypy Abelva'ea. Abelva'ea ko okokatuva'ea. Aerē penamonthava'ea he'yiva'ea jukai. Mbapavamo ahe ojuka Zacariasva'ea Baraquiasva'ea ra'yra'va'ea. Omano Zacariasva'ea nhandejatykahavuhua pyri templo pyri okara mbyteri pe ikwava'ehava pyri, ei Jesus'ga. ³⁶Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Tupana'ga po ti imondoi hahyva'ea pe me nehē. A'ereki penamonthava'ea ojukajuka ahe, ei Jesus'ga ġa pe.

*Jesus'ga oarō hete cidade de Jerusalém
(Lucas 13.34-35)*

³⁷ Kiro Jesus'ga ei:

—Jerusalémmeva'ero pe pejuka Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea jipi, ei Jesus'ga cidadepeve'ga pe Jerusalémmeve'ga pe. Tupana'ga ahe mondoukarame pe pyri pe peapiapi

ahe jipi ahe jukavo, ei Jesus'ga. Inamutiġa omono'ono'ō gway'ria opepoa gwyri pe. Na jitehe ji pe mono'ombotara'jara'javi ji pyri inamutiġa ja pe nderekokatupota novīa. Emo pe ndapepotaruhui reki, ei Jesus'ga.

³⁸ —Pehendu ti a'ero! ei Jesus'ga. Kiro po ti Tupana'ga pohiri pe hugwi nehē. Ga ndohepiakatua'javi pejatykahavuhua a'ero nehē. Pe tehe po ti peko a'ero nehē. ³⁹ Pe ndajirepiaga'javi nehē, a'e katu ji pe me, ei Jesus'ga. Aerē jate po ti ji rura'javi nehē. A'ea rupi po ti pe ei nehē: “Tupana'ga ti tomombyry Jesus'ga pe. Gaha ko Tupana'ga ga mbuhuruka,” pe'e po ti pe nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

24

Judeusva'ea jatykahavuhua mondurupavaġwama
(Marcos 13.1-2; Lucas 21.5-6)

¹ Kiro Jesus'ga hemi gwe'yja'ġa jatykahavuhua hugwi ogwovo. Garemimbo'ehara'ġa nduri ga pyri.

—Ehepia nhandere'yja'ġa jatykahavuhua ongare'yjuhua ita apopyra, ei ġa ga pe a'ero.

Nahā ġa ei ga pe hepiuka ga pe. ² A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Pehepia pe nhandejatykahavuhua nhaporemō avo, ei ga ġa pe. Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Aerē po ti ndojikojkoga'javi ojogwehe itauhua nehē. Omonduru pa po ti ġa inoġa nehē, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

Hahyheteaġwama Jesus'gareheve'ġa pe
(Marcos 13.3-13; Lucas 21.7-19)

³ Aerē Jesus'ga hoi ogwovo vytyruhu pe oliveiras ndyvuhu pe monte das Oliveiras pe. Pevo ga apygame garemimbo'ehara'ġa nduri ga pyri ojipe'ġa ndovakie'y. Kiro ġa ei ga pe:

—Emombe'u ti ore ve. Maname po ti ġa imondurugi nhandejatykahavuhua nehē? Marāva'ea po ti Tupana'ga hepiukari na'ē ahemomhimbomyava'ea nehē ikwahavuka nhande ve nehē? A'ero po ti nhande ikwahavi nehē Jesus'ga uhura'ja ġwerī javo. Gara na'ē po ti Tupana'ga gwepiuka ikwahavuka nhande ve nehē? A'ero po ti nhande ikwahavi nehē kiro mbapava koty javo, ei ġa Jesus'ga pe.

⁴ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Penhimboko'i ti! Tapenhimoandyandyjukari ti ġa pe. ⁵ Aerē po ti he'yjuhuve'ġa uhu ji ra'āra'āteheavo javo nehē: “Jihi ko Cristoramō Tupana'ga remimbuhurukaramō.” A'ea po ti ġa ei o'mbero nehē, ei Jesus'ga. He'yjuhuve'ġa po ti heroviari ġa'mbea nehē, ei Jesus'ga.

⁶ —Aerē po ti ojipe'ġa tavukari ojipe'ġa pe nehē. A'ero po ti ġa ei pe me: “Ira'agwe ġa tavukari. Paivouhu ġa ndekoi otavuka no,” e'i po ti ġa pe me nehē. Ga a'ea imombe'urame pe me ti tapemomyhukari ġa pe jipjy'a penhimongyhyjiukare'yma nehē. Otavuka tuhē po ti ġa nehē. A'ea rupi rūi po ti mbapavakotyva'ea nehē, ei Jesus'ga.

⁷ —Gagwyriveve'ġa po ti oko na'ē ojipe'ġa gwyriveve'ġa ndehe otavuka nehē. Ojipe'ġa nduvihavuhu'ġa po ti omondo ojigwyriveve'ġa otavuka ojipe'ġa nduvihavuhu'ġa gwyriveve'ġa pe nehē, ei Jesus'ga. Ahā po ti ġa pe mbatera avo nehē. Pevo po ti ty'ara ġa jukai nehē no, ei Jesus'ga. Omyomyi po ti vyva avo nehē. Pevo po ti vyva imyimy nehē no, ei Jesus'ga. ⁸ Nahā ppy po ti nehē. Aerē po ti koji'i tiruahū nehē, ei Jesus'ga.

⁹ —A'ea renonde po ti ġa pe pyhygi pe nderoohyavo huvihava'ġa pyri nehē tomondo ti ġa hahyva'ea ġa pe javo. A'ero po ti ġa imondoi hahyva'ea pe me pe jukavo nehē. Nahā po ti vvyakotyve'ġa ndekopavi pe ndehe pe arōe'yheteavo nehē pejikoga ġwaramo ji rehe, ei Jesus'ga.

¹⁰ —A'ero po ti he'yjuhuve'ġa jireheve'ġa pohiri ji hugwi okote'varuhuavo hendukatue'yma nhinhi'ġa nehē hahyro ġwaramo ojive, ei Jesus'ga. Onhokwava'eguka po ti ġa nhiarōe'yve'ġa pe nehē tomondo ti ġa hahyva'ea ġa pe javo, ei Jesus'ga. Nonhoarōi hete po ti ġa okovo opohirame nhinhi'ġa hugwi nehē, ei Jesus'ga. ¹¹ Tupana'ga nhi'ġaatyviva'ea mombe'uhara'ġa nduri he'yjuhuve'ġa nehē. Ganhi'ġa rūi po ti ġa imombe'ui he'yjuhuve'ġa moandyandyita, ei Jesus'ga. ¹² Jypya jireheve'ġa onhoarōi hete. Aerē po ti igwaigwavete gambyteripeve'ġa nonhoarōi onhimongyavo nehē. A'reki igwaigwavete vvyakotyve'ġa okote'varuhu, ei Jesus'ga.

¹³ —Kiroki ga onhimboita avuirama opohire'yma ji hugwi – gaha po ti ji ga reroho yvagi pe ga mongovo avuirama jipjyri nehē, ei Jesus'ga. ¹⁴ A'ea pyryva'ea po ti nhinhi'ġareheve'ġa imombe'umbe'ui vvyakotyve'ġa pe nhaporemō mbapava renonde. Ga po ti e'i ġa pe nehē: “Perojijyjijyuka ti pejeaporoġita Tupana'ga pe pejikoga ga rehe. A'ero po ti ġa pe pokokatui nehē imomboia pendekote'varuhua pe hugwi okovo penduvihavuhuhetero nehē.” A'ea po ti ġa imombe'ui ġa pe nhaporemō tokwaha pa ti ġa javo. Vvyakotyve'ġa gwyriveve'ġa nhaporemō henduvame ġanhi'ġa po ti ji rura'javi nehē mbapava koty nehē, ei Jesus'ga.

Jesus'ga omombe'u aerēva'ea hahyheteva'ea
(*Marcos 13.14-23; Lucas 21.20-24*)

¹⁵ —Aerē po ti pe hepiagi ite'varuhuheteheteve'ea jipiukarame o'ama Tupana'ga apoa pype ipoijkahava pype. Ymyahū ite'varuhuheteheteve'ea ahe imombe'ui ikwatija Danielva'ea Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea hako, ei Jesus'ga.

(Kiroki ga omonhi'ī āga ikwatijara – tokwaha ti ga.)

¹⁶ —Pe hepiagame ite'varuhuheteheteve'ea jipiukari. A'ea rupi ti Judéiapeve'ga toka'nhy onhana vytyruhu pe onhimima nehē xamanoyme ti javo, ei Jesus'ga. ¹⁷ Kiroki ga oko ongaperehuva'ea arimo – gahā ti kotihī toka'nhy onhana. Tokiyme ti ga gwonga pype ombatera renoheme'yma jugwi, ei Jesus'ga. ¹⁸ Kiroki ga oko ko pe – gahā ti kotihī toka'nhy onhana. Tokiyme ti ga gwonga pe opira renoheme'yma, ei Jesus'ga. ¹⁹ Iporia'i po ti ipuru'ave'ga a'ea rupi oka'nhygotarame nehē. Iporia'i po ti ga nehē no – kiroki ga omoka'mbuka'mbu gwa'ra'ga ga nenonhapotarame, ei Jesus'ga.

²⁰ —Pe'ji ti Tupana'ga pe: "Ite'varuhuheteheteve'ea jipiukarame po ti ore noroka'nhygotari yapouhua rupi. A'ereki a'ea rupi hahy ore ve ore horame. Nurā ti terembuhurukari ite'varuhuheteheteve'ea yapouhua rupi." A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe, ei Jesus'ga. Pe'ji ti ga pe: "Noroka'nhygotari ore sábadō rupi oreporavykye'yma rupi. A'ereki Moisésva'ea e'i irupe rūi ahe toho nhandeporavykye'yma rupi javo. A'ea rupi rūi ti toroka'nhy. Nurā ti terembuhurukari ite'varuhuheteheteve'ea sábadō rupi." A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe, ei Jesus'ga.

²¹ —A'ea ji ei pe momoranduva penhimboko'i ti aerēva'ea hugwi tiruahūheteve'ea hugwi javo. Ite'varuhuheteheteve'ea jipiukarame po ti tiruahū hete tuhē pe me nehē. Tupana'ga rembiapoypyagwera jate ndogwerekoi a'ea'java'ea. Aerē po ti ndogwerekoi'javi a'ea'java'ea nehē no, ei Jesus'ga.

²² —Aerē po ti Tupana'ga omombi tiruahūheteve'ea nehē. A'ereki ga e'i jipe: "Momi po ti gakira hehe nehē. A'ero kirupi!" ei ga. Po ti mbegwe ga imombigi tiruahūheteve'ea nehē, a'ero po ti vyakotyve'ga manombavi nehē. "Tahahya'javyme ti nhiremimo'ēhara'ga pe," ei ga. Nurāro gwaramo po ti ga imombigi nehē, ei Jesus'ga.

²³ —Aerē po ti ojipe'ga ei pe me nehē: "Pehepia! Avo ko Cristo'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga." Po ti ga ei a'ea, a'ero ti taperoviari ga'mbea, ei Jesus'ga. Po ti ga ei pe me nehē: "Pehepia! Pevo ko Cristo'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga." Po ti ga ei a'ea, a'ero ti taperoviari ga'mbea, ei Jesus'ga.

²⁴ —Aerē po ti ojipe'ga ei nehē: "Jihi ko Cristoramō Tupana'ga remimbuhurukaramo," e po ti ga o'mbero nehē, ei Jesus'ga. Ojipe'ga ei nehē: "Jihi ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharamo," e po ti ga o'mbero nehē, ei Jesus'ga. A'ea rupi po ti ga ei nehē: "Tiapoapo tuhē ti ahemonhimomby'aheteve'ea ga pe hepiuka ga moandyandyita, Tupana'ga remimo'ēhara'ga vehevi po." A'ea po ti ga ei japovo nehē, ei Jesus'ga. ²⁵ Pehendu ti! ei Jesus'ga. Opomomorandu ji ko nahā po ti tiruahūva'ea nehē javo, ei Jesus'ga.

²⁶ —Nurā ti tapehenduvi ganhi'iga. Po ti ga ei pe me nehē: "Pehepia! Cristo'ga oko ongae'yi me." Ga erame na, a'ero ti tapehoi ongae'yi me hepiaga. A'ereki ga i'mbe. Ji rūi po ti nehē, ei Jesus'ga. Po ti ga ei pe me nehē: "Pehepia! Cristo'ga oko oki pe gandovakie'yi." Ga erame na, a'ero ti taperoviari ganhi'iga, ei Jesus'ga. A'ereki ga i'mbe.

²⁷ —Ji rura'javame tupā veraverava ja po ti ji rekoī nehē. Tupā veraveravame kwara ipora koty ombokojahu pa yvaga kwara ihoa koty vehevi, ei Jesus'ga. A'ero ahe gwepia pa kojahua. Na jitehe po ti ga ji repiapavi jirura'javame yvaga hugwi nehē vyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

²⁸ —Jukwaha po ti nehē, ei Jesus'ga. Ahe manorame ti huruvua onhimongy ahera'oa pyri nehē ti'u javo.

A'ea Jesus'ga ei na jitehe po ti jukwaha jirura'javame nehē javo.

Jesus'ga rura'javagwama
(*Marcos 13.24-27; Lucas 21.25-28*)

²⁹ —Ga tiruahumbavirē pe me "po ti kwara igwevi nehē", ei Jesus'ga. "Jahya po ti nombokojahua'javi nehē no. Jaytata'ia po ti indurundurugi yvaga hugwi nehē.

Yvagipeva'ea po ti igwygwymi ipopoakava'ea nehē", ei Jesus'ga.

³⁰ A'ero po ti Tupana'ga hepiukari yvagipeva'ea nehē tokwaha ti vyakotyve'ga Jesus'ga ruragwama javo, ei Jesus'ga. A'ero po ti vyakotyve'ga gwyrive'ga jehe'oi ovy'are'yma nehē. A'ero po ti ga ji repiagi ji rura'javame yvagatiga pyteri pe vyakotyva'ero yvagipeva'ero nehē, ei Jesus'ga. Jipopoakara po ti ga gwepia nehē no. Nhirendy'jandy'java po ti ga hepiagi nehē no jikatuhetea, ei Jesus'ga.

³¹ —Nanime trombeta ipyhava nehē, ei Jesus'ga. Hahyahi ipyambua nehē. Trombeta renduvame po ti jipyrive'ga hoġahoi vvyakotyve'ga gwyrī pe nhaporemō okovo nhinhī'iga rupi nehē. Pevopevo po ti ġa nhiremimo'ēhara'ga monhimono'ono'ogi ġa nderua ji pyri nehē, ei Jesus'ga. Nahā po ti ġa ġa nderuri kwara ipora hugwi kwara ihoa hugwi no tyapyra hugwi no nhimbya hugwi nehē no, ei Jesus'ga.

Figo'yva figueira ahe mbo'e
(*Marcos 13.28-31; Lucas 21.29-33*)

³² —Kiro po ti ji pe mbo'ei ojo'java'ea pyvō, ei Jesus'ga. Hepiagame figo'yva pe pekwaha. A'ereki henhunhame huangyra pe ei: “Kwaria gweri kiro,” pe'e pe. ³³ Na jitehe hepiapavame tiruahūva'ea pejive po ti pe ikwahavi nehē kiro mbapava koty javo, ei Jesus'ga. ³⁴ Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Agwamove'ga ndekojirame po ti akoja ihopavi japiavo nehē, ei Jesus'ga. ³⁵ Opa po ti tyava yvya pavēi nehē. Nhinhi'iga po ti ndopavagwami opoopaġipe'yma okovo a'tituhēva'ero avuirama nehē, ei Jesus'ga.

Maname po ti Jesus'ga rura'javi nehē?
(*Marcos 13.32-37; Lucas 17.26-30, 34-36; 12.39-40*)

³⁶ —“Maname po ti nde rura'javi nehē?” pe'e pe ji ve, ei Jesus'ga. A'ea vvyakotyve'ga ndokwahavi, ei Jesus'ga. Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga ndokwahavi no. Ji vehevi Tupana'ga ra'yramo ndakwahavi no, ei Jesus'ga. Jiruva'ga jate okwaha jirura'jahava nehē, ei Jesus'ga.

³⁷ —Noéva'ea nhinhaġa renondehava yhara ruvihavuhua pype ojo'ja jirura'java renondehava pavēi, ei Jesus'ga vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no. ³⁸ Ymyahū Noéva'ea nhinhaġa renonde yhararuvihavuhua pype ahegwyrīpeva'ea i'ui'ui jipi gworygworyvamo hako. Ahegwyrīpeva'ea rembirekoro akwaimba'eva'ea jipi no. Ojipeva'ea kunhava'ea mohembirekoi no. Nahā ahegwyrīpeva'ea rekoi okovo Noéva'ea avame yharuhua pype hako. ³⁹ A'ea rupi ahegwyrīpeva'ea ndokwahavi yharehanhuhūa ruragwama – kiroki ahegwyrīpeva'ea ndo'avi yharuhua pype. Ahegwyrīpeva'ea mbotyppyvypava yhya nhatymbavi hako. Na jitehe po ti vvyakotyve'ga ndokwahavi jiruraġwama nehē, ei Jesus'ga vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

⁴⁰ —A'ero po ti akwaimbae'ga mokonha'ga oko ko pe nehē. Kiro po ti ojipe'ga rerohohava nehē. Kiro po ti ojipe'ga rejahava nehē, ei Jesus'ga.

⁴¹ —Kunha'ga mokonha'ga po ti ombo'i imbo'ihava pyvō. Kiro po ti ojipehēa rerohohava nehē. Kiro po ti ojipehēa rejahava nehē, ei Jesus'ga.

⁴² —Penhimboko'i ti jipi ite'varuhuva'ea hugwi pejikokatuavo ji mboha'uva. A'ereki pe ndapekwahavi maranime po ti nhandepojykaharete'ga rura'javi nehē javo ji ve, ei Jesus'ga. ⁴³ Onga jara'ga ndokwahavi iporomive'ga rura'ġwonga pe, ei Jesus'ga. Po ga okwaha, gwepia katu po ga ġwonga a'ea rupi hamo iporomive'ga mongiakare'yma hamo, ei Jesus'ga. A'ea pe pekwaha, ei Jesus'ga.

⁴⁴ —Nurā ji ei pe me: Penhimboko'i ti a'ero penhimboavujikwea jirura'java pota ji mbuhua, ei Jesus'ga. Pe ji mboha'uve'ymame kiro po ti ji ruri vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no, ei Jesus'ga.

Nahā ahe ombojikoguka ojihe
(*Lucas 12.41-48*)

⁴⁵ —Kiroki ga ombojikoguka opojykahara'ga ojihe gweaporogitakaturō – marā ga rekokatui? ei Jesus'ga ġa pe. Kiro po ti ji garekokatua mombe'ukatui pe me ojo'java'ea mombe'gwovo. Gwepia katu ga opojykahara'ga mbatera, ei Jesus'ga. Ga pe gapojykahara'ga ei a'ero ohorame: “Nde po ti jipyrive'ga ndepiakatuhamo. Ema'ē ti nhimbatara ġa pe ġandetakwera ja jipi to'u ti ġa javo.” Nahā ga ei ojipyrive'ga pe ogwovo.

⁴⁶ —A'ero gapyrive'ga jara'ga ndepiakatui imondovo ġa pe ġa nderekovo ġandepiakatuhamo ga horame. Aerē gapojykahara'ga jivryi ġa ndepiaga. Ga e'i: “Ga ndepia katu reki ga imondovo ġa pe,” ei ga.

—Pyry hete ġandepiakatuhamo'ga pe a'ero, ei Jesus'ga imombe'gwovo. ⁴⁷ Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Aerē po ti gapojykahara'ga ei ga pe nehē: “Ehepia katu pa ti a'ero nhironga jġgwyrā reheve nhimbatara reheve no.” Nahā po ti ga ei nehē toko ti ga herekohavamo ji ve javo, ei Jesus'ga.

⁴⁸ —Po ġandepiakatuhamo'ga rekote'varuhui, a'ero po ga ei oyvyteri pe opojykahara'ga rure'ymame: “Mbaigwe po ti jipojykahara'ga jivryi nehē,” e po ga. ⁴⁹ A'ero po ga ndohepiakatui opojykahara'gapyrive'ga, ei Jesus'ga. Onupā po ga ġa ġa poravykyrame. O'u hete po ga gambatera gweagwyrivamo no heagwyrive'ga pavēi, ei Jesus'ga. ⁵⁰ Oyvyteri pe ga ei upa nduri po ti jipojykahara'ga kiro nehē javo.

—A'ea rupi po ti gapojykahara'ga ruri ovahema nehē, ei Jesus'ga. ⁵¹ Gapojykahara'ga ga rovaja'rogukari nehē. A'ereki ga ndokoi opojykahara'ga nhi'iga rupi. Nahā po ti gapojykahara'ga ga mongoukari ahemoandyandyiva'ea pyri nehē, ei Jesus'ga. Hahyva'ea ruvihava pype po ti ga jehe'oi ojihe a'ero onhimonha'ngavo hahyrame ojive nehē, ei Jesus'ga.

25

Kunhangwera'ga ivojave'ga dezve'ga

¹ —Ji rura'jahava koty marā po ti hekoi nehē vyakotyve'ga pe ga erame Tupana'ga nhandervihavuhetero oko javo? ei Jesus'ga ga pe. A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea, ei Jesus'ga. Kunhangwera'ga ivojave'ga ipyhygi lamparinas dezve'ga, ei Jesus'ga. A'ea ga herohoi ga rovatiamo – kiroki ga hambireko a'ea rupi.

² —Jara'ga cincove'ga okwaha hete gweaporogitakaturu kunhangwera'ga. Jara'ga cincove'ga ndokwahahetei gweaporogitate'varuhuavo kunhangwera'ga, ei Jesus'ga. ³ Ikwahave'ÿve'ga ndogwerohoi querosene'java'ea herohorame lamparinas. ⁴ Ikwahave'ga ki a'e te gweroho querosene'java'ea nhumbi'a pype herohorame lamparinas. ⁵ Mbaigwe ga ruri – kiroki ga hambireko. A'ero kunhangwera'ga kiri gwopehyiro, ei Jesus'ga.

⁶ —Ypyhaji katu ga henduvi ganhi'ga. “Poru ga ruri. Peho ti ga rovatiamo,” ei ga.

⁷ —A'ea henduvame kunhangwera'ga vyri ikytiavo imondyhava pavo japokatuavo tombokojahu katu ti javo, ei Jesus'ga. ⁸ A'ero ikwahave'ÿve'ga ei ikwahave'ga pe: “Pembuhu ore ve querosene'java'ea. A'ereki ogwe oreapoa lamparinas,” ei ga.

⁹ A'ero ikwahave'ga ei: “Noromondo po ti ore nehē. A'ereki oreapoa querosene'java'ea ndohygi nhandeapoa rehe nhaporemo lamparinas rehe nhaporemo. Peho ti ima'ehara'ga pyri ipyhyga pejive,” ei ga ikwahave'ÿve'ga pe, ei Jesus'ga.

¹⁰ —A'ero ikwahave'ÿve'ga hoi toropyhy ti javo. Gandakykweri ga ruri reki – kiroki ga hambireko. Onhimboavujikweve'ga hoi ga rupi torypi pe okiavo onga pype. Gwovapyty' ga a'ero, ei Jesus'ga.

¹¹ —Aerē ikwahave'ÿve'ga nduri javo: “Ehovapytymba'vo ti ore ve. Toroki,” ei ga.

¹² —A'ero ga ei ga pe: “Nahovapytymba'vogi po ti ji pe me nehē. Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Peko pe ambotehero ji hugwi pejikoangave'yma jirehava'ero,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

¹³ —Nahā po ti hekoi nehē. Nurā nane'yimi ti pepota jirura'java penhimomiranama ji mbuhua, ei Jesus'ga. A'ereki pe ndapekwahavi maranime po ti nhandepojykaharete'ga rura'javi nehē javo, ei Jesus'ga vyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

Huvihava'ga omondo oitambere'ia trêsvē'ga pe (Lucas 19.11-27)

¹⁴ —Jirura'jahava koty marā po ti hekoi vyakotyve'ga pe ga erame Tupana'ga nhandervihavuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea, ei Jesus'ga. Akwaimbae'ga hoi paivouhu ojipe'ga gwyrī pe, ei Jesus'ga. Oho ga ojipyrive'ga mbuhurukari ojipyri. Ga omondomondo ga pe ombatera oitambere'ia no tombohe'yjuhu ti ga ji ve javo, ei Jesus'ga.

¹⁵ —A'ero cinco itambere'ia hehanhuhūva'ea ga imondoi ojipe'ga pe ga hohe ga ombohe'yi kwaha javo. Dois itambere'ia hehanhuhūva'ea ga imondoi ojipe'ga pe ga gwyrē'i ga ombohe'yi kwaha javo. Ojipeji itambere'ia hehanhuhūva'ea ga imondoi ojipe'ga pe ga gwyrē'i ga ombohe'yi kwaha javo. A'ero ga ei: “Pepyhpyhy ti mbatera nhiitambere'ia pyvō. Aerē ti pema'ema'ē mbatera itambere'ia ipyhyga koji'iva'ea,” ei ga ga pe. “Nahanahā ti peporavyky nhiitambere'ia pyvō koji'iva'ea imono'ono'oga aerē imbuhua ji ve,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

—Kiro ga hoi ga hugwi a'ero ogwovo paivouhu hete ojipe'ga gwyrī pe, ei Jesus'ga.

¹⁶ —A'ero gapyrive'ga – kiroki ga opyhy cinco itambere'ia ga hugwi – gaha nambe'wei'i'ogwovo ipyhpyhyga mbatera ipyvō. Aerē ga ima'ema'ēi mbatera ipyhpyhyga koji'iva'ea itambere'ia. Ima'ema'embavirē ga gwereko dez itambere'ia hehanhuhūva'ea gwuvihava'ga pe, ei Jesus'ga.

¹⁷ —Na jitehe ojipe'ga – kiroki ga opyhy dois itambere'ia gwuvihava'ga hugwi. Ga oho ipyhpyhyga mbatera ipyvō. Aerē ga ima'ema'ēi mbatera ipyhpyhyga koji'iva'ea itambere'ia. Ima'ema'embavirē ga gwereko quatro itambere'ia hehanhuhūva'ea gwuvihava'ga pe, ei Jesus'ga.

¹⁸ —Ojipe'ga ki a'e te – kiroki ga opyhy ojipeji itambere'ia gwuvihava'ga apoa – gaha gwyyykoi itambere'ia inoga vvykwara pype inima tareko katu ti javo, ei Jesus'ga.

19 —Aerē mbaigwehu gānduvihava'ga rura'java paivohua hugwi ua, ei Jesus'ga. Ova-hemame ogwryi pe kiro ga ojipyrive'ga mbuhurukari ojipyri – kiroki ga pe ga omondo oitambere'ia tombohe'yjuhu ti ga ji ve javo. Ga ga mbuhuruka ojipyri. A'ereki ga e'i ovytyeri pe: “Maramomi kiro nhiitambere'ia ga imbohe'yjuhurame? Koji'i po ga ipyhygi ji ve jirakykweri,” ei ga ovytyeri pe, ei Jesus'ga.

20 —A'ero ga pyri – kiroki ga opyhy cinco itambere'ia gwuvihava'ga hugwi, ei Jesus'ga. Ga gweru gwuvihava'ga pe dez itambere'ia. “Jiruvihavamo erembuhu nde ji ve cinco itambere'ia ikwehe'i. Ehepia! Ikwepygame ji ipyhygi dez,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

21 —A'ero garuvihava'ga ei ga pe: “Ereporavyky katu nde! Ndepyry nde eporavykykat-uavo ji ve. Mbohapyrete'i nde erembohe'yjuhu ji ve. Nurā po ti ji imondoi he'yiheteva'ea nde ve nehē embohe'yjuhu ti ji ve javo. Ejo ti ejoryjoryvamo ji pavēi,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

22 —Aerē ojipe'ga ruri – kiroki ga opyhy dois itambere'ia gwuvihava'ga hugwi, ei Jesus'ga. “Jiruvihavamo erembuhu nde ji ve dois itambere'ia ikwehe'i. Ehepia! Ikwepygame ji ipyhygi quatro,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

23 —A'ero garuvihava'ga ei ga pe: “Ereporavyky katu nde! Ndepyry nde eporavykykat-uavo ji ve. Mbohapyrete'i nde erembohe'yjuhu ji ve. Nurā po ti ji imondoi he'yiheteva'ea nde ve nehē embohe'yjuhu ti ji ve javo. Ejo ti ejoryjoryvamo ji pavēi,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

24 —A'ero ojipe'ga ruri – kiroki ga opyhy ojipeji itambere'ia gwuvihava'ga hugwi, ei Jesus'ga. “Jiruvihavamo ko nde,” ei ga. “Akwaha ji ndereaporogitate'varuhua. Nde ndereporavykyi. Emo nde erepyhy ojipe'ga hugwi ejive. Nde neretymi. Emo nde eremondoro ojipe'ga nemitymipyra ejive,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga. 25 “Akyhyji ji nde hugwi. A'ero ji hoi imima neitambere'ia vvy pe – akoya nde erembuhu ji ve ikwehe'i. Ehepia neitambere'ia – akoya jitehe!” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

26 —A'ero garuvihava'ga ei ga pe: “Ereko te'varuhu nde evevugwero. Nde tuhē ere'ere'e ji ve: 'Erepyhy nde ejive eporavykye'yma. Nde neretymi. Emo nde eremondoro ojipe'ga nemitymipyra ejive.' Nahā nde ei ji ve. Nde ji kwahavipe ji imondorame nhiitambere'ia nde ve embohe'yi ti javo, ei ga. 27 Nurā po nde eremondo nhiitambere'ia ikwepykara'ga pe banco pype hamo. A'ero imbuhu'ragirē ojipe'ga pe po ga ombuhu koji'iva'ea nde ve hamo, ei ga ga pe. Nahā po nde herekoi nhiitambere'ia jirakykweri hamo. A'ero ji rura'javame po ti ipyhyga'javi nde hugwi nhiitambere'ia irūa reheve hamo,” ei ga ojipyrive'ga pe, ei Jesus'ga.

28 —Ojipe'ga pe ga ei: “Pepyhy ti nhiitambere'ia ga hugwi imondovo akoya'ga pe – kiroki ga ombohe'yi nhiitambere'ia nahā herekovo dez itambere'ia,” ei garuvihava'ga, ei Jesus'ga.

29 —A'ero ji ei pe me, ei Jesus'ga. Kiroki ga gwereko a'ea pyvō oporavyky pota ji ve – ga pe po ti ji koji'iva'ea imondoi toparavyky ti ga a'ea pyvō javo. Gwereko ranuhū po ti ga nehē, ei Jesus'ga. Kiroki ga ndogwerekoi gwerevi oporavykypotare'yma – aru po ti ji ga hugwi a'ero toparavykya'javyme ti ga ji ve javo, ei Jesus'ga.

30 —Nurā gānduvihava'ga ei javo ojipyrive'ga pe: “Akoya'ga – kiroki ga nombohe'yi nhiitambere'ia – gaha ti toparavykya'javyme ji ve ipotare'yma gwaramo. Pemombo ti ga ppytunahiva pype. Pevo po ti ga jehe'oi ojipe onhimonha'ngavo hahyrame ojipe a'ero nehē,” ei ga, ei Jesus'ga ojo'java'ea imombe'gwovo.

Mbapava koty po ti Tupana'ga e'i ga pe nehē

31 —Aerē vvyakotyva'ero yvagipeva'ero po ti ji rura'javi vvyakotyve'ga nduvihavuhetero nehē, ei Jesus'ga. Nhirendy'javuhua pyteri pe jikatukatuva'ea pyteri po po ti ji rura'javi nehē, ei Jesus'ga. Piryve'ga pavēi nhaporemo po ti ji rura'javi nehē Tupana'gapyrive'ga pavēi yvagipeve'ga pavēi.

—A'ea rupi po ti ji reni jiapykakataua rehe javo vvyakotyve'ga pe nehē, ei Jesus'ga. 32 Amono'ono'oguka po ti ji vvyakotyve'ga gwyrripeve'ga jirovai pyteri pe nehē. Ovelhas repiakatuhara'ga ope'a ovelhas cabritos hugwi jipi. Na jitehe po ti ji vvyakotyve'ga pe'ai nehē, ei Jesus'ga. 33 Tupana'ga nhi'igarupive'ga pe po ti ji ei nehē: Pejo ti ji pyri kokoty jijohukoty rūi, a'e po ti ji ga pe nehē, ei Jesus'ga. Ojipe'ga pe po ti ji ei nehē: Peho ti kikoty jijohukoty, a'e po ti ji nehē, ei Jesus'ga. Nahā po ti ji Tupana'ga nhi'igarupive'ga pe'ai ojipe'ga hugwi avo vvyga koty nehē, ei Jesus'ga.

34 —Tupana'ga nhi'igarupive'ga pe po ti ji ei gānduvihavuhetero nehē jijohukoty-rūive'ga pe nehē: Tupana'ga jiruva'ga omomyry pe me. Nurā ti pejo pejikovo gānduvihavamo Tupana'ga pyri ga rekorame gānduvihavuhetero, ei Jesus'ga. Ymyahū vvyga aporame Tupana'ga omboavujikwe pe me toko ti ga gānduvihavamo javo.

—Nahā ji ei pe me. 35 A'ereki ty'ara ji jukarame pe pembuhu mbatera ji ve, a'e po ti ji Tupana'ga nhi'igarupive'ga pe nehē, ei Jesus'ga. Ji ygweirame pe pembuhu yhya ji ve, a'e po ti ji ga pe nehē, ei Jesus'ga. Ji hajiheva'ea pe me. Emo pe pe'e ji ve: “Eapy ti ore pyri i'gwovo. Eki ti oreronga pype.” A'ea pe pe'e ji rerekokatua, a'e po ti ji ga pe nehē, ei

Jesus'ga. ³⁶ Ji pire'ymame pe pemondo jipira ji ve, a'e po ti ji ga pe nehê. Ji tetirûarame pe pejo ji pyri ji pokoga. Ji imombe'urame Tupana'ga nhi'iga ga ji mongi cadeia pype. Pevo pe nduri ji pyri ji pokoga, a'e po ti ji Tupana'ga nhi'igarupive'ga pe nehê, ei Jesus'ga.

³⁷ —A'ero po ti ganhi'igarupive'ga ei ji ve nehê opojkaharetea pe nehê: “Maranime ore nde repiagi ty'ara nde jukarame?” e po ti ga nehê. “Ndrohepiagi tuhê reki ore! Nurâ ore noromondoi mbatera nde ve,” e po ti ga ji ve nehê, ei Jesus'ga. “Maranime ore nde repiagi nde ygweirame? Ndrohepiagi tuhê reki ore! Nurâ ore noromondoi yhya nde ve,” e po ti ga ji ve nehê, ei Jesus'ga. ³⁸ “Maranime ore nde repiagi nde rekorame hajiheva'ero ore ve? Ndrohepiagi tuhê reki ore! Nurâ ore ndoro'ei nde ve a'ero: Ejo ti i'gwovo ore pyri ekiavo oreronga pype. Na rûi ore ei nde ve,” e po ti ga nehê. “Maranime ore nde repiagi nde pire'ymame? Ndrohepiagi tuhê reki ore! Nurâ ore noromondoi ndepira nde ve,” e po ti ga ji ve nehê, ei Jesus'ga. ³⁹ “Maranime ore nde repiagi nde tetirûarame? Ndrohepiagi tuhê reki ore nde tetirûarame. Nurâ ore ndoropokogi nde,” e po ti ga nehê. “Maranime ore nde repiagi nde rekorame cadeia pype? Ndrohepiagi ore nde rename cadeia pype. Nurâ ore ndoropokogi nde,” e po ti ga ji ve nehê, ei Jesus'ga.

⁴⁰ —A'ero po ti ji ei ga pe jirekorame ganduvihavuhetero nehê: Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Pe nhiirû'ga pokokaturame jihi tuhê pe ji poko katu a'ero. Po okoteheva'ero ga rekoï novia nhiirû'ga jireheve'ga. Pe ga pokokaturame jihi tuhê pe ji poko katu a'ero, a'e po ti ji Tupana'ga nhi'igarupive'ga pe nehê, ei Jesus'ga.

⁴¹ —Ojipe'ga pe jijohukotyve'ga pe po ti ji ei nehê: Pejipe'a ti pejigwovo ji hugwi. Pendekote'varuhua ko pehoagwama tata pype. Nurâ ti peho hahyva'ea ruvihava pype tata pype – kia Tupana'ga oapo toho ti Diabo'ga gapyriva'ea pavêi ipype nehê javo, a'e po ti ji nehê, ei Jesus'ga. Pevo tata pype po ti hahy avuirama pe me nehê, a'e po ti ji jijohukotyve'ga pe nehê, ei Jesus'ga.

—Nahâ ji ei pe me. ⁴² A'ereki ty'ara ji jukarame pe napembuhuri mbatera ji ve, a'e po ti ji ga pe nehê, ei Jesus'ga. Ji ygweirame pe napembuhuri yhya ji ve, a'e po ti ji ga pe nehê, ei Jesus'ga. ⁴³ Ji hajiheva'ea pe me. Ndape'ei pe ji ve: “Eapy ti ore pyri i'gwovo. Eki ti oreronga pype.” A'ea rûi pe'e pe ji rerekokatue'yma, a'e po ti ji ga pe nehê, ei Jesus'ga. Ji pire'ymame pe napemondoi jipira ji ve, a'e po ti ji ga pe nehê. Ji tetirûarame pe ndapejori ji pyri ji pokoge'yma. Pe ndajipokogi ji rekorame cadeia pype, a'e po ti ji ga pe nehê, ei Jesus'ga.

⁴⁴ —A'ero po ti ga ei ji ve nehê opojkaharetea pe nehê: “Maranime ore nde repiagi ty'ara nde jukarame?” e po ti ga nehê. “Ndrohepiagi tuhê reki ore. Maranime ore nde repiagi nde ygweirame? Maranime ore nde repiagi nde rekorame hajiheva'ero ore ve? Ndrohepiagi tuhê reki ore,” e po ti ga ji ve nehê, ei Jesus'ga. “Maranime ore nde repiagi nde pire'ymame? Maranime ore nde repiagi nde tetirûarame?” e po ti ga ji ve nehê, ei Jesus'ga. “Maranime ore nde repiagi nde rekorame cadeia pype? Nahanahâ nde rekorame ore ndorohepiagi tuhê reki. Nurâ ore ndoropokogi nde,” e po ti ga ji ve nehê, ei Jesus'ga.

⁴⁵ —A'ero po ti ji ei ga pe nehê: Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Pe nhiirû'ga pokokatue'ymame jihi tuhê pe ndajipokokatui a'ero. Po okoteheva'ero ga rekoï novia nhiirû'ga jireheve'ga. Pe ga pokokatue'ymame jihi tuhê pe ndajipokokatui a'ero, a'e po ti ji ga pe nehê, ei Jesus'ga.

⁴⁶ —Ga po ti oho hahyva'ea ruvihava pype tata pype upa avuirama nehê, ei Jesus'ga. Tupana'ga nhi'igarupive'ga po ti oho yvagi pe okovo avuirama Tupana'ga pyri upa nehê, ei Jesus'ga.

26

Ojuka pota ahe Jesus'ga

(Marcos 14.1-2; Lucas 22.1-2; João 11.45-53)

¹ A'ea mombe'upavirê Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

² —Mokôi po ti pe kiri nehê. A'ero po ti nhandere'yja'ga japoi toryva i'gwovo nehê – kiroki toryva pe nhande ei: Páscoa, ei Jesus'ga ga pe. A'ea rupi po ti nhikwava'êhava ga pe nehê. Ji pyhy ti ga ji mbovya yva rehe ji jukavo nehê, ei Jesus'ga vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

³ A'ea rupi ikwava'ehara'ga nduvihava'ga ojatyka judeus'ga mbo'ehara'ga pavêi xava'eve'ga pavêi no. Ojatyka ga Caifás'ga rongauhua pype. Caifás'ga ko ikwava'ehara'ga nduvihavuhu'ga. ⁴ Kiro ga ega'ei ojohupe:

—Marâ po ti nhande Jesus'ga pyhynhimimukari ga jukauka nehê? ei ga. ⁵ Toryva rupi rûi ti nhande ga pyhygukari nehê he'yjuhuve'ga ti tojogwayvayvayme ga rehe onhimongyavo nehê, ei ga ojohupe.

Nahâ ga ei. A'ereki Páscoa rupi judeus'ga ojatyka gwe'yjuhuro tikwahava'ja ti nhaneramonhava'ea reruragwera Egito hugwi javo.

Gweka'vo ahe nhandya Jesus'ga akağa rehe
(*Marcos 14.3-9; João 12.1-8*)

⁶ Aerê Jesus'ga rekoi Simão'ga ronga pype cidade'i pe Betânia pe. Simão'ga ko ijaijauhug-wera'ga. ⁷ Garonga pe Jesus'ga i'urame kunhangwerahêa heruri perfume nhandya hyrua pype. He'yi hete itambere'ia perfume rehe. Hyrua ko alabastrova'ea ita apopyra. Jesus'ga pyri hêa heruri herovahema. Hêa heka'vogi perfume Jesus'ga akağa rehe. A'ereki hêa ga arô hete.

⁸ Hepiagame Jesus'ga remimbo'ehara'ğa onhimonha'nga.

—Maranameuhû hêa jigwarai perfume rehe heka'voteheavo ga'akağa rehe? ei ğa.
⁹ Omondo po hêa ima'êhara'ğa pe ramo ipyhyga itambere'ia he'yiva'ea imondovo imbatere'ÿve'ğa pe ramo. A'ereki he'yi itambere'ia hehe, ei Jesus'ga remimbo'ehara'ğa.

¹⁰ Jesus'ga okwaha ğa'ea. A'ero ga ei ğa pe:

—Maraname pe hêa mbote'varuhu pota? Pepi ti. A'ereki hêa oko katu katu ji ve heka'voga nhiakağa rehe, ei Jesus'ga ğa pe. ¹¹ Nane'yimi imbatere'ÿve'ğa oko pe pyri. A'ero ipotarame nane'yimi pe imondoi ğa pe. Ji po ti a'ea nakombegwei pe pyri nehê, ei Jesus'ga ğa pe. ¹² Heka'vogame perfume jira'oa rehe hêa ji mboavujikweri nhitymagwama pe, ei Jesus'ga. ¹³ Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Aerê po ti ojipe'ğa imombe'ui pyryva'ea ji mombe'gwovo vvyakotyve'ğa pe nhaporem, ei Jesus'ga. A'ea rupi po ti ğa hêa mombe'ui nehê no tokwaha pa ti ğa hêaremimbuhuragwera, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ğa pe.

Judasva'ea e'i apyhyguka Jesus'ga javo
(*Marcos 14.10-11; Lucas 22.3-6*)

¹⁴ Kiro Judasva'ea hoi ogwovo ikwava'êhara'ğa nduvihava'ğa pyri. Judas Iscariotes ei ğa ahe ve. Ahe ko Jesus'ga remimbo'eharava'ea dozeve'ğa pyteripeva'ea. Kiro Judasva'ea hoi ovahema ikwava'êhara'ğa nduvihava'ğa pyri. ¹⁵ Ga pe ahe ei:

—Maramomi po ti pe imbuhuri ji ve itambere'ia nehê? A'ero po ti ji ga pyhyguka pe me nehê, ei ga ğa pe.

A'ero ğa ei ahe ve:

—Toromondo ti momi trinta nde ve itambere'ia prata apopyra, ei ğa.

—Kwa, ei ahe. Apyhyguka po ti ji Jesus'ga pe me nehê, ei ahe.

A'ero ga imo'emo'ei itambere'ia imondovo ahe ve.

¹⁶ Herogwovo ahe ea'jaa'javi ovyteri pe gweaporogitaro: “Marã po ti ji Jesus'ga rerekoukari ga pyhyguka ga pe nehê?” ei ahe ovyteri pe.

Garemimbo'eharava'ea oapo mbatera Páscoa rupi
(*Marcos 14.12-21; Lucas 22.7-14, 21-23; João 13.21-30*)

¹⁷ Aerê kiro toryva Páscoa. A'ea rupi nanani judeus'ga i'ui pã ndovuriva'ea. Nurã Jesus'ga remimbo'ehara'ğa nduri Jesus'ga pyri javo ga pe:

—Mome po ti ore hoi mbatera mboavujikwea nde ve Páscoa rupi nehê tere'u ti javo? ei ğa.

¹⁸ A'ero Jesus'ga ei ğa pe:

—Peho ti cidade pe pejigwovo akoja'ga pyri. Pe'ji ti ga pe: “Nhanembo'ehara'ga ei nde ve: ‘Kiro po ti nhimanohava nehê. A'u po ti ji mbatera Páscoa rupi neronga pype nhiremimbo'ehara'ğa pavêi nehê.’ Nahã nhanembo'ehara'ga ei nde ve.” A'ea ti pe'ji akoja'ga pe, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ğa pe.

¹⁹ —Kwa, ei ğa. Ogwovo ğa hoi japovo mbatera imboavujikwea Páscoa rupi okovo Jesus'ga nhi'iga rupi.

²⁰ Aerê Jesus'ga ruri ovahema. Kwara horê Jesus'ga apygi mesa pyri gwemimbo'ehara'ğa pavêi dozeve'ğa pavêi. ²¹ Ga i'urame Jesus'ga ei ğa pe:

—Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Pepyteripeve'ğa po ti ji pyhyguka jujukahara'ğa pe nehê, ei ğa.

²² Ndovy'arihu ğa a'ero. Ga nağanani ğa ei ga pe:

—Ji rûi re po? ei ğa Jesus'ga pe ga renoina jipojykaharetero javo ga pe.

²³ A'ero ga ei ğa pe:

—Kiroki ga omonde pã tyhya pype i'gwovo ji pavêi – gaha po ti ji pyhyguka jujukahara'ğa pe nehê, ei Jesus'ga. ²⁴ Amano tuhê po ti ji nehê. Nahã Tupana'ga rembikwatijarukara ei ji mombe'gwovo, ei Jesus'ga. Ga pe – kiroki ga ji pyhyguka ji mondovouka jujukahara'ğa pe – ga pe po ti tiruahû hete nehê. Po gayhêa nomb'o'ari ga hamo, a'ero po koji'i pyry ga pe hamo, ei Jesus'ga vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

²⁵ Judasva'ea ko aerê Jesus'ga pyhyguka gajukahara'ğa pe. Kiro ahe ei:

—Ji rûi re po? ei ahe Jesus'ga pe ombo'ehara'ğa pe.

A'ero Jesus'ga ei ahe ve:

—Ndehe ko ere poha, ei ga Judasva'ea pe.

*Jesus'ga omondo ahe ve pão vinho reheve**(Marcos 14.22-26; Lucas 22.14-20; 1 Coríntios 11.23-25)*

²⁶ Ga i'urame Jesus'ga ipyhygi pão. Kiro ga nhi'igi Tupana'ga pe hehe ndepyry hete nde imbuhua ore ve javo. Onhi'igirê ga haygwe'rogwe'rogi pão imondomondovo gwemimbo'ehara'ga pe.

—Pepyhy ti i'gwovo pão. A'ea ko jira'oa, ei Jesus'ga ga pe.

A'ea ga ei ga pe aere'i po ti hajiheve'ga jigwarai jira'oa rehe ji jukavo nehê javo. Ga hugwi ga ipyhygi pão i'gwovo.

²⁷ Ga i'urame ga ipyhygi copo. Oko vinho ipype. Hehe ga nhi'igi Tupana'ga pe ndepyry hete nde imbuhua ore ve javo. A'ero ga imondoi vinho ga pe.

—Pe napenani ti pe'u, ei ga ga pe. ²⁸ A'ereki a'ea ko jirekoa, ei Jesus'ga. Aheka'voguka po ti ji jirekoa ga pe jijjukauka nehê. Nahã po ti ji manoi vyvakotyve'ga ndepyga. A'ereki Tupana'ga e'i ipyahuva'ea mombe'gwovo: “Garekoa reka'vogame po ti ji imombori gandekote'varuhua ga hugwi,” ei ga. Nurã jirekoa reka'voga gwaramo a'iti hete tuhê po ti Tupana'ga imombori he'yjuhuheteve'ga ndekote'varuhua ga hugwi nehê gwembi'ea rupi nehê, ei Jesus'ga.

²⁹ —A'e ji pe me: Kiro po ti ji nda'apoa'javukari nanongara toryva vinho gwovo pe nderekovo nehê, ei Jesus'ga. Aerê po ti nhanderuvihavuhuhetero Tupana'ga japoukari ji ve toryva gwonga pe yvagi pe nehê. A'ea rupi po ti ji japoi toryva a'ero hajiheva'ea ipyahuva'ea nehê jiroryvamo pe pavêi nehê, ei Jesus'ga ga pe.

³⁰ Onhimby'yirame ga hoi onga hugwi ogwovo oliveiras ndyvi pe monte das Oliveiras pe.

*Jesus'ga omomrandu Pedrova'ea nahã ti ne'mbe javo**(Marcos 14.27-31; Lucas 22.31-34; João 13.36-38)*

³¹ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Pe nhaporemopo ti pe pohiri ji hugwi penhana kiro ypytunimo ga ji pyhyga gwaramo. A'ereki nahã Tupana'ga imombe'ui ikwatiJARUKARAME hako. GarembikwatiJARUKARA e'i:

“‘Ajukauka po ti ji ovelhas repiakatuhara'ga nehê,’ ei Tupana'ga.

‘Onhi'gwahe'gwahe' ovelhas hepiakatuhara'ga renymbava nehê,’ ei Tupana'ga,” e'i ikwatiJARIPYRA, ei Jesus'ga.

Ji ve Tupana'ga ei ovelhas repiakatuhara'ga. Pe me ga ei ovelhas, ei Jesus'ga.

³² —Tupana'ga ji mbogwerava'javame ji na'ê po ti aho Galiléiapeve'ga gwyri pe pe nenonde nehê, ei Jesus'ga.

³³ A'ero Pedro'ga ei Jesus'ga pe:

—Jara'ga po ti opohipavipe nde hugwi nehê. Jihi po ti ndapohira'gwami nde hugwi nehê, ei ga.

³⁴ A'ero Jesus'ga ei Pedro'ga pe:

—Imombe'ukatuavo ji ei nde ve: Kiro ypytunimo po ti nde ei ji ve nehê: “Ji ndakwahavi Jesus'ga.” Trêso po ti nde ea'jaa'javi a'ea ji ve inamuti'ga nhi'iga renonde nehê, ei Jesus'ga ga pe.

³⁵ —Nda'ei tuhê po ti ji nanongara nehê, ei Pedro'ga Jesus'ga pe. Po ti ga ji juka vehevi nde reheve, a'ero po ti ji nda'ei nanongara nehê, ei Pedro'ga Jesus'ga pe.

A'ea jitehe Jesus'ga remimbo'ehara'ga epavi Jesus'ga pe no.

*Jesus'ga oko matet'ihava pype Getsêmani pe**(Marcos 14.32-42; Lucas 22.39-46)*

³⁶ A'ero Jesus'ga ga nderovahemi Getsêmani pe.

—Peapy ti avo, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. Hehemo'i po ti ji hoi nhinhi'iga Tupana'ga pe, ei ga.

³⁷ Hehemo'i ga hoi a'ero Pedro'ga rerogwovo ojupi mokonha'ga ndeheve Zebedeu'ga ra'yra'ga ndeheve. Ndovy'ahetei Jesus'ga opy'a mbojuavo. ³⁸ A'ero ga ei ga pe:

—Jivy'are'yma ji juka pota. Pepyta ti avo. Tapekiri ti ji reheve ji moiruamo, ei ga ga pe.

³⁹ Hehemo'i ga hoi ga hugwi onhinoga ojovapyvo onhi'theteavo Tupana'ga pe ji ndavy'ahetei javo.

—Apĩ, ei ga gwuva'ga pe Tupana'ga pe. Nde ipotarama terembuhurukari ti hahyva'ea ji ve ji jukaukare'yma ga pe. Emo nhiremimbotarimova'ea rupi rüi ji tako, a'e reki nde ve. Po nde erepota nhimanoa tamano ti ji a'ero, ei Jesus'ga Tupana'ga pe.

⁴⁰ Kirê ga ruri gwemimbo'ehara'ga pyri trêsvê'ga pyri ga ndepiaga. Oki ga upa. A'ero ga ei Pedro'ga pe:

—Napenhimomiranami'i ti pe pejopehyja pe naerü? Ndapekiri po pe hamo ji moirũharamo, ei Jesus'ga ga pe. ⁴¹ Penhi'i ti Tupana'ga pe. Pe'ji ti ga pe: “Ore poko ti torokote'varuhupotaryme ti.” Nahã ti pe'ji Tupana'ga pe, ei Jesus'ga. A'ereki pe peko

pota Tupana'ga nhi'iga rupi novia. Emo pe napenhimomiranami pejikote'varuhua pe Tupana'ga pe pokoge'ymame, ei Jesus'ga.

⁴² Aerē ga hoa'javi hehemo'i onhi'iga'java Tupana'ga pe.

—Apī, ei ga gwuva'ga pe Tupana'ga pe. Po ti nde ipotari nhimanoa, a'ero po ti ji manoi nde nhi'ipo'ruavo nehē, ei Jesus'ga.

⁴³ Kirē ga ruri gwemimbo'ehara'ga pyri trēsve'ga pyri ga ndepiaga. Okira'ja ga upa. A'ereki ga hopehyi hete.

⁴⁴ Aerē ga hoa'javi hehemo'i ga hugwi onhi'iga'java Tupana'ga pe.

—Apī, ei ga. Po ti nde ipotari nhimanoa, a'ero po ti ji manoi nde nhi'ipo'ruavo nehē, e'ia'ja ga Tupana'ga pe.

⁴⁵ Kirē ga ruri gwemimbo'ehara'ga pyri. Ga e'i ga pe:

—Peki jitehe pe kiro pejipytu'uro naerū? ei ga ga pe. Ji rendu ti! Kiro ihoi japiavo nhikwava'e'ga okote'varuhuve'ga po pe! ei Jesus'ga vyvakotyva'ero yvagipeva'ero no.

⁴⁶ Pevy ti pepo'ama, ei ga. Pehepia! Kiro ga ruri – kiroki ga ji pyhyguka jujukahara'ga pe. He xaho tuhē ga rovatiamo a'ero, ei Jesus'ga.

Opyhyguka ahe Jesus'ga

(Marcos 14.43-50; Lucas 22.47-53; João 18.3-12)

⁴⁷ Jesus'ga nhi'igame ga pe nanime Judasva'ea ruri ovahema Jesus'ga pyri dozeve'ga pyteripeva'ea Jesus'ga remimbo'eharava'ea. Judasva'ea rupi he'yive'ga nduri herua itakyhea'javuhuva'ea mbuahava reheve herovahema. Ikwava'ehara'ga nduvihava'ga xava'eve'ga pavēi omondouka ga topyhy ti ga Jesus'ga javo.

⁴⁸ Kiro Judasva'ea Jesus'ga kwahavukari ga pe Jesus'ga pyhyguka ga pe. A'ereki ahe e'i jipe ga pe:

—Jivahemame Jesus'ga pyri po ti ji ga beijai nehē. A'ero po ti pe ga kwahavi nehē gaha ko Jesus'ga javo. Pepyhygahy ti ga a'ero, e'i jipe Judasva'ea ga pe.

⁴⁹ A'ero kiro Jesus'ga pyri katu Judasva'ea vahemi.

—Kiro ji ruri nde pyri, ei ahe Jesus'ga pe ombo'ehara'ga pe javo tehe ga pe.

A'ero ahe Jesus'ga beijai.

⁵⁰ —Kwāi, ei Jesus'ga ahe ve. Eho ti jeaporogita rupi, ei Jesus'ga Judasva'ea pe.

A'ero ikwava'ehara'ga nduvihava'gandeheve'ga nduri Jesus'ga pyhyga.

⁵¹ Nanime Jesus'gapavēive'ga pyteripeve'ga ipyhygi oitakyhea'javuhuva'ea. A'ea ga imondo'i ikwava'ehara'ga nduvihavuhu'gapyrive'ga apiavo ga nambi'oga.

⁵² A'ero Jesus'ga ei onhipavēive'ga pe:

—Emondoa'ja ti eapoa eku'ayviri, ei Jesus'ga. Kiroki ga otavuka ojipe'ga pe ga jukavo – ga pe po ti ojipe'ga otavuka ga jukavo, ei Jesus'ga. ⁵³ Po ti ji ei jiruva'ga pe nehē ji poko javo, a'ero kotihī po ti ga ojipyrive'ga mondoukari ji pyri he'yjuhuheteve'ga yvagipeve'ga doze exércitos nehē koji'ive'ga vehevi nehē topoko ti ga Jesus'ga javo, ei Jesus'ga ga pe. ⁵⁴ Po ti ji ei ga pe embuhu ti ga javo, a'ero po ti ndohoi Tupana'ga rembikwatijarukara apiavo kiro. A'ereki ymyahū Tupana'ga e'i: “Tomano ti ga.” Ymyahū Tupana'ga ei a'ea ji mombe'gwovo ikwatija hako, ei Jesus'ga.

⁵⁵ A'ea mombe'urē Jesus'ga ei ikwava'ehara'ga nduvihava'gandeheve'ga pe:

—Amovahī po ji governo naerū? Nurā pe heruri itakyhea'javuhuva'ea mbuahava reheve ji pyhyga naerū? Nane'ymi ji rekoi pe pavēi pe mbo'eavo nhandejatykahavuhua pype ikwehe'i. A'ea rupi pe ndajipyhygi, ei Jesus'ga. ⁵⁶ Kirogwe jate pe nduri tipyhy ti Jesus'ga javo. Nahā hekoi Tupana'ga nhi'ipo'ruavo ymyahū'eva po'ruavo – kiroki Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea rembikwatijara, ei Jesus'ga.

Nanime Jesus'ga remimbo'ehara'ga pohipavi Jesus'ga hugwi onhana.

Jesus'ga oko ahemogitaharava'ea rovai pyteri pe

(Marcos 14.53-65; Lucas 22.54-55, 63-71; João 18.12-14, 19-24)

⁵⁷ Kiro Jesus'ga pyhyhara'ga ga rerohoi Caifás'ga rongauhu pe ikwava'ehara'ga nduvihavuhu'ga rongauhu pe. Pevo judeus'ga mbo'ehara'ga ojatyka xava'eve'ga pavēi.

⁵⁸ Pedro'ga hoi Jesus'ga reviri onhimboyha'iavo ga hugwi tajipyhygyme ti ga javo. Ovahē ga Caifás'ga rongauhua pyri okari pe. Pevo ga apygi guardas'ga pavēi marā po ti ga Jesus'ga rerekoi nehē javo.

⁵⁹ Judeus'ga mogitaharamo ikwava'ehara'ga nduvihava'ga xava'eve'ga pavēi jara'ga pavēi no – ga nhaporemo ojuka pota Jesus'ga. Ga nhaporemo gweka i'mbeve'ga ti'mbe ti ga Jesus'ga oko te'varuhu javo. Ga'mbea rendu pota ga. A'ereki ga gwepiuka pota Jesus'ga rekote'varuhua tijuka ti ga a'ero javo. ⁶⁰ He'yive'ga nduri ga pyri o'mbero novia. Emo ganhi'iga ndojo'jajo'javi reki. Nurā tegwete Jesus'ga jukahava nanongara rehe. Aerē mbapavamo mokonha'ga nduri. O'mbero ga ei Jesus'ga nhi'iga mombe'gwovo.

⁶¹—Agwa'ga, ei ga Jesus'ga mombe'gwovo. Gaha e'i: “Jipopoaka ji. Nurā nonhimimiva'ea ji ve. Ipotarame po ti ji imoka'nhymbavi Tupana'ga ruhava nehē aerē japokatua'java mokōi rupi jikira rupi nehē.” A'ea Jesus'ga ei, e'i tehe mokonha'ga.

⁶² A'ero Caifás'ga ei Jesus'ga pe opo'ama:

—Nde nerenhi'igi a? Marāi nde a'ero? A'iti nde ere poha? ei ga Jesus'ga pe.

⁶³ Nonhi'igi Jesus'ga onhi'ipotare'yma gwaramo. Caifás'ga ei a'ero:

—Enhimombe'u katu ti ji ve kiro Tupana'ga nenhi'iga renduvame avuiramave'ga. Ma gara ndehe? Nde ko Cristo Tupana'ga remimbuhurukara? Nde ko Tupana'ga ra'yra naerū? ei Caifás'ga Jesus'ga pe.

⁶⁴ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ndehe ko ere poha. A'e ji pe me: Aere'ī po ti pe ji repiagi ji apygame ipopoakaheteve'ga pyri Tupana'ga pyri gajohukoty rūi jitekovo huvihavamo nehē. Pe po ti ji repiagi ji rura'javame yvaḡatiḡa pyteri pe ua yvya koty nehē no yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no, ei Jesus'ga.

⁶⁵ A'ero Caifás'ga opira mbotararagi anhimboahi ji javo. E'i ga:

—Jesus'ga onhimongouhu Tupana'ga'java'ero. Kirupi ojipe'ga nemimbojara Jesus'ga rehe a'ero! A'reki Jesus'ga tuhē okote'varuhua repiuka nhande ve. Pehendu pe ga ko, ei Caifás'ga ga pe. ⁶⁶ Marā pendeaporogita? Marāi pe ga pe? ei ga ga pe.

A'ero ga ei:

—Oko te'varuhu tuhē ga. Tomano ti ga, ei ga.

⁶⁷ A'ero ga nyvuni Jesus'ga rova rehe ga nupanupamo. Ojipe'ga ga petegi opovo.

⁶⁸ —Tupana'ga okwahapavuka nde ve nde ko Cristo gwaramo, e'i tehe ga Jesus'ga pe. Emombe'u katu ti ore ve a'ero. Ma'ga okwa nde rehe? ei ga Jesus'ga pe.

Nahā ga ga rerekomemui okote'varuhuavo ga pe.

Ji ndakwahavi Jesus'ga, ei Pedrova'ea

(*Marcos 14.66-72; Lucas 22.56-62; João 18.15-18, 25-27*)

⁶⁹ A'ea rupi Pedro'ga apygi okari pe Caifás'ga rongga pyri. Caifás'gapyrivehēa ruri Pedro'ga pyri.

—Ndehe ko Jesus'ga pavēiva'ea Galilēiapeve'ga pavēiva'ea, ei hēa Pedro'ga pe.

⁷⁰ Pedro'ga nanhimombe'ui reki. Gandovaki nhaporemō ga ei:

—Gara pe nde ei? A'reki ji ndakwahavi, ei ga ogwovo.

⁷¹ Ga horame porta rupi – kiroki a'ea oho pehea pe – ojipehēa Caifás'gapyrivehēa Pedro'ga repiagi. Pevove'ga pe hēa ei:

—Agwa'ga ko Jesus'ga pavēive'ga no Nazarépeve'ga pavēive'ga, ei hēa.

⁷² A'ero Pedro'ga ei hēa pe:

—Ji ndakwahavi akoja'ga, ei ga o'mbero. A'ea ji amombe'u katu nde ve Tupana'ga nhinhi'iga renduvame, ei Pedro'ga o'mbero.

⁷³ Aere'ī pevove'ga nduri Pedro'ga pyri – kiroki ga o'ā pevo – javo ga pe:

—Nde tuhē ko Jesus'ga pavēiva'ea. A'iti a. A'reki nenhi'iga ko Galilēiapeve'ga nhi'iga ja. Nurā ore nde kwahavi, ei ga Pedro'ga pe.

⁷⁴ A'ero Pedro'ga ei:

—Ji ndakwahavi tuhē akoja'ga, ei Pedro'ga o'mbero. A'ea ji amombe'u katu pe me Tupana'ga nhinhi'iga renduvame. Po ji mbero a'ea rehe, a'ero po ti Tupana'ga tomondo hahyva'ea ji ve, ei Pedro'ga ga pe.

Nanime inanutigā nhi'igi. ⁷⁵ A'ero Pedro'ga ikwahava'javi Jesus'ga eagwera ojipe. A'reki Jesus'ga e'i jipe ga pe: “Inanutigā nhi'iga renonde po ti trēs nde ea'jaa'javi ji ve ji ndakwahavi Jesus'ga javo,” e'i jipe Jesus'ga ga pe. Jesus'ga eagwera kwahava'javame Pedro'ga hoi ogwovo. Ga ojehe'o ranuhū.

27

Gweroho ahe Jesus'ga Pilatosva'ea pyri

(*Marcos 15.1; Lucas 23.1-2; João 18.28-32*)

¹ Ko'emame ikwava'ehara'ga nduvihava'ga nhomonhi'inhi'igi xava'eve'ga pavēi.

—Marā po ti nhande ei Jesus'ga jukauka nehē? ei ga. Nahanahā po ti nhande ei imboja ga rehe nehē. A'ero po ti ga ga jukai nehē, ei ga ojohupe.

² A'ero ga ga pokwarukari ga rerohouka ga mo'amuka governador'ga rovai pyteri pe Pilatos'ga rovai pyteri pe.

Judasva'ea ojijuka

(*Atos 1.16-19*)

³ Judasva'ea gwendu ga erame tomano ti Jesus'ga javo. Ahe ko opyhyguka Jesus'ga ga pe. Henduvame ḡanhi'iga ahe ei ovyteri pe: “Mbaria po ji ga pyhygukaruhui!” ei ahe. A'ea

rehe ojapyakavo ahe rekoveveuhui a'ero herohoa'java trinta itambere'ia prata apopyra ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga pe xava'eve'ga pe no. ⁴ Ga pe ahe ei:

—Ako te'varuhu ji Jesus'ga pyhyguka pe me oji'i. A'ereki ga oko katu. Omano po ti ga jite'varuhua rehe nehē, ei ahe.

Kiro ga ei:

—Ndorokoi ore hehe. Ndehe ti eko hehe! ei ga Judasva'ea pe.

⁵ A'ero Judasva'ea imombori itambere'ia prata apopyra yvyvo ġajatykahavuhua pype ogwovo ojijugwa onhimbohaekovo ojurimo ojijukavo.

⁶ Ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga opyhy itambere'ia. A'ero ga ei ojohupe:

—Marā po ti nhande herekoi naerū? Timondo nhande a'ea Judas'ga pe ikwehe'i topyhyguka ti ga Jesus'ga nhande ve javo. A'ereki nhande tijuka Jesus'ga, xa'e nhande ikwehe'i. Nurā ti kiro timbojihe'aryme ti a'ea ojipea pyvō itambere'ia pyvō nhandere'yja'ga remimbuhutehea pyvō – kia ga ombuhumbuhu Tupana'ga pe toapo katu ti ga Tupana'ga rong nhandejatykahavuhua javo. A'ereki nanongara imbojihe'ara Moisésva'ea ndopotari myyahū ikwatijaramē, ei ga ojohupe.

⁷ A'ero ga nhomonhi'inhī'igi kohoa tipyhy a'ea pyvō javo. A'ea ga imondoi a'ero ipyhyga kohoa hyrua apohara'ga hugwi – kiroki ga oapo tujuga hyruro. Opyhy ga kohoa gandyvyaġwama rupiara torotý ti judeus'garūive'ga pevo nehē javo. ⁸ Nurā akoja pe kohoa pe judeus'ga ei jipi Aherekoa gwyrā.

⁹ Nahā ga ipyhygi kohoa. Nahā hekoi Tupana'ga nhi'ipo'ruavo myyahūva'ea po'ruavo. A'ereki myyahū Tupana'ga nhi'iga mombē'uharava'ea Jeremiasva'ea a'ea mombē'u Tupana'ga nhi'iga mombē'gwovo. Ymyahū ahe ei hako:

“Ga ipyhygi trinta itambere'ia prata apopyra.

'Momi ga rehe itambere'ia,' ei Israelva'ea rakykwepohara'ga.

¹⁰ A'ea ga ipyhygi imondovo ipyhyga kohoa hyrua apohara'ga hugwi

– kiroki ga oapo tujuga hyruro.

Nahā Tupana'ga ei ji ve nahanahā ti eko javo,” ei Jeremiasva'ea hako.

Jesus'ga oko Pilatosva'ea rovai pyteri pe

(Marcos 15.1-5; Lucas 23.1-5; João 18.28-38)

¹¹ Kiro ga Jesus'ga mo'amukari governador'ga rovai pyteri pe Pilatos'ga rovai pyteri pe. A'ero Pilatos'ga ei Jesus'ga pe:

—Marāi nde? Ndehe ko judeus'ga nduvihavuhuhetero? ei ga.

A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ndehe ko ere poha, ei Jesus'ga.

¹² Ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga omboja Jesus'ga rehe xava'eve'ga pavēi. Ga eġa'erame na Jesus'ga pe ga nonhi'igi ga pe onhi'tipotare'yma ġwaramo ga pe. ¹³ A'ero Pilatos'ga ei Jesus'ga pe:

—Marāi nde? Nerehenduvi nde ga eġa'erame nde ve naerū? Nerenhi'igi po ti nde imombē'ukatuaivo ji ve nehē? Marāi nde? ei ga.

¹⁴ Jesus'ga nde'i'i onhi'tipotare'yma ga'eagwera rehe ojive. A'ero Pilatos'ga nhi-momb'y'ahetei ga rehe.

Pilatosva'ea ojukauga Jesus'ga

(Marcos 15.6-15; Lucas 23.13-25; João 18.38b–19.16)

¹⁵ Toryva rupi nanani Páscoa rupi nanani Pilatos'ga ombopiro'y cadeiapypeve'ga mohemuka – kiroki ga pe judeus'ga e'i. ¹⁶ Cadeia pype Barrabás'ga rekoji kiro. Judeus'ga nhaporemō ga kwaha hete.

¹⁷ Kiro he'yjuhuheteve'ga nduri Pilatos'ga pyri onhimongyavo. Ga jatykarame Pilatos'ga ei ga pe:

—Ma'ga po ti ji amohemuka pe me toryva rupi? Mara'ngu po Barrabás'ga pe pe javo? Ojipe'ga Jesus'ga – kiroki ga pe ga ei: Cristo Tupana'ga remimbuhurukara – mara'ngu po ga pe pe javo?

¹⁸ A'ea ga ei ga pe. A'ereki ga okwaha ġapy'a. Ga ei ovytyeri pe: “Ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga xava'eve'ga pavēi onhimyrō Jesus'ga rehe. Nurā ga ga rerurukari ji pyri te'i ti ga ga pe javo,” ei ga ovytyeri pe.

¹⁹ Juizes'ga apykava rehe Pilatos'ga apygame ta'e ti kiro gareaporogita pe javo, kiro garembirekohēa imondoi onhi'iga ga pe javo:

—Akoja'ga oko katu Jesus'ga. Terekote'varuhui ti ga pe a'ero. A'ereki ji aavyahi te'varuhu ga rehe ypytunimo. Omyi jipy'a kiro.

A'ea hēa ei imondovo onhi'iga Pilatos'ga pe.

²⁰ Ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga xava'eve'ga pavēi ombo'e he'yive'ga ite'varuhua rehe. E'i ga:

—Pe'ji ti Pilatos'ga pe tomoheureka ti ga Barrabás'ga, ei ġa ġa pe. Pe'ji ti ga pe tojukauka ti ga Jesus'ga.

A'ea ġa ei ġa pe te'i ti ġa embovyruka ti Jesus'ga yva rehe javo. Nahã ġa nhimbopogweukari pevove'ġa pe.

²¹ Kiro Pilatos'ga ei pevove'ġa pe:

—Marãve'ga po ti ji amohemuka pe me? ei ga ġa pe.

A'ero ġa ei ga pe:

—Barrabás'ga ti tohẽ.

²² Pilatos'ga ei:

—Oro ga – kiroki ga pe ġa ei: Cristo Tupana'ga remimbuhurukara – marã po ti ji ga rerekoi naerũ Jesus'ga?

Ga nhaporemõ ġa ei:

—Embovyruka ga!

A'ea ġa ei tomano ti Jesus'ga yva rehe javo.

²³ A'ero Pilatos'ga ei:

—Maranameuhũ naerũ? Gara garekote'varuhua naerũ? ei ga ġa pe.

Emo koji'i ġa hapukapukajahivi.

—Embovyruka ga! ei ġa ohapukaita.

²⁴ Gapopoakara repiagame Pilatos'ga nde'ia'javi ġa pe. A'ereki ga e'i ovytyteri pe: “Nambegwei po ti ġa tavukari ga rehe nehẽ.” A'ero ga herurukari yhya ojipogweita ipyvõ ga hepiagame. Ojipogwei ga ndojari tuhẽ po ti ji rehe Jesus'ga manoa javo.

—Oko katu ga, ei Pilatos'ga ġa pe. Ji rũi ti ajukauka ga, ei ga ojipogweita. Po pe gamanoa pota, pehe ti pereko ga a'ero, ei Pilatos'ga.

²⁵ A'ero ġa epavi:

—Toja ti ore rehe gamanoa a'ero nehẽ nhanderakykwepohara'ga ndehe nehẽ no, ei ġa.

²⁶ A'ero Pilatos'ga Barrabás'ga mohemukari cadeia hugwi okovo ġanh'i'ġa rupi. Onupanupãuka ga Jesus'ga ipira apopyra pyvõ ga mondohondohoguka. A'ero ga Jesus'ga mondoukari soldados'ga pe tombovyruka ti ġa ga jukavo javo.

Soldadosva'ea gwerekomemua Jesus'ga

(Marcos 15.16-20; João 19.2-3)

²⁷ A'ero Pilatos'gapavẽive'ġa soldados'ga Jesus'ga rerohei garonga pype governador'ga rongu ruvihava pype. Soldados'ga nhaporemõ ga jatykai Jesus'ga pyri. ²⁸ Gapira ġa hekyi imongiuka ga pe tapy'ynhapiġwagahiva ipukuhuva'ea aheruvihava'ga pira'java'ea.

²⁹ Ga opyhy yhyppoa hatiuhũva'ea. A'ea ga ipovãpovani japovo onhatimagatuva'ea akanitara inoġa Jesus'ga akaġa rehe aġa ko huvihava'ga akanitara javo tehe jupe. Vyvra ġa imondoi gapo pe gajohukoty rũi ga ko huvihava javo. Gwenypy'amo garovai pyteri pe ġa e'i tehe Jesus'ga pe ga rerekomemuamo ga jaita. Ga e'i:

—Judeus'ga nduvihavuhetero ko nde! Ejoryjory ti! ei ġa ga pe.

³⁰ Ga rehe ġa nyvuni. Ipyhyga vyvra ga hugwi ġa ga'akaġa nupã. ³¹ Ga rerekomemuare ġa hekyi tapy'ynhapiġwagahiva ga hugwi imongiukara'java gapira tuhẽ ga pe.

Kiro ġa ga rerohei timbovyruka ti ga yva rehe javo.

Okutu ahe Jesus'ga yva rehe ga mbovya

(Marcos 15.21-32; Lucas 23.26-43; João 19.17-27)

³² Jesus'ga rerohorame ġa Simão'ga rovatĩ cidadepeve'ga Cirenepeve'ga. A'ero ġa herohoukarahai ga pe yva Jesus'ga jukahava rupiara.

³³ A'ero ġa Jesus'ga rerohei vytyteri pe Gólgota pe ga rerogwovo i'arimo. Xa'e nhande Gólgota pe Aheapindava. ³⁴ Kiro ġa imondoi ikotimbyra Jesus'ga pe. Ikotimbyra ko vinho tyarovahiva'ea pavẽi. Otyku ga hepiaga. A'ero ga ndo'ui. ³⁵ Kiro ġa ga kutugi yva rehe ga mbovya hehe.

Kirẽ ġa Jesus'ga pira ma'ema'ei ojive. Ojohupe ġa ei: “Manamo nhande tipojyka Jesus'ga pira?” Tikwaha javo ġa imombomombori ita'javuhuva'ea dados'java'ea. Nahã ġa ima'ema'ei gapira ojive. Nahã hekoi Tupana'ga nhi'ĩpo'ruavo ymyahũva'ea po'ruavo. A'ereki ymyahũ Tupana'ga nhi'ĩga mombe'uharava'ea a'ea mombe'u. Imombe'gwovo ahe e'i hako: “Oma'ẽ ga jipira ojohupe.

Ojipea rehe i'arimova'ea rehe ġa imombori ita'java'ea

a'ea ko jiapoa javo jipira pe,” ei ahe hako.

³⁶ Pevo Jesus'ga pyri soldados'ga apygi ga repiaga tohekyjyme ti ġa ga yva hugwi javo.

³⁷ Yva rehe ġa imondoi ikwatijaripyra Jesus'ga akaġa arimo. Ikwatijaripyra ko imbojahava Jesus'ga rehe nurã ore ga jukai javo. E'i:

—Agwa'ga ko Jesus'ga judeus'ga nduvihavuhete'ga.

A'ea i'ei.

³⁸ Ga mokonhava'ea mbovyri yva rehe pevo no. Ga ojipeva'ea mbovyri Jesus'ga pyri gajohukoty rüi. Ga ojipeva'ea mbovyri Jesus'ga pyri gajohukoty. Ahe memei ko governo movahîva'ea.

³⁹ Kiroki ġa okwa Jesus'ga pyvō – ġa Jesus'ga rerekomemui. Ombovava ġa oakaġa nahā ga mbotegweteavo. Ga pe ġa ei:

⁴⁰ —Ere'e nde: “Tamonduru ti Tupana'ga ruhava aerē japokatua'java mokōi rupi jikira rupi nehē.” A'ea nde ei. Po nde rekoi Tupana'ga ra'yramo, a'ero ti ejy yva hugwi tajj McKayme ti ġa javo, ei ġa Jesus'ga pe.

⁴¹ Na jitehe ikwava'ehara'ġa nduvihava'ġa judeus'ga mbo'ehara'ġa pavēi xava'ev'e'ġa pavēi no. Ga rerekomemuamo ġa ei:

⁴² —Jesus'ga opoko ojipe'ġa tomanoyme ti ġa javo, ei ġa. Tegwete gajipokohava tomanoyme ti ġa. Po ga rekoi nhanderuvihavuhuhetero tuhē israelitas'ġa nduvihavuhuhetero tuhē, a'ero po ti ga tojy yva hugwi. A'ero po ti nhande ga rero viari nehē, ei ġa Jesus'ga rerekomemuamo. ⁴³ Ojiko ga Tupana'ga rehe ji ko Tupana'ga ra'yramo javo, ei ġa. Mara'ngu po ti Tupana'ga ga pokopota tomanoyme ti ga javo? ei ġa Jesus'ga rerekomemuamo.

⁴⁴ A'ea jitehe ahe ei no governo movahîva'ea ġanemimbovyva'ea Jesus'ga mbotegweteavo.

Jesus'ga omano

(Marcos 15.33-41; Lucas 23.44-49; Joāo 19.28-30)

⁴⁵ Ahaji katu kwara igwehetei reki ipyryrymame. Ypytunahimba hete yvya koty nhaporemō. Ka'aru ġwerī às três horas kwara imbokojahua'javi. ⁴⁶ Nanime Jesus'ga onhî'ġa mondoahyahivi Tupana'ga pe.

—Eli, Eli, le má sabactani? ei ga Tupana'ga pe.

A'ea ko: “Tupana, Tupana, ajiko hete ji nde rehe. Maraname nde pohiri ji hugwi?”

⁴⁷ Jararamo pevove'ġa ga renduvi novîa. A'ero ġa ei:

—Agwa'ga onhî'ġa mondo Eliasva'ea pe tuhu ti ga ji pokoga javo, ei ġa.

⁴⁸ Nanime ġapyteripeve'ga nhani ipyhyga jyruhuva'ea imondeva vinho pype tajahiva'ea pype imoakymbava. Yvyra rehe ga ipimombygi jyruhuva'ea imondovo Jesus'ga pe topyte ti ga javo.

⁴⁹ Jara'ga ki a'e te e'i:

—Teremondoi na'ē. Tihepia ti Eliasva'ea Jesus'ga mbojyvi nehē, ei ġa.

⁵⁰ Ohapukajahiva'javame Jesus'ga pytupavamo omanomo.

⁵¹ Nanime ġajatykahavuhua pype tapy'ynhapira hovapiahava itararagi mbytera rupi yvateu hugwi ua yvyvo. Yvya igwyġwymi. Ita i'ġwy'ġwyri. ⁵² Ahemanoa ryvya jipe'ai. Gahā – kiroki ga ojiko Tupana'ga rehe aerē omanomo – ga okwerava'ja omanoa hugwi. ⁵³ Oho ġa gwyvya hugwi. Aerē Jesus'ga kwerava'javirē omanoa hugwi ġa oho Jerusalém me ojipiuka he'yjuhuve'ga pe.

⁵⁴ Soldados'ġa nduvihava'ġa gapavēive'ġa pavēi – kiroki ġa gwepia katu Jesus'ga tohekyjyme ti ga Jesus'ga yva hugwi javo – gahā gwepia yvya ġwyġwyma Jesus'ga manoa reheve. Hepiapavame ġa kyhyjihetei. A'ero ġa ei:

—Agwava'ea ko Tupana'ga ra'yrava'ea tuhē! ei ġa.

⁵⁵ Kunhangwera'ġa o'ā irupe Jesus'ga hugwi okovo hepiaga he'yive'ġa – kiroki ġa ojikoty'a Jesus'ga pavēi. Oho ġa Jesus'ga rupi Galiléiapeve'ġa gwyrā hugwi ga pokoga jipi. ⁵⁶ Ojipehēa ko Maria Madalenahēa. Ojipehēa ko Mariahēa – kiroki hēa Tiago'ga yhēa José'ga yhēa reheve jitehe. Ojipehēa ko Zebedeu'ga rembirekohēa. Ojipe'ġa ami pevo no kunhangwera'ġa.

Ono ahe Jesus'ga ra'oa ita kwaruhua pype

(Marcos 15.42-47; Lucas 23.50-56; Joāo 19.38-42)

⁵⁷ Kwara hogwerīrame imbateve'ga hoi. Ga ko José'ga cidadepeve'ga Arimatéiapeve'ga. Ga oko Jesus'ga remimbo'eharamo no. ⁵⁸ Kiro ga hoi Pilatos'ga rongā pe ovahema javo ġa pe:

—Taroho ti Jesusva'ea ra'oa, ei ga Pilatos'ga pe.

—Kwa, ei Pilatos'ga.

Osoldados'ġa pe ga ei a'ero:

—Togweroho ti José'ga Jesusva'ea ra'oa, ei ga ġa pe.

⁵⁹ A'ero José'ġa hoi ua Jesus'ga pyri. Yva hugwi Jesus'ga ra'oa mbojyvame José'ġa gara'oa uvani tapy'ynhapirapyryva pyvō linho apopyra pyvō ndiky'aiva'ea pyvō. ⁶⁰ A'ero ġa gara'oa rerohoi inoġa itaruvihavuhua kwaruhua pype ipyahuva'ea pype. José'ġa ombogwambogwajukaripe itaruvihavuhua japovouka ikwaruhua imohinuka. “Aerē ji manorame po ti ġa jira'oa mondoi inoġa ipype,” ei ga japoukaramē. Jesus'ga ra'oa noġame

ipype José'ga itauhua moanhani imohina ikwaruhua hovapytyma. A'ero ga hoi jugwi ogwovo.

⁶¹ Maria Madalenahēa oapy pevo Jesus'ga ryvva rovai pyteri pe Mariahēa pavēi.

Gwepia katu ahe Jesus'ga ryvva

⁶² A'ea ko sexta-feira mbatera mboavujikwehava. Ko'emame ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga nduri Pilatos'ga pyri fariseus'ga pavēi. ⁶³ Kiro ga ei Pilatos'ga pe gwuvihava'ga pe.

—Orokwahava'ja ore akojava'ea nhi'iga imoandyandiyharava'ea nhi'iga, ei ga Jesus'ga momb'gwovo tehe. Ahe e'i omanoe'ymame: “Mokōi jikirirē po ti ji kwerava'javi nhimanoa hugwi nehē.” A'ea ahe ei. ⁶⁴ Nurā ti ere esoldados'ga pe: “Pehepia katu ti aheryvva kiro pekira rupi no.” A'ea ti ere ga pe tuhuryme ti aheremimbo'ehara'ga ypytunimo ahera'oa mima aheryvva hugwi nehē. Po ti ga ahera'oa mimi, a'ero po ti ga ei gwe'yja'ga pe nehē: “Okwerava'ja Jesus'ga omanoa hugwi.” A'ea po ti ga ei o'mbero nehē, ei ga Pilatos'ga pe. Po ti ga ei a'ea ahera'oa mimirē, a'ero po ti ga koji'i ojipe'ga moandyandyi nehē. A'ereki ga ga moandyandyi jipe ikwehe o'erame: “Jesus'ga pe Tupana'ga e'i eko ti ganduvihavuhetero javo,” ei ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga Pilatos'ga pe fariseus'ga pavēi.

⁶⁵ A'ero Pilatos'ga ei ga pe:

—Peroho ti soldados'ga a'ero. Pekwaha ti hepiakatuuka ga pe aheryvva, ei Pilatos'ga ga pe.

⁶⁶ A'ero ga hoi imondovo inimboa tujuga apopyra pyvō ikwaruhua rembeyvra rehe inoga imbogwava itauhua rehe hovapytymbava rehe inoga hehe no jukwaha a'ero ga a'ea avykyrame javo. Ga soldados'ga mo'ami ipyri no tohepia katu ti ga aheryvva javo.

28

Jesus'ga okwera omanoa hugwi

(Marcos 16.1-8; Lucas 24.1-12; João 20.1-10)

¹ Judeus'ga poravykye'yma py'rovo sábadō py'rovo iko'ē gweri domingo. A'ea rupi Maria Madalenahēa ruri Mariahēa pavēi tihepia ti Jesusva'ea ryvva javo.

² Kotihī vyva igwygwyhetei. A'ereki Tupana'gapyrive'ga ogy yvaga hugwi ovahema vyva koty Jesus'ga ryvva pyri. Itauhua ga imoanhani ikwaruhua hugwi oapya hehe. ³ Ga hendy'jandy'ja hete overava ja. Ga'apoa tapy'ynhapira itiguhū hete tuhē!

⁴ Soldados'ga hyhyihetei okyhyjavo gwaramo ga hugwi. Omanove'ga ja ga ndekoi a'ero omyha'jave'yma omanoteheavo.

⁵ Tupana'gapyrive'ga ei kunhangwera'ga pe:

—Pehe ti tapekyhyji. Peheka pe Jesus'ga ganemimbovyve'ga, ei ga. ⁶ Nduvi Jesus'ga avo onongavagwera pype okwera gwaramo! Ymya ga ei pe me: “Nhimanorē po ti ji kwerava'javi nehē,” ei ga. Na tuhē. Ovy ga okwera'javi. Pejo ti hepiaga ganongavagwera pepojkaharete'ga nongavagwera, ei Tupana'gapyrive'ga kunhangwera'ga pe. ⁷ A'ero kotihī ti peho imombe'gwovo garemimbo'ehara'ga pe. Pe'ji ti ga pe: “Okwerava'ja Jesus'ga omanoa hugwi. Pehendu ti! Oho na'ē ti ga Galilíapeve'ga gwyri pe pe nenonde nehē. Pevo po ti pe ga repiagi nehē.” A'ea ti pe'ji ga pe, ei Tupana'gapyrive'ga. A'ea ko ji amombe'u pe me, ei ga kunhangwera'ga pe.

⁸ Kotihī ga hoi a'ero Jesus'ga ryvyagwera hugwi ogwovo. Okyhyji ga novia. A'ereki ga hory hete Jesus'ga kwerava kwahava. A'ero ga nhani ogwovo timombe'u ti Jesus'ga kwerava garemimbo'ehara'ga pe javo.

⁹ Nanime Jesus'ga jipiukari ga pe ga novatiamo.

—Pejoryjory ti! ei ga ga pe.

Jesus'ga pyri ga nduri gapya pyhyga onhino ga nahā ga mboheteavo.

¹⁰ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Tapekyhyji ti. Peho ti imombe'gwovo nhiirū'ga pe nhiremimbo'ehara'ga pe. Pe'ji ti ga pe toho ti ga Galilíapeve'ga gwyri pe ji repiaga pevo nehē, ei Jesus'ga kunhangwera'ga pe.

Soldadosva'ea remimombe'ua

¹¹ Kunhangwera'ga horame soldados'ga – kiroki ga gwepia katu Jesus'ga ryvva – jararamo ga oho cidade pe. Ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga pyri ga hoi imombe'upava Jesus'ga ryvva pe'ahava.

¹² A'ero ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga jatykai xava'eve'ga pavēi onhi'inhi'iga ojohupe.

—Marā pendeaporoğita? ei ga ojohupe.

—Nahā po ti nhande ga nderekoi a'ero nehē, ei ga.

A'ero ga imondoi itambere'ia he'yjuhuva'ea soldados'ga pe pe'mbe ti ojipe'ga pe javo.

¹³ Soldados'ga pe ga ei:

—Oromondo ore itambere'ia pe me ko. Nurā ti pe'ji imombe'gwovo ojipe'ga pe pe'mbero. Pe'ji ti: “Ndorohepiakatui reki ore Jesusva'ea ryvya ypytunimo orokia. A'ero Jesusva'ea remimbo'ehara'ga nduri ahera'oa mima.” A'ea ti pe'ji pe'mbero. ¹⁴Po ti Pilatos'ga henduvi ikwahava pekira nehē, a'ero po ti ore ga ma'ngoma'ngogi tonhimonha'ngayme ti ga peporavykykatue'yma rehe nehē, ei ga soldados'ga pe ga mbo'eavo mbehea rehe.

¹⁵A'ero soldados'ga ipyhygi itambere'ia okovo ikwava'ehara'ga nhi'iga rupi xava'eve'ga nhi'iga rupi no mbehea mombe'gwovo. A'ero ga'mbea judeus'ga heroviari imombe'gwombe'gwovo ojohupe jipi.

—Jesusva'ea remimbo'ehara'ga omi ahera'oa aheryvya hugwi soldados'ga kirame ypytunimo, ei ga.

Jesus'ga ojipiuka gwemimbo'eharava'ea pe

(Marcos 16.14-18; Lucas 24.36-49; João 20.19-23; Atos 1.6-8)

¹⁶Aerē Jesus'ga remimbo'ehara'ga onzeve'ga hoi Galiléiapeve'ga gwyrī pe. Pevo ga hoi yvytyri pe. A'ereki Jesus'ga omombe'u jipe ga pe pevo ti peho javo. A'ero ga hoi ovahema.

¹⁷Ga repiagame pevo ga ga mbohetei. Ojipe'ga ndogweroviari. “Mara'ngu po Jesus'ga tuhē?” ei ga oyvyteri pe. ¹⁸A'ero Jesus'ga ruri ga pyri katu javo ga pe:

—Tupana'ga e'i ji ve: “Eko ti yvyakotyve'ga nduvihavuhetero yvagipeve'ga nduvihavuhetero no. Ndepopoaka hete nde ga hohe pa,” ei Tupana'ga ji ve, ei Jesus'ga.

¹⁹—Nurā ji ei pe me: Peho ti yvyakotyve'ga gwyrīpeve'ga pyri nhaporemo ga mbo'eavo toko ti ga Jesus'ga remimbo'eharamo javo, ei Jesus'ga. Pemobatiza ti ga. Ga mobatizaramē ti pe'ji ga pe: “Kiro pe penhimboukwaha Tupana'gareheva'ero penduvete'gareheva'ero. Kiro pe penhimboukwaha Tupana'ga ra'yra'gareheva'ero Jesus'gareheva'ero. Kiro pe penhimboukwaha Tupana'ga ra'uvapyryvareheva'ero.” A'ea ti pe'ji ga pe ga mobatizaramē, ei Jesus'ga ga pe. ²⁰Pembo'e ti ga nhiremimbo'ea rehe nhaporemo tohendu katu ti ga javo – akoja rehe ji pe mbo'ei. Pehendu katu ti! ei ga. Nane'ymi po ti ji rekoī pe pyri mbapava rurame nehē no, ei Jesus'ga ga pe.

MARCOSVA'EA OMOMBE'U JESUS CRISTO'GA O Evangelho de Marcos

¹ Nahanyppy koi Jesus Cristo'ga mombe'upyryva Tupana'ga ra'ya'ga mombe'upyryva. Gaha ko Tupana'ga ombuhuruka yvya koty nhande pyri ikwehe. Igwete Tupana'ga ga mongoi nhanderekote'varuhua momboharamo ikwehe.

*João Batista'ea uhu Jesus'ga renonde
(Mateus 3.1-12; Lucas 3.1-18; João 1.19-28)*

² Jesus'ga rura renonde João Batista'ea rekoikiwehe. A'ea mombe'unhogwenondeavo Isaiasva'ea ikwatijari inoga ymyahū hako. Ahe omombe'u Tupana'ga nhi'iga hako. Nahā Tupana'ga ei gwa'ya'ga pe:

“Nde renonde ti ji ojipe'ga mondoi imombe'uuka ga pe nhinhi'iga nehē
tomboavujikwe pa ti ga nde ve nehē,” ei Tupana'ga gwa'ya'ga pe hako.

A'ea Isaiasva'ea okwatija imombe'gwovo Tupana'ga nhi'iga hako. ³ Igwete Isaiasva'ea ikwatijara'javi inoga hako. Ahe omombe'ua'ja Tupana'ga ra'ya'ga renondeva'ea.

“Hahyahi po ti ganhi'iga

ga erame ga mbo'eavo ongae'yi me nehē,” ei Isaiasva'ea ikwatija.

“E'i po ti ga:

‘Pemboavujikwe ti pehea huvihava'ga pe

tuhu ti ga nhande pyri javo.

Pembohupi katu ti pehea ga pe, e po ti ga nehē,” ei ahe hako.

Tupana'ga ra'ya'ga renondeva'ea e'i nhandepojykaharete'ga rura'gwama pe tonhim-boavujikwe ti ga garura renonde javo. A'ea pe ahe ei togwerojijyi ti ga gweaporo'gita a'ea renonde javo.

⁴⁻⁶ Na tuhē reki. Jesus'ga rura renonde João Batista'ea rekoikiwehe. Igwete ahe ei javo ga pe ongae'yi me. Yuranuhū'javuhuva'ea rava camelo rava ahe oapo opiramō. Ipira ahe oapo oku'ayviramo. O'u ahe tukura hehira reheve. Igwete ahe ei ga pe:

—Perojijijiyi ti pejeaporo'gita pejipohia pejikote'varuhua hugwi Tupana'ga remi-arōe'yma hugwi, ei ahe. Peko ti Tupana'ga remimbotimova'ea rehe. A'ero po ti ji pe mobatizai nehē, ei ahe. Igwete po ti Tupana'ga imombohetei pendekote'varuhua pe hugwi nehē, ei João Batista'ea.

Igwete ga hopavi ojigwya hugwi Judéia hugwi ahenhi'iga renduva. Cidade de Jerusalém hugwi ga hopavi ahe pyri. Igwete ga imohemi okote'varuhua Tupana'ga pe ojipe'ga ndovatei toropohi ti jugwi javo. A'ero João Batista'ea ga mobatizai rio Jordão pype. ⁷ Igwete ahe ei ga pe jipi:

—Jihoheheteve'ga po ti uhu huvihavuhetero. Ji ki a'e te ako tehe reki, ei ahe. ⁸ Ji opomobatiza yhya pyvō kiro. Ga ki a'e te pe pojykauka Tupana'ga ra'uva pe, ei João Batista'ea ga pe.

*Ahe omobatiza Jesus'ga
(Mateus 3.13-17; Lucas 3.21-22)*

⁹ A'ea rupi Jesus'ga ruri Galiléiapeve'ga gwyra hugwi cidade de Nazaré hugwi. Igwete João Batista'ea ga mobatizai rio Jordão pype. ¹⁰ Ohemame yhya hugwi Jesus'ga hepiagi yvaga jipe'a. Igwete ga hepiagi Tupana'ga ra'uva ijyva yvaga hugwi. A'reki inambua ja oiy Jesus'ga rehe o'a. ¹¹ Igwete Tupana'ga onhi'iga mbuhuri yvaga hugwi.

—Nde ko jira'ya nhiremia'nguhetea, ei Tupana'ga ga pe. Anhimohē hete ji nde rehe, ei ga Jesus'ga pe.

*Satanás'ga omongo te'varuhu pota Jesus'ga
(Mateus 4.1-11; Lucas 4.1-13)*

¹² Igwete Tupana'ga ra'uva Jesus'ga rerohoi ongae'yi me. ¹³ Quarenta ga kiri pevo. A'ea rupi Satanás'ga – ga ko anha'ga ruvihavuhū'ga Tupana'ga arōe'ŷve'ga – a'ea rupi ga rekoiki Jesus'ga pavēi ga mongote'varuhupota novia. Mbatera onharōva'ea pevo u. Igwete yvagipeve'ga Tupana'gapyrive'ga Jesus'ga pokopokogi imondovo mbatera ga pe.

*Jesus'ga ombuhuruka pira mboaharava'ea ojiheva'ero
(Mateus 4.12-22; Lucas 4.14-15; 5.1-11)*

¹⁴ Ga João Batista'ea mongirē cadeia pype Jesus'ga hoi Galiléiapeve'ga gwya pe. Igwete ga imombe'ui ga pe pyryva'ea Tupana'ga remimombe'ua. ¹⁵ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Kiro'gwe Tupana'ga ei pe me toko ti ga jireheva'ero javo, ei Jesus'ga. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi imombiga, ei ga pe. Perovia ti pyryva'ea Tupana'ga mombe'ua

pejikovo garemimbotarimova'ea rehe. A'ero po ti ga rekoï penduvihavuhetero pe mongovo onhi'iga rupi nehë, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁶ Aerë Jesus'ga hoi ypiahua rembeyvyri Galiléiapeve'ga gwyri pe. Igwete ga Simão'ga repiagi gareki'yra'ga no André'ga. Pira mboahava ga omombo ypiahua pype. A'ereki ga pira mboaharamo. ¹⁷ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Pejijo ji rupi nhiremimbo'eharamo, ei ga ga pe. A'ero po ti pe ji mombe'ui ojipe'ga pe nehë no, ei Jesus'ga. Pira pe peru kirogwe jipi. Ji pe mbo'erame po ti pe ojipe'ga nderuri ji pyri nehë toko ti ga Jesus'ga nhi'iga rupi javo nehë, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁸ Nambegwei Simão'ga hejari pira mboahava a'ero Jesus'ga rupi ogwovo garemimbo'eharamo okovo.

¹⁹ Hehemo Jesus'ga hoi ga ndepiaga Zebedeu'ga ra'yra'ga Tiagova'ea João'ga no. Ombo-joapyapy ko ga pira mboahava oyhara pype. ²⁰ Ga ndepiagame Jesus'ga onhi'iga mondoi ga pe.

—Pejijo ji rupi nhiremimbo'eharamo, ei ga ga pe.

Igwete ga uva'ga rejari yhara pype oporavykyhara'ga ndeheve Jesus'ga rupi ogwovo gareheva'ero.

Jesus'ga ombojipe'a anhaga ahe hugwi
(Lucas 4.31-37)

²¹ Igwete Jesus'ga hoi cidade de Cafarnaum me. Judeus'ga poravykye'yma rupi sábadu rupi Jesus'ga hoi judeus'ga mbo'eavo Tupana'ga nhi'iga rehe gajatykahava pype. ²² Igwete ga nhimomby'ai ombo'ea repiaga upa. A'ereki judeus'ga mbo'ehara'ga atyvi ga ga mbo'ei. Ga hete okwaha Tupana'ga nhi'iga oakagi pe.

²³ Nanime ga ruri gajatykahava pype – kiroki ga anhaga opojyka ga. A'ea rembipojykarogwaramo ga onhi'iga mondo Jesus'ga pe.

²⁴—Jesus, maranuhrame nde ore avykyuhui? ei ga. Ore mombapava nde ruri naerū? ei ga. Orokwaha hete ndehe. Nde ko pyryheteva'ero ereko Tupana'ga remimbuhurukaramo, ei ga Jesus'ga pe Nazarépeve'ga pe.

²⁵ A'ero Jesus'ga nhi'igahyi jupe terenhi'igi javo.

—Ejipe'a ga hugwi, ei Jesus'ga jupe.

²⁶ A'ero anhaga ga moḡwyḡwymahyi ohapukaita ojipe'avo ga hugwi. Anhaga jipe'arame ga hugwi ga pyryhetero a'ero. ²⁷ Igwete pevove'ga nhimomby'apavi Jesus'ga rehe upa. Igwete ga ei ojohupe:

—Maragatu? ei ga. Hajiheva'ea rehe ga nhande mbo'ei, ei ga. Okwaha hete ga okovo. Ga erame anhaga vehevi ḡwendu katu ga, ei ga ojohupe.

²⁸ Kotihĩ ga Jesus'ga mombe'umbe'ui ga pe nhaporemogigwyri pe Galiléia pe.

Jesus'ga omombi ahētētirūa
(Mateus 8.14-17; Lucas 4.38-41)

²⁹ Igwete Jesus'ga hoi gajatykahava hugwi. Tiagova'ea oho ga ndupi no João'ga pavēi. Igwete ga jogwerohoi ojogwerovahema Simão'ga rongga pe. Pevo Simão'ga ruvi André'ga pavēi. ³⁰ Kotihĩ ga hēa mombe'ui Jesus'ga pe Simão'ga rembirekohēa yhēa. Onhino hēa upa. A'ereki o'a hete hēa rehe. Igwete ga hēa mombe'ui Jesus'ga pe. ³¹ Igwete ga hoi hēa popyhyga hēa mbovyga hēa mopo'ama. Omombi pa ga karugwara hēa hugwi. A'ero hēa hoi herua mbatara ga pe to'u ga javo.

³²⁻³³ Kwara hoa rupi cidapeve'ga jogwerupavi onga pe Jesus'ga pyri. Gwerugweru ga ga pyri anhaga rembipojykahara'ga Diabo'gapyryva'ea rembipojykahara'ga. Itētirūave'ga ga gwerugweru pa ga noḡa Jesus'ga pyri no. ³⁴ Igwete Jesus'ga imombigi ḡatētirūa jopapararava ga hugwi. He'yjuhuvava'ea anhaga ga imbojipe'ai ga hugwi. Igwete ga nomonhi'igukari anhaga onhimombe'uukare'yma jupe. A'ereki a'ea okwaha ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga javo ga pe.

Jesus'ga omombe'u pyryva'ea ojipeva'ea pe
(Lucas 4.42-44)

³⁵ Ko'egatue'yma rupi Jesus'ga vyri ogwovo. Ga tehe oho cidade hugwi. Pevo ga nhi'inhi'igi Tupana'ga pe. ³⁶ Aerë Simão'ga hoi Jesus'ga reka onhipavēive'ga pavēi. ³⁷ Ga repiagame ga ei ga pe:

—Cidadepeve'ga nhaporemogde reka okovo novīa, ei ga.

³⁸ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Akwaha hete ji novīa, ei ga. Emo ojipe'ipe'i pe ira'agweve'e pe po ti nhande xahohamo. Tamombe'u ti Tupana'ga nhi'iga pevove'ga pe no, ei ga. A'ereki a'ea rehe ji ajo vyva koty, ei ga pe.

³⁹ A'ero ga imbojoapiapi ogwovo cidades pe Galilíapeve'ga gwyrá rupi imombe'gwovo gajatykahava pype. Igwete ga anhağa mbojipe'ape'ai ga hugwi imondovouka.

Jesus'ga omoka'ë ahejagwa
(Mateus 8.1-4; Lucas 5.12-16)

⁴⁰ Aerë ga ruri Jesus'ga pyri ijaijauhuve'ga. Igwete ga renypy'andurugi Jesus'ga pyri jihoheva'ero ji poko javo ga pe.

—Jesus, ei ga. Nde eremoka'ë kwaha jijagwa ji hugwi. Po nde imoka'ëpotari, a'ero po ti nde imoka'ëi nehë, ei ga Jesus'ga pe.

⁴¹ Iporia'i hete ga Jesus'ga pe. Nurã Jesus'ga jipoapyhoi opokoga ga rehe.

—Apota ji, ei ga ga pe. Eka'ë ga hugwi! ei ga a'ero jupe.

⁴² Kotihĩ gajagwa ika'embavi ga hugwi. ⁴³⁻⁴⁴ Igwete Jesus'ga eahyi ga pe:

—Ehendu tuhë ti nhinhĩ'iga, ei ga. Teremombe'uuhui ti ga pe ndejagwa moka'ëagwera. Heregwovo kiro ejipiuka mbatera kwava'ëhara'ga pe, ei Jesus'ga ga pe. Moisésva'ea e'i po rimba'e: "Ika'ërame pe hugwi ti pemondo mbatepyryva ikwava'ëhara'ga pe tokwava'ë ti ga Tupana'ga pe a'ero nehë," ei ahe, ei Jesus'ga ga pe. Enhi'ipo'ru ti ahe a'ero. Emondo ti mbatera ikwava'ëhara'ga pe tokwaha pa ti ga ndejagwa moka'ëagwera, ei ga. Heregwovo kiro a'ero, ei Jesus'ga ga pe.

⁴⁵ Ohorame ga imombe'umbe'ui reki ojipe'ga pe Jesus'ga omoka'ë jijagwa ji hugwi javo. Nurã Jesus'ga ndohoa'javi cidades pe gãndovaki. Ongae'yi me ga hoi okovo a'ero tonhimonono'ogyme ga ji rehe javo. Emo ga ohooho reki pevo ga pyri ocidades hugwi nhaporemo.

2

Jesus'ga omopo'ã nomyiva'ea
(Mateus 9.1-8; Lucas 5.17-26)

¹ Aerë Jesus'ga jivyra'javi cidade de Cafarnaum me.

—Jesus'ga ko pevo u onga pe, ei ga ga mombe'gwovo.

² Igwete ga jatykai onhimongyavo ga pyri. Tegwete reki gãndupava onga pype. Tegwete gãnduva jurukwara pyri no. A'ereki ga he'yjuhu hete ua ga pyri. Igwete Jesus'ga imombe'umbe'ui Tupana'ga nhi'iga ga pe.

³ Igwete ga nomyive'ga reruri ga pyri novĩa. Quatro ko ga ojopokopokoga ga rehe ga rerua. ⁴ Tegwete reki garerohohava Jesus'ga ppyvo he'yjuhuve'ga mbytera rupi. Nurã ga ga reruri ga roerojiupia onga arimo iperehuva'ea arimo ipe'ape'avo tujuga apopyra Jesus'ga rehei katu. Ikwara rupi ga ga mbojyvi ga mbuhua Jesus'ga pyri a'ero gakupeupava reheve.

⁵ Hepiagame gajikoga ojihe Jesus'ga ei nomyive'ga pe:

—Amombo ji nderekote'varuhua nde hugwi.

⁶ Gwino ga neni uva judeus'ga mbo'ehara'ga – kiroki ga ombo'embo'e ga Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe. Jesus'ga nhi'iga renduvame ga ei ovytyeri pe: ⁷ "Maranuhũrame ga euhui poa?" ei ga. "Onhimongouhu ga Tupana'ga'java'ero. A'ereki Tupana'ga jate omombo aherekote'varuhua," ei ga ovytyeri pe.

⁸ Kotihĩ Jesus'ga ikwahavi ovytyeri pe gãndeaporogita. Igwete ga ei ga pe:

—Maranuhũrame pe ndeaporogitate'varuhuro pejijupa? ei ga ga pe. ⁹ A'e ko ji ga pe ko: "Amombo ji nderekote'varuhua nde hugwi." Emo pe ndapehepiagi aherekote'varuhua mombora. A'ero pe ndaperoviari jipopoakara, ei ga ga pe. Po ji ei ga pe: "Epo'ã, epyhy ejikupeupava herogwovo", a'ero po ti pe ga repiagi herohorame nehë. A'ero po ti pe jipopoakara heroviari nehë, ei ga ga pe. ¹⁰ Tupana'ga ji mbuhuruka vyva koty, ei Jesus'ga. Gaha omomboruka ji ve aherekote'varuhua ahe hugwi, ei ga ga pe. Amopo'ã ti ji nomyive'ga kiro a'ero nehë tapekwaha ti jipopoakara nehë. A'ero po ti pe ei nehë: "Tupana'ga ombuhuruka tuhë Jesus'ga avo vyva koty," ei ga. Nurã ji ei kiro ga pe, ei ga.

¹¹ —Nde ve ji ei, ei Jesus'ga nomyive'ga pe. Epo'ã. Epyhy ekupeupava herogwovo enhonga pe, ei Jesus'ga ga pe.

¹² Gandovaki ga po'agatui a'ero ipyhyga okupeupava herokwava. Ga repiagame ga nhimomby'apavi. Igwete ga ei:

—Pyry hete ko Tupana'ga. Pyry hete ko ga. Ymyagwera jate ko nhande ndihepiagangavi nanongara, ei ga ojohupe.

Jesus'ga omongo Leviva'ea ojiheva'ero
(Mateus 9.9-13; Lucas 5.27-32)

¹³ Aerë Jesus'ga hoa'javi ypiahua rembeyvyri. A'ero he'yjuhuve'ga jatykai ogwovo ga pyri. Igwete ga ga mbo'ei Tupana'ga nhi'iga rehe. ¹⁴ Hehemo ga hoi. Igwete ga Levi'ga repiagi. Ga ko Alfeu'ga ra'yra'ga. Itambere'ia ryrua pype Levi'ga reni. A'ereki ga omono'õ

itambere'ia ipyhyga pevove'ga hugwi tamondo ti governo pe javo. Igwete Jesus'ga ga repiagi javo ga pe.

—Herejo ji rupi nhiremimbo'eharamo, ei ga Levi'ga pe.

Igwete ga po'ami ogwovo Jesus'ga rupi garemimbo'eharamo.

¹⁵ Aerē Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga nderohoi Levi'ga ronga pe. Igwete ga i'ui he'yjuhuve'ga pavēi. A'ereki he'yjuhu ga okovo Jesus'ga pyri jipi itambere'ia mono'ohara'ga. Gahā oko ga pyri no – kiroki ga pe ojipe'ga e'i ite'varuhu ga javo. A'ereki ga nohen-dukutapavi Moisésva'ea remimbo'eagwera jipi. ¹⁶ Igwete Jesus'ga i'ui ga pavēi. A'ero judeus'ga mbo'ehara'ga nduri no. Ga ko fariseus'ga. Ga e'i tihendu katu pa Moisésva'ea remimbo'eagwera javo novia. A'ero ga nduri Jesus'ga ndepiagi ga i'urame jara'ga pavēi. Nurā ga ei Jesus'ga remimbo'ehara'ga pe:

—Maranuhūrame Jesus'ga jihe'aruhui itambere'ia mono'ohara'ga ndehe okote'varuhuve'ga ndehe no i'gwovo ga pavēi, ei ga Jesus'ga remimbo'ehara'ga pe.

¹⁷ Henduvame ganhi'iga ojihe Jesus'ga ei javo ga pe:

—Tamombe'u katu ti pe me a'ero jijihe'ara nanongara'ga ndehe, ei ga. Ji ko ahepo-hanohara'ga ja, ei ga. Kiroki ga e'i ojive: “Nanhitetirūi ji” – gahā ahepohanohara'ga ndopokogi ga pohano'ge'yma. Kiroki ga e'i ojive: “Nhitetirūa ji” – gahā ahepohanohara'ga ga pokogi ga pohano'ga. Na jitehe ji okote'varuhuve'ga pokogi jijihe'a ga ndehe topohi ti ga okote'varuhua hugwi javo, ei Jesus'ga ga pe. A'ereki a'ea rehe ji ajo vyva koty tapoko ti ga javo – kiroki ga e'i ojive: “Ako te'varuhu ji. Marā po ti ji ve a'ero nehē?” ei ga. Ojipe'ga pyri rūi ji ajo javo – kiroki ga e'i ojive: “Jipyry hete ji,” ei Jesus'ga.

Ndo'ui ahe mbatera xanhi'ī Tupana'ga pe javo

(Mateus 9.14-17; Lucas 5.33-39)

¹⁸ Aerē ojipe'ga nduri Jesus'ga pyri xa'e ti ga pe javo. A'ereki João Batistava'ea remimbo'ehara'ga, amoamome ga ei ojohupe: “Ti'uyime ti mbatera xanhi'inhi'ī Tupana'ga pe javo,” ei ga. Fariseus'ga na jitehe amoamome ga ei xanhi'ī Tupana'ga pe i'ue'yma javo. Igwete ojipe'ga nduri Jesus'ga pyri javo ga pe.

—Ndo'ui ko João Batista'ga remimbo'ehara'ga xanhi'ī Tupana'ga pe javo, ei ga. Fariseus'ga nemimbo'ehara'ga na jitehe ndo'ui mbatera onhi'iga ga pe. Neremimbo'ehara'ga ki a'e te o'uo'u mbatera jipi, ei ga. Maraname nanuhū ga ndekoi a'ero naerū jara'ga atyvi? ei ga Jesus'ga pe.

¹⁹ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Nhiremimbo'ehara'ga ko ga javijitehe – kiroki ga oko hēarembirekoruama'ga pavēi, ei ga. Gapavēive'ga ko o'u tuhē mbatera gworygworyvamo ga pavēi okovo gwaramo, ei ga ga pe. Nhiremimbo'ehara'ga na jitehe a'ero. ²⁰ Ga ko o'u ji pavēi okovo gwaramo, ei Jesus'ga ga pe. Aerē po ti okote'varuhuve'ga ji rerohoi ga hugwi nehē. A'ea rupi po ti ga ndo'ui mbatera nehē no ovy'are'yma gwaramo, ei ga ga pe.

²¹ Igwete Jesus'ga ei no:

—Tamombe'u ti pe me ojipea ojo'java'ea no. Po ahe oapokatua'ja pota tapy'ynhapirymana, nomondo po ahe tapy'ynhapirapyahua ndotyryrygiva'ea itararagawera rehe imboja, ei ga. Kia pyvō imbojarame po jiky ymyahūva'ea hugwi ityryrygame. A'ero po ijovaja'rokatui, ei Jesus'ga ga pe.

²² —Iruā tamombe'u ti pe me no, ei Jesus'ga. Vinho aporame ahe nonha'gi hyruymyana pype mbiara pirymana pype tireko katu javo. A'ereki vinhopyahua ombotyjutyjui ovuvua, ei ga. Inha'game mbiara pirymana pype vinhopyahua vuvuvuvuri a'ero imombuga ipira otururupava jugwi. Onhimomby hete a'ero. Ombote'varuhu mbiara pira no, ei ga ga pe. Ipiyahua pype reki ahe onha vinhopyahua a'ero, ei ga ga pe.

Gwemimbo'ea pe Jesus'ga ei a'ea. A'ereki garemimombe'ua ndojihe'ari ganamonhava'ea remimombe'uagwera rehe.

Nahanahā ti ga toko sábadu rupi, ei Jesus'ga

(Mateus 12.1-8; Lucas 6.1-5)

²³ Aerē judeus'ga poravykye'yma rupi sábadu rupi Jesus'ga hoi pea rupi ogwovo. Igwete ga hoi kopytera rupi ogwovo. Ohorame garemimbo'ehara'ga ika'mbika'mbigi trigo i'gwovo. ²⁴ A'ero fariseus'ga ei Jesus'ga pe:

—Ehepia ga, ei ga. Moisésva'ea e'i ikwatija nhande ve hako: “Sábadu rupi nhande ndiaporavykyi hamo,” ei ahe, ei ga. Maranuhūrame ga trigo ika'mbika'mbigi sábadu rupi naerū Moisésva'ea remimbo'eagwera rendukatue'yma naerū? ei ga Jesus'ga pe.

²⁵⁻²⁶ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Tupana'ga rembikwatijarukara onhi'ī pe me novia Daviva'ea mombe'gwovo, ei ga. Ymyahū ko Daviva'ea hoi Tupana'ga ronga pype tenda pype hako. A'ea pype ikwava'ehara'ga ono pāo imondovo Tupana'ga pe jipi, ei ga. Ikwava'ehara'ga jate po o'u a'ea

hamo. “Ojipe’ga po to’uyme hamo,” e’i ikwatijara novīa Tupana’ga nhi’iga mombe’gwovo, ei Jesus’ga. Igwete Daviva’ea hoi Tupana’ga rongga pype. Ahe ndogwerekoi mbatera ojive. Ahepavēiva’ea ndogwerekoi no. Nurā ty’ara ahe jukai, ei ga ḡa pe. A’ero Abiatarva’ea ikwava’ehara’ga nduvihavuhuaḡwamava’ea ahe imondo’i akoja Daviva’ea pe to’u ti ga javo. Igwete Daviva’ea i’ui hako imondovo onhpavēiva’ea pe hako, ei Jesus’ga ḡa pe. Tupana’ga nde’i reki Daviva’ea pe hako: “Pe napehendukatui nhinhi’iga i’ḡwovo.” Ga nde’iahyi ahe ve, ei Jesus’ga. Oro pe, ei ga, maranuhūrame pe euhui nhiremimbo’ehara’ga pe naerū? ei ga fariseus’ga pe.

²⁷ Igwete Jesus’ga ei ḡa pe no:

—Tupana’ga nde’i hako: “Kiro po ti ji vyvakotyve’ga apoi tokwaku ti ḡa sábadu javo.” A’ea ga nde’i, ei Jesus’ga. Nahā ga ei reki hako: “Kiro po ti ji sábadu apoi ḡa pe tipokapa pi ti ḡa javo,” ei ga ḡa pe. ²⁸ Tupana’ga ji mbuhuruka vyva koty, ei ga. Nurā jihī a’e nahanahā ti ḡa toko javo. Sábado pe vehevi ji ei no nahā ti ḡa toko a’ea rupi javo, ei Jesus’ga ḡa pe.

3

Iponhimamava’ea

(Mateus 12.9-14; Lucas 6.6-11)

¹ Aerē Jesus’ga hoa’javi ḡajatykahava pype. Pevu ga reko’i iponhimamave’ga. ² Igwete fariseus’ga Jesus’ga repiahetei timbotegwete ga javo.

—Kiro sábadu, ei ḡa ojohupe. Mara’ngu po ti ga gapoa mbokatua’java nehē kiro nhandeporavykye’yma rupi? ei ḡa. Gapoa mbokatua’javame po ti nhande ei ga pe: “Nerehendukatui nde Moisésva’ea remimbo’eagwera,” xa’e ti ga pe, ei ḡa ojohupe.

³ Igwete Jesus’ga ei iponhimamave’ga pe:

—Epo’ā ejoa ḡapytera rupi.

⁴ Jara’ga pe Jesus’ga ei:

—Pe’ji ti ji ve. Marā po nhande reko’i nhandeporavykye’yma rupi hamo? Gara Moisésva’ea ei nhandeporavykye’yma mombe’gwovo sábadu mombe’gwovo po rimba’e naerū? ei ga. E’i po ahe naerū: “Timbote’varuhu ti ojipe’ga pe sábadu rupi hamo?” A’ea po ahe ei naerū? Pe’ji katu ti ji ve a’ero, ei Jesus’ga ḡa pe. “Timombyry ti ḡa pe a’ea rupi hamo.” A’ea ahe ei po rimba’e? ei ga. Gara Moisésva’ea ei sábadu mombe’gwovo naerū? “Tijuka ti ḡa a’ea rupi hamo.” A’ea po ahe ei naerū? Pe’ji katu ti ji ve a’ero, ei ga ḡa pe. “Timomanoukaryme ti ḡa a’ea rupi hamo,” e po ahe? ei Jesus’ga ḡa pe.

Igwete ḡa nonhi’iga’javi ga pe. ⁵ A’ero Jesus’ga ga ndepiapavi onhimonha’ngavo. Okovevuhu ga ḡa ndehe. A’ereki ḡa noangarihu ojipe’ga porogwetyge’yma. Igwete ga ei iponhimamave’ga pe:

—Epyho epoa.

A’ero ga jipoapyhokatui. A’ereki gapoa ikatua’ja ga Jesus’ga nhi’ipo’rurame. ⁶ Igwete ga ēi fariseus’ga. Kotihī ḡa Herodes’gareheve’ga monhi’inhi’igi a’ero. Igwete ḡa ei:

—Maranuhū po ti nhande Jesus’ga jukaukaruhui nehē? ei ḡa ojohupe.

Ohu pa ahe Jesus’ga pyri

⁷ Igwete Jesus’ga ḡwemimbo’ehara’ga nderohoi ypiahua rembe’yi pe. He’yjuhu hete ḡa ua ga pyri ojigwya hugwi. Galiléia hugwi ga ndupavi Judéia hugwi no Iduméia hugwi no.

⁸ Cidade de Jerusalém hugwi ḡa nduri no. Rio Jordão kikoty aherovaja hugwi ḡa nduri Jesus’ga pyri no. Cidadepyryve’ga uhu pa no Tiropyryve’ga Sidompyryve’ga. A’ereki ḡa ḡwendu ga imombe’urame Jesus’ga rembiapoa ahemonhimomby’ava’ea. A’ero ga ndupavi ga pyri onhimongyavo. ⁹⁻¹⁰ Igwete ga imombimombigi karugwara he’yjuhuve’ga hugwi. Nurā itetirūave’ga Jesus’ga mbotymbotyvahivi tomombi ti ga ji hugwi javo. Nurā Jesus’ga ei ḡwemimbo’ehara’ga pe:

—Peru ti yhara ji ve. Ta’a ti ipype ḡa hugwi tanhimbotomybotyvahyyme ti ḡa onhimongyavo, ei ga ḡa pe.

¹¹ Igwete ga nduri jipi – kiroki ḡa anhaḡa opojyka ḡa. Jesus’ga repiagame ḡa nenypy’andurugi ga pyri o’eahyavo nde ko Tupana’ga ra’yramo javo. ¹² A’ero ga nhi’igahyi ḡa pe tanhimombe’uyme ti ḡa javo.

Jesus’ga omo’emo’ē dozeva’ea onhimoirūharamo

(Mateus 10.1-4; Lucas 6.12-16)

¹³ Aerē Jesus’ga jupiri vytyrhuhua rupi ogwovo. Igwete ga ḡa mbuhurukari ojipyri ḡwemimbotarimo. ¹⁴ Doze ko ḡa, ga ḡa mo’emo’ēi ojiheva’ero. (Nhimoirūhara ei ga ḡa pe.) A’ero ga ei ḡa pe:

—Topomondo ti imombe’gwovouka nhinhi’iga ojipe’ga pe nehē. ¹⁵ Tambojipe’auka ti ji pe me anhaḡa Diabo’gapyryva’ea ga hugwi nehē, ei ga ḡa pe.

¹⁶⁻¹⁹ Dozeve'ga ko: Simão'ga, Tiagova'ea, aheirũ'ga João'ga, André'ga, Filipe'ga, Bartolomeu'ga, Mateus'ga, Tomé'ga, Tiago'ga – kiroki ga Alfeu'ga ra'yra'ga – Tadeu'ga, Simão Zelote'ga, Judas Iscariotes'ga – ga ko aerẽ omondouka Jesus'ga ga'arõ'e'yve'ga po pe ga pyhygauka. Gahã Jesus'ga omo'emo'ẽ gwemimbo'eharamo dozeve'ga. Ojipea Jesus'ga ono Simão'ga rehe. Pedro Jesus'ga ono ga rehe. Tiagova'ea ko Zebedeu'ga ra'yrava'ea João'ga pavẽi. Ojipea Jesus'ga ono ga ndehe ganderaramo Boanerges. Boanerges pe nhande ei: Ga ko tupanaraga ja.

Belzebu'ga opojyka Jesus'ga, e'i tehe ahe

(Mateus 12.22-32; Lucas 11.14-23; 12.10)

²⁰ Igwete Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga nderohoi onga pe. Kiro he'yjuhuve'ga jatykai ga pyri a'ero. Ndo'uukari ga mbatera Jesus'ga pe u'ua ga pyri. ²¹ Ikwahavame Jesus'ga re'yja'ga hoi ga pyri. Igwete ga ei:

—Tipyhy ti Jesus'ga rerogwovo ga hugwi. A'ereki ga'aka'ga mbipehu kiro ovuhu, e'i tehe ga Jesus'ga pe.

²² Igwete judeus'ga mbo'ehara'ga ei – kiroki ga u Jerusalém hugwi – igwete ga ei ojohupe: —Belzebu'ga opojyka Jesus'ga ojive, e'i tehe ga. Nurã Jesus'ga ombojipe'auka anha'ga ga hugwi, ei ga. A'ereki Belzebu'ga anha'ga ruvihavuhuro. A'ero ga anha'ga mbojipe'aukari Jesus'ga pe, e'i tehe ga ojohupe.

Satanás'ga pe ga ei Belzebu'ga. Diabo'ga ei ga ga pe no.

²³ A'ero Jesus'ga ga mbuhurukari ojipyri judeus'ga mbo'ehara'ga. Igwete ga imombe'umbe'ui ojo'java'ea ga pe.

—Mbipehu reki pendeaporogita, ei ga ga pe. Satanás'ga ndajipojykai tuhẽ jiji. Satanás'ga ga pojykarame ojive nombojipe'aukari ga pe ojipyri'va'ea. A'ereki ga nombojogwayvayvari reki ojive'ga, ei Jesus'ga ga pe. ²⁴ Tamombe'u ti ojo'java'ea pe me a'ero, ei ga. Po gagwyrive'ga ojogwayvayva hete, a'ero po ga nhombojipe'apavi ojohugwi. ²⁵ Po ongapypeve'ga ojogwayvayva, a'ero po ga nhombojipe'apavi ojohugwi no. ²⁶ Po Satanás'ga ojipyri'va'ea mbojogwayvayva hamo, a'ero po gapyri'va'ea nhombojipe'apavi ojohugwi, ei ga. A'ero po Satanás'ga ndogwerekoa'javi ojive'ga. Ndokoa'javi po ga huvihavamo a'ero, ei Jesus'ga ga pe. Na rui reki Satanás'ga reki, a'e ji, ei ga. Ga nombojogwayvayvari ojipyri'va'ea. Ga rui reki ombojipe'auka ji ve anha'ga ojipe'ga hugwi a'ero, ei ga ga pe.

²⁷ Igwete Jesus'ga ei no:

—Ojipe'ga ndoki ipopoakave'ga rongga pype gambatera rerogwovo ga hugwi. Gahohewe'ga jate oki ipype opopoakahetero gwaramo. Igwete ga ga kwana'ei gambatera ipe'avo herogwovo ga hugwi, ei ga ga pe.

Nahã Jesus'ga ei ga pe jiji ko Satanás'ga hohe gapyri'va'ea mbojipe'avo javo.

²⁸⁻³⁰ Igwete ga ei ga pe:

—“Anha'ga opojyka ga ojive,” pe'euhu tehe pe ji ve, ei ga javo ga pe. Nurã ti ji pe me imombe'ukatua'vo: Tupana'ga po ti omombo pa ahe hugwi aherekote'varuhuparavuhua. Ombotegwetea vehevi po ti Tupana'ga omombo pa ahe hugwi, ei ga. Emo gwa'uva mbotegwetea po ti Tupana'ga nomombori tuhẽ ahe hugwi. A'ea ndojihyva'javi ahe hugwi avuirama, ei ga ga pe.

Jesus'ga re'yjava'ea

(Mateus 12.46-50; Lucas 8.19-21)

³¹⁻³² Kiro ga vahemi a'ero Jesus'ga yhẽa gareki'yra'ga pavẽi. Okari pe ga pytai o'ama. A'ereki he'yjuhuve'ga u ga pyri oapypyga. Igwete Jesus'ga re'yja'ga imondoi onhi'iga ga pe tuhu ti ga ore pyri javo. A'ero ga imombe'ui ga pe:

—Jesus, okari pe ga ndekoi neyhẽa neirũ'ga pavẽi. “Tuhu ga ore pyri,” ei ga nde ve, ei ga ga pe.

³³ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Marãve'ga pe ji ei naerũ nhiy'ga nhiirũ'ga?

³⁴ Gweroapyve'ga ndepiagame ga ei ga pe a'ero:

—Agwa reki ga nhiy'ga nhiirũ'ga, ei ga. ³⁵ Kiroki ga oko Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe – ga pe ji ei nhiirũ'ga nhirendyra'ga. Nhiy'ga a'e ji ga pe, ei Jesus'ga ga pe.

4

Ha'yinha mohãihara'ga

(Mateus 13.1-9; Lucas 8.4-8)

¹ Aerẽ Jesus'ga ga mbo'ea'javi ypiahua rembe'yi pe. He'yjuhu ga ojatykavo ga pyri yembe'yi pe onhimongyavo. Nurã ga avi yhara pype oina imoanha'ndiavouka tohendu pa ti ga nhinhi'iga javo. ² Igwete ga ga mbo'ea'javi imombe'gwombe'gwovo ojo'java'ea ga pe.

³—Pehendu ti, ei ga. Imohāihara'ga gweroho ha'ynha ko pe imohaina ityama, ei ga. ⁴Imohāirame mokonhete indurugi pea rembeyvyra rupi. Igwete gwyrā'ia ruri imokokona jupava, ei ga imombe'gwovo ġa pe.

⁵—Jara onduru yja rehe, ei ga. Xunhi reki yja ita arimo. Kotihī henhunhamo a'ero novīa. A'ereki nianami yja. ⁶Emo kwarahyahivame ombokai imonhymbava hohova. Garemity'mbia ipavi a'ero onhimomiranama'jave'yama. A'ereki hapoa ndokihetei vyva pype, ei ga imombe'gwovo.

⁷—Jara onduru nhungwava ra'ynha pyteri pe hatīava'ea ra'ynha pyteri pe. Igwete ga'apoa ha'ynha henhunhamo nhungwava ra'ynha pavēi. Igwete nhungwava nhambyguhui garemityama herekovo imonhimomboakare'yama. Igwete ndi'ai upa, ei ga ġa pe.

⁸—Jara reki onduru vykatua rehe. A'ea henhunhamo onhimomboaka gworyvamo. O'arame he'ye'yi ha'ynha trinta ahara pype. Jara pype koji'i tehe ha'ynha sessenta. Jara pype ha'ynha he'yjuhuro cem ipype, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe.

⁹Peapyakwa pe. Pehendu katu ti ji'ea a'ero, ei ga ġa pe.

Jesus'ga omombe'u morogita

(Mateus 13.10-23; Lucas 8.9-15)

¹⁰Garenduhara'ga horame ga hugwi gapavēive'ġa nhi'īgi ga pe dozeve'ga pavēi. Igwete ġa ei ga pe:

—Gara pe nde ei poro morogita mombe'gwovo ore ve? ei ġa. A'ereki ore ndorokwahavi a'ea, ei ġa ga pe.

¹¹Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Amombe'u katu ji kiro pe me. A'ereki Tupana'ga opota penembikwahava, ei Jesus'ga ġa pe. Okwahavuka ga pe me onhimiva'ea nahā po ti ji reko i ojiheve'ga nduvihavamo nehē javo, ei ga ġa pe. Pe me jate ga okwahavuka nanongara. Ga ki a'e te – kiroki ġa ndokoi gareheva'ero – ġa pe ji amombe'u ojo'java'ea ikwahavukare'yama ġa pe, ei ga ġa pe.

¹²Ojo'java'ea ji amombe'u ġa pe a'ero

“tonhimombaragwahavyme ti ġa hepiepiagame.

Tokwahavyme ti ġa henduenduvame.

A'ereki ġa ndogwerojjiypotari gweaporogita.

Nomomborukapotari ġa Tupana'ga pe okote'varuhua”, ei ga ġa pe.

¹³Igwete Jesus'ga ei ġa pe no:

—Ndapekwahavi pe ji imombe'urame pe me garemitymagwera? Marā po ti pe ikwahavui ojo'java'ea naerū? ei ga. ¹⁴Tamombe'u katu ti kiro itymagwera pe me a'ero, ei Jesus'ga ġa pe.

—Kiroki ga omombe'u Tupana'ga – ga ko ha'ynha mohāihara'ga ja, ei ga. ¹⁵Mokonhete'i ha'ynha onduru pehea rembeyvyri. Igwete gwyrā'ia imokokombavi ha'ynha imohāirame, ei ga. Na jitehe ojipe'ga henduvame Tupana'ga mombe'ua Satanás'ga imoka'nhybavi a'ea ġa hugwi, ei ga imombe'gwovo ġa pe.

¹⁶—Jara ha'ynha onduru yja rehe ita arimo. Nurā ġwenhunhame kotihī nonhimomiranami, ei ga. Na jitehe ojipe'ga henduvi Tupana'ga mombe'ua kotihī gworygworyvamo hehe novīa. ¹⁷Gwendu katu na'ē ġa gamombe'ua novīa. Aerē ojipe'ga imbohahyukari ġa pe ġa ndekorogwaramo Tupana'ga mombe'ua rupi, ei ga. Hahyrame ġa pe ġa nonhimomiranama'javi a'ero kotihī opohia Tupana'ga mombe'ua hugwi. A'ereki gamombe'ua ndokikatui ġayvyteri pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe.

¹⁸—Jara onduru nhungwava ra'ynha pyteri pe hatīava'ea ra'ynha pyteri pe – a'ea oambyguhu garemityama imonhimomboakare'yama, ei ga. Na jitehe ojipe'ga henduna'ēi Tupana'ga mombe'ua novīa. ¹⁹Aerē ġapy'a rekotehei. A'ereki ga nhagataruhu ojihe marā po ti ji ve nehē javo, ei ga. Igwete ġa nhimoandyandyi itambere'ia potaruhavo a'ea po ti ji mbohoryhetei nehē javo tehe. Igwete ġa ipotaparavuhui mbatera, ei ga. Hatīava'ea oamby imohāihara'ga remityama. A'ero ndi'ai, ei ga. Na jitehe ġanemimbotaruhua nohenduva'javukari ġa pe Tupana'ga mombe'ua. A'ero ġa ndokoi gamombe'ua rupi okokatue'yama ojipe'ga pe japoe'yama pyryva'ea, ei ga imombe'gwovo ġa pe.

²⁰—Jara onduru vykatua rehe ġwenhukaturu gworygworyvamo, ei ga. Na jitehe jara'ga henduvi Tupana'ga mombe'ua herovia tuhē okokatuavo, ei ga. Jara'ga oapo hete pyryva'ea a'ero. Jara'ga koji'i ġa oapo pyryva'ea. Jara'ga koji'iete'i ġa oapoapo pyryheteva'ea jipi okokatuavo, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe.

A lamparina

(Lucas 8.16-18)

²¹Igwete Jesus'ga ei ġa pe no:

—Herurame lamparina oki pe po ahe ndohovapygi hyrua pyvõ. Ahe nomondo onhinongava gwyrì pe cama gwyrì pe. Ahe gweru imondovo pyte'mbia rehe imohina tamomytu'emba nhande ve javo, ei ga. ²² Na jitehe Tupana'ga gwenofì na'ë gwemimbo'eagwera tamomytu'emba ti ga'akaçi pe aerë nehë javo, ei ga. ²³ Peapyakwa pe. Pehendu katu ti ji'ea a'ero, ei ga ga pe.

²⁴ Igwete Jesus'ga ei ga pe no:

—Henduvame nhinhi'iga pehendu katu ti a'ero, ei ga. Po ti xunhi pe henduvi nhinhi'iga, a'ero po ti xunhi pe ikwahavi nehë. Po ti pe hendukatui nehë, a'ero po ti pe ikwahahetei nehë. Koji'i po ti Tupana'ga pe mbo'ea'javi a'ero nehë no, ei ga. ²⁵ Po ti pe ikwahavi nhinhi'iga rendukatuavo nehë, a'ero po ti pe ikwahahetei nehë, ei ga. Po ti xunhi pe ikwahavi nhinhi'iga hendupotare'yma, a'ea vehevi po ti Tupana'ga imoka'nhyrbavukari pe me nehë, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

Ha'ynta henhui onhimomboaka

²⁶ Igwete Jesus'ga ei ga pe no:

—Ojipea tamombe'u pe me ojo'java'ea tapekwaha hete ti Tupana'gareheve'ga jikoheteagwama ga rehe. A'ereki Tupana'ga hete ga mbojikojikogukari ojihe jipi ganduvihavamo. Na ja a'ero, ei ga. Ha'ynta mohãihara'ga omohãi ha'ynta vvyvo. ²⁷ He'yi ga kiri henhunhame ogwovo hepiaga. Igwete garemityma nhimomboakari. “Marã po nhireimityma renhunhama onhimomboaka a'ero?” ei ga jupe ikwahave'yma, ei ga. ²⁸ A'ereki a'ea tehe henhui ohema vvyva hugwi. Aerë nhimomboakari oharamo. Aerë itiniçi, ei Jesus'ga. ²⁹ A'ero ga ga mondoukari imondohondohogauka haimbeva'ea pyvõ foice pyvõ. A'ereki oho japiavo imondohokava, ei Jesus'ga ga pe imombe'gwovo.

Mostarda ra'ynta

(*Mateus 13.31-32, 35; Lucas 13.18-19*)

³⁰ Igwete Jesus'ga ei ga pe no:

—Marãva'ea ti ji imombe'ui kiro pe me ojo'java'ea tapekwaha ti Tupana'gareheve'ga nde'yjuhuagwama? ei ga. A'ereki jypy ga ndahe'yi. Aerë reki ga nde'yjuhuro – kiroki ga e'i: “Tupana'ga ko nhandervihavamo”, ei Jesus'ga ga pe. Na ja a'ero, ei ga. ³¹ Oty' ga mostarda ra'ynta, ei ga. Xunhiete'i ko nanongara ra'ynta jara gwyrë'i pa. ³² Itymirë reki onhimomboaka hete huvihavuhuro oji'java'ea hohe pa, ei ga. Huvihavuhu hakã oja'oja'oga. Nurã gwyrã'ia turi japovo gwaityga hakã rehe upa i'açi pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

³³ Nanongara ga imombe'umbe'ui he'yjuhuve'ga pe ojo'java'ea mombe'gwovo. Ga ikwahavame koji'i ga imombe'ui ga pe a'ero. ³⁴ Ojo'java'ea jate ga omombe'umbe'u he'yjuhuve'ga pe ga mbo'erame Tupana'ga nhi'iga rehe. Emo gandovakie'y ga imombe'ukatupavi gwemimbo'ehara'ga pe tokwaha tuhë ga javo.

Jesus'ga omombi vvyruhua

(*Mateus 8.23-27; Lucas 8.22-25*)

³⁵ Ka'arugame Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Xaho ti aherovai.

³⁶ Igwete ga hoi he'yjuhuve'ga hugwi. Jesus'ga oapy oina yhara pype. Igwete ga ga rerohei ypiahua aherovai. Ojipe'ga oho oyhara pype ga ndupi no. ³⁷ Ga horame tiri vvyruhua. Vvyturanuhua ombo'ambo'a typepemuhua yhara pype. Kiro tynahë gweri yhara a'ero. ³⁸ Jesus'ga oki reki yhara revira rehe oakaga noça aheakaga jikokava rehe. Igwete ga ga moma'ëi javo ga pe.

—Jesus, kiro nhande hoi ypy pe, ei ga. Nane'agataruhui nde nhandepapava rehe naerü? ei ga ga pe.

³⁹ Igwete ga ma'ëi onhi'igahyavo vvytua pe. Igwete ga ei ypiahua pe:

—Epi! ei ga. Tanetymyi ti.

A'ero ipigi vvytua. Notymynha'javi. ⁴⁰ Igwete Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Maraname pe kyhyjihui? ei ga. Ndapejikogi ve tuhë pe ji rehe naerü? ei ga ga pe.

⁴¹ Igwete ga nhimomby'ahetei a'ero javo ojohupe:

—Marã te ga reko naerü? Vvytua vehevi re po gwendu katu ganhi'iga ypiahua pavëi, ei ga javo ojohupe.

5

Jesus'ga ombojipe'a anhaça ahe hugwi

(*Mateus 8.28-34; Lucas 8.26-39*)

¹ Igwete Jesus'ga vahemi ypiahua aherovai Gerasapeve'ga gwyrì pe. ² Jesus'ga ërame ga ruri – kiroki ga anhaça opojyka ga ojive. ³⁻⁴ Itaruvihavuhua kwaruhua pyteri pe ga u jipi

aheryvya pyteri pe. Okwaokwa ġa ga itanhuramuhña pyvõ novia. Igwete ga imondohon-dohogi opoa hugwi opya hugwi ikaikavo. Nurã ga ndokwara'javi ga a'ero itanhuramuhña pyvõ. Ndiopopokari ġa ga monhyromo. ⁵ Arimo ppytunimo na jitehe ga rahêrahemamo jipi aheryvy pe vytyruhua rehe. Ojikyitkyti ga ita pyvõ herokwarokwavame ojije. A'ereki anhaġa opojyka ga ojive. ⁶ Jesus'ga repiagame irupe kiro ga ruri onhana itaruvihavuhua kwaruhua pytera hugwi ga rovatiamo. Igwete ga renypy'andurugi Jesus'ga pyri nderuvihavuhu nde javo. ⁷⁻⁸ Igwete Jesus'ga ei anhaġa pe:

—Ejipe'a ga hugwi.

Igwete ga hapukajahivi.

—Tajjavykyi ti, Jesus, ei ga. Nde ko Tupana'ga ra'yramo huvihavuhu'ġahoheve'ga ra'yramo. Ere ti Tupana'ga renoina tahahyyme ti ji ve, ei ga ga pe.

⁹—Gara nderera? ei Jesus'ga ga pe.

—He'yjuhu, ei ga. Poro ko jirera, ei ga.

A'ereki he'yjuhuve'ea anhaġa opojyka ga. ¹⁰ Igwete i'ehetei Jesus'ga pe:

—Toremondoukari ti irupe avo hugwi, e'i ga pe.

¹¹ Pevo tuvi ojipe'ġa nenybava porcos i'ġwovo vytyruhua pyri. He'yjuhu hete onhi-mongyavo. ¹² Igwete anhaġa ei Jesus'ga pe:

—Ore mondouka ti porcos pyri toropojyka ti a'ea orojive, e'i anhaġa ga pe.

¹³—Hepejġwovo a'ero, ei Jesus'ga jupe.

Igwete anhaġa jipe'ai ġwembipojykahara'ga hugwi ogwoogwovo porcos ipojykavo. He'yjuhu ranuhũ porcos dois mil. Igwete anhaġa opojykaramo porcos inhainhani ogwovo ojyva vyty'ramuhña rupi opoa ypihua pype otyppyvpyvya.

¹⁴ Igwete porcos repiakatuhara'ġa nhani ogwovo timombe'u javo. Igwete ġa imombe'umbe'ui porcos tpyvygagwera cidadepeve'ġa pe cidadekotyive'ġa pe no. A'ero ġa nduġanduri torohepia katu javo. ¹⁵ Urame Jesus'ga pyri ġa akoga'ga repiagi anhaġa rembipojykaagwera'ga. Ipikatu ga kiro oina. Gweaporogita katu reki ga a'ero no. Ga repiagame ġa kyhyji Jesus'ga popoakara hugwi. ¹⁶ Kiroki ġa gwepia tuhẽ anhaġa mondoagwera – kiro ġa ei imombe'gwovo ġa pe:

—Jesus'ga ombojipe'a ga hugwi anhaġa mondovouka porcos pyri a'ea pojkauka, ei ġa. Igwete porcos inhainhambavi ogwovo y pe otyppyvpyvya, ei ġa imombe'gwovo ġa pe.

¹⁷ Igwete ġa epavi Jesus'ga pe:

—Heregwovo oregwya hugwi! ei ġa javo ga pe.

¹⁸ Jesus'ga avame yhara pype kiro anhaġa rembipojykaagwera'ga ehetei ga pe:

—Kiro ji hoi nde rupi nde rerekovo.

¹⁹ —Ndrogwerohoi ji ji rupi, ei Jesus'ga ga pe. Heregwovo enhonga pe. Ere ti eje'yja'ġa pe: “Tupana'ga pyry hete ji ve,” ere ti ġa pe. “Nahanahã ga imombryvi ji ve ji porogwetyga,” ere ti imombe'gwovo ġa pe, ei Jesus'ga ga pe.

²⁰ Igwete ga hoi Dez Cidades pe imombe'gwombe'gwovo ġa pe.

—Jesus'ga pyry hete ji ve, ei ga ġa pe. Ombojipe'a ga anhaġa mondovouka ji hugwi. Nahã ga imombryvi ji ve, ei ga ġa pe.

Igwete ga nhimomby'apavi ganhi'ġa renduva.

Jairova'ea ra'yra'ea

(Mateus 9.18-19; Lucas 8.40-42)

²¹ Igwete Jesus'ga hero'yahava'javi yhara herojivya. Ypihua rembe'yi pe ga reko. Igwete he'yjuhuve'ġa jatykai ga pyri. ²² Igwete ga ruri Jairo'ga. Ga ko huvihavamo oko judeus'ga jatykahava pype. Jesus'ga repiagame ga ruri ġwenypy'anduruga ga pyri jihoheva'ero ji poko javo ga pe.

²³ —Omano ġweri jira'yrahẽa, ei ga Jesus'ga pe. Herejo ji rupi epokoga hẽa rehe tomanoyme ti hẽa, ei Jairo'ga ga pe.

²⁴ Igwete Jesus'ga hoi ga rupi. He'yjuhuve'ġa oho Jesus'ga rupi no ga mbotymbotyvahiva.

Gwypova'ea opoko Jesus'ga pira rehe

(Mateus 9.20-22; Lucas 8.43-48)

²⁵ Ga horame kiro ojipehẽa hoi Jesus'ga reviri opokoga gapira rehe topi ti nhitetirũa ji hugwi javo. A'ereki hẽa gwyporo. He'yjuhu doze kwara hẽatetirũa rehe. ²⁶ He'yjuhu hẽapohanohara'ġa novia. Igwete hẽa pohanogame hahyhetero hẽa pe. Omondo pa hẽa oitambere'ia ġa pe novia. Emo ndopigi hẽa hugwi. Igwaigwavete hẽa tetirũahetero. ²⁷⁻²⁸ Igwete ġa Jesus'ga mombe'urame hẽa ei oyvyteri pe: “Po ti ji pokogi gapira rehe vehevi nehẽ, a'ero po ti ipigi ji hugwi nehẽ,” ei hẽa oyvyteri pe javo. Kiro hẽa hoi Jesus'ga reviri a'ero he'yjuhuve'ġa pytera rupi opokoga Jesus'ga pira rehe. ²⁹ Kotihĩ hẽa ndagwypora'javi. A'ea hẽa ikwahavi oyvyteri pe. ³⁰ Igwete Jesus'ga pyryrymi he'yjuhuve'ġa koty javo ġa pe. A'ereki ga okwahavipe opopokara hoa ga ndehe.

—Ma'ga opoko jipira rehe ra'e? ei ga ġa pe.

³¹ Igwete garemimbo'ehara'ga ei ga pe:

—Avi nde erehepia pa ġa enhimbotymbotyvahiva, ei ġa. Maraname nde euhui naerū: “Ma'ga opoko ji rehe ra'e?” ei ġa ga pe.

³² Emo Jesus'ga oharekoreko ġa ndehea tahepia tuhē javo. ³³ Hēa okwaha Jesus'ga rembiapoa ojive. A'ero hēa ruri okyhyjiavo ohyhyipava. Ojovapyvo hēa rekoi Jesus'ga pyri onhimombe'upava ga pe. ³⁴ Igwete ga ei hēa pe:

—Kui'i, nde erejiko ji rehe. Nurā ipigi nde hugwi, ei ga. Enoġatu ti epy'a egwovo, ei ga. Momina tuhē nde hugwi netetirūa, ei ga hēa pe.

Jesus'ga ombogwera Jairova'ea ra'yra'va'ea
(Mateus 9.23-26; Lucas 8.49-56)

³⁵ Jesus'ga nhi'igame kiro ġa nduri Jairo'ga rongapypeve'ga. Igwete ġa ei Jairo'ga pe:

—Omano jipe ndera'yra'va'ea, ei ġa imombe'gwovo ga pe. Tererura'javi ahembo'ehara'ga a'ero, ei ġa Jairo'ga pe.

³⁶ Jesus'ga ombogwavete reki ganhi'iga. Igwete ga ei Jairo'ga pe:

—Teremomyi ti epy'a. Ejiko hete ji rehe, ei Jesus'ga ga pe.

³⁷ Igwete Jesus'ga ġa nderohoi ojupi Pedro'ga João'ga no Tiagova'ea no – kiroki ahe João'ga reki'yramo. Jara'ga ga nomondoukari ojupi. ³⁸ Igwete ga Pedro'ga nderohoi ġa nderovahema Jairo'ga rongga pe. A'ero Jesus'ga henduvi ġajehe'oranuhūa. A'ereki hahyahi ġajehe'oa hēamanao rehe. ³⁹ Igwete ga hoi onga pe javo ġa pe.

—Maranuhūrame pe nanuhū pejehe'gwoe'gwovo pejjijupa? ei Jesus'ga ġa pe. Tayrihēa nomanoi. Hēa oki reki upa, ei ga ġa pe.

A'ereki ga okwaha hēambogweravaġwama. ⁴⁰ Igwete ġa ga jai omano tuhē ahe javo. A'ero ga ġa mo'emo'embavi onga hugwi. Igwete ga ġa nderohoi okipe tayrihēa ruva'ga hēayhēa no. Pedro'ga ga gweroho hēanongava pype no. ⁴¹ Igwete ga hēa popyhygi javo hēa pe.

—Talitá cumi! ei ga. (A'ea ko: “Kui'i, epo'ā!”)

⁴² Kotihī hēa po'ami a'ero okovo. Doze kwara hēa rehe. Igwete ga nhimomby'ahetei hēa repiaga. ⁴³ Igwete Jesus'ga ehetei ġa pe:

—Tapemombe'ui ti nhiremimbogweravahēa, ei ga. Pemondo ti kiro mbatera hēa pe to'u hēa, ei ga ġa pe.

6

Nazaré pe ahe ndojikogi Jesus'ga rehe
(Mateus 13.53-58; Lucas 4.16-30)

¹ Aerē Jesus'ga hoi pea hugwi gwemimbo'ehara'ga pavēi. Igwete ġa hoi cidade de Nazaré pe – perope Jesus'ga onhimomboaka. ² Judeus'ga poravykye'yma rupi sábadu rupi ga hoi ġajatykahava pype pevove'ga mbo'eavo Tupana'ga nhi'iga rehe. Igwete ġa nhimomby'ai ganhi'iga renduva onhimongyavo. A'ero ġa ei ojohupe:

—Marā akoja'ga ikwahavuhui nanongara naerū? ei ġa. Ma'ga ombo'e ga? A'ereki ahemomimomby'ava'ea ga oapoapouhu, ei ġa ojohupe. ³ Ga ko onga apohara'ga rūi naerū Mariahēa ra'yra'ga? ei ġa. Tikwaha tuhē nhande gareki'yra'ga Tiago'ga José'ga no Judas'ga Simão'ga. Garendyra'ga ko oko avo nhande pyri no, ei ġa ojohupe.

Igwete ġa nhimomha'ngai okoe'yma ga rehe tihenduva'javyme ga javo. ⁴ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Ojipe'ga gwyrivepe'ga omondo gweaporogita imohina Tupana'ga nhi'iga nomombe'uhara'ga rehe, ei ga. Gagwyrivepe'ga jate nomondoi imohina ga rehe. Gare'yja'ga nomondoi imohina ga rehe no. Garongapypeve'ga nomondoi imohina ga rehe no, ei ga ġa pe.

⁵ Igwete Jesus'ga ndoapoi gwerevi ahemomimomby'ava'ea pevo. A'ereki ġa ndojikogi ga rehe. Mokonheteve'ga ndehe jate ga pokogi imombiga gatetirūa ġa hugwi. ⁶ Igwete ga nhimomby'ai ġa jikoge'yma ġwaramo ojihe.

Jesus'ga remimbo'eharava'ea omombe'u Tupana'ga nhi'iga
(Mateus 10.5-15; Lucas 9.1-6)

Igwete Jesus'ga imbojoapiapi ogwovo cidades pe pevove'ga mbo'eavo. ⁷ Igwete ga gwemimbo'ehara'ga mbuhurukari ojipyri dozeve'ga. Igwete ga ei ġa pe:

—Topomondomondo ti kiro ojipe'ga cidades pe, ei ga. Mokokokōi ti pejogweroho imombe'gwovo Tupana'ga nhi'iga ġa pe. Ape'akwahavuka ti ji pe me anhaġa ġa hugwi nehē, ei ga ġa pe. ⁸ Pepojate ti toho kiro pea rupi. Taperohoi ti pāo itamber'e'ia reheve, ei ga. Taperohoi ti sacola no. Pejijihokava jate ti peroho, ei ga ġa pe. ⁹ Pemongi ti sandálias. Taperohoi ti ojipea tapy'ynhapira, ei ga ġa pe.

¹⁰ Igwete ga ei no:

—Pe vahemame cidade pe po ti ojipe'ga ei pe me nehê: “Hepejijo pejiptavo nhironga pe,” e po ti ga pe me nehê. Pejogweroho ti ga pyri pejiyupa a'ero, ei Jesus'ga ga pe. Tapejiyijiyi ti ojipe'ga nonga pe, ei ga. Ga pyri jate ti peju. Aerê ti pea hugwi pe hoi cidade hugwi a'ero pejogwergowovo nehê, ei Jesus'ga ga pe. ¹¹ Po ti pevove'ga napembuhurukari ojipyei hendupotare yma penhi'iga a'ero po ti pe hojipei pea hugwi nehê, ei ga. Pehorame ti pemonduru otimbuguhua pejiyupa hugwi toropohi ti pe hugwi javo ga pe. Pe'ji ti ga pe: “Peko te'varuhu pe hendupotare yma Tupana'ga nhi'iga,” pe'ji ti ga pe, ei Jesus'ga ga pe.

¹² Nahã Jesus'ga dozeve'ga mondomondoukari ojipe'ga pyri. Igwete ga hoi imombe'gwovo Tupana'ga nhi'iga ga pe. Igwete ga ei ga pe:

—Perojijyi ti pejeaporogita pejiyopia pejikote'varuhua hugwi, ei ga ga pe.

¹³ Igwete dozeve'ga imbojipe'ape'ai anhağa Diabo'gapyriva'ea ojipe'ga hugwi. Igwete ga imongyi ikava he'yjuhuve'ga akağa rehe imombiga gatetirüa ga hugwi.

João Batista'ea omano

(Mateus 14.1-12; Lucas 9.7-9)

¹⁴ Igwete pevove'ga Jesus'ga mombe'umbe'ui. A'ero ga henduvi ganhi'iga Herodes'ga ganduvihavuhu'ga. Ojipe'ga e'i tehe Jesus'ga mombe'gwovo:

—Ga ko João Batista'ga reki, e'i tehe ga. Okwera po ga kiro oyvya hugwi. Nurã po ga japohetei ahemonhimomby'ava'ea naerü, e'i tehe ga.

¹⁵ Ojipe'ga e'i tehe:

—Jesus'ga po Elias'ga ura'java.

Ojipe'ga:

—Ga po Tupana'ga nhi'iga mombe'uharamo oko ahe ja – kiroki ahe omombe'u Tupana'ga nhi'iga ojopy'rovo hako, e'i tehe ga.

¹⁶ Igwete Herodes'ga henduvi ganhi'iga Jesus'ga rehe. Igwete ga etehei:

—Ga ko João Batista'ga tuhê. Akamomboruka ji ga ikwehe novã. Kiro ga kwerava'javi reki, e'i tehe ga.

¹⁷⁻¹⁹ Nahã Herodes'ga ahe akamomborukari raikwehe. Herodiashêa rehe ga ahe pyhygukari ahe mongiuca cadeia pype. Hehã ko Filipe'ga rembirekohêa na'ê Herodes'ga reki'ya'ga rembirekohêa. Aerê Herodes'ga hêa rerekoi reki.

Igwete João Batista'ea ei Herodes'ga pe jipi: “Maranuhürame nde eirü'ga rembirekohêa rerekoi? Na rüi ko ahe reki,” ei ahe ga pe jipi.

Nurã Herodiashêa rehe Herodes'ga ahe pyhygukari ahe apyüka ahe mongiuca cadeia pype. A'ereki hêa onhimboahi ahe ve tajukauka ti ga javo novã. ²⁰ Emo Herodes'ga ahe a'ngui na'ê. Ga ndojukaukapotari ahe. A'ereki ga okyhyji ikwahava Joãova'ea rekokatua. Okwaha ga Joãova'ea pyryhetea ahe reko ro gwaramo Tupana'ga rehe. Nurã Herodes'ga ahe a'ngui. Joãova'ea nhi'inhi'igame ga pe oko tehe gapy'a novã. Emo ga gwendo pota Joãova'ea nhi'iga novã.

²¹ Aerê o'aragwera rehe Herodes'ga japo toryva omoirüthara'ga pe soldados'ga nduvihavuhu'ga pe no imbateheteve'ga pe no – kiroki ga u gawyri pe Galiléia pe. A'ea rupi Herodiashêa jirokwari João Batista'ea rehe ahe jukauka. ²² Hêara'yrahêa tehe oho Herodes'ga pyri ojirokyavo gapyteri pe. Igwete ga nhimohêhetei kujahêa rehe Herodes'ga gapavêive'ga pavêi. A'ero ga ei hêa pe:

—Gara nde erepota imondoja ejive? Tamondo ti nde ve, ei ga hêa pe. ²³ Tupana'ga henduvame nhirembi'ea ji ei nde ve. Tamondo pa tuhê ti nde ve neremimbotarimova'ea javoji. Nhimbatera ti tamondojija'ro vehevi nde ve javoji, ei ga hêa pe.

²⁴ A'ero hêa hoi imombe'gwovo oyhêa pe.

—Gara re po ji aru ga hugwi nehê? ei hêa hêa pe.

—João Batista'ga akağa pe ere, ei hêayhêa hêa pe.

²⁵ Kotihî hêa jivyri nhandaïpe ogwovo javo Herodes'ga pe.

—Apoa ji João Batista'ga akağa, ei hêa, kirogwe nhaembeva pype, ei hêa ga pe.

²⁶ Henduvame hêanhi'iga Herodes'ga rekoveveuhetei a'ero. A'ereki ga ndojukaukapotari Joãova'ea novã. Emo ga e'i jipe reki Tupana'ga gwendo nhirembi'ea javo. Gapavêive'ga gwendo ganhi'iga no ga erame hêa pe tamondo tuhê ti nde ve javo. Nurã ga nde'ia'uva'javi kiro hêa pe: “Namondoa'javi ji nde ve.” ²⁷ Nurã ga soldado'ga mondoukari cadeia pype togweru ti ga Joãova'ga akağa javo. ²⁸ Igwete soldado'ga hoi ahe akamomboha cadeia pype aheakağa rerua nhaembeva pype. Igwete ga imondoï kujahêa po pe hêa herohoi oyhêa pe heroviaruka hêa pe Joãova'ea jukaagwera. ²⁹ Nahã Herodes'ga ahe akamomborukari raikwehe. Ikwahavame Joãova'ea remimbo'ehara'ga hoi ahera'oa pyhyga herogwovo inoga ityma raikwehe.

Jesus'ga ombohe'yi mbatera cinco milva'ea pe

(Mateus 14.13-21; Lucas 9.10-17; João 6.1-14)

³⁰ Aerē dozeve'ga jivyri Jesus'ga pyri a'ero – gahā Jesus'ga omondomouka Tupana'ga nhi'iga mombe'uuka. Ojivyrame ga imombe'upavi Jesus'ga pe gwemimbo'eagwera. Gatetirūa mombigawera ga omombe'u ga pe no.

—Orombojipe'a ore anhağa ga hugwi, ei ga imombe'gwovo ga pe no.

³¹ A'ea rupi he'yjuhuve'ga nhopondekwandekwavi ua Jesus'ga pyri onhimongyavo. Igwete ga ndo'uukari Jesus'ga pe. Nurā Jesus'ga ei dozeve'ga pe:

—Nhande tehe ti xaho ongae'yi me tapepytu'uahi'vi ti javoji, ei ga ga pe.

³² Jesus'ga tehe ga avi yhara pype a'ero ogwovo ongae'yi me. ³³ Emo pevove'ga gwepia gahoa. Igwete ga ei ojohupe onhimongyavo:

—Kiro ga hoi Jesus'ga. Pea rupi ti xaho ga ndeviri a'ero, ei ga ojohupe.

Igwete ga hoi nhandaipe ypiahua rembeyvira rupi ogwovo cidades hugwi nhaporemō. Igwete ga na'ē ga vahemi pevo Jesus'ga nenonde. ³⁴ Ohemame Jesus'ga he'yjuhuve'ga ndepiagi. Igwete ga poria'iro ga pe onhimongyavo. A'ereki ga pe ko ga ovelhas ja ovelhas gwepiakatuhara'ga rerekoe'ymame. Na jitehe ndipokokavi ga. Igwete Jesus'ga ga mbo'embo'ei.

³⁵ Kwara hogwerīa rupi garemimbo'ehara'ga nduri ga pyri javo.

—Kiro ihohetei kwara. Ndogwerekoi onga avo ga pe, ei ga. ³⁶ Ere ti ga pe a'ero toho ti ga kopeve'ga pyri cidades'i pe ira'agweva'e pe. Pevo po ti ga ipyhygi mbatera ojive i'uhavamo, ei ga Jesus'ga pe.

³⁷ Igwete ga ei ga pe:

—Pehe ti pemondo mbatera ga pe to'u ti ga javoji.

—Maranuhū naerū? ei ga. He'yjuhuva'ea duzentos itambere'ia po ti ore herohoi imondovo pāo rehe ga pe naerū? ei ga ga pe.

³⁸ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Maramomi pe herekoi pāes? Peho hepiaga.

Igwete ga hoi hepiaga, ga nduri imombe'gwovo ga pe.

—Cinco, ei ga. Dois ga gwereko pira no, ei ga ga pe.

³⁹ Igwete Jesus'ga he'yjuhuve'ga mbojatykapavi ga mboapyga ga noğa nhungwa'via rehe. ⁴⁰ Ojopyri ga apyapygi upa a'ero. Pea hovai ga cem. Ga hovai cinquenta. Hovaive'ga cem no. Nahā ga apyapygi ojogwerojuva. ⁴¹ Igwete Jesus'ga ipyhygi pāes pira reheve. Igwete ga jovavuri onhi'iga Tupana'ga pe.

—Ndepyry hete nde imbuhua mbatera ore ve, ei ga Tupana'ga pe.

Igwete Jesus'ga haygwe'rogwe'rogi pāes imondovo gwemimbo'ehara'ga pe pema'ema'ē ga pe javo. Na jitehe ga ima'ema'ēukari pira imondovouka ga pe nhaporemō. ⁴² Igwete ga nhaporemō i'ui'ui onhimoytaromouka jupe. A'ereki Jesus'ga ombohe'yjuhu hete mbatera ga pe. ⁴³⁻⁴⁴ He'yjuhu hete ko ga cinco mil akwaimba'ero. Kunhangwera'ga na jitehe he'yjuhu tayri'ga pavēi. Igwete Jesus'ga remimbo'ehara'ga imono'ono'oği pāes rembyruera pira'ia rembyruera reheve imondovo inoğa yrua pype. Dozeva'ea ga imotynahenahembavi yrua.

Jesus'ga oho yjapea rehe

(Mateus 14.22-33; João 6.15-21)

⁴⁵⁻⁴⁶ Igwete Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—He peji'ava yharuhua pype, ei ga. Pero'yaha ti aherovai ji renonde herogwovo cidade de Betsaida pe, ei ga ga pe.

He'yjuhuve'ga pe ga ei:

—Kiro ji hoi na'ē nhinhī'iga Tupana'ga pe, ei ga. He pejigwovo a'ero pejivya penhonga pe kiro, ei ga ga pe.

Igwete ga hoi yvytyruhua rupi. ⁴⁷ Ypytunimo ga tehe ga reki yvytyruhua arimo. Garemimbo'ehara'ga ki a'e te oko yhara pype pyyteri pe. ⁴⁸ Igwete ga hepiagi ga ipyvupyvurahyrame. A'ereki yvyturanuhūa gwovatīvatī ga. Ko'egatue'yma rupi ga hoi ga pyri a'ero opyruğa yhya rehe ogwovo. Okwa gwerī ga gandova vyvri novīa. ⁴⁹ Emo hepiagame gapyruğa yhya japea rehe ga nahenahemamo upa.

—Anhağa po, e ko ga novīa.

⁵⁰ A'ereki ga nhaporemō gwepia ga. Gapy'a juahi a'ero. Emo kotihī ga nhi'igi ga pe.

—Penogatu ti pejipy'a, ei ga. Jihi ko koro ako. Tapekyhyjia'javi ti, ei ga ga pe.

⁵¹ Igwete ga avi yhara pype ga pohe. Kiro ipigi yvyturanuhūa. Igwete ga nhi-momby'ahetei a'ero. ⁵² A'ereki ga ndaheaporoğitakatui pāes mbohe'yjuhuagwera rehe. Noangari ga ikwahave'yma Jesus'ga popoakara.

Jesus'ga omombi ahetetirūa Genesarē pe

(Mateus 14.34-36)

⁵³ Igwete Jesus'ga hero'yahavi herovahema Genesarépeve'ga gwyri pe nhapytiamo. ⁵⁴ Ga érame yhara hugwi pevove'ga nhimombaragwahavipei Jesus'ga rehe. ⁵⁵ Igwete ga hogahoi ogwyra rupi itetirúave'ga nderunderua gakupeupava rehe ga noğa Jesus'ga pyri. Henduvame Jesus'ga hoa jipi, pevo ga ga nderuri ga pyri. ⁵⁶ Igwete ga imbojoapiapi ogwovo cidades pe. Nhu me ga hogahoi no. Perope ga oho – pevo nhaporemō ga itetirúave'ga nderuri ga noğa mytu'ē me – perope ga ojatya jipi. Igwete ga ega'ei Jesus'ga pe:

—Na ga pokogi ndepira rembe'yva rehe vehevi.

Ga pokogame hehe a'ero ipipavi gatetirúa ga hugwi.

7

Judeus'ga namonhava'ea remimbo'eagwera

(Mateus 15.1-9)

¹ Igwete fariseus'ga jatykai ua Jesus'ga pyri judeus'ga mbo'ehara'ga pavēi. Uhu ga ga pyri Jerusalém hugwi. ² Igwete ga hepiagi Jesus'ga remimbo'ehara'ga jikwakuve'yma.

—Ndokoi ga nhaneramonhava'ea remimbo'eagwera rupi, ei ga. A'ereki ga ndojikwakuvi ojipogwei rehe mbatera ua renonde, ei ga ojohupe.

³ A'ereki judeus'ga namonhava'ea koi na ojikwaku ymya vehevi. I'ua renonde ahe jipogwepogwei jipi. A'ereki ahe e'i tehe: “Nhandejipogwepogweje'yname po ti nhande nianhimombryvi Tupana'ga pe,” e'i tehe ahe. Nurā ko judeus'ga – kiroki ga fariseusramo – ga ko koji'i e'i: “Xajikwaku hete nhandekovo nhaneramonhava'ea remimbo'eagwera rehe,” e ko ga. Nurā ga ojipogweje'yname ndo'ui mbatera jipi. ⁴ Herurame mbatera ima'ehava hugwi na jitehe ga ndo'ui ojipogweje'yname. I'uhava ga ipyhepyhei imboapykava. Nahā ga jikwakukwakuvi jipi gwamonhava'ea remimbo'eagwera rehe okovo xanhimombryvi ti Tupana'ga pe javo novīa.

⁵ Igwete fariseus'ga jatykai Jesus'ga pyri judeus'ga mbo'ehara'ga pavēi. A'ero ga hepiagi Jesus'ga remimbo'ehara'ga jikwakuve'yma. Igwete ga ei Jesus'ga pe:

—Neremimbo'ehara'ga ndojipogwejuhu i'ua renonde, ei ga. Maraname ga ndokoi nhaneramonhava'ea remimbo'eagwera rupi ojikwakuve'yma? ei ga.

⁶⁻⁸ Nahā Jesus'ga ei javo ga pe a'ero:

—Pehe ko pekokatu'áva'ero peko! ei ga. Penhi'ipo'ru hete pe Isaiasva'ea kiro. Ymya Isaiasva'ea okwatija Tupana'ga nhi'iga ahe mombe'gwovo hako, ei Jesus'ga. Nahā Tupana'ga ei hako:

“A'ove'ga onhi'igatu tehe

torombohete Tupana'ga javo,” ei ga.

“Emo ga nanhiarōi

imondoe'yma gweaporoğita imohina ji rehe,” ei Tupana'ga hako, ei ga.

“Ji mbohete tehe ga.

A'ereki nhinhi'iga rehe rūi ga ombo'e,” ei ga.

“Yvyakotyve'ga nemimbo'etehehe rehe ga ga mbo'ei

a'ea ko Tupana'ga nhi'iga javo tehe jupe,” ei Tupana'ga hako.

Nahā Isaiasva'ea ikwatijari ahe mombe'gwovo hako, ei Jesus'ga ga pe.

Igwete ga ei ga pe a'ero:

—Ahemombe'ua ko pemombe'uağwama reki. A'ereki ahe javijitehe ko pe peko pekokatu'aguhūva'ero. Pemoandyi pe ojipe'ga jipi orombohete Tupana'ga javo tehe, ei Jesus'ga ga pe. Pepohi reki pe Tupana'ga nhi'iga hugwi. Emo vyvakotyve'ga nemimbo'eagwera pe pehendū katu, ei ga.

⁹ —Pyry hete reki pe me pe imbogwavame Tupana'ga nhi'iga xako ti nhaneremimbo'eagwera rehe javo, ei ga onhi'igahyavo ga pe. ¹⁰ Moisésva'ea okwatija Tupana'ga nhi'iga imombe'ukatuavo hako, ei ga ga pe. Igwete ahe ei:

“Pemondo ti pejeaporoğita imohina pejuva'ga rehe penhyhēa rehe no,” ei ahe.

Igwete ahe ei no ikwatijarame Tupana'ga nhi'iga:

“Kiroki ga e'i te'varuhu uva'ga pe oyhēa pe no

– tojukauka ti ga ga a'ero,” ei Moisésva'ea hako, ei Jesus'ga ga pe.

¹¹ Pe ki a'e te ahe atyvi ga mbo'ei, ei Jesus'ga. Pepyteripeve'ga po e'i uva'ga pe oyhēa pe no: “Opopoko pota ji imondovo mbatera pe me novīa. Emo ji amondo reki akoja Tupana'ga pe,” e po ga, ei ga. ¹² Ga erame a'ea ga pe pe'ji tehe reki pe: “Pyry ga nomondoi mbatera uva'ga pe a'ero,” pe'ji tehe pe, ei Jesus'ga ga pe. ¹³ Nahā ko pe ga mbo'ei hendukatuuka ga pe penamonhava'ea remimbo'eagwera hendukatuukare'yma ga pe Tupana'ga nhi'igawera, ei ga. Nahanahā pe ndekouhui jipi, ei Jesus'ga ga pe.

Ahereaporoğitate'varuhua ahembote'varuhuva'ea

(Mateus 15.10-20)

¹⁴ A'ero Jesus'ga he'yjuhuve'ga mbuhurukara'javi ojipyri imombe'gwovo ojo'java'ea ga pe.

—Pe me nhaporemō ji ei: Pehendu ti ikwahava, ei ga. ¹⁵ Mytu'emahugwiva'ea – kiroki mbatera ahe o'u jipi – a'ea okirame ahe pype nahembote'varuhui. Ahevyterahugwiva'ea ki a'e te ahe mbote'varuhu, ei ga. ¹⁶ Peapyakwa pe. Pehendu katu ti ji'ea a'ero, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁷ Igwete Jesus'ga hoi onga pe ga hugwi. Igwete garemimbo'ehara'ga hoi javo ga pe.

—Gara pe nde ei ojo'java'ea mombe'gwovo? ei ga ga pe.

¹⁸⁻¹⁹ Igwete ga ei ga pe:

—Jara'ga ja pe ndapekwahavi naerū? ei ga. A'ereki mytu'emahugwiva'ea aherembi'ua nahembote'varuhui tuhē. A'ereki a'ea nombote'varuhui ahereaporogita. Ndapekwahavi pe a'ea naerū? ei ga ga pe. Aherembi'ua oho aherevegi pe. Kirē ko ahe imbo'apavi ojihugwi, ei ga. Aherembi'ua nahembote'varuhui tuhē a'ero, ei Jesus'ga ga pe.

O'rame a'ea ga ei pe'u pa ti mbatera a'ero javo.

²⁰ Igwete Jesus'ga ei ga pe no:

—Peyvyterahugwiva'ea reki ko pe mbote'varuhu. ²¹ A'ereki peyvyteri pe pendeaporogita te'varuhu, ei ga. Pejeaporogitate'varuhurame ko pe ojipe'ga nderekoreko'ihu. Pemi pe ojipe'ga mbatera. Peporojuka pe, ei ga. Ojipe'ga nembireko'ga pavēi pe peko. ²² Pepotaruhu pe ojipe'ga mbatera. Peko te'varuhu pe, ei ga ga pe. Pemoandyandi pe ojipe'ga. Peakwahavihu pe. Penhimyrō pe ojipe'ga ndehe, ei ga. Pembotegwete pe ojipe'ga. Penhimbohete pe. Pearuivehū pe, ei ga. ²³ Nanongara nhaporemō pendekote'varuhuva'ea ko peyvyterahugwiva'ea. A'ea reki pe mbote'varuhu, ei Jesus'ga ga pe.

*Judeurūiva'ea ojiko Jesus'ga rehe
(Mateus 15.21-28)*

²⁴ Igwete pea hugwi Jesus'ga hoi cidade de Tiro koty. Igwete ga ki onga pe tokwahavyme ti ga jiruva avo javo novīa. Emo ga okwaha reki. ²⁵⁻²⁶ Igwete hēa ruripei Jesus'ga pyri. A'ereki pevove'ga omombe'u ga hēa pe. Hēara'yrahēa anhağa opojyka ojive. Nurā hēa ruri gwenypy'anduruga Jesus'ga pyri jihoheva'ero ji poko javo. Hēa ko judeu rūi reki. A'ereki hēa siro-feniciapeve'ga gwyrivehēa. Nanongara'ga – ga ko judeus'ga rūi – judeus'ga e'i nhağwatiga ga pe okoe'yma ga ndehe. Igwete hēa ruri javo Jesus'ga pe:

—Embojipe'a ti anhağa jira'yrahēa hugwi, ei hēa ga pe.

²⁷ Igwete Jesus'ga ei hēa pe:

—Ndapyryvi ji nde pokoga. A'ereki nde judeu rūi, ei ga. Ndapyryvi ahe ipyhygi tayri'ga nemb'i'ua imomboha nhağwatiga pe, ei ga. Tayri'ga ypy o'u, ei ga hēa pe.

²⁸ —Na tuhē, ei hēa. Emo nhağwatiga vehevi turi mesa gwyrī i'gwovo hembyrue'ria tayri'ga nemb'i'ua ndurugagwera, ei hēa. Nurā nhağwatiga javijitehe ji ruri nde pyri ji poko javo.

²⁹ —Ji nhi'kwepy katu nde, ei Jesus'ga hēa pe. Nurā heregwovo enhonga pe kiro a'ero, ei ga. A'ereki anhağa ojipe'a reki ndera'yrahēa hugwi, ei ga hēa pe.

³⁰ Igwete hēa jivyri onga pe tayrihēa repiaga. Anhağa ojipe'a tuhē hēa hugwi. A'ero hēa nhinogatui upa opiro'yro jugwi.

Jesus'ga gwendukatuuka ndiapyakwariva'ea pe

³¹ Igwete Jesus'ga jivyri cidade de Tiro hugwi ogwovo. Igwete ga hoi okwava cidade de Sidom rupi Dez Cidades mbytembytera rupi no. Igwete ga hoi ypihua pyri Galilíapeve'ga gwyrī pe. ³² Igwete pevove'ga ga reruri Jesus'ga pyri ndiapyakwarive'ga. Nhi'indy'ndyguhu ga. Igwete ga ei Jesus'ga pe:

—Epoko ga rehe hendukatuuka ga pe ga monhi'igatuavo.

³³ A'ero Jesus'ga ga rerohi he'yjuhuve'ga hugwi opūa mondovo gapyakwari pe. Igwete ga nyvuni opokoga gakūa rehe. ³⁴ Gwovavuramo Jesus'ga pytuhemamo. Igwete ga ei ga pe:

—Efatá! ei ga. (A'ea ko: “Pepe'a, gapyakwara!”)

³⁵ A'ero gapyakwara jipe'ai. Gakūa pyryva'javamo no. Igwete ga nhi'igatui reki a'ero.

³⁶ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Tapemombe'ui ti a'ea ojipe'ga pe, ei ga ga pe novīa.

Emo ga omombe'u reki. Igwaigwavete ga ei ga pe tapemombe'ui ti javo novīa. Emo igwaigwavete ga oho imombe'gwombe'gwovo reki. ³⁷ Igwete ga nhimomby'ahetei.

—Okwaha pa hete ga ga nderekokatuavo, ei ga. Ndiapyakwarive'ga pe ga gwendukatuuka reki. Onhi'ige'ŷve'ga ga ga monhi'igatu no.

8

*Jesus'ga ombohe'yi mbatera quatro milva'ea pe
(Mateus 15.32-39)*

¹ Aerē he'yjuhuve'ga jatykaa'javi Jesus'ga pyri. Mominame ga hugwi mbatera i'uhavamo Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga mbuhurukari ojipyri. Igwete ga ei ga pe:

² —Iporia'i ga ji ve onhimongyavo, ei ga. Aereki mokoi ga kiri ji pyri. Kiro momina mbatera ga hugwi a'ero, ei ga ga pe. ³ Po ti ji ga mondoukari ganonga pe ga mbatera ue'ymame, a'ero po ti ga pytupavahivuhuro ogwovo pea rupi nehē. Aereki jara'ga nonga paivohu, ei ga gwemimbo'ehara'ga pe.

⁴ Igwete ga ei ga pe:

—Maranuhū po ti nhande ipyhygi pāes ga pe avo ongae'yi me nehē? ei ga.

⁵ Igwete ga ei ga pe:

—Maramomi pe herekoi pāes? ei ga ga pe.

—Sete ore herekoi, ei ga.

⁶ Igwete Jesus'ga ga mboappavi ga noḡa vvyvo. Igwete ga ipyhygi pāes seteva'ea. Igwete ga nhi'igi Tupana'ga pe ndepiry hete nde imbuhua ore ve javo ga pe. Igwete Jesus'ga haygwe'rogwe'rogi imondomondovo gwemimbo'ehara'ga pe.

—Pema'ema'ē kiro he'yjuhuve'ga pe to'u ga, ei ga ga pe.

A'ero ga ima'ema'ēi ga pe. ⁷ Mokoi'i te ga herekoi pira'ia no. Igwete Jesus'ga nhi'igi Tupana'ga pe ndepiry hete nde pira mbuhua ore ve javo. Igwete ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Pema'ema'ē pira'ia ga pe no.

⁸⁻⁹ Ga ima'ērame ga nhaporemō i'ui a'ero onhimoytaromouka jupe. Aereki Jesus'ga ombohe'yjuhu mbatera ga pe nhaporemō. He'yjuhu ko ga – kiroki ga o'u – quatro milve'ga. Aerē gareimimbo'ehara'ga imono'ono'oḡi haygwegwera rembyruera imondovo inoḡa yrua pype. Seteva'ea ga imotynahenahembavi a'ero.

Aerē Jesus'ga ga mondoukari ganonga pe. ¹⁰ Igwete ga gwemimbo'ehara'ga ndero'avi yhara pype ga nderogwovo Dalmanutapeve'ga gwyri pe ga nderovahema.

Fariseusva'ea e'i ahemonhimomby'ava'ea pe

(Mateus 16.1-4)

¹¹ Igwete fariseus'ga nduri onhi'igayva Jesus'ga pe.

—Timbopoyjayjaryme ti nhande ga ga ikwahave'ymame, ei ga ojohupe.

Igwete ga ei Jesus'ga pe:

—Eapo ti ore ve ahemonhimomby'ava'ea Tupana'ga popoakara repiuka ore ve, ei ga ga pe. A'ero po ti ore nde reroviari nehē Tupana'ga ga mbuhuruka tuhē javo nehē, e'i tehe ga ga pe.

¹² Igwete Jesus'ga pytuhemamo upa okovevehuro.

—Maranuhūrame aḡwamove'ga hepiapotaruhui ahemonhimomby'ava'ea? ei ga. Tamombe'u katu ji pe me: Ndahepiukari tuhē po ti ji nhimbuhuruka kwahavuka aḡwamove'ga pe! ei ga ga pe.

¹³ A'ero Jesus'ga hoi fariseus'ga hugwi.

Penhimboko'i ti, ei Jesus'ga gwemimbo'eaatyviva'ea rehe

(Mateus 16.5-12)

Igwete ga gwemimbo'ehara'ga ndero'avi yhara pype ga nderogwovo xaho aherovai javo.

¹⁴ Gareimimbo'ehara'ga ndogwerohoi pāo imokan'hyma. Ojipeji jate ga gwereko yhara pype. ¹⁵ Igwete yhara pype Jesus'ga imomoranduvi ga pe.

—Penhimboko'i ti pāo mbovuhava rehe fariseus'ga apoa rehe Herodes'ga apoa rehe no, ei ga ga pe.

¹⁶ A'ero ga nhi'igi ojohupe.

—Maraname ga ei pāo mbovuhava pe? ei ga. Ndirekoi nhande pāo nhandejupi. Nurā po ga ei poro, e'i tehe ga ojohupe.

Ndokwahavi ga Jesus'ga rembi'ea. Aereki gwemimbo'eaatyviva'ea pe ga ei fariseus'ga nemimbo'ea pe. Herodes'ga nemimbo'ea pe ga ei no a'ea ikwahy hete imbovuhava javijitehe javo.

¹⁷ Jesus'ga okwaha ganhi'iga ojohupe. A'ero ga ei ga pe:

—Maranuhūrame pe nhi'igi pāo rerekoe'yma rehe? ei ga. Ndapekwahavi ve pe jipopoakara naerū? Napeangari pe? ei ga ga pe. ¹⁸ Pendeakwa pe novia. Ndapehepiagi pe ikwahava naerū? ei ga. Peapyakwa pe novia. Napehendukatui pe naerū? Pemoka'nhy pe a'ero nhirembiapoagwera pāes mbohe'yjuhuagwera? ei ga. ¹⁹ Cincova'ea ji ahaygwe'rogwe'ro pāes ima'eamouka cinco milve'ga pe ikwehe, ei ga. Aerē pe imono'ono'oḡi haygwera yrua imotynahema. Maramomi pe imotynahemi yrua naerū? ei ga ga pe.

—Dozeva'ea ore imotynahenahemi ikwehe, ei ga ga pe.

²⁰ Igwete ga ei:

—Aerē seteva'ea ji haygwe'rogwe'rogi pāes ima'eamouka quatro milve'ga pe oji'i, ei ga. Maramomi pe imotynahenahemi yrua haygwera imondovo ipype? ei ga ga pe.

—Seteva'ea ore imotynahemi oji'i, ei ga ga pe.

²¹ Igwete ga ei ga pe:

—Pe ndapekwahavi ve naerū? ei ga ga pe.

Jesus'ga omboheha katu ahe

²² Igwete Jesus'ga heruri herovahema cidade de Betsaida pe. Igwete pevove'ga hehae'ŷve'ga reruri ga pyri.

—Epoko ti ga rehe ga mbohehakatuaavo, ei ga ga pe.

²³ Igwete Jesus'ga hoi ga popyhyga ga rerogwovo cidade hugwi. A'ero Jesus'ga nyvuni gareakwari pe ga pokogi hehe. Igwete ga ei:

—Erehepia nde mo? ei ga ga pe.

²⁴ Igwete ga ma'ei.

—Ahepia ji ga novīa, ei ga. Yva ja ko ga. Emo ga ohooho ogwovo, ei ga Jesus'ga pe.

²⁵ A'ero Jesus'ga pokoga'javi gareakwara rehe. Igwete ga hepiahetei gwehakaturamo.

²⁶ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Eho enhonga pe kiro. Terehoi ti imombe'gwovo enhimbohehaagwera cidadepeve'ga pe, ei ga.

Nde Ko Cristoramo, ei Pedrova'ea Jesus'ga pe

(Mateus 16.13-20; Lucas 9.18-21)

²⁷ Igwete Jesus'ga hoi gwemimbo'ehara'ga pavēi imbojoapiapiavo ogwovo cidades pe – kiroki cidades ira'agwe cidade de Cesaréia de Filipe hugwi. Pea rupi ga horame ga ei ga pe:

—Marāi ga ji ve jipi? ei ga.

²⁸ —“Ga ko João Batista'ga,” ei ga nde ve, ei ga. Jara'ga e'i: “Ga ko Elias'ga.” Jara'ga e'i nde ve: “Ga ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea ahepyteripeve'ga – kiroki ahe Tupana'ga nhi'iga omombe'u ojopy'rovo hako. Okwera ga kiro omanoa hugwi,” ei ga nde ve, ei ga Jesus'ga pe.

²⁹ —Oro pe, ei ga ga pe, marāi pe ji ve a'ero?

Igwete Pedro'ga ei ga pe:

—Nde ko Cristoramo ereko Tupana'ga remimbuhurukaramo, ei ga.

³⁰ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Teremombe'ui ti a'ea ojipe'ga pe, ei ga.

Jesus'ga omombe'u omanoagwama

(Mateus 16.21-28; Lucas 9.22-27)

³¹ Igwete Jesus'ga ga mbo'embo'ei.

—Tupana'ga ji mbuhuruka avo teremano ti javo ji ve, ei ga. Ndokoi po ti ga ji rehe nehē xava'eve'ga ahembo'ehara'ga pavēi. Mbatara kwava'ehara'ga nduvihava'ga po ti ndokoi ji rehe nehē no, ei ga ga pe. He'yjuhuva'ea po ti ga imbuhurukari hahyva'ea ji ve nehē. Igwete po ti ga ji jukaukari nehē. Mokōi pe kirirē po ti ji kwerava'javi nehē, ei ga ga pe.

³² Jesus'ga omombe'u katu ga pe okoa'gwama. Igwete Pedro'ga ga rerohoi'i onhi'igahyavo ga pe.

—Na rūi po ti nde reaporogitaro hamo, ei ga Jesus'ga pe.

³³ Emo Jesus'ga opyryrŷ gwemimbo'ehara'ga ndepiaga onhi'igahyavo Pedro'ga pe.

—Ejipe'a ti ji hugwi, ei ga. A'ereki Satanás'ga nde monhi'i poro. Tupana'ga opota reki nhimanoa, ei ga. Nde ndereko'i Tupana'ga reaporogita rehe. Vyvakotyve'ga ndeaporogita rehe nde ereko, ei ga Pedro'ga pe.

³⁴ Igwete Jesus'ga ga mbuhurukari ojipyri gwemimbo'ehara'ga he'yjuhuve'ga pavēi. Igwete ga ei ga pe:

—Pe ndekopotarame nhiremimbo'eharamo pepohi ti penhimimbotarimova'ea hugwi tako ti Jesus'ga remimbotarimova'ea rupi javo, ei ga. Po ti ga imbohahyukari pe me pe jukavo vehevi nehē jireheva'ero pejikovo gwaramo nehē, peko jitehe ti nhiremimbotarimova'ea rupi pejipohire'yama ji hugwi. Peko tuhē ti nhinhi'iga rupi, ei Jesus'ga ga pe.

³⁵ Igwete ga ei no:

—Po ti ga pe jukai jireheva'ero gwaramo, a'ero po ti pe ndekoi Tupana'ga pyri avuirama nehē. Po ti ga pe jukai ji mombe'uro gwaramo, a'ero po ti pe ndekoi Tupana'ga pyri pejikovo nehē, ei ga ga pe. Po ti pe ei: “Ndakoi po ti ji Jesus'ga remimbo'eharamo tajijukayme ti ga”, a'ero po ti pe manoi pejigwovo hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei ga.

³⁶ —Po pe ei: “Ndakoi po ti ji Jesus'ga remimbo'eharamo tapyhy pa ti mbatara jijive”, a'ero po ti pe herekotehe'i penhimbaterahetea aerē pejigwovo reki hahyva'ea ruvihava pype, ei

ga. ³⁷ A'ereki ahe nomondoi mbatera ohohava ikwepykavamo ohorame Tupana'ga pyri, ei ga ga pe.

³⁸ Igwete Jesus'ga ei ga pe no:

—Agwamove'ga opohi Tupana'ga hugwi okote'varuhuavo, ei ga. Po gapyteripeve'ga ei: “Ji Jesus'ga remimbo'eharamo rūi ako heroviare'yma ganhi'iga.” Po ga ei poro, a'ero jirura'javame po ti ji ei ga pe nehē: “Ga ko nhiremimbo'eharamo rūi oko”, ei ga. Ajivyra'ja po ti ji Tupana'gapyrive'ga pavēi Tupana'ga popoakara rerekovo nehē, ei Jesus'ga ga pe.

9

¹ —Amombe'u katu ji pe me, ei Jesus'ga ga pe. Omanoe'ymame po ti agwa'ga pyteripeve'ga hepiagi Tupana'ga popoakara nehē ji rekorame ganduvihavuhuhetero nehē, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

Jesus'ga ra'oa ojirojiji aherovaki
(Mateus 17.1-13; Lucas 9.28-36)

² Seis okirirē Jesus'ga trêsvē'ga nderohoi ojupi. Pedro'ga ga gweroho Tiagova'ea João'ga no. Ga tehe ga gweroho vvytyruhua rupi vyateuhuva'ea rupi ga nderojiupia. Igwete Jesus'ga ra'oa jirojiji gandovaki. ³ Gapira hendy'jandy'ja, tigahivuhu hete. Nanongara tegwete nhande ve ipotukarame tapy'ynhapira imoti'gahivuhuavo. ⁴ Igwete ahe jipiukari ga pe Eliasva'ea Moisésva'ea pavēi—kiroki ahe ymyahū hete omano. Onhi'inhi'iahe Jesus'ga pe. ⁵⁻⁶ Igwete Pedro'ga ei ovyteri pe: “Marā po ti ji ei a'ero?” ei ga. A'ereki gapy'a juahi ga nhimomby'arame ahe repiaga. Igwete Pedro'ga ei:

—Jesus, pyry nhande reko'i avo, ei ga. Na ore japoi na'ē tapyimbovyra pe me a'ero trêsva'ea. Ojipeji po ti ore japoi nde ve, ojipea po ti ore japoi Moisés'ga pe, ojipea po ti Elias'ga pe nehē nohō, ei ga Jesus'ga pe.

⁷ Nanime ijyvi yva'gati ga arimo ga mongovo o'agi pe. Igwete Tupana'ga nhi'igi yva'gati ga hugwi.

—Gaha ko jira'yra'ga nhiremia'nguhete'ga, ei ga Jesus'ga mombe'gwovo. Pehendu katu ti ganhi'iga, ei Tupana'ga ga pe.

⁸ Nanime Jesus'ga remimbo'ehara'ga harekoi novia. Emo ga ndohepiaga'javi ahe. Jesus'ga tehe ga gwepia ojipyri. ⁹ Igwete ga jyvi vvytyruhua hugwi ojivya. Igwete Jesus'ga ei trêsvē'ga pe:

—Tapemombe'ui na'ē ti ga pe penhimbiepiaga, ei ga. Ji kweravirē gwe nhimanoa hugwi, a'ea rupi ti pemombe'u a'ero, ei ga ga pe.

¹⁰ Ojapyaka ga ganhi'iga rehe. Igwete ga ei ojohupe:

—Gara pe ga ei: “Akwersa po ti ji nhimanoa hugwi”? ei ga ojohupe.

¹¹ Aerē ga ei Jesus'ga pe:

—Marā a'ero? ei ga. Orembo'ehara'ga e'i: “Elias'ga na'ē uhu, aerē Cristo'ga ruri a'ero,” ei ga, ei ga. Maraname ga ei a'ea? ei ga Jesus'ga pe.

¹² Igwete ga ei ga pe:

—A'iti tuhē Eliasva'ea uhu na'ē gandeaporogita rerojijypava, ei Jesus'ga ga pe. Pejapyaka ti kiro nhimombe'uagwera rehe no, ei ga. A'ereki ymyahū Tupana'ga okwati-jaruka ahe ve ji mombe'gwovouka hako no. Nahā ahe ei: “He'yiva'ea po ti ga imondoi hahyva'ea ga pe okote'varuhuavo nehē ndorokoi ore nde rehe javo nehē.” Poha ahe ei ji mombe'gwovo hako, ei Jesus'ga ga pe. ¹³ Kiro ji ekatui pe me a'ero, ei Jesus'ga. Eliasva'ea uhu reki ikwehe. A'ero ga ndekote'varuhui ahe ve gwemimbotarimova'ea rehe okovo gwaramo, ei ga. Na tuhē Tupana'ga rembikwatijaruka ahe mombe'u nhogwenonde hako, ei Jesus'ga ahe ko João Batistava'ea javo ga pe.

Jesus'ga ombojipe'a anha'ga ahera'yrava'ea hugwi
(Mateus 17.14-21; Lucas 9.37-43a)

¹⁴ Igwete Jesus'ga jivyra'javi trêsvē'ga pavēi gwemimbo'ehara'ga pavēi. Igwete ga nduri jara'ga pyri noveve'ga pyri. Urame ga he'yjuhuvē'ga ndepiagi noveve'ga pyri Jesus'ga remimbo'ehara'ga pyri. A'ereki judeus'ga mbo'ehara'ga ga nhi'igayva. ¹⁵ Nanime he'yjuhuvē'ga Jesus'ga repiagi onhimomby'avo ga mboha'uve'yma.

—Kiro ga ruri Jesus'ga, ei ga ojohupe.

Igwete ga nhani ogwovo ga pyri. ¹⁶ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Manongara rehe pe nnonhi'igayvayvaruhui?

¹⁷ Igwete gapyteripeve'ga ei ga pe:

—Jesus, ei ga. Aru ji jira'yra'ga nde pyri ko novia. A'ereki anha'ga opojyka ga jipi, ei ga. Nomonhi'igukari jira'yra'ga a'ero, ei ga ga pe. ¹⁸ Ga pojykarame ga mbo'ambo'ari ga no'ga. Hendyjuiporuhu ga. Haingyryngyryi ga no. A'ero ga vyvrakwenamo, ei ga. Igwete ji ei

neremimbo'ehara'ga pe: "Pembojipe'a anha'ga ga hugwi," a'e ji ga pe novia. Tegwete reki ga pe ipe'ahava ga hugwi, ei ga Jesus'ga pe.

¹⁹ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Pe ndapejikoguhui ji rehe jipi, ei ga. Manamehũ po ti pe jikogi ji rehe nehẽ naerũ? A'ereki ji jikwerajahivuhu pe ndehe, ei Jesus'ga ga pe. Peru ga ji pyri a'ero, ei ga ga pe.

²⁰ Igwete ga tayri'ga reruri Jesus'ga pyri. Anha'ga Jesus'ga repiagame tayri'ga moheõ'ari. Igwete ga ari yvyvo ojavajirejireva. Hendyjuipo hete ga. ²¹ Igwete Jesus'ga ei garuva'ga pe:

—Maramomi kwara ga pojyka rehe?

—Gavoja'igwera jate ga pojykai, ei ga. ²² Igwete ga mombomombori tata pyteri pe jipi. Ypy pe ga mombomombori no tajuka ga javo novia, ei ga. Po nde ikwahavi ore pokoga, ore porogwety ti a'ero, ei ga Jesus'ga pe.

²³ —"Po nde ikwahavi," ere nde ji ve naerũ? ei Jesus'ga ga pe. Tupana'ga okwaha pa ga pokoga jipi – kiroki ga ojiko ga rehe, ei ga.

²⁴ Igwete garuva'ga ei:

—Ajiko ji ga rehe novia. Ji poko ti a'ero ji mbojikoheteavo Tupana'ga rehe nehẽ, ei ga.

²⁵ Igwete he'yjuhuve'ga nhani ojatykavo ga pyri. Gandura repiagame Jesus'ga nhi'igahyi anha'ga pe – kiroki nomonhi'iga'javi tayri'ga mboapyagweva no. Igwete ga ei jupe:

—Jihi a'e nde ve: Ejipe'a ga hugwi. Terepojykaa'javi ti ga, ei Jesus'ga jupe.

²⁶ Igwete anha'ga hapukai tayri'ga momanoahiva ojipe'avo ga hugwi. Omanova'ea ja ga rekoji upa. Nurã he'yive'ga etehei ga pe:

—Omano ga upa.

²⁷ A'ero Jesus'ga ga popyhygi ga mbovyva. Igwete ga po'ami okovo. A'ereki ga pyry hete kiro.

²⁸ Aerẽ Jesus'ga hoi onga pype. Igwete garemimbo'ehara'ga hoi javo ga pe ojipe'ga ndovakie'y.

—Marã ore norombojipe'akwahavi anha'ga ga hugwi? ei ga Jesus'ga pe.

²⁹ —Penhi'igame jate Tupana'ga pe po ti pe imbojipe'a aukari nanongara, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga omombe'ua'ja omanoagwama

(Mateus 17.22-23; Lucas 9.43b-45)

³⁰ Aerẽ Jesus'ga hoi pea hugwi ogwoogwovo Galiléiapeve'ga gwyrã rupi. Jesus'ga ndopotari ohoa kwahava. ³¹ A'ereki ga gwemimbo'ehara'ga mbo'e pota omanoagwama rehe.

—Ji mondouka po ti ga nharõ'e'yve'ga po pe nehẽ ji jukavouka nehẽ, ei ga. Mokõi ti pe kiri ji jukarẽ nehẽ. Kirẽ ti ji kwerava'javi nehẽ, ei ga ga pe novia.

³² Emo ga ndokwahavi garembi'ea ma gara pe ga ei javo ojohupe. Ga pe ga nde'ia'uvi reki.

Manamo nhandejoheva'ero? ei ahe

(Mateus 18.1-5; Lucas 9.46-48)

³³⁻³⁴ Pea rupi Jesus'ga hoi ogwovo. Oro Jesus'ga remimbo'ehara'ga, onhi'igayva ga ojohupe.

—Manamo nhandejoheva'ero? Ji ko koji'i pe hohe, ei ga ojohupe.

Igwete ga nduri ovahema cidade de Cafarnaum me. Ohorame onga pe Jesus'ga ei ga pe:

—Manongara rehe pe nhonhi'igayvayvari nhande rurame pea rupi? ei ga.

Igwete ga nonhi'igi opoyjayjare'ymamo. A'ereki ga onhonhi'igayva onhimboheteavo pea rupi ogwovo ji ko pe hohe javo ojohupe.

³⁵ A'ero Jesus'ga apygi ga mbuhurukapava ojipyri. Igwete ga ei ga pe:

—Pejikopotarame gahoheva'ero penhimongo na'ẽ ti okoteheva'ero ojipe'ga pokopokoga jipi, ei ga ga pe.

³⁶ A'ero ga tayri'ga mbuhurukari ga rerua gapyteri pe ga anhuvana. Igwete ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

³⁷ —Pehepia tayri'ga, ei ga. Kiroki ga oko nanongara'ga ndehe ga ko Jesus'gareheva'ero javo – ga oko ji rehe no, ei ga. Kiroki ga oko ji rehe nde ko Tupana'ga repykaramo javo – ji rehe jate rui ga oko. Ga oko nhimbuhurukara'ga rehe no, ei Jesus'ga ga pe.

Gahã nhande repy, ei Jesus'ga

(Lucas 9.49-50)

³⁸ Igwete João'ga ei Jesus'ga pe:

—Orohepia ore hajiheve'ga oji'i, ei ga. Ombojipe'a ga anha'ga ojipe'ga hugwi. Ombojipe'a ga ndepopoakara pyvõ nde renoina, ei ga Jesus'ga pe. Nurã ore ei ga pe: "Terembojipe'ai anha'ga ga hugwi Jesus'ga renoina," oro'e ore ga pe. A'ereki ga nhandereheva'ea rui, ei João'ga ga pe.

³⁹ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Tape'ei poa ga pe, ei ga. Japovame ahemonhimomby'ava'ea jipopoakara pyvō po ti ga nanhimbotegwetei kotihī nehē, ei ga. ⁴⁰ Kiroki ga nianemovahī – gahā nhande repy a'ero, ei Jesus'ga ga pe. ⁴¹ Amombe'u katu ji pe me, ei ga. Kiroki ga pe poko ga ko Cristo'gareheve'ga javo – ga pe po ti Tupana'ga ikwepygi imondokatuavo nehē. Yhya vehevi ga imbuhurame pe me pey'gwavamo, a'ero po ti ga ikwepykatui tuhē ga pe nehē, ei Jesus'ga ga pe.

Tiruahū hete ga pe, ei Jesus'ga
(Mateus 18.6-9; Lucas 17.1-2)

⁴² Igwete Jesus'ga ei no:

—Tapembo'e ti ji ojipe'ga rehe kiro. Po ga nhapytī itaruvihavuhua gajura rehe ga momba ypy pe, a'ero po tiruahū ga pe, ei ga. Koji'i hete po ti tiruahū ga pe ga jireheve'ga mbote'varuhurame tayri'ga huvihava'garūive'ga, ei Jesus'ga ga pe.

⁴³⁻⁴⁴ Igwete ga ei no:

—Po pe ndekote'varuhui pejipoa pyvō, marā re po ti pe napemondohoguhui pejipoa imomboa a'ero torokote'varuhua'javyme ti javo? ei ga ga pe. Tiruahū po pe me pe ojipeji herekorame pejipoa novia, ei ga. Po ti pe mokōi pejipoa rerohoi hahyva'ea ruvihava pype pejikote'varuhua pige'yoma gwaramo nehē, a'ero po ti koji'iete'i tiruahū pe me nehē. A'reki pevova'ea tata ndogweva'javi nehē, ei ga. Koji'i pyry po ti pe herohoi pejipoe'yoma vehevi yvagi pe Tupana'ga pyri nehē, ei Jesus'ga ga pe.

⁴⁵⁻⁴⁶ —Po pe hoi pejikote'varuhua'javyme ti javo? ei ga ga pe. Tiruahū po pe me pe herekorame ojipeji pejipya novia, ei ga. Po ti pe mokōi pejipya rerohoi hahyva'ea ruvihava pype pejikote'varuhua pige'yoma gwaramo nehē, a'ero po ti koji'iete'i tiruahū pe me nehē, ei ga. Koji'i pyry po ti pe herohoi yvagi pe pejipye'yoma vehevi nehē, ei Jesus'ga ga pe.

⁴⁷ —Po pe pejeakwara pyvō hepiagi ite'varuhua'ea – kiroki onhimbohepia'ngi pe me, marā re po ti pe ndapehekyjuhui pejeakwara torokote'varuhua'javyme ti javo? ei ga ga pe. Tiruahū po pe me pe ojipeji herekorame pejeakwara novia, ei ga. Po ti pe mokōi pejeakwara rerohoi hahyva'ea ruvihava pype nehē pejikote'varuhua pige'yoma gwaramo nehē, a'ero po ti koji'iete'i tiruahū pe me nehē, ei ga. Koji'i pyry po ti pe herohoi ojipeji vehevi nhandervihava'ga pyri Tupana'ga pyri nehē, ei ga ga pe. ⁴⁸ A'reki “hahyva'ea ruvihava pype ndopiga'javi ahe hugwi hahyhetea. Ndogweva'javi tata”, ei Jesus'ga ga pe.

⁴⁹ —Nhande nhikwava'e'game Tupana'ga pe po ti tata'java'ea hahyva'ea nhande rerekoī nehē, ei ga. Peko tuhē ti ji pavēi jireheva'ero. Tapephiri ti ji hugwi, ei Jesus'ga ga pe.

⁵⁰ —Pyry ko jukya, ei ga. A'reki a'ea oko mbatera pavēi heheva'ero. Pyryve'ymame ndikwahya'javi. Nurā ji ei pe me: Peko pyry ti ji pavēi jireheva'ero. Pejikoty'a tuhē ti ji pavēi. Pejogwereco katu ti no, ei Jesus'ga ga pe ogwovo pea hugwi.

10

Ahepohira hambirekoa hugwi
(Mateus 19.1-12; Lucas 16.18)

¹ Aerē Jesus'ga hoi Judēiapeve'ga gwyrā rupi. Igwete ga herohoi rio Jordāo aherovai herogwovo. A'ero pevove'ga jatykaa'javi Jesus'ga pyri onhimongyavo. Igwete ga ga mbo'ei. A'reki na tuhē ga ga mbo'embo'ei jipi ga nderekovo. ² Igwete fariseus'ga nduri. “Tihendu ganhi'iga nhande ve. A'ero po ti nhande ga mbotegwetei nehē,” ei ga ojuhupe. Igwete ga ei Jesus'ga pe:

—Marā naerū? ei ga. Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi ga ndekoi opohirame gwembireko'ga hugwi kunhangwera'ga hugwi naerū? ei ga ga pe.

³ Igwete Jesus'ga ei:

—Marā Moisésva'ea ikwatijari pe me gwemimbo'eagwera no'ga hako naerū? ei ga ga pe.

⁴ Igwete ga ei:

—Moisésva'ea e'i:

“Tokwatija na'ē ti ga inoga kunhangwera'ga pe apohi ji kiro nde hugwi javo,” ei ahe.

“A'ero po ti ga pohiri gwembireko'ga hugwi,” ei ahe ikwatija hako, ei ga Jesus'ga pe.

⁵ —Napeangarihu pe pejikoe'yoma Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi, ei Jesus'ga ga pe. Nurā Moisésva'ea okwatija a'ea pe me gwemimbo'eagwera no'ga, ei ga. ⁶ Jypya ko na rūi reki hako. Jypya vvyakotyve'ga aporame

“Tupana'ga ga apoi akwaimbae'ga kunhahēa reheve”, ei Jesus'ga.

Nahā e'i Tupana'ga rembikwatijarukara, ei ga.

⁷ “Nurā ko akwaimbae'ga ja'ogi uva'ga hugwi oy'ga hugwi gwembirekokaturo.

⁸ Igwete ɔa ojogwerekoro ɔwaramo ojipejiva'ea ja akwaimbae'ga garemirekohēa pavēi," ei ikwatijara, ei ga.

A'ero ɔa mokonha ja rūi. Ojipejiva'ea ja reki ɔa ndekoi, ei ga ɔa pe. ⁹ Tupana'ga ko ɔa mbojogwerekouka. Nurā po ɔa ndopohiri ojohugwi hamo, ei ga ɔa pe.

¹⁰ Aerē onga pe Jesus'ga remimbo'ehara'ga ea'javi ga pe:

—Marāi re ko nde imombe'gwovo ɔa pe ko?

¹¹ Igwete ga ei ɔa pe:

—Kiroki ga opohi ɔwembirekohēa hugwi ojipehēa rerekovo – oajuajuro ɔwaramo ga rekote'varuhui ɔwembirekopyvehēa pe, ei ga. ¹² Na jitehe hēa opohirame ɔwembireko'ga hugwi ojipe'ga rerekovo hēa rekote'varuhui ɔwembirekopyve'ga pe a'ero. A'ereki hēa ajuaajuri, ei Jesus'ga ɔa pe.

Jesus'ga omomyry tay'riva'ea pe
(Mateus 19.13-15; Lucas 18.15-17)

¹³ Igwete pevove'ga tayri'ga nderunderuri Jesus'ga pyri topoko ti ga ɔa ndehe javo.

—Ere ti Tupana'ga pe tomomyry ga ɔa pe javo, ei ɔa ɔa pe.

Emo Jesus'ga remimbo'ehara'ga e'i ɔa pe:

—Taperuruhui ɔa ɔa pyri, ei ɔa.

¹⁴ Hepiagame Jesus'ga nhimonha'ngahetei o'ama. Igwete ga ei ɔwemimbo'ehara'ga pe:

—“Taperuruhui ɔa,” tape'euhui ga pe, ei ga. Tuhu tuhē ti ji pyri tayri'ga. A'ereki nanon-gara'ga jave'ga pe Tupana'ga pyri hete okovo ɔa jikogame ojihe, ei ga ɔa pe. ¹⁵ Tamombe'u katu ti pe me: Tayri'ga ojiko uva'ga ndehe okovo ɔanemimbotarimova'ea rehe, ei ga. Kiroki ga oko tayri'ga ja rūi – ɔa ndojikogi Tupana'ga rehe okoe'yma garemimbotarimova'ea rehe. Ga po ti nomongoi Tupana'ga gwuvihavuhuhetero nehē, ei Jesus'ga ɔa pe.

¹⁶ Igwete ga tayri'ga anhuvani opokoga ɔa ndehe. Igwete ga ei Tupana'ga pe:

—Emomyry ɔa pe, ei Jesus'ga javo ga pe.

Imbateheteve'ea nomondopapotari
(Mateus 19.16-30; Lucas 18.18-30)

¹⁷ Jesus'ga horame pea rupi kiro ojipe'ga ruri onhana. Igwete ga renypy'andurugi Jesus'ga pyri ta'e ti ɔambo'ehara'ga pe javo.

—Jesus, ei ga. Marāva'ea rupi pyryva'ea rupi po ti ji rekoi nehē jirekoagwamamo Tupana'ga pyri avuirama nehē? ei ga ɔa pe.

¹⁸ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Maraname nde ei pyryva'ea rehe? Tupana'ga nhi'iga jate ko pyry, ei ga ɔa pe. ¹⁹ Nde erekwaha Tupana'ga remimbo'eagwera Moisésva'ea pe hako, ei Jesus'ga. A'ereki Tupana'ga e'i:

“Terejukai ojipe'ga.

Tererekoi ojipe'ga nembireko'ga.

Teremimi ojipe'ga mbatera.

Tane'mbei ojipe'ga mombe'gwovo.

Teremoandyandyi ojipe'ga gambatera rerogwovo.

Emondo ejeaporogita imohina ejuva'ga rehe eyhēa rehe no,” ei Tupana'ga, ei ga ɔa pe.

²⁰ Igwete ga ei Jesus'ga pe:

—Jivoja'irame vehevi ji hendukatupavi garemimbo'eagwera jipi, ei ga.

²¹ Ga repiagame Jesus'ga ga arōhetei. Igwete ga ei ga pe:

—Nahā na'ē po ti nde rekoi a'ero hamo. Eho na'ē ti embatera imondopava itambere'ia rehe imondovo itambere'ia imbatere'yve'ga pe nehē, ei ga. A'ero po ti Tupana'ga imomyryvi nde ve yvagi pe nehē, ei ga ɔa pe. Imondopavirē embatera ti ejo ji pyri ekovo nhiremimbo'eharamo. Ji rehe jate ejiko, ei Jesus'ga pe.

²² Jesus'ga nhi'iga renduvame ga ndovy'ari ogwovo. A'ereki he'yjuhu gambatera. ²³ Igwete Jesus'ga jirovagi javo ɔwemimbo'ehara'ga pe.

—Kiroki ɔa imbate hete – hahy ɔa pe ɔa erame Tupana'ga pe eko ti oreruvihavuhetero javo. A'ereki ɔa okoheterame ombatera rehe ndokoi garembe'ea rupi, ei ga ɔa pe.

²⁴ Henduvame ganhi'iga garemimbo'ehara'ga nhimomy'ai a'ero. Igwete Jesus'ga ea'javi ga pe:

—Hahy imbateheteve'ga pe ɔa erame Tupana'ga pe eko ti oreruvihavuhetero javo, ei ga ɔa pe. ²⁵ Tegwete yuranuhūa'javuhuva'ea camelo ikihava agulha kwa'ria rupi. Tegwete hete reki imbateheteve'ga hohava Tupana'ga rembe'ea rupi okoheterame ombatera rehe, ei Jesus'ga ɔa pe.

²⁶ Kiro ɔa nhimomy'ahetei a'ero. Igwete ga ei ojohupe:

—Ma'ga po ti oho Tupana'ga pyri yvagi pe nehē naerū?

²⁷ Igwete Jesus'ga ga ndepiagi javo ɔa pe.

—Tegwete tuhē ḡanhimondohava ga pyri, ei ga. Tupana'ga jate ḡa mondoukari ojipyri. A'ereki Tupana'ga ikarakatu pa hete, ei ga ḡa pe.

²⁸ Igwete Pedro'ga ei ga pe:

—Jesus, ei ga. Oropohi katu ore orombatera hugwi orogwovo nde rupi neremimbo'eharamo, ei ga.

²⁹ Igwete Jesus'ga ei ḡa pe:

—Tamombe'u katu ti ji pe me: Okopotarame jireheva'ero ḡa pohiri tuhē tamombe'u ti Jesus'ga ojipe'ḡa pe javo, ei ga ḡa pe. Jara'ḡa opohi ḡwonga hugwi, ei ga. Jara'ḡa opohi oirū'ḡa hugwi. Jara'ḡa opohi okuvyra'ḡa hugwi. Jara'ḡa opohi ḡwendyra'ḡa hugwi, ei ga. Jara'ḡa opohi oy'ḡa hugwi uva'ḡa hugwi no tamombe'u Jesus'ga ojipe'ḡa pe javo, ei ga. Jara'ḡa opohi gwa'ya'ḡa hugwi. Jara'ḡa opohi ogwya hugwi tamombe'u Jesus'ga ḡa pe javo, ei ga. ³⁰ Kiroki ḡa jireheva'ero opohi ombatera hugwi, gwe'yja'ḡa hugwi – gwereko po ti ḡa he'yjuhuheteva'ea aḡwamo nehē ḡwonga oirū'ḡa no okuvyra'ḡa ḡwendyra'ḡa no oy'ḡa no gwa'ya'ḡa no ogwya nehē no, ei ga ḡa pe. Aerē po ti ḡa hohetei Tupana'ga pyri nehē no. Nane'yimi po ti ḡa ndekoi ga pyri a'ero nehē, ei ga. Emo nhiarōe'yve'ḡa po ti imbohahyukari na'ē ḡa pe aḡwamo nehē, ei ga ḡa pe. ³¹ Kiroki ḡa huvihava aḡwamo – he'yive'ḡa po ti ndokoa'javi huvihavamo onhimongyavo aerē nehē. Kiroki ḡa huvihava rūi aḡwamo – ḡahā po ti huvihavamo oko nehē, ei Jesus'ga ḡa pe.

Jesus'ga omombe'ua'ja omanoagwama

(Mateus 20.17-19; Lucas 18.31-34)

³² Igwete Jesus'ga hoi pea rupi ogwovo Jerusalém me. Ga na'ē oho dozeve'ḡa nenonde. Igwete ga nhimomby'ai ga rehe ogwovo. Ojipe'ḡa oho gandeviri okyhyjiavo ogwovo. Igwete Jesus'ga dozeve'ḡa nderohoi'i ḡa hugwi aerēva'ea mombe'gwovo ḡa pe. Igwete ga ei ḡa pe:

³³ —Pehendu ti nhinhi'ḡa, ei ga. Kiro po ti nhande hoi Jerusalém me nehē, ei ga. Igwete po ti ḡa ji mondoukari ahembo'ehara'ḡa po pe nehē ikwava'ehara'ḡa nduvihava'ḡa po pe nehē no, ei ga ḡa pe. “Eremano po ti nde hamo,” e po ti ḡa ji ve nehē, ei ga. Nurā po ti ḡa ji mondoukari judeus'garūve'ḡa pe a'ero nehē, ei ga ḡa pe. ³⁴ Gahā po ti ji rerekomemuaḡa nehē, ei ga. Onyvū po ti ḡa ji rehe ji nupanupamo ipira apopyra pyvō nehē. Igwete po ti ḡa ji jukai nehē, ei ga. Emo mokōi pe kirirē po ti ji kwera'javi nhimanoa hugwi nehē, ei Jesus'ga onhimombe'gwovo ḡa pe.

Zebedeua'ea ra'yra'ea oko pota memei huvihavamo

(Mateus 20.20-28)

³⁵ Aerē Zebedeua'ga ra'yra'ḡa nduri Jesus'ga pyri Tiagova'ea João'ga pavēi. Igwete ḡa ei ga pe:

—Jesus, oropota ore nderekoagwama oreremimbotarimova'ea rehe, ei ḡa ḡa pe.

³⁶ —Gara pe pepota naerū? ei ga ḡa pe.

³⁷ —Toromoirū ti nde vvyakotyve'ḡa nduvihavamo nde rekorame ḡa mondomondovo nehē. Toroapy ti ore nde pyri nde mbojogwovaita a'ea rupi nehē, ei ḡa Jesus'ga pe.

³⁸⁻³⁹ Igwete Jesus'ga ei ḡa pe:

—Ndapekwahavi pe nanongara pe'erame, ei ga ḡa pe. Aerē po ti hahy hete ji ve nehē. Po pe ji moirūi, a'ero hahy hete pe me nehē no, ei ga. Marā a'ero? Peko pe nanongara rehe naerū? ei ga ḡa pe.

—Toronhimboita ti ore jupe, ei ga.

—Aerē po ti ḡa ji jukai nehē no. A'ero po ti ḡa pe jukapotari nehē no. Marā a'ero? ei ga ḡa pe.

—Na ḡa ore jukai nehē no, ei ga.

—Ombuhu tuhē po ti ḡa hahyva'ea ji ve ji jukavo nehē. Na tuhē po ti ḡa pe ndereko'i nehē no, ei Jesus'ga ḡa pe. ⁴⁰ Emo ji rūi po ti amboapyguka ḡa jiji'pyri nehē tombojogwovai ḡa ji rehe javo, ei ga. A'ereki ymya Tupana'ga omboavujikwe ḡandekohavaḡwama ji pyri. Gahā po ti ji moirū ḡa mondomondovo a'ero nehē, ei Jesus'ga ḡa pe.

⁴¹ Jara'ḡa dezve'ḡa henduvame João'ḡa nhi'ḡa Jesus'ga pe ḡa nhimonha'ngai ḡa ndehe.

⁴² Igwete Jesus'ga ḡa mbuhurukapavi ojipyri gwemimbo'ehara'ḡa. Igwete ga ei ḡa pe:

—Pejapyaka ti nhinhi'ḡa rehe, ei ga. Pekwaha pe hajiheve'ḡa ndeaporogita – kiroki ḡa e'i ore ko ḡanduvihava javo. Ga omboporavykyuhu ogwyrive'ḡa jipi ḡa mbovavaguhavo ḡa nderekovo, ei ga ḡa pe. ⁴³ Pe po na rūi pejogwerekō hamo jireheva'ero ḡwaramo, ei ga ḡa pe. Po ti pe ndekopotari jara'ḡa nduvihavamo, a'ero po ti pe ḡa pokogi hamo. ⁴⁴ Po ti pe ndekopotari ḡahohepava'ero, koji'i po ti pe ḡa pokopahetei hamo, ei ga. ⁴⁵ A'ereki ji vehevi ajo tapoko pa ti ḡa javo. Ji ndajori ji pokopoko javo ḡa pe, ei ga. Tamano javo ji ruri ḡa ndepyga vyva koty. Nahā po ti ji he'yjuhuvē'ḡa mbopiro'yi ḡa ndekote'varuhua hugwi nehē, ei ga ḡa pe.

Jesus'ga omboheha katu Bartimeuva'ea

(Mateus 20.29-34; Lucas 18.35-43)

⁴⁶ Aerē Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga nderohoi ga nderovahema cidade de Jericó pe ga nderokwava hupi. He'yjuhu ga ogwovo ga ndupi no. Ga horame jugwi Bartimeu'ga onhi'iga mbuhuri Jesus'ga pe. A'ereki Bartimeu'ga heakwagweva'ero oko Timeu'ga ra'yra'ga. A'ero ga apygi pea rovai itambere'ia rehe oporanduranduva upa. ⁴⁷ Igwete pevove'ga ei:

—Kiro ki ga u Jesus'ga Nazarépeve'ga.

Henduvame Bartimeu'ga onhi'iga mbuhuri Jesus'ga pe a'ero.

—Jesus, nde ko Daviva'ea rymyminoa Tupana'ga remimbuhurukara, ei ga ga pe. Ji porogwety ti, ei ga.

⁴⁸ Igwete ga nhi'igahyi ga pe onhimongyavo epi te javo. Igwaigwavete reki ga onhi'iga mbuhuri ga pe.

—Nde ko Daviva'ea rymyminoa Tupana'ga remimbuhurukara. Ji porogwety ti, ei ga ga pe.

⁴⁹ Igwete Jesus'ga pytai.

—Pe'e ga pe tuhu ga ji pyri a'ero, ei ga ga pe.

Igwete ga ei heakwagweve'ga pe:

—Enogatu ti epy'a, ei ga ga pe. Epo'ã ejoa ga pyri. “Tuhu ga ji pyri,” ei ga nde ve, ei ga ga pe.

⁵⁰ Igwete ga po'ami hekyita opira i'arimova'ea nhandaiepe ua Jesus'ga pyri. ⁵¹ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Gara nde erepota?

—Jesus, tajireha katu ti, ei ga ga pe.

⁵²—Heregwovo a'ero, ei Jesus'ga ga pe. Nde erejiko ji rehe. Nurã nde reharo kiro, ei ga.

Igwete ga reakwakaturo a'ero. Jesus'ga rupi ga hoi a'ero pea rupi ogwovo.

11

Jesus'ga ovahē Jerusalém me Domingo dos ramos

(Mateus 21.1-11; Lucas 19.28-40; João 12.12-19)

¹ Ohorame Jerusalém me yvytyruhu pe na'ē Jesus'ga vahemi oliveiras ndyvuhu pe monte das Oliveiras pe. Ira'agwe cidades ojopyjopyri tuvi Betfagé Betânia pavēi. Igwete Jesus'ga ei mokonha'ga pe gwemimbo'ehara'ga pe:

² —Hepejigwovo cidade pe penhinondeva'e pe, ei ga. Pevahemame ti pe hepiagi jumentinho i'ama nehē, ei ga ga pe. Ojugwa ga imo'ama yva rehe. Ndohoi ve ga i'arimo, ei ga. Pekwahara ti herua, ei ga. ³ Po ti ga ei pe me: “Maraname pe ikwaharavi a'ea?”, pe'ji ti ga pe: “Nhandepojkaharete'ga ti togwereko'ã na'ē. Kotihĩ po ti ga imbuhura'javi avo nehē,” pe'ji ti ga pe, ei ga ga pe.

⁴ Igwete ga hoi hepiaga jumentinho. A'ereki pevove'ga ojugwa imo'ama pea rupi onga jurukwara pyri. Kiro ga ikwaharavi a'ero. ⁵ Pevove'ga ga ndepiagame e'i ga pe:

—Maranuhūrame pe ikwaharavuhui ta'yra?

⁶ Igwete ga imombe'ui ga pe Jesus'ga rembi'ea.

—Peroho ti ga pe a'ero, ei ga ga pe.

⁷ Igwete ga heruri jumentinho Jesus'ga pe. Igwete ga inoḡi oapoa tapy'ynhapira ikupepytera rehe. A'ero Jesus'ga hoi i'arimo. ⁸ Igwete he'yive'ga heroporopori opira i'arimova'ea pea rupi inoḡa timbojigwa pehea ga pe javo. Ojipe'ga omondohondoho pindova rohova nhu me herua. Igwete ga imondomondi pea rupi imbokatuavo ga pe. Nahã ga Jesus'ga mbojiroviari ga rerua nhanderuvihavuhuhete'ga kiro u javo. ⁹ Kiro garenondeve'ga hapukai garevirive'ga pavēi.

“Timbohete Tupana'ga!” ei ga.

“Nhandepojkaharete'ga ti tomomyry ga pe

– kiroki ga nhandepojkaharete'ga ombuhuruka nhande pyri ga mongovouka nhanderuvihavuhuhetero,” ei ga.

¹⁰ “Tupana'ga tomomyry nhaneramonhava'ea'jave'ga pe Daviva'ea'jave'ga pe kiro ga rurame nhanderuvihavuhuhetero,” ei ga.

“Timbohete Tupana'ga yvagipeheteve'ga a'ero!” ei ga.

¹¹ Igwete Jesus'ga vahemi Jerusalém me ogwovo ḡajatykahavuhua rokari pe o'ama. Oharekorē mbatera rehe nhaporemō Jesus'ga dozeve'ga nderohoi Betânia pe ga nderokia. A'ereki oho kwara.

Jesus'ga e'i figueira pe

(Mateus 21.18-19)

¹² Ko'emame Jesus'ga jivyri Betânia hugwi. Igwete ga jukai ty'ara. ¹³ Irupe ga hepiagi figo'yva figueira ka'a rerekojiperame. Igwete ga hoi tahepia yva'ia javo novia. Ovahemame ga ka'atehea hepiagi. A'ereki a'ea rupi ndi'ai ve tuhê jipi yva'ia. ¹⁴ Igwete ga ei yva pe: —Ndehe po ti nandê'aa'javi nehê ãanembi'uhavamo nehê, ei ga jupe.

Garemimbo'ehara'ga gwendu ganhi'iga a'ero.

Jesus'ga omo'emba ahe ahejatykahavuhua hugwi

(Mateus 21.12-17; Lucas 19.45-48; João 2.13-22)

¹⁵ Aerê Jesus'ga vahemi ua Jerusalém me. Igwete ga nduri gajatykahavuhua rokari pe. Pevove'ga oma'ema'ê mbatepyryva ojipe'ga pe jipi inambu'ia no. A'ereki a'ea ga omondo ikwava'ehara'ga pe tomondo ti ga Tupana'ga pe javo. Itambere'ia rehe ga oma'ema'ê ga pe ga moandyandyjuhuwa jipi. Mesas pyri ojipe'ga neni hajiheve'ga itambere'ia pyhypyhyga judeus'ga itambere'ia kwepykwepyga imondovo ga pe. Igwete Jesus'ga nduri okari pe ga ndepiaga. Kiro ga nhimonga'ngai ga ndehe a'ero ga mo'emo'embava pea hugwi. Igwete ga imbojirejirevi itambere'ia kwepykara'ga mesas. Ga imbojirejirevi ga'apykava ga hugwi no – kiroki ga oma'ema'ê inambu'ia oina. ¹⁶ Igwete ga ndogwerokwarokwarukari mbatera gajatykahavuhua rokara pytera rupi. ¹⁷ A'ero ga ei ga pe ga mbo'eavo.

—Tupana'ga okwatijaruka onhi'iga hako, ei ga. Nahã Tupana'ga ei a'ero hako: “Yvyakotyve'ga nhaporemô ti tonhi'iji ve nhironga pype,” ei Tupana'ga hako, ei ga. Pe ki a'e te pe'e pejohupe: “Timoandyandyjuhu ti ga ikwepykwepygame Tupana'ga ronga pype,” pe'e pe, ei Jesus'ga. Nahã pe Tupana'ga ronga mongoukari iporomive'ga nduhavamo, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁸ Aerê ikwava'ehara'ga nduvihava'ga ikwahavi Jesus'ga nhi'iga ga pe judeus'ga mbo'ehara'ga pavêi. Igwete ga ei:

—Marã re po ti nhande ga rereki ga jukavo nehê? ei ga ojohupe. Tijukaukaryme ti ga he'yjuhuve'ga ndovaki, ei ga. A'ereki ga onhimomby'a pa garemimbo'ea repiaga, ei ga ojohupe.

Nurã ga kyhyji ga pyhyge'yma.

¹⁹ Ka'aru hete Jesus'ga hoa'javi cidade de Jerusalém hugwi ogwovo Betânia pe okia.

Pejiko ti Tupana'ga rehe, ei Jesus'ga

(Mateus 21.20-22)

²⁰ Ko'emame ojivyrame Jesus'ga kwavi pea rupi. Igwete ga hepiagi akoja figo'yva. Inhymba reki. Hapoa vehevi inhymba. ²¹ A'ero Pedro'ga ikwahava'javi Jesus'ga nhi'iga jupe. Igwete ga ei ga pe:

—Jesus, ehapia! ei ga. Erenhi'igahy nde figo'yva pe kirame oji'i. Kiro inhymbavamo a'ero, ei ga ga pe.

²² Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Pejiko ti Tupana'ga rehe, a'e ji pe me, ei ga. ²³ Tamombe'u katu ti pe me: Ga jikogame Tupana'ga rehe oporanduva ga pe Tupana'ga po ti gwendu katu nhinhi'iga javo, na ja po ti hekoi ga pe a'ero nehê, ei ga. Po ti ga ei Tupana'ga pe tojipe'a ti vytyruhua onhimomboia ypahua pype javo, a'ero po ti Tupana'ga imbojipe'ai ga pe, ei ga. Po ti ga ndogweroviarihihũ mara'ngu po ti ojipe'avo javo, a'ero po ti Tupana'ga nombojipe'a ukari ga pe nehê, ei ga. ²⁴ A'ero ji ei pe me: Paporanduvame Tupana'ga pe penhimimbotarimova'ea rehe, perovia ti garemimbuhura'gwama pe me. A'ero po ti ga imbuhuri pe me nehê, ei Jesus'ga ga pe. ²⁵ Po ojipe'ga oko te'varuhu pe me. A'ero po pepy'a heahemuhũro ga rehe. Penhi'igame Tupana'ga pe penhi'ama tapekwahava'javi ti akoja'ga rekote'varuhua, ei ga. Pe ikwahava'jave'ymame garekote'varuhua henonhe'yma po ti nhandervete'ga yvagipeve'ga ndokwahava'javi pendekote'varuhua imomboia pe hugwi nehê, ei ga. [²⁶ Pe ikwahava'javame akoja'ga rekote'varuhua po ti nhandervete'ga nomombori pendekote'varuhua nehê no.]

Ma'ga nde mbuhurukaru? ei ahe Jesus'ga pe

(Mateus 21.23-27; Lucas 20.1-8)

²⁷ Igwete Jesus'ga hoa'javi Jerusalém me. Gajatykahavuhua rokara rupi Jesus'ga hoi okovo. A'ero ikwava'ehara'ga nduvihava'ga nduri ga pyri judeus'ga mbo'ehara'ga pavêi xava'eve'ga pavêi. ²⁸ Igwete ga euhui ga pe:

—Ma'ga nde mbuhurukaru raji'i? Ma'ga e'i nde ve: “Emo'emo'ê ti ga mondovo jugwi?” ei ga Jesus'ga pe. Here javo ore ve, ei ga.

²⁹ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Pe na'ê ti pe'ji ji ve, ei ga. Pe ji nhi'ipondekwaturame po ti ji nhimbuhurukara'ga mombe'ukatui pe me nehê no, ei ga ga pe. ³⁰ Pe'ji ti ji ve a'ero: Ma'ga João Batistava'ea mbuhuruka ga mobatizavouka raikwehe? ei ga. Tupana'ga yvagipeve'ga ombuhuruka

ahe? Ma'ga e'i ahe ve teremobatiza ga javo? Yvyakotyve'ga ombuhuruka ahe naerũ? ei ga. Pe'ji ti javo ji ve! ei Jesus'ga ga pe.

³¹ Igwete ga nhombo'embo'e'i upa.

—Marã po ti nhande a'ero nehẽ? ei ga. Po ti nhande ei ga pe: “Tupana'ga po ombuhuruka João Batistava'ea ga mobatizauka raikwehe”, a'ero po ti Jesus'ga ei nhande ve nehẽ: “Maraname pe ndaperoviarihu ahenhi'igagwera naerũ?” e po ti ga nhande ve nehẽ, ei ga ojohupe. ³² Po ti nhande ei ga pe: “Yvyakotyve'ga po ahe mbuhuruka raikwehe”, a'ero po ti avove'ga nhimboahivuhupavi nhande ve nehẽ, ei ga ojohupe.

Okyhyji ga he'yjuhuve'ga hugwi. A'ereki ga e'i pa João Batistava'ea pe: “Tupana'ga tuhẽ ahe mbuhuruka onhi'iga mombe'uharamo raikwehe,” ei ga.

³³ Nurã ga ei reki Jesus'ga pe:

—Ma'ga po ombuhuruka ahe raikwehe? Ndorokwahavi ore, ei ga ga pe.

—Napemombe'ujuhu po ji ve João Batistava'ea mbuhurukara'ga, ei Jesus'ga ga pe. Nurã po ti ji na jitehe namombe'ui ga pe me nehẽ no – kiroki ga e'i ji ve: “Emo'emo'ẽ ga onga hugwi,” ei Jesus'ga ga pe.

12

Garemitymipyra repiakatuhara'ga okote'varuhuve'ga

(Mateus 21.33-46; Lucas 20.9-19)

¹ Igwete Jesus'ga imombe'ui ga pe ojo'java'ea. Igwete ga ei imombe'gwovo:

—Kohoa jara'ga ot'ot'ot' ko pe yhyppoa'javuhuva'ea uva'yva videira. “Aerẽ ti ta'u yva'ia ryhya,” ei ga, ei Jesus'ga ga pe. Igwete ga hokairu'gi gwemityma. Aerẽ ga japoi uva mu'umu'ũhava tyhya rupiaramo. Tapyjo'ara ga japoi ita pyvõ imondovo imohina ko pe hepiakatuhavamo. Igwete ga ei ojipe'ga pe: “Kiro po ti ji hoi paivohu mbaigwe jitua nehẽ,” ei ga. “Pehepia katu ti nhiremityma ji ve,” ei ga ga pe. “A'ero po ti pe imboja'ogi yva'ia pejive nehẽ. Jara ti pemombyta ji ve nehẽ,” ei ga ga pe, ei ga. “Kwa,” ei ga. Igwete ijara'ga hoi ga ndeja, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe. ² Aerẽ yva'ia jykyhava rupi ga ojipyrive'ga mondoukari hepiakatu'hara'ga pyri togweru ti ga yva'ia ji ve javo novia. ³ Emo hepiakatu'hara'ga ga pyhy ga nupanupamo ga momboa. Gapojate ojivy a'ero, ei ga. ⁴ Aerẽ ijara'ga ojipe'ga mondoi yva'ia reruruka novia. Igwete ga ga akanupanupãi ojigwaraita ga rehe, ei ga. ⁵ Aerẽ ga ojipe'ga mondoukari ga pyri. Igwete ga ga jukai, ei ga. Koji'ive'ga ga ga mondomondoi ga pyri. Igwete jara'ga ga ga nupanupãi. Jara'ga ga ga jukahetei, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

⁶—Mbapavamo ijara'ga gwa'yra'ga mondoi ga pyri. A'ereki ga jate oko ga pyri gara'yra'ga garemia'nguhete'ga. “Omondo po ti ga imohina jira'yra'ga rehe,” ei ga ovyvteri pe novia, ei Jesus'ga.

⁷—Igwete ijara'ga gwa'yra'ga mondoi ga pyri mbapavamo. Ga repiagame hepiakatu'hara'ga ei ojohupe: “Kiro ga ruri ijara'ga ra'yra'ga,” ei ga. “Avova'ea po ti gagwyragwama nehẽ,” ei ga. “Tijuka ti ga a'ero. Aerẽ po ti nhande ipo'ykai vyva nhandejive nehẽ,” ei ga ojohupe, ei ga. ⁸ Igwete ga ga pyhygi ga jukavo ga momboa garuva'ga remityma hugwi.

A'ea Jesus'ga e'i ga pe ojo'java'ea mombe'gwovo.

⁹ Igwete Jesus'ga ei no:

—Marã po ti ijara'ga rekoï a'ero nehẽ? ei ga. Uhu po ti ga ga jukavo nehẽ gwa'yrava'ea repyga nehẽ, ei ga. Igwete ojipe'ga po ti ga ga mongoi gwemityma repiakatuharamo nehẽ, ei Jesus'ga ga pe. ¹⁰ Nonhi'igi pe me Tupana'ga rembikwatijarukara naerũ? ei ga. Nahã i'e'i a'ero:

“Onga apohara'ga japorame onga ita apopyra hepiagi ojipeji ita.

A'ea ga imombori ipo'rue'yma tiruahũ javo jupe,” e'i.

“Aerẽ akoja jitehe hekoi huvihavamo jara hohe

opyryhetero onga pyhykatuavo,” e'i, ei ga.

¹¹ “Nhandepo'ykaharete'ga reki omongo huvihavamo.

Hepiagame nhande nhimomby'ai

nanongara ko pyry hete javo,” e'i ikwatijara, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

¹² A'ea Jesus'ga omombe'u judeus'ga nduvihava'ga pe ojo'java'ea. Igwete ga ga pyhy-potari novia. A'ereki ga okwaha reki onhimombe'ua. A'ereki ga yva'ia repiakatu'hara'ga ja. Onga apohara'ga ja ko ga no. A'ereki ga Jesus'ga mombo pota. Kiro ga Jesus'ga pyhypotari a'ero novia. Emo ga okyhyji he'yjuhuve'ga hugwi – kiroki ga e'i: “Jesus'ga ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharamo oko.” Nurã judeus'ga nduvihava'ga ga rejari ogwovo.

César'ga rembiapoa itambere'ia

(Mateus 22.15-22; Lucas 20.20-26)

¹³ Aerē judeus'ga nduvihava'ga fariseus'ga mondoukari Jesus'ga pyri. Herodes'gareheve'ga ga ga mondoi ga pyri no. “Pemonhi'i te'varuhu ti Jesus'ga tombotegwete ti ga nhanderuvihavuhu'ga,” ei ga ga pe ga mondorame. ¹⁴ Igwete ga nduri javo Jesus'ga pe.

—Orokwaha ore neremimbo'ekatua. A'ereki a'itituhēva'ea rupi katu nde eremombe'u, ei ga ga pe. Nde eremomba ga pe nhaporemo. A'ereki nde nderepojihuvi ga javo ga pe. Nde nderekoi huvihava'ga ndehe jate. A'ereki ahe ojo'jajo'ja nde ve, ei ga. Erembo'e katu nde Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. Marā ndereaporoigita a'ero? ei ga ga pe. César'gareheve'ga e'i: “Pemondomondo ti itambere'ia César'ga pe nhanderuvihavuhu'ga pe ga imono'ogukarame,” ei ga, ei ga. Marā naerū? Timondo po nhande ga pe hamo ga poranduvame nhande ve? Mara'ngu po nde javo timondoyme po ga pe hamo? ei ga Jesus'ga pe.

¹⁵ Jesus'ga okwahavipe reki gandeaporoigitate'varuhua.

—Maranuhūrame pe nhinhi'iga mbote'varuhupotari? ei ga ga pe. Peru itambere'ia moeda, ei ga.

¹⁶ Igwete ga heruri a'ero.

—Pemombe'u kiro ji ve a'ero, ei ga ga pe. Ma'ga ra'angava agwa? Ma'ga ndera ga okwatija inoga hehe? ei ga.

A'ero ga ei ga pe:

—César'ga ra'angava, ei ga. Garera ga okwatija inoga hehe no, ei ga ga pe.

¹⁷ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Pemondoa'ja ti César'ga rembiapoa ga pe a'ero. Tupana'ga rembiapoa ki a'e te pemondoa'ja Tupana'ga pe, ei ga ga pe.

Vvyakotyve'ga pe Jesus'ga ei Tupana'ga rembiapoa tonhimondo ti ga onhikwava'e ga ga pe javo.

Igwete ga nhimomby'ai ga rehe onhi'igatu reki ga javo.

Ombogweravirē omanove'ga nahembirekoa'javi
(Mateus 22.23-33; Lucas 20.27-40)

¹⁸ Aerē saduceus'ga nduri Jesus'ga pyri. Saduceus'ga ndogweroviari omanove'ga mbogwerahava novia. Igwete ga nduri Jesus'ga pyri a'ero tihepia ti ganhi'igatua nhande ve javo. Igwete ga ei ga pe:

¹⁹—Jesus, Moisésva'ea okwatija inoga nhande ve hako. Nahā ahe ei hako:

“Po ga manoi gwa'yre'ymame gwembirekohēa mombytavo gairū'ga po hēa rerekoi a'ero hamo,” ei ahe.

“Gaha po ta'y hēa pe nhiirūva'ea togwereco gwakykwepohara'ga javo,” ei Moisésva'ea hako, ei ga Jesus'ga pe.

²⁰ Oro marā a'ero? ei ga. Sete ahe onhoirūramo, ei ga. Igwete ojihuvypyva'ea rembirekoro. Igwete omanorame ahe ndata'yri, ei ga. ²¹ Igwete aheakoindava rembirekoro aherembirekokwerava'ea pavē oirūva'ea py'rovo. Igwete ahe manoi gwa'yre'ymame. Igwete ahe mbyteramo ahe javijitehe kunhangwerava'ea rerekoi, ndata'yri ve omanomi. ²² Jarava'ea na jitehe no, ei ga ga pe. Seteva'ea gwereco pa ahe ojopy'ropy'rovo novia omanombava gwa'yre'ymamo. Aerē kunhangwerava'ea manoi no, ei ga. ²³ Marā a'ero? ei ga Jesus'ga pe. Ma'ga nembirekoa po ti kunhangwerava'ea reko nehe ahe kwera'javame nehē? A'ereki seteva'ea gwereco pa kunhangwerava'ea, ei ga ga pe.

²⁴ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Tupana'ga nhi'iga atyvihu ko penhi'iga, ei ga saduceus'ga pe. A'ereki pe ndapekwahavihu Tupana'ga rembikwatijarukara. Ndapekwahavi pe Tupana'ga popoakara no, ei ga. ²⁵ Okwerava'japavame po ti ga nahembirekoa'javi nehē. Tupana'gapyrive'ga ja yvagipeve'ga ja ga ndekoi gwembirekoe'ymamo nehē, ei Jesus'ga ga pe. ²⁶ Gakwerava pe pe ei, ei ga. Napenhi'igi pe Moisésva'ea rembikwatijara pe naerū? A'ereki Tupana'ga l'yva hugwi ikaja pytera hugwi onhi'iga mondo Moisésva'ea pe hako, ei ga. A'ero Moisésva'ea ikwatijari Tupana'ga nhi'iga ojive inoga. Tupana'ga e'i ahe ve:

“Jihi ko Tupanamo ako.

Abraão'ga ji mbohete.

Isaque'ga ji mbohete.

Jacó'ga ji mbohete,” ei Tupana'ga ahe ve, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

²⁷ Abraão'ea manorē reki Tupana'ga ei Moisésva'ea pe: “Abraão'ga ji mbohete,” ei ga. Ga nde'i: “Ahe ji mbohete.” A'ereki ga okoji Tupana'ga pe, ei Jesus'ga. Tupana'ga nhi'iga atyvi ko penhi'iga a'ero pe erame omanove'ga ndokwerava'javi nehē, ei Jesus'ga saduceus'ga pe.

Manamo Tupana'ga remimbo'eagwera joheva'ero?
(Mateus 22.34-40; Lucas 10.25-28)

²⁸ Igwete judeus'ga mbo'ehara'ga ruri. Gwendu ga ġa Jesus'ga monhi'inhi'igame. “Jesus'ga onhi'ikwepy katu reki ga,” ei ga ovyteri pe. Igwete ga ruri jawo Jesus'ga pe:

—Jesus, ei ga, manamo Tupana'ga remimbo'eagwera huvihavuhu joheva'ero?

²⁹⁻³⁰ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Moisésva'ea omombe'u ikwatija hako, ei ga. Jara hoheva'ea ko nahā:

“Israelitas, pehendu katu ti!

Nhandepojykaharete'ga ko Tupana'ga.

Gaha jate ko nhandepojykaharetero,” ei ahe, ei ga.

“Pearō hete tuhē ti pejipojykaharete'ga Tupana'ga.

Pearō hete tuhē ti ga pejipy'a pe.

Pearō hete tuhē ti ga imondovo pejeaporogita imohina ga rehe.

Pearō hete tuhē ti ga tako ti ji garemimbotarimova'ea rupi jawo.

Pearō hete tuhē ti pejirokwa pejikovo ga nhi'ipo'ruavo,” ei Moisésva'ea, ei Jesus'ga ga pe.

³¹ Moisésva'ea omombe'u hehohyva'ea no, ei ga.

“Penhiarō pe.

Na jitehe ti pearō hete pejikotyve'ga no,” ei ahe, ei ga.

A'ea memei Tupana'ga remimbo'eagwera jara hoheva'ero, ei Jesus'ga ga pe.

³² Igwete judeus'ga mbo'ehara'ga ei ga pe:

—Na tuhē. A'itituhēva'ea nde ei ji ve, ei ga. A'reki gaha jate oko Tupanamo tuhē. Ahā ojipe'ga Tupanamo, ei ga Jesus'ga pe. ³³ Nhande mbatera kwava'egame ga pe pyry ga pe novia, ei ga. Emo pyryheteve'ea ga pe ko na: Tiarō hete tuhē nhande Tupana'ga nhandepy'a pe hamo, ei ga ga pe. Tiarō hete tuhē nhande ga nhandekovo garemimbotarimova'ea rupi hamo, ei ga. Tiarō hete nhande ojipe'ga nhanerembiarōhetea javijitehe hamo. A'reki nhanerembiarōa koji'iete'i pyry Tupana'ga pe nhanerembikwava'eğa hohe, ei ga Jesus'ga pe.

³⁴ Jesus'ga gwendu onhi'igatua upa. Igwete ga ei ga pe:

—Erenhimongo gweri nde Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi kiro, ei Jesus'ga ga pe.

Kirē ojipe'ga ndopojihuva'javi jawo Jesus'ga pe a'ero.

Daviva'ea rymymino'ga ko ahepojykaharetero

(Mateus 22.41-46; Lucas 20.41-44)

³⁵ Igwete Jesus'ga ġajatykahavuhupeve'ga mbo'embo'ei okari pe ġa mbojapyakavo. Igwete ga ei:

—Pe'ji ji ve a'ero. Marā ahembo'ehara'ga ei Cristo'ga pe Tupana'ga remimbuhurukara'ga pe ga ko Daviva'ea rymymino'ga jawo? ei Jesus'ga ġa pe. ³⁶ A'reki Daviva'ea tuhē omombe'u nhoġwenonde hako. Nahā ahe ei hako:

“Tupana'ga e'i jipojykaharete'ga pe:

‘Eapy ji pyri ekovo huvihavamo,’ ei ga,” ei ahe.

“Tamongo ti nearō'e'ŷve'ga neremimbotarimova'ea rehe.’

A'ea Tupana'ga ei jipojykaharete'ga pe,” ei Daviva'ea ikwatija hako, ei Jesus'ga.

A'reki Tupana'ga ra'uva Daviva'ea mbo'euka a'ea rehe ikwatijaruka hako, ei ga ġa pe.

³⁷ Daviva'ea e'i Cristo'ga pe jipojykaharete'ga a'ero, ei ga. Ga ko Daviva'ea rymymino'ga jate rūi naerū, ei Jesus'ga onhimombe'gwovo ġa pe ġa mbojapyakavo.

Oarō hete ġa ganhi'iġa a'ero onhimongyheteavo.

Judeus'ga mbo'eharava'ea onhimbohete tehe

(Mateus 23.1-36; Lucas 20.45-47)

³⁸ Igwete Jesus'ga ei ġa mbo'eavo:

—Ahembo'ehara'ga ja rūi ti peko, ei ga. A'reki ġa onhimbohete hete. Oko hete ga opipukuhua rehe tajirepia ġa jawo, ei ga. Opota hete ġa ojipe'ga nhi'igaturame ojive ima'ehai pe pe ko orembo'ehara jawo ġa pe. ³⁹ Ġajatykahava pype ga apypotari huvihava'ga apykava rehe. Toryya jara'ga pyri ġa o'u pota toryvi pe oina, ei Jesus'ga ġa pe. ⁴⁰ Opojka ġa aherembirekokwera'ga mbatera. Igwete ga nhi'imbukuhui Tupana'ga pe novia ojipe'ga ti te'i pyry ore ve jawo. Hahyva'ea po ti kaitu Tupana'ga imondoi ġa pe a'ero nehē, ei Jesus'ga ga pe.

Aherembirekokwera'ea remimondoa

(Lucas 21.1-4)

⁴¹ Igwete Jesus'ga apygi upa ġajatykahavuhua pype itambere'ia rryru'ia pyri. He'yjuhuve'ga ga gwepia ġa inoġame itambere'ia Tupana'ga pe hyru'ia pype. Imbateheteve'ga he'yi inoġi ipype novia. ⁴² Nanime imbatere'ŷvehēa ruri aherembirekokwera'hēa. Igwete moko'i hēa inoġi itambere'ia moedas ipype. ⁴³ Igwete Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ga pe:

—Hepejijo aherembirekokwerahēa repiaga imbatere'ŷvehēa, ei ga ġa pe. Tamombe'u katu ti pe me: Hēaremimondoa koji'i pyry Tupana'ga pe ojipe'ga nemimondoa hohe. 44 A'ereki he'yiva'ea ġa omombyta ojive itambere'ia imondorame, ei ga. Hēa ki a'e te mokoīī jate gwereko itambere'ia novīa. Emo hēa omondo pa ipype, ei Jesus'ga ġa pe.

13

Judeusva'ea jatykahavuhua mondurupavagwama, ei Jesus'ga

(Mateus 24.1-2; Lucas 21.5-6)

¹ Jesus'ga horame ġajatykahavuhua hugwi garemimbo'ehara'ga ei ga pe:

—Jesus, ehepia! Ikatu hete nhandejatykahavuhua, ei ga. Itaruvihavuhua pyvō ġa japojapoi no raka'e, ei ga Jesus'ga pe.

² Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Erehepia nde nhandejatykahavuhua novīa? ei ga. Aerē po ti ndojikojikoga'javi ojogwehe itaruvihavuhua nehē. Omonduru pa po ti ġa ojohugwiugwi inoġa nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

Hahyhetegwama Jesus'gareheve'ga pe

(Mateus 24.3-14; Lucas 21.7-19)

³ Aerē Jesus'ga hoi vvytyruhu pe – perope oliveiras ndyvuhu pe monte das Oliveiras pe. Pevo ga apygi oina ġajatykahavuhua rovai pyteri pe. Igwete ġa nduvi ga pyri Pedro'ga Tiagova'ea no João'ga André'ga. Jara'ga ndovakie'ŷ ġa ei Jesus'ga pe:

⁴ —Emombe'u ti ore ve, ei ġa. Maname po ti ġa nhandejatykahavuhua mondurunduru-pavi inoġa nehē? Marāva'ea po ti Tupana'ga hepiukari na'ē ahemonhimomby'ava'ea nehē ira'agwe hekopavame nehē? ei ġa ga pe.

⁵ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Penhimboko'i ti pejikovo penhimoandyandyja hugwi. ⁶ Aerē po ti ġa nduġanduri onhimongyavo javo tehe nehē. Nhira'āra'āteheavo po ti ġa ei: “Jihi ko Cristoramo ako Tupana'ga remimbuhurukaramo,” e'i tehe po ti ġa nehē, ei ga. A'ea rehe po ti ġa he'yjuhve'ga moandyandyi nehē, ei ga. ⁷ Nahā po ti nehē no. Aerē po ti ġa imombe'ui nehē: “Ira'agwe ġa otavuka ġa pe kiro. Paivohu ojipe'ga tavukari ġa pe no,” e'i po ti ġa pe me nehē, ei ga. Tapembojui ti pejipy'a a'ea rehe, ei Jesus'ga ġa pe. Na tuhē ti hekoī nehē. Emo po ti a'ea rupi mbapavakotyva'ea rūi nehē, ei ga ġa pe. ⁸ Ojipe'ga gwyrivepe'ga po ti otavukavuka ojipe'ga gwyrivepe'ga pe nehē, ei ga. Omyomyi po ti yvya avo nehē. Pevo po ti yvya imyimy nehē no. Momina po ti mbatera i'uhavamo nehē, ei ga. Nahā po ti hahy rambugwe vvyakotyve'ga pe nehē, ei ga. Kunhangwera'ga gwa'ra'ga mbo'aġwerirame hahy rambugwe ġa pe. Na jitehe po ti hahy rambugwe vvyakotyve'ga pe nehē mbapava koty nehē no, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe.

⁹ —Penhimboko'i ti, ei ga ġa pe. Pe jireheva'ea ġwaramo po ti nharōe'ŷve'ga pe pyhygi pe nderogwovo imohiġatuhara'ga pyri nehē. Ojatykahava pype po ti ġa pe nupanupāi nehē, ei ga. Ga po ti pe nderohoi gwuvihavuhu'ga pyri gobernadores'ga pyri nehē no ġa ko Jesus'gareheva'ero javo nehē. Pevo po ti pe ami a'ero penhimombe'ukatuavo ġa pe nehē, ei ga. ¹⁰ Jireheve'ga po ti imombe'umbe'ui na'ē pyryva'ea ojipe'ga gwyrivepe'ga pe nhaporemō ji mombe'gwovo ġa pe nehē. Aerē po ti ihoi mbapavakotyva'ea apiavo nehē, ei Jesus'ga ġa pe. ¹¹ Ga po ti pe pyhy pe nderogwovo imohiġatuhara'ga pyri nehē. Pe nderohorame tapemomyi ti pejipy'a penhi'ġagwama rehe nehē marāi po ti ji ġa pe javo nehē, ei ga ġa pe. Ihorame penhi'ġa apiavo po ti Tupana'ga ra'uva ikwahavukari pe me pe mbo'eavo nehē, ei ga. A'ero po ti pehe jate rūi pe nhī'ġi nehē. Tupana'ga ra'uva pe monhi'ġi nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

¹² —Gwe'ya'ga vehevi po ti ġa ġa mondoukari ġapo pe nehē tojuka ti ġa ġa javo nehē. Jara'ga po ti oirū'ga mondoukari ġapo pe nehē, ei ga. Jara'ga po ti gwa'ra'ga mondoukari tojuka ġa javo. Jara'ga po ti ġa nhimonha'ngai uva'ga ndehe ġa jukavouka nehē, ei Jesus'ga ġa pe. ¹³ Okouhu pa po ti ġa pe ndehe nehē pe jireheva'ero ġwaramo nehē. Po ti pe nhimboitai avurama pejipohire'yama ji hugwi nehē, a'ero po ti Tupana'ga pe mongoi ojipyri nehē, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe.

Jesus'ga omombe'u aerēva'ea hahyheteva'ea

(Mateus 24.15-28; Lucas 21.20-24)

¹⁴ Igwete Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ga pe no:

—Aerē po ti pe hepiagi ite'varuhuheteheteva'ea l'ama nehē – pevo po no'amuhūi ramo, ei ga. Tupana'ga noaronhuhū a'ea opohia judeus'ga jatykahavuhua hugwi a'ea rehe nehē, ei ga. (Kiroki ga onhi'ġi kiro ikwatijara pe – tokwaha ti ga a'ea.) Aerē po ti pe a'ea repiagi pevo nehē, ei Jesus'ga ġa pe. Pe hepiagame Judéiapeve'ga ti toka'nhyka'nhy onhana vvytyruhu pe xamanoyme ti javo nehē, ei ga. ¹⁵ Kiroki ġa oko ongapereuhuva'ea arimo a'ea rupi

– tojvyipe ti ġa ogwovo okie'yma onga pype ombatera rerogwovo nehē. Toka'nhympie ti ġa onhana, ei ga. ¹⁶ Kiroki ġa oporavyky ko pe a'ea rupi – tojivyryme ti ġa onga pe tapy'ynhapira rerogwovo nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

¹⁷ —Iporia'i po ti ipuru'ave'ga a'ea rupi oka'nhyopotarame nehē. Iporia'i po ti omoka'mbuve'ga no gwa'yra'ga nenonhambotarame nehē, ei ga. ¹⁸ Pe'ji ti Tupana'ga pe a'ero turyme ti akolja hahyva'ea yapohua rupi. A'ereki ahe onhani gwerevi oka'nhyama a'ea rupi, ei Jesus'ga ġa pe. ¹⁹ Ite'varuhuheteheteve'a ea urame po ti hahy hete ġa pe nehē. Nanongara ndogwerecoa'javi Tupana'ga rembiapoagwera jate hako. Aerē po ti ndogwerecoa'javi nanongara nehē no, ei Jesus'ga ġa pe. ²⁰ Hahyheteva'ea po ti tiruahū ranuhū ġa pe nehē, ei ga. Hahyheteva'ea gwama rehe ojapyakarame Tupana'ga ei hako: “Po ti okombegwe hahyheteva'ea ġa pe nehē, a'ero po ti ġa papavi nehē,” ei ga hako, ei Jesus'ga ġa pe. Tupana'ga nhagataruhu a'ero ġa ndehe okovo – kiroki ġa ga omo'emo'ē ojive. Nurā ga ei: “Namombegweukari ti ji hahyva'ea ġa pe a'ero nehē,” ei Tupana'ga hako, ei ga imombe'gwovo ġa pe.

²¹ Igwete Jesus'ga ei ġa pe no:

—Po ti ojipe'ga etehei pe me nehē: “Pehepia. Agwa ko Cristo'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga.” Taperoviari ti ġa a'ero nehē, ei ga ġa pe. Po ti ojipe'ga etehei pe me nehē: “Pehepia. Cristo'ga ko pevo u.” Taperoviari ti ġa na jitehe no, ei Jesus'ga ġa pe. ²² Aerē po ti ojipe'ga nduġanduri nehē jihi ko ako Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo jawo tehe nehē. Ojipe'ga po ti ġa nduġanduri nehē no jihi Tupana'ga nhi'iga mombe'uharamo jawo tehe nehē, ei ga. Ahemonhimomby'ava'ea po ti ġa japojapoi hepiuka nehē timoandyandi ti ġa jawo nehē. Tupana'ga remimo'ehara'ga vehevi po ti ġa ġa moandyandyipotari nehē novia, ei ga ġa pe. ²³ Penhimboko'i ti a'ero pejikovo. A'ereki ji amombe'u jipe pe me pe momoranduva tapemoandyandyjukaryme ti ġa jawo, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe.

Jesus'ga rura'javagwama

(*Mateus 24.29-31; Lucas 21.25-28*)

²⁴ Igwete Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ga pe no:

—Hahypavirē

“po ti igwevi kwara nehē.

Jahya po ti nombokojahua'javi nehē no”, ei ga.

²⁵ “Jaytata'ia po ti indurundurugi yvaga hugwi nehē.

Yvagipeva'ea po ti igwygwymy nehē ipopoakava'ea”, ei Jesus'ga ġa pe.

²⁶ A'ero po ti vvyakotyve'ga jirura'java repiagi nehē. Yvaġati'ga pype po ti ji ruri nehē jipopoakahetea pyvō. Nhirendy'ja hete po ti ji jituha nehē, ei Jesus'ga ġa pe. ²⁷ A'ero po ti ji jipyrive'ga pe yvagipeve'ga pe nehē: “Peho ti kiro nhiremimo'ehara'ga nderua nehē,” a'e po ti ji jawo ġa pe nehē, ei ga. A'ero po ti ġa hoi ga mono'oga ġa nderupava ġagwyġagwrya hugwi nhaporemō nehē. Gweru po ti ġa ġa kwara pora hugwi kwara hoa hugwi no tyapyra hugwi nhimbya hugwi no, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe.

Figo'yva figueira ahe mbo'e

(*Mateus 24.32-35; Lucas 21.29-33*)

²⁸ Igwete Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ga pe no:

—“Maname po ti ihoi japiavo nehē?” pe'ji ko pe ji ve ko. Penhimbo'e ti a'itituhēva'ea rehe figo'yva repiaga a'ero, ei ga ġa pe. Pe hepiagame figo'yva huangy'ria, a'ero pe ei jipi: “Kwaria ġweri'kiro.” ²⁹ Na jitehe hepiagame hahyheteva'ea po ti pe ei nehē: “Kiro mbapava koty,” ei Jesus'ga ġa pe. ³⁰ Amombe'u katu ji pe me, ei ga. Agwamove'ga ndekojirame po ti akolja ihopavi japiavo nehē, ei ga. ³¹ Aerē po ti ahana'ja kwara. Yvya po ti ahana'ja nehē no. Nhirembi'ea ki a'e te okoe'yumi a'itituhēva'ero opopoakaramo avuirama nehē, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe.

Maname po ti Jesus'ga rura'javi nehē?

(*Mateus 24.36-44*)

³² Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Ahe ndokwahavi kwara jirura'javame nehē marananime po ti nehē jawo, ei ga. Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga ndokwahavi. Ji vehevi Tupana'ga ra'yramo ndakwahavi no, ei ga. Jiruva'ga jate okwaha jirura'jahava, ei ga ġa pe. ³³ Penhimboko'i ti. Pejirokwa ti nhinhi'iga rendukatua rehe ji mboha'uva. A'ereki pe ndapekwahavi jirura'jahava, ei ga ġa pe.

³⁴⁻³⁶ Igwete ga ei ġa pe no:

—Tamombe'u ti pe me jirura'java javijiteheva'ea a'ero, ei ga. A'ereki ji ko onga jara'ga ja – kiroki ga oho ojipe'ga gwryi pe. Ohorame ga ei ojipyrive'ga pe: “Pereko katu ti nhimbatera

ji ve jirakykweri,” ei ga ġa pe, ei ga. Ga mbojogwetavamo ga ġa mbojavavykyi a'ero ġa mbojogwerekovo. Ojipe'ga pe ga ei: “Mytu'ē me e'ā hepiakatuavo nhironga,” ei ga, ei ga. Ga ndokwahavi reki ijara'ga ruragwama, ei Jesus'ga ġa pe. Po ti hepiakatuahara'ga ndohepiakatui garonga okia ga rura'javame nehē, a'ero po ti ijara'ga hepiagi ga kirame nehē, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe.

—Na jitehe ji ei pe me a'ero: Pejirokwa ti nhinhi'īga rendukatua rehe, ei Jesus'ga ġa pe. A'ereki pe ndapekwahavi jirura'jahava nehē. Mara'ngu po ti ppytunimo jitua nehē ppyhaji katu nehē? ei ga. Mara'ngu po ti ko'egatue'yma rupi jitua nehē? ei ga ġa pe. Pe nhimboha'uve'yname po ti ji rura'javi nehē, ei ga. Po ti pe ndapejirokwari nhinhi'īga rendukatua rehe ji rura'javame nehē, a'ero po ti ji hepiagi pejirokware'yma nehē! ei ga. ³⁷Pejirokwa ti hehe a'ero, a'e ji pe me, ei ga. Poro jitehe ji ei jireheve'ga pe nhaporemno. Pejirokwa tuhē ti hehe, ei Jesus'ga ġa pe.

14

Ojuka pota ahe Jesus'ga

(Mateus 26.1-5; Lucas 22.1-2; João 11.45-53)

¹Aerē judeus'ga japoġweriframe toryva ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga nhomonhi'īgi ojogwerekovo judeus'ga mbo'ehara'ga pavēi. Yapoa rupie'yumi judeus'ga mokōi japo toryva. A'ea rupi memei ġa japyakai ġwamonhava'ea ruragwera rehe Egitopeve'ga gwyra hugwi. Ojipejiva'ea pe ga ei Páscoa. Ojipea rupi toryva rupi ko ga i'ui pāo ndovuriva'ea jipi. Kiro judeus'ga toryva japoġweriframe ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga nhomonhi'īgi judeus'ga mbo'ehara'ga pavēi ojogwerekovo.

—Marā re po ti nhande Jesus'ga pyhynhimimukari ga jukavouka nehē? ei ġa ojohupe. Mokōi nhande kirame po ti nhande japoukari toryva nehē, ei ġa. ²A'ea rupi rūi po ti nhande ga pyhygukari he'yjuhuve'ga ti tojogwayvayvayme ga rehe, ei ġa ojohupe.

Gweka'vo ahe nhandya Jesus'ga akaġa rehe

(Mateus 26.6-13; João 12.1-8)

³Igwete Jesus'ga rekoj cidade de Betânia pe. Igwete ga i'ui mbatera ijaijauhugwera'ga rongga pe Simão'ga rongga pe. Nanime hēa heruri parfume nhandya hyru'ia pype. He'yjuhu hēa omondo itambere'ia nhandya rehe imombaravipyre'yva'ea rehe. Igwete hēa heruri ika'mbiga hovapytymbava heka'voga Jesus'ga akaġa rehe. ⁴A'ero jara'ga nhimonha'ngai hēa rehe.

—Maranuhūrame hēa jigwaraitheuhui nhandya rehe? ei ġa ojohupe. ⁵He'yjuhuva'ea itambere'ia trezentos po ġa ikwepygi hēa pe nhandya rehe ramo. A'ero po hēa imondoi itambere'ia imbatere'yve'ga pe ramo, ei ġa. Emo hēa gweka'vopavipe reki Jesus'ga akaġa rehe, ei ġa ojohupe.

Igwete ga nhimbohavi onhi'igahyavo hēa pe. ⁶Emo Jesus'ga e'i ġa pe:

—Na hēa rekoj jate. Maranuhūrame pe hēa mbote'varuhu pota? ei ga ġa pe. A'ereki hēa oko katu katu imbhua ji ve, ei ga. ⁷Nane'yumi po ġa ndekoi pe pavēi imbatere'yve'ga jipi. Pe ga pokopotarame po pe ġa pokogi jipi. Ji po ti a'ea nakombegwei pe pyri nehē, ei Jesus'ga ġa pe. ⁸Nanongara jate hēa gwereko, nanongara hēa ombuhu ji ve. Ji manoa renonde hēa imongyi nhandya jira'oa rehe nhit'yhava rupiaramo, ei ga. ⁹Tamombe'u katu ti pe me: Yvyakotyve'ga pe nhaporemno ti ġa imombe'ui pyryva'ea ji mombe'gwovo nehē. A'ea rupi ti ġa hēa mombe'ui nehē no tokwaha pa ti ġa hēaremimbuhuragwera, ei Jesus'ga ġa pe.

Tapyhyguka ti Jesus'ga pe me, ei Judasva'ea

(Mateus 26.14-16; Lucas 22.3-6)

¹⁰Aerē Judas Iscariotesva'ea – ahe ko dozeve'ga pyteripeva'ea Jesus'ga remimbo'eharava'ea novia – kiro ahe hoi ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga pyri. Igwete ahe ei ġa pe:

—Tapyhyguka ti Jesus'ga pe me, ei Judas Iscariotesva'ea ġa pe.

¹¹Igwete ga ndoryndoryvamo ahe renduvame.

—Toromondo ti itambere'ia nde ve gapyhygukara ikwepykavamo a'ero, ei ġa ahe ve.

Aerē ahe jirokwapotari hehe a'ero, marā po ti ji ga pyhygukari ga pe javo.

Jesus'ga o'u gwemimbo'eharava'ea pavēi Páscoa rupi

(Mateus 26.17-25; Lucas 22.7-14, 21-23; João 13.21-30)

¹²Kiro Jesus'ga remimbo'ehara'ga nduri Jesus'ga pyri. A'ereki judeus'ga oapouka kiro toryva – kiroki a'ea rupi ġa o'u pāo ndovuriva'ea. A'ea rupi jitehe judeus'ga ojuka cordeiros Páscoa rupiaramo ti'u javo. Cordeiros jukahava rupi garemimbo'ehara'ga nduri Jesus'ga pyri. Igwete ġa ei ga pe:

—Mome po ti ore hoi Páscoa rupiara imboavujikwea nde i'ui nehē? ei ga ġa pe.

¹³ Igwete ga ei mokonha'ga pe:

—Hepejigwovo cidade pe. A'ero po ti pevove'ga pe novati yhya rerua hyrua pype nehē, ei ga. Peho ti ga reviri. ¹⁴ Ga horame onga pype ti pe'ji onga jara'ga pe, ei ga. Pe'ji ti ga pe: “Nhanembo'ehara'ga e'i nde ve: 'Mome i'ukava ruvi? Ta'u ti mbatera pevo nhiremimbo'ehara'ga pavēi,' ei ga nde ve.” Peho ti javo ga pe a'ero, ei Jesus'ga ga pe. ¹⁵ A'ero ti ga hepiukari pe me i'ukavuhua onga jo'aripeva'ea. Pevo gwereko jipe mesa aheapykava. Pevo ti pemboavujikwe mbatera nhande ve a'ero nehē, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁶ Nahā ga mokonha'ga mondoukari cidade pe. Igwete ga hepiapavi garemimombe'ua. Igwete ga imboavujikweri mbatera inoga Páscoa rupiara.

¹⁷ Ypytunimo Jesus'ga dozeve'ga nderohoi pevo ga nderokiavo. ¹⁸ Igwete ga i'ui ojopyri upa. Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Amombe'u katu ji kiro pe me: Pepyteripeve'ga po ti ji pyhyguka ji mondovouka gapo pe nehē, ei ga. O'u ga kiro ji pavēi, ei ga ga pe.

¹⁹ A'ero ga ndovy'ari okovo. Onhinanhinani ga ei ga pe:

—Ji rūi re po? ei ga ga pe.

²⁰ —Ga ko opymi pāo tyhya pype ji pavēi i'gwovo pepyteripeve'ga, ei Jesus'ga dozeve'ga pe. ²¹ Kiro po ti ji manoi nehē. A'ereki kiro oho japiavo nhimombe'upyra – kiroki a'ea ahe okwatija ji momba'gwovo hako, ei ga. Emo tiruahū hete ti ga pe – kiroki ga ji mondouka gapo pe. Po ga ndojihuvi hamo, a'ero po koji'i pyry ga pe hamo. Tupana'ga po ti ombohay hete ga pe nehē, ei ga.

Jesus'ga omondo ahe ve pāo vinho reheve

(Mateus 26.26-30; Lucas 22.15-20; 1 Coríntios 11.23-25)

²² Ga i'urame Jesus'ga ipyhygi pāo. Igwete ga nhi'igi Tupana'ga pe ndepyyri hete nde imbuhua ore ve javo. A'ero ga haygwe'rogī ima'ema'eamo gwemimbo'ehara'ga pe. Igwete ga ei ga pe:

—Pepyhy i'gwovo. A'ea ko jira'oa, a'e ji jupe, ei ga.

²³ Aerē ga ipyhygi copo – kiroki gwereko vinho. Igwete ga nhi'igi Tupana'ga pe ndepyyri hete nde imbuhua javo. A'ero ga imondoi ga pe. Igwete ga nhaporemo i'ui jugwi a'ero upa.

²⁴ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—A'ea ko jirekoa, a'e ji jupe, ei ga. Aheka'voguka po ti ji jirekoa ga pe jijjukauka nehē, ei ga. Nahā po ti ji manoi vvyakotyve'ga ndepyyga. A'ereki Tupana'ga e'i ipyahuva'ea momba'gwovo: “Garekoa reka'vogame po ti ji imombori gandekote'varuhua ga hugwi,” ei ga. Nurā jirekoa reka'voga gwaramo a'iti hete tuhē po ti Tupana'ga imombori he'yjuhuvē'ga ndekote'varuhua ga hugwi nehē gwembi'ea rupi nehē, ei Jesus'ga ga pe. ²⁵ Amombe'u katu ji pe me: Kiro ti ji nda'apoa'javukari nanongara toryva vinho gwovo pe nderekovo nehē. Aerē po ti nhanderuvihavuhuhetero Tupana'ga japoukari ji ve toryva gwonga pe vyagi pe nehē. A'ea rupi po ti ji japoi toryva nhande ve a'ero nehē hajiheva'ea ipyahuva'ea, ei Jesus'ga ga pe.

²⁶ Igwete ga nhimby'yi Tupana'ga mboheteavo aerē ogwovo monte das Oliveiras pe.

Jesus'ga omomorandu Pedrova'ea nahā ti ne'mbe javo

(Mateus 26.31-35; Lucas 22.31-34; João 13.36-38)

²⁷ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Pepohi pa ti pe ji hugwi nehē, ei ga. A'ereki Tupana'ga rembikwatijarukara omombe'u nhogwenonde a'ea, ei ga. Ikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'iga hako.

“Tupana'ga e'i:

‘Tajukauka ti ovelhas repiakatuhara'ga nehē,’ ei ga.

‘Ga jukarame po ti ovelhas nhi'igwahegwahemi nehē,’ ei Tupana'ga hako,” ei ga.

Igwete Jesus'ga ei no:

—Pe po ti na jitehe a'ero nehē no. Ga ji jukarame po ti pe nhi'igwahembavi nehē no, ei ga.

²⁸ Emo nhimbogweravirē nhimanoa hugwi po ti ji hoi Galiléiapeve'ga gwyyri pe jitekovo pe nenonde nehē, ei ga ga pe.

²⁹ Igwete Pedro'ga ei ga pe:

—Jara'ga po ti opohipavipe nde hugwi. Jihi po ti ndapohira'gwami nde hugwi, ei ga Jesus'ga pe novia.

³⁰ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—A'itituhēva'ea ti ji ei nde ve: Kiro'gwe ypytunimo inamuti'ga nhi'iga renonde po ti nde ei ji ve nehē: “Ji ndakwahavi Jesus'ga.” Trēs po ti nde ea'jaa'javi ji ve nehē. Kirē po ti mokōi inhi'iga'javi inamuti'ga nehē, ei Jesus'ga ga pe.

³¹ Igwete Pedro'ga nhi'igahyi ga pe:

—Po ti ga ji jukai nde reheve, a'ero po ti ji nda'ei tuhē te a'ea nde ve nehē, ei ga.

A'ea jitehe jara'ga ei Jesus'ga pe no.

*Jesus'ga oko matetȳhava pype Getsĕmani pe
(Mateus 26.36-46; Lucas 22.39-46)*

- ³² Igwete Jesus'ga hoi Getsĕmani pe. Igwete ga ei ġwemimbo'ehara'ga pe:
—Avo pejuwete pejiapyapyga, ei ga. Taho na'ĕ ti nhinhi'ġga Tupana'ga pe, ei ga ġa pe.
- ³³ Igwete ga ġa nderohoi Pedro'ga Tiagova'ea. Joāo'ga ga gweroho no. Kiro omboju hete
Jesus'ga opy'a. Ndovy'arihu hete ga. ³⁴ Igwete ga ei ġa pe:
—Jivy'are'yma ji juka gweri, ei ga. Avo ti pepyta pejikire'yma, ei Jesus'ga ġa pe.
- ³⁵ Hehemo'i ga hoi a'ero. Igwete ga nhinoġi ojovapyvo onhi'ġga Tupana'ga pe.
—Nde ipotarama terembuhurukari hahyva'ea ji apiavouka, ei Jesus'ga ġa pe. ³⁶ Apġ, ei
ga, nde erekwaha imongopava neremimbotarimova'ea rehe. Nurā ji ei nde ve: Terem-
buhurukari hahyva'ea ji ve a'ero, ei ga. Emo nhiremimbotarimova'ea rupi rūi ti eko.
Enhimimbotarimova'ea rupi ti eko, ei Jesus'ga ġa pe.
- ³⁷ Kirĕ ga jivyr'a'javi ua trĕsve'ġa ndepiaga. Oki pa reki ġa upa. Igwete ga ei Pedro'ga pe:
—Simāo Pedro, ei ga. Erekĭ nde ejupa? Nerenhimomiranami'i'ġi nde ejopehyja pe naerū?
ei ga ġa pe. ³⁸ Tapekiri ti, a'e ko ji pe me ko, ei ga. Penhi'ġi ti Tupana'ga pe. Pe'ji ti ga pe:
“Ore poko ti torokote'varuhupotaryme ti ore,” pe'ji ti Tupana'ga pe, ei ga. Peko pota pe
Tupana'ga nhi'ġga rupi novġa. Emo Tupana'ga pe pokoge'ymame pe napenhimomiranami
pete'varuhuro ġwaramo, ei Jesus'ga ġa pe.
- ³⁹ Igwete Jesus'ga hoa'javi onhi'ġga Tupana'ga pe.
—Nde ipotarama terembuhurukari hahyva'ea ji ve, e'ia'ja ga Tupana'ga pe.
- ⁴⁰ Aerĕ ga rura'javi trĕsve'ġa pyri. Okipava'ja ġa upa. A'ereki ura'ja ġa pe ġa ndopehyi-
hetea. Nonhi'ġa'uvi ġa pe a'ero.
- ⁴¹ Igwete ga hoa'javi onhi'ġga Tupana'ga pe. Aerĕ ga jivyr'a'javi trĕsve'ġa pyri.
—Pekirijihu pe pejjupa? ei Jesus'ga ġa pe. Kirupi pekiratete, ei ga. Kiro ihoi japiavo ji
pyhygukahava. Kiro po ti ġa ji kwava'ġgi okote'varuhuve'ga po pe nehĕ, ei Jesus'ga ġa pe.
- ⁴² Pevy kirogwe. Pehepia. Kiro ki ga u jipyhygukahara'ga. Xaho ga rovatiamo a'ero, ei ga
ġa pe.

Opyhyguka ahe Jesus'ga

(Mateus 26.47-56; Lucas 22.47-53; Joāo 18.3-12)

- ⁴³ Jesus'ga nhi'ġame ġwemimbo'ehara'ga pe kiro Judasva'ea ruri pea rupi – kiroki
ahe dozeve'ga pyteripeva'ea ġaremimbo'eharava'ea novġa. He'yjuhuve'ga ahe gweru
ojupi. A'ereki xava'eve'ga ikwava'ĕhara'ġa nduvihava'ga no judeus'ga mbo'ehara'ga no –
judeus'ga moġitahara'ga nhaporemō ombuhuruka he'yjuhuve'ga Judasva'ea rupi topyhy
ti ġa Jesus'ga javo. Ga gweru itakyhea'javuhuva'ea mbuahava reheve a'ero. ⁴⁴ Judasva'ea
e'i jipe ġa pe:
—Tabeja na'ĕ ti Jesus'ga repiuka pe me. A'ero ti pepyhygahya ga rerogwovo, ei ahe ġa pe.
- ⁴⁵ Kiro Judasva'ea ruri a'ero ogwovo Jesus'ga rehei katu.
—Kiro ji ruri nde pyri, ei ahe Jesus'ga pe ombo'ehara'ga pe.
Igwete ahe Jesus'ga bejjai. ⁴⁶ Kiro ġa Jesus'ga pyhygi a'ero. ⁴⁷ Pevy Jesus'gareheve'ga reko
o'ama Jesus'ga pavĕi. Igwete ga ipyhygi oitakyhea'javuhuva'ea takyti ġa javo novġa. A'ea
ga imondoi ikwava'ĕhara'ġa nduvihavuhu'gapyrive'ga rehe ga nambi'oga novġa. ⁴⁸ Igwete
Jesus'ga ei pevove'ga pe:
—Amovahi po ji governo naerū? ei ga. Nurā pe heruruhui itakyhea'javuhuva'ea
mbuahava reheve ji pyhyga naerū? ei ga ġa pe. ⁴⁹ Nane'ymi ji reko pe pavĕi nhande-
jatykahavuhua rokari pe ġa mbo'eavo jipi, ei ga. A'ea rupi pe ndajipyhyguhui oji'i. Emo
pe ji pyhyguka kiro aherembikwatjaragwera rupi ahenhi'ġpo'ruavo, ei Jesus'ga ġa pe.
- ⁵⁰ Igwete Jesus'ga remimbo'ehara'ga pohipavi ga hugwi onhana oka'nhyama. A'ero
Jesus'ga pyhyhara'ga ga rerohoi ga rerekovo.
- ⁵¹ Igwete ipyahuve'ga ruri Jesus'ga reviri. Ojipeji opira ga omongi herua i'arimova'ea
jate. Igwete Jesus'ga pyhyhara'ga ga pyhypotari novġa. Emo ġapiratehea ġa opyhy. ⁵² Igwete
ga hemi ġugwi taka'nhy ti ġa hugwi javo. Igwete ga henonhani opire'yma rerogwovo a'ero.

Jesus'ga oko judeusva'ea moġitaharava'ea rovai pyteri pe

(Mateus 26.57-68; Lucas 22.54-55, 63-71; Joāo 18.13-14, 19-24)

- ⁵³⁻⁵⁶ Igwete ġa Jesus'ga rerohoi ikwava'ĕhara'ġa nduvihavuhu'ga ronga pe Caifās'ga ronga
pe. Oro Pedro'ga, irupe ga ruri Jesus'ga reviri okari pe ovahema. Pevy ga apygi guardas'ga
pavĕi ojipe'eavo tata ppyvo.
- Igwete ġa Jesus'ga rerohoi onga pe. A'ero judeus'ga moġitahara'ga jatykatykapavi ik-
wava'ĕhara'ġa nduvihava'ga jara'ga pavĕi. Gahā tuhĕ ojatyka jipi henduva judeus'ga nhi'ġga
ġa imbojarama mbatera ojipe'ga ndehe. Igwete judeus'ga moġitahara'ga nhaporemō
ojipe'ga ndekari kiro tombojamboja ti ġa ite'varuhuva'ea Jesus'ga rehe javo. A'ereki
ġa ojukauga pota ga. He'yi reki ġa novġa – kiroki ġa u o'mbeo'mbero nahā Jesus'ga

rekote'varuhui javo tehe. Emo ndojo'jajo'javi reki ġanhi'iga. Nurā ġamogitahara'ğa nde'i: "A'iti gamombe'ua. Nurā tijuka ga," nde'i ġa.

⁵⁷⁻⁵⁸ Aerē ojipe'ğa po'ami o'mbero ġa pe. Igwete ġa etehei:

—Orohendu ore Jesus'ğa nħi'iga ikwehe, ei ġa. "Tamondurunduru ti aġa Tupana'ğa ruhava," e ko ga ikwehe, e'i tehe ġa. "Akwaimbae'ğa oapo agwa," ei ġa. "Emo mokōi ti ji herokiri japopava irūa nehē – kiroki vvyakotyve'ğa ndoapokwahavi," ei ġa, ei ġa imombe'uteheavo ġa pe novīa.

⁵⁹ Emo ġanhi'iga vehevi ndojo'javi.

⁶⁰ Igwete Caifás'ğa po'ami ua gandovai pyteri pe. Igwete ga ei Jesus'ğa pe:

—Marāi nde a'ero ejihe ġa imbojambojarama naerū? ei ġa. Nerenhimombe'uuhui nde ekovo naerū? ei ġa Jesus'ğa pe.

⁶¹ Jesus'ğa nonħi'igi reki upa onħi'ipotare'yma ġwaramo. Igwete ga ea'javi Jesus'ğa pe:

—Ndehe re koi Cristoramo ereko naerū Tupana'ğa remimbuhurukaramo? Nde ereko nħaneremimbohetehara'ğa ra'yramo Tupana'ğa ra'yramo? ei ġa. Enħimombe'u katu ti ore ve a'ero, ei ġa ġa pe.

⁶² —A'ea ko ġi. Tupana'ğa ġi mbuhuruka avo vyva koty, ei Jesus'ğa ġa pe. Igwete po ti pe ġi repiagi nehē ġi apygame ipopoakaheteve'ğa pyri Tupana'ğa pyri jitekovo huvihavamo nehē, ei ġa. Pehepia po ti pe ġi rura'javame vvaġatiġa pype ua vyva koty nehē no, ei Jesus'ğa ġa pe.

⁶³ Igwete Caifás'ğa nħimboahihetei Jesus'ğa nħi'iga henduvame. Nurā ga imbotararagi opira onħimongouhu ga Tupana'ğa'java'ero javo. Igwete ga ei jara'ğa pe:

—Kīrupi tuhē ojipe'ğa nemimombe'ua nħande ve. A'ereki ga tuhē e'iuhu ojive, ei ġa.

⁶⁴ Pehendu ko pe ġanhi'iga ko. Onħimongouhu ga Tupana'ğa'java'ero, ei ġa. Marā po ti nħande ga rerekoi naerū? Marāi pe ġa pe? ei ġa jara'ğa pe.

Igwete ġa epavi ġa pe:

—Okō te'varuhu tuhē ġa. Tomano po ġa hamo! ei ġa.

⁶⁵ Kiro ġa nyvuni ga rehe. Igwete ġa hovapiari gareakwara tapy'ynhapira pyvō. Igwete ġa kwaġakwari ga rehe.

—Ma'ğa okwa nde rehe? Ekwaha ti, ei ġa ġa pe ġa rerekomemuamo.

Igwete guardas'ğa ġa rovapetepetegi no.

Ndakwahavi ġi Jesus'ğa, e'ia'jaa'ja Pedrova'ea

(Mateus 26.69-75; Lucas 22.56-62; João 18.15-18, 25-27)

⁶⁶ A'ea ja okari pe Pedro'ğa apygi guardas'ğa pavēi ojipe'eavo. Igwete Caifás'ġapryivehēa ruri. ⁶⁷ Pedro'ğa repiagame hēa ġa repiahetei.

—Nde ko Nazarēpeve'ġapavēiva'ea Jesus'ġapavēiva'ea, ei hēa ġa pe.

⁶⁸ —A'ea rūi ġi! ei Pedro'ğa o'mbero. Gara pe nde ei? ei ġa hēa pe.

A'ero ga hoi ahehohava rupi. Nanime inamutiġa nħi'igi. ⁶⁹ Igwete hēa ġa repiagi pevo. Hēa ea'javi pevove'ğa pe:

—Aġwa'ğa ko Jesus'ġapavēive'ğa.

⁷⁰ Igwete Pedro'ğa ea'javi o'mbero:

—A'ea rūi ko ġi!

Aere'ī pevove'ğa ea'javi Pedro'ğa pe:

—A'iti nde ġapavēiva'ea. A'ereki nde Galilēiapeva'ea no, ei ġa ġa pe.

⁷¹ Igwete Pedro'ğa nħi'igahyi ġa pe:

—A'ittituhēva'ea ġi a'e pe me. Ji ndakwahavi tuhē akoja'ğa, ei ġa ġa pe. Ji mberame pe me po ti Tupana'ğa imbohahyi ġi ve hamo, ei Pedro'ğa ġa pe novīa.

⁷² Nanime inamutiġa nħi'iga'javi. A'ero Pedro'ğa ikwahava'javi Jesus'ğa nħi'igagwera ojive. A'ereki opyhyga renonde Jesus'ğa omombe'u ġipe ġa pe javo. "Inamutiġa nħi'iga'java rupi po ti trēs nde ea'jaa'javi ġi ve: 'Ji ndakwahavi Jesus'ğa,'" e'i ġipe Jesus'ğa Pedro'ğa mbeaġwama mombe'gwovo ġa pe.

Kiro Pedro'ğa ikwahava'javi ġanhi'igagwera. Omboju Pedro'ğa py'a. A'ero ġa jehe'ohetei o'ama.

15

Pilatosva'ea eagwera Jesus'ğa pe

(Mateus 27.1-2, 11-14; Lucas 23.1-5; João 18.28-38)

¹ Ypyhajive judeus'ğa moġitahara'ğa jatykatykaa'javi ikwava'eħara'ğa nduvihava'ğa xava'eve'ğa pavēi judeus'ğa mbo'ehara'ğa pavēi. Igwete ġa nħaporemō ġa jatykai nħanahā ti tireko Jesus'ğa a'ero javo. Igwete ġa Jesus'ğa kwarukari ġa rerogwovouka governador'ğa pyri Pilatos'ğa pyri. ² Igwete Pilatos'ğa ei Jesus'ğa pe:

—Nde ko judeus'ğa nduvihavuhetero ereko naerū?

Igwete Jesus'ga ei:

—Ndehe ko ere poha.

³ Igwete ikwava'ehara'ga nduvihava'ga imbojambojatehei Jesus'ga rehe. Emo Jesus'ga nonhi'kwepengi ga onhi'ipotare'yama gwaramo ga pe. ⁴ Igwete Pilatos'ga ea'javi ga pe:

—Nerenhi'igihũ nde ga pe naerũ? ei ga. Erehendu nde ganemimbojaruhua ejihe, ei ga Jesus'ga pe novia.

⁵ Emo Jesus'ga nonhi'kwepengi ga no. Nurã Pilatos'ga nhimomby'ai ga rehe.

Pilatosva'ea ojukauka Jesus'ga

(Mateus 27.15-26; Lucas 23.13-25; João 18.39–19.16)

⁶⁻¹¹ Kiro he'yjuhuve'ga nduri javo Pilatos'ga pe.

—Pãscõa japo nanani nde cadeiappeve'ga mbopiro'yi ga mohema cadeia hugwi oreremimbotarimo. Emohemuka ga kiro a'ero, ei ga Pilatos'ga pe.

Igwete Pilatos'ga ei ga pe:

—Tamohemuka ti ga a'ero – kiroki ga pe ga ei judeus'ga nduvihavuhuhete'ga, ei ga. Ga mohema pe pepota a'ero? ei ga ga pe.

A'ea Pilatos'ga ei he'yjuhuve'ga pe. A'ereki ga e'i oyvyteri pe: “Ikwava'ehara'ga nduvihava'ga onhimyrõ reki Jesus'ga rehe,” ei ga. “Nurã ga ga pyhygukari ga reruruka ji pyri,” ei Pilatos'ga. Nurã ga ei he'yjuhuve'ga pe: “Gamohema pe pepota?” Emo ikwava'ehara'ga nduvihava'ga omomymomyi he'yjuhuve'ga Barrabás'ga pe pe'ji javo. A'ea ja Barrabás'ga oko cadeia pype ojipe'ga pavêi. A'ereki ga otavuka gwuvihava'ga pe. Igwete Barrabás'ga gwuvihava'gareheva'ea jukai. Emo ikwava'ehara'ga nduvihava'ga omomyi he'yjuhuve'ga Barrabás'ga pe pe'ji javo Pilatos'ga pe. Nurã ga ega'ei ga pe:

—Barrabás'ga koi emohemuka ore ve, ei ga ga pe.

¹² Igwete Pilatos'ga ea'javi ga pe:

—Oro ga – kiroki ga pe pe ei oreruvihavuhuhete'ga – marã po ti ji ga rerekoi nehẽ naerũ?

¹³ —Ekutuguka ga yva rehe ga mbovyruka tomano ga, ei ga onhi'iga mbuhua ga pe.

¹⁴ —Maranuhũrame ti ji ga kutugukari naerũ? Marã tuhẽ garekote'varuhua naerũ? ei Pilatos'ga ga pe.

Igwaigwavete reki ga onhi'iga mbuhuri ga pe a'ero.

—Embovyruka tuhẽ ga.

¹⁵ Nurã Pilatos'ga Barrabás'ga mohemukari tonhimohẽ ti ga ji rehe javo. Igwete ga Jesus'ga nupanupãukari ipira apopyra pyvõ ga mondovo soldados'ga po pe tokutu ga ga yva rehe a'ero javo.

Soldadosva'ea gwerekomemua Jesus'ga

(Mateus 27.27-31; João 19.2-3)

¹⁶ Igwete soldados'ga Jesus'ga rerohoi okihavuhua pype governador'ga rongaruvihava pype. Igwete ga jara'ga mbuhurukapavi tirekomemua ga javo. ¹⁷ A'ero ga imongiukari ga pe tapy'ynhapigwa'gahiva'ea nanongara huvihava'ga omongi javo ga pe. Igwete ga ipovãpovani yhyppõa hatihũva'ea onhatimagatuvã'ea apovo ino'ga Jesus'ga aka'ga rehe a'ga huvihava'ga akanitara javo tehe jupe. ¹⁸ Igwete ga ega'ei ga pe:

—Ejoryjory ti judeus'ga nduvihavuhuhetero, ei ga ga pe ga rerekomemua.

¹⁹ Ojopy'rupy'ru ga ga akanupanupamo yvyra pyvõ. Onyvunyvũ ga ga rehe. Igwete ga nenypy'andurundurugi ga pyri timbohete ga javo tehe. ²⁰ Nahã ga ga rerekomemui. Aerẽ ga hekyi igwa'gahiva'ea ga hugwi gapiretea mongirukara'java ga pe. Igwete ga ga rerohoi tikutu ga yva rehe kiro javo.

Okutu ahe Jesus'ga yva rehe ga mbovya

(Mateus 27.32-44; Lucas 23.26-43; João 19.17-27)

²¹ Kiro ga Jesus'ga rerohoi cidade hugwi. Nanime Simão'ga ruri cidade pe. Ga ko cidade de Cirenepeva'ero. Alexandre'ga ko gara'yra'ga Rufo'ga pavêi. Kiro Simão'ga ruri nhuhũa hugwi. A'ero soldados'ga herohoukarahai Simão'ga pe yva Jesus'ga jukahava rupiara.

²² Igwete ga Jesus'ga rerohoi ga rerogwovo vytyruhua arimo Gólgota arimo. Gólgota pe nhande ei Aheapindava. ²³ Igwete ga imondo'i ga pe vinho moha'ga pavêi mirra pavêi tahahyyme ti ga pe javo novia. Emo ga ndo'ui. ²⁴ Igwete ga ga no'gi yva rehe ga kutukutuga hehe. A'ero ga ga mbovyri ga mo'ama. Kiro soldados'ga ipyhygi Jesus'ga pira tima'ẽ ti javo. A'ero ga imombori ita'java'ea dados'java'ea ji koha javo jupe. Nahã ga ima'ei tapy'ynhapira ojohupeupe.

²⁵ Nove horas rupi ga ga kutugi yva rehe. ²⁶ Igwete ga ikwatijari ganemimbojaragwera Jesus'ga rehe. “Agwa'ga ko judeus'ga nduvihavuhuhete'ga,” e'i ikwatijara. Nahã ga ikwatijari imbojaragwera yva raygwera rehe ikutuga ga arimo yva rehe ino'ga.

²⁷ Igwete soldados'ga mokonhava'ea jukai ojipea rehe yva rehe ahe monguva no. A'ereki ahe ko governo movahiu'eva. Igwete ga ahe mbojogwovai Jesus'ga rehe ahe mo'ama.

[²⁸ Na tuhê Tupana'ga rembikwatijarukara ga mombe'unho'gwenondei hako. A'ereki omombe'u ganhi'iga ga pe. "Okoko te'varuhu ko ga," ei ga ga pe, e'i ikwatijara hako. Na tuhê reki ga ei Jesus'ga pe a'ero.]

²⁹ Igwete ga – kiroki ga okwa ga pyvô – ga nhakambovavagi ga rerekomemuamo ga mbotegweteavo ga rerekovo. Igwete ga ei ga pe:

—Eh! Ere tuhê nde raikwehe: "Tamondurundururu ti nhandejatykahavuhua mokôï herokia japopava irûa," ere nde raikwehe novîa, ei ga. ³⁰ Epopoakaro gwaramo eyj ti yva hugwi a'ero teremanoyme ti, ei ga Jesus'ga pe ga rerekomemuamo.

³¹ Na jitehe ikwava'ehara'ga nduvihava'ga ga rerekomemui onhi'iga ojohupe judeus'ga mbo'ehara'ga pavêi. Igwete ga ei:

—Ojipe'ga ga nomomanoukari. Emo re ki ga omano kiro a'ero! ei ga ojohupe. ³² E'i tehe ga ojive: "Tupana'ga ji mbuhuruka yvya koty. Ji ko ganduvihavuhuhetero israelitas'ga nduvihavuhuhetero ako," e'i tehe ga ojive, ei ga. Na ga jyvi kiro yva hugwi a'ero, ei ga. Ga jyvame po ti nhande ga repiagi ga rerovia nehê! ei ga ojohupe.

Igwete ahe Jesus'ga mbotegwetei no – kiroki ahe o'ã yva rehe omanomo Jesus'ga pyri.

Jesus'ga omano

(*Mateus 27.45-56; Lucas 23.44-49; João 19.28-30*)

³³ Ahaji katu igwehetei kwara ipyryrmame. Ypytunahimba hete gagwryi pe nhaporemô imonga'aruga. Trêshoras rupi kwara imbokojahua'javi. ³⁴ Trêshoras rupi jitehe Jesus'ga onhi'iga mondoahyahivi Tupana'ga pe.

—Eloí, Eloí, lemá sabactani? ei ga.

A'ea ko: "Tupana, Tupana, ajiko hete ji nde rehe. Maraname nde pohiri ji hugwi?"

A'ea Jesus'ga ei ga pe. ³⁵ Jararamo pevove'ga gwendu ganhi'igahyahiva novîa. Emo ga e'i tehe:

—Pehendu. E'i po ga Eliasva'ea pe tuhu ti ga ji pyri ji pokoga javo, e'i tehe ga ojohupe.

³⁶ Igwete ojipe'ga nhani ipyhyga jyruhu'iva'ea imondeva vinho pype tajahiva'ea pype herua. Igwete ga ipimombygi yvya rehe imbovyva imondovo Jesus'ga juru pe topyte ga javo. Igwete ga ei jara'ga pe:

—Tihepia na'ê ti Eliasva'ea rura ga mbojyva naerû, ei ga.

³⁷ Igwete Jesus'ga hapukajahivi omanomo.

³⁸ Nanime gajatykahavuhua pype tapy'ynhapira hovapiakava itararagi mbytera rupi yvatea hugwi ojyva ua yvvyo. ³⁹ Jesus'ga rovai pyteri pe soldados'ga nduvihava'ga ami. Igwete ga hepiagi gamanoa.

—Tupana'ga ra'yra tuhê po ahe, ei ga javo.

⁴⁰⁻⁴¹ Irupe kunhangwera'ga hepiagi gamanoa no – kiroki ga ohooho Jesus'ga rupi. Galiléiapeve'ga gwyrarupe ga horame ga hoi ga rupi imondomondovo mbatera ga pe jipi. Ga ko Maria Madalenahêa Salomêhêa no Mariahêa no. Hêara'yra'ga ko José'ga Tiago'ga no ipyahuve'ga. Ojipe'ga pevo u gamanoa repiaga onhimgyavo no kunhangwera'ga – kiroki ga uhu Jerusalém me Jesus'ga rupi.

Ono ahe Jesus'ga ra'oa ita kwaruhua pype

(*Mateus 27.57-61; Lucas 23.50-56; João 19.38-42*)

⁴² Kiro ka'aru hete. A'ero judeus'ga imboavujikweri mbatera. A'ereki ga e'i: "Ko'emame ko sábadô. A'ea rupi po ti nhande ndiaporavykyi mbatera apovo," ei ga. ⁴³ Igwete José'ga cidade de Arimatéiapeve'ga ndopojihuvi ogwovo Pilatos'ga pyri oporanduva Jesus'ga ra'oa rehe. José'ga ko judeus'ga mo'gitahara'ga pyteripeve'ga. Ojipe'ga e'i ga pe pyry hete ga javo. Ymya ga Cristo'ga rura pota toko ti ga nhanderuvihavuhuhetero javo. Igwete ga ndopojihuvi oporanduva Jesus'ga ra'oa rehe.

—Tarohe ti Jesusva'ea ra'oa yva hugwi? ei ga Pilatos'ga pe.

⁴⁴ Igwete Pilatos'ga ei oyvyteri pe: "A'iti re po ahe manojipei?" Igwete ga mbuhurukari ojipyri soldados'ga nduvihava'ga javo ga pe.

—Omano Jesusva'ea a'ero?

⁴⁵ —Omano tuhê ko ahe, ei ga imombe'gwovo ga pe.

Henduvame ganhi'iga Pilatos'ga ei José'ga pe:

—Eroho ti ahera'oa a'ero.

⁴⁶ Igwete José'ga hoi ipyhyga tapy'ynhapipyryva herogwovo Jesus'ga ra'oa pyri. A'ero José'ga gara'oa mbojyvi yva hugwi imamana tapy'ynhapira pyvô. Igwete ga gara'oa rerohoi herokia itaruvihavuhua kwaruhua pype imbogwaiyryva pype inoga heja. Igwete ga hovapytymi ikwaruhua itauhua moanhana imohina jurukwari pe. ⁴⁷ Maria Madalena'ga gwepia gara'oa nongava. Mariahêa gwepia no – kiroki hêa Tiago'ga yhêa.

16

*Jesus'ga okwera omanoa hugwi**(Mateus 28.1-8; Lucas 24.1-12; João 20.1-10)*

¹ Ihopavame kwara sábadó rupi gaporavykye'yma rupi, a'ero kunhangwera'ga hoi ipyhyga nhandya'java'ea perfume timongy ti ahera'oa rehe javo. Maria Madalenahêa hoi Saloméhêa no Mariahêa no – kiroki hêa Tiago'ga yhêa. ² Ko'emame domingo rupi ga herohoi a'ero itaruvihavuhua kwaruhu pe gara'oa nongai pe. Pypahajive ga herohoi kwara po'ria rupi. ³ Herohorame ga ei ojohupe:

—Ma'ga po ti ope'a itauhua nhande ve nehê imoanhana jurukwara imongovo nehê? ei ga. A'ereki ipohyi hete nhande ve, ei ga ojohupe novia.

⁴ Hepiakaturame ga nhimombaragwahavi reki imoanhanipyra rehe itauhua rehe.

—Ope'a jipe ga jugwi ra'e, ja'gwy, ei ga.

⁵ Igwete ga ki ikwaruhua pype. A'ero ga ipyahuve'ga repiagi. Kokoty ga reni ipype. Ipukuhu gapira. Tigahivuhu hete. Onhimomby'a hete ga ga repiagame okyhyjiavo.

⁶ Igwete ga ei ga pe:

—Tapenhimomby'aa'javi, ei ga. Peheka pe Jesus'ga Nazarépeve'ga – gaha ga ojuka yva rehe oji'novia, ei ga ga pe. Ga okwerava'ja. Avo rui ga rekoiki kiro. Pehepia ganongavagwera, ei ga kunhangwera'ga pe. ⁷ Hepejigwovo kiro gakwerava mombe'gwovo garemimbo'ehara'ga pe Pedro'ga pe, ei ga ga pe. Pe'ji ti ga pe: “Oho ti Jesus'ga Galiléia pe ga nenonde. Pevo ti ga ga repiagi nehê. E'i jipe ga a'ea ga pe ikwehe!” A'ea ti pe'ji Jesus'ga remimbo'ehara'ga pe, ei ga kunhangwera'ga pe.

⁸ A'ero ga êi ikwaruhua hugwi onhana ohyhyipava. A'ereki ga omboju opy'a. Nomombe'ui ve ga Jesus'ga kwerava ojipe'ga pe okyhyjihetero gwaramo.

*Jesus'ga ojipiuka Maria Madalena'ea pe**(Mateus 28.9-10; João 20.11-18)*

[⁹ Domingo rupi ko'egatue'yma rupi Jesus'ga kwerava'javi omanoa hugwi. Okweravirê ga jipiukari Maria Madalenahêa pe ppy – hehâ hugwi Jesus'ga ombojipe'ape'a anhağa seteva'ea. Igwete Jesus'ga jipiukari hêa pe. ¹⁰⁻¹¹ A'ero hêa hoi Jesus'gapavêive'ga pyri tamombe'u ga pe javo. Ojehe'o hete ga upa okovevehuro omano Jesusva'ea javo tehe. Igwete hêa ei ga pe:

—Okwerava'ja ga kiro, ei hêa. Ahepia ji ga ko, ei hêa ga pe novia.

Emo ga ndogweroviarihu reki hêanhi'iga.

*Jesus'ga gwupiti mokonhava'ea ogwovo Emaús pe**(Lucas 24.13-35)*

¹² Aerê mokonha'ga horame nhu me Jesus'ga jipiukari ga pe ojiorijiyita. ¹³ Igwete ga jivyri a'ero imombe'gwovo Jesus'ga remimbo'ehara'ga pe.

—Jesus'ga okwerava'ja kiro, ei ga. Orohepia ore ga ko, ei ga ga pe novia.

Emo ga ndogweroviarhi jitehe ga.

*Jesus'ga ojipiuka onzeva'ea pe**(Mateus 28.16-20; Lucas 24.36-49; João 20.19-23; Atos 1.6-8)*

¹⁴ Aerê mbatera ua rupi Jesus'ga jipiukari onzeve'ga pe no gwemimbo'ehara'ga pe. Igwete ga nhi'igahyi ga pe.

—Napeangarihu pe heroviare'yma, ei ga. A'ereki pe ndaperoviarihu ga – kiroki ga ji repia ji kweravirê, ei ga ga pe.

¹⁵ Igwete ga ei ga pe no:

—Peho ti ojipe'ga gwyrhi pe nhaporemó, ei ga. Pemombe'u hete ti pyryva'ea ji momba'gwovo vyvakotyve'ga pe nhaporemó, ei ga ga pe. ¹⁶ Po ti ga jikogi ji rehe onhimobatizavouka nehê, a'ero po ti ga hoi Tupana'ga pyri okovo avuirama nehê, ei ga. Po ti ga ndojikogi ji rehe, a'ero po ti Tupana'ga ei peko te'varuhu pe javo ga pe nehê. A'ero po ti ga hoi hahyva'ea ruvihava pype avuirama nehê, ei Jesus'ga ga pe. ¹⁷ Kiroki ga ojiko ji rehe – ga pe po ti Tupana'ga japoukari ahemonhimomby'ava'ea nehê. Ombojipe'a po ti ga anhağa Diabo'gapyryva'ea ojipe'ga hugwi jipopoakarimo nehê. Tupana'ga po ti omongo ganhi'iga hajiheva'ero nehê aherembikwahavipyre'ymamo nehê, ei ga ga pe. ¹⁸ Po ti ga ipyhygi mboja nehê, a'ea po ti nombote'varuhui ga momanoukare'yma nehê. Po ti ga i'ui ahejukava'ea nehê, ndikwahyi po ti ga pe nehê, ei ga. Po ti ga pokogi itetirúave'ga ndehe nehê, a'ero po ti ga nhimohigatui nehê, ei Jesus'ga imomba'gwovo ga pe.

*Jesus'ga rerohohava yvaga pype**(Lucas 24.50-53; Atos 1.9-11)*

¹⁹ Igwete Jesus'ga ġapojkaharete'ga nhi'imbavi ġwemimbo'ehara'ga pe. A'ero Tupana'ga ga rupirukari yvagi pe ga mbuhuruka. Pevo ga apygi oina Tupana'ga pyri ga moiruamo.

²⁰ Aerē Jesus'ga remimbo'ehara'ga hoi Jesus'ga mombe'gwovo ojipe'ġape'ga gwyrri pe. Igwete Jesus'ga ġapojkaharete'ga ġa pokopokogi japovouka ahemonhimomby'ava'ea ġa pe. Nahā ga heroviarukari ġanemimombe'ua ojipe'ga pe a'itituhēva'ea javo jupe.]

LUCASVA'EA OMOMBE'U JESUS CRISTO'GA O Evangelho de Lucas

Lucasva'ea okwatija Teófilova'ea pe

¹ Kiro ji ikwatijari nde ve, Teófilo, terekwaha hete ti huvihavamo javo. Ojikwe he'yive'ga okwatija imombe'gwovo orerembikwahava nahanahã Cristo'ga oko ojive'ga pyteri pe ga mbojikoguka ojihe javo. ² Okwatija ga Jesus'garupive'ga nemimombe'ua – kiroki a'ea ga omombe'u ore ve Jesus'gareheva'ea pe. Ga omombe'u Jesus Cristo'ga rura avo yvya koty garuva ahe pyri no. Ga omombe'u Jesus'ga remimbo'ea ojive no. Ganemimombe'ua he'yive'ga okwatija a'ero.

³ Jihi no, ji ikwahapavi, Teófilo. A'ereki ymyahũ ji anhimbo'e Jesus'ga rura rehe gareaporogita rehe no garemimbo'ea rehe no. Ajapyaka ji hendukatuavo Jesus'garupive'ga ga mombe'urame. Pyry ji ve no ji ikwatijari Jesus'ga rehe terekwaha ti javo. Kiro po ti ji ikwatijapavi Jesus'ga mombe'ukatuavo nehẽ. ⁴ Nahã po ti ji nde mbo'epavi Jesus'ga rehe nehẽ. Ymya nde henduvi Jesus'ga mombe'ua. Kiro po ti ji ikwahaheteukari nde ve ikwatijarame imombe'upava nde ve nehẽ.

Tupana'gapyrive'ga omombe'u João Batistava'ea aragwama

⁵ Ymyahũ Herodesva'ea rekoi ikwava'eharamo Tupana'ga pe. A'ereki aheremboypya Abiasva'ea. A'ero ahe poravykyi Abiasva'ea rakykwepohara'ga pavẽi gwe'yja'ga jatykahavuhua pype templo pype. Zacariasva'ea rembirekova'ea ko ikwava'eharava'ea rakykwepoharamo oko no. Aherera Isabel. ⁶ Ahe memei Tupana'ga reroviahetei ga nhi'ïpo'rupava Zacariasva'ea Isabelva'ea pavẽi. Ahe oko katu jipi.

—Pepyry pe, ei Tupana'ga ahe ve a'ero.

⁷ Ahe ndata'yri. Ahe jogwerekopyrame Isabelva'ea ndata'yri. Aerẽ ahe memei ixava'e, a'ero kaitu ahe ndata'yri.

⁸ Kiro Zacariasva'ea poravykyi gwe'yja'ga jatykahavuhua pype templo pype Abiasva'ea rakykwepohara'ga pavẽi jara'ga py'ruavo ikwava'eharamo. ⁹ Ojopy'rupy'ru ga imbokaita incenso perfume apopyra Tupana'ga pe jipi ojatykahavuhua pype. A'ero kiro Zacariasva'ea herohoi perfume apopyra imbokaita Tupana'ga pe. ¹⁰ Ahe imbokairame he'yjuhuve'ga nduvi onhimongyavo okari pe ojatykahavuhua pyri templo pyri onhi'ïga Tupana'ga pe.

¹¹ Kotihĩ Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga jipiukari ua o'ama Zacariasva'ea pyri. Perfume apopyra kaihana pyri ojohukoty rui ga ruri Zacariasva'ea imbokairame perfume apopyra hehe. ¹² Zacariasva'ea py'a oko tehe ga repiagame. Okyhyji hete ahe ga hugwi. Ovytyteri pe ahe ei: “Marã po ti ji rekoi nehẽ naerũ?” ei ahe.

¹³ A'ero Tupana'gapyrive'ga ei:

—Terekyhyji, ei ga Zacariasva'ea pe. A'ereki Tupana'ga gwendu katu nde nhi'ïgame ga pe. Nurã po ti nde ra'yramo enhimbirekohẽa pe Isabelhẽa pe nehẽ, ei ga Zacariasva'ea pe. João ti pemondo inoga gareraramo peja'yra'ga reraramo, ei ga. ¹⁴ Ga arame po ti nde vy'ari ejoryjoryvamo nehẽ. He'yjuhuve'ga po ti ovy'a gworygworyvamo nehẽ no.

¹⁵ —Aerẽ po ti Tupana'ga ei ga pe nehẽ: “Huvihava ko ga.” Nahã po ti Tupana'ga ei ndera'yra'ga pe nehẽ, ei Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga. Nurã po ti pe ndoryndoryvamo nehẽ. Ndo'ui po ti ga vinho nehẽ. Ojipe'ia no ahemboheagwryryva'ea po ti ga ndo'ui nehẽ. Tupana'ga ra'uva po ti ndojipe'ai ga hugwi ga pojykvavo nehẽ ga arypyrame nehẽ ga nhimomboakaramo nehẽ no.

¹⁶ —Gaha po ti e'i israelitas'ga pe nehẽ: “Penhi'ïpo'rua'ja ti Tupana'ga,” e po ti ga nehẽ. A'ero po ti he'yive'ga Tupana'ga nhi'ïpo'rui ojikoga ga rehe nehẽ ndehe ko orepojykaharetea javo ga pe, ei Tupana'gapyrive'ga.

¹⁷ —Ndera'yra'ga po ti oho nhandepojykaharete'ga renonde nehẽ, ei ga Zacariasva'ea pe. Ymyahũ Tupana'ga ra'uva opojyka Eliasva'ea ahe moiruamo ga mbopopoaka, ei Tupana'gapyrive'ga. Na jitehe po ti Tupana'ga ra'uva ndera'yra'ga pojyka ga moiruamo ga mbopopoaka nehẽ. A'ero po ti ndera'yra'ga akwaimbae'ga mbo'embo'ei nehẽ. “Pearõ ti peja'yra'ga.” A'ea po ti ga ei ga arũkara'java ga pe nehẽ, ei ga. Kiroki ga ndokoi Tupana'ga nhi'ïga rupi – gahã po ti ga ombojapyaka katu nehẽ. Pyryve'ga ja po ti ga oko a'ero gweaporogitakaturõ nehẽ. Nahã po ti ndera'yra'ga ga mboavujikweri Tupana'ga pe nehẽ toko ti ga Tupana'gareheva'ero javo. O'arame nahã po ti ga rekoi nehẽ, ei Tupana'gapyrive'ga Zacariasva'ea pe.

¹⁸ —Marã po ti ji heroviari tayri'ga rehe nehẽ? ei Zacariasva'ea. A'ereki ji jixava'e nhirembirekohẽa pavẽi, ei ahe.

¹⁹ A'ero Tupana'gapyrive'ga ei ahe ve:

—Jirera ko Gabriel. Jihī Tupana'gapyriva'ea jitekovo ga pyri jipi, ei ga Zacariasva'ea pe. Gaha Tupana'ga ji mbuhurukari nde pyri emombe'u ti Zacarias'ga pe javo. A'ero ji ruri imombe'ukatuavo nde ve pyryva'ea. ²⁰ Nahā po ti ndera'yra'ga, a'e ko ji nde ve ko, ei ga Zacariasva'ea pe. Aerē Tupana'ga erame po ti ji'eagwera apiavo ihoi nehē, ei Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga. Nde ndereroviari reki ji'ea, ei ga. Nurā po ti nde nerenhi'iga'javi nehē, ei ga. Ji rendu ti! Ndera'yra'ga arirē jate po ti nde nhi'iga'javi nehē, ei ga Zacariasva'ea pe.

²¹ Ojatykahavuhua pyri templo pyri Zacariasva'ea re'yja'ga nduvi okari pe Zacarias'ga ti tohē jugwi kiro javo. Oyvyteri pe ga ei: “Maraname ga nohemuhūi naerū ore ve?” ei ga onhimomby'avo.

²² Aerē ahe hemame ġajatykahavuhua hugwi ua ġa pyri tegwete ganhi'ihava ġa pe. A'ero ġa ei:

—Maraġatu ga nonhi'iga'javi? ei ġa. Po Tupana'ga gwepiuka mbatera ga pe, ei ġa.

A'reki opoa pyvō ahe nhi'inhi'ipotari ga pe. Nohema'javi ve reki ahenhi'iga ahe hugwi. A'ero ġa hoi ogwovo.

²³ Aerē Zacariasva'ea poravykya'javi ojatykahavuhua pype templo pype. Mbohapyra te ahe kiri oporavykyavo. Oporavykypavirē ahe jivyri ogwovo ġwonga pe.

²⁴ Aerē Zacariasva'ea rembirekova'ea Isabelva'ea puru'aro. Isabelva'ea ndohoi ġwonga hugwi. Cinco ahe jahya mondoi ohoe'ymame ġwonga hugwi. Ahe e'i:

²⁵ —Ji poko Tupana'ga. A'reki ga ombuhu jira'yra'ga ji ve nhirembireko'ga pe no, ei ahe. Ymya ġa ji jai nanderay'ri javo. Kiro po ti ġa nde'ia'javi ji ve nehē, ei ahe.

Tupana'gapyrive'ga omombe'u Jesus'ga araġwama

²⁶ Opuru'arame seis Isabelva'ea jahya mondoi. A'ea rupi Tupana'ga ojipyrive'ga mon-doukari Gabriel'ga cidade de Nazaré pe – perope Galiléiapeve'ga gwyrī pe. ²⁷ Pevo Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga hoi ojyva imombe'gwovo Tupana'ga nhi'iga Mariava'ea pe. Akwaimbae'ga ndogwerekoi ve ahe.

—Hehā ti tahembireko tuhē Daviva'ea rymymino'ga pavēi nehē José'ga pavēi nehē, ei ahepo'ria.

Mariava'ea nahembirekoi ve Joséva'ea pavēi Tupana'gapyrive'ga rurame Mariava'ea pyri. ²⁸ Kiro Tupana'gapyrive'ga ruri Mariava'ea pyri javo ahe ve:

—Ejoryjory ti, ei ga. A'reki Tupana'ga omombyry nde ve okovo nde pyri. Koji'i Tupana'ga imombyryvi nde ve kunhangwera'ga pe hohe, ei ga Mariava'ea pe.

²⁹ Omyi Mariava'ea py'a Tupana'gapyrive'ga imombe'urame ahe ve. Oyvyteri pe ahe ei: “Maraġatu ga ei ji ve ra'e?” A'ea ahe ei ojapyakavo hehe ikwahave'yma. ³⁰ A'ero Tupana'gapyrive'ga ei:

—Maria, ei ga ahe ve. Terekyhyji! A'reki Tupana'ga imombyryvi nde ve. ³¹ Ji rendu ti! Ndepuru'a po ti nde nehē, ei ga. A'ero po ti nde eja'yra'ga mbo'ari nehē, ei ga Mariava'ea pe. Jesus emondo ti inoġa gareraramo. ³² Huvihavuhu hete po ti ga nehē, ei ga. Nhandepojykaharete'ga Tupana'ga koji'i ipopoaka hete ġa hohe pa. Jesus'ga pe po ti ga ei nehē jira'yra'ga. Tupana'ga tuhē po ti ga mongoi nehē eko ti huvihavuhuhetero javo. Nahā po ti ga huvihavuhuhetero ġwamonhava'ea py'rovo Daviva'ea py'rovo nehē, ei Tupana'gapyrive'ga. ³³ Nane'ymi jipi po ti ga rekoī Jacóva'ea rakykwepohara'ga nduvi-havuhuhetero gwe'yja'ga nduvihavuhuhetero nehē. A'uirama po ti ga rekoī huvihavomo nehē, ei Tupana'gapyrive'ga Mariava'ea pe.

³⁴ Kiro Mariava'ea ei:

—Akwaimbae'ga ndajirerekoi ve, ei ahe Tupana'gapyrive'ga pe. Ma po ti ji puru'aro nehē naerū? ei ahe ga pe.

³⁵ A'ero Tupana'gapyrive'ga ei ahe ve:

—Pyry hete Tupana'ga ra'uva. Tupana'ga ipopoaka hete ojipe'ga hohe pa. Aerē po ti gara'uva jyvi ua nde pyri nehē. Opopoakara pyvō po ti Tupana'ga tayri'ga mondoi nde pype a'ero nehē. Nahā po ti ga ndera'yra'ga apoi nde ve nehē, ei ga Mariava'ea pe. Nurā ombo'arame po ti ndera'yra'ga pyryhetero nehē. “Tupana'ga ra'yra'ga,” e po ti ġa ga pe nehē, ei ga ahe ve.

³⁶ —Ji rendu ti! ei ga ahe ve. Erekwaha nde eje'yjahēa Isabelhēa. Hēa ipuru'a no. Iġwaiivī hēa kiro a. Ymya ġa ei: “Ndata'yri tuhē hēa.” Nahā ġa ei. Emo seis hēa omondo jahya opuru'arame. Kiro po ti hēa gwa'yra'ga mbo'ari nehē. ³⁷ A'reki Tupana'ga pe ahā onhimiva'ea, ei ga imombe'gwovo.

³⁸ A'ero Mariava'ea ei Tupana'gapyrive'ga pe:

—Ji ko Tupana'gareheva'ea. Na ti ji puru'aro a'ero nehē ganhi'iga rupi nehē – kiroki a'ea nde eremombe'u ji ve, ei ahe ga pe.

A'ero Tupana'gapyryve'ga hoi ahe hugwi.

Mariava'ea oho Isabelva'ea repiaga

³⁹ Aerē Mariava'ea herekokatui ombate'ria. Kotihī ahe herohoi yvytyruhua rupi Judéiapëve'ga gwyri pe yvytyruhupeve'ga gwyri pe ogwovo pevove'ga cidade pe. ⁴⁰ Pevo Zacariasva'ea ronga pe ahe hoi ogwovo Isabelva'ea pyri.

—Kirogwe ji ruri, ei ahe Isabelva'ea pe.

⁴¹ A'ero Isabelva'ea ra'yrava'ea Isabelva'ea avykyi ahevyteri pe ahe Mariava'ea nhi'iga renduvame. Kiro Tupana'ga ra'uvapyryva ruri Isabelva'ea pyri ahe pojkavo. ⁴² Nurā Isabelva'ea nhi'iga hahyahi hēa erame:

—Koji'i Tupana'ga imombyryvi nde ve kunhangwera'ga pe hohe, ei Isabelva'ea Mariava'ea pe. Aerē po ti Tupana'ga imombyryvi ndera'yra'ga pe nehē no. ⁴³ Nde ko jipojykaharete'ga yhēa reki. Kiro po ti nde ga mbo'a nehē. A'ero nde huvihava. Jihi okoteheva'ea ko ji. Emo nde erejo jitehe ji repiaga! ei ahe Mariava'ea pe onhimomby'avo. ⁴⁴ Nnhi'iga ji henduvame kotihī jira'yra'ga roryroryvamo ji avykyavo jivytyteri pe ko, ei ahe Mariava'ea pe. ⁴⁵ Pyry hete nde ve. A'ereki nde Tupana'ga nhi'iga rerovia na tuhē po ti a'ero nehē javo, ei Isabelva'ea Mariava'ea pe. Tupana'ga po ti nopiriani tuhē onhi'iga nde ve nehē, ei Isabelva'ea.

Mariava'ea ombohete Tupana'ga

⁴⁶ A'ero Mariava'ea ei:

—Ambohete tuhē ji Tupana'ga jipojykaharete'ga jipy'a pe.

Huvihavuhu ko nde epyryvamo, a'e ji ga pe.

⁴⁷ Tupana'ga ji mbohoryory ojihe, ei ahe.

Jivytyteri pe ji jiroryrory.

A'ereki ga nhimbopiro'yharamo oko.

⁴⁸ Ji ko gareheva'ero, ei ahe. Ji rendu ti! Kiro ji ndakoteheva'javi reki.

A'ereki ga ji repia katu ji moka'nhyme'yma.

Nurā kiro po ti vvyakotyve'ga epavi nehē

pyry hete hēa pe javo ji ve, ei Mariava'ea.

⁴⁹ A'ereki Tupana'ga ipopoakaheteve'ga ji poko hete.

Anhimomby'a ji ga rehe.

Pyry hete tuhē ga.

⁵⁰ Nane'ymi ga ga arōhetei ga pokoga

– kiroke ga ganhi'iga rupi oko ga mbohetepepa.

Oporogwety ga gānda'yra'ga ganymymino'ga no

– kiroke ga ganhi'iga rupi oko ga mbohetepepa.

Oporogwety ga ganamonha'ga no

– kiroke ga ganhi'iga rupi oko ga mbohetepepa, ei Mariava'ea.

⁵¹ Ga okwahavuka opopoakara.

Ombokwaki'o ga onhimboheteve'ga.

⁵² Ga omombo huvihava'ga

tapekoa'javi ti huvihava kiro javo ga pe.

Okoteheve'ga ga omongouka reki

eko ti huvihavamo kiro javo ga pe, ei Mariava'ea.

⁵³ Ga omondo pyryva'ea imbatere'yve'ga pe.

Imbateve'ga ga omondouka reki ojihugwi.

Gapojate oho a'ero.

⁵⁴ Tupana'ga nomoka'nhymi onhi'igagwera ojiheva'ea pe israelitasva'ea pe.

Oko ga gwembi'ea rupi ahe pokoga, ei Mariava'ea.

⁵⁵ Ymyahū ga nhi'igatui nhaneramonhava'ea pe Abraãova'ea pe.

Aerē ga nhi'igatui aherakykwepoharava'ea pe israelitasva'ea pe.

“Nane'ymi ji pe pokogi jipi,” ei Tupana'ga ahe ve.

“Penymymino'ga po ti ji ga pokogi nehē no,” ei ga. Na tuhē reki.

Nomoka'nhymi ga ahe pokoga.

Ga po ti nhande pokogi nehē no, ei Mariava'ea.

Nhanenymymino'ga po ti ga ga pokogi nehē no.

Ganymymino'ga po ti ga ga pokogi nehē no, ei Mariava'ea.

⁵⁶ Kirē Mariava'ea trēs jahya mondoi gwerevi opytavo Isabelva'ea pyri. Aerē ahe jivyri ogwovo gwonga pe.

João Batista'ea o'a

⁵⁷ Kiro Isabelva'ea ra'yrava'ea ahava. A'ero ahe gwa'yrava'ea mbo'ari.
⁵⁸ Aherongapyeve'ga okwaha ahere'yja'ga pavēi Tupana'ga pyryhetea ahe ve ga
 ahera'yrava'ea mbo'arukaro gwaramo ahe ve. A'ero ga ndoryndoryvamo Isabelva'ea
 pavēi.

⁵⁹ Sete tay'riva'ea kiri o'arirē. Ko'emame aherakwanhapi'ria kytihava. A'ero gānde'yja'ga
 nduri hepiaga. Tay'riva'ea rehe ga inombotari ahereramo ahepo'ria rera Zacarias po ti
 garera nehē javo. ⁶⁰ A'ero ahe'yembora ei:

—Ahā te! Poi rūi po ti garera nehē. Garera po ti João nehē, ei Isabelva'ea.

⁶¹ A'ero ga ei ahe ve:

—Maraname nde ei nahā? Ndogwerekoi ndere'yja'ga a'ea gwera, ei ga.

⁶² Opoa pyvō ga ei tay'riva'ea po'ria pe marāva'ea nde erepota garera naerū javo. ⁶³ A'ero
 Zacariasva'ea poeruri peru ti ji ve ikwatijahava javo. A'ereki ahe nonhi'igi. Ga imondo-
 rame ikwatijahava ahe ve, ahe ikwatijari inoga: “Garera ko João.” Ga nhimomby'apavi
 aherera repiaga.

⁶⁴ Kiro kotihī Zacariasva'ea nhi'iga'javi a'ero.

—Pyry hete Tupana'ga, ei ahe ga mboheteavo.

⁶⁵ Zacariasva'ea nhi'igame ahekotyve'ga kyhyjipavi. Hehe ga nhomonhi'inhī'igi
 imombe'gwombe'gwovo pa yvytyvytyruhupeve'ga pe nhaporemō Judéiapeve'ga pe.
⁶⁶ Kiroki ga gwendu Zacariasva'ea mombe'ua tay'riva'ea mombe'ua no – ga nhaporemō
 ojapyaka hehe. A'ero ga ei:

—Tayri'ga po ti oko huvihavuhuro a'ero nehē! ei ga.

A'ereki Tupana'ga popoakahetea oko tay'riva'ea rupi.

Zacariasva'ea omombe'u gwa'yrava'ea

⁶⁷ Tay'riva'ea po'ria Zacariasva'ea, ahe kiro Tupana'ga ra'uva ahe pojkai. A'ero ahe
 imombe'ui Tupana'ga rembikwahavukara javo:

⁶⁸ —Timbohete ti nhandepojkakaharete'ga israelitas'ga pojkakaharete'ga Tupana'ga!
 A'ereki ga uhu nhande pokoguka ojiheva'ea pokoguka nhande mbopiro'yavouka, ei Zacari-
 asva'ea.

⁶⁹ Ga ombuhuruka ipopoakaheteve'ga
 toko ti ga gwambopiro'yharamo javo.

Garamonhava'ea ko Daviva'ea Tupana'gareheva'ea, ei Zacariasva'ea.

⁷⁰ Ymyahū hete Tupana'ga omombe'u jipe ipopoakaheteve'ga rura
 pyryva'ea pe onhi'iga mombe'uharava'ea pe.

A'ero Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea garura mombe'ui nhaneramonhava'ea pe.

⁷¹ Ahe e'i: “Tianembopiro'y ti ipopoakaheteve'ga nhanearō'e'yve'ga hugwi nehē.”

A'ea Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea ei nhaneramonhava'ea pe Tupana'ga remimb-
 otarimova'ea mombe'gwovo, ei Zacariasva'ea.

⁷² A'ereki ymyahū Tupana'ga e'i hete nhaneramonhava'ea pe:

“Amombyry po ti ji pe me

imoka'nhye'yma nhinhī'iga Abraāova'ea pe nehē,” ei Tupana'ga, ei Zacariasva'ea.

⁷³ Ymyahū Tupana'ga onhi'i nhaneramonhava'ea pe Abraāova'ea pe, ei Zacariasva'ea.

⁷⁴ Abraāova'ea pe ga ei:

“Ambopiro'y po ti ji nderakykwepohara'ga ga'arō'e'yve'ga hugwi nehē.

A'ero ti ga toko nhinhī'iga rupi ji mboheteavo okyhyjie'yma nehē,” ei Tupana'ga.

⁷⁵ “Nane'y mi ti nderakykwepohara'ga toko pyry okovo jireheva'ero

ji mboheteavo okokatuaavo jipi nehē,” ei Tupana'ga nhaneramonhava'ea pe, ei Zacari-
 asva'ea imombe'gwovo ga pe.

⁷⁶ —Tapihā, ei Zacariasva'ea gwa'yrava'ea pe.

Nde ypy ti ereho Tupana'ga renonde nehē

imboavujikwea ga pe garura renonde nehē.

Nurā po ti ga ei nde ve nehē

ereko ti nde nhinhī'iga mombe'uharamo nehē javo.

Gaha oko ojipe'ga hohe pa Tupana'ga, ei Zacariasva'ea gwa'yrava'ea pe.

⁷⁷ Nde po ti eremombe'u pyryva'ea Tupana'ga nhi'iga gareheve'ga pe ga moğitavo nehē.

A'ero po ti nde ei ga pe nehē:

“Uhu po ti ipopoakaheteve'ga nhande mbopiro'yavo nhanderekote'varuhua hugwi nehē.

A'ereki ga a'ea omombo nhande hugwi ikwahava'jave'yma.”

A'ea po ti nde ei ga pe nehē, ei Zacariasva'ea gwa'yrava'ea pe.

⁷⁸ Nahā po ti nehē. A'ereki Tupana'ga omombyry nhande ve nhande repiakatuavo.

Opyryvamo gwaramo po ti ga ipopoakaheteve'ga mbuhurukari nhande pyri yvaga hugwi nehê.

⁷⁹ Urame po ti ipopoakaheteve'ga ei ikwahavuka nhande ve nehê.

“Pejiko ti ji rehe imomboruka pejikote'varuhua ji ve.

A'ero po ti ji pe nderohoukari yvagi pe

pe mombytavo avuirama Tupana'ga pyri nehê.

A'ero po ti pe ndapehoi hahyva'ea ruvihava pype nehê.”

A'ea po ti ga ei ikwahavuka nhande ve nehê.

A'reki nhande ndikwahavi nhandekote'varuhuavo

nhandekyhyjiavo hahyva'ea ruvihava hugwi okovo ga ja

– kiroki ga oho ypytuna rupi.

“Mome po pehea?” ei ga ikwahave'yma.

Ipoopakaheteve'ga po ti ikwahavukari nhande ve

imbokojahuavo nhaneakaçi pe inogatuavo nhandepy'a

ji rupi po ti pe hoi yvagi pe nehê javo, ei Zacariasva'ea gwa'yrava'ea pe.

⁸⁰ Aerê tay'riva'ea nhimomboakari oky'rahu'iro Zacariasva'ea ra'yrava'ea. Pyry hete tuhê tay'riva'ea reaporogita okovo. Aerê oyvuakarama ahe ruvi ongae'yi me upa. Aerê ahe oje'yja'ga mogitai israelitas'ga mogitai Tupana'ga nhi'iça rehe.

2

Jesus'ga aragwera

(Mateus 1.18-25)

¹ João Batistava'ea arirê César Augustova'ea oko huvihavuhuro tuhê romanova'ea. A'ero ahe ei ogwyrivepe'ga pe nhaporemô ga mondovouka ikwatijaruka gandra. ² A'ea rupi ga hoypyi ikwatija. A'ea rupi Cirênio'ga oko governador'ga Síriapeve'ga gwyrî pe. ³ Ga nhaporemô ga hogahoi gwamönhava'ea cidade pe gwamönhava'ea aragweri pe imondovo gwera.

⁴ Nurâ Joséva'ea hoi cidade de Nazaré hugwi. Ogwyrâ hugwi ahe hoi Galiléia hugwi ogwovo. Judéiapeve'ga gwyrî pe ahe hoi cidade de Belém me – perope myyahû Daviva'ea o'a Joséva'ea ramönhava'ea. ⁵ Nurâ pevo Belém me Joséva'ea hoi imondovo gwera Mariava'ea pavêi.

Mariava'ea aherembirekoruama, ymya ahe ipuru'a okovo. ⁶ Kiro ahera'yra'ga ahava reki ahe vahemame pevo. ⁷ A'ero ahe gwa'yra'ga mbo'ari upa. Gaha ahera'yryppya. Ahe ga mamagatui tapy'ynhapira pyvô ipukuhuva'ea pyvô ga mondovo ga noça yuranuhûa poitava pype – perope ga omondô mbatera yuranuhûa pe. A'reki ahâ ahe ve ahekihava pevo ganonga pype. Nurâ yuranuhûa rokaja pype Mariava'ea ombo'a gwa'yra'ga.

Ovelhas repiakatuharava'ea Tupana'gapyrive'ga pavêi

⁸ Belém kotyi ve ga nduvi nhuhû me ovelhas repiakatuhara'ga. Gwepia katu ga ovelhas he'yjuhuva'ea ypytunimo okovo.

⁹ Kotihî hete nhandepojkaharete'gapyrive'ga Tupana'gapyrive'ga jipiukari ga pe yvaga hugwi. Nhandepojkaharete'ga rendy'jandy'java imbokojahupavi ga pe. Ohyhyi ga okyhyjiavo. ¹⁰ A'ero Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga ei ga pe:

—Tapekyhyji te, ei ga ga pe. Ji rendu ti! Ajo ji tamombe'u Tupana'ga nhi'iça pe me pyryva'ea pe me, ei ga. Henduvame horyory pa hete po ti ga nehê pegwyrivepe'ga israelitas'ga. ¹¹ Kiro ji imombe'ui me pyryva'ea. Ga o'a ko nhandepojkaharete'ga Cristo'ga. Ga ko pembopiro'yharamo oko, ei ga. Daviva'ea cidade pe ga ari ko. ¹² Kiro ji ga mombe'ukatui pe me. Nurâ po ti pe mbaragwahavi ga rehe nehê ga rekarama nehê. Yuranuhûa poitava pype po ti pe ga repiagi nehê. Tapy'ynhapira pyvô hêa ga mamani ga noça ipype, ei Tupana'gapyrive'ga ga pe.

¹³ Kotihî he'yjuhuve'ga yvagipeve'ga jipiukari yvaga hugwi Tupana'gapyrive'ga pyri. Ga ko Tupana'gapyrive'ga soldados'ga'jave'ga. Tupana'ga mboheteavo ga ei:

¹⁴—Kiro yvagi pe hete yvagipeve'ga ombohete Tupana'ga tayri'ga rehe, ei ga.

Yvaga gwyrâ yvya koty kiro u katu pa yvyakotyve'ga py'a no tayri'ga rehe.

A'reki Tupana'ga hory ga ndehe, ei Tupana'gapyrive'ga.

¹⁵ Onhi'imbavirê Tupana'gapyrive'ga jivypavi ogwovo ojiupia yvagi pe. Ga horame ovelhas repiakatuhara'ga ei ojohupe:

—Tupana'ga ombuhuruka ga nhande pyri ikwahavuka nhande ve ipita'ngive'ga ara. He xaho pevo cidade de Belém me ga repiaga a'ero nehê, ei ga.

¹⁶ A'ero ga ovelhas rejari nhuhû me onhana pea rupi ua Belém me. Pevo ga ga rekari ga repiaga a'ero Mariava'ea reheve Joséva'ea reheve. Ipita'ngive'ga ga ga repiagi yuranuhûa poitava pype.

17 Ga repiagame ovelhas repiakatuhara'ga imombe'umbe'upavi Tupana'gapyrive'ga nhi'iga.

—“Belém me pepojkaharete'ga Cristo'ga ari pembopiro'yharamo,” ei ga tayri'ga mombe'gwovo, ei ovelhas repiakatuhara'ga.

18 Onhimomby'a pa ga – kiroki ga gwendu ganhi'iga. 19 Mariava'ea reki ahe japyakapavi hehe ovytyeri pe. Nomoka'nhymbavi ahe.

20 Aerē ovelhas repiakatuhara'ga jivyri ogwovo gwenymbava pyri Tupana'ga mboheteavo.

—Pyry hete Tupana'ga, ei ga. Gaha ahe mbojiko ojihe. A'ereki ga okwahavuka tayri'ga ara nhande ve. A'ero nhande tayri'ga repiagi reki. Tupana'gapyrive'ga omombe'u katu nhande ve, ei ga Tupana'ga mboheteavo.

Jesus ko garera

21 Aerē sete tayri'ga kiri o'arirē. Kiro Mariava'ea garakwanhapi'ria kytiukari Joséva'ea pavēi. Jesus ahe inogi gareraramo ga rehe. A'ereki Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga e'i jipe: “Eno ti gareraramo ga rehe Jesus.” A'ea ga e'i Mariava'ea pe ahe ra'yre'ymame.

Gweroho ahe Jesus'ga gwe'yjava'ea jatykahavuhu pe

22-24 He'yiva'ea quarenta okirirē Mariava'ea gwa'yra'ga rerohei cidade de Jerusalém me Joséva'ea pavēi tihepiuka ti ga Tupana'ga pe javo. A'ereki ymyahū Tupana'ga e'i Moisésva'ea pe ikwatijaruka ahe ve nahā kunhangwera'ga ti toko gwa'yrypyve'ga arirē nehē javo.

“He'yiva'ea quarenta okira rupi ti hēa tojikwaku gwa'yra'ga arirē,” ei Tupana'ga ikwati-jaruka.

“Quarenta okirirē mokōi ti hēa togweru ji pyri pykahu'ia ikwava'e'ga ji ve.

Herekoe'ymame pykahu'ia mokōi ti hēa togweru pykahu'java'ea ra'yra ji ve nehē.

A'ea rupi po ti ji ga mombyryvi a'ero nehē,” ei Tupana'ga Moisésva'ea pe ikwatijaruka.

E'i ga no:

“Akwaimba'eva'ea ojihuvypyve'ea jiaipoa tuhē ganenymbava.

Akwaimbae'ga ojihuvypyve'ga jiaipoa tuhē no ganda'yrypyve'ga.

Nurā ti ga tombuhu ojihuvypyve'ga ojihuvypyve'ea reheve ji ve nehē,” ei Tupana'ga Moisésva'ea pe ikwatijaruka.

Nurā Moisésva'ea rembikwatijara rendukatuavo gwaramo Mariava'ea gwa'yra'ga rerohei cidade de Jerusalém me ojikwakupavame. Ogwyripeve'ga jatykahavuhua pype templo pype ahe gwa'yra'ga rerohei pykahu'ia reheve. Ovahemame ahe mokōi imondo i pykahu'ia ikwava'ehara'ga pe.

—Ekwava'ē ti Tupana'ga pe, ei Mariava'ea Joséva'ea pavēi ga pe. Xako ti Tupana'ga rembikwatijarukara rupi, ei ahe.

—Kwa, ei ga ahe ve ikwava'e'ga.

25 Nanime Tupana'ga ra'uva Simeāova'ea reruri ahegwyrive'ga jatykahavuhua pype templo pype. Ōko katu Simeāova'ea Tupana'ga rendukatuavo. Jerusalém me ahe ruvi. Ymya Simeāova'ea e'i: “Ymya ji ei garura pota: Aerē po ti ga ruri nehē – kiroki ga onogatu nhandepy'a nehē israelitas'ga py'a nehē, a'e ji,” ei ahe. A'ereki ymya Tupana'ga ra'uva opojyka Simeāova'ea. 26 A'ero i'ei ahe ve: “Nde manoe'ymame po ti Tupana'ga Cristo'ga repiukari nde ve nehē. Gaha Tupana'ga ombuhu toko ti ga nderuvihavuhuhetero javo,” e'i Tupana'ga ra'uva ymya ahe ve.

27 Kiro Tupana'ga ra'uva Simeāova'ea reruri ahe rorovahema ahegwyrive'ga jatykahavuhua pype templo pype a'ero. A'ea rupi Mariava'ea tayri'ga reruri ga rorovahema pevo Joséva'ea pavēi tihepiuka ti ga Tupana'ga pe nhandekovo Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi javo.

28 Kiro Simeāova'ea Jesus'ga pyhynhyrōi opoti'a rehe ga mondovo ga no'ga. Tupana'ga pe ahe ei ga mboheteavo:

29 —Jipojyaharetero ndepyry hete nde.

Eremombe'u katu ko nde ji ve, ei ahe.

Na ti ji manoi kiro a'ero.

A'ereki jipy'a u katu kiro, ei ahe.

A'ereki nde ere'e ji ve ejiheva'ea pe:

“Nde manoe'ymame po ti ji ga repiuka nde ve nehē.” Nahā nde ei.

30 Kiro ji ga repiagi tuhē.

Ga po ti ore mbopiro'y'i okovo nenhi'iga rupi.

31 Gaha nde eremongo

eko ti gambopiro'yharamo javo ga pe, ei Simeāova'ea.

Vvyakotyve'ga po ti gwepia pa ga nehē

ga ko nhanembopiro'yharamo oko javo.

³² Ji rupi ahe oho Tupana'ga pyri javo,
gaha po ti oko hyapehava ja hepiuka ndeviara judeus'garũive'ga pe gentios'ga pe nehẽ,
ei ahe.

Ore ko ndereheva'ero israelitasva'ero.

Ore mboheteuka po ti ga nehẽ, ei Simeãova'ea Tupana'ga pe.

³³ Onhimomby'a Jesus'ga yembora Joséva'ea pavẽi Jesus'ga mombe'ua renduvame.

³⁴—Tupana, ei Simeãova'ea Tupana'ga pe. Emombyry ti José'ga pe Mariahẽa pe no tayri'ga pe no, ei ahe.

Mariava'ea pe Simeãova'ea ei:

—Ji rendu ti! ei ahe Jesus'ga yembora pe. Agwa'ga ko ji amombe'u kiro nde ve ndera'yra'ga. Ymyahũ Tupana'ga ei ga mombe'gwovo: “Nahã po ti ga pe nehẽ. Ga rehe po ti jara'ga nduri ji pyri he'yive'ga israelitas'ga nehẽ xako ti gareheva'ero javo. Nduri po ti jara'ga ji pyri ga rehe jave'yma he'yive'ga israelitas'ga nehẽ. Ga po ti ndokopotari gareheva'ero nehẽ,” ei Tupana'ga. “Tohepiuka ti ga jireaporoğita ga pe nhaporemonehẽ. A'ero po ti he'yive'ga nhi'Tte'varuhui ga pe okote'varuhuro ga pe nehẽ. ³⁵ Nahã po ti ndera'yra'ga pe nehẽ tomboukwaha ti ga he'yive'ga ndeaporoğita nehẽ,” ei Tupana'ga, ei Simeãova'ea Mariava'ea pe. Ndehe, ei ahe Mariava'ea pe, hahy hete po ti nde ve nehẽ no, ei Simeãova'ea ahe ve.

³⁶⁻³⁸ Simeãova'ea nhi'imbavame nanime Anava'ea ruri ahe pyri. Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea Anava'ea. Fanuelva'ea ahepo'ria. Nurã ahe Aserva'ea rakykwepoharamo. Sete ahe ombokwara'a gwembirekova'ea rerekorame. Aerẽ ahe omano Anava'ea hugwi. Nahembirekoa'javi Anava'ea a'ero. Aerẽ kiro he'yi ahe imbokwara'ara'ari oitentata e quatro anos ahe imbokwara'ari. Igwaivĩ hete ahe. Nane'yimi ahe hoi oje'yja'ga jatykahavuhua pype templo pype. Ipype ahe ndo'ui onhi'iga Tupana'ga pe ppytunimo arimo no tambohete ji ga javo.

Kiro ahe ruri Mariava'ea pyri Joséva'ea pyri no ahe Jesus'ga rerekorame ipype.

—Ndepyry hete nde, ei Anava'ea Tupana'ga pe. A'ereki nde erembuhu tayri'ga Cristo'ga, ei ahe Tupana'ga pe.

A'ero ahe hoi tayri'ga mombe'gwombe'gwovo Jerusalémmeve'ga pe – kiroki ga ombopiro'yhara'ga rura pota tuhu ti ga javo.

—Uhu nhanembopiro'yhara'ga, ei Anava'ea ga pe nhaporemonehẽ imombe'gwovo.

Ojivy Mariava'ea cidade de Nazaré pe

³⁹ Mariava'ea onhi'ipo'ru pa Tupana'ga nhandepojoykaharete'ga Joséva'ea pavẽi – kiroki Tupana'ga nhi'iga Moisésva'ea okwatija. Aerẽ ahe jivyri ogwovo ogwyri pe Galiléia pe. Ocidade pe ahe hoi Nazaré pe.

⁴⁰ Pevo tayri'ga nhimomboakari Jesus'ga. Oata'i ga. Pyry hete tuhẽ gareaporoğita. Okwaha pa ga. Tupana'ga imombyryvi ga pe.

Jesus'ga oko gwe'yjava'ea jatykahavuhu pe

⁴¹ Ano nanani Jesus'ga yembora oho Jerusalém me gapo'ria pavẽi. “Ti'u toryvi pe Páscoa pe pevo ojipe'ga pavẽi,” ei ahe. “Timoka'nhyime ti Tupana'ga pyryvagwera nhande ve. A'ereki ymyahũ Tupana'ga ombogwavuka nhaneramonhava'ea pyvõ ahera'yrypyva'ea jukaukare'yma,” ei ahe. ⁴² Nurã ahe hoi ano nanani Jerusalém me i'gwovo toryvi pe.

Kiro ahe hoaj'javi Páscoa repiaga Jesus'ga vojarama. Doze anos Jesus'ga imbokwara'ari kiro. Jesus'ga rerogwovo ojupi ahe hoi ovahema i'gwovo toryvi pe.

⁴³ Aerẽ Páscoa mominirẽ ahe jivyri pehea rupi ua gwonga pe. Opyta Jesus'ga Jerusalém me. Ahe ndokwahavi reki ga pytarame. ⁴⁴ “Po ga ruri nhandere'yja'ga ndupi,” ei ahe ua. “Po nhanerembikwahave'ga ndupi ga ruri,” ei ahe. A'ereki he'yive'ga ojivy Jerusalém hugwi pea rupi ua gwonga pe. Ndokiri ve ahe mbytera rupi ve. Ka'arugame ahe ei: “Mome po ga reki naerũ?”

Oje'yja'ga ma'õ me ahe ga rekarekari novia onhimbikwahave'ga ma'õ me no. ⁴⁵ Ga repiagemyame ahe jivyri Jerusalém me a'ero ga reka. ⁴⁶ Dois okirirẽ ahe ga repiagi ogwyripeve'ga jatykahavuhua pype. Ahegwyriveve'ga mbo'ehara'ga ma'õ me ga apygi ga nendukatuavo. Tupana'ga nhi'iga rehe ga ombo'e.

—Marã po? Emombe'u katu ti ore ve, ei gambo'ehara'ga Jesus'ga pe.

A'ero Jesus'ga imombe'ukatui ga pe. Kirẽ ga ei ga pe:

—Marã po? Pemombe'u katu ti ji ve kiro, ei Jesus'ga ga pe.

⁴⁷ Onhimomby'a pa reki garenduve'ga ga okwaha hete Tupana'ga nhi'iga javo.

⁴⁸ Ga repiagame ga'yembora nhimomby'ahetei Joséva'ea pavẽi.

—Pi'a, ei Jesus'ga yembora Jesus'ga pe. Maranameuhũ nde orep'y'a momynhuhũ? Ndavy'ari ji nderuva'ga pavẽi nde rekarama! Momeuhũ ga? oro'e ore nde ve.

⁴⁹ A'ero Jesus'ga ei ahe ve:

—Maraname pe ji rekari? Po ji rekoi avo jiruva'ga ronga pe hamo nhandejatykahavuhu pe. Avo Tupana'ga nhi'iga rupi ji rekoi. Ndapekawahavi naerũ? ei ga ahe ve.

⁵⁰ Ndokwahavi tuhẽ reki ahe gwa'yra'ga ea Mariava'ea Josẽva'ea pavẽi. A'ero ahe ei ovytyteri pe: “Marãi ganhi'iga ga erame po ji rekoi jiruva'ga ronga pe hamo? Maraname ga ei a'ea?” ei ahe ovytyteri pe.

⁵¹ Kiro ga jivviri o'yembora rupi Josẽva'ea rupi ua cidade de Nazarẽ pe. Opyta ga upa aheronga pe okovo ahenhi'iga rupi jipi. Ga'yembora ojapyaka ovytyteri pe ga'ea rehe. Nomoka'nhymi ahe.

⁵² Aerẽ Jesus'ga imbokwara'ara'ari. Igwaigwavete Jesus'ga reaporogitakaturu. Okwaha pa ga okovo. Jyvuaka ga kiro onhimomboakaruhuavo. Tupana'ga oarõ hete ga. Yvyakotyve'ga ga arõ hete no.

3

João Batistava'ea remimombe'ua

(Mateus 3.1-12; Marcos 1.1-8; João 1.19-28)

¹⁻² Aerẽ João Batistava'ea pe Zacarias'va'ea ra'yrava'ea pe Tupana'ga imbuhurukari onhi'iga imombe'gwovouka ahe ve.

—Emombe'u ti nhinhi'iga ga pe, ei Tupana'ga João Batistava'ea pe.

Tupana'ga nhi'iga renduvame João Batistava'ea ruvi ongae'yi me upa.

Tupana'ga imbuhurukame onhi'iga João Batistava'ea pe Tibério César'ga he'yjuhuve'ga nduvihavuhuro tuhẽ oko. Kiro César'ga he'yi quinze anos gweri imbokwara'ari ganduvihavuhuro. Põncio Pilatos'ga ko governador'ga Judéiapeve'ga gwyrri pe. Herodes'ga omondomondo Galiléiapeve'ga gwemimbotarimova'ea rupi gagwyrri pe. Herodes'ga irũ'ga Filipe'ga. Filipe'ga omondomondo Ituréiapeve'ga gwemimbotarimova'ea rupi gagwyrri pe. Omondomondo ga Traconitespeve'ga gagwyrri pe no. Lisãnia's'ga ko omondomondo Abilenepeve'ga gwemimbotarimova'ea rupi gagwyrri pe. Tibério César'ga gwereko pa ga ganduvihavuhuro okovo.

A'ea rupi ikwava'ehara'ga nduvihavuhu'ga ko Anãs'ga Caifãs'ga pavẽi.

A'ea rupi kiro João Batistava'ea pe Tupana'ga imbuhurukari onhi'iga imombe'gwovouka emombe'u ti nhinhi'iga ga pe javo. ³ Nurã João Batistava'ea hoi gagwyrri pe nhaporemõ rio Jordão rembeyvyra rupi imombe'gwovo hete Tupana'ga nhi'iga ga mbo'eavo.

—Pepohi tuhẽ ti pejikote'varuhua hugwi, ei ahe. Perojijyjiyi ti pejeaporogita pejikokaturu Tupana'ga nhi'iga rendukatuavo. A'ero po ti ji pe mobatizai yhya pype rio pype nehẽ, ei ahe. A'ero po ti Tupana'ga imombohetei pendekote'varuhua pe hugwi nehẽ imoka'nhyma nehẽ, ei João Batistava'ea ga pe ga mo'gitavo.

⁴ Ymyahũ Isaiãsva'ea ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea. Isaiãsva'ea João Batistava'ea mombe'u nhogwenonde. Isaiãsva'ea e'i ikwatija hako:

“Hahyahi po ti ganhi'iga

ga erame ga mbo'eavo ongae'yi me nehẽ,” ei Isaiãsva'ea.

“E'i po ti ga nehẽ:

'Pemboavujikwe ti pehea huvihava'ga pe

tuhu ti ga nhande pyri javo.

Pembohupi katu ti pehea ga pe,' e po ti ga nehẽ,” ei ahe javo gandeaporogita rorojijya pe nhandepojykaharete'ga rura renonde.

⁵ “‘Omoypehỹ ti Tupana'ga nhyvyapỹapynuhũa gwaimbya nehẽ,' e po ti ga nehẽ.

‘Ombo'gwy'gwyruru po ti ga jvvy'gwavy'gwajuhua vvytyra reheve imbojo'jakatuavo nehẽ. Omohigatu po ti ga pehea nhikotikoti'ihua nehẽ imondovo nehẽ.

Onogatu po ti ga nhyvyapỹapỹndiuhua pea rupi nehẽ.

⁶ Tupana'ga po ti gwepiuka vvyakotyve'ga mbopiro'yhara'ga nehẽ,' e po ti ga nehẽ.”

A'ea Isaiãsva'ea ei ymyahũ ikwatija hako João Batistava'ea nhi'iga mombe'unhogwenondeavo hako.

⁷ Kiro João Batistava'ea ruvi ongae'yi me ogwovo rio Jordão rembeyvyri. A'ero he'yjuhuve'ga nduri onhimonono'oguhũavo João Batistava'ea pyri tianemobatiza ti javo ahe ve. A'ero João Batistava'ea ei ga pe:

—Tiruahũ pendeaporogita! Pe'euhi pe pejohupe pejikokatupotare'yma gwaramo. Pe'e pe: “Haite! Xaho João Batista'ga pyri tianemobatiza ti ga. Nurã po ti Tupana'ga nonhimonha'ngaa'javi nhande rehe nehẽ. Ndahahi po ti nhande ve a'ero nehẽ.” Nahã pe pe'e, ei João Batistava'ea. Maraname pe euhui nanongarava'ea naerũ? Pe tuhẽ penhimbo'e nava'ea rehe, ei João Batistava'ea ga pe.

⁸—Ji a'e pe me: Po pe ndapepotari hahyva'ea Tupana'ga nhimonha'ngarame pe ndehe, a'ero ti peko katu, ei João Batistava'ea. Tapembopogwea'javi ti pejite'varuhua pejikovo.

Pe pohirame jugwi po ti Tupana'ga ei pe me nehē: “Ndovy'ari ġa okote'varuhua rehe kiro opohia jugwi herojijyita ojeaporogita. Nanhimonha'ngaa'javi ji ġa ndehe a'ero.” Nahā po ti Tupana'ga ei pe me a'ero nehē, ei João Batistava'ea ġa pe.

—Tape'ei ti pejiyvyteri pe: “Abraāova'ea nhaneramonhamo oko. Tupana'ga oarō hete Abraāova'ea. Nurā po ti Tupana'ga nonhimonha'ngai nhande rehe nehē.” A'ea ti tape'ei. A'ereki Tupana'ga ndokoi reki Abraāova'ea rymymino'ga ndehe ġa ndekote'varuhurame. Po Tupana'ga ojipe'ga pota, a'ero Tupana'ga oapo kwaha aġa ita Abraāova'ea rymymिनoro ġa mongovo, ei João Batistava'ea ġa pe.

⁹ Kiro João Batistava'ea imombe'ui ojo'java'ea ġa pe. Ga mbo'eavo ga ei:

—Akwaimbae'ga ombogwa ġwerī jykwa'ria pyvō tambo'aruka javo. Po i'yva ndogwerekoi yva'ikatua, a'ero po ti ga imbo'ari imondovo tata pype nehē. Na jitehe Tupana'ga pe nderekoġwerī pe momboa tata pype hahyva'ea ruvihava pype pe pohire'yma ġwaramo pejikote'varuhua hugwi pejikokatue'yma, ei João Batistava'ea ġa pe imombe'gwovo.

¹⁰ João Batistava'ea renduvame ġa ei ahe ve onhimongyavo:

—Marā po ti ore rekokatui a'ero nehē?

¹¹ A'ero ahe ei ġa pe:

—Kiroki ga ġwerekō mokōi tapy'ynhapira – gaha ti tomondo ojipeji herekoe'ŷve'ga pe. Kiroki ga ġwerekō mbatera – gaha ti tomondo herekoe'ŷve'ga pe to'u ti ga javo. Nahā ji ei pe me pemondo ti javo, ei ga ġa pe.

¹² Kiro itambere'ia mono'onō'ohara'ġa nduri João Batistava'ea pyri. Omono'oguhū ġa itambere'ia governo pe. Ga uhu tianemobatiza ti João Batista'ga javo.

—Nhanembo'eharamo emombe'u ore ve, ei ġa ga pe. Marā po ti ore rekokatui a'ero nehē? ei ġa.

¹³ A'ero ahe ei ġa pe:

—Penhi'ipo'ru ti penduvihava'ga. Ganhi'iga rupi te ti pemono'onō'ogatu itambere'ia ahe hugwi, ei ahe. Tape'ei ti ahe ve: “Koji'i ti embuhu ji ve.” A'ea ti tape'ei, ei João Batistava'ea ġa pe.

¹⁴ Kiro soldados'ga nduri João Batistava'ea pyri no. Ahe ve ġa ei:

—Oro ore, marā po ti ore rekokatui nehē? ei ġa.

A'ero ahe ei ġa pe:

—Tapepojyakai ti ojipe'ga itambere'ia ġa hugwi. Tapenupanupāi ti ġa ġaitambere'ia rehoahae'yma nehē. Tape'ei ti ojipe'ga pe: “Pembuhu ti ore ve itambere'ia. Po pe napembuhuri ore ve, a'ero po ti ore imbojari pe ndehe nehē.” Tape'mbei ti javo nanongara pe ġa monghyjiavo imbuhuruka pejive. Pejoryjory ti peitambere'ia rehe – kiroki a'ea penduvihava'ga imondoi pe me peporavykya repyra, ei ahe ġa pe.

¹⁵ João Batistava'ea renduvame ġa epavi ovyvyteri pe: “Mara'ngu po João Batista'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga Cristo'ga? Ga tuhē po,” ei ġa ovyvyteri pe ipota garura.

¹⁶ A'ero João Batista'ga ei ġa pe:

—Uhu po ti ga nehē – kiroki ga ji hohe hete huvihavuhetero ġwaramo, ei João Batistava'ea. Ji ki a'e te ako tehe. Jihi opomobatiza yhya pyvō jate. Nahā ji ikwahavukari ga pe pepohira pejikote'varuhua hugwi pendeaporogita rerojijyia reheve pendekokatua reheve. Gaha po ti pe pojykauka Tupana'ga ra'uvapyryva pe aerēve'ga nehē. Nahā po ti ga pendekote'varuhua mombigukari pe mombryyvuka nehē, ei João Batistava'ea ga mombe'gwovo ġa pe.

¹⁷ Kiro João Batistava'ea imombe'ui ojo'java'ea ġa pe. Ga mbo'eavo ga ei:

—Trigo jara'ga ġwerekō japira mbovevehava opo pe tamboveve ti ji japira trigo hugwi javo, ei João Batistava'ea imombe'gwovo. Omono'onō'ō po ti ga oapoa trigo inhaġa hyrua pype nehē. Japira po ti ga imbokai tata pyvō nehē. Ndogwevi po ti tata upa nehē, ei João Batistava'ea.

—Na jitehe po ti jihoheheteve'ga huvihavuhete'ga imboja'oja'ogukari pyryve'ga okote'varuhuve'ga hugwi okovo pyryve'ga pojykaharetero nehē, ei João Batistava'ea ġa pe. “Tuhu ti pyryve'ga ji pyri yvagi pe upa avuirama nehē,” e po ti jihoheheteve'ga nehē. “Toho ti okote'varuhuve'ga ji hugwi ogwovo tata pype hahyva'ea ruvihava pype opytavo pevo avuirama nehē ojivyre'yma,” e po ti jihoheheteve'ga nehē, ei João Batistava'ea Cristo'ga mombe'gwovo ġa pe.

¹⁸ Ojipea rehe he'yiva'ea rehe João Batistava'ea ġa mbo'embo'ei. Nahā ahe imombe'ukatui pyryva'ea Jesus'ga mombe'ua ġa pe.

¹⁹ Ojikwe João Batistava'ea onhi'igahy Herodes'ga pe. Herodes'ga omondomondo Galiléiapeve'ga ġwemimbotarimova'ea rupi ġagwyri pe. Herodiashēa rehe Herodes'ga irū'ga rembirekohēa rehe João Batistava'ea onhi'igahy ga pe. Herodes'ga tiruahū ranuhū. Nurā João Batistava'ea ei ga pe:

—Nane'yymi nde ereko te'varuhu. Kiro nde neirũ'ga rembirekohẽa rerekoi no. Gwia ahe ndoapoi te ite'varuhuva'ea, ei João Batistava'ea ga pe.

²⁰ Koji'i Herodes'ga tiruahũ a'ero. A'ereki kiro ga João Batistava'ea momboruka cadeia pype.

João Batistava'ea omobatiza Jesus'ga
(Mateus 3.13-17; Marcos 1.9-11)

²¹ Cadeia pype Herodes'ga João Batistava'ea momborukare'ymame ahe he'yive'ga mobatizapavi. Ahe Jesus'ga mobatizai no. A'ea rupi Jesus'ga nhi'igame Tupana'ga pe Tupana'ga ipe'ai yvaga. ²² Tupana'ga ra'uva jyvi yvaga hugwi Jesus'ga rehe. Inamburo gara'uva nhimbotei ua Jesus'ga rehe. Yvaga hugwi Tupana'ga nhi'igi javo:

—Ndehe ko jira'yra nhiremia'nguhetea, ei Tupana'ga Jesus'ga pe. Anhimohẽ hete ko ji nde rehe, ei ga.

Jesus'ga ramonhava'ea
(Mateus 1.1-17)

²³ He'yiva'ea trinta anos Jesus'ga imbokwara'ara'ari vvyakotyve'ga mbo'eypyrame Tupana'ga nhi'iga rehe. Javo tehe ga ei ga pe:

—Po Jesus'ga José'ga ra'yra'ga, ei ga.

Joséva'ea Eliva'ea ra'yrava'ea.

²⁴ Eliva'ea Matateva'ea ra'yrava'ea.

Matateva'ea Leviva'ea ra'yrava'ea.

Leviva'ea Malquiva'ea ra'yrava'ea.

Malquiva'ea Janaiva'ea ra'yrava'ea.

Janaiva'ea Joséva'ea ra'yrava'ea.

²⁵ Joséva'ea Matatiasva'ea ra'yrava'ea.

Matatiasva'ea Amósva'ea ra'yrava'ea.

Amósva'ea Naumva'ea ra'yrava'ea.

Naumva'ea Esliva'ea ra'yrava'ea.

Esliva'ea Nagaiva'ea ra'yrava'ea.

²⁶ Nagaiva'ea Maateva'ea ra'yrava'ea.

Maateva'ea Matatiasva'ea ra'yrava'ea.

Matatiasva'ea Semeiva'ea ra'yrava'ea.

Semeiva'ea Joséva'ea ra'yrava'ea.

Joséva'ea Jodava'ea ra'yrava'ea.

²⁷ Jodava'ea Joanãva'ea ra'yrava'ea.

Joanãva'ea Resava'ea ra'yrava'ea.

Resava'ea Zorobabelva'ea ra'yrava'ea.

Zorobabelva'ea Salatielva'ea ra'yrava'ea.

Salatielva'ea Neriva'ea ra'yrava'ea.

²⁸ Neriva'ea Melquiva'ea ra'yrava'ea.

Melquiva'ea Adiva'ea ra'yrava'ea.

Adiva'ea Cosãva'ea ra'yrava'ea.

Cosãva'ea Elmadãova'ea ra'yrava'ea.

Elmadãova'ea Erva'ea ra'yrava'ea.

²⁹ Erva'ea Josuéva'ea ra'yrava'ea.

Josuéva'ea Eliézerva'ea ra'yrava'ea.

Eliézerva'ea Jorimva'ea ra'yrava'ea.

Jorimva'ea Matateva'ea ra'yrava'ea.

Matateva'ea Leviva'ea ra'yrava'ea.

³⁰ Leviva'ea Simeãova'ea ra'yrava'ea.

Simeãova'ea Judáva'ea ra'yrava'ea.

Judáva'ea Joséva'ea ra'yrava'ea.

Joséva'ea Jonãva'ea ra'yrava'ea.

Jonãva'ea Eliaquimva'ea ra'yrava'ea.

³¹ Eliaquimva'ea Meleáva'ea ra'yrava'ea.

Meleáva'ea Menava'ea ra'yrava'ea.

Menava'ea Matatava'ea ra'yrava'ea.

Matatava'ea Natãva'ea ra'yrava'ea.

Natãva'ea Daviva'ea ra'yrava'ea.

³² Daviva'ea Jesséva'ea ra'yrava'ea.

Jesséva'ea Obedeva'ea ra'yrava'ea.

Obedeva'ea Boazva'ea ra'yrava'ea.

Boazva'ea Salava'ea ra'yrava'ea.
 Salava'ea Nassomva'ea ra'yrava'ea.
³³Nassomva'ea Aminadabeve'ea ra'yrava'ea.
 Aminadabeve'ea Admimva'ea ra'yrava'ea.
 Admimva'ea Arniva'ea ra'yrava'ea.
 Arniva'ea Esromva'ea ra'yrava'ea.
 Esromva'ea Peresva'ea ra'yrava'ea.
 Peresva'ea Judáva'ea ra'yrava'ea.
³⁴Judáva'ea Jacóva'ea ra'yrava'ea.
 Jacóva'ea Isaqueva'ea ra'yrava'ea.
 Isaqueva'ea Abraãova'ea ra'yrava'ea.
 Abraãova'ea Terava'ea ra'yrava'ea.
 Terava'ea Nacorva'ea ra'yrava'ea.
³⁵Nacorva'ea Seruqueva'ea ra'yrava'ea.
 Seruqueva'ea Ragaúva'ea ra'yrava'ea.
 Ragaúva'ea Falequeva'ea ra'yrava'ea.
 Falequeva'ea Éberva'ea ra'yrava'ea.
 Éberva'ea Salava'ea ra'yrava'ea.
³⁶Salava'ea Caináva'ea ra'yrava'ea.
 Caináva'ea Arfaxadeva'ea ra'yrava'ea.
 Arfaxadeva'ea Semva'ea ra'yrava'ea.
 Semva'ea Noéva'ea ra'yrava'ea.
 Noéva'ea Lamequeva'ea ra'yrava'ea.
³⁷Lamequeva'ea Metusalémva'ea ra'yrava'ea.
 Metusalémva'ea Enoqueva'ea ra'yrava'ea.
 Enoqueva'ea Jareteva'ea ra'yrava'ea.
 Jareteva'ea Maleleelva'ea ra'yrava'ea.
 Maleleelva'ea Caináva'ea ra'yrava'ea.
³⁸Caináva'ea Enosva'ea ra'yrava'ea.
 Enosva'ea Seteva'ea ra'yrava'ea.
 Seteva'ea Adãova'ea ra'yrava'ea.
 Adãova'ea Tupana'ga ra'yrava'ea.
 Nahã ko Jesus'ga ramonhava'ea.

4

*Diabo'ga omongo te'varuhu pota Jesus'ga
 (Mateus 4.1-11; Marcos 1.12-13)*

¹ Aerë João Batistava'ea omobatizaramo Jesus'ga hoi rio de Jordão hugwi ojivya. Tupana'ga ra'uva ga pojykahetei ga rerogworogwovo ongae'yi me.

² Okote'varuhuva'ea ruvihavuhu'ga ko Diabo'ga. Satanás garera no. He'yiva'ea quarenta ga kiri ogwoogwovo Jesus'ga rupi Jesus'ga mongote'varuhupota novia. A'ea rupi Jesus'ga ndo'ui. Quarenta Jesus'ga kirirë pevo ty'ara ga jukai. ³ A'ero Diabo'ga ei Jesus'ga pe:

—Ere jipe ndehe: “Jihi ko Tupana'ga ra'yramo.” A'ea nde ei, ei Diabo'ga. Gara'yramo ti ere kia pe ita pe a'ero: “Enhimbote ti pãoramo nhirembi'uramo.” A'ea ti ere jupe, ei Diabo'ga Jesus'ga pe.

⁴ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Nda'ei po ti ji jupe nehë, ei ga. Ymyahũ Tupana'ga okwatijaruka ahe ve inoguka hako. Aherembikwatijara e'i:

“Mbatera ua pyvõ jate rüi nhande rekoï.

Tupana'ga nhi'imbava rendukatua pyvõ nhande rekoï,” e'i aherembikwatijara, ei Jesus'ga.

⁵ Aerë Diabo'ga ga rerohoi ga rerojiupia vytyruhua rehe. Pea hugwi kotihĩ Diabo'ga hepiukapavi vvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga gwyrã Jesus'ga pe. ⁶ Kiro ga ei Jesus'ga pe:

—Kia jiapoa tuhë gagwyrã. Nurã ji imondopotaramo ahe ve amondo po ti ji nehë, ei ga. Nde ve tuhë po ti ji imondopavi nehë. A'ero po ti nde ganduvihavuhuro nehë, ei Diabo'ga. A'ero po ti nde roryroryvamo herekopava nehë. ⁷ Po nde ji mbohetei nde ko Tupanamõ javo, a'ero po ti ji imondopavi nde ve nehë, ei Diabo'ga Jesus'ga pe.

⁸ —Satanás, ei Jesus'ga Diabo'ga pe. Ymyahũ Tupana'ga okwatijaruka ahe ve inoguka hako. Aherembikwatijara e'i:

“Embohete ti Tupana'ga.

Gaha ndepojykaharete'ga.

Gaha jate ti embohete

ejikovo ganhi'iga rupi jate,” e'i aherembikwatijara, ei Jesus'ga.

⁹ Aerē Diabo'ga Jesus'ga rerohoi cidade de Jerusalém me a'ero. Yvate ga ga rerojiupiri gare'ya'ga jatykahavuhua rehe templo rehe ga mo'ama japyra rehe. Ga rerovahemame pevo ga ei Jesus'ga pe:

—Ere jipe nde: “Jihi ko Tupana'ga ra'yramo.” A'ea nde ei, ei Diabo'ga. Gara'yramo ti epo avo hugwi japyra hugwi ehia a'ero. Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga po ti nanem-bohirukarahyi yvyvo nehē. A'ero po ti ndahahi nde ve nde porame japyra hugwi nehē. ¹⁰ A'ereki ymyahū a'ea Tupana'ga okwatijaruka ahe ve inoḡuka hako, ei Diabo'ga Jesus'ga pe. Aherembikwatijara e'i:

“Tupana'ga po ti ojipyrive'ga mondoukari nde pyri nehē yvagipeve'ga.

'Pea'ngu ti ga repliakatuavo,' e po ti ga ojipyrive'ga pe nehē.

¹¹ 'Pepyhy katu ti ga rerogwovo

tahahyyme'i ti ga pe javo,' e po ti Tupana'ga ojipyrive'ga pe nehē,” e'i aherembikwatijara, ei Diabo'ga Jesus'ga pe.

¹² A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ymyahū Tupana'ga okwatijaruka ahe ve inoḡuka hako. Aherembikwatijara e'i:

“Tupana'ga ko ndepojykaharete'ga.

Gareaporogita rehe jate ti eko.

A'ero po ti ga nde pokogi nehē.

Ejeaporogitatehea rehe rūi ti eko

ji poko ti kiro javo tehe Tupana'ga pe,” e'i aherembikwatijara, ei Jesus'ga Diabo'ga pe.

¹³ Diabo'ga Jesus'ga mongote'varuhupotara'jara'ja novīa. Aerē Diabo'ga hoi ga hugwi ogwovo.

—Aerē po ti ji ga mongote'varuhui nehē, ei ga novīa.

Jesus'ga ombo'e Galilíapeva'ea na'ē

(Mateus 4.12-17; Marcos 1.14-15)

¹⁴ Tupana'ga ra'uva popoakara Jesus'ga pojyka. Nahā Jesus'ga hoi ongae'yma hugwi ojivya Galilíapeve'ga gwyrri pe ovahema ḡa pyri. Pevove'ga ga mombe'umbe'upavi ogwyrripeve'ga pe nhaporemō. ¹⁵ Tupana'ga nhi'iga rehe ga ḡa mbo'embo'ei gajatykahava pype. Ombohete pa ḡa ga a'ero.

Jesus'ga oko ocidade de Nazaré pe

(Mateus 13.53-58; Marcos 6.1-6)

¹⁶ Kiro ga ruri ua cidade de Nazaré pe. Pevo ganhimomboakahava ymya. Nane'ymi ga oho gajatykahai pe judeus'ga poravykye'yma rupi sábadō rupi jipi. Kiro ga hoi jupe a'ero sábadō rupi. Tanhi'i Tupana'ga rebmikwatijarukara pe javo ga ami. ¹⁷ A'ero gajatykahava repiakatuhara'ga imondoi Jesus'ga pe Isaiásva'ea rebmikwatijara. Ymyahū Isaiásva'ea ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea. Kiro Jesus'ga ipyhygi aherembikwatijara ga hugwi ipe'avo. Tohendu ti ḡa javo ga nhi'igi jupe – perope e'i:

¹⁸ “Tupana'ga ra'uva ji pojyka.

A'ereki Tupana'ga a'ea mongo ji pyri ikwehe'i.

A'ero ga ei ji ve: 'Emombe'u ti pyryva'ea iporia'ive'ga pe.

Kiroki ḡa ndovy'ari – ḡa pe ti ere:

Kiro ji pe mbovy'ari pe nderekokatuavo. A'ea ti ere ḡa pe.

Eho ti imombe'gwombe'gwovo aherembipyhyhara'ga pe,' ei ga ji ve. 'Ere ti ḡa pe:

Pepiro'y pe pepyhyhara'ga hugwi. A'ea ti ere ḡa pe.

Heakwagweve'ga pe ti ere:

Kiro ji pe mboheakwakatui. A'ea ti ere ḡa pe.

Kiroki ḡa hahyva'ea kwaha – ḡa pe ti ere:

Kiro ji pe mbopiro'yi hahyva'ea hugwi. A'ea ti ere ḡa pe.

¹⁹ Eho ti imombe'gwombe'gwovo yvyakotyve'ga pe. Ere ti ḡa pe:

Kiro po ti Tupana'ga pepojykaharete'ga imombryvi pe me nehē. A'ea ti ere ḡa pe,' ei ga ji ve.”

A'ea Jesus'ga ei onhi'iga Isaiásva'ea rebmikwatijara pe tohendu ti ḡa javo.

²⁰ Onhi'imavame jupe Jesus'ga imbotyva'javi Isaiásva'ea rebmikwatijara imondoa'java gajatykahava repiakatuhara'ga pe. A'ero Jesus'ga apygi tambō'e ti ḡa javo. Nurā gajatykahavapyve'ga nhaporemō ga repiahetei.

²¹ —Kiroḡwe pe henduvi Tupana'ga nhi'iga Isaiásva'ea pe ymyahūva'ea pe ji nhi'igame jupe, ei Jesus'ga ḡa pe. Kiroḡwe pe henduvame, Isaiásva'ea rebmikwatijara po'rua japiavo ihoi, ei Jesus'ga ḡa pe imombe'gwombe'gwovo ḡa pe.

²² Jesus'ga renduvame ga ei:

—Maraname Jesus'ga omombe'u kwaha naerū? ei ға onhimomby'avo. A'ereki ga José'ga ra'yra'ga jate reki, ei ға.

²³ A'ero Jesus'ga ei ға pe:

—Aerē po ti pe ji moğitai ikwahapyra'ға eagwera rehe nehē. A'ero po ti pe ei tuhē ji ve nehē: “Ahepohanoharamo enhipohanogatu ti enhimbogwerava.” Nahā po ti pe ji moğitai ikwahapyra'ға na'ana'ға pe'erame ji ve nehē, ei ға. Pe'e tuhē po ti pe ji ve nehē: “Ojipe'ға nde mombe'u ore ve. ‘Cidade de Cafarnaum me Jesus'ga japoī ahemonhimomby'ava'ea he'yive'ға pohanoga,’ ei ға ore ve. Kiro na jitehe ti eapo ahemonhimomby'ava'ea orepyteri pe nhandegwyri pe.” Nahā po ti pe ei ji ve nehē, ei Jesus'ға ға pe ikwahavepeavo gandeaporogita.

²⁴ —Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Tupana'ға nhi'iga mombe'uhara'ға gwyripeve'ға nohendukatui gandeaporogita ға arōe'yma, ei Jesus'ға ға pe. ²⁵ Pehepia ti Eliasva'ea. Kiro ji imombe'ui a'itituhēva'ea pe me, ei Jesus'ға. Ymyahū Tupana'ға nhi'iga mombe'uharava'ea Eliasva'ea oko israelitasva'ea gwyri pe upa, ei ға. Trēs anos e meio rupi ndokyra'javi israelitas'ға gwyri pe. Nurā ahā mbatera ahe ve. Ty'ara ahe jukai, ei Jesus'ға imombe'gwovo ға pe. A'ea rupi he'yjuhu kunhangwerava'ea israelitasva'ea aherembirekokwerava'ea. ²⁶ Tupana'ға nomondokari reki Eliasva'ea israelitasva'ea pyri epoko ti ға javo. Sidompeva'ea pyri jate aherembirekokwerava'ea pyri ga ahe mondokari epoko ti hēa javo. Perope cidade de Sarepta pe ahe ruvi Sidompeva'ea gwyri pe, ei Jesus'ға imombe'gwovo ға pe.

²⁷ —Eliseuva'ea oko no Tupana'ға nhi'iga mombe'uharava'ea, ei Jesus'ға imombe'gwovo. Ymyahū ahe oko israelitasva'ea gwyri pe upa. A'ea rupi he'yjuhu ijaijauhuva'ea pevo. Eliseuva'ea nomonhimohigatui reki israelitasva'ea ijaijauhuva'ea. Sírīapeva'ea tehe Naamāva'ea tehe ahe ahe monhimohigatui, ei Jesus'ға imombe'gwovo ға pe.

²⁸ Jesus'ға renduvame ға nhimboahipavi ғajatykahavapypeve'ға. ²⁹ A'ero ға po'ami ga pyhyga ga rorogwovo mytu'ē me cidade hugwi. Cidade oko vytyra rehe gwerevi. Yvytyra rehe ға ga rerohoi timombo ti ga jugwi javo novīa. ³⁰ Gapytera rupi reki ga hoi ogwovo ға hugwi.

Jesus'ға ombojipe'a anhağa ahe hugwi

(Marcos 1.21-28)

³¹ A'ero Jesus'ға hoi cidade de Cafarnaum me. Cafarnaum oko Galilėiapeve'ға gwyri pe. Pevo ga ға mbo'ei sábadō rupi ғajatykahava pype. ³² Ga ға mbo'ekatui huvihava'ға ja. Nurā ға nhimomby'ai.

³³ Pevo ғajatykahava pype ojipe'ға rekoī anhağa rembipojykhara'ға Diabo'gapyriva'ea rembipojykhara'ға. Hahyahi gahapukaja ga erame:

³⁴ —Ah! Jesus, Nazarėpeva'ero, maranameuhū nde ore avykyi? e'i anhağa Jesus'ға pe. Ore mombapava nde ruri naerū? e'i Jesus'ға pe. Orokwaha ji. Ndehe ko pyryheteva'ero Tupana'ға remimbuhurukaramo, e'i anhağa Jesus'ға pe.

³⁵ A'ero Jesus'ға ei anhağa pe:

—Terenhi'iga'javi! Ejipe'a ti ға hugwi!

Jesus'ға mbyteri pe anhağa akoja'ға mombori vvyvo. Ga momborame ijipe'ai ға hugwi imondoe'yma hahyva'ea ға pe.

³⁶ Onhimomby'a pa ға hepiaga. A'ero ға ei ojohupe:

—Maraname Jesus'ға popoakaruhuro javo? A'ereki ga omondouka huvihavuhu'ға ja, ei ға. E'i ға anhağa pe pejipe'a ti javo. A'ero ijipe'ai tuhē reki ға hugwi, ei ға onhimomby'avo.

³⁷ Ojipe'gape'ға pe ға Jesus'ға mombe'ui ға kwahavukapava ojigwyri pe.

Jesus'ға omombi pa he'yjuhuva'ea tetirūa

(Mateus 8.14-17; Marcos 1.29-34)

³⁸ Ғajatykahava hugwi Jesus'ға hemi ogwovo Simāo'ға rongā pe ovahema. Pevo Simāo'ға rembirekohēa yhēa itetirūa. O'a hete hēa rehe. A'ero ға hēa mombe'ui Jesus'ға pe epohano ti hēa javo. ³⁹ A'ero ga hoi hēa pyri o'ama.

—Epi hete, ei ga karugwara pe.

A'ero ipigi hēa hugwi. Kotihī hēa vyri reki ogwovo herua mbatera ға pe to'u ға javo.

⁴⁰ Aerē kwara ihoi. A'ea rupi ға ға nderupavi itetirūave'ға ombyteri-peve'ға Jesus'ға pyri topohano ti ға ға javo. Ojoparapara ғatetirūa. Itetirūave'ға ndehe nanani Jesus'ға pokopokogi ға ndehe nhaporemo imombimombipava karugwara ға hugwi. ⁴¹ Jesus'ға anhağa mbojipe'ai jara'ға hugwi. Ohapukapakai anhağa ojipe'avo ға hugwi onhimongyavo. Hahyahi inhi'iga i'erame Jesus'ға pe:

—Ndehe ko Cristo Tupana'ға ra'yra, e'i Jesus'ға pe.

A'ero Jesus'ға ei jupe:

—Tapenhi'iga'javi! ei ға imombiga inhi'iga.

A'ereki anhağa ga kwaha ga ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo javo.

Jesus'ga omombe'u pyryva'ea ojipeva'ea pe
(*Marcos 1.35-39*)

⁴² Aerē ppyhaji ve ga hoi cidade hugwi ogwovo ongae'yi me. Pevove'ga gweka ga repiaga onhimongyavo. Terēhoi ti ore hugwi javo ga hoi opytavo ga pyri. ⁴³ A'ero Jesus'ga ei ga pe: —Tamombe'u tuhē ti ji pyryva'ea ojipe'ga pe no cidadespeve'ga pe. A'ereki Tupana'ga e'i ji ve: “Eho ti ji mombe'gwovo ga pe nhaporemo. Tako ti ji ganduvihavuhuhetero,” ei Tupana'ga ji ve, ei Jesus'ga.

⁴⁴ A'ero Jesus'ga hogahoi judeus'ga gwyrri pe Judéia pe. Pevo ga ga mbo'epavi Tupana'ga nhi'iga rehe gajatykahava pype.

5

Jesus'ga omo'emo'ē ypy gwemimbo'eharamo
(*Mateus 4.18-22; Marcos 1.16-20*)

¹ Aerē Jesus'ga hoi o'ama okovo ypiahua rembeyvyri pe Genesaré rembeyvyri pe. Ga pyri he'yjuhuve'ga nduvi. Onhombotymbotyvahi ga upa ga mbotyva no tihendu katu ti Tupana'ga nhi'iga javo. ² O'amame pevo mokōi Jesus'ga hepiagi yharuhua ypiahua rembeyvyri pe. Ahā ga ipype. A'ereki ga oheohei pira mboahava upa. ³ Simão Pedro'ga yharuhua pype Jesus'ga avi javo ga pe:

—Emoanha'ndi eyharuhua yembe'yva hugwi, ei ga Simão Pedro'ga pe.

A'ero ga herojipe'ai yembe'yva hugwi. Yharuhua pype Jesus'ga reni yembeyvyripeve'ga mbo'eavo.

⁴ Aerē ga mbo'epigame ga ei Simão'ga pe:

—He xaho herogwovo pyyteri pe. Pemombo ti ipyira imboahava, ei ga Simão'ga pe.

⁵ A'ero Simão'ga ei:

—Oroho jipe ore pytunimo pira rehe ko. Oromogo'ē ore. Norombo'ari reki ore! Emo kiro nde ei ore ve pembo'a ti pira javo. Nurā po ti ji hoa'javi kiro imomboa nenhi'iga rupi nehē, ei ga Jesus'ga pe ombo'ehara'ga pe.

⁶ A'ero ga hoi pyyteri pe imombo a ipyira imboahava. Imotynyhemi reki pira mboahavuhua. Otatararara gwere pira pohyja rerekovo. ⁷ Nurā ga jipoerueruri onhimoirūhara'ga pe jara pype yharuhua pype togweru ti ga ore pokoga javo. A'ero ga heruri oyharuhua ovahema ga pokoga. Oyharuhua memei ga imotynyhenyemi pira pyvō. A'ero ga nderohoi gwerevi ypy pe!

⁸ Hepiagame Simão Pedro'ga renypy'andurugi Jesus'ga pyri.

—Jipojykaharetero ejipe'a ti ji hugwi. A'ereki nde ndepyry hete ekovo Tupana'ga nhi'iga rupi. Jihi reki ndajipoyjayjari jirekote'varuhua vo gwaramo. A'ereki ji ndakopavi Tupana'ga nhi'iga rupi.

⁹ Nahā Pedro'ga ei. A'ereki ga onhimomby'a pira mbo'aruhua rehe. Onhimomby'a pa gapavēive'ga hehe no. ¹⁰ Simão Pedro'ga moirūhara'ga Zebedeu'ga ra'ya'ga onhimomby'a no Tiagova'ea João'ga pavēi.

A'ero Jesus'ga ei Simão'ga pe:

—Terekyhyji, ei Jesus'ga. Pira nde ereru oji'i. Kiro nane'yimi po ti nde ji mombe'ui ojipe'ga pe nehē ga mbuhuruka ji pyri nehē toko ti ga Jesus'ga nhi'iga rupi javo, ei Jesus'ga Pedro'ga pe.

¹¹ A'ero ga heruri yharuhua memei inoğa imboja yembe'yi pe. Ombatera ga hejapavi. Jesus'ga remimbo'eharamo ga ndekoi kiro ogwovo ga rupi jipi.

Jesus'ga omoka'ē ahejagwa
(*Mateus 8.1-4; Marcos 1.40-45*)

¹² Aerē Jesus'ga ruvi cidade pe pevo. Kiro ijaijauhuve'ga ruri. Ohy ga rehe gajagajauhua gara'oa rehe. Jesus'ga repiagame ga hoi onhinoğa ojovapyvo vyvo Jesus'ga pyri jihoheva'ero ji poko javo. Ga e'i:

—Nde eremoka'ē kwaha jijagwa ji hugwi jipojykaharetero. Po nde imoka'ēpotari jijagwa, a'ero po ti nde imoka'ēi nehē, ehetei ga Jesus'ga pe.

¹³ A'ero Jesus'ga jipoapyhoi opokoga ga rehe javo ga pe:

—Apota ji. Eka'ē ga hugwi! ei Jesus'ga.

Kotihī ika'ēi ga hugwi a'ero.

¹⁴ Jesus'ga e'i ga pe:

—Teremombe'ui tuhē ti ojipe'ga pe, ei ga. Eho ti ejipiuka ikwava'ēhara'ga pe oka'ē jijagwa javo. Emondo tehe ti mbatepyryva ga pe tokwava'ē ti ga Tupana'ga pe okovo Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi – kiroki a'ea omombe'u ika'ēagwera. Nde imondorame ga pe po ti pevove'ga nde repiagi nehē. A'ero po ti ga ikwahavi nehē gajagwa oka'ē javo.

Nahā Jesus'ga ei po ġa nanhimombe'umbe'ui ojipe'ġa pe hamo javo novīa.

¹⁵ Emo ġa omombe'umbe'u ojipe'ġa pe. Kotihī a'ero he'yjuhuve'ġa ikwahavi. Koji'i reki ġa uhu Jesus'ga rendupota onhiphanoanoguka ga pe.

¹⁶ Aerē Jesus'ga hoi ġa hugwi ogwovo ongae'yi me. Pevo ga nhi'igi Tupana'ga pe okovo.

Jesus'ga omopo'ā nomyiva'ea
(Mateus 9.1-8; Marcos 2.1-12)

¹⁷ Aerē Jesus'ga ġa mbo'ea'javame fariseus'ga apygi ga pyri upa judeus'ga mbo'ehara'ga pavēi. Gambo'ehara'ga ombo'e jipi Moisésva'ea rembikwatijara rehe. Uhu ġa Galiléapeve'ġa cidade hugwi nanani Judéapeve'ġa cidade hugwi nanani no. Uhu ġa cidade hugwi Jerusalém hugwi no. Opopoakara pyvō Tupana'ga imombigukari Jesus'ga pe karugwara itetirūave'ġa hugwi.

¹⁸ Nanime jara'ġa ga reruri itetirūave'ga nomyive'ga gakupeupava pype. Gweroho pota ġa ga onga pype Jesus'ga pyri novīa. ¹⁹ Ga ndogwerohoi ga ipype reki Jesus'ga pyri. A'ereki he'yjuhuve'ġa onhombotymbotyvahi onga pype. Nurā ġa ga rojojupiri ġajuiupihava rupi onga arimo iperehuva'ea arimo. Ga ipe'ape'ai tujuga apopyra onga arimova'ea japovo ikwara. Ikwara rupi ġa ga mbojyvi Jesus'ga pyri gakupeupava pype he'yjuhuve'ġa mbyteri pe.

²⁰ Ga ndepiagame Jesus'ga ei ovytyeri pe: “Ojiko hete ġa ji rehe ga rerua ji pyri tomopo'ā ti ga ga javo,” ei Jesus'ga ovytyeri pe.

—Kwāi, ei Jesus'ga nomyive'ga pe. Kiro nderekote'varuhua mombora nde hugwi.

A'ea Jesus'ga ei jilhi amombo nderekote'varuhua javo.

²¹ Kiro judeus'ga mbo'ehara'ga noarōi Jesus'ga ea fariseus'ga pavēi.

—Maranuhū po Jesus'ga naerū? ei ġa ojohupe. Onhimongouhu ga Tupana'ga'java'ero! ei ġa. A'ereki Jesus'ga e'i nomyive'ga pe: “Amombo ji nderekote'varuhua.” Tupana'ga jate e'i a'ea, ei ġa. A'ea po Jesus'ga nde'i hamo, ei ġa.

²² Jesus'ga ikwahahetei ġa nhi'igame ojohupe. A'ero ga ei ġa pe:

—Maraname pe japyakauhui javo? “Maranameuhū Jesus'ga euhui a'ea? A'ereki ga Tupana'ga rūi.” Nahā pe pe'e. ²³ A'e ji nomyive'ga pe ko: Amombo ji nderekote'varuhua nde hugwi, ei Jesus'ga ġa pe. Emo pe ndapehepiagi aherekote'varuhua mombora. A'ero pe ndaperoviari jipopoakara, ei ga ġa pe. Po ji ei ga pe nehē: Epo'ā egwovo, a'ero po ti pe hepiagi gahoa nehē. A'ero po ti pe heroviari jipopoakara nehē.

²⁴ —Nurā po ti ji ga mopo'ami kiro tapekwaha ti javo, ei Jesus'ga vvyakotyva'ero vvyagipeva'ero no. A'ero po ti pe ei nehē: “Tupana'ga ombuhuruka tuhē Jesus'ga avo vyya koty ga mongovouka vvyakotyve'ga ndekote'varuhua momboharamo,” ei Jesus'ga ġa pe.

Nurā Jesus'ga ei nomyive'ga pe:

—Kiro ji ei nde ve: Epo'ā ti ejikupeupava rerogwovo enhonga pe, ei Jesus'ga ga monhimohigatuavo.

²⁵ Nanime nomyive'ga po'ami pevove'ga gwepiagame onhimongyavo. Ga ipyhygi ojikupeupava herogwovo ġwonga pe Tupana'ga mboheteavo. ²⁶ Onhimomby'a pa ġa okyhyjiheteavo. A'ero ġa Tupana'ga mbohetei.

—Korogwe nhande hepiagi ahemonhimomby'ava'ea, ei ġa ojohupe.

Jesus'ga Leviva'ea pavēi
(Mateus 9.9-13; Marcos 2.13-17)

²⁷ Aerē Jesus'ga hoi cidade hugwi. Ogwovo Jesus'ga gwepia itambere'ia mono'ohara'ga Levi'ga. Itambere'ia ryrua pype Levi'ga ōi ipyhyga itambere'ia judeus'ga hugwi imono'oga governo pe. Ga pe Jesus'ga ei:

—Herejo ti ji rupi ekovo nhiremimbo'eharamo.

²⁸ A'ero Levi'ga oapoa rejapavi opo'ama ogwovo Jesus'ga rupi okovo garemimbo'eharamo. Nomono'oga'javi ga itambere'ia governo pe. ²⁹ Jesus'ga pe ga japoi toryva ġwonga pype. Hehanhuhūva'ea ga oapo. He'yjuhuve'ġa nduri itambere'ia mono'ohara'ga ojipe'ġa pavēi. A'ero ga apygi i'gwovo Jesus'ga pyri Levi'ga pyri no. Judeus'ga e'i ġa pe jipi ġa ko okote'varuhuva'ero hendukatue'yma Moisésva'ea remimbo'eagwera javo. Gahā uhu Jesus'ga pyri i'gwovo.

³⁰ A'ero fariseus'ga ndopotari judeus'ga mbo'ehara'ga pavēi. Gambo'ehara'ga ko fariseus'ga no. Fariseus'ga ei Jesus'ga remimbo'ehara'ga pe:

—Maranameuhū pe i'uuhui nanongara'ga pyri itambere'ia mono'ohara'ga pyri okote'varuhuve'ġa pyri no? ei ġa.

³¹ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Kiroki ġa e'i ojive: “Nanhitirūi ji” – ġahā ahēpohanohara'ga ndopokogi ġa po-hanoge'yma. Kiroki ġa e'i ojive: “Nhitirūa ji” – ġahā ahēpohanohara'ga ġa pokogi ġa po-hanoga. Na jitehe ji okote'varuhuve'ġa pokogi jijihe'a ġa ndehe topohi ti ġa okote'varuhua hugwi javo, ei Jesus'ga.

³²—A'ereki a'ea rehe ji ajo vyva koty tapoko ti ji ġa javo – kiroki ġa e'i ojive: “Ako te'varuhu ji. Marā po ti ji ve a'ero nehē?” Ta'e ti ji ġa pe: Perojijyi ti pejeaporogita a'ero. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi pejikoga Tupana'ga rehe. Nahā ti ji ta'e okote'varuhuve'ga pe. Ojipe'ga pyri rūi ji ajo javo – kiroki ġa e'i ojive: “Jipyry hete ji.”

Ndo'ui ahe xanhi'ī ti Tupana'ga pe javo
(Mateus 9.14-17; Marcos 2.18-22)

³³ Ga e'i ga pe:

—Nane'yimi João Batista'ga remimbo'ehara'ga ndo'ui xanhi'ī ti Tupana'ga pe javo. Na jitehe fariseus'ġa nemimbo'ehara'ga ndo'ui xanhi'ī ti Tupana'ga pe javo. Neremimbo'ehara'ga ki a'e te nane'yimi o'u reki. Maraname ore ja rūi ġa ndekoi? ei ġa Jesus'ga pe.

³⁴ A'ero Jesus'ga ei a'ea kwahavuka ġa pe:

—Kiro ji hēarembirekoruama'ga mombe'ui pe me, ei Jesus'ga. Uhu hēarembirekohava apiavo. A'ero ġa i'ui gworygworyvamo ga rehe okovo ga pyri toryva rupi – kiroki ġa ojikoty'a ga pavēi. Po ahe nde'i te ġa pe a'ero: “Tape'ui ti.” Ahe erame a'ea po ġa ndokoi ahenhi'īga rupi, ei Jesus'ga. ³⁵ Aerē po ti tiruahūve'ġa hēarembirekoruama'ga rerohoi nehē. Kiroki ġa ojikoty'a ga pavēi – ġa hugwi po ti ġa ga rerohoi nehē. A'ero po ti ġa ndo'ua'javi nehē.

A'ea Jesus'ga ei ikwahavuka ġa pe onhimombe'gwovo ġwemimbo'ehara'ga mombe'gwovo no.

³⁶ Kiro Jesus'ga imombe'ui ojo'java'ea ġa pe. Ga mbo'eavo ga ei:

—Po ahe oapokatua'ja pota tapy'ynhapiryrymyana, a'ero ahe ndohaygwe'rogi tapy'ynhapirapyahua imondovo tapy'ynhapiryrymyana itararaga rehe imboja hehe, ei Jesus'ga. Ahe haygwe'rogame ipyahuva'ea tamboja ymyahūva'ea rehe jabo, a'ero ahe imbotegwetei ipyahuva'ea. Ipyahuva'ea ndoijhe'akatujuhu ymyahūva'ea rehe no, ei Jesus'ga.

³⁷—Vinho aporame ahe ndoheka'vogi vinhopyahua hyruymyana pype mbiara piryrymyana pype, ei Jesus'ga. Po ahe heka'vogi vinhopyahua ipiryrymyana pype, a'ero vinho imombugi ipiryrymyana otururupava jugwi. Nahā vinho imbotegwetei mbiara pira. ³⁸ Ippyahua pype tuhē ahe toheka'vo vinhopyahua, ei Jesus'ga. ³⁹ Kiroki ga o'uo'u vinhoymyana – ga ndougwei vinhopyahua. A'ereki ga e'i: “Pyry hete nhymyana,” ei ga, ei Jesus'ga.

A'ea ojo'java'ea Jesus'ga omombe'u ahe ndopotari morogitapyahua morogitaymyana ipotarame javo.

6

Nahanahā ti ahe toko sábadu rupi, ei Jesus'ga
(Mateus 12.1-8; Marcos 2.23-28)

¹ Judeus'ġa poravykye'yma rupi sábadu rupi Jesus'ga hoi kohoa rupi garemimbo'ehara'ga pavēi. Trigo kopeva'ea pevo onhimongy. Ohorame garemimbo'ehara'ga ika'mbika'mbigi trigo jykjavo iktykytygi jape'ia opovo i'gwovo.

² A'ero fariseus'ġa ei ġa pe:

—Ymyahū Moisés'va'ea e'i ikwatija hako: “Tapeporavykyi ti sábadu rupi.” Nahā ahe ei hako. Pe napehendukatui reki. A'ereki pe peporavykyi ika'mbika'mbiga trigo sábadu rupi, ei fariseus'ġa ġa pe.

³ A'ero Jesus'ga ei fariseus'ġa pe:

—Napehendukatui pe Tupana'ga nhi'īga. Garembikwatijarukara omombe'u Daviva'ea. A'ea onhi'ī pe me novīa. Ymyahū ty'ara ojuka Daviva'ea onhipavēiva'ea pavēi hako. ⁴ A'ea rupi ahe hoi Tupana'ga ronga pype tenda pype. Ipye ikwava'ēhara'ġa omondo pāo Tupana'ga rovai pyteri pe jipi. Ga ikwava'ēgīrē Tupana'ga pe ga gwerohouka ġa pe ġahā jate ti to'u jirovai pyteripeva'eagwera javo. Ojipe'ga po ndo'ui hamo novīa. Emo Daviva'ea hoi Tupana'ga ronga pype ipyhyga pāo i'gwovo. Onhipavēiva'ea pe ahe imondoi to'u ti ġa no javo hako, ei Jesus'ga imombe'gwovo fariseus'ġa pe.

⁵—Vvyakotyva'ero vyagipeva'ero jihu ta'e: Nahanahā ti ahe toko sábadu rupi. Nurā ji ei pe me: Tape'epe'ei ti nhiremimbo'ehara'ga pe a'ero ġa ika'mbigame trigo sábadu rupi, ei Jesus'ga ġa pe.

Jesus'ga iponhimamava'ea pavēi
(Mateus 12.9-14; Marcos 3.1-6)

⁶ Irūa rupi judeus'ga poravykye'yma rupi Jesus'ga hoi ġajatykahava pype. Okiavo ga ġa mbo'ei Tupana'ga nhi'ġa rehe. Ipye iponhimamave'ga reko. Ojohukoty rūi ga iponhimama.

⁷ Pevo ġa ndekoi no judeus'ga mbo'ehara'ga fariseus'ga pavēi. Jesus'ga repiaheteavo ġa ei ovvyteri pe: “Mara'ngu po ti Jesus'ga oporavykyavo gapoa mbokatua'java nhandeporavykye'yma rupi sábadu rupi? Ga gapoa mbokatua'javame po ti nhande Jesus'ga mbotegweteuhui nehē,” ei ġa ovvyteri pe gweaporogitate'varuhuavo.

⁸ Gayvytera rehe Jesus'ga ombaragwaha javo ovvyteri pe: “Omboja pota ġa ite'varuhuva'ea ji rehe,” ei ġa.

Iponhimamave'ga pe Jesus'ga ei:

—Epo'ā ejoa avo orepyteri pe e'ama.

A'ero ga ruri o'ama ġapyteri pe. ⁹ A'ero Jesus'ga ei fariseus'ga pe judeus'ga mbo'ehara'ga pe no:

—Ojipeji jate po ti ji ei pe me kiro. Pemombe'u ti ji ve. Marā nhande xako nhandeporavykye'yma rupi hamo? Marāi Moisés'va'ea rembikwatijara nhandeporavykye'yma mombe'gwovo sábadu mombe'gwovo? Pyry nhande imombyryvi ahe ve sábadu rupi? Marāi? Pyry nhande nimombyryvi ahe ve sábadu rupi? Marāi ikwatijara? Pyry nhande imbote'varuhui ahe ve sábadu rupi? Marāi? Pyry nhande nimbote'varuhui ahe ve sábadu rupi? Marāi ikwatijara? Pyry nhande nimomanoukari ahe sábadu rupi? Marāi? Pyry nhande ahe moka'nhymbavi sábadu rupi? Marāi ikwatijara? ei Jesus'ga.

A'ea Jesus'ga ei ġa pe tojapyaka katu ti ġa javo.

¹⁰ A'ero Jesus'ga ġa ndepiahetei. Iponhimamave'ga pe ġa ei:

—Ejipoapyho!

A'ero ga jipoapyhokatui. A'ereki gapoa ikatua'ja ga Jesus'ga nhi'ġo'rurame. ¹¹ A'ero ġa nhimboahivi onhimonha'ngavo hepiagame. Ojohupe ġa ei:

—Maranuhū po ti nhande Jesus'ga rerekouhui nehē naerū? ei ġa.

Jesus'ga omo'emo'ē dozeva'ea onhimoirūharamo

(Mateus 10.1-4; Marcos 3.13-19)

¹² Aerē Jesus'ga hoi ojiupia vytyvytyruhua rupi tanhi'ī ti Tupana'ga pe javo. Oho ga opytavo pevo. Ypytunimo ga nhi'inh'i'ġi Tupana'ga pe imoġo'eamo.

¹³ Iko'emame ga ġa mbuhurukari ojipyri gwemimbo'ehara'ga. Gwemimbo'ehara'ga hugwi Jesus'ga dozeve'ga mo'emo'ēi toko ti ġa nhimoirūharamo javo. Ga ko nahā:

¹⁴ Mokonha'ga ko Simão'ga André'ga pavēi onhoirū'ga. Pedro irūa Simão'ga rera. A'ereki ga rehe Jesus'ga ono Pedro.

Mokonha'ga ko Tiagova'ea João'ga pavēi.

Mokonha'ga ko Filipe'ga Bartolomeu'ga pavēi.

¹⁵ Mokonha'ga ko Mateus'ga Tomé'ga pavēi.

Mokonha'ga ko Tiago'ga Simão'ga pavēi. Tiago'ga ko Alfeu'ga ra'ya'ga. Simão'ga ko zelotes'ga nde'ya'ga – kiroki ġa ndokoi governo rehe romanos'ga ndehe.

¹⁶ Mokonha'ga ko Judas'ga Judas Iscariotes'va'ea pavēi. Judas'ga ko Tiago'ga irū'ga. Judas Iscariotes'va'ea aerē Jesus'ga mondouka okote'varuhuve'ga pe ga pyhyguka ġa pe.

Nahā dozeve'ga nhaporemō Jesus'ga moirūhara'ga.

Jesus'ga ombo'e ahe imombiga karugwara

(Mateus 4.23-25)

¹⁷ Aerē Jesus'ga jivyri ojyva vytyvytyruhua hugwi omoirūhara'ga ndupi. Uhu ġa nhuhū me – perope ga opyta o'ama. He'yjuhu garemimbo'ehara'ga onhimono'ōga perope ga pyri. Ojipe'ga ndupavi ogwya hugwi Judéia hugwi Jesus'ga pyri. Cidadespeve'ga nduri Jerusalém hugwi Tiro hugwi no Sidon hugwi no. Oko cidades Tiro Sidon pavēi ypihua ruvihava rembeyvyri pe. He'yjuhu hete ko ġa ua Jesus'ga pyri tihendu ti ga javo.

Itetirūave'ga nduri no emombi karugwara ore hugwi javo ga pe. ¹⁸ Kiroki ġa anhaġa oavykyuhu – ġa hugwi Jesus'ga anhaġa mbojipe'ai. Tiruahū anhaġa Diabo'gapyryva'ea.

¹⁹ Opoko pota pa pevove'ga Jesus'ga rehe onhimongyavo. A'ereki Tupana'ga omondo opopoakara Jesus'ga hugwi imombipavuka Jesus'ga pe karugwara ġa hugwi.

Pyry hete pe me, ei Jesus'ga

(Mateus 5.1-12)

²⁰ Kiro Jesus'ga hepiagi gwemimbo'ehara'ga ġa nhimongyrame pevo. Ga pe ġa ei:

—Pyry hete pe me peporia'iva'ea pe!

A'ereki penduvihavuhetero Tupana'ga pe ndepia katu imombyryva pe me, ei Jesus'ga.

²¹ Pyry hete pe me okoteheva'ea pe!

A'ereki a'ea Tupana'ga remimondoagwama pe me.

Pyry hete pe me pejehe'ova'ea pe!

A'ereki a'ea penembipukaagwama.

²² Pyry hete pe me ojipe'ga pe arōe'ymame pe ndekoro gwaramo jireheva'ero, ei Jesus'ga ga pe yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

Ga euhurame pe me pe mondovo ojihugwi pe ndekoro gwaramo jireheva'ero, pyry hete pe me.

Ga pe mbotegweterame petiruahū pe jawo o'mbero pe ndekoro gwaramo jireheva'ero, pyry hete pe me, ei Jesus'ga.

²³ —Pejoryjory ti ga ndekote'varuhurame pe me nahā. Pepopepo tuhē ti pendoryndoryva gwaramo.

A'ereki Tupana'ga gwereko katu pe me yvagi pe ikwepykavuhua pyryheteve'a.

Aerē po ti ga imondoi pe me nehē, ei Jesus'ga ga pe. A'ereki pe peko ymyahūva'ea ja Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea ja hahyrame pe me. A'ereki ymyahū agwamove'ga namonhava'ea gwereko te'varuhu Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea no, ei Jesus'ga ga pe.

Tiruahū pe me, ei Jesus'ga

²⁴ —Tiruahū hete pe me pembateva'ea pe! ei Jesus'ga. A'ereki avo jate yvya koty jate pe pendoryndory.

Aerē po ti pe ndapehoryvi nehē, ei Jesus'ga.

²⁵ Tiruahū hete pe me herekopava'ea pe!

Aerē po ti ahana'ja pe me nehē.

Tiruahū hete pe me pepukava'ea pe!

Aerē po ti pe jehe'oi pejikoveveuhuheteavo nehē, ei Jesus'ga.

²⁶ Tiruahū hete pe me ojipe'ga ekatupavame pe me pe mboheteavo! Ymyahū na jitehe ganamonhava'ea e'i katu pa Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'uharava'ea pe ahe mboheteavo, ei Jesus'ga.

Pearō hete ti penhiarōe'yve'ga, ei Jesus'ga

(Mateus 5.38-48)

²⁷ —Kiro nhirenduva'ea pe ji ei, ei Jesus'ga. Pearō hete ti penhiarōe'yve'ga. Peko katu ti ga pe ga pe arōe'ymame. ²⁸ Po ga ei pe me: “Tuhu ti hahyva'ea pe me.” Ga euhurame na pe me pe'ji ti ga pe: “Tupana'ga ti tomombyry pe me.” Nahā ti pe'ji ga pe. Po ga jigwarai pe ndehe, a'ero ti penhi'i Tupana'ga pe emombyry ti ga pe jawo, ei Jesus'ga.

²⁹ —Po ojipe'ga kwari nderetyvapea rehe, a'ero ti ejirova ga pe tokwa ti ga ojipea rehe no jawo jiretyvapea rehe jawo. Po ojipe'ga hekyi ndepaletō nde hugwi, a'ero na ga hekyi ojipea ndecamisā nde hugwi no, ei Jesus'ga. ³⁰ Po ojipe'ga ei nde ve embuhu ji ve jawo, a'ero ti emondo ga pe. Po ojipe'ga ipyhygahyi ndeapoa nde hugwi, a'ero ti terei ga pe embuhura'ja ti jiapoa ji ve jawo.

³¹ —Pe'e po pe pejiyvyteri pe: “Po ojipe'ga oko katu nhande ve hamo.” Po nahā pe ei, a'ero na jitehe tuhē ti peko katu ga pe, ei Jesus'ga.

³² —Po pe pearō hete penhiarōheteve'ga jate, a'ero Tupana'ga ei pe me: “Pe okote'varuhuve'ga ja reki.” Nahā ga ei pe me. A'ereki okote'varuhuve'ga oarō oarōheteve'ga jate, ei Jesus'ga.

³³ —Po pe peko katu pejerekokatuve'ga pe jate, a'ero Tupana'ga ei pe me: “Pe okote'varuhuve'ga ja.” Nahā ga ei pe me. A'ereki okote'varuhuve'ga oko katu ojerekokatuve'ga pe jate, ei Jesus'ga.

³⁴ —Po pe ei pejiyvyteri pe imondorame ojipe'ga pe: “Aerē po ti ga imbuhuri nhande ve nehē no.” Po pe ei na, a'ero Tupana'ga ei pe me: “Pe okote'varuhuve'ga ja.” Nahā ga ei pe me. A'ereki okote'varuhuve'ga omondo ojipe'ga pe okote'varuhuve'ga pe tombuhu ti ga nhande ve nehē no jawo, ei Jesus'ga.

³⁵ —Pearō hete ti penhiarōe'yve'ga pejikokatuavo ga pe. Pemondo'ā ti ga pe ga erame pe me. Imondorame ga pe, tape'ei ti pejiyvyteri pe: “Aerē po ti ga imbuhuri nhande ve nehē no.” Pe ee'ymame ga arōheteavo po ti Tupana'ga imbuhuhetei pe me nehē. Tupana'ga ra'yramo po ti pe ndekoi nehē no gahoheve'ga ra'yramo nehē. Nde'i he'yjuhuve'ga Tupana'ga pe: “Ndepyry nde ore rerekokatuavo.” A'ea ga nde'i Tupana'ga pe. Tupana'ga opoko reki ga okote'varuhuve'ga ndeheve. ³⁶ Tupana'ga penduvete'ga oporogwety ga. A'ero ga ga pokogi. Na jitehe ti peporogwety ga. Pepoko ti ga a'ero, ei Jesus'ga.

Tape'epe'ei ti ga pe, ei Jesus'ga

(Mateus 7.1-5)

³⁷—Tape'epe'ei ti ojipe'ga pe: “Nahanahã ãa okote'varuhu.” Tape'euhui ti a'ea. A'ero po ti Tupana'ga nde'i a'ea pe me nehẽ no. Tape'ei ti ojipe'ga pe: “Oko te'varuhu tuhẽ ga. Oja ãa ndehe.” Tape'ei ti a'ea. A'ero po ti Tupana'ga nde'i a'ea pe me nehẽ no. Tapehenonhal'javi gãndekote'varuhua. A'ero po ti Tupana'ga ndokwahava'javi pendekote'varuhua nehẽ no, ei Jesus'ga.

³⁸—Pemondo ti ojipe'ga pe. Aerẽ po ti Tupana'ga imbuhukatui pe me nehẽ. Hupi hete po ti ga ombuhuruka saca pype imbohygahivuka imbovavaguka saca tamotynahẽ tuhẽ javo imoakaãa nehẽ. Nahã po ti ga imbuhukatui pe me nehẽ. Pemondo ti ãa pe a'ero. Xunhiva'ea pe imondorame ãa pe xunhiva'ea po ti Tupana'ga imbuhuri pe me nehẽ no. He'yjuhuva'ea pe imondorame ãa pe he'yjuhuva'ea po ti Tupana'ga imbuhuri pe me nehẽ no, ei Jesus'ga ãa pe.

³⁹Kiro Jesus'ga ãa mbo'ei ojo'java'ea pyvõ. A'ea pyvõ ga ei:

—Po heakwagweve'ga gweroho ojipe'ga – kiroki ga ãa ja ndohepiagi, a'ero po ti ãa memei ohi ikwara pype nehẽ. A'ereki ãa memei ndohepiagi, ei Jesus'ga.

⁴⁰—Gambo'ehara'ga koji'i garemimbo'ehara'ga hohe. Ga ãa mbo'epavame ãa ãa javi-jitehe, ei Jesus'ga.

⁴¹Ga mbo'eavo Jesus'ga ei:

—Ererekouhu nde ejikotyve'ga. A'ero nde ei ga pe: “Hay'ihua oko ndereakwari pe,” ere nde. Maranameuhũ nde euhui a'ea ga pe ndokokatui ga javo? Jihi a'e reki nde ve: Okyta reki oko ndereakwari pe, ei Jesus'ga. Nahã ji ei nde ve nde koji'i ereko te'varuhu ga hohe javo. Nde nderekwahavi reki ejekote'varuhua naerũ? ei Jesus'ga.

⁴²Maranameuhũ nde euhui ejikotyve'ga pe naerũ? Tere'ei ti ga pe a'ero: “Na ji hekyi hay'ihua ndereakwara hugwi.” Tere'ei ti nahã okyta repiage'ymame ejeakwara pype naerũ. A'ereki nde nderehepiakatui ve hekyita gareakwara hugwi okyta pytarame ejeakwari pe. Okokatui'ava'ero ko nde! A'ereki okyta rerekoe'yve'ga ja nde ere'e: “Ji ndarekoi jireakwari pe,” ere nde. Ehekyi na'ẽ ti okyta ejeakwara hugwi. A'ero po ti nde hepiakatui hekyita hay'ihua gareakwara hugwi nehẽ, ei Jesus'ga.

Iyva yva'ia pavẽi

(Mateus 7.16-20; 12.33-35)

⁴³—I'yvakatuapora ko yva'ikatua. I'yvate'varuhuapora ko yva'ite'varuhua. ⁴⁴Ahe okwaha i'yva. A'ereki ahe gwepia herekorame yva'ia ojihe, ei Jesus'ga. A'ereki ahe ndoykyi figo gwakaãwa'yva hugwi. A'ereki gwakaãwa'yva figo'yva rui figueira rui. Na jitehe ahe ndoykyi uva ka'api'ihua hugwi. A'ereki ka'api'ihua uva'yva rui videira rui, ei Jesus'ga.

⁴⁵—Nane'yumi pyryve'ga reaporoãitaro pyryva'ea rehe. Nurã ga ekatui jipi, ei Jesus'ga. A'ereki oyvyteri pe ga pyry hete, ei Jesus'ga ãa pe. Nane'yumi ite'varuhuve'ga reaporoãitaro ite'varuhuva'ea rehe. Nurã ga ete'varuhui, ei Jesus'ga. A'ereki oyvyteri pe ga ite'varuhu hete, ei Jesus'ga ãa pe.

Ahe ko onga apohara'ga ja

(Mateus 7.24-27)

⁴⁶Kiro Jesus'ga ei:

—Pe'e pe ji ve: “Ga ko nhandepojykaharetero.” Nahã pe ji renoi novia. Emo pe ndapekoi nhinhi'iga rupi, ei Jesus'ga.

⁴⁷—Kiroki ga uhu ji pyri ji rendukatuavo okovo nhinhi'iga rupi – gaha ji ga mombe'ui pe me kiro, ei Jesus'ga. ⁴⁸Gaha onga apohara'ga ja – kiroki ga oapo onga hyvykoita vvy pe. Ipukuha ga imondoi hyvykoita vvy pe itauhua apiavo. Itauhua rehe ga imondoi okyta ikwara pype. Nahã ga japo onga imohina, ei Jesus'ga. Aerẽ hehanhuhũ yhya ua onhimombomboa onga rehe novia. Yhya nomoãatãi onga. A'ereki imondovo itauhua rehe ga oapo imohina, ei Jesus'ga.

⁴⁹—Jara'ga ji rendu novia. A'ereki ga ndokoi nhinhi'iga rupi. Gaha onga apohara'ga ja – kiroki ga oapo onga hyvykoje'yma imbovyre'yma okyta ikwara pype, ei Jesus'ga. Yvya rehe jate ga japo onga imohina. Aerẽ hehanhuhũ yhya ua onhimombomboa onga rehe imoãatãtãmo. Kotihã onga o'arahy upa opepẽpenuhũavo, ei Jesus'ga ãa mbo'eavo.

7

Jesus'ga omombi karugwara soldadova'eapyriva'ea hugwi

(Mateus 8.5-13)

¹Imombe'upavirẽ ãa pe Jesus'ga hoi ãa hugwi ogwovo cidade de Cafarnaum me. ²Pevo soldados'ga nduvihava'ga ruvi judeu'garũve'ga romano'ga. Gapyrive'ga itetirũa. Omano gweri'ga. Soldados'ga nduvihava'ga ga arõhetei. ³Nurã Jesus'ga rura kwahavame Cafarnaum me ga ei xava'eva'ga pe:

—Peho ti Jesus'ga pyri. Pe'ji ti ga pe tuhu ti ga jipyrive'ga pyri karugwara mombiga ga hugwi, ei ga xava'eve'ga pe.

⁴A'ero xava'eve'ga hoi Jesus'ga pyri ovahema javo ga pe:

—“Tuhu ti ga,” ei soldados'ga nduvihava'ga nde ve. “Tuhu ti ga jipyrive'ga pyri karugwara mombiga ga hugwi,” ei ga nde ve, ei xava'eve'ga Jesus'ga pe. Eho tuhê ti a'ero, e'i hete xava'eve'ga Jesus'ga pe. Emombo ti karugwara gapyrive'ga hugwi. A'reki ga pyry hete soldados'ga nduvihava'ga. ⁵Pyry hete ga nhandere'ya'ga pe ga arôheteavo ga nderekokatuavo. Ga oapouka onga nhandejatykahava, ei xava'eve'ga Jesus'ga pe.

⁶A'ero Jesus'ga hoi ga ndupi tahepia ti ga javo. Ovahê gweri'ga soldados'ga nduvihava'ga rongga pe. Kiro soldados'ga nduvihava'ga ei ga pe – kiroki ga ojikoty'a ga pavêi – ga pe ga ei ga mondouka Jesus'ga rovatiamouka.

—Peho ti Jesus'ga rovatiamo, ei ga ga pe. Pe'ji ti ga pe: “Omondo soldados'ga nduvihava'ga onhi'igagwera nde ve. Ga e'i: 'Jipoykaharetero nde ereko huvihavamo ji hohe. Nurâ po ti nde nderejori ji pyri nehê hamo. ⁷Ji tuhê ndaho'uvi nde pyri nde huvihavuhuro gwaramo ji hohe. Irupeuhu ti embuhu epopoakara nhironga pe imombiguka karugwara jijipyrive'ga hugwi. A'ero po ti ga nhimohigatui nehê. ⁸Akwaha ji ndepopoakara mondo irupeuhu. A'reki na jitehe ji amondo soldados'ga jipi. Jiruvihava'ga ji mondoi no nahanahâ eapo javo. A'ero ji reko ganhi'iga rupi. Jihi soldados'ga nduvihavamo ako no. Ojipe'ga pe ji ei: Eho nahanahâ japovo pevo ji ve. A'ero ga hoi okovo nhinhi'iga rupi. Ojipe'ga pe ji ei: Ejo nahanahâ japovo avo ji ve. A'ero ga ruri okovo nhinhi'iga rupi. Jijipyrive'ga pe ji ei: Nahâ eapo. A'ero ga japo,' ei ga.” A'ea ti pe'ji Jesus'ga pe, ei soldados'ga nduvihava'ga ga pe imondouka onhi'igagwera.

⁹A'ero ga hoi okovo ganhi'iga rupi Jesus'ga rovatiamo. Ga omombe'u pa ganhi'igagwera Jesus'ga pe. Ganhi'igagwera renduvame Jesus'ga nhimomby'ai. Opyryrÿ Jesus'ga. Pevove'ga pe – kiroki ga oho ga rupi onhimongyavo – ga pe Jesus'ga ei:

—Soldados'ga nduvihava'ga ojiko hete tuhê ji rehe! Jire'ya'ga hohe israelitas'ga hohe ga ojiko ji rehe! a'e ji pe me, ei Jesus'ga.

¹⁰Kiroki ga ojikoty'a soldados'ga nduvihava'ga pavêi – gahâ jivyra'javi soldados'ga nduvihava'ga rongga pe. Ovahemame ga gapyrive'ga repiagi. Onhimohigatua'ja ga!

Jesus'ga ombogwera aherembirekokwerava'ea ra'yrava'ea

¹¹Aerê Jesus'ga hoi cidade de Naim me. Garemino'ehara'ga hoi ga rupi. Ojipe'ga hoi ga rupi no he'yjuhuve'ga. ¹²Ovahê gweri'ga cidade apoa pe portão pe.

Nanime ojipe'ga ivojave'ga ra'oa rerohoi pea rupi cidade hugwi Jesus'ga rovatiamo. Gweroho ga ivojave'ga ra'oa gakupeupava pype titÿ ti javo. Oho hêa ga ndupi ivojave'ga yhêa. Ga tehe ko hêara'yramo. A'ero kiro hêa tehe hêa reko aherembirekokwerahêa. He'yjuhuve'ga oho hêa rupi cidade hugwi. ¹³Hepiagame Jesus'ga nhandepoykaharete'ga hêa porogwetygi. A'ero ga ei hêa pe:

—Terejehe'oa'javi.

¹⁴Hêara'ya'ga pyri ga hoi opokoga gakupeupava rehe. Nurâ gara'oa rerohohara'ga heropytai o'ama.

—Tapihâ, ei ga ivojave'ga pe. A'e ji nde ve: Evy! ei Jesus'ga.

¹⁵A'ero ga vyri onhi'iga oina okwerava'java. Jesus'ga okwerava'jave'ga mondo gayhêa pe. ¹⁶Okyhyji hete pa pevove'ga onhimomby'avo ga repiagame. A'ero ga Tupana'ga mbohetei. A'reki ga e'i ojohupe Jesus'ga mombe'gwovo:

—Tupana'ga nhi'iga mombe'uharuhu'ga ruri kiro ojipiuka nhande pyteri pe upa, ei ga. Nahâ Tupana'ga nhande pokogi, ei ga.

¹⁷A'ero ga Jesus'ga mombe'umbe'ukatui jara'ga pe garembiapoa reheve Jesus'ga ga mbogwerava'javi javo. Nahâ Judêiapeve'ga hendupavi Jesus'ga mombe'ua Judêia rembeyripeve'ga pavêi.

João Batistava'ea remimbo'eharava'ea oho Jesus'ga pyri

(Mateus 11.2-19)

¹⁸Aerê João Batistava'ea remimbo'ehara'ga Jesus'ga mombe'upavi João Batistava'ea pe. Jesus'ga rembiapoa garemimonhimomby'ava'ea ga imombe'ui ahe ve no. ¹⁹A'ero João Batistava'ea mokonha'ga mbuhurukari ojipyri gwemimbo'ehara'ga. Ga pe ahe ei:

—Peho ti Jesus'ga pyri. Pe'ji ti ga pe: “Ymyahû Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea imombe'ui aerê po ti Tupana'ga remimbuhurukara'ga ruri nhande pyri nehê javo. Ma'ga po ahe omombe'ui ymyahû? Mara'ngu po ndehe? Mara'ngu po ojipe'ga? Nahâ ore ei aheremimombe'uhara'ga rurapota.” A'ea mombe'gwovo katu ti pe'ji Jesus'ga pe: “Marâi nde a'ero?” ei João Batistava'ea mokonha'ga pe gwemimbo'ehara'ga pe.

²⁰—Kwa, ei ga.

A'ero ga hoi ogwovo Jesus'ga pyri ovahema.

—João Batista'ga ore mondoukari nde pyri, ei 'ga Jesus'ga pe. Ga e'i ore ve: "Pe'ji ti Jesus'ga pe: 'Ymya Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea imombe'ui aerê po ti Tupana'ga remimbuhurukara'ga ruri nhande pyri nehê javo. Ma'ga po ahe omombe'u ymyahû? Mara'ngu po ndehe? Mara'ngu po ojipe'ga? Nahâ ore ei aheremimombe'uhara'ga rurapota.' Nahâ ti pe'ji Jesus'ga pe," ei João'ga ore ve ore mondouka nde pyri, ei mokonha'ga Jesus'ga pe.

²¹ Emo Jesus'ga nondoi ve onhi'iga João Batistava'ea pe. Oapo na'ê ga ahemonhimomby'ava'ea. Oapo ga ikwahavuka João Batistava'ea remimbo'ehara'ga pe a'ea ti pemombe'u João'ga pe javo.

Kiro Jesus'ga imombigi karugwara he'yjuhuve'ga hugwi. Ojipe'ga pe hahy hete. Ga hugwi ga imombipavi karugwaretea. Anha'ga ga 'ga mbojipe'ai ojipe'ga hugwi no. Heakwagweve'ga ga 'ga moma'egatuhetei he'yive'ga.

²² Kiro Jesus'ga ei mokonha'ga pe João Batistava'ea remimbo'ehara'ga pe:

—Pejivyra'ja ti pejigwovo João Batista'ga pyri. Pemombe'u ti ga pe penhimbiepiaga penhimienduva. Pe'ji ti ga pe imombe'gwovo: "Oma'egatu kiro heakwagweve'ga okovo. Opo'agatu kiro ipyka'naka'nauhûve'ga ogwovo katu. Oka'ê gajagwa ijaijauhuve'ga hugwi. Gwendu katu kiro japyakware'yve'ga okovo. Okwera tuhê omanove'ga kiro okovo. Imbatere'yve'ga gwendu kiro pyryva'ea Jesus Cristo'ga mombe'ua." A'ea nhaporemo ti pemombe'u João Batista'ga pe.

A'ea Jesus'ga ei ikwahavuka ga pe Jesus'ga ko Tupana'ga remimbuhurukara'ga javo – kiroki ga Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea omombe'u ymyahû.

²³ —"Pyri hete ga pe – kiroki ga ndojikopigi ji rehe." A'ea ti pe'ji João Batista'ga pe, ei Jesus'ga mokonha'ga pe João Batistava'ea remimbo'ehara'ga pe.

²⁴ A'ero 'ga hoi javo katu João Batistava'ea pe.

Ga horê Jesus'ga ei pevove'ga pe he'yjuhuve'ga pe João Batistava'ea mombe'gwovo. Ga e'i:

—Ymya'ï pe peho ongae'yï me. Pevo pe pehepia João Batista'ga. Marâi pe pejiyvyteri pe pea rupi pejigwovo garepiaga renonde? Pe'e po pe: "Xaho hepiaga nhungwava – kiroki okooko'ïuhu vyvtua remimbotarimova'ea rehe onhimbovavaguka vyvtua pe." Pe ndape'ji tuhê reki a'ea. A'ereki João Batista'ga ko nhungwava ja rûi. Ga ndokondoko'ïuhui ojipe'ga remimbotarimova'ea rehe. Ga ko onhimboita Tupana'ga rehe, ei Jesus'ga pevove'ga pe.

²⁵ —Marâi pe a'ero pejiyvyteri pe garepiaga renonde? Pe'e po pe: "Xaho ga repiaga – kiroki ga omongi tapy'ynhapipyryva. Gweroho pa po itambere'ia gapira." A'ea pe ndape'ei oji'i, ei Jesus'ga. A'ereki João Batista'ga ndokohetei mbatera rehe. Ji rendu ti! João Batista'ga nomongi tapy'ynhapipyryva. Kiroki ga omongi ikatuheteva'ea – gahâ u huvihavuhu'ga nonga pype. He'yjuhu 'gambatekatua no.

²⁶ —Marâi pe a'ero pejiyvyteri pe? Pe'e po pe: "Xaho Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga repiaga." A'ea pe ekatui, ei Jesus'ga. Kiro ji ei pe me: João Batista'ga ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga tuhê. Tupana'ga nhi'iga mombe'uharu'ga jate rûi ko ga, ei Jesus'ga 'ga pe.

²⁷ —Ymyahû Tupana'ga okwatijaruka ahe ve João Batista'ga mombe'gwovo hako ga po ti nhinhi'iga mombe'ui nehê javo, ei Jesus'ga. Aherembikwatijara e'i:

"Nahâ Tupana'ga ei Cristo'ga pe:

'Nde renonde po ti ji ga mondoi imombe'uuka nhinhi'iga nehê.

Tomboavujikwe ti ga nderura renonde,' ei Tupana'ga," e'i aherembikwatijara, ei Jesus'ga.

²⁸ —Agwamo Tupana'ga rembiepiakatuhava. Agwamo po ti Tupana'ga he'yjuhuve'ga nduvihavuhete'ga nehê, ei Jesus'ga. A'e ji pe me: João Batista'ga ko koji'i huvihava ymyahûva'ea hohe pa. Emo agwamove'ga reki Tupana'ga rembiepiakatuhara'ga ko koji'i huvihava João Batista'ga hohe. Kiroki gapyteripeve'ga huvihava rûi – 'ga vehevi koji'i huvihava João Batista'ga hohe, ei Jesus'ga 'ga pe.

²⁹ Jesus'ga nhi'iga rendupavame 'ga ei Tupana'ga pe itambere'ia mono'ohara'ga pavêi:

—Ndehe ko erekwaha hete epyryvamo João Batista'ga mbuhua ore pyri te'i ti ga 'ga pe javo.

A'ea 'ga ei. A'ereki 'ga onhimobatizauka João Batistava'ea pe opohia okote'varuhua hugwi ahe erame. ³⁰ Fariseus'ga ki a'e te judeus'ga mbo'ehara'ga pavêi nohendukatui João Batistava'ea nhi'iga ikwahapotare'yma Tupana'ga remimbotarimova'ea ojive. A'ereki 'ga nonhimobatizaukari ahe ve opohire'yma okote'varuhua hugwi.

³¹ —Marâ po ti ji ei pe me agwamova'ea pe a'ero nehê? ei Jesus'ga. Gara ja pe ndekoi a'ero? ei ga. ³² Kiro ji pe mombe'ui pe me. Tayri'ga ja ko pe ndekoi. Oapy tayri'ga ima'êhai pe feira pe. A'ero 'ga hapukai ojohupe. Onhi'iga mondovo 'ga ei:

"Oropy ore jiru'a pe me xajory ti nhanerembirekoa rehe javo.

Pe ki a'e te ndapeyrerupypotari henduvame.

Xajehe'o ti nhanenhikamombava rehe, oro'e ore pe me. A'ero ore jehe'oi.

Pe ki a'e te ndapejehe'oi ore pyri. A'ereki pe ndapepotariuhu."

Nahã tayri'ga ei ojohupe, ei Jesus'ga.

³³ —Tayri'ga ja pe ndekoi. A'ereki pe pe'epe'e João Batista'ga pe jipi. A'ereki ga rurame pe pyri ga ndo'uahivuhui mbatera vinho reheve tambohete ti ji Tupana'ga javo, ei Jesus'ga. A'ero pe epe'ei ga mombe'gwovo: "Anhaga opyhy ga." Nahã pe João Batista'ga mombe'ute'varuhui ga arõ'e'yma, ei Jesus'ga ga pe.

³⁴ —Tayri'ga ja pe ndekoi. A'ereki pe pe'epe'e ji ve no, ei Jesus'ga ga pe. Yvyakotyva'ero vyagipeva'ero ji ajo pe pyri mbatera i'gwovo vinho i'gwovo no. A'ero pe epe'ei ji mombe'gwovo: "Ehepia Jesus'ga! O'uheteuhu ga. Ga ko heagwryve'ga vinho i'gwovo," pe'e pe ji ve, ei Jesus'ga. "Kiroki ga omono'õ itambere'ia governo pe ite'varuhuve'ga – ga pavêi Jesus'ga ojikoty'a ojipe'ga pavêi no okote'varuhuve'ga pavêi," pe'e pe. Nahã pe euhui ji mombe'gwovo ji arõ'e'yma, ei Jesus'ga.

³⁵ —Ojipe'ga ndekokatua repiaga gwaramo nhande ei: Tupana'ga reki okwahavuka ga pe ga mongokatuavo, ei Jesus'ga. Ojipe'ga ndekote'varuhua repiaga gwaramo nhande ei: Tupana'ga rui omongo ga ite'varuhua rehe, ei Jesus'ga ga mbo'eavo.

Jesus'ga pyheja fariseuva'ea rongga pype

³⁶ Aerê Simão'ga fariseu'ga ei Jesus'ga pe:

—Ejo ti nhironga pype i'gwovo ji pyri.

—Kwa, ei Jesus'ga.

A'ero Jesus'ga hoi ga rupi garonga pype opyga mesa pyri ga pavêi.

³⁷ Nanime cidadepevehêa – kiroki hêa oko te'varuhu – hêa ikwahavi Jesus'ga hoa fariseu'ga rongga pype. Ga i'urame hêa heruri perfume nhandya hyrua pype. Hyrua ko alabastrova'ea ita apopyra. ³⁸ Gapyga koty hêa ami ga reviri ojehe'gwovo okote'varuhua rehe. Hêareahya imoakymi gapyga. A'ero hêa gapyga monduvnyduvyri o'ava pyvõ gapyga bejavo. A'ero perfume hêa imongyi gapyga rehe. A'ereki hêa ga arõ hete.

³⁹ Hêa repiagame fariseu'ga – kiroki ga e'i Jesus'ga pe ejo ti i'gwovo ji pyri javo – kiro ga ei ovytyteri pe: "Hêhã okote'varuhuvehêa. Mara'ngu po Jesus'ga Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara naerû? Po Jesus'ga Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara tuhê, a'ero po ga ombaragwaha hêa rehe hamo. Po ga ei hêa pe hamo: 'Tanhimbote'varyme ti epokoga ji rehe,' e po ga okote'varuhuvehêa pe hamo. Jesus'ga nombaragwahavi reki hêa rehe," ei fariseu'ga ovytyteri pe.

⁴⁰ A'ero Jesus'ga ei fariseu'ga pe:

—Simão, ei Jesus'ga. Tamombe'u ti nde ve.

—Orembo'eharamo emombe'u ti ji ve a'ero, ei Simão'ga Jesus'ga pe.

⁴¹ Ga mbo'eavo Jesus'ga imombe'ui ga pe. Ga e'i:

—Itambere'ia mondo'âhara'ga pe mokonha'ga ei momi ti embuhu'rã itambere'ia ore ve javo. A'ero ga imondo'agi ga pe tombuhura'ja ti ga koa irû reheve ji ve nehê javo. He'yiva'ea quinhentos itambere'ia ga imondo'agi ojipe'ga pe. Ndahe'yiva'ea cinquenta itambere'ia ga imondo'agi ojipe'ga pe. Ga memei gweroho ga hugwi a'ero. ⁴² Aerê ga e'ipo'rupavi herekoe'yma. Nurã ga ndogwerekoi ikwepykavamo. A'ereki ahã ga pe. Itambere'ia mondo'âhara'ga oporogwety reki ga. Nurã ga lhyipavi reki gaconta hugwi tapembuhura'javi ti itambere'ia ji ve a'ero javo, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

—Manamo ga ga arõhetei? Manamo ga ga aroi'î? ei Jesus'ga Simão'ga pe.

⁴³ A'ero Simão'ga ei ga pe:

—Po ga – kiroki ga gweroho koji'iva'ea ga hugwi quinhentos itambere'ia – po gaha itambere'ia mondo'âhara'ga arõ hete. A'ereki gaconta hugwi imondo'âhara'ga ohy he'yiva'ea, ei ga.

—Na tuhê, ei Jesus'ga. Kiroki ga gweroho koji'iva'ea – gaha oarõ hete itambere'ia mondo'âhara'ga.

⁴⁴ Kiro Jesus'ga ojirova hêa koty. Simão'ga pe ga ea'javi:

—Erehapia nde hêa? Ji ruri nenonga pype nde repiaga. Ndehe nerembuhuri yhya ji ve jipyheitava ekoe'yma nhaneramonhava'ea mo'gitagwera rehe – kiroki a'ea e'i nahanahã ahe omboapy ojipe'ga javo. Hêa ki a'e te hêareahya omoakÿ jipya. Omondvnyduvy hêa jipya o'ava pyvõ. Nahã hêa roryroryvamo ji rehe, ei Jesus'ga.

⁴⁵ —Ndehe nanhibejai tuhê ekoe'yma nhaneramonhava'ea mo'gitagwera rehe – kiroki a'ea e'i nahanahã ahe omboapy ojipe'ga javo. Hêa ki a'e te jipya nobejajapiji ji rurirê nenonga pype. Nahã hêa roryroryvamo ji rehe, ei Jesus'ga.

⁴⁶ —Ndehe neremongyi ikava nhiaka'ga rehe ekoe'yma nhaneramonhava'ea mo'gitagwera rehe – kiroki a'ea e'i nahanahã ahe omboapy ojipe'ga javo. Hêa ki a'e te omongy perfume jipya rehe. Nahã hêa roryroryvamo ji rehe, ei Jesus'ga fariseu'ga pe.

⁴⁷—Nurā ji ei nde ve: Tupana'ga ihyjipei hēarekote'varuhua ikwahava'jave'yima. He'yjuhu hēarekote'varuhua, ei Jesus'ga. Hēa hugwi Tupana'ga imombori. Nurā hēa Tupana'ga arōhetei gworygworyva repiuka nhandepysteri pe, ei Jesus'ga. Po ojipe'ga okote'va gwere. Tupana'ga garekoteva'ria hypavame oarō gwere ga Tupana'ga gwory'viro ga rehe, ei Jesus'ga Simāo'ga pe.

⁴⁸Hēa pe Jesus'ga ei kiro:

—Amomboripe ji nderekote'varuhua nde hugwi, ei ga.

⁴⁹Kiroki ga oapy mesa pyri ga pavēi – ga ei ovyvteri pe: “Ma'ga Jesus'ga naerū? Maranuhūrame ga hēarekote'varuhua mombori naerū?” ei ga.

⁵⁰A'ero Jesus'ga ei hēa pe:

—Nde jikoga gwaramo ji rehe ji imombori nderekote'varuhua nde hugwi. Tu katu ndepy'a nde horame a'ero, ei ga.

8

Kunhangwerava'ea oho Jesus'ga rupi

¹Aere'i Jesus'ga imbojoapiapi cidades repiapava cidades'ia repiapava. He'yjuhu cidades cidades'ia pavēi. Pyryva'ea ga imombe'ui cidadespeve'ga pe. Ga pe ga ei:

—Perojijijijyuka ti pejeaporoğita Tupana'ga pe pejikoga ga rehe. A'ero po ti ga pe pokokatui nehē imomboo pendekote'varuhua pe hugwi okovo penduvihavuhetero nehē.

Nahā Jesus'ga ei ga pe ogwovo ga pygapyri. Ga rupi dozeve'ga hogahoi.

²Kunhangwera'ga ga hogahoi ga rupi no. Jara'ga hugwi Jesus'ga ombojipe'a jipe anhağa. Jara'ga hugwi ga imombigi karugwara. Mariahēa hugwi Jesus'ga ombojipe'a jipe sete anhağa Diabo'gapyriva'ea. Mariahēa pe ahe ei: Madalapevehēa. ³Ojipehēa rera Joana. Joanahēa rembireko'ga ko Cuza'ga. Ga ko Herodes'ga mbatera repiakatuhara'ga. Ojipehēa rera Susana. Gahā oho Jesus'ga rupi. Ojipe'ga kunhangwera'ga hoi ga rupi no. Imondovo ga pe ombatera ga Jesus'ga repiakatui. Dozeve'ga pe ga imondoi no.

Ha'ynha mohāihara'ga

(Mateus 13.1-9; Marcos 4.1-9)

⁴Cidades nanani ojipejipea hugwi he'yjuhuve'ga nduri Jesus'ga pyri. Ojo'java'ea pyvō ga ga mbo'embo'ei. Ga pe ga ei:

⁵—Ha'ynha mohāihara'ga hoi ko pe imohaina ha'ynha. Nahā ga itymi ha'ynha. Ga imohāirame ha'ynha jara indurugi pehea rembeyvya rupi. A'ero ahe pyruği hehe ohorame pehea rupi. Ua gwyrā'ia i'ui imokona, ei Jesus'ga.

⁶—Ga imohāirame ha'ynha jara indurugi yja rehe ita arimo. A'ereki ita onhimongy-heteuhu pevo. Xunhi yja a'ero ha'ynha pe yhya no. Henhunhame kotihī he'ouhū omanomo. A'ereki ahā yhya jupe.

⁷—Ga imohāirame ha'ynha jara indurugi nhungwava ra'ynha pyteri pe hatīava'ea ra'ynha pyteri pe. Aerē ga'apoa ha'ynha renhunhamo nhungwava ra'ynha pavēi. A'ero nhungwava nhambyguhui garemityma, ei Jesus'ga.

⁸—Ga imohāirame ha'ynha jara indurugi yjakatua pype. A'ero henhunhamo o'ao'aheteramo. He'yjuhu ahara a'ero. Ahara pype turi cem ha'ynha, ei Jesus'ga ha'ynha mohāihara'ga mombe'gwovo.

Onhi'iga mondovo Jesus'ga ei ga pe:

—Peapyakwa pe. Pehendu katu ti ji'ea a'ero! ei Jesus'ga ga pe imombe'gwovo ojo'java'ea.

Jesus'ga okwahavuka ha'ynha mohāihara'ga mombe'ua

(Mateus 13.10-23; Marcos 4.10-20)

⁹A'ero Jesus'ga remimbo'ehara'ga ei ga pe:

—Orohendu ore novia nde'agwera ojo'java'ea. Ndorokwahavi reki ore. Ore ve ti emombe'u a'ea.

¹⁰A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Pe me Tupana'ga ei tokwaha ti ga onhimiva'ea nhirembiepiakatuhava javo, ei Jesus'ga. Marā hekoi kiro Tupana'ga yvyakotyve'ga ndepiakaturame okovo ganduvihavuhetero? A'earupiva'ea kiro ga ikwahakwahavukari pe me, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. Ojipe'ga pe ji imombe'ui ojo'java'ea. A'ero “hepiagame ga gwepia tehe reki.

A'ereki ga nombaragwahapotari hehe. Henduvame ga gwendu tehe reki.

A'ereki ga ndokwahapotari”, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

¹¹⁻¹²—Kiro po ti ji imombe'ukatui pe me ikwahavuka ha'ynha mohāihara'ga mombe'ua nehē, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

—Ha'ynha ko Tupana'ga nhi'iga, ei Jesus'ga. Kiroki ga gwendo Tupana'ga nhi'iga novia ikwahave'yma – ga pyri ahemoandyandiyihara'ga Diabo'ga ruri a'ero ipe'avo imombe'ua gapy'a hugwi imoka'nhyambavuka ga pe tomomborukaryme ti ga Tupana'ga pe okote'varuhua javo, ei Jesus'ga. Ga pe ji ei a'ero imombe'urame ha'ynha indurugagwera pehea rembeyvyra rupi.

¹³—Amombe'u jipe ko ji ha'ynha indurugagwera – kiroki a'ea onduru ita rehe. Henhui ha'ynha novia. A'ereki yhya rerekoe'yma gwaramo, kotihī nonhimomiranami a'ero omanomo, ei ga. A'ereki ndokihetei hapoa vyva pype.

—A'ea ja ga ndekoi – kiroki ga gwendo nhandervihavuhuhete'ga mombe'ua gworygworyvamo hehe novia. Aerē ojipe'ga mbote'varuhu pota ga imohepia'ngiavo ite'varuhuva'ea ga pe. Nurāro gwaramo ga nonhimomiranami a'ero kotihī opohia nhandervihavuhuhete'ga mombe'ua hugwi. A'ereki ndokihetei nhandervihavuhuhete'ga mombe'ua gayvyteri pe.

¹⁴—Amombe'u jipe ko ji ha'ynha indurugagwera – kiroki a'ea onduru nhungwava ra'ynha pyteri pe hatīava'ea ra'ynha pyteri pe. Aerē igwaigwawete hatīava'ea nhambyguhui garemityma jukavo, ei Jesus'ga.

—A'ea ja ojipe'ga ndekoi nhungwava pyteripeva'ea ja. Ga gwendo ojipe'ga erame ga pe: “Tupana'ga nhande poko katu kiro nhandervihavuhuhete'ga.” A'ea ga gwendo katu novia. Aerē ga agataruhuramo ojihe javo: “Maramarā po ti nhande rekoī nehē naerū?” ei ga oyvyteri pe. A'ea nonoḡatuukari gapy'a. A'ereki ga opotaruhu itambere'ia a'ero, ei Jesus'ga. “Koji'i nhande tipotaruhu itambere'ia,” e'ihu ga, ei Jesus'ga. Toryva rehe ikatuvua'ea rehe ga japyakauhui. A'ea nhaporemo nohenduva'javukari nhandervihavuhuhete'ga mombe'ua. A'ero igwaigwawete ga ndojapyakaa'javi tuhē gamombe'ua rehe. A'ero ga ndokoa'javi reki gamombe'ua rupi okokatue'yma ojipe'ga pe oporavykye'yma ga pe.

¹⁵—Amombe'u jipe ko ji ha'ynha indurugagwera – kiroki onduru yjakatua pype. A'ea ja ojipe'ga ndekoi yjakatuapypeva'ea ja. Gwendo katu ga nhandervihavuhuhete'ga mombe'ua ojikheteavo ga rehe gweaporoḡitakaturu. Onhimomirana hete ga oporavykyavo ga pe ga nhi'ṭpo'rupava okokatuavo ojipe'ga pe.

A'ea Jesus'ga ei imombe'gwovo pa ojo'java'ea ikwahavuka gwemimbo'ehara'ga pe.

A lamparina

(Mateus 5.15; Marcos 4.21-25; Lucas 11.33)

¹⁶—Imondygame lamparina nhande ndihovapygi hyrua pyvō, ei Jesus'ga. Nimondoi nhande lamparina nhanenhinongava gwyrī pe cama gwyrī pe. Pyte'mbia rehe nhande timondo lamparina. Nurā okirame onga pype ojipe'ga gwepia kojahua.

¹⁷—Na jitehe po ti Tupana'ga imboukwahavī nehē. Onhimiva'ea po ti ga hepiukari ikwahavuka henduvukapava nehē.

¹⁸—Ji rendu katu ti a'ero pejeaporoḡitaro. Kiroki ga okwaha – ga pe po ti Tupana'ga ikwahavukari koji'iva'ea nehē. A'ero po ti ga ikwahahetei nehē, ei Jesus'ga. Kiroki ga ndokwahavi – po ga ikwahavi xunhiva'ea, a'ea vehevi po ti Tupana'ga ikwahava'jave'ymukari ga pe nehē, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga mbo'eavo.

Jesus'ga yembora gairūva'ea pavēi

(Mateus 12.46-50; Marcos 3.31-35)

¹⁹Kiro Jesus'ga yembora ruri Jesus'ga repiaga gairū'ga pavēi. Ndoki ga onga pype ga pyri. A'ereki pevove'ga ga mbotymboty gwe'yjuhuro. ²⁰Gapyteripeve'ga e'i Jesus'ga pe:

—Neyhēa uhu nde repiaga neurū'ga pavēi. Pevo ga ami okari pe.

²¹A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Kiroki ga Tupana'ga nhi'iga rendu katu ga nhi'ṭpo'ruavo – ga pe ji ei nhii'ga. A'e ji ga pe no nhii'ṭ'ga, ei Jesus'ga.

Jesus'ga omombi yvytua typepemuhūa reheve

(Mateus 8.23-27; Marcos 4.35-41)

²²Aerē Jesus'ga avi yharuhua pype gwemimbo'ehara'ga pavēi. Ga pe ga ei:

—He xaho ypihua aherovai.

A'ero ga imoanhani herogwovo. ²³Ga gwerohorame Jesus'ga ropehyiro okia. Yvyturanuhūa ruri ojyva ypihua rehe. Yharuhua pype yvytua yhya mbo'ambo'avi. Gweroho gwerī ypy pe. ²⁴A'ero ga hoi Jesus'ga pyri ga mongirahiva.

—Kiro nhande hoi ypy pe nhandepapava nehē! ei ga ga pe ombo'ehara'ga pe.

A'ero ga ma'ēi onhi'iga yvyturanuhūa pe typepemuhūa pe no topi ti javo. A'ero yvytua ipigi. Notymynha'javi yhya no. ²⁵Ga pe Jesus'ga ei:

—Ndapejikogi ji rehe naerū? ei ga.

A'ero ǵa kyhyji onhimomby'avo javo ojojupe:

—Marā te ga rekoi naerū? Yvytua vehevi re po ǵwendu katu ganhi'ǵa yhya pavēi, ei ǵa.

Jesus'ga ombojipe'a anhaǵa ahe hugwi

(Mateus 8.28-34; Marcos 5.1-20)

²⁶ Aerē ǵa hoi ypiahua aherovai Galilēia aherovai ovahema Gerasapeve'ǵa gwyri pe.

²⁷ Jesus'ga hemame yharuhua hugwi cidadepeve'ǵa ruri Jesus'ga repenhana. He'yjuhu anhaǵa Diabo'ǵapyriva'ea onhimongyavo ga pojkavo. Ymyahū ǵa ndipiri. Ga nduva'javi onga pype. Itaruvihavuhua kwaruhua pyteri pe ga ruvi aheryvya pyteri pe. ²⁸ Jesus'ga repiagame ga hapukai ǵwenpy'anduruga Jesus'ga rovai pyteri pe. Ga hapukajahivi javo:

—Jesus! ei ga. Terejori ji avykyavo Tupana'ga ra'yramo huvihavuhu'ǵahoheve'ǵa ra'yramo? ei ga Jesus'ga pe. A'e hete ji nde ve: Terembuhuri ti hahyva'ea ji ve.

²⁹ A'ea ga ei. A'ereki Jesus'ga e'i jipe anhaǵa pe:

—Ejipe'a ga hugwi.

Ymyahū anhaǵa ga pyhypokāpokaǵi ga pojkavo jipi. Nurā pevove'ǵa itanhuramuhūa pyvō gapoa kwari. Ga gapya kwari no. Nahā ǵa ga mombytapotari ga repiakatuavo novia. Ga omondohondo itanhuramuhūa reki. Anhaǵa ga pojkai ga renonhaheteavo ga mondovo ongae'yi me. Nahā ga rerekoi ymya.

³⁰ Kiro Jesus'ga ei ga pe:

—Gara nderera?

A'ero ga ei:

—He'yjuhu.

Nahā garera. A'ereki he'yjuhuva'ea anhaǵa opojyka ga. ³¹ Anhaǵa e'i hete Jesus'ga pe:

—Toremondoi ti vykwara ruvihavuhua pype hahyva'ea ruvihava pype, e'i ga pe.

³² Yvytyra rehe porcos tuvi i'ǵwovo onhimongyavo. He'yjuhu hete porcos. Jesus'ga pe anhaǵa ehetei:

—Ore mondouka ti porcos pojkauka ore ve, e'i.

—Peho ti a'ero, ei Jesus'ga jupe.

³³ Cidapeve'ǵa hugwi anhaǵa jipe'ai a'ero ogwovo Jesus'ga nhi'ipo'ruavo porcos pojkavo herōgwovo. Porcos nhaporemo inhahetei ojyva vyty'ramuhūa hugwi ogwovo ypiahua pype otypyvygamō omanomō.

³⁴ Porcos manoa repiagame porcos repiakatuhara'ǵa nhani ogwovo jugwi. Ogwovo ǵa imombe'upavi cidapeve'ǵa pe cidadekotyive'ǵa pe no. ³⁵ A'ero pevove'ǵa nduri ua torohepia katu javo. Ovahemame Jesus'ga pyri ǵa ga repiagi anhaǵa rembipojykaagwera'ǵa. Oapy ga Jesus'ga pya pyri tapy'ynhapira mongijipeavo ojapykakatuavo. A'ero ga kyhyji.

³⁶ Kiroki ǵa gwepia Jesus'ga anhaǵa mbojipe'arame ga hugwi – ǵa imombe'upavi ǵa pe javo: —Ga pyryvamo reki kiro. A'ereki Jesus'ga ombojipe'a anhaǵa ga hugwi imondovo, ei ǵa ga mombe'gwovo ǵa pe.

³⁷ Okyhyji hete pa ǵa Gerasapeve'ǵa. Nurā ǵa ei Jesus'ga pe:

—Heregwovo ore hugwi!

A'ero Jesus'ga avi yharuhua pype tajivy javo. ³⁸ A'ero anhaǵa rembipojykaagwera'ǵa ehetei Jesus'ga pe:

—Taho ti nde rupi jijikoty'a nde pavēi! ei ga.

Jesus'ga ndogwerohoi ga reki. A'ereki ga e'i ga pe:

³⁹ —Epyta. Ejivy ti enhonga pe imombe'gwovo. Ere ti ǵa pe: “Tupana'ga ipopoaka hete. Ji poko hete ga!” Nahā ti ere ǵa pe, ei Jesus'ga ga pe.

A'ero ga hoi imombe'gwovo ǵa pe nhaporemo cidapeve'ǵa pe.

—Pyry hete Jesus'ga ji ve ji pokoga anhaǵa mbojipe'avo ji hugwi. Ga popoakahetero, ei ga imombe'gwovo.

Jesus'ga opoko Jairova'ea ra'yrava'ea gwypova'ea reheve

(Mateus 9.18-26; Marcos 5.21-43)

⁴⁰ Gerasapeve'ǵa hugwi Jesus'ga jivyri ua ovahema aherovai. Ga nhaporemo ga repenhani gworygworyvamo ga rehe. A'ereki pevo ǵa oko tuhu tuhē ti ga javo.

⁴¹ Nanime ga pyri Jairo'ga ruri. Jairo'ga ko huvihavamo oko judeus'ǵa jatykahava pype. Ga ruri onhinoǵa ojovapyvo vyvyvo Jesus'ga pya pyri jihoheva'ero ji poko javo.

—Herejo nhironga pe, ei ga Jesus'ga pe. ⁴² A'ereki jira'yrahēa omano ǵwerī, ei ga.

Hehā jate ko gara'yra. Ivoja hēa. Doze anos hēa imbokwara'ari ojije.

Jesus'ga horame tahepia ti ji tayrihēa javo, he'yive'ǵa ga mbotyvahivi ua ga rupi onhimongyavo. ⁴³ Ga reviri hēa ruri no itetirūavehēa gwypovehēa. He'yi doze anos hēatetirūa imbokwara'ari hēa rehe opige'yma hēa hugwi. Omondo pa hēa opohanohara'ǵa pe novia. A'ereki ǵa nomombigi reki hēatetirūa. ⁴⁴ Kiro hēa ruri Jesus'ga reviri opokoga gapira rembeyvra rehe. Kotihī hēa ndagwypora'javi a'ero.

⁴⁵—Ma'ga opoko ji rehe? ei Jesus'ga.

A'ero ga epavi:

—Ore rūi! Ndoropokogi nde rehe, ei ga.

—Nde mbotymboty pa ga nde atimana he'yive'ga! Nde mbotyva gwaramo ga pokogi nde rehe.

Nahā Pedro'ga ei Jesus'ga pe ombo'ehara'ga pe.

⁴⁶A'ero Jesus'ga ei:

—A'ea rūi. Opoko aha ga ji rehe. Akwaha ji jivytyteri pe. A'ereki ji hugwi ihoi jipopoakara ga ndehe, ei ga.

⁴⁷A'ero hēa ei ovytyteri pe: “Okwaha reki ga ji pokogame ga rehe.” A'ero hēa ruri ohyhyipava okyhyjiavo gwenyppy'anduruga vyvo garovai pyteri pe onhimombe'gwovo gandovaki pa. Hēa e'i:

—Ymyahū ji tetirūaramo gwyporo. Nurā ji pokogi nde rehe tomombi ti ga ji hugwi javo. Kotihī nhitetirūa pigi tuhē ko, ei hēa.

⁴⁸—Kui'i, ei Jesus'ga hēa pe. Erejiko nde ji rehe. Nurā netetirūa pigi nde hugwi. Ndepy'a rukaturō gwaramo kiro heregwovo katu, ei ga.

⁴⁹Jesus'ga nhī'imbige'yname hēa pe Jairo'ga rongapypeve'ga ruri javo Jairo'ga pe:

—Ndera'yra'va'ea omano. Tohoa'javyme ti nhanembo'ehara'ga kiro neronga pe. A'ereki ahe omano jipe.

⁵⁰Ga renduvame Jesus'ga ei Jairo'ga pe:

—Teremomyi ti epy'a. Ejiko hete jitehe ji rehe. A'ero po ti hēa kwerava'javi nehē, ei Jesus'ga.

⁵¹Ovahemame Jairo'ga rongā pe Jesus'ga ga mongiakari ojupi onga pype Pedro'ga João'ga no Tiagova'ea no. Kujahēa ruva'ga ga ga mongiakari kujahēa yhēa no. Ojipe'ga pe Jesus'ga ei:

—Tapeki ti onga pype, ei ga ga pe.

⁵²Ojehe'o hete pevove'ga kujahēa rehe okovo. A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Tapejehe'oi! Nomanoi hēa. Oki reki hēa upa.

⁵³A'ero ga ga jai ga rerekovo ga rerekomemuamo. A'ereki ga okwaha ahemanoa.

⁵⁴Ga mondopavirē onga hugwi ga kujahēa popyhygi. Hēa pe ga ei:

—Kui'i! Epo'ā!

⁵⁵Kiro hēa kweravi. Kotihī hēa po'ami. A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Pemondo ti mbatera hēa pe to'u ti hēa.

⁵⁶Onhimomby'a hēaruva'ga hēayhēa pavēi. Jesus'ga ei ga pe:

—Tapemombe'ui tuhē ti nhiremimbogweravahēa nhiremimonhimomby'ava'ea ojipe'ga pe, ei ga.

9

Jesus'ga remimbo'eharava'ea omombe'u Tupana'ga nhī'iga

(Mateus 10.5-15; Marcos 6.7-13)

¹Aerē Jesus'ga ga mbuhurukari ojipyri gwemimbo'ehara'ga dozeve'ga ga mbopopoaka. Ga ombopopoaka ga tombojipe'a ti ga anha'ga Diabo'gapyriva'ea ojipe'ga hugwi javo. Nahā ga popoakaramo anha'ga hohe pa. Ga ombopopoaka ga tokwaha pa ti ga karugwara imombiga itetirūave'ga hugwi javo.

²—Kiro po ti ji pe mondoi ojipe'ga pyri nehē, ei Jesus'ga. Pemombe'u katu ti Tupana'ga ga pe. Pe'ji ti ga pe: “Tupana'ga oko gwerī nhandervihavuhuhetero nhande repiakatuavo vyva koty nhande mongovo onhi'iga rupi.” A'ea ti pe'ji ga pe, ei Jesus'ga dozeve'ga pe. Pemombi ti karugwara itetirūave'ga hugwi. ³Taperohoi ti mbatera pejive pehorame imombe'gwovo ga pe. Taperohoi ti vyva pejikohavamo. Taperohoi ti sacola, pāo, itambere'ia. Taperohoi ti irūa tapy'ynhapira camisa'java'ea, ei Jesus'ga dozeve'ga pe.

⁴—Pe vahemame gacidades pe po gande'yja'ga ei pe me: “Hepejijo pejipytavo nhironga pype.” Ga erame na pe me peho ti garonga pe a'ero, ei Jesus'ga ga pe. Ga pyri jate ti peju. Aerē po ti pe hoi ojipe pe cidade pe nehē. A'ero jate po ti pejijyi garonga hugwi pejigwovo a'ero nehē, ei Jesus'ga. ⁵Po ongapypeve'ga ndohoryvi pe ndehe tapepytai ti javo pe me pe vahemame gacidade pe. Pehorame gacidade hugwi ti pemonduru otimbuguhua pejipya hugwi oropohi ore pe hugwi javo. Pe'ji ti ga pe: “Pe'ko te'varuhu pe hendupotare'yma Tupana'ga nhī'iga,” ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

⁶Kiro ga hoi a'ero Jesus'ga nhī'iga rupi cidades pe imbojopiapiavo. Pevove'ga pe ga imombe'ui pyryva'ea Jesus'ga mombe'ua. Itetirūave'ga hugwi ga imombimombigi karugwara.

*Marā Jesus'ga naerū? ei Herodesva'ea
(Mateus 14.1-12; Marcos 6.14-29)*

⁷ A'ea rupi Herodes'ga hendupavi Jesus'ga rembiapoa mombe'ua garemimonhi-momby'ava'ea mombe'ua. Herodes'ga omondomondo gwemimbotarimova'ea rupi Galiléiapeve'ga gwyri pe.

—Marā Jesus'ga naerū? ei ga.

A'ea ga ei ikwahave'yma. A'ereki jara'ga e'i:

—Jesus'ga ko João Batista'ga reki. João Batista'ga ovy gwyvya hugwi, ei ga.

⁸ Jara'ga e'i:

—Jesus'ga ko Elias'ga. Elias'ga ojipiuka ore ve ko, ei ga.

Ojipe'ga e'i:

—Jesus'ga ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea pyteripeve'ga – kiroki ymyahūve'ga. Ovy ga gwyvya hugwi, ei ga.

⁹ A'ero Herodes'ga ei:

—Jesus'ga ko João Batistava'ea rūi. A'ereki ji João'va'ea akağa momboruka ikwehe'i. Maranuhū Jesus'ga naerū? Omombe'u ga ji ve garemimonhimomby'ava'ea. Tahepia ji gara'oa a'ero, ei ga.

Herodes'ga gwepia pota hete Jesus'ga okovo.

*Jesus'ga omondouka mbatera cinco milva'ea pe
(Mateus 14.13-21; Marcos 6.30-44; João 6.1-14)*

¹⁰ Aerē ojivrame Jesus'ga pyri Jesus'ga moirūhara'ga dozeve'ga imombe'upavi gwembiapoa ga pe. Ojupi Jesus'ga ga nderohoi jara'ga hugwi a'ero ga nderogwovo ongae'yi me cidade kotyi ve Betsaida kotyi ve.

¹¹ Gahoa kwahavame he'yive'ga hoi gareviri tihendu ti ga javo. Ga ndurame ga pyri ga roryvamo ga ndehe Tupana'ga mombegwovo ga pe. Ga e'i:

—Perojijijijyuka ti pejaporoğita Tupana'ga pe pejikoga ga rehe. A'ero po ti ga pe pokokatui nehē imombo pendekote'varuhua pe hugwi okovo penduvihavuhetero nehē, ei Jesus'ga ga pe.

Itetirūave'ga hugwi Jesus'ga imombigi karugwara.

¹² Ka'arugame dozeve'ga Jesus'ga remimbo'ehara'ga, kiro ga nduri Jesus'ga pyri javo:

—Ahā onga avo. A'ero ti toho agwa'ga cidades'i pe kopeve'ga pyri no. Pevo ti ga to'u okia.

A'ea Jesus'ga remimbo'ehara'ga ei Jesus'ga pe ga mondoukapota ga pe.

¹³—Pehe ti pemondo mbatera ga pe to'u ti ga javo, ei Jesus'ga ga pe.

A'ero ga ei:

—Ndorogwerekoi te! Cinco pães orogwerekoi dois pira reheve. Ndohygi'i'i po ti ga ndehe nehē. Toropyhy po ti ore nehē naerū? Orohorame jate ipyhyga mbatera nehē itambere'ia rehe ga pe nehē, po ti ore imbohygi mbatera ga ndehe nehē to'u pa ti ga javo, ei Jesus'ga remimbo'ehara'ga Jesus'ga pe.

¹⁴ A'ereki he'yjuhuve'ga cinco milve'ga uhu pevo Jesus'ga pyri akwaimba'ero. Kiro Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Pemboapy ti ga yvyvo ga mbojatykavo. Cinquentave'ga ti pemboapy avo. Cinquentave'ga ti pemboapy pevo. Cinquentave'ga ti pemboapy irupe'i. Nahā ti pemboapy pa ga ojohugwi, ei ga.

¹⁵ Ganhi'iga rupi ga ga mboapypavi a'ero.

¹⁶ Kiro ga ipyhygi mbatera – kiroki cinco pães dois pira reheve. Ojovavu ga yvaga repiaga.

—Ndepyry hete nde imbuhua ore ve, ei Jesus'ga Tupana'ga pe.

Kiro Jesus'ga haygwe'rogwe'rogi pães pira reheve imondomondo gwemimbo'ehara'ga pe tomondo ti ga ga pe javo. A'ero ga imondomondo ga pe. ¹⁷ Ga nhaporemo ga i'ui onhimoytaromouka.

Ga i'urē Jesus'ga moirūhara'ga imono'ogi hembyruera imondovo yrua pype. He'yjuhuva'ea hembyruera opyta reki garembihaygwe'rogagwera. A'ereki ga ndo'upavi. He'yjuhuva'ea dozeva'ea yrua tynahē. Nahā Jesus'ga japoi ahemomhimomby'ava'ea he'yje'yva'ea imbovua imondovo ga pe.

*Nde ko Cristoramo, ei Pedrova'ea Jesus'ga pe
(Mateus 16.13-19; Marcos 8.27-29)*

¹⁸ Aerē Jesus'ga hoi he'yjuhuve'ga hugwi. Ga jate ga nhi'igi Tupana'ga pe. Ga nhi'igame garemimbo'ehara'ga oko ga pyri. Ga pe ga ei:

—Marāi ga ji ve jipi?

¹⁹ A'ero garemimbo'ehara'ga ei ga pe:

—“Ga ko João Batista'ga,” ei ga nde ve, ei ga Jesus'ga pe. Ojipe'ga e'i nde ve: “Ga ko Elias'ga.” Ojipe'ga e'i nde ve: “Ga ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea pyteripeve'ga –

kiroki ga ovy gwyvya hugwi ymyahũve'ga." Nahã ga ei nde ve, ei Jesus'ga remimbo'ehara'ga Jesus'ga pe.

²⁰ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Pehe, marãi pe ji ve jipi?

A'ero Pedro'ga ei:

—Nde ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo ereko.

Jesus'ga omombe'u omanoagwama

(Mateus 16.20-28; Marcos 8.30-9.1)

²¹ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—A'e tuhẽ ji pe me: Tape'ei tuhẽ ti ojipe'ga pe ga ko Cristo'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga javo. A'ea ti tape'ei ji mombe'gwovo. ²² He'yiva'ea po ti ga imondomondoi hahyva'ea ji ve nehẽ ei Jesus'ga vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no. Nanhiarõi po ti xava'eva'ga ikwava'ehara'ga nduvihava'ga pavẽi judeus'ga mbo'ehara'ga pavẽi, ei ga. Nanhiarombavi po ti ga ji rendukatue'yma nehẽ. A'ero po ti ga ji jukaukari nehẽ. Mokõi ji kirirẽ po ti nhimbogwerahava nehẽ, ei Jesus'ga ga pe.

²³ Kiro Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe he'yjuhuve'ga pe no. Ga pe nhaporemo ga ei:

—Kiroki ga oko pota nhiremimbo'eharamo – tokoyme ti ga gwemimbotarimova'ea rupi okovo nhiremimbotarimova'ea rupi, ei Jesus'ga ga pe. Po ti ojipe'ga imbohahyukari ga pe ga jukavo vehevi nehẽ peko pe Jesus'gareheva'ero javo ga pe, toko jitehe ti ga jipi nhiremimbotarimova'ea rupi opohire'yma ji hugwi, ei Jesus'ga.

²⁴ —Kiroki ga ndokopotari nhiremimbo'eharamo tajjukayme ti ga javo – ga po ti omano ogwovo hahyva'ea ruvihava pype nehẽ, ei Jesus'ga.

—Kiroki ga ojipe'ga ga jukai gajikoga gwaramo ji rehe – omanorẽ po ti ga oho upa avuirama Tupana'ga pyri nehẽ, ei Jesus'ga.

²⁵ —Ojipe'ga – kiroki ga e'i: “Ndakoi ti ji Jesus'ga remimbo'eharamo tamono'onoõ ti ji mbatera jijive javo” – po ga imono'ono'ombavi mbatera ojive avo vvyva koty, a'ero ga imono'ono'otehe'i ojive novia ogwovo hahyva'ea ruvihava pype, ei Jesus'ga.

²⁶ —Aerẽ po ti ji rura'javi avo vvyakotyve'ga pyri nehẽ. Orendery'jandy'java pyteri pe po ti ji rekoi jijoa nehẽ vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no, ei Jesus'ga. Orendery'jandy'java ko jikatua, jiruva'ga katua, gapyrive'ga katua. Po pe ei: “Ji Jesus'ga remimbo'eharamo rui ako,” heroviare'yma nhinhi'iga, a'ero jirura'javame po ti ji ei nehẽ: Ga ko nhiremimbo'eharamo rui oko, ei Jesus'ga.

²⁷ —Kiroki ga o'ã Jesus'ga pyri – ga pe Jesus'ga ei: A'itituhẽva'ea mombe'ukatuavo ji ei pe me: Omanoe'ymame po ti agwa'ga pyteripeve'ga ikwahavi nehẽ Tupana'ga oko vvyakotyve'ga nduvihavuhetero kiro javo, ei Jesus'ga ga pe nhaporemo.

Jesus'ga ra'oa ojirojijyi aherovaki

(Mateus 17.1-13; Marcos 9.2-8)

²⁸ Aerẽ oito gweri okirirẽ Jesus'ga ga nderohoi ojupi Pedro'ga João'ga reheve Tiagova'ea reheve no. Jesus'ga ga nderohoi ga nderojiupia vvytyruhua rupi tanhi'ti ti ji Tupana'ga pe javo.

²⁹ Pevõ Jesus'ga nhi'igame Tupana'ga pe Jesus'ga rova jirojijyi. Ga'apoa tapy'ynhapira hendy'jandy'ja otigahivuhetero. ³⁰ Nanime mokonhava'ea jipiukari yvagahugwiva'ea Moisésva'ea Eliasva'ea pavẽi onhi'iga Jesus'ga pe. ³¹ Ahe katukaturo gwendy'jandy'javamo. Jesus'ga pe ahe ei:

—Nahanahã po ti ga manoi cidade de Jerusalém me nehẽ, ei Tupana'ga nde mombe'gwovo ore ve.

Nahã ga ei onhomonhi'iga Jesus'ga pavẽi.

—Nahã tuhẽ po ti nehẽ, ei Jesus'ga ikwahavipeavo.

³² Pedro'ga hopehyi okia reki. Kiro ga ma'egatui hepiaga Jesus'ga katua garendy'jandy'java. Gwepia ga mokonhava'ea amame Jesus'ga pyri. ³³ Kiro ahe hoi Jesus'ga hugwi. Ahe horame Pedro'ga ei Jesus'ga pe ga renoina nde ko orembo'eharamo javo:

—Pyry nhanderekoa avo, ei Pedro'ga. Na ore japo'i trẽs tapyimbovyra pe me: ojipeji nde ve, ojipeji Moisés'ga pe, ojipeji Elias'ga pe.

A'ea Pedro'ga ei kotihĩ onhi'inhi'iga ikwahave'yma. ³⁴ Ga nhi'igame vva'gatiga ijyvi ga arimo ga mongovo o'agi pe ua tuhẽ. A'ero Pedro'ga kyhyjihetei.

³⁵ Kiro vva'gatiga hugwi Tupana'ga nhi'igi. Jesus'ga mombe'gwovo ga ei:

—Agwa'ga ko jira'yra'ga nhiremia'nguhete'ga. Pehendu katu ti ganhi'iga, ei Tupana'ga.

³⁶ Ga nhi'imavame Jesus'ga jate Pedro'ga ga repiagi. Ojipe'ga pe ga nonhi'igi a'ea rehe. Manameuhũ ga imombe'ui onhimbiepiaga.

Jesus'ga ombojipe'a anhağa ahera'yrava'ea hugwi
(Mateus 17.14-21; Marcos 9.14-29)

³⁷ Ko'emame Jesus'ga jyvi vvytyra hugwi ġwemimbo'ehara'ga pavēi ogwovo. Ga jyvīrē he'yive'ga Jesus'ga repenhani. ³⁸ Nanime ġapyteripeve'ga hapukai Jesus'ga pe.

—A'e hete ji nde ve ahembo'ehara pe, ei ga Jesus'ga pe. Ehepia ti jira'yra'ga ga monhimohiġatuavo. A'ereki gaha jate jira'yra'ga, ei ga Jesus'ga pe. ³⁹ Ji rendu ti. Anhağa ga pojyka jipi Diabo'ġapyriva'ea. Opojykarame kotihī ga ohapukai. Anhağa omombomombo ga mōhendyipoipoa okote'varuhuavo ga pe. Ndojipe'apotari ga hugwi. Ga mu'umu'umbavame jate ihoi ga hugwi, ei ga Jesus'ga pe.

⁴⁰ —Neremimbo'ehara'ga pyri ji ga reruri. A'e hete ji ġa pe novīa: Pembojipe'a ti anhağa jira'yra'ga hugwi. Nombojipe'ai reki ġa ga hugwi. A'ereki ġa ndipopoakari jupe, ei ga Jesus'ga pe imombe'gwovo.

⁴¹ A'ero Jesus'ga ei pevove'ga pe nhaporemo:

—Ndapejikogiuhu pe ji rehe pejikote'varuhuavo. Pe ji mombitu pejijuva. Manameuhū po ti pe jikogi ji rehe nehē naerū? ei Jesus'ga ġa pe.

A'ero Jesus'ga ei ġaruva'ga pe:

—Eru ti ndera'yra'ga avo ji pyri.

⁴² ġara'yra'ga rurame anhağa ga mbo'ari ga moheō'a. A'ero Jesus'ga ei jupe:

—Ejipe'a ga hugwi.

Nahā Jesus'ga ga monhimohiġatui ga mondoa'java ġaruva'ga pe. ⁴³ A'ero pevove'ga nhimomby'ai Tupana'ga popoakahetea rehe.

Jesus'ga omombe'ua'ja omanoagwama
(Mateus 17.22-23; Marcos 9.30-32)

Ga nhimomby'apavame Jesus'ga rembiapopava rehe, Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ga pe:

⁴⁴ —Pehe ti peapyakwapupu hete nhinhi'igā rehe. Ji rendu ti kiro. Uhu ġwerī nhimondohava apiavo ġapo pe nehē. Ji pyhy po ti ġa nehē, ei Jesus'ga yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

⁴⁵ Jesus'ga remimbo'ehara'ga ndohekaturui ga'ea rehe. A'ereki onhimiva'ea ganhimombe'ua ġa pe. Nurā ġa ei ovytyeri pe: “Ma ġara pe ga ei?” Ovytyeri pe ġa ei a'ea. A'ereki Jesus'ga pe ġa nde'ia'uvi: “Ore mbo'e ti nde'ea rehe.” Nde'i ġa a'ero.

Manamo nhandejoheva'ero? ei ahe
(Mateus 18.1-5; Marcos 9.33-37)

⁴⁶ Aerē ġaremimbo'ehara'ga nhomoni'igi. Ojohupe ġa ei:

—Manamo nhande joheva'ero huvihavamo?

Ovytyeri pe ġa ei ojive: “Jihi ko.”

⁴⁷ Jesus'ga okwaha ġa erame nahā ovytyeri pe. A'ero ga tayri'ga pyhygi ga rerekovo ojipyri. ⁴⁸ A'ero ga ei ġwemimbo'ehara'ga pe:

—Kiroki ġa jireheva'ero ġwaramo ġwereko katu tayri'ga – jihi tuhē reki ġa ji rerekokatui. Kiroki ġa ji rereko katu nde ko Tupana'ga repykaramo javo – ġa nhimbuhurukara'ga rerekokatui reki. Pepyteripeve'ga – kiroki ga nonhimbohetei tayri'ga ja – ga pe po ti Tupana'ga ei nehē: “Gaha huvihavuhua.” Nahā po ti Tupana'ga ei ga pe ga mboheteavo nehē, ei Jesus'ga.

Gaha nhande repy, ei Jesus'ga
(Marcos 9.38-40)

⁴⁹ Jesus'ga pe João'ga ei:

—Oji'i ore orohopia akwaimbae'ga. Ombojipe'ape'a ga anhağa Diabo'ġapyriva'ea ojipe'ga hugwi ndepopoakara pyvō nde renoina. Jupe ga ei: “Jesus'ga pe mondo pe mbojipe'avo ġa hugwi.” Nurā ore ei ga pe: Terei ti nahā Jesus'ga renoina, oro'e ore. A'ereki ga nhandereheva'ea rūi, ei ga Jesus'ga pe ombo'ehara'ga pe.

⁵⁰ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Tapemombigi ga. A'ereki kiroki ga nianemovahī – gaha nhande repy a'ero, ei Jesus'ga.

Topytayme ti Jesus'ga avo, ei Samariapeva'ea

⁵¹ Aerē oho ġwerī Jesus'ga hohava agwa hugwi yvya hugwi yvagi pe. Nurā ga ei:

—Aho aha po ti ji kiro Jerusalēm me na'ē nehē, ei ga.

⁵² A'ero ga jara'ga mondoi ġwenonde. A'ero ġa hoi ga renonde ovahema Samariapeve'ga cidade pe timboavujikwe ti Jesus'ga pe javo. ⁵³ Cidadepeve'ga ndohoryoryvi Jesus'ga rehe reki. A'ereki ġa e'i ojohupe:

—Aerē po ti ga hoi Jerusalēm me nehē ta'u ti ji Páscoa pevo javo, ei ġa.

Nurā ġa ei Jesus'ga remimbo'ehara'ga pe:

—Topytayme ti Jesus'ga avo a'ero, ei ġa ġa pe.

⁵⁴ Ikwahavame ġa'ea Jesus'ga remimbo'ehara'ġa hoi imombe'gwovo Jesus'ga pe Tiagova'ea João'ga pavēi. Nde ko orepojkaharetero javo ġa ei Jesus'ga pe:
—Orombojy pota ore tata yvaga hugwi ġa ndehe ġa mbokaipava a'ero. Ymyahū nahā Eliasva'ea ombojy. Marā po? A'ea pyry nde ve?

⁵⁵ A'ero Jesus'ga pyryrymi ġa novatiamo javo hete ġa pe:
—Ndapyryvi ji ve! ei ga. Napembaragwahavi pejihe. ⁵⁶ Tapoko vvyakotyve'ġa javo ji ruri imomboā ġandekote'varuhua ġa hugwi. Ga jukae'yma ji ruri vvyakotyva'ero vvagipeva'ero no, ei Jesus'ga ġa pe.
Ojipe pe cidade pe ġa hoi ogwovo a'ero.

*Oko pota ahe Jesus'ga remimbo'eharamo
(Mateus 8.18-22)*

⁵⁷ Ga horame pea rupi ojipe'ga ei Jesus'ga pe:

—Ji po ti neremimbo'ehara'ga nehē. Ndehoa nanani po ti ji hoi nde rupi nehē.

⁵⁸ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ereho pota tuhē nde ji rupi? ei Jesus'ga. Ja'gwara'java'ea raposas gwyvykoi okwara vvy pe okia ipype. Gwyrā'ia ikiri hakā rehe, ei Jesus'ga. Jihi reki ndarekoi jikihava vvyakotyva'ero vvagipeva'ero no, ei Jesus'ga ga pe. Nde horame ji rupi ji javijitehe po ti nde ndererekoi nehē no, ei Jesus'ga ga pe.

⁵⁹ Ojipe'ga pe Jesus'ga ei:

—Ji rupi nanani ti ejo, ei Jesus'ga.

A'ero ga ei reki Jesus'ga pe:

—Aerē po ti ji hoi ndehoa nanani nehē. Na ji hoi na'ē jipo'ria tyma, ei ga nde ko jipojkaharetero javo Jesus'ga pe.

⁶⁰ Emo Jesus'ga ei ga pe:

—Terehoi ti pevo. Omanove'ġa'jave'ġa – kiroki ġa noarōi Tupana'ga nhi'igā – ġa tuhē ti toty' gwe'yja'ġa. Ndehe, ehoeho ti imombe'gwombe'gwovo he'yjuhuve'ġa pe. Ere ti ġa pe: “Perojijijijyuka ti pejeaporoġita Tupana'ga pe pejikoga ga rehe. A'ero po ti ga pe pokokatui nehē imomboā pendekote'varuhua pe hugwi okovo penduvihavuhuhetero nehē.” A'ea ti ere ġa pe, ei Jesus'ga ga pe.

⁶¹ Kiro ojipe'ga ei Jesus'ga pe:

—Ji po ti neremimbo'ehara'ga nehē. Na ji hoi na'ē nhirongapypeve'ġa pe javo. Kiro ji hoi, ta'e ti ji ġa pe, ei ga nde ko jipojkaharetero javo Jesus'ga pe.

⁶² Emo Jesus'ga ei ga pe:

—Oporavykyrame ji ve ahe tomohepia'ngiukaryme ti ojipea ojive. Ojipea imohepia'ngiukarame ojive ahe ndapyryvi nhirembipo'ruhavamo. Ndapo'ruji ji ahe a'ero.

10

Setentava'ea oko Jesus'ga nhi'igā rupi

¹ Aerē Jesus'ga nhandepojkaha'ete'ga ġa mo'emo'ēi ojipe'ġa setentave'ġa. Ga pe ga ei:

—Penhomoirū ti Tupana'ga nhi'igā mombe'gwovo ojipe'ġa pe.

A'ea ga ei mokonha'ġa mondondondo gwenonde. Cidades pe nanani – perope ga oho pota – pevo nanani ga setentave'ġa mondoi. Mokomokōi ġa hoi onhomoiruamo a'ero.

² Gahoa renonde Jesus'ga ei ġa pe:

—Pevove'ġa ko koapora ja ġanemimondoroġwerīva'ea ja – kiroki ġa tohendu Tupana'ga nhi'igā, ei Jesus'ga pe. He'yi hete koapora gworygworyvamo. Imondorove'ġa ndohygi reki hehe. A'ereki ġa ndahe'yi. A'ero ahe ei koapora jara'ga pe: “Koji'i jitehe ti embuhurukara'ja imondorove'ġa ġa pyri imondoroguka ko pe.” A'ea ahe ei koapora jara'ga pe, ei Jesus'ga.

—Na jitehe pevove'ġa koapora ja. A'ereki ġa he'yjuhu ranuhū. Ndahe'yi reki imondorove'ġa'jave'ġa – kiroki ġa oporavyky imombe'gwovo Tupana'ga nhi'igā ġa pe tojiko ti ġa Tupana'ga rehe javo, ei Jesus'ga. Pe'ji ti Tupana'ga pe a'ero koapora jara'ga'jave'ġa pe: “Koji'i jitehe ti embuhurukara'ja ejilheve'ġa ġa pyri. Tomombe'u ti ġa nenhi'igā he'yjuhuve'ġa pe tojiko ti ġa nde rehe. A'ero po ti ġa ndekoi nde pyri upa avuiraama nehē.” A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe, ei Jesus'ga setentave'ġa pe.

³—Kiro po ti ji pe mondoi nehē. Ji rendu ti. Jihi kiro po ti pe mondo okote'varuhuve'ġa pyteri pe. Peko po ti pe cordeiros ja ipopoakare'yva'ea ja pejigwovo ġapyteri pe nehē. Onharō ja'gwara'java'ea lobos cordeiros pyhyga otiruahūro jupe. Na jitehe po ti okote'varuhuve'ġa tiruahūro pe me nehē, ei Jesus'ga.

⁴—Taperohoi ti sacola, itambere'ia, sandálias irūa. Tapepyta'i' ti pea rupi penhinhi'ige'yma ojipe'ġa pe. ⁵ Pevahemame onga pe ti pe'ji na'ē ongapypeve'ġa pe: “Tu katu ti pepy'a!” ⁶ Po ongapypeve'ġa ipota tu katu ti jipy'a a'ero javo, a'ero po ti gapy'a rukatui tuhē

nehē, ei Jesus'ga. Po ongapypeve'ga ndopotari, a'ero po ti gapy'a ndukatui nehē, ei Jesus'ga setentave'ga pe.

⁷—Ongapypeve'ga ipotarama pekia ġwonga pype ti pepyta ġanonga pype a'ero. Pe'u ti ġambatera – kiroki a'ea ġa ombuhu pe me. A'ereki po ġa pe poraka pe pokoga hamo. Pepyta ti ġanonga pype jate pejiyyijijje'yma ojipejipea pype onga pype, ei Jesus'ga.

⁸—Po ġa horyory pe ndehe pe mboapyga imondovo pe me pe vahemame cidade pe, a'ero ti pe'u ġambatera – kiroki a'ea ġa ombuhu pe me. ⁹ Pemombi ti karugwara itetirūave'ga hugwi pevo. Pe'ji ti ġa pe: “Koro Tupana'ga gwepiuka opoakara pe me okovo ġweri penduvihavuhetero.” A'ea ti pe'ji ġa pe imombe'gwovo, ei Jesus'ga.

¹⁰—Po ġa ndohoryoryvi pe ndehe pe mboapyge'yma imondoe'yma pe me pe vahemame cidade pe, a'ero ti peho pehea rupi cidade rapea rupi. Pe'ji ti: ¹¹ “Pehepia ti otimbuguhua orepya rehe pecidadeva'ea. Koa otimbuguhua ore ihyvi kiro javo: Napehendupotari pe Tupana'ga nhi'iga ore imombe'urame pe me. Pe hendupotare'ymame ti pekwaħa: Koro Tupana'ga gwepiuka opoakara okovo ġweri huvihavuhetero pe pyri.” A'ea ti pe'ji ġa pe, ei Jesus'ga setentave'ga pe.

¹²—A'e ji pe me, ei Jesus'ga. Aerē mbapava koty po ti ġa hepiagi hahyva'ea ojihe Tupana'ga omanove'ga mono'ombavame ġa ndeheve nehē. Ga mono'ombava po ti ġa ei ġa pe nħaporemo peko te'varuhu pe javo. A'ereki ġa nohendupotari ganhi'iga. Koji'i po ti hahy ġa pe Sodomapeve'ga pe hoħe, ei Jesus'ga setentave'ga pe.

Tiruahūaġwama cidadespeva'ea pe

(Mateus 11.20-24)

¹³ Kiro Jesus'ga nhi'igahyi cidadespeve'ga pe Corazimmeve'ga pe Betsaidapeve'ga pe no. Javo ġa pe ġa ei:

—Tiruahū ti pe me nehē! ei Jesus'ga. A'ereki pe ndapepohiri pejikote'varuhua hugwi. Pehepia ko pe Tupana'ga popoakara novia ji japorame ahemonhimomby'aheteva'ea. Hepiagame po pe pepohi pejite'varuhua hugwi hamo.

A'ea Jesus'ga ei cidadespeve'ga pe Corazimmeve'ga pe Betsaidapeve'ga pe no.

—Ymyahū Tiropeva'ea Sidommeva'ea pavēi ndohepiagi Tupana'ga popoakara ahemonhimomby'ava'ea repiagē'yma, ei Jesus'ga. Po ymyahū ji japo ahemonhimomby'ava'ea ahepyteri pe, po kotihī ahe pohiri okote'varuhua hugwi po raka'e hamo. Omongi po ahe opite'varuhua imondovo tanimbuga oakaġa rehe po raka'e hamo ndorovy'ari ore orerekote'varuhua rehe javo, ei Jesus'ga.

¹⁴—Ymyahū Tiropeva'ea ndohepiagi reki Tupana'ga popoakara ahemonhimomby'ava'ea repiagē'yma Sidommeva'ea pavēi, ei Jesus'ga. Ndopohiri aħe a'ero okote'varuhua hugwi. Nurā po ti ahe hepiagi hahyva'ea ojihe nehē Tupana'ga omanove'ga mono'ombavame nehē ahe reheve nehē. Ga mono'ombavame po ti ġa ei ahe ve nħaporemo nehē peko te'varuhu pe javo, ei Jesus'ga cidadepeva'ea mombe'gwovo.

—A'ea rupi koji'i po ti hahy pe me nehē, a'e ji pe me, ei Jesus'ga Corazimmeve'ga pe Betsaidapeve'ga pe no. Igwyre'i po ti hahy Tiropeva'ea pe Sidommeva'ea pe nehē no, ei Jesus'ga. A'ereki Tupana'ga popoakara repiakaturame pe ndapepohiri reki pejikote'varuhua hugwi, ei Jesus'ga Corazimmeve'ga pe Betsaidapeve'ga pe no.

Kiro Jesus'ga ei ojipe'ga pe cidadepeve'ga pe Cafarnaummeve'ga pe. E'i ġa:

¹⁵—Marāi pe pejive? “Nħande huvihava jara'ga hoħe pa.” Nahā ko pe ei pejohupe penħimboheteavouhu pejikovo. Pe peho hete hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei Jesus'ga Cafarnaummeve'ga pe.

¹⁶ Setentave'ga pe Jesus'ga ei:

—Kiroki ġa pe nendū – ġaha ji rendu reki. Kiroki ġa napenendukatui pe arōe'yma – ġaha nanhirendukatui reki. Kiroki ġa nanhirendukatui ji arōe'yma – ġaha nohendukatui nħimbuhurukara'ga, ei Jesus'ga setentave'ga pe.

Ojivy setentava'ea

¹⁷ Kiro setentave'ga hoġahoi a'ero ogwovo Jesus'ga nhi'ipo'ruavo imombe'gwombe'gwovo Tupana'ga nhi'iga. Aerē ġa jivyri Jesus'ga pyri gworygworyvamo. Orepojyħaretero javo Jesus'ga pe ġa ei:

—Nderera pyvō ore erame anħaġa pe Diabo'gapyriva'ea pe a'ea oko orenhi'iga rupi ojipe'avo ġa hugwi.

¹⁸ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Kwa. Ahepia katu ji Satanás'ga hira yvaga hugwi okote'varuhuva'ea ruvihavuhu'ga hira. Kotihī ġa hihetei overavava'ea ja. ¹⁹ Ji rendu ti. Opombopopoaka ji. Nurā pe pyruġame mboja rehe ġagwa'jyra rehe po ti ndahahyi pe me nehē. Opombopopoaka ji. Nurā pe popoakaramo Satanás'ga hoħe Diabo'ga hoħe. A'ero Satanás'ga imondorame hahyva'ea pe me po ti pe nħimomiranami nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

²⁰—Pe nhi'iga rupi anhağa rekoro ġwaramo rūi ti pejory. Tupana'ga okwatija pendera inoğa ga'apoa rehe livro rehe yvagi pe. Pendera noğa ġwaramo ti pejoryjory, ei Jesus'ga setentave'ga pe.

Horyory Jesus'ga

(Mateus 11.25-27; 13.16-17)

²¹ A'ea rupi Tupana'ga ra'uva Jesus'ga mbohoryoryvi. A'ero Jesus'ga roryroryvamo Tupana'ga mboheteavo javo ga pe:

—Apī, ei ga. Ndepyry hete nde ekovo yvagipeve'ga nduvihavuhetero yvyakotyve'ga nduvihavuhetero no. A'ereki nde nderekwahavukari a'itituhēva'ea ikwahapyra'ga pe heaporogitave'ga pe no. Onhimbo'ee'ŷve'ga pe tayri'ga'jave'ga pe nde erekwahavuka a'itituhēva'ea. Na tuhē, Apī. A'ereki nahā nde erepota, ei Jesus'ga Tupana'ga pe.

²² Kiro Jesus'ga ei:

—Jiruva'ga ombuhu pa ji ve ji mbopopoaka. A'ero ji popoakaramo ojipe'ga hohe pa. Gaha jate ji kwaha hete. Ojipe'ga ndajikwahakatui. Jihi jate ji akwaha hete jiruva'ga. Okwaha ga ga ji ga mboukwahapotareme jate ga pe, ei Jesus'ga ga pe.

²³ A'ero Jesus'ga pyryrymi ġwemimbo'ehara'ga pe. Onhi'iga ga pe jate ga ei:

—Pe me pyry hete. A'ereki pe pejirokwa ikwahava aherembikwahavipyre'yma Tupana'ga rembiapoa repiaga. Pyry hete ti ga pe no – kiroki ga ġwepia penembiepiaga ikwahava, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ga pe. ²⁴ A'ereki ymyahū ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea ġwepia pota hete penembiepiaga aheruvihavuhuva'ea pavēi. He'yiva'ea ġwepia pota. Ahe ndohepiagi reki. Gwendu pota hete ahe penemienduva no. Ahe nohenduvi reki, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ga pe.

Pyry hete Samariapeva'ea ahe hohe

²⁵ Aerē judeus'ga mbo'ehara'ga o'ā Jesus'ga pyri. “Tahepia ti Jesus'ga reaporogita,” ei ga ovytyeri pe. “Marā'ngu po ti ga onhimbotegweteavouka ji ve ga nhi'igame nehē?” ei ga.

A'ero ga ei Jesus'ga pe:

—Marā po ti jipyryhetea hamo nehē? A'ero po ti ji rekoi avuirama Tupana'ga pyri nehē, ei ga Jesus'ga pe ombo'ehara'ga pe.

²⁶ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Marāi Moisésva'ea rembikwatijara? Marā nde imonhi'igi aherembikwatijara?

²⁷ A'ero ga ei Jesus'ga pe:

—Nahā Moisésva'ea rembikwatijara e'i:

“Pearō hete tuhē ti pejiropjykaharete'ga Tupana'ga.

Pearō hete tuhē ti ga peji'py'a pe.

Pearō hete tuhē ti ga imondovo pejeaporogita imohina ga rehe.

Pearō hete tuhē ti ga pejirokwa pejikovo ga nhi'ipo'ruavo.

Pearō hete tuhē ti ga tako

ti ji garemimbotarimova'ea rupi jate javo.

Penhiarō hete pe.

Na jitehe ti pearō pejikotyve'ga.”

A'ea Moisésva'ea rembikwatijara ei, ei ġambo'ehara'ga Jesus'ga pe.

²⁸ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Na tuhē. Eko pyry ti Moisésva'ea rembikwatijara rendukatuaovo, a'ero po ti nde rekoi Tupana'ga pyri avuirama nehē, ei Jesus'ga ga pe.

²⁹ Ovytyeri pe ġambo'ehara'ga ei: “Po nhirenduve'ga ei ji mombe'gwovo hamo gaha okwaha hete javo ji ve hamo,” ei ga ovytyeri pe. Nurā ga ei Jesus'ga pe:

—“Pearō ti pejikotyve'ga,” ei Moisésva'ea, ei ga. Ma'ga ko jikotyve'ga naerū? Ta'arō ji ga a'ero, ei ga Jesus'ga pe.

³⁰ A'ero Jesus'ga ei imombe'gwovo ga pe ga mbo'eavo.

—Judeu'ga hoi pea rupi cidade de Jerusalém hugwi ogwovo, ei Jesus'ga. Ojipe pe ga hoi cidade de Jericó pe. Ga horame pea rupi iporomive'ga ndekoi ga rehe imima ga hugwi ga mu'umu'uma ga noğa. Gwekyi ga gapira vehevi ga hugwi herogwovo ga reja. Kiro ga manogweri.

³¹ —Kiro ikwava'ehara'ga ruri pea rupi judeu'ga. Imu'umu'umbyra'ga repiagame ga hoi pea aherovai ga hugwi okwava ogwovo. ³² Na jitehe levita'ga rekoi judeu'ga. Uhu ga pea rupi. Urame ga imu'umu'umbyra'ga repiagi no. Pea aherovai ga hoi ga hugwi okwava ogwovo.

³³ —Aerē Samariapeve'ga ruri pea rupi no, ei Jesus'ga.

Samariapeve'ga noarōi judeus'ga.

—Emo imu'umu'umbyra'ga repiagame Samariapeve'ga ga porogwetygi reki. “Po hahy hete ga pe,” ei ga, ei Jesus'ga. ³⁴ Uhurame ga pyri ga ga pohanoġi a'ero. Gweka'vo ga

óleo vinho reheve gamohumbygawera rehe ga pohanoḡa. Ouvā ga gamohumbygawera tapy'ynhapira pyvō. A'ero ga ga mondoi ḡwemimbava arimo yuhua'javuhuva'ea arimo ga rerogwovo. Onga pype ahekihavuhua pype ga ga rerohoi ga repiakatuavo pevo.

³⁵ —Ko'emame ohorame ga ipe'ai oitambere'ia hugwi mokōi moeda pratava'ea. He'yi hehe moeda rehe itambere'ia rehe. Onga jara'ga pe ga imondoi. “Ehepia katu ti ga,” ei ga imondovo ga pe. “Mara'ngu po ti mokōi itambere'ia ihyge'yma nehē nde ipyhygame mbatera ga pe nehē? Po ti ndohygi itambere'ia ndehe ipyhygame mbatera ga pe nehē, a'ero po ti ji imondoi koji'iva'ea nde ve nehē jirura'javame nde pyri nehē,” ei Samariapeve'ga onga jara'ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo ḡambo'ehara'ga pe.

³⁶ —Ejapyka ti. Manamo trēsve'ḡa – kiroki ḡa gwepia imu'umu'umbyra'ga pea rupi – manamo ḡa gwereko katu ga gakotyva'ero? ei Jesus'ga ga pe.

³⁷ A'ero ḡambo'ehara'ga ei Jesus'ga pe:

—Kiroki ga ga pohano – gaha oko gakotyva'ero ga pokoga.

A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ga ja ti eko ojipe'ḡa pokoga – kiroki ḡa iporia'i.

Jesus'ga Martava'ea pavēi Mariava'ea pavēi

³⁸ Aerē Jesus'ga hogahoi ḡwemimbo'ehara'ḡa pavēi pea rupi ogwovo cidade'i pe. Pevo Marta'ḡa nonga pe ga hoi ovahema. Martahēa ga mboapygi ḡwonga pype gworygworyvamo ga rehe. ³⁹ Gwereco hēa oirūhēa. Hēarera ko Maria. Mariahēa apygi Jesus'ga pyri gapya koty hendukatuavo ganhi'ḡa.

⁴⁰ Kiro Martahēa nhimboekwahivi japovo mbatera ti'u ti javo. Nurā hēa ruri opytaahi'viavo Jesus'ga pyri javo ga pe:

—Pyry nde ve nhiirūhēa ji pokoge'ymame? Jihi jate ji poravykyi. Orepojkaharetero ere hēa pe a'ero tajipoko hēa japovo.

⁴¹ A'ero Jesus'ga nhandepojkaharete'ga ei:

—Marta! ei ga hēa pe. Nda'ei po ti ji nahā hēa pe nehē. Ndehe, terenhimbaekwahivuhui ti ejapykauhuavo mbatera rehe! ei Jesus'ga Martahēa pe. ⁴² Koji'i ko pyryvamo ahe nhinhi'ḡa renduvi. Mariahēa ji rendu potaripe okovo. Na hēa ji renduvi a'ero, ei ga Martahēa pe.

Ga ndepiapavirē ga oho ogwovo.

11

Marā ore nhi'ḡi Tupana'ga pe? ei ahe

(Mateus 6.9-13; 7.7-11)

¹ Aerē Jesus'ga nhi'ḡi Tupana'ga pe okovo. Ga nhi'imbavirē garemimbo'ehara'ga ei Jesus'ga pe:

—Joāo'ga ombo'e ḡwemimbo'ehara'ḡa nahanahā ahe nhi'ḡi Tupana'ga pe javo. Oro ore, marā ore nhi'ḡi Tupana'ga pe? Ndehe ore mbo'e ti hehe jipojkaharetero, ei ga Jesus'ga pe.

² A'ero Jesus'ga ei ḡwemimbo'ehara'ḡa pe:

—Kwa. Opombo'e po ti ji kiro. Penhi'ḡame Tupana'ga pe ti pe'ji ga pe:

“Apī, nde ereko katu hete.

Tanerenoiḡatu ti ḡa nhaporemo a'ero

nde mboheteavo ga ko Tupanete'ga javo nde ve.

Herejo ti vyakotyve'ga nduvihavuhuhetero ekovo.

³ Nane'ymi ti embuhu ore ve mbatera toro'u ti.

⁴ Ore ndorokwahava'javi ojipe'ḡa ndekote'varuhua orojive henonhe'yma ḡa pe nhaporemo.

Na jitehe ti orerekote'varuhua emombo ore hugwi ikwahava'jave'yma henonhe'yma.

Ore poko ti toronhi'ḡo'ruyme ti Satanás'ga

orokoe'yma garemimbotarimova'ea rupi.”

A'ea Jesus'ga ei ḡwemimbo'ehara'ḡa mbo'eavo nahā ti penhi'ḡ Tupana'ga pe javo.

⁵⁻⁶ Koji'iva'ea ga ei ḡa pe:

—Po ga – kiroki ga ojikoty'a pe pavēi – po ga uhu penonga pe ohoa pyteri pe ppyhaji katu pe ndepiaga, ei Jesus'ga. Momina po pembatera. Nurā ahā imondoa ga pe. Marā po pe ndekoi a'ero? Peho po pe ojipe'ḡa rongga pe – kiroki ga ojikoty'a pe pavēi no. Pe'e po pe ga pe: “Embuhu'ri ore ve trēs pāes. A'ereki ojipe'ḡa uhu oreronga pe ohoa pyteri pe – kiroki ga ojikoty'a ore pavēi. Ndorogwerekoi ore mbatera to'u ti ga javo.”

⁷ —A'ero po ga ei pe me: “Ndavypotari ji jikira ḡwaramo. Ahovapytymbavipe ji. Anhino ji jira'ya'ḡa pavēi. Nurā ji ndavyri imondovo pe me,” e po ga pe me, ei Jesus'ga.

8—A'e ji pe me, ei Jesus'ga. Pe pavēi ojikoty'aro ġwaramo rūi ga vyri imondovo pe me. Pe porandupige'yma ġwaramo ga hugwi ga vyri imondopava penemimbotarimova'ea, ei Jesus'ga.

9—Penhi'igame Tupana'ga pe na jitehe ti peporandurandu ga pe pejikovo. A'ero po ti Tupana'ga imondoukari pe me nehē. Pehekaeka ti tihepia ti javo. A'ero po ti pe hepiagi nehē. Pekwapekwa ti porta rehe pejikovo taho ti ji jurukwara rupi javo. A'ero po ti pe hoi hupi nehē, ei Jesus'ga. 10 A'ereki kiroki ġa onhi'ī Tupana'ga pe ore poko javo – ġa pe nhaporemō Tupana'ga omondouka okovo imombyryva oporanduve'ga pe hekahara'ga pe okwaokwave'ga pe, ei Jesus'ga.

11—Po penda'yra'ga ei pe me embuhu ji ve pira javo, a'ero mboja rūi po pe imondoi ga pe. 12 Po penda'yra'ga ei pe me embuhu ji ve hupi'a javo, a'ero jagwa'jyra rūi po pe imondoi ga pe.

13—Ite'varuhue'ŷve'ga ja po pe pekwha imondovo peja'yra'ga pe. Peko te'varuhu pe reki. Po pe ġanduvamo pekwha imondovo peja'yra'ga pe, a'ero koji'i penduvete'ga yvagipeve'ga pyryheteve'ga ikwahahetei gwa'uva mon dovouka pe me pe poranduvame ga pe. Pyry hete gara'uva, ei Jesus'ga ġa pe.

*O'mbero ahe e'i: Belzebu'ga opoko Jesus'ga
(Mateus 12.22-30; Marcos 3.20-27)*

14 Aerē anhaġa opoġyka akwaimbae'ga okovo. Nonhi'igi anhaġa Diabo'gapyriva'ea. Nurā nomonhi'igukari akwaimbae'ga pe. Jesus'ga anhaġa mboġipe'arame ga hugwi akwaimbae'ga nhi'igi reki. A'ero pevove'ga nhimomby'ai onhimongyavo. 15 Hepiaga jara'ga ei:

—Belzebu'ga anhaġa ruvihavuhu'ga opokogame Jesus'ga popoakaro. Nurā Jesus'ga anhaġa mboġipe'ai ġa hugwi imondovouka, ei ġa o'mbero.

16 Ojohupe ojipe'ga ei:

—Tihepia ti Jesus'ga popoakara, ei ġa. Mara'ngu po Tupana'ga okovo ga pyri ga mbopopoaka? Tupana'ga ga mbopopoakare'ymame po ti nhande ga mbotegwetei nehē, ei ġa ojohupe. Nurā ġa ei Jesus'ga pe:

—Eapo ti ahemonhimomby'ava'ea. Mara'ngu po Tupana'ga japouka nde ve nde pokoga? Torohepia ti, ei ġa ga pe.

17 Jesus'ga okwha ġandeaporogitate'varuhua. A'ero ga ei ġa pe:

—Po ġagwyrivepe'ga otavuka ojohupe, a'ero po ti ġa nhomoka'nhymbavi nehē. Po ongapypeve'ga otavuka ojohupe, a'ero po ti ġa nhomoka'nhymbavi nehē no, ei Jesus'ga ġa pe. 18 Po na jitehe Satanás'gapyriva'ea otavuka ojohupe, a'ero po ti inhomoka'nhymbavi jovai nehē no. Marā po ti Satanás'ga huvihava a'ero ojipyryva'ea ahana'javame nehē? ei Jesus'ga ġa pe. A'ea ji ei. A'ereki pe pe'e: “Belzebu'ga Jesus'ga pokogi ojipyryva'ea mboġipe'auka ga pe.” Nahā pe pe'e, ei Jesus'ga ġa pe.

19 —Ma'ga omboġipe'auka Satanás'gapyriva'ea pendeheve'ga pe naerū? ei Jesus'ga. Ndape'ji reki pe ġa pe: “Belzebu'ga omboġipe'auka ġa pe.” A'ea rūi pe ei, ei Jesus'ga. Po ga rūi ġa poko ojipyryva'ea mboġipe'auka ġa pe, a'ero ga rūi ji poko no, ei Jesus'ga. Tape'ei ti ji ve a'ero: “Belzebu'ga Jesus'ga poko.” Po pe'ji a'ea ji ve, a'ero po ti pendeheve'ga ete'varuhui pe me nehē no pe'mbe pe javo pe me nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

20 —Tupana'ga ipopoaka hete. Gapopoakara omboġipe'auka Satanás'gapyriva'ea ji ve, ei Jesus'ga. Pekwha pe a'ero Tupana'ga ko nhanderuvihavuhetero kiro javo, ei Jesus'ga.

21 Kiro Jesus'ga Tupana'ga popoakara mombe'ui ga ojipe'ga hohe javo. Imombe'gwovo ga ei ġa pe ga mbo'eavo:

—Ipopoakave'ga opyhy pa gwy'yva toavykyyme ti ojipe'ga nhironga javo. Ga hepiakat-urame ġwonga n katu gambatera. 22 Ojiko ga gwy'yva rehe. Aerē ojipe'ga ruri otavuka ipopoakave'ga pe. Gaha koji'i ipopoaka ipopoakave'ga hohe. Nurā ga gapopoakara mombigi ipyhyphava gary'yva ga hugwi gambatera no. A'ero ga ima'ei gambatera.

A'ea Jesus'ga imombe'ui nahā Tupana'ga ipopoaka Satanás'ga hohe javo.

23 —Kiroki ga ndajirepygi – gaha ji movahī, ei Jesus'ga. Kiroki ga nomono'ogi ji pavēi – gaha ombokwaki'o.

A'ea Jesus'ga ei ga nombojikogukari ġa ji rehe javo.

*Ojivy anhaġa ahe pyri
(Mateus 12.43-45)*

24 —Kiro po ti ji imombe'ui anhaġa rembipyhyga'ga pe me, ei Jesus'ga. Nahā ja aġwamove'ga ndekoi ite'varuhuve'ga – kiroki ġa opohi okote'varuhua hugwi novia ojikoge'yma ji rehe, ei Jesus'ga. Anhaġa Diabo'gapyriva'ea ite'varuhu hete akwaimbae'ga pyhyga otiruahūro ga pe. Aerē anhaġa jipe'ai ga hugwi ogwovo yhye'ŷi me okwaokwha. “Mome po ti ji ruvi nehē?” e'i oyvyteri pe heka. Ndohepiagi reki. Nurā i'ei: “Ajivy po ti ji

nhironga pe ipojykaa'java akwaimbae'ga pojkkaa'java," e'i. Akwaimbae'ga pe anhağa i'ei nhironga.

²⁵ —A'ero ituri ojivya akwaimbae'ga pyri. Ovahemame ga pyri anhağa i'ei: "Ikatu hete nhironga imboavujikweripyra," e'i anhağa.

²⁶ —A'ero ihoi seteva'ea rerua anhağa rerua. Akoja hohe seteva'ea tiruahū hete, ei Jesus'ga. Ovahemame akwaimbae'ga pyri ga pojkai otiruahūro ga pe. A'ero kiro koji'i tiruahū hete akwaimbae'ga pe. Ymya tiruahū ga pe ojipejiva'ea ga pojkarama. Aerē koji'i tiruahū hete ga pe seteva'ea ga pojkarama, ei Jesus'ga.

Horyory tuhē ahe

²⁷ Ga nhi'igame hahyahi pevove'ga pyteripevehēa nhi'iga ga pe:

—Pyry hete hēa pe – kiroki hēa nde mbo'a nde moka'mbuka'mbuavo, ei hēa.

²⁸ A'ero Jesus'ga ei:

—Na tuhē. Emo koji'i pyry hete ға pe – kiroki ға Tupana'ga nhi'iga rendu katu okovo ganhi'iga rupi, ei ga.

Jesus'ga okwahava'javuka Jonasva'ea ahe ve

(*Mateus 12.38-42; 16.1-4; Marcos 8.11-12*)

²⁹ He'yive'ga nhombotymbotyvame Jesus'ga pyri ga ei ға pe:

—Peko te'varuhu pe aғwamova'ero! A'ereki pe pe'e: "Jesus'ga japorama jate nhande ve ahemonhimomby'ava'ea, a'ero po ti nhande ei ikwahava nehē: Tupana'ga ga poko. A'ea po ti nhande xa'e hepiagame nehē." A'ea pe ei, ei Jesus'ga ға pe.

—Ndoapokari po ti Tupana'ga ojipea ahemonhimomby'ava'ea pe me nehē. Ojikwe ga oapo ahemonhimomby'ava'ea Jonasva'ea mohemukarame ymyahū hako. A'ea jate po ti ga ikwahavukara'javi pe me nehē jihi Jesus'ga poko javo, ei Jesus'ga. Ymyahū Jonasva'ea ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea hako. ³⁰ Pekwahava'ja ti Jonasva'ea pejapyakavo. Ymyahū Tupana'ga Jonasva'ea mondokari cidadepeva'ea pyri Nínivepeva'ea pyri tokwaha ti ға jipopoakara javo. Na jitehe Tupana'ga ji mbuhurukari pe pyri aғwamova'ea pyri tokwaha ti ға jipopoakara javo, ei Jesus'ga yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

Nahā Jesus'ga Jonasva'ea mombe'ui ahe ve tokwahava'ja ti ға Tupana'ga popoakara Jonas'ga mbogwerava reheve javo. A'ero ga ei:

³¹ —Aerē mbapava koty po ti Tupana'ga omanove'ga mono'ono'ombavi nehē pe ndeheve nehē, ei Jesus'ga. Pe mono'ombavame po ti ga ei pe me ға pe nhaporemō nehē peko te'varuhu pe javo. A'ea rupi po ti tyapyrakotyva'ea ruvihavuhuva'ea kweravi nehē no kunhangwerava'ea. Ojipiukarame po ti ahe imboukwahavukari pendekote'varuhua nehē. A'ereki ymyahū ahe uhu Salomāova'ea pyri paivohuhetea hugwi hako tahendu ti ganhi'iga javo. "A'ereki ga okwaha hete," ei ahe ua, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

—Ji rendu ti! ei Jesus'ga ға pe. Jihi kaitu akwaha hete Salomāova'ea hohe, ei Jesus'ga. Aғwamova'ero pe napehendupotari nhinhi'iga ikwahapotare'yma a'itituhēva'ea. Nurā po ti tyapyrakotyva'ea ruvihavuhuva'ea imboukwahavukari pendekote'varuhua nehē, ei Jesus'ga.

³² —Mbapava koty po ti Tupana'ga omanove'ga mono'ono'ombavi pe ndeheve nehē, ei Jesus'ga. Pe mono'ombavame po ti ga ei pe me ға pe nhaporemō nehē peko te'varuhu pe javo. A'ea rupi po ti Nínivepeva'ea kweravi nehē no. Ojipiukarame po ti ahe imboukwahavukari pendekote'varuhua nehē. A'ereki ymyahū Nínivepeva'ea ғwendu katu Tupana'ga nhi'iga hako. Ophi ahe okote'varuhua hugwi ymyahū hendukatuavo Tupana'ga nhi'iga Jonasva'ea imombe'uro ғwaramo hako, ei Jesus'ga ға pe imombe'gwovo.

—Ji rendu ti! ei Jesus'ga ға pe. Jihi kaitu amombe'u katu Tupana'ga nhi'iga Jonasva'ea hohe, ei Jesus'ga. Aғwamova'ero pe napehendupotari nhinhi'iga pepohire'yma pejikote'varuhua hugwi. Nurā po ti Nínivepeva'ea imboukwahavukari pendekote'varuhua nehē, ei Jesus'ga.

Kojahuva'ea'javuhuva'ea

(*Mateus 5.15; 6.22-23; Lucas 8.16*)

³³ —Imondygame lamparina ahe nomondoi imihava pype. Ndohovapygi ahe lamparina hyrua pyvō. Pyte'mbia rehe ahe omondo lamparina. Nurā okirame onga pype ahe gwepia kojahua, ei Jesus'ga.

³⁴ —Ndereakwara ko lamparina ja nde ve. Ejeakwakaturame po ti nde hepiakatui egwovo kojahua rupi ikwahava nehē. Na jitehe ejeaporogitaturame ekovo pota Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi po ti nde rekokatukwahavi nehē, ei Jesus'ga.

—Ejeakwate'varuhurame po ti nde nderehepiagi egwovo pyptuna rupi ikwahave'yma nehē. Na jitehe ejeaporogitate'varuhurame ekopotare'yma Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi po ti nde nderekokatukwahavi nehē, ei Jesus'ga.

³⁵—Ekwaha ti a'ero imbaruagwahava mara'ngu po ji jireaporogitakatue'yama javo. Ejeaporogita katu ti takote'varuhuyame ti javo. ³⁶Lamparina imbokojahuheterame nde ve nde hoi pehea rupi katu ikwahava. Na jitehe ekokatukwahavame po ti nde ikwahahetei nehē nahanahā Tupana'ga opota ji ve javo. Po nandereaporogitate'varuhui'i'i, a'ero po ti nde rekokatukwahapavi nehē.

Tiruahū ti fariseusva'ea pe

(Mateus 23.1-36; Marcos 12.38-40)

³⁷Jesus'ga nhi'igirē fariseu'ga ei ga pe:

—Herejo nhironga pype i'gwovo ji pyri.

A'ero Jesus'ga hoi ga rupi garonga pype oapyga mesa pyri. ³⁸Jesus'ga ndojipogwei na'ē oijkwakuve'yama. A'ero fariseu'ga ei ovyvteri pe: “Garamo Jesus'ga nohendukatui nhaneramonhava'ea remimbo'eagwera naerū? Nhaneramonhava'ea e'i: 'Nahanahā nhande xajipogwei katu. Nhandejipogweikaturo gwaramo nhande nhimombyryvi Tupana'ga pe,' ei ahe.” A'ea ga ei ovyvteri pe onhimomby'avo Jesus'ga rehe ga ndojipogwei i'ua renonde javo.

³⁹A'ero Jesus'ga nhandepojykaharete'ga ei fariseu'ga pe:

—Pe'ara tehe oko Tupana'ga nhi'iga rupi pendekoe'yame ganhi'iga rupi pejiyvyteri pe fariseusva'ero, ei Jesus'ga. A'ea pe ji ei ji'erame pe me: Copo ara prato ara reheve pepyhei hete pe. Gwaimba pe ndapepyhei reki. Nahā ji ei, ei Jesus'ga. Peyvytera ite'varuhu pa. A'reki pe pepotaruhu pa ipyhygahyavo mbatera pejive pejikote'varuhuavo. ⁴⁰Peko ikwahave'yumu'ava'ero! ei Jesus'ga imombe'gwovo fariseus'ga pe.

—Tupana'ga oapo pa. Oapo ga ahe'ara. Oapo ga ahevytera no. ⁴¹Po pevytera ikatu, a'ero po ti pe ima'ēi jara penhimbatera imbatere'yve'ga pe nehē. A'ero po ti pyrypavamo pembatera pe me nehē. A'ero po ti ndapejkwakuvajavi nehē, ei Jesus'ga.

⁴²—Tiruahū ti pe me! A'reki fariseusva'ero pe ndapekokatui pejikokatue'yama ojipe'ga pe. Tiruahū ti pe me. A'reki napearōi Tupana'ga. Pemondo pe Tupana'ga pe novia. Pety imboheva'ea: hortelā, arruda, verduras. Pe herekorame dez itymipyra pe pemondo ojipeji ga pe. A'ea pyry Tupana'ga pe. Emo pe ndapekokatupavi pejikokatue'yama ojipe'ga pe, ei Jesus'ga. A'ea ndapyryvi Tupana'ga pe. Peko katu po pe pejikokatuaovo ojipe'ga pe hamo. Pearō hete po pe Tupana'ga hamo no. Pemondo ti Tupana'ga pe pejikokatuaovo ojipe'ga pe no Tupana'ga arōheteavo no. Nahā pyry hete Tupana'ga pe, ei Jesus'ga.

⁴³—Tiruahū ti pe me! ei Jesus'ga. A'reki fariseusva'ero pe pe'e: “Tianderepia pa ti ga nhande mboheteavo. A'reki nhande ganduvihavuhuro xako,” pe'e pe pejiyvyteri pe. Nurā pe apyotaruhui nhanderuvihava'ga apykava rehe nhandejatykahava pype, ei Jesus'ga. Ikatuuhu pe me ga mbaragwahavame pe ndehe ima'ēhai pe feira pe onhi'igatuavo pe me pe ko orembo'eharamo javo pe me, ei Jesus'ga.

⁴⁴—Pe ko ahemoandyandyiva'ero! ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe fariseus'ga pe no. Tiruahū ti pe me nehē! A'reki pe aheryvya ja. Ndiukwahavame aheryvya ahe ndohapiagi. A'ero ahe pyru'gi hehe ikwahave'yama inema ipype. Na jitehe pe kwavame ahe ndokwahavi pendekote'varuhua pevyvteri pe, ei Jesus'ga ga pe.

⁴⁵A'ero judeus'ga mbo'ehara'ga ei Jesus'ga pe:

—Orembo'eharamo nde erame na ga pe, ore ve nde ei nava'ea rehe no ore mbotegweteavo.

⁴⁶A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Pe me ti tiruahū no! ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe. A'reki pe ojipe'ga mbo'e hahyva'ea rehe. A'reki penhi'iga rupi ga ndekorame hahy ga pe. Pe'e pe ga pe: “Nahanahā ti peko Moisésva'ea nhi'igagwera rupi orenhi'iga rupi no,” pe'e hete pe ga pe. Pe tuhē ndapekopavi ahenhi'igagwera rupi reki. Peko pa po pe hupi hamo. Penhimb'eagwera pe pepirā reki no. Ga ja pe peko – kiroki ga omondo ipohyjuhuvava'ea ojipe'ga arimo ga pokoge'yama, ei Jesus'ga.

⁴⁷—Tiruahū ti pe me! A'reki pe peapo katu tehe tapyja aheryvya rehe Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea ryvya rehe. Ymyahū penamonhava'ea Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea jukai. ⁴⁸Pehe peapo katu aheryvya. Jukwaha reki ahemanoa pyryvamo pe me. A'reki pe napehendukatui imombe'uharava'ea nhi'iga no, ei Jesus'ga.

⁴⁹—Nurā ymyahū Tupana'ga reaporogitaro. Ga e'i: “Amondouka po ti ji ga pyri nhinhi'iga mombe'uhara'ga nhimoirūhara'ga ndeheve nehē. Jara'ga po ti ga ga jukai nehē nhinhi'iga mombe'uhara'ga nhimoirūhara'ga ndeheve nehē. Jara'ga po ti ga ga monhani okote'varuhuavo ga pe nhinhi'iga mombe'uhara'ga pe nhimoirūhara'ga pe nehē no ogwovo ga ndeviri nehē.” ei Tupana'ga ymyahū, ei Jesus'ga.

⁵⁰—A'ero ahemanoa rehe nhaporemō po ti Tupana'ga imondoi hahyva'ea pe me nehē, ei Jesus'ga ga pe. “Pejuka pa pe nhinhi'iga mombe'uharava'ea,” e po ti Tupana'ga pe

me aḡwamova'ea pe nehē. “Ji japoypyrē yvya yvaga reheve penamonhava'ea ahe jukai. ⁵¹ Penamonhava'ea ojuka ypy Abelva'ea. Aerē penamonhava'ea he'yiva'ea jukai. Mba-pavamo ahe ojuka Zacariasva'ea ymyahū hako. Omano Zacariasva'ea pejatykahavuhua pyri tempo pyri okara pyteri pe ikwawa'ēhava pyri.” Nahā po ti Tupana'ga ei pe me imondovo hahyva'ea pe me imboja ahejukaagwera pe ndehe nehē, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

⁵² —Tiruahū ti pe me nehē! ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe. A'ereki pe napembo'ekatuī Tupana'ga nhi'iga rehe herojijyita. Nurā hajihea rehe pe ga mbo'ei ga moandyandyita. Pereko pe Tupana'ga nhi'iga aherembikwatijara novia timonhi'i javo. A'reki pe ndapekoi Tupana'ga nhi'iga rupi pejikoge'yma ga rehe. Ga ndekopotarame ganhi'iga rupi pe napemombe'ukatuī ga pe. Nahā pe napemongoi ga ganhi'iga rupi ga mbojikoge'yma ga rehe, ei Jesus'ga fariseus'ga pe.

⁵³ Nanime ḡambo'ehara'ga ndekote'varuhui ga pe ga arōe'yma fariseus'ga pavēi. A'ero ḡa ei ga pe:

—Herejo ore mbo'eavo he'yiva'ea rehe. Maramarā po? Koji'i ore mbo'e.

Nahā ga ei ga pe. ⁵⁴ A'reki ga e'i ojohupe:

—He timombe'uuka ti ga pe. Po ti ga nde'ikatuī he'yjuhuva'ea mombe'urame nehē, a'ero po ti ore ga mbotegwetei nehē, ei ga ojohupe.

12

Tupana'ga omboukwaha onhimiva'ea nehē
(Mateus 10.26-27)

¹ A'ea rupi he'yjuranuhūve'ga nduganduri onhimono'ono'oḡa tihendu Jesus'ga javo. Opyrūpyrū ḡa ojogwehe onhimongyavo.

Kiro Jesus'ga nhi'ina'ēi ḡwemimbo'ehara'ga pe. A'ero ga ei ga pe:

—Penhimboko'i ti pāo mbovuhava rehe fariseus'ga apoa rehe. A'ea ji ei tapehendukatui ti fariseus'ga nemimbo'ea javo. A'reki ga ahe moandyandyi ojilhe. Nurā ahe ei pyri hete ga javo novia. Emo ga oko te'varuhu reki. Ga ja rūi ti peko. Pāo mbovuhava onhinhamba pāo pype. Na jitehe fariseus'ga ndekote'varuhua oki pa peyvvyteri pe ga pe mbo'erame.

² —Jahovipyra ahe ohaja'vo hepiuka. Na jitehe po ti Tupana'ga imboukwahavi nehē. Onhimiva'ea po ti ga hepiukari ikwahavuka henduvukapava nehē, ei Jesus'ga. ³ Kiroki a'ea pe pemombe'u ppytunimo ahe ve – a'ea jitehe po ti ahe imombe'ui arimo ojipe'ga pe nehē. Kiroki a'ea pe pemombe'u nhimi okipe ahe ve – a'ea jitehe ti ahe imombe'uahyahivi gandovaki tohendu pa ti ga javo.

Tapedyhyji ti ga hugwi, ei Jesus'ga
(Mateus 10.28-31)

⁴ —Pejikoty'a pe ji pavēi, ei Jesus'ga ḡwemimbo'ehara'ga pe. A'e ji pe me: Tapekyhyji ti pejukapotave'ga hugwi. Pe jukarē tegwete ga pemondohavaḡwama hahyva'ea ruvihava pype, ei Jesus'ga. ⁵ Kiro ji Tupana'ga mombe'ui pe me. Ga hugwi ti pekyhyji. Gaha ipopoaka hete. Ahe jukarē ga omombo ahe tata pype hahyva'ea ruvihava pype ipotarame. A'e ji pe me: Ga hugwi ti pekyhyji, ei Jesus'ga ga pe.

⁶ —Maramomi itambere'ia gwyrā'ia rehe? Ndahe'yi po hehe. Cinco rehe gwyrā'ia rehe po ojipeji'i jate itambere'ia. Tupana'ga gwyrā'ia repiapavi herekovo ikwahapava. Nurā ga nomoka'nhymi ojipeji gwyrā'ia!

⁷ —Koji'i hete reki Tupana'ga pe ndepiakatuī. A'reki ga okwaha jitehe reki pe'ava nhaporemo vehevi he'yjuhuva'ea. Okwaha pa ga pe'ava nhaporemo vehevi he'yje'yva'ea. Nahā ga pe kwahahetei pe ndepiakatuavo. Tapekyhyji ti a'ero. A'reki Tupana'ga e'i pe me: “Ahepia katu ji gwyrā'ia he'yjuhuva'ea. Koji'i ji rekoī pe ndehe pe ndepiakatuavo,” ei Tupana'ga, ei Jesus'ga ḡwemimbo'ehara'ga pe.

Po nahā ahe ji mombe'ui, ei Jesus'ga
(Mateus 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸ —ḡwemimbo'ehara'ga pe Jesus'ga ei: A'e ji pe me: Po ahe ei ji mombe'gwovo: “Ajiko ji Jesus Cristo'ga rehe. Ga ko jipojykaharetero.” Po nahā ahe ji mombe'ui, a'ero po ti ji ei Tupana'gapyrive'ga pe yvagiḡeve'ga pe nehē: Ga oko jireheva'ero. A'ea po ti ji ei ahe mombe'gwovo nehē, ei Jesus'ga yvyakotyva'ero yvagiḡeva'ero no.

⁹ —Po ojipe'ga ei ji mombe'gwovo: “Ndajikogi ji Jesus'ga rehe. Ga ndokoi jipojykaharetero.” Po nahā ga ei ji mombe'gwovo, a'ero po ti ji ei Tupana'gapyrive'ga pe yvagiḡeve'ga pe ga mombe'gwovo nehē: Ga ndokoi jireheva'ero. A'ea po ti ji ei nehē, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁰ —Po ga ete'varuhui ji ve vehevi okote'varuhuavo, a'ero po ti Tupana'ga imombori gandekote'varuhua ga hugwi nehē, ei Jesus'ga yvyakotyva'ero yvagiḡeva'ero no. Po ḡa

ete'varuhui Tupana'ga ra'uva pe reki okote'varuhuaovo, a'ero po ti Tupana'ga nomomb-orağwami tuhê gândekote'varuhua nehê, ei Jesus'ga.

¹¹ —Aerê po ti ojipe'ga pe nderohoahyi ahejatykahava pype ipypeve'ga nduvihava'ga ndovai pyteri pe governador'ga ndovai pyteri pe no huvihavuhu'ga ndovai pyteri pe nehê no. Gandovai pyteri pe po ti ga pe nderohoi timboja tehe ti ga ndehe javo.

—Ga pe nderohorame tape'ei na'ê ti pejiyvvyteri pe: “Maramarâ po ti nhande nhi'igi ga pe nehê? Gara po ti nhande ei ga pe nehê?” A'ea ti tape'ei pevy'are'yma. ¹² Ga pe nderohorame po ti Tupana'ga ra'uva pe mbo'euka nehê nahanahâ ti pe'ji ga pe javo.

Jesus'ga omombe'u imbateve'ga okote'varuhuve'ga

¹³ Kiro he'yjuhuve'ga pyteripeve'ga ei Jesus'ga pe:

—Ahembo'eharamo ere ti nhiirû'ga pe ima'êuka ga pe. Toma'ê ga orepo'ria mbateragw-ora ve memei.

¹⁴ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ji rûi ko ima'eharamo ahe ve.

¹⁵ Pevove'ga pe Jesus'ga ei:

—Penhimboko'i ti! Tapepotaruhetei itambere'ia mbatera reheve. A'ereki mbatera-hetea gwaramo rûi pe ndekoi, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁶ Kiro Jesus'ga imombe'ui ojo'java'ea ga pe. Ga mbo'eavo ga ei:

—Imbateve'ga gwereko yvykatua. Horyory garemityma. Ohy hete! ¹⁷ Oyvyteri pe ga japyakai javo: “Marâ re po ti ji herekoi koapora a'ero nehê? Mome po ti ji imondoi hepiakatuavo nehê imono'ono'oğame nehê?” ei ga ojapyaka.

¹⁸ —Aerê ga ei oyvyteri pe: “Nahâ po ti ji rekoï a'ero nehê,” ei ga. “Apivohi po ti ji nhimbatara tuha'via nehê. A'ero po ti ji japoï hehanuhûva'ea tuhava nehê. A'ea pype po ti ji imongpavi nehê jiapo: trigo ojipea reheve nhimbatara reheve nehê. ¹⁹ A'ero po ti ji ei jiyvyteri pe nehê: Mbaterahetea ji herekoi hepiakatuavo. Mbaigwe po ti ipavi nhimbatara nehê. Nurâ po ti ji ndaporavykya'javi nehê. Toryva rehe jate po ti ji rekoï nehê i'uheteavo vinho gwovo jiroryoryvamo nehê. Nahâ po ti ji ei jiyvyteri pe nehê,” ei imbateve'ga.

²⁰ —A'ero Tupana'ga ei ga pe: “Kiro ypytunimo po ti nde manoi nehê ikwa-have'ymuhûva'ero! Oro nembatera po ti nehê naerû? –kiroki a'ea nde eremono'ono'oğuhû. A'ea po ti ojipe'ga gwereko nde manorame nehê,” ei Tupana'ga ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

²¹ —Na jitehe ga rekoï –kiroki ga omono'ono'oğuhû mbatera ojive jate okoe'yma Tupana'ga nhi'iga rupi. Oko tehe po ti ga Tupana'ga rovai pyteri pe nehê, ei Jesus'ga ga pe.

Tape'agataruhui ti mbatera rehe, ei Jesus'ga

(Mateus 6.25-34)

²² Kiro Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Nurâ ji ei pe me: Tape'agataruhui ti mbatera rehe. Tape'ei ti: “Maramarâ po ti ji rekoï nehê? Gara po ti ji a'u nehê? Ahâ po ti ji ve mbatera nehê. Gara po ti ji amongi nehê? Aerê po ti jipira itoropavi nehê.” Tape'ei ti nahâ penhi'agataruhue'yma.

²³ —Tapekouhui ti penhimi'ua rehe, ei Jesus'ga. Tupana'ga pe apo. A'ero po ti ga imondoukari pe me mbatera nehê to'u ti ga javo. A'ereki Tupana'ga pe koji'i pyry pendekoa. Tapekouhui ti pejipira rehe. Oapo ga penda'oa. A'ero po ti ga imondoukari pepira pe me nehê. A'ereki Tupana'ga pe koji'i pyry penda'oa, ei Jesus'ga.

²⁴ —Pehepia te gwyrâ'ia corvos ikwahava. Notymi ojive corvos. Ndohtygi gwemityma i'gwovo a'ero. Nomono'oği mbatera opoitava ryrua pype aerê po ti ti'u javo. O'u reki corvos. A'ereki Tupana'ga ouka jupe. Pe me ga ei: “Koji'i ji rekoï pe ndehe,” ei Tupana'ga pe me. Nurâ po ti ga imondoi pe me nehê no, ei Jesus'ga.

²⁵ —Pe'agataruhu po pe javo: “Koji'i po ji nhimomboakari hamo. Um meio metro po ti ji nhimomboakara'javi nehê.” Nahâ po pe ei. Pe'agataruhu po pe a'ea rehe javo novia. Napenhimomboakara'javi tuhê po ti pe nehê, ei Jesus'ga. ²⁶ Nenhimomboakahava nonhimimi'i'i Tupana'ga pe. Pehe reki ndapekwahavi a'ea pejikovo. A'ero ti ojipea rehe tape'agataruhui no!

²⁷ —Pehepia ti yvoty'ria. Henhui onhimomboaka onhimongyavo yvoty'ria. Ndo-poravykyi ipyhyga i'gwovo. Ndoapoi opi'ria. A'e ji pe me: Ymya aheruvihavuhuva'ea Salomâova'ea omongi tapy'ynhapipyryva jipi. Ikatu hete tuhê ahepipyryva onhimongyavo. Ahepipyryva hohê reki yvoty'ria ikatuhetero. ²⁸ Tupana'ga ombokatu ipira nhung-wavuhua pira okovo hehe. Nhungwavuhua horyory nhuhû me kiro. Ko'emame ahe omombo nhungwavuhua tata pype tamohendy ti tata javo. Nombokwara'ari nhungwava.

—Koji'i Tupana'ga pe arôï imondoukari tapy'ynhapira pe me pemongi ti javo. Xunhi hete pe pejiko ga rehe! ei Jesus'ga.

²⁹ —Tape'agataruhui ti penhimbui'ua rehe! Tape'agataruhui ti hehe pejipy'a nogatuukare'yma. ³⁰ A'ereki vvyakotyve'ga gwyrivepe'ga nhagataruhu a'ea rehe nhaporemo – kiroki ga ndojikogi Tupana'ga rehe. Tape'agataruhui ti hehe a'ero. A'ereki gaha penduvete'ga okwaha pe mbatere'ymame togwereco ti ga gwigwia javo, ei Jesus'ga.

³¹ —Tupana'ga ko penduvihavuhuhete'ga. Pejirokwa ti pejikovo ganhi'iga rupi gaha ko jiruvihavuhuhete'ga javo, ei Jesus'ga. Pe ndekorame ganhi'iga rupi po ti Tupana'ga imbuhupavi mbatera pe me nehë togwereco paravuhu ti ga javo, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

Ikatuheteva'ea yvagi pe
(Mateus 6.19-21)

³² Kiro Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Pe ko napende'yi jireheva'ero. Tapekyhyji ti. A'ereki Tupana'ga e'i pe me: “Opomongo pota ji huvihavamo ji pavëi.” ³³ Pemondo ti penhimbatera ojipe'ga pe itambere'ia pyhyga ga hugwi. Itambere'ia ti pemondo a'ero imbatere'yve'ga pe. Po nahã pe ndekokatui, a'ero po ti pe herekoi pejive yvagi pe nehë. Ikatu hete po ti peapoa pevo gwe'yjamo a'ero nehë. Niymyani po ti nehë. Namomini po ti nehë. Iporomive'ga ndohoi yvagi pe imima aheapoa. Mbatara nombote'vari aheapoa yvagi pe.

³⁴ —Nurã ji ei pe me: Penhiitambere'ia ti pemondo imbatere'yve'ga pe. Po avo yvya koty peapoa uvame, a'ero vvyakotyva'ea rehe pe pemondo pejeaporogita jipi. Po yvagi pe peapoa uvame, a'ero yvagi peve'ea rehe pe pemondo pejeaporogita imohina jipi, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

Ndokiri huvihava'gapyrive'ga
(Mateus 24.43-44)

³⁵ —Peko katu ti jirura'jahava pota. Peko ti ga ja – kiroki ga omongi oku'ayvira xanhimboavujikwe ti javo, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. Peko ti ga ja no – kiroki ga ombojapy'u lamparina thepia katu ti ikwahava javo. ³⁶ Peko ti ga ja – kiroki ga e'i: “Aerë po ti nhandepojyakahara'ga ruri. Uhu po ti ga toryva hugwi ojipe'ga mohembirekohava hugwi,” ei ga gajivyhava pota. Ga rurame okwaokwa porta rehe, kotihã ga ipe'ai ga pe.

³⁷ —Pury hete po ti ga pe nehë – kiroki ga ndokiri opojyakahara'ga rurame, ei Jesus'ga ga pe. Amombe'u katu ji pe me: Onhimboavujikwe ti gapojyakahara'ga imongiavo oku'ayvira nehë ta'apo ti ji mbatera ga pe javo. A'ero po ti ga ga mboapygi mesa pyri herua mbatera imondovo ga pe nehë to'u ti ga javo. “Pepyry hete pe jirura potari,” e po ti ga nehë imondovo ga pe nehë.

³⁸ —Po gapojyakahara'ga jivyrame toryva hugwi ppyhaji'i, pury hete po ti ndokirive'ga pe nehë. A'ereki ga gwepia gakire'yma. Pury hete po ti ndokirive'ga pe nehë ga jivyrame ko'ema koty. A'ereki ga gwepia gakire'yma, ei Jesus'ga ga pe ga mbo'eavo ojo'java'ea pyvõ.

³⁹ —Onga jara'ga ndokwahavi iporomive'ga rura gwonga pe, ei Jesus'ga. Po ga okwaha, gwepia katu po ga gwonga a'ea rupi hamo iporomive'ga mongiukare'yma hamo, ei Jesus'ga. A'ea pe pekwaha, ei Jesus'ga.

⁴⁰ —Nurã ji ei pe me: Penhimboko'i ti a'ero penhimboavujikwea jirura'java pota ji mbuhua, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. Pe nhimboha'uve'ymame po ti ji ruri vvyakotyva'ero yvagi peve'ero no, ei Jesus'ga.

Nahã ahe ombojikoguka ojihe
(Mateus 24.45-51)

⁴¹ A'ero Pedro'ga ei Jesus'ga pe:

—Ma'ga pe nde imombe'ui a'ea ojo'java'ea? Mara'ngu po ore ve jate nde imombe'gwovo torohendu katu ti? Mara'ngu po ojipe'ga pe no nde imombe'gwovo tohendu katu ti ga ore pavëi? ei ga Jesus'ga pe.

⁴² A'ero Jesus'ga nhandepojyakaharete'ga ei Pedro'ga pe:

—Kiroki ga ombojikoguka opojyakahara'ga pe ojihe gweaporogitakaturu – marã ga rekokatui? ei Jesus'ga. Kiro po ti ji garekokatua momba'ukatui pe me pe mbo'eavo ojo'java'ea pyvõ. Gwepia katu ga opojyakahara'ga mbatera, ei Jesus'ga. Ga pe gapojyakahara'ga ei a'ero ohorame: “Nde po ti jipyryve'ga ndepiakatuharamo. Ema'ë ti nhimbatera ga pe gandetakwera ja jipi to'u ti ga javo.” Nahã ga ei ojipyryve'ga pe ogwovo.

⁴³ —A'ero gapyryve'ga jara'ga ndepiakatui imondovo ga pe ga nderekovo gandeapiakatuharamo ga horame.

—Aerë gapojyakahara'ga jivyri ua. Ga ndepiagame ga ei: “Ga ndepia katu reki ga imondovo ga pe,” ei ga.

—Pury hete gandeapiakatuhara'ga pe a'ero, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

⁴⁴ Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Aerë po ti gapojyakahara'ga ei ga pe nehë: “Ehepia

katu pa ti a'ero nhironga jigwyrā reheve nhimbatara reheve no.” Nahā po ti ga ei nehē toko ti ga herekohavamo ji ve javo, ei Jesus'ga.

⁴⁵—Po ġandeapiakatuħara'ga ei oyvyteri pe opojyħahara'ga rure'ymane: “Mbaigwe po ti jipojyħahara'ga jivyri nehē,” e po ga. A'ero po ga ndohepiakatuī opojyħahara'gapyrive'ġa, ei Jesus'ga. Onupā po ga ġa akwaĩmbae'ġa kunhangwera'ġa ndeheve ġa poravykyrame. O'u hete po ga gambatera. Heagwyrā po ga no. ⁴⁶Nomboħa'uvī ga ġa upa nduri po ti jipojyħahara'ga kiro nehē javo.

—A'ea rupi po ti gapojyħahara'ga ruri ovahema nehē, ei Jesus'ga. Gapojyħahara'ga ga rovaja'rogukari. A'ereki ga ndokoi ġanhi'ġa rupi. Nahā po ti gapojyħahara'ga ga mongokari aħe pyri nehē – kiroki aħe nohendukatui, ei Jesus'ga imombe'ġwovo ġwemimbo'eħara'ġa pe.

⁴⁷Kiro Jesus'ga imombe'ui ojipea ġa pe. Ga mbo'eavo ga ei:

—Ojipe'ga okwaha opojyħahara'ga remimbotarimova'ea. Emo ga ndokoi ġanhi'ġa rupi onhimboavujikwere'yma. A'ero po ti gapojyħahara'ga ga nupanupāheteukari nehē, ei Jesus'ga. ⁴⁸Ojipe'ga ndokwahavi opojyħahara'ga remimbotarimova'ea. Ga rekote'varuhurame po ti gapojyħahara'ga ga nupāi hamo. Emo po ti gapojyħahara'ga ga nupa'ukari nehē, ei Jesus'ga.

—Na tuħē. Kiroki ga pe aħe omondo hete – ġa na jiteħa po ti tomondo hete hamo. Kiroki ġa pe aħe koji'i omondo – ga po ti koji'i tomondo hamo, ei Jesus'ga imombe'ġwovo.

Ojogwayva po ti ġa ji reħe nehē, ei Jesus'ga
(Mateus 10.34-36)

⁴⁹—Ajo ji yvva koty jitekovo tamboukwaha yvyakotyve'ġa ndeaporoġita javo. Po kiro ġandeaporoġita ji amboukwaha ojikwe ramo. A'ereki nahā jiporavykyħava, ei Jesus'ga. ⁵⁰Tupana'ga e'i ji ve: “Aerē po ti ojipe'ga imondoi hahyva'ea nde ve nde jukavo nehē,” ei ġa ji ve. Tuhu ti hahyva'ea ji ve a'ero. A'ereki ji ga nhi'ġpo'ru pota. Anhimbaekwahi ji jivy'are'yma hahyva'ea imbhuhua.

⁵¹—Marāi pe ji mombe'ġwovo? ei Jesus'ga. “Jesus'ga rura ġwaramo po ti yvyakotyve'ġa py'a rukatuī nehē.” Nahā po pe ei pejiyvyteri pe naerū? A'e ji pe me: Tape'ei ti a'ea. Jirura ġwaramo po ti ġapy'a ndukatui nehē. Ojogwayva po ti ġa ji reħe nehē, ei Jesus'ga.

—Ojipe'ġa po ti ji arōhetei nehē. Ojipe'ġa po ti nanhiarōi nehē. Nurā po ti ġa jogwayvari ji reħe nehē.

⁵²Kiro po ti ongapypeve'ga cincove'ga jogwayvari nehē.

Trēsve'ga po ti doisve'ga rayvari nehē.

Doisve'ga po ti trēsve'ga rayvari nehē.

⁵³Akwaimbae'ga po ti gwayva gwa'yra'ga nehē.

Gara'yra'ga po ti ga rayva nehē no.

Kunhangwerahēa po ti gwayva gwa'yrahēa nehē.

Hēara'yrahēa po ti hēa rayva nehē no.

Gwayva po ti kunhangwerahēa o'aihēa nehē.

Hēa'aihēa po ti hēa rayva nehē no, ei Jesus'ga ġwemimbo'eħara'ġa pe.

Ikwhavukahava

(Mateus 16.2-3)

⁵⁴Kiro Jesus'ga ei pevove'ga pe:

—Po kwara iħoa koty hovagwegwage ġwerī kwara, a'ero pe ei: “Nimbegwei amana,” pe'e pe. Oky tuħē a'ero. ⁵⁵Po nhimbya hugwi vyvtua uhu, a'ero pe ei: “Kwarahyahi po ti nehē.” Kwarahyahi tuħē a'ero. ⁵⁶Pe peħepia yvaga ikwahava aerēva'ea. Nurā pe ei: “Aerē po ti ikyri nehē.” Pe peħepia avova'ea ikwahava aerēva'ea. Nurā pe ei: “Aerē po ti kwarahyahi nehē.” A'ea pe pekwaha katu.

—Emo imbaragwahave'yve'ġa ja po pe reki. Peħepia teħe pe ojipeva'ea aġwamova'ea – kiroki a'ea ikwahavuka aerēva'ea. Emo pe napembaragwahavi reki aerēva'ea reħe, ei Jesus'ga ġa pe. Pe ko aħemoandyandyiva'ero! ei Jesus'ga. Maranameuhū pe napembaragwahavi aġwamova'ea reħe nhinhi'ġa renduvame! Onhimiva'ea nhinhi'ġa pe me naerū?

Pejeaporogita ti, ei Jesus'ga

(Mateus 5.25-26)

⁵⁷—Pe tuħē pekwaha hamo! ei Jesus'ga. Maranameuhū pe napendeaporoġitakatuī naerū ikwahave'yma? Pekwaha ti! ei Jesus'ga. ⁵⁸Kiro po ti ji imombe'ui pe me ikwahavuka pe me nahā ti pejeaporogita katu javo. Ji rendu ti a'ero.

—Po nde te'varuhuro ojipe'ga pe, a'ero po ti ga ei nde ve nehē: “Xaho tuħē ji rupi juiz'ga pyri,” e po ti ga nehē. “Ga pe po ti ji nderekote'varuhua mombe'ui nehē te'i ti ga nhandereaporoġita pe javo,” e po ti ga nde ve nehē. Ga nde rerohorame juiz'ga pyri

ejirokwa ti javo ga pe ga ma'ngoma'ngoga ga rupi egwovo. Ere ti ga pe: “Nhande tuhê ti xanhimbovyvy na'ê.” A'ea ti ere ga pe. Po ti nde nerema'ngoma'ngogi ga pehea rupi nehê, a'ero po ti ga nde rerohoahyi juiz'ga pyri. A'ero po ti juiz'ga nde mondoukari guarda'ga pe nehê. Guarda'ga po ti nde mongi cadeia pype nehê. ⁵⁹A'e ji pe me: A'ea pype po ti nde pytai nehê. Nde imondokatupave'yname ikwepykava, a'ero po ti guarda'ga nanerenohema'javi nehê, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

13

Pemano pejigwovo hahyva'ea ruvihava pype nehê

¹A'ea Jesus'ga imombe'urê pevove'ga pyteripeve'ga ei Jesus'ga pe:
—Pilatos'ga ahe jukaukari ojiveva'ea Galiléiapeva'ea ko. Okwava'ê pota Galiléiapeva'ea mbatepyryva ikwava'êhava rehe Tupana'ga pe okovo. Ahe mbatepyryva jukarame Pilatos'ga ahe jukaukari. Aherekoa ono'ô mbatepyryva rekoo pavêi ga ahe jukaukarame, ei ga Jesus'ga pe.

²A'ero Jesus'ga ei ga pe:
—Pe'e po pe pejiyvyteri pe: “Tiruahũ ahe Galiléiapeva'ea ogwyriveve'ga hohe. Nurã Pilatos'ga ahe jukaukari.” A'ea po pe ei naerũ? ei Jesus'ga ga pe.

³—A'e ji pe me: Pe ndapekwahavi pe'erame nanongara. A'ereki ahegwyriveve'ga oko te'varuhu ahe ja. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi pejikovo. Pepohire'yname jugwi pe nhaporemo po ti pemano no pejigwovo hahyva'ea ruvihava pype nehê.

⁴—O'a onga jo'ajo'ara Jerusalémmeva'ea rehe dezoitova'ea rehe ahe jukavo Siloépeve'ga gwyri pe. Pe'e po pe pejiyvyteri pe: “Tiruahũ dezoitova'ea ojipe'ga hohe Jerusalémmeve'ga hohe. Nurã ahe rehe onga jo'ajo'ara ari.” A'ea po pe ei naerũ?

⁵—A'e ji pe me: Pe ndapejapykakatu ahe rehe. A'ereki Jerusalémmeve'ga oko te'varuhu ahe ja. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi. Pepohire'yname jugwi pe nhaporemo po ti pemano no pejigwovo hahyva'ea ruvihava pype nehê, ei Jesus'ga ga pe.

Ahã yva'ia figueira rehe

⁶Kiro Jesus'ga imombe'ui ga pe ojo'java'ea. Ga mbo'eavo ga ei ga pe:
—Akwaimbae'ga oho ko pe uva tymipyra pype. Pevo i'yva ami figueira. Oho ga heka hehe yva'ia figo ta'u ti javo. Ndogwerekoi yva'ia figo hehe reki. ⁷A'ero ga ei gwemitymipyra repiakatuhara'ga pe: “Três anos imbokwara'ara'ari ji rujirurame avo heka figo figueira rehe. Ahã reki. Eha ti a'ero. A'ereki o'ã novia yvya po'ruavo, ei ga.”

⁸—A'ero garemitymipyra repiakatuhara'ga ei: “Na ti ojipeji um ano imbokwara'ari hehe nehê. Kiro po ti ji hyvykoi yvya imondovo i'atagwera yvapo pyri nehê. ⁹Po i'a nehê, a'ero pyry. Po ndi'ai nehê, a'ero ti emboharuka,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

Jesus'ga omombi onhimombeva'ea karugwara

¹⁰Aerê sábadu rupi kiro Jesus'ga mbo'ei gwe'yja'ga jatykahava pype. ¹¹Ipye kunhangwerahêa reki. He'yiva'ea dezoito anos imbokwara'ari hêatetirũa rehe. A'ea rupi hêa nopo'agatu. Onhimombe hêa okovo. A'ereki anha'ga nomopo'agatuukari hêa pe. ¹²Hêa repiagame Jesus'ga ei hêa pe:

—Kunha, ei ga. Avo ejo.
Hêa rurame ga pyri ga ei hêa pe:
—Ndepiro'y nde netetirũa hugwi kiro, ei ga.
¹³Hêa rehe ga pokogi kiro. A'ero kotihĩ hêa po'agatu. Tupana'ga mboheteavo hêa ei:
—Pyry hete Tupana'ga ji ve, ei hêa gworygworyvamo ga rehe.

¹⁴Kiro huvihava'ga judeus'ga jatykahava pype ga nhimboahivi Jesus'ga pe. A'ereki sábadu rupi Jesus'ga omombi hêatetirũa judeus'ga poravykye'yma rupi. A'ero huvihava'ga ei ipypeve'ga pe:

—Oporavyky po ahe ojipea rupi seis dias rupi hamo. A'ea rupi ti pejo tomombi ga petetirũa. Sábado rupi rui po ti ga tomombi petetirũa nehê, ei ga gajatykahava jaramo.

¹⁵A'ero Jesus'ga nhandepojykaharete'ga ei ijara'ga pe ipypeve'ga pe no:
—Pe'e pe ji ve: “Oko te'varuhu ga. A'ereki ga oporavyky sábadu rupi.” Nahã pe ei ji ve, ei Jesus'ga. Pehe reki okokatu'áva'ero peko. Pe nhaporemo peporavyky sábadu rupi no! A'ereki sábadu rupi pembopiro'y penhenymbava boi burro reheve hapyja hugwi herogwovo y pe imboy'gwovo.

¹⁶—Hêa reki, Abraãova'ea rakykwepoharamo ko hêa, ei Jesus'ga. Satanás'ga okote'varuhuva'ea ruvihavuhu'ga anha'ga ruvihavuhu'ga, gaha hêa pojykauka ojipyryva'ea pe. Nurã hêa nopo'agatua'javi. He'yiva'ea dezoito anos imbokwara'ara'ari hêa pojykaukarame. Jihĩ a'e: Pyry ji imbopiro'yi karugwara hêa hugwi sábadu rupi, ei Jesus'ga.

¹⁷Ga nhi'igame ga'arõe'yve'ga ndipoyjayari. Ipyeve'ga reki ga ndoryndoryvamo Jesus'ga rehe onhimongyavo. A'ero ga ei:

—Oapo hete Jesus'ga ahemonhimomby'ava'ea pyryva'ea. Ipopoaka hete ga, ei ga gworyvamo garembiapopava rehe.

Mostarda ra'ynha xunhiheteva'ea
(Mateus 13.31-32; Marcos 4.30-32)

¹⁸ Ojo'java'ea pyvō Jesus'ga ga mbo'ei. A'ero ga ei:

—Marā hekoi kiro vyakotyve'ga pe ga erame Tupana'ga nhanderuvihavuhuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea, ei Jesus'ga. ¹⁹ Akwaimbae'ga gwereco mostarda ra'ynha. A'ea ga itymi ko pe, ei Jesus'ga. Henhunhame mostarda roryroryvamo. Aerē yvovuhuro tuhē. A'ero gwyra'ia ruri onhimongyavo upa hakā rehe japovo gwaityga, ei Jesus'ga he'yje'yve'ga po ti he'yjuhu nehē javo.

Pāo imbovuhava
(Mateus 13.33)

²⁰ Ojipea pyvō ojo'java'ea pyvō Jesus'ga ga mbo'ei. A'ero ga ei:

—Marā hekoi kiro vyakotyve'ga pe ga erame Tupana'ga nhanderuvihavuhuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea, ei ga. ²¹ Kunhangwerahēa opyhy he'yiva'ea vinte e cinco quilos de farinha de trigo, ei ga. Trigo pype hēa imbojihe'ari imbovuhava ta'apo ti ji pāo javo. A'ero hēa igwaragwarai humbirimbiriga trigo ru'uma. Igwaigwavete imbovuhava onhinhamba trigo ru'uma pype imbovuvupava, ei Jesus'ga igwaigwavete po ti ga herojijyi ojeaporoğita nehē javo.

Porta'ia ndipypiriva'ea
(Mateus 7.13-14, 21-23)

²² Aerē Jesus'ga hogahoi ojipeipe pe cidades pe. Cidades'i pe ga hoi no. Pevopevo ga ga mbo'embo'eavo ogwovo Jerusalēm me.

²³ Pevove'ga e'i Jesus'ga pe:

—Orepojykaharetero emombe'u ore ve. Tupana'ga omombo aherekote'varuhua ahe hugwi okovo. Maramomi ga hugwi po ti Tupana'ga imombori gande'varuhua ga nderogwovo yvagi pe nehē toko ti ga jireheva'ero javo? Ndahe'yi po ga? ei ga Jesus'ga pe.

A'ero Jesus'ga ei ga pe:

²⁴ —Ndipypiriva'ea ko porta Tupana'ga ronga apoa. Pejirokwa hete ti penhimongiavo Tupana'ga ronga pype porta'ia rupi ndipypiriva'ea rupi ga pyri. A'e ji pe me: Pejirokwa hete ti penhimongiavo. A'ereki he'yjuhuve'ga oki pota garonga pype novia. Emo ga ndoki.

²⁵ —Aerē po ti Tupana'ga po'ami hovapytyma porta nehē. Po pe ami mytu'ē me a'ea rupi, a'ero po ti pe kwapekwari porta rehe novia nehē. A'ero po ti pe ei nehē: “Ehovapytymba'vo ti porta ore ve orepojykaharetero.”

—A'ero po ti ga ei pe me nehē: “Nahovapytymba'vogi po ti ji pe me nehē. Peko pe ambotehero ji hugwi pejikoangave'yma jireheva'ero,” e po ti ga nehē.

²⁶ —A'ero po ti pe ei nehē: “Oro'u ko ore nde pyri ikwehe. Erembo'e nde pehea rupi oreidade rapea rupi ikwehe.”

²⁷ —A'ero po ti ga ei pe me nehē: “A'e ji pe me: Peko pe ambotehero ji hugwi pejikoangave'yma jireheva'ero. Pejipe'a pa ti ji hugwi pejigwovo. A'ereki nane'yimi pe pekote'varuhu.” A'ea po ti ga ei pe me nehē, ei Jesus'ga ga pe.

²⁸ A'ea rupi po ti pe ga ndepiagi nehē: Abraão'ga, Isaque'ga, Jacó'ga nehē. Pe ga ndepiapavi Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga nehē no. Okipavipe po ti ga Tupana'ga ronga pype pe ga ndepiagame nehē. Tupana'ga napemongiukari gwonga pe nehē. A'ea rupi po ti pe jehe'oi pejihe penhimonha'ngavo hahyrame pejive pevo nehē, ei Jesus'ga.

²⁹ —Uhu po ti ojipe'ga nehē. Kwara ipora hugwi po ti ga nduğanduri kwara ihoa hugwi no, tyapya hugwi no, nhimbya hugwi no. Ga uhu oapya nehē t'u ti Tupana'ga ronga pype javo, ei Jesus'ga ga pe.

³⁰ —Pehendu ti! ei Jesus'ga. Kiroki ga huvihava rūi agwamo – jara'ga po ti huvihava nehē. Kiroki ga huvihava agwamo – jara'ga po ti ndokoa'javi huvihavamo nehē, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga oarō hete Jerusalēm
(Mateus 23.37-39)

³¹ Kiro fariseus'ga nduri ovahema Jesus'ga pyri. Ga pe ga ei:

—Heregwovo avo hugwi. A'ereki Herodes'ga nde juka pota, ei ga.

³² A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ga ko huvihavatehea jagwa'ria'java'ea ja raposa ja. Peho ji mombe'gwovo ga pe. Pe'ji ti ga pe: “Ehendu ti! ei Jesus'ga nde ve. Kiro ji ambojipe'ape'a ahe hugwi anhağa Diabo'gapyriva'ea. Amombimombi ji ahettirūa ahe hugwi no agwamo. Nahā ji poravykyi kiro. Ko'emame na jitehe ti. A'ea py'rovo po ti ji poravykypavi nehē. A'ea Jesus'ga ei nde ve.” A'ea ti pe'ji Herodes'ga pe, ei Jesus'ga ga pe.

³³—Pe'e katu pe pe'erame ji ve: “Heregwovo.” Na tuhē. Taho ti ji jigwovo pea rupi kiro ko'emame no a'ea py'rovo no jigwovo cidade de Jerusalém me. A'ereki Jerusalém me jate ġa Tupana'ga nhi'ġa mombe uharava'ea juka pota jipi. Pevo jitehe po ti ġa tajijuka nehē naerū! ei Jesus'ga ġa pe.

Kiro Jesus'ga ei cidadepeve'ga pe Jerusalémmeve'ga pe:

³⁴—Jerusalémmeva'ero pe juka Tupana'ga nhi'ġa mombe uharava'ea jipi, ei Jesus'ga. Tupana'ga ahe mondoukarama pe pyri pe peapiapi ahe jipi ahe jukavo, ei Jesus'ga. Inamutiġa omon'ono'ō gway'ria opepoa gwyrī pe. Na jitehe he'yjuhuvava'ea rupi ji pe mono'ombotara'jara'javi ji pyri inamutiġa ja pe nderekokatupota novīa. Emo pe ndapepotaruhui, ei Jesus'ga.

³⁵—Pehendu ti a'ero! Kiro po ti Tupana'ga pohiri pe hugwi nehē. Ga ndohepiakatua'javi pejatykahavuhua a'ero nehē. Pe tehe po ti peko a'ero nehē. Pe ndajirepiaga'javi nehē, a'e katu ji pe me. Aerē jate po ti ji rura'javi nehē. A'ea rupi po ti pe ei nehē: “Tupana'ga ti tomomyry Jesus'ga pe. Gaha Tupana'ga ga mbuhuruka,” pe'e po ti pe nehē, ei Jesus'ga.

14

Jesus'ga omombi ahevuvura ahe hugwi

¹ Aerē sábadu rupi Jesus'ga hoi fariseus'ga nduvihava'ga rongu pe ta'u ji pevo javo. Ga vahemame garonga pe ġa Jesus'ga repiahetei fariseu'ga fariseu'ga pavēive'ga pavēi javo ojohupe:

—Mara'ngu po ti Jesus'ga okote'varuhuavo nehē? Po nahā, a'ero po ti nhande ga mbotegwetei nehē, ei ġa ojohupe.

² Jesus'ga rovai pyteri pe oko itetirūave'ga. Ovuvu pa ga hugwi gapy gajyva. ³ Kiro Jesus'ga ei judeus'ga mbo'ehara'ga pe a'ero – kiroki ga ombo'e jipi Moisésva'ea rembikwatijara rehe. Ga pe fariseus'ga pe no Jesus'ga ei:

—Mahā po pyry? Mara'ngu po sábadu rupi ahe imombiga ġatetirūa ġa hugwi? Mara'ngu po ahe imombige'yma ġatetirūa sábadu rupi? Mahā po pyry?

A'ea Jesus'ga ei ġa pe tonhi'pondekwa ti ġa javo.

⁴ Emo ġa nonhi'pondekwavi. A'ero Jesus'ga pokogi itetirūave'ga rehe imombiga gavuvura ga mondouka garonga pe. ⁵ Ga pe Jesus'ga ei:

—Erereko po nde jumento. Boi po nde erereko. Po nerenymbava ihiri ikwaruhua pype, a'ero po kotihī nde ipyhygi enhenymbava henohema jugwī sábadu rupi. Nahā nde enhenymbava rereko katu. A'ereki pyry nerenymbava nde ve.

A'ea Jesus'ga ei fariseus'ga pe judeus'ga mbo'ehara'ga pe no pyry ji itetirūave'ga pokogi sábadu rupi no javo.

⁶ Nonhi'pondekwavi ga. A'ereki ga ġwenohē tuhē sábadu rupi.

Nonhimbohetei po ahe hamo

⁷ Kiro ġa nduri fariseus'ga ojipe'ga ndeheve – kiroki ġa fariseu'ga ġa mono'oguka ġa mbuhuruka ġwonga pe i'gwovouka ġa pe. Oapy ġa huvihava'ga apykava rehe ikatuvava'ea rehe. “Tianderepia pa ti ġa nhande mboheteavo,” ei ġa. “A'ereki nhande ġa hohe,” ei ġa oyvyteri pe.

Ga apygame hehe Jesus'ga ġa ndepiagi. A'ero ga ei imombe'gwovo ojo'java'ea ġa pe. Ga pe ga ei:

⁸—Po toryva jara'ga pe mono'ogukari pe'u ti javo toryvi pe ġamohembirekohai pe. Pehorame toryva repiagi ti tapeapygi huvihava'ga apykava rehe ikatuvava'ea rehe tianderepia pa ti ġa jave'yma. Mara'ngu po ijara'ga javo ndehoheve'ga pe: “Herejo toryva repiagi?” ⁹ A'ero po ti ga ruri nehē. Nurā po ti ijara'ga ei pe me nehē: “Na ga apygi pe py'rovo huvihava'ga apykava rehe ikatuvava'ea rehe.” Ga erame na pe me, a'ero po ti pe ndapepojyayari nehē pejigwovo peapyga irupe okoteheve'ga apykava rehe nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

¹⁰—Po toryva jara'ga pe mono'ogukari toryva repiagauka pe me nehē. Peapy na'ē ti okoteheve'ga apykava rehe. Aerē po ti ijara'ga ruri javo pe me nehē. “Pejikoty'a pe ji pavēi,” e po ti ga pe me nehē. “Ikatuvava'ea rehe ti peapy huvihava'ga apykava rehe.” Ga erame na, po ti ojipe'ga ga renduvi – kiroki ġa oapy pe pyri. A'ero po ti ġa ei pe mombe'gwovo: “Gahā ore hohe.” Nahā po ti ġa ei pe mboheteavo nehē, ei Jesus'ga.

¹¹—Po pe ei: “Jihi ko huvihavamo ojipe'ga hohe pa.” Po pe ei a'ea penhimboheteavo pepopoakarama pejikovo aha huvihavamo, a'ero po ti Tupana'ga ei pe me nehē: “Pe ndapekoi huvihavamo. Napenhimbohetei po pe hamo a'ero!” A'ea po ti Tupana'ga ei pe me nehē, ei Jesus'ga. Po pe napenhimbohetei ojipe'ga pokokatuavo, a'ero po ti Tupana'ga ei pe me nehē: “Peko ti huvihavamo.” A'ea po ti ga ei pe me nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

¹² Jesus'ga ei fariseu'ga pe – kiroki ga ombuhuruka ga ġwonga pe'e u ti ji pyri javo. Ga pe Jesus'ga ei:

—Nde japorame mbatera to'u ti ġa javo, teremuhurukari ti ġa ejjipri – kiroki ġa ojikuty'a nde pavēi. Teremuhurukari ti neirū'ġa, eje'yja'ġa, imbateve'ġa. Teremuhurukari ti nanongara'ġa arimo ypytunimo no to'u ti ġa javo. Po nde ġa mbuhurukari, aerē po ti ġa ei nde ve nehē: “Herejo i'ġwovo kiro oreronga pe.” Nahā po ti ġa toryva kwepygi nde ve nehē, ei Jesus'ga ga pe.

¹³ —Po nde japorame toryva koji'i pyry nde ġa mbuhurukari imbatere'yve'ġa, ika'naka'nauhūve'ġa, ipyka'naka'nave'ġa, heakwagweve'ġa. Nanongara'ġa embuhuruka ti to'u ti ġa ji pyri javo. ¹⁴ A'ero po ti pyryhetero nde ve nehē. Ga po ti ndokwepgy toryva nde ve nehē. Tupana'ga reki ga pyryhetero nde ve nehē omanove'ġa mbogweravame pyryve'ġa mbogweravame nehē, ei Jesus'ga ga pe.

*Hehanhuhū toryva
(Mateus 22.1-10)*

¹⁵ Jesus'ga pyri ġa i'ui oapyga mesa pyri Jesus'ga renduva. Gapyteripeve'ga ei Jesus'ga pe: —Horyory po ti ga nehē – kiroki ga o'u Tupana'ga ruhava pype Tupana'ga rekorame nhanderuvihavuhetero, ei ga Jesus'ga pe.

¹⁶ A'ero Jesus'ga ga mbo'ei ojo'java'ea pyvō. Imombe'ġwovo ga ei ga pe:

—Marā Tupana'ga vyakotyve'ġa nderekoukari okorame ġanduvihavuhetero? A'ea rehe po ti ji nde mbo'ei ikwahavuka nde ve imombe'ġwovo a'ea'java'ea, ei Jesus'ga ga pe. Akwaimbae'ga ei he'yjuhuve'ġa pe: “Kiro po ti ji jipoukari toryva. Pe'u ti ji pyri,” ei ga ġa pe. A'ero ga hoi japovouka, ei Jesus'ga imombe'ġwovo. ¹⁷ Omboavujikwepavuka ga inoġuka. A'ero ga ojipryve'ga mondoukari ġa pyri. Ga pe ga ei: “Eho javo ġa pe: ‘Hepejijo kiroġwe. A'ereki ga omboavujikwepavuka mbatera pe me.’”

—“Kwa,” ei ga oġwovo javo ġa pe.

¹⁸ —Ganhi'ġa renduvame ga ndohopotari toryvi pe. Ga pe ga ega'ei: “Ndorohoi ore. A'ereki nahanahā ore oroko,” ei ġa.

—Peropero gapyryve'ga hoi ġa momorandupava novīa a'ero. Ojipe'ga pyri na'ē gapyryve'ga hoi javo ga pe: “Herejo i'ġwovo. Omboavujikwepavuka jiruvihava'ga nde ve.”

—Emo ga ei gapyryve'ga pe: “Apyhy ko ji kohoa itambere'ia mondovo. Tahō ji hepiaga. Nurā ji ei nde ve: Ji mombe'u katu ti nderuvihava'ga pe tonhimonha'ngayme ti ga ji hoe'ymame i'ġwovo ga pyri.”

—“Kwa,” ei ga a'ero oġwovo.

¹⁹ —Ojipe'ga pyri ga hoi ovahema a'ero javo: “Herejo i'ġwovo.”

—Emo ga ei gapyryve'ga pe: “Apyhy ko ji he'yiva'ea nhirenymbava dez boi itambere'ia mondovo. Tahō ti ji hepiaga ipopoakara toporavyky boi ji ve. Nurā ji ei nde ve: Ji mombe'u katu ti nderuvihava'ga pe tonhimonha'ngayme ti ga ji hoe'ymame i'ġwovo ga pyri.”

—“Kwa,” ei ga a'ero oġwovo.

²⁰ —Ojipe'ga pyri ga hoi ovahema a'ero.

—Emo gaha e'i gapyryve'ga pe: “Nhirembireko ji hēa pavēi ko. Nurā ji ndahoi i'ġwovo ga pyri,” ei ga gapyryve'ga pe.

²¹ —A'ero gapyryve'ga jivyri ua gwuvihava'ga pyri. Omombe'u pa ga ga pe ġanhi'ġagwera. “Nduri tuhē ġa,” ei ga. “A'ereki nahanahā ġa oko.”

—A'ero garuvihava'ga nhimboahivi ganhi'ġagwera renduvame. A'ero ga ei ojipryve'ga pe: “Haite! Eho ti pehea rupi cidade rapea rupi ja'oga rupi cidade pe. Eru ti ġa: imbatere'yve'ġa, ika'naka'nauhūve'ġa, ipyka'naka'nave'ġa, heakwagweve'ġa. Emongi ti ġa nhironga pype to'u ti ġa.”

²² —Kotihī gapyryve'ga hoi ga nhi'ġo'ruavo. Iporia'ive'ġa pe nhaporemo ga ei: “Hepejijo ji rupi. Pe'u ti jiruvihava'ga pyri.” Nahā ga ġa nderuri gwuvihava'ga ronga pe ġa nderovahema ġa mongiavo ipype. A'ero ga hoi gwuvihava'ga pyri javo: “Aru pa ji ġa. Ndohygi reki ga mesa rehe,” ei ga gwuvihava'ga pe.

²³ —A'ero garuvihava'ga ei ga pe: “Eho ti cidade hugwi pepukuhua rupi pehe'ia rupi no pevove'ġa mbuhuruka tuhē nhironga pe. Ohygahi ti ga nhironga rehe nehē. ²⁴ A'ereki ji a'e nde ve: Jpyryve'ġa – kiroki ġa nde hoypyrame nduri – ga ndo'ui'i po ti nhiremimboavujikwerukava'ea. Iporia'ive'ġa jate po ti o'u,” ei ga, ei Jesus'ga imombe'ġwovo ġa pe.

*Jesus'ga arōheterame ahe oko garemimbo'eharamo
(Mateus 10.37-39)*

²⁵ Aerē Jesus'ga hogahoi pehea rupi tahō ti ji Jerusalēm me javo. Ga rupi he'yjuhuve'ga hogahoi. Opyryryma Jesus'ga ei ġa pe:

²⁶ —Po ga uhu ji pyri tako ji neremimbo'eharamo javo. Ji arōheterame po ti ga rekoi nhiremimbo'eharamo nehē. Koji'i ti ga tanhiarō hete gwuva'ga arōa hohe, oyhēa arōa hohe, ġwembirekohēa arōa hohe, gwa'ya'ġa arōa hohe, oirū'ġa arōa hohe, okuvyrya'ġa arōa hohe ġwendyrya'ġa arōa hohe. Koji'i ji arōheterame ġa'arōa hohe po ti ga rekoi

nhiremimbo'eharamo nehë. Koji'i ga ga arõrame nhiarõa hohe, namongoi po ti ji ga nhiremimbo'eharamo nehë. Gwemimbotarimo rehe ga rekorame po ti ji namongoi ga nhiremimbo'eharamo nehë. Ji rehe jate ti ga toko ji arõheteavo, ei Jesus'ga.

²⁷ —Po ti ojipe'ga imbohahyukari ga pe ga jukavo vehevi nehë ereko nde Jesus'gareheva'ero javo ga pe, toko jitehe ti ga nhiremimbotarimova'ea rehe opohire'yma ji hugwi. Okoe'ymame nhiremimbotarimova'ea rehe ti ga tokoyme nhiremimbo'eharamo nehë, ei Jesus'ga ga pe.

²⁸ —Po peapo pota onga jo'ara, a'ero pe peapyna'ëi pejapyakakatuavo hehe. Pejiyvyteri pe pe ei nehë: “Marã? Ohy re po ti hehe nhiitambere'ia ikwepykavamo ji japoramenehë? Marã? Ndohygi po ti nhiitambere'ia hehe ikwepykavamo nehë?” A'ea pe ei pejapyakakatuavo ikwahava. Ihygame jate po ti pe japoi nehë, ei Jesus'ga.

²⁹ —Pejapyakakatu'e'ymame ikwahave'ymame po ti pe imbovyri okyta tehe japopave'yma nehë herekoa'jave'ymame itambere'ia nehë. Hepiagame ga nhaporemoga e'ie'i pe me pe jaita a'ero nehë. ³⁰ “Pehepia ti ga! Ndoapoi gweuhu ga,” e po ti ga pe mombe'gwovo nehë, ei Jesus'ga.

³¹ —Po huvihavuhu'ga oho pota ojipe'ga nduvihavuhu'ga rovatiame ga rurame otavuka ga pe, a'ero ga apyna'ëi ojapyakakatuavo hehe. Ovytyteri pe ga ei nehë:

—“Nhipavëive'ga ko he'yive'ga dez milve'ga soldados'ga ko gapavëive'ga. Gapavëive'ga he'yjuhu hete nhipavëive'ga hohe reki. Marã po ti nhipavëive'ga ga nderekoi ga novatiame ga ndurame otavuka ji ve nehë? Mara'ngu po ti ga ga jukavo nehë?” ei ga ovytyteri pe.

³² —Ojapyakarë hehe ga ei ovytyteri pe: “Nhipavëive'ga po ti ndipopoakari ga pe nehë. Nduri ve ga. Irupe hete ga ji hugwi. Amondouka po ti ji ojipejipejiteve'ga nhipavëive'ga ga pyri nehë te'i katu ti ga ga pe ga ma'ngoma'ngoga. Nurã ndura'javi po ti ga otavuka ji ve nehë.” A'ea huvihavuhu'ga ei ikwahava ojapyakakatuavo, ei Jesus'ga.

³³ —Na jitehe nhimbopiro'y ti pejaporogita hugwi peapoa hugwi no pejapyakakatuavo na'ë. Pe'ji ti: “Kiro ti ji tako Jesus'ga remimbotarimova'ea rupi jate. Jiapoa ko ga'apoa kiro.” Po pe ndape'ei a'ea penhimbopiro'ye'yma pejaporogita hugwi, a'ero po ti pe ndapekoi nhiremimbo'eharamo nehë, ei Jesus'ga.

Jukyra ndogwerekokatua'javi mbatera

(Mateus 5.13; Marcos 9.50)

³⁴ —Jukyra ko pyry. A'ereki omongo katu mbatera imonemukare'yma jupe. Pyry mbatera a'ero, ei Jesus'ga. Po jukyra ndapyryva'javi, marã po ti ahe imombyryva'javi jukyra a'ero nehë? Ahe nombryryva'javi tuhë jukyra! ei Jesus'ga. ³⁵ A'ero ahe ndopo'rua'javi jukyra. Ahe nomondo yja pype tombohory nhiremityma javo. A'ereki nombhoryvi aheremityma. Ahe nombojihe'arukari i'atagwera rehe imondovo yja pype nhiremityma tombohory javo. A'ereki jukyra ndapyryva'javi. Omombo ahe a'ero.

—Po na jitehe pe ndapepyryva'javi, maranuhü pe ojipe'ga mongokatui naerü? Maranuhü po ti ji nhimoirüukara'javi pe me nehë pehepiuka ti Tupana'ga pyryva ga pe javo pe me naerü? Peapyakwa pe. Pehendu katu ti ji'ea a'ero! ei Jesus'ga ga pe.

15

Ovelha ika'nhymipyra

(Mateus 18.12-14)

¹ Aerë itambere'ia mono'õhara'ga nduganduri Jesus'ga pyri okote'varuhuve'ga pavëi. Ga uhu pa onhimono'õga Jesus'ga pyri tihendu Jesus'ga javo. ² Fariseus'ga gambo'ehara'ga pavëi ndopotari okote'varuhuve'ga ndurame Jesus'ga pyri. A'ero ga ei:

—Ojihe'a Jesus'ga okote'varuhuve'ga ndehe gworygworyvamo ga ndehe! Ga pyri ga i'ui no, ei ga.

³ Nurã Jesus'ga imombe'ui fariseus'ga pe ojo'java'ea. Ga mbo'eavo ga ei:

⁴ —Po pe pereo penhenymbava cem ovelhas. Po ojipeji oka'nhy pe hugwi, ndapehoi re po pe heka naerü? Peheja po pe naerü he'yiva'ea noventa e nove ovelhas onga'e'yi me pejigwovo hekapi'ge'yma ojipeji ika'nhyrava'ea repiaga. ⁵ Hepiagame po pe imondo peahavi pejoryjoryvamo herua. ⁶ Pevahemame penhonga pe po pe ga mbuhurukari pejipyri pejikoty'ave'ga pejikotyve'ga ndeheve. Pe'e po pe ga pe: “Pejoryjory ti ore pavëi. A'ereki ore orohepia orerenymbava ovelha ika'nhymipyra.” Nahã po pe ei, ei Jesus'ga.

⁷ —Na jitehe yvagipeve'ga ndoryndoryhetero yvagi pe okote'varuhuve'ga pohirame okote'varuhua hugwi. Tupana'ga ga rerura'ja ojipyri. Noka'nhyra'javi ga Tupana'ga hugwi. Oka'nhyve'ga ja rüi noventa e nove pyryve'ga ndekoi, ei Jesus'ga. A'e ji pe me: Koji'i yvagipeve'ga ndoryndoryvamo ojipeji'ga rehe oka'nhymipyra'ga rehe ga pohirame okote'varuhua hugwi, ei Jesus'ga ga pe.

Itambere'ia ika'nhympyrya

⁸ Kiro Jesus'ga imombe'ui ojipea. Ga mbo'eavo ga ei:

—Po kunhangwerahēa gwereko itambere'ia dez moedas de prata, ei Jesus'ga. Po hēa omoka'nhy ojipeji gwonga pype, a'ero po hēa imondygi lamparina tahepia ti itambere'ia javo. Opehipehi katu po hēa gwonga pype ytya mbojatyka itambere'ia rekapiye'yma hepiaga, ei Jesus'ga. ⁹ Itambere'ia repiagame po hēa ga mbuhurukari ojipyri ojikoty'ave'ga okotyve'ga no. A'ero po hēa ei ga pe: “Pejoryjory ti ji pavēi. A'ereki ji ahepia itambere'ia nhiremimoka'nhympyrya,” e po hēa, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

¹⁰ —Na jitehe Tupana'gapyryve'ga yvagipeve'ga ndoryndoryvamo okote'varuhuve'ga pohirame okote'varuhua hugwi ojipejive'ga. Noka'nhyama'javi ga Tupana'ga hugwi. A'ereki Tupana'ga ga rerura'ja ojipyri, ei Jesus'ga imombe'gwovo fariseus'ga pe.

Gara'ya'ga oka'nhympyrya'ga

¹¹ Kiro Jesus'ga imombe'ui ojipea. Ga mbo'eavo ga ei:

—Mokōi akwaimbae'ga ra'ya'ga. ¹² Uva'ga pe ipyahuve'ga ei: “Apī,” ei ga. “Aheruva'ga ti tomo'ē ombatera gwa'ya'ga pe ga yvuakaramē. Emo'ē ti kiro a'ero. Embuhu ji ve kiro jia'poa,” ei ga. A'ero garuva'ga imo'embavi ombatera he'yiva'ea gwa'ya'ga pe imondovo, ei Jesus'ga.

¹³ —Aere'ityyahuve'ga imono'ombavi ombatera. Kiro ga herohoi. Paivo ga hoi upa. Pevo gwe ga hogahoi hepia'ngia rehe. Nharuiveuhū ga okovo.

¹⁴ —Oitambere'ia ga imondopavi a'ero hehe. A'ea rupi tiruahū gagwyri pe. A'ereki itymipyra nahenhu. Ahā tuhē mbatera pevo a'ero. Kiro ga jukapahetei ty'ara. Ga ndogwerekoa'javi ojive no. A'ero ty'ara ga jukai. ¹⁵ Nurā ga hoi oporavykyavo pevove'ga pe tapyhy mbatera jijive javo. Pevove'ga omboporavyky ga a'ero ga mondovo nuhū me. “Ehepia katu ti porcos tohoyme ti a'ea hugwi i'urame,” ei ga ga pe.

¹⁶ —A'ero ga hepiakatui porcos ga pe okovo. Ougwei ga ipoitava reki tanhimooytaromouka javo novīa. A'ereki ga nomondoi ga pe, ei Jesus'ga.

¹⁷ —Aerē ga japyakwapupugamo. “Garamo ji pytauhui avo naerū?” ei ga ovytyeri pe. “O'u katu ga mbatera – kiroki ga oporavyky jiruva'ga pe. Ga ndohygi reki hehe. He'yiva'ea hembyruera ga gwereko a'ero. Emo jihi kiro po ti amano avo jitekovo. A'ereki ji juka hete ty'ara,” ei ga ovytyeri pe.

¹⁸ —“Aho aha po ti ji nhivahema apina'ga pyri nehē. A'e po ti ji ga pe nehē: Apī, ji rekote'varuhui Tupana'ga pe yvagipeve'ga pe. Nde ve ji rekote'varuhui no. ¹⁹ Ere'e po nde ji ve hamo: ‘Jira'ya'ga rūi kiro ga rekoji ji ve.’ A'ea po nde ei ji ve hamo. Na ji poravykyi nde ve nehē oporavykyve'ga ja a'ero nehē. A'ea po ti ji ei jiruva'ga pe nehē.” A'ea ga ei ovytyeri pe ojapyakavo oina, ei Jesus'ga. ²⁰ Ovy ga a'ero opohia oporavykyia hugwi porcos reja ua pea hugwi.

—Ovahē gweri ga uva'ga rongga pe ua. Irupe garuva'ga gwa'ya'ga repiagi. “Kirogwe jira'ya'ga jivyra'javi ji pyri. Aporogwety ji ga,” ei ga. A'ero ga nhani ga repenhana. Obeija ga ga gworygworyvamo ga rehe ga anhuvana.

²¹ —Kiro ipyahuve'ga ei uva'ga pe: “Apī,” ei ga. “Ji rekote'varuhui Tupana'ga pe yvagipeve'ga pe oji'i. Nde ve ji rekote'varuhui no. Ere'e po nde ji ve hamo: ‘Jira'ya'ga rūi kiro ga rekoji ji ve.’ A'ea po nde ei ji ve hamo,” ei ga.

²² —Emo garuva'ga e'i ojipyryve'ga pe: “Haite! Peru ti tapy'ynhapikatua – kiroki a'ea koji'i ikatu. Pemongiuka ti ga pe. Pemondo ti gapoaka'gareheva'ea gapoaka'ga rehe. Pemondo ti ga pe sandalias no,” ei ga ga pe. ²³ “Peho ti herua imboky'rauhui'iva'ea bezero yuranuhūa ra'ya. A'ea nhande iporakahetei. A'ea pejuka ti,” ei ga. “Ti'u ti. Tiapo ti toryva. ²⁴ A'ereki jira'ya'ga horame ji hugwi ji ei: Omano ga. A'ereki ji a'e ikwehe'i: Ji ndahepiaga'javi po ti ga nehē. Kiro ga jivyra'javame ji pyri ji ei: Okwera'ja ga. Oka'nhympy ko ga ji hugwi ohorame ji hugwi. Kiro ji ga repiaga'javi,” ei ga ojipyryve'ga pe.

—“Kwa,” ei ga ogwovo. Kiro ga japo toryva.

²⁵ —Ojihuvyryve'ga rekoji ko pe. Kiro ga ruri ojivya onga pe. Ovahemame ga henduvi. A'ero ga ei ovytyeri pe: “Opy po ga imonhi'iga,” ei ga.

²⁶ —Ojipyri ga ojipyryve'ga mbuhurukari javo ga pe: “Maraname ga japo toryva?” ei ga.

²⁷ —“Neirū'ga uhu,” ei gapyryve'ga ga pe. “Nderuva'ga ga rerekokatua'ja. Nitetirūi ga,' ei nderuva'ga. ‘Okoji jira'ya'ga,’ ei ga. Nurā nderuva'ga ojuka'ka imboky'rauhui'iva'ea bezero,” ei ga.

²⁸ —Ojihuvyryve'ga onhimonha'nga henduvame. Ndokipotari tuhē ga onga pype toryva repiaga. A'ero garuva'ga hemi ua ga pyri. “Hereju tuhē,” ei ga gwa'ya'ga pe. A'ea ga ega'ei ga pe.

²⁹ —A'ero ojihuvyryve'ga ei uva'ga pe: “Ji rendu ti! Imbokwara'ara'arame jihi aporavyky hete nde ve jitekovo. Nane'yimi nenhi'iga rupi ji ako katu. Ji ve nde nerembuhuri'i'i

xunhiva'ea cabrito. Poi nde nerembuhuri ji ve toapo ti ga toryva javo ojikoty'ave'ga pavēi.³⁰ Gaha reki, ndera'yra'ga, ga jigwaraipavi neitambere'ia rehe imondovo ahe'upahara'ga pe. Ga rura'javame nde ijukaukari ga pe imboky'rauhu'iva'ea bezerro," ei ojihuvyvyve'ga uva'ga pe.

³¹ —“Pi'a,” ei garuva'ga ga pe. “Nane'yimi nde ruvi ji pyri. Nhimbatepava nembatera tuhē okovo. ³² Pyry nhande roryoryvamo. Nurā ti tiapo toryva. A'ereki neirū'ga horame nhande hugwi nhande ei: Omano ga. A'ereki nhande xa'e ikwehe'i: Ndihepiaga'javi po ti nhande ga nehē. Kiro ga jivyra'javame nhande pyri nhande ei: Okwerava'ja ga. Oka'nhympy ko ga nhande hugwi ohorame nhande hugwi. Kiro nhande ga repiaga'javi,” ei garuva'ga, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

16

Akwaimbae'ga omoandyandyi gwuvihava'ga

¹ Kiro Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe imombe'gwovo ojipea. Ga mbo'eavo ga ei: —Imbateheteve'ga ei ojipyryve'ga pe: “Ehepia katu nhimbatera ji ve ima'eamo ipyhyga itambere'ia ji ve,” ei ga ga pe.

—“Kwa,” ei ga.

—Aerē imbateve'ga pyri ġa uhu javo ga pe: “Ndepyryve'ga ojigwarajuhu nembatera rehe,” ei ġa imbateve'ga pe.

² —Imbateve'ga ombuhuruka ojipyryve'ga a'ero. Ga pe ga ei: “Garamo nde rekouhui? Nde mombe'u ġa ji ve. Maraname nde jigwarai nhimbatera rehe? Ekwatija ti ji ve imombe'gwovo enhimima'ēa. Tahepia ji. Nde po ti ndereporavykya'javi ji ve hepiage'yma nhimbatera ji ve nehē,” ei ga ga pe.

³ —A'ero gapyryve'ga ei ovyvteri pe: “Marā po ti ji reko'i a'ero nehē? Kiro po ti jiruvi-hava'ga ji mondohete'i ojihugwi ji mboporavykya'jave'yma ojive nehē. Ndajipopoakari ji. Nurā ndahvyvykoi ko pe. Naporanduvu'ji ji mbatera ojipe'ga hugwi. Marā po ti ji reko'i ipyhyga mbatera jivive nehē?” ei ga. ⁴ Ojapyaka ga. “Ah! Kiro ji akwaha!” ei ga. “Nahanahā po ti ji reko'i ga mbohoryoryva ji rehe nehē. A'ero po ti ġa ji mboapygi ġwonga pype ji rerekokatuavo nehē ji poravykya'jave'ymame ga pe nehē,” ei ga ovyvteri pe.

⁵ —A'ero ga mbojopy'rupy'ruavo ga ġa mbuhupavukari ojipyri – kiroki ga ndokwepyyi ve garuvihava'ga pe. Urypyve'ga rurame ga ei ga pe: “Maramomi nde nderekwepyyi ve jiruvihava'ga pe?” ei ga.

⁶ —A'ero ga ei gapyryve'ga pe: “He'yiva'ea ikava cem tambores de azeite,” ei ga.

—A'ero gapyryve'ga ei ga pe: “Koro neconta ikwatijara. Haite! Eapy ti ikwatijara'java he'yiva'ea rerrojijyita. Ndahe'yiva'ea cinquenta tambores jate ti ekwatija. A'ea po ti nde ikwepyyi ga pe nehē,” ei ga. A'ero a'ea ga ikwatijari.

⁷ —Ojipe'ga pe ga ei ga rurame: “Maramomi nderekwepyyi ve jiruvihava'ga pe?”

—A'ero ga ei ga pe: “He'yiva'ea ha'ynha cem alqueires de trigo.”

—A'ero gapyryve'ga ei ga pe: “Koro neconta ikwatijara. Haite! Eapy ti ikwatijara'java he'yiva'ea rerrojijyita. Ndahe'yiva'ea oitenta alqueires jate ti ekwatija. A'ea po ti nde ikwepyyi ga pe nehē,” ei ga. A'ero a'ea ga ikwatijari.

⁸ —Aerē ikwahavame garuvihava'ga ei: “Heaporogita jipyryve'ga ojapyakaheteavo ji moandyita ikwahava.” A'ea ga ei ojipyryve'ga omoandyirame, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

—A'ereki okote'varuhuve'ga okwaha ojogwerekovo gweaporogitaro. A'ea ġa ikwahavi pyryve'ga hohe jireheve'ga hohe kojahuarupive'ga hohe, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe.

⁹ —Jihi a'e pe me, ei Jesus'ga ġa pe. Pemondo ti iporia'ive'ga pe penhiitambere'ia tohoryory ti ġa pejihe. A'ero aerē pe manorame ipyhyga'jave'yma itambere'ia, po ti ġa ndoryndoryvamo jitehe pe ndehe nehē pe mboapyga ojipyri pevo yvagi pe nehē – kiroki a'ea ndopavi nehē. Pevo nane'yimi po ti nde ruvi ġa pyri nehē, ei Jesus'ga.

¹⁰ —Kiroki ga ndahe'yiva'ea repia katu – gaha he'yjuhuva'ea repia katu no ahe mbojikoga ojihe. Kiroki ga ndahe'yiva'ea rehe omotetirūa – gaha he'yjuhuva'ea rehe omotetirūa no ahe mbojikoge'yma ojihe, ei Jesus'ga. ¹¹ Po pe ndapepo'rukauti vvyakotyva'ea penhiitam-bere'ia, a'ero po ti Tupana'ga nomondo oapoa pyryheteve'ea yvagi'peva'ea pe me nehē topo'ruyme ti ġa javo. ¹² Po pe ndapehepiakatui aheapoa ahe ve ahe mbojikoge'yma ojihe, a'ero po ti Tupana'ga nomondo peapoa pe me nehē, ei Jesus'ga.

¹³ —Kiro po ti ji ġa mombe'ui mokonha'ga ahepojkahara'ga pe me pe mbo'eavo, ei Jesus'ga. Tiruahū ahe poravykyrame mokonha'ga pe opoijkahara'ga pe. Po ahe oporavyky mokonha'ga pe, a'ero po ahe ojipe'ga arōhete'i ojipe'ga arōe'yma. Ovy'a hete po ahe onhimiarōve'ga rehe ojipe'ga koty ojirovage'yma.

—Na jitehe ahe nonhi'ipo'rukutui Tupana'ga ovy'aheterame itambere'ia rehe. Tupana'ga potaheterame ahe ndovy'ahetei itambere'ia rehe. Itambere'ia potaheterame ahe ndojrovagi Tupana'ga koty, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

Tupana'ga okwaha aherekote'varuhua

(Mateus 11.12-13; 19.9; 5.31-32; Marcos 10.11-12)

¹⁴ Jesus'ga imombe'urame gwemimbo'ehara'ga pe fariseus'ga ga rendupavi. Fariseus'ga opotaruhu itambere'ia. Nurā ġa ndopotari Jesus'ga remimombe'ua. Aero ġa Jesus'ga jaihetei ga rerekomemuamo.

¹⁵ Kiro Jesus'ga ei fariseus'ga pe:

—Pehe peko katu ahe pejepiagame jate. Aero ahe ei: “Tupana'ga roryrorvyamo ġa ndehe gandekokatua rehe.” Ikwahave'yma ahe ei nahā ombaragwahave'yma gwaramo pendekote'varuhua rehe. Tupana'ga ki a'e te okwaha pendekote'varuhua. Aheremimboheteva'ea pe Tupana'ga ei: “Te'varuhu hete!” ei ga.

¹⁶ —Ymyahū ymyahūva'ea ahe mbo'ei Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea nhi'igagwera rehe no. A'ea rehe ymyahūve'ġa ga mbo'ei ikwehe'i no nahanahā ti peko katu javo. Kiro João Batista'ga aġwamove'ġa mbo'ei pyryva'ea rehe ji pavēi, ei Jesus'ga. Ga mbo'eavo ore ei ġa pe: Kiro Tupana'ga oko nhanderuvihavuhetero nhande repiakatuavo. Orerenduve'ġa heroviapotahetei orenhi'iga. Aero ġa ei: “Toko ti ga oreruvihavuhetero.” A'ea ġa ei ipotaheteavo ojikoga Tupana'ga rehe.

¹⁷ —Po yvaga opa. Po yvya opa. Moisésva'ea remimbo'eagwera ki a'e te ndopavi'i'i. Xunhi'i'iva'ea rūi po ti ipavi jugwi nehē, ei Jesus'ga.

¹⁸ —Kiroki ga opohi gwembirekohēa hugwi hēa mondoheteavo – gaha ite'varuhu ojipehēa rerekorame. Tupana'ga ndopotari ga ojipehēa rerekorame. Hēa rerekorame ga ajuajuri. A'ereki ga hambireko jitehe jypyvehēa pavēi. Na jitehe – kiroki ga gwereko garembirekopyvehēa ga pohirame hēa hugwi – gaha ite'varuhu hēa rerekorame. A'ereki ga gwereko garembirekohēa. Tupana'ga ndopotari nanongara, ei Jesus'ga ġa mbo'eavo.

Imbateheteva'ea Lázaro'va'ea pavēi

¹⁹ Kiro Jesus'ga imombe'ui ġa mbo'eavo. Aero ga ei:

—Ahe gwereko pa imbateheteva'ea. Nane'ymi ahe omongi tapy'ynhapipyryva ikatuheteva'ea. He'yi hehe. Huvihava'ga pira'java'ea ko ahepira hovy'iva'ea linho apopyra no pyryva'ea. Nane'ymi ahe herekoi ikatukatuva'ea jate i'gwoi'gwovo gworygworyvamo.

²⁰ —Aherongauhua apoa pyri porta pyri Lázaro'va'ea nhinoġi. Ono ġa ahe pevo jipi. Iporia'i Lázaro'va'ea ombatere'ymamo oġagwuhuro. He'yjuhu ahejagwa. ²¹ Ougwei ahe imbateva'ea rembi'uwagwera. “Po ga imbuhurukari ji ve hamo – kiroki ohiohi ġajurua hugwi yvyvo ga i'urame,” ei ahe ovytyeri pe. Nahġwatiga uhu ahejagwa rererereva okovo!

²² —Aerē iporia'iva'ea manoi Lázaro'va'ea. Aero Tupana'gapyryve'ga ahera'uva rerohoi imondovo Abraão'va'ea pyri yvagi pe.

—Imbateva'ea manoi no. Aero ġa ahe tymi. ²³ Omanove'ga gwyrri pe imbateva'ea ra'uva rekoi. Hahy hete imbateva'ea pe pevo. Kiro ahe jovavuri. Paivo ihoi ahema'ēa Abraão'va'ea repiaga. Ahe gwepia Lázaro'va'ea rekorame Abraão'va'ea pyri hete. ²⁴ Aero imbateva'ea onhi'iga mondoi: “Amoi! Abraão!” ei ahe. “Ji porogwety po nde hamo! Embuhuruka ti Lázaro'va'ea ji pyri. Tomonde ti ahe opoakātīapy'ria yhya pype herua imbuhua nhikūa rehe imbohakuvia nhikūa. A'ereki hahyuhu ji ve tata pype.”

²⁵ —Aero Abraão'va'ea ei: “Pi'a,” ei ahe. “Nahembuhurukari ji. Ekwahava'ja ti. Emanoe'ymame nde erereko embatera ikatuva'ea ejoryjoryvamo. Lázaro'va'ea pe ki a'e te ite'varuhu hete omanoe'ymame. Kiro Lázaro'va'ea py'a u katu avo ji pyri. Nde ve kiro hahy hete. ²⁶ Nhanema'ō me oko yvya kwaruhua. Nurā ahe ndohavi ore hugwi pe pyri. Na jitehe ahe ndohavi pe hugwi ore pyri,” ei Abraão'va'ea ahe ve.

²⁷⁻²⁸ —Aero imbateva'ea ei: “Amoi!” ei ga. “Ji rendu! Emondouka ti Lázaro'va'ea jiruva'ga ronga pe a'ero nhiirū'ga pyri cincove'ga pyri. Tomombe'u ti ahe ġa pe jirekote'varuhua kwepykava topho ti ġa okote'varuhua hugwi. Aero nduri po ti ġa avo ji pyri hahyva'ea ruvihava pype nehē,” ei imbateva'ea Abraão'va'ea pe.

²⁹ —Aero Abraão'va'ea ei: “Gwerekko ġa Moisésva'ea remimbo'eagwera aherembikwatijara. Gwerekko ġa Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea nhi'igagwera aherembikwatijara. Na ġa aherembikwatijara rendukatui xako hehe javo,” ei Abraão'va'ea ahe ve.

³⁰ —“Amoi,” ei ahe Abraão'va'ea pe. “Nohenduvi po ti ġa aherembikwatijara okoe'yma hehe. Po ti ahe vyri omanoa hugwi ogwovo ġa pyri imombe'gwovo ġa pe nehē, a'ero po ti ġa pohiri okote'varuhua hugwi nehē,” ei imbateva'ea.

³¹ —Aero Abraão'va'ea ei ahe ve: “Po ġa nohendukatui Moisésva'ea remimbo'eagwera Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea nhi'igagwera reheve, a'ero po ti ġa ndogweroviari

ahe vyrame omanoa hugwi ogwovo ga pyri imombe'gwovo ga pe nehê. Nurã po ti ji namondoukari ahe pevo nehê,” ei Abraãova'ea imbateva'ea pe.

A'ea Jesus'ga imombe'ui fariseus'ga pe ga mbo'eavo.

17

Tiruahũ hete ga pe, ei Jesus'ga

(Mateus 18.6-7, 21-22; Marcos 9.42)

¹ Gwemimbo'ehara'ga pe Jesus'ga ei:

—Jara'ga ombote'varuhu jipi. Na tuhê po ti jipi nehê, ei Jesus'ga. Ga pe ti tiruahũ hete nehê – kiroki ga ombote'va ojipe'ga mbopogweavo ite'varuhuva'ea rehe, ei Jesus'ga.

² Omano jipe po ga hamo tombote'varyme ti ga jireheve'ga – kiroki jireheve'ga a'gwamo gwe ojiko Tupana'ga rehe ikwahapave'yima Tupana'ga nhi'iga, ei Jesus'ga. Po ahe opyĩ ġajurimo itaruvihavuhua ipohyiva'ea yngu'a'javuhuva'ea ga momboa ypihua ruvihava pype ga mbotypyvyga, a'ea ko tiruahũhetero ga pe. Koji'i tiruahũ hete ga pe ga jireheve'ga mbote'varuhurame, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

³ —Eko katu ti! Po ndekotyve'ga ite'varuhu nde ve – kiroki ga ojiko ji rehe nde ja. Po ga ite'varuhu nde ve, a'ero ti ere ga pe: “Nahanahã nderekote'varuhua ji ve. Na rũi ahe japo!” A'ea ti ere ga pe, ei Jesus'ga.

—Po ga ei nde ve: “Jite'varuhu ko ji ko. Ndajite'varuhua'javi po ti ji nde ve a'ero nehê,” e po ga nde ve. Po ga pohiri okote'varuhua hugwi, a'ero terehenonha'javi ti garekote'varuhua.

⁴ —Po he'yjukurame po seterame ga te'varuhua'jaa'javamo nde ve ara rupi ve. Po he'yjukurame po seterame ga ea'jaa'javi nde ve: “Jite'varuhu ko ji ko,” e po ga nde ve. “Ndajite'varuhua'javi po ti ji nde ve a'ero nehê. Apohi ji kiro jirekote'varuhua hugwi,” e po ga. A'ero he'yjukurame seterame ti erea'jaa'ja ga pe: “Nahenonha'javi po ti ji nderekote'varuhua nehê.” Nahã ti ere ga pe, ei Jesus'ga ga pe.

Nahã oko ahe jikogame Tupana'ga rehe

⁵ A'ero Jesus'ga remimbo'ehara'ga – kiroki gamoirũhara'ga – ga ei Jesus'ga pe nhandepo-jykaharete'ga pe:

—Orojiko ore Tupana'ga rehe gapopoakara rehe no. Ore poko ti. Koji'i ti embojikoguka ore ve.

⁶ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Po pe jikogi gwere jitehe Tupana'ga rehe gapopoakara rehe no, a'ero po pe ei agwava'ea pe i'yya pe figueira brava pe: “Ipya rehe vehevi ti ejijyi enhityma'java typya pype ypihua ruvihava pype.” Po pe ei a'ea, a'ero ijijyi onhityma'java typya pype, ei Jesus'ga ga pe.

Gapyriva'ero po ga oporavyky ga pe hamo

⁷ Kiro Jesus'ga ei:

—Po pepyriva'ga gwyvykoi ko pe oporavykyavo. Po ga penenymbava repia katu ovelhas repia katu oporavykyavo. Ga rurame onga pe oporavykyhava hugwi pe ndape'ei ga pe: “Haite! Herejo eapyga mesa pyri. E'u ti.” Pe ndape'ei na ga pe. ⁸ Pe pe'e ga pe: “Emboavujikwe pa ti mbatera ji ve ta'u. A'ero ti enhimboavujikwe herua mbatera imbuhua ji ve. Ji i'urê po ti nde i'ui ji py'rovo nehê,” pe'e pe pejipyryve'ga pe, ei Jesus'ga.

⁹ —Pe ndape'ei ga pe: “Ndepyry hete nde eporavykyavo ji ve ekoheteavo nhinhi'iga rupi.” A'ea rũi pe ei ga pe. Pepyryva'ero gwaramo oporavyky po ga pe me hamo.

¹⁰ —Na jitehe pejipyryve'ga ja pe tuhê ti peko. Pekopavame Tupana'ga nhi'iga rupi ti pe'ji Tupana'ga pe: “Ore rekopavame enhi'iga rupi, terei ti ore ve pepyry hete pe javo. Ndepyryva'ero gwaramo oroporavyky po ore nde ve hamo.” A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga omombi dezva'ea hugwi ahejagwa

¹¹ Aerê Jesus'ga hogahoi taho ji Jerusalém me javo. Ohorame ga okwa Galiléapeve'ga gwyri pe Samariapeve'ga gwyri pe no. ¹² Pevo ga vahemi cidade'i pe. Cidade'ia rembeyvyri pe ijaijauhuve'ga ga rovatĩ dezve'ga. Irupe ga pytai ga hugwi. ¹³ Jesus'ga pe ga onhi'iga mondoi javo:

—Jesus! ei ga ga pe. Ore porogwety po nde hamo, ei ga Jesus'ga pe ga renoina nde ko orembo'eharamo javo ga pe.

¹⁴ Ga ndepiagame Jesus'ga ei ga pe:

—Peho ti pejiipiuka ikwava'ehara'ga pe pejjagwa repiuka ga pe.

—Ga horame ġajagwa pigi ga hugwi. ¹⁵ Ojagwapihava repiagame ojipe'ji givyri Jesus'ga pyri. Hahyahi ganhi'iga ga erame Tupana'ga mboheteavo gworygworyvamo ga rehe.

¹⁶ —Ndepyry hete nde! ei ga Jesus'ga pe. Erephano kwaha hete nde.

A'ea ga ei onhinoḡa upa ojovapyvo Jesus'ga pyri ndehe koji'i ji hohe javo. Ga ko Samariapeve'ga.¹⁷⁻¹⁸ Nurā Jesus'ga ei:

—Nhandegwyrivepe'ga rūi – gaha jate ga jivyri ji pyri gworygworyvamo Tupana'ga rehe ga mboheteavo. Amombi ji dezve'ḡa jagwa ḡa hugwi. Ma jara'ḡa naerū, noveve'ḡa judeus'ḡa? Po ḡa jivyri Tupana'ga mboheteavo hamo!

¹⁹ Samariapeve'ga pe Jesus'ga ei:

—Epo'ā heregwovo enhonga pe. Erejiko nde ji rehe. Nurā ndejagwa pigi nde hugwi.

Maname po ti Tupana'ga oko aheruvihavuhetero nehē?

(Mateus 24.23-28, 37-41)

²⁰ Aerē fariseus'ḡa ei Jesus'ga pe:

—Maname po ti Tupana'ga oko nhanderuvihavuhetero avo yvya koty nehē?

A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ndiukwahavi Tupana'ga rekorame huvihavuhetero yvya koty nehē. ²¹ Nurā po ti ḡa nde'i nehē: “Pehepia! Avo ko ga reko'i huvihavuhetero! Pehepia! Pevo ko ga reko'i huvihavuhetero!” A'ea rūi po ti ḡa ei nehē. A'ereki Tupana'ga oko jipe huvihavuhetero ahevytyeri pe ahe jikogame ga rehe, ei Jesus'ga fariseus'ḡa pe.

²² Gwemimbo'ehara'ga pe Jesus'ga ei:

—Aerē po ti pe ei nehē: “Po ti ga rura'javi opytaahi'viavo nhande pyri nehē hamo.” Nahā po ti pe ei ji repiaga'japotaheteavo nehē novia. Pe ndajirepiagi nehē, ei Jesus'ga vyvakotyva'ero yvagipeva'ero no.

²³ —O'mbero po ti ḡa ei pe me nehē: “Pehepia! Pevo ko Cristo'ga! Pehepia! Avo ko Cristo'ga!” Nahā po ti ḡa ei pe me o'mbero nehē. Tapehoi ti ḡa ndupi hepiaga. Taperoviari ti ḡa.

²⁴ —Jijipiukarame ji rura'jahava rupi tupā verava ja po ti ji reko'i nehē. Tupā verav-eravame kikoty yvaga rehe ombokojahu pa kokoty yvaga rehe no. A'ero ahe gwepia pa kojahua. Na jitehe po ti ḡa nhaporemo ji repiagi ji rura'javame yvaga hugwi nehē, ei Jesus'ga vyvakotyva'ero yvagipeva'ero no. ²⁵ Kiro po ti ḡa imbuhuna'ēi he'yiva'ea hahyva'ea ji ve avo nehē. Aḡwamove'ḡa po ti nanhiarōi ji roeroviare'yma kiro nehē.

²⁶ —Noéva'ea nhinhaga renondehava yhara ruvihavuhua pype ojo'ja jirura'java renon-dehava pavēi, ei Jesus'ga vyvakotyva'ero yvagipeva'ero no. ²⁷ Ymyahū Noéva'ea nhin-haga renonde yhara ruvihavuhua pype ahegwyrivepeva'ea i'ui'ui jipi gworygworyvamo hako. Ahegwyrivepeva'ea rembirekoro akwaimba'eva'ea jipi no. Ojipeva'ea kunhava'ea mohembirekoi no. Nahā ahegwyrivepeva'ea reko'i okovo imboha'uve'yma Noéva'ea avame yhara ruvihavuhua pype yhya hehanhuhūa rurame ahegwyrivepeva'ea mbotypyvypava nhatymbava hako – kiroki ahegwyrivepeva'ea ndo'avi yhara ruvihavuhua pype.

²⁸ —Na jitehe po ti yvakotyve'ḡa ndekoi okovo ikwahave'yma jirura'javaḡwama nehē, ei Jesus'ga vyvakotyva'ero yvagipeva'ero no. ³¹ —Ji jipiukarame ti ga tokiyime ḡwonga pype ombatera renoheme'yma jugwi – kiroki ga oko ongaperuhua arimo. Na jitehe ti ga tohoa'javyme ḡwonga pe nehē – kiroki ga oko ko pe ji jipiukarame nehē, ei Jesus'ga. ³² Tapemoka'nhymi ti Lóva'ea rembirekova'ea! Ohoa'ja pota ahe ḡwonga pe omanomo, ei Jesus'ga imombe'gwovo. ³³ Kiroki ga e'i: “Ndakoi ti ji Jesus'ga remimbo'eharamo tajijukayme ti javo” – a'ero po ti ḡa manoi ogwovo hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei Jesus'ga. Kiroki ga ojipe'ga ḡa jukai ga jikoga ḡwaramo ji rehe – omanorē po ti ḡa oho upa avuirama Tupana'ga pyri nehē, ei Jesus'ga.

³⁴ —A'e ji pe me, ei Jesus'ga. Ji rura'javame po ti mokonha'ga kiri onhinongava rehe ypytunimo. Ojipeji ḡanhinongava. Kiro po ti ojipe'ga rerohohava nehē. Kiro po ti ojipe'ga rejahava nehē, ei Jesus'ga. ³⁵ Kunhangwera'ga mokonha'ga po ti ombo'i ombo'ihava pyvō ojopyri. Kiro po ti ojipehēa rerohohava nehē. Kiro po ti ojipehēa rejahava nehē, ei Jesus'ga.

³⁶ Mokonha'ga po ti oko ko pe kwaimbae'ga nehē. Kiro po ti ojipe'ga rerohohava nehē. Kiro po ti ojipe'ga rejahava nehē, ei Jesus'ga ḡa pe.

³⁷ A'ero Jesus'ga remimbo'ehara'ga ei ga pe:

—Nhandepojykaharetero emombe'u ti ore ve. Mome po ti nanongara nehē?

A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Jukwaha po ti nehē. Ahe manorame po ti huruvua onhimongy ahera'oa pyri nehē ti'u javo.

A'ea Jesus'ga ei na jitehe po ti jukwaha ji rura'javame nehē javo.

18

Aherembirekokwerava'ea juizva'ea pavēi

¹ Kiro Jesus'ga imombe'ui ojo'java'ea ga pe. A'ea pyvō ga ga mbo'ei ganhi'iga rehe Tupana'ga pe tapenhi'i jipi pejikweraje'ymamo javo ga pe. ² Ga mbo'eavo hehe ga ei:

—Juiz'ga oko cidade pype upa. Ndokoi ga Tupana'ga nhi'iga rupi okyhyjie'yma ga hugwi. Ndojirovagi ga akwaimbae'ga koty no okyhyjie'yma ga hugwi. ³ Aherembirekokwerahēa oko akoja pype cidade pype upa no. Uhuuhura'ja hēa juiz'ga pyri jipi ja'javo ga pe: “Ji repy ti ga rehe. A'ereki ga ite'varuhu ji ve,” ei hēa juiz'ga pe jipi.

⁴—Ndohepyotari ga hēa. Ga ndopokona'ēi hēa. Aerē reki ga ei ovyvteri pe: “Ndakyhyji ji Tupana'ga hugwi akwaimbae'ga hugwi no ga mbopogwee'yma. Jikyhyjiavo gwaramo rūi po ti ji aherembirekokwerahēa pokogi nehē. ⁵ Nhimbokweraja gwaramo po ti ji hēa pokogi nehē. Po ti ji ndahepygi hēa nehē, a'ero po ti hēa ji mohe'ouhū u'ua ji pyri nehē. Kiro po ti ji hēa repygi a'ero,” ei ga ovyvteri pe, ei Jesus'ga.

⁶—Pejapyaka ti juiz'ga nhi'iga rehe ndapyryvive'ga nhi'iga rehe, ei Jesus'ga nhandepoykaharete'ga. ⁷ Marā po ti Tupana'ga hekoi gwemimo'ēhara'ga nderekovo nehē? Gwepy po ti ga ga naerū? –kiroki ga onhi'i hete ga pe arimo ppytunimo no ore poko ti javo. Marāi pe? Mbegwe po ti ga ga pokoga nehē naerū? Marāi pe? ⁸ A'e ji pe me: Ga kaitu ga pokogi kotihī nehē ji mbuhura'java avo vyva koty nehē. Ji rura'javame marangu po ti vyvakotyve'ga ojikoga ji rehe nehē? ei Jesus'ga vyvakotyva'ero vyvagipeva'ero no.

Fariseu'ga itambere'ia mono'ōhara'ga pavēi

⁹ Kiro Jesus'ga imombe'ui ojipea ojo'java'ea jara'ga pe –kiroki ga e'i ovyvteri pe: “Orepyry hete ore. Ojipe'ga tiruahumba.” A'ea ga ei ojirovage'yma ga koty. Ga pe Jesus'ga ei pehe po ti ji pe momba'ui kiro javo.

¹⁰—Mokonha'ga oho ojatykahavuhua pype templo pype xanhi'i ti Tupana'ga pe javo. Ojipe'ga ko fariseu'ga. Ojipe'ga ko itambere'ia mono'ōhara'ga, ei Jesus'ga.

¹¹—Fariseu'ga o'ā onhi'iga ovyvteri pe. “Tupana,” ei ga Tupana'ga pe. “Jiroryrory ji nde rehe. A'ereki nde ji mongo ojipe'gahoheva'ero. Nurā ga ja rūi ji reko. A'ereki gahā ahe moandyandyi ipyhyga gambatera. Ndapyryvi ga. Gwereco ga ojipe'ga nembireko'ga. Avo'e'ga ja rūi itambere'ia mono'ōhara'ga ja rūi ji reko nohō. ¹² A'u ji cinco jikira rupi. Dois jikira rupi ji nda'ui tanhi'i Tupana'ga pe javo. Nahā ji reko jipi. Amondo ji nde ve nhimbatera jipi. Ji herekorame dez mbatera ji amondo nde ve ojipeji,” ei fariseu'ga, ei Jesus'ga ga momba'gwovo ga mbo'eavo.

¹³—Itambere'ia mono'ōhara'ga ki a'e te irupe ga o'ā ojipe'ga hugwi. Ndojovavuri ga hepiage'yma yvaga koty. Onupanupā ga opoti'a opoa pyvō ovy'are'yma gwaramo. Tupana'ga pe ga ei: “Tupana, ako te'varuhu ji. Terenhimonha'ngai ji rehe. Ji porogwety kiro!” ei itambere'ia mono'ōhara'ga Tupana'ga pe, ei Jesus'ga.

¹⁴—A'e katu ji pe me, ei Jesus'ga. Itambere'ia mono'ōhara'ga hugwi Tupana'ga imombori garekote'varuhua. A'ero ga jivrame gwonga pe Tupana'ga ei ga momba'gwovo: “Pyry kiro itambere'ia mono'ōhara'ga.”

—Ojipe'ga pe fariseu'ga pe Tupana'ga nde'i: “Ndepyry nde.” A'ea rūi Tupana'ga ei. Kiroki ga e'i jiji ko huvihavamo ojipe'ga hohe pa javo – po ga ei a'ea onhimboheteavo onhimongovo aha huvihavamo, a'ero po ti Tupana'ga ei ga pe nehē: “Nderekoi nde huvihavamo. Nerenhimbohetei po nde hamo a'ero.” A'ea po ti Tupana'ga ei ga pe nehē, ei Jesus'ga.

—Po ga nonhimbohetei ojipe'ga nderekokatuavo, a'ero po ti Tupana'ga ei ga pe nehē: “Eko ti huvihavamo.” A'ea po ti Tupana'ga ei ga pe nehē, ei Jesus'ga.

Jesus'ga omomyry tay'riva'ea pe

(Mateus 19.13-15; Marcos 10.13-16)

¹⁵ Aerē tayri'ga no, ojipe'ga ga nderuri Jesus'ga pyri topoko ti ga ga ndehe imomyryva ga pe javo. Tayri'ga nderura repiagame Jesus'ga remimbo'ehara'ga ei ga pe:

—Taperuri tayri'ga Jesus'ga pyri, ei ga.

¹⁶ Jesus'ga ki a'e te e'i:

—Tuhu tuhē ti tayri'ga ji pyri, ei ga. Tapemombigi ti gandura. A'ereki Tupana'ga pyry hete nanongara'ga'jave'ga pe okovo ganduvihavuhuhetero ga jikogame ojilhe, ei Jesus'ga. ¹⁷ Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Tayri'ga ojiko uva'ga ndehe okovo ganemimbotarimova'ea rehe. Kiroki ga oko tayri'ga ja rūi – ga ndojikogi Tupana'ga rehe okoe'yma garemimbotarimova'ea rehe. Ga po ti nomongoi Tupana'ga gwuvihavuhuhetero a'ero nehē, ei Jesus'ga ga pe.

*Imbateheteve'a ea nomondopapotari**(Mateus 19.16-30; Marcos 10.17-31)*

¹⁸ A'ero huvihava'ga ei Jesus'ga pe ombo'ehara'ga pe:

—Marāva'ea rupi pyryva'ea rupi po ti ji rekoi nehē jirekoaḡwamamo Tupana'ga pyri avuiraama nehē? ei ga Jesus'ga pe.

¹⁹ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Maraname nde ei pyryva'ea rehe? Tupana'ga nhi'iga jate ko pyry, ei Jesus'ga.

²⁰ Erekwaha ko nde Tupana'ga remimbo'eukaragwera Moisésva'ea pe ymyahū. Ga e'i ahe ve:

“Tererekoi ti ojipe'ga nembireko'ga.

Terejukai ti ojipe'ga.

Teremimi ti ojipe'ga hugwi.

Tane'mbei ti ojipe'ga mombe'gwovo tehe.

Emondo ti ejeaporoḡita imohina ejuva'ga rehe eyhēa rehe no,” ei Tupana'ga, ei Jesus'ga.

²¹ A'ero ga ei Jesus'ga pe:

—Jivoja'irame ji hendukatupavi Moisésva'ea remimbo'eagwera. Kiro ji heronhimomboakari ahendu katu ve ji, ei ga.

²² Ga renduvame Jesus'ga ei ga pe:

—Ojipeji rehe nderehygi ve Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. Emondo pa ti embatera itambere'ia pyhyga. Kirē ti ema'ē eitambere'ia imbatere'yve'ga pe, ei Jesus'ga. A'ero po ti Tupana'ga imombyryvi nde ve yvagi pe nehē, ei Jesus'ga. Nurā ji ei nde ve: Emondo pa ti eitambere'ia kiro. Imondopavirē ti ejo ji rupi ekovo nhiremimbo'eharamo ejikoga ji rehe jate, ei Jesus'ga ga pe.

²³ Jesus'ga renduvame ga ndovy'ahetei. A'ereki ga nomondopapotari ombatehetero ḡwaramo. ²⁴ Gavy'are'yma repiaga Jesus'ga ei:

—Hahy imbateve'ga pe ga erame Tupana'ga pe eko ti oreruvihavuhetero javo. Po ga nde'ipotari te a'ea. Ndokopotari ga garemimbo'ea rupi okoheteavo ombatera rehe, ei Jesus'ga. ²⁵ Tegwete yuranuhūa'javuhuva'ea hohava camelo hohava agulha kwa'ria rupi. Tegwete hete imbateheteve'ga hohava Tupana'ga nhi'iga rupi okoheterame ombatera rehe. Nurā po ti ga ndojikogi ga rehe, ei Jesus'ga.

²⁶ A'ero garenduve'ga ei:

—Ma'ga po ti oho Tupana'ga pyri yvagi pe nehē naerū?

²⁷ A'ero Jesus'ga ei:

—Na tuhē vyvakotyve'ga nonhimondoi yvagi pe. A'ereki tegwete ga pe. Tupana'ga pe reki nonhimimi. A'ereki ga ga mbojiko ojihe ga mbuhuruka ojipyri, ei Jesus'ga.

²⁸ A'ero Pedro'ga ei Jesus'ga pe:

—Ji rendu ti, ei ga. Ore oropohi pa ore orombatera hugwi orojikovo neremimbo'eharamo.

²⁹ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Imombe'ukatuavo ji ei pe me pe'jave'ga pe no – kiroki ga pe ja opohi ombatera hugwi gwe'yja'ga hugwi no xako ti Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi javo. A'e ji: Pyry hete po ti ga pe nehē – kiroki ga opohi ḡwonga hugwi, gwuva'ga hugwi, oyhēa hugwi, oirū'ga hugwi, gwembirekohēa hugwi, gwa'yra'ga hugwi. ³⁰ Po ga opohi pa ḡwonga hugwi ga hugwi no taho ti Jesus'ga rupi javo, a'ero aḡwamo koji'i Tupana'ga imombyryhetei ga pe nehē. Aerē po ti Tupana'ga ga mongoi ojipyri ga mombytavo avuiraama nehē, ei Jesus'ga ga pe.

*Jesus'ga omombe'ua'ja omanoagwama**(Mateus 20.17-19; Marcos 10.32-34)*

³¹ Kiro Jesus'ga dozeve'ga nderohoi irupe'i jara'ga hugwi. Dozeve'ga pe ga ei a'ero:

—Ji rendu ti. Kiro nhande hoi cidade de Jerusalém me. A'ero ihoi Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea rembikwatijapava rupi – kiroki a'ea ji mombe'u, ei Jesus'ga. ³² Aerē Jerusalém me po ti nhimondoukahava judeus'garūive'ga pe nehē. A'ero po ti ga ji rerekomemui okote'varuhavo ji ve onyvuna ji rehe nehē. ³³ Ipira apopyra pyvō po ti ga ji nupanupāi ji mondohondohoga nehē. Kirē po ti ga ji jukai nehē. Ko'emameva'ea py'rovo mokōi jikira py'rovo po ti ji kweravi nehē vyvakotyva'ero yvagipeva'ero no, ei Jesus'ga dozeve'ga pe.

³⁴ Dozeve'ga nombaragwahavi ganhimombe'ua rehe reki. A'ereki onhimiva'ea ga pe. Ovytyteri pe ga ei:

—Marā ga'ea? Maraname ga ei na onhimombe'gwovo? ei ga.

*Jesus'ga omboheakwa katu heakwagweva'ea**(Mateus 20.29-34; Marcos 10.46-52)*

³⁵ Aerē Jesus'ga hogahoi. Kiro ga vahemi ġwerī cidade de Jericó pe. Pevo heakwagweve'ga apygi pehea rembeyvyri pe oporanduva itambere'ia rehe. ³⁶ Gwendu ga he'yive'ga kwavame onhipyvō onhimongyavo. A'ero ga ei:

—Maraname ġa kwaġakwavi?

³⁷ A'ero ga ei ga pe:

—Jesus'ga kwavi kiro Nazarépeve'ga.

³⁸ A'ero ga onhi'ġa mondoi tanhirendu ti Jesus'ga javo.

—Jesus! Nde ko Daviva'ea rymyminoru! ei ga.

Nahā ga ei Jesus'ga pe. A'ereki ga e'i ovytyeri pe: “Jesus'ga pe Tupana'ga e'i eko ti ġanduvihavuhuhetero javo.”

—Ji poko ti! ei ga Jesus'ga pe.

A'ea ga ei tanhimboheakwa katu ti ga opopoakara pyvō javo.

³⁹ A'ero tenondeve'ga ei ga pe:

—Epi! ei ġa ga pe tonhi'imbi ga javo.

Koji'i ga onhi'ġa mondoi reki.

—Daviva'ea rymyminoru ji poko ti! ei ga Jesus'ga pe.

⁴⁰ A'ero Jesus'ga pytai ga reruruka ojipyri. Ga rurame Jesus'ga ei ga pe:

⁴¹ —Marā po ti ji nde rerekoi nehē? Gara nde erepota?

A'ero ga ei:

—Ji mboheakwa katu jipojykaharetero, ei ga.

⁴² —Ehepia ti a'ero! ei Jesus'ga ga pe. Erejiko nde ji rehe. Nurā nde reakwakaturu kiro, ei Jesus'ga.

⁴³ Kotihī hete ga hepiagi a'ero. Ogowo Jesus'ga rupi ga Tupana'ga mbohetei.

—Ndepyry hete nde ji ve, ei ga Tupana'ga pe.

Pevove'ga na jitehe ġa ei gareakwakatua repiagame:

—Ndepyry hete nde ga mboheakwakatuavo! ei ġa Tupana'ga pe onhimongyavo.

19

Jesus'ga Zaqueu'ea pavēi

¹ Kiro Jesus'ga hoi ovahema cidade de Jericó pype ogwovo mbytera rupi. ² Pevo Zaqueu'ga ruvi itambere'ia mono'ōhara'ġa nduvihava'ga. Imbate hete ko ga. ³ Ga Jesus'ga repia pota. “Marā po ga rekoi?” ei ga ovytyeri pe. Zaqueu'ga vyvive. Nurā ga ndohepiagi Jesus'ga he'yive'ga ga mbotyvahivame. ⁴ Nurā ga nhani ġa pyvō okwava ogwovo ġa nenonde ojupia i'yva rehe amoreira rehe. “Avo hugwi po ti ji Jesus'ga repiagi nehē,” ei ga ovytyeri pe. A'ereki Jesus'ga okwa ġwerī i'yva pyvō.

⁵ Ovahemame Jesus'ga rovvavuri Zaqueu'ga koty ga repiaga javo ga pe:

—Zaqueu! Haite! Ejy! Aġwamo ji tapyta neronga pype, ei Jesus'ga.

⁶ Kotihī ga jyvi i'yva hugwi a'ero gworygworyvamo Jesus'ga rehe ga rerogwovo ġwonga pype. ⁷ A'ea ojipe'ga ndopotaruhui onhimongyavo. A'ero ġa ei:

—Maranameuhū okote'varuhuve'ga rongga pype Jesus'ga oki opytapota pevo?

⁸ Aerē Zaqueu'ga ami onhi'ġa nhandepojykaharete'ga pe Jesus'ga pe.

—Ji rendu jipojykaharetero, ei ga Jesus'ga pe. Ambohovaja ti nhimbatepava imondovo hovajara imbatere'yve'ga pe nehē. Ji ojipe'ga moandyandyi ipyhygahyavo ġa hugwi ikwehe. Kiro po ti ji imondoa'javi ġa pe a'ero nehē. Po ojipeji mbatera ji apyhygahy ġa hugwi, a'ero po ti ji imondoi quatro ġa pe nehē. Nahā po ti ji imondoa'javi koji'i hete ġa pe nehē, ei ga Jesus'ga pe.

⁹ —Zaqueu, ei Jesus'ga ga pe. Aġwamo pe pejiko ji rehe, ndehe nenongapypeve'ga pavēi, imomboruka ji ve pejikote'varuhua pe hugwi. Orombojikoguka ji jijihe. A'ereki nde ko Abraāova'ea rakykwepohara no, ei Jesus'ga Zaqueu'ga pe. ¹⁰ A'ereki ji ajo vyva koty taheka ti ji vvyakotyve'ga imombo'a ġandekote'varuhua ġa hugwi ġa mbojikoguka jijihe javo. Kiroki ġa ndogwerekoi gwepiakatuhara'ġa oka'nhyve'ga ja – ġandekote'varuhua ti ji tamombo, a'e ji jijioa vvyakotyve'ero vyagipeva'ero no, ei Jesus'ga.

Huvihava'ga omondo oitambere'ia dezve'ga pe

(Mateus 25.14-30)

¹¹ Ga ġwenduvame ga imombe'ui ojo'java'ea. A'ereki ga uhu ġwerī Jerusalém me. Omombe'u katu ga ġa pe. A'ereki ġa e'i ovytyeri pe: “Nambegwei po ti Tupana'ga oko vvyakotyve'ga nduvihavuhuhetero Jerusalém me ore pyri nehē,” ei ġa hepiapota. ¹² Nurā Jesus'ga ei ġa pe:

—Marā po ti hekoi vvyakotyve'ga pe ġa erame Tupana'ga nhanderuvihavuhuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea, ei Jesus'ga.

Huvihava'ga hoi paivouhu ojipe'ga gwyri pe. A'ereki ga e'i: "Pevove'ga huvihavuhu'ga ti te'i ji ve eko ti kiro ejigwyrive'ga nduvihavuhuro javo," ei ga.

¹³—Ohoa renonde ga ga mbuhurukari ojipyri dezve'ga ojipyri'ga. Ga pe ga imon-domondoi ojipeji itambere'ia ga ndetakwera'ja tomohe'yjuhu ti ga ji ve javo. A'ero ga ei ga pe: "Pepyhyphy ti mbatera nhiitambere'ia pyvõ. Aerè ti pema'ema'ẽ mbatera itambere'ia pyhyga koji'iva'ea. Nahanahã ti peporavyky nhiitambere'ia pyvõ koji'iva'ea imono'ono'oga aerè imbuhua ji ve," ei ga ga pe.

—Kiro ga hoi ga hugwi a'ero ogwovo paivouhu ojipe'ga gwyri pe, ei Jesus'ga.

¹⁴—Gagwyrive'ga noarõhetei ga. Nurã ga ei: "Tokoyme ti ga oreruvihavuhuro. Jararamo nhande xaho ga reviri javo a'ea huvihavuhu'ga pe," ei ga. A'ero paivouhu ga hoi ovahema imombe'gwovo huvihavuhu'ga pe novã. ¹⁵A'ereki ga e'i jipe ga pe eko ti ganduvihavuhuro javo.

—A'ero ganduvihavuhuro ga jivyri paivouhua hugwi ua ogwyrive'ga. Ovahemame kiro ga ojipyri'ga mbuhurukari ojipyri – kiroki ga pe ga omondo ojipeji oitambere'ia. A'ereki ga e'i ovyteri pe: "Maramomi kiro nhiitambere'ia ga imbohe'yjukurame? Koji'iva'ea po ga ipyhygi ji ve jirakykweri," ei ga ovyteri pe, ei Jesus'ga.

¹⁶—Kiro gapyri'ga ruri ga pyri javo ga pe: "Jipojykaharetero nde erembuhu ji ve ojipeji itambere'ia ikwehe'i. Ikwepygame ji ipyhygi dez," ei ga.

¹⁷—A'ero ga ei ojipyri'ga pe: "Ereporavyky katu nde! Ndepyry nde eporavykykatuavo ji ve. Ojipeji te nde erembohe'yjuhu ji ve. Pevo ko dez cidades teni. Akojapeve'ga nduvihavamo ti eko kiro," ei ga ojipyri'ga pe.

¹⁸—Kiro ojipe'ga gapyri'ga ruri ga pyri javo ga pe: "Jipojykaharetero nde erembuhu ji ve ojipeji itambere'ia ikwehe'i. Ikwepygame ji ipyhygi cinco," ei ga.

¹⁹—A'ero ga ei ojipyri'ga pe:

—"Kwa. Pevo ko cinco cidades teni. Akojapeve'ga nduvihavamo ti eko kiro," ei ga ojipyri'ga pe.

²⁰—Kiro ojipe'ga gapyri'ga ruri ga pyri javo ga pe: "Jipojykaharetero nde erembuhu ji ve ojipeji itambere'ia ikwehe'i. Ehepia neitambere'ia – akoja jitehe!" ei ga opojykahara'ga pe. "Auvã ji neitambere'ia tapy'ynhapira pyvõ hepiakatuavo. ²¹A'ereki ji akyhyji nde hugwi. A'ereki nde netiruahũ. Nde ndereporavyky. Emo nde erepyhy ojipe'ga hugwi ejive. Nde neretymi. Emo nde eremondoro ojipe'ga nemitymipyra ejive," ei ga opojykahara'ga pe.

²²—A'ero ga ei ojipyri'ga pe: "Ereko te'varuhu nde! Oja nde rehe nde ero gwaramo ji ve. Nde tuhẽ ere ji ve: 'Netiruahũ nde ipyhyga ejive eporavykye'yma. Nde neretymi. Emo nde eremondoro ojipe'ga nemitymipyra ejive.' Nahã nde ei ji ve. Nde ji kwahavipe ji imondorame nhiitambere'ia nde ve embohe'yi ti javo. ²³Maraname nde neremondoi nhiitambere'ia ikwepykara'ga pe banco pype? A'ero imbuhu'ragirẽ ojipe'ga pe po ga ombuhu koji'iva'ea nde ve ramo. Nahã po nde herekoi nhiitambere'ia jirakykweri ramo. A'ero jirura'javame po ji ipyhyga'javi nde hugwi nhiitambere'ia koji'iva'ea reheve ramo," ei ga ojipyri'ga pe, ei Jesus'ga.

²⁴—Ga pe – kiroki ga o'ã ga pyri – ga pe ga ei: "Pepyhy nhiitambere'ia ga hugwi imondovo akoja'ga pe – kiroki ga ombohe'yi nhiitambere'ia nahã herekovo dez itambere'ia," ei gapyjykahara'ga, ei Jesus'ga.

Kiro Jesus'ga renduve'ga ei Jesus'ga pe:

²⁵—Tere'ei na orepojykaharetero. Gwereco jipe ga dez itambere'ia.

²⁶A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—A'e ji pe me: Kiroki ga gwereco a'ea pyvõ oporavykypota ji ve – ga pe po ti ji koji'iva'ea imondoi toporavyky ti ga a'ea pyvõ javo, ei Jesus'ga. Kiroki ga ndogwereco gwerevi oporavykypotare'yma – aru po ti ji ga hugwi a'ero toporavykya'javyme ti ga ji ve javo, ei Jesus'ga.

²⁷—Nurã gapyjykahara'ga ei javo ojipyri'ga pe, ei Jesus'ga. Koji'iva'ea ga ei javo: "Nhiarõe'ÿve'ga – kiroki ga ndopotari tokoyme ti ga nhanderuvihavuhuro javo ji ve – peho ti ga nderua avo ga jukavo jirovai pyteri pe," ei ga, ei Jesus'ga.

A'ea Jesus'ga imombe'ui ga pe ojo'java'ea.

*Jesus'ga ovahẽ Jerusalém me Domingo dos ramos
(Mateus 21.1-11; Marcos 11.1-11; João 12.12-19)*

²⁸Imombe'urẽ ga hoi ga nenonde taho ji Jerusalém me javo. ²⁹Ogwovo ga vahemi cidades'ia kotyi ve. Mokõi cidades'ia teni pevo. Ojipea ko Betfagé. Ojipea ko Betânia. Ohĩ cidades'ia vvytyra rembeyvyri pe monte das Oliveiras rembeyvyri pe.

Kiro ga ei mokonha'ga pe gwemimbo'ehara'ga pe ga mondouka.

³⁰ —Peho ti cidade'i pe pendovai pyteripeva'e pe, ei Jesus'ga. Pevahemame po ti pe hepiagi yuhua'javuhuva'ea ra'yra jumentinho nehē. Ojugwa ga imo'ama yva rehe pevo. Ahe ndohoi ve i'arimo. Pekwahara ti herua avo. ³¹ Po ti ga ei pe me nehē: “Maraname pe ikwaharavi?” Po ga ei na, a'ero ti pe'ji ga pe: “Gaha – kiroki ga pe nhande ei nhandepojkaharete'ga – gaha e'i: ‘Tareko'ā ti ji taho ti ji i'arimo javo.’” Nahā ti pe'ji ga pe imbuhuruka, ei Jesus'ga ga pe.

³² —Kwa, ei ga. Ogowo ga vahemi hepiapava garemimombe'ua.

³³ Ga jumentinho kwaharavame ijara'ga ga ndepiagi. A'ero ijara'ga ei:

—Maraname pe ikwaharavi ta'yra?

³⁴ A'ero ga ei:

—Gaha – kiroki ga pe nhande ei nhandepojkaharete'ga – gaha e'i: “Tareko'ā ti ji taho ti ji i'arimo javo.”

—Kwa, ei ga.

³⁵ Jesus'ga pe ga heruri a'ero herovahema. Oapoa tapy'ynhapira i'arimova'ea ga heropori inoga ikupepytera rehe eho i'arimo javo Jesus'ga pe. A'ero ga hoi i'arimo. ³⁶ Kiro ta'yra ga rerohoi pea rupi. Ga rerohorame ga heroporopori opira i'arimova'ea pea rupi imbokat-uavo pehea ga pe. Nahā ga Jesus'ga mbojiroviari ga rerua nhandervihavuhuhete'ga kiro u javo.

³⁷ Nahā Jesus'ga rerohoi pea rupi ga rerogwovo vvytyra hugwi ga rerojyva gwerī monte das Oliveiras hugwi. Nahā ga roovahemi gwerī Jerusalém me. A'ea rupi garemimbo'ehara'ga ndoryndoryvamo Tupana'ga mboheteavo he'yjuhuvē'ga. Hahyahi hete ganhi'iga ga erame ga mboheteavo garemimonhimomb'y'aheteva'ea rehe nhaporemō gapopoakara rehe gwembiepiaga rehe nhaporemō. ³⁸ Ga e'i:

—“Ga pe ti nhandepojkaharete'ga tomombyry!

A'reki nhandepojkaharete'ga ga mbuhuruka avo eko ti ganduvihavuhuhetero javo ga pe,” ei ga.

“U katu yvagipeve'ga py'a ga rehe.

Timbohete ti Tupana'ga yvagipeheteve'ga!” ei ga.

³⁹ He'yive'ga pyteri pe fariseus'ga oko. Ndototari jara'ga Jesus'ga remimbo'ehara'ga erame ganhi'iga ga erame ga mboheteavo. Nurā ga ei Jesus'ga pe:

—Ahembo'eharamo emombi ti neremimbo'ehara'ga, ei fariseus'ga.

⁴⁰ A'ero Jesus'ga ei fariseus'ga pe:

—A'e ji pe me: Po ga ji mbohete'pigi jave'yma, a'ero hahyahi po ti ita nhi'iga a'ea tuhē i'erame ji mboheteavo nehē, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga ojehe'o Jerusalém rehe ipypeva'ea rehe

⁴¹ Kiro Jesus'ga vahēgwerī cidade de Jerusalém me. Hepiagame ga jehe'oi hehe ipypeve'ga ndehe no. ⁴² Ojehe'gowo ga ei:

—Jerusalémmeva'ero po agwamo vehevi pe pemongiuka Tupana'ga nhi'iga pejipype ramo nahā imbaragwahava pepy'a nogatua rehe ramo. A'ea ji apota novia. Emo pe napehendukatui. A'ero kiro pepy'a nogatua onhimiva'ea pe me, ei Jesus'ga.

⁴³ —Aerē po ti pearōe'yve'ga picidade apēi yja japovo hovapiaramo picidade rekihyama nehē. Nahā po ti ga pe atimani pe mohemukare'yma jugwi otavuka pe me nehē, ei Jesus'ga.

⁴⁴ A'ero po ti ga imondurupavi picidade pe moka'nhymbava ipype nehē. Ndojikojikoga'javi ita ojogwehe penonga rehe ita apopyra rehe. Tupana'ga ji mbuhuruka pe pyri emombo ti gandekote'varuhua ga hugwi javo. Emo pe napemomborukari ji ve pejikote'varuhua pemongiukare'yma Tupana'ga nhi'iga pejipype penhimombaragwahapotare'yma pepy'a nogatupotara rehe. Nurā po ti ga pe moka'nhymbavukari ga pe nehē, ei Jesus'ga.

Jesus'ga omo'emba ahe ahejatykahavuhua hugwi

(Mateus 21.12-17; Marcos 11.15-19; João 2.13-22)

⁴⁵ Kiro Jesus'ga hoi oje'yja'ga jatykahavuhu pe Tupana'ga mbohete'hai pe ovahema. Pevo okara hugwi mytu'ēva'ea hugwi ga ga mo'embavi ima'ehara'ga ipyhyhara'ga ndeheve – kiroki ga oma'ē mbatera ipyhyga pevo ojatykahavuhua pyri. ⁴⁶ Ga pe ga ei:

—Ymyahū Tupana'ga ei ikwatijaruka hako:

“Tonhi'ī ti ga ji ve nhironga pype vyva koty ji mboheteavo,” ei Tupana'ga hako, ei Jesus'ga ga pe.

—Pe ki a'e te pe'ji pejohupe: “Timoandyandyjuhu ti ga ikwepykwepyga mbatera pyvō Tupana'ga ronga pype,” pe'ji pe, ei Jesus'ga. Nahā pe Tupana'ga ronga mongoukari ipromive'ga nduhavamo, ei Jesus'ga ikwepykara'ga pe.

⁴⁷ Nane'yami Jesus'ga judeus'ga mbo'embo'ei gajatykahavuhua pype. Emo ikwava'ehara'ga nduvihava'ga ojuka pota Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pavēi huvihava'ga pavēi no.

48—Maramarã po ti nhande ga jukai nehê? ei ãa ojohupe.

Ndohekatui ãa gajukahava rehe. A'ereki pevove'ga ãwendu pota hete Jesus'ga nhi'iga ov'y'aheteavo ga rehe onhimongyavo.

20

Ma'ga nde mbuhurukaruho avo? ei ahe Jesus'ga pe

(Mateus 21.23-27; Marcos 11.27-33)

¹ Aerê Jesus'ga ãa mbo'ei gajatykahavuhua pype templo pype. Omombe'u katu ga ãa pe pyryva'ea onhimombe'ua. Ga nhi'igame uhu ikwava'ehara'ãa nduvihava'ãa judeus'ga mbo'ehara'ãa pavêi xava'eve'ga pavêi no. ² Jesus'ga pe ãa ei:

—Emombe'u ti ore ve. Ma'ga nde mbuhurukaruho avo nahanahã ti eko javo? Ma'ga e'i a'ea nde ve? ei ãa Jesus'ga pe.

³ A'ero Jesus'ga ei ãa pe:

—Ji nhi'ipondekwa ti imombe'gwovo ji ve. ⁴ Ma'ga ombuhuruka João Batistava'ea? A'ero ga ãa mobatiza okovo garemimbotarimova'ea rupi. “Tupana'ga yvagipeve'ga ombuhuruka ahe,” pe'ji po pe. “Yvyakotyve'ga ombuhuruka ahe,” pe'ji po pe. Marã pendeaporigita a'ero naerũ? ei Jesus'ga ãa pe.

⁵ A'ero ga ega'ei ojohupe:

—Po ti nhande ei: Tupana'ga ombuhuruka ahe, a'ero po ti Jesus'ga ei nhande ve nehê: “Maraname pe ndaperoviari João Batistava'ea nhi'igawera naerũ?” Nahã po ti Jesus'ga ei nhande ve nehê. ⁶ Po ti nhande ei: Yvyakotyve'ga ombuhuruka João Batistava'ea, a'ero po ti nhandegwyrive'ga henduvi nhanenhi'iga imombomombo ita nhande rehe nhande jukavo ipyvõ nehê. A'ereki nhandegwyrive'ga e'i ovyvteri pe: “João Batistava'ea ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharamo. Tupana'ga ahe mbuhuruka nhande pyri. A'iti a.” Nahã nhandegwyrive'ga heroviari javo ahe ve ovyvteri pe, ei ãa ojohupe.

⁷ Nurã ãa ei Jesus'ga pe:

—Ma'ga po ombuhuruka João Batistava'ea? Ma'ga e'i ga pe, a'ero ga omobatiza ãa? Ndorokwahavi, ei ãa javo tehe ga pe.

⁸ A'ero Jesus'ga ei ãa pe:

—Ji po ti na jitehe namombe'ui ga pe me a'ero nehê—kiroki ga ji mbuhu avo ji rerekovo—gaha po ti ji namombe'ui pe me nehê, ei Jesus'ga.

Garemitymipyra repiakatuhara'ga okote'varuhuve'ga

(Mateus 21.33-46; Marcos 12.1-12)

⁹ A'ero pevove'ga pe Jesus'ga imombe'ui ojo'java'ea. Ga mbo'eavo ga ei:

—Akwaimbae'ga itymi yhypoa'javuhuva'ea uva'yva ko pe, ei Jesus'ga. Aerê ga ei ojipe'ga pe: “Pehepia katu ti nhiremitymipyra jikohoa. A'ero jykyhava rupi he'yjuhu po ti yva'ia peapoaramo ikwepykavamo a'ero nehê. He'yjuhu po ti yva'ia jiapoaramo a'ero nehê no,” ei kohoa jara'ga ãa pe.

—“Pyry,” ei ãa. A'ero ãa pytai ko pe hepiakatuavo ga pe, ei Jesus'ga.

—Paivohu kohoa jara'ga hoi a'ero mbaigwehu po ti jijivyra'java nehê javo, ei Jesus'ga.

¹⁰ —Aerê kiro jykyhava reki, ei Jesus'ga. A'ero kohoa jara'ga ei ojiprive'ga pe: “Eho ti ãa pyri nhiremitymipyra repiakatuhara'ga pyri. Toyky ti ãa yva'ia imbuhuruka jiapoãa ji ve,” ei ãa.

—“Kwa,” ei ãa. Ogwovo ga vahemi ãa pyri imombe'gwovo ganhi'iga ãa pe.

—Emo ãa nomondopotari yva'ia ga pe ga nupanupamo ga mondovo ojihugwi. Gapojate oho ãa hugwi a'ero.

¹¹ —Aerê kohoa jara'ga ojipe'ga mondoi ojiprive'ga togweru ti ga yva'ia ãa hugwi javo novã. A'ero gapyrive'ga hoi. Ga vahemame pevo garemitymipyra repiakatuhara'ga ga nupanupãi ojigwaraita ga rehe ga mondovo ojihugwi. Gapojate oho ãa hugwi a'ero.

¹² —Aerê kohoa jara'ga ojipe'ga mondoi ãa pyri novã ojiprive'ga. Gapyrive'ga vahemame ãa pyri ãa ga kyti ga mu'umu'uma ga momboa.

¹³ —A'ero kohoa jara'ga ei: “Marã po ti ji nhiremitymipyra repiakatuhara'ga ndereko'i? Amondo po ti ji jira'yra'ga ãa pyri nhiremia'nguhete'ga nehê. Po ti ãa ga rerekokatui imondovo ga pe ga repiagame nehê,” ei ãa gwa'yra'ga mondovo novã.

¹⁴ —Ogwovo gara'yra'ga vahemi uva'ga remitymipyra repiakatuhara'ga pyri. Gara'yra'ga repiagame ãa ei ojohupe: “Avova'ea ko gayvyaãwama. Tijuka ti ãa. A'ero po ti nhande tireko pa yvya nehê,” ei ãa.

¹⁵ —A'ero ãa gara'yra'ga mombori kohoa hugwi ga jukavo, ei Jesus'ga imombe'gwovo. Marã po ti kohoa jara'ga ãa ndereko'i a'ero nehê? ¹⁶ Ovahê po ti ãa onhimitymipyra repiakatuhara'ga moka'nhymbava gwa'yra'ga repyga nehê. A'ero ga ojipe'ga mongoi gwemitymipyra repiakatuharamo, ei Jesus'ga.

Jesus'ga nhi'iga renduvame pevove'ga ei:

—Po ti na rüi nehê hamo!

¹⁷ Ga ndepiaheteavo Jesus'ga ei ga pe:

—Nahâ tuhê po ti nehê. Tupana'ga rembikwatijarukara e'i:

“Onga apohara'ga japoramé onga ita apopyra hepiagi ojipeji ita.

A'ea ga imombori ipo'ru'e'yma tiruahû javo jupe.

Aerê akója jitehe hekoi huvihavamo jara hohe

opyryhetero onga pyhykatuavo.”

A'ea ikwatijaripyra e'i, ei Jesus'ga oarôe'yma mombe'gwovo ga pe.

¹⁸ —Kiroki ga o'a akója rehe ita rehe – gahâ po ti onhika'mbika'mbi nehê, ei Jesus'ga. Po ti akója ita ihiri ga ndehe nehê, a'ero po ti ita ga ka'mbika'mbigi ga mongu'ihuavo nehê.

A'ea Jesus'ga ei ikwahavuka oarôe'yve'ga mbote'vara.

Césarva'ea rembiapoa itambere'ia

(Mateus 22.15-22; Marcos 12.13-17)

¹⁹ A'ea rupi ga ei ojohupe Jesus'ga mombe'gwovo judeus'ga mbo'ehara'ga ikwava'ehara'ga nduvihava'ga pavêi. Ga arôe'yma ga ei:

—Jesus'ga nhande mombe'u o'ete'varuhuavo nhande ve imombe'urame ojo'java'ea peko akója'ga ja javo nhande ve, ei ga.

Nurâ ga Jesus'ga pyhypotarahivi kiro. Emo ga okyhyji pevove'ga hugwi. A'reki pevove'ga oarô hete Jesus'ga onhimongyavo ga ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga javo.

²⁰ Nurâ gambo'ehara'ga ikwava'ehara'ga nduvihava'ga pavêi Jesus'ga rapekouhui okovo ganhi'iga rerójiyi pota. Ojipe'ga pe ga enhimimi:

—Peho ti Jesus'ga pyri ga renduva. Pekokatu'â ti ga pyri tokwahavyme ti ga omoandyandyja. Po ti ga nomombe'ukatui a'itiheteva'ea, a'ero po ti ore ga mbotegwetei ga mondovo governador'ga pyri nehê. A'ero po ti ga ga pyhygukari ga rerekovo nehê, ei ga ga mondovouka Jesus'ga pyri.

—Kwa, ei ga ogwovo.

Ovahê ga Jesus'ga pyri. ²¹ Kiro ga ei Jesus'ga pe:

—Hupi hete nde eremombe'u orembo'eharamo. A'itituhêva'ea rehe nde ore mbo'e. A'ea rehe jate nde rekoi ekyhyjie'yma ojipe'ga hugwi ekoe'yma huvihava'ga ndehe jate. Nderekoi nde embohetetehea rehe no. Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe nde ore mbo'e katu, ei ga Jesus'ga pe. ²² Marâ ndereaporoğita? César'gareheve'ga e'i: “Pemon-domondo ti itambere'ia César'ga pe nhanderuvihavuhu'ga pe ga imono'ogukarame,” ei ga. Mara'ngu po nde javo: “Timondo ti”? Mara'ngu po nde javo: “Timondoyme ti”? Marâi nde? ei ga Jesus'ga pe.

²³ Ojohupe ga ei:

—“Tapemondoi ti César'ga pe,” e po ti ga nhande ve nehê hamo, ei ga ojohupe. A'ero po ti nhande ga'eagwera mombe'ui César'ga pe nehê. A'ero po ti César'ga onhimonha'nga ga rehe nehê, ei ga ojohupe.

Jesus'ga ombaragwaha omoandyandyipotara rehe. Nurâ ga ei ga pe:

²⁴ —Pehepiuka ti ji ve itambere'ia moeda.

A'ero ga hepiukari ga pe. A'ero ga ei:

—Ma'ga ra'angava hehe? Ma'ga ndera ga okwatija inoğa hehe? ei Jesus'ga.

A'ero ga ei:

—César'ga ra'angava. Garera tuhê ga okwatija inoğa hehe.

²⁵ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Pemondoa'ja ti César'ga rembiapoa ga pe a'ero. Tupana'ga rembiapoa ki a'e te pemondoa'ja Tupana'ga pe, ei Jesus'ga ga pe.

Vvyakotyve'ga pe Jesus'ga ei Tupana'ga rembiapoa tonhimondo ti ga onhikwava'eğa ga pe javo.

²⁶ Hupi hete Jesus'ga imombe'ui tomondo ti ga César'ga pe javo. A'ero tegwete ga pe Jesus'ga moandyandyihava pevove'ga ga renduvame a'ero. Onhimomby'avo Jesus'ga nhi'iga rehe ga nonhi'iga'javi.

Ombogwerahavirê omanove'ga nahembirekoa'javi

(Mateus 22.23-33; Marcos 12.18-27)

²⁷ Kiro saduceus'ga nduri Jesus'ga pyri. Saduceus'ga ndogweroviari omanove'ga mbogwerahava. Ua ga ei ojohupe:

—Mara'ngu po ti Jesus'ga onhimbotegweteavouka nhande ve onhi'igame nehê?

A'ea ga ei ojohupe ua ovahema Jesus'ga pyri.

²⁸ Nde ko orembo'eharamo javo, ga ei Jesus'ga pe:

—Ymyahû Moisésva'ea okwatija hako tokwaha ti ga javo. Aherembikwatijara e'i:

“Po akwaimbae'ga irū'ga manoi ta'yre'yname gwembirekohēa pe, a'ero ti ga tahembireko hēa pavēi.

Ta'y ti ga hēa pe nhiirūva'ea togwerekō gwakykwepohara'ga javo.”
A'ea Moisésva'ea ikwatijari hako, ei ga Jesus'ga pe.

²⁹ Kiro ga imombe'ui omanove'ga Jesus'ga pe. Ga e'i:

—Ymya seteva'ea onhoirūva'ea hako, ei ga Jesus'ga pe. Ojihuvypyva'ea rembirekoro kako. Ndata'yri ahe kunhangwerava'ea pe. Aerē akwaimba'eva'ea manoi. ³⁰ A'ero aheakoindava rembirekoro aherembirekokwerava'ea pavēi oirūva'ea py'rovo Moisésva'ea nhi'po'ruavo. Ndata'yri ahe aherembirekokwerava'ea pe. Aerē ahe manoi no. ³¹ Na jitehe aheakoindava pe a'ero. Omano ahe ta'yre'yma aherembirekokwerava'ea pe, ei ga. Na jitehe jarava'ea onhoirūva'ea nhaporemo ahe rembirekoro aherembirekokwerava'ea pavēi. Ndata'ypavi reki seteva'ea aherembirekokwerava'ea pe. Omanomba ahe kako. Nahā ahe reko'i ojopy'ropy'rovo. ³² Aerē mbapavamo aherembirekokwerava'ea manoi kunhangwerava'ea kako, ei ga Jesus'ga pe.

³³ —Marā po ti a'ero nehē? ei ga Jesus'ga pe. Omanove'ga mbogweravame po ti Tupana'ga seteva'ea mbogweravi kunhangwerava'ea reheve nehē. Ma'ga nembirekoro po kunhangwerava'ea reko'i nehē ahe kwerava'javame nehē? A'ereki seteva'ea onhoirūva'ea hambireko kunhangwerava'ea pavēi, ei ga. Emombe'u ti ore ve. Marā po ti a'ero nehē? ei ga Jesus'ga pe.

A'ea ga imombe'utehei heroviare'yma gwaramo omanove'ga mbogwerahava.

³⁴ Kiro Jesus'ga ei ga pe:

—Avo vyva koty akwaimbae'ga nembirekoro. Ojipe'ga kunhangwera'ga mohembirekoi no. ³⁵ Jara'ga pe po ti Tupana'ga ei nehē: “Jihi a'e pe me: Pepyry pe. A'ero po ti ji pe mbogweravi omanove'ga mbogwerahava rupi pe mombytavo ji pyri nehē.” Nahā po ti Tupana'ga ei ga pe nehē. Gahā kirē nahembirekoa'javi nehē akwaimbae'ga kunhangwera'ga no. ³⁶ Tegwete gamanoa'java no. A'ereki ga oko Tupana'gapyrive'ga ja yvagipeve'ga ja. Yvagi pe Tupana'gapyrive'ga oko omanoe'yma. Na jitehe po ti Tupana'ga remimbogwerave'ga nomanoa'javi nehē no. Tupana'ga ra'yramo ga ndekoi Tupana'ga remimbogwerava'ero gwaramo, ei Jesus'ga.

³⁷ —Moisésva'ea vehevi imboukwahavi nhande ve ikwahavuka ahe mbogwerahava ikwatijarame i'yva mombe'ua ikaja pyteripeva'ea mombe'ua. A'ereki imombe'urame a'ea ahe okwatija javo:

“Tupana'ga ei: ‘Jihi ko Tupanamo.

Abraão'ga ji mbohete.

Isaque'ga ji mbohete.

Jacó'ga ji mbohete.’”

A'ea Moisésva'ea okwatija Abraão'va'ea manorē Isaquave'ea manorē Jacó'va'ea manorē. Ikwatijarame nahā Moisésva'ea ikwahavukari nhande ve ga okoji javo. ³⁸ A'ereki Moisésva'ea nde'i: “Tupana'ga ei: ‘Abraão'va'ea ji mbohete.’” A'ea rūi ahe e'i ikwatija. A'ereki Tupana'ga pe ga okoji. “Oko pa ga avuirama,” ei Tupana'ga ikwahava, ei Jesus'ga saduceus'ga pe.

³⁹ Kiro judeus'ga mbo'ehara'ga ei Jesus'ga pe:

—Ahembo'eharamo hupi hete nde nhi'igi ahe mbogwerahava mombe'gwovo, ei ga Jesus'ga pe.

⁴⁰ A'ero ga nhaporemo nde'ia'java'gwami tuhē Jesus'ga pe maramarā jave'yma. A'ereki ga okyhyji ga hugwi ga okwaha pa javo.

*Cristo'ga ko Daviva'ea rymyminoa ahepojkaharetea no
(Mateus 22.41-46; Marcos 12.35-37)*

⁴¹ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—He'yive'ga ei: “Cristo'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga ko Daviva'ea rymyminoa.” A'ea ga ei, ei Jesus'ga. Maraname ga ei a'ea ga pe? ⁴² A'ereki ymyahū Daviva'ea tuhē okwatija inoga livro de Salmos rehe. Ikwatijarame ahe ei hako:

“Tupana'ga e'i jipojkaharete'ga pe:

‘Eapy na'ē ji pyri jijohukoty rūi ekovo huvihavamo epytavo.

⁴³ Tamongo ti ji nearōe'yve'ga neremimbotarimova'ea rehe nehē,’ ei Tupana'ga,” ei Daviva'ea ikwatija hako, ei Jesus'ga.

⁴⁴ A'ea Daviva'ea ei imombe'gwovo Cristo'ga ko jipojkaharetero oko javo. Ga ko Daviva'ea rymymino'ga jate rūi naerū, ei Jesus'ga onhimombe'gwovo ga pe ga mbojapyakavo.

*Judeusva'ea mbo'eharava'ea onhimbohete tehe
(Mateus 23.1-36; Marcos 12.38-40)*

⁴⁵ Pevove'ga nhaporemo gwenduvame Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

⁴⁶—Penhimboko'i ti. Tapekoi ti judeus'ga mbo'ehara'ga ja. A'ereki ga onhimboheteuhu. Omongi pota ga opipukuhua tianderepia ti ga nhande mboheteavo javo. Ikatuuu ga pe ojipe'ga mbaragwahavame ga ndehe ima'ehai pe feira pe onhi'igatuavo ga pe orembo'ehara javo ga pe.

—Nhandejatykahava pype ga oapy nhanderuvihava'ga apykava rehe. A'ereki ga e'i ovyteri pe: “Tianderepia pa ti ga nhande mboheteavo,” ei ga. “A'ereki nhande ganduvihavuhetero xako.” Na jitehe ga ei ovyteri pe i'upota toryva jara'ga pyri toryva repiagame.

⁴⁷—Opojykaaahy ga mbatera aherembirekokwera'ga hugwi, ei Jesus'ga. Onhi'imbukuhu tehe ga Tupana'ga pe. Ovyteri pe ga ei: “Nhande renduvame po ti ojipe'ga ei nhande ve oarō hete ga Tupana'ga javo,” ei ga ovyteri pe. Nurā jate ga nhi'inhi'igi Tupana'ga pe ahe moandyandiyita, ei Jesus'ga. A'ero kaitu po ti hahy hete ga pe nehē, ei Jesus'ga ga pe.

21

Aherembirekokwerava'ea remimondoa
(*Marcos 12.41-44*)

¹ Kiro judeus'ga jatykahavuhu pe Jesus'ga imbateve'ga ndepiagi ga imondorame itambere'ia hyrua pype. ² Ga aherembirekokwera'hēa repiagi hēa imondorame oitambere'ia ipype imbatere'yvehēa. Mokōi itambere'ia hēa imondoi ipype duas moedas. ³ A'ero Jesus'ga ei:

—A'e katu ji nde ve: Kia aherembirekokwera'hēa remimondoa imbatere'yvehēa remimondoa koji'i pyri Tupana'ga pe ganemimondoa hohe pa. ⁴ A'ereki he'yiva'ea ga omombyta itambere'ia ojive imondorame Tupana'ga pe hyrua pype. Hēa ki a'e te mokoi'i te hēa herekoi itambere'ia. Hēa imondopavi reki oapoa ipype, ei Jesus'ga.

Judeusva'ea jatykahavuhua mondurupavagwama
(*Mateus 24.1-2; Marcos 13.1-2*)

⁵ Aerē ojipe'ga ei:

—Ikatu hete nhandejatykahavuhua ita apopyra. Omondo ga itauhua pyryva'ea japokaturame ymyahū. Ombojigwa ga ojatykahavuhua a'ea pyvō ojipea pyvō no timbohete Tupana'ga javo.

A'ero Jesus'ga ei:

⁶—Pehepia pe nhandejatykahavuhua avo. Aerē po ti ndojikojikoga'javi ojogwehe itauhua nehē. Omonduru pa po ti ga inoga nehē, ei Jesus'ga ga pe.

Hahyheteagwama Jesus'gareheve'ga pe
(*Mateus 24.3-14; Marcos 13.3-13*)

⁷ A'ero ga ei ga pe:

—Orembo'eharamo emombe'u ore ve, ei ga Jesus'ga pe. Maname po ti ga imondurugi nhandejatykahavuhua nehē? Marāva'ea po ti Tupana'ga hepiukari na'ē ahe-monhimomby'ava'ea nehē ikwahavuka nhande ve nehē? A'ero po ti nhande ikwahavi imonduruḡwerihava po ti kiro javo, ei ga.

⁸ A'ero Jesus'ga ei:

—Penhimboko'i ti! Tapenhimoandyjukari ti ga pe. Aerē po ti he'yjuhuve'ga uhu ji ra'āra'āteheavo javo nehē: “Jihi ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo. Kiro mbapava uhu ahemoka'nhymbahava a'ero,” e'i po ti ga o'mbero nehē, ei Jesus'ga. Tapehendukatui ti ga a'ero.

⁹—Aerē po ti ojipe'ga tavukari ojipe'ga pe nehē. Ojipe'ga po ti ndokopotari gwuvihavuhu'ga nhi'iga rupi nehē. A'ero po ti ga ndekoi ojogwehe nehē. Imombe'urame pe me ti tapenhimongyhyjiukari ga pe. Otavuka tuhē po ti ga nehē. A'ea rupi rūi po ti mbapavakotyva'ea nehē, ei Jesus'ga.

Ojipea Jesus'ga ei ga pe:

¹⁰—Gagwyriveve'ga po ti oko na'ē ojipe'ga gwyriveve'ga ndehe otavuka ga pe nehē. Ojipe'ga nduvihavuhu'ga po ti omondo ojigwyriveve'ga otavuka ojipe'ga nduvihavuhu'ga gwyriveve'ga pe nehē, ei Jesus'ga. ¹¹ Omyomyi po ti vyva avo nehē. Pevō po ti vyva imyimy nehē no, ei Jesus'ga. Ahā po ti ga pe mbatera avo nehē. Pevō po ti ty'ara ga jukai nehē no, ei Jesus'ga. Itetruamba po ti ga nehē. Opihipihi po ti ga karugwara ojohugwi nehē, ei Jesus'ga. Yvaga hugwi ahemongyhyjiva'ea jipiukari ikwahavukava'ea ahe mongyhyjiavo nehē, ei Jesus'ga.

¹²—A'ea renonde po ti ga pe pyhygi okote'varuhuavo pe me nehē. Ga po ti pe nderoahoahy pende'ya'ga jatykahai pe ipypeve'ga nduvihava'ga ndovai pyteri pe pe mondovouka cadeia pype nehē. Ga po ti pe nderohoukari huvihavuhu'ga ndovai pyteri pe nehē governador'ga ndovai pyteri pe no. Gandovai pyteri pe po ti ga pe nderohoukari

nehē timboja tehe ti ɣa ndehe jawo. Nahā po ti ɣa ndekote'varuhui pe me pejikoga ɣwaramo ji rehe nehē, ei Jesus'ga.

¹³—A'ea rupi po ti pe ji momba'ui ɣa pe nehē tojiko ti ɣa Jesus'ga rehe jawo. Nahā po ti pe pyryva'ea momba'ui ɣa pe nehē. ¹⁴Tape'ei na'ē ti pejiyvyteri pe: “Maramarā po ti nhande nhi'igi ɣa pe nehē?” A'ea ti tape'ei pevy'are'yma. Pe'ji ti kiro pejiyvyteri pe: “Ndiajapyakai nhande nhanenhi'iga rehe.” A'ea ti pe'ji, ei Jesus'ga ɣa pe. ¹⁵Jihi po ti akwahaheteuka pe me pe mbo'eavo nehē. Nurā po ti pe ekatui penhiarōe'ŷve'ga pe nehē. A'ero po ti ɣa ndipopoakari pe me pe nhi'igame nahā. Tegwete po ti ɣa'ete'varuhua penhi'iga pe nehē, ei Jesus'ga.

¹⁶—Penduva'ga vehevi po ti pe pyhygukari pey'ga vehevi peirū'ga vehevi pende'yja'ga vehevi. Kiroki ɣa ojikoty'a pe pavēi – ɣahā pe pyhyguka no. Ga nhaporemō po ti pe pyhygukari pe mondouka gwuvihavuhu'ga pe nehē. Jararamo pe ɣa pe jukauka nehē. ¹⁷Nahā po ti ɣa ndekopavi pe ndehe pe arōhete'e'yma nehē pendekoro ɣwaramo jireheva'ero, ei Jesus'ga.

¹⁸—A'ero po ti Tupana'ga pe pokogi pe moka'nhybavukare'yma ɣa pe nehē. Pe'ava vehevi po ti Tupana'ga hepiakatui nehē. ¹⁹Penhimboitaro ɣwaramo pejikoga ɣa rehe po ti pe ndekoi avuirama Tupana'ga pyri nehē, ei Jesus'ga.

Jesus'ga omombe'u Jerusalém mondurugawama
(Mateus 24.15-21; Marcos 13.14-19)

²⁰—Aerē po ti pe hepiagi soldados'ga cidade de Jerusalém atimaname nehē. Nahā po ti he'yjuhuve'ga tavukari Jerusalémmeve'ga pe nehē. A'ea repiagame po ti pe ikwahavi Jerusalém mondurugwerihava nehē, ei Jesus'ga. ²¹A'ero Judéiapeve'ga ti toka'nhy onhana vvytyruhu pe onhimima nehē xamanoyme ti jawo, ei Jesus'ga. Jerusalémmeve'ga ti toho Jerusalém hugwi nehē. Nhuhumeve'ga ti tokiyme Jerusalém me nehē xamanoyme ti jawo, ei Jesus'ga. ²²A'reki Jerusalém monduruga rupi po ti Tupana'ga jipygi nehē. Nahā po ti heki Tupana'ga nhi'ipo'ruavo pa ymyahūva'ea po'ruavo pa. A'reki ymyahū ga e'i ikwatijaruka nahanahā po ti ji jipygi nhiarōe'ŷve'ga ndehe nehē jawo, ei Jesus'ga.

²³—Iporia'i po ti ipuru'ave'ga a'ea rupi oka'nhypotaramē nehē. Iporia'i po ti ɣa nehē no – kiroki ɣa omoka'mbuka'mbu gwa'yra'ga nenonhapotaramē, ei Jesus'ga.

—Tiruahū hete po ti judeus'ga pe nehē. Ndukatui po ti ɣapy'a nehē. Onhimonha'nga hete po ti Tupana'ga okovouka ɣa ndehe nehē. ²⁴Judeus'garūive'ga pe ti Tupana'ga ɣa jukaukari nehē. Itakyhea'javuhuva'ea pyvō po ti judeus'garūive'ga jara'ga jukai nehē. Ga po ti opyhy jara'ga nderogwovo ogwyri pe nhaporemō nehē no. Nahanahā po ti ɣa ɣa mbokwaki'opavi Jerusalém hugwi nehē. A'ero Jerusalém ga imondurupavi nehē. Nahanahā po ti Tupana'ga Jerusalém rerekote'vate'varuhuukari judeus'garūive'ga pe nehē. Emo po ti aerē ɣa ndogwerekōa'javukari ɣa pe ɣa mombiguka nehē, ei Jesus'ga.

Jesus'ga rura'javagwama
(Mateus 24.29-31; Marcos 13.24-27)

²⁵—Aerē po ti ahemongyhyjiva'ea jipiukari okovo kwara rehe jahya rehe jaytata'ia rehe ikwahavuka nehē. A'ero po ti vvyakotyve'ga gwyripeve'ga py'a ndukatui nehē. Ndovy'arihu po ti ɣa nehē.

—Ipyambu paranauhūa nehē. Moubme hete po ti typepemuhūa nehē. A'ero po ti ɣa nhimomby'ai ikwahave'yma jawo nehē: “Maraname po?” e po ti ɣa.

²⁶—Ogwygwy po ti ipopoakava'ea vyagipeva'ea nehē, ei Jesus'ga. A'ero po ti vvyakotyve'ga mano'ātehei okyhyjiavo nehē. “Marā po ti nhande rekoji nehē?” e po ti ɣa onhimboko'iaivo nehē.

²⁷—A'ero po ti ɣa ji repiagi ji rura'javame vyagatiga pyteri pe nehē vvyakotyva'ero vyagipeva'ero. Jipopoakara po ti ɣa gwepia nehē no. Nhirendy'jandy'java po ti ɣa hepiagi nehē no jikatuhe'tea, ei Jesus'ga. ²⁸Ahemongyhyjihava ugwerirame Tupana'ga po ti pe mbopiro'ygweri pendekote'varuhua hugwi nehē. Nurā po ti pepo'ā pejavavua tahepia ti ji Jesus'ga rura jawo pejoryjoryvamo nehē, ei Jesus'ga ɣa pe.

Figo'yva figueira ahe mbo'e
(Mateus 24.32-35; Marcos 13.28-31)

²⁹Kiro Jesus'ga ɣa mbo'ei ojo'java'ea pyvō. Imombe'gwovo ga ei:

—Pekwahava'ja ti figo'yva ojipea'yva reheve nhaporemō. ³⁰Enhunhame huangyra pe tuhē pe'e hepiaga: “Kwaria ɣweri kiro,” pe'e pe. ³¹Na jitehe hepiagame akoja ahemongyhyjiva'ea po ti pe ikwahavi nehē, kiro Tupana'ga oko ɣweri vvyakotyve'ga nduvihavuhuhetero jawo, ei Jesus'ga imombe'gwovo ɣa pe.

³² —Imombe'ukatuavo ji ei pe me, ei Jesus'ga. Aḡwamove'ga ndekojirame po ti akoja ihopavi japiavo, ei Jesus'ga. ³³ Opa po ti yvaga yvya pavēi nehē. Nhinhi'iga po ti ndopavaḡwami opopokapige'yma okovo a'itituhēva'ero avuiramama nehē, ei Jesus'ga.

Ji mboha'u ti, ei Jesus'ga

³⁴ —Penhimboko'i ti ite'varuhuva'ea hugwi pejikokatuavo ji mboha'uva. Tape'ui ti ahemboheagwryryva'ea pejigwojigwovo torvyi pe. A'ereki i'urame ahe ndojapyakakatui jirura'java rehe. Tape'ei ti pejiyvvyteri pe: “Maramarā po ti nhande rekoi nehē?” Tape'ei ti na. Tapejapyakauhui ti pejihe mbatera rehe no. A'ereki hehe pa pejapyakauhurame pe naphimboko'i ji mboha'uve'yma. Naname po ti ji pe mo'maḡi a'ero ji rurame pendekote'varuhua repiaga nehē. ³⁵ Nahā po ti vvyakotyve'ga pe nhaporemo ḡa ji mboha'uve'yname. Noka'nhyimi ḡa ji hugwi jirura'javame nehē, ei Jesus'ga.

³⁶ —Penhimboko'i ti ite'varuhuva'ea hugwi pejikokatuavo ji mboha'uva. Pe'ji ti Tupana'ga pe jipi nehē: “Ore mbopopoaka ti toromboita ti oroka'nhyima hahyva'ea hugwi nehē aerēva'ea hugwi nehē. Ore mbopopoaka ti torepoyja hete ti oro'ama Jesus'ga rovai pyteri pe orokoheteavo ḡwaramo ganhi'iga rupi.” Nahā ti pe'ji Tupana'ga pe jipi nehē, ei Jesus'ga vvyakotyva'ero vvyagipeva'ero no.

³⁷ Nane'yimi arimo Jesus'ga ḡa mbo'ei ḡajatykahavuhua pype templo pype. Ypytuna nanani ga hoi Jerusaleḡm hugwi ogwovo vvytyri pe monte das Oliveiras pe opytavo pevo vvytunimo. ³⁸ Ypyhajive ojatykave'ga uhu pa ga pyri ojatykahavuhua pype tihendu ti ganhi'iga javo.

22

Ojuka pota ahe Jesus'ga

(Mateus 26.1-5; Marcos 14.1-2; João 11.45-53)

¹ Kiro judeus'ga japoi ḡweri toryya – kiroki toryya pe ḡa ei: Páscoa. Toryvy pe ḡa i'ui pāo ndovuriva'ea. ² Ikwava'ehara'ga nduvihava'ga e'i judeus'ga mbo'ehara'ga pavēi:

—Marā po ti nhande Jesus'ga jukaukari nehē?

Nahā ḡa ei novīa. Emo ḡa okyhyji ojatykave'ga hugwi. A'ereki ojatykave'ga oarō hete Jesus'ga onhimongyavo.

Judasva'ea e'i apyhyguka Jesus'ga javo

(Mateus 26.14-16; Marcos 14.10-11)

³ Kiro Satanās'ga Judasva'ea poykai. Judas Iscariotes, ei ḡa ahe ve. Ahe ko Jesus'ga remimbo'eharava'ea dozeve'ga pyteripeva'ea novīa. ⁴ Judasva'ea hoi Jesus'ga hugwi ogwovo ikwava'ehara'ga nduvihava'ga pyri guardas'ga pyri no – kiroki guardas'ga gwepia katu judeus'ga jaty kahavuhua. Ovahemame ḡa pyri ahe ei ḡa pe:

—Tapyhyguka ti ji Jesus'ga mondovouka pe me. Marā po ti a'ero nehē?

A'ea ahe ei ḡa pe ḡa monhi'iga a'ea rehe. ⁵ Horyory ḡa ahe renduvame. A'ero ḡa ei ahe ve:

—Toromondo ti itambere'ia nde ve a'ero.

⁶—Kwa, ei ahe. Apyhyguka po ti ji ḡa pe me nehē, ei ahe herogwovo.

Aerē ahe ei ovytyeri pe gweaporogitaro: “Maragatu po ti ji Jesus'ga rerekoukari ga pyhygauka ḡa pe ojatykave'ga ndakykweri nehē?” ei ahe ovytyeri pe.

Garemimbo'eharava'ea oapo mbatera Páscoa rupi

(Mateus 26.17-25; Marcos 14.12-21; João 13.21-30)

⁷ Aerē kiro toryya Páscoa. A'ea rupi jitehe nanani judeus'ga i'ui pāo ndovuriva'ea. A'ea rupi jitehe ḡa ojuka mbatepyryva cordeiro. ⁸ Nurā Jesus'ga ei Pedro'ga pe João'ga pe no:

—Peho ti imboavujikwea mbatera nhande ve ti'u ti Páscoa rupi, ei ga.

⁹ A'ero ḡa ei ga pe:

—Mome po ti ore hoi mbatera mboavujikwea nehē?

¹⁰ A'ero ḡa ei ga pe:

—Ji rendu ti. Peho ti cidade pe. Pe horame po ti akwaimbae'ga pe novatī yhya rerua yhya reruhava pype nehē. Peho ti ga reviri. Ga horame onga pype ti peho ga reviri ipype no. ¹¹ Pe'ji ti onga jara'ga pe: “Nhanembo'ehara'ga ei nde ve: ‘Mome po hyrua ruvi? Ta'u ti mbatera ipype nhiremimbo'ehara'ga pavēi Páscoa rupi,’ ei nhanembo'ehara'ga nde ve.” A'ea ti pe'ji ga pe, ei Jesus'ga. ¹² A'ero po ti ga hepiukari pe me hyruhua i'ukava ruhava onga jo'ari pe nehē. Pevo ti pemboavujikwe.

A'ea Jesus'ga ei Pedro'ga pe João'ga pe ḡa mondovo.

¹³ A'ero ḡa hoi cidade pe hepiapava garemimombe'ua. A'ero ḡa japoi mbatera imboavujikwea Páscoa rupi okovo Jesus'ga nhi'iga rupi. A'ero Jesus'ga hoi pevo no ovahema.

Jesus'ga omondo ahe ve pāo vinho reheve

(Mateus 26.26-30; Marcos 14.22-26; 1 Coríntios 11.23-25)

¹⁴ Kiro ġa o'u ġweri. A'ero Jesus'ga apygi mesa pyri. Dozeve'ga gamoirūhara'ga oapy ga pyri mesa pyri. ¹⁵ Kiro ga ei ġa pe:

—Kiroġweva'ea rupi ji a'u pota hete mbatera pe pavēi Páscoa rupi jujukahava renonde. ¹⁶ A'reki a'e ji pe me: Kirē po ti ji nda'ua'javi te Páscoa rupi nehē. Aerē nhanderuvihavuhuhetero Tupana'ga imondopavame ġwemimbotarimova'ea rupi jate po ti gareheve'ga mbopiro'ypahava apiavo ihoi nehē. A'ea rupi po ti ji japoi toryva jiroryvamo ga pavēi nehē, ei Jesus'ga.

¹⁷ Copo ga ipyhygi. Ipype oko vinho. Hehe ga nhi'īgi Tupana'ga pe nde pyry hete nde imbuhua ore ve javo. Onhi'igirē ga pe ga ei omoirūhara'ga pe:

—Koro, ei ga ġa pe imondovo copo ġa pe. Pema'ema'ē ti pejive i'gwoi'gwovo, ei Jesus'ga ġa pe. ¹⁸ A'e ji pe me: Nda'ua'javi te po ti ji vinho nehē, ei Jesus'ga. Aerē huvihavuhuhetero Tupana'ga imondopavame ġwemimbotarimova'ea rupi jate po ti ji japoi toryva jiroryvamo gareheve'ga pavēi nehē, ei Jesus'ga.

¹⁹ Kiro ga ipyhygi pao. Hehe ga nhi'īgi Tupana'ga pe ndepyry hete nde imbuhua ore ve javo. Onhi'igirē ga haygwe'rogwe'rogi pāo imondomondovo omoirūhara'ga pe pe'u ti javo. A'ero ga ei:

—A'ea ko jira'oa, ei ga imondomondovo pāo ġa pe. Aere'i po ti hajiheve'ga ji pyhygi nehē ojigwaraita jira'oa rehe ji jukavo nehē. Nahā po ti ji manoi pe me pendepykaramo nehē. Ji manorē nahā ti pe'ua'ja'ja ojipea pāo imoka'nhyme'yma nhimanoa pe me nehē, ei Jesus'ga.

²⁰ Aerē ġa l'ui mbatera imboavujikweva'ea. Ga i'urē mbatera ga ipyhygi copo. Oko vinho ipype. Kiro ga imondoi vinho ġa pe. A'ero ga ei:

—A'ea ko jirekoa, ei ga imondovo vinho ġa pe. Aheka'voguka po ti ji jirekoa ġa pe jijukauka nehē. Nahā po ti ji manoi vvyakotyve'ga ndepyga nehē. A'reki Tupana'ga ipyahuva'ea gome'gwovo e'i: “Garekoa reka'vogame po ti ji imombori gande'vare'varuhua ġa hugwi,” ei ga. Nurā jirekoa reka'voga ġwaramo a'ti hete tuhē po ti Tupana'ga imombori pendekote'varuhua pe hugwi nehē ġwembi'ea rupi nehē, ei Jesus'ga.

²¹ —Pehepia ti! Kiroki ga ji pyhyguka ġweri jujukahara'ga pe – gaha oapy ji pyri imondovo opo mesa rehe! ²² A'ti a. Tamano ti ji vvyakotyva'ero vvyagipeva'ero no. A'reki Tupana'ga e'i ymyahū aerē ti emano javo ji ve. Ga pe – kiroki ga ji pyhyguka ji mondovouka jujukahara'ga pe – ga pe po ti tiruahū hete nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

²³ A'ero ġa eġa'ei ojohupe:

—Manamo po ti nhande Jesus'ga pyhygukari nehē? ei ġa ojohupe onhimomby'avo.

Manamo nhandejoheva'ero? ei ahe

²⁴ Aere'i Jesus'ga moirūhara'ga jogwayvari ojogwehe. Ojohupe ġa ei:

—Manamo nhande johe?

²⁵ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Judeus'garūive'ga nduvihavuhu'ga ipopoaka okote'varuhua'vovo ogwyrive'ga pe ga mboporavykheteeavo ojive. Jara'ga inoġi ojive Ahepokohara. Nahā ġa ipotari ojeraramo onhimboheteavo ji apoko jigwyrive'ga javo tehe, ei Jesus'ga ġa pe.

²⁶ —Ga ja rūi ti pejogwewereko pejikovo ġwaramo jireheva'ero. Kiroki ga oko penduvihavamo jireheva'ero – gaha ti toko pejipyrive'ga ja, ei Jesus'ga. ²⁷ Manamo ġa johe? ei Jesus'ga. Mara'ngu po pe javo: “Kiroki ga oapy na'ē i'gwovo mbatera ojipyrive'ga imboavujikwerirē ga pe?” Mara'ngu po pe javo: “Kiroki ga omboavujikwe mbatera imondovo mesa rehe to'u na'ē ojipe'ga aerē jihu javo?” Marāi pe? ei Jesus'ga. Manamo ġa johe?

—Jihu amombe'u pe me: Gaha – kiroki ga oapy i'gwovo na'ē – gaha oko ġa hohe pa. Na tuhē. Jihu ako penduvihavamo. Emo pepyrive'ga ja reki ji pe pokogi, ei Jesus'ga.

²⁸ —Pehe aġwamo vehevi pepyta ji moiruamo jipi pepohire'yma ji hugwi hahyrame ji ve. ²⁹ Nurā po ti ji tuhē pe mongoi nehē peko ti huvihavuhuro javo. Tupana'ga jiruva'ga ei ji ve: “Ereko ti nde ġanduvihavuhuhetero nehē.” Nahā ga ei ji ve. Na jitehe po ti ji pe mongoi nehē peko ti huvihavuhuro javo.

³⁰ —A'ero po ti pe i'ui jiapoa pyri mesa pyri ji rekorame vvyakotyve'ga nduvihavuhuhetero nehē. Pe po ti peapy ikatuvva'ea rehe huvihavuhu'ga apykava rehe nehē pejikovo peje'yja'ga nduvihavuhuro Israelva'ea rakykwepohara'ga nduvihavuhuro. Doze ko ġa oko huvihavamo ojive'ga pavēi pende'yja'ga israelitas'ga. Pehe po ti peapy oina nehē xa'e ti ġa pe gandeaporoġita rehe javo, ei Jesus'ga omoirūhara'ga pe.

Jesus'ga omomorandu Pedrova'ea nahā ti ne'mbe javo

(Mateus 26.31-35; Marcos 14.27-31; João 13.36-38)

³¹ Kiro Jesus'ga ei Simão Pedro'ga pe:

—Simão, ei Jesus'ga. Ehendu hete. Ombogwa ahe trigo yrupema pyvō tape'a ti ji ite'varuhuva'ea ikatuvva'ea hugwi javo. Na jitehe Satanás'ga pe nderekopotari tahepia ti

ji ġajjikoga Jesus'ga rehe javo. A'ero Tupana'ga ei Satanás'ga pe: “Ehepia ti ġajjikoga a'ero,” ei ga. Kiro po ti Satanás'ga pe nderekoi pe mbopohipota ji hugwi a'ero nehē ojigwaraita pe ndehe nehē, ei Jesus'ga Simão Pedro'ga pe.

³² —Ji ikwahavame Satanás'ga penderekopotara, ji nhi'igi Tupana'ga pe nde mombegwovo ga pe nde repyga, ei Jesus'ga Simão'ga pe. A'e ji ga pe: Tojiko hete jitehe ti Simão'ga ji rehe nehē. Terembojikopigukari ti ga Satanás'ga pe a'ero. A'ea ji ei Tupana'ga pe, ei Jesus'ga Simão Pedro'ga pe. A'ereki hahy hete nde ve Satanás'ga nde mbopohirame. Aerē po ti nde reaporogitakatua'javamo ejikoga ji rehe nehē. Kirē ti enhi'ī ga pe nemoirūhara'ga pe ġa mbovy'ā ga monhimomiranama – kiroki avove'ga nhiremimbo'ehara'ga, ei Jesus'ga Simão Pedro'ga pe.

³³ A'ero Simão'ga ei Jesus'ga pe opojoykaharete'ga pe:

—Nde pavēi po ti ji hoi nehē. Po ti ġa nde mongi cadeia pype nehē, na ġa ji mongi a'ero nehē no. Po ti ġa nde jukai nehē, na ġa ji jukai a'ero nehē no, ei ga.

³⁴ —Pedro, ei Jesus'ga Simão Pedro'ga pe. A'e ji nde ve: Kiro pyytunimo po ti nde ei ji ve nehē: “Ji ndakwahavi Jesus'ga.” Trēs po ti nde ea'jaa'javi a'ea ji ve inamutiġa nhi'iga renonde nehē, ei Jesus'ga Pedro'ga pe.

Peroho ti, ei Jesus'ga javo ga'apoa pe

³⁵ Kiro Jesus'ga ei omoirūhara'ga pe:

—Ymya'ī ji pe mondoukari Tupana'ga nhi'iga mombegwovouka ahe ve. A'ea rupi a'e ji pe me: Taperohoi ti itambere'ia, sacola, sandálias irūa. Marā pe me a'ea rupi raikwehe? Napembateri? Marā pe ndekoi raikwehe?

A'ero ġa ei ga pe:

—Orogwereco ore a'ea rupi, ei ga.

³⁶ —Kiro hahiea ji imombe'ui pe me, ei Jesus'ga ġa pe. Po pe pereko itambere'ia, a'ero ti peroho. Po pe pereko sacola, a'ero ti peroho. Po pe ndaperekoi itakyhea'javuhuva'ea, a'ero ti pemondo peapoa pepira arimova'ea paletó ipyhyga itambere'ia. A'ero ti pepyhy itakyhea'javuhuva'ea pejiive itambere'ia rehe. ³⁷ A'ereki ji a'e pe me: Kiro po ti nhimombe'ua po'ruavo toho nehē – kiroki Tupana'ga rembikwatijarukara e'i: “Ga jukauka po ti ġa ei nehē: ‘Ga ko okote'varuhu.’” A'ea ikwatijaripyra e'i ji mombegwovo, ei Jesus'ga. Nahā kiro hekoi nehē. A'ereki ji ahygahi pa ġweri nhimombe'ua rehe, ei Jesus'ga.

³⁸ A'ero Jesus'ga moirūhara'ga ei Jesus'ga pe:

—Ehepia orepojoykaharetero, ei ġa. Agwa ko mokōi itakyhea'javuhuva'ea.

A'ero ga ei ġa pe:

—Kirupi te!

Jesus'ga oko oliveiras ndyvi pe monte das Oliveiras pe

(Mateus 26.36-46; Marcos 14.32-42)

³⁹ Kiro ga hoi ogwovo vytytri pe oliveiras ndyvi pe monte das Oliveiras pe. Oho ga pevo jipi. Kiro garemimbo'ehara'ga hoi ga rupi. ⁴⁰ Ovahemame pevo Jesus'ga ei ġa pe:

—Penhi'ī ti Tupana'ga pe. Pe'ji ti ga pe: “Ore poko ti torokote'varuhupotaryme ti.” Nahā ti pe'ji Tupana'ga pe, ei Jesus'ga.

⁴¹ Hehemo'i ga hoi ġa hugwi ġwenypy'anduruga tanhi'ī ti Tupana'ga pe javo. Onhi'ī ga ga pe a'ero.

⁴² —Apī, ei ga Tupana'ga pe. Nde ipotarama ti terembuhurukari hahyva'ea ji ve ji jukaukare'yma ġa pe. Emo nhiremimbotarimova'ea rupi rūi ji tako, a'e reki nde ve. Po nde erepota nhimanoa tamano ti ji a'ero, ei Jesus'ga Tupana'ga pe.

⁴³ Kiro Tupana'gapyrive'ga jipiukari Jesus'ga pe ua yvaga hugwi Jesus'ga mbopopoaka. ⁴⁴ Hahy hete Jesus'ga vytyteri pe ga rekoveveuhuavo ġwaramo. Nurā ga nhi'ihetei Tupana'ga pe. Gwy'ajyguhu ga. Otururu hete ga hugwi vyvyo gary'aja. Garekoa ja hete itururui.

⁴⁵ Aerē ga nhi'imbavi Tupana'ga pe opo'ama'java ojivya gwemimbo'ehara'ga pyri ġa ndepiaga. Oki ġa ġwe'ouhūro okoveveuhuavo ġwaramo. ⁴⁶ A'ero ga ei ġa pe:

—Maraname pe kiri? Pevy ti penhinhi'iga Tupana'ga pe. Pe'ji ti ga pe: “Ore poko ti torokote'varuhupotaryme ti.” Nahā ti pe'ji Tupana'ga pe, ei Jesus'ga ġa pe.

Opyhyguka ahe Jesus'ga

(Mateus 26.47-56; Marcos 14.43-50; João 18.3-11)

⁴⁷ Ga nhi'imbige'ymame nanime he'yive'ga nduri. Judasva'ea ruri ġa nenonde ġa nderua ġa nderovahema. Judasva'ea ko Jesus'ga remimbo'eharava'ea dozeve'ga pyteripeva'ea. Kiro ahe ruri Jesus'ga bejjavo.

⁴⁸ —Judas, ei Jesus'ga ahe ve. Ji bejjavo nde ruri. Nahā nde ji repiukari ġa pe naerū togweroho ti ġa ga javo? ei Jesus'ga vyvakotyva'ero yvagipeva'ero no.

⁴⁹ Hepiagame Jesus'gapavēive'ga ei ovvyteri pe: “Kiro po ti ǵa Jesus'ga pyhygi!” ei ǵa. A'ero ǵa ei Jesus'ga pe:

—Marā? Torokyti ǵa itakyhea'javuhuva'ea pyvō a'ero naerū? ei ǵa Jesus'ga pe.

⁵⁰ Nanime Jesus'gapavēive'ǵa pyteripeve'ga imondoi itakyhea'javuhuva'ea ikwava'ēhara'ǵa nduvihavuhu'gapyrive'ga apiavo ga nambi'oga gajohukoty rūi. ⁵¹ A'ero Jesus'ga ei onhipavēive'ga pe:

—Kirupi te!

Jesus'ga pokogi ganamihymuhūa rehe ganambia apokatua'java.

⁵² Kiro Jesus'ga nhi'iǵi ikwava'ēhara'ǵa nduvihava'ǵa pe xava'eve'ǵa pe no guardas'ǵa pe no – kiroki guardas'ǵa gwepia katu judeus'ǵa jatykahavuhua. A'ereki ǵa nhaporemo uhu ga pyri tipyhy ti ga javo. Ga pe Jesus'ga ei:

—Amovahī po ji governo naerū? Nurā pe heruri itakyhea'javuhuva'ea mbuahava reheve ji pyhyga naerū? ⁵³ Nane'y mi ji rekoi pe pavēi nhandejatykahavuhua pype templo pype ikwehe'i. A'ea rupi pe ndajipyhygi, ei Jesus'ga. Korogwe Tupana'ga ji pyhygukari pe me. Diabo'ga omondomondo pyptunarupive'ǵa'jave'ga. Gaha pe mbuhu ji pyhygota, ei Jesus'ga ǵa pe.

Ji ndakwahavi Jesus'ga, ei Pedrova'ea

(Mateus 26.57-58, 69-75; Marcos 14.53-54, 66-72; João 18.12-18, 25-27)

⁵⁴ A'ero ǵa ga pyhygi ga rerogwovo. Ikwava'ēhara'ǵa nduvihavuhu'ga rongauhu pe ǵa ga rerohoi ga rerovahema.

Ga reviri Pedro'ga hoi onhimboyha' iavo ga hugwi tajipyhygye ti ǵa javo. ⁵⁵ Imondygirē tata okara pyteri pe ǵa oapy ojogwerekovo ipyri. A'ero Pedro'ga oapy ǵa pyri no. ⁵⁶ Ga apygame pevo tata pyri ikwava'ēhara'ǵa nduvihavuhu'gapyrivehēa ga repiagi. Hēa gwepia hete ga. A'ero hēa ei ga mombe'gwovo:

—Agwa'ga ko Jesus'ga pavēive'ga no, ei hēa.

⁵⁷ Pedro'ga nonhimombe'ui reki.

—Kunha, ei ga hēa pe. Ji ndakwahavi ga, ei ga o'mbero.

⁵⁸ Aere'i ojipe'ga ga repiagi. Pedro'ga pe ga ei:

—Ndehe no Jesus'ga pavēiva'ea.

A'ero Pedro'ga ei ga pe o'mbero:

—Ji rūi ko! ei ga.

⁵⁹ Aerē uma hora ikwavame ojipe'ga ehetei Pedro'ga mombe'gwovo:

—Ga tuhē Jesus'ga pavēive'ga no. A'iti a. A'ereki ga Galilēapeva'ero oko, ei ga.

⁶⁰ A'ero Pedro'ga ei:

—Gara pe nde ei? A'ereki ji ndakwahavi, ei ga.

Ga nhi'imbige'ymame kotihī inamutiga nhi'iǵi. ⁶¹ A'ero nhandepojoykaharete'ga Jesus'ga pyryrymi Pedro'ga repiaga. A'ero Pedro'ga ikwahava'javi ga'eagwera ojive. A'ereki Jesus'ga e'i jipe ga pe: “Kiro pyytunimo po ti nde ei ji ve nehē ji ndakwahavi Jesus'ga javo. Trēs po ti nde ea'jaa'javi a'ea ji ve inamutiga nhi'iǵa renonde nehē.” e'i jipe Jesus'ga ga pe. ⁶² Jesus'ga eagwera kwahava'javame Pedro'ga hoi ogwovo. Ga ojehe'o ranuhū.

Soldadosva'ea ombotegwete Jesus'ga

(Mateus 26.67-68; Marcos 14.65)

⁶³ Kiroki ǵa Jesus'ga mombyta ikwava'ēhara'ǵa nduvihavuhu'ga rongga pype – kiro ǵa eǵa'ei ga pe ga jagajaita ga nupanupamo. ⁶⁴ Tohepiagyme ti ga javo ǵa ga reakwapygi. A'ero garova nupārame ǵa ei ga pe:

—Eko ti Tupana'ga nhi'iǵa mombe'uhara'ga ja. Emombe'u ti mbatera ore ve a'ero. Ma'ga nde nupā?

⁶⁵ Nahanahā ǵa ete'varuhui Jesus'ga pe ga mbotegweteavo.

Jesus'ga oko judeusva'ea mogitaharava'ea rovai pyteri pe

(Mateus 26.59-66; Marcos 14.55-64; João 18.19-24)

⁶⁶ Iko'emame xava'eve'ga nhimono'ogi ikwava'ēhara'ǵa nduvihava'ǵa pavēi judeus'ga mbo'ehara'ǵa pavēi no. Ga ko judeus'ga mogitahara'ǵa. Kiro ǵa Jesus'ga mbuhurukari gwovai pyteri pe. Ga pe ǵa ei:

⁶⁷ —Enhimombe'u ti ore ve. Ma gara ndehe? Nde ko Cristo Tupana'ga remimbuhurukara? Nde ko Cristo rūi? Emombe'u ti ore ve, ei ga.

A'ero Jesus'ga ei ǵa pe:

—Po ji ei pe me: Jihi Cristoramo, a'ero po ti pe ndaperoviari nhinhi'ǵa nehē. ⁶⁸ Po ji ei pe me: Pemombe'u ti mbatera ji ve, a'ero po ti pe napemombe'ui ji ve nehē. Pe napanhimohemukari nehē no. ⁶⁹ Aere'i po ti ji apygi avuirama ipopoakaheteve'ga pyri

Tupana'ga pyri gajohukoty rüi jitekovo huvihavamo nehë yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no, ei Jesus'ga.

⁷⁰ A'ero ga epavi ga pe:

—Maräi po nde? Nde ko Tupana'ga ra'yra a'ero naerü? ei ga.

A'ero ga ei ga pe:

—Pehe ko pe'ji poha, ei Jesus'ga.

⁷¹ A'ero ga ei ojohupe:

—Kirupi ojipe'ga nemimbojara Jesus'ga rehe a'ero! Ore tuhë ga rendu ko. Ga e'i ji Tupana'ga ra'yramo ako javo, ei ga ojohupe.

23

Jesus'ga oko Pilatosva'ea rovai pyteri pe

(*Mateus 27.1-2, 11-14; Marcos 15.1-5; João 18.28-38*)

¹ A'ero ga po'ambavi Jesus'ga rerogwovo Pilatos'ga rovai pyteri pe ga rerovahema. Pilatos'ga ko governador'ga Judéiapeve'ga gwyri pe. ² Kiro ga imbojambojari ite'varuhuva'ea Jesus'ga rehe Pilatos'ga rovai pyteri pe. O'mbero ga ei ga pe:

—Oropyhy ore Jesus'ga ga ore're'ya'ga mongoukarame oreruvihava'ga nhi'iga rupi rüi. E'i ga ga pe: “Tapemondoi ti itambere'ia César'ga pe nhande ruvihavuhu'ga pe.” A'ea ga ei, ei ga. Ojipea ga ei: “Ji tuhë ko Cristo huvihavuhuhetea.” A'ea Jesus'ga ei ga pe, ei ga Pilatos'ga pe o'mbero.

³ A'ero Pilatos'ga ei Jesus'ga pe:

—Maräi nde? Ndehe ko judeus'ga nduvihavuhuhetero ra'e?

A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ndehe ko ere poha, ei Jesus'ga.

⁴ A'ero Pilatos'ga ei ikwava'ëhara'ga nduvihava'ga pe pevove'ga pe no:

—Kiro ji ga mohemukari. A'ereki ndojari ga rehe. Ga ndokote'varuhui governo pe, ei Pilatos'ga.

⁵ Koji'i ga ega'ehetei reki Pilatos'ga pe:

—Nombuhukatuu'ari ga ore're'ya'ga py'a pe ga mbo'eavo gwaramo. Ga ombo'e pa Judéiapeve'ga. Galiléiapeve'ga na'ë ga ga mbo'ei. Avove'ga vehevi ga ga mbo'ei agwamo, ei ga Pilatos'ga pe.

Jesus'ga oko Herodesva'ea rovai pyteri pe

⁶ A'ea renduvame Pilatos'ga ei ga pe:

—Ga po Galiléiapeve'ga ra'e?

⁷ —Pevove'ga tuhë ko, ei ga.

A'ea kwahavame Pilatos'ga Jesus'ga mondoukari Herodes'ga pyri. A'ereki Herodes'ga omondomondo Galiléiapeve'ga gwemimbotarimova'ea rupi gagwyri pe. A'ea rupi ga opytaahi'vi Jerusalém me no.

⁸ Kiro Pilatos'ga Jesus'ga mondoukari Herodes'ga pyri a'ero. Horyory Herodes'ga Jesus'ga repiagame. A'ereki ymya ga ga repia pota gamombe'umbe'ua renduva gwaramo. Ga gwepia pota Jesus'ga remimonhimomby'ava'ea no. ⁹ A'ero ga nhi'imbukui Jesus'ga pe. “Maramarã?” ei ga ga pe novia. Jesus'ga nonhi'igi reki ga pe.

¹⁰ Kiro ikwava'ëhara'ga nduvihava'ga ami judeus'ga mbo'ehara'ga pavëi onhi'Iranuhüavo imbojamboja Jesus'ga rehe. ¹¹ A'ero Herodes'ga Jesus'ga mbotegwetei ga jagajaita onhipavëive'ga pavëi soldados'ga pavëi. Omongiuka ga Jesus'ga pe tapy'ynhapipyryva i'arimova'ea hendy'java'ea tirekomemua Jesus'ga javo. Aerë ga Jesus'ga mondoukari ga mbojivyryuka Pilatos'ga pyri. ¹² Ga nonhoaröhetei ymya Herodes'ga Pilatos'ga pavëi. Kiro ga nhoaröi Jesus'ga arö'e'yma gwaramo.

Pilatosva'ea ojuka'ka Jesus'ga

(*Mateus 27.15-26; Marcos 15.6-15; João 18.39-19.16*)

¹³ Kiro Pilatos'ga ga mono'ono'ogukari ikwava'ëhara'ga nduvihava'ga judeus'ga nduvihava'ga ndeheve ojipe'ga ndeheve. ¹⁴ Ga pe ga ei:

—Pe Jesus'ga reruri jirovai pyteri pe tokwaha ga garekote'varuhua javo. A'ereki pe pe'e: “Ga he'yjuhuve'ga pe'a ganduviava'ga hugwi,” pe'e tehe pe. Ji rendu! Ji pendovaki pe nendupavirë ji ei ga pe: Maräi nde naerü? a'e ji ga pe. Erepe'a nde ga ganduviava'ga hugwi? Maräi? Nanongara ji eji'ei ga pe takwaha ti ji garekote'varuhua javo. Akwaha ji a'ero. Ndojari ga rehe a'ea – kiroki a'ea pe ei imbojateheavo ga rehe. ¹⁵ Herodes'ga na jitehe ga ei no ndojari ga rehe javo. A'ereki ga omondoukara'ja Jesus'ga nhande pyri imbojare'yma ga rehe.

—Ji rendu ti! ei Pilatos'ga. Jukwaha Jesus'ga pyryva. Tojukayme ti ahe Jesus'ga a'ero. ¹⁶ Nurā po ti ji ndajukaukari ga nehē. Anupanupāuka po ti ji ga mbo'eavo nehē tokote'varuhua'javyme ti ga nehē javo.

A'ea Pilatos'ga ei ġa pe ġa mbohorypota ojihe.

—A'ero po ti ji ga mohemukari ga mondouka garonga pe nehē, ei ga.

¹⁷ A'ereki ga ombopiro'v cadeiapypeve'ga mohemuka toryva rupi nanani Páscoa rupi nanani. A'ereki ymyahū judeus'ga e'i ga pe: “Emohemuka ti ore ve cadeiapypeve'ga Páscoa rupi nanani tojivrya'ja ti ga ġwonga pe,” ei judeus'ga ymyahū.

Nurā kiro Pilatos'ga ei amohemuka po ti ji Jesus'ga nehē javo.

¹⁸ A'ero ga nhaporemo hapukai.

—Ejukauka Jesus'ga, ei ġa. Emohemuka Barrabás'ga ore ve, ei ġa ohapukaita.

¹⁹ Omongia renonde Barrabás'ga ahe juka. Omovahī Barrabás'ga gwuvihavuhuva'ea cidade de Jerusalém me no. Nurā Pilatos'ga ga mondoukari cadeia pype.

²⁰ Kiro Pilatos'ga ea'javi ġa pe. A'ereki ga Jesus'ga mohemuka pota. ²¹ Ga renduvame ġa hapukajahiva'javi ġa pe:

—Embovyruka ga! Embovyruka ga!

A'ea ġa ei ġa pe tomano ti Jesus'ga yva rehe javo.

²² Mokōi Pilatos'ga onhi'igipe ġa pe. Kiro ga ea'javi:

—Maranameuhū naerū! Gara garekote'varuhua naerū? Ndojari ga rehe, a'e ji pe me ko. Tojukayme ti ahe Jesus'ga. A'ereki ga pyry. Nurā po ti ji ndajukaukari ga nehē. Anupanupāuka po ti ji ga mbo'eavo nehē tokote'varuhua'javyme ti ga nehē javo. A'ero po ti ji ga mohemukari nehē, ei ga.

²³ Koji'i ġa hapukapukahivi a'ero ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa pavēi. Ga nhi'igayvayvari ko ġa.

—Embovyruka ga! Embovyruka ga!

A'ea ġa ei ohapukaita tomano ti Jesus'ga yva rehe javo. Ga hapukapukaita ġwaramo Pilatos'ga ei:

—Kwa. ²⁴ Na tuhē po ti a'ero nehē naerū! ei ga okovo ġanhi'igā rupi.

²⁵ Nurā Pilatos'ga Barrabás'ga mohemukari cadeia hugwi ga mondovo ġa pyri – kiroki ga ahe juka gwuvihavuhuva'ea movahī no. Ga rehe ġa oporandu tomoemuka ga javo. Soldados'ga pe Pilatos'ga Jesus'ga mondoukari reki tojuka ti ġa ga javo. A'ereki judeus'ga nduvihava'ġa ġandeheve'ġa pavēi e'ie'i embovyruka ga javo.

Okutu ahe Jesus'ga yva rehe ga mbovya

(Mateus 27.32-44; Marcos 15.21-32; João 19.17-27)

²⁶ Kiro soldados'ga Jesus'ga rerohoi a'ero tijuka ti ga javo. Uhu Simão'ga cidadepeve'ga Cirenepeve'ga pea rupi nuhūa hugwi. Ga rurame ġa ga pyhyguhui imondovo yva ga arimo Jesus'ga jukahava rupiara togweroho ti ga Jesus'ga reviri javo.

²⁷ He'yjuhuvē'ga hoi Jesus'ga reviri. Kunhangwera'ga hoi ga pavēi ga reviri no ojehe'oranuhūavo kiro po ti ga manoi nehē javo. ²⁸ A'ero Jesus'ga pyryrymi ġandovai.

—Kunha, Jerusalémmeva'ero ti tapejehe'oi ji rehe. Pejihe ti pejehe'o peja'yra'ga ndehe no. ²⁹ Ji rendu! Aerē po ti avove'ga ei nehē: “Pyry hete kunhangwera'ga ndekorame ndata'yri'ero gambo'are'ŷva'ero gamoka'mbue'ŷva'ero,” e po ti ġa nehē. ³⁰ Aerē po ti avove'ga manopotari hahyhetero ġwaramo ġa pe nehē. A'ero po ti ġa ei vytyruhua pe nehē: “E'a ore rehe.” Nhyvyapyna pe po ti ġa ei nehē: “Ore tŷ ti,” e po ti ġa jupe nehē, ei Jesus'ga. ³¹ Po aġwamo ji ve okopyryva'ea pe turi hahyva'ea, a'ero kaitu po ti hahyheteva'ea ruri pe me penda'yra'ga pe nehē no, ei Jesus'ga kunhangwera'ga pe.

³² Jesus'ga reheve soldados'ga mokonhava'ea rerohoi no tijuka ti ġa javo. A'ereki mokonhava'ea ndokoi gwuvihava'ga nhi'igā rupi okote'varuhua'vo. ³³ A'ero ġa ahe rerohoi pevo vytyri pe A Caveira pe ahe rerogwovo i'arimo Jesus'ga reheve. Xa'e nhande A Caveira pe Aheapina. Pevō ġa Jesus'ga kutugi yva rehe ga mbovya hehe. Ombovy ġa mokonhava'ea yva rehe no – kiroki mokonhava'ea okote'varuhu. Soldados'ga ojipeva'ea mbovyri Jesus'ga pyri ġajohukoty rūi. Ġajohukoty ġa ojipeva'ea mbovyri.

³⁴ Kiro Jesus'ga nhi'igā Tupana'ga pe.

—Apī, ei ga Tupana'ga pe. Emombo ġandekote'varuhua ġa hugwi ikwahava'jave'yma. A'ereki ġa ndokwahavi okote'varuhua'vo ji ve, ei Jesus'ga.

Kiro soldados'ga ima'ēi Jesus'ga pira imombomombo ita'java'ea dados'java'ea manamo nhande tipojyka ġapira javo. Nahā ġa ima'ēi ġapira ojive.

³⁵ Kiro he'yjuhuvē'ga ndekoi hepiaga onhimongyavo. Ganduvihava'ga ete'varuhui Jesus'ga rerekomemuamo no javo ġa pe:

—Jesus'ga opoko ojipe'ga tomanoyme ti ga javo, ei ga. Po ga oko tuhē Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo, a'ero po ga pe Tupana'ga e'i katu eko ti nhiremimbotarimova'ea rupi javo. Po nahā ga rekoi, a'ero po ti ga tojipoko kiro tamanoye ti ji javo, ei ga.

³⁶ Ga pavēi soldados'ga Jesus'ga rerekomemui no herua vinho tajahiva'ea ga pe ey'u ti javo.

³⁷ —Po nde ereko judeus'ga nduvihavuhuhetero, a'ero ejipoko tamanoye ti ji javo, ei soldados'ga Jesus'ga pe.

³⁸ Okwatijaripe ko ga imondovo Jesus'ga akağa arimo yva rehe. Ikwatijaripeya omombe'u Jesus'ga. Imombe'gwovo i'ei:

—Agwa'ga ko judeus'ga nduvihavuhuhete'ga.

Nahā ga imondoi ikwatija gregos'ga nhi'igimo romanos'ga nhi'igimo no hebreus'ga nhi'igimo no Jesus'ga mombe'gwovo.

³⁹ Ojipeva'ea ganemimbovyva'ea ete'varuhui Jesus'ga mbotegweteavo. Jesus'ga pe ahe ei:

—Po nde Cristo Tupana'ga remimbuhurukara, ejipoko ti naerū. Ore poko no xamanoyme ti, ei ahe heroviare'yma.

⁴⁰ Ojipeva'ea ganemimbovyva'ea, ahe ki a'e te e'i ga pe:

—Tere'ei ti a'ea Jesus'ga pe! Nderekyhyji nde Tupana'ga hugwi naerū? Po nde erekyhyji ga hugwi hamo. A'ereki ga nhande mbovyruka yva rehe ga reheve peko te'varuhu pe javo.

⁴¹ Oja hete tuhē nhande rehe. Pyry hahyro nhande ve a'ero. A'ereki nhande xako te'varuhu. Jesus'ga ki a'e te ndokote'varuhui, ei ahe.

⁴² Jesus'ga pe ga ei:

—Jipojykaharetero ji kwahava'ja ti imombyryva ji ve ekorame huvihavuhuhetero nehē, ei ga Jesus'ga pe.

⁴³ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Imombe'ukatuavo ji ei nde ve: Agwamo po ti nde rekoi ji pyri ahererekokatuhai pe yvagi pe nehē, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga omano

(*Mateus 27.45-56; Marcos 15.33-41; João 19.28-30*)

⁴⁴⁻⁴⁵ Ahaji katu kwara igwehetei reki ipyryrymame. Ypytunahimba hete vyva koty nhaporemō. Ka'arugweria rupi às três horas kwara imbokojahua'javi. Gajatykahavuhua pype tapy'ynhapira hovapiahava itararagi mbytera rupi. ⁴⁶ Tupana'ga pe Jesus'ga hapukajahivi.

—Apī, ei ga Tupana'ga pe. Kiro ji imondoukari jira'uva nde ve herekokatuuka.

Onhi'igirē ga pytupavamo omanomo.

⁴⁷ Soldados'ga nduvihava'ga gwepia pa hahyhava Jesus'ga pe gajukahava. Hepiagame ga ei:

—Ahe ko pyryheteva'ea. A'iti a! ei ga Tupana'ga mboheteavo.

⁴⁸ Kiroki ga uhu tihepia katu gajukahava javo – ga gwepia pa. Ojivy ga kiro ogwovo gwonga pe. Ojipoti'a rehe okwaokwa ga opoa pyvō okoveveuhua vo gwaramo.

⁴⁹ Jesus'ga kwahakatuve'ga nhaporemō ga ami irupe Jesus'ga hugwi hepiapava kunhangwera'ga pavēi – kiroki kunhangwera'ga uhu Jesus'ga rupi Galiléiapeve'ga gwyrā hugwi ga pokoga.

Ono ahe Jesus'ga ra'oa ita kwaruhua pype

(*Mateus 27.57-61; Marcos 15.42-47; João 19.38-42*)

⁵⁰ Kiro José'ga hoi Pilatos'ga pyri. José'ga ko judeus'ga moġitaharamo. Ojihe'a ko ga judeus'ga moġitahara'ga ndehe javo judeus'ga pe nahanahā ti peko javo ga pe. Pyry hete gareaporoġita. A'ereki ga oko Tupana'ga nhi'iga rupi. ⁵¹ Nurā ga noarōi ojipe'ga ndeaporoġita judeus'ga moġitahara'ga ndeaporoġita ga erame ojohupe tijukauka Jesus'ga javo. Ga nde'i a'ea. A'ereki ga ndopotari gajukahava. Ga Jesus'ga jukaukaramo ga nomoirūi ga no. Nahā José'ga oko. Gacidadegwera ko Arimatéia gwe'yja'ga cidade judeus'ga cidade. Ymya José'ga Cristo'ga rura pota aerē po ti ga rekoi nhanderuvihavuhuhetero avo vyva koty nehē javo.

⁵² Kiro José'ga hoi Pilatos'ga pyri ogwovo ovahema javo ga pe:

—Taroho ti Jesusva'ea ra'oa, ei ga Pilatos'ga pe.

—Kwa. Eroho ti, ei ga José'ga pe.

⁵³ A'ero José'ga jivyri ua Jesus'ga pyri. Yva hugwi José'ga Jesus'ga ra'oa mbojyvi. A'ero ga gara'oa uvani tapy'ynhapipyryva pyvō linho apopyra pyvō. A'ero ga gara'oa roeroi inoġa itaruvihavuhua kwaruhua pype imbogwaipyra pype. Ndogwerekoi ve ojipeva'ea ra'oa

ipype. Kiro ġa Jesus'ga ra'oa rerohei inoġa ipype. ⁵⁴Mbatera mboavujikwehava sexta-feira ġa inoġi ipype ka'arugame. A'ero ġaporavykye'yma ġweri sábadu ġweri.

⁵⁵Kunhangwera'ġa – kiroki ġa uhu Jesus'ga rupi Galiléiapeve'ġa ġwrya hugwi – ġahā oho José'ga rupi ikwaruhua pe. A'ero ġa hepiagi ikwaruhua Jesus'ga ra'oa nongava. José'ga gara'oa noġame ipype kunhangwera'ġa hepiakatui nahā ġa ono ahera'oa javo.

⁵⁶Aerē ġa jivyri ogwono ġwonga pe imboavujikwea perfume timongy ti ahera'oa rehe imbojigwaga javo. Perfume ko mohaga'java'ea nhandya'java'ea reheve.

Oporavykye'yma rupi sábadu rupi ġa pytu'ui oporavykyhava hugwi. A'ereki ymyahū Tupana'ġa e'i judeus'ġa mbo'eavo tapeporavykyi ti sábadu rupi javo.

24

Jesus'ga okwera omanoa hugwi

(Mateus 28.1-10; Marcos 16.1-8; Joāo 20.1-10)

¹Ġaporavykye'yma py'rovo domingo rupi kunhangwera'ġa heruri Jesus'ga ra'oa nongai pe itaruvihavuhua kwaruhua pe. Ypyhajive kwara ipoġweri'rame ġa heruri pevo perfume – kiroki a'ea ġa omboavujikweripe. ²Herovahemame ġa hepiagi ikwaruhua rovapytymbava imoanhanipyra. Irupe'i ikwaruhua hugwi reki iteni hovapytymbava. ³A'ero ġa ki ikwaruhua pype. Ġa ndohepiagi reki Jesus'ga ra'oa nhandepojoykaharete'ga ra'oa ipype.

⁴—Marā naerū? Mome ahera'oa? ei ġa ojohupe.

Nanime mokonha'ġa jipiukari ġa pe o'ama akwaimbae'ġa'jave'ġa. Overavera ġa'apoa tapy'ynhapira. ⁵A'ero kunhangwera'ġa nhova'ap'ýhetei ġandovai pyteri pe okyhyjiavo ġwaramo. A'ero ġa ei kunhangwera'ġa pe:

—Po pe ndapehekari okojive'ġa omanove'ġa nongai pe hamo. ⁶Nduvi Jesus'ga avo onongavagwera pype. Ovy reki ġa jugwi. Pekwahava'ja ti ganhi'ġagwera. Ymya uvame Galiléia pe ġa omombe'u pe me. ⁷Ga e'i pe me: “Okote'varuhuve'ġa po pe ti ġa tanhimondouka nehē. Ġa ti tajijuka ji mbovyruka yva rehe nehē. Nhimonorē mokōi jikira py'rovo ti ji takwera nehē vyvakytyva'ero yvagi'peva'ero no.” A'ea Jesus'ga e'i onhimombe'gwovo pe me ikwehe'i, ei ġa kunhangwera'ġa pe.

⁸A'ero kunhangwera'ġa ikwahava'javi Jesus'ga nhi'ġagwera. ⁹Ga hemi ikwaruhua hugwi Jesus'ga ryvyagwera hugwi ogwono onzeve'ġa pyri Jesus'ga moirūhara'ġa pyri. Ovahemame ġa imombe'upavi ġa pe Jesus'gareheve'ġa pe nhaporemno. ¹⁰Maria Madalenahēa omombe'u Joanahēa pavēi. Tiago'ga yhēa Mariahēa omombe'u ġapavēive'ġa pavēi kunhangwera'ġa. Ġa nhaporemno omombe'u Jesus'ga moirūhara'ġa pe. ¹¹Emo ġa ndogweroviari kunhangwera'ġa remimombe'ua.

—Onhi'ī tehe ġa, ei ġa.

¹²Pedro'ga ki a'e te ġa vyri onhana ogwono ikwaruhua pyri Jesus'ga ryvyagwera pyri tahepia ti ji javo. Ovahemame ġa apyni hepiaga ikwaruhua pype. A'ero ġa hepiagi Jesus'ga ra'oa hokava. Linho apopyra Jesus'ga ra'oa hokava. A'ea jate ġa hepiagi ipype. A'ero ġa hoi ġwonga pe ojapyakaheteavo hehe onhimomby'avo.

Jesus'ga ġwupiti mokonhava'ea ogwono Emaús pe

(Marcos 16.12-13)

¹³A'ea rupi te kiro Cleopas'ġa homemei cidade'i pe Emaús pe Jesus'gareheve'ġa. Emaús oko irupe dez quilómetros gwerevi cidade de Jerusalém hugwi. ¹⁴Ohorame ġa nhomonhi'imbavi Jesus'ga rehe ġajukahava rehe onhonhi'ipondekwava hehe. ¹⁵Ga nhomonhi'igame Jesus'ga tuhē ġa ndupitigi ogwono ġa ndupi. ¹⁶Ga nombaragwahavi Jesus'ga rehe.

¹⁷Kiro Jesus'ga ei ġa pe:

—Ġara rehe pe nhonhi'ipondekwavi pejigwovo ve pea rupi pevy'are'yma? ei Jesus'ga.

A'ero ġa pytai. ¹⁸Kiro Cleopas'ga ei Jesus'ga pe:

—Nde ko ojipeahugwiva'ero erepytaahi'vi kiro Jerusalém me ikwahave'yma tiruhūva'ea aġwamova'ea Jerusalém me naerū? Nde jate po nderekwahavi! ei ġa.

¹⁹—Ġara pe pe ei? ei Jesus'ga.

Ombaragwahave'yma ġa rehe ġa ei:

—Tiruhūva'ea Jesus'va'ea pe Nazarépeva'ea pe, ei ġa. Jesus'va'ea ko Tupana'ġa nhi'ġa mombe'uharava'ea, ei ġa. Ippoaka hete ahe japovo ahemonhimomby'ava'ea nhandegwryripeve'ġa mbo'eavo Tupana'ġa nhi'ġa rehe. Jukwaha a'ero Tupana'ġa nhimohema ahe rehe. Horyory nhandegwryripeve'ġa ahe rehe no ġa ipopoaka hete javo. ²⁰Ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa nhanderuvihava'ġa pavēi omondo Jesus'va'ea Pilatos'ga po pe te'i ti ġa pembovy ti Jesus'ga javo. Ġa ahe mbovyruka yva rehe ahe jukauka.

²¹ —Ore ki a'e te ore roryoryvamo ahe rehe novia. Oroyvyteri pe ore ei: Tupana'ga ga mbuhuruka nhande pyri israelitasva'ea pyri embopiro'y ti ga javo. A'ea ore ei novia. A'ereki ga ahe jukauka. Kiro mokoi ahe kiri omanore.

²² —Oro kunhangwera'ga – kiroki ga ojiko Jesusva'ea rehe ore ja – gaha ore monhi-momby'a hete oji'i. Oho jipe ga pyyhaji ve ovahema itaruvihavuhua kwaruhu pe ahenongai pe oji'i. ²³ Ndohepiagi ga Jesusva'ea ra'oa ipype. A'ero ga jivyri ore pyri imombe'gwovo. E'i ga: “Yvagipeve'ga Tupana'gapyrive'ga ojipiuka ore ve Jesus'ga mombe'gwovo!” ei ga. “Okoji Jesus'ga,” ei Tupana'gapyrive'ga ore ve.” A'ea kunhangwera'ga ei oji'i. ²⁴ A'ero orepyteripeve'ga hoi ikwaruhu pe ahenongai pe hepiaga. “Kunhangwera'ga omombe'u katu reki ahenongavagwera ore ve ko,” ei ga imombe'gwovo ore ve. Ga ndohepiagi Jesusva'ea, ei mokonha'ga Jesus'ga pe imombe'gwovo.

²⁵ —Ikwahave'yumuva'ero pe ndaperoviapapotari Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea nhi'iga, ei Jesus'ga mokonha'ga pe. ²⁶ Ymyahu ahe e'i ganhi'iga mombe'gwovo: “He'yiva'ea ti tahayi Cristo'ga pe nehé. Toki ti ga yvagi pe okovo ganduvihavuhuhetero ji pavéi nehé,” ei Tupana'ga,” ei ahe. A'ea Tupana'ga opota, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe. A'ea pe ndaperoviari naerü? ei Jesus'ga.

²⁷ A'ero ogwovo ve ga pavéi pea rupi Jesus'ga ga mbo'e pyy Moisésva'ea rembikwatijara rehe – kiroki a'ea omombe'u ga. Aeré ga ga mbo'ei Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea rembikwatijara rehe nhaporemó – kiroki a'ea omombe'u ga no.

²⁸ Kiro ga ndugweri cidade'i pe. A'ea pe mokonha'ga ei toropyta avo javo. Jesus'ga oho gweri a'ero ga hugwi. ²⁹ A'ero ga ega'ei ga pe:

—Epyta ore pyri. A'ereki ka'aru hete kiro. Ypytü gweri.

A'ea ga ei ga pe ga mombytavo ojipyri. Oki ga ganonga pype ga ndupi a'ero opytavo ga pyri.

³⁰ Aeré oapygame mesa pyri ga pavéi ga ipyhygi pao onhi'iga Tupana'ga pe hehe ndepyri hete nde imbuhua ore ve javo. Kiré ga haygwe'rogwe'rogi pao imondomondovo ga pe. ³¹ Kiro ga mbaragwahavi ga rehe a'ero ga repiaga ve.

—Jesus'ga tuhé reki! ei ga.

Nanime ga ndiukwahavi oka'nhyama ga hugwi.

—Tenagwe! e te ga.

³² Ojohupe ga ei:

—Ikatu hete nhandevyteri pe nhande mbohoryoryva ga nhi'igame nhande ve onhi-mombe'gwovo pea rupi nhande mbo'eavo Tupana'ga rembikwatijarukara rehe, ei ga.

³³ Kotihí ga po'ami ojivya ogwovo Jerusalém me. Ovahemame ga onzeve'ga ndepiagi.

Onhimono'ogipe onzeve'ga onhipavéive'ga pavéi. Mokonha'ga pe ga ei:

³⁴ —Nhandepojkaharete'ga okwera tuhé ovya onongava hugwi Jesus'ga. A'iti a! Okoji ga. Ojipiuka ga Simão Pedro'ga pe heaji'i, ei ga mokonha'ga pe.

³⁵ A'ero mokonha'ga ei ga pe:

—Ore ga repia no. Ore horame pea rupi Jesus'ga hoi ore rupi onhimombe'gwovo ore mbo'eavo Tupana'ga nhi'iga rehe. A'ea rupi ore norombaragwahavi ve ga rehe. Aeré ga haygwe'rogame pao ore mbaragwahavi ga rehe, ei ga imombe'gwovo.

Jesus'ga ojipiuka gwemimbo'eharava'ea pe

(Mateus 28.16-20; Marcos 16.14-18; João 20.19-23; Atos 1.6-8)

³⁶ Ga a'ea mombe'urame nanime Jesus'ga jipiukari o'ama gapyteri pe. Ga e'i:

—Tupana'ga ti tonogatu pepy'a! ei ga ga pe.

³⁷ Anha'ga po javo ga piryiro okyhyjiheteavo. ³⁸ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Maraname pepy'a oko tehe? A'ero pe kyhyjihetei. Maraname pe ndaperoviari? “Mara'ngu po Jesus'ga tuhé?” pe'e pe pejiyvyteri pe, ei Jesus'ga ga pe. ³⁹ Pehepia ti jipoa jipya reheve. Hepiagame po ti pe mbaragwahavi ji rehe a'ero. Pepyhy ti jira'oa nhikaga reheve ji kwahava. A'ereki anha'ga ndaha'oi. Nika'gi. Ji ki a'e te ji ra'oro. Ji ka'gamo, ei Jesus'ga ga pe.

⁴⁰ Onhi'igiré ga hepiukari ga pe opoa opya reheve. ⁴¹ Gworygworyva gwaramo ga ndogweroviari ve. A'ereki ga e'i ovyteri pe onhimomby'avo: “Po Jesus'ga tuhé, a'ero pyri hete!” ei ga. Ga nhimomby'arame Jesus'ga ei ga pe:

—Ndaperekoi pe mbatera? Ta'u ji.

⁴² Pira ga imondoi ga pe a'ero hehyripyra heiretea reheve. ⁴³ Ipyhyga ga i'ui ga gwepiagame.

⁴⁴ Aeré ga ei ga pe:

—Ymya'i ji nhimombe'umbe'ui pe me jiruvame pe pyri. A'e ji pe me: Moisésva'ea remimbo'eagwera aherembikwatijaripyra ji mombe'u Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea rembikwatijaripyra pavéi, a'e ji pe me. Ji mombe'ui no ikwatijaripyra

Salmos, a'e ji ikwehe. Tako pa ti ji ikwatijariipyra rupi nehē – kiroki a'ea ji mombe'u, a'ea'e ji pe me ikwehe, ei Jesus'ga ġa pe.

⁴⁵ Kiro ga ikwahavukari ġa pe Tupana'ga nhi'ġa aherembikwatijariipyra.
⁴⁶ Imombe'gwovo ga ei:

—Ikwatijariipyra e'i: “Tahahy ti Cristo'ga pe. Omano po ti ga nehē. Mokōi okira py'rovo ti ga tokwerava'ja gwyvyagwera hugwi. ⁴⁷ Cristo'gareheva'ero ti ġa tomombe'u katu Cristo'ga yvyakotyve'ga gwyripeve'ga pe nhaporemo. Te'i ti ġa ġa pe: ‘Tapevy'ari ti pejikote'varuhua rehe pejipohia jugwi herojijyjijyita pejeaporoġita. A'ero po ti Tupana'ga imombohetei pendekote'varuhua pe hugwi nehē ikwahava'jave'yma nehē.’ A'ea po ti ġa tomombe'u katu Jerusalémmeve'ġa pe na'ē. Aerē po ti ġa tomombe'u katu ojipe'ga pe nhaporemo.” A'ea ikwatijariipyra e'i, ei Jesus'ga ġa pe.

⁴⁸ —Oro pe, ei Jesus'ga ġa pe. A'ea pe ikwahapavi. A'ero ti pemombe'u. ⁴⁹ Ji rendu ti! ei Jesus'ga. Ymyahū Tupana'ga ei: “Jira'uva po ti pe pojkai nehē,” ei jiruva'ga pe me, ei Jesus'ga. Pepyta ti cidade de Jerusalém me gara'uva rura pota aerē po ti gara'uva tuhu nehē javo. A'ero jihi po ti gara'uva mondoukari yvaga hugwi pe pojkauka jupe pe mbopopoakaruka nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

Jesus'ga rero'hohava yvaga pype
(Marcos 16.19-20; Atos 1.9-11)

⁵⁰ A'ero Jesus'ga hoi ġa nenonde ġa nderogwovo cidade de Betânia kotyi ve. Opoa mondovo ġa pe ga ei Tupana'ga pe:

—Emombyry ti ġa pe.

⁵¹ Onhi'ġa ve Tupana'ga pe ga hoi ġa hugwi. Kiro garero'hohava yvaga pype.

⁵² Ombohete ġa ga. Kirē ġa jivyri ogwovo Jerusalém me gworygworyhetero. ⁵³ Nane'yymi ġa hoi opytavo ojatykahavuhua pype Tupana'ga mboheteavo ndepyrý hete nde javo.

JOÃOVA'EA OMOMBE'U JESUS CRISTO'GA O Evangelho de João

Jesus Cristo'ga okwahavuka Tupana'ga nhande ve

¹ Jyppya vyva apoa renonde Tupana'ga reaporogita kwahavukahara'ga rekojipei hako. Tupana'ga pyri ga ruvi ga rerekovo. Ga ko Tupanamo tuhê oko. ² Vyva apoa renonde akoba'ga rekoj Tupana'ga pavêi gakhavukahara'ga. ³ Ga pe Tupana'ga oapopavuka mbatera. Ojipe'ga pe rûi Tupana'ga oapouka. Okwahavukahara'ga pe jate ga oapouka mbatera hako. ⁴ Tupana'ga kwahavukahara'ga tuhê oko po rimba'e. A'ero ga jara'ga mongopavi ga monguva. Ga vvyakotyve'ga mongoi. A'ero ga Tupana'ga kwahavukari ga pe no. Arimo nhande tihepia katu mbatera kwahavaḡwama mytu'ëro ḡwaramo. Na ja ga imomytu'ëi vvyakotyve'ga akaḡi pe tokwaha ti ga Tupana'ga javo.

⁵ Ypytunarupive'ga ndokwahavi hepiage'yma ḡwaramo. Ypytunarupive'ga'jave'ga – ga ndokwahavi Tupana'ga okote'varuhuavo – ga pe ga Tupana'ga mombe'umbe'ui no tokwaha ti ga javo. Ga omombi pota Tupana'ga kwahavaḡwama novia. Ndogipi reki. A'ereki Tupana'ga mombe'ua ikwahy ve ojipe'ga ndehe ga kwahavuka ga pe.

⁶ Nahã ko ahe ikwehe. Ahe ve ga ei João Batista. Tupana'ga e'i ahe ve:

—Emombe'u ti ga pe jikwahavukahara'ga, ei Tupana'ga ahe ve.

⁷ A'ero João'va'ea ruri ga mombe'gwovo ikwehe.

—Tamombe'u ti ga pe me tapejiko pa ti ga rehe javoji, ei ahe, kiroki ga Tupana'ga kwahavuka nhande ve, ei João'va'ea ikwehe.

⁸ Ahe ko imomytu'ëhara'ga rûi.

—Akoja'ga mombe'gwovo reki ji ruri, ei ahe, kiroki ga omomytu'ë Tupana'ga kwahavuka nhande ve, ei João'va'ea ikwehe.

⁹ Gaha ko imomytu'ëharetero. A'ero ga ruri imomytu'embava vvyakotyve'ga akaḡi pe tokwaha pa ti ga Tupana'ga javo.

¹⁰ Vyva koty ga ruvi ikwehe. A'ea tuhê Tupana'ga oapouka ga pe hako vvyakotyve'ga ndeheve. Vvyakotyve'ga ki a'e te ndogweroviari ga. ¹¹ Ogwyri pe ga ruri ikwehe gwe'yja'ga pyri judeus'ga pyri. Ga ki a'e te ndokoi ga rehe. ¹² Kiroki ga oko reki ga rehe – ga pe ga ei a'ero: “Pejiko pe ji rehe,” ei ga. “Kiro ji pe mongoi Tupana'ga ra'yramo a'ero,” ei ga ga pe.

¹³ Vvyakotyve'ga ko na ta'y. Akwaimbae'ga ta'y pota ḡwembireko'ga nderekovo. Aerê ganda'yra'ga ari ga hugwi a'ero. Na rûi reki ga nhande mongoi Tupana'ga ra'yramo. Nhande xajiko Tupana'ga kwahavukahara'ga rehe. A'ero Tupana'ga ei nhande ve: “Jira'yramo ko pe ndekoi kiro pejikoga ḡwaramo ga rehe,” ei Tupana'ga.

¹⁴ Tupana'ga kwahavukahara'ga onhimongouka vvyakotyva'ero a'ero ikwehe Jesus Cristo'ga. Igwete ga ruvi orepyteri pe ikwehe. Ga nhande arô hete imombyryva nhande ve. Ga okwahavuka katu Tupana'ga nhande ve no. A'ereki ga jate ko Tupana'ga ra'yretero. Igwete ore nhimombaragwahavi garuvihavuhetea rehe garuva'ga ruvihavuhetea rehe.

¹⁵ João Batistava'ea omombe'umbe'u ga ikwehe. Ahe e'iahy ga pe ikwehe:

—Gaha ji amombe'u pe me oji'i, ei ahe. “Aerê po ti ga ruri pe nderekovo nehê,” a'e ji oji'i, ei ahe. “Ga huvihavuhetero. Ji ki a'e te ako tehe reki. Jyppya vehevi ji reko'e'yname ga okoe'yami,” a'e ji pe me oji'i, ei João'va'ea ikwehe.

¹⁶ Ga pyry hete tuhê nhande aromo. A'ero nhande ve nhapremo ga imombyryvi jipi. Igwaigwavete ga imombyryva'javi nhande ve. ¹⁷ Moisés'va'ea pe Tupana'ga ombuhuruka onhi'iga hako tohendu katu ti ga javo. Jesus Cristo'ga pe ki a'e te Tupana'ga nhande arôheteuka.

—Emombyry ti ga pe, ei Tupana'ga ga pe. Ji kwahavuka katu ti ga pe no, ei ga Jesus Cristo'ga pe.

Na tuhê Jesus Cristo'ga rekoj a'ero. ¹⁸ Vvyakotyve'ga ndohepiagangavi Tupana'ga. Gara'yra'ga jate – ga tehe ko Tupana'ga ra'yretero – gaha jate koi ojikoty'a Tupana'ga pavêi. Gaha okwahakatuuka Tupana'ga nhande ve a'ero.

João Batistava'ea onhimombe'u

¹⁹⁻²⁸ Igwete judeus'ga nduvihava'ga ga mbuhurukari ojipyri mbatera kwava'ëhara'ga – ga okwava'ë mbatera Tupana'ga pe jipi. Igwete ga ei ga pe ḡapokohara'ga pe no levitas'ga pe. Ga pe – ga ko fariseus'ga – ga pe judeus'ga nduvihava'ga ei:

—Peho ti João Batista'ga pyri tonhimombe'u ti ga pe me nehê, ei ga ga pe.

A'ero ġa hoi cidade de Jerusalém hugwi ogwovo João Batistava'ea pyri – perope ahe ġa mobatiza paranahūa aherovai Jordão aherovai. Cidade de Betânia ira'agwe te jugwi. Pevo ġa hoi javo Joãova'ea pe.

—Mome ahe nde? ei ġa ahe ve. Enhimombe'u ti ore ve torokwaha ti nde, ei ġa.

Ahe ni'mbei ġa pe a'ero. Onhimombe'u katu ahe ġa pe tajikwaha ti ġa javo.

—Ji ko ga rui – kiroki ga pe Tupana'ga e'i: “Amondo po ti ga vyvakytyve'ga pyri ġanduvihavuhetero nehē Cristo'ga,” ei ġa. Ji ko ga rui, ei ahe.

—Marā naerū? ei ġa ahe ve. Nde po Eliasva'ea ekwerava ejyvva hugwi? ei ġa.

—Ji ko ahe rui, ei ahe.

—Nde ereko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharamo a'ero – kiroki ga Moisésva'ea omombe'u hako uhu ti ga javo hako? ei ġa ahe ve.

—A'ea rui ko ji, ei ahe.

—Mome ahe nde naerū? Enhimombe'u ti ore ve toromombe'u ti ġa pe – kiroki ġa ore mbuhu nde pyri, ei ġa. Marā ti nde nhimombe'ui ore ve nehē? ei ġa ahe ve.

—Pehendu ti nhinhi'iga a'ero, ei ahe. Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea Isaiasva'ea omombe'u nhogwenonde ojipe'ga rembi'eagwama hako, ei Joãova'ea. Nahā Isaiasva'ea ei hako:

“Ojipe'ga nhi'iga po ti hahyahi

ga erame ġa mbo'eavo ongae'yi me nehē,” ei ahe.

“E'i po ti ga ġa pe:

‘Pemboavujikwe ti pehea imbohupikatuavo huvihava'ga pe

tuhu ti ga nhande pyri javo,’ e po ti ga,” ei Isaiasva'ea hako, ei ahe.

Jihi ko a'ea, ei Joãova'ea onhimombe'gwovo ġa pe. A'eahy ji javo ojipe'ga pe: “Penhimboavujikwe ti pejipohia pejikote'varuhua hugwi tuhu ti nhandepojykaharete'ga nhande pyri javo,” a'e ji, ei Joãova'ea onhimombe'gwovo ġa pe.

A'ero ġa ei ahe ve:

—Marā a'ero? Nahā nde ei ore ve: “Ji ko Cristo'ga rui Tupana'ga remimbuhurukara'ga rui,” ere ko nde, ei ġa. “Eliasva'ea rui ko ji no,” ere ko nde, ei ġa. “Ji ko akoja'ga rui Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga rui,” ere ko nde ore ve, ei ġa. Maranuhūrame nde okoteheva'ero ġa mobatizai naerū? ei ġa Joãova'ea pe.

—Jihi amobatiza ġa yhya pyvō jipi, ei ahe. Pepyteri pe ojipe'ga ami okovo. Emo pe ndapekwahavi ġa, ei ahe ġa pe. Gaha po ti oko pe pyri huvihavuhetero nehē, ei ahe. Huvihavuhu hete tuhē ġa, ei ahe. Ji ki a'e te okoteheva'ea, ei Joãova'ea ġa pe.

Nhanderekote'varuhua mombohara'ga

²⁹ Ko'emame Joãova'ea Jesus'ga repiagi ga rurame ojipyri. A'ero ahe ei jara'ga pe:

—Pehepia ga! ei ahe. Pevo ga reko – kiroki ga cordeiro ja, ei ahe. Ikwava'ēhara'ga ojuka cordeiros jipi Tupana'ga ti tomombo nhanderekote'varuhua a'ero javo, ei ahe. Cordeiro ja po ti ga manoi nehē no. A'reki Tupana'ga ga mbuhuruka nhande pyri tomano ti ga imomboa vyvakytyve'ga ndekote'varuhua javo, ei Joãova'ea ġa pe. ³⁰ Amombe'u ji ga pe me oji'i cordeiro'jave'ga, ei ahe. “Pe pyri po ti ga rekoji jilhoheva'ero. A'reki jypya vehevi ji reko'ymame ga okoe'ymi po rimba'e,” a'e ji pe me oji'i, ei ahe Jesus'ga mombe'gwovo ġa pe.

³¹ —Ymya ji ei: “Ma'ga po ti Tupana'ga ombuhuruka nhande pyri nehē tomombo ti ga ġandekote'varuhua javo?” ei ahe. Kirogwe ji ga kwahavi. A'ero ji ga kwahavukari jire'yja'ga pe israelitas'ga pe. Nurā ji ruri pe mobatizavo yhya pyvō tapekwaha ti ga javo, ei Joãova'ea ġa pe.

³²⁻³³ Igwete Joãova'ea Jesus'ga mombe'ukatui ġa pe:

—Ndakwahavi ypy ji ga ma'ga po ti Tupana'ga ombuhuruka javo, ei ahe. Emo Tupana'ga – gaha ji mbuhuruka ġa mobatizauka yhya pyvō – ga e'i ji ve: “Erehepia po ti nde jira'uva rura ga pyri nehē. Ojy po ti jira'uva opytavo ga pyri nehē,” ei Tupana'ga ji ve, ei ahe. “Gaha po ti aerē pe pojykauka jira'uva pe nehē a'ea ti tapemongo Jesus'gareheva'ea javo,” ei Tupana'ga ji ve, ei ahe. Ahepia tuhē ji Tupana'ga ra'uva rura a'ero oji'i, ei ahe. Inambua ja koi jivyv yvaga hugwi opytavo ga pyri oji'i. ³⁴ Ahepia tuhē ko ji oji'i, a'e ji, ei ahe. Nurā ji ei pe me: Akoja'ga tuhē koi Tupana'ga ra'yra'ga, ei Joãova'ea.

Jesus'ga remimbo'eppyharava'ea

³⁵ Ko'emame Joãova'ea rekoa'javi onhi'iga mokonha'ga pavēi ġwemimbo'ehara'ga pavēi o'ama. ³⁶ Igwete ahe hepiagi Jesus'ga kwava.

—Pevo ga hoi cordeiro'jave'ga! ei Joãova'ea ga mombe'gwovo ġa pe. Cordeiro ja po ti ga manoi nehē. A'reki Tupana'ga ombuhuruka ga nhande pyri tomano ti ga ġandekote'varuhua imomboa javo, ei ahe.

³⁷⁻⁴⁰ João'va'ea remimbo'ehara'ga ġwendu memei ahenhi'iga André'ga. A'ero ġa hoi Jesus'ga reviri. Igwete Jesus'ga jirovagi ġa ndepiaga gweviri.

—Gara? ei ga.

—Mome nde ruvi? ei ġa ga pe.

—He pejjo hepiaga, ei ġa ga pe.

A'ero ġa hoi ga rupi garuhava repiaga. Ka'aru quatro horas rupi ġa hoi. Igwete ġa nhomonhi'inhi'igi upa kwara hoa rupi. ⁴¹ Kiro André'ga hoi na'ē oir'uga pyri Simão Pedro'ga pyri.

—Orohepia ore Messias'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga, ei ga Simão'ga pe. (Cristo'ga pe judeus'ga e'i Messias.)

⁴² A'ero André'ga Simão'ga reruri Jesus'ga pyri. Simão'ga repiagame Jesus'ga ei ga pe:

—Ndehe ko Simão João'ga ra'yra, ei Jesus'ga ga pe. Cefas po ti nderera nehē, ei ga Simão'ga pe. (Cefas'ga pe judeus'ga e'i Pedro. A'ea ko Ita.)

Jesus'ga ombuhuruka ahe ojiheva'ero

⁴³ Ko'emame Jesus'ga ei:

—Taho ti Galiléiapeve'ga gwyri pe.

Oho na'ē ga Filipe'ga pyri.

—Herejo ji rupi nhiremimbo'eharamo, ei ga Filipe'ga pe.

⁴⁴ Filipe'ga ko cidade de Betsaidapeve'ga – perope André'ga u Pedro'ga pavēi. ⁴⁵ Aerē Filipe'ga hoi Natanael'ga pyri javo.

—Orohepia ore ga – kiroki ga Moisés'va'ea omombe'u ikwatijarame ġwemimbo'eagwera hako, ei Filipe'ga ga pe. Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea okwatija ga no ga mombe'gwovo hako, ei ga. Ga tuhē ore orohepia. Ga ko Jesus'ga José'va'ea ra'yra'ga. Cidade de Nazaré pe ga ruvi, ei ga Natanael'ga pe.

⁴⁶ —Nazaré! ei Natanael'ga. Imombyryva'ea nduri tuhē pea hugwi, ei ga ga pe.

—Herejo xaho ji rupi a'ero terehepia ti ga, ei Filipe'ga ga pe.

⁴⁷ Natanael'ga rurame Jesus'ga ga repiagi.

—Kiro ki ga u israelitapyryvamo, ei Jesus'ga ga mombe'gwovo. Ga ni'mbeangavi jipi ojipe'ga moandyje'yma, ei ga Natanael'ga mombe'gwovo.

⁴⁸ —Marā nde ikwahavi jireaporogita naerū? ei Natanael'ga ga pe.

A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Irupe ko nde rekoj oji'i novia, ei ga. Filipe'ga ea renonde nde ve ji orohepia reki. Figueira aġi pe nde reni, ei Jesus'ga ga pe.

⁴⁹ —Jesus, ei Natanael'ga. Tupana'ga ra'yra tuhē ko nde! ei ga. Nde ko israelitas'ga nduvihavuhuhetea tuhē! ei ga Jesus'ga pe.

⁵⁰ Igwete Jesus'ga ei ga pe a'ero:

—A'e ko ji nde ve ko: “Orohepia ko ji nde rename figueira aġi pe.” A'ero nde jikogi ji rehe, ei Jesus'ga ga pe. Aerē po ti ji koji'iheteva'ea japo nehē ahemonhimomby'aheteva'ea nehē. A'ea po ti nde erehepia nehē no, ei ga Natanael'ga pe.

⁵¹ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Tamombe'u katu tuhē kiro pe me, ei ga. Tamombe'u ti jijihe'ara Tupana'ga rehe, ei ga. A'ea'java'ea ko nahā a'ero. Pehepia po ti pe yvaga rovapytymba'vogipyra, ei ga. Pehepia po ti pe Tupana'gapyryve'ga jiuipiupira ġajivyjivya ji pyri nehē no, ei ga. Nahā ko ji ajihe'a Tupana'ga rehe nhiremimbuhurukara'ga rehe, ei Jesus'ga. Oronhomonhi'inhi'ige'yami ore orojogwerekokatuavo ga pavēi. Nahā po ti pe me nehē no, ei Jesus'ga ġa pe.

2

Jesus'ga ombote yhya vinhoramo

¹⁻² Mokoi Jesus'ga kiri ogwovo torvyi pe cidade de Caná pe – perope Galiléiapeve'ga gwyri pe. A'ereki ġa Jesus'ga mondouka ġanembirekohava repiagauka. Ga Jesus'ga remimbo'ehara'ga mondouka no. Igwete Jesus'ga hoi hepiaga torvya. Jesus'ga yembora pevo oko ġa pyri no. Torvya apopave'yname momina ġa hugwi vinho. ³ A'ero Jesus'ga yembora ei Jesus'ga pe:

—Momina kiro vinho ġa hugwi, ei ahe Jesus'ga pe.

⁴ —Maraname nde ei ji ve kiro a'ea rehe? ei ga ahe ve. A'ereki ndohoi ve hepiukara apiavo. Aġwamo rūi po ti ji hepiukapavi Tupana'ga popoakara ġa pe nehē, ei ga o'yembora pe.

⁵ Igwete ahe ei ġa pe – kiroki ġa opoko torvya repiakatuhara'ga – ġa pe ahe ei:

—Jira'yra'ga erame pe me penhi'ipo'ru ti ga, ei ahe ġa pe.

⁶ Pevo gwereko yhya ryrua ita apopyra. A'ereki judeus'ga nane'yami ojipyhepyhei. Oheohei ga mbatera jipi no nahā nhande nhimombyryvi Tupana'ga pe javo. Nurā gwereko

pevo mbohapyrete seis yhya ryrúa. Inainani gwereko he'yjuhu cem litros gwerevi ipype tynahemame. ⁷ Igwete Jesus'ga ei hepiakatuahara'ga pokohara'ga pe a'ero:

—Peheka'voka'vo ti yhya ipype. Pemotynahê hete ti imohina, ei ga.

A'ero ga imotynahenahêhetei ino'ga hyrua pype. ⁸ Igwete ga ei ga pe:

—Pejara ti kiro yhya herogwovo toryva repiakatuahara'ga pe, ei ga ga pe.

A'ero ga herohoi yhya ga pe to'u ti ga hepiaga javo. ⁹ Yhya rûi reki ga i'urame. Vinho reki yhya mbotepyra ga i'ui hepiaga. Ndokwahavi ga yhya mbotea vinhoramo. Gapokohara'ga ki a'e te okwaha hete Jesus'ga remimbotea. Igwete ga i'ui hepiaga. A'ero ga hambirekove'ga mbuhurukari ojipyri javo ga pe.

¹⁰ —Nde ko ore atyvi, ei ga hambirekove'ga pe. Ore oromondo ppy vinho heheva'ea toryvarupive'ga pe, ei ga. Kirê ga i'uheterame ore imondoi ndaheiva'ea ga pe. A'ereki i'uheterame ga nonhimombaragwahavi ndaheiva'ea rehe. Nde ki a'e te nerembuhuri ppy heheteve'a'ea kirogwe imbhua ore ve, ei ga ga pe.

¹¹ Jesus'ga ombote yhya vinhoramo cidade de Caná pe Galiléiapeve'ga gwyri pe ikwehe. A'ea ppy ga oapo ahemonhimomby'ava'ea hepiuka ga pe gweaporo'gita Tupanamó. Nurá garemimbo'ehara'ga jikohetei ga rehe.

¹² Aerê Jesus'ga hoi cidade de Cafarnaum me. Ga'yembora oho gairû'ga pavêi. Garemimbo'ehara'ga oho ga ndupi no. Pevo ga pytaahi'vi upa.

Jesus'ga omo'emba ahe ahejatykahavuhua hugwi

(Mateus 21.12-13; Marcos 11.15-17; Lucas 19.45-46)

¹³ Aerê Jesus'ga hoi cidade de Jerusalém me. A'ereki judeus'ga toryva gwereko gweri. Páscoa ei ga akója pe. A'ea rupie'ymi judeus'ga japyakai uragwera rehe Egítopeve'ga gwyrá hugwi. ¹⁴ Igwete Jesus'ga hoi judeus'ga jatykahavuhua rokari pe ga ndepiaga. Pevo ga ndekoi ima'ema'eamo mbatepyryva itambere'ia pyhyga ga hugwi. Yuranuhua bois ga ima'ema'ei ovelhas. Inambu'ia ga ima'ema'ei upa. Mesa pyri jara'ga ne'ganeni hajiheve'ga itambere'ia ipyhyppyhyga judeus'ga itambere'ia ikwepykwepyga imondovo ga pe. ¹⁵ Ga ndepiagame Jesus'ga japo' yhypohama ga nupanupamo ipyvô ga mo'embava'ga mondovo ojatykahavuhua rokara hugwi. Ovelhas ga imo'emo'ei, bois ga imo'emo'ei imonhamonhana imondovo. Ombojirejire ga itambere'ia kwepykara'ga mesa heka'voka'vogauka gaitambere'ia jugwi. ¹⁶ Igwete ga ei ga pe – kiroki ga oma'ema'ê inambu'ia:

—Peroho ti kía jugwi! a'e te ji, ei ga. Tapema'ema'ê'javuhui mbatera avo jiruva'ga rongá pe! ei ga ga pe.

¹⁷ A'ero garemimbo'ehara'ga ikwahava'javi Tupana'ga rembikwatijarukara. Igwete ga ei ojohupe:

—A'ea pe reki ikwatijara i'ei Cristo'ga nhi'iga mombegwovo, ei ga. Nahá Cristo'ga nhi'iga Tupana'ga pe hako:

“Nhi'agataruhu ji neronga rehe jipi toko katu ti ga ipype javoji,” ei ga.

“Nhi'agataruhua ji juka hete,” ei ga, ei ga.

Ikwatijara omombe'u jipe Cristo'ga nhi'iga gwama, ei Jesus'ga remimbo'ehara'ga.

¹⁸ Kiro judeus'ga nduvihava'ga nduri javo Jesus'ga pe a'ero.

—Ma'ga nde mbuhurukaruha ga mo'ëukara gwama avo hugwi? ei ga. Po Tupana'ga nde mbuhurukari, a'ero po ti nde hepiukari gapopoakara ore ve ahemonhimomby'ava'ea japovo, ei ga. A'ero po ti ore nde reroviari nehê Tupana'ga tuhê ga mbuhuruka javo, ei ga Jesus'ga pe.

¹⁹ Igwete Jesus'ga ei ga pe a'ero:

—Po ti pe imbojypavi aga Tupana'ga ruhava imbote'varuhua vo nehê, aerê mokô'i nhande kirame ti ji imbovyra'javi imohina nehê, ei Jesus'ga ga pe.

²⁰ Igwete judeus'ga nduvihava'ga ei ga pe:

—Nde ki ere'eteheuhu, ei ga. He'yjuhuva'ea rupi quarenta e seis anos rupi ga poravykvykyi japovo aga Tupana'ga ryrúa, ei ga. Mará po nde gwehu kotihí japo'javuhui imohina mokô'i nhande kirame naerû? ei ga ga pe.

²¹ Gwa'oa pe reki Jesus'ga ei a'ea ko Tupana'ga ruhava javo. ²² Aerê Jesus'ga vyrame omanoa hugwi garemimbo'ehara'ga ikwahava'javi ga'eagwera. A'ero ga heroviari ga'eagwera Jesus'ga onhimombe'u katu javo. Igwete ga heroviari Tupana'ga rembikwatijarukara ahe ve no Jesus'ga ahe omombe'u ga kwatija javo.

Jesus'ga okwaha vvyakotyve'ga py'a

²³ Toryva rupi Páscoa rupi Jesus'ga reko'i cidade de Jerusalém me a'ero. Igwete ga hepiukari Tupana'ga popoakara ga pe ahemonhimomby'ava'ea japovo. Nurá ga jikojikogi ga rehe onhimongyavo. ²⁴ Jesus'ga ki a'e te ndojikogi ga ndehe a. A'ereki ga okwahapavipe vvyakotyve'ga py'a. ²⁵ Ga nde'i ojipe'ga pe: “Mará gandeaporo'gita?” A'ea ga nde'i. A'ereki ga okwahapavipe ga a.

3

Nicodemosva'ea uhu Jesus'ga pyri

¹⁻² Aerê Nicodemos'ga ruri Jesus'ga pyri ppytunimo. Ga ko judeus'ga moğitahara'ga fariseu'ga. Aerê ga ruri Jesus'ga pyri xanhomonhi'ı ti javo.

—“Gaha ko nhanembo'ehara,” oro'e ore nde ve, ei ga Jesus'ga pe. “A'ereki Tupana'ga ga mbuhuruka nhande pyri tombo'e ti ga ğa javo,” oro'e ore nde ve, ei ga. Tupana'ga opokogame jate ğa hepiukari Tupana'ga popoakara nde ja ahemonhimomby'ava'ea japovo, ei ga ga pe. Nurâ ore ei: “Tupana'ga ombuhuruka ga rerekovo,” oro'e ore, ei Nicodemos'ga ga pe.

³ Igwete Jesus'ga ei ga pe a'ero:

—Tamombe'u katu tuhê kiro nde ve, ei ga. Kiroki ğa ojihuva'ja – ğa pe jate po ti Tupana'ga ei: “Jihi ko ganduvihavuhuhetero,” ei Jesus'ga ga pe.

⁴ Igwete Nicodemos'ga ei a'ero:

—Marâ po jyvuakave'ğa jihuvi naerü? ei ga. Maranuhü po ğa kia'javi oy'ga vvyteri pe o'ara'java naerü? ei ga Jesus'ga pe.

⁵ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Tamombe'u katu tuhê nde ve. Penhimobotizauka po pe yhya pyvô imomboruka pejikote'varuhua pejihugwi hamo, ei ga. Tupana'ga ra'uva po pe mboheaporoğita pyahu hamo no, ei ga. Nane'ymame po ti Tupana'ga ndokoi penduvihavuhuhetero nehê penhimobotizaukare'ymame yhya pyvô gara'uva pe mboheaporoğitapyahue'ymame nehê no, ei Jesus'ga ga pe. ⁶ Nhaney'ğa nhande mbojihuvame nhande mbo'a, nhandera'o nhande a'ero vvyakotyva'ero, ei ga. Tupana'ga ra'uva nhande mboheaporoğitapyahurame jate nhande reaporogitapyahuro a'ero, ei Jesus'ga ga pe. ⁷ Terenhimomby'auhui ti nhiremimombe'ugwera rehe ji erame nde ve: “Pejihuva'ja ti.” Nahâ ti pe ndeaporoğitapyahuro nehê. Erovia ti nhinhi'ğa, ei ga Nicodemos'ga pe. ⁸ Nahâ ko vvytva, ei ga. Gwemimbotarimo uhu okookovo. Pehendu pe tura novîa. Emo pe ndapekwahavi ma hugwi te turi javo. “Mome po ti ihoi nehê?” pe'ji pe no, ei ga. A'ea javijitehe ko Tupana'ga ra'uva ahe mboheaporoğitapyahurame, ei ga. Gwemimbotarimo gara'uva rekorekoi. Emo pe ndapekwahavi marâ javo. “Ma'ğa po ti gara'uva ğa mboheaporoğitapyahu kiro nehê?” pe'ji pe, ei Jesus'ga ga pe.

⁹ —Maranuhü nanongara? ei Nicodemos'ga. Ndakwahavi ji a'ea, ei ga ga pe.

¹⁰ —Ndehe ko israelitas'ga mbo'ehara novîa. Nde nderekwahavi a'ea naerü? ei ga Nicodemos'ga pe. ¹¹ Tamombe'u katu tuhê nde ve, ei ga. Oromombe'u ore pe me orerembikwahavipyra. Orerembiepiagipyra ore oromombe'u pe me novîa. Emo pe ndaperoviarihu oreremimombe'ugwera, ei Jesus'ga ga pe. ¹² Vvyakotyva'ea ji amombe'u pe me. Emo pe ndaperoviari, ei ga. Ndaperoviari kaitu po ti pe nhinhi'ğa nehê ji imombe'urame vvyagipeva'ea pe me nehê, ei ga Nicodemos'ga pe. ¹³ Ndajiupehavi vvyagi pe ikwahava mbatera oiyva imombe'gwovo, ei ga. Jihi jate reki aiy pea hugwi imombe'gwovo a'itituhêva'ea pe me. A'ereki Tupana'ga ji mbuhuruka kokoty, ei Jesus'ga imombe'gwovo Nicodemos'ga pe.

¹⁴ Igwete Jesus'ga Moisésva'ea mombe'ui no. A'ereki ymya Tupana'ga e'i Moisésva'ea pe hako:

“Eapouka ti mboja ra'angava imbovyva yva rehe imo'ama,” ei ga ahe ve hako.

Ongae'yi me ahe imbovyri ha'angava imohina a'ero tohepia ti mboja rembihu'upyra'ğa javo. Kiroki ahe ojovavu hepiaga imohinipyra – oka'ê ahe hugwi. Nomanoi ahe a'ero. Aerê Tupana'ga ei: “Moisésva'ea ombovyruka mboja ra'angava yva rehe hako,” ei ga. “Na jitehe po ti ğa ga mbovyri yva rehe no. A'ero po ti ğa ga jukai nehê,” ei Tupana'ga gwa'ya'ğa mombe'gwovo hako.

¹⁵ Nahâ Tupana'ga ga momanoukari toko pyahu ti ğa javo – kiroki ğa ojiko ga rehe. Aerê po ti ğa ndekoi Tupana'ga pyri vvyagi pe nehê no. ¹⁶ A'ereki Tupana'ga oarô hete vvyakotyve'ğa. A'ero ga gwa'ya'ğa mbuhuri vvyakotyve'ğa pyri ikwehe. Gara'ya'ğa ko ojipeji hete ko ga rekoji ga pe. Emo Tupana'ga ga mbuhuri nhande pyri ga momanomouka nhande repyga toho ti ğa vvyagi pe nehê javo. Nurâ nhandejikogame Tupana'ga ra'ya'ğa rehe po ti nhande rekoji Tupana'ga pyri avuirama nehê. Ndiahoi po ti nhande hahyva'ea ruvihava pype a'ero nehê nhanemanorame nehê. ¹⁷ Gwa'ya'ğa mbuhurame nhande koty Tupana'ga nde'i ga pe: “Eho ti ğa pyri peko te'varuhu pe javo ğa pe.” Tupana'ga nde'i a'ea gwa'ya'ğa mbuhurukarame nhande koty. A'ereki ga gwa'ya'ğa mbuhuruka avo togweru po ti ga ğa ji pyri nehê javo.

¹⁸ Ga jikogame gara'ya'ğa rehe Tupana'ga nde'ia'javi ğa pe: “Peko te'varuhu pe.” Ga jikoge'ymame Tupana'ga e'i jipe a'ea ğa pe. Oko te'varuhu tuhê nanongara'ğa. A'ereki ğa ndojikogi Tupana'ga ra'ya'ğa rehe – ga ojipeji oko gara'yretero.

¹⁹ Nahã a'ero. Mytu'ërame nhande ve nhande hepiagi mbatera ikwahava. A'ea'java'ea pe Cristo'ga ei a'ero urame yvya koty. "Tamomytu'ë ti ga pe, ei ga. A'ero po ti ga Tupana'ga kwahavi okovo katu nehë," ei ga novã. Emo ga ndokwahapotari Tupana'ga. A'ereki ga okote'varuhue'yimi. Oko hete ga okote'varuhua rehe jate a'ero – a'ea ypytuna ja ndokwahavukari ga pe. Nurã ko Tupana'ga ea'gwama ga pe. ²⁰ Okote'varuhurame ga ndokoi ga rehe – kiroki ga omomytu'ë ahe ve Cristo'ga. Ga ndokopotari tuhë ga pavëi. A'ereki ga e'i ojive: "Po ti ji rekoi Cristo'ga pavëi, a'ero po ti ga imboukwahavi jirekote'varuhua nehë," ei ga ojive.

²¹ Jararamo ki ga a'e te oko Tupana'ga reaporogita rupi okovo katu. Nanongara'ga oko pota tuhë Cristo'ga pavëi – gaha okwahapavuka ahe ve. A'ereki ga e'i: "Ji rekorame Cristo'ga pavëi po ti ojipe'ga ikwahavi jirekokatua nehë. A'ero po ti ga ei ji mombe'gwovo: 'Tupana'ga ga poko ga mongovo gwemimbotarimova'ea rehe,' e po ti ga ji mombe'gwovo a'ero nehë," ei ga. Nanongara Jesus'ga imombe'umbe'ui Nicodemos'ga pe ikwehe.

João Batistava'ea omombe'ua'ja Jesus'ga

²² Aerë Jesus'ga hoi Judéiapeve'ga gwyrri pe gwemimbo'ehara'ga pavëi. Igwete Jesus'ga pytaahi'vi pevove'ga pavëi ga mobatizavovo. ²³ A'ea rupi João Batistava'ea rekoi ojipe'ga mobatizavovo cidade de Enom me – a'ea ojopyri u cidade de Salim pavëi. A'ereki gwereko hete yhya pevo. Igwete pevove'ga hogahoi ahe pyri a'ero onhimobatzavouka ahe ve. ²⁴ A'ereki a'ea rupi soldados'ga nomongiukari ve João'va'ea cadeia pype.

²⁵ Aerë jararamo João'va'ea remimbo'ehara'ga nhi'igayvari ojipe'ga pavëi judeu'ga pavëi. —João'ga ga mobatizaramo pyry hete okwahyro ga ndehe, ei aheremimbo'ehara'ga ga pe.

A'ero judeu'ga ei ga pe:

—A'ea hohe te ikwahyro ga ndehe Jesus'ga ga mobatizaramo, ei ga ga pe.

²⁶ Nurã João'va'ea remimbo'ehara'ga hoi ahe pyri javo ahe ve.

—Akoja'ga, ei ga, kiroki ga oko nde pyri paranauhã aherovai Jordão aherovai – kiroki ga nde eremombe'u ore ve oji'i, ei ga, kiro ga ga mobatizauhui no. Ohopavuhu reki ga ga pyri a'ero, ei ga imombe'gwovo ahe ve novã.

²⁷ Igwete João'va'ea ei ga pe a'ero:

—Pyry hete reki ji ve ga hopavame ga pyri, ei ahe. Tupana'ga jate ombopopoakaramo ahe popoakaramo a'ero okovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe, ei ahe. Nurã ga hopavi ga pyri. A'ea ko pyry hete ji ve, ei ahe ga pe. ²⁸ Pehe tuhë pependu nhinhi'igawera oji'i, ei ahe. A'ereki ji a'e katu nhinimombe'gwovo pe me oji'i. "Ji ko Cristo'ga rüi nhanderekote'varuhua mombohara'ga rüi," a'e ko ji pe me oji'i, ei ahe. Ga renonde Tupana'ga ji mbuhurukari, ei João'va'ea ga pe.

²⁹ —Nahã ga nembirekorame jipi, ei João'va'ea. Hëapotahara'ga tuhë gwereko hëa, ei ahe. Gairü'ga reki hëapotahara'ga pokogi ganembirekoagwama. A'ero ga roryvamo hëapotahara'ga nhi'iga renduva hëa rerekoa mombe'urame, ei ahe ga pe. Hëapotahara'ga irü'ga ja ko ji, a'e ji pe me. A'ereki ji Jesus'ga poko. A'ero ji roryhetero ga hopavame Jesus'ga pyri ga rerekovo, ei ahe ga pe. ³⁰ A'ea ko pyry a'ero, ei ahe. Igwaigwavete po ti ga rekoi tuhë huvihavuhetero nehë. Ji ki a'e te igwaigwavete ji rekotehei tuhë nehë, ei João'va'ea gwemimbo'ehara'ga pe.

Tupana'ga ombuhu Jesus'ga yvaga hugwi

³¹ Yvateahugwive'ga ko huvihavuhetero oko yvyakotyve'ga hohe. Yvyakotyve'ga yvyakotyva'ea rehe jate ga ndekoi. A'ea rehe jate ga nhi'igi no. Yvagahugwive'ga ko huvihavuhetero tuhë oko ga hohe pa. ³² Ga omombe'u gwembiepiagipyra gwemienduvipyra reheve. Ga ki a'e te ndogweroviarihu ganhi'iga. ³³ Kiroki ga gwerovia ganhi'iga – ga e'i a'ero: "A'itituhëva'ea tuhë Tupana'ga nhi'iga," ei ga. ³⁴ A'ereki Tupana'ga remimbuhurukara'ga omombe'u katu Tupana'ga nhi'iga. A'ereki Tupana'ga omondo gwa'uva ga pyri a'ea ti tokwahavuka pa ga pe javo. Nurã ga omombe'u katu Tupana'ga nhi'iga. ³⁵ Tupana'ga oarõ hete gwa'yrãga. A'ero ga ga mbopopoakarukari togwerekono pa ti ga gwemimbotarimo. ³⁶ Kiroki ga ojiko Tupana'ga ra'yrãga rehe hendukatavo ganhi'iga – ga ndeaporo'gitapyahuro a'ero aerë okovo Tupana'ga pyri nehë. Kiroki ga nohendukatui ganhi'iga ojiko'yma ga rehe – ga po ti ndohoi yvagi pe upa Tupana'ga pyri nehë. Ga e'i ga pe jipi peko te'varuhu pe javo.

4

Samariapeva'ea

¹ Aerë Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga nderohoi Judéiapeve'ga gwyrã hugwi. A'ereki ga okwaha ojipe'ga nhi'iga fariseus'ga pe. A'ereki ga e'ihu fariseus'ga pe:

—João'ga omongo ojipe'ga ojiheva'ero ga mobatizavo, ei ga. João'gareheve'ga hohe'i tehe reki Jesus'gareheve'ga nde'yjuhuro – kiroki ga Jesus'ga omobatizauhu, e'uhuh ga ga mombe'gwovo fariseus'ga pe.

² Jesus'ga nomobatizai reki ga. Ga omobatizauka ga gwemimbo'ehara'ga pe. ³ Ganhi'iga ikwahavame Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga nderohoi Judéiapeve'ga gwyrá hugwi a'ero.

—Xajivy ti Galiléiapeve'ga gwyrí pe a'ero, ei ga.

⁴ Ga horame Jesus'ga ei:

—Samariapeve'ga gwyrá rupi po ti nhande hona'ëi nehë hamo, ei ga ga pe.

⁵ Aerë ga nduri cidade de Sicar pe a'ero Samariapeve'ga gwyrí pe. Ira'agwe u Jacóva'ea koagwera hugwi. Jacóva'ea omondo a'ea gwa'yrava'ea pe Joséva'ea pe hako. ⁶ Jacóva'ea apoagwera ykwara pevo u no. Ahaji katu ga nduri. Igwete Jesus'ga apygi oina ykwara pyri. A'ereki ga ipykane'õ.

⁷⁻⁸ Igwete garemimbo'ehara'ga hoi cidade pe mbatera pyhyga. Nanime Samariapevehë ruri yhya ti tajara javo. Igwete Jesus'ga ei hëa pe:

—Embuhu ji ve ya tay'u, ei ga hëa pe.

⁹ —Garamo judeuramo nde euhui ji ve embuhu yhya javo ji ve? Ji ki a'e te Samariapeve'ea, ei hëa ga pe. (A'ereki judeus'ga ndojihe'ari Samariapeve'ga ndehe ga arõe'yma.)

¹⁰ A'ero Jesus'ga ei hëa pe:

—A'e ji nde ve: “Embuhu ji ve ya.” Emo nde ndajikwahavi, ei ga. Nde nderekwahavi Tupana'ga remimbuhutehea no, ei ga hëa pe. Po nde ikwahavi hamo a'ero po nde ei ji ve embuhu ji ve akoja javo hamo, ei ga. A'ero po ji imondoi yhya ahemongohara nde ve hamo, ei ga hëa pe.

¹¹ A'ero hëa ei ga pe:

—Ndererekoi reki nde ijarahava, ei hëa. Irupehu yhya reni ykwara pype. Ma hugwi nde herekoi yhya a'ero ahemongohara? ei hëa ga pe. ¹² Nhaneramonhava'ea Jacóva'ea gweja a'ga imohina nhandeygwavamo hako, ei hëa. Ahe tuhë oy'u avova'ea pyvõ gwa'yrava'ea pavëi hako. Gwenymbava yuranuhüa ahe omboy'u ipyvõ no, ei hëa. “Ji ko koji'i tehe jiruvihavuhu nhaneramonhava'ea hohe'i tehe,” ere po nde ji ve naerü? ei hëa ga pe.

¹³ Igwete Jesus'ga ei hëa pe:

—Aga pyvõ oy'urë po ti ga ygweja'javamo nehë, ei ga. ¹⁴ Nhiremimondoa herekorame po ti ga ndiygweja'javi nehë. Nhiremimondoa po ti ikwahy hete ga ndehe nehë okookovo gayvyteri pe nehë, ei ga. A'ea po ti ga mboheaporo'gitapyahui nehë, ei ga. A'ero po ti ga mongoi avuirama Tupana'ga pyri nehë no, ei Jesus'ga hëa pe.

¹⁵ —Embuhu ji ve nanongara yhya a'ero tajiygweja'javyme ti a'ero nehë, ei hëa ga pe. A'ero po ti ji ndajora'javi avo ijara jipi nehë, ei hëa ga pe.

¹⁶ —Eho ti enhimbireko'ga rerua, ei ga hëa pe.

¹⁷ —Ji ko nanhirembirekoi, ei hëa.

—Erenhimombe'u katu nde ji nanhirembirekoi javo, ei ga hëa pe. ¹⁸ A'ereki cinco nerembirekokwera'ga. Korogweve'ga nde erereko tehe, ei ga. Nde nane'mbei tuhë javo ji ve, ei ga hëa pe.

¹⁹ —Kirogwe ji nde kwahavi, ei hëa. Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara ndehe. Nurã nde ikwahahetei mbatera, ei hëa ga pe. ²⁰ Marã naerü? Emombe'u ti ji ve, ei hëa. Samariapeva'ero oreramonhava'ea ei pea pe vytyruhua pe hako: “Avo jate po nhande Tupana'ga mbohetei hamo,” ei ahe hako, ei hëa ga pe. Pehe judeuramo pe'ji: “Jerusalém me jate po nhande Tupana'ga mbohetei hamo,” pe'ji pe, ei hëa ga pe.

²¹ Igwete Jesus'ga ei hëa pe a'ero:

—Erovía ti nhinhi'iga, ei ga. Aerë po ti ga nde'i avova'ea pe avo ti timbohete nhandervete'ga nehë javo. Jerusalém me po ti ga nde'i nehë no pevo ti timbohete ga javo, ei ga. ²² Samariapeva'ero pemboheteheuhu pe ga kwahave'yma. Ore judeuramo orokwaha Tupana'ga mboheteavo, ei ga. Ore ve ga ojikwahavuka. Tupana'ga e'i ore ve hako: “Yvyakotyve'ga ndekote'varuhua mombohara'ga po ti o'a judeuramo,” ei Tupana'ga, ei ga. “Gaha po ti pe nderu ji pyri yvagi pe nehë,” ei Tupana'ga ore ve hako, ei Jesus'ga imombe'gwovo hëa pe. ²³ Aerë po ti ga nhandervete'ga mbohete'katui a'ero nehë, ei ga. Agwamo vehevi po ti ga ga mbohetei ga kwahaheteavo nehë. Gara'uva po ti ga mboheteukari ga pe nehë. A'ea Tupana'ga opota nanongara'ga omboheterame, ei Jesus'ga hëa pe. ²⁴ Ndaha'oi Tupana'ga, ei ga. Kiroki ga ga mbohete – tojipokoguka ti ga gara'uva pe a'ero ga mboheteavo. Tokwaha hete ti ga ga mboheteavo, ei Jesus'ga imombe'gwovo hëa pe.

²⁵ A'ero hëa ei ga pe:

—Messias'ga po ti uhu tuhë nehë Tupana'ga remimbuhurukara'ga Cristo'ga, ei hëa. Urame po ti gaha imombe'upavi mbatera nhande ve nehë, ei hëa Jesus'ga pe.

²⁶ —Ji tuhë Messiasramo kiro ji nhi'igi nde ve, ei ga onhimombe'gwovo hëa pe.

²⁷ Nanime Jesus'ga remimbo'ehara'ga jivyri cidade hugwi ua ga pyri. Igwete ga nhi-momby'ai ga repiaga hêa monhi'igame. A'ereki judeus'ga mbo'ehara'ga nonhi'igi kunhang-wera'ga pe jipi. A'ero ga nhimomby'ai Jesus'ga repiaga. Ga nde'i reki ga pe: "Maraname nde nhi'iguhûi hêa pe?" nde'i ga. "Gara nde erepota hêa hugwi?" A'ea ga nde'i Jesus'ga pe.

²⁸ Kiro hêa hejari imohina yhya ryrua a'ero ojivya ogwovo cidade pe. Igwete hêa ei ga mombe'gwovo pevome'ga pe:

²⁹ —He pejiyo xaho ji rupi ga repiaga, ei hêa. A'ereki ga omombe'u pa ji ve jirekoagwera, ei hêa ga pe. Mara'ngu po Messias'ga tuhê Tupana'ga remimbuhurukara'ga tuhê? ei hêa ga pe ga mombe'gwovo.

³⁰ A'ero ga nduri cidade hugwi ua Jesus'ga pyri tihepia ti ga javo.

³¹ Ga vahema renonde Jesus'ga remimbo'ehara'ga e'ga'ei ga pe:

—Jesus, here i'gwovo.

³² —Nhirembi'ua pe ndapekwahavi reki, ei ga ga pe.

³³ —Marã? ei ga ojohupe a'ero. Mara'ngu po ga herua mbatera ga pe ra'e garembi'uramo? ei ga ojohupe.

³⁴ Igwete ga ei ga pe:

—Garemimbotarimova'ea rehe ji rekoi – kiroki ga ji mbuhuruka yvya koty, ei ga. Ga ji mboporavyky avo. A'ero ji taporavyky pa katu ga pe, ei ga. A'ea pe ji ei a'ero nhirembi'ua. A'ereki ji rekorame garemimbotarimova'ea rehe a'ea ji mbopopoaka nhirembi'ua ja, ei Jesus'ga ga pe.

³⁵ —Pe'ji pe: "Quatro jahya ipora rehe po ti itiniği koapora nehê," pe'ji pe, ei ga. Ji ki a'e te a'e pe me: Pehepia ti kohoa. Kirogwe tuhê itiniği koapora. Kirogwe po ahe imopeni herua hamo, ei ga ga pe. Tamombe'u katu pe me, ei ga. Ji rehe gambojikoga pe ji ei reki koapora imopena imombe'urame, ei Jesus'ga. Nahã ji ei a'ero: Pe'ji pe pejiyvyteri pe: "Aerêji po ti nhande ga mbojikojikogi Jesus'ga rehe nehê," pe'ji pe, ei ga. Ji ki a'e te a'e pe me: Tape'ei poro. Pehepia ti ga. Kirogwe ga jikogi gweri ji rehe, a'e ji, ei ga. Kirogwe tuhê po pe ga mbojikojikogi ji rehe hamo, ei ga ga pe.

³⁶ —Kiroki ga omopemopê koapora herua – ga mbohory a'ero koapora, ei ga. Ga javijitehe ojipe'ga roryvamo no – kiroki ga otý na'ê, ei ga. Ga memei hory hete a'ero ojogwerekovo itýhara'ga imopêhara'ga pavêi, ei ga. Imopêhara'ga javijitehe ko ga ndoryvamo no – kiroki ga ombojiko ojipe'ga ji rehe. Ojikogame ji rehe po ti ga ndekoi yvagi pe nehê no, ei ga ga pe. Kiroki ga ji mombe'u ppy ojipe'ga pe tojiko ti ga ga rehe javo – itýhara'ga javijitehe ko ga ndoryvamo gambojikohara'ga pavêi. Ga hory hete a'ero ojogwerekovo nhimombe'uypyhara'ga gambojikohara'ga pavêi, ei Jesus'ga ga pe.

³⁷ —Nahã ko nhanenhi'iga jipi, ei ga. "Gaha otý. Ojipe'ga reki omopê herua ojive," xa'e nhande, ei ga. A'itituhêva'ea tuhê ko nhanenhi'iga. ³⁸ A'ereki na ja jara'ga ji mombe'umbe'u tojiko ti ga ga rehe javo. Pehe reki ga mbojikojiko ji rehe, ei ga. Ymya pe nanhimombe'ui pejikovo, ei ga. Aerê ji pe mondoukari ga mbojikojikogukara'gwama jijihe, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

³⁹⁻⁴⁰ Kiro Samariapeve'ga nduri ovahema Jesus'ga pyri a'ero. A'ereki Samariapevehêa omombe'u jipe ga ocidadepeve'ga pe. "Jesus'ga omombe'u pa ji ve jirekoagwera," ei hêa ga mombe'gwovo ga pe. Hêanhi'iga renduva gwaramo ga jikojikogi Jesus'ga rehe a'ero onhimongyavo. Kiro ga nduri Jesus'ga pyri a'ero tihepia ti ga javo.

—Epytaahi'vi ti ore pyri, e'ie'i ga ga pe.

—Kwa, ei ga.

Mokõi ga kiri ga pyri a'ero. ⁴¹ Igwete ga nhimombe'umbe'ui ga pe. Ganhi'iga renduva gwaramo jara'ga jikojikogi ga rehe no onhimongyeteavo. ⁴² A'ero ga ei hêa pe:

—Nenhi'iga renduva gwaramo jate rûi ore jikogi ga rehe kiro, ei ga hêa pe. Ganhi'iga tuhê ore orohendu ikwahava kiro, ei ga. Nurã ore ei: "Ga ko yvyakotyve'ga ndekote'varuhua momboharamo tuhê," ei ga hêa pe.

Kiro ndera'yra'ga nhimohigatu, ei Jesus'ga ahe ve

⁴³ Mokõi Jesus'ga kiri pevo. A'ero ga hoi Galiléiapeve'ga gwyri pe upa. ⁴⁴ A'ereki Jesus'ga e'i jipe: "Kiroki ga pevo u Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga gwyri pe – ga nomondoï imohina ga rehe jipi," ei ga. ⁴⁵ A'ero Jesus'ga hoi Galiléiapeve'ga gwyri pe. Ga repiagame ga ndoryndoryvamo ga rehe. A'ereki ga gwepia na'ê Jesus'ga cidade de Jerusalém me. A'ereki ga oho na'ê pevo toryva repiaga. Pevo ga hepiapavi Jesus'ga japoparavuhurame ahemohimomby'ava'ea. Nurã ga ndoryndoryvamo Jesus'ga rehe ga repiaga ogwyri pe.

⁴⁶ Aerê Jesus'ga hoa'javi cidade de Caná pe Galiléiapeve'ga gwyri pe jitehe – perope ga ombote yhya vinhoramo ikwehe. A'ero jitehe Jesus'ga hoi. A'ero ga ruri Jesus'ga pyri ganduvihava'gareheve'ga. Gara'yra'ga itetirûa hete ojipe'ga cidade pe Cafarnaum me. ⁴⁷ Galiléiapeve'ga e'i ga pe a'ero:

—Uhu Jesus'ga kiro nhande pyri Judéiapeve'ga gwyra hugwi, ei ga ga mombe'gwovo ga pe.

A'ero ga ruri Jesus'ga pyri javo.

—Herejo xaho ji rupi jira'ya'ga repiaga teremombi ti karugwara ga hugwi, ei ga. A'ereki ga omano gweri, ei ga Jesus'ga pe.

⁴⁸ Igwete Jesus'ga ei:

—Hepiage'ymame ahemonhimomby'aheteve'ea po pe ndapejikogi tuhê ji rehe, ei ga ga pe.

⁴⁹ —Xaho tuhê ti ji rupi, ei ga Jesus'ga pe. Nde hoe'ymame po ti jira'ya'ga manoi a'ero nehê, ei ga.

⁵⁰ —Kiro ndera'ya'ga nhimohigatui, ei Jesus'ga ga pe. Heregwovo ga pyri a'ero ga repiaga, ei ga.

Gwerovia ga Jesus'ga nhi'iga a'ero ogwovo tahepia ti javo. ⁵¹ Ga horame pea rupi gapyrive'ga nduri ga rovatiemo.

—Onhimohigatu kiro ndera'ya'ga, ei ga ga pe.

⁵² —Marananime kwara nhimonaname ga rehe raji'i? ei ga ga pe.

—Kirame ahaji katu nhimonaname ga rehe oji'i, ei ga imombe'gwovo ga pe.

⁵³ A'ero ga ikwahavi javo.

—A'ea rupi tuhê Jesus'ga ei ji ve oji'i: “Kiro ndera'ya'ga nhimohigatui,” ei ga.

A'ero ga jikopavi Jesus'ga rehe gaha gwongapeve'ga pavêi.

⁵⁴ Mokôï a'ero Jesus'ga rura'java Galiléiapeve'ga gwyrri pe Judéiapeve'ga gwyra hugwi. Urypyrame ga ojipeji oapo ahemonhimomby'ava'ea hepiuka ga pe. Kiro ura'javame ga ojipea oapo imombiga karugwara ga hugwi.

5

Jesus'ga omopo'ã ahe

¹ Aerê judeus'ga japoi toryva Jerusalém me. A'ero Jesus'ga hoi tahepia javo. Igwete Jesus'ga ipyka'nauhûve'ga repiagi ypia'ia pyri. ² Jerusalém jupihava pyri ypia'ia u – perope hovapytymbava pyri. Jurukwara rupi ga heno'eno'êi ovelhas jipi. Betezata ei judeus'ga ypia'ia pe. Gwereco mbohapyrete cinco tapyi'ia ypia'ia pyri. ³ A'ea gwyrri pe itetirûave'ga nhinogi upa ypia'ia pyri onhimongyavo jipi. Hehae'yve'ga ko pevo u jipi ipyka'naka'nauhûve'ga pavêi nomyive'ga pavêi. [⁴ A'ereki amoamome Tupana'gapyrive'ga oji yhya pype ya momyina. Kirê kiroki ga oho ppy yhya pype – gahã onhimohigatu a'ero. Nahã ga horame ipype ga rugarurirê gatetirûaparavuhua ipigi ga hugwi a'ero. Nurã itetirûave'ga nhinogi upa ypia'ia pyri jipi taho ppy ti ipype javo.] ⁵⁻⁶ Igwete Jesus'ga ipyka'nauhûve'ga repiagi pevo. “Ymyahû hete ga ka'nauhûro,” ei Jesus'ga. A'ereki he'yjuhu trinta e oito kwara gaka'na rehe. Ikwahavame Jesus'ga ei ga pe:

—Ndepyry hete pota nde? ei ga.

⁷ —Jipyry pota ji novã, ei ipyka'nauhûve'ga ga pe. A'ereki nanhimbojyhavi ipype ya momyiname jipi, ei ga. Ji hopotarama ipype ojipe'ga hojipei ipype ji renonde jipi, ei ga Jesus'ga pe.

⁸ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Epo'ã! Epyhy ti ejikupeupava herogwovo, ei ga.

⁹ Kotihî ga pyryvamo a'ero opo'ama herogwovo. A'ea ko sábadô judeus'ga poravykye'yma. ¹⁰ Nurã judeus'ga nduvihava'ga ei ika'nauhûgwera'ga pe:

—Kirogwe ko sábadô, ei ga. Ndepyryvi nde herohoi ejikupeupava kirogwe, ei ga ga pe. A'ereki Moisés'va'ea e'i: “Po ahe ndogwerohoi te mbatera sábadô rupi nhandeporavykye'yma rupi,” ei ahe ikwatija, ei ga ga pe.

¹¹ Igwete ga ei:

—Akoja'ga – kiroki ga ji mopo'ã ko – gaha e'i ji ve: “Epyhy ti herogwovo,” ei ga ga pe.

¹² —Ma'ga e'iuhu nde ve naerü herohoukaragwama? ei ga ga pe.

¹³ Ika'nauhûgwera'ga ndokwahavi reki Jesus'ga. A'ereki Jesus'ga oho jipe gande'yjuhua pytera rupi ogwovo.

¹⁴ Aerê Jesus'ga ga repiagi judeus'ga jatukahavuhua pype. Igwete ga ei ga pe:

—Ji rendu ti, ei ga ga pe. Erepo'agatu nde kiro, ei ga. Terekote'varuhua'javi ti a'ero, ei ga. Po ti nde nderepohiri ejikote'varuhua hugwi, a'ero po ti koji'i tehe nde mbatera rahya hepiagi nehê, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁵ A'ero ika'nauhûgwera'ga hoi imombe'gwovo judeus'ga nduvihava'ga pe.

—Gaha ji mopo'ã Jesus'ga, ei ga ga pe.

¹⁶ Nurã ga imbote'varuhupotari Jesus'ga pe. A'ereki ga omombimombi gatetirûa ga hugwi sábadô rupi jipi.

¹⁷ Igwete Jesus'ga ei:

—Jiruva'ga oporavykye'yimi jipi ġa pokopokoga, ei ga. Ga javijitehe ji aporavykye'yimi ġa pokoga no, ei Jesus'ga.

¹⁸ Ganhi'ġa renduvame koji'i ġa Jesus'ga jukapotari a'ero.

—A'ereki sábdato rupi ga oporavykyuhu imombiga gatetirúa ġa hugwi nhaneramon-hava'ea nhi'ġa rendukatue'yima, ei ġa. Johe'i tehe garekote'varuhua. Jiruva'ga ei ga Tupana'ga pe no, ei ġa. Nahā ġa nhimongopotaruhui Tupanamo a'ero, ei ġa.

Nurā ġa Jesus'ga jukapotari a'ero.

Tupana'ga gwa'yra'ga mongoi ġwemimbotarimova'ea rehe

¹⁹ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Tamombe'u katu tuhē pe me, ei ga. Jihi Tupana'ga ra'yramo ndakoi nhiremimbotarimova'ea rehe. Akwaha ji Tupana'ga reaporoġitakatua jitekovo. A'ea rehe jate ji reaporoġitaro a'ero, ei ga. Okoe'yimi ġa ġwemimbotarimova'ea rehe. Gareximimbotarimova'ea rehe javijitehe ji reko'e'yimi no gara'yramo, ei Jesus'ga. ²⁰ A'ereki jiruva'ga ji arō hete, ei ga. A'ero ga ikwahapavukari ji ve gweaporoġitakatua, ei ga. Koji'i po ti ġa ikwahavukari ji ve nehē no, ei ga. “Nahanahā po ti nde reko'i ġa monhimomby'avo nehē,” e po ti ġa ji ve nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

—Pyry hete tuhē ji ika'nauhūve'ga mopo'ami, ei ga. Johe'i tehe po ti ji japo pyryheteva'ea nehē. A'ero po ti pe nhimomby'ahetei a'ea rehe nehē, ei ga. ²¹ A'ereki jiruva'ga omanove'ga mbogwera ġa mongovo, ei ga. Ga javijitehe jihi gara'yramo ġa mbogwerapotarame ji ġa mbogweravi ġa mongovo no, ei Jesus'ga. ²²⁻²³ Jihi a'e jara'ga pe: “Ereko te'varuhu nde. Eho ti hahyva'ea ruvihava pype a'ero nehē,” a'e ji, ei ga. Jara'ga pe ji ei: “Ndepyry nde ejikoga ji rehe. Yvagi pe ti nde ruvi avuirama nehē,” a'e ji, ei ga. Tupana'ga tuhē nde'i ġa pe. A'ereki ga e'i ji ve gwa'yramo: “Ndehe ti ere ġa pe tanembohete ti ġa,” ei ġa ji ve a'ero, ei Jesus'ga. Ombohete ġa Tupana'ga. Na jitehe po ti ġa tanhimbohete nehē no, ei ga. Kiroki ġa nanhimbohetei – ga nombohetei jiruva'ga no nhimbuhurukara'ga, ei Jesus'ga ġa pe.

²⁴—Tamombe'u katu tuhē pe me, ei ga. Ga hendukaturame nhinhi'ġa ojikoga Tupana'ga rehe nhimbuhurukara'ga rehe, gweaporoġita pyahu ko ga a'ero, ei ga. A'ero po ti ġa ndekoi avuirama Tupana'ga pyri nehē no, ei ga. Nda'ei po ti ji ġa pe nehē: “Peko te'varuhu pe,” ei ga. A'ereki ġa ndohoa'javi kiro hahyva'ea ruvihava viara rupi. Yvaga viara rupi ġa hoi a'ero Tupana'ga pyri nehē, ei ga. ²⁵ Tamombe'u katu tuhē pe me, ei Jesus'ga. Ji ko Tupana'ga ra'yramo ako. Okote'varuhuve'ga po ti henduvi nhinhi'ġa nehē agwamo vehevi reki. Hendukaturame po ti ġa ndeaporoġitapyahuro nehē, ei ga. ²⁶ Tupana'ga hete ahe mongoi ahe monguva. Ga javijitehe ji gara'yramo ahe mongoi no. A'ereki ga ahe mongokari ji ve. ²⁷ Na jitehe Tupana'ga ei ji ve: “Ndehe ti ere okote'varuhuve'ga pe peko te'varuhu pe javo,” ei ga ji ve, ei Jesus'ga. A'ereki ji ko yvagipeva'ea. Yvyakotyva'ea ko ji no, ei ga.

²⁸—Taphimomby'auhui ti nhinhi'ġa renduva, ei ga. Aerē po ti ahe nhaporemo henduvi nhinhi'ġa nehē. ²⁹ Henduvame po ti omanove'ga kwerava'javi nehē. Okokatuve'ga po ti okwera okovo Tupana'ga pyri avuirama nehē, ei ga. Okote'varuhuve'ga po ti okwera nehē no. A'ero po ti ji ei ġa pe: “Pendekote'varuhuro ġwaramo po ti pe hoi hahyva'ea ruvihava pype a'ero nehē,” a'e po ti ji ġa pe nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

A'iti tuhē Tupana'ga Jesus'ga mbuhuruka

³⁰ Igwete Jesus'ga ei ġa pe no:

—Nhiremimbotarimo rūi ji ei ġa pe peko te'varuhu pe javo. Tupana'ga ji mbo'euka. Gareximimbo'ea rupi jate ji ei a'ero, ei Jesus'ga. Nurā hupi katu ji ei jara'ga pe peko te'varuhu pe javo. Hupi katu ji ei jara'ga pe no pepyry hete pe javo, ei ga. A'ereki nhiremimbotarimova'ea rehe rūi ji reko'i. Jiruva'ga remimbotarimova'ea rehe ji reko'i nhimbuhurukara'ga rehe, ei Jesus'ga ġa pe.

³¹—Po ti jihi tehe anhimombe'u pe me, a'ero po ti pe ndajireroviari nehē hamo ġa hete onhimombe'u javo ji ve, ei ga. ³² Ojipe'ga ji mombe'u no jiruva'ga, ei ga. Akwaha hete ji nhimombe'ukatua. A'ereki a'itituhēva'ea gareximimombe'ua, ei ga ġa pe.

³³—Pehe pemondo ga João Batista'ga pyri raikwehe tonhimombe'u ti ga javo, ei ga. Onhimombe'urame a'ero ga ei a'itituhēva'ea pe. A'ereki ġa ji mombe'u katu no, ei ga. ³⁴ Ji ve rūi po ojipe'ga ji mombe'ukatui hamo, a'e ji. Pe me po ġa ji mombe'ukatui hamo tokwaha ti ġa ga javo, ei ga ġa pe. Nurā ji ei João'ga remimombe'uagwera pe taperovia ti. Heroviarame po ti pe jikogi ji rehe nehē pejigwove'yima hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

³⁵—João'ga ko hyapehava ja. A'ea hendy'javame gwepiuka nhande ve tokwaha ti ġa javo, ei ga. Na jitehe João'ga ji repiukari pe me ikwehe tokwaha ti ġa Jesus'ga javo, ei ga. Ga pe mbo'e katu novia. A'ero pe ndoryvamo jiji gareximimbo'ea rehe novia, ei Jesus'ga ġa pe.

³⁶—A'apo ji ahemonhimomby'ava'ea jipi. A'ereki Tupana'ga oapoapouka ji ve, ei ga. Nhirembiapoa tuhē ji kwahavukari pe me a'ero, ei Jesus'ga. João'ga nhi'ġa ji kwahavukari

pe me no. Koji'i reki nhirembiapoia ji kwahavuka pe me João'ga nhi'iga hohe, ei Jesus'ga. Nhirembiapoia repiaga gwaramo po pe'ji hamo: "Tupana'ga ga mbuhuruka tuhê kokoty a'ea apovouka ga pe," pe'ji po pe hamo, ei Jesus'ga ga pe. ³⁷ Nhimbuhurukara'ga jiruva'ga ji mombe'u katu no, ei ga. Ndapehepiagangavi pe gara'oa. Pejiapyakwara pyvô pe napehenduvangavi ga nhi'igame no, ei ga. ³⁸ Pe ndapekopotari ganhi'iga rupi, ei ga ga pe. A'ereki pe ndaperoviari nhinhi'iga. Gaha reki ji mbuhuruka kokoty, ei ga. ³⁹ Pehepiepia katu pe aherembikwatijara novia Tupana'ga mombe'uhara, ei ga. "A'ea repiagame po ti nhande ikwahavi nhanderekoagwama yvagi pe Tupana'ga pyri nehê," pe'ji po pe pejohupe novia, ei ga. Aherembikwatijara jitehe reki ji mombe'u pe me novia, ei Jesus'ga ga pe. ⁴⁰ Emo pe ndapejikopotari ji rehe. Ndapejori ko pe ji pyri toroko ti Tupana'ga pyri nehê jave'yma ji ve, ei ga.

⁴¹ —Ji nda'ei ahe ve tanhimbohete ti ga javo, ei Jesus'ga. ⁴² Pe ki a'e te ji atyvihu, ei ga. Anhimombaragwaha ji pe ndehe. Pe napearô'i tuhê Tupana'ga, ei ga ga pe. ⁴³ Ajo ji jiruva'ga hugwi. A'ereki gaha ji mbuhuruka pepyteri pe ji mombe'u ti ga pe javo, ei ga. Pe ki a'e te ndapekoi ji rehe. Ojipe'ga ko onhimbuhuteheuhu pepyteri pe. Ga ndehe pe ndekoi a, ei Jesus'ga ga pe. ⁴⁴ Pyry pe me pe nhomboheteheteuhui a. Pe ndapekoi reki Tupana'ga remimbohetea rehe. Ga jate ko Tupanamo, ei ga. Emo pe ndape'ei: "Xako katu ti Tupana'ga ti tianembohete." A'ea pe ndape'ei. Nurâ tegwete pe me pejikoga ji rehe, ei ga ga pe.

⁴⁵ —Ji rûi po ti imombe'umbe'ui Tupana'ga pe pendekote'varuhua nehê, ei Jesus'ga ga pe. Moisésva'ea po ti imombe'ui a'ea ga pe nehê, ei ga ga pe. Pe'ji po pe novia: "Aerê po ti Moisésva'ea vavagahivi nhande rehe Tupana'ga pyri nehê," pe'ji po pe novia, ei ga. Emo po ti ahe omombe'u Tupana'ga pe pendekote'varuhua nehê, a'e ji, ei ga ga pe. ⁴⁶ Moisésva'ea ji mombe'ukatui reki ji kwatija hako. Po pe Moisésva'ea nhi'iga reroviari tuhê hamo, a'ero po pe nhinhi'iga reroviari hamo no, ei ga. ⁴⁷ Pe ndaperoviari reki ahenhi'iga – kiroki a'ea ahe okwatija ino'ga. Nurâ pe ndaperoviari tuhê nhinhi'iga no, ei Jesus'ga ga pe.

6

Jesus'ga ombohe'yi mbatera cinco milva'ea pe

(Mateus 14.13-21; Marcos 6.30-44; Lucas 9.10-17)

¹ Aerê Jesus'ga hero'yahavi ypihua aherovai Galiléiapeva'ea aherovai. Tiberiadespeva'ea ei ga ypihua pe no. ² He'yjuhu hete ko ga ogwoogwovo Jesus'ga ndeviri. A'ereki ga gwepigwepia ahemonhimomby'ava'ea – kiroki Jesus'ga oapoapouka imombiga gatetirua ga hugwi. ³ Igwete Jesus'ga hoi vvytyruhua rehe oina gwemimbo'ehara'ga pavêi. ⁴ A'ea rupi judeus'ga oapo gweri toryva cidade de Jerusalém me. Páscoa ko toryva rera. ⁵ Igwete Jesus'ga jovavuri he'yive'ga ndepiaga – kiroki ga u ga pyri okovo. A'ero ga ei Filipe'ga pe:

—Mome po ti nhande ipyhygi mbatera akoja'ga nemb'i'ua'gwama nehê? ei Jesus'ga ga pe.

⁶ Jesus'ga okwahavipe reki gwemimondoagwama ga pe. Emo ovytyteri pe ga ei tahendu ti Filipe'ga nhi'iga ji ve javo. Nurâ ga ei Filipe'ga pe: "Mome po ti nhande ipyhygi mbatera ganemb'i'ua'gwama?"

⁷ Igwete Filipe'ga ei ga pe:

—Po ti he'yjuhuva'ea duzentos nhande imondoi itambere'ia hehe nehê ndohygi'i'i po ti mbatera ga ndehe nehê, ei ga. A'ereki ga he'yjuhu hete.

⁸ Igwete André'ga – ga ko Jesus'ga remimbo'eharamo no Simão Pedro'ga irû'ga – igwete ga ei Jesus'ga pe:

⁹ —Avo tapihama'ga mbohapyrete cinco herekoi pães trigo'java'ea apopyra cevada apopyra, ei ga imombe'gwovo Jesus'ga pe. Dois ga pira'ia herekoi no. Emo mbohapyretero gwaramo ndohygi tuhê ga ndehe nhaporemo, ei ga ga pe.

¹⁰ Igwete Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Pe'ji ti ga pe toapyapy ti ga upa, ei ga.

Ga erame ga pe ga apygi nhungwa'via rehe a'ero. A'ereki nhungwava gwereko pa pevo. He'yjuhu hete ko akwaimbae'ga cinco mil. Kunhangwera'ga ndehe koji'i tehe ga nde'yjuhuhetero tayri'ga ndehe no. ¹¹⁻¹² Kiro Jesus'ga ipyhygi tapihama'ga apoa pães javo Tupana'ga pe.

—Ndepyry hete nde imbuhuruka pão ore ve, ei ga ga pe.

A'ero ga ima'ema'ëukari imondovouka gapo pe – kiroki ga oapyapy upa. Na jitehe ga ipyhygi pira'ia javo Tupana'ga pe. A'ero ga ima'ema'ëukari ga pe. Ombohe'yjuhu hete reki ga pães pira'ia reheve ga moytaromouka. Aerê Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Pemono'ono'ô ti hembyruera tipo'ru ti aerê nehê javo, ei ga.

¹³ Kiro ga hoi imono'ono'oga hembyruera a'ero imotynahema yrua. He'yiva'ea doze ga imotynahemi yrua. A'ereki he'yi pães rembyruera cincova'ea rembyruera ga i'upavirê.

¹⁴ Hepiagame pevove'ga ei a'ero:

—Ahemonhimomby'ava'ea Jesus'ga oapo pão imbohe'yja nhande ve, ei ġa. Ga ko Tupana'ga nhi'ġa mombe'uhara'ga tuhê! Moisésva'ea omombe'u ga hako uhu po ti ga yvya koty javo. Ga tuhê reki, ei ġa ojohupe.

¹⁵ Jesus'ga okwahavipe ġandeaporoġita. A'ero ga ei ovyvteri pe: “Kiro po ti ġa nduri ji pyhygahyavo ji rerogwovo oreruvihavuhuhetero ti eko javo ji ve nehê,” ei ga. “A'ea rehe rūi ji ruri yvya koty,” ei ga ovyvteri pe.

Nurâ Jesus'ga hoa'javi ogwovo ġa hugwi. Ga tehe oho a'ero vyvtyruhua rupi.

Jesus'ga oho yjapea rupi

(Mateus 14.22-33; Marcos 6.45-52)

¹⁶ Ka'aruheterame Jesus'ga remimbo'ehara'ga hoi ypiahu pe. ¹⁷ Igwete ġa avi yhara pype xajivi ti Cafarnaum me javo. Ypytunamo ġa pe a'ero ġa horame. Jesus'ga nduri ve ġa pyri. ¹⁸ Kiro vyvruhua ruri imotyepemuhuamo ġa pe. ¹⁹ Igwete ġa ipyvpyvuri a'ero. Irupe cinco quilômetros ġa hoi ypyteri pe. A'ero ġa Jesus'ga repiagi ga rurame. Yhya japea rehe ga pyrûpyruġi ua yhara pyri.

—Gara katu? ei ġa.

A'reki ġa okyhyji hete hepiagame garura yjapea rupi.

²⁰ —Tapekyhyji ti, ei Jesus'ga ġa pe. Jihi ko koro ako, ei ga.

²¹ A'ero ġa ndoryvamo here'ava ipype javo ga pe. Nanime ġa vahemi aherovai a'ero.

Tiheka ti Jesus'ga, ei ahe

²²⁻²³ Ko'emame jara'ġa ei – kiroki ġa opyta ypiahua aherovai – perope ġa o'u pão Jesus'ga nhi'igirê Tupana'ga pe hehe. Ko'emame ġa ei o'ama:

—Mome po Jesus'ga hoi? ei ġa ojohupe. A'reki ojipeji ġa herekoi yhara oji'i. Jesus'ga remimbo'ehara'ġa avame ipype herogwovo Jesus'ga ndohoi ġa ndupi kirame oji'i. Ahâ ojipea yhara gahohava, ei ġa. Mome po ga rekoai a'ero? ei ġa ojohupe.

Ojipe'ġa gweru yhara cidade de Tiberiades hugwi kiro imboja pevo ġa pyri. ²⁴ Gayhara pype ġa aġa'avi upa a'ero xajivi javo. A'reki ġa ndohepiaga'javi Jesus'ga pevo. Aerê ġa vahemi cidade de Cafarnaum me tiheka ti Jesus'ga avo javo.

Jesus'ga ko pãohetea'jave'ga

²⁵ Jesus'ga repiagame ġa ei a'ero:

—Jesus, maname nde ruri kokoty raji'i? ei ġa ga pe.

²⁶ Igwete Jesus'ga ei:

—Tamombe'u katu tuhê pe me, ei ga. Ahemonhimomby'ava'ea repiaga pe ndape'ei reki ji ve: “Jesus'ga ko Tupana'ga remimbuhurukaramo oko. Nurâ ti tiheka ga repiaga ga kwahava.” Ndape'ei pe a'ea, ei ga. Pe'uuhu pe pão nhiremimondoa penhimoytaromouka oji'i. Nurâ ko pe ji rekaruhui toro'ua'ja ti javo, ei ga ġa pe. ²⁷ Tape'aġatarahivuhui po pe mbatera rehe hamo tiugweugwei nhande javo. Nanongara mbatera opa pa jipi. Tamombe'u katu ti pe me, ei Jesus'ga ġa pe. A'ea rehe po pe aġatarahivamo hamo – kiroki a'ea ahe mboheaporoġita pyahu avuïrama ahe mongoagwama – a'ea rehe po pe aġatarahivamo hamo a'ea tipota hete javo, ei ga. Pejikogame ji rehe po ti ji pe mboheaporoġitapyahui pe mongovo Tupana'ga pyri a'ero nehê. A'reki Tupana'ga jiruva'ga ji mbopopoaka ahemonhimomby'ava'ea japovouka ji ve, ei ga. Nahâ ga hepiukari pe me jihi Jesus'ga mondouka pe pyri javo pe me, ei Jesus'ga ġa pe.

²⁸ A'ero ġa ei ga pe:

—Marâ po ti ore rekoai jipi nehê Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe orokovo nehê? ei ġa.

²⁹ Igwete Jesus'ga ei:

—Nahâ po pe ndekoi hamo, ei ga. Pejiko ti ji rehe. A'reki Tupana'ga ji mbuhuruka kokoty, ei ga. Nahâ po ti pe ndekoi garemimbotarimova'ea rehe nehê, ei ga ġa pe.

³⁰ A'ero ġa ei ga pe:

—Marâva'ea po ti nde ereapo ore ve ore monhimomby'avo nehê ndereroviaragwama nehê? ei ġa Jesus'ga pe. Gara ti nde ereapo hepiuka ore ve nehê? ei ġa. ³¹ Nhaneramonhava'ea o'uo'u manâ mbeju'ia'javuhuva'ea pãoramongae'yi me hako. Nahâ ikwatijara ei imombe'gwovo: “Yvaga hugwi ahe imbhurukari pão ahe ve to'u ġa javo,” e'i, ei ġa.

³² Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Tamombe'u katu tuhê pe me, ei ga. Moisésva'ea rūi ombuhuruka pe me pão yvaga hugwi. Jiruva'ga ko ombuhuruka pe me pãohetea yvaga hugwi, ei ga ġa pe. ³³ A'reki Tupana'ga remimbuhura ovy yvaga hugwi vyvakytye'ġa mboheaporoġitapyahuavo ġa mongovo avuïrama, ei ga ġa pe.

³⁴ A'ero ġa ei ga pe:

—Kotihītihī ti embuhu a'ea ore ve a'ero, ei ga.

³⁵ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Jijive ko ji ei pāohetea. A'ereki jihi ajy Tupana'ga hugwi ikwehe, ei ga. Jihi po ti ga mboheaporoğitapyahui ga mongovo nehē. Ga i'urame pāo avova'ea po ti ga jugweja'javi nehē. Oy'urame po ti ga ygweja'javamo nehē, ei ga. Po ti ji rehe ga jikogame a'ero po ti ga ndopotara'javi hajiheve'ga omombyryharamo. “Jesus'ga jate nhande mombyry nhande mboheaporoğitapyahuavo,” e po ti ga nehē. Ga po ti horyoryve'yumi a'ero jireheva'ero nehē, ei ga ga pe.

³⁶ —A'e ko ji pe me ko, ei ga. Ji repia ko pe novīa. Emo pe ndapejikogi ji rehe, ei ga. ³⁷ Jiruva'ga ombuhurukame ji pyri po ti ga nduri ojikoga ji rehe. Kiroki ga uhu toroko ti ndereheva'ero javo ji ve – ji ti nda'eagwami ga pe ji ndopopotari pe jireheva'ero jave'yma ga pe, ei ga. ³⁸ A'ereki ji ajy yvaga hugwi tako ti Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe javo. A'ereki gaha ji mbuhuruka kokoty, ei ga. Ji ndakoi nhiremimbotarimova'ea rehe a'ero, ei ga ga pe. ³⁹ Nahā ga ei ji ve nhimbuhurukara'ga: “Kiroki ga ji ga mondouka nde pyri ndereheva'ero – ereko katu pa ti ga tohoyme ti ga hahyva'ea ruvihava pype a'ero nehē,” ei ga ji ve, ei Jesus'ga. “Embogwera pa ti ga gamanoa hugwi ejivyra'javame yvya koty nehē,” ei ga ji ve, ei ga. ⁴⁰ “Kiroki ga nhimombaragwahavi nde rehe ojikoga – ga po ti oko pyahu okovo ji pyri nehē,” ei jiruva'ga ji ve, ei ga ga pe. Jihi po ti ambogwera ga a'ero jijivyra'javame nehē, ei Jesus'ga ga pe.

⁴¹ Kiro judeus'ga nduvihava'ga ete'varuhui ga mombe'gwovo ojohupe a'ero.

—Maranuhūrame ga euhui jihi ko pāohetea javo? “Yvaga hugwi ji jivi ikwehe,” e'ihu ga, ei ga. ⁴² Ga ko Jesus'ga rūi naerū José'ga ra'yramo? Orokwaha memei ore ga garuva'ga gayhēa reheve, ei ga. Maraname te ga euhui naerū: “Ji ko ajy yvaga hugwi ikwehe?” ei ga.

⁴³ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Pepi ti pe'ete'varuhua hugwi, ei ga. ⁴⁴ Jiruva'ga ombojikoge'ymame po ga ndojikogi ji rehe a'ero. Ga jikogame ji rehe po ti ji ga mbogweravi gamanoa hugwi jijivyra'javame nehē, ei ga. ⁴⁵ Nahā Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea ei ikwatija hako: “Tupana'ga po ti ga mbo'epavi nehē,” ei ahe hako, ei Jesus'ga. Kiroki ga gwendu katu jiruva'ga nhi'iga ga ombo'erame – ga ojiko ji rehe a'ero, ei ga ga pe. ⁴⁶ Ji nda'ei: “Gwepia ga jiruva'ga.” A'ereki ndohepiagi tuhē ga ga a, ei ga. Jihi jate ahepia jiruva'ga. A'ereki Tupana'ga hugwi ji ruri ikwehe, ei Jesus'ga ga pe.

⁴⁷ —Tamombe'u katu tuhē pe me, ei ga. Kiroki ga ojiko ji rehe – ga heaporoğita pyahu kiro. Aerē po ti ga ndekoi avuirama Tupana'ga pyri nehē no, ei ga. ⁴⁸ Jihi ko pāoheteramo ako. Jihi amboheaporoğita pyahu ga mongovo avuirama, ei ga. ⁴⁹ Penamonhava'ea o'uo'u manā pāoramo ongae'yi me jipi, ei ga. Emo ahe omano, ei ga. ⁵⁰ Pāohetea ki a'e te o'jy yvaga hugwi. Nanongara i'urame po ti ga ndekoi Tupana'ga pyri okovo nehē, ei ga. ⁵¹ Jihi ko pāoheteramo ako jiyva yvaga hugwi ga mongovouka. Po ga jikogame ji rehe a'ero po ti ga ndekoi avuirama Tupana'ga pyri nehē, ei ga. Pāohetea – akoja ti ji amondo pe me nehē tape'u ti javo – a'ea ko jira'oramo, ei ga. A'ea po ti ji imondoivyakotyve'ga ndepyga ga mongovouka nhimanorame nehē, ei Jesus'ga ga pe.

⁵² Ganhi'iga renduvame judeus'ga nduvihava'ga nnonhi'igayvari a'ero.

—Marā po ti ga imbuhurukaruhui gwa'oa nhande ve nehē tape'u ti javo? ei ga ojohupe.

⁵³ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Tamombe'u katu tuhē pe me, ei ga. Tupana'ga ji mbuhuruka kokoty, ei ga ga pe. Po ti pe i'ue'ymame jira'oa jirekoa reheve, a'ero po ti pe napendeaporoğitapyahui avuirama nehē, ei ga. ⁵⁴ Kiroki ga o'u jira'oa jirekoa reheve – ga ko heaporoğita pyahu avuirama. Aerē po ti ji ga mbogweravi jijivyra'javame nehē, ei ga. A'ero po ti ga ndekoi avuirama Tupana'ga pyri nehē, ei ga. ⁵⁵ A'ereki jira'oa ganembi'ua tuhē jirekoa pavēi. ⁵⁶ Kiroki ga o'u jira'oa jirekoa reheve – gahā ojihe'a hete ji rehe. Jihi ajihe'a hete ga ndehe no, ei ga. ⁵⁷ Jiruva'ga ji mbuhuruka kokoty. Gaha ojipe'ga mongouka. Gaha ji mongouka no, ei ga. Na jitehe kiroki ga o'u jira'oa – jihi ti ga mongo pyahu nehē no, ei ga ga pe. ⁵⁸ Jira'oa ko pāoheteramo – a'ea o'jy yvaga hugwi. A'ea ko akoja atyvi – kiroki penamonhava'ea o'u aerē omanomo hako, ei ga. Pāohetea ga i'urame po ti ga ndeaporoğitapyahuro nehē. Aerē po ti ga ndekoi Tupana'ga pyri nehē, ei Jesus'ga ga pe.

⁵⁹ A'ea Jesus'ga ei judeus'ga jatykahava pype Cafarnaum me. Onhimi reki Jesus'ga nhi'iga ga pe ga erame to'u ti ga jira'oa jirekoa reheve javo. A'ereki Jesus'ga e'i reki gajikoga pe ojihe.

Opohi ahe Jesus'ga hugwi

⁶⁰ Nahā Jesus'ga he'yive'ga mbo'embo'ei ga nderekovo. Henduvame ganhi'iga ga ei ojohupe:

—Onhimi hete ganhi'iga nhande ve, ei ga. Nohendukatui po ahe a'ea, ei ga.

⁶¹ Jesus'ga oyvyteri pe okwahavipe ġa'ete'varuhua ojive. A'ero ga ei ġa pe:

—Nhinhi'ġa pe monhimboahivuhui naerū? ei ga. ⁶² Po ti pe hepiagi jijiupira yvagi pe nehē – perope ji ajuvypy – marāi po ti pe nehē naerū? ei ga ġa pe. ⁶³ Tupana'ga ra'ava omboheaporogita pyahu vyakotyve'ga mongovo. Vyakotyve'ga nomboheaporogitapyahui ojipe'ga mongovo, ei ga. Pe nhinhi'ġa rendukaturame ji pe mboheaporogitapyahuukari Tupana'ga ra'ava pe pe mongovouka. ⁶⁴ Jararamo ko pe ndaperoviari nhinhi'ġa, ei ga ġa pe.

A'reki Jesus'ga okwahavipe ġandeaporogita. Ga mbo'eypyrame vehevi ko ga okwahavipe gweroviare'ŷve'ġa. Okwahavipe ga ga no – kiroki ga aerē ga mondouka guardas'ga po pe ga pyhygauka ġa pe.

⁶⁵ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Jararamo pe ndaperoviari nhinhi'ġa, ei ga. Nurā ji ei pe me ko: “Jiruva'ga ombojike'ymame po ġa ndojikogi ji rehe,” ei ga ġa pe.

⁶⁶ A'ero jara'ġa pohiri Jesus'ga hugwi onhimongyavo. Ombo'embo'e ga ġa novia. Kiro ġa ndohopotara'javi ga rupi. ⁶⁷ A'ero Jesus'ga ei dozeve'ga pe ġwemimbo'ehara'ga pe:

—Pehe peho pota ji hugwi no? ei ga ġa pe.

⁶⁸ Igwete Simão Pedro'ga ei ga pe:

—Jesus, ma'ġa pyri po ore hoi? ei ga. Ndehe jate ere'e ore ve: “Nahā ti pe ndeaporogitapyahuro pejikovo nehē,” ere ko nde ore ve, ei ga. ⁶⁹ Orokwaha hete ore nde rerovia. Nde ko pyryheteva'ero ereko Tupana'ga remimbuhurukaramo, ei Pedro'ga ga pe.

⁷⁰ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Opomo'emo'ē ji jijive dozeva'ero ikwehe novia, ei ga ġa pe. Pepyteripeve'ga reki Diabo'gareheva'ero oko, ei Jesus'ga ġa pe.

⁷¹ Judasva'ea pe Jesus'ga e'i Simão Iscariotes'ga ra'yrava'ea pe. Jesus'ga remimbo'ehara'ga ko dozeve'ga novia. Judasva'ea ki a'e te aerē Jesus'ga pyhyguka ga mondovouka.

7

Jesus'ga irūva'ea

¹ Aerē Jesus'ga hoi imbojoapiapiavo cidades repirepiaga Galilíeapeve'ġa gwyri pe. Ga ndohopotari Judéiapeve'ġa gwyri pe. A'reki pevove'ga nduvihava'ga e'i tijuka ga javo. ² A'ea rupi ko judeus'ġa oapo gweri toryva huvihava. A'ea japorame ġa oapo tapyi'ia okihavamo. ³ Igwete Jesus'ga irū'ġa ei ga pe:

—Pevo ti eho Judéiapeve'ġa gwyri pe, ei ġa. Nde erembo'embo'e ġa pevo ikwehe. Ehoa'ja ti ga pyri a'ero tohepia ti ga nerembiapoa ahemonhimomby'ava'ea, ei ga Jesus'ga pe. ⁴ Oukwahahetepotaramo po ahe hepiukari ojipe'ga pe ġwembiapoa hamo. Nde japorame ahemonhimomby'ava'ea ejjiuuka ti ga pe nhaporemo a'ero, e'i tehe ga Jesus'ga pe.

⁵ A'reki gairū'ġa vehevi ndojikogi reki ga rehe.

⁶ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Ndohoi ve jihohava apiavo toryvi pe, ei ga. Kiromo jate pyryvamo peho, ei ga ġa pe. ⁷ Kiroki ġa noarōi Tupana'ga – ga nonhimonha'ngai pe ndehe. Emo ji rehe ko ġa nhimonha'ngauhui jipi. A'reki ji amombe'u katu ġa pe jipi ġandekote'varuhua, ei Jesus'ga ga pe. ⁸ Pehe ti peho toryvi pe a'ero, ei ga. Jihi ndahoi ve kiro. A'reki ndohoi ve jihohava apiavo, ei Jesus'ga ga pe.

⁹ Onhi'ġirē ġa pe Jesus'ga pytaahi'vi pevo a'ero Galilíeapeve'ġa gwyri pe.

Jesus'ga hoa toryvi pe

¹⁰ Igwete Jesus'ga irū'ġa hoi toryvi pe. Aerē Jesus'ga hoi no. Ojipiukare'yma ga hoi ojipe'ġa ndovakie'ŷ. ¹¹ Igwete judeus'ġa nduvihava'ga ga rekarekaruhui toryva rupi mahā akaja'ga naerū javo.

¹² Igwete he'yive'ġa nnonhi'ġayvayvari Jesus'ga rehe. Jara'ġa ei:

—Pyry hete ga.

Jara'ġa etehei ga pe:

—Ga iporomoandyandyuju, ei ga o'eavo tehe ga pe.

¹³ Okyhyji reki judeus'ġa gwuvihava'ġa hugwi. Nurā ġa nonhi'ġi ojipe'ga ndovaki Jesus'ga mombe'gwovo tianerenduvyme ti ġa javo ġwaramo.

¹⁴ Trēs Jesus'ga kiri ġa japorame toryva. Japopave'ymame ga hoi ġajatykahavuhua pyri pevove'ga mbo'eavo. ¹⁵ Igwete judeus'ġa nduvihava'ġa nhimomby'ai ganhi'ġa renduva.

—Marā po ga ikwahahetei mbatera? ei ġa. A'reki ikwahavipyra'ġa nombo'eangavuhui ga, ei ġa.

¹⁶ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Nhiremimbo'ea rūi reki. A'ea ko Tupana'ga remimbo'ea nhimbuhurukara'ga remimbo'ea, ei ga ġa pe. ¹⁷ Kiroki ġa oko pota Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe – ġahā

po ti onhimombaragwaha Tupana'ga remimbo'ea rehe ji imombe'urame ga pe nehê, ei ga. “Tupana'ga remimbo'ea tuhê ga imombe'ui,” e po ti ga ji ve nehê, ei ga. “Gwemimbo'etehea rui ga omombe'u,” e po ti ga nehê ji mombe'urame ga pe nehê, ei Jesus'ga.

¹⁸—Kiroki ga omombe'u gwemimbo'etehea – gahã e'i ji mbohete ti javo, ei ga. Jara'ga ki a'e te e'i: “Gaha ti pembohete ga – kiroki ga ji mbuhuruka avo.” Kiroki ga e'i poro – ga nomoandyandi ojipe'ga. A'itituhêva'ea ga omombe'u, ei ga. ¹⁹Moisésva'ea okwatija Tupana'ga nhi'iga inoga pe me hako. Emo pe napehendukatupavi aheremimbo'eagwera, ei ga. Maraname pe ji jukapotaruhutehei? ei Jesus'ga ga pe.

²⁰A'ero he'yjuhuve'ga ei ga pe:

—Anha ga nde pojykauhu nde mboheagwryryva Diabo'gapyryva'ea! Nurã po nde ei poro, ei ga. Ma'ga nde juka potaruhu naerũ? e'i tehe ga Jesus'ga pe.

A'ereki ga ndokwahavi ve gwuvihava'ga nembijukapotara ga rehe.

²¹Igwete Jesus'ga ei:

—Ojipeji ji japo ahemonhimomby'ava'ea sãbado rupi, ei ga. Hepiagame pe euhui ji ve: “Maraname ga japouhui sãbado rupi nhandeporavykye'yma rupi?” pe'euhu pe ji ve, ei ga. ²²Pehe na jitehe peapo mbatera sãbado rupi no. A'ereki a'ea rupi pe peja'ya'ga nakwanha ikyti no Moisésva'ea nhi'Tpo'rurame, ei ga. Moisésva'ea rui reki e'i ypy jupe. Aherenondeva'ea penemboypya e'i ypy jupe hako, ei ga. “Pekyti ti peja'ya'ga nakwanha pi'ria sete pekirirê ga'ara rehe,” ei ahe hako, ei ga. ²³Po pekipava horame sãbado apiavo a'ero sãbado rupi tuhê pe ga kyti tihendu katu ti Moisésva'ea remimbo'eagwera javo. Ji ki a'e te sãbado rupi amombi pa akoja'ga ka'nahũa gara'oa hugwi, ei ga. Maraname pe nhimonha'ngauhui ji rehe naerũ? ei ga ga pe. ²⁴Tape'euhui ti ikwahahete'e'ymane i'ara tehe hepiagame. A'itituhêva'ea rupi katu po pe ei hamo, ei ga pe.

Jesus'ga ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo

²⁵Igwete jara'ga Jerusalemmeve'ga ei ojohupe:

—Akoja'ga rui naerũ – kiroki ga nhanderuvihava'ga ojuka potaruhu ga? ei ga. ²⁶Pehepia ti, ei ga. Gandovaki hete ga nhi'inhi'igi. Emo ga nde'i reki ga pe, ei ga. Mara'ngu po ga javo kiro ga pe: “Ga ko Cristoramo tuhê Tupana'ga remimbuhurukaramo?” Poha po ga euhui ga pe naerũ? ei ga ojohupe. ²⁷Ga ko a'ea rui reki. Cristo'ga jipiukarame po ti nhande ndikwahavi garura ma hugwi po ga ruri javo, ei ga. Akoja'ga gwyruera reki nhande tikwaha hete, ei ga ojohupe.

²⁸A'ero Jesus'ga eahyahivi ga mbo'erame gajatykahavuhua pype.

—“Tikwaha hete nhande ga,” pe'jiuhu pe ji ve naerũ? ei Jesus'ga. “Tikwaha hete nhande gagwyruera,” pe'jiuhu pe no, ei ga. Nhiremimbotarimo rui reki ji ruri. Kiroki ga ji mbuhuruka kokoty – ga ko a'itituhêve'ga. Gaha pe ndapekwahavihu, ei ga. ²⁹Jihi reki akwaha ga. A'ereki ga hugwi ji ajo. Gaha ji mbuhuruka kokoty, ei Jesus'ga ga pe.

³⁰A'ero jara'ga Jesus'ga pyhypotari. Ndopokogi reki ga ga rehe ga pyhyga. A'ereki ndohoi ve gapyhyhava apiavo. ³¹He'yjuhu hete reki ga – kiroki ga ojiko Jesus'ga rehe. A'ero ga ei ojohupe:

—Jesus'ga oapo pa ahemonhimomby'ava'ea, ei ga. Ndia'ei po nhande a'ero: “Cristo'ga rurame koji'i tehe po ti ga japo ahemonhimomby'ava'ea Jesus'ga hohe nehê.” Poa po nhande ndia'ei, ei ga. A'ereki Jesus'ga oapopavipe ahemonhimomby'ava'ea jipi, ei ga. Ga ko Cristoramo tuhê a'ero, ei ga.

Guardasva'ea uhu tipyhy Jesus'ga javo

³²Igwete he'yjuhuve'ga imombe'ui nahanahã ko Jesus'ga rekoji javo. Ganhi'iga renduvame fariseus'ga ei a'ero ikwava'ehara'ga nduvihava'ga pavêi:

—Tipyhyguka ti Jesus'ga.

A'ero ga ei guardas'ga pe – kiroki ga gwepia katu judeus'ga jaty kahavuhua. A'ero ga ei ga pe:

—Pepyhy ti Jesus'ga rerua ore pyri, ei ga.

³³Igwete Jesus'ga ei onhimombe'gwovo pevove'ga pe:

—Apytaahi'vi po ti ji pe pyri nehê, ei ga. A'ero po ti ji hoa'javi ga pyri nehê – kiroki ga ji mbuhuruka kokoty, ei ga. ³⁴Pe po ti ji rekarekari nehê tiandepoko ti ga javo ji ve nehê novia. Emo po ti pe ndajirepiaga'javi nehê, ei ga. A'ereki tegwete pehohava ji pyri – perope ji aju, ei ga ga pe.

³⁵Igwete judeus'ga nduvihava'ga ei ojohupe:

—Marã ga euhui ndajirepiaga'javi po ti pe nehê javo? Mome tuhê po ti ga houhui a'ero nehê naerũ? ei ga. Nhandere'ya'ga pyri po ti ga hoi nehê naerũ? ei ga, kiroki ga okwaki'o judeus'garũive'ga gwyrri pe? ei ga. Omb'o'e po ti ga judeus'garũive'ga pevo nehê naerũ? ei ga novia. ³⁶A'ereki ga e'i: “Ji rekareka po ti pe nehê novia. Emo po ti pe ndajirepiaga'javi

tuhē nehē,” ei ga, ei ġa. “Tegwete pehohava ji pyri – perope ji aju,” ei ga, ei ġa. Gara pe po ga euhui naerū? ei ġa ojohupe.

Yhya'java'ea

³⁷ Okioki ġa torывa apovo. Aerē mhapavava'ea rupi huvihava rupi Jesus'ga po'ami onhi'ġa hahyahi ġa pe:

—Kiroki ġa yhya pota oygwejamo – tuhu ti ġa ji pyri oy'gwovo a'ero, ei ga ġa pe. Nahā a'ero, a'e ji, ei ga. Kiroki ġa opota Tupana'ga ra'uva rekoa onhipavēi – tojiko ti ġa ji rehe a'ero. A'ero po ti ġa herekoi a'ea nehē yhya'java'ea – kiroki a'ea ġa mboheaporogita pyahu ġa mongovo, ei ga ġa pe. ³⁸ Ga jikogame ji rehe po ti ġa herekohetei yhya'java'ea nehē. Ji mombe'umbe'u po ti ġa ojipe'ġape'ġa pe nehē, ei ga. Henduvame po ti ġa jikogi ji rehe no herekoheteavo yhya'java'ea. A'ea po ti ġa mboheaporogitapyahui ġa mongovo Tupana'ga pyri nehē no, ei ga. A'ea jitehe Tupana'ga rembikwatijarukara omombe'u no, ei Jesus'ga ġa pe.

³⁹ Tupana'ga ra'uva pe Jesus'ga ei a'ero a'ea ko yhya'java'ea javo. A'reki ga e'i:

—Ga jikogame ji rehe yhya'java'ea po ti ji imondoi ġa pyri nehē a'ea ti togwereko katu ġa javo nehē, ei ga.

A'ea rupi Jesus'ga nomondoi ve gara'uva ojiveve'ġa pyri. A'reki ga nomanoi ve. A'ero Tupana'ga nombogweravi ve ga rupia ojipyri ga mboheteavo. Ohoe'ymame Jesus'ga nomondoi ve gara'uva ojiveve'ġa pyri.

Onhonhi'ġayva ahe Jesus'ga rehe

⁴⁰ He'yive'ġa ġwendu Jesus'ga nhi'ġame. A'ero jara'ġa ei:

—Ga ko Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharamo tuhē Moisésva'ea remimombe'uhara'ga, ei ġa.

⁴¹ Jara'ġa ei:

—Ga ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo.

—Ahā, e'i tehe jara'ġa ġa pe. Jesus'ga ko Galiléiapeve'ġa. Cristo'ga po ti Galiléiapeve'ġa rūi nehē! ei ga. ⁴² Tupana'ga rembikwatijarukara e'i: “Cristo'ga po ti oko Daviva'ea rymyminoro nehē,” e'i. “O'a po ti ga cidade de Belém me – perope Daviva'ea uvpyr,” e'i ikwatijara, ei ġa.

⁴³ Nahā ġa nhonhi'ġayvayvari Jesus'ga rehe upa. ⁴⁴ Jara'ġa ga pyhy pota novīa. Emo ġa ndopokogi ve ga rehe a.

Judeusva'ea ruvihavava'ea ndojikogi Jesus'ga rehe

⁴⁵ A'ero guardas'ġa jivyri ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa pyri fariseus'ġa pyri no. Igwete ġa ei guardas'ġa pe:

—Maranuhūrame pe ndapepyhygi Jesus'ga rerua ra'e? ei ġa ġa pe.

⁴⁶ Igwete guardas'ġa ei:

—A'ea ko jara'ġa nhi'ġa ja rūi ga nhi'ġame, ei ġa. Norohenduvangavi ore nanongara, ei ġa ġa pe.

⁴⁷ Igwete fariseus'ġa ei ġa pe:

—Pehe na jitehe ga pe moandyandyuju? ⁴⁸ Ndapekwahavihu pe? ei ġa ġa pe. Judeus'ga nduvihava'ġa ndojikogi pa ga rehe. Ore na jitehe fariseusramo ndorojikogi pa ga rehe no, ei ga. ⁴⁹ A'ove'ġa ki a'e te okoteheuhu onhimongyavo. Gahā ndokwahavihu Moisésva'ea remimbo'eagwera, ei ga ġa pe. Nanongara'ġa reki ojiko Jesus'ga rehe. Tupana'ga po ti imbohahyi ġa pe nehē peko te'varuhu pe javo, etehei ġa guardas'ġa pe.

⁵⁰ Igwete Nicodemos'ga ei fariseus'ġa pe javo. Nicodemos'ga ko fariseuramo oko no. Gaha ko oho na'ē Jesus'ga pyri raikwehe tahendu ti ganhi'ġa javo. Igwete ga ei ġa pe:

⁵¹ —Moisésva'ea remimbo'eagwera e'i nhande ve: “Pehendu na'ē ti ġa nhimombe'urame pe me. Ikwahavirē ġandeaporogita ti pyry pe ei ġa pe,” e'i aherembikwatijara nhande ve, ei ga ġa pe. Jesus'ga nhi'ġa renduve'ymame xa'ete'varuhuyme ti ga pe a'ero, ei Nicodemos'ga ġa pe.

⁵² Nurā ġa ei Nicodemos'ga pe:

—Nde ko Galiléiapeva'ero jitehe naerū? Nurā nde vavagahivuhui ga rehe a, ei ġa Nicodemos'ga pe. Ehepia ti Tupana'ga rembikwatijarukara ikwahava a'ero, ei ġa. A'reki a'ea nde'iangavi: “Tupana'ga nhi'ġa mombe'uhara'ġa Galiléiapeva'ero oko,” nde'i, e'i tehe ġa. Jesus'ga ki a'e te Galiléiapeva'ero, ei ġa ga pe.

[⁵³ Igwete ġa kwaki'opavi ogwovo ġwonga pype upa.

¹ Kiro Jesus'ga hoi oliveira ndyvuhu pe monte das Oliveiras pe. ² Ypyhajive ga rura'javi judeus'ga jatykahavuhua rokari pe. Kiro ga ndupavi a'ero onhimongyavo ga pyri. A'ero ga reni ga mbo'embo'eavo. ³ A'ea rupi judeus'ga mbo'ehara'ga hêa pyhygi hêa rerua fariseus'ga pavêi. Hêa gwembireko'garûive'ga rerekorame ga hêa pyhygi hêa rerua hêa mo'ama Jesus'ga pyteri pe. ⁴ Igwete ga ei Jesus'ga pe:

—Jesus, gwereko hêa gwembireko'garûive'ga. Nurã ore hêa pyhygi hêa rerua, ei ga. ⁵ Ahe mbo'erame Moisés'va'ea ei ikwatija hako: “Peapi ti nanongara'ga jukavo kunhangwera'ga,” ei ahe hako. Oro nde? ei ga Jesus'ga pe. Marã re po nde naerû? Toroapi ti hêa naerû? ei ga.

⁶ A'ereki ga e'i jipe ojohupe:

—Tihendu ti ganhi'iga, ei ga. Ga nhanenhi'ïpondekwa'te'varuhurame po ti nhande imombe'ui nhanderuvihava'ga pe nehê. “Nohendukatui ga Moisés'va'ea nhi'iga,” xa'e ti ga mombe'gwovo a'ero ga pe nehê, ei ga ojohupe.

Nurã ga ei Jesus'ga pe: “Marã re po nde naerû?” Kiro Jesus'ga nhova'apyni oina opûa pyvô ikwatija vyva rehe. ⁷ Ndongipi reki ga ja'javo ga pe. A'ero ga po'ami javo ga pe:

—Kiroki ga ndokote'varuhungangi – ga ypy ti toapi hêa, ei Jesus'ga ga pe.

⁸ Igwete ga nhova'apyna'javi oina a'ero vyva rehe ikwatijara'javo. ⁹ Ganhi'iga renduvame kiro onhinanhinani ga hogahoi. Xava'eve'ga ypy oho. A'ero ga hopavi Jesus'ga reja – kiroki ga gweru hêa. Pevo hêa ami a'ero ga pyri jara'ga pyteri pe. ¹⁰ Kiro Jesus'ga po'ama'javi javo hêa pe.

—Mahã akoja'ga naerû? ei ga. Ga nde'ia'javi nde ve teremano javo? ei ga hêa pe.

¹¹ —Ahã tuhê, ei hêa.

—Ji na jitehe nda'ei nde ve, ei ga. Heregwovo a'ero, ei ga. Epohi ti kiro ekote'varuhua hugwi, ei Jesus'ga hêa pe.]

Jesus'ga omomytu'ê nhande ve

¹² Aerê Jesus'ga nhi'iga'javi he'yive'ga pe:

—Arimo ko nhande hepiakatui mbatera ikwahavagwama. A'ereki mytu'ê nhande ve, ei ga. Na jitehe ji amomytu'ê vvyakotyve'ga pe. A'ereki ji akwahavuka Tupana'ga pe, ei Jesus'ga ga pe. Kiroki ga ojiko ji rehe ji nhi'ïpo'ruavo – ga po ti nde'ia'javi: “Ndakwahavi ji Tupana'ga,” ei ga. Okwaha tuhê po ti ga Tupana'ga gweaporo'gitapyahuro nehê, ei ga ga pe.

¹³ Igwete fariseus'ga ei ga pe:

—Nde tehe erenhimombe'u, ei ga. Nurã ore ndorogweroviari nenhi'iga ndetehero gwaramo, ei ga ga pe.

¹⁴ A'ero ga ei ga pe:

—A'iti ji tehe anhimombe'u pe me. Emo a'itituhê'va'ea rupi katu nhinhimombe'ua a, ei ga. A'ereki ji hete tuhê akwaha jiruhava – perope ji ajo jugwi – perope ji aho jupe no, ei ga. Pe ki a'e te ndapekwahavi pea – perope ji ajo jugwi – perope ji aho jupe, ei ga ga pe.

¹⁵ Ojipe'ga ara tehe pe pehepia. Ikwahahetee'yama pe etehei ga pe a'ero peko te'varuhu pe javo, ei ga. Nahã ko vvyakotyve'ga jipi. Ji ki a'e te nda'ei poa ojipe'ga pe, ei Jesus'ga ga pe. ¹⁶ Ji erame poa ga pe a'itituhê'va'ea rupi katu nhirembi'ea a'ero. A'ereki ji tehe rûi a'e. Ore memei oro'e jiji jiruva'ga pavêi nhimbuhurukara'ga pavêi, ei ga. ¹⁷ Peapoa aherembikwatijara e'i no: “Mokonha'ga imombe'urame mbatera na tuhê javo a'ero hupi katu ganembi'ea,” e'i. “A'ereki ga memei e'i a jupe,” e'i ikwatijara, ei Jesus'ga. ¹⁸ Jiji anhimombe'u, ei ga. Jiruva'ga ji mombe'u jitehe no nhimbuhurukara'ga, ei ga. Ore memei ji mombe'u a'ero, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁹ A'ero ga ei ga pe:

—Mahã nderuva'ga naerû? ei ga ga pe.

—Pe ndajikwahavi tuhê, ei Jesus'ga. Ndapewahavi jitehe pe jiruva'ga a'ero, ei ga ga pe. Po pe ji kwahavi tuhê hamo, a'ero po pe jiruva'ga kwahavi hamo no, ei Jesus'ga ga pe.

²⁰ A'ea Jesus'ga ei ga mbo'erame judeus'ga jatykahavuhua pype – perope hyru'ia pyri. A'ea pype judeus'ga omondomondo itambere'ia Tupana'ga pe jipi. Pevo Jesus'ga ei ga pe ga mbo'eavo. A'ero jara'ga ga pyhypotari novia. Emo ga ndopyhygi ga. A'ereki ndohoi ve gapyhava apiavo.

Jesus'ga onhimombe'u ahe ve

²¹ Aerê Jesus'ga nhi'iga'javi judeus'ga nduvihava'ga pe:

—Aho po ti ji avo hugwi nehê, ei ga. Ji reka po ti pe nehê ore poko ti javo nehê novia. Pejikote'varuhua momborukare'yamame po ti pe manoi pejigwovo hahyva'ea ruvihava pype nehê, ei ga. Perope ji aho – pevo ki a'e te tegwete pehohava ji pyri, ei Jesus'ga ga pe.

²² Igwete judeus'ga nduvihava'ga ei ojohupe:

—Marã ga a'ero? Ojijukauhu po ti ga nehê naerû? ei ga. A'ereki ga e'i: “Perope ji aho – tegwete pehohava ji pyri,” ei ga, ei ga. Gara pe po ga ei? ei ga ojohupe.

²³ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Pe ko vvyakotyva'ea. Ji ki a'e te vyagipeva'ea, ei ga. Pendeaporogita te'varuhu pe vvyakotyva'ero gwaramo. Ji ko na rüi, ei ga ga pe. ²⁴Nurã ji ei pe me ko: “Pemano po ti pe imomborukare ymame pejikote'varuhua nehë,” ei ga ga pe. Na tuhë, ei ga. Ji ko Tupanamo ako. Po ti pe ndaperoviari a'ea nehë, a'ero po ti pe manoi pejikote'varuhuro gwaramo nehë, ei Jesus'ga ga pe.

²⁵—Mome ahe tuhë nde naerü? ei ga ga pe.

—A'ea ppy tuhë ko ji a'e pe me, ei Jesus'ga ga pe. ²⁶Opomombe'uahivuhu tuhë po ji hamo pe ndekote'varuhuro gwaramo. Emo ganhi'iga jate ko ji amombe'u vvyakotyve'ga pe nhiremienduvamo, ei ga. Ganhi'iga ko a'itituhëva'ea nhimbuhurukara'ga nhi'iga, ei Jesus'ga ga pe.

²⁷Gwuva'ga pe Tupana'ga pe Jesus'ga ei gaha ji mbuhuruka javo. A'ea onhimi reki judeus'ga nduvihava'ga pe ga erame ga pe. ²⁸Nurã Jesus'ga ei ga pe:

—Ji ko Tupana'ga remimbuhurukara, ei ga. Pe ji mbovyrame ji mo'ama yva rehe po ti pe ji kwahavi nehë, ei ga. “Ga ko Tupanamo tuhë oko,” pe'ji po ti pe ji ve nehë, ei ga. “Ga ko ndokoi gwemimbotarimova'ea rehe. Uva'ga remimbo'ea jate ga omombe'u okovo,” pe'ji po ti pe ji ve nehë, ei ga ga pe. ²⁹Kiroki ga ji mbuhuruka – gaha ji pavëi oko jipi. Ga ndopohiri ji hugwi, ei ga. A'ereki ji ako garemimbotarimova'ea rehe jipi ganhimohema gwama ji rehe, ei Jesus'ga ga pe.

³⁰Henduvame ganhi'iga jara'ga jikogi ga rehe onhimongyavo.

Ipiro'y ahe

³¹Igwete Jesus'ga ei judeus'ga pe – kiroki ga ojiko ga rehe:

—Po ti pe ndekoi nhinhi'iga rupi jipi jireheva'ea tuhë po ti pe ndekoi nehë, ei ga. ³²Igwete po ti pe Tupana'ga kwahavi nehë a'itituhëve'ga. Ga kwahava gwaramo po ti pe piro'yro nehë, ei ga ga pe.

³³Igwete ga ei ga pe:

—Maraname nde euhui poha ore ve? ei ga ga pe. Oreremimbotarimova'ea rehe jate tuhë ore reko. Ore ko Abraãova'ea rymyminororo oroko, ei ga. Orepiro'y tuhë ore ojipe'ga hugwi jipi. Ndipopoakari tuhë ga ore rehe, ei ga. Marã nde ore ve naerü: “Pepiro'y po ti pe nehë?” ei ga ga pe.

³⁴Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Tamombe'u katu tuhë pe me, ei ga. Kiroki ga oko te'varuhu jipi – ga ndipiro'yi tuhë okote'varuhua hugwi. Gandekote'varuhua ipoaka hete ga ndehe a'ero, ei ga ga pe. ³⁵Nahã aherongapypeve'ga, ei ga. Xava'eve'ga po omondomondo ojipyrive'ga okoteheve'ga jipi. Ga potara'jave'ymame ga ga mondohetei ojihugwi, ei ga. Gwa'yra'ga ki a'e te ga nomondo tuhë. Gae'ye'ymi opyta uva'ga pyri gara'yra'ga gwaramo, ei ga. ³⁶Ji ko Tupana'ga ra'yramo, ei ga ga pe. Gara'yra gwaramo ji imombigi aherekote'varuhua popoakara ahe hugwi. Po ti ji imombigi pe hugwi nehë, a'ero po ti ndipopoakari tuhë pe ndehe nehë, ei ga. ³⁷Pe ko Abraãova'ea rymyminororo peko novia. Emo pe ji juka pota reki. A'ereki pe me ndatekwavi nhiremimbo'ea rehe, ei ga. ³⁸Ahepia ji jiruva'ga rekoa. Nhirembiepiaga ji amobe'u katu pe me a'ero, ei ga. Pehe pehendu penduva'ga Diabo'ga. Penemienduva pe pehendu katu a'ero, ei Jesus'ga ga pe.

³⁹—Abraãova'ea ko oreramonha'ea, ei ga ga pe.

Igwete Jesus'ga ei:

—Abraãova'ea rymyminororo po pe ndekoi, a'ero po ahe javijitehe pe ndekokatui hamo, a'e ji pe me, ei ga ga pe. ⁴⁰Pe ki a'e te ji juka potaruhu, ei ga. Amombe'umbe'u ji pe me a'itituhëva'ea Tupana'ga remimombe'ua. Pe ki a'e te ji juka potaruhu, ei ga. Na rüi ko Abraãova'ea reko hako! ⁴¹Pejijuvete'ga javijitehe ko pe ndekote'varuhui! ei ga ga pe.

A'ero ga ei ga pe:

—Tupana'ga ra'yreteramo jate ore reko, ei ga. Ndorogwerekoi ore jara'ga orojuvetero, ei ga ga pe.

⁴²Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Po Tupana'ga penduvetero oko hamo, a'ero po pe ji arõhetei hamo, ei ga ga pe. A'ereki ji Tupana'ga hugwi ajo. Ji nanhimbuhuri avo. Gaha ji mbuhuruka kokoty, ei ga ga pe. ⁴³Marã pe ndapekwahavihu nhinhi'iga naerü? ei ga. Pe napehendupotari nhiremimombe'ua. Nurã pe ndapekwahavihu, ei ga ga pe. ⁴⁴Pe ko Diabo'ga ra'yramo tuhë peko okote'varuhuve'ga ra'yramo. A'ero pe ndekote'vapotaruhui Diabo'ga remimbotarimova'ea rehe pejikovo, ei ga ga pe. Tupana'ga rembiapopyagwera jate Diabo'ga ahe momanomanoukari kiromo jate. Ga ndokoi a'itituhëva'ea rehe. A'ereki a'itituhëva'ea rehe ndatekwava'javi ga pe, ei ga ga pe. O'mberame ga reko gweaporogita rupi. A'ereki ga i'mbeuhuve'ga tuhë. Gaha ahe mo'mbeuhu okovo no, ei ga. ⁴⁵Peroviaruhu pe ga'mbea jipi. Nurã ko pe ndajireroviarihu reki a'ero. A'ereki ji a'itituhëva'ea mombe'u pe me, ei ga

ga pe. ⁴⁶Manamo po ti pe hepiukari jirekote'varuhua naerū? Ndapehepiukari tuhē po ti pe jirekote'varuhue'yama gwaramo, ei ga. Marā naerū? Ji a'itituhēva'ea mombe'urame pe me maraname pe ndajireroviarihu naerū? ei ga ga pe. ⁴⁷Tupana'gareheve'ga gwendu katu ganhi'iga. Pe ki a'e te napehendukatui ganhi'iga gareheva'ero pejikoe'yama gwaramo, ei ga ga pe.

Abraão'va'ea renonde Jesus'ga oko

⁴⁸Igwete judeus'ga nduvihava'ga ei Jesus'ga pe:

—Nde ko judeuramo rūi reki, e'i tehe ga. Nde ko Samariapeva'ea ekote'varuhuva'ea. Anhağa nde pojykauhu Diabo'gapyriva'ea, ei ga. Oromombe'u katu nde a, e'i tehe ga Jesus'ga pe.

⁴⁹Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Anhağa ndajipojykai tuhē, ei ga. Jihi ambohete jiruva'ga. Pe ki a'e te jimbotegweteuhu, ei ga ga pe. ⁵⁰Ji nda'e'i reki ojipe'ga pe tanhimbohete ti ga javo. Ojipe'ga e'i nhimbohetea rehe tombohete ti ga ga javo. Gaha okwaha hete javo a'itituhēva'ea rupi katu Tupana'ga, ei ga ga pe. ⁵¹Tamombe'u katu tuhē pe me, ei ga. Kiroki ga gwendu katu nhinhi'iga – okoe'yami po ti ga nehē, ei ga ga pe.

⁵²Igwete ga ei Jesus'ga pe:

—Nurā ore kiro ikwahahetei a'ero. Anhağa nde pojyka tuhē, ei ga ga pe. Abraão'va'ea omano hako. Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea na jitehe omanomba hako, ei ga. Marā kiro nde euhui naerū? “Kiroki ga gwendu katu nhinhi'iga – ga po ti okoe'yami nehē,” ereteheuhu nde, ei ga ga pe. ⁵³Omano ko oreramonhava'ea Abraão'va'ea hako. Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea omano jitehe no, ei ga. Nde po nderuvihavuhu Abraão'va'ea hohe naerū nhirendukatuve'ga po ti okoe'yami javo naerū? ei ga. Mome ahe tuhē nde naerū poha nde ea gwama? ei ga ga pe.

⁵⁴Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Po jiteheuhu anhimbohete, a'ea po ndapyryvi hamo, ei ga. Jiruva'ga reki ji mbohete Tupana'ga – ga pe jitehe pe'e tehe reki orombohete ore ga javo tehe, ei ga ga pe. ⁵⁵Pe ndapekwahavi reki ga. Ji ki a'e te akwaha ga. Po ji ei hamo ji ndakwahavi ga javo, a'ero po ji mbero pe javijitehe hamo no, ei ga ga pe. Ji ki a'e te akwaha tuhē ga. Igwete ji hendukatui ganhi'iga no, ei ga. ⁵⁶Penamonhava'ea Abraão'va'ea jirura gwama gwepia potarahi hete hako. Igwete ahe hepiagi reki gworygworyvamo hehe, ei Jesus'ga ga pe.

⁵⁷Igwete ga ei ga pe:

—Nandexava'ejuhu nde. Cinquenta kwara ndohoi ve nde rehe, ei ga. Marā nde Abraão'va'ea repiaguhui naerū? ei ga ga pe.

⁵⁸—Tamombe'u katu tuhē ti pe me, ei Jesus'ga ga pe. Abraão'va'ea are'ymame kiromo tuhē ji rekoji Tupanamo, ei ga ga pe.

⁵⁹A'ero ga ipyhygi ita tiapi ti ga javo. “A'ereki ga onhimongo Tupanamo o'mbero,” ei ga ojohupe. Kiro Jesus'ga nhimimi ga hugwi a'ero ogwovo judeus'ga jaty kahavuhua rokara hugwi.

9

Jesus'ga ahe mboheha katu

¹Aerē ohorame Jesus'ga hehae'ÿve'ga repiagi. O'arypyrame vehevi ga ndahehai. ²Kiro Jesus'ga remimbo'ehara'ga ei Jesus'ga pe a'ero:

—Ma'ga ndekote'varuhua ga mbohehate'varuhui? Garekote'varuhua tuhē? ei ga. Mara'ngu po garuva'ga ndekote'varuhua ga mbohehate'varuhua'vo? Marā? ei ga ga pe.

³A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Garekote'varuhua rūi ga mbohehate'varuhui, ei ga ga pe. Garuva'ga ndekote'varuhua rūi ga mbohehate'varuhui no, ei Jesus'ga. Tupana'ga omboukwaha pota nhande ve opoakara ga rehe nehē. Nurā ga ndahehai, ei ga.

⁴Igwete Jesus'ga ei no:

—Kiro arimo nhande poravykyi nhandekovo, ei ga. A'ereki aerē pyptunimo tegwete nhandeporavykyhava. A'ea rupi nhande ndiaporavyky'a'javi a'ero, ei ga. Na jitehe agwamo ti xaporavyky a'ero. Timboukwaha ti ga pe Tupana'ga popoakara nhimbuhurukara'ga popoakara, ei ga. A'ereki aerē nhande manorē tegwete nhande ve Tupana'ga mboukwahahava, ei ga ga pe. ⁵Arimo mytu'ē nhande ve. Nurā nhande hepiagi ikwahawagwama. Na jitehe ji ruvame vyva koty ji imomytu'ēi vyvakotyve'ga akaği pe tokwaha ti ga Tupana'ga javo.

⁶Onhi'igirē Jesus'ga nyvuni yja rehe ikotiamo. A'ea ga imongyi hehae'ÿve'ga ropepira rehe a'ero.

7—Heregwovo ejovaheita kiro, ei Jesus'ga ga pe. Pevo ypia'i pe Siloé pe ti eho, ei ga. (Siloé ko Imondopyra.)

Pevo hehae'ýve'ga hoi a'ero. Ojovaheirê ga hepiakatuí ua. Judeus'ga poravykye'yma rupi sábadó rupi Jesus'ga japoi yja kotimbyra a'ea pyvô ga mbohehavo katu. ⁸ Aerê hehae'ýgwera'ga rongakotyve'ga ga repiagi. Igwete ga ei jara'ga pavêi – kiroki ga hehae'ýve'ga repia ga poranduranduvame itambere'ia rehe jipi – igwete ga ei:

—Akoja'ga rûi novia? ei ga ojohupe, kiroki ga oporandurandu itambere'ia rehe jipi oina, ei ga.

⁹—Ga tuhê, ei jara'ga.

Emo jara'ga e'i:

—Akoja'ga'jave'ga tehe, ei ga.

Hehae'ýgwera'ga e'i ga pe a'ero:

—Ji tuhê ko a'ea, ei ga.

¹⁰—Marâ nde rehakaturamo kirogwe a'ero? ei ga ga pe.

¹¹—Uhu ga ji pyri – Jesus ei ga ga pe, ei ga. Igwete ga ikoti yja gwendya pyvô imongyavo jiropepira rehe, ei ga. A'ero ga ji mondoi ypia'i pe Siloé pe ji mbojovaheita, ei ga. Ganhi'iga rupi ji hoi a'ero. Jijovaheipavame kiro ji ma'egatui, ei ga ga pe.

¹²—Mahâ ga naerû? ei ga ga pe.

—Ji ndakwahavi, ei ga.

Fariseusva'ea e'ie'i hehae'ýgwerava'ea pe

¹³⁻¹⁴ Judeus'ga poravykye'yma rupi Jesus'ga japoi yja kotimbyra a'ea pyvô ga mbohehavo katu. Kiro ga hehae'ýgwera'ga rerohei fariseus'ga pyri a'ero. ¹⁵ Igwete fariseus'ga ei ga pe no:

—Marâ nde rehakaturamo agwamo naerû?

—Omongy ga yja kotimbyra jiropepira rehe, ei ga. Igwete ji jovahei nhima'egatuagwama, ei ga ga pe.

¹⁶ Jararamo ga ei ga pe a'ero:

—Akoja'ga koi Tupana'ga nombuhurukari ga, ei ga. A'ereki ga oapo mbatera sábadó rupi nhaneramonhava'ea nhi'ipo'rue'ymamo. Oko te'varuhu ga a'ero, ei ga.

Jara'ga e'i:

—Po ga rekote'varuhui hamo, a'ero po ga ndoapoi nanongara ahemonhimomby'ava'ea jipi hamo, ei ga.

A'ero ga nhonhi'igayvari ga rehe. ¹⁷ Igwete ga ea'javi hehae'ýgwera'ga pe:

—Oro nde? ei ga ga pe. Po ga nde mbohehakatuí marâi re po nde ga pe a'ero? ei ga.

—Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga po, a'e'ji, ei ga ga pe.

¹⁸ Emo judeus'ga nduvihava'ga ndogweroviapotari ga mbohehakatuá.

—Ndahehai po ga raji'i, ei ga novia.

A'ero ga hehae'ýgwera'ga ruva'ga mbuhurukari ojipyri gayhêa reheve.

¹⁹ —Pe'ji katu ti ore ve, ei ga ga pe. Gaha ko ndera'yramo? A'iti ga ndahehai o'arame novia? ei ga. Pe'ji ti ore ve. Marâ kiro ga rehauhuro naerû? ei ga ga pe.

²⁰ —Ga orera'yra'ga tuhê, ei ga. A'iti tuhê ko ga ndahehai o'arame ikwehe novia. A'ea ore orokwaha hete, ei ga ga pe. ²¹ Emo gambohehakatuagwera – a'ea ore ndorokwahavi. Marâ po ga ma'egatui kiro? oro'e ore, ei ga. Ma'ga omboheha katu ga naerû? oro'e ore. A'ereki ore ndorokwahavi gambohehakatuagwera, ei ga ga pe. Pe'ji ti ga pe a'ero. A'ereki ga yvuakaruhu. Gaha po ti onhimombe'u pe me nehê, ei ga ga pe.

²² A'ea ga ei okyhyjiavo. A'ereki ojikwe judeus'ga nduvihava'ga e'i ojohupe: “Kiroki ga e'i Jesus'ga pe: ‘Ga ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo’ – timo'ëuka hete ti ga mondovouka avuirama nhandejatykahava hugwi nehê tura'javyme ti ga ipype javo nehê,” e'i jipe judeus'ga nduvihava'ga ojohupe. ²³ Nurâ hehae'ýgwera'ga ruva'ga ei ga pe: “Orera'yra'ga yvuakaruhu. Pe'ji ti ga pe a'ero tomombe'u ti ga ombohehakatuagwera javo,” ei ga ga pe. A'ereki ga okyhyji hete gwuvihava'ga hugwi.

²⁴ Kiro fariseus'ga hehae'ýgwera'ga mbuhurukara'javi ojipyri a'ero.

—Ere ti kiro ore ve: “A'itituhêva'ea jate ti ji amombe'u. A'ereki Tupana'ga ji rendu.” Ere ti poro kiro, ei ga ga pe. A'ereki ore orokwaha hete akoja'ga rekote'varuhua, ei ga.

Jesus'ga pe ga ei o'mbero oko te'varuhu ga javo.

²⁵ —A'ea ji ndakwahavi, ei ga. Mara'ngu po ga okote'varuhuavo? ei ga. Emo mya ji ndajirehai hepiage'yma. Agwamo ji rehakaturó hepiakatuavo. A'ea ji kwaha hete reki jitekovo, ei ga ga pe.

²⁶ Igwete ga ei ga pe:

—Marâ ga nde rerekoi nde mbohehakatuavo? ei ga ga pe.

²⁷ —Amombe'u ko ji pe me ko, ei ga ga pe. Pe ki a'e te napehendukatui, ei ga ga pe. Maranuhūrame pe hendupotara'javuhui naerū? Peko pota pe gareheva'ero no naerū? ei ga ga pe.

²⁸ A'ero ga ete'varuhuhetei ja'javo ga pe.

—Ndehe tehe reki erekouhu akoga'gareheva'ero, ei ga ga pe. Ore ki a'e te Moisésva'eareheva'ero oroko, ei ga. ²⁹ Tupana'ga e'i Moisésva'ea pe ahe rerekovo hako. A'ea ore orokwaha orokovo, ei ga. Akoja'ga reki ma'ga e'i ga pe ga mbuhurukara'gama? A'ea ore ndorokwahavi, ei ga ga pe.

³⁰ —Mbiperanuhū ko a'ea! Anhimomby'a hete ji pe nenduvame, ei ga ga pe. Ga ji mboheha katu. Emo pe ndapekwahavi ga ma'ga ga mbuhuruka javo, ei ga ga pe ga nderekomemuamo. ³¹ Tupana'ga nohenduvi te okote'varuhuve'ga nhi'iga jipi. Tikwaha pa nhande a'ea, ei ga. Ga ki a'e te – kiroki ga ga mbohete tuhē okovo garemimbotarimova'ea rehe – nanongara'ga Tupana'ga gwendu katu, ei ga ga pe. ³² Yvya apoagwera jate ahe nohenduvangavi hehae'ŷve'ga moma'egatua – kiroki ga ndahehai o'arame. Kiro mo jate nhande nihenduvi no, ei ga ga pe. ³³ Po Tupana'ga rūi ga mbuhuruka hamo, a'ero po ga ndoapoi ahemonhimomby'ava'ea hepiuka nhande ve hamo, ei ga ga pe.

³⁴ Igwete ga ei ga pe:

—Na tuhē ko nde e'a ereko te'varuhu, ei ga. Kiro nde ore mbo'epotaruhui naerū? ei ga ga pe.

A'ero ga ga mombori pea hugwi.

Hehae'ŷve'ga'jave'ga

³⁵ Aerē Jesus'ga henduvi ga mombe'ua.

—Omombo ga hehae'ŷgwera'ga onga hugwi, ei ga ga mombe'gwovo.

Igwete Jesus'ga hoi ga reka. Ga repiagame ga ei ga pe:

—Erejiko pota nde Tupana'ga remimbuhurukara'ga rehe? ei Jesus'ga ga pe.

³⁶ —Ma'ga naerū? ei hehae'ŷgwera'ga. Tajiko ti ga rehe a'ero javoji, ei ga ga pe.

³⁷ —Erehapia nde ga'ama ejipyri a, ei Jesus'ga. Erehendu nde ganhi'iga no, ei ga. Jihi ko a'ea, ei ga ga pe.

³⁸ —Ajiko ji nde rehe, ei ga Jesus'ga pe a'ero.

Igwete ga Jesus'ga mbohetei jipojykahara'ga javo ga pe.

³⁹ Aerē Jesus'ga ei:

—Jirura gwaramo ti ji avove'ga mboja'oja'ogi ojohugwi, ei ga. Jara'ga po ti ojiko ji rehe. Jara'ga po ti ndojikogi ji rehe, a'e ji, ei ga. Jukwaha reki gāndekote'varuhua a'ero, ei ga. Nahā, ei Jesus'ga. Hehae'ŷve'ga ndokwahavi jipi hepiage'yma gwaramo. Yvyakotyve'ga hehae'ŷve'ga ja a'ero, ei ga ga pe. Jara'ga e'i reki: “Ore ko hehae'ŷve'ga ja ikwahave'yma. Ekwahavuka ti ore ve a'ero.” ei ga ji ve, ei ga. Nurā po ti ga Tupana'ga kwahavi tuhē a'ero nehē ojokogame ji rehe nehē, ei ga. Jara'ga ki a'e te e'i tehe ojive: “Ore ko hehae'ŷve'ga ja rūi oroko. Orokwaha hete ore,” ei ga novia, ei ga. Ki ga tuhē po ti ndokwahavi Tupana'ga a'ero nehē. A'ereki ga ndojikopotari ji rehe. Ga nde'i ji ve: “Ekwahavuka ti ore ve,” ei Jesus'ga ga pe.

⁴⁰ Jararamo fariseus'ga gwendu ganhi'iga okovo ga pyri. Igwete ga ei ga pe:

—Ore ve po nde ei naerū: “Ga ko hehae'ŷve'ga ja ndokwahavi”? ei ga ga pe.

⁴¹ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Pyrō po pe ei hamo: “Ore ko hehae'ŷve'ga ja ndorokwahavi. Ekwahavuka ti ore ve a'ero,” pe'ji po pe hamo, ei ga ga pe. Po pe ei poha hamo, a'ero po pe napanhimongote'varuhui hamo. Emo pe pe'ji: “Ore ko hehae'ŷve'ga ja rūi. Orokwaha hete ore,” pe'ji pe, ei ga. A'ero pe nhimongote'varuhui jipi, ei ga. Naname Tupana'ga nomombori pendekote'varuhua pe hugwi a'ero, ei Jesus'ga ga pe.

10

Ovelhas repiakatuhara'ga

¹⁻² Igwete Jesus'ga ei ga pe ga mbo'eavo:

—Tamombe'u katu tuhē ti pe me, ei ga. Ovelhas repiakatuhara'ga oki ogwovo ovelhas rokaja pype jurukwara rupi, ei ga. Kiroki ga jurukwara rupi rūi oki ipype – ga ko iporomive'ga ahe moandyandyita. Ojiupi ga hokairungava rehe tapyhygahyahi ti herogwovo javo, ei ga. Hepiakatuhara'ga ki a'e te uhu hovapyymbava rerekohara'ga pyri. ³ A'ero ga hovapyymba'vogi hepiakatuhara'ga pe toki ti ga ipype javo, ei ga. Igwete hepiakatuhara'ga ki ua gwenymbava pyri hera nanani henoina heno'eamo tokaja hugwi herogwovo, ei ga. A'ea gwendu katu ganhi'iga. ⁴ Herohorame ga hoi henonde okovo ji reviri tuhu katu javo. A'ereki garenymbava okwaha ganhi'iga, ei ga. ⁵ Hajiheve'ga reviri

ovelhas ndohoi tuhê. A'ereki ndokwahavi hajiheve'ga nhi'iga. Oka'nhy reki nanongara'ga hugwi a'ero, ei ga ga pe.

⁶ Nahã Jesus'ga ei morogitapyahua mombe'gwovo ojo'java'ea mombe'gwovo ga pe. Emo ga ndokwahavi okovo.

—Maraname ga imombe'ui poa nhande ve? ei ga ojuhupe.

Jesus'ga ko jurukwara'jave'ga

⁷ A'ero Jesus'ga ei ga pe no:

—Tamombe'u katu tuhê pe me, ei ga. Jurukwara rupi ovelhas oho okovo tokaja pype. A'ea rupi jitehe hepiakaturaha'ga hoi ovelhas pyri herekovo, ei ga. Ji ko jurukwara'java'ea, ei Jesus'ga. A'ereki ji rupi jate vyakotyve'ga oho Tupana'ga viara rupi. A'ereki jihi jate ga mongo gareheva'ero, ei ga. Jihi jate ga mbo'euka gandepiakaturaha'ga pe no, ei ga. ⁸ Kiroki ga ji renonde oko timbo'e ti Tupana'gareheve'ga javo novia – iporomive'ga ja ga ahe moandyandyi pota, ei ga. Onhimbuhu tehe ga Tupana'gareheve'ga pyri ga nderekote'varuhava. Tupana'gareheve'ga ki a'e te nohenduvi ganhi'iga, ei ga ga pe. ⁹ Ji ko jurukwara'java'ea, a'e ji, ei Jesus'ga ga pe. Ji pyri ga nduri javo. “Nde rupi ti toroho Tupana'ga pyri,” ei ga ji ve, ei ga. Ga erame ji ve po ti ji ga mongoi Tupana'gareheva'ero ga nderekokatuavo nehê. A'ero po ti ga inogatui opy'a okovo nehê, ei ga. Igwete po ti ji imomburyvi ga pe nehê ga ndepiakatuavo ga nderekovo nehê, ei ga ga pe. ¹⁰ Iporomive'ga uhu jipi tapyhy ti herogwovo javo. “Tajuka ti,” ei ga. A'ea rehe jate ga nduri. Ji ki a'e te ajo tamboheaporogita pyahu ti ga mbohorvya javo, ei ga. Tamongo ti ga Tupana'ga pyri nehê no, a'e ji, ei ga ga pe.

Jesus'ga ko ovelhas repiakaturahete'ga'jave'ga

¹¹ —Ji ko ovelhas repiakaturaha'ga'java'ea jipyryheteva'ea jitekovo, ei Jesus'ga javo ga pe. A'ereki ji ahepia katu jijiheve'ga. Gandepykavamo po ti ji manoi nehê tomanoyme ti ga javoji, ei Jesus'ga ga pe. ¹² Ji ko ojipe'ga ja rui – kiroki ga e'i tehe ovelhas repiakaturaha'ga pe tahepia ti nerenymbava nde ve javo tehe, ei ga. Gwennybava rui gwaramo ga ndogwerekokatui reki ovelhas. Nurã ja'gwara'java'ea lobo rurame hehe ta'u javo, kiro ga pohipavi ovelhas hugwi a'ero onhana ogwovo, ei ga. A'ero lobo ruri ipyhyga ovelhas herogwovo ojive. Jara okwaki'o pa ojohugwiugwi, ei ga. ¹³ Oka'nhy ga ogwovo ovelhas reja. A'ereki ga ni'agataruhui ovelhas rehe hepiakaturaha'ga rui okovo gwaramo, ei ga ga pe. Ji ko ga ja rui a'ero, ei Jesus'ga.

¹⁴⁻¹⁵ —Jihi ko hepiakaturaha'ga'java'ea jipyryheteva'ea, ei Jesus'ga. Jiruva'ga ji kwaha hete. Akwaha hete ji ga no, ei ga. Na jitehe ji akwaha hete jijiheve'ga. Ga ji kwaha hete no. Aerê ti ji manoi gandepykavamo nehê no, ei ga. ¹⁶ Ga ndeheve ji areko hajiheve'ga jijiheva'ero no. Ga ko judeus'garũive'ga, ei ga. Ambojikoguka po ti ji ga jijihe nehê. A'ero po ti ga hendukatui nhinhi'iga nehê, ei ga. A'ero po ti ga nhaporemno ga ndekoi jireheva'ero nehê ojije'ae'a ojogwehe ojipenhindvamo nehê judeus'ga judeus'garũive'ga, ei ga. Ji tehe po ti gandepiakaturaha'ga nehê ga ndepiakatupava nehê, ei ga ga pe.

¹⁷ —Jiruva'ga ji arõ hete, ei ga. A'ereki ji a'e: Ji ti amano jiji gandepykavamo nehê takwera'va'ja ti ji javo, ei ga. ¹⁸ Ji jujukaukare'ymame nhiarõ'e'ÿve'ga pe po ti tegwete ga pe jujukahava nehê. Emo nhiremibotarimo po ti ji jujukaukari ga pe nehê, ei ga. Jipopoaka ji jijjukavouka nhinhimbogweravuka no, ei ga. A'ereki jiruva'ga e'i ji ve a'ea rehe: “Nahã po ti nde rekoi nehê”, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁹ Kiro judeus'ga nduvihava'ga nnonhi'igayvara'javi Jesus'ga nhi'iga renduva. Jara'ga e'i onhimongyavo:

²⁰ —Anha'ga opojyka ga mboheagwryrvuhavo Diabo'gapyriva'ea, ei ga. Maraname pe henduvuhui ganhi'iga naerũ? ei ga jara'ga pe.

Jara'ga ki a'e te e'i:

²¹ —Ga nde'i te nanongara pe anha'ga opojykaramo, ei ga. Anha'ga nomoma'egatui reki hehae'ÿve'ga a, ei ga.

Nahã judeus'ga nduvihava'ga nnonhi'igayvari Jesus'ga nhi'iga rehe.

Ahe ndokoi Jesus'ga rehe

²²⁻²³ Aerê Jesus'ga rekoi judeus'ga jatykahavuhua pype. Igwete ga hoi okovo onga rembe'yvuhu pe gambo'ehai pe – a'ea pe ga ei Salomãova'ea apoa. Kiro yapouhua. Igwete judeus'ga japoi toryva pevo cidade de Jerusalém me. A'ea rupi ga ojapyakaaka ojatykahavuhua apopava rehe. A'ereki ymya onga apopavame ahe okwava'e Tupana'ga pe gwino teni javo ga pe. ²⁴ Igwete Jesus'ga hoi okovo onga rembe'yvuhu pe. A'ero judeus'ga nduvihava'ga nduri Jesus'ga pyri ga atimana javo ga pe.

—Manamehũ po ti nde nhimombe'ui ore ve nehẽ? ei ga Jesus'ga pe. Po nde Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo, enhimombe'u katu ti ore ve a'ero tonhimimyme ti ore ve, ei ga ga pe.

²⁵—Anhimombe'u tuhẽ ko ji pe me jipi, ei Jesus'ga ga pe. Emo pe ndaperoviapotaruhui nhinhi'iga. Nhirembiapoa – a'ea Tupana'ga oapouka ji ve – a'ea po ji kwahavukari pe me hamo, ei ga ga pe. ²⁶ Emo pe ndaperoviapotari. A'ereki pe jireheva'ea rui, ei ga. ²⁷ Jireheve'ga gwendo katu nhinhi'iga, ei ga. Akwaha hete ji ga. Igwete nhiremimbota-rimova'ea rehe ga ndekoi jipi, ei ga ga pe. ²⁸ Amboheaporogita pyahu ko ji ga kiro, ei ga. Aerẽ po ti ji ga nderohoi yvagi pe ga mongovo Tupana'ga pyri avuirama nehẽ no. A'ero po ti ga ndohoa'javi hahyva'ea ruvihava pype nehẽ, ei ga ga pe. Ndipe'akavi ga ji hugwi, ei ga. ²⁹ Jiruva'ga – gaha ga mbojikoguka ji rehe – ga popoakahetero jara'ga hohe pa. Nurã ndipe'akavi ga ga hugwi, ei ga. ³⁰ Ojipeji ko ore reki Tupanamo jihi jiruva'ga pavẽi, ei ga ga pe.

³¹ A'ero judeus'ga nduvihava'ga ipyhygi ita tiapi ti ga javo. ³² Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Pehepiepia pe nhirembiapoa novia, ei ga. He'yiva'ea Tupana'ga oapouka ji ve pyryva'ea. Marãva'ea rehe pe ji apipotari naerũ? ei Jesus'ga ga pe.

³³—Pyryva'ea rehe rui ore nde apipotari, ei ga ga pe. Nde euhurame ite'varuhuva'ea rehe ore nde apipotari. A'ereki nde Tupana'ga mbotegwetei javo tehe ga pe. A'ereki nde vvyakotyva'ero tehe erenhimongo potaruhu Tupanamo, ei ga ga pe.

³⁴⁻³⁵ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Pekwaha pe pejiapoa ikwatijara novia. Kiha ko omombe'u Tupana'ga nhi'iga ahe ve hako, ei ga ga pe. A'ereki Tupana'ga e'i ahe ve hako: “Pe'e ti ojipe'ga pe ji py'rovo,” ei ga. Ahe ve jitehe ei ga e'ero: “Pe ko tupanamo,” ei ga. Ikwatijara – kiroki omombe'u Tupana'ga nhi'iga – kia koi a'itituhẽva'ea, ei Jesus'ga ga pe. Tupana'ga e'i ahe ve hako pe ko tupanamo javo. ³⁶ Maranuhurame pe euhui ji ve naerũ ji nhimombe'urame ji ko Tupana'ga ra'yramo javo, ei ga ga pe. “Nde erembotegwete Tupana'ga,” pe'ji tehe pe ji ve, ei ga. Emo ji ve tuhẽ Tupana'ga ei: “Ndehe ti eho vyva koty ekovo nhiremimbota-rimova'ea rehe nehẽ,” ei ga ji ve, ei ga. ³⁷⁻³⁸ Pe ndaperoviarihu nhinhi'iga, ei ga. Ji ko Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe ako tuhẽ japovo ahemonhimomby'ava'ea. Po ji japoe'ymame taperoviari ti nhinhi'iga a'ero. Ji japoramame ahemonhimomby'ava'ea po pe hepiagame heroviari hamo, ei ga. Perovia ti a'ero tapekwaha orejikoty'ara onhopavẽi jihi jiruva'ga pavẽi. A'ereki jiruva'ga ojikoty'a ji pavẽi okovo. Jihi ajikoty'a jiruva'ga pavẽi no, ei ga ga pe.

³⁹ Kiro ga Jesus'ga pyhypotara'javi a'ero novia. Igwete ga nhimbojirevi ogwovo ga hugwi.

⁴⁰ Igwete Jesus'ga jivyra'javi rio Jordão aherovai opytavo – perope Joãova'ea gamobotizagweri pe. ⁴¹ Kiro he'yjuhuve'ga nduri Jesus'ga pyri. Igwete ga ei ojohupe:

—João'ga ndoapoangavi ahemonhimomby'ava'ea, ei ga ahe mombe'gwovo. Emo Jesus'ga mombe'urame ga omombe'u katu pa, ei ga ojohupe.

⁴² A'ero pevove'ga jikogi Jesus'ga rehe onhimongyavo.

11

Lázaro'va'ea manoagwera

¹⁻² Ojipe'ga kiro itetirũa. Garera ko Lázaro. Cidade de Betânia pe ga ruvi gwendyra'ga pavẽi. Ga ko Martahẽa Mariahẽa pavẽi. (Mariahẽa ko akojahẽa – kiroki hẽa aerẽ omongy nhandya perfume nhandepojykaharete'ga pya rehe Jesus'ga pya rehe. A'ero hẽa imomika'gi gapya o'ava pyvõ.) Hẽakuvyra'ga Lázaro'ga kiro itetirũa. ³ Nurã Maria'ga ojipe'ga mondokari Jesus'ga pyri.

—Ere ti nhandepojykaharete'ga pe itetirũa hete kiro garemiarõhara'ga javo ga pe, ei ga ga pe imondovouka onhi'iga Jesus'ga pe.

A'ero ga hoi ganhi'iga imombe'gwovo Jesus'ga pe.

⁴ Henduvame Jesus'ga ei:

—Lázaro'ga tetirũa nomomanoukaragwami ga, ei ga. Gatetirũa ko Tupana'ga ruvi-havuhuhetea repiukaragwama tokwaha ti ga jiruvihavuhuhetea no, ei ga. Gatetirũaro gwaramo po ti ga ei ji ve nehẽ ipopoaka hete Tupana'ga ra'yra'ga javo ji ve nehẽ, ei Jesus'ga.

⁵ Jesus'ga oko hete Marta'ga ndehe gakuvyra'ga rehe no Lázaro'ga rehe. ⁶ Emo imombe'urame Lázaro'ga tetirũa ga pe Jesus'ga opytaahi'vi na'ẽ pevo upa. Mokõi ga kiri pevo jitehe. ⁷ Kirẽ ga ei gwemimbo'ehara'ga pe a'ero:

—Xajivy ti kiro Judéiapeve'ga gwryi pe a'ero, ei ga ga pe.

⁸—Jesus, ei ga. Judéiapeve'ga nde apipotari pevo oji'i. Kiro nde hopotara'javamo pevo jitehe naerũ? ei ga Jesus'ga pe.

⁹⁻¹⁰ Igwete Jesus'ga ei nahã javo ga pe:

—Ara rupi ve gwereko doze horas, ei ga. Arimo nhandehorame nhandekovo nhande ndi'ari vyva rehe hepiakatuavo gwaramo. A'ereki nhanderyapehava omomytu'ê nhande ve, ei ga ga pe. Ypytunimo nhandehorame nhande ari a'ero hepiage'yma gwaramo. Tegwete nhande ve a. A'ereki nianderyapehavi ypytunimo, ei ga ga pe. Agwamo ko arimova'ea ja nhande ve. Agwamo nhande rekorame Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe nianemombikavi, ei ga. A'ereki Tupana'ga omomytu'ê gwemimbotarimova'ea nhaneakagi pe nhande pokoga jipi, ei ga. Aerê po ti ypytuna ja nhande ve nehê. A'ereki aerê nhande manorame tegwete nhande ve, ei ga. Xaho tuhê ti kiro a'ero. A'ereki ndohoi ve nhimomanohava apiavo, ei ga ga pe imombe'gwovo.

¹¹ Aerê Jesus'ga ei ga pe no:

—Nhaneremiârôhara'ga kiro oki upa Lázaro'ga, ei ga. Taho ti ga moma'eamo a'ero, ei ga ga pe.

¹² Igwete garemimbo'ehara'ga ei:

—Po ga kirame kiro a'ero po ti ga nhimohigatui nehê, ei ga ga pe novia.

¹³ “Lázaro'ga kira pe po ga ei ra'e,” ei ga ovyvteri pe. Lázaro'ga manoa pe Jesus'ga ei reki. A'ero ga imombe'ukatui ga pe:

¹⁴—Lázaro'va'ea omano ra'e, ei ga ga pe. ¹⁵ Ji rekoe'yma gwaramo ahe pyri ahe manorame a'ero po ti ji pe monhimomby'ahetei nehê tapejiko hete ti ji rehe javo. Nurã ji roryvamo jirekoe'yma rehe pevo, ei Jesus'ga. Xaho ti kiro ahe pyri a'ero, ei ga ga pe.

¹⁶ Igwete Tomé'ga – o Gêmeo ei ga ga pe – igwete ga ei jara'ga pe:

—Xaho ti Jesus'ga rupi xamano ti ga pavêi a'ero nehê, ei Tomé'ga ga pe.

A'ero ga hoi cidade de Betânia pe pea rupi ogwovo.

Jesus'ga ko gambogwerahavamo

¹⁷ Jesus'ga horame Betânia pe ga imombe'ui Lázaro'ga manoagwera ga pe.

—Mbohapy'ri quatro ore kiri kiro ahera'oa mongirê itaruvihavuhua kwaruhua pype ahe noğa, ei ga imombe'gwovo Jesus'ga pe.

¹⁸ Jerusalém ko ira'agwe Betânia hugwi trêš quilômetros. ¹⁹ Pevove'ga ohooho a'ero Martahêa pyri Mariahêa pyri no ga porogwetyga. ²⁰ Igwete Martahêa henduvi Jesus'ga rura mombe'urame. A'ero hêa hoi tahovafi ti ga javo. Mariahêa ki a'e te onga pype hêa reni upa.

²¹ Igwete Martahêa hoi ovahema Jesus'ga pyri.

—Jesus, ei hêa ga pe. Avo po nde rekoi raji'i hamo, a'ero po jikuvyrava'ea nomanoi raji'i hamo! ei hêa Jesus'ga pe. ²² Kirogwe vehevi nde erame Tupana'ga pe po ti ga nde rendukatui hamo, ei hêa ga pe. A'ea ji akwaha hete, ei hêa ga pe.

²³—Okwera po ti ndekuvyrava'ea nehê, ei Jesus'ga hêa pe.

²⁴—Akwaha ji ahekweravagwama aerê mbapava koty Tupana'ga omanove'ga mbogw-erapavame nehê, ei hêa.

²⁵ Igwete Jesus'ga ei hêa pe:

—Jihi ko ga mbogweraharamo ako ga mongovo, ei ga. Kiroki ga ojiko ji rehe – omanorame vehevi po ti ga ndekoi avuirama Tupana'ga pyri nehê, ei ga hêa pe. ²⁶ Kiroki ga heaporogita pyahu ojikoga ji rehe – gahã po ti ndohoi tuhê hahyva'ea ruvihava pype nehê. Oko hete po ti ga Tupana'ga pyri avuirama okovo nehê, ei ga. Ererovia nde a'ea? ei Jesus'ga hêa pe.

²⁷—Arovia ji, ei hêa ga pe. A'ereki nde ko Tupana'ga remimbuhurukaramo ereko Tupana'ga ra'yramo ereko, ei hêa. A'ereki nde ve ko Tupana'ga e'i hako toho ti ga vyva koty javo, e ko ga nde ve, ei hêa ga pe.

Jesus'ga ojehe'o

²⁸ O'erê Jesus'ga pe Martahêa jivyri ua onga pe. Igwete hêa hoi oirühêa pyri Mariahêa pyri. Gandovakie'y hêa hoi javo hêa pe.

—Uhu ga nhanembo'ehara'ga, ei hêa. “Tuhu ti hêa ji pyri,” ei ga nde ve, ei hêa Mariahêa pe.

²⁹ A'ea renduvame kotihî hêa po'ami ogwovo ga pyri Mariahêa. ³⁰ Jesus'ga novahemi ve cidade pe. A'evô ga rekoi – perope Martahêa oho ga rovatiamo. ³¹ Kiro Mariahêa po'ami nhandaibe ogwovo ga pyri a'ero. Kiroki ga hêa pavêi oko onga pype hêa porogwetyga – gwepia ga hêahoa. Nurã ga ei ojohupe novia:

—Kiro hêa hoi aheryvy pe tajehe'o ti ahe pyri javo, ei ga novia. Xaho ti hêa reviri a'ero, ei ga ojohupe a'ero.

³² Kiro Mariahêa hoi Jesus'ga pyri a'ero. Ga repiagame hêa ndurugi gwenypy'amo gapya pyri.

—Jesus, ei hêa. Avo po nde rekoi raji'i hamo, a'ero po jikuvyrava'ea nomanoi raji'i hamo! ei hêa ga pe.

³³ Jesus'ga gwepia hēajehe'oa gajehe'oa reheve – kiroki ga uhu hēa rupi. Omynhete gapy'a a'ero. ³⁴ Igwete ga ei:

—Mome pe ahe noḡi raji'i? ei ga ḡa pe.

—Herejo hepiaga, ei ḡa ga pe.

³⁵ Igwete Jesus'ga jehe'oi.

³⁶ —Pehepia. Ga oarō hete ahe! ei ga gajehe'oa repiaga.

³⁷ Jara'ga ki a'e te e'i:

—Ga omoma'egatu hehae'ŷve'ga raji'i, ei ga. Tegwete po ga pe naerū Lázaro'va'ea manoagwama mombiga raji'i naerū? ei ga ojohupe.

Ombogwera ga Lázaro'va'ea

³⁸ Jesus'ga py'a omynhetea'ja. Igwete ga ruri garyvy pe ikwaruhu pe. Jurukwara pype u itauhua imohinipyra hovapytymbavamo.

³⁹ —Pepe'a ti itauhua, ei Jesus'ga pevove'ga pe.

A'ero Martahēa ei ga pe:

—Ah, Jesus, kiro inemahivamo jikuvyrava'ea ra'oa. A'ereki he'yi'i quatro ore kiri ahe manorē, ei hēa ga pe.

⁴⁰ Igwete Jesus'ga ei hēa pe a'ero:

—A'e ko ji nde ve ko: “Po ti nde jikogi ji rehe, a'ero po ti nde hepiagi Tupana'ga ruvihavuhetea nehē,” ei ga hēa pe.

⁴¹ A'ero ga ipe'ai itauhua jugwi. Igwete Jesus'ga jovavuri yvagi pe javo.

—Apī, ei ga. Ndepyry hete nde ji rendukatuavo kiro, ei ga Tupana'ga pe. ⁴² Nde ji rendu katu tuhē jipi. Emo ji a'e poa nde ve avove'ga ndovaki togwerovia ti ga neremimbuhuragwera ji rehe, ei ga Tupana'ga pe.

⁴³ Onhi'igirē Tupana'ga pe Jesus'ga eahyi:

—Lázaro, ei ga. Here ehema! ei ga ga pe.

⁴⁴ A'ero Lázaro'ga vyri omano hugwi ohema ikwaruhua hugwi. Imamanipyra ga gweru opya opoa reheve. Ga'akaḡa na jitehe gwereko tapy'ynhapira ojihe no. A'ereki judeus'ga omamamama ahera'oa tapy'ynhapipukuhua pyvō jipi ahe mondorame ahe noḡa ita kwaruhua pype jipi.

—Pemama'ndo ti ga hugwi tapy'ynhapira kwaharava ga hugwi toho ti ga, ei Jesus'ga ḡa pe.

Ahe ojuka pota Jesus'ga

(Mateus 26.1-5; Marcos 14.1-2; Lucas 22.1-2)

⁴⁵ Kiro he'yjuhuve'ga jikogi Jesus'ga rehe a'ero judeus'ga – kiroki ga uhu Mariahēa pyri. A'ereki ga gwepia Jesus'ga remimbogwerava. ⁴⁶ Jara'ga ki a'e te oho fariseus'ga pyri imombe'gwovo.

—Jesus'ga ombogwera Lázaro'ga gamanoa hugwi! ei ga ga pe Jesus'ga mombe'gwovo.

⁴⁷ A'ero fariseus'ga ei ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga pavēi:

—Timbojatyka jara'ga a'ero gamoḡitahara'ga.

Igwete judeus'ga mogitahara'ga jatykapavi javo ojohupe.

—Marā po ti nhande rekoi nehē naerū? ei ga ojohupe. A'ereki he'yjuhu akoja'ga oapoapouhu ahemonhimomby'ava'ea jipi, ei ga Jesus'ga mombe'gwovo. ⁴⁸ Po ti nhande nimombigi ga, a'ero po ti ga nhaporemō ga jikogi ga rehe nehē, ei ga. “Gaha jate kiro oko nhanderuvihavuhetero,” e po ti ga ga pe a'ero nehē, ei ga ojohupe. Huvihavuhu'ga ikwahavame cidade de Roma pe po ti ga ei nehē: “Judeus'ga po ti nanhirendukatua'javi kiro a'ero nehē,” e po ti ga nehē, ei ga. A'ero po ti ga soldados'ga mbuhurukari nhande pyri tapemomba pa ti pe judeus'ga javo. “Gajatykahavuhua po ti pemomba pa nehē no,” e po ti ga soldados'ga pe nehē, ei ga ojohupe.

⁴⁹ A'ero Caifás'ga – ga ko ikwava'ēhara'ga nduvihavuhu'ga a'ea rupi – kiro ga ei ga pe:

—Ndapekwahavihu pe! ei ga. ⁵⁰ Omano po ga hamo, ei ga javo. A'ero po ti ga nianemo-manoukari pa nehē. Na ti ojipejive'ga manoi nhande py'rovo a'ero xamanombavyme ti nhande judeusramo, ei ga ga pe. Nanongara po ti pyry pe me nehē, ei ga. Pejapyka katu ti a'ea rehe a'ero, a'e ji, ei Caifás'ga ḡa pe.

⁵¹ Ga rūi onhimbo'e a'ea rehe javo. Tupana'ga reki ombo'euka ga hehe. A'ereki a'ea rupi Caifás'ga ikwava'ēhara'ga nduvihavamo oko. Tupana'ga ombo'euka ga gwemimbotarimova'ea rupi. A'ero Caifás'ga ei ga pe imombe'gwovo Jesus'ga manoagwama judeus'ga ndepykavamo. ⁵² Judeus'ga pe jate rūi reki Jesus'ga manoi. He'yjuhuve'ga pe judeus'garūive'ga pe ga manoi no – kiroki ga ojiko Tupana'ga rehe ogwyri pe nhaporemō. Omano ga Tupana'gareheve'ga pe nhaporemō tojihe'ae'a ti ga ojogwehe ojipenhindiyvamo javo.

⁵³ Igwete Caifás'ga ei ǵa pe imombe'gwovo Jesus'ga manoaǵwama. A'ero judeus'ga nduvihava'ga nhomonhi'igi javo jipi.

—Marā po ti nhande Jesus'ga jukaukari nehē? ei ǵa javo ojohupe.

⁵⁴ Nurā Jesus'ga ndokoa'javi judeus'ga ndovaki. Pea hugwi ga hoi cidade de Efraim me a'ero upa ongae'yama koty. Efraim me ga pytai a'ero ǵwemimbo'ehara'ga pavēi.

⁵⁵ Kiro judeus'ga oapo ǵweri toryva. Páscoa ei ǵa jupe. A'ero ǵa hoǵahoi kiro ogwyrā hugwi onhimongyavo tihepia ti toryva javo. Toryva renonde ǵa hoi Jerusalém me onhimboavujikwejikwea nahanahā nhande nhimombyryvi Tupana'ga pe javo. ⁵⁶ A'ero ǵa Jesus'ga rekarekari novīa. Igwete ǵa nhomonhi'inhi'igi ojatykahavuhua pype o'ama.

—Marāi pe a'ero naerū? ei ǵa ojohupe. Uhu po ti ga toryvi pe nehē? ei ǵa. Mara'ngu po ti ga ure'yama nehē? ei ǵa ojohupe.

⁵⁷ Ojikwe vehevi ikwava'ehara'ga ei ǵa pe fariseus'ga pavēi:

—Po ti pe ikwahavi garekohava, pemombe'u ti ore ve toropyhy ti ga, e'i jipe ǵa ǵa pe.

12

Gweka'vo ahe nhandya Jesus'ga pya rehe

(Mateus 26.6-13; Marcos 14.3-9)

¹ Aerē Jesus'ga ei ǵwemimbo'ehara'ga pe:

—Mbohapyrete cinco po ti nhande kiri. A'ero po ti ǵa japoi toryva Páscoa Jerusalém me nehē, ei ga ǵa pe. Xaho na'ē ti Betânia pe, ei ga ǵwemimbo'ehara'ga pe.

Igwete ǵa hoi Lázaro'ga pyri – akoja'ga Jesus'ga ombogwera gamanoa hugwi. ² A'ero pevove'ga japoi mbatera Jesus'ga pe to'u katu ti ga ore pyri javo. Igwete Martahēa herueruri mbatera ga pe. Lázaro'ga oapy oina Jesus'ga pyri jara'ga pavēi. Igwete ǵa i'ui. ³ Kiro Mariahēa heruri perfume nhandya. Nardo ei ǵa jupe nomombaraviva'ea. He'yjuhuva'ea itambere'ia hēa omondo hehe. Meio litro hēa gwereko. Kiro hēa heruri heka'voga Jesus'ga pya rehe. A'ero hēa imomikaǵi gapya o'ava pyvō. Ikatigahiva ohyahi onga rehe. ⁴ A'ero Jesus'ga remimbo'eharava'ea Judas Iscariotesva'ea – ahe ko aerē opyhyguka Jesus'ga – a'ero ahe ei:

⁵ —Maranuhūrame hēa nomondojuhu kia itambere'ia kwepygauka ǵa pe? ei ahe. He'yjuhuva'ea itambere'ia trezentos po ga ikwepygi hēa pe nhandya rehe ramo, ei ahe. Imbaterē'yve'ga pe po hēa imondoi itambere'ia a'ero ramo, ei ahe ǵa pe.

⁶ Judasva'ea ni'aǵataruhui reki imbaterē'yve'ga ndehe Mariahēa pe ja'javo. Ahe ko iporomiva'ea. Gwereko ahe Jesus'ga pe ǵaitambere'ia ryrū'ia herekokatuhava. A'ero ahe ipyhygi itambere'ia jugwi imima ojive jipi. Nurā ahe nhi'igahyi Mariahēa pe itambere'ia potaruhuavo.

⁷ A'ero Jesus'ga ei:

—Na hēa rekoi jate ǵwemimbotarimo, ei ga. Hēa gwereko a'ea nhit'yhava rupiaramo, ei Jesus'ga. ⁸ Okoe'yimi imbaterē'yve'ga pe pyri. Imondopotarame po pe imondoi a'ero ǵa pe jipi hamo, ei ga. Ji po ti a'e nakombegwei pe pyri nehē, ei Jesus'ga ǵa pe.

Ahe ojuka pota Lázaro'va'ea

⁹ Kiro judeus'ga ikwahavi Jesus'ga ruva pevo Betânia pe. A'ero ǵa nduri ga repiaga onhimongyavo. Lázaro'ga repiaga ǵa nduri no – akoja'ga Jesus'ga ombogwera. ¹⁰ Nurā ikwava'ehara'ga nduvihava'ga – a'e i' jipe tijuka ti Jesus'ga javo – igwete ǵa ei ojohupe kiro:

—Tijuka ti Lázaro'ga no, ei ga.

¹¹ A'ereki he'yjuhuve'ga judeus'ga opohi kiro ǵa hugwi Jesus'ga rehe okovo. Lázaro'ga mbogwerava ǵwaramo ǵa jikogi Jesus'ga rehe a'ero opohia ikwava'ehara'ga nduvihava'ga hugwi. Nurā ǵa Lázaro'ga jukapotari kiro.

Jesus'ga ovahē Jerusalém me Domingo dos ramos

(Mateus 21.1-11; Marcos 11.1-11; Lucas 19.28-40)

¹²⁻¹⁸ Ko'emame Jesus'ga ipyhygi jumentinho taho ti Jerusalém me i'arimo javo. A'ea ja Jerusalém me ǵa Jesus'ga mombe'ui.

—Kiro po ti ga ruri nehē, ei ǵa.

A'ero he'yjuhuve'ga – kiroki ǵa uhu toryva repiaga Páscoa repiaga – a'ero ǵa ei:

—Xaho ti ga rovatiamo, ei ǵa.

A'ereki ojipe'ga omombe'umbe'u Lázaro'ga mbogwerava ǵa pe.

—Orohepia ore Jesus'ga oji'i, ei ǵa. Lázaro'ga manorame Jesus'ga hoi ikwaruhua pyri. Ga onhi'iga mondoi ga pe ga mbojipe'avo ga mbuhua jugwi, ei ǵa. Nahā ga ga mbogweravi gamanoa hugwi oji'i, ei ǵa imombe'gwovo ǵa pe.

A'ea renduvame he'yjuhuve'ga ei a'ero:

—Jesus'ga oapo hete ahemonhimomby'ava'ea, ei ǵa. Xaho ti ga repiaga a'ero Lázaro'ga mbogwerahara'ga, ei ǵa ojohupe.

Nurã Jesus'ga rura kwahavame ġa hoi ga rovatiamo. Igwete ġa hakã vondogi pindova rova ipyhyga herogwovo imbovavaga timbohete ti Jesus'ga javo. Igwete ġa ga mbojiroviari ga rerua ga rerovahema. A'ero ġa ei ga mombe'gwovo:

“Timbohete ti Tupana'ga,” ei ġa.

“Nhandepojykaharete'ga ti tomomybyry ga pe

– kiroki ga nhandepojykaharete'ga Tupana'ga ombuhuruka nhande pyri,” ei ġa.

“Tupana'ga ti tomomybyry hete ga pe

– kiroki ga oko nhanderuvihavuhuhetero israelitas'ga nduvihavuhuhetero,” ei ġa.

Kiro Jesus'ga ruri jumentinho arimo ua a'ero. A'ereki na tuhẽ Tupana'ga rembikwati-jarukara ahe ve imombe'ujipei garuragwama.

“Tapekyhyji ti Jerusalémmeva'ero,” ei ahe.

“Pehepia. Kiro ki ga u penduvihavuhuhete'ga jumenta ra'yra arimo oina,” ei ahe ikwatija hako.

Jesus'ga rurame garemimbo'ehara'ga nonhimombaragwahavi garura rehe.

—Maraname tuhẽ Jesus'ga ruri nahã naerũ? ei ga ojohupe.

Jesus'ga kweravirẽ ogwovo Tupana'ga pyri, a'ea rupi ġa ikwahava'javi Tupana'ga rembikwati-jarukara ahe ve. A'ero ġa ei: “Aherembikwati-jara omombe'u jipe tuhẽ reki Jesus'ga ruragwama,” ei ġa ikwahava. “Na tuhẽ ga ruri Jerusalém me a'ero ikwehe,” ei ġa. “Na tuhẽ nhande reki ga rerekovo ahe nhĩ'po'ruavo no ikwehe,” ei ġa ojohupe. Emo ga rurame ġa nonhimombaragwahavi hehe maraname ga ruri nahã javo.

¹⁹ Igwete fariseus'ga ei ojohupe:

—Pehepia pe ġahoahivuhua ga pyri, ei ġa ojohupe. Xa'exa'e nhande ġa pe novĩa tapejikogi ga rehe javo ġa pe novĩa. Emo ġa oho pa ga pyri ga rehe gworygworyvamo, ei ġa ojohupe.

Gregosva'ea gwepia pota Jesus'ga

²⁰ Jararamo gregos'ga uhu Jerusalém me ġa ndupi no – kiroki ġa uhu toryvi pe timbohete ti Tupana'ga javo. Gregos'ga ko judeus'garũive'ga. ²¹ Kiro ġa hoi javo Filipe'ga pe. Filipe'ga cidade ko Betsaida Galiléiapeva'ea. Igwete gregos'ga hoi javo ga pe.

—Filipe, ei ġa, orohepia pota ore Jesus'ga.

²² Igwete Filipe'ga hona'ei imombe'gwovo André'ga pe. A'ero ġa jogwerohoi Jesus'ga pyri imombe'gwovo gregos'ga nhĩ'igagwera ga pe. ²³ A'ero Jesus'ga ei pevove'ga pe:

—Ji ko Tupana'ga remimbuhurukara, ei ga. A'ero oho ġwerĩ kiro japiavo jiruvi-havuhuhetea ukwahava apiavo. A'ereki ji amano ġwerĩ, ei Jesus'ga ga pe. ²⁴ Tamombe'u katu tuhẽ pe me. Ha'ynha ityme'yname a'ea tehe opyta ojipeji jate, ei ga. Ga itymame ha'ynha omano ramenuhi. Omano'agirẽ henhunhamo. Kirẽ po o'aramo ha'ynha herekoahivuhui, ei ga ġa pe.

Omanoagwama pe Jesus'ga ei ha'ynha mombe'urame. A'ereki omanorẽ ga okwerava'ja. He'yjuhu gareheve'ga a'ero ga ġa mboheaporogitapyahurame.

²⁵ Igwete Jesus'ga ei:

—Kiroki ġa oko hete ojihe ji arõe'yma – ġa po ti omano ogwovo hahyva'ea ruvihava pype nehẽ, ei ga ġa pe. Kiroki ġa ndokohetei ojihe agwamo ji arõheteavo – ġa po ti oko hete aerẽ ogwovo Tupana'ga pyri nehẽ, ei Jesus'ga ġa pe. ²⁶ Kiroki ġa jireheva'ero oko – nhiremimbotarimova'ea rehe po ġa ndekoi hamo. Perope ji ako a'ero – pevo jitehe po ti ġa ndekoi ji pyri nehẽ no, ei Jesus'ga. Kiroki ġa jireheva'ero oko – ġa pe po ti jiruva'ga ei pepyry hete pe javo nehẽ, ei ga ġa pe.

Jesus'ga omombe'u omanoagwama

²⁷ Igwete Jesus'ga ei:

—Omynhete jipy'a kiro, ei ga. Marã po ti ji a'ero nehẽ? Nda'ei po ti ji Tupana'ga pe: Apĩ, teremboghayukari ti ji ve nehẽ. Poa po ti ji nda'ei ga pe nehẽ, ei ga. A'ereki a'ea rehe tuhẽ ji ajo vyva koty tapo'ru ti ji hahya nhimanomo javo, ei Jesus'ga. ²⁸ Apĩ, ehepiuka ti ġa pe ejuvihavuhuhetea, ei ga Tupana'ga pe.

A'ero ga ei Jesus'ga pe yvaga hugwi:

—Ahepiuka ko ji ikwehe, ei ga. Aerẽ po ti ji hepiukara'javi nehẽ no, ei ga Jesus'ga pe.

²⁹ Yvagahugwiva'ea renduvame he'yjuhuve'ga ei ojohupe o'ama:

—Gara poro?

Jara'ga e'i ojohupe:

—Onaraguhũ po.

Jara'ga e'i:

—Tupana'gapyrive'ga po onhi'ĩ Jesus'ga pe, e'i tehe ġa ojohupe.

³⁰ Jesus'ga e'i ġa pe:

—Ji ve rüi ko Tupana'ga ei, ei ga ġa pe. Pe me ko ga ei tokwaha ti ġa javo, ei ga. ³¹ Kiroġwe po ti ihoi japiavo Tupana'ga nhi'iga nħiarõ'e'ÿve'ġa pe nehë. “Oko te'varuhu pa ġa,” e po ti ga ġa pe nehë, ei ga. Kiroġwe po ti Tupana'ga imombigi nħiarõ'e'ÿve'ġa nduvihavuhu ga popoakara Diabo'ga popoakara ga hugwi nehë, ei ga. ³² Nħimbovyrame yva rehe po ti ji imbuhurukapavi vyvyakotyve'ġa ndeaporoġita tojiko ti ġa ji rehe javo, ei Jesus'ga ġa pe.

³³ A'ea erame ga imombe'ui ġa pe omanoaġwama nahã po ti ġa ji jukai yva rehe nehë javo.

³⁴ Igwete he'yjuhuve'ga ei ga pe:

—Marã naerü? ei ga ġa pe. Ere'e ko nde ore ve: “Ji ko Tupana'ga remimbuhurukaramo,” ere ko nde ore ve. “Ji mbovy po ti ġa yva rehe ji jukavo nehë,” ere ko nde ore ve, ei ga ġa pe. Nhandeapoa ikwatijara ki a'e te omombe'u Cristo'ga okoji po ti ga avuuirama nehë javo. Nomanoi po ti ga a'ero nehë, ei ġa. Marã po nde imombe'ui ore ve Tupana'ga remimbuhurukara'ga manoaġwama naerü? Ga ko Cristo'ga rüi naerü? ei ga Jesus'ga pe.

³⁵ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Amomytu'ë ji jiji tapekewaha ti a'itituhëva'ea javo, ei ga. Kirë po ti ji namomytu'ëa'javi pe me nehë. Imomytu'ërame ti pekewaha a'itituhëva'ea a'ero pejikoga ji rehe, ei ga. Ji imomytu'ëe'ymame po ti pe pyytunahivarupive'ga ja ndapekwahahetei. A'ereki pyytuna rupi ohorame ahe ndokwahavi tuhë hepiage'yma, ei Jesus'ga ġa pe. ³⁶ Ji imomytu'ërame pe me ti pe jikogi ji rehe. A'ero po ti pe ikwahapyramo tuhë jireheva'ero nehë, ei Jesus'ga ġa pe.

Judeusva'ea ndojikogi Jesus'ga rehe

Jesus'ga epavame ga hoi onhimima ġa hugwi. ³⁷⁻³⁸ Ojikwe Jesus'ga oapoapo ahemonhimomby'ava'ea gapyteri pe novia. Ndojikogi reki ga ġa rehe Isaíasva'ea nhi'igagwera po'ruavo. Ahe ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea. Igwete ahe ikwatijari onhi'iga Tupana'ga pe hako.

“Ndiroviahavi oreremimombe'ua,” ei ahe Tupana'ga pe.

“Ndepopoakara ndiukwahavi ġa pe nhaporem,” ei Isaíasva'ea ikwatija hako.

³⁹ Tegwete ġa pe ġajikohava Jesus'ga rehe. A'ereki ġa Isaíasva'ea nhi'ipo'ru. A'ereki ahe e'ia'ja ikwatija hako:

⁴⁰ “Tupana'ga omotiruhü ġa'akaġa,” ei ahe.

“Ga nomombugi ġa'apyha.

A'ereki ġa e'ihu jipi

tokiyeme ti ganhi'iga nhande py'a pe javo,” ei ahe.

“‘Tikwahavyme ti nhande a'ea,' ei ġa,” ei ahe.

“‘Tirojijyjyme ti nhandeaporoġita

tomomboryme ti ga nhanderekote'varuhua javo,' ei ġa,” ei ahe hako.

⁴¹ Isaíasva'ea omombe'u reki Jesus'ga a'ea ikwatijaramo hako. A'ereki ahe gwepia nhogwenonde Jesus'ga ruvihavuheteaġwama.

⁴² Gande'yjuhua ojiko reki Jesus'ga rehe judeus'ga nduvihava'ga. Nonhimombe'ui reki ġa ojipe'ga ndovaki. A'ereki ġa okyhyji fariseus'ga hugwi. Nomombe'ui ġa ojikoga Jesus'ga rehe tianemo'ëhuukaryme ti ga nhandeiatykahava hugwi javo. ⁴³ Tupana'ga omboheterame ġa ndokoi hihü hehe. Koji'i pyry hete ġa pe ojipe'ga ġa mboheterame.

Jesus'ga nhi'iga omboukwaha aherekote'varuhua

⁴⁴ Aerë Jesus'ga eahyahivi ġa pe:

—Kiroki ġa ojiko ji rehe – ji rehe jate rüi ġa jikogi. Ga rehe ġa jikogi no – kiroki ga ji mbuhuruka kokoty, ei Jesus'ga ġa pe. ⁴⁵ Kiroki ġa ji repia ji kwahava ga ko Tupana'ga ra'yramo javo ji ve – ġa okwaha ga no – kiroki ga ji mbuhuruka kokoty, ei ga. ⁴⁶ Ajo ji vyva koty ikwehe tamomytu'ë ti ġa pe javo, ei ga. Kiroki ġa ojiko ji rehe a'ero – pyytunarupive'ga ja rüi po ġa toko a'ero hamo, a'e ji. Tokwaha hete ti ġa okokatuvavo a'ero. A'ereki mytu'ë ġa'akaġi pe, ei Jesus'ga ġa pe.

⁴⁷ Kiroki ġa ġwendu tehe nhinhi'iga okoe'yma hehe – ji nda'ei te ġa pe oko te'varuhu ġa javo, ei ga. A'ereki a'ea rehe rüi ji ajo javo vyvyakotyve'ga pe. Ajo ji tamombo ti ji pendekote'varuhua pe hugwi javo ġa pe, ei ga. ⁴⁸ Kiroki ġa ndokoi ji rehe nhinhi'iga rehe okoe'yma – gandekote'varuhua po ti jukwahavamo nehë ga nhinhi'igagwera rendukatue'yma ġwaramo nehë, ei ga. Nhinhi'igagwera jitehe po ti gandekote'varuhua mboukwahahetei ji jivvra'javame nehë mbapava koty nehë, ei Jesus'ga ġa pe.

⁴⁹ Ji nanhi'igi nħiremibotarimo, ei ga. Jiruva'ga nħimbuhurukara'ga ji mbo'e ji monhi'iga, ei ga. ⁵⁰ Jiruva'ga nhi'iga rendukatua ko gandekoagwama ga pyri. A'ea ji akwaha hete, ei ga. Nħirembi'ea ko a'ea jitehe – kiroki a'ea rehe jiruva'ga ji mbo'ei no, ei Jesus'ga ġa pe.

13

Jesus'ga ohei gwemimbo'eharava'ea pya

¹ Aerë Jesus'ga ei ovyteri pe: “Kiro po ti ga japo toryva Páscoa nehë,” ei ga. “Oho kiro a'ero nhimanoa apiavo. A'ero po ti ji hoi yvagi pe jiruva'ga pyri nehë,” ei ga ovyteri pe.

Oaröhete'e ymi ko Jesus'ga ojiheve'ga. Omanorame ga gwepiuka hete ga pe gwemiaröhete'a a'ero.

² Kiro Jesus'ga i'ui mbatera gwemimbo'ehara'ga pavëi. Ojikwe Diabo'ga omboheaporogita te'varuhu Judas Iscariotesva'ea Simão'ga ra'yra'va'ea raikwehe. Nurã ahe ei ovyteri pe:

—Tamondouka ti Jesus'ga guardas'ga po pe topyhy ti ga ga javoji, ei ahe.

³ Kiro Jesus'ga i'ui gwemimbo'ehara'ga pavëi. Igwete ga ei ovyteri pe: “Tupana'ga ji mbopopoakaruka togwereco pa ti ga gwemimbotarimo javo,” ei Jesus'ga. “Ajo ji Tupana'ga hugwi ikwehe. Kiro po ti ji ho'javi ga pyri jitehe nehë no,” ei Jesus'ga ovyteri pe.

⁴ A'ea kwahava Jesus'ga po'amí hekyita opira i'arimova'ea ojluhugwi. Igwete ga ipyhygi imomikãhava a'ea pyvõ onhimamana oku'a rupi. ⁵ Igwete ga heka'vogi yhya nhaembeya pype gwemimbo'ehara'ga pya iheiheita imomikamikaga tapy'ynhapira pyvõ oku'arupiva'ea pyvõ. ⁶ Igwete ga ruri Simão Pedro'ga pyri tahei ti ndepya kiro javo. A'ero Pedro'ga ei ga pe:

—Jesus, ji ako tehe tuhë. Nderehei po ti nde jipya hamo, ei Pedro'ga ga pe.

⁷ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Kiro gwe nde nderekwahavi maraname nde ihejuhui jipya javo, ei ga. Aerë gwe po ti nde ikwahavi a'ea nehë, ei Jesus'ga ga pe.

⁸ —Nderehei tuhë po ti nde jipya nehë, ei Pedro'ga ga pe.

—Ji ndepya heje'ymame po ti nde jireheva'ea rüi a'ero nehë, ei Jesus'ga ga pe.

⁹ —Jesus, jipya jate rüi ti ehei a'ero. Jipoa ti ehei no nhiakaga reheve, ei Pedro'ga ga pe.

¹⁰ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Kiroki ga ojahu – ndojipyheipava'javi a'ero, ei ga. Opya jate ga ihei a'ero. A'ereki ga ndiky'ai'i, ei ga. Na jitehe pe pepyry kiro. A'ereki ji amombo pendekote'varuhua pe hugwi, ei ga Pedro'ga pe. Pe hugwi nhaporemõ rüi reki ji amombo. A'ereki ojipejive'ga hugwi ji namombori garekote'varuhua, ei ga ga pe.

¹¹ Jesus'ga okwahavipe reki ojipeva'ea rekote'varuhua. Ovyteri pe ga ei a'ero: “Ji mondouka po ti ga guardas'ga po pe ji pyhygauka nehë,” ei ga ovyteri pe. Nurã ga ei Pedro'ga pe: “Pe hugwi nhaporemõ rüi ji amombo pendekote'varuhua,” ei ga javo ga pe.

¹² Gapy'a iheipavirë Jesus'ga imongia'javi opira ojivyra'java mesa pyri oina. Igwete ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Ndapekwahavi pe maranuhurame ga ihejuhui nhandepya javo, ei ga. Tamombe'u ti kiro pe me a'ero, ei ga. ¹³ Pe'ji pe ji ve nhanembo'ehara'ga. Nhandepojykaharete'ga pe'ji pe ji ve no, ei ga ga pe. Pyry hete pe ei poa ji ve. A'ereki na tuhë ko ji, ei ga. ¹⁴ Ji pepya ihei reki pe pokoga pepojykaharetero pembo'eharamo. Ji javijitehe pe pe jopokopokogi hamo, ei ga. ¹⁵ Opopoko ji hepiuka pe me tapepoko ti ojipe'ga ji javijitehe, ei Jesus'ga ga pe. ¹⁶ Tamombe'u katu tuhë pe me: Okoteheve'ga ko garuvihava'ga hohe rüi. Kiroki ga oho okovo okoteheva'ero – ga ko omondohara'ga hohe rüi, ei Jesus'ga ga pe. Pepojykaharetero ji pe pokogi nhinhimbohete'e yma, ei ga. Pe ko ji hohe rüi reki. Nurã ti tapenhimbohete'i a'ero ndorojopokogi po ti ore jave'yma, ei Jesus'ga ga pe. ¹⁷ Pekwaha pe nhinhi'iga kiro. Pe ji nhi'ipo'rurame po ti pyryvamo pe me nehë, ei ga gwemimbo'ehara'ga pe.

¹⁸ —Pe nhaporemõ rüi ji opomombe'u pyry po ti pe me javo, ei Jesus'ga. A'ereki ji akwaha pa pendeaporogita pemo'ërame ikwehe, ei ga. Akwaha ji okote'varuhuve'ga reaporogita a'ero. Opo'ru ti ga Tupana'ga rembikwatijarukaragwera, ei ga. Nahã ko Tupana'ga okwatijaruka ahe ve nhinhi'iga gwama mombe'gwovo hako:

“Kiroki ga o'u pão ji pavëi – oko te'varuhu reki ga ji ve,” ei ahe ikwatija nhinhi'iga gwama mombe'gwovo hako, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁹ Amombe'u jipe ko ji pe me kiro garekote'varuhua, ei ga. A'ero ga rekote'varuhurame ji ve po ti pe heroviari nhiremimombe'uagwera nehë. A'ero ti pe ei pa ji ve ga ko Tupanamõ tuhë javo nehë, ei ga. ²⁰ Tamombe'u katu tuhë pe me: Kiroki ga oko nhiremimondohara'ga rehe – ga oko ji rehe no, ei ga. Kiroki ga oko ji rehe – ga oko nhimbuhurukara'ga rehe no, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

Jesus'ga omombe'u jipe opyhygukaharava'ea

(Mateus 26.20-25; Marcos 14.17-21; Lucas 22.21-23)

²¹ Jesus'ga erame ga pe omyi hete gapy'a. Igwete ga ekatui gwemimbo'ehara'ga pe:

—Tamombe'u katu tuhë pe me, ei ga. Pepyteripeve'ga tuhë po ti ji mondouka ga pe ji pyhygauka nehë, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

²² A'ero garemimbo'ehara'ga nhimomby'ahetei onhi'iga renduva ojogwepigwepiaga ma'ga pe Jesus'ga ei javo ojohupe. ²³ Jesus'ga remiarõhara'ga oko Jesus'ga ypyvo mesa pyri. ²⁴ Ga pe Simão Pedro'ga pova'e'gi javo.

—Ere ti Jesus'ga pe ma'ga nde eremombe'u javo, ei Pedro'ga ga pe.

²⁵ A'ero ga jitygi Jesus'ga pyri javo ga pe.

—Jesus, ei ga. Ma'ga nde eremombe'u ore ve ko? ei ga.

²⁶—Ga pe po ti ji imondoi pão raygwe'ria imondevirê tyhya pype, ei Jesus'ga ga pe. Ga pe ko ji ei ko: “Gaha po ti ji pyhyguka ga pe nehê,” ei ga.

A'ero Jesus'ga imondevi pão raygwe'ria tyhya pype imondovo Judasva'ea pe Simão Iscariotes'ga ra'yrava'ea pe. ²⁷ A'ero Judasva'ea ipyhygi ga hugwi. Ipyhygame Satanás'ga ahe pojykai ahe rerekovo. A'ero Jesus'ga ei ahe ve:

—Haite a'ero. Heregwovo ekovo enhimimbotarimova'ea rupi naerũ, ei ga Judasva'ea pe.

²⁸ Igwete jara'ga ei –kiroki ga u mesa pyri ga pavêi – igwete ga ei oyvyteri pe: “Maraname po Jesus'ga ei poro ga pe naerũ?” ei ga. ²⁹ “Mara'ngu po ga ga mondovo mbatera pyhyguka toriya rupiaramo?” e'i tehe ga oyvyteri pe. “Mara'ngu po Jesus'ga ga mondovo imbatere'ÿve'ga pyri tomondo ti ga itambere'ia ga pe javo?” e'i tehe ga oyvyteri pe. A'ereki Judasva'ea gwereko ga pe gaitambere'ia jipi. Nurã ga etehei a'ea oyvyteri pe Jesus'ga ahe mondorame.

³⁰ Ipyhygame pão raygwe'ria Jesus'ga hugwi Judasva'ea hoi ga hugwi ogwovo. Kiro pyptunimo a'ero.

Jesus'ga omombe'u ipyahuva'ea

³¹ Judasva'ea horê Jesus'ga ei jara'ga pe:

—Kiro po ti ji manoi nehê, ei ga. Ji manorame po ti jukwahavamo pe me jiruvihavuhetea Tupana'ga apoa'java'ea nehê. Amboukwaha po ti ji Tupana'ga ruvi-havuhetea no, ei Jesus'ga ga pe. ³² Ji imboukwahavame Tupana'ga ruvi-havuhetea po ti ga tuhê imboukwahavi jiruvihavuhetea nehê. Kotihĩ tuhê po ti ga imboukwahavi a'ea nehê, ei Jesus'ga ga pe.

³³—Kiro ji ei pe me jira'yra'java'ea pe, ei ga. Kotihĩ po ti ji hoi pe hugwi kiro, ei ga. Ji reka tehe po ti pe a'ero nehê novia, ei ga. A'e ko ji judeus'ga nduvihava'ga pe ikwehe. Kiro ji ei a'ea pe me no: Tegwete pehovava pevo – perope ji aho kiro, ei Jesus'ga ga pe.

³⁴—Ipyahuva'ea ji imombe'ui pe me kiro, ei Jesus'ga ga pe. Penhoarõ hete ti, a'e ji pe me a'ero, ei ga. Ji opoarõ hete pe nderekokatuavo. Na jitehe ti penhoarõarõ hete a'ero pejogwerekokatuavo, ei ga ga pe. ³⁵ Penhoarõheterame po ti ojipe'ga epavi Jesus'gareheve'ga javo pe me nehê, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga omomorandu Pedrova'ea nahã ti ne'mbe javo

(Mateus 26.31-35; Marcos 14.27-31; Lucas 22.31-34)

³⁶ Igwete Simão Pedro'ga ei Jesus'ga pe:

—Jesus, mome po ti nde hoi nehê? ei ga ga pe.

—Tegwete ndehovava ji pyri kiro – perope ji aho, ei Jesus'ga ga pe. Aerê po ti nde hoi tuhê ji pyri nehê, ei ga ga pe.

³⁷—Jesus, maranuhurame tegwete jihohava nde pyri naerũ? ei Pedro'ga ga pe. Po ti nhimanoa jihoagwamamo nde pyri nehê, a'ero po ti ji manoi nderepykavamo nehê, e'i tehe ga Jesus'ga pe.

³⁸—“Amano po ti ji nde repykavamo nehê,” ere tehe nde ji ve? ei Jesus'ga ga pe. Tamombe'u katu tuhê nde ve: Inamuti'ga nhi'iga renonde po ti trê's nde ea'jaa'javi ji ve nehê: “Ji ndakwahavi Jesus'ga,” ei ga Pedro'ga pe.

14

Jesus'ga ko Tupana'ga viaramo

¹ Igwete Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Tapemomyi ti pejipy'a, ei ga ga pe. Pejiko ti Tupana'ga rehe. Ji rehe ti pejiko no, ei Jesus'ga ga pe. ² He'yjuhu hete aheruhava jiruva'ga rongga pype, ei ga. Aho po ti ji imboavujikwea penduhava a'ero pe nenonde nehê. Po na rui hamo a'ero po ji namombe'ui nanongara pe me hamo, ei ga ga pe. ³ Jihorê penduhava imboavujikwea po ti ji jivyra'javi pe nderogwovo pe no'ga jijipyri nehê. A'ero po ti ji pyri tuhê pe nduvi nehê, ei Jesus'ga ga pe. ⁴ Pekwaha pe pevova'ea viara – perope ji aho kiro, ei ga.

⁵ Igwete Tomé'ga ei a'ero:

—Jesus, mome nde hoi? Ndorokwahavi tuhê ore, ei ga. Marã po ore ikwahavi pevova'ea viara rekoa naerũ? ei Tomé'ga ga pe.

⁶ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Jihi ko jiruva'ga viaramo. A'ereki ji rupi vyakotyve'ga hoi ga pyri, ei ga. Jihi amboukwaha vyakotyve'ga pe a'itituhêva'ea jiruva'ga mombe'gwovo. Jihi amboheaporogita pyahu ga mongovouka, ei ga ga pe. Ojikoty'arame jate ji rehe ga ndekoi jiruva'ga pavêi, ei ga Tomê'ga pe. ⁷ Po pe ji kwahavi, a'ero po pe jiruva'ga kwahavi no, ei ga ga pe. Kiro po ti pe jiruva'ga kwahavi tuhê a'ero nehê. Ji repiaga gwaramo pe ga repiagi nehê, ei ga ga pe.

⁸ Igwete Filipe'ga ei ga pe:

—Jesus, ehepiuka na'ê ti ejuva'ga ore ve. A'ero ti toroko jate, ei ga Jesus'ga pe.

⁹ —Ymya ji rekoï pe pavêi, Filipe, ei ga. Nde ndajikwahavi ve tuhê naerû? ei Jesus'ga ga pe. Kiroki ga ji repia – ki'ga gwepia jiruva'ga no, ei ga. Marâ nde euhui ji ve naerû: “Ehepiuka ti ejuva'ga ore ve?” ei Jesus'ga ga pe. ¹⁰ Ji ko ako Tupana'ga pavêi. Tupana'ga oko ji pavêi no. Ndereroviari nde a'ea naerû? ei ga Filipe'ga pe.

—Nhinhi'igame pe me ji ndakoi nhiremimbotarimova'ea rehe, ei Jesus'ga ga pe. Tupana'ga reki ji monhi'i. Jipavêiva'ero ga ji mongo gwemimbotarimo jipi, ei ga ga pe. ¹¹ Ji ko ako Tupana'ga pavêi, a'e ko ji pe me, ei ga. Tupana'ga oko ji pavêi no, a'e ko ji no, ei ga. Perovia ti a'ea a'ero. Nhinhi'iga reroviare ymame perovia ti nhirembiapoa repiagame a'ero, ei Jesus'ga ga pe. ¹² Tamombe'u katu tuhê pe me, ei ga. Kiroki ga ojiko ji rehe – ji javijitehe po ti ga hepiukari ahemohimomby'ava'ea nehê no. Koji'i tehe po ti ga ga monhimomby'ai hepiuka ga pe nehê, ei ga. A'ereki ji kiro aho jiruva'ga pyri jitupa, ei Jesus'ga ga pe. ¹³ Pe poranduvame ji hugwi pejikovo jireheva'ero, a'ero po ti ji hendukatupavi penhi'iga nehê takwahavuka ti ga pe jiruva'ga ruvihavuhuhetea javo. A'ero po ti ga ga mbohetei nehê, a'e ji, ei Jesus'ga. ¹⁴ A'ea ja ji pe me: Pe poranduvame ji hugwi pejikovo jireheva'ero, a'ero po ti ji hendukatui penhi'iga nehê, ei ga gwemimbo'ehara'ga pe.

Amoudouka ji Tupana'ga ra'uva pe pyri, ei Jesus'ga

¹⁵ —Ji arôheterame po ti pe hendukatui nhinhi'iga nehê, ei Jesus'ga ga pe. ¹⁶ A'ero po ti ji ei jiruva'ga pe tombuhu ti ga irûa ji'java'ea pe pyri nehê. A'ea po ti ga imbuhuri a'ero pepokohara nehê topyta hete ti ga pyri avuirama nehê javo, ei Jesus'ga ga pe. ¹⁷ A'ea ko Tupana'ga ra'uva – a'ea omboukwaha a'itituhêva'ea Tupana'ga kwahavuka, ei ga. Tegwete Tupana'ga arôe'yve'ga ndehe gara'uva rembipokoga. A'ereki ga ndokwahavi a'ea rekoa. A'ea onhimi ga pe, ei ga. Pe ki a'e te pekwaha Tupana'ga ra'uva, ei ga. A'ereki a'ea ko opyta pe pyri. Igwete po ti a'ea jikoty'ari pe pavêi nehê opohira'jave'yma pe hugwi nehê, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁸ —Ji horame po ti pe ndapeporia'i nehê. A'ereki ji ajivyra'ja pe pyri, ei Jesus'ga ga pe. ¹⁹ Kotihî po ti nhiarôe'yve'ga ndajirepiaga'javi nehê. Pe ki a'e te ji repiaga'ja nehê, ei ga ga pe. Akwerava'ja po ti ji jitekovo nehê. A'ero po ti pe kweravi pejikovo nehê no, ei Jesus'ga. ²⁰ Ji kweravirê po ti pe ikwahavi jijikoty'ara jiruva'ga pavêi, ei ga. Pejikoty'a po ti pe ji pavêi nehê no. Ji po ti ajikoty'a pe pavêi nehê no. Pekwaha po ti pe nhandejikoty'ara onhopavêi a'ero nehê, ei ga ga pe.

²¹ —Kiroki ga oko nhinhi'iga rehe hendukatuaivo – gaha ji arô hete, ei ga. Kiroki ga ji arô hete – Tupana'ga oarô hete ga no. Igwete po ti ji nanongara'ga arôhetei nhinhiboukwahava ga pe nehê no, ei Jesus'ga ga pe.

²² Igwete Judas'ga ei – kiroki ga Judas Iscariotesva'earûive'ga – igwete ga ei Jesus'ga pe: —Jesus, maraname po ti nde nhimboukwahavi ore ve jate earôe'yve'ga pe enhimboukwahave'ymame nehê naerû? ei Judas'ga ga pe.

²³ Igwete Jesus'ga ei:

—Kiroki ga ji arô hete – ga po ti gwendo katu nhiremimbo'ea nehê. Igwete po ti jiruva'ga ga arôhetei nehê, ei ga. Igwete po ti ore jogweruri ga pyri nehê jihi jiruva'ga pavêi nehê. Igwete po ti ore rui ga pyri oropytavo avuirama nehê, ei Jesus'ga ga pe. ²⁴ Kiroki ga nanhiarôï – ga nohendukatui nhiremimbo'ea nehê, ei ga. Nhiremimbo'ea rui reki pe pehendu. Ji amombe'u pe me jiruva'ga remimbo'ea nhimbuhurukara'ga remimbo'ea, ei Jesus'ga ga pe.

²⁵ —Amombe'u pa ko ji a'ea pe me jitekovo pe pyri, ei Jesus'ga ga pe. ²⁶ Aerê po ti jiruva'ga imbuhurukari gwa'uva pe pyri ji py'rovouka jupe nehê, ei ga. Pepokohavamo po ti a'ea pe mbo'epavi nehê ikwahava'javuka pe me nhiremimombe'uagwera nhaporemô nehê, ei Jesus'ga ga pe.

²⁷ —Anogatu po ti ji pepy'a nehê, ei Jesus'ga ga pe. Jipy'a u katu jipi. Jipy'a javijitehe ti ji inogatu pepy'a nehê, ei ga ga pe. Vyakotyve'ga ko e'i tehe poa pe me toronogatu ti ore pepy'a javo tehe pe me, ei ga. Ji ko na rui. Anogatu tuhê ti ji pepy'a nehê, ei ga ga pe. Tapemomynhyme ti pejipy'a a'ero. Penhimboitakwerimo ti peko, ei ga ga pe.

²⁸ —Pehendu pe ji erame pejive ra'e. “Kiro po ti ji hoi nehê. Ajora'ja ti ji pe pyri nehê.” a'e ko ji pe me ko, ei Jesus'ga ga pe. Ji arô hete po pe hamo, a'ero po pe ndoryndoryvamo jihoa rehe hamo. A'ereki jiruva'ga pyri ji aho kiro jihoheteve'ga pyri, ei ga. ²⁹ Amombe'u

jipe ko ji kiro pe me jihoagwama ji horê ti pe perovia nhinhi'iga nehê javo, ei Jesus'ga ga pe. ³⁰ Nanhi'thetei po ti ji pe me nehê. Nhiarôe'ÿve'ga nduvihavuhu'ga po ti uhu kiro ji pyri nehê Satanás'ga, ei ga. Ndipopoakari reki ga ji rehe. ³¹ Emo ti ji manoi tuhê a'ero nehê vvyakotyve'ga ti tokwaha jireaporoğita javo. “Oarô hete ga uva'ga ganhi'iga rendukatupava,” te'i ti ga ji ve a'ero nehê. Ji manorame ti ga te'i ji ve nehê, ei ga.

—Xaho ti a'ero, ei Jesus'ga ga pe.

15

Jesus'ga ko i'ylvetea'jave'ga

¹—Pekwaha pe uva'yva videira, ei Jesus'ga ga pe. Nanongara'java'ea ko ji imombe'ui pe me kiro. I'ylvetea'java'ea ko ji a'ero videiretea'java'ea, a'e ji pe me, ei ga. Jireheve'ga ko videira rakâ'jave'ga, ei ga. Jiruva'ga ko videira repiakatuhara'ga'jave'ga a'ero, ei ga. ² Videira repiakatuhara'ga gwakāvondo imondovo yva hugwi – kiroki hakâ ndi'aiva'ea. Na jitehe Tupana'ga omondo hete ga ji hugwi – kiroki ga e'i tehe ji ve: “Ore ko Jesus'gareheva'ea,” ei Jesus'ga. Videira rakâ i'agwerehurame videira repiakatuhara'ga gwaygwe'rogwe'ro hakâ jahykvipeva'ea ti'a hete ti aerê javo, ei ga ga pe. Na jitehe jireheve'ga ndekokatuhihûe'ymame Tupana'ga ga mbopohirukari gandekote'varuhua hugwi toko katu hete ti ga javo. ³ Pe nhinhi'iga rendukaturo gwaramo jiruva'ga omomboripe pendekote'varuhua pe hugwi, ei Jesus'ga ga pe.

⁴—Pejikoty'a tuhê ti ji pavêi pejikoga ji rehe. A'ero po ti ji jikoty'ari pe pavêi nehê no, ei ga. Hakâ jikoty'aramé jate yva pavêi, a'ero jate ko i'aramo. Hakâ tehe ndi'ai, ei ga. Na jitehe peteherame ndapekokatui pejikove'ÿ Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe, ei ga. Ji pavêi pe jikoty'aramé jate pe ndekokatui a'ero pejikovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe, ei Jesus'ga ga pe.

⁵—Ji ko videira'java'ea, a'e ji, ei Jesus'ga. Pe ko videira rakâ'java'ea, ei ga. Kiroki ga ojikoty'a ji pavêi, ji ajikoty'a ga pavêi no – gaha po ti oko katu hete okovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. A'ereki ji pe pokoge'ymame ndapekokatui'i a'ero pejikove'ÿ Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe, ei ga. ⁶ Hakâ i'aemame hepiakatuhara'ga gwakāvondo imomboa jugwi. A'ero hakâ itiniğame ga imbojatykai imomboa tata pe imbokaita, ei ga. A'ea ja ko ga – kiroki ga ndojikoty'ari ji pavêi, ei ga. ⁷ Pejikoty'aramé ji pavêi hendukatavo nhinhi'iga po ti pe poranduvi penhimimbotarimova'ea rehe nehê. A'ero po ti Tupana'ga rekopavi penhi'iga rupi nehê, ei Jesus'ga ga pe. ⁸ Pendekokatua po ti hepiukari Tupana'ga ruvihavuhuhetea ojipe'ga pe nehê. A'ero po ti ga ei pe me nehê: “Ga ko Jesus'ga remimbo'ehara'ga,” e po ti ga pe mombe'gwovo nehê, ei ga. ⁹ Tupana'ga ji arô hete, ei Jesus'ga. Na jitehe ji pe arôhetei no, ei ga. Pejikoty'a ti ji pavêi. A'ero po ti ji pe arôhetei, ei ga. ¹⁰ Ji ahendu katu jiruva'ga nhi'iga jijikoty'a ga pavêi. Nurâ ga ji arôhetei, ei Jesus'ga. Na jitehe po ti pe nehê. Po ti pe hendukatui nhinhi'iga pejikoty'a ji pavêi nehê, a'ero po ti ji pe arôhetei nehê no, ei ga ga pe.

¹¹—Amombe'u pa ji poha pe me pendory hete ti pe ji javijitehe nehê javo, ei Jesus'ga ga pe. ¹² Opoarô hete ji. Na jitehe ti penhoarô hete jipi. Poha ji ehetei pe me, ei ga. ¹³ Nhande manorame nhaneremiarôhara'ga ndepykavamo a'ero nhande hepiukari nhaneremiarôhetea ga pe, ei ga ga pe. ¹⁴ Pe hendukaturame nhinhi'iga nhiremiarôhara ko pe a'ero, ei ga. ¹⁵ Ji nda'ea'javi pe me okoteheva'ea. A'ereki okoteheve'ga pe gapojykahara'ga nde'i: “Nahanahâ po ti ji japoï nehê.” Ji a'e pe me nhiremiarôhara. A'ereki ji amombe'u pa pe me jiruva'ga nhi'igagwera nhiremienduva, ei Jesus'ga ga pe. ¹⁶ Pe ndape'ei ji ve: “Ndereheva'ero po ti ore rekoï nehê.” Jhi ypy koi a'e pe me: “Pe po ti jireheva'ero nehê,” ei Jesus'ga ga pe. Ji opomo'ê tapeho ti ojipe'ga mbojikoga ji rehe nehê javo. Ojikoge'ymi po ti ga ji rehe a'ero nehê, a'e ji, ei ga. A'ero pe poranduvame jiruva'ga hugwi po ti ga hendukatupavi penhi'iga nehê pe jireheva'ero gwaramo nehê, ei Jesus'ga ga pe. ¹⁷ Penhoarôarô hete ti a'ero, a'e ji pe me, ei ga ga pe.

Tupana'ga arôe'ÿve'ga noarôï Jesus'gareheve'ga

¹⁸—Tupana'ga arôe'ÿve'ga po ti napearôï okote'varuhuavo pe me nehê, ei Jesus'ga ga pe. Ji ypy nanongara'ga nanhiarôï okote'varuhuavo ji ve no. Pekwahava'ja ti a'ea ga pe arôe'ymame a'ero nehê, ei ga ga pe. ¹⁹ Po pe Tupana'ga arôe'ÿve'gandehave'ero hamo, a'ero po ga pe arô hete hamo ga ko orereheva'ea javo pe me hamo, ei Jesus'ga ga pe. Ji opomo'ê reki jijive Tupana'ga arôe'ÿve'ga hugwi pe ko gandeheva'ea rûi kiro javo. Nurâ Tupana'ga arôe'ÿve'ga napearôï okote'varuhuavo pe me, ei ga. ²⁰ Pekwahava'ja ti nhinhi'igagwera pejive. A'ereki ji a'e pe me oji'i: Okoteheve'ga ko huvihava'ga hohe rûi, a'e ko ji pe me oji'i, ei ga. Na jitehe ko pe ji hohe rûi. Ojipe'ga ombohahy ji ve oji'i. Nurâ po ti nanongara'ga imbohahy pe me na jitehe nehê no, ei Jesus'ga ga pe. Ojipe'ga ki a'e te nhinhi'iga rendu katu. Nurâ po ti nanongara'ga penhi'iga rendukatui na jitehe nehê no, ei

ga. ²¹ Pe jireheva'ero ġwaramo po ti Tupana'ga arōe'ŷve'ga imbohahyi pe me nehē. A'ereki ġa ndokwahavi Tupana'ga nhimbuhurukara'ga, ei ga. ²² Po ji ndajori Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo ġa pe hamo, a'ero po ġanembikwahave'yama ndojari ġa ndehe hamo, ei Jesus'ga ġa pe. Okwaha tuhē reki ġa novīa. A'ereki ji ajo imombe'gwovo ġa pe ikwehe novīa, ei ga. Nurā po ġa nde'ia'javi hamo: “Ndorokwahavi ore Tupana'ga nhi'iga. Nurā ore ndorokoi hupi.” Nde'ia'javi po ġa hamo, ei Jesus'ga ġa pe.

²³ —Kiroki ġa nanhiarōi – ġa noarōi jiruva'ga no, ei ga. ²⁴ A'apo hete ko ji ġapyteri pe ahemonhimomby'ava'ea ikwehe. Ojipe'ga nhaporemō ko ndoapoangavi reki nanongara, ei ga. Po ġa ndohepiagi nhirembiapoa hamo, a'ero po ġa ei ji ve hamo: “Ndorogweroviari ore Jesus'ga popoakara hepiage'yama garembiapoa,” e po ġa a'ero hamo, ei Jesus'ga ġa pe. Ga ko gwepia reki nhirembiapoa. Emo ġa nanhiarōi jihi jiruva'ga reheve, ei ga. ²⁵ Nahā ġa ndekouhui Tupana'ga rembikwatijarukara rupi. A'ereki ymya ġa'apoa aherembikwatijara omombe'u jipe nhinhi'igagwama hako. Igwete i'ei: “Ga nanhiarōi tehe,” e'i jipe aherembikwatijara, ei Jesus'ga. Igwete ġa nanhiarōi kiro ahe nhi'ipo'ruavo, ei ga ġa pe.

²⁶ —Tupana'ga hugwi po ti ji amondouka pe pyri pepokohara nehē Tupana'ga ra'uva. A'ea omboukwaha a'itituhēva'ea Tupana'ga kwahavuka vvyakotyve'ga pe, ei Jesus'ga ġa pe. Urame Tupana'ga hugwi po ti a'ea ji mombe'ui pe me nehē, ei ga. ²⁷ Pehe po ti ji mombe'u ojipe'ga pe nehē no. A'ereki ji pavēi pe peko ji ahe mbo'eypyrame kiromo jate pejikovo ji pavēi, ei Jesus'ga ġa pe.

16

¹ —A'e ko ji poha pe me tapejikopigyme ti ji rehe, ei Jesus'ga ġa pe. ² Aerē po ti ġa pe mondoukahetei pejatykahava hugwi nehē. Aerē po ti ġa pe jukai nehē no nahā nhande tipoko Tupana'ga javo tehe nehē, ei ga. ³ Nahā po ti ġa ndekote'varuhui pe me nehē. A'ereki ġa ndokwahavi jiruva'ga okoe'yama ga pavēi. Ga ndajikwahavi okoe'yama ji pavēi no, ei Jesus'ga ġa pe. ⁴ A'e ko ji poa pe me kiro tapekwahava'ja ti nhinhi'iga aerē nehē. Ihorame ġandekote'varuhua japiavo po ti pe ei a'ero nehē: “Jesus'ga omombe'u nhoġwenonde a'ea nhande ve,” pe'ji po ti pe nehē, ei ga.

Tupana'ga ra'uva rekoa

Igwete Jesus'ga ei:

—Pe mbo'eypyrame ji nda'ei poa pe me ikwehe, ei Jesus'ga ġa pe. A'ereki a'ea rupi pe pavēi ji rekoi ikwehe, ei ga.

⁵ —Aġwamo po ti ji hoi ga pyri nehē – kiroki ga ji mbuhuruka kokoty, ei Jesus'ga ġa pe. Emo pe ndape'ei pa ji ve: “Mome tuhē po ti nde hoi nehē?” ⁶ Jihoa imombe'uro ġwaramo pe me pekeveveuhu pe a'ero, ei ga. ⁷ A'itituhēva'ea ji imombe'ui pe me. Jihoa po ti pyri hete tuhē pe me nehē, ei ga. Ji hoe'yama nduri po ti pepokohara pe pyri nehē Tupana'ga ra'uva. Ji horame po ti ji a'ea mbuhurukari pe pyri nehē, ei ga ġa pe. ⁸⁻¹¹ Urame po ti Tupana'ga ra'uva ikwahavukari nhiarōe'ŷve'ga pe ġandekote'varuhua rehe. A'ereki ojikoge'yama ji rehe ga oko te'varuhu a'ero, ei Jesus'ga. Urame po ti Tupana'ga ra'uva ikwahavukari ga pe ġandeporogitakatue'yama jipyrhetea rehe no. A'ereki jipyriva ġwaramo jiruva'ga ji mbuhurukari kiro ojipyri. A'ero po ti pe ndajirepiaga'javi nehē, ei ga ġa pe. Tupana'ga ra'uva urame po ti ikwahavukari nhiarōe'ŷve'ga pe ġandeporogitakatue'yama Tupana'ga ea rehe no. A'ereki Tupana'ga e'i jipe ġanduvihavuhu'ga pe Satanás'ga pe: “Ereko te'varuhu nde. Ereho po ti nde hahyva'ea ruvihava pype ejiheve'ga pavēi nehē,” e'i jipe Tupana'ga ga pe, ei ga. A'ea nhaporemō po ti Tupana'ga ra'uva ikwahavukari nhiarōe'ŷve'ga pe nehē a'ea urame hepiuka nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

¹² —Koji'i tehe po ji imombe'ui pe me hamo. Emo aġwamo ndoki a'ea peakagi pe, ei Jesus'ga ġa pe. ¹³ Tupana'ga ra'uva urame pe pyri po ti okwahavuka pa a'itituhēva'ea pe me a'ero Tupana'ga mombe'gwovo nehē, ei ga ġa pe. Gweaporogita pyvō rūi po ti gara'uva nhi'igi nehē. Gwemienduva ti imombe'ui nehē. Aerēva'ea po ti a'ea imombe'ui pe me nehē no, ei Jesus'ga ġa pe. ¹⁴ Tupana'ga ra'uva po ti henduvi nhinhi'iga ji imombe'urame jupe jireaporogita Tupanamō nehē, ei ga. A'ero po ti gara'uva imombe'ui a'ea jitehe pe me nehē. Nahā po ti imboukwahavi pe me jiruvihavuhuhetea Tupana'ga ruvihavuhuhetea nehē, ei ga ġa pe. ¹⁵ Jireaporogita ko jiruva'ga reaporogita javijitehe, ei ga. Nurā ji ei pe me ko: “Tupana'ga ra'uva po ti henduvi nhinhi'iga ji imombe'urame jireaporogita jupe nehē,” a'e ji. “A'ero po ti imombe'ui a'ea jitehe pe me nehē,” a'e ko ji pe me ko, ei Jesus'ga ġa pe.

Aheroryvaġwama

¹⁶ —Kotihī po ti pe ndajirepiagi jiji. Aerē po ti pe ji repiaga'javi nehē, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ga pe.

¹⁷ Nurā jararamo Jesus'ga remimbo'ehara'ga ei ojohupe:

—Marãi ga poro javo nhande ve? ei ga. A'ereki ga e'i: “Kotihĩ po ti pe ndajirepiagi jiji. Aerẽ po ti pe ji repiaga'javi nehẽ,” e ko ga ko, ei ga. “A'ereki ji aho kiro jiruva'ga pyri,” e ko ga nhande ve ko, ei ga ojohupe. ¹⁸Gara pe po ga ei kotihĩ po ti nahã nehẽ javo? ei ga. A'ereki nhande ndikwahavi a'ea, ei ga.

¹⁹Jesus'ga okwahavipe ganhi'iga ojohupe. “Toro'e po ga pe,” ei ga ji ve novĩa, ei ga ovyvteri pe.

Nurã ga ei ga pe:

—“Marãi ga?” pe'ji pe ojohupe ra'e, ei Jesus'ga ga pe. A'ereki ji a'e pe me ko: “Kotihĩ po ti pe ndajirepiagi jiji. Aerẽ po ti pe ji repiaga'javi nehẽ,” a'e ko ji pe me ko, ei ga. ²⁰Tamombe'u katu tuhẽ pe me a'ero, ei ga. Pejehe'o hete po ti pe ji rehe nehẽ pejikoveveuhuro ji manorame nehẽ. Nhiarõe'ýve'ga po ti a'ea horyory ji manorame nehẽ, ei ga. Pekoveveuhuro jiji po ti pe nehẽ. Emo kotihĩ po ti pendekoveveuhua ipigi pe hugwi nehẽ. A'ero po ti pe ndoryva'javamo nehẽ, ei Jesus'ga ga pe.

²¹—Tamombe'u ti pe me a'ea javijiteheva'ea, ei ga. Kunhahẽa gwa'yra mbo'agwerĩrame okoveveuhu jiji a'ero hahya rehe. Aerẽ gwa'yra mbo'arirẽ hẽa roryva'javamo okovo ipita'ngia rehe, ei ga. Omoka'nhy hẽa hahya a'ero. A'ereki hẽa hory hete gwa'yra rehe, ei ga ga pe. ²²Na jitehe po ti pe peko a'ero nehẽ, ei Jesus'ga ga pe. Kirogwe pe ndekoveveuhui jiji. Emo aerẽ ji pe ndepiaga'javame po ti pe ndoryva'javamo nehẽ. A'ero po ti ga nomombigi tuhẽ pendoryva pe hugwi nehẽ, ei ga ga pe.

²³—A'ea rupi po ti pe ndape'ea'javi ji ve nehẽ marã nanongara javo nehẽ, ei Jesus'ga ga pe. Tamombe'u katu tuhẽ pe me. Pe poranduvame jiruva'ga hugwi pejikovo jireheva'ero a'ero po ti ga pe nhi'ipo'rui nehẽ, ei ga ga pe. ²⁴Jireheva'ero pe napeporanduvi ve ga hugwi. Peporandurandu ti kiro. A'ero po ti Tupana'ga pe nhi'ipo'rui nehẽ, ei ga. A'ero po ti pe ndoryndoryhetero pejikovo nehẽ, ei Jesus'ga ga pe.

Penhimboitakwerimo ti peko

²⁵—Opombo'emb'o'e ji jipi ojo'java'ea pyvõ onhimiva'ea pyvõ, ei Jesus'ga ga pe. Aerẽ po ti ji a'ea pyvõ rui pe mbo'ei nehẽ. Amombe'u katu po ti ji jiruva'ga pe me nehẽ, ei ga ga pe. ²⁶A'ea rupi po ti pe poranduvi jiruva'ga hugwi pejikovo jireheva'ero nehẽ, ei ga. Ji rui po ti aporandu ga hugwi pe ndepyga nehẽ, a'e ji, ei ga. ²⁷Pe tuhẽ po ti peporandu pejive ga hugwi nehẽ. A'ero po ti ga pe nhi'ipo'rui nehẽ. A'ereki jiruva'ga jitehe pe arõ hete. A'ereki pe ji arõ hete herovia jiruragwera Tupana'ga hugwi, ei ga ga pe. ²⁸Ajo tuhẽ ko ji jiruva'ga hugwi ua vyva koty ikwehe. Kiro po ti ji hoa'javi vyva hugwi nhimanorame nehẽ jigwovo jiruva'ga pyri jitehe nehẽ, ei Jesus'ga ga pe.

²⁹Igwete Jesus'ga remimbo'ehara'ga ei ga pe:

—Kirogwe nonhimimi ore ve nenhi'iga, ei ga ga pe. Eremombe'u katu nde kiro. ³⁰Nurã ore ei nde ve: Erekwaha pa nde mbatera. A'ereki nde erekwahavipe orereaporogita ore eptarama nde ve marã javo, ei ga. Nurã ore heroviahetei nderuragwera Tupana'ga hugwi, ei ga Jesus'ga pe.

³¹—A'iti pe perovia kiro pejikoga ji rehe naerũ? ei Jesus'ga ga pe. ³²Kirogwe tuhẽ po ti pe nhigwahembavi ji reja penhinhana pejigwovo penhonga pe nehẽ. Emo ji tehe rui ako. Tupana'ga okoe'ymi ji pavẽi jipi, ei ga ga pe. ³³Amombe'u ji a'ea pe me tu katu ti pepy'a ji rehe pejikoty'aro gwaramo, ei ga. Nhiarõe'ýve'ga po ti okwahavuka hahyva'ea pe me nehẽ, ei ga. Penhimboitakwerimo ti peko, ei ga. A'ereki ji amombi nhiarõe'ýve'ga nduvihava'ga popoakara, ei Jesus'ga ga pe.

17

Jesus'ga nhi'iga Tupana'ga pe

¹Onhi'imbavame gwemimbo'ehara'ga pe Jesus'ga jovavuri yvagi pe tanhi'ĩ Tupana'ga pe javo.

—Apĩ, ei Jesus'ga ga pe. Oho kiro japiavo jiruvihavuhetea repiukara apiavo, ei ga. Ehepiuka ti kiro ga pe jiruvihavuhetea ji tahepiuka nderuvihavuhetea ga pe nehẽ no, ei Jesus'ga pe. Ndera'yramo ji ei poro nde ve. ²A'ereki nde ere'e jipe ji ve: “Emongo pa ti vyvakotyve'ga enhimimbotarimova'ea rehe teremboheaporogita pyahu ti ga – kiroki ga ji ambojikoguka nde rehe,” ere ko nde ji ve, ei Jesus'ga javo uva'ga pe. ³Nahã ga ndeaporogitapyahurame a'ero, ei ga. Ga nde kwaha hete ojikoga nde rehe gaha jate ko Tupanamo javo. Ga ji kwaha hete ojikoga ji rehe no ga ko Jesus Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo javo, ei Jesus'ga. ⁴Ymya nde ei ji ve: “Ji mombe'umbe'u ti eporavykyavo ji ve,” ere ko nde ji ve, ei ga Tupana'ga pe. Kiro ji poravykypavi nde ve a'ero. A'ereki ji oromombe'u pa ga pe, ei ga. Nahã ji hepiukari nderuvihavuhetea ga pe avo vyva koty, ei ga Tupana'ga pe. ⁵Apĩ, ymya vyva apoa renonde ji herekoi

nderuvihavuhuhetea hako, ei Jesus'ga. Ereokoukara'ja ti ji ve a'ea jitehe ejipyri nehê, a'e ji nde ve, ei ga Tupana'ga pe.

⁶ A'ero Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga mombe'gwovo Tupana'ga pe:

—Akwhavuka nderuvihavuhuhetea ga pe – kiroki ga nde erembojikoguka ji rehe, ei Jesus'ga ga pe. Ga ko ndereheve'ga. Nde eremo'emo'ê ga ejive vyvakotyve'ga hugwi, ei ga. A'ero nde ga mbojikogukari ji rehe. Igwete ga ndekohetei nenhi'iga rupi ji imomba'urame ga pe, ei ga ga pe. ⁷ Kiro ga ei a'ero: “Tupana'ga reki ombo'e Jesus'ga mbatera rehe nhaporemo,” ei ga, ei ga. ⁸ A'ereki ji amombe'u ga pe nenhi'iga. A'ero ga ndekoi nenhi'iga rupi, ei ga ga pe. Okwaha hete ga jiruragwera nde hugwi. Gwerovia hete ga a'ero ga ko Tupana'ga remimbuhurukara'ga javo, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga mombe'gwovo Tupana'ga pe.

⁹—Ga ndepyga ji nhi'igi nde ve teremombyry ti ga pe javo, ei ga Tupana'ga pe. Ji nanhi'igi nearôe'yve'ga ndepyga, ei ga. Emo kiroki ga nde erembojikoguka ji rehe – gahã ko ji ahepy javo nde ve. A'ereki ga ndereheva'ero, ei Jesus'ga ga pe. ¹⁰ Kiroki ga ojiko ji rehe – ga nhaporemo ko ndereheve'ga. Ndereheve'ga jitehe ko jireheva'ero no, ei ga. Igwete po ti ga hepiukari jiruvihavuhuhetea nehê, ei Jesus'ga ga pe.

¹¹—Apî, kiro po ti ji hoi nde pyri nehê, ei ga ga pe. Ndajuva'javi ji avo vyva koty a'ero. Jireheve'ga ki a'e te u ve kokoty, ei Jesus'ga ga pe. Apî, ndepyry hete nde. Ereko katu ti ga ndepopoaarimo – a'ea nde erembuhu ji ve jipi ejipopoakara, ei ga ga pe. Ereko katu ti ga toko ti ga nhande ja a'ero nehê. Ojo'ja nhandereaporogita jipi. Gandeaporogita po ti ojo'ja a'ero nehê no, ei Jesus'ga ga pe. ¹² Jiruvame ga pyri ji ga nderekokatui jipi ndepopoaarimo. Ejipopoakara jitehe nde erembuhu ji ve nohõ, ei ga ga pe. A'angu ji ga nderekoko jipi. A'ero po ti ga nhaporemo ndopo'ru hahyva'ea nehê, ei ga. Gaha jate po ti opo'ru hahyva'ea – kiroki ga garekote'varuhua gahoagwama hahyva'ea ruvihava pype. Opo'ru tuhê ti ga nerembikwatijarukara – kiroki ikwatijara ga mombe'u nhogwenonde hako, ei Jesus'ga ga pe.

¹³—Apî, kiro po ti ji hoi nde pyri a'ero nehê, ei ga. Poa nhaporemo ji ei kiro gandovaki jihoa renonde tohoryory hete ti ga. Gandoryhetea po ti jiroryhetea javijitehe nehê, ei ga ga pe. ¹⁴ Amombe'u ji nenhi'iga ga pe jipi, ei ga. A'ero nearôe'yve'ga noarõhetei ga. A'ereki gandeaporogita ko nearôe'yve'ga ndeaporogita ja rûi, ei ga. Ga ko ji javijitehe a'ero. A'ereki jireaporogita ko nearôe'yve'ga ndeaporogita ja rûi no, ei Jesus'ga ga pe.

Igwete ga ei Tupana'ga pe gwemimbo'ehara'ga mombe'gwovo:

¹⁵—Apî, ji nda'ei nde ve: Eroho ti ga vyva hugwi, ei ga. Nahã ji ei: Ereko katu ti ga Diabo'ga ti tombo'eyme ga okote'varuhuva'ea rehe, ei Jesus'ga. ¹⁶ Jireaporogita ko nearôe'yve'ga ndeaporogita ja rûi. Na jitehe jireheve'ga ndeaporogita ko nearôe'yve'ga ndeaporogita ja rûi no, ei ga ga pe. ¹⁷ Emongo ti ga enhimimbotarimova'ea rehe enhi'iga pyvõ a'itituhêva'ea pyvõ, ei ga. ¹⁸ Nde ji mbuhuruka avo vyvakotyve'ga pyteri pe tomombe'u ti ga nhinhi'iga ga pe javo. Na jitehe ji nhiremimbo'ehara'ga mondoukari gapyteri no to tomombe'u ti ga nhinhi'iga ga pe javo, ei ga ga pe. ¹⁹ Anhimongo ji neremimbotarimova'ea rehe nhinhikwava'ega nde ve. Ga ndepyga ji nhimongoi a'ea rehe nhiremimbo'ehara'ga ti toko tuhê neremimbotarimova'ea rehe nehê no, ei Jesus'ga ga pe ga mombe'gwovo.

²⁰—Apî, nhiremimbo'ehara'ga jate rûi ji ga ndepygi nhinhi'iga nde ve, ei ga. Aerê po ti nhiremimbo'ehara'ga ji mombe'umbe'ui ojipe'ga pe nehê ga mbojikoguka ji rehe nehê no. Ga jitehe ji ga ndepygi kiro no, ei ga Tupana'ga pe. ²¹ Anhi'i ji nde ve jireheve'ga ndepyga a'ero ga nhaporemo ti toko ojipejiva'ea'java'ero, ei ga. Nde erejikoty'a ji pavêi. Ji ajikoty'a nde pavêi no, ei ga. Nhande pavêi ti jireheve'ga tojikoty'a no nearôe'yve'ga ti togwerovia nhimbuhurukara nde hugwi a'ero, ei Jesus'ga ga pe. ²² Apî, nde ererekouka ji ve ejuvihavuhuhetea. Na jitehe ji arekouka a'ea ga pe no toko ti ga ojipejiva'ea'java'ero nhande javijitehe nehê no, ei ga Tupana'ga pe. ²³ Ji ajikoty'a ga pavêi. Nde erejikoty'a ji pavêi no, ei ga. Nahã ti ga toko hete ojipejiva'ea'java'ero, nearôe'yve'ga ti tokwaha nhimbuhurukara nde hugwi, ei ga. Ga ti toko hete ojipejiva'ea'java'ero nearôe'yve'ga ti tokwaha neremiarõhetea jireheve'ga ndehe, ei ga. A'ereki nde ji arõ hete. Na jitehe nde ga arõ hete no, ei Jesus'ga Tupana'ga pe.

²⁴—Apî, ei Jesus'ga. Nde erembojikoguka ga ji rehe ikwehe, ei ga ojilheve'ga mombe'gwovo. Apota hete ji ganduvagwama jijipyri – perope ji aho kiro jitupa – tohepia ti ga jiruvihavuhuhetea Tupanamano nehê, ei ga. A'ea nde ererekouka ji ve. A'ereki ymya vyva apoa renonde nde ji arõ hete, ei ga Tupana'ga pe. ²⁵ Apî, ei Jesus'ga. Erekokatue'yymi ko nde. Nearôe'yve'ga nandekwahavi reki, ei ga. Ji ki a'e te orokwaha nde. Igwete jireheve'ga ikwahavi nhimbuhurukara nde hugwi, ei Jesus'ga ga mombe'gwovo ga pe. ²⁶ Akwahavuka ji ga pe ndereaporogita. Koji'i po ti ji ikwahavukari a'ea ga pe nehê no toarõ hete ti ga

ojipe'ga javo, ei ga. A'ereki nde ji arõ hete. Na jitehe po ti ga ojipe'ga arõhetei a'ero nehê. Akwahavuka po ti ji ga pe ndeaporoğita tajikoty'a ti ji ga pavêi nehê no, ei Jesus'ga ga pe.

18

Ahe opyhyguka Jesus'ga

(Mateus 26.47-56; Marcos 14.43-50; Lucas 22.47-53)

¹ Onhi'imbavame Tupana'ga pe Jesus'ga hoi cidade hugwi ġwemimbo'ehara'ga pavêi. Igwete ga yahavi yakwa'via aherovai Cedrom aherovai. Matetÿhava pype ga hoi ova-hema. ² Kiro Judasva'ea – ahe opyhyguka ġweri Jesus'ga – kiro Judasva'ea soldados'ga nderuri Jesus'ga pyri. A'ereki ahe okwaha hete pea. A'ereki pevo Jesus'ga onhogwovati jipi gaha ġwemimbo'ehara'ga pavêi. ³ A'ero Judasva'ea soldados'ga nderuri guardas'ga ndeheve – kiroki guardas'ga ġwepia katu judeus'ga jatyahavuhua jipi. A'ereki mbatera kwava'ehara'ga nduvihava'ga omondouka ga Judasva'ea rupi fariseus'ga pavêi. ġweru ga itakyhea'javuhuva'ga mbuahava reheve. Yhya ga ġweru hyapehava reheve onhi-mongyavo. Nahã Judasva'ea ga nderuri Jesus'ga pyri a'ero. ⁴⁻⁵ Ojikwe Jesus'ga okwaha opyhygağwama novã. Igwete ga hoi ga novatiamo. Ga pyri Judasva'ea rekoi o'ama.

—Mome ahe pe peheka? ei Jesus'ga ga pe.

—Jesus'ga Nazarêpeve'ga, ei ga ga pe.

—Jihi ko a'ea, ei Jesus'ga ga pe.

⁶ Ga erame poro ga hyrygi ojakykwe koty o'a yvyvo upa. ⁷ Igwete Jesus'ga ea'javi ga pe:

—Mome ahe pe peheka naerü? ei ga.

—Jesus'ga Nazarêpeve'ga, ei ga ga pe.

⁸ —Ji ko a'ea, a'e ko ji pe me ko, ei ga. Jihi pe ji reka. Na ga hoi a'ero nhiremimbo'ehara'ga, ei ga ga pe.

⁹ A'ereki ojikwe ga ei Tupana'ga pe: “Apĩ, kiroki ga nde erembojikoguka ji rehe – a'a'ngu ji ga nderekokatuavo,” ei ga. “Nurã po ti ga nhaporemõ ndopo'rui hahyva'ea nehê, a'e ji,” e'i jipe ga Tupana'ga pe. Nurã ga ei kiro soldados'ga pe: “Na ga hopavi a'ero nhiremimbo'ehara'ga.”

¹⁰ Kiro Simão Pedro'ga ipyhygi oitakyhea'javuhuva'ea Malco'ga nambi'oga garovai pytera koty. Malco'ga oporavyky jipi ikwava'ehara'ga nduvihavuhu'ga pe gapyriva'ero. Gaha Pedro'ga onambi'o. ¹¹ A'ero Jesus'ga ei Pedro'ga pe:

—Mõndeva'ja ti eitakyhea'javuhuva'ea haimbepirohokava pype, ei ga ga pe. Apo'ru tuhê ti ji hahyva'ea nehê, ei ga. A'ereki a'ea ko jiruva'ga remimbotarimova'ea ji ve, ei ga Pedro'ga pe.

Ahe ġweroho Jesus'ga Anãsva'ea pyri

¹² A'ero soldados'ga nduvihavuhu'ga Jesus'ga pyhygi ga rerekovo soldados'ga pavêi guardas'ga pavêi no. Igwete ga ga pokwari ga rerogwovo. ¹³ Anã's'ga pyri na'ê ga ga rerohoi. Anã's'ga ko Caifãs'ga rembirekohêa ruva'ga. Caifãs'ga ko ikwava'ehara'ga nduvihavuhu'ga a'ea rupi. ¹⁴ Gaha e'i jipe judeus'ga nduvihava'ga pe ga moğitavo: “Ojipejive'ga po ti omano nhande repykavamo nehê hamo,” e'i jipe Caifãs'ga ga pe. Anã's'ga pyri na'ê ga Jesus'ga rerohoi a'ero.

Ndakwahavi ji Jesus'ga, ei Pedrova'ea

(Mateus 26.57-58, 69-70; Marcos 14.53-54, 66-68; Lucas 22.54-57)

¹⁵ Igwete Simão Pedro'ga hoi Jesus'ga reviri. Ga rupi ojipe'ga hoi no Jesus'ga remimbo'ehara'ga jitehe. Ikwava'ehara'ga nduvihavuhu'ga okwaha hete reki Pedro'garupive'ga. Nurã ga reki garonga rokari pe Jesus'ga reviri. ¹⁶ Pedro'ga ki a'e te opyta jiji o'ama mytu'ê me hokairungava rovapytymbava pyri. A'ero akoja'ga – ga ikwava'ehara'ga nduvihavuhu'ga okwaha – a'ero ga hoajavi mytu'ê me javo hovapytymbava rerekoharahêa pe emongiuka ti Pedro'ga javo. Igwete hêa Pedro'ga mongiukari okari pe ga mo'ama. ¹⁷ A'ero hêa ei Pedro'ga pe:

—Nde nderekoi akoja'ga remimbo'eharamo no naerü? ei hêa ga pe.

—Ji ko a'ea rui, ei ga o'mbero hêa pe.

¹⁸ Pevo ga ami tata rembeyvyri ikwava'ehara'ga nduvihavuhu'gareheve'ga guardas'ga pavêi. A'ereki iroyxağahi ppyutinimo. Nurã ga imondygi tatapyinha xajipe'e javo. Pevo ga ami tata pyri a'ero. Igwete Pedro'ga hoi o'ama ojipe'eavo ga pyri.

Marã? e'ie'i Anãsva'ea Jesus'ga pe

(Mateus 26.59-66; Marcos 14.55-64; Lucas 22.66-71)

¹⁹ Kiro ikwava'ehara'ga nduvihavuhu'ga ei Jesus'ga pe:

—Marã neremimbo'ehara'ga ndekoi naerü? ei ga. Gara rehe nde ga mbo'embo'ei jipi? ei Jesus'ga pe.

²⁰ —Ojipe'ga pe nhaporemo ji imombe'umbe'ui gāndovaki jipi, ei Jesus'ga ga pe. Judeus'ga jatykahava pype ji ga mbo'embo'ei jipi judeus'ga jatykahavuhua pype no. Ji namombe'unhimimi reki ga pe jipi, ei ga ga pe. ²¹ Marā nde euhui ji ve naerū gara rehe nde ga mbo'ei jipi javo ji ve? ei Jesus'ga ga pe. Nhirenduhara'ga koi okwaha nhiremimbo'eagwera. Ga pe ti emombe'uuka nhinhi'iga a'ero, ei Jesus'ga ga pe.

²² A'ea erame guarda'ga – kiroki ga ga ppyvo o'ā – ga Jesus'ga rova petegi.

—Maranuhūrame nde ei poa javo ikwava'ēhara'ga nduvihavuhu'ga pe? ei ga Jesus'ga pe.

²³ A'ero Jesus'ga ei:

—Po ji ete'varuhui, emombe'u ti ji'ete'varuhuagwera a'ero, ei ga. Ji ekaturame po ga ndajirovapetegi ramo, ei Jesus'ga.

²⁴ Kiro Anás'ga ga rerohoukari Caifás'ga pyri ikwava'ēhara'ga nduvihavuhu'ga pyri. Opokwariji ga Jesus'ga.

Ndakwahavi ji Jesus'ga, e'ia'ja Pedrova'ea

(Mateus 26.71-75; Marcos 14.69-72; Lucas 22.58-62)

²⁵ A'ea ja Pedro'ga jipe'ei tata pyri o'ama. Igwete pevove'ga ei ga pe a'ero:

—Nde ndereko garemimbo'eharamo naerū? ei ga ga pe.

Igwete Pedro'ga ei:

—A'ea rūi ko ji, ei ga o'mbero ga pe.

²⁶ Igwete ojipe'ga ei Pedro'ga pe no – kiroki ga oporavyky ikwava'ēhara'ga nduvihavuhu'ga pe gapyriva'ero. Pedro'ga gare'yja'ga nambi'ogipe itymipyra pyri. Igwete ga ei kiro Pedro'ga pe:

—Orohepia po ji nde Jesus'ga pyri itymipyra pyri rajl'i, ei ga ga pe.

²⁷ —Ji rūi tuhē koi oji'i, e'ia'ja Pedro'ga ga pe.

Nanime inamutiga nhi'igi o'ama.

Pilatosva'ea e'i marā Jesus'ga rekoa javo

(Mateus 27.1-2, 11-14; Marcos 15.1-5; Lucas 23.1-5)

²⁸ Ypyhajive judeus'ga nduvihava'ga Jesus'ga rerohoi Caifás'ga ronga hugwi. Governador'ga rongaruvihai pe ga ga rerohoi Pilatos'ga rongaruvihai pe. Igwete ga Jesus'ga mondoukari ga mo'amauka Pilatos'ga pyri. Judeus'ga nduvihava'ga ndoki ipype. A'ereki judeus'ga ndoki tuhē judeus'garūive'ga nonga pype ojihe'are'yma ga ndehe jipi. “Po ti nhande hoi ipype, a'ero po ti nhande nhimbote'varuhui Tupana'ga pe nehē,” ei ga. “Nhanenhimbote'varuhurame po ti nhande ndi'ua'javi toryva rupiara nehē,” ei ga. Nurā judeus'ga nduvihava'ga ndoki Pilatos'ga ronga pype. Igwete ga Jesus'ga mondoukari Pilatos'ga pyri. ²⁹ A'ero Pilatos'ga ruri mytu'ē me javo ga pe.

—Marā pe'eagwama Jesus'ga pe naerū? Marā garekote'varuhua naerū? ei Pilatos'ga ga pe.

³⁰ Igwete ga ei ga pe:

—Po ga ndokote'varuhui jipi hamo, a'ero po ore norokwava'egi ga kiro nde ve hamo, e'i tehe ga Pilatos'ga pe.

³¹ —Pe tuhē ti peroho ga a'ero imbohahyavo ga pe nehē penamonhava'ea nhi'ipo'ruavo nehē, ei ga judeus'ga nduvihava'ga pe.

Igwete ga ei:

—Torojuka ti ga novīa, ei ga. Emo romanosramo pe ndapejukaukari ga ore ve, ei ga Pilatos'ga pe. Pehe ti pejuka ga a'ero romanosramo, ei ga ga pe.

Romanos'ga o'erame oko te'varuhu hete ga javo, a'ero ga ga kutugi yva rehe ga mbovyva ga jukavo. Igwete judeus'ga ei Pilatos'ga pe: “Pehe ti pejuka Jesus'ga romanosramo,” ei ga.

³² E'i ga a'ea Jesus'ga nhi'ipo'ruavo. A'ereki Jesus'ga omombe'u jipe omanoagwama yva rehe nahā ti ga ji jukai javo.

³³ A'ero Pilatos'ga hoa'javi onga pype Jesus'ga mbuhuruka ojipyri.

—Ndehe ko judeus'ga nduvihavuhetero naerū? ei ga Jesus'ga pe.

³⁴ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Ndehe tuhē erekwaha nanongara? ei ga. Mara'ngu po nahā ojipe'ga ji mombe'gwovo nde ve ra'e? ei ga ga pe.

³⁵ —Jihi ko nda'ei a'ea, ei ga. Ji ko judeu rūi! ei Pilatos'ga. Ndere'yja'ga tuhē reki nde pyhy nde rerua ji pyri ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga pavēi, ei ga. Marā nderekote'varuhua naerū? Nde gānduvihavuhuro tuhē ereko naerū? ei ga Jesus'ga pe.

³⁶ —Ji ko yvyakotyve'ga nduvihava'ga atyvi, ei Jesus'ga ga pe. Po ji gānduvihava'ga ja hamo, a'ero po jireheve'ga ga avykyi ji repyga hamo tomondoyme ti ga ga judeus'ga nduvihava'ga po pe javo hamo, ei ga. Ji ko avove'ga nduvihava'ga atyvi reki, a'e ji nde ve, ei ga Pilatos'ga pe.

³⁷ A'ero Pilatos'ga ei ga pe:

—Nde ko huvihavuhua tuhê naerû? ei ga ga pe.

—Nde ere'e katu ji ve nde ko huvihavuhua javo, ei Jesus'ga ga pe. Ajo ji ji'a vvyakotyva'ero kako tamombe'u ti ga pe a'itituhêva'ea javo, ei ga. Kiroki ga oko hete a'itituhêva'ea rehe – ga gwendu katu nhinhi'iga a'ero, ei ga ga pe.

³⁸—Manongara tuhê po a'itituhêva'ea naerû? ei Pilatos'ga ga pe a'ero.

Pilatosva'ea ojukauka Jesus'ga

(Mateus 27.15-31; Marcos 15.6-20; Lucas 23.13-25)

A'ero Pilatos'ga hoa'javi mytu'ê me judeus'ga pyri.

—Ga ndokote'varuhui'i'i, a'e ji pe me, ei ga. ³⁹Nahâ ji ei pe me kiro a'ero. Kwara nanani Páscoa aporame pe ei ji ve ipyhygipyra'ga rehe. A'ero ji ga mohemukari cadeia hugwi, ei Pilatos'ga ga pe. Ma'ga ji amohemuka kiro pe me a'ero? Amohemuka po ti ji pe me Jesus'ga penduvihavuhuhete'ga? ei ga ga pe.

⁴⁰—Ga rûi tuhê! ei ga ohapukaita. Teremohemukari tuhê akoja'ga! ei ga. Barrabás'ga ti emohemuka, ei ga Pilatos'ga pe.

Barrabás'ga ko governo movahîve'ga okote'varuhuve'ga.

19

¹A'ero Pilatos'ga Jesus'ga kupepytera nupanupâukari ipira'javuhuva'ea pyvô. ²Igwete soldados'ga Jesus'ga rerekomemupotari. Nurâ ga ipovâpovani yhypoa hatiuhûva'ea onhatimagatuva'ea apovo. Igwete ga inoŋi Jesus'ga akaŋa rehe nahâ huvihava'ga akanitara javo tehe. Igwete ga imongiukari ga pe tapy'ynhapigwagahiva'ea nanongara huvihava'ga omongi javo ga pe. ³Nahâ ga Jesus'ga rerekomemui u'ua ga pyri.

—Ejory ti judeus'ga nduvihavuhuhetero, e'iuhu ga onhi'iga mondovo ga pe.

Igwete ga garova petepetegi ga rerekovo. ⁴Aerê Pilatos'ga hoa'javi mytu'ê me judeus'ga pyri.

—Pehepia ga, ei ga. Kiro ji ga mbuhurukara'javi pe pyri tapekwaha ti ji'ee'yma ga pe. A'ereki ga ndokote'varuhui'i'i reki, ei Pilatos'ga ga pe.

⁵A'ero Jesus'ga heruri tapy'ynhapigwagahiva'ea rerekovo. Hatiuhûva'ea ga gwereko oakaga rehe ipovanipyra. Igwete Pilatos'ga ei:

—Kiro ki ga u! Pehepia ga! ei ga ga pe.

⁶Kiro ikwava'êhara'ga nduvihava'ga ga repiagi guardas'ga pavêi. A'ero ga hapukajahivi javo:

—Ejukauka ga! ei ga. Embovyruka ga yva rehe!

Igwete Pilatos'ga ei ga pe:

—Pe tuhê ti pembovy ga jukavo yva rehe, ei ga ga pe. Ji ki a'e te a'e pe me: Ga ndokote'varuhui'i'i, ei ga ga pe.

⁷Igwete judeus'ga ei ga pe:

—Oreramonhava'ea e'i ikwatija hako: “Kiroki ga ombotegwete Tupana'ga – pejuka po pe gaha hamo,” ei ahe hako, ei ga. Nurâ reki ore ga jukaukapotari kiro. A'ereki ga e'i: “Ji ko Tupana'ga ra'yramo ako,” ei ga, ei ga Pilatos'ga pe.

⁸A'ea renduvame Pilatos'ga kyhyjihetei mara'ngu po ga Tupana'ga ra'yra'ga tuhê javo. ⁹Igwete ga hoa'javi ongaruvihava pype javo Jesus'ga pe:

—Mome ahe tuhê nde naerû? ei ga ga pe.

Emo Jesus'ga nonhi'igi ga pe. ¹⁰Igwete Pilatos'ga ei ga pe:

—Nerenhi'igihû nde ji ve? ei ga. Nderekwahavi tuhê nde jipopoakara naerû? Ganduvihavamo ji erame ga pe po ti ga nde mohemi nehê, ei ga. Ji erame ga pe po ti ga nde kutugi yva rehe nde jukavo nehê, ei ga Jesus'ga pe.

¹¹Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Tupana'ga nde mbopopoakaramame jate po nde popoakaramo ji jukavouka ga pe, a'e ji nde ve, ei Jesus'ga ga pe. Nurâ kiroki ga ji mondouka nde ve – nde hohe'i tehe ga rekote'varuhui a'ero, ei ga ga pe.

¹²A'ero Pilatos'ga ei ovytyeri pe: “Tamohemuka tuhê ti Jesus'ga.” Judeus'ga okwaha a'ea. Nurâ Pilatos'ga horame ga pyri ga hapukajahyahivi ga pe:

—Ga mohemukaramo po ti nde nderekokatua'javi nhanderuvihavuhu'ga pe César'ga pe. A'ereki Jesus'ga e'i tehe: “Jihi ko ganduvihavuhuhetero,” ei ga. Nanongara'ga ko omovahî César'ga. Jesus'ga mohemukara renduvame po ti César'ga nhimboahihetei nde ve a'ero nehê, ei ga Pilatos'ga pe.

¹³A'ea renduvame Pilatos'ga Jesus'ga mbuhurukari onga hugwi. Igwete ga apygi juizes'ga apykava rehe oina – perope ga omondo itapereuhua yja rehe inoga. Judeus'ga

nhi'igimo pevova'ea rera ko Gabatá. ¹⁴ Kiro ko sexta-feira. A'ea rupi judeus'ga omboavujikwe mbatera toryva rupiara Páscoa rupiara. Ahaji katu Pilatos'ga apygi a'ero, ta'e ti kiro gareaporogita pe javo judeus'ga pe.

—Pehepia te pejuvihavuhuhete'ga! ei ga Jesus'ga repiuka ga pe.

¹⁵ Emo ga hapukajayahivuhui javo ga pe:

—Embovyruka ga! ei ga. Embovyruka ga! Ejukauka ga yva rehe! ei ga ga pe.

—A'iti re po ti ji ga mbovyrukari ga jukavouka penduvihavuhuhete'ga nehê? ei Pilatos'ga ga pe javo.

—César'ga jate ko oreruvihavuhu'ga! ei ga ga pe. Ndorogwerekoi ore ojipe'ga oreruvihavuhuro, ei ikwava'ehara'ga nduvihava'ga ga pe javo.

¹⁶ A'ero Pilatos'ga Jesus'ga mondoukari gapo pe soldados'ga ti tokutu ga yva rehe ga mbovy javo.

Okutu ahe Jesus'ga yva rehe ga mbovy

(Mateus 27.32-44; Marcos 15.21-32; Lucas 23.26-43)

¹⁷ Igwete soldados'ga Jesus'ga rerohei a'ero cidade hugwi. Gajati'yva rehe ga hero-houkari ga pe yva gajukahava rupiara. Aerê ga Jesus'ga rerovahemi vytyra rehe. Yvytyra rera ko Aheapindava. Judeus'ga e'i jupe Gólgota.

¹⁸⁻²³ Pevo ga Jesus'ga rerovahemi hekyita gapira ga hugwi. Igwete ga ga kutugi a'ero yva rehe ga mbovy ga mo'ama ga jukavo. Ojikwe Pilatos'ga okwatijarukaripe yva raygwera rehe. Igwete ga imondoukari ikutugauka Jesus'ga arimo. Nahã i'ei ikwatijara: “Agwa'ga ko Jesus'ga Nazarépeve'ga. Ga ko judeus'ga nduvihavuhuhete'ga,” e'i ikwatijara yva raygwera rehe. Pilatos'ga okwatijaruka a'ea judeus'ga nhi'igimo. Okwatijaruka ga romanos'ga nhi'igimo no. Okwatijaruka ga gregos'ga nhi'igimo no. Igwete Pilatos'ga imondoukari yva raygwera ikutugauka yva rehe Jesus'ga arimo. A'ero he'yjuhuve'ga nhi'igi jupe judeus'ga. A'ereki ira'agwe Jesus'ga kutuhava cidade hugwi. A'ero ikwava'ehara'ga nduvihava'ga ei Pilatos'ga pe novia:

—Terekwatijarukari: “Ga ko judeus'ga nduvihavuhuhete'ga,” ei ga ga pe. Nahã ekwatijaruka: “Agwa'ga e'i ojipe: ‘Ji ko judeus'ga nduvihavuhuhetero.’” A'ea ekwatijaruka inoga hehe, ei ga Pilatos'ga pe novia.

Emo Pilatos'ga e'i ga pe:

—Na tu ve te nhirembikwatijarukaragwera, ei ga.

Igwete soldados'ga Jesus'ga kutugi yva rehe ga mbovy ga mo'ama ga jukavo. Igwete ga mokonhava'ea mbojogwovai Jesus'ga rehe ahe mo'ama ojipea rehe yva rehe. Jesus'ga ahepyteri pe o'ã.

Aerê soldados'ga ipyhygi gapira ima'eamo ojohupepe. Quatrove'ga onhinanhinani ipyhygi ojipeji gapira ojive. Aerê ga ojipea ipyhygi nimbojahaviva'ea kirojateva'ea. ²⁴ Igwete ga ei ojohupe:

—Kia ti timbotararagyme, ei ga ojohupe. Manamo po ti nhande herekoi gapira nehê? ei ga. Timombo'ri ti ita'java'ea herekohavamo, ei ga ojohupe.

Nurã ga imombo'ri gapira rehe. Nahã soldados'ga ndekoi tapy'ynhapira rehe a'ero. Oma'ema'ê ga Jesus'ga pira ga nhi'ipo'ruavo a'ero. A'ereki Tupana'ga rembikwatijarukara omombe'u nhogwenonde Cristo'ga nhi'iga'gwama hako. Nahã Cristo'ga ei:

“Oma'ê ga jipira ojohupe,” ei ga.

“Ojipea rehe ga imombori ita'java'ea,” ei ga.

Ikwatijara omombe'u ganhi'iga'gwama hako. Na tuhê reki soldados'ga ndekoi gapira rehe a'ero ipo'jukavo ojive ikwehe.

²⁵ Kiro Jesus'ga o'yembora repiagi. Pevo ahe ami Jesus'ga kutuhava pyri. Jesus'ga yembora iruhêa pevo o'ã ahe pyri no Mariahêa no – kiroki hêa Clopas'ga rembirekohêa. Maria Madalenahêa pevo o'ã ga pyri no. ²⁶ Kiro Jesus'ga o'yembora repiagi a'ero gwemimbo'ehara'ga reheve gwemiarôhara'ga reheve. A'ero ga ei o'yembora pe:

—Ha'i, ei ga. Gaha po ti oko ndera'yra ja nehê ji py'rovo nehê, ei ga ahe ve.

²⁷ Gwemimbo'ehara'ga pe ga ei a'ero:

—Hêa po ti oko ndehya ja nehê, ei ga. Ereko katu ti hêa a'ero eyhêaramo, ei Jesus'ga ga pe. A'ero garemimbo'ehara'ga ahe rerohei gwonga pe. Igwete ga ahe repiakatui jipi.

Jesus'ga omano

(Mateus 27.45-56; Marcos 15.33-41; Lucas 23.44-49)

²⁸ Aerê Jesus'ga ei oyvyteri pe: “Anhi'ipo'ru pa ji Tupana'ga kiro,” ei ga. Kirê ga ei:

—Jiygwei ji.

A'ea erame ga onhi'ipo'ru ahe. A'ereki Tupana'ga okwatijaruka ahe ve Cristo'ga ygwe-jagwama mombe'gwovo hako.

²⁹ Gwereco pevo vinho tajahiva'ea ya'ia pype. A'ero ga ipyhygi jyruluhuva'ea imondeva vinho pype ipimombyga yvyra rehe hissopo rehe. Igwete ga imbovyri imondovouka Jesus'ga juru pe topyte ti ga javo. ³⁰ Ipyterame Jesus'ga ei a'ero:

—Anhi'İpo'ru pa ji, ei ga.

A'ero ga nhova'apyni omanomo.

Oykikutu ahe Jesus'ga

³¹ Aerē judeus'ga nduvihava'ga hoi javo Pilatos'ga pe:

—Emopenuka ti yvareheve'ga netymakağa tomanogatu ti ga, ei ga ga pe. A'ero po ti ga ahera'oa mbojyvi herogwovo nehē, ei ga ga pe.

E'i ga a'ea Pilatos'ga pe. A'ereki a'ea ko sexta-feira mbatera mboavujikwehava ga pe. Ndopotari ga ahera'oa mo'amipyra yva rehe sábedo rupi oporavykye'yma rupi. A'ereki a'ea ko huvihahetea ga pe sábedo Páscoa rekoro gwaramo. Nurā ga hoi javo Pilatos'ga pe tomopenuka ti ga ganetymakağa ga jukavouka javo. ³² A'ero Pilatos'ga soldados'ga mondoukari yvareheve'ga pyri. Igwete ga hoi Jesus'ga aherovaive'ga retymakağa nupamo imopena. Kirē ga hoi ojipe'ga pyri Jesus'ga rovai garetymakağa nupamo imopena.

³³ Urame Jesus'ga pyri ga ei reki:

—Omano jipe po ahe ra'e, ei ga.

Nurā ga nomopeni Jesus'ga retymakağa. ³⁴⁻³⁷ Emo soldado'ga Jesus'ga ykikutugi ta'akwara pyvō. Kiro gara'oa hugwi turi garekoa yhya pavēi. Imopene'ymane Jesus'ga kağa soldados'ga onhi'İpo'ru ahe. A'ereki nahā Tupana'ga okwatijaruka ahe ve imombe'uuka hako.

“Nomopeni'i'i po ti ga gakağa nehē,” e'i ikwatijara hako.

Ojipea Tupana'ga rembikwatijarukara e'i no:

“Gwepigwepia po ti ga gwembikutuhara'ga nehē,” e'i ikwatijara hako.

Kiroki ga omombe'u kiro pe me – gaha gwepia tuhē Jesus'ga manoagwera ikwehe. Omombe'u ga kiro pe me taperovia ti javo. Omombe'u katu ga. Okwaha hete ga a'ea a'itituhēva'ea ji amombe'u javo.

Ono ahe Jesus'ga ra'oa ita kwaruhua pype

(Mateus 27.57-61; Marcos 15.42-47; Lucas 23.50-56)

³⁸⁻³⁹ Aerē José'ga hoi javo Pilatos'ga pe. Cidade de Arimatéia pe José'ga ruvi. Ojiko nhimi ga Jesus'ga rehe. A'ereki ga okyhyji judeus'ga nduvihava'ga hugwi. Igwete ga hoi javo Pilatos'ga pe.

—Taroho ti Jesusva'ea ra'oa, ei José'ga ga pe.

—Kwa, ei Pilatos'ga. Eroho ti a'ero, ei ga ga pe.

A'ero ga hoi Jesus'ga ra'oa pyri Nicodemos'ga pavēi – gaha ymya oho Jesus'ga pyri ga repiaga ypytunimo raikwehe. Nicodemos'ga gweroho perfume apopyra ojupi. Japopyra ko mirra mohağa'java'ea aloés pavēi yvahugwiva'ea memei. He'yiva'ea ga gweroho trinta e cinco quilos. Ipohyi hete japopyra. A'ero ga hoi ipyhyga Jesus'ga ra'oa. ⁴⁰ Igwete ga a'ea imamani tapy'ynhapipyryva pyvō imondovo perfume apopyra tapy'ynhapira pype inoğa. A'ereki nahā judeus'ga omboavujikwe ahera'oa jipi ahetyma renonde. ⁴¹ Ira'agwe tuvi itymipyra Jesus'ga jukahava hugwi. Gwereco pevo itaruvihavuhua kwaruhua ahetyhavamo. Ndogwerecoangavi ve ahera'oa ipype. ⁴² Ira'agwe gwaramo José'ga Jesus'ga ra'oa rerohoi pevo imondovo inoğa ipype. A'ereki gaporavykye'yma sábedo u gweri.

20

Jesus'ga okwera omanoa hugwi

(Mateus 28.1-8; Marcos 16.1-8; Lucas 24.1-12)

¹ Domingo rupi ypyhajive Maria Madalenahēa hoi itaruvihavuhua kwaruhu pe hepiaga – perope ga ono Jesus'ga ra'oa. Nako'egatui ve hēa horame. Igwete hēa hepiagi itauhua ikwaruhua rovapytymbava.

—Ope'auhu ga itauhua jurukwara hugwi! ei hēa.

² Igwete hēa jivyri onhana ua tamombe'u ti Jesus'ga remimbo'ehara'ga pe javo. A'ero hēa ruri Simão Pedro'ga pyri ojipe'ga pyri no Jesus'ga remiarōhara'ga. Igwete hēa imombe'ui ga pe.

—Gwenohē po ga nhandepojkahareteva'ea ra'oa ikwaruhua hugwi raji'i, ei hēa. Ore ndorokwahavi kiro ahenoagwera, ei hēa ga pe.

³ Nurā Pedro'ga hoi ojipe'ga pavēi ogwovo itakwaruhu pe hepiaga. ⁴ Onha memei ga ojogwerogwovo. Ojipe'ga koji'i tehe onha Pedro'ga hohe ogwovo. Igwete ga vahemypyi ikwaruhu pe. ⁵ A'ero ga apyni tapy'ynhapipyryva repiaga ipype. Emo ga ndoki ipype. ⁶ Kiro Simão Pedro'ga vahemi ga reviri okiavo ipype. Igwete ga hepiagi tapy'ynhapipyryva no. ⁷ Pevo tuvi Jesus'ga akağa mamanipyra no. A'ea ko irupe'i tuvi tapy'ynhapipyryva

hugwi onhimamana oina. ⁸ Kiro ojipe'ga reki ipype a'ero hepiaga – kiroki ga urypy ikwaruhu pe novia. Igwete ga hepiagi herovia Jesus'ga kwerava. ⁹ A'ea rupi onhimi ve ga pe ikwatijara remimombe'ua. Tupana'ga rembikwatijarukara e'i jipe: “Okwerava'ja tuhê po ti ga omanoa hugwi nehê,” e'i ikwatijara hako. Emo a'ea onhimi ve ga pe. ¹⁰ Igwete ga jogwerojivra'javi onga pe a'ero ojogwerokuva.

Jesus'ga ojipiuka Maria Madalena'ea pe

(Mateus 28.9-10; Marcos 16.9-11)

¹¹ Aerê Maria Madalena'ea ho'javi ojehe'gwovo o'ama mytu'ê me ikwaruhua pyri. Ojehe'orame hêa nhova'apyni hepiaga ikwaruhua pype. ¹² Igwete hêa mokonha'ga ndepiagi pevo Tupana'gapyrive'ga. Tigahivuhu gapira. Oapy ga oina Jesus'ga no'gaweri pe. Ojipe'ga oapy Jesus'ga aka'gaweri pe. Ojipe'ga Jesus'ga pyagweri pe oapy oina. ¹³ Igwete Maria'ea ga ndepiagi. A'ero ga ei hêa pe:

—Kui'i, maraname nde jehe'oi?

—Gwenohê ga jipojykahareteva'ea ra'oa, ei hêa. Ji ndakwahavi aheno'gawera a'ero, ei hêa ga pe.

¹⁴ Onhi'igirê hêa jirovagi Jesus'ga repiaga novia ga mombaragwahave'yma. ¹⁵ Igwete ga ei hêa pe o'ama:

—Kui'i, gara rehe nde jehe'oi e'ama? Ma'ga nde ereheka naerû? ei ga hêa pe.

Igwete hêa etehei oyvyteri pe: “Ga ko itymipyra repiakatuhara'ga.” Nurâ hêa ei ga pe:

—Po nde ahera'oa rerohoi raji'i emombe'u ti ji ve aheno'gawera taroho ti a'ero, ei hêa ga pe.

¹⁶ —Maria, ei Jesus'ga hêa pe.

Kiro hêa jirovapavi ga koty ga repiakatuavo.

—Raboni, ei hêa ga pe. (A'ea judeus'ga e'i ombo'ehara'ga pe.)

¹⁷ —Tajipyhygi, ei Jesus'ga hêa pe. A'ereki ji ndajupiri ve jiruva'ga pyri, ei ga. Eho ti nhirû'ga pyri nhiremimbo'ehara'ga pyri. Emombe'u ti nhinhi'iga ga pe tokwaha ti ga javo, ei ga. Kiro po ti ji jupiri jiruva'ga pyri ganduvete'ga pyri. Gaha ji ambohete Tupana'ga. Gaha ga ombohete no, ei ga. Emombe'u ti ga pe tokwaha ti ga jihoa'gwama ga pyri, ei Jesus'ga hêa pe.

¹⁸ Igwete Maria Madalena'ea hoi Jesus'ga remimbo'ehara'ga pyri javo.

—Ahepia ko ji nhandepojykaharete'ga ko! ei hêa ga pe.

Igwete hêa imombe'upavi Jesus'ga nhi'iga ojive.

Jesus'ga ojipiuka onzeva'ea pe

(Mateus 28.16-20; Marcos 16.14-18; Lucas 24.36-49)

¹⁹ A'ea rupi jitehe domingo rupi Jesus'ga remimbo'ehara'ga ndekoi onhimono'oga onga pype ppytunimo. Hovapytymba katu ga. A'ereki ga okyhyji hete judeus'ga nduvihava'ga hugwi. Emo Jesus'ga uhu o'ama ojipiuka gapyteri pe.

—Tu katu ti pepy'a, ei ga ga pe.

²⁰ Onhi'igame ga pe ga hepiukari opokutugawera oykikutugawera reheve. Ga repiagame ga ndoryndoryvamo a'ero. ²¹ Kiro Jesus'ga ea'javi ga pe:

—Tu katu ti pepy'a, ei ga. Jiruva'ga ji mbuhuruka avo ikwehe tomombe'u ti ga nhinhi'iga javo ji ve ikwehe. Na jitehe po ti ji pe mondoukari nehê no tapemombe'u ti nhinhi'iga ojipe'ga pe nehê no, ei ga ga pe.

²² A'ero ga ipyi ga ndehe.

—Kiro ji imondoi Tupana'ga ra'uva pe me. Peko ti a'ea rehe a'ero, ei ga ga pe. ²³ Po ti pe ei ojipe'ga pe Tupana'ga omombo pendekote'varuhua pe hugwi javo, a'ero ga imombori tuhê ga hugwi, ei ga. Po ti pe ei ga pe Tupana'ga nomombori pendekote'varuhua pe hugwi javo, a'ero ga nomombori tuhê, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga ojipiuka Tomé'ea pe

²⁴ Ojipe'ga Jesus'ga remimbo'ehara'ga nduvi pevo jara'ga pyri Jesus'ga jipiukarame ga pe. O Gêmeo ei ga ga pe Tomé'ga pe. ²⁵ Igwete jara'ga ei ga pe:

—Orohemia ore Jesus'ga oji'i, ei ga imombe'gwovo ga pe novia.

E'ia'jaa'ja ga ga pe novia. Emo ga ndogweroviarihu ganemimombe'ua ojive. Igwete ga ei ga pe:

—Ji tahepia na'ê ti itaju'ia rembikutugawera gapo pe, ei ga. Tamondo na'ê ti nhipua itaju'ia rembikutugawera rehe. Tapo'ê na'ê ti gaykikutugawera pype, ei ga. Nhipo'ê'e'ymame po ti ji ndaroviari tuhê gakwerava'java nehê, ei Tomé'ga ga pe.

²⁶ Irua domingo rupi Jesus'ga remimbo'ehara'ga nhimono'oga'javi onga pype. A'ea rupi Tomé'ga reko'i ga pyri a'ero. Gwovapytymbava'ja ga onga novia. Emo Jesus'ga uhu o'ama ga pyri ojipiukara'java ga pe.

—Tu katu ti pepy'a, ei ga ġa pe.

²⁷ Igwete ga ei:

—Tomé, embuhu ti epūa jipokutugagwera repiaga, ei ga. Epo'ē ti jiykikutugagwera pype. Erovía tuhē ti jikweravagwera a'ero, ei Jesus'ga ga pe.

²⁸ A'ero Tomé'ga ei ga pe:

—Nde ko jipojyakaharetero tuhē! Tupanamo tuhē ko nde! ei ga. Orombohete ji nde, ei ga.

²⁹ —Ji repiaga ġwaramo nde heroviari a'ero, ei Jesus'ga ga pe. Emo pyry hete jirepi-age'yve'ga pe ġa heroviarame ojikoga ji rehe, ei ga.

Okwatija ahe toko ti ga Tupana'ga pyri javo

³⁰ Jesus'ga oapoapo hete ahemonthimomby'ava'ea ġwemimbo'ehara'ga pyteri pe jipi. Ji namombe'upavi ikwatijarame agwa. ³¹ Kia ki a'e te ji akwatija taperovia hete ti Jesus'ga rekohava javoji. A'ero po ti pe ei: “Ga ko Cristoramo oko Tupana'ga remimbuhurukaramo. Ga ko Tupana'ga ra'yramo tuhē,” pe'e po ti pe ga pe. Akwatija ji pe me tapendeaporoġita pyahu ti no pejikogame Jesus'ga rehe. A'ero po ti pe ndekoi avuירים yvagi pe Tupana'ga pyri nehē.

21

Jesus'ga ojipiuka seteva'ea pe

¹ Aerē Jesus'ga jipiukara'javi ġwemimbo'ehara'ga pe a'ero okweravirē omanoa hugwi. Ypiahu pe Tiberiades pe ga jipiukara'javi ġa pe. Nahā a'ero. ² Jesus'ga remimbo'ehara'ga ojogwereco ojogwerojuva: Simāo Pedro'ga, Zebedeu'ga ra'yra'ga, Tomé'ga no – ga pe ġa ei o Gêmeo. Natanael'ga oko ga pyri no – gaha u cidade de Caná pe Galilíeapeve'ga gwyri pe. Mokonha'ga ojogwereco ga pyri no. ³ Igwete Simāo Pedro'ga ei ga pe:

—Koro ji hoi imombo pira mboahava, ei ga.

—Toroho ti nde rupi, ei jara'ga ga pe.

Igwete ga jogwerohoi onhinhaġa yharuhua pype ojogwerogwovo. Nombo'ari'i reki ga imoġo'eamo. ⁴ Kwara po'rirame Jesus'ga jipiukari o'ama yembe'yi pe. Emo garemimbo'ehara'ga nonhimombaragwahavi ve ga rehe. ⁵ Igwete ga ei ga pe:

—Napembo'ari pe mo? ei ga.

—Norombo'ari ore, ei ġa.

⁶—Pemombo ti pejovai pytera koty, ei ga. A'ero po ti pe imbo'ari nehē, ei ga ġa pe.

A'ero ga imombori ojovai pytera koty. Kiro ġa nomb'o'ava'javi pira mboahava yharuhua pype a'ero. Tegwete ġa pe. A'ereki ipohyi hete ġa pe pirare'yjuhua rerekovo ġwaramo.

⁷⁻⁸ A'ero Jesus'ga remimbo'ehara'ga garemiarōhara'ga ei Pedro'ga pe:

—Nhandepojykaharete'ga ko kiro oko, ei ga.

A'ea renduvame Simāo Pedro'ga imongi opira i'arimova'ea nhapytiamo ojihe. A'ereki ġa imbo'aramo gwekyi opira. Igwete ga pori y pe ua. A'ereki ġa ira'agwe u yembe'yva hugwi cem metros. Igwete jara'ga nduri yharuhua pype imoatamo pira mboahava herua pirahetehua reheve. ⁹ Jesus'ga omoka'ē pira tatapynha pyvō o'ama yembe'yi pe. Pāo ga gwereco no. Igwete ga nduri o'eamo yhara hugwi hepiaga. ¹⁰ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Peru ti mo penhimimbo'aripyra, ei ga ġa pe.

¹¹ Kiro Simāo Pedro'ga henohemi herohyryryga imboahava herua yembe'yi pe. Tynahē hete imboahava pirahetehua rerekovo. A'ereki he'yjuhu pira cento e cinquenta e três. Huvihaviha hete pira. Emo pira mboahava ndotorogi reki. ¹² Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—He pejiġo i'gwovo mo, ei ga.

Garemimbo'ehara'ga opojihu javo ga pe manamo nde javo. A'ereki ġa okwahavipe ga ko nhandepojykaharete'ga javo. ¹³ Igwete Jesus'ga hoi ipyhyga pāo pira moka'embyra reheve ima'eamo ġa pe.

¹⁴ Três kiro Jesus'ga jipiukara'javi ġwemimbo'ehara'ga pe a'ero okweravirē omanoa hugwi.

Jesus'ga onhi' Pedrova'ea pe

¹⁵ Ga i'upavirē Jesus'ga ei Simāo Pedro'ga pe João'ga ra'yra'ga pe:

—Simāo, ei Jesus'ga. Enhimombe'u ti kiro ji ve. Jara'ga hohe'i tehe nde ji arōhetei? ei ga pe.

—Na tuhē. Ji ko oroarō hete nde, ei ga. Nde erekwaha nhiremiarōhetea, ei ga Jesus'ga pe.

Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Nahā ti a'ero. Ovelhas repiakatuhara'ga gwepia katu ovelhas jipi. Na jitehe ti ehopia katu jireheve'ga mbojikoheteavo ji rehe, ei ga Simāo Pedro'ga pe.

¹⁶ Kirē Jesus'ga ea'javi ga pe:

—Simāo, ji arō hete nde? ei Jesus'ga ga pe.

—Oroarō hete ko ji ndehe. Nde erekwaha nhiremiarōhetea, ei Simāo Pedro'ga.

Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Hepiakatuhara'ga gwereko katu ovelhas jipi. Na jitehe ti ereko katu jireheve'ga mbo'eavo nhinhi'iga rehe, ei ga Simão Pedro'ga pe.

¹⁷ Kirê Jesus'ga ea'javi ga pe:

—Simão, ji arô hete nde?

A'ero Simão Pedro'ga rekovevehuro a'ea ero gwaramo ojive. A'ereki três vezes Jesus'ga ea'jaa'javi ga pe: “Ji arô hete nde?” Nurã ga ei Jesus'ga pe:

—Jesus, erekwaha pa nde mbatera. Nde erekwaha nhiremiarôhetea! ei ga Jesus'ga pe.

Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Hepiakatuhara'ga gwepia katu ovelhas jipi. Na jitehe ti ehopia katu jireheve'ga mbojikoheteavo ji rehe, ei ga Simão Pedro'ga pe. ¹⁸ Amombe'u katu tuhê ji nde ve: Evoja'irame nde eremongi epira egwovo enhimimbotarimova'ea rupi ekovo raikwehe, ei Jesus'ga ga pe. Aerê exava'erame po ti nde epoa pyhoi nehê. A'ero po ti ojipe'ga nde kwari nde rerogwovo nehê – perope nde nderehopotari, ei ga Simão Pedro'ga pe.

¹⁹ Ga manoağwama pe Jesus'ga ei. Omombe'u ga ga pe nahã po ti nde manoi nehê javo.

—Nde manorame po ti ojipe'ga ei nehê: “Simão Pedrova'ea ndopohiri Tupana'ga hugwi omanorame pyry hete Tupana'ga ji ve javo,” e po ti ga nde mombe'gwovo nehê, ei ga. Nahã po ti nde hepiukari Tupana'ga ruvihavuhuhetea ga pe emanorame nehê, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

Kirê Jesus'ga ei ga pe:

—Eko tuhê ti nhiremimbotarimova'ea rupi nehê, ei ga Pedro'ga pe.

Pedrova'ea e'i Jesus'ga pe: Marã po ti ga rekoï nehê?

²⁰ A'ero Simão Pedro'ga jirovagi ojipe'ga repiaga. A'ereki ga ndeviri ga ruri Jesus'ga remiarôhara'ga – gaha ojity Jesus'ga pyri ga i'urame ojogwerojuva Jesus'ga manoa renonde ikwehe. A'ea rupi ga ei Jesus'ga pe ikwehe: “Jesus, ma'ga pe nde ei: ‘Kiro po ti ga ji mondoukari ġapo pe topyhy ġa ga javo?’” ei ga Jesus'ga pe ikwehe. ²¹ Kiro Pedro'ga jirovagi akoja'ga repiaga ga rurame ojiviri. A'ero Pedro'ga ei Jesus'ga pe:

—Oro ga, marã po ti ga rekoï aerê nehê naerũ? ei ga.

²² Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Ji ipotaramo po ti ga rekoï jirura'java repiaga nehê, ei ga. Maranuhũ nde rekoï a'ea rehe naerũ? Ndehe ti eko nhiremimbotarimova'ea rupi, a'e ko ji nde ve, ei Jesus'ga Pedro'ga pe.

²³ Aerê Jesus'gareheve'ga imonhimoanhani javo tehe ojipe'ga pe.

—Akoja'ga po ti nomanoi nehê Jesus'ga remimbo'ehara'ga, e'ie'i tehe ġa.

Emo Jesus'ga nde'i reki: “Nomanoi po ti ga nehê.” Nahã ga e'i: “Ji ipotaramo po ti ga rekoï jirura'java repiaga nehê. Maranuhũ nde rekoï a'ea rehe naerũ?” A'ea Jesus'ga ei ga mombe'gwovo Pedro'ga pe.

²⁴ Akoja'ga – ga pe ġa e'i tehe nomanoi po ti ga javo – gaha omombe'umbe'u pa Jesus'ga reaporoğita. A'ea jitehe ga okwatijatija inoğa. Orokwaha tuhê ore a'iti tuhê garemimombe'ua javo, a'e ji.

²⁵ Gwereco hete ojipea Jesus'ga rembiapoagwera onhimongyavo. Po ti ahe ikwatijapavi garembiapoagwera a'ero po ti yvyã koty ndohypavi aherembikwatijara rehe nehê ovuhu, a'e ji.

JESUS'GA MOIRŪHARAVA'EA REAPOROGITA

Atos dos Apóstolos

¹ Teófilo, ymya ypy ji ikwatijari nde ve imondovo ikwehe. Igwete ji imombe'upavi nde ve Jesus'ga rekhohava ga ruvame avo vyva koty ikwehe. Garemimbo'eagwera ji amombe'u no ikwehe. ²⁻³ Garupiragwera yvagi pe ji amombe'u no.

Omanorē Jesus'ga kwera'javi raikwehe. A'ero ga ikwahavukavukari okwera'ga pe – kiroki ga ga omo'emo'ē ojive omoirūharamo. He'yjuhu gakira rupi quarenta dias rupi ga jipiukaukari ga pe okovo ga pyri. Igwete ga ga mbo'embo'ei Tupana'ga ra'uva popoakarimo. “Nahanahā a'ero Tupana'ga rekorame ganduvihavuhuhetero,” ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe. ⁴ Aerē okorame ga pyri Jesus'ga ei ga pe no:

—Tapehoi na'ē ti cidade de Jerusalém hugwi, ei ga ga pe. Amombe'u ko ji pe me jiruva'ga nhi'igagwera ikwehe. A'ereki ymya Tupana'ga e'i hako: “Tamondo ti jira'uva ga pyri nehē,” e ko jiruva'ga hako, ei ga ga pe. Tapehoi na'ē ti a'ero gara'uva imboha'uva, ei Jesus'ga. ⁵ João Batistava'ea oko ga pavēi ga mobatizauka yhya pyvō ikwehe. Emo nambegwehetei po ti Tupana'ga oko pe pavēi gwa'uva mondouka pe pyri nehē, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga rerohohava yvaga pype

⁶ Aerē Jesus'ga moirūhara'ga jatykatykaa'javi Jesus'ga pavēi. Igwete ga ei ga pe:

—Jesus, agwamo nde rekorame huvihavuhuhetero po ti nhande israelitasramo hajiheve'ga mondomondoa'javi nehē? ei ga Jesus'ga pe.

⁷ Igwete Jesus'ga ei:

—Jiruva'ga gwemimbotarimo omongo ymyava'ea aerēva'ea no, ei ga. Ga ndokwahavukari reki a'ea pe me, ei ga ga pe. ⁸ Gara'uva po ti uhu pe pyri pe poiykavo nehē. Nahā po ti Tupana'ga pe mbopopoakarukari tomombe'u ti ga Jesus'ga ojipe'ga pe javo nehē, ei Jesus'ga. Ji mombe'u ti a'ero Jerusalém me Judéiapeve'ga gwyrī pe nhaporemō nehē, ei ga. Samariapeve'ga gwyrī pe ti ji mombe'u nehē no irupeheteve'ga gwyrī pe nehē no, ei Jesus'ga ga pe.

⁹ Ga nhi'igirē Tupana'ga ga rupiri ga mondovo ojipyri yvagi pe. Ojovavu ga hepiaga gahoa. Yvaga'ga pype ga hoi ogwovo. A'ero ga ndohepiaga'javi ga. ¹⁰ Ga horame ga gwepia hete yvaga novia Jesus'ga moirūhara'ga. Nanime mokonha'ga jipiukari ga pe o'ama ga pyri. Ipitigahivuhu ga okupa. ¹¹ Igwete ga ei Jesus'ga moirūhara'ga pe:

—Galiléiapeva'ero maranuhūrame pe hepiaguhui yvaga pejiyupa? ei ga ga pe. Akoja'ga – kiroki ga Tupana'ga gwupi yvagi pe pe hugwi – ga jitehe ti ojivyra'ja ua kokoty nehē Jesus'ga, ei ga. Pehepia pe gahoa. Nahā ti ga jivyra'javi nehē no, ei ga Jesus'ga moirūhara'ga pe.

Judas Iscariotesva'ea rakykwepoharava'ea

¹² Aerē Jesus'ga moirūhara'ga jivyri vytyruhua hugwi monte das Oliveiras hugwi – perope oliveiras ndyvuhua u. A'ero ga hoi cidade de Jerusalém me. A'ereki Jerusalém ko ira'agwe um quilômetro monte das Oliveiras hugwi. ¹³ Ovahemame ga hoi onga jo'ari pe – perope ga opytaahi'vi upa. Pevo ga ndekoi Pedro'ga, João'ga, Tiago'ga, André'ga, Filipe'ga, Tomé'ga, Bartolomeu'ga, Mateus'ga, Tiago'ga – kiroki ga Alfeu'ga ra'ya'ga. Simão'ga zelote'ga pevo oko no Judas'ga pavēi – kiroki ga Tiago'ga ra'ya'ga. ¹⁴ Igwete ga jatykatykaa' jipi onhi'iga Tupana'ga pe ojihe'ae'a kunhangwera'ga pavēi. Jesus'ga yembora Mariava'ea oko gapyteri pe Jesus'ga irū'ga no.

¹⁵ Ojipea rupi ga jatykaa'javi onhimongyavo Jesus'gareheve'ga. He'yjuhu ko ga cento e vinte. A'ero Pedro'ga po'ami gapyteri pe. ¹⁶ Igwete ga ei ga pe:

—Nhiirū, ymyahū ko Tupana'ga ra'uva okwatijaruka Daviva'ea pe hako, ei Pedro'ga ga pe. A'ero Daviva'ea ikwatijari aerēva'ea Judasva'ea mombe'unho'gwenondeavo hako – kiroki ahe soldados'ga nderoho Jesus'ga pyhygauka ikwehe, ei ga. Judasva'ea oko tuhē Daviva'ea nhi'ipo'ruavo, ei Pedro'ga ga pe. ¹⁷ Judasva'ea ko orepyteri'peva'ero oko novia. A'ereki Jesus'ga ore mo'ē ji mombe'u ti ojipe'ga pe javo, ei ga ga pe.

(¹⁸ Judasva'ea opyhyguka Jesus'ga ikwehe. Igwete ga ikwepygi itambere'ia imondovo ahe ve garekote'varuhuva'ea rehe Jesus'ga pyhygukara rehe. Kia pyvō Judasva'ea ipyhygukari kohotehea. Igwete ahe hoi pevo ojijugwa ojijugwa ojijukavo. A'ero ahe hiri. Aherevega ipugi ojikavo. A'ero ihembavi aheryhea ahe hugwi. ¹⁹ Jerusalémmeve'ga nhaporemō okwaha pa ahemanoa ikwehe. Igwete ga ino'gi Aherekoa gwyrā kohoa rehe. Aceldama ei ga jupe onhi'igimo.)

Koji'i Pedro'ga ei Jesus'gareheve'ga pe ga jatykaramē:

²⁰ —Igwete Daviva'ea ikwatijari aerēva'ea Judasva'ea mombe'unhoḡwenondeavo inoḡa hako, ei ga. Salmos ko Daviva'ea rembikwatijara rera, ei ga. Nahā ahe ei ikwatija Judasva'ea mombe'gwovo hako.

“Tipyiyarime po ti aherongagwera oina.

Tuvyme ti ga ipype javoji nehē,” ei aherembikwatijara, ei Pedro'ga ḡa pe.

Ojipea ahe ei ikwatija no:

“Ojipe'ga ti toporavyky aherakypwepoharamo a'ero nehē,” ei aherembikwatijara, ei ga.

²¹⁻²² —Nurā ji ei kiro pe me, ei Pedro'ga ḡa pe. Ojipe'ga ti toko ore pavēi a'ero tomombe'u ti ga Jesus'ga kweravagwera ore pavēi, ei ga. Nahā ko garekoagwera: Ga oko ypy ore pavēi João Batistava'ea ḡa mobatizaramo ikwehe. Ojikoty'a ga ore pavēi avuirama Jesus'ga rekorame orepyteri pe ore rerekovo ikwehe. Okoji ga ore pavēi hepiaga Tupana'ga Jesus'ga rerohorame yvagi pe no, ei Pedro'ga ḡa pe. Nanongara'ḡa ti toko ore pavēi Judasva'ea rakykwepoharamo nehē, ei ga ḡa pe.

²³ Henduvame ganhi'ḡa ga nanongara'ḡa mo'ememei José'ga Matias'ga no. Ojipea ko José'ga rera Barsabás. Justo garera no. Jara'ga ko Matias'ga. ²⁴⁻²⁵ A'ero ga nhi'ḡi javo opojykaharete'ga pe Tupana'ga pe.

—Ndehe erekwaha pa ahereaporogita, ei ḡa ga pe. Ma'ga nde erepota ḡandekoa ore pavēi a'ero? Ehepiuka ga ore ve toporavyky ti ga nemoirūharamo okovo nehē, ei ga. A'ereki Judasva'ea opohi oporavyky hugwi kirē ogwovo hahyva'ea ruvihava pype, ei ga. Ekwahavuka ore ve a'ero enhimimbotarimove'ga, ei ga Tupana'ga pe.

²⁶ Igwete ḡa ikwatijari Matias'ga rera ita'ia rehe. Ojipea rehe ḡa ikwatijari José'ga rera. A'ero ḡa inomemei ita yru'ia pype imoḡwyḡwyma. Kiroki ita jypya ohi jugwi – a'ea gwereko Matias'ga rera. A'ero Matias'ga rekoji Jesus'ga moirūharamo. Nurā gamoirūhara'ḡa ndekoa'javi dozeramo.

2

Tupana'ga ra'uva ruragwera Jesus'gareheva'ea pyri

¹ Aerē toryva rupi Pentecostes rupi ḡa jatykapavi onga pe – kiroki ḡa ojiko Jesus'ga rehe. ² Kotihī ḡa henduvi vyruhua'java'ea ipopoakava'ea. Kiro turi yvaga hugwi onga pype imotynahema – perope ḡa ōi. ³ Igwete ḡa hepiagi tata'java'ea. Kiro turi oja'oga ḡa ndehe nhapremo o'a. ⁴ Igwete Tupana'ga ra'uva ḡa pojykapavi ḡa nderekovo katu. Igwete a'ea ḡa monhi'igukari hajihejiheve'ga nhi'ḡimo.

⁵⁻¹² Henduvame he'yjuhuve'ga jatykatykaty kai judeus'ga. Ga ko pevo u Jerusalém me Tupana'gareheve'ga. Hajihejiheve'ga gwyrā hugwi nhapremo ḡa nduri upa. Ga ko Pártiapeve'ga gwyrīpeve'ga. Ojipe'ga ko Médiapeve'ga gwyrīpeve'ga. Ojipe'ga Elāomeve'ga gwyrīpeve'ga, Mesopotāmiapeve'ga gwyrīpeve'ga no Judéiapeve'ga gwyrīpeve'ga, Capadócīapeve'ga gwyrīpeve'ga, Pontopeve'ga gwyrīpeve'ga, Asiapeve'ga gwyrīpeve'ga, Frígīapeve'ga gwyrīpeve'ga, Panfiliapeve'ga gwyrīpeve'ga, Egitopeve'ga gwyrīpeve'ga, Cretapeve'ga gwyrīpeve'ga, Arábīapeve'ga gwyrīpeve'ga, Libīapeve'ga gwyrīpeve'ga – kiroki gayvya u cidade de Cirene pyri. Cidade de Roma hugwi ojipe'ga nduri upa Jerusalém me no. Jara'ga ko judeus'ga jara'ga pavēi – kiroki ḡa onhimongo judeusramo. Henduvame he'yjuhuve'ga jatykatykaty kai a'ero onhimomby'apava. A'ereki ḡa nhapremo gwendo ojigwyrīpeve'ga nhi'ḡa ra'āra'aḡa.

—Maragatu? ei ga ojohupe. Agwa'ga ko Galilíapeve'ga nhapremo. Marā re po ḡa ndekoi ikwahava nhandegwyrīpeve'ga nhi'ḡa naerū? ei ga ojohupe. A'ereki nhanenhi'ḡa nhapremo reki ḡa gwa'agwa'ā. Omombe'umbe'u ga nhande ve pyryheteva'ea Tupana'ga rembiapoa, ei ga ojohupe.

¹³ Igwete ojipe'ga Jesus'gareheve'ga nderekomemumemui.

—Agwa'ga ko heagwryry vinho i'gwoi'gwovo, e'i tehe ḡa ḡa pe.

Pedrova'ea nhi'ḡa ahe ve

¹⁴ Nanime Pedro'ga po'ami onzeve'ga pavēi. Hahyahi ganhi'ḡa ga erame gwe'yja'ga pe judeus'ga pe:

—Nhiirū, pehendū ti nhinhī'ḡa Jerusalémmeva'ero, ei ga ḡa pe. ¹⁵ “Heagwryry po avove'ga,” pe'ji tehe pe ḡa pe, ei ga. Avi ga ndaheagwryryvi reki. Ypyhajive nove horas rupi ahe ndo'ui jipi, ei Pedro'ga ḡa pe. ¹⁶ Penemienduva ko Joelva'ea omombe'u nhoḡwenonde hako – kiroki ahe omombe'u Tupana'ga nhi'ḡa jipi, ei ga. A'ea pe tuhē ahe e'i Tupana'ga ra'uva po ti oho ḡa pyri nehē javo, ei ga. Joelva'ea omombe'u Tupana'ga nhi'ḡa ikwatija hako, ei Pedro'ga ḡa pe. Nahā Tupana'ga ei a'ero:

¹⁷ “Nahā ti ji rekoji vyakotyve'ga pavēi mbapava koty nehē,” ei Tupana'ga hako, ei ga.

“Amondo ti ji jira'uva ḡa pyri nhapremo.

A'ero po ti penymmino'ga imombe'ui nhinhi'iga nehē akwaimbae'ga kunhangwera'ga nehē no,” ei ga, ei ga.

“Akwahavuka ti ji a'itituhēva'ea hepiuka xava'eve'ga pe ga kirame nehē.

Ipyahuve'ga pe ti ji ikwahavukari hepiuka ga pe gākire'yma rupi nehē no,” ei ga, ei ga.

¹⁸ “Kiroki ga oko nhiremimbotarimova'ea rehe

– ga pyri tuhē ti ji imondo'i jira'uva a'ea rupi nehē akwaimbae'ga pyri kunhangwera'ga pyri no,” ei ga.

“A'ero ti ga imombe'ui nhinhi'iga nehē,” ei ga, ei Pedro'ga imombe'gwovo ga pe.

Joelva'ea omombe'u nhogwenonde Tupana nhi'iga ikwatija hako, ei ga.

¹⁹ “Ahepiuka ti ji ahemonhimomby'ava'ea yvagi pe nehē yvya koty nehē no,” ei Tupana'ga, ei Pedro'ga ga pe.

“Ahepiuka ti ji gwyhya'javuhuva'ea no tata no.

Tatati'gahivuhua ti ji ahepiuka nehē no,” ei ga.

²⁰ “Ogwe ti kwara nehē,” ei Tupana'ga.

“Jahya ti igwagahi nehē gwyhyva'ea ja,” ei ga.

“Aerē ti ihoi vvyakotyve'ga mboja'ogukahava apiavo nehē.

Huvihavuhuva'ea apiavo oho nehē nhiremimboja'ogukahava.

A'ero po ti ji ei vvyakotyve'ga ndeaporogita pe nehē,” ei ga, ei ga.

²¹ “Kiroki ga e'i ji ve ji poko ti javo

– gajoykaharetero po ti ji amboheaporogita pyahu ga mongovo jijipyri avuirama nehē,” ei Tupana'ga, ei ga.

Nahā Joelva'ea imombe'ui Tupana'ga nhi'iga kwatija hako. Joelva'ea rembikwatijara Pedro'ga omombe'u ga pe no.

²² Igwete Pedro'ga ei no:

—Pejapyaka ti nhinhi'iga rehe, ei ga gwe'yja'ga pe israelitas'ga pe. Jesus'ga pe Nazarépeve'ga pe Tupana'ga oapouka ahemonhimomby'ava'ea ikwehe tokwaha ti ga nhirembiapoukara ga pe javo, ei ga. Pekwaha pe a'ea hepiaga. A'ereki pepyteri pe ga oapouka Jesus'ga pe ikwehe, ei Pedro'ga ga pe. ²³ Ojikwe Tupana'ga ei Jesus'ga pe gwemimbotarimo: “Aerē ti ji nde mondoukari gāpo pe nehē. A'ero ti ga nde mbovyrukari yva rehe nde jukauka nehē,” ei Tupana'ga ga pe, ei ga. Pehe koi Jesus'ga jukaukahara ga mbovyruka yva rehe okote'varuhuve'ga pe ikwehe, ei Pedro'ga ga pe. ²⁴ Emo Tupana'ga Jesus'ga mbogweravi gamanoa hugwi. A'ea ga imombigi gamanoa rahya ga hugwi. A'ereki tegwete Jesus'ga piro'ye'yma gamanoa hugwi, ei ga gwe'yja'ga pe. ²⁵ Ymya Daviva'ea omombe'u Jesus'ga nhi'iga gwama ikwatija hako, ei ga. Tupana'ga rehe Jesus'ga onhi'i. Nahā Jesus'ga ei a'ero:

“Nane'y mi ko ji jipojyaharete'ga repiagi jirovaki.

Ga ko ji pyri oko jipi ji pokoga

tomomynhyme ti ga ndepy'a javo ji ve,” ei ga onhi'iga Tupana'ga rehe, ei Pedro'ga.

²⁶ “Nurā ji roryroryvamo.

Avy'a hete ji nde rehe, a'e ji javo nde ve,” ei ga Tupana'ga pe, ei ga.

“Yvyakotyva'ero ko ji rekoi novā.

Emo ji a'e jipi ombogwera po ti ga jira'oa nehē javo,” ei ga Tupana'ga pe, ei ga.

²⁷ “Nderepohiri ti nde ji hugwi

ji mombytavo omanove'ga gwyrī pe nehē,” ei ga, ei ga.

“Neremnemukari po ti nde jira'oa nehē no.

A'ereki ji anhi'kwava'ē nde ve,” ei ga ga pe, ei Pedro'ga.

²⁸ “Nde erekwahavuka ji ve jihoagwama ejipyri,” ei ga.

“Ejikoty'aro gwaramo ji pavēi ko nde ji mbohoryhetei nehē,” ei ga Tupana'ga pe, ei ga.

Nahā ko Daviva'ea omombe'u Jesus'ga nhi'iga gwama ikwatija hako, ei Pedro'ga imombe'gwovo gwe'yja'ga pe.

²⁹ —Nhiirū, tamombe'u katu Daviva'ea kiro pe me a'ero nhaneramonhava'ea, ei Pedro'ga ga pe. Ahe nonhimomby'ui ikwatijaramo hako. Jesus'ga nhi'iga gwama Daviva'ea omombe'u nhogwenonde, ei ga. A'ereki Daviva'ea omano tuhē, ahera'oa inemba hako, ei ga. Ahe tymi ahe no'ga hako. Kiromo jate tuvi Daviva'ea ryvya nhande pyri, ei Pedro'ga ga pe.

³⁰ —Daviva'ea ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharamo oko, ei ga. Igwete Tupana'ga ikwahavukari aerēva'ea Daviva'ea pe hako. Ga omombe'u nhogwenonde ahe ve Cristo'ga rekoagwama a'ero, ei ga. Nahā Tupana'ga ei Daviva'ea pe hako: “Tupanamo ji ei nde ve kiro,” ei ga onhinoina. “Aerē ti nde javijithe nerymmino'ga israelitas'ga nduvi-havuhetero toko nehē,” ei Tupana'ga ahe ve hako, ei ga. ³¹ Nurā a'ea kwahavipeavo Daviva'ea imombe'ui Cristo'ga mbogweravagwama, ei Pedro'ga ga pe. Ahe omombe'u

Cristo'ga nhi'igagwama Tupana'ga pe a'ero, ei ga. “Nde nderepohiri ti ji hugwi ji mombytavo omanove'ga gwyrī pe nehē. Neremonemukari ti nde jira'oa nehē no,” ei ga, ei Pedro'ga.

³² —Jesus'ga reki ahe omombe'u, ei Pedro'ga. A'reki gaha Tupana'ga ombogwera omanoa hugwi, ei ga. Ga kweravirē ore nhaporemō ga repiagi ikwehe, ei ga imombe'gwovo ga pe. ³³ A'ero Tupana'ga ga mondoi ga mongovo oypyvo yvagi pe omoirūharamo ikwehe, ei ga. Igwete ga imondoi gwa'uva Jesus'ga pyri. A'reki ymya Tupana'ga Jesus'ga ruva'ga e'i Jesus'ga pe: “Tamondo ti jira'uva nde pyri nehē,” e ko ga hako, ei Pedro'ga ga pe. Igwete ga imondoi Jesus'ga pyri ikwehe. A'ero Jesus'ga imbuhurukari Tupana'ga ra'uva kiro ore pyri topojoyka ga javo, ei Pedro'ga ga pe. Pe pehepia tuhē kiro Tupana'ga ra'uva rura. Pehendu pe Tupana'ga ra'uva ga monhi'igukarame penhi'igimo no, ei ga ga pe. ³⁴ Jesus'ga ko oho yvagi pe ikwehe, ei Pedro'ga. Daviva'ea ra'oa ki a'e te ndohoi, ei ga. Omanoe'y mame Daviva'ea omombe'u opojoykaharete'ga Jesus'ga. Igwete ahe ei hako: “Tupana'ga e'i jipojoykaharete'ga pe: 'Eapy ji ypyvo nhimoirūharamo,' ei Tupana'ga,” ei Daviva'ea.

³⁵ “‘Kiro ti ji nearōe'ŷve'ga mongoi neremimbotarimova'ea rehe,’ ei Tupana'ga jipojoykaharete'ga pe,” ei ahe.

Nahā Daviva'ea ei Jesus'ga mombegwovo ga ko jipojoykaharete'ga javo, ei Pedro'ga ga pe.

³⁶ Igwete Pedro'ga ei no:

—Jesus'ga jitehe pe ga mondouka yva rehe ga jukavouka ikwehe novīa, ei ga. Emo Tupana'ga ga mbogwera reki ga mongovo yvagi pe nhandepojoykaharetero nhanderuvi-havuhuhetero. Pekwaha tuhē a'ea pehe nhaporemō israelitasramo, ei Pedro'ga gwe'yja'ga pe.

³⁷ Henduvame Pedro'ga nhi'iga ga imbojui opy'a okote'varuhuro gwaramo. Igwete ga ei Pedro'ga pe:

—Marā po ti ore rekoi ore nehē? ei ga.

³⁸ Igwete Pedro'ga ei ga pe:

—Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi pejikoga Jesus Cristo'ga rehe, ei ga. Penhimobatazauka ti Jesus'gareheva'ero. A'ero po ti Tupana'ga imombori pendekote'varuhua pe hugwi nehē, ei ga. Igwete po ti Tupana'ga imondoi gwa'uva pe pyri pe moiruamouka pe nderekovouka nehē. ³⁹ A'reki Tupana'ga e'i jipe pe me tamondo ti jira'uva ga pyri javo, ei Pedro'ga. “Penymimino'ga pyri ti ji imondoi nehē no,” ei Tupana'ga pe me, ei ga. Iruveve'ga pe Tupana'ga ei na jitehe no judeus'garūive'ga pe. Kiroki ga ga omo'emo'ē ojive – ga pe nhaporemō nhandepojoykaharete'ga ei, ei Pedro'ga imombe'gwovo ga pe.

⁴⁰ Pedro'ga ega'ei ga pe imombe'ukatuavo. Igwete ga ei:

—Pepohi ti aḡwamove'ga hugwi okote'varuhuve'ga hugwi Tupana'ga ti tombohahyukaryme pe me nehē, ei ga ga pe.

⁴¹ Kiroki ga gwendu katu Pedro'ga nhi'iga – kiro ga nhimobatizaukari Pedro'ga pe. Trēs mil ko ga onhimongyavo – kiroki ga ojiko Jesus'ga rehe a'ea rupi Pedro'ga nderekovo.

⁴² Kotihitihī ga jihe'akatui ojogwehegwehe a'ero. Gwendu hete ga Jesus'ga moirūhara'ga nemimbo'ea Pedro'ga nemimbo'ea. O'uo'u ga mbatera ojopyri no. I'urame ga japyakai Jesus'ga manoagwera rehe. Igwete ga nhi'inhi'igi Tupana'ga pe jipi.

Jesus'gareheva'ea ojogweroju

⁴³ Tupana'ga oapoapouka ahemnonhimomby'ava'ea Jesus'ga moirūhara'ga pe.

—Ja'gwy! ei pevove'ga hepiaga. Tupana'ga ipopoaka hete, ei ga onhimomby'apava.

⁴⁴ Igwete Jesus'gareheve'ga jihe'akatui jipi ojopokopokoga ombatera rehe. ⁴⁵ Ombatera rerekorame ga imondoi ikwepyguka itambere'ia ima'ema'eamo ojipe'ga pe imbatere'y mame. ⁴⁶⁻⁴⁷ Nane'ymi ga nhimono'ono'o'gi judeus'ga jaty kahavuhua rokari pe. Igwete ga hogahoi onhonga pe mbatera i'gwovo ima'ema'eamo ojohupe gworygworyvamo Tupana'ga mboheteavo. Ojipe'ga nhaporemō e'i ga pe pyry hete ga javo. Igwete nhandepojoykaharete'ga koji'ive'ga mbojikojikogukari ojihe jipi. Igwete ga ojive'ga mbojihe'apavukari ojogwehegwehe.

3

Ipyka'nauhūva'ea po'agatua

¹ Aerē Pedro'ga hoi gajatykahavuhu pe Joāo'ga pavēi xanhi'ī Tupana'ga pe javo. Ka'aru trēs horas rupi ga hoi. A'reki a'ea rupie'ymi judeus'ga oho onhi'iga Tupana'ga pe.

² Igwete Pedro'ga nduri. A'ea ja ojipe'ga ipyka'nauhūve'ga reruri pea rupi. Nane'ymi ga gweru ga ojaty kahavuhua jurukwara pyri ga mohina. Jurukwara pe ga e'i lkatuva'ea. Ipyka'naka'nauhū po ga o'a raka'e. Nopo'ami ga a'ero. Nurā ga ga reruri ga mohina toporandu ga itambere'ia rehe javo. Igwete ga poranduranduvi ojipe'ga pe ga horame

onga rokari pe. ³ Kiro Pedro'ga nduri a'ero. Ga vahemame onga pe ipyka'nauhūve'ga ḡa ndepiagi oina. Igwete ga ei ḡa pe:

—Pembuhu ji ve itambere'ia, ei ga.

⁴ Igwete Pedro'ga ga repiahetei João'ga pavēi. Pedro'ga e'i ga pe:

—Ejirova ore koty, ei ga ipyka'nave'ga pe.

⁵ A'ero ga jirovagi ḡa koty ḡa ndepiagi oina. “Ombuhu po ti ḡa mo ji ve nehē,” ei ga ovytyteri pe. ⁶ Igwete Pedro'ga ei ga pe:

—Itambere'ia ji ndarekoi te novīa. Emo Jesus Cristo'ga popoakara ji areko Nazarépeve'ga popoakara, ei ga. Nurā ji ei nde ve: Epo'ā egwovo, ei Pedro'ga ga pe.

⁷ Igwete Pedro'ga ga popyhygi ga mopo'ama. Omopo'amame ga pyitaro a'ero ga pynhu'aitaro no. ⁸ A'ero ga pori opo'ama ogwovo. Igwete ga reki onga rokari pe Pedro'ga ndupi okovo. Opoopo ga ogwovo gworygworyvamo. Igwete ga Tupana'ga mboheteheitei. ⁹ Pevove'ga nhaporemō gwepia gahoa henduva ganhi'iga Tupana'ga mboheterame.

¹⁰ —Gaha, ja'gwy! ei ga, kiroki ga ōi itambere'ia rehe jipi jurukwara pyri Ikatuva'ea pyri! ei ga onhimombaragwahava ga rehe.

Onhimomby'a hete reki ga gapyita rehe.

Pedrova'ea omombe'umbe'u ahe ve

¹¹ Igwete ika'nauhūgwera'ga Pedro'ga anhuvani. Kiro pevove'ga nhambavi ojatykava upa ḡa pyri ḡambo'ehai pe onga rembe'yvuhu pe – a'ea pe ḡa e'i Salomāova'ea apoa. Igwete ḡa nhimomby'ahetei ika'nauhūgwera'ga repiagi.

¹² —Marā ga po'amuhūi? ei ḡa ojohupeupe. Gandura repiagame Pedro'ga ei ḡa pe israelitas'ga pe:

—Maraname pe ore repiahetei penhimomby'auhuavo gapo'ama rehe? ei ga ḡa pe. Pe'e tehe po pe ore ve naerū. “Ipaji hete ḡa Pedro'ga. Opyryva ḡwaramo ḡa agwa'ga mopo'ami ga mondovo.” Poro po pe etehēi ore ve naerū? ei Pedro'ga ga pe. Na rūi reki, a'e ji pe me, ei ga. ¹³⁻¹⁶ Jesus'ga reki omopo'amuka ore ve penembiepiagi'ga penembikwahava'ga. A'ereki ore orojiko Jesus'ga rehe. Orejikoga ḡwaramo ga rehe Jesus'ga ga mopo'aḡatui pendovaki, ei ga ḡa pe.

—Nhaneremboypya ojiko hete Tupana'ga rehe hako Abraōova'ea Isaqueva'ea. Jacōva'ea ojiko ga rehe, ei ga. Gaha ombohuvihavuhu hete Jesus'ga omoirūhara'ga. Pehe ki a'e te Jesus'ga mondo nhanderuvihava'ga po pe ikwehe, ei Pedro'ga ga pe. Igwete governador'ga Pilatos'ga ei novīa: “Amohemuka ji ga cadeia hugwi ga mbopiro'yavouka,” ei ga. Pe ki a'e te pe'e Pilatos'ga pe: “Teremohemukari Jesus'ga. A'ereki ga okote'varuhu,” pe'eteheuhu pe Pilatos'ga pe ikwehe, ei ga. Iporojukave'ga reki pe pepota gaha emohemuka ore ve javo. Pyryheteve'ga ki a'e te pe ndapepotari gahema naerū, ei ga ga pe. Gaha ko vvyakotyve'ga mongo tuhē Jesus'ga. Emo pe pejukauka ga. Tupana'ga ga mbogwera reki gamanoa hugwi ikwehe, ei ga. Ga mbogweravirē ore ga repiagi'javi a'ero, ei Pedro'ga imombe'gwovo ga pe.

¹⁷ Igwete ga ei gwe'yja'ga pe no:

—Nhiirū, pejukauka pe ga ikwehe. A'ereki pe ndapekwahavi tuhē nhanderuvihava'ga pavēi, ei ga ḡa pe. ¹⁸ Ymyahū Tupana'ga ombo'e nhogwenonde ahe a'ea rehe hako – kiroki ahe omombe'u Tupana'ga nhi'iga jipi, ei ga. Ahe nhaporemō Cristo'ga mombe'u nhogwenonde a'ero okwaha po ti ga hahyva'ea omanomo javo. Pe Cristo'ga jukaukarama nahā Tupana'ga ahe nhi'ipo'ruukari a'ero, ei Pedro'ga ga pe.

¹⁹ —Perojijyi ti pejeaporoḡita a'ero. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi pejikoga Tupana'ga rehe tohy ti ga pendekote'varuhua pe hugwi nehē, ei ga. ²⁰ Pepohi ti jugwi pejikoga nhandepojykaharete'ga rehe tomomboji ti ga pepy'a nehē. Pepohi ti jugwi pejikoga ga rehe tombuhura'ja ti ga Jesus Cristo'ga pe pyri, ei ga. Ga pe Tupana'ga e'i nhogwenonde tamandoa'ja ti ga ḡa pyri nehē javo, ei Pedro'ga ga pe.

²¹ —Jesus'ga opyta tuhē kiro yvagi pe Tupana'ga ti toapokatua'ja naē vvyakotyva'ea ji renonde javo, ei ga. Ymyahū ko Tupana'ga imombe'ujipei a'ea onhi'iga mombe'uharava'ea pe hako tapemombe'u ti jara'ga pe javo, ei ga. ²² A'ea ko Moisésva'ea omombe'u a'ero hako. A'ereki ahe e'i:

“Tupana'ga pepojykaharete'ga po ti ji'jave'ga mongoi pepyteri pe nehē,” ei ahe, ei ga.

“Ga po ti pejigwyripeva'ero oko pe pavēi nehē.

Igwete po ti ga imombe'ui Tupana'ga nhi'iga pe me nehē,” ei Moisésva'ea hako, ei ga.

“Pehendu katu pa ti ganhi'iga a'ero nehē,” ei ahe.

²³ “Kiroki ga ndohopotari ganhi'iga rupi

– ḡahā ti ga tombojipe'a Tupana'gareheve'ga hugwi ga jukavo nehē,” ei ahe hako, ei Pedro'ga imombe'gwovo ga pe.

²⁴ —Samuelva'ea omombe'u nhogwenonde aḡwamova'ea no hako, ahepy'rovova'ea omombe'u no Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea, ei Pedro'ga ga pe. Tupana'ga imombe'uukarame ahe ve ahe nhaporemō omombe'u aḡwamova'ea hako, ei ga. ²⁵ Pe ndepyga reki Tupana'ga omombe'uuka nhogwenonde aḡwamova'ea ahe ve hako. Pe ndepyga jitehe Tupana'ga e'i jipe penamonhava'ea pe hako tamomybyry ti ga pe nehē javo, ei Pedro'ga ga pe. A'ereki Abraōva'ea pe ga e'i jipe hako: “Nerymymino'ga po ti imomybyryvy vyakotyve'ga pe nhaporemō nehē,” ei Tupana'ga ahe ve hako, ei Pedro'ga ga pe. ²⁶ Pe pyri na'ē Tupana'ga Jesus'ga mbuhurukari a'ero ga mongovo omoirūharamo tamomybyry ti ga pe javo, ei ga. “Tamomybyry ti ga pe ga mbopohiruka pa ḡandekote'varuhua hugwi,” ei Tupana'ga pe ndepyga, ei Pedro'ga imombe'gwovo ga pe.

4

Onhi'igahy ahe Pedrova'ea pe

¹⁻⁴ Igwete João'ga pavēi Pedro'ga imombe'ui Jesus'ga kwera va ga manoagwera hugwi. A'ea imombe'urame ga pe ga ei:

—Okwera va ḡwaramo po ti Jesus'ga nhande mbogweravi nehē no, ei ga.

Henduvame Pedro'ga nhi'iga he'yjuhuve'ga heroviari ojikoga Jesus'ga rehe a'ero. Cinco mil ko ga a'ero Jesus'gareheve'ga onhimongyavo. Pedro'ga nhi'inhi'igame ga pe kiro ga nduri ga pyri. Guardas'ga nduvihava'ga uhu – kiroki ga gwepia katu judeus'ga jatykahavuhua guardas'ga. Ganduvihava'ga uhu, mbatera kwava'ēhara'ga uhu no saduceus'ga pavēi. Ga ndogweroviari omanove'ga mbogwerava ḡamanoa hugwi. Nurā ga nhimonha'ngai Pedro'ga ndehe ga omanove'ga mbogwerava mombe'urame ojipe'ga pe. Kiro ga nduri a'ero Pedro'ga pyhyga ga nderogwovo ga mongiavo cadeia pype ga mongia. A'ereki kiro ka'aru hete.

⁵ Ko'emame judeus'ga nduvihava'ga jatykai Jerusalēm me tihendu ti Pedro'ga nhi'iga javo. Xava'eva'ga oko judeus'ga mbo'ehara'ga pavēi. ⁶ Anās'ga oko ga pyri no ikwava'ēhara'ga nduvihavuhua'ga. Gare'ya'ga no Caifās'ga João'ga Alexandre'ga jara'ga no. ⁷ Igwete ga jatykai Pedro'ga mbuhuruka ga mo'ama ojipyteri pe tihendu ti ḡanhi'iga javo. Igwete ga ei Pedro'ga pe:

—Ma'ga popoakara pyvō pe ga mopo'ami ika'nauhūve'ga? Ma'ga e'ihu pe me: “Mopopō'ā ga”? ei ga ga pe.

⁸ Nanime Tupana'ga ra'uva Pedro'ga pojykapavi. A'ero ga ei xava'eva'ga pe judeus'ga nduvihava'ga pe no:

⁹ —Pe'ji pe ore ve: “Marā pe ika'nauhūve'ga mopo'agatui pyryva'ea apovo ga pe?” pe'ji pe ore ve naerū? ei Pedro'ga ga pe. ¹⁰ Pekwaha ti a'ero. Nhandere'ya'ga nhaporemō ti tokwaha no israelitas'ga, ei ga. Jesus Cristo'ga reki Nazarépeve'ga – gaha ko omopop'agatuaka ika'nauhūve'ga avo pepyteri pe, ei ga. Pehe Jesus'ga mbovy yva rehe ga jukavo ikwehe. Tupana'ga ki a'e te ombogwerava'ja ga ḡamanoa hugwi, ei Pedro'ga imombe'gwovo ga pe. ¹¹ Tupana'ga rembikwatijarukara ko e'i hako, ei ga.

“Onga apohara'ga japorame onga ita apopyra hepiagi ojipeji ita.

A'ea ga imombori tiruahū javo jupe.

Aerē akoja jitehe hekoi huvihavamo jara hohe

opyryhetero onga pyhykatuavo,” e'i ikwatijara hako, ei Pedro'ga.

Na jitehe ko pe, ei ga. Pe napearōi Jesus'ga tiruahū ga javo tehe ga pe. Tupana'ga ki a'e te oarō hete reki ga pyry hete ga javo ga pe, ei ga. ¹² Jesus'ga jate reki Tupana'ga ombuhuruka nhande pyri togweru ti ga ga ji pyri javo. A'ereki yvya koty niandererohohavi tuhē. Gaha jate po ti nhande rerohoagwama Tupana'ga pyri nhande mongovo nehē, ei Pedro'ga ga pe.

¹³ Henduvame Pedro'ga nhi'iga ga nhimomy'ai hehe ojapyaka upa.

—Pedro'ga ndopojihuvu j'ajavo João'ga pavēi, ei ga ojohupe. Marā re po ga ikwaha-hetei mbatera? A'ereki ga ko okoteheve'ga, ei ga. Jesusva'ea pavēi reki ga ndekoi jipi onhimbo'eavo, ei ga ojohupe.

¹⁴ Omboja pota ga mbatera Pedro'ga ndehe novīa. Emo ika'nauhūgwera'ga repiaga ga nde'ia'javi ga aḡaturo ḡwaramo ga pyri. ¹⁵ Kiro ga Pedro'ga mondoukari na'ē ojihugwi. Igwete ga nhomonhi'inhi'igi upa.

¹⁶ —Marā po ti nhande ga nderekoi nehē naerū? ei ga ojohupe. A'ereki Pedro'ga oapo tuhē ahemonhimomy'ava'ea Jerusalēmeve'ga ndovaki, ei ga. “Ga ndoapoi,” nhande ndia'ei. A'ereki jukwaha ga pe nhaporemō ika'nauhūve'ga po'agatua, ei ga ojohupe. ¹⁷ Xanhi'igahyahi ti ga pe a'ero ga mombiga tomonhimoanhanyeme ti he'yjuhuve'ga pe, ei ga. Xa'e ti ga pe tonhi'igajavyme ti ga ga pe Jesusva'ea renoina, ei ga ojohupe.

¹⁸ A'ero ga Pedro'ga mbuhura'javi ojipyri. Igwete ga nhi'igahy ga pe novīa.

—Tapenhi'igajavi'i ti Jesusva'ea renoina ga mbo'eavo ahe rehe, ei ga Pedro'ga pe novīa.

¹⁹ Emo Pedro'ga e'i'ga pe João'ga pavêi:

—Marã naerũ? ei'ga. Toroko po ti ore penhi'iga rehe orokoe'yma Tupana'ga nhi'iga rehe hamo naerũ? A'ea po pyry Tupana'ga pe naerũ? Pejapyaka katu ti ikwahava, ei'ga'ga pe. ²⁰ Oro ore, noromombe'upigi tuhê reki oronhimbiepiaga oronhimienduva no, ei Pedro'ga'ga pe.

²¹ Koji'i'ga nhi'igahyahivi Pedro'ga pe a'ero.

—Pepige'ymame po ti ore pe nupanupãukari nehê, ei'ga'ga pe.

Igwete'ga'ga mo'ëukari'ga mondouka. Nonupãukari reki'ga'ga. A'ereki he'yjuhuve'ga ho-ryory pa Pedro'ga ndehe Tupana'ga mboheteavo ahemonhimomby'ava'ea rehe. ²² A'ereki he'yi kwara quarenta kwara ika'nauhũve'ga rehe Pedro'ga'ga mopo'amame.

Jesus'gareheva'ea onhi't Tupana'ga pe

²³ Igwete'ga'ga Pedro'ga mo'ëukari'ga mondovo. A'ero Pedro'ga hoi jara'ga pyri Jesus'gareheve'ga pyri. Igwete'ga imombe'upavi'ga pe ikwava'ëhara'ga nduvihava'ga nhi'iga ojive xava'eve'ga nhi'iga no. ²⁴ Henduvirê onhopavêi'ga nhi'igi opojykaharete'ga pe Tupana'ga pe.

—Ereapo pa nde yvaga, yvya, paranauhũ, ipypeva'ea reheve po rimba'e, ei'ga Tupana'ga pe. ²⁵ Eja'uva pyvõ nde ejiheva'ea monhi't hako Daviva'ea oreramonhava'ea. A'ero ahe ei: “Maraname israelitas'garũve'ga nhimboahivuhui nhandepojykaharete'ga pe Tupana'ga pe?

Maraname'ga ndeaporoçitateheuhuro naerũ?” ei Daviva'ea hako, ei'ga Tupana'ga pe.

²⁶ “Yvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga ojatyka upa.

Omovahĩ'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga no Cristo'ga,” ei ahe hako.

²⁷ A'ea Jesus'gareheve'ga ei onhi'igame Tupana'ga pe. Igwete'ga ei'ga pe no:

—A'iti tuhê'ga jatyka nemoirũhara'ga movahiamo Jesus'ga movahiamo ikwehe. Ga pyry hete reki neremimbuhurukara'ga, ei'ga Tupana'ga pe. Emo Herodes'ga ojatyka avo Jerusalém me Põncio Pilatos'ga pavêi ikwehe. Israelitas'ga ojatyka israelitas'garũve'ga no Jesus'ga movahiamo, ei'ga Tupana'ga pe. ²⁸ Ojikwe nde ei: “Nahanahã ti'ga ndekouhui nehê,” ere nde hako. A'ereki nde ndepopoaka javo jupe, ei'ga. Na tuhê reki'ga ndekoi a'ero, ei Jesus'gareheve'ga Tupana'ga pe.

²⁹ —Ehepia kiro ganhi'igahya ore ve oji'i. “Pe Jesus'ga mombe'upige'ymame toponu-panupãuka po ti ore pe nehê,” ei'ga ore ve oji'i, ei'ga Tupana'ga pe. Ore poko ti a'ero toromombe'u katu ti nenhi'iga Jesus'ga mombe'gwovo'ga pojihuve'yma nehê. A'ereki ore ndereheva'ero oroko, ei'ga'ga pe. ³⁰ Ehepiuka ti ejipopoakara imombiga avove'ga tetirũa'ga hugwi, ei'ga. Eapouka ti ore ve ahemonhimomby'aheteva'ea Jesus'ga popoakarimo. A'ereki'ga pyry hete nemoirũhara'ga, ei Jesus'gareheve'ga'ga pe.

³¹ Ga nhi'imbavirê'ga pe kiro igwygwygwygwygymi onga – perope'ga ojatyka ipype. Igwete Tupana'ga ra'uva'ga pojykapavi'ga nderekokatuavo. A'ero'ga imombe'ui Tupana'ga nhi'iga ojipe'ga pojihuve'yma.

Jesus'gareheva'ea oma'ema'ẽ ombatera ojojupe

³² Kiroki'ga ojiko Jesus'ga rehe – kiro'ga jihe'akatuheitei ojogwehe onhimongyavo. Ojo'jajo'ja hete gandeaporogita. Nde'i'ga ombatera pe ndeapoa rũi. A'ereki'ga oma'egatu ombatera ojojupeupe nhandeapoa javo jupe. ³³ Tupana'ga popoakahetea rerekovo Jesus'ga moirũhara'ga imombe'ui opojykaharete'ga mbogweravagwera Jesus'ga mbogweravagwera. Igwete Tupana'ga imombyryhetei'ga pe nhaporemõ. ³⁴⁻³⁵ Kiroki'ga gwereko onga, kiroki'ga gwereko yvya – ga omomdomondo a'ea itambere'ia pyhyga. Igwete'ga heruri itambere'ia Jesus'ga moirũhara'ga pe toma'ẽ ti'ga imbatere'ỹve'ga pe javo. Nurã ndogwerekõa'javi gapyteri pe imbatere'ỹve'ga. A'ereki'ga herekoe'ymame ojipe'ga imondoi mo'ga pe.

³⁶ José'ga na jitehe imondoi ogwyrã itambere'ia rehe herua. Ga ko levitaramo ypa'omeva'ero Chiprepeva'ero. Jesus'ga moirũhara'ga ono Barnabé'ga rehe. Garera pe nhande ei: Ga mbohory'ga. ³⁷ Igwete'ga imondoi ogwyrã itambere'ia herua Jesus'ga moirũhara'ga pe toma'ẽ ti'ga'ga pe javo.

5

Ananiasva'ea Safirava'ea pavêi

¹ Aerê ko Ananiasva'ea na jitehe novĩa. Ahe imondoi ogwyrã itambere'ia pyhyga gwembirekova'ea pavêi Safirava'ea pavêi. ² Ananiasva'ea opojyka reki jara ojive imombytavo inõga ojipyri. Jara ahe gweru Jesus'ga moirũhara'ga pe aru pa ji itambere'ia javo tehe'ga pe. Aherembirekova'ea Safirava'ea okwaha hete ahe'mbea. ³ Igwete Pedro'ga ei Ananiasva'ea pe:

—Maranuhūrame nde erepojkauka ejeaporoğita Satanás'ga pe e'mbero Tupana'ga ra'uva pe? A'ereki nde eremombytauhu jara ejive egwyrā kwepykava, ei Pedro'ga ahe ve. ⁴Ndeapoa tuhē ko ndegwyrā imondoa renonde. Imondorē ikwepykava na jitehe ndeapoa no, ei ga ahe ve. Maranuhūrame nde reaporoğitate'varuhuro e'mbero aru pa ji javo tehe? ei ga Ananiasva'ea pe. Vyvakotyve'ga pe jate rūi nde mbero. Tupana'ga pe nde mbero, ei Pedro'ga ahe ve.

⁵ Henduvame ganhi'iga Ananiasva'ea manoi o'a upa. Okyhyji pa hete ga a'ero ikwāhavame ahemanoa. ⁶ Igwete ipyahuve'ga nduri ahera'oa mamana tapy'ynhapira pyvō. Igwete ga ahe rerohoi ahe tyma.

⁷ Koiramehe aherembirekokwerava'ea ruri Pedro'ga pyri no Safirava'ea. Ndokwahavi ve ahe gwembirekova'ea manoa. ⁸ Igwete Pedro'ga ei Safirava'ea pe:

—Emombe'u katu ji ve. Maramomi ikwepykava pe imondorame egwyrā? Momi tuhē oji'i?

—Momi tuhē itambere'ia, ei ahe ga pe o'mbero.

⁹ Igwete ga ei:

—Maranuhūrame pe ememei novīa: “Tihepia ti nhande imoandyandyi Tupana'ga ra'uva”? ei Pedro'ga ahe ve. Kiro ki ga u – kiroki ga gweroho nerembirekova'ea tyma, ei ga. Ahe javijitehe po ti ga nde rerohoi nde tyma nehē no, ei Pedro'ga ahe ve.

¹⁰ Nanime Safirava'ea manoi o'a upa a'ero gapya pyri. Igwete ipyahuve'ga nduri ahe repiaga. Igwete ga ahe rerohoi ahe tyma aherembirekova'ea pyri ahe mbojovyva.

¹¹ Okyhyji pa hete ga a'ero Jesus'gareheve'ga ojipe'ga no henduvame ahemanoa.

Jesus'ga moirūharava'ea oapo ahemonhimomby'ava'ea

¹² Igwete Jesus'ga moirūhara'ga japoapoi ahemonhimomby'ava'ea pevove'ga pyteri pe. Igwete Jesus'gareheve'ga nhimono'ombavi jipi ojihe'akatuavo ojogwehe ojatykahavuhua pype – perope onga rembe'yvuhu pe Salomāova'ea apoa pe. ¹³ Ojipe'ga e'ie'i ga pe pyri hete ga javo novīa. Emo ojikoge'ymame Jesus'ga rehe ga ipojihuvi ojihe'are'yma ga ndehe. ¹⁴ Igwaigwavete reki ojipe'ga jikogi Jesus'ga rehe ojihe'a ga ndehe onhimongyavo akwaimbae'ga kunha'ga no. ¹⁵ Ahemonhimomby'ava'ea repiaga pevove'ga ga nderuri itetirūave'ga. Igwete ga ga noği pea rupi gakupeupava rehe. “Ga ndekorame vehevi Pedro'ga aği pe jate ga kwavame, opi po ti gatetirūa ga hugwi nehē,” ei ga. ¹⁶ He'yjuhuve'ga gwerugweru itetirūave'ga anhağa rembipojy kahara'ga no. Gweru ga ga ojipejipea hugwi Jerusalēmpyriva'ea hugwi. A'ero itetirūave'ga nhimohigatugatupavi. Anhağa jipe'apavi ga hugwi.

Ahe ombohahy Jesus'ga moirūharava'ea pe

¹⁷ Igwete ikwava'ehara'ga nduvihavuhu'ga nhimyrōi Jesus'ga moirūhara'ga ndehe Pedro'ga ndehe. Gareheve'ga na jitehe onhimyrō ga ndehe no saduceus'ga. ¹⁸ Nurā ga Pedro'ga pyhygukari ga mongiuca cadeia pype. ¹⁹ Emo Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga ruri pyytunimo ga pyri cadeia pype hovapytymba'voga ga pe ga nenohe ma jugwi. Igwete ga ei Pedro'ga pe:

²⁰ —Hepejigwovo kiro pejatykahavuhua rokari pe penhi'ama. Pe'ji ti pevove'ga pe: Pejikogame Jesus'ga rehe po ti ga imbopyahui pejeaporoğita nehē, pe'ji ti ga pe, ei ga Pedro'ga pe.

²¹ Gwendu katu ga Tupana'gapyrive'ga nhi'iga. Igwete Pedro'ga hoi ko'egatue'yma rupi gajatykahavuhua rokari pe ga mbo'eavo.

A'ea ja ikwava'ehara'ga nduvihavuhu'ga ruri ojiheve'ga pavēi. Igwete ga jara'ga mbojatykapavi. Judeus'ga moğitaharamo ga guardas'ga mondoukari cadeia pype togweru ti ga Pedro'ga javo novīa. ²² Emo ovahemame cadeia pe guardas'ga ndohepiagi reki Pedro'ga. A'ero ga jivyri imombe'gwovo.

²³ —Avi ga ahā pevo! ei guardas'ga ga pe. Gwovapytygatu po ga novīa, ei ga. Pero hepiakatuhara'ga ātehei hovapytymbava pyri, ei ga ga pe. Igwete ore hovapytymba'vogi tiroho ti ga javo novīa. Emo ga nduvi reki ipype! ei guardas'ga imombe'gwovo ga pe.

²⁴ Henduvame guardas'ga nduvihavuhu'ga nhimomby'apavi ikwava'ehara'ga nduvihava'ga pavēi.

—Marā po ti nehē naerū? ei ga ojohupe.

²⁵ Nanime ojipe'ga ruri ga pyri Pedro'ga mombe'gwovo ga pe:

—Akoja'ga – kiroki ga pe ga mondouka ga mongiavo cadeia pype kirame raji'i novīa – kiro ga ga mbo'embo'e'i o'ama nhandejatykahavuhua rokari pe, ei ga ga mombe'gwovo ga pe.

²⁶ A'ero guardas'ga hoi gwuvihavuhu'ga rupi Pedro'ga nderua. Maymbeve ga Pedro'ga nderuri ga nderekovo. A'ereki ga okyhyji he'yjuhuve'ga hugwi. “Pedro'ga pyhygahyrame po ti ga nhande api nehē,” ei ga ojohupe.

²⁷ Igwete ga hoi ga nderua ga mo'ama judeus'ga moğitahara'ga ndovai pyteri pe. A'ero ikwava'ehara'ga nduvihavuhu'ga ei Pedro'ga pe:

²⁸ —“Tapembo'ei ti ga Jesusva'ea remimbo'ea rehe,” oro'e ko ore pe me oji'i novña, ei ga. Emo pe pemonhimoanhaanha penhimb'i'ea Jerusalémmeve'ga pe nhaporemō, ei ga ga pe. Igwete pe imbojapotaruhui Jesusva'ea manoagwera ore rehe no, ei ga ga pe.

²⁹ Igwete Pedro'ga ei ga pe jara'ga pavēi Jesus'ga moirūhara'ga pavēi:

—Tupana'ga nhi'iga po ore hendukatui yvyakotyve'ga nhi'iga hohe hamo, ei ga.

³⁰ Tupana'ga rehe nhaneramonhava'ea ojiko hako. Gaha koi ombogwera Jesus'ga gamanoa hugwi pe ga jukarē ga mbovyrukaramē yva rehe ikwehe, ei Pedro'ga ga pe. ³¹ Tupana'ga omongo Jesus'ga ojipyri a'ero ga mongovo nhanderuvihavuhetero. Ga omongo Jesus'ga nhanembopiro'yharamo no, ei ga. Tupana'ga e'i: “Togwerōjijijijyuka po ti ga israelitas'ga ndeaporoğita topohi ti ga okote'varuhua hugwi. Tomombo po ti ga gādekote'varuhua a'ero ga mbopiro'yavo jugwi,” ei Tupana'ga, ei ga ga pe. ³² A'ea ore oromombe'umbe'u ga pe. Tupana'ga ra'uva na jitehe okwahavuka ga pe no. A'reki gwa'uva Tupana'ga ombuhuruka onhi'iga rendukatuhara'ga pyri, ei Pedro'ga ga pe.

³³ Ganhi'iga renduvame judeus'ga moğitahara'ga nhimboahihetei Pedro'ga pe. Igwete ga ei ojohupe:

—Marā po ti nhande ga nderekoi ga jukavo nehē, ei ga ojohupe.

³⁴ Kiro gapyteripeve'ga po'ami a'ero Gamaliel'ga. Ga ko fariseu'ga. Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe ga ga mbo'embo'e jipi. Ga nhaporemō e'i pyry hete ga pe. Kiro ga po'ami gapyteri pe a'ero Gamaliel'ga. Igwete ga Pedro'ga mondokari na'ē pea hugwi. ³⁵ Ga horē ga ei jara'ga pe:

—Israelitasramo pejapyaka katu na'ē ti penhimbohovajara rehe, ei ga. ³⁶ A'reki ymya ko Teudasva'ea uhu ikwehe jiji ko penduvihavamo ako kiro javo. He'yjuhu reki ga quatrocentos ko ga jikogi ahe rehe a'ero okovo ahe rupi, ei ga ga pe. Emo ojipe'ga ahe jukai, ei ga. A'ero ahereheve'ga kwaki'okatukatui ikwehe. Ahana'ja reki ahereheve'ga a'ero, ei Gamaliel'ga imombe'gwovo ga pe.

³⁷ —Aerē Judasva'ea ruri ikwehe Galiléiapeve'ga gwyrivepa'ea ikwehe, ei ga. A'ea rupi huvihavuhu'ga okwatijapavuka nhanderera inoğauka, ei ga ga pe. Igwete Judasva'ea ruri onhimbopogweuka he'yjuhuve'ga pe timovahī nhanderuvihavuhu'ga javo. Emo ojipe'ga ahe jukai. Ahereheve'ga kwaki'opavi reki ikwehe, ei Gamaliel'ga imombe'gwovo ga pe. ³⁸ Nurā ji ei pe me kiro: Tapeavykyi ti Pedro'ga. Na ga ndekoi jate, ei ga. Po yvyakotyve'ga ndeaporoğita rupi ga ga mbo'ei ga nderekovo, a'ero po ti aerē momina nehē, ei ga ga pe. ³⁹ Po Tupana'ga reaporoğita rupi Pedro'ga ga mbo'ei, a'ero po ti pe napemombigi tuhē Pedro'ga nehē. Pe po ti Tupana'ga movahī nehē, ei ga. Tapeavykyi ti Pedro'ga a'ero, a'e ji pe me, ei Gamaliel'ga ga pe.

Oho reki ga Gamaliel'ga nhi'iga rupi a'ero Pedro'ga jukaukare'yma. ⁴⁰ Igwete ga Pedro'ga mbuhurukara'javi ga nupanupamouka mbiara pira apopyra pyvō.

—Tapevhi'iga javi ti Jesusva'ea nouina, ei ga ga pe.

Igwete ga ga mo'ēukari a'ero ga mondovo. ⁴¹ Igwete Pedro'ga hoi judeus'ga moğitahara'ga hugwi. Horyory reki ga hahyva'ea rehe ogwovo. A'reki ga e'i ojohupe: “Tupana'ga e'i reki nhande ve: ‘Pepyry hete pe. Nurā ko pyry pe ikwahavy hahyva'ea Jesus'ga repyga,’ ei Tupana'ga nhande ve,” ei ga. Nurā Pedro'ga ndoryndoryvamo hahyva'ea kwahava ogwovo. ⁴² Nane'yimi ga hoğahoi ojipe'ga mbo'eavo Jesus'ga ko Tupana'ga remimbuhurukara'ga javo. Ojatykahavuhua rokari pe ga hoi. Ojipe'gape'ga nonga pe ga hoi no Jesus Cristo'ga mombe'gwovo ga pe.

6

Seteva'ea opoko Jesus'ga moirūharava'ea

¹ Igwaigwavete ojipe'ga jikogi Jesus'ga rehe onhimongyavo. Aerē ga nnonhi'igayvari reki judeus'ga. Kiroki ga grego ganhi'iga – ga onhi'igahy ga pe – kiroki ga aramaiko ganhi'iga.

—Ga ndoporakakatui aherembirekokwera'ga, ei ga ga pe. Nonondokatui ga orere'yja'ga pe mbatera ma'ema'ērame jipi, ei ga – kiroki ga grego ganhi'iga.

² Igwete Jesus'ga moirūhara'ga dozeve'ga henduvi ganhonhi'igayvara. A'ero ga Jesus'gareheve'ga mbojatykapavi ojipyri. Igwete ga ei ga pe:

—Oreirū, ndoropohiri po ore Tupana'ga nhi'iga mombe'ua hugwi hamo ima'ema'eamo mbatera ga pe hamo, ei ga ga pe. ³ Nurā ti pemo'ē nhandere'yja'ga toma'ema'ē ti ga mbatera ga pe, ei ga. Nanongara'ga ti pemo'ē. Ojipe'ga e'i ga pe: “Ga pyry hete ikwahaheteavo,” ei ga. “Tupana'ga ra'uva ga pojyka hete ga mongokatuaivo,” ei ga ga pe. Nanongara'ga ti pemo'emo'ē ga mongovo seteve'ga, ei dozeve'ga ga pe. Ga pe po ti ore ima'ēukari a'ero nehē imondokatuuka mbatera aherembirekokwera'ga pe nehē. ⁴ Ore po ti oromombe'u

Tupana'ga nhi'iga ojipe'ga pe jipi nehē, ei ga. Oronhi'inhi'i ti ore Tupana'ga pe nehē no, ei dozeve'ga ga pe.

⁵—Kwa, ei jara'ga ga pe. Toromo'ē ti ga a'ero.

Seteve'ga ga ga mo'ēi a'ero. Estēvāova'ea pe ga e'i. A'reki ahe ojiko hete Jesus'ga rehe. Tupana'ga ra'uva ahe pojyka hete ahe rerekokatuavo. Ojipe'ga ga ga mo'ēi no Filip'e'ga, Prócoro'ga, Nicanor'ga, Timom'ga, Pármenas'ga, Nicolau'ga. Antioquiapeva'ero ko Nicolau'ga oko. Onhimongo ga judeuramo okovo ikwehe. ⁶ Seteve'ga ga ga mo'ēi a'ero. Igwete ga ga nderuri Jesus'ga moirūhara'ga pyri. A'ero ga nhi'igi Tupana'ga pe seteve'ga ndepyga. Igwete ga pokogi seteve'ga aka'ga rehe toporavyky ti ga mbatera ma'eamo javo.

⁷ Igwaigwavete Jesus'ga moirūhara'ga imombe'umbe'ui Tupana'ga nhi'iga ojipe'ga pe. Igwaigwavete ga hendukatui ganhi'iga a'ero ojikoga Jesus'ga rehe onhimongyavo Jerusalém me. He'yjuhuve'ga ojiko Jesus'ga rehe no mbatera kwava'ēhara'ga.

Judeusva'ea ruvihavava'ea opyhyguka Estēvāova'ea

⁸ Igwete Tupana'ga imombyryvi Estēvāova'ea pe. Igwete ga ahe mbopopoakarukahetei japovouka ahe ve gamonhimomby'ava'ea gapyteri pe. ⁹ Aerē judeus'ga nduri Estēvāova'ea pyri ahe movahiamo – kiroki ga cidade de Cirenepeve'ga cidade de Alexandriapeve'ga no. Gajatykahava pe ga ei Ipiro'yve'ga apoa. Aerē ga nduri Estēvāova'ea pyri Ciliciapeve'ga gwyrivepe'ga pavēi Asiapeve'ga gwyrivepe'ga pavēi no. Ga ko judeus'ga jitehe. Igwete ga nhi'igayvari Estēvāova'ea pe. ¹⁰ Emo Estēvāova'ea okwaha hete ga nhi'ikwepya. A'reki Tupana'ga ra'uva okwahavuka ga pe. Nurā ga nonhi'igayvara'javi ahe ve. ¹¹ A'ero ga ojipe'ga monhi'igukari ga mo'mbeavouka itambere'ia mondovo ga pe. Nurā ga ei o'mbero: —Orohendu ore Estēvāo'ga ete'varuhua Moisésva'ea pe Tupana'ga pe no, ei ga o'mbero.

¹² Nahā ga ojipe'ga momymomyi. Ga xava'eve'ga momymomyi, judeus'ga mbo'ehera'ga momymomyi no. Nurā ga nduri Estēvāova'ea pyri ahe pyhyga ahe rorogwovo judeus'ga mo'gitahara'ga pyteri pe ahe mo'ama. ¹³ Igwete ga ojipe'ga mo'mbeukari. A'ero ga ei o'mbero:

—Estēvāo'ga ndopigi o'ete'varuhuvavo nhandejatykahavuhua pe jipi – a'ea nhaneramonhava'ea okwava'ē Tupana'ga pe hako, ei ga. Moisésva'ea remimbo'eagwera pe ga ete'varuhui jipi no, ei ga o'mbero. ¹⁴ Orohendu ore ganhi'iga oji'i, ei ga, ahe mombe'urame oji'i – kiroki ahe Nazarépeva'ero oko Jesusva'ea, ei ga. “Jesus'ga po ti omondurunduru nhandejatykahavuhua nehē,” ei Estēvāo'ga oji'i, ei ga o'mbero ga pe. “Jesus'ga po ti nhande mongoukari hajiheva'ea rehe. Ga po ti nianemongoukari nhaneramonhava'ea remimbo'eagwera rehe – kiroki a'ea rehe Moisésva'ea ombo'embo'e nhaneramonhava'ea,” ei Estēvāo'ga oji'i, ei ga o'mbero ga pe.

¹⁵ Kiro judeus'ga mo'gitahara'ga Estēvāova'ea repiahetei oina. Aherova ko Tupana'gapyrive'ga ndova javijitehe ga pe gwendy'javamo.

7

Estēvāova'ea omombe'u Abraāova'ea

¹ Igwete ikwava'ēhara'ga nduvihavuhua'ga ei Estēvāova'ea pe:

—A'iti nde ei poha? ei ga ahe ve.

² Igwete Estēvāova'ea ei ymyahūva'ea mombe'gwombe'gwovo ga pe a'ero:

—Nhiirū, peymyana, pehendu ti nhinhi'iga, ei ahe. Tupana'ga onhimboukwaha gwuvihavuhuhetero, ei ahe. Igwete ga jipiukari nhaneramonhava'ea pe Abraāova'ea pe hako. A'ea rupi ahe ndohoi ve cidade de Harā me. Mesopotāmiapeva'ea gwyrivepe'ga gwyrivepe'ga rui hako, ei ahe. Igwete Tupana'ga jipiukari Abraāova'ea pe. ³ Igwete ga ei ahe ve: “Heregwovo kiro egwyrā hugwi eje'yja'ga ndeja,” ei ga ahe ve. “Ahepiuka ti ji nde ve hajiheve'ga gwyrā nehē. Pevo ti eho,” ei Tupana'ga ahe ve hako, ei Estēvāova'ea imombe'gwovo ga pe.

⁴ —A'ero Abraāova'ea hoi Caldéiapeva'ea gwyrā hugwi a'ero hako. Harā me ahe hoi upa, ei ahe. Ahepo'ria manorame Tupana'ga ahe mbuhurukari kokoty – perope xaju, ei Estēvāova'ea ga pe. ⁵ A'ea rupi Tupana'ga ndopojykaukari'i ve Abraāova'ea pe ahewgwyra. Emo Tupana'ga e'i ahe ve: “Aerēji ti ji imondo avova'ea nde ve ndegwyrāmo nehē nerymmino'ga gwyrāmo nehē no – kiroki ga ndepy'rovove'ga,” ei ga ahe ve, ei ahe. Ahe ra'yre'ymame Tupana'ga ei ahe ve, ei ahe imombe'gwovo judeus'ga mo'gitahara'ga pe.

⁶ —Nahā Tupana'ga ei Abraāova'ea pe no: “Aerēji ti nerymmino'ga hopavi agwa hugwi nehē. A'ero po ti ga nduvi hajiheve'ga gwyrivepe'ga nehē,” ei ga ahe ve, ei ahe. “Pevove'ga po ti ga mboporavykyuhui ojive ojigwaraita ga ndehe nehē ga mbopiro'ye'yma ojihugwi nehē,” ei Tupana'ga. “He'yjuhua rupi quatrocentos kwara rupi po ti ga jigwarajuhui ga ndehe nehē. ⁷ Aerē po ti ji imbohahi ga pe nerymmino'ga ndepyga nehē,” ei ga Abraāova'ea pe. “Aerē po ti nerymmino'ga jivryi ua ji mboheteavo kokoty jitehe nehē,” ei ga ahe ve hako, ei Estēvāova'ea imombe'gwovo ga pe.

⁸—Aerē Tupana'ga ea'javi Abraão'ea pe hako, ei ahe. “Hendukaturame nhinhi'iga ejive po ti nde ikytiukari enhakwanhapira nehē,” ei Tupana'ga. “Ekyti ti eja'yra'ga nakwanha pi'ria no,” ei ga. “Ndera'yra'ga na jitehe tokyti gwa'yra'ga nehē no,” ei Tupana'ga ahe ve, ei ahe. “Nahā ti a'ero,” ei Abraão'ea ga pe, ei Estêvão'ea imombe'gwovo. Aerē Abraão'ea ra'yramo. Isaque ahe ono gwa'yra'ea rehe, ei ahe. Oito okirirē Abraão'ea ikyti ipita'ngiva'ea pi'ria a'ero. Aerē Isaqueva'ea na jitehe okyti gwa'yra'ea Jacóva'ea, ei ahe. Aerē Jacóva'ea ta'yta'y no. Doze ko ahera'yra'ea nhaneremboypya, ei ahe. Igwete Jacóva'ea okytikyti gwa'yra'ea no, ei Estêvão'ea imombe'gwovo ga pe.

Estêvão'ea omombe'u Joséva'ea

⁹⁻¹⁰—Aerē Jacóva'ea ra'yra'ea nhimyrōi oirūva'ea rehe Joséva'ea rehe hako, ei ahe. Nurā ahe Joséva'ea pyhygi ahe mondovo hajiheva'ea pe itambere'ia kwepygauka toporavyky ti ga ga pe javo, ei ahe. Igwete hajiheva'ea Joséva'ea rerohoi a'ero ogwyri pe Egito pe. Pevova'ea Joséva'ea mboporavykyuhui hako. Ahe jigwarairame Joséva'ea rehe Tupana'ga gwereko katu ahe mbopiro'yavo hahya hugwi nhaporemo, ei Estêvão'ea ga pe. Faraóva'ea ko Egitopeva'ea ruvihavuhuro oko hako. Joséva'ea kwahavame Faraóva'ea e'i ahe ve: “Pyry hete ga.” A'ereki Tupana'ga ahe arōuka Faraóva'ea pe, ei Estêvão'ea. Tupana'ga okwahaheteuka mbatera Joséva'ea pe no. Nurā Faraóva'ea ahe mongoi governadorva'ea hako. Igwete ahe ei Joséva'ea pe: “Ji moirū ti ga ndepiakatuavo jigwyripeve'ga. Ehepia katu pa ti nhimbatara ji ve no,” ei ahe Joséva'ea pe hako, ei Estêvão'ea imombe'gwovo.

¹¹—Aerē Egito pe ipapavi aheremitymagwera. Canaãmeva'ea gwyrri pe opa pa aheremitymagwera no, ei ahe. Tiruahū hete ahe ve a'ero. Ndogwerekoa'javi mbatera nhaneramonhava'ea pe Canaã me a'ero, ei Estêvão'ea. ¹²Emo ojipeva'ea omombe'u Joséva'ea ruvava'ea pe Jacóva'ea pe. “Gwerekoga mbatera Egito pe,” ei ahe imombe'gwovo. Nurā Jacóva'ea gwa'yra'ea mondoa'ei pevo peho ti mbatera pyhygauka nhande ve javo. A'ero ahe hoi herua opo'ria pe, ei ahe. ¹³Mominame ahe hoa'javi tipyhy javo. A'ea rupi Joséva'ea jikwahavukari oirūva'ea pe. A'ero Faraóva'ea Joséva'ea re'yjava'ea kwahavi no, ei ahe. ¹⁴Igwete Joséva'ea oirūva'ea mondoa'javi opo'ria pyri gwe'yjava'ea pyri tuhu pa ti ga ji pyri Egito pe javo. He'yi ahere'yjava'ea, setenta e cinco ko ahe, ei Estêvão'ea imombe'gwovo ga pe. ¹⁵Igwete Jacóva'ea hoi Egito pe a'ero. Pevo ahe manoi. Aerē pevo jitehe ahera'yra'ea manoi no nhaneramonhava'ea, ei ahe. ¹⁶Aerē aheryminova'ea ahera'oa rerohoi Canaã me inoga itaruviavuhua kwaruhu pe hako – perope Siquém me Emorva'ea re'yjava'ea gwyragweri pe. Ymya Abraão'ea opyhy pevova'ea yvya Emorva'ea re'yjava'ea hugwi itambere'ia mondovo ahe ve.

Estêvão'ea omombe'umbe'u judeus'ga mogitahara'ga pe. Igwete ahe ei no:

¹⁷—Aerē Jacóva'ea rymyninova'ea nhimohemyhāi hete onhimongyavo Egito pe hako nhaneramonhava'ea, ei ahe. Kiro ihogweri nhaneramonhava'ea hohava apiavo pea hugwi a'ero. A'ereki ymya Tupana'ga omombe'u nhogwenonde Abraão'ea pe ahehoagwama, ei ahe. ¹⁸Ahehoa rupi ojipeva'ea ko oko Egitopeva'ea ruvihavuhuva'ea. Ahe ndokwahavi Joséva'ea. ¹⁹Igwete ahe nhaneramonhava'ea moandyandyi ojigwarajuhavo ahe rehe, ei Estêvão'ea imombe'gwovo. Igwete ahe nhaneramonhava'ea mbopohirukari ahera'yra'ea hugwi ipita'ngiva'ea hugwi ahe momboruka tomano ti penda'yra'ga javo, ei ahe.

Estêvão'ea omombe'u Moisésva'ea

²⁰—A'ea rupi Moisésva'ea ari hako. Ipita'ngiva'ea ikatu'i hete, ei ahe. Três jahya rupi ipita'ngiva'ea ka'mbui opo'ria ronga pype novia. ²¹Emo ahe'yembora ahe nogame mytu'ē me Faraóva'ea ra'yra'ea ahe pojykai ojive ahe rerekokatuavo jira'yra'ga javo ahe ve, ei ahe. ²²Aerē Egitopeva'ea Moisésva'ea mbo'emo'e'i jipi ikwahavuka pa ahe ve. Igwete Moisésva'ea ikwahahetei mbatera mombe'gwovo japokatuavo mbatera, ei ahe.

²³—Aerē he'yi kwara mbatera kwara Moisésva'ea rehe, ei ahe. Igwete ahe ei ovytyeri pe: “Taho ti ji jire'yja'ga ndepiaga israelitas'ga ndepiaga,” ei Moisésva'ea hako, ei ahe. ²⁴Ahe horame Egitopeva'ea rekote'varuhui Moisésva'ea re'yjava'ea rehe. Hepiagame Moisésva'ea hoi gwe'yjava'ea pyri ahe repyga Egitopeva'ea juka, ei ahe. ²⁵A'ereki Moisésva'ea e'i ovytyeri pe: “Jire'yja'ga po okwaha nhiremimbopiro'yagwama Egitopeva'ea hugwi,” ei ahe novia. “E'i po ga ji ve: ‘Moisés'ga pe po ti Tupana'ga nhande mbopiro'yukari Egitopeve'ga hugwi nehē,’ e po ga ji ve,” ei Moisésva'ea novia. Emo Moisésva'ea re'yjava'ea ndokwahavi ve a'ea okovo, ei Estêvão'ea imombe'gwovo ga pe.

²⁶—Ko'emame ohoa'javame Moisésva'ea gwe'yjava'ea repiagi ahe jogwayvarama, ei ahe. Igwete Moisésva'ea hoi tambojogwerekoga katu ga javo novia. “Penhoirū pe novia,” ei ahe. “Maranuhūrame pe jogwayvaruhui naerū?” ei Moisésva'ea gwe'yjava'ea pe, ei ahe. ²⁷Emo ahe – kiroki ahe oko te'varuhu ojipeva'ea pe – ahe Moisésva'ea moanhani ahe mondovo. Igwete ahe ei Moisésva'ea pe: “Nanemongoukaruhui ga oeruvihavamo. Ga nde'i nde

ve: 'Juizramo nde rekoi ga pe tere'e katu ti gandeaporogita pe,' jave'yma nde ve," ei ahe. ²⁸ "Kirame nde Egitopeva'ea jukai oji'i. Kiro nde ji jukapotaruhui no naerü?" ei ahe Moisésva'ea pe, ei ahe. ²⁹ Ahenhi'iga renduvame Moisésva'ea ka'nhymi ahe hugwi ogwovo. Hajiheva'ea gwyrri pe ahe ruvi a'ero Midiã me, ei ahe. Pevo ahe ra'ya'yramo. Dois ahera'yra'va'ea akwaimba'ero, ei Estêvãova'ea imombe'gwovo ga pe.

³⁰ —He'yi kwara quarenta kwara Moisésva'ea ruvame pevo hako, ei ahe. Aerë yvagipeve'ga jipiukari Moisésva'ea pe ongae'yi me vytyruhua ppyvo Sinai ppyvo, ei ahe. I'yya pype ga jipiukari Moisésva'ea pe ikaja pytera pype. ³¹ Hepiagame ahe nhimomby'ai hehe o'ama. "Taho ti jypyvo hepiaga," ei Moisésva'ea, ei ahe. Ohorame ahe henduvi Tupana'ga nhi'iga a'ero, ei ahe.

³² "Jihi ko Tupanamo ako," ei ga.

"Neramonha'ga ji mbohete.

A'reki Abraão'ga ji mbohete.

Isaque'ga ji mbohete.

Jacó'ga ji mbohete," ei Tupana'ga ahe ve, ei ahe.

A'ero Moisésva'ea hyhyipavi o'ama. Ahe opojihu hepiaga okyhyjiavo gwaramo, ei Estêvãova'ea.

³³ —Igwete Tupana'ga ei ahe ve: "Ehekyi epyruhua e'ama avo. A'reki avova'ea yvya ji apojyka jijive ji pyri okovo gwaramo," ei Tupana'ga ahe ve, ei ahe. ³⁴ Igwete ga ei ahe ve no: "Ahepia ji Egitopeve'ga jigwaraja jireheve'ga ndehe. Ahendu ji jijiheve'ga pytuhemahivuhua hahya rerekovo gwaramo," ei ga, ei ahe. "Kiro ji jyvi ga mbopiro'yavo Egitopeve'ga hugwi," ei ga. "Heregwovo kiro a'ero. Torombojivy ti nde Egito pe jitehe nehë," ei Tupana'ga Moisésva'ea pe hako, ei ahe.

Estêvãova'ea omombe'u Moisésva'ea movahïagwera

³⁵ Igwete Estêvãova'ea ei ga pe no:

—Ahere'yjava'ea omovahï a'ero Moisésva'ea hako. "Nanemongoukaruhui ga oreruvihavamo," ei ahe. "Ga nde'i nde ve: 'Juizramo nde rekoi ga pe tere'e katu ti gandeaporogita pe,' jave'yma nde ve," ei ahe Moisésva'ea pe hako, ei ahe. Moisésva'ea jitehe reki Tupana'ga ahe mondoi ahe mongovo aheruvihavamo ahe mbopiro'yharamo Egitopeva'ea hugwi, ei ahe. Tupana'ga omondouka Moisésva'ea pyri yvagipeve'ga – kiroki ga ojipiuka ahe ve i'yya pype ikaja pytera pype. Tupana'ga omondouka ga monhi'iga Moisésva'ea pe. Nahã Tupana'ga Moisésva'ea mondoukari teremopiro'yuka ti eje'yja'ga javo, ei ahe.

³⁶ Igwete Moisésva'ea gwe'yjava'ea rerohoi gwupi Egito hugwi. Ahe oapoapo ahemomhi-momby'ava'ea Egito pe ypiahu pe no Mar Vermelho pe, ei ahe. He'yi kwara rupi quarenta kwara rupi Moisésva'ea ahe monhimomby'ai ongae'yi me po rimba'e, ei Estêvãova'ea imombe'gwovo.

³⁷ —Moisésva'ea jitehe e'i gwe'yjava'ea pe israelitasva'ea pe hako: "Aerë po ti Tupana'ga ojipe'ga mongoi onhi'iga mombe'uharamo pe me nehë. Nhanerymyminoru po ti ga rekoi nehë ji jave'ga nehë," ei Moisésva'ea hako, ei ahe. ³⁸ Moisésva'ea oko nhaneramonhava'ea pyteri pe israelitasva'ea pyteri pe a'ero ahe jogwerekorame ongae'yi me hako. Moisésva'ea oko yvagipeve'ga pyri no – kiroki ga onhi'i ahe ve vytyruhua rehe Sinai rehe, ei ahe. Igwete Tupana'ga imbuhuri onhi'iga ahe ve teremombe'u ti jara'ga pe javo. A'ero Tupana'ga imbuhurukari a'ea nhande ve no. Ganhi'iga ko okoji avuirama, ei Estêvãova'ea ga pe.

³⁹ —Emo Moisésva'ea nhi'iga nhaneramonhava'ea nohendupotari reki, ei ahe. "Xakoyme nhande Moisés'ga rehe," ei nhaneramonhava'ea hako. "Xajivy po nhande Egitopeve'ga gwyrri pe hamo," ei ahe ojohupe novia, ei ahe. ⁴⁰ Igwete Moisésva'ea mbegwerame ua vytyruhua hugwi nhaneramonhava'ea hoi javo Arãova'ea pe Moisésva'ea reki'yra'va'ea pe: "Eapoapo ti ha'angava nhaneremimbohete'hamo togweroho ti ga nhande renonde," ei ahe. "A'reki akoja'ga – kiroki ga nhande reru Egito hugwi ikwehe – mahã po ga kiro naerü Moisés'ga? Oho hete po ga nhande hugwi," ei nhaneramonhava'ea novia, ei ahe. ⁴¹ A'ea rupi nhaneramonhava'ea japoi yuranuhua ra'yra ra'angavuhua a'ero gwemimbohete'hamo. A'ero ahe ijukai mbiara ikwava'ega jupe, ei ahe. Aerë ahe japoi toryya gwembiapopa pe ha'angava pe timbohete ti a'ea javo jupe. ⁴² Nurã Tupana'ga pohiri nhaneramonhava'ea hugwi, ei ahe. "Tombohete tehe ti ga jaytata'ia a'ero. A'reki a'ea ga opota hete gwemimbohete'hamo," ei Tupana'ga, ei Estêvãova'ea imombe'gwovo ga pe. A'ea ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea okwatija hako nhaneramonhava'ea mombe'gwovo hako, ei ahe. Tupana'ga nhi'iga ahe omombe'u ikwatijaramo.

"He'yi kwara rupi quarenta kwara rupi pe ndekoi ongae'yi me.

Ji ve rüi reki pe ijukai mbiara ikwava'ega a'ea rupi," ei Tupana'ga, ei ahe.

⁴³ "Moloque reki pe peroho hyrua pype.

A'ea ko penemimbohete'hamo oko," ei ga.

“Renfā apoa ra'angava jaytata'ia ra'angava pe peroho pejupi penemimbohete Haramo no.

A'ereki a'ea pe peapo timbohete ti a'ea javo,” ei Tupana'ga, ei ahe.

“Nurā ti ji pe mondohetei cidade de Babilônia rehero nehē,” ei Tupana'ga hako. Nahā aherembikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'iga, ei ahe.

Estêvão'a'ea omombe'u onga Tupana'gapeva'ea

⁴⁴ Igwete Estêvão'a'ea ei judeus'ga moġitahara'ga pe no:

—Ongae'yi me nhaneramonhava'ea gwereko tenda tapyjamo Tupana'ga pe hako – a'ea pype Tupana'ga ojipiuka ahe ve. A'ereki Tupana'ga e'i jipe Moisésva'ea pe toapo ti ga javo, ei ahe. “Tahepiuka ti ji nde ve yvagipeva'ea. A'ea javijitehe ti eapo tenda a'ero,” ei Tupana'ga Moisésva'ea pe hako, ei ahe. ⁴⁵ Nhaneramonhava'ea gwereko tenda a'ero. A'ea ahe ra'yrava'ea heruri Josuéva'ea pavēi ipojykrame yvya hajiheva'ea hugwi. A'ereki Tupana'ga omomondo aha hajiheva'ea ahegwya hugwi ahe monhamonhana nhaneramonhava'ea hugwi, ei ahe. Nurā tenda rekoi avo avuirama hako. U ve ahe pyteri pe Daviva'ea ruvame avo, ei ahe. ⁴⁶ Daviva'ea gweaporoġitapyryva gwaramo onhiarōuka Tupana'ga pe. Igwete Daviva'ea ei Tupana'ga pe: “Ta'apo ti onga nde ve. A'ereki nde rehe nhaneremboypya Jacóva'ea ojiko,” ei ahe. ⁴⁷ Daviva'ea ra'yrava'ea ki a'e te oapo onga imohina Tupana'ga pe hako Salomāova'ea, ei Estêvão'a'ea imombe'gwovo.

⁴⁸ —A'erorame tehe nhandervihavuhuhete'ga Tupana'ga nduvi vyakotyve'ga nembipoa pype, ei ahe. Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea omombe'u a'ea ikwatija hako. Nahā Tupana'ga ei:

⁴⁹ “Yvagi pe ji rekoi huvihavuhuro jipi,” ei ga.

“Yvya ko oko tehe ji ve a'ero,” ei ga.

“Marāva'ea pe peapo onga ji ve naerū

topyta ti ga ipype javo?” ei ga.

⁵⁰ “A'ereki jihi te tuhē a'apo pa yvaga yvya no,” ei Tupana'ga nhandepojykaharete'ga hako, ei Estêvão'a'ea.

A'ea Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea omombe'u Tupana'ga nhi'iga ikwatija hako, ei Estêvão'a'ea judeus'ga moġitahara'ga pe.

⁵¹ Igwete Estêvão'a'ea ei ga pe no:

—Napeangarihu pe tuhē naerū, ei ahe. Ndapeapykwapupugihu pe henduvame Tupana'ga nhi'iga. Penamonhava'ea rupi ko pe hoi. Ndapehopotari pe Tupana'ga ra'uva rupi jipi, ei ahe. ⁵² Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea rehe nhaporemo penamonhava'ea jigwarai hako, ei ahe. Igwete penhamonhava'ea ahe jukajukai no – kiroki ahe omombe'u nhogwenonde pyryheteve'ga ruraġwama Jesus'ga ruraġwama, ei ahe. Kiro pe, pepyhyuka Jesus'ga guardas'ga pe ga jukavouka ikwehe, ei ahe. ⁵³ Pe me Tupana'ga ombuhuruka gwemimbo'ea novia ga imondorame ojipyryve'ga pe togweroho ti ga israelitas'ga pe javo. Emo reki pe napehendukatui, ei Estêvão'a'ea imombe'gwovo judeus'ga moġitahara'ga pe.

Ahe ojuka Estêvão'a'ea

⁵⁴ Henduvame Estêvão'a'ea nhi'iga judeus'ga moġitahara'ga nhimboahivuhui ranuhū ahe rehe a'ero. ⁵⁵ Emo Tupana'ga ra'uva opojyka hete Estêvão'a'ea. A'ero ahe rovavuramo hepiakatuavo yvagi pe. Igwete ahe hepiagi Tupana'ga rendy'jahetea. Ahe hepiagi Jesus'ga ama Tupana'ga koty no. ⁵⁶ Igwete Estêvão'a'ea ei:

—Pehepia, ei ahe. Ji ahepia yvaga rovpapytymba'vogipyra, ei ahe. Ahepia ji ga no – kiroki ga Tupana'ga ombuhuruka nhande pyri ikwehe. Pevō ga ami Tupana'ga koty, ei Estêvão'a'ea ga pe.

⁵⁷ Igwete ga hapukajahyahivi ojapykwapypya tihenduvyme ga javo. A'ero ga nhambavi ahe rehe. ⁵⁸ Ga ahe pyhygi ahe rerogwovo ahe momboa cidade hugwi tiapiapi ga javo. Kiroki ga e'i oko te'varuhu Estêvão'a'ea javo – kiro ga hekyi opira i'arimova'ea imondovo inoġa Saulo'ga pyri. A'ero ga ahe apiapi tijuka ga javo. ⁵⁹ Oapirame Estêvão'a'ea nhi'igi Jesus'ga pe opojykaharete'ga pe.

—Jesus, emondo jira'uva ejipyri yvagi pe, ei ahe.

⁶⁰ Igwete ahe ndurugi gwenypp'amo oina onhi'iga mondovo opojykaharete'ga pe.

—Terembojari ti ga ndehe ġandekote'varuhuva'ea jiapiagwera, ei ahe ga pe.

O'erē ahe manoi upa.

8

1-2 Igwete Saulo'ga ei:

—Na ga ga jukai tuhē, ei ga.

Kiro Tupana'gareheve'ga Estêvão'a'ea ra'oa rerohei ityma. Igwete ga jehe'ohetei ahe rehe upa.

Saulova'ea ojigwarai Jesus'gareheva'ea rehe

A'ea rupi tuhē ojipe'ga jigwarai hete Jesus'gareheve'ga ndehe Jerusalém me. Nurā gareheve'ga kwaki'opavi ga hugwi ogwovo Judéiapeve'ga gwyrri pe Samariapeve'ga gwyrri pe no. Jesus'ga moirūhara'ga jate ndohoi upa.

³Oro Saulo'ga, ojigwarajuhu hete ga Jesus'gareheve'ga ndehe. Igwete ga imbojoapiapi ogwovo ganonga pype ga pyhyga akwaimbae'ga kunhangwera'ga no. Igwete ga ga nderohyryrygi ga nderogwovo ga mongiaivo cadeia pype jipi.

Filipeva'ea omombe'u Jesus'ga Samaria pe

⁴Okwaki'opavame ogwovo Jesus'gareheve'ga hogahoi Jesus'ga mombe'gwovo ojipe'ga pe ikwehe. ⁵Igwete Filipe'ga hoi cidade de Samaria pe. Pevō ga Jesus Cristo'ga mombe'umbe'u ga ko Tupana'ga remimbuhurukara'ga javo ga pe. ⁶Igwete ga japojoapi ahemonhimomby'ava'ea gapyteri pe no. Igwete pevove'ga henduvi Filipe'ga nhi'iga hepiaga ahemonhimomby'ava'ea. A'ero ga nhaporemo ga japykahetei ganhi'iga rehe. ⁷Anhaga ohapukajahi opohia gwembipojyakahara'ga hugwi he'yjuhuve'ga hugwi. Filipe'ga omopo'agatu nomyive'ga ipyka'nauhūve'ga no. ⁸A'ero Samariapeve'ga horyory hete a'ea rupi onhimongyavo.

⁹⁻¹⁶Igwete Filipe'ga Jesus Cristo'ga mombe'umbe'ui ga pe.

—Tupana'ga ombuhuruka ga vyva koty nhande pyri, ei ga. Pejikogame ga rehe po ti Tupana'ga pe mongoi ojiheva'ero nehē, ei Filipe'ga ga pe.

Igwete ga heroviari ganhi'iga ojikoga Jesus'ga rehe akwaimbae'ga kunhangwera'ga no. A'ero ga ga mobatizai yhya pyvō Jesus Cristo'gareheve'ero ga ndekoro gwaramo. A'ea rupi Tupana'ga ra'uva nduri ve ga pyri ga nderekovo.

Kiro ipajive'ga na jitehe heroviari Filipe'ga nhi'iga no Simão'ga. Igwete ga nhimobatizaukari Filipe'ga pe. Ymya Simão'ga omonhimomby'a Samariapeve'ga opajia pyvō jipopoaka hete ji javo novia. A'ea rupi ga hopavi Simão'ga nhi'iga rupi a'ero huvihava'ga okoteheve'ga pavēi. E'i tehe ga ga pe: “Agwa'ga ko ipoakaheteve'ga Tupanamō,” e'i tehe ga ga pe. A'ea rupi ga hopavi Simão'ga nhi'iga rupi. Ombokwara'ara'a ga ga monhimomby'avo opajiro gwaramo. Emo kiro hendukaturame Filipe'ga nhi'iga ga gwerovia hete ga onhimobatizauka. Simão'ga ga javijitehe gwerovia no. Igwete ga nhimobatizaukari Filipe'ga pe. A'ero ga reko Filipe'ga pavēi jipi onhimomby'avo hepiaga Filipe'ga japojoapome ahemonhimomby'ava'ea.

Aerē ojipe'ga Samariapeve'ga mombe'ui Jerusalém me.

—Samariapeve'ga gwendu katu kiro Tupana'ga nhi'iga Jesus'ga mombe'ua, ei ga ga pe.

Jesus'ga moirūhara'ga ikwahavame kiro ga ei Pedro'ga pe a'ero:

—Herogwovo kiro Samaria pe ga ndepiaga a'ero. João'ga ti toho nde rupi no, ei ga ga pe.

—Kwa. Oroho ti a'ero nehē, ei Pedro'ga ga pe.

A'ero ga jogwerohoi Samaria pe Jesus'gareheve'ga pyri. Ga ndepiagame Pedro'ga nhi'igi Tupana'ga pe:

—Embuhu kiro eja'uva ga pyri ga nderekokatuavo. A'ereki nduri ve, ei ga Tupana'ga pe.

¹⁷Igwete Pedro'ga pokogi ga ndehe João'ga pavēi. Kiro turi Tupana'ga ra'uva ga pyri ga nderekokatuavo a'ero.

¹⁸Igwete Simão'ga hepiagi no ipajive'ga.

—Nahā, ja'gwy, ei ga. Jesus'ga moirūhara'ga pokogame ga ndehe a'ero Tupana'ga imbuhuri gwa'uva ga pyri imongovo, ei ga.

Igwete ga ei Pedro'ga pe:

—Koro itambere'ia, ei ga. ¹⁹Ji mbopopoaka ti nanongara rehe no, ei ga. Nurā ji pokogame ojipe'ga ndehe po ti Tupana'ga imbuhuri gwa'uva ga pyri nehē, ei ga ga pe novia.

²⁰—Ereho ti nde hahyva'ea ruvihava pype eitambere'ia pavēi nehē, ei Pedro'ga ga pe. A'ereki nde ere'euhu: “Tamondo ti nhiitambere'ia Tupana'ga ra'uva mbuhura kwepyguka,” ereuhu nde, ei ga Simão'ga pe. ²¹Ore Tupana'ga ra'uva mbuhurukarame ko nde oreheve'ea rūi. A'ereki nde ndepy'a te'varuhu Tupana'ga pe, ei Pedro'ga ga pe. ²²Erojiji ti ejeaporoḡitate'varuhua. Enhi'i ti Tupana'ga pe tomombo ti ga nderekote'varuhua nde hugwi nehē, ei ga. ²³A'ereki ji anhimombaragwaha nenhimyrōuhūhetea rehe. Nandepiro'yi nde ete'varuhua hugwi, ei ga Simão'ga pe.

²⁴Igwete ga ei Pedro'ga pe:

—Pehe ti penhi'i Tupana'ga pe ji repyga tanhimondoukaryme ti ga hahyva'ea ruvihava pype penembi'eagwera rupi nehē, ei Simão'ga ga pe.

²⁵Aerē Pedro'ga imombe'ui gwembikwahava pevove'ga pe João'ga pavēi Jesus'ga nhi'iga imombe'gwovo ga pe. A'ero ga jivyri imbojoapiapiavo ogwovo cidades pe Samariapeve'ga gwyrri pe Jesus'ga mombe'gwovo ga pe. Aerē ga vahemi Jerusalém me.

²⁶ A'erē nhandepojykaharete'gapyrive'ga yvagipeve'ga ruri javo Filipe'ga pe:

—Heregwovo ypiahua koty pehe pe – kiroki pehea oho Jerusalém hugwi ongae'yma rupi ogwovo cidade de Gaza pe, ei Tupana'gapyrive'ga ga pe.

²⁷⁻²⁸ A'ero Filipe'ga hoi ogwovo. A'ea ja huvihava'ga hoi pea rupi Etiópiapeve'ga gwyripeve'ga. Oporavyky ga Candacehēa pe jipi – kiroki hēa ganduvihavuhuhēa Etiópiapeve'ga gwyri pe. Gwepia katu ga itambere'ia hēa pe. Uhu na'ē ga Jerusalém me Tupana'ga mboheteavo. Kiro ga hoa'javi pea rupi ojivya ojigwyri pe jitehe Etiópia pe. Igwete ga reni gwyrua pype gwenonhandavuhua pype ogwovo. Ohorame ga nhi'īgi ikwatijara pe oina – kiroki Isaiasva'ea Tupana'ga nhi'īga mombe'uharava'ea okwatija inoga.

²⁹ A'ea ja Filipe'ga hoi pehea rupi ogwovo no. Igwete Tupana'ga ra'uva ei ga pe:
—Heregwovo garyruhua pyri ekovo jypyvo.

³⁰⁻³³ A'ero Filipe'ga hojipei ipyri ogwovo. Igwete Etiópiapeve'ga nhi'inhi'īgi Isaiasva'ea rembikwatijaragwera pe oina – kiroki Tupana'ga okwatijaruka ahe ve hako. Aherembikwatijara e'i:

“Gweroho ga ovelha tijuka javo,” e'i.

“Cordeiro hava monдохogame nonhi'īgi upa,” e'i ikwatijara.

“T'javijitehe ko ga no.

Gweroho ga ga tijuka ga javo,” e'i.

“Gwerohorame ga nonhi'īgi upa,” e'i ikwatijara.

“Ga ga mbotegweterame ojipe'ga ndovavagahivi ga rehe,” e'i.

“Ndahakykwepori ga.

A'ereki ga ga juka vyakotyve'ga hugwi,” e'i aherembikwatijara.

Igwete Etiópiapeve'ga nhi'inhi'īgi jupe oina gwyrua pype. Henduvame ganhi'īga Filipe'ga ei ga pe:

—Erekwaha po nde aheremimombe'ua? ei Filipe'ga onhi'īga mondovo ga pe.

—Avi ahā novīa, ei ga. Marā po ji ikwahavi? A'ereki nimombe'uhavi ji ve, ei ga. Ejiupi ji pyri eina, ei ga Filipe'ga pe.

Igwete Filipe'ga jupiri oina ga pyri a'ero ga rupi ogwovo. ³⁴ Igwete ga ei Filipe'ga pe:

—Ji mbo'e ti a'ea rehe. Ma'ga pe ahe ei ikwatija Tupana'ga nhi'īga mombe'uharava'ea? ei ga. Ojive ahe ei? Mara'ngu po ojipe'ga pe javo? ei Etiópiapeve'ga ga pe.

³⁵ —Jesus'ga pe ahe ei gweroho ga ga jukavo javo, ei Filipe'ga ga pe.

Kiro Filipe'ga Jesus'ga mombe'umbe'ui aherembikwatijara mombe'ukatuavo a'ero ga pe.

³⁶⁻³⁸ Ohorame pea rupi kiro ga vahemi ypiahu'ia pyri. Igwete Etiópiapeve'ga ei:

—Agwa reki yhya, ei ga. Nanhimobatizai po ti nde nehē? ei ga ga pe.

Igwete Etiópiapeve'ga imombigukari gwenonhandavuhua. A'ero ga jogwerojyvi ojogwergwovo y pe. Igwete Filipe'ga ga mobatizai.

³⁹ Ga ērame yhya hugwi nhandepojykaharete'ga ra'uva Filipe'ga rerohojipei. Etiópiapeve'ga ndohepiaga'javi ga a'ero. Igwete ga hoi ogwovo pea rupi gworyvamo Etiópiapeve'ga. ⁴⁰ Kiro Filipe'ga ukwahavi cidade de Azoto pe. A'erē ga imbojoapiapi ogwovo cidades pe Jesus'ga mombe'gwovo ga pe. A'erē ga vahemi cidade de Cesaréia pe.

9

Saulova'ea ojiko reki Jesus'ga rehe

¹ A'ea ja ko Saulo'ga nhimbohovajari Jesus'gareheve'ga ndehe ta'apiti pa ga javo. Igwete ga hoi mbatera kwava'ēhara'ga nduvihavuhu'ga pyri. ² Igwete ga ei ga pe:

—Ekwatija ti enhi'īga mondovouka judeus'ga pe cidade de Damasco pe ji kwahavuka ga pe, ei ga. Aroho ti ji nerembikwatijara a'ero hepiuka ga pe gajatykahava pype tajipoko ti ga nehē, ei Saulo'ga ga pe. A'ero po ti ji ga ndekari pevo nehē – kiroki ga oho Jesus'ga nhi'īga rupi. Ga ndepiagame po ti ji ga pyhyphygukari ga nderurahyavouka avo jitehe Jerusalém me nehē akwaimbae'ga kunhangwera'ga no, ei Saulo'ga ga pe.

—Kwa. Takwatija ti ji nde mombe'gwovo ga pe, ei kwava'ēhara'ga nduvihavuhu'ga ga pe.

Igwete ga ikwatijari Saulo'ga pe imondovo togweroho ti ga a'ea javo.

³ Igwete Saulo'ga hoi pea rupi okovo. Ga vahēgwerīrame Damasco pe kotihī hendy'javuhuva'ea uhu ga pyri yvaga hugwi. Hendy'javuhuva'ea pyteri pe ga reko'i a'ero.

⁴ A'ea ga mombori vyvo ga no'ga. Igwete ga henduvi ganhi'īga.

—Saulo, Saulo! ei ga ga pe. Maraname nde imbohahyukaruhui ji ve?

⁵ —Manamo pe naerū? ei Saulo'ga ga pe.

—Ji ko Jesus, ei nhandepojykaharete'ga ga pe. Ji ve nde erembohahyukaruhu. ⁶ Emo ji a'e nde ve kiro: Epo'ā egwovo cidade pe, ei ga Saulo'ga pe. Pevove'ga po ti omombe'u nde ve nderekoagwama nehē, ei Jesus'ga ga pe.

⁷ Saulo'garupive'ga nonhi'igi o'ama. A'ereki ga gwenduvipe ojipe'ga nhi'iga. Emo ga ndohepiagi ga. ⁸ Igwete Saulo'ga po'ami. Kiro ga ma'ei novia, emo ga ndahehai reki. Igwete ga ga popyhygi ga rerogwovo Damasco pe. ⁹ Trêš ga gwehae'yama rerokiri. Ndo'ui ga mbatera. Ndoy'ui ga no. Onhi'inhi'i ga Tupana'ga pe a'ero.

¹⁰ A'ea ja Ananias'ga rekoi Damasco pe. Pevo ga ruvi Jesus'gareheva'ero. Igwete Jesus'ga jipiukari ga pe.

—Ananias, ei ga ga pe.

—Gara? ei ga.

¹¹ —Heregwovo pea rupi kirogwe – kiroki pehea pe ga e'i Direita, ei Jesus'ga ga pe. Peho ti Judas'ga ronga pe Saulo'ga reka – kiroki ga cidade de Tarsopeve'ga. Kiro ga nhi'igi Tupana'ga pe, ei Jesus'ga. ¹² Orohepiuka ji nde ga pe ko. A'ero ga hepiagi nderurağwama ojipyri, ei ga. Igwete nde pokogi ga rehe ga mboheakwakatuavo. Nahâ ti eho ga pyri a'ero, ei ga Ananias'ga pe.

¹³ Igwete Ananias'ga ei:

—Po ahe ndohoi Saulo'ga pyri hamo, ei ga. He'yive'ga omombe'u gareaporoğita ji ve oji'i. Oko te'varuhu ga ndereheve'ga pe Jerusalém me heaji'i, ei ga Jesus'ga pe. ¹⁴ Kiro ikwava'ehara'ga nduvihava'ga ga mbuhuri avo ore pyri topyhy ti ga ga javo – kiroki ga onhi'inhi'i nde ve jipi. Ore pyhy pota ga a'ero tomongi ga cadeia pype javo, ei Ananias'ga Jesus'ga pe.

¹⁵ Emo Jesus'ga e'i ga pe:

—Eho jate ti akoga'ga pyri. A'ereki ji anhimoirũuka ga pe kiro, ei Jesus'ga ga pe. Ji mombe'u po ti ga judeus'garũive'ga pe ganduvihava'ga pe nehê israelitas'ga pe nehê no, ei ga Ananias'ga pe. ¹⁶ Jihî ti tahepiuka hahyağwama ga pe, ei ga. Nhiarõe'yve'ga po ti okwahavuka hahya'ea ga pe ga ji mombe'urame ga pe nehê. Emo po ti ga onhimomirana jupe nehê tamombe'u tuhê ti Jesus'ga ga pe javo nehê, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁷ A'ero Ananias'ga hoi ogwovo Judas'ga ronga pe okiavo Saulo'ga pyri. Saulo'ga onhi'inhi'i Tupana'ga pe. Igwete Ananias'ga pokogi ga rehe. Igwete Ananias'ga ei ga pe:

—Nhiirũ, ei ga Saulo'ga pe. Nhandepojkarete'ga – gaha ojipiuka nde ve pea rupi nde rurame Jesus'ga – kiro ga ji mbuhurukari nde pyri teremboheakwa katu ti ga javo ji ve, ei ga. Terepojyauka ga jira'uva pe javo ga ji mbuhurukari nde pyri kiro, ei ga Saulo'ga pe.

¹⁸ Kotihî indurugi Saulo'ga reakwara hugwi pira pea'java'ea. A'ero ga hepiakatuajavi. Kirê Saulo'ga nhimobatizaukari Jesus'gareheva'ero. ¹⁹ I'urame mbatera ga pytupoakaramo.

Saulova'ea omombe'u Jesus'ga Damasco pe

Igwete Saulo'ga pytaahi'vi Jesus'gareheve'ga pyri Damasco pe. ²⁰ Nambegwei ga ogwovo judeus'ga jatykahai pe Jesus'ga mombe'gwovo ga pe.

—Jesus Cristo'ga ko Tupana'ga ra'yramo tuhê oko, ei ga ga pe.

²¹ Ganhi'iga renduvame ga nhimomby'apavi. Igwete ga ei ojohupe:

—Marâ naerũ? Saulo'ga oko te'varuhu hete ga pe Jerusalém me heikwehe – kiroki ga onhi'i Jesus'ga pe jipi, ei ga. Aerê ga ruruhui kokoty tapyhy ti ga nderogwovo ikwava'ehara'ga nduvihava'ga pyri javo. Agwa'ga ko ga rui naerũ? ei ga ojohupe.

—Ki ga tuhê reki a'ea, ei ga.

Onhimomby'a hete ga a'ero Saulo'ga nhi'iga renduva Jesus'ga mombe'urame.

²² Igwete Saulo'ga ega'ei ga pe:

—A'iti tuhê Jesus'ga ko Cristoramo oko Tupana'ga remimbuhurukaramo, ei Saulo'ga ga pe.

Igwaigwavete Saulo'ga heroviarukari ga pe Jesus'ga mombe'urame ga pe. Henduvame garemimbo'ekatua judeus'ga nonhi'iga'javi ga pe a'ero Damascopewe'ga.

²³ He'yi Saulo'ga kiri. Aerê judeus'ga jatykaî marâ po ti nhande ga jukai javo ojohupe novia. ²⁴ Igwete ga ami jurukwara pyri – perope jupihavuhua oatima cidade – jurukwara pyri ga ami arimo ppytunimo tipyhy ti Saulo'ga jukavo javo novia. Emo Saulo'ga okwaha ganhi'iga. ²⁵ Nurâ garemimbo'ehara'ga ga rerohoi ppytunimo ga rerojiupia jupihavuhua rehe. Igwete ga ga mbo'avi pandyrhuhua pype ga mbojyva mytu'ê me ga mondovo ga moka'nhyama ga hugwi.

Saulova'ea ojivy Jerusalém me

²⁶ Aerê Saulo'ga jivyri Jerusalém me. A'ero ga hopotari Jesus'gareheve'ga pyri ga nderekovo. Emo ga okyhyji pa ga hugwi. A'ereki ga ndogweroviari Saulo'ga jikoga Jesus'ga rehe. ²⁷ Nurâ Barnabé'ga ga rerohoi Jesus'ga moirũhara'ga pyri ovavagahiva ga rehe ga mombe'ukatuavo ga pe. Igwete Barnabé'ga ei ga pe:

—Nhandepojkarete'ga ojipiuka Saulo'ga pe pehea rupi ga horame heikwehe, ei ga ga pe. Igwete Jesus'ga nhi'igi ga pe, ei ga. A'ero Saulo'ga jikogi ga rehe ga

mombe'gwombe'gwovo ojipe'ga pojihuve'yma Damasco pe heikwehe, ei Barnabé'ga ga momba'gwovo ga pe.

²⁸ A'ero Saulo'ga pytai Jesus'gareheve'ga pyri ogwoogwovo ga ndupi Jerusalém rupi. Igwete ga nhandepojkaharete'ga momba'ui Jesus'ga momba'ui Jerusalémmeve'ga pojihuve'yma. ²⁹ Igwete Saulo'ga nhi'igayvari judeus'ga pe – kiroki ga grego ganhi'iga. Ga Jesus'ga momba'urame ga pe ga ga jukapotari novia. ³⁰ Jesus'gareheve'ga ikwahavame Saulo'ga rerohoi ga hugwi cidade de Cesaréia pe. A'ea hugwi ga ga mondoi cidade de Tarso pe.

³¹ Kiré ojipe'ga nombahyukara'javi Jesus'gareheve'ga pe a'ero Judéiapeve'ga gwyrri pe Galiléiapeve'ga gwyrri pe no Samariapeve'ga gwyrri pe no. Igwaigwavete ga jikohetei Jesus'ga rehe a'ero imondovo imohina ga rehe. Tupana'ga ra'uva ga pokopoko jipi. A'ero igwaigwavete ga ojipe'ga mbojikogukari Jesus'ga rehe.

Pedrova'ea omombi Enéiasva'ea ka'nauhūa

³² Aeré Pedro'ga imbojopiapi ogwovo cidades pe. Aeré ga vahemi cidade de Lida pe ogwovo Jesus'gareheve'ga pyri. ³³ Pevo ga nomyive'ga repiagi gakupeupava rehe Enéias'ga. Oito kwara gamynhe'yma rehe. ³⁴ Igwete Pedro'ga ga repiagi javo ga pe.

—Enéias, Jesus Cristo'ga omombi kiro neka'nauhūa nde hugwi, ei ga. Epo'ā ti herekokat-uavo ekupeupava, ei Pedro'ga ga pe.

³⁵ Kotihī Enéias'ga po'ami a'ero. Igwete ga nhaporemo ga nduri ga repiagi Lidapeve'ga nhumeve'ga no. Sarona ei ga nhuhūa pe. Ga repiagame ga jikopavi Jesus'ga rehe a'ero.

Pedrova'ea ombogwera Tabitava'ea

³⁶ A'ea rupi Tabitahēa rui cidade de Jope pe. Igwete hēa tetirūaramo upa. Hēa ko Jesus'garehevehēa. Dorcas ko hēarera Gréciapeve'ga nhi'igimo. Gwereco katu katu hēa ojipe'ga jipi. Ombatera hēa omondomondo imbatere'yve'ga pe jipi. ³⁷ Igwete hēa tetirūaramo. A'ero hēa manoi hete upa. Igwete hēapavēive'ga ipyhei hēara'oa herojiupia onga jo'ari pe ino'ga. ³⁸ Igwete Jesus'gareheve'ga mokonha'ga mondoukari Pedro'ga pyri. A'reki ga okwaha garuva cidade de Lida pe – a'ea ojopyri u cidade de Jope pavēi. Igwete ga ga mondoukari Pedro'ga pyri tuhu ti ga kotihī javo.

³⁹ A'ero Pedro'ga ruri ga ndupi. Ga vahemame ga ga rerojiupiri onga jo'ari pe. Igwete aherembirekokwera'ga Pedro'ga atimani o'ama ojehe'gwovo Tabitahēa rehe omano ahe ore hugwi javo. Igwete ga hepiukari opira ga pe hēarembiapoagwera i'arimova'ea igwyriva'ea no. A'ea hēa omboja ga pe jipi okorame ga pavēi. ⁴⁰ Igwete Pedro'ga ga mo'embavi ga mondovo okia hugwi. A'ero ga renypy'andurugi onhi'iga Tupana'ga pe. Igwete ga ami ojirovaga hēara'oa pe.

—Tabita, epo'ā, ei ga hēa pe.

Kiro hēa ma'ēi a'ero. Pedro'ga repiagame hēa vyri oina. ⁴¹ Igwete ga hēa popyhygi hēa mopo'ama. A'ero ga Jesus'gareheve'ga mbuhurukara'javi ojipyri aherembirekokwera'ga jara'ga no. Igwete ga hēa repiukari ga pe.

⁴² Aeré ga imonhimoanhabavi imombe'gwovo Jopepeve'ga pe. Ikwahavame he'yive'ga jikogi Jesus'ga rehe a'ero. ⁴³ Igwete Pedro'ga pytai Jope pe Simão'ga ronga pe upa. Simão'ga ko mbiara pira apoharamo oko.

10

Cornéliova'ea ombuhuruka Pedrova'ea gwonga pe

¹ A'ea rupi Cornélio'ga rekoi cidade de Cesaréia pe. A'reki ga pevo u soldados'ga nduvihavamo. Soldados'ga ko romanos'ga Itáliapeve'ga gwyrrahugwive'ga onhimongyavo.

² Cornélio'ga ojiko Tupana'ga rehe ga mboheteavo jipi gwongapypeve'ga pavēi. He'yi ga omondomondo itambere'ia judeus'ga pe imbatere'yve'ga pe. Onhi'inhi'i ga Tupana'ga pe jipi. ³ Kiro ga rekoi onhi'iga Tupana'ga pe. Ka'aru trēs horas rupi Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga jipiukari Cornélio'ga pe. Kiro ga ruri javo ga pe.

—Cornélio, ei ga ga pe.

⁴ Ga repiagame Cornélio'ga kyhyjihetei a'ero.

—Gara? ei ga ga pe.

—Tupana'ga gwendu nenhi'iga ojive, ei Tupana'gapyrive'ga ga pe. Gwepia ga neremimondoa imbatere'yve'ga pe a'ea ko pyry hete javo. Nurā ga ji mbuhuri nde pyri, ei ga. ⁵ Kiro ji ei nde ve a'ero: Emondo ti ejipyri'ga kiro Jope pe Simão Pedro'ga reruruka. ⁶ Mbiara pira apohara'ga ronga pe ga rui Simão'ga ronga pe. Ypiahua koty ko tuvi garonga, ei ga Cornélio'ga pe.

⁷ Onhi'imbavirē ga pe Tupana'gapyrive'ga hoi ga hugwi. A'ero Cornélio'ga mokonha'ga mbuhurukari ojipyri – kiroki ga oporavyky ga pe garonga pype. Soldado'ga ga ombuhuruka no – kiroki ga gapyrituhēve'ga. Soldado'ga ga javijitehe ojiko Tupana'ga rehe no.

⁸ Igwete Cornélio'ga ға mbuhurukari ojipyri imombe'gwovo ға pe Tupana'gapyrive'ga nhi'iga ojive. Igwete ga ga mondoi Jope pe Pedro'ga reruruka.

⁹ Ko'emame ға vahemi Jope koty. A'ea ja ko Pedro'ga jupiri onga arimo iperehuva'ea arimo. Ahaji katu ga hoi tanhi'ī Tupana'ga pe javo. ¹⁰⁻¹¹ A'ero ty'ara ga jukai. Ga imboavujikwerame mbatera ga pe ga hepiagi yvagipeva'ea. A'ereki Tupana'ga gwepiuka ga pe yvaga rovapytymba'vogipyra. Kiro hyruhua ijyvi ga pyri ta'apynhapira'javuhuva'ea. Quatro ko ipyhykava imbojyhava. ¹² Gwereco paravuhu mbatera ipype onhimongyavo ipyva'ea hyryryva'ea ipepova'ea. ¹³ Igwete Tupana'ga ei ga pe:

—Pedro. Here ijukavo i'gwovo, ei ga ga pe novīa.

¹⁴ —Avi ahā, ei Pedro'ga. Ji nda'uangavi tuhē mbatete'varuhua, ei ga ga pe.

¹⁵ Igwete Tupana'ga ea'javi ga pe:

—Jihi a'e pyry jupe. Ite'varuhu terei jupe a'ero, ei ga Pedro'ga pe.

¹⁶ Três vezes ga ea'jaa'javi hepiuka Pedro'ga pe. Aerē hyrua jivrya'javi ogwovo yvagi pe jitehe.

¹⁷ Igwete Pedro'ga ei oyvyteri pe:

—Gara rehe Tupana'ga hepiukaruhui nanongara ji ve naerū? ei ga. Gara rehe ga ji mbo'e pota a'ea pyvō? ei ga ikwahave'yma.

Ga japyakarama a'ea rehe kiro Cornélio'gahugwive'ğa ami jupihava pyri jurukwari pe. A'ereki pevove'ğa omombe'u Simão'ga ronga ga pe. Kiro ға ami jurukwari pe a'ero.

¹⁸ Igwete ға nhi'iga mondoi ipypeve'ga pe:

—Agwa Simão Pedro'ga ruvi?

—Agwa ko ga ruvi, ei ға ға pe.

¹⁹ A'ea ja Pedro'ga japyakai hepiagipyra rehe onga arimo oina. Igwete Tupana'ga ra'uva ei ga pe:

—Uhu kiro trêsve'ğa nde reka, e'i. ²⁰ Here ejyva ға pyri a'ero, e'i. Eho tuhē ti ға ndupi ipojihuve'yma. A'ereki jihi amondouka ға nde pyri, e'i Pedro'ga pe.

²¹ A'ero Pedro'ga jyvi Cornélio'gahugwive'ğa pyri javo ға pe.

—Jihi pe ji reka pejikovo, ei ga. Gara rehe pe nduri ji pyri a'ero? ei ga ға pe.

²² —Cornélio'ga ko ore mbuhuruka nde pyri soldados'ğa nduvihava'ga, ei ға ga pe. Oko katu ko ga jipi. Tupana'ga rehe ga jikogi ga mboheteavo, ei ға. Judeus'ğa nhaporemō e'i ga pe: “Pyry hete,” ei ға Pedro'ga pe. Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga uhu ga pyri heaji'i, ei ға. Igwete ga ei Cornélio'ga pe: “Emondouka ti ға Pedro'ga reruruka ejipyri terehendu ti ganhi'iga,” ei Tupana'gapyrive'ga ga pe heaji'i, ei ға. Nurā ore ruri kiro nde pyri javo nde ve, ei ға Pedro'ga pe imombe'gwovo.

²³ A'ero Pedro'ga ға mbuhuri onga pype ға mongiavo ojipyri.

Ypyhajive Pedro'ga ei ға pe:

—Xaho kiro ga pyri Cesaréia pe a'ero, ei ga ға pe.

Igwete ға hoi. Jesus'gareheve'ga oho Pedro'ga ndupi no Jopepeve'ga. ²⁴ Ko'emame ға vahemi Cesaréia pe. Cornélio'ga ombojatyka pa gwe'yja'ğa noğa ғаahā no – kiroki ға ga pavēi ojikoty'a. Garonga pe ға ndekoi Pedro'ga mboha'uva a'ero upa. ²⁵ Pedro'ga vahemame Cornélio'ga ga repenhani gwenypy'anduruga ga pyri tambohete ga javo novīa. ²⁶ Emo Pedro'ga ga mopo'ā.

—Tanhimbohetei, ei ga. A'ereki jihi ko vyvyakotyva'ea pe javijitehe, ei Pedro'ga ga pe.

²⁷ Onhi'igame ga pe Pedro'ga reki garonga pype ғajatyka repiaga. ²⁸ Igwete Pedro'ga ei ға pe:

—Judeus'garūiva'ero ko pe peko novīa. Pe atyvi ko ji rekoi judeuramo novīa, ei ga. Pekwaha reki pe oreramonhava'ea nhi'iga ore ve jipi tapehoi judeus'garūive'ğa pyri javo. “Tapejihe'ari tuhē ti ға ndehe,” ei ahe, ei Pedro'ga. Emo Tupana'ga okwahavuka ji ve gweaporoğita a'ea rehe oji'i, ei ga ga pe. “Ite'varuhu terei jara'ға pe,” ei Tupana'ga ji ve oji'i, ei ga. ²⁹ Nurā ji ndapojihuvi jijoā pe pyri pendeheve'ға erame ji ve oji'i, ei ga. Kiro ji ei pe me a'ero: Gara rehe pe ji mbuhurukari kokoty a'ero? ei Pedro'ga ға pe.

³⁰ Igwete Cornélio'ga ei ga pe:

—Tamombe'u ti nde ve a'ero, ei ga. Três kiro ji kiri ga jipiukarirē ji ve, ei ga. Ka'aru três horas rupi ji nhi'igi Tupana'ga pe avo nhironga pe oji'i. A'ero gapyrive'ga yvagipeve'ga jipiukari ji ve. Hendy'ja hete gapira, ei ga Pedro'ga pe. ³¹ “Cornélio,” ei ga ji ve, ei ga. “Tupana'ga gwendu nenhi'iga. Gwepia ga neremimondoagwera imbatere'yve'ға pe,” ei ga ji ve, ei Cornélio'ga Tupana'gapyrive'ga nhi'iga mombe'gwovo. ³² “Emondo ti ға Jope pe a'ero Simão Pedro'ga reruruka ejipyri,” ei ga ji ve. “Mbiara pira apohara'ға ronga pe ga ruvi Simão'ga ronga pe. Ypiahua koty ko garonga ruvi,” ei ga, ei Cornélio'ga imombe'gwovo. ³³ Kotihī ji ға mondoukari nde pyri a'ero, ei ga Pedro'ga pe. Pyry hete a'ero nde ruri avo. Igwete ore jatypavavi kiro Tupana'ga rovai pyteri pe orokovo. Torohendu pa ti Tupana'ga remimombe'ua nde ve, ei ga Pedro'ga pe.

Pedrova'ea omombe'u Jesus'ga Cornéliova'ea pe

³⁴ Igwete Pedro'ga ei Cornélio'ga pe:

—Kirogwe ji ikwahahetei, ei ga. Judeus'ga ndehe jate rūi Tupana'ga reko. Oko pa ga judeus'garūive'ga ndehe no. A'ereki ga ojo'ja ga pe. ³⁵ Gagwryi pe nhaporemō Tupana'ga oko ga ndehe ga jikogame ga rehe okokatuavo, ei Pedro'ga ga pe.

³⁶ —Tupana'ga omondouka onhi'iga israelitas'ga pe ikwehe, ei ga. A'ereki Jesus Cristo'ga omanoro gwaramo Tupana'ga rerekokatuukari nhande ve. A'ereki Jesus'ga nhandepo-
jykaharetero oko, ei Pedro'ga ga pe. Pekwaha pe a'ea, ei ga imombe'gwovo Cornélio'ga pe. ³⁷ João Batistava'ea e'i na'ē ga pe: “Peko ti Tupana'ga nhi'iga rupi,” ei ahe, ei ga. Ga ndekorame hupi ahe ga mobatizai ikwehe, ei Pedro'ga ga pe. Aerē ga Jesus'ga mombe'ui Galiléiapeve'ga gwryi pe na'ē. A'ero Judéiapeve'ga gwryi pe nhaporemō ga ga mombe'umbe'ui, ei ga ga pe. Pekwaha pe Jesus'ga mombe'ua jipi. ³⁸ Pekwaha pe Jesus'ga reaporogita no Nazarépeve'ga reaporogita, ei ga. A'ereki Tupana'ga opojoykauka ga gwa'uva pe ga mbopopoaka ikwehe. Nurā Jesus'ga rekokatukati ogwovo gapyteri pe, ei ga. Diabo'ga ga pojoykaramē Jesus'ga ga pe'ai ga hugwi. A'ereki Tupana'ga Jesus'ga poko ga rerekovo, ei Pedro'ga ga pe.

³⁹ —Orohepia pa ore Jesus'ga reaporogita Jerusalém me Israelpeve'ga gwryi pe nhaporemō. Igwete ore imombe'ui orerembiepiagawera no, ei ga. Ojuka reki ga Jesus'ga kutuga ga mo'ama yva rehe. ⁴⁰ Emo mokōi ga kirirē Tupana'ga ga mbogwera ga repiuka orerovaki, ei ga. ⁴¹ Jara'ga pe – kiroki ga ndojikogi ga rehe – ga pe ga ndohepiukari ga, ei ga. Ore ve jate ga gwepiuka. A'ereki Tupana'ga ore mo'ē jipe tomombe'u ti ga Jesus'ga javo. Igwete ore i'ui mbatera ga pavēi ga kweravirē, ei ga Cornélio'ga pe imombe'gwovo.

⁴² —Jesus'ga e'i ore ve ikwehe: “Jihi po ti a'e gandeaporogita pe mbapava koty nehē omanove'ga okojive'ga no,” ei ga. “A'ereki Tupana'ga e'i ji ve a'ea rehe hako,” ei Jesus'ga, ei ga. “Ji mombe'umbe'u ti ojipe'ga pe a'ero nehē,” ei ga ore ve ikwehe, ei Pedro'ga ga pe.

⁴³ —Jesus'ga jitehe Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea nhaporemō omombe'u nhogwenonde ga kwatija po raka'e, ei Pedro'ga. Igwete ahe ei: “Ga jikogame ga rehe po ti Tupana'ga imombori gandekote varuhua ga hugwi nehē ga manoro gwaramo ga ndepyga nehē,” ei ahe Jesus'ga mombe'gwovo po raka'e, ei ga Cornélio'ga pe imombe'gwovo.

Tupana'ga ra'uva uhu Cornéliova'ea pyri

⁴⁴ Pedro'ga nhi'igame ga pe Tupana'ga ra'uva ruri ga pyri nhaporemō ga pojoykavo – kiroki ga gwendu Jesus'ga mombe'ua. ⁴⁵⁻⁴⁶ Kiro ganhi'iga aherembikwahave'yva'ea a'ero. Igwete ga Tupana'ga mbohetehepei upa. Henduvame ganhi'iga judeus'ga nhimomby'ai a'ero – kiroki ga uhu Pedro'ga rupi Jesus'gareheve'ga.

—Iii! Judeus'garūive'ga pyri vehevi Tupana'ga omondo gwa'uva ga pojoykavouka no! ei ga ojohupe.

Igwete Pedro'ga ei ga pe:

⁴⁷ —Nhande pyri na'ē ko Tupana'ga ra'uva uhu ikwehe. Kiro gara'uva ruri ga pyri na jitehe no, ei Pedro'ga. Timobatiza ti ga yhya pyvō a'ero, ei ga ga pe.

⁴⁸ A'ero Pedro'ga ga mobatizaukari ga ndekoro gwaramo Jesus Cristo'gareheve'a'ero. Igwete ga ei Pedro'ga pe:

—Pepytaahi'vi ti ore pyri.

A'ero ga pytai ga pyri upa.

11

Pedrova'ea omombe'u pa Jerusalémmeva'ea pe

¹ Aerē ojipe'ga ga mombe'ui javo Judéiapeve'ga gwryi pe.

—Judeus'garūive'ga gwendu katu kiro Tupana'ga nhi'iga no, ei ga ga mombe'gwovo.

Jesus'ga moirūhara'ga pe ga imombe'ui jara'ga pe no Jesus'gareheve'ga pe. ² Aerē Pedro'ga jivyri ua Jerusalém me. A'ero judeus'ga nhi'igayvari ga pe Jesus'gareheve'ga.

³ —Maranuhū nde houhui judeus'garūive'ga pyri i'gwovo ga pavēi? ei ga ga pe. Judeus'ga ndojihe'ari te ga ndehe, ei ga Pedro'ga pe.

⁴ Igwete Pedro'ga ei ga pe.

—Tamombe'u pa ti kiro pe me. ⁵ Jihi ko ako na'ē Jope pe nhinhi'iga Tupana'ga pe ikwehe, ei ga. A'ero ji hepiagi yvagipeva'ea. A'ereki Tupana'ga gwepiuka ji ve hyrua tapy'ynhapira'javuhuva'ea, ei ga ga pe. Yvaga hugwi ijyvi ua. Quatro ko ipyhykava imbojyhava. Igwete ijyvi ua opiga ji ypyvo, ei ga. ⁶ Hepiakaturame ji hepiagi ipype ipyva'ea onharōva'ea hyryryva'ea. Ipepova'ea ji ahepia no, ei ga. ⁷ Igwete ji henduvi Tupana'ga nhi'iga jijive. “Pedro,” ei ga. “Here ijukavo i'gwovo,” ei ga ji ve, ei ga. ⁸ “Avi ahā,” a'e ji. “Mbatete'varuhua ndokiangavi jijuru pe,” a'e ji ga pe. ⁹ Emo ga ea'javi ji ve yvaga hugwi: “Jihi a'e pyry jupe. Ite'varuhu terei jupe a'ero,” ei ga ji ve, ei Pedro'ga. ¹⁰ Trēs vezes

ga ea'jaa'javi hepiuka ji ve. Kirē hyrua jivyra'javi ogwovo yvagi pe jitehe ikwehe, ei ga imombe'gwovo ġa pe.

¹¹ —Nanime trēsve'ġa nduri ji pyri onga pe – perope aju. Cornélio'ġa ombuhuruka ġa ji pyri Cesaréia hugwi ikwehe, ei ga. ¹² Igwete Tupana'ġa ra'uva ei ji ve: “Eho tuhē ti ġa ndupi ipojihuve'yma,” e'i ji ve, ei ga. Agwa'ġa ji aroho ji rupi a'ero Jope hugwi ikwehe. Seis ko ġa Jesus'gareheve'ġa, ei Pedro'ġa ġa pe. Aerē ore vahemi Cornélio'ġa rongpa pe a'ero. ¹³ Igwete ga imombe'ui ore ve: “Tupana'gapyrive'ġa uhu ji pyri o'ama nhironga pe oji'i,” ei Cornélio'ġa, ei ga. “Igwete ga ei ji ve: ‘Emondouka ti ġa Jope pe Simão Pedro'ġa reruruka ejipyri,’ ei Tupana'gapyrive'ġa ji ve,” ei ga. ¹⁴ “‘Gareximombe'ua rendukaturo ġwaramo po ti pe hoi yvagi pe a'ero nehē nerongapeve'ġa pavēi nehē no,’ ei Tupana'gapyrive'ġa ji ve,” ei Cornélio'ġa.

Pedro'ġa omombe'u pa Cornélio'ġa nhi'igagwera ojive. Igwete Pedro'ġa ei ġa pe no:

¹⁵ —Aerogwe ji Jesus'ġa mombe'ui ġa pe. A'ero Tupana'ġa ra'uva ruripei ġa pyri ġa pojykavo, ei Pedro'ġa. Pehepia ko gara'uva ruri nhande pyri ikwehe. Akoja javijithe kiro turi ġa pyri nohō, ei ga ġa pe. ¹⁶ A'ea rupi ji ikwahava'javi reki Jesus'ġa nhi'igagwera, ei Pedro'ġa. A'reki ga e'i ikwehe: “João Batista'ġa oko ġa pavēi ġa mobatizavo yhya pyvō. Emo po ti Tupana'ġa oko pe pavēi nehē imondovouka gwa'uva pe pyri pe pojykauka nehē,” ei Jesus'ġa ikwehe, ei ga. ¹⁷ Tupana'ġa ombuhuruka gwa'uva nhande pe nhande jikogame nhandepojkarete'ġa rehe Jesus Cristo'ġa rehe. A'ea jitehe ga omondo kiro judeus'ġarūive'ġa pe nohō, ei ga. Tupana'ġa imondopotarame ġa pe ji namovahi ga a'ero, ei Pedro'ġa ġa pe.

¹⁸ Henduvame Pedro'ġa nhi'igā ġa ndogwayvara'javi ga a'ero. Igwete ġa Tupana'ġa mbohetei pyry hete ga javo.

—Judeus'ġarūive'ġa vehevi Tupana'ġa ombopohiruka gandekote'varuhua hugwi ġa mboheaporoġitapyahuavo, ei ġa ogwovo.

Antioquiapeve'ea ojiko Jesus'ġa rehe

¹⁹ Estēvāova'ea jukarame judeus'ġa ojigwarajuhu Jesus'gareheve'ġa ndehe. Nurā Jesus'gareheve'ġa kwaki'oki'oi a'ero ga hugwi ogwovo. Jara'ġa oho Feníciapeve'ġa gwyrri pe. Jara'ġa oho ypa'ouhū me Chipre pe okovo. Jara'ġa oho cidade de Antioquia pe. A'ero ġa Jesus'ġa mombe'umbe'ui ġa pe. Judeus'ġa pe jate reki ġa Jesus'ġa mombe'ui. ²⁰ Emo jara'ġa Chiprepeve'ġa cidade de Cirenepeve'ġa pavēi ohorame Antioquia pe Jesus'ġa mombe'umbe'ui judeus'ġarūive'ġa pe. ²¹ Tupana'ġa ġa moirū ġa nderekovo. A'ero Antioquiapeve'ġa hendukatui ġanhi'igā. Igwete he'yjuhuve'ġa jikogi opojkarete'ġa rehe Jesus'ġa rehe onhimongyavo.

²² Aerē ojipe'ġa hoi Jerusalém me ġa mombe'gwovo Jesus'gareheve'ġa pe.

—Antioquiapeve'ġa ojiko Jesus'ġa rehe kiro, ei ġa ġa pe.

Henduvame ġa Barnabé'ġa mondoi ġa pyri a'ero Antioquia pe. ²³ Igwete ga hoi ġa ndepiaga.

—Tupana'ġa omombyry tuhē pe me, ei ga ġa pe.

Igwete Barnabé'ġa roryvamo a'ea rehe. Igwete ġa ġa mbjokohetei Jesus'ġa rehe.

—Pejikopave'yimi Jesus'ġa rehe penhimimbotarimo, ei ga ġa pe.

²⁴ A'reki Barnabé'ġa ko pyry hete. Tupana'ġa ra'uva ga pojyka hete ga rerekokatuaovo. Ojiko hete ga Jesus'ġa rehe. Igwete ga ġa mbjokojikogi ga rehe no. He'yjuhuve'ġa kiro ojiko nhandepojkarete'ġa rehe onhimongyavo.

²⁵ Aerē Barnabé'ġa hoi cidade de Tarso pe Saulo'ġa reka. ²⁶ Ga repiagame ga ga reruri Antioquia pe. Ojipeji kwara ġa nduvame pevo. A'evo jitehe ġa Jesus'gareheve'ġa nderojatykatykai jipi he'yjuhuve'ġa mbo'eavo. Antioquia pe na'ē ġa ono Cristo'gareheve'ġa ġa ndehe – kiroki ġa ojiko Jesus'ġa rehe.

²⁷ A'ea rupi ġa pyri Ágabo'ġa nduri Jerusalém hugwi – kiroki ġa omombe'u Tupana'ġa nhi'igā aerējiva'ea no. Igwete ġa nduri Jesus'gareheve'ġa pyteri pe. ²⁸ Igwete Ágabo'ġa ami javo ġa pe. A'reki Tupana'ġa ra'uva ga mbo'e. A'ero ga ami javo Antioquiapeve'ġa pe ġa momoranduva.

—Aerē po ti ipapavi nhaneremityma nhandegwyrripeva'ea nhaporemo nehē, ei ga.

A'ea Ágabo'ġa imombe'ui ġa pe. Aerē na tuhē ihoi ġanhi'igā rupi ikwehe. Opa pa mbatera Cláudio'ġa rekorame nhandervihavuhuro ikwehe.

²⁹⁻³⁰ Nahā Ágabo'ġa imombe'unhoġwenondei Jesus'gareheve'ġa pe. A'ero ġa ei ojohupe:

—Timondo ti itambere'ia nhaneirū'ġa pokoga Judéia pe a'ero, ei ġa.

A'ero ġa imondomondi. Kiroki ġa he'yi gwereko – he'yi ġa omondo. Kiroki ġa mokonhete gwereko – mokonhete'i ġa omondo. Igwete ġa imondi Barnabé'ġa pe togweroho ti ġa Judéiapeve'ġa gwyrripeve'ġa pe javo. Aerē Barnabé'ġa herohoi Judéia pe Saulo'ġa pavēi imondovo Jesus'gareheve'ġa ndepiakatuhara'ġa pe.

12

Koji'i ahe ojigwarai Jesus'gareheva'ea rehe

¹ A'ea rupi ko Herodesva'ea reki judeus'ga gwyri pe huvihavuhuro. Igwete ahe jigwarai Jesus'gareheve'ga pyteripeve'ga ndehe. ² Igwete Tiagova'ea – kiroki João'ga reki'yrava'ea – Herodesva'ea ahe akamomborukari itakyhea'javuhuva'ea pyvõ. ³⁻⁴ Ikwahavame judeus'ga mbohoryvukara ahejuka rehe, Herodesva'ea Pedro'ga pyhygukari no. Igwete ahe Pedro'ga mondoukari ga mongiavouka cadeia pype. Ahe ga mondoukari soldados'ga po pe dezesseisve'ga pe tohemyme ti ga javo. Quatrove'ga gwepia na'ë ga. Kirë ojipe'ga quatrove'ga py'rovo. Quatro vezes ga jopy'rupy'rui ga repiaga ara rupi ppytunimo no. Nahã Herodesva'ea ga mondoukari soldados'ga po pe tapemohemukari ti Pedro'ga javo. A'ea rupi judeus'ga japoi toryva pão ndovuriva'ea l'gwovo. Igwete Herodesva'ea ei ovyteri pe: “Na judeus'ga i'upavi na'ë Pãsoa rupiara,” ei ahe. “Aerë po ti ji Pedro'ga mbuhurukari imbojambojaruka garekote'varuhua ga rehe gandovaki hete nehë. A'ero po ti ji ga jukaukari nehë,” ei Herodesva'ea ovyteri pe novã. ⁵ Igwete ahe Pedro'ga mombytai cadeia pype. Emo Jesus'gareheve'ga onhi'inhi'i hete Tupana'ga pe emohemuka ti Pedro'ga cadeia hugwi javo.

Pedrova'ea ohë cadeia hugwi

⁶ Aerë Herodesva'ea ei ovyteri pe: “Ko'emame po ti ji Pedro'ga mbuhurukari gandovaki nehë,” ei ahe novã. Ypytunimo Pedro'ga kiri soldados'ga pyteri pe mokonha'ga pyteri pe. Soldados'ga opokwa memei ga ojipe itanhuramuhã pyvõ ga rerekovo. Ojipe'ga opojyka hovapyymbava o'ama hepiaga. Igwete Pedro'ga kiri upa. ⁷ Kotihĩ Tupana'gapyrive'ga ukwahavamo o'ama Pedro'ga pyri yvagipeve'ga. Hendy'ja hete cadeia pype a'ero. Igwete ga pokogi Pedro'ga jati'yva rehe toma'ë ga javo.

—Haite! Here evya, ei ga javo Pedro'ga pe.

A'ero itanhuramuhã ihiri Pedro'ga poa hugwi. ⁸ Igwete Tupana'gapyrive'ga ei ga pe:

—Embogwa eku'ayvira. Emongi epyruhua nohõ, ei ga javo ga pe.

Igwete Pedro'ga imongi a'ero.

—I'arimova'ea emongi ejoa ji reviri, ei ga ga pe.

⁹ Igwete Pedro'ga hoi ga reviri ogwovo. Ndogweroviari reki ga Tupana'gapyrive'ga rembirohoa novã. “Jikiri pe ji ga repiagi,” ei ga novã. ¹⁰ Kiro ga kwavi soldados'ga pyvõ. Kiro ga kwavi jara'ga pyvõ no. Igwete ga vahemi jupihai pe jurukwara pyri. A'ea rupi ko ahe oho cidade pe. Hovapyymbava ko ferrova'ea. Kiro ga vahemi ipyri. Igwete a'ea nhovapyymba'vogi ga pe. Igwete ga ñi cadeia hugwi a'ero ogwovo cidade rapea rupi onga pyvõ okwava. Kotihĩ Tupana'gapyrive'ga hoi ga hugwi ga reja.

¹¹ Kiro Pedro'ga ikwahavi a'ero. “A'iti tuhë reki!” ei ga. “Tupana'gapyrive'ga ji rerohei tuhë cadeia hugwi. Jipojykaharete'ga ombuhuruka ga ji pyri,” ei ga. “A'ero ga ji mbopiro'yukari Herodes'ga popoakara hugwi judeus'ga ndeaporoğitate'varuhua hugwi no,” ei Pedro'ga ovyteri pe.

¹² Ojapyakarë a'ea rehe kiro ga hoi Mariahëa ronga pe João Marcos'ga yhëa ronga pe. Igwete ga vahemi onga jupihai pe. A'ea ja Jesus'gareheve'ga jatykapavi onga pe onhimongyavo onhi'inhi'iga Tupana'ga pe.

—Emohemuka ti Pedro'ga cadeia hugwi, e'ie'i ga ga pe.

A'reki ga ndokwahavi ve Pedro'ga hemagwera jugwi. ¹³ Igwete Pedro'ga vahemi onga jupihai pe okwaokwa hovapyymbava rehe o'ama. A'ero kujahëa ruri henduva Rodehëa.

—Ma'ga pero okwa? ei hëa javo ga pe.

¹⁴ Pedro'ga nhi'igame hëa nhimombaragwahavi hehe. A'ero hëa nhani tamombe'u javo jara'ga pe. Emo hëa omoka'nhy reki hovapyymba'voga ga pe gworygworyva gwaramo ga rura rehe. Igwete hëa nhani javo.

—Pero Pedro'ga ami hovapyymbava pyri, ei hëa ga pe.

¹⁵ Ndogweroviarihu ga hëanhi'iga.

—Ere'eteheuhu nde, ei ga hëa pe.

—Avi ahã, ei hëa. Ki ga jitehe pero o'ã, e'ie'i hëa ga pe novã.

—Gara'uva po, ei ga a'ero.

¹⁶ Pedro'ga o'amete jiji hovapyymbava rehe okwaokwa. A'ero ga hoi hovapyymba'voga ga pe. Ga repiagame ga nhimomby'apavi a'ero upa. ¹⁷ Igwete ga reki onga pype ga pyri. A'ero ga nhipova'egi tapenhi'igi ti ji renduva javo. Igwete ga imombe'ui ga pe Tupana'ga remohemukara cadeia hugwi.

—Peho ti imombe'gwovo nhimohemagwera Tiago'ga pe jara'ga pe no nhaneirũ'ga pe, ei ga ga pe.

Igwete Pedro'ga hoi ga hugwi a'ero ogwovo.

¹⁸ Ko'eğaturame soldados'ga ndekotehei Pedro'ga repiagave'yma cadeia pype.

—Mahā Pedro'ga naerū? e'ie'i ġa ojuhupe novīa.

¹⁹ Igwete Herodesva'ea ga rekarukari cadeia pype novīa. Emo ġa ndohepiagi ga. A'ero Herodesva'ea soldados'ġa mbuhurukari ġa monhi'ġa ma rupi te ga hoi naerū javo ġa pe. Emo ġa ndokwahavi reki Pedro'ga hoagwera jugwi. Nurā Herodesva'ea soldados'ġa jukaukari a'ero.

Aerē Herodesva'ea hoi judeus'ġa gwyra hugwi Judéia hugwi. Cidade de Cesaréia pe ahe hoi opytavo.

Herodesva'ea manogwera

²⁰ Herodesva'ea omondouka mbatera ogwya hugwi cidadespeve'ga pe jipi Tiropeve'ga pe Sidommeve'ga pe no. Aerē ahe nhimboahiahivi reki ġa pe. Nurā ġa ei ojuhupe:

—Timonhyrō ti Herodes'ga kiro. Nhande ga monhyrōe'ymame po ti ga nombuhurukara'javi mbatera nhande ve nehē, ei ġa ojuhupe.

Nurā ġa jogwerohoi na'ē Herodesva'ea moirūhara'ga pyri Blasto'ga pyri onhi'ġatuavo ga pe tovavagahi ti ga nhande rehe javo. Aerē ġa jogwerohoi Herodesva'ea pyri.

—Xajogwerekō katu ti, ei ġa Herodesva'ea pe.

²¹ Igwete ahe ei:

—Ojipe'ia rupi po ti ji nhi'ġi pe me nehē, ei ahe ġa pe.

—Kwa, ei ġa ogwovo.

A'ea rupi katu Herodesva'ea jigwagi opikatua mongiavo ġanduvihavuhuro. Igwete ahe hoi ġapyteri pe ojiupia oina ġwendava rehe. A'ero ahe nhi'inhi'ġi ġa pe. ²² Henduvame ahenhi'ġa ġa javo.

—Herodes'ga ko yvagipeve'ga. Yvyakotyve'ga rūi ko koro, e'i tehe ġa ahe ve.

²³ Herodesva'ea nomombigi reki ġanhi'ġitehea ojihe. Nomboheteukari ahe ġa pe Tupanete'ga. Nurā nanime Tupana'ġapyrive'ga ruri ahe pyri yvaga hugwi ahe moheō'aruka. A'ero hevo'ia ihu'uu'upavi aherevega. Kirē ahe manoi upa.

²⁴ Igwaigwavete Jesus'ġareheve'ga imombe'ui Tupana'ġa nhi'ġa imonhimoanhana. Igwaigwavete ojipe'ga hendukatui a'ero onhimongyavo.

²⁵ Barnabé'ga gweroho itambere'ia Jesus'ġareheve'ga ndepiakatuhara'ga pe Jerusalém me Saulo'ga pavēi. Imondopavirē Barnabé'ġa jivyri Antioquia pe a'ero. Gweru ġa João Marcos'ga ojupi.

13

Ahe omo'ē Barnabéva'ea Saulova'ea no

¹ Kiro Antioquia pe oko Jesus'ġareheve'ga pyteri pe ġambo'ehara'ga Tupana'ġa nhi'ġa mombe'uhara'ga no. Ga ko Barnabé'ga; Simão'ga – kiroki ga ipiryvytunuhūve'ga; Lúcio'ga – kiroki ga Cirenepeve'ga; Saulo'ga; Manaém'ga – ga ko onhimomboaka governadoragwama'ga pavēi Herodes'ga pavēi. ² Igwete ġa Tupana'ġa mbohetehetei. Xanhi'ġa Tupana'ġa pe javo ġa ndo'ui mbatera ojogwerekovo. A'ea rupi ko Tupana'ġa ra'uva ei ġa pe:

—Pemo'ē kiroġwe Barnabé'ga Saulo'ga no toporavyky ti ġa ji ve Jesus'ga mombe'gwovo, e'i ġa pe. A'reki ji a'e nhigwenonde ġahā po ti oporavyky ji ve javo, e'i ġa pe.

³ A'ero ġa nhi'ġi Tupana'ga pe i'ue'ya. Kirē ġa pokogi Barnabé'ġa ndehe pejogweroho ti Jesus'ga mombe'gwovo a'ero javo. A'ero ġa ġa mondoukari ojihugwi.

Barnabéva'ea oho Chipre pe Saulova'ea pavēi

⁴⁻⁵ A'ero ġa jogwerohoi Barnabé'ga Saulo'ga pavēi. A'reki Tupana'ga ra'uva omondouka ġa. João Marcos'ga oho ġa ndupi no ġamoirūharamo. Igwete ġa hoi cidade de Selúcia pe. Pevo ġa avi itayharuhua pype ogwovo ypa'ouhū me Chipre pe. Pevo ġa jari upa cidade de Salamina pe. Igwete ġa hogahoi judeus'ġa jatykahai pe imombe'gwovo Tupana'ġa nhi'ġa pevove'ga pe. ⁶⁻⁸ Aerē ġa hoi ypa'ouhūa rupi ogwovo cidade de Pafos pe. Pevo ġa judeu'ga repiagi Barjesus'ga. Ojipe'ga nhi'ġimo garera Elimas. Ipaji ko ga huvihava'ġareheva'ero.

—Tupana'ġa nhi'ġa mombe'uharamo ko ji rekoi, ei Elimas'ga ġa pe jipi o'mbero.

Igwete Barnabé'ġa ga repiagi pevo. Igwete Elimas'ga ruvihava'ga Barnabé'ġa mbuhurukari ojipyri Sérgio Paulo'ga – kiroki ga pevove'ga governador'ga. Okwaha hete ga mbatera Sérgio Paulo'ga. Tahendu ti Tupana'ġa nhi'ġa javo ga Barnabé'ġa mbuhurukari ojipyri. Emo Barnabé'ġa horame ga pyri Elimas'ga ġa movahi tonhi'ġyime ġa ga pe javo. “Tojikogyme ti jiruvihava'ga Jesus'ga rehe,” ei Elimas'ga ipajive'ga. ⁹ Igwete Saulo'ga – ojipea ko garera Paulo – Tupana'ga ra'uva ga pojyka hete. A'ero ga Elimas'ga repiahetei javo ga pe.

¹⁰ —Netiruahū hete nde Diabo'ga ja! ei ga ga pe. Pyryheteva'ea nde eremovahiuhū. Nde eremoandyandyi paravuhu ekovo, ei ga ga pe. Nane'yimi nde Tupana'ga nhi'ġaatyviva'ea

mombe'ui! ei Paulo'ga ga pe. ¹¹ Nurā po ti Tupana'ga nde movahiuhūi kiro nehē. Nanderehaahi'vi ti nde kiro hepiage'yma kwara nehē, ei ga Elimas'ga pe.

Kotihī turi ypytunahiva Elimas'ga pe ga mbohehae'yma. Igwete ga rekoreko'ihui ogwovo.

—Pejijo ji popyhyga ji rerogwovo, e'ie'i ga ga pe.

¹² Hepiagirē Elimas'ga rehae'yma Sérgio Paulo'ga jikogi Jesus'ga rehe. A'ereki ga onhi-momby'a nhandepojkahaete'ga mombe'ua rehe.

Paulova'ea oho Antioquia pe

¹³ Aerē Paulo'ga avi itayharuhua pype ogwovo Pafos hugwi. A'ero ga hoi Panfiliapeve'ga gwyrī pe ogwovo cidade de Perge pe. A'ea rupi João Marcos'ga hoi ga hugwi ojivya Jerusalém me. ¹⁴ Aerē Paulo'ga hoi Perge hugwi pea rupi ogwovo. Aerē ga vahemi cidade de Antioquia pe Pisidiapeve'ga gwyrā vyvri pe. Judeus'ga poravykye'yma rupi sábadō rupi ga hoi gajatykahai pe. A'ero ga apygi upa. ¹⁵ Igwete pevove'ga nhi'igi aherembikwatijaragwera pe Moisésva'ea remimbo'eagwera pe. Kirē ga nhi'igi ojipea pe aherembikwatijara pe. A'ea Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea okwatija hako. Aerē huvihava'ga gajatykahava pype ga imondokari onhi'iga Paulo'ga pe.

—Pe ko orere'yjamo peko israelitasramo, ei ga ga pe. Pe'epotaramo avove'ga pe ga moġitavo pe'ji ti ga pe a'ero, ei ga Paulo'ga pe.

¹⁶ A'ero Paulo'ga po'ami onhipova'ega tapenhi'igi ti javo. Igwete ga ei:

—Israelitasramo pehendu nhinhi'iga pejjjupa, ei ga. Pehendu ti judeus'garūiva'ero no. A'ereki pe pejiko Tupana'ga rehe no. Pehendu katu ti, ei Paulo'ga ga pe. ¹⁷⁻²⁰ Tamombe'u ti Tupana'ga pe me. Gaha rehe nhaneramonhava'ea ojiko hako. Tupana'ga omo'emo'ē ojive nhaneramonhava'ea hako. Aerē he'yjuhu hete quatrocentos e cinquenta Tupana'ga kwara mbo'ambo'ari, ei ga. A'ea rupi ga imombyrymbvri ahe ve ahe ruvame hajiheva'ea gwyrī pe Egitopeva'ea gwyrī pe po rimba'e. Igwete ga ahe rerurukari pea hugwi opoaka-rimo, ei ga ga pe. He'yi kwara rupi quarenta kwara rupi Tupana'ga nhimomiranami aherokote'varuhua pe ahe ruvame ongae'yi me, ei ga. Igwete ga seteva'ea apitipitiukari aheruvihavava'ea ahereheva'ea reheve Canaāmeva'ea gwyrī pe. Ahe moka'nhyrbavirē ga ima'ema'ēi ahegwyruera imondomondo nhaneramonhava'ea pe hako, ei Paulo'ga ga pe.

—Aerē Tupana'ga juizva'ea mongoi aheruvihavamo nhaneramonhava'ea pe ahe mbo-jopy'rupy'ruavo hako, ei Paulo'ga. Aerē ahe py'rovo Samuelva'ea ahe repiakatui Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea, ei ga. ²¹ Aerē nhaneramonhava'ea ruri javo Samuelva'ea pe: “Huvihavuhu'ga ore oropota agwamo toremondomondo ti ga nde py'rovo,” ei ahe Samuelva'ea pe hako, ei ga. Igwete Tupana'ga Saulva'ea mongoi aheruvihavuhuro a'ero. Saulva'ea ko Quisva'ea ra'yrava'ea Benjamimva'ea rymymino'va'ea, ei ga. Igwete Tupana'ga Saulva'ea mongokari aheruvihavuhuro he'yi kwara rupi quarenta kwara rupi, ei Paulo'ga ga pe.

²² —Aerē Tupana'ga ei: “Kiro ji Saul'ga pe'ai penduvihavuhua hugwi,” ei ga, ei ga. “Davi'ga Jessé'ga ra'yra'ga oko kiro penduvihavuhuro Saul'ga py'rovo,” ei ga. Daviva'ea mombe'gwovo Tupana'ga ei no: “Jipy'a ja hete ga Davi'ga. Gaha ti oko pa nhiremimbotarimova'ea rehe nehē,” ei Tupana'ga, ei Paulo'ga imombe'gwovo ga pe.

²³ —Daviva'ea rymymino'ga reki Tupana'ga omongouka nhanderekote'varuhua mom-boharamo heikwehe, ei ga. A'ereki ymya Tupana'ga e'i nhandere'yjava'ea pe israeli-tasva'ea pe: “Aerē ti ji Davi'ga rymymino'ga mongokari pembo'piro'yharamo nehē,” ei Tupana'ga, ei ga. Kiro Daviva'ea rymymino'ga tuhē Tupana'ga omongouka a'ero o'eagwera rupi katu. Ga ko Jesus'ga, ei Paulo'ga ga mombe'gwovo ga pe. ²⁴ Jesus'ga rura renonde João Batistava'ea israelitas'ga moġitapavi jipi heikwehe, ei ga. “Perojijyi ti pejeaporoġita pejjipohia pejkote'varuhua hugwi,” ei ahe. “A'ero po ti ji pe mobatizai nehē,” ei João Batistava'ea, ei Paulo'ga. ²⁵ Oporavykypavame Tupana'ga pe João Batistava'ea ei ga pe: “‘Ndehe ko Cristo,’ pe'ji po pe ji ve novīa? Ji ko a'ea rūi,” ei João Batistava'ea ga pe, ei ga. “Emo po ti Cristo'ga uhu ji py'rovo nehē,” ei ahe, ei ga. “Ga ko huvihavuhu hete. Ji ki a'e te okoteheva'ea,” ei João Batistava'ea heikwehe, ei ga.

²⁶ Igwete Paulo'ga ei ga pe no:

—Nhiirū, Abraāova'ea rymymino'ga pe ji ei. Judeus'garūiva'ea pe ji ei no. A'ereki pe pejiko Tupana'ga rehe, ei ga. Nhande ve Tupana'ga ombuhuruka onhi'iga Jesus'ga ko pembo'piro'yharamo oko javo! ei Paulo'ga ga pe. ²⁷ Jerusalémmeve'ga nonhimombaragwahavi a'ea rehe raikwehe. Ganduvihava'ga na jitehe no, ei ga. Onhi'igame aherembikwatijara pe sábadō nanani ga nonhimombaragwahavi reki Jesus'ga mombe'ua rehe, ei ga. Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea Jesus'ga mombe'ukatui reki ikwatija hako novīa. Nahā ahe ei ikwatija hako: “Ojukauka po ti ga ga ereko te'varuhu nde javo,” ei ahe hako, ei ga. Jerusalémmeve'ga ahe nhi'ipo'ru reki ganduvihava'ga pavēi. A'ereki ga e te'varuhu Jesus'ga

pe ga jukauka, ei Paulo'ga ga pe. ²⁸ Ga jukapotarame ga hekatehei garekote'varuhua hepiage'yma novia. A'erorame tehe ga ei reki Pilatos'ga pe: "Ejukauka tuhē ti ga," ei ga ga pe, ei Paulo'ga. ²⁹ Ahe omombe'u pa gajukaagwama ikwatijanhoḡwenondeavo hako. Ga ahe nhi'ipo'ru pa reki ga jukavo, ei ga. Kirē ojipe'ga Jesus'ga ra'oa mbojyvi yva hugwi. Igwete ga gara'oa rerohoi itaruvihavuhua kwaruhua pype herokiavo inoga. ³⁰ Emo Tupana'ga ga mbogwera reki gamanoa hugwi, ei Paulo'ga ga pe. ³¹ Kirē Jesus'ga jipiukaukari ga pe – kiroki ga oho Galiléia hugwi ga rupi ogwovo Jerusalém me gamanoa renonde. He'yi ga kiri ga repiagagwera rupi ga kweravirē. Gahā kiro ga mombe'umbe'u israelitas'ga pe a'ero, ei ga.

³² —Oro ore oromombe'u pyryheteve'a pe me, ei Paulo'ga. Ymya Tupana'ga e'i nhaner-amonhava'ea pe hako: "Nahā po ti ji ga mongoukari nehē," ei ga, ei ga. ³³ Kiro na tuhē reki nhande ve aherymymino pe. A'ereki o'eagwera rupi katu Tupana'ga Jesus'ga mongouka ga mbogwera gamanoa hugwi, ei Paulo'ga ga pe. A'ea jitehe ahe omombe'u ikwatija hako. Salmo dois aherembikwatijara rera, ei ga. Ahe omombe'u Tupana'ga nhi'iga Jesus'ga pe. "Ndehe ko jira'yra.

Kiroḡwe ji nhimongoukari nderuvamo," ei ga.

Aherembikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'iga, ei Paulo'ga ga pe.

³⁴ —Jesus'ga mbogwerava pe Tupana'ga ei no. Gamanoa'jave'yma pe ga ei no, ei ga. Igwete Tupana'ga ei:

"Amombyry po ti ji pe me nehē," ei ga.

"Pyryheteve'a ei amombe'u Davi'ga pe hako a'itituhēva'ea.

A'ea po ti imombyryvaḡwama pe me nehē," ei Tupana'ga Jesus'ga pe, ei ga.

³⁵ Iru'ta Daviva'ea okwatija imombe'gwovo onhi'iga Tupana'ga pe, ei Paulo'ga. Nahā ahe ei ga pe:

"Nde po ti neremonemahivukari ejiheve'ga pyryheteve'ga
ga manorame nehē," ei ahe ikwatija hako, ei ga.

³⁶ —Daviva'ea nonhimombe'ui javo, ei Paulo'ga. A'ereki Daviva'ea opoko na'ē ojupiva'ea Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe okovo. Aerē ahe manoi. A'ero aheryjyava'ea ahera'oa rerohoi inoga aheramonhava'ea ppyvo, ei ga. Kirē inemahivamo ahera'oa upa a'ero. ³⁷ Jesus'ga ra'oa ki a'e te ninemi, ei ga. A'ereki Tupana'ga ga mbogwera. Aerē Jesus'ga nomanoa'javi a'ero avuirama, ei Paulo'ga ga pe.

³⁸ —Nhiirū, pekwha ti a'ero, ei ga. Jesus'ga rehe ore imombe'ui pe me pendekote'varuhua mombora. ³⁹ Ga rehe pejikogame po ti pe piro'yro pejikote'varuhua hugwi, ei ga ga pe. Hendukaturame Moisésva'ea remimbo'eagwera pe ndapepiro'yi pejikote'varuhua hugwi. Pejikogame jate Jesus'ga rehe po ti pe piro'yro jugwi nehē, ei Paulo'ga ga pe. ⁴⁰ Penhimboko'i ti a'ero tapepo'ruyme ti hahyva'ea nehē, ei ga. A'ereki nanongara pe ahe e'i hako – kiroki ahe omombe'u nhoḡwenonde aerēva'ea. Nahā ahe ei Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo hako:

⁴¹ "Pehendu ti, a'e ji pe me.

A'ereki pe pe'e te'varuhu nhinhi'iga pe," ei ahe.

"Penhimomby'a ti penhimanomo nehē.

A'ereki ji a'apo ahemonhimomby'ava'ea kiro.

Po ti ga imombe'ui pe me nehē,

ndaperoviarihu po ti pe nehē," ei ahe Tupana'ga nhi'iga imombe'gwovo hako, ei Paulo'ga ga pe.

⁴² Aerē Paulo'ga horame gajatykahava hugwi kiro ga nduri javo ga pe:

—Irūa rupi sábadu rupi pemombe'ua'ja ti ore ve nanongara jitehe nehē, ei ga ga pe.

—Kwa, ei Paulo'ga ga pe.

⁴³ Igwete judeus'ga hopavi a'ero ojatyykahava hugwi. Igwete ga hoi Paulo'ga ndupi onhimongyavo ga pavēi – kiroki ga onhimongo judeusramo. A'ero Paulo'ga nhi'igi ga pe.

—Igwaiḡwavete ti pejiko Tupana'ga remimombyryva rehe, ei ga ga pe.

⁴⁴ Irūa rupi sábadu rupi cidapeve'ga nhaporemogwewevi ga jatyykai onhimongyavo.

—Torohendu ti Tupana'ga nhi'iga mombe'ua, ei ga.

⁴⁵ Emo judeus'ga onhimyrō hete Paulo'ga rehe hepiagame he'yjuhuve'ga hoa ga pyri. Nurā Paulo'ga ga mbo'erame ga etehei ga pe.

—Mbehea ga omombe'uuhu, e'i tehe ga.

Igwete ga Paulo'ga mbotegwetei. ⁴⁶ Paulo'ga ndopojihuvi reki ga Barnabé'ga pavēi. Igwete Paulo'ga ei ga pe:

—Tupana'ga e'i: "Judeus'ga na'ē po ḡwendu nhinhi'iga hamo," ei ga, ei ga ga pe. Nurā ore imombe'ui a'ea pe me na'ē novia. Emo pe ndaperoviapotari reki Tupana'ga nhi'iga, ei ga ga pe. Pe'ji po pe: "Ndapyryvi po ore hoi orojupa Tupana'ga pyrie'ymi nehē." Pe'ji po pe

a'ea. Nurā po ti ore hoi imombe'gwovo kiro judeus'garūive'ga pe a'ero nehē, ei Paulo'ga ga pe. ⁴⁷ A'ereki nahā orepojykaharete'ga ore mondouka javo ore ve:

“Oromongo ji nde israelitas'garūive'ga ndyapehava'java'ero

teremomytu'ē ti ga'akaḡi pe ikwahavuka ga pe nehē,” ei Tupana'ga.

“Gandekote'varuhua mombora po ti nde ikwahavukari vyakotyve'ga pe nhaporemonehē,” ei ga, ei Paulo'ga.

⁴⁸ Israelitas'garūive'ga judeus'garūive'ga henduvame Paulo'ga nhi'iga ga ndoryndoryvamo a'ero. Igwete ga imbohetei Tupana'ga nhi'iga. A'ero ga jikogi Jesus'ga rehe – kiroki ga pe Tupana'ga e'i nhogwenonde gahā po ti oko ji pyrie'yimi nehē javo.

⁴⁹ Igwete ga imombe'umbe'ui nhandepojykaharete'ga nhi'iga imonhimoanhana gagwrya rupi nhaporemone. ⁵⁰ Emo judeus'ga omomymomyi akwaimbae'ga huvihava'ga cidade pe. Judeus'ga omyomyi kunhangwera'ga no imbateve'ga – kiroki ga ojiko Tupana'ga rehe novia. Igwete judeus'ga ga momymomyi ga mongote'varuhuavo Paulo'ga pe. A'ero ga Paulo'ga mondoahai ogwrya hugwi ga mondovo. ⁵¹ Ohorame Paulo'ga ihvyi opya otimbuguhua mondurunduruga jugwi. Nahā ga hepiukari pevove'ga ndekote'varuhua ihyvame opya. Igwete Paulo'ga hoi cidade de Icônio pe Barnabé'ga pavēi. ⁵² Emo Antioquia pe Jesus'gareheve'ga horyory upa. Igwete Tupana'ga ra'uva ga pojykahetei okovo ga moiruamo.

14

Paulova'ea oho Icônio pe

¹ Na jitehe ga pe ga horame Icônio pe. Paulo'ga oho judeus'ga jatykahai pe Barnabé'ga pavēi. Pevō ga Jesus'ga mombe'umbe'ukatui ga pe. Nurā he'yjuhuve'ga jikogi Jesus'ga rehe judeus'ga judeus'garūive'ga pavēi. ² Emo judeus'ga – kiroki ga ndojikopotari Jesus'ga rehe – ga omomymomyi judeus'garūive'ga oko te'varuhu Paulo'ga javo ga pe. Ga nhi'igaykaro gwaramo judeus'garūive'ga nhimboahitehei Jesus'gareheve'ga pe a'ero onhimongyavo. ³ He'yi Paulo'ga kiri pevō. Ndopojihuvi reki ga ga nhandepojykaharete'ga mombe'gwovo pevove'ga pe.

—Jesus'ga omombyry hete nhande ve, ei ga ga mombe'gwovo jipi.

A'itituhēva'ea ganemimombe'ua. Nurā Jesus'ga japoukari ahemonhimomby'ava'ea Paulo'ga pe. A'ereki Jesus'ga e'i: “A'ea repiagame po ti ga ei nehē: 'A'itituhēva'ea reki Jesus'ga remimombyryva mombe'ua',” ei ga. ⁴ Cidadepeve'ga ndeaporoḡita ojoatyvi a'ero. He'yive'ga oho Jesus'ga moirūhara'ga nhi'iga rupi Paulo'ga nhi'iga rupi. Jara'ga oho judeus'ga nhi'iga rupi onhimongyavo.

⁵ Aerē judeus'ga judeus'garūive'ga monhi'igi upa. Gwuvihava'ga pavēi ga ei:

—Xajigwarai ti Paulo'ga ndehe ga apiapiavo nehē, ei ga ojohupe.

⁶ Igwete Paulo'ga ikwahavipei ganhimbohovajara ojihe. A'ero ga ka'nhyimi ga hugwi ogwovo cidade de Lистра pe cidade de Derbe pe no Licôniapeve'ga gwryi pe. Ojipe'ga gwryi pe ga hoi no – kiroki gagwrya Licônia atima. ⁷ Ohoohorame ga pyryva'ea mombe'ui ga pe pevō Jesus'ga mombe'gwovo.

Paulova'ea oho Lистра pe

⁸ Ga horame Lистра pe Paulo'ga Jesus'ga mombe'ui pevove'ga pe. Igwete ga reni Paulo'ga nhi'iga renduva ipyka'nauhūve'ga. Tegwete gapo'āhava. A'ereki ga na tuhē o'a. ⁹ Kiro ga reni Paulo'ga nhi'iga renduva a'ero. Henduvame Jesus'ga mombe'ua ga ei ovytyeri pe: “Jesus'ga po ti ji mopo'ā a'ero naerū.” Paulo'ga gwepia katu ga ikwahava gareaporoḡita. ¹⁰ Igwete ga eahyahi ga pe:

—Epo'aḡatu, ei Paulo'ga ga pe.

Kiro ipyka'nauhūve'ga po'ami a'ero opoopoa ogwovo.

¹¹ Pevove'ga gwepia Paulo'ga ga mopo'aḡaturame. Nurā ga hapukapukai onhi'igimo. E'i tehe reki ga Paulo'ga mombe'gwovo.

—Yvagipeve'ga onhimongo vyakotyva'ero ojyva nhande koty, e'i tehe ga ga pe.

Paulo'ga ndokwahavi reki ga etehea ojive. A'ereki hajihe pevove'ga nhi'iga. ¹² Igwete ga hapukapukai javo Paulo'ga pe: “Ga ko yvagipeve'ga aheremimbohete'hara'ga.” Barnabé'ga pe ga etehei: “Ga ko Júpiter'ga huvihavuhuhete'ga.” Paulo'ga pe ga etehei: “Ga ko Mercúrio'ga. A'ereki ga omombe'umbe'u mbatera,” ei ga.

¹³ Igwete ga Paulo'ga mbohete'potari. A'ero mbatera kwava'ēhara'ga heruri yuranuhūa heno'ama ḡajatykahava pyri – a'ea pevō u cidade pyvyo. A'ereki a'ea pype ga ojatykatyka jipi Júpiter'ga mbohete'avo. Kiro ikwava'ēhara'ga – gaha ojuka mbatera ikwava'eḡa Júpiter'ga pe jipi – kiro ga heruri jurukwara pyri yuranuhūa heno'ama imbojigwakava reheve ipoty'riva'ea reheve. A'ero ga ijukapotari pevove'ga pavēi ikwava'eḡa Jesus'ga moirūhara'ga pe Paulo'ga pe. A'ereki ga ga mbohete pota ga ko yvagipeve'ga javo tehe.

¹⁴ Ikwahavame Paulo'ga ndovy'ahetei okovo. Nurã ãa imbotararagi opira tapenogï yvagipeve'ga ore rehe javo ãa pe. Igwete ãa nhani ãapyteri pe o'eahyahiva ãa pe.

¹⁵ —Maranuhũrame pe ore mboheteuhui? Tupana'ga jate ti pembohete, ei Paulo'ga ãa pe. A'ereki ore yvagipeve'ea rũi. Pe javijiteheve'ea ko ore, ei ãa ãa pe. Igwete ore ruri pyryva'ea imombe'gwovo pe me novã taperogijiyi ti pendeaporoãita javo. Pepohi ti Tupana'garũiva'ea hugwi, oro'e ore pe me, ei ãa. Tupana'ga rehe jate ti pejiko agwamo omanoe'yve'ga rehe. A'ereki gaha oapo yvaga, yvya, ypiahua. Yvyakotyva'eareheve'ea ga oapo pa po rimba'e, ei ãa ãa pe. ¹⁶ Ymya Tupana'ga ei: “Na ãa ndekoi jate na'ẽ gwemimbotarimova'ea rehe a'ero judeus'garũive'ãa,” ei ãa, ei ãa. ¹⁷ Emo Tupana'ga gwepiuka gweaporoãita pe me. A'ereki ga ombuhu pyryva'ea pe me jipi, ei ãa. Amana ga omongy pe me yvaga hugwi. Ombohoryory ga penemitymipyra i'ahava rupi, ei ãa. Mbatara ga ombuhuruka pe me pe'u javo. A'ero ga pe mbohoryoryvi jipi, ei ãa ãa pe.

¹⁸ Paulo'ga nhi'iga renduvame vehevi ãa ikwava'embotari yuranuhũa Paulo'ga pe timbohete ga javo novã. Emo Paulo'ga ndojukaukari reki ãa pe.

¹⁹ Aerẽ judeus'ga nduri Listraveve'ga pyri. Antioquia hugwi ãa nduri Pisidiapeve'ga gwyrã hugwi. Içõnio hugwi ãa nduri no. Igwete ga ei ãa pe:

—I'mbe hete Paulo'ga pe me, e'i tehe ãa. Tiapiapi ga, ei ãa.

Igwete ãa ga mbopogwei Paulo'ga apiavo ga rohojyryryga cidade hugwi ga reja. “A'ereki ga omano,” ei ãa ojohupe novã. ²⁰ Emo Jesus'gareheve'ga oatima ga o'ama. Kiro ga po'ami reki ojivya cidade pe ãa ndupi. Ko'emame Paulo'ga hoi cidade de Derbe pe Barnabé'ga pavẽi.

Paulova'ea ojivy Antioquia pe

²¹ Igwete Paulo'ga imombe'ui pyryva'ea Jesus'ga mombe'gwovo Derbepeve'ga pe. A'ero ga he'yive'ga mbojikogukari Jesus'ga rehe ga nderekovo. Aerẽ ga jivyri Listra pe. Aerẽ ga jivyri Içõnio pe. Aerẽ ga jivyri Antioquia pe Pisidiapeve'ga gwyrã pe. ²² Ohoohorame Jesus'gareheve'ga pyri ga ga mbojikohetei Jesus'ga rehe. Igwete ga ei ãa pe:

—Pejikoge'yimi ti Jesus'ga rehe, ei Paulo'ga. Ga rehe nhandejikoga gwaramo po ti ojipe'ga jigwarai nhande rehe nehẽ novã, ei ãa. Penhimomirana ti jupe a'ero Tupana'gareheve'a'ero. A'ereki na tuhẽ na'ẽ. Emo po ti aerẽ nhande hoi Tupana'ga pyri nhandejupa nehẽ, ei ãa ãa pe.

²³ Paulo'ga ombojoapiapi ojogwerogwovo Jesus'gareheve'ga pyri a'ero javo ãa pe. Ohorame ãa pyri Paulo'ga ãapyteripeve'ga mo'emo'ei toko ti ãa Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga javo. A'ero Paulo'ga nhi'igi Tupana'ga pe i'ue'yma.

—Ereko katu ti ãa. A'ereki ga ojiko nde rehe, ei ãa opojykaharete'ga pe.

²⁴ Aerẽ Paulo'ga hoi Pisidiapeve'ga gwyrã rupi. Aerẽ ga hoi Panfiliapeve'ga gwyrã pe. ²⁵ Cidade de Perge pe ga hoi Jesus'ga mombe'gwovo ga pe. Aerẽ ga hoi cidade de Atãlia pe. ²⁶ Pevo ãa avi itayharuhua pype ogwovo. Igwete ãa jivyri Antioquia pe jitehe – kiroki Siriãpeve'ga gwyrãpeve'ea – perope Jesus'gareheve'ga e'i ypy Tupana'ga pe: “Emomyry ti Paulo'ga pe ga horame oporavykyavo nde ve,” e'i ypy ãa ga pe pevo ikwehe.

Oporavyky pa ga Jesus'ga mombe'gwovo a'ero. ²⁷ Igwete ãa jivyri kiro pevo. Ovahemame ga hoi Jesus'gareheve'ga nderojatykavo imombe'upava ga pe ohoagwera.

—Nahanahã Tupana'ga nhimoĩrũukari ore ve ga pokogauka jipi, ei ãa ãa pe. Tupana'ga ombojikoguka judeus'garũive'ãa Jesus'ga rehe kiro, ei Paulo'ga imombe'gwovo ãa pe.

²⁸ He'yjuhu ga kiri pevo Jesus'gareheve'ga pyri a'ero.

15

Ojatyka ahe Jerusalém me

¹ Aerẽ ko ojipe'ga nduri ogwyrã hugwi Judéia hugwi judeus'ga. Antioquia pe ãa nduri Jesus'gareheve'ga pyri ãa mbo'eavo. Igwete ãa ei ãa pe:

—Moisésva'ea ahe mbo'e ymya hako, ei ãa. Nahã ahe ei akwaimba'eva'ea pe po raka'e: “Pekytiuka ti penhakwanhapira,” ei ahe, ei ãa. Nurã ore ei kiro pe me no: Po ti pe napehendukatui Moisésva'ea nhi'igagwera pejikytiukare'yma, a'ero po ti pe ndapehoi Tupana'ga pyri yvagi pe nehẽ, e'i tehe ãa ãa pe.

² —Avi na rũi, ei Paulo'ga ãa pe Barnabé'ga pavẽi.

A'ea rehe Paulo'ga judeus'ga nhi'igayvahetei ja'javo ãa pe. Nurã pevove'ga ei ojohupe:

—Tikwaha katu ti a'ero. Timondo ti Paulo'ga Jerusalém me, ei ãa. Ojipe'ga ti toho ãa ndupi no. A'ero po ti ga hoi Jesus'ga moirũhara'ga pyri Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga pyri nehẽ henduva ãanhĩ'iga, ei ãa. A'ereki jara'ga e'i: “Ojikytiukare'ymane po ti judeus'garũive'ãa ndohoi yvagi pe Tupana'ga pyri avuirama nehẽ,” ei ãa, ei ãa. Tikwaha ti Jerusalémmeve'ãa nhi'iga a'ea rehe a'ero Paulo'ga ndurame imombe'gwovo nhande ve nehẽ, ei ãa ojohupe.

—Kwa, ei jara'ga.

³ A'ero Jesus'gareheve'ga Paulo'ga nderohoi pea rupi ga mondovouka. Igwete ga hoi Feniciapeve'ga gwyra rupi. Samariapeve'ga gwyra rupi ga hoi no. Ohorame ga hoi Jesus'gareheve'ga pyri. Igwete ga ei ga pe:

—Judeus'garüive'ga ojiko Jesus'ga rehe kiro nhande javijitehe, ei ga ga pe.

—Gamombe'ua Jesus'gareheve'ga mbohorypavukari a'ero.

⁴ Aerë Paulo'ga vahemi Jerusalém me. Igwete Jesus'gareheve'ga ndoryndoryvamo gandura rehe gwepiakatuhara'ga pavëi Jesus'ga moirühara'ga pavëi. Igwete Paulo'ga imombe'upavi ga pe.

—Nahanahã Tupana'ga nhimoirüukari ore ve, ei ga. Nurã judeus'garüive'ga jikogi Jesus'ga rehe kiro a'ero, ei ga imombe'gwovo ga pe.

⁵ A'ero fariseus'ga po'ami gapyteri pe. Ga ko Jesus'gareheve'ga no. Igwete ga po'ami javo.

—Judeus'garüive'ga po ojikytiuka hamo Moisésva'ea remimbo'eagwera hendukatuvavo hamo, ei ga. Pe'ji po pe ga pe a'ero hamo, ei ga jara'ga pe.

⁶ A'ero Jesus'ga moirühara'ga jatykai Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga pavëi upa.

—Marã po ti nhande ei a'ea pe naerü? ei ga javo ojohupe.

⁷ Kiro ga nhomonhi'inhiThetei a'ea rehe upa. Aerë Pedro'ga po'ami javo ga pe.

—Nhiirü, pekwaha pe Tupana'ga nh'i'gagwera ji ve ikwehe. Ji ko pepyteripeva'ea, ei Pedro'ga. Igwete Tupana'ga ei ji ve: “Ndehe ti emombe'u pyryva'ea judeus'garüive'ga pe

Jesus'ga mombe'gwovo tohendu ti ga javo. A'ero po ti ga jikogi Jesus'ga rehe nehë,” e ko ga ji ve ikwehe, ei Pedro'ga ga pe. Igwete ji Jesus'ga mombe'ui ga pe. ⁸ Ga ji rendukurame

Tupana'ga ei: “Pyry hete gajikoga Jesus'ga rehe kiro judeus'garüive'ga,” ei ga. A'reki ga okwaha pa ahereaporogita okovo, ei Pedro'ga. Nurã ga imondoi gwa'uva ga pyri, ei Pedro'ga. Pehepia ko ga imbuhuri na'ë gwa'uva nhande ve ikwehe. Na jitehe kiro ga

imondoi a'ea judeus'garüive'ga pe no, ei ga. ⁹ Tupana'ga pe ore judeusramo ojo'jajo'ja judeus'garüive'ga pavëi, ei ga. Omombo ga nhanderekote'varuhua nhande hugwi ikwehe.

Na jitehe ga hugwi ga imombori gandekote'varuhua ga jikogame Jesus'ga rehe, ei Pedro'ga ga pe. ¹⁰ Maranuhürame pe Tupana'ga mbokweraipotari kiro a'ero? ei ga. Pepotaruhu

pe judeus'garüive'ga mbopiro'ye'yama Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi novã, ei ga ga pe. Nhaneramonhava'ea nohendukatupavi Moisésva'ea remimbo'eagwera raka'e. Nhande

na jitehe nihendukatupavi a, ei ga. Maraname pe euhui judeus'garüive'ga pe naerü tohendu katu ti ga a'ea javo, ei ga ga pe. ¹¹ Nahã reki nhande ei: Jesus Cristo'ga remi-

mombiryva gwaramo nhande ve Tupana'ga nhandereaporogita mbopyahui. Na jitehe garemimbyryva gwaramo judeus'garüive'ga pe Tupana'ga gandeaporogita mbopyahui

no, ei Pedro'ga imombe'gwovo ga pe.

¹² A'ero ga nonhi'iga'javi onhimongyavo. Kiro Paulo'ga imombe'umbe'ui ga pe ohoagwera Barnabé'ga pavëi.

—Tupana'ga oapouka ore ve ahemonhimomby'ava'ea judeus'garüive'ga pyteri pe ikwehe, ei ga ga pe.

¹³ Paulo'ga imombe'upavirë kiro Tiago'ga ei ga pe no:

—Nhiirü, pejapyaka ti nhinhi'iga rehe, ei ga ga pe. ¹⁴ Simão Pedro'ga omombe'u pe me Tupana'ga agataruhua judeus'garüive'ga ndehe. Tupana'ga gwepiukarypy o'agataruhua

ga ndehe he'yive'ga mo'emo'eamo ojiheva'ero, ei Tiago'ga ga pe. ¹⁵ Nanongara pe tuhë ko Tupana'ga nh'i'iga mombe'uharava'ea ei hako, ei ga. Omombe'u ahe Tupana'ga nh'i'iga ikwatija hako.

¹⁶ “Ymya ko Daviva'ea aheruvihavamo oko hako.

Aerë ahana'ja ahepy'rovova'ea,” ei Tupana'ga.

“Aerë ti ji jivyri nehë.

Jijivyra'javame po ti ji ga mbojatykaa'javi nehë ganduvihavamo nehë,” ei ga.

¹⁷ “Nahã po ti jara'ga nhaporembo judeus'garüive'ga ji rekari okovo ji rehe nehë

– kiroki ga ji amo'emo'ë jijiheva'ero,” ei Tupana'ga.

¹⁸ “Poró ji ei jitekovo.

Jihi akwahavuka nanongara ymya hako,” ei ga.

Nahã ahe omombe'u ikwatija Tupana'ga nh'i'iga hako, ei Tiago'ga imombe'gwovo ga pe.

¹⁹ Igwete Tiago'ga ei no:

—Nurã jihi a'e pe me kiro: Xa'eyme ti ga pe: “Tojikytiuka ti ga.” Xa'eyme ti a'ea judeus'garüive'ga pe – kiroki ga gwerojijyi gweaporogita kiro ojikoga Tupana'ga rehe, ei ga.

²⁰ —Nahã tikwatija javo ga pe:

“Tape'ui ti gambatera ga ikwava'e'game ha'angava pe gwemimbohete'hara pe,” xa'e ga pe, ei ga.

“Taperekoi ojipe'ga nembireko'ga,” xa'e ga pe.

“Tape'ui mbiara hekoa ipore'ymame jugwi.

Hekoa tape'ui no.”

Nahā ti xa'e ga pe ikwatija nehē, ei Tiago'ga ga pe. ²¹ A'ereki nanongara rehe Moisés'va'ea ombo'e ahe hako, ei ga. Sábado rupi judeus'ga hoi ojatykahai pe jipi imonhi'iga ikwatijara pe Moisés'va'ea remimbo'eagwera pe. Cidades pe nhaporemō ga imombe'ui a'ea ymya hako. Kiro mo jitehe no, ei Tiago'ga ga pe.

Okwatija ahe imondovouka judeus'garūiva'ea pe

²² Kiro Jesus'ga moirūhara'ga nhomonhi'imbavi Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga pavēi jara'ga pavēi no Jesus'gareheve'ga. Igwete ga ei ojohupe:

—Timondo ti mokonha'ga Antioquia pe a'ero tomombe'u katu ti ga nhanenhi'iga ga pe, ei ga. Paulo'ga rupi po ti ga hoi Barnabé'ga rupi, ei ga.

—Kwa, ei jara'ga.

Igwete ga ga mo'ēi ojipytera hugwi. Huvihava'ga ga ga mo'ēi Silas'ga Judas'ga no. Ojipea ko Judas'ga rera Barsabás. ²³ Igwete Jesus'gareheve'ga ikwatijari imondovo Judas'ga pe togweroho ti ga javo. Nahā ga ikwatijari inoga:

“Kiro ore ikwatijari pe me. Jesus'ga moirūharamo orokwatija Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga pavēi,” ei ga ikwatija.

“Pe ko judeus'garūiva'ero peko novīa. Emo nhande xanhomoirūirū agwamo nhande-jikoga gwaramo Jesus'ga rehe,” ei ga. “Igwete pe nduvi Antioquia pe. Jararamo pe nduvi Siriapeve'ga gwyrī pe Ciliciapeve'ga gwyrī pe no. Pe me nhaporemō ore ikwatijari imondovouka orenhi'iga a'ero,” ei ga ikwatija ga pe.

²⁴ “Orepyteripeve'ga oho pe pyri heikwehe. Omomyi ga pepy'a onhi'iteheavo pe me. Emo ore noromondokari reki ga pe pyri. Ojiroho tehe ga heikwehe,” ei ga ikwatija ga pe. ²⁵ “Nurā ore jatykai oronhomonhi'iga orojupa. Igwete ore ei: ‘Timo'ē ti mokonha'ga mondovouka judeus'garūive'ga pyri Paulo'ga ndupi,’ oro'e ore orojohupe,” ei ga. “Oroarō hete memei ore Paulo'ga Barnabé'ga no. ²⁶ Ndopojihuvi ga omanoa nhandepojykaharete'ga mombe'gwovo Jesus Cristo'ga mombe'gwovo jipi,” ei ga. ²⁷⁻²⁹ “Kiro ore mokonha'ga mo'ēi ga mondovo Paulo'ga ndupi a'ero. Judas'ga ore oromondo. Silas'ga oromondo no. Tomombe'u katu ti ga orenhi'iga pe me orerembikwatijara,” ei ga ikwatija ga pe.

“Kiro ore ei pe me a'ero: Tape'ui gambatera ga ikwava'egame ha'angava pe gwemimbohetehara pe. Hekoa tape'ui no. Mbiara tape'ui ga ipore'ymame hekoa jugwi. Taperekoi ojipe'ga nembireko'ga. A'ea pe jate oro'e ore ikwatija pe me. Ojipea pe ndoro'ei a'ero,” ei ga ga pe. “A'ereki pyri ore ve oro'ee'yma pe me. Pyri Tupana'ga ra'uva pe no,” ei ga. “Pehendu katu po pe orenhi'iga a'ero hamo.

Ki rupi a'ero.”

³⁰ Nahā ga ikwatijari judeus'garūive'ga pe inoga. Igwete ga imondoi gwembikwatijaragwera Judas'ga pe togweroho ti ga ga pe javo. A'ero Judas'ga herohoi pea rupi Antioquia pe. Ovahemame ga Jesus'gareheve'ga nderojatykai imondovo ikwatijara ga pe. ³¹ Igwete pevove'ga nhi'igi jupe. A'ero ga ndoryndoryvamo omogita repiaga.

³² Igwete Judas'ga nhi'inhi'igi ga pe Silas'ga pavēi ga mogitavo no. A'ereki ga Tupana'ga nhi'iga mombe'uharamo tuhē oko no. Igwete ga Jesus'gareheve'ga mbójikohetei Jesus'ga rehe a'ero ga mbohoryva.

³³⁻³⁵ Opytaahi'vi Judas'ga pevo. Aerē ga ei Jesus'gareheve'ga pe:

—Kiro po ti ore jivyri Jesus'ga moirūhara'ga pyri a'ero. A'ereki ga ore mbuhuruka avo ikwehe.

—Pejivy ti a'ero ga pyri, ei ga ga pe.

Emo Paulo'ga opyta Antioquia pe okovo Barnabé'ga pavēi. He'yive'ga pavēi ga pevove'ga mbo'embo'ei imombe'gwovo Tupana'ga nhi'iga ga pe.

Paulova'ea onhomoja'o Barnabé'va'ea pavēi

³⁶ Aerē Paulo'ga ei Barnabé'ga pe:

—Xajivyrā'ja ti Jesus'gareheve'ga ndepiaga. Timbojoapiapi pa ti cidades nehē – perope nhande timombe'u ga pe nhandepojykaharete'ga nhi'iga ikwehe, ei Paulo'ga ga pe. Tihepia ti gajikoga Jesus'ga rehe agwamo, ei ga ga pe.

³⁷ —Kwa, ei Barnabé'ga. Xahoa'ja ti ga ndepiaga. Tiroho ti João Marcos'ga nhandejupi, ei ga ga pe.

³⁸ —Tirohoyme ti ga, ei Paulo'ga. Opohi ga nhande hugwi Panfiliavepe'ga gwyri pe ikwehe. A'ero ga ndohoa'javi nhande rupi Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo ikwehe, ei ga ga pe.

³⁹ —Tiroho jate ti ga nhandejupi, ei Barnabé'ga ga pe.

Igwete ga nhomonhi'igayvahetei ga rehe. A'ero ga nhomboja'ogi ojohugwi ogwovo. Barnabé'ga gweroho João Marcos'ga ojupi ga rero'ava itayharuhua pype. Chiprepeve'ga gwyri pe ga hoi a'ero ogwovo.

⁴⁰ Paulo'ga ki a'e te gweroho Silas'ga ojupi ga rerogwovo. Ga horame Jesus'gareheve'ga ei ga pe:

—Tupana'ga ti tomomyry pe me pe nderekovo katu, ei ga Paulo'ga pe.

⁴¹ Igwete Paulo'ga hoi Siriavepe'ga gwyra rupi Cilíciavepe'ga gwyra rupi no. Igwete ga Jesus'gareheve'ga mbojikohetei Jesus Cristo'ga rehe.

16

Timóteova'ea oho Paulova'ea rupi

¹ Aerē Paulo'ga hoi cidade de Derbe pe Silas'ga pavēi. Aerē ga hoi cidade de Listra pe. Pevo Paulo'ga Timóteo'ga repiagi. Igwete ga ei taroho ti ga jipupi javo. Timóteo'ga ko Jesus'gareheve'a'ero oko. Gayhēa na jitehe no. Hēa ko judeuramo oko no. Gapo'ria ki a'e te judeu rūi.

² —Pyry hete ko Timóteo'ga, e'i pa Jesus'gareheve'ga ga pe Listrapeve'ga Icôniopeve'ga no.

³ Igwete Paulo'ga ei taroho ti ga javo.

—Xaho ti ji rupi ji moiruamo, ei ga Timóteo'ga pe.

—Aho ti nehē, ei Timóteo'ga ga pe.

Igwete Paulo'ga ikytiukari Timóteo'ga rakwanha pira garerohoa renonde. A'ereki pevo judeus'ga okwaha Timóteo'ga po'ria. Ahe ko judeu rūi. Nurā ko ahe ndokytiukari gwa'ya'ga gapita'ngia. “Nde jikytiukare'ymame po ti judeus'ga noarōi nehē,” ei Paulo'ga Timóteo'ga pe. Igwete Paulo'ga ga kytiukari na'ē a'ero ga rerogwovo ojupi. ⁴ Imbojoapiarame cidades ga hoi Jesus'gareheve'ga pyri. Igwete ga imombe'umbe'ui ga pe Jerusalémmeve'ga nhi'igagwera.

—“Nahanahā ti peko,” ei Jesus'ga moirūhara'ga javo pe me Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga pavēi, ei Paulo'ga imombe'gwovo ga pe. Pejapyaka katu ti ganhi'iga rehe a'ero, ei ga ga pe.

⁵ Nahā ko ga Jesus'gareheve'ga mbojikohetei Jesus'ga rehe a'ero. Igwaigwavete ko ojipe'ga jikogi ga rehe jipi.

Tupana'ga gwepiuka Macedôniapeva'ea Paulova'ea pe

⁶ Aerē Paulo'ga ei ojohupe novīa:

—Xaho ti Ásiavepe'ga gwyri pe imombe'gwovo Tupana'ga nhi'iga ga pe, ei ga.

Emo Tupana'ga ra'uva nomondoukari ga pevo. Kiro ga hoi Frígiavepe'ga gwyra rupi a'ero Galáciapeve'ga gwyra rupi ogwovo. ⁷ Ga horame Mísiavepe'ga gwyra pyri Paulo'ga ei ojohupe:

—Xaho Bitúniavepe'ga gwyri pe kiro, ei ga novīa.

Emo Jesus'ga ra'uva nomondoukari ga pevo. ⁸ Nurā ga hoi Mísiavepe'ga gwyra rupi ovahema cidade de Trôade pe. ⁹ Ypytunimo Paulo'ga Macedôniapeve'ga gwyrivepe'ga repiagi okiri pe. Igwete ga nhi'igi Paulo'ga pe o'ama.

—Herejo tuhē oregwyri pe Macedônia pe ore pokoga, ei ga ga pe.

¹⁰ Kirē Paulo'ga imombe'ui gwembiepiaga ore ve. A'ero ore ei:

—Xaho ti Macedônia pe a'ero Jesus'ga mombe'gwovo pevove'ga pe. A'ereki Tupana'ga nhande mondo pota kiro ga pyri, oro'e ore orojohupe.

(Jihi Lucas aho ga ndupi no ikwehe.) Kotihī ore imboavujikweri mbatera hero'ava itayharuhua pype herogwovo a'ero.

Lídiava'ea ojiko Jesus'ga rehe

¹¹ Igwete ore herohoi imoanhana Trôade hugwi. Igwete ore herohoi ypa'ouhūa rehei katu Samotrácia rehei katu. Ko'emame ore herohoi cidade de Neápolis pe. ¹² Pea hugwi ore hoi orokovo pea rupi Macedôniapeve'ga gwyri pe. A'ero ore vahemi cidade de Filipos pe. Filipos ko huvihavuhu pevo Macedôniapeve'ga gwyri pe. Cidade de Romahugwive'ga ko pevo u Filipos pe onhimongyavo. A'ero ore vahemi Filipos pe. Mbohapyrete'i ore kiri pevo oropytavo.

¹³ Sábado rupi ore ei orojohupe:

—Xaho ti cidade hugwi yhya rembe'yi pe nhandejupa. Pevo po judeus'ga hoi jipi onhi'iga Tupana'ga pe, oro'e ore orojohupe.

A'ero ore hoi kunhangwera'ga nhimono'o'ga repiaga. A'ero ore apygi Jesus'ga mombe'gwovo ga pe. ¹⁴ Igwete Lídiáhēa henduvi orenhi'iga oina. Hēa ko cidade de Tiatirahugwiva'ero. Ipi'gwaguhūva'ea hēa oma'ema'ē jipi itambere'ia pyhyga. Ojiko hete hēa Tupana'ga rehe. Igwete hēa henduvi Paulo'ga nhi'iga. A'ero Tupana'ga imomytu'ēi hēa'aka'gi pe toko ti hēa Paulo'ga nhi'iga rupi javo. ¹⁵ Aerē ore hēa mobatizai a'ero. Ore hēarongapypeve'ga mobatizai no. Aerē hēa ei ore ve:

—Pekwaha pe kiro jijikoga nhandepojykaharete'ga rehe, ei hēa. Nurā pejjo tuhē nhiroga pype pejiptyavo, ei hēa ore ve.

A'ero ore hēa mbopogwei orogwovo hēaronga pe oropytavo.

Ahe omongi Paulova'ea cadeia pype

¹⁶ Ojipe'ia rupi ore ei orojohupe:

—Xa'ho'a'ja ti pevo jitehe – perope ga oho onhi'iga Tupana'ga pe jipi.

Ore horame ojipehēa ore rovatī pea rupi. Anha'ga opojyka hēa. A'ea omonhi'ī hēa aerēva'ea imombe'gwovouka. Ojipe'ga he'yi omondo itambere'ia hēapojykahara'ga pe jipi tomombe'u ti hēa aerēva'ea ore ve javo. ¹⁷ Kiro hēa ore rovatī pea rupi. A'ero hēa ruri ore reviri. Paulo'ga reviri hēa ruri okovo ohapukapukaita.

—Agwa'ga ko oporavyky Tupana'ga pe. Gaha ko huvihavuhu hete jara'ga hohe pa, ei hēa. Nahā ga ei pe me: “Tupana'ga imomborame pendekote'varuhua po ti pe hoi ga pyri nehē,” ei ga imombe'gwovo, ei hēa ohapukaita.

A'ereki anha'ga opojyka hēa. ¹⁸ Kotihītihi hēa hapukai ore reviri ua. A'ero Paulo'ga kwerajahivamo hēa rehe. Igwete ga pyryrymi javo anha'ga pe.

—Jesus Cristo'ga popoakarimo ji ei nde ve kiro: Epohi hēa hugwi, ei ga jupe.

Kotihī anha'ga pohiri hēa hugwi a'ero. ¹⁹ Ikwahavame anha'ga pohira hēapojykahara'ga ei ojohupe:

—Nombuhura'javi po ti ojipe'ga itambere'ia nhande ve nehē. A'ereki anha'ga opohiruhu hēa hugwi, ei ga. Ndokwahava'javi po ti hēa aerēva'ea imombe'gwovo nehē, ei ga ojohupe.

Igwete ga nhimboahivuhui Paulo'ga rehe Silas'ga rehe ga pyhyga ga nderohyryryga ga nderogwovo okari pe gwuvihava'ga pyri. ²⁰ Ga nderurame ga ei gwuvihava'ga pe:

—Agwa'ga ko judeusramo oko. Igwete ga porayvaruhuro nhandecidadepeve'ga momy-momyina upa, ei ga javo tehe ga pe. ²¹ A'ereki ga ombo'embo'e ga gwamonhava'ea nhi'igawera rehe, ei ga. Nhande reki Romahugwiva'ero xako ga atyvi. Nurā po nhande ndiakoi nanongara rupi hamo romanosramo, e'i tehe ga ga pe.

²²⁻²³ Kiro pevove'ga nhimbohovajapavi Paulo'ga ndehe a'ero onhimongyavo. Igwete ganduvihava'ga imbotarararagukari Paulo'ga pirekyitauka ga hugwi. Igwete ga ga nupanupūkari vyvra pyvō ga momboruka cadeia pype ga mongiavo.

—Teremohemukari ti ga ga monguva ipype, ei ga guarda'ga pe.

²⁴ Henduvame ganhi'iga ga Paulo'ga mondoi ga mohina okia mbyteri pe te. Igwete ga gapya mombygi yva pyvō. Ono ga gapya yva kwa'ria rehe. A'ero ga ino'gi irūa yva gapya arimo imombyga.

²⁵ Ypyhaji katu Paulo'ga nhimby'yi onhi'iga Tupana'ga pe ga mboheteavo Silas'ga pavēi. Cadeiapypeve'ga ojapyaka upa ga nhimby'yirame. ²⁶ Kotihī vyva imyimyī hete upa. A'ero cadeia gwyriva'ea imyimyimbavi no. Nanime hovapytymbava nhovapytymba'vopavi upa. Igwete itanhuramuhūa jikyipavi cadeiapypeve'ga hugwi. ²⁷ Igwete guarda'ga ma'ēi hepiaga hovapytymba'vogipyra. “O'emba ga ji hugwi ogwovo ra'e,” ei ga novā. Nurā ga ipyhygi itakyhea'javuhua'ea tajijuka a'ero javo. ²⁸ Emo Paulo'ga nhi'iga mondoahyi ga pe.

—Terejijukai, ei ga ga pe. A'ereki ore nhaporemo koro oroko, ei Paulo'ga ga pe.

²⁹ A'ero guarda'ga ei onhipavēive'ga pe:

—Eru yhyga ji ve, ei ga.

Igwete guarda'ga nhani ua ohyhyipava okyhyjiavo gwaramo. Igwete ga renypy'andurugi Paulo'ga pyri pepyry hete pe javo. ³⁰ Aerē ga Paulo'ga nderohoi pea hugwi. Igwete ga ei ga pe:

—Marā po ti ji imomborukari jirekote'varuhua ji hugwi nehē? Marā po ti ji hoi Tupana'ga pyri yvagi pe nehē? ei guarda'ga ga pe.

³¹ Igwete Paulo'ga ei ga pe:

—Ejiko ti nhandepojykaharete'ga rehe Jesus Cristo'ga rehe. A'ero po ti ga imombori nderekote'varuhua nde hugwi nehē. Aerē po ti nde hoi Tupana'ga pyri nehē no, ei ga ga pe. Na jitehe po ti nerongapypeve'ga nehē no, ei ga ga pe.

³² Igwete ga Jesus'ga mombe'umbe'ui ga pe garongapypeve'ga pe no. Igwete ga henduka-tui upa. ³³ A'ea rupi jitehe guarda'ga ga nderohoi iheita ganupāgwera. Nanime Paulo'ga ga mobatizai. Aerē ga garongapypeve'ga mobatizai no. ³⁴ Aerē guarda'ga Paulo'ga nderohoi

ḡwonga pe. Igwete ga imondoi mbatera ḡa pe to'u ti ḡa javo. Horyory ga ojikoga ḡwaramo Tupana'ga rehe ḡwongapypeve'ḡa pavēi.

³⁵ Ko'emame pevove'ḡa nduvihava'ḡa ei soldados'ḡa pe:

—Peho ti javo guarda'ḡa pe cadeia pe tomo'ē ti ga Paulo'ḡa jugwi.

Igwete ḡa nduri imombe'ḡwovo ḡanhi'ḡa guarda'ḡa pe. ³⁶ A'ero ga imombe'ui Paulo'ga pe no.

—Oreruvihava'ḡa e'i javo pe me to'ē ḡa jugwi kiro, ei ga. Pejigwovo a'ero. Tupana'ga ti tapenderoho katu, ei ga ḡa pe.

³⁷ Emo Paulo'ga e'i soldados'ḡa pe:

—Po na rūi ḡa ore mondouka, ei ga. Penduvihava'ḡa ḡwendu ḡa'mbea ḡa imbojateherame ite'varuhuva'ea ore rehe oji'i. Orenhi'ḡa ki a'e te ḡa nohenduvi oji'i, ei Paulo'ga ḡa pe. Ndojari reki ore rehe novīa. Emo ḡa ore nupanupāuka tehe ojipe'ḡa ndovaki, ei ga. Ore ko romanosramo tuhē oroko. Po ahe nonupauhūi te romanos'ḡa hamo, ei Paulo'ga. Aerē ḡa ore mbuhurukatehei avo ore mongiavouka cadeia pype oji'i, ei ga. Kiro ḡa ore mo'embotari ḡandovakie'y naerū? Po na rūi te, a'e ji, ei Paulo'ga ḡa pe. Gahā tuhē ti tuhu ore rerogwovo katu agwa hugwi nehē, ei ga soldados'ḡa pe.

³⁸ Igwete soldados'ḡa hoi imombe'ḡwovo Paulo'ga nhi'ḡa ḡwuvihava'ḡa pe.

—A'iti tuhē ḡa romanosramo oko? ei ḡanduvihava'ḡa ḡa pe.

—Nahā tuhē re ko ḡa e'i ore ve, ei ḡa.

Igwete ḡa kyhyjihetei henduva.

—Xaho ti Paulo'ga ma'ngoma'ngoga a'ero naerū, ei ḡa.

³⁹ A'ero ḡa nduri Paulo'ga pyri ja'javo katu ḡa pe.

—Oroko te'varuhu ore pe me raji'i, ei ḡa ḡa pe.

Igwete ḡa Paulo'ga nderohoi cadeia hugwi.

—Pejigwovo kiro oreidade hugwi, e'ie'i ḡa onhi'igatuavo Paulo'ga pe.

⁴⁰ Igwete Paulo'ga hoi cadeia hugwi a'ero. Lídiahēa ronga pe na'ē ḡa hoi. Pevo ḡa Jesus'gareheve'ḡa ndepiagi. Igwete Paulo'ga ei ḡa pe:

—Pejiko hete ti Jesus'ga rehe jipi, ei ḡa ḡa pe.

Aerē Paulo'ga hoi ogwovo cidade hugwi.

17

Paulova'ea oho Tessalônica pe

¹ Igwete Paulo'ga hoi pea rupi cidade de Anfipolis pe aerē Apolônia pe no. Aerē ḡa vahemi ojipe'i pe no Tessalônica pe. Pevo tuvi judeus'ḡa jatykahava. ² A'ero sábadó rupi Paulo'ga hoi ipype ga pyri a'ero. A'ereki sábadó nanani ga hoi judeus'ḡa jatykahava pype jipi. Três vezes Paulo'ga hogahoi pevove'ḡa monhi'inhi'ḡa aherembikwatijara rehe Tupana'ga mombe'uhava rehe. ³ Igwete ga imombe'ukatui javo ḡa pe.

—Nahanahā ahe ei ikwatija hako, ei Paulo'ga. Cristo'ga manoa pe ahe ei a'ero tokwaha ti ga hahyva'ea omanomo javo. Cristo'ga kwerava pe ahe ei no tokwerava'ja ti ga omanoa hugwi javo, ei ga. Jesus'ga ko Cristoramo oko Tupana'ga remimbuhurukaramo. A'ereki gaha ahe nhi'ipo'ru pa ikwehe. Gaha ji amombe'u kiro pe me a'ero Jesus'ga, ei Paulo'ga ḡa pe.

⁴ Igwete jara'ḡa Paulo'ga nhi'ḡa reroviari ga mbopogweavo ojikoty'a Paulo'ga pavēi judeus'ḡa. Na jitehe ko judeus'garūive'ḡa – kiroki ḡa ojiko Tupana'ga rehe. Grego ko ḡanhi'ḡa. He'yjuhuve'ḡa Paulo'ga mbopogwei ojikoty'a ḡa pavēi. Kunhangwera'ḡa na jitehe no onhimongyavo imbateve'ḡa.

⁵ Judeus'ḡa ki a'e te onhimyrō Paulo'ga ndehe hepiagame Paulo'ga mbopogwea. Nurā ḡa okote'varuhuve'ḡa nderuri ojipyri – kiroki ḡa okoteheuhu oporavykye'yma jipi. Igwete ḡa ḡa mbojatykai ḡa mbohakupukaita Paulo'ga ndehe cidadepeve'ḡa momymomyinauka. A'ero ḡa hoahypavi Jasão'ga ronga pe tiheka ti Paulo'ga javo.

—Tiroho ti ḡa mytu'ē me ḡandovaki, ei ḡa ojohupe novīa.

⁶ Ndohepiagi reki ga Paulo'ga ipype. Silas'ga ga ndohepiagi no.

—Jasão'ga ti tipyhy a'ero Jesus'gareheve'ḡa, ei ḡa ojohupe.

A'ero ḡa Jasão'ga pyhygi ḡa nderohyryryga ḡa nderogwovo huvihava'ḡa pyri. Igwete ḡa ei ḡa pe:

—Paulo'ga iporayvaruhu ogwoogwovo ḡagwyri pe nhaporemo ḡa momymomyina, ei ḡa o'mbero ḡa pe. Igwete ḡa nduruhui kiro nhande pyri no. ⁷ A'ero Jasão'ga ḡa mbuhurukari ḡwonga pe ḡa mombytavo ojipyri, ei ḡa ḡa pe. Ga nhaporemo nohendukatui nhanderuvihavuhu'ga nhi'ḡa César'ga nhi'ḡa. A'ereki ḡa e'i: “Hajiheve'ga aḡwamo nhanderuvihavuhuro oko,” ei ḡa, ei ḡa. “Jesus ko garera,” ei Paulo'ga, ei ḡa ḡa pe.

⁸ Onhi'igame a'ea rehe ga pe ɣa imomymomyi huvihava'ga py'a jara'ga py'a no. ⁹ Igwete huvihava'ga ei Jasão'ga pe:

—Imbuhumbuhurame itambere'ia ore ve po ti ore pe mo'ëukari pe mondovouka a'ero, ei ga. Pe ndekokaturame po ti ore imbuhura'javi peitambere'ia pe me a'ero nehë, ei ga ga pe.

Igwete Jasão'ga imondoi itambere'ia ga pe. A'ero ga Jasão'ga mbopiro'yukari ga mondovouka.

Paulova'ea oho Beréia pe

¹⁰ Kotihĩ pyytunimo Jesus'gareheve'ga Paulo'ga mondoukari cidade hugwi a'ero topyhygyme ti ga Paulo'ga javo. Igwete Paulo'ga hoi pea rupi cidade de Beréia pe okovo Silas'ga pavëi. Ovahemame ga jogwerohoi judeus'ga jatykahava pype upa. ¹¹ Igwete Paulo'ga imombe'umbe'ui ga pe Tupana'ga nhi'iga. Beréiapeve'ga koji'i pyry hete reki Tessalónicapeve'ga hohe. A'ereki ga ɣwendu pota hete Tupana'ga mombe'ua. Paulo'ga imombe'urame ga ei ojohupe: “Tihepia ti imombe'ukatua.” Nurã ga hoi hepiaga aherembikwatijara jipi Tupana'ga mombe'uhava nahã reki ra'e javo.

¹² A'ero ga heroviari ojikoga Jesus'ga rehe onhimongyavo. He'yive'ga kunhangwera'ga ojiko Jesus'ga rehe no imbateve'ga. Grego ko ɣanhi'iga. Akwaimbae'ga na jitehe grego ganhi'iga. Igwete ga jikogi Jesus'ga rehe onhimongyavo. ¹³ Emo ojipe'ga Paulo'ga mombe'u judeus'ga pe – perope Tessalónica pe.

—Paulo'ga oho Beréia pe raji'i, ei ga. Kiro ga imombe'umbe'ui Tupana'ga nhi'iga ga pe no, ei ga ga pe.

Ikwahavame judeus'ga hoi Beréia pe a'ero. Igwete ga ega'euhui Beréiapeve'ga pe i'mbe hete Paulo'ga pe me javo. Nahã ga he'yjuhuve'ga momymomyi upa. ¹⁴ Nurã Jesus'gareheve'ga Paulo'ga mondoukaripei a'ero toho ti ga ypiahu pe javo. Emo Silas'ga opyta na'ë Beréia pe Timóteo'ga pavëi. Kiroki ga Paulo'ga reroho – gweroho ga ga ypiahu pe. ¹⁵ Aerë ga ga rero'avi ga rerogwovo cidade de Atenas pe ga reja.

—Pejivy kirogwe, ei Paulo'ga ga pe. Pe'ji ti Silas'ga pe Timóteo'ga pe no kotihĩ ti ga tuhu ji pyri avo, ei Paulo'ga ga pe.

A'ero ga reja ga herojivyri herogwovo.

Paulova'ea oho Atenas pe

¹⁶ Igwete Paulo'ga pytai Atenas pe Silas'ga mboha'uva. He'yjuhuheteve'ea cidadepeve'ga gwereko ha'angava ɣwemimbohete'hara. Nurã Paulo'ga py'a oko tehe hepiagame. A'ereki pevove'ga nombohetei Tupana'ga. ¹⁷ A'ero ga hoi judeus'ga jatykahava pype Jesus'ga mombe'gwovo ga pe. Igwete ga nhi'inhi'igi ga pe judeus'ga pe judeus'garüive'ga pe no – kiroki ga ojiko Tupana'ga rehe. Ima'ëhai pe ga hogahoi jipi ja'javo pevove'ga pe no. ¹⁸ A'ero ga nduri Paulo'ga pyri – kiroki ga ombo'e epicureu'ga nhi'igagwera rehe. Kiroki ga ombo'e estóicos'ga nhi'igagwera rehe – ga uhu ga pyri no. Igwete ga Paulo'ga nhi'igayvari a'ero. Jara'ga e'i ojohupe:

—Gara rehe ga onhi'iguhũ naerũ? ei ga.

Jara'ga e'i:

—Omombe'u po ga hajiheve'ga yvagipeve'ga ovuhu, ei ga.

A'ea ga ei. A'ereki Paulo'ga omombe'u Jesus'ga ga pe. Omombe'u ga omanove'ga mbogwerava no. ¹⁹ A'ero ga Paulo'ga rerohoi vytyruhua rehe Areópago rehe. Igwete ga jatykai tihendu ganhi'iga javo.

—Emombe'u kirogwe ore ve onhimomombe'upyahua torohendu, ei ga ga pe. ²⁰ A'ereki hajiheve'ea nde eremombe'u ore ve ore monhimomby'avo. Nurã torokwaha tuhë neremimombe'ua, oro'e ore nde ve, ei ga.

²¹ A'ereki ga nhaporemohomoni'inhi'i ranuhũ jipi Atenaspeve'ga hajiheve'ga no – kiroki ga u ga pyri upa Atenas pe. Nane'ymi ga imombe'umbe'ui mbaterapyahua ojohupepe. Nanongara jate ga ɣwendu pota jipi no. Nurã ga Paulo'ga rerohoi pevo tomombe'u ga mbaterapyahua ore ve javo.

²² A'ero Paulo'ga ami ɣapyteri pe vytyruhua rehe Areópago rehe. Igwete ga ei Atenaspeve'ga pe:

—Pembohete hete po pe yvagipe'ga, ei ga. ²³ A'ereki jikwawame pehea rupi ji ahepiepia ha'angavaparavuhua imbohete'hava, ei ga ga pe. Igwete ji hepiagi ikwava'ëhava. Igwryi pe pe ikwatijari inoɣa. “Oroapo ore agwa yvagipeve'ga pe orerembikwahave'yma'ga pe,” e'i penembikwatijaragwera, ei ga. Gaha pe pembohete ga kwahave'yma – gaha jitehe ji amombe'u kiro pe me. Tupana'ga reki ji amombe'u pe me, ei Paulo'ga ga pe.

²⁴ —Tupana'ga – gaha oapo vyva vyakotyva'eareheve'ea reheve – yvaga jaramo ko ga reko vyva jaramo no, ei ga. Ga ko nduvi vyakotyve'ga nemiapoa pype ombohete'hava pype, ei ga ga pe. ²⁵ Ga gwereko pa mbatera ojive. Nurã ga ndojikogi vyakotyve'ga ndehe

ji poko javo ġa pe. Gaha ko omongouka pa ahe. Igwete ga imbuhumbuhurukari mbatera ġa pe nhaporem, ei Paulo'ġa ġa pe.

²⁶ —Tupana'ġa oapo na'e nhaneremboypya ojipejiva'ea hako, ei ġa. Aerē ġa ahe mbohetauhui huvihava'ġa mongovo gandeheve'ġa pavēi. Igwete ġa ġa mboja'oja'ogi ġa mondovo ġagwyri pe nhaporem, ei ġa. Ga'apoa renonde Tupana'ġa e'i jipe oyvyteri pe hako: “Nahanahā po ti ġa pe nehē. Aerē po ti nahā nehē,” ei ġa. “Pevo gwe ti ġa toko nehē,” ei ġa. A'ea Tupana'ġa e'i oyvyteri pe hako, ei Paulo'ġa ġa pe. ²⁷ Nahanahā Tupana'ġa japoi ġa nderekovo tajireka ti ġa javo. “Ji repia po ti ġa ji rekarama nehē,” ei Tupana'ġa hako, ei ġa. Irupe rūi reki Tupana'ġa oko nhande hugwi, ei Paulo'ġa ġa pe. ²⁸ A'ereki “gaha nhande mongo nhande mbovavagauka,” ei ġa. A'ea pe pegwyripeva'ea ei ikwatija no: “Nhande vehevi ko Tupana'ġa ra'yramo xako,” ei ahe, ei Paulo'ġa ġa pe.

²⁹ —Tupana'ġa ra'yramo nhande rekoro ġwaramo ndia'ei po nhande a'ero hamo: “Tupana'ġa ko ġanembia'apoa'java'ea ouro apopyra'java'ea prata apopyra'java'ea. Ita apopyra'java'ea ko ġa.” Ndia'ei po a'ea ġa pe hamo, ei Paulo'ġa imombe'ġwovo ġa pe. ³⁰ Ymya ġa erame a'ea Tupana'ġa pe ġa imbogwawetena'ēi ġanhi'ġa. A'ereki a'ea rupi ġa ndokwahavi ve. Emo ġa nombogwawukara'javi gande'kote'varuhua kiro, ei ġa. Kirogwe ġa ehetei vvyakotyve'ġa pe ġagwyri pe nhaporem: “Perojiji pejeaporogita pejipohia pejikote'varuhua hugwi,” ei Tupana'ġa ġa pe, ei ġa.

³¹ —Aerē mbapava koty po ti Tupana'ġa Jesus'ġa mbo'eukari ġandeaporogita pe nehē. A'ereki ymya ġa e'i Jesus'ġa pe: “Aerē po ti ndehe ere'e ġa pe nehē,” ei Tupana'ġa ġa pe. A'ea rupi katu po ti Jesus'ġa ekatui ġa pe a'ero nehē ikwahava ġandeaporogitapyryva ojipe'ġa ndeaporogitate'varuhua nehē, ei Paulo'ġa ġa pe. Tupana'ġa okwahavukaripe Jesus'ġa rembi'eagwama vvyakotyve'ġa pe ikwehe. A'ereki ġa ombogwera Jesus'ġa mongovo, ei ġa Atenaspeve'ġa pe.

³² Henduvame Paulo'ġa nhi'ġa Jesus'ġa kwerava rehe jara'ġa ġa rerekomemui. Emo jara'ġa e'i:

—Torohenduva'ja ti nenhi'ġa a'ea rehe nehē.

³³ A'ero Paulo'ġa hoi ġapytera hugwi ogwovo. ³⁴ Jara'ġa ojikoty'a Paulo'ġa pavēi ojikoga Jesus'ġa rehe. Dionísio'ġa – kiroki ġa omogita pevove'ġa ojipe'ġa pavēi vvytyruhua rehe Areópago rehe jipi – ġa ojikoty'a Paulo'ġa pavēi ojipe'ġa no Damárishēa no.

18

Paulova'ea oho Corinto pe

¹ Aerē Paulo'ġa hoi pea hugwi Atenas hugwi ogwovo cidade de Corinto pe. ² Pevo ġa Áquila'ġa repiagi. Pontopeve'ġa gwyrri pe Áquila'ġa ari kako. Aerē ġa hoi Itáliapeve'ġa gwyrri pe upa. Pevo ġa ruvi cidade de Roma pe Áquila'ġa. Aerē ganduvihavuhu'ġa Cláudio'ġa imondoi onhi'ġa Romapeve'ġa pe. Igwete ġa ei:

—Judeus'ġa ti toho pa agwa hugwi Roma hugwi, ei ġa ġa pe.

Áquila'ġa ko judeuramo. Nurā ġa hoi Itáliapeve'ġa gwyrri hugwi a'ero gwembirekohēa pavēi Priscilahēa pavēi. A'ero ġa nduri upa cidade de Corinto pe ikwehe. Pevo Paulo'ġa Áquila'ġa ndepiagi a'ero. ³ Igwete ġa ruvi ġa pyri tendas apovo. A'ereki Áquila'ġa na jitehe oporavyky a'ea rehe no. Tapy'ynhapira pyvō ġa japoi tendas aherapyjamo tipyhy ti itambere'ia a'ea rehe javo. Nurā Paulo'ġa ruvi ġa pyri tendas apovo jipi. ⁴ Sábado rupie'yimi Paulo'ġa hoi ġajatykahava pype. Igwete ġa ġa monhi'inhi'Thetei judeus'ġa judeus'ġarūive'ġa no – kiroki ġa grego ġanhi'ġa.

—Perovia ti nhiremimombe'ua pe me, ei ġa ġa pe. A'ereki ji amombe'u katu javo.

⁵ Aerē Silas'ġa ruri Macedóniapeve'ġa gwyrri hugwi Timóteo'ġa pavēi. Ga ndurame Paulo'ġa pyri Jesus'ġa mombe'ua rehe jate Paulo'ġa poravykyi a'ero. Igwete ġa ei judeus'ġa pe:

—Jesus'ġa ko Cristoramo oko Tupana'ġa remimbuhurukaramo, ei ġa ġa pe.

⁶ Emo judeus'ġa Paulo'ġa rayvari o'te'varuhuaavo ġa pe. Nurā Paulo'ġa imbovavagi opira nahā ti ji hepiukari gande'kote'varuhua javo.

—Napehendupotari pe nhinhi'ġa, ei Paulo'ġa ġa pe. Po ti pe hoi hahyva'ea ruvihava pype nehē, a'ero po ti pe napembojari pejihoa ji rehe nehē. A'ereki ji amombe'u katu pe me pe momoranduva, ei ġa. Pe tuhē po ti pe nhimomboruka hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei ġa. Agwamo po ti ji hoi judeus'ġarūive'ġa pyri a'ero Jesus'ġa mombe'ġwovo ġa pe jipi nehē, ei Paulo'ġa ġa pe.

⁷ A'ero ġa hoi ġa hugwi ogwovo. Igwete ġa hoi judeu'ġarūive'ġa rongga pype Tício Justo'ġa rongga pype. Garonga judeus'ġa jatyahava ppyvo oko. Ojiko ġa Tupana'ġa rehe Tício Justo'ġa. Igwete Paulo'ġa hoi garonga pype. ⁸ Aerē Paulo'ġa Jesus'ġa mombe'umbe'ui pevove'ġa pe. Igwete Crispo'ġa – kiroki ġa huvihavamo oko ġajatykahava pype – kiro

ga jikogi Jesus'ga rehe ġwongapypeve'ga pavēi. Na jitehe Paulo'ga nhi'iga renduvame he'yive'ga jikogi Jesus Cristo'ga rehe Corintopeve'ga. A'ero Paulo'ga ga mobatizaukari ga nderekovo.

⁹ Aerē Jesus'ga nhi'igi Paulo'ga pe gakiri pe ppytunimo. Igwete ga ei ga pe:

—Terekyhyji ti ga hugwi, ei ga ga pe. Terepigi ti imombe'gwombe'gwovo ga pe. ¹⁰ A'ereki jilhi ko ako nde pyri, ei Jesus'ga. Nombohahyukari po ti ga nde ve nehē. A'ereki jireheve'ga he'yjuhu avo cidade pe, ei ga Paulo'ga pe.

¹¹ Igwete Paulo'ga ga mbo'embo'ei Jesus'ga mombe'ua rehe. Ojipeji kwara ga ruvame pevo. ¹² Irūa mbytera rupi judeus'ga jatykai Paulo'ga rehe ga pyhyga ga rerogwovo Gálio'ga pyri. Gálio'ga ko pevove'ga governador'ga Acaiapeve'ga gwyri pe. Igwete judeus'ga Paulo'ga rerohoi ga pyri te'i ti ga Paulo'ga reaporoġita pe javo. ¹³ Igwete ga ei Gálio'ga pe:

—Agwa'ga e'i ahe ve: “Nahā po ti pe Tupana'ga mbohetei hamo,” ei Paulo'ga, ei ga. Na rūi reki oreramonhava'ea ore mbo'ei hako, ei ga Gálio'ga pe.

¹⁴ Paulo'ga nhi'igwerīrame kiro Gálio'ga ei judeus'ga pe:

—Po Paulo'ga rekote'varuhuro, a'ero po ji hendukatui penhi'iga hamo pe imbojarama ga rehe hamo, ei ga ga pe. ¹⁵ Emo pe ga rayva garemimbo'ea rehe penamonhava'ea nhi'igagwera rehe no, ei ga. Pe tuhē ti pemohigatu a'ea a'ero. Ji nda'ei tuhē nanongara pe, ei Gálio'ga ga pe.

¹⁶ Igwete ga ga momborukari onga hugwi. ¹⁷ A'ero ga nhaporemo Sóstenes'ga pyhytehei – kiroki ga huvihavamo oko judeus'ga jatykahava pype. Igwete ga ga pyhygi ga nupanupamo pevo onga ppyvo. Gálio'ga ombogwavete reki ga nupanupārame.

Paulova'ea ojivyrāja Antioquia pe

¹⁸ He'yi Paulo'ga pytai pevo Jesus'gareheve'ga pyri. Aerē ga hoi ga hugwi.

—Xaho ti Siriapeve'ga gwyri pe, ei ga Áquila'ga pe Priscilahēa pe no.

—Xaho ti a'ero, ei ga.

Ga horame cidade de Cencreia pe Paulo'ga nhi'igi Tupana'ga pe a'ero.

—Nahanahā po ti ji rekoj nehē, ei ga Tupana'ga pe. Nahā jirekorame po ti ji ndakytuukara'javi ji'ava nehē, ei ga.

A'ero ga nhiapinukari na'ē pevo. Aerē ga nhinhaġi itayharuhua pype ogwovo. ¹⁹ Ga vahemame cidade de Éfeso pe Paulo'ga hoi Áquila'ga ndeja. Igwete ga hoi na'ē judeus'ga jatykahava pype onhi'inhi'iga ga pe. ²⁰ Aerē Jesus'gareheve'ga ei Paulo'ga pe:

—Koji'i epyta ore pyri, ei ga ga pe novia.

²¹ —Kiro ji hoi tuhē, ei ga ga pe.

Ohorame ga hugwi ga ei:

—Tupana'ga ipotarama po ti ji rura'javi pe pyri nehē, ei ga ga pe.

Igwete ga avi itayharuhua pype ojipe'ga pavēi herogwovo Éfeso hugwi.

²² Aerē Paulo'ga hoi ovahema cidade de Cesarēia pe o'eamo. A'ero ga hoi pea rupi Jerusalém me. Oho ga jiji onhi'iga Jesus'gareheve'ga pe. Aerē ga hoi Antioquia pe Siriapeve'ga gwyri pe. ²³ Mbaigwe ga ruvi pevo ga pyri. Pea hugwi ga hogahoi imbojoapi-apiaivo cidades ogwovo Galáciapeve'ga gwyrā rupi Frígiapēve'ga gwyrā rupi no. Igwete ga Jesus'gareheve'ga mbojikohetei Jesus'ga rehe.

Apolova'ea omombe'u Jesus'ga

²⁴⁻²⁵ Aerē Apolo'ga hoi cidade de Éfeso pe. Ga ko judeuramo cidade de Alexandriapeve'ga. Onhi'igatu Apolo'ga imombe'urame mbatera. Ikwatijara ga okwaha hete Tupana'ga mombe'uhara. Ojipe'ga ombo'e ga Jesus'ga nhi'igarupiva'ea rehe. Emo ga ndokwahapavi ve Jesus'ga mombe'ua. João Batistava'ea nhi'iga rehe jate ga Apolo'ga mbo'e – kia ko João Batistava'ea omombe'u ga pe Jesus'ga mombe'urame ahe ga mobatizarama yhya pyvō jipi. A'ea jate Apolo'ga okwaha a'ero. Igwete Apolo'ga hoi Éfeso pe. Pevo ga ġwembikwahava imombe'uhetei ga pe Jesus'ga mombe'gwovo. ²⁶ Aerē ga hoi judeus'ga jatykahava pype ga mbo'embo'eavo ga pojihuve'yama. Igwete Priscilahēa henduvi ganhi'iga Áquila'ga pavēi. A'ero ga Apolo'ga rerohoi ġwonga pe. Kiro ga Tupana'ga nhi'igarupiva'ea mombe'ukatupavi a'ero ga mbo'eavo.

—Nahanahā po Tupana'gareheve'ga ndekoi hamo, ei ga ga pe.

²⁷ Aerē Apolo'ga ei Jesus'gareheve'ga pe:

—Kiro po ti ji hoi Acaiapeve'ga gwyri pe nehē.

—Eho ti a'ero, ei ga ga pe.

Igwete ga ikwatijari imondovouka onhi'iga pevove'ga pe Jesus'gareheve'ga pe.

—Pembuhuruka katu ti Apolo'ga pejipyri, e'i ganembikwatijara.

A'ero Apolo'ga herohoi ganembikwatijara imondovo ga pe. Pevo ga ga pokopokogi ga nderekovo – kiroki ga ojiko Jesus Cristo'ga rehe Tupana'ga remimombryva ġwaramo

ojive. ²⁸ Igwete Apolo'ga judeus'ga monhi'inhi'igi ja'javo ga pe pevove'ga ndovaki. Omombe'umbe'u ga ga pe ikwatijara Tupana'ga mombe'uhara.

—“Nahã po ti Cristo'ga rekoi nehê Tupana'ga remimbuhurukara'ga nehê,” e'i ikwatijara, ei ga ga pe. Na tuhê reki Jesus'ga rekoi ikwehe, ei ga. Nurã ore nhimombaragwahavi Jesus'ga rehe ga tuhê ko Cristoramo javo, ei ga ga pe.

A'ea renduvame judeus'ga nonhi'iga'javi a'ero. A'ereki ga omombe'u katu.

19

Paulova'ea oho Êfeso pe

¹ Apolo'ga ruvame Corinto pe ko Paulo'ga hoi Galáciapeve'ga gwyra rupi Frígiapeve'ga gwyra rupi no. Aerê ga vahemi cidade de Êfeso pe. Pevo Paulo'ga ga ndepiagi Jesus'gareheva'ga. ²⁻⁷ Doze ko ga. Igwete Paulo'ga ei ga pe:

—Pe jikogypyrame Jesus Cristo'ga rehe Tupana'ga ra'uva uhu pe pyri raikwehe? ei ga ga pe.

—Ndorokwahavi a'ea, ei ga. Norohendunhögwenondei ore Tupana'ga ra'uva mombe'ua, ei ga ga pe.

—Manongara rehe ga pe mobatizai a'ero naerũ? ei ga ga pe.

—João Batistava'ea remimombe'ua rehe ga ore mobatizai ikwehe, ei ga.

Igwete Paulo'ga ei ga pe:

—João Batistava'ea ga mobatizai ga pohirame okote'varuhua hugwi, ei ga. Igwete ahe Jesus Cristo'ga mombe'ui israelitas'ga pe jipi, ei ga. “Pejiko ti ga rehe – kiroki ga u pe pyri ji py'rovo Jesus Cristo'ga,” ei João Batistava'ea ga pe, ei ga ga pe.

A'ea Paulo'ga ei ga pe pejiko jitehe ti Jesus'ga rehe javo.

A'ea renduvame ga nhimobatizaukari opojykaharete'gareheva'ero Jesus Cristo'gareheva'ero. Paulo'ga pokopokogame ga ndehe Tupana'ga ra'uva uhu ga pyri ga nderekokatuavo. A'ero hajihe ganhi'iga aherembikwahave'yva'ea. Tupana'ga nhi'iga ga omombe'u no.

⁸ Aerê Paulo'ga hoi judeus'ga jatykahava pype onhi'inhi'iga ga pe.

—Tupana'ga remimbuhurukara'ga uhu reki raikwehe Jesus'ga. Nurã ti pejiko ga rehe, ei ga. A'ero po ti Tupana'ga pe mongoi ojiheva'ero nehê, ei Paulo'ga ga pe.

Três jahya rupi ga hogahoi ipype javo ga pe ga pojihuve'yma. ⁹ Emo jara'ga noan-garihu hendukatue'yma ganhi'iga. A'ero ga imbategwetei Jesus'ga nhi'igarupiva'ea o'ete'varuhuavo jupe he'yjuhuve'ga ndovaki. Nurã Paulo'ga hoi ga ndeja ogwovo. Igwete ga Jesus'gareheve'ga nderohoi ojupi. Ojipea pype onga pype ga ga nderohoi a'ero ga nderuva – perope Tirano'ga ombo'embo'e ojiheve'ga ga nderekovo. Pevo Paulo'ga ga nderohoi ga monhi'inhi'iga jipi. ¹⁰ Dois ga kwara mbo'ari ga monhi'inhi'iga ga nderekovo. A'ero Ásiapeve'ga nhaporemom henduvi Jesus'ga mombe'ua. Judeus'ga gwendu. Judeus'garũive'ga gwendu jitehe Jesus'ga mombe'ua.

Ceva'ea ra'yra'ea

¹¹ Igwete Tupana'ga japoukahetei Paulo'ga pe ahemonhimomby'aheteva'ea.

¹² Tapy'ynhapira Paulo'ga rembipo'rua ga herohoi ga hugwi. Tapy'ynhapi'ria vehevi ga herohoi ino'ga itetirũave'ga ndehe kiro ipigi gatetirũa ga hugwi. Anha'ga ga pojykarame ojipe'a ga hugwi no. ¹³ Igwete jararamo judeus'ga – kiroki ga ohoocho anha'ga ipe'ape'avo ojipe'ga hugwi jipi – kiro ga ei ojohupe:

—Paulo'ga javijitehe ti tipe'a anha'ga ga hugwi Jesus'ga renoina no, ei ga.

Igwete ga ei jupe a'ero:

—Jesus'ga – kiroki ga Paulo'ga omombe'u jipi – kiro ga ei pe me tojipe'a ti ga hugwi javo. A'ea ga ei anha'ga pe.

¹⁴ Kiro Ceva'ga ra'yra'ga ei no:

—Nhande ti xa'e anha'ga pe no.

Ceva'ga ko judeuramo oko mbatara kwava'ehara'ga nduvihavamo. Sete gara'yra'ga. Igwete Ceva'ga ra'yra'ga ei anha'ga pe Jesus'ga renoina tojipe'a ti gwembipojykahara'ga hugwi javo novã. ¹⁵ Igwete anha'ga ei ga pe:

—Ji ndajipe'ai ga hugwi penhi'iga rupi jigwove'y, e'i ga pe. Jesus'ga ji akwaha. Paulo'ga ji akwaha no. Oro pe, ji ndopokwahavi. Ndakoi'i'i ji penhi'iga rupi, e'i ga pe.

¹⁶ A'ero ga – kiroki ga anha'ga opojyka ga – a'ero ga pori Ceva'ga ra'yra'ga ndehe nhaporemom anha'ga popoakara rerekovo gwaramo. Igwete ga jigwarai ga ndehe ga nupanupamo gapira mbotararaga. A'ero ga ka'nhyimi ga hugwi opire'yma henonhana.

¹⁷ Igwete Êfeso'peve'ga hendupavi ganupanupãagwera judeus'ga judeus'garũive'ga pavêi. Ikwahavame ga kyhyjipavi tihenoteheyme ti Jesus'ga javo. Igwaigwavete ga Jesus'ga

mboheteheitei a'ero. ¹⁸ Igwete Jesus'gareheve'ga nduri onhimongyavo okote'varuhua imohema gandovaki. ¹⁹ Kiroki ga ipaji – kiro ga ei a'ero xapohi pa nanongara hugwi javo. Igwete ga herueruri inoga opajia rupiara ikwatijara. Igwete ga imbokaipavi pevove'ga pyteri pe. Hepiagame ojipe'ga ei:

—He'yjuhuheteve'a'ea ga imondomondo itambere'ia a'ea rehe nhaporemo ikwehe novia cinquenta mil itambere'ia, ei ga imbokaipya repiaga.

²⁰ Nanongara nhaporemo gweroviaruka hete Tupana'ga mombe'ua ojipejipe'ga pe. Igwaigwavete he'yjuhuv'e'ga hendukatui ojikoga Jesus'ga rehe a'ero.

Éfeso pe ahe onhomomyi Paulova'ea rehe

²¹ Aerē Paulo'ga ei ovytyteri pe: “Kiro po ti ji hoi Macedôniapeve'ga gwyrā rupi Acaia-peve'ga gwyrā rupi no,” ei ga. “Aerē po ti ji hoi cidade de Jerusalém me nehē. Pea hugwi ti taho tuhē hepiaga cidade de Roma no,” ei Paulo'ga ovytyteri pe.

²² Igwete ga opokohara'ga mondonhogwenondei Macedôniapeve'ga gwyrā pe Timóteo'ga Erasto'ga no. A'ea ja ga pytai jiji Ásiapeve'ga gwyrā pe okovo.

²³ A'ea rupi Éfeso'peve'ga nhomomomyi Jesus'ga nhi'igarupiva'ea rehe. ²⁴ A'ereki Demétrio'ga onhimonha'nga Paulo'ga rehe. Nurā ga onhipavēive'ga mbojatykai ja'javo ga pe. Demétrio'ga oapoapo pratava'ea ojipe'ga pavēi jipi. Dianahēa ryrua ra'anga'via ga oapoapo. A'ereki Dianahēa oko ganemimbohete'haramo. A'ero ga hugwi ojipe'ga ipyhypyhygi hēaryrua ra'anga'via itambere'ia kwepya ga pe. A'ea rehe gwe Demétrio'ga imono'ono'oguhūi itambere'ia ojive ha'anga'via rehe. ²⁵ Igwete Demétrio'ga onhipavēive'ga mbojatykai jara'ga no – kiroki ga oapo ha'anga'via jitehe prata pyvō. Igwete ga ei ga pe:

—Timono'ono'ō nhande itambere'ia nhandejive nhanerembiapoagwera rehe jipi. Pekwaha pe a'ea, ei ga ga pe. ²⁶ Pe pehepia kiro akoja'ga rura kokoty. Pehendu pe Paulo'ga remimombe'ua no, ei Demétrio'ga ga pe. A'ereki ga e'i: “Aherembiapoa imbohete'hava ko Tupanamō rūi oko,” e ko Paulo'ga, ei ga. Igwete Paulo'ga heroviarukaruhi onhi'iga he'yjuhuv'e'ga pe avo Éfeso pe, ei Demétrio'ga. Ga pe jate rūi reki. Nhandegwyrā pe nhaporemo ga Paulo'ga mbopogweuhui ogwovo ganhi'iga rupi onhimongyavo Ásia pe nhaporemo, ei ga ga pe. ²⁷ Kiro po ti ga ete'varuhupavi nhande japoramē ha'anga'via a'ero nehē, ei ga. A'ea jate rūi reki. Kiro po ti ga ndokoa'javi Dianahēa ryrua rehe a'ero nehē. Ásiapeve'ga nhaporemo ombohete hete Dianahēa jipi vyakotyve'ga nhaporemo reki. A'ereki hēa huvihavuhu yvagipeva'ero, e'i tehe ga ga pe. Emo ga hopavame Paulo'ga nhi'iga rupi po ti hēa ndahuvihava'javi a'ero nehē, ei Demétrio'ga ga pe.

²⁸ Henduvame Demétrio'ga nhi'iga ga nhimbohivuhui Paulo'ga pe a'ero. Igwete ga eahyahivi.

—Huvihavuhu ko Dianahēa Éfeso'pevehēa, ei ga.

²⁹ Igwaigwavete ga nhimongyi ohapukapukaita cidade pe onhomomomyina. Igwete ga Gaio'ga pyhygi. Aristarco'ga ga opyhy no. Ga ko Paulo'garupive'ga Macedôniapeve'ga. Igwete ga ga pyhygi ga nderooha'yavo nhandaipe ongauhua pype – perope ga ojatykatyka jipi. ³⁰ Ikwahavame Paulo'ga ei:

—Kiro ji hoi pevo ga pyri nhinhi'iga ga pe, ei ga novia.

Emo Jesus'gareheve'ga nomondoukari ga gapyteri pe. ³¹ Ojipe'ga ombuhuruka onhi'iga ga pe no huvihava'ga.

—Terehoi ti ejipiuka ongauhua pype, ei ga ga pe.

A'ereki ga oarō hete Paulo'ga. ³² Igwete ga – kiroki ga ojatyka pevo – kiro ga hapukapukaitehei onhomomyina. Ohapukai paravuhu ga upa. Emo koji'iheteve'ga ei onhimongyavo: “Maraname nhande jatykauhetehei kiro nhandejupa naerū?” ei ga ojuhupe. ³³ Igwete judeus'ga Alexandre'ga moanhani ga mondovo gapyteri pe. Ga repiagame jara'ga ei:

—Gaha reki.

Igwete Alexandre'ga pova'ēgi ga pe pepi te javo.

—Tamombe'u katu na'ē pe me, ei ga ga pe novia.

³⁴ Emo onhimombaragwahavame ga rehe jara'ga ei:

—Ga ko judeuramo oko. Tihenduvyme ti ga a'ero, ei ga ojuhupe.

A'ero ga ega'epavi:

—Huvihavuhu ko Dianahēa Éfeso'pevehēa.

Kwara ipyryryma rupi duas horas rupi ga jogwerohapukapukai a'ea javo.

³⁵ Aerē tavijara'ga ruri ga mombiga ikwatijahara'ga. Igwete ga ei Éfeso'peve'ga pe:

—Tikwaha pa ko nhande hēaryrua rerekokatua – kiroki hēa huvihavuhetero oko Dianahēa, ei ga. Éfeso'peve'a'ero nhande tireko katu hēaryrua hēara'angava no – kiroki ita ohi yvaga hugwi imbohete'havamo, ei ga ga pe. ³⁶ Tikwaha pa nhande a'ea. Nurā po pe pigi

hamo. Pejapyaka katu ti, ei ga ġa pe. ³⁷ Agwa'ġa pe peru kiro novġa. Emo ġa nomimi reki mbatera nhandejatykahava hugwi. Ga nombotegwetei reki hġa no nhaneremimbohete-harahġa, ei ga ġa pe. ³⁸ Po ti Demġrio'ġa imbojapotari ġa ndehe nehġ, a'ero po ti ġa ġa nderohoi ġa mombe'gwovo huvihava'ġa pe nehġ hamo, ei ga. Huvihava'ġa ndekorame imohiġatuavo po ti ġa ġa nderohoi ġa pyri imbojamboja ġa ndehe hamo, ei ga ġa pe. ³⁹ Po ti pe ikwahapotari ojipe'ġa mbatera nehġ a'ea pe po ti cidadepeve'ġa e'i ojatykaramo nehġ, ei ga ġa pe. ⁴⁰ A'e ji pe me: Kiro po ti nhanderuvihava'ġa e'i nhande ve nehġ: "Gara rehe tuhġ pe jatykauhui pġhapukapukaita?" e po ti ga nhande ve nehġ, ei ga. Marġi po ti nhande ga pe a'ero nehġ? ei ga. Nianhi'ġi po ti nhande nehġ nhandepoyjayjare'yma ġwaramo nehġ. A'ereki nhande xajatyka the reki, ei ga ġa pe.

⁴¹ Aerġ ga ei ġa pe a'ero:

—Pekwaki'o ti kiro pejigwojigwovo, ei ga.

Cidadepeve'ġa opi pa a'ero ogwovo.

20

Paulova'ea ohoa'ja Macedġnia pe Grġcia pe no

¹ Igwete Paulo'ga Jesus'gareheve'ġa mbuhurukari ojipyri. Igwete ga ġa mbojikohetei Jesus'ga rehe ja'javo ġa pe. Aerġ ga ei ġa pe:

—Kiro po ti ji hoi Macedġniapeve'ġa gwyrġ pe nehġ, ei ga ġa pe.

² Igwete ga hoi Jesus'gareheve'ġa pyri Macedġniapeve'ġa gwyrġ rupi ogwovo. Igwete ga ega'ei ġa pe pejiko hete ti Jesus'ga rehe javo. Aerġ ga hoi Grġciapeve'ġa gwyrġ pe. ³ Trġs jahya rupi ga ruvġ pevo.

—Taho ti kiro Sġriapeve'ġa gwyrġ pe, ei ga novġa.

Ga nhinħaġwerġrame itayharuhua pype ojipe'ġa ei ga pe.

—Judeus'ġa nde juka pota kiro, ei ga Paulo'ga pe.

Igwete ga ei:

—Pea rupi po ti ji hoi a'ero nehġ jġivyva Macedġniapeve'ġa gwyrġ rupi jġkwava nehġ, ei ga.

⁴ Berġiapeve'ġa oho ga rupi Pirro'ga ra'yrġa'ga Sġpatro'ga. Tessalġnicapeve'ġa oho ga rupi no Aristarco'ga Segundo'ga pavġi. Derbepeve'ġa oho no Gai'o'ga. Timġteo'ga oho no. Ąsiapeve'ġa oho no Tġquico'ga Trġfimo'ga pavġi. ⁵ Gahġ oho na'ġ ore renonde ore ra'aromo cidade de Trġade pe. ⁶ Ore rekorame cidade de Filipos pe judeus'ġa japoġ toryva. Nanongara rupie'ymi ġa i'ui pġo ndovuriva'ea. Japopavirġ ore avi orogwovo Filipos hugwi. Cinco ore kiri ya rupi. A'ero ore vahemi Trġade pe orerenondeve'ġa ndepiaga. Sete ore kiri pevo orojupa.

Paulova'ea oho Trġade pe mbapavamo

⁷ Sġbado rupi ppytunimo ore jatykai Jesus'gareheve'ġa pavġi onga jo'ajo'aruhu pe ti'u ti ojopyri javo. Igwete Paulo'ga nhi'inhi'ġi ġa pe. Igwaigwawete ga nhi'ġi ġa pe imbojpyhajikatuavo. A'ereki ga oho pota pea hugwi ko'emame. ⁸ He'yi jyapehavuhua pevo jo'ajo'aruhu pe – perope ore orojatyka. ⁹ Oapy ga oina jurukwara rehe yvateva'ea rehe ipyahuve'ga Ēutico'ga. Igwete ga ropehyiro Paulo'ga nhi'inhi'ġame. Igwaigwawete Ēutico'ga ropehyiro okia. Kiro ga hiri mytu'ġ me vvyvo upa. A'ero ga nhani ojyva ga pyri. Ga pyhygame ġa ei:

—Omano ahe.

¹⁰ A'ero Paulo'ga jyvi onhinoġa ga rehe ga anhvana ga mbogwerava.

—Tapembojui pejipy'a, ei ga ġa pe. Okwerava'ja ga kiro.

¹¹ Igwete Paulo'ga jġupira'javi pevo jġthe jo'ajo'aruhu pe. Igwete ga i'ui ore pavġi. Kirġ koji'i ga nhi'inhi'ġi ġa pe imoġeamo. ¹² A'ero ga hoi ga hugwi. Igwete ga ipyahuve'ga rerohoi onga pe. Horyory ġa gambogwerava rehe.

Paulova'ea oho Mileto pe

¹³⁻¹⁴ Aerġ Paulo'ga ei ore ve:

—Pe na'ġ ti pe'a pejigwovo cidade de Assġs pe, ei ga. Pevo ti ji mbo'a ji rerogwovo nehġ. A'ereki ji pea rupi aho pevo, ei ga ore ve.

A'ero ore hoi ga repiaga Assġs pe, ga mbo'avi ga rerogwovo cidade de Mitilene pe. ¹⁵ Pea hugwi ore hoi. Ko'emame ore vahemi ypa'ouhġ me Quios pe. Ko'emame ore hoi ojipe'i pe Samos pe. Ko'emame ore hoi cidade de Mileto pe. ¹⁶ Ndorohoi reki ore cidade de Ēfeso pe. A'ereki Paulo'ga ndohopotari pevo.

—Ndajipykopypotari ji Ąsiapeve'ġa gwyrġ pe kiro, ei ga. A'ereki ji aho potarahi jġgwovo Jerusalġm me kiro. Tahepia tuhġ ti toryva pevo nehġ Pentecostes, ei ga ore ve.

Paulova'ea onhi'ġ Ēfesopeva'ea pe

¹⁷ Mileto hugwi Paulo'ga onhi'iga mondoukari Éfesopeve'ga pe tuhu ti ga ji pyri javo ga pe. —TanhiT na'ë ti Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga pe, ei ga.

¹⁸ A'ero ga nduri ga pyri ua. Igwete ga ei ga pe:

—Pekwaha pe jireaporoğita jirekokatua pe pyri ji rurypyrame avo pegwyri pe Ásia pe ikwehe. Kiromo jate ji rekokaturamo, ei ga ga pe. ¹⁹ Ji ndavy'ari jitekovo ikwehe. A'reki judeus'ga ombohahyuka hete ji ve. A'reki ga onhimbohovaja ji rehe, ei ga. Emo ji aporavyky hete jitekovo jipojykaharete'ga pe Jesus'ga pe ga mombegwovo pe me. Nanhimbohetei ji pepyteri pe, ei Paulo'ga ga pe. ²⁰ Ndapojihuvi reki ji imombe'upava pe me mbatera – kiroki imombe'ua pe poko, ei ga. Ndapojihuvi ji pe mbo'eavo Jesus'ga rehe gandoavaki penonga pype no, ei ga. ²¹ A'ea'e ji pe me nhaporemo jipi judeus'ga pe judeus'garüive'ga pe no. Perojijyi pejeaporoğita Tupana'ga rehe, a'e ji pe me, ei ga. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi. Pejiko ti nhandepojykaharete'ga rehe Jesus Cristo'ga rehe, a'e ji pe me no, ei Paulo'ga ga pe.

²² —Kiro po ti ji hoi Jerusale'm me a'ero nehë. A'reki Tupana'ga ra'uva ji mondouka pevo, ei ga. Marã po ti ji reko'i pevo nehë? ²³ Ojigwarajuhu po ti ga ji rehe ji mondovo cadeia pype nehë, ei ga. A'ea jate ji akwaha. A'reki a'ea rehe Tupana'ga ra'uva ji momorandu ji imbojoapiapirame cidades jipi, ei Paulo'ga. ²⁴ Na ga ji jukai a'ero nehë. Jipy'a ndokotehei reki a'ea rehe, ei ga. Nhiremimombe'ua rehe jate ji reko'i. Tamombe'umbe'ua pa ti ga pe. A'reki Jesus'ga jipojykaharete'ga e'i ji ve ikwehe: “Emombe'u ti ga pe pyryva'ea. Tupana'ga pyryva ga pe ti emombe'u ga pe,” e ko ga ji ve, ei ga. Nurã ji tamombe'u pa na'ë ga pe Jesus'ga nhi'ipo'ruavo nehë, ei Paulo'ga ga pe.

²⁵ —Ahoaho ko ji pepyteri pe nhaporemo Tupana'ga mombegwovo ikwehe. “Peho ti Tupana'ga nhi'iga rupi gareheva'ero,” a'e ji pe me ikwehe, ei ga. Emo po ti pe ndapehepiaga'javi jira'oa nehë, ei ga. Akwaha ji a'ea. ²⁶ Nurã ji ekatui pe me kiro. Po ti pe hoi hahyva'ea ruvihava pype nehë a'ea po ti pe napembojari ji rehe nehë. A'reki ji amomorandu pa pe me a'ea rehe, ei ga. ²⁷ Ndapojihuvi ji imombe'upava pe me Tupana'ga remimbotarimova'ea, ei Paulo'ga ga pe. ²⁸ Peko katu ti a'ero. Peko katu pa ti Jesus'gareheve'ga no, ei ga. A'reki pe me Tupana'ga ra'uva e'i: “Pehepia katu ti Tupana'gareheve'ga,” e'i. Pembo'embo'e ti ga Tupana'ga nhi'iga rehe jipi, a'e ji pe me, ei ga. A'reki Tupana'ga opojyka ga ojive gwa'ya'ga manoro ġwaramo ga ndepykaramo, ei Paulo'ga ga pe.

²⁹ —Tamombe'u ti kiro aerëva'ea pe me, ei ga. A'reki ji akwaha penderekoagwama. Ji horame pe hugwi po ti hajiheve'ga nduri pepyteri pe nehë okote'varuhuve'ga, ei ga. A'ero po ti ga pe moandyandyi ġwembi'ea pyvõ pe nderekote'varuhuavo nehë, ei Paulo'ga ga pe. ³⁰ Pepyteripeve'ga vehevi po ti na jitehe nehë no. Ga po ti i'mbe jara'ga pe. A'ero po ti ga nhimbopogweukari Jesus'gareheve'ga pe nehë, ei ga. ³¹ Pehepia ti a'ero penhimoandyjukare'yma ga pe nehë, ei ga ga pe. Tapemoka'nhyimi ti nhinhi'igagwera pe me. A'reki trës ji kwara mondoi pe moğitapava ikwehe. Arimo ji pe moğitai. Ypytunimo na jitehe ji pe moğitai jijehe'gwovo nhi'agataruhuramo pe ndehe, ei ga ga pe.

³² —Kiro ji ei pe me a'ero: Tupana'ga ti tapendereko katu. Tupana'ga pyryva mombegwovo ti tapendereko katu nohõ, ei ga. A'reki gaha pe mbojiko hete Jesus'ga rehe pe mbo'eavo. Aerë po ti Tupana'ga imombyryvi pe me nehë no ga imombyryvame ojiheve'ga pe nhaporemo nehë, ei Paulo'ga ga pe. ³³ Nahã ko ji reko'i pe pyri ikwehe, ei ga. Ji ndapotari ojipe'ga apoa ouro prata reheve ikwehe. Gapira ji ndapotari no, ei ga. ³⁴ Pekwaha pe jiporavykyagwera. Jipoa pyvõ tuhë te ji aporavyky ipyhyga mbatera jijive. A'ero ji imondoi mbatera jijipyryve'ga pe no, ei ga. ³⁵ Ahepiuka pa ji pe me ikwehe. Nhandeporavykyagwera ikwepykava pyvõ po nhande imbatere'ÿve'ga pokogi a'ero hamo, ei ga. Timoka'nhyime ti Jesus'ga nhi'igagwera nhandepojykaharete'ga nhi'igagwera. A'reki ga e'i ikwehe: “Nhanderory nhande ga imbuhurame mbatera nhandejive. Joh'e'i tehe nhande roryvamo nhande imondorame mbatera ojipe'ga pe,” ei Jesus'ga ikwehe, ei ga.

³⁶ Nahã Paulo'ga ei ga pe. Kirë ga renypy'andurugi onhi'iga Tupana'ga pe ga pavëi. ³⁷ Igwete ga Paulo'ga rerojehe'opavi ga anhuvanuhvana ga rerekovo. Ndovy'ahetei ga ganhi'iga renduvame. ³⁸ A'reki ga e'i ga pe: “Aerë po ti pe ndapehepiaga'javi jira'oa nehë.” Igwete ga ga rerohei itayharuhu pe.

21

Paulova'ea oho Jerusale'm me

¹ Igwete ore hoi ga hugwi a'ero oro'ava herogwovo ypa'ouhüa rehei katu cidade de Cós rehei katu. Ko'emame ore herohoi ojipe pe ypa'ouhü me Rodes pe. Pea hugwi ore herohoi heroja cidade de Pátara pe o'eamo. ² Pevo ore hepiagi ojipea itayharuhua – kiroki oho gweri Feniciapeve'ga gwyrri pe. Igwete ore avi a'ea pype herogwovo. ³ Aerë ore hepiagi

ypa'ouhūa Chipre orojohukoty. Igwete ore kwavi ipyvō orogwovo Síriapeve'ga gwyrī pe. Pevo ore herojari cidade de Tiro pe. A'ereki pevo ga gweno'embota mbatera itayharuhua hugwi. ⁴ A'ero ore ēi orogwovo Jesus'gareheve'ga ndeka pevo ga ndepiaga. Sete ore kiri ga pyri a'ero. Igwete ga ei Paulo'ga pe tohoye ti ga Jerusalém me nehē javo novīa. A'ereki Tupana'ga ra'uva omombe'u jipe ga pe. “Tiruhū po ti Paulo'ga pe Jerusalém me nehē,” e'i. Emo Paulo'ga e'i ga pe:

—Aho tuhē ti pevo nehē.

⁵ Aerē ihorame orohohava apiavo ore jivyri itayharuhu pe a'ero. Ga nhaporemō ore rerōjivyri cidade hugwi akwaimba'ero kunhangwera'ga pavēi gwa'yra'ga pavēi no. Nhimbiari pe ore reny'andurupavi y'ytiga pype oronhi'iga Tupana'ga pe. ⁶ Aerē:

—Kiro ore hoi, oro'e ore ga pe.

Igwete ore ava'javi itayharuhua pype. A'ero ga jivyra'javi gwonga pe ogwovo.

⁷ Igwete ore herohoi Tiro hugwi herogwovo cidade de Ptolemaida pe. A'ero ore hoi Jesus'gareheve'ga ndepiaga ga anhuvanhuvana. Ojipeji ore kiri ga pyri. ⁸ Ko'emame ore hoi. Igwete ore hoi cidade de Cesaréia pe. Igwete ore hoi Filipe'ga ronga pe orojupa. Ymya Filipe'ga ruvi Jerusalém me raikwehe. Gaha ko seteve'ga nde'yja'ga. Ga pe Jesus Cristo'ga moirūhara'ga e'i raikwehe: “Gahā ti toma'ē mbatera imbaterē'yve'ga pe jipi,” ei ga ga pe raikwehe. Filipe'ga ohooho Jesus'ga momba'gwovo ojipe'ga pe no. ⁹ Quatro ko gara'yra'ga kunhangwera'ga hambirekoe'yve'ga. Ga na jitehe omombe'umbe'u Tupana'ga nhi'iga jipi. Igwete ore hoi Filipe'ga ronga pe orojupa. ¹⁰ Mbohapyrete ore kiri pevo ga pyri. A'ero Ágabo'ga ruri Judéiapeve'ga gwyrā hugwi Tupana'ga nhi'iga momba'uhara'ga. ¹¹ Kiro ga ruri ore pyri ipyhyga Paulo'ga ku'ayvira ipukuhuva'ea. A'ea pyvō ga jikupykwari. Ga jipokwari no. Igwete ga ei ore ve:

—Gaku'ayvira ijara'ga momba'gwovo ji ei: Nahā ti judeus'ga ga kwari Jerusalém me nehē, ei ga. A'ero po ti ga ga mondoukari judeus'garūive'ga po pe nehē ga pyhygauka nehē, ei ga. A'ea Tupana'ga ra'uva e'i, ei Ágabo'ga ore ve.

¹² Henduvame ganhi'iga ore ehetei Paulo'ga pe pevove'ga pavēi:

—Terehoa'javi ti Jerusalém me a'ero, oro'e ore ga pe novīa.

¹³ Igwete Paulo'ga ei:

—Maraname pe jehe'ouhui ji rehe? Pe ji mbopyagwyruru javo ji ve novīa, ei ga. Na ga ji kwari ji jukavo vehevi te a'ero nehē, ei ga. Ji ti aho jate tuhē pevo nehē Jesus'ga rehe jipoykaharete'ga rehe nehē, ei ga.

¹⁴ Ndokoi ga orenhi'iga rehe.

—Nandejate ti toko Tupana'ga remimbotarimova'ea, oro'e ore.

A'ero ndoro'ea'javi ga pe a'ea rehe.

¹⁵ Aerē ore herekokatupavi orombatera herogwovo pea rupi Jerusalém me. ¹⁶ Jara'ga ko oho ore rupi Cesaréia hugwi Jesus'gareheve'ga. Igwete ga ore rerohoi Menasom'ga ronga pe. Ga pyri ore pytai. Ga ko Chiprepeva'ero. Ymya ga jikogi Jesus Cristo'ga rehe. Ga pyri ore pytaahi'vi orojupa.

Paulova'ea oho Tiagova'ea pyri

¹⁷ Ore vahemame Jerusalém me Jesus'gareheve'ga ndoryndoryvamo ore rehe. ¹⁸ Ko'emame Paulo'ga ore rerohoi Tiago'ga repiaga. Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga nhaporemō ojatyka upa. ¹⁹ Igwete Paulo'ga nhi'igi ga pe. A'ero ga imombe'upavi ga pe ohoagwera.

—Amombe'umbe'u ji Jesus'ga judeus'garūive'ga pe, ei ga. Nurā Tupana'ga ga mbojigokwari ojihe, ei ga. Nahanahā Tupana'ga rekoī gapyteri pe a'ero ore horame ga pyri, ei Paulo'ga imombe'upava ga pe.

²⁰ Henduvame Paulo'ga nhi'iga ko ga Tupana'ga mbohetei a'ero. Aerē ga ei Paulo'ga pe:

—Oreirū, ehēpia judeus'ga kiro. He'yjuhu hete ko ga jikogi Jesus'ga rehe milhares. Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe ga ndekohetei reki tihendu katu pa ti hamo javo, ei ga Paulo'ga pe. ²¹ Igwete ojipe'ga mbero nde momba'gwovo ga pe, ei ga. “Paulo'ga ko ombo'e te'varuhu judeus'ga nhaporemō – kiroki ga u judeus'garūive'ga pyteri pe,” ei ga. “Paulo'ga e'i ga pe: ‘Pepohi ti Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi,’ ei Paulo'ga ga pe,” ei ga heikwehe. “‘Tapekytia'javi ti peja'yra'ga nakwanha pi'ria,’ ei ga,” ei ga. “‘Tapekoa'javi ti nhanderamohava'ea nhi'igagwera rehe,’ ei Paulo'ga ga pe,” ei ga heikwehe. Nahā ga mbero reki nde momba'gwovo ga pe, ei ga imombe'gwovo Paulo'ga pe.

²² —Marā po ti a'ero nehē? ei ga Paulo'ga pe. Okwaha po ti ga nderura avo nehē. ²³ Nahā po ti nde rekoī a'ero nehē, ei ga. Quatrove'ga oko ore pyri kiro. Ymya'i ga ei Tupana'ga pe: “Nahanahā po ti ore rekoī nehē,” ei ga ga pe. Kiro ga ndekoi tuhē a'ero gwembi'eagwera rupi katu, ei ga Paulo'ga pe. ²⁴ Eroho ti quatrove'ga nhandejatykahavuhua pype a'ero. Eijipyhei ti pevo ga pavēi nahā ti xanhimomyry Tupana'ga pe javo, ei ga. Aerē ti epyhy

mbiara quatrove'ga ndepyga eitambere'ia pyvō. A'ea po ti ga ikwava'e'gukari Tupana'ga pe nehē. A'ero po ti ga nhiapinukari nehē, ei ga Paulo'ga pe. Judeus'ga po ti nde repia pevo nehē. A'ero po ti ga epavi nehē: “Nomombe'ukatui reki ga Paulo'ga nhande ve. Oko katu tuhē reki ga Moisés'va'ea remimbo'eagwera rupi okovo,” e po ti judeus'ga nde ve nehē, ei ga Paulo'ga pe.

²⁵—Oro judeus'garūive'ga pe – kiroki ga ojiko Jesus'ga rehe – ga pe ore ikwatijari ikwehe, ei ga ga pe. Igwete ore ei ga pe: “Nahā po pe ndekoi hamo. Tape'ui ti gambatera ikwava'e'game ha'angava pe gwemimbohete'hara pe,” oro'e ore. “Hekoa tape'ui no,” oro'e ore ga pe. “Mbiara tape'ui ipore'ymame hekoo jugwi,” oro'e ore. “Taperekoji ojipe'ga nembireko'ga,” oro'e ore ga pe ikwatija, ei ga Paulo'ga pe.

²⁶ Ganhi'iga rupi Paulo'ga quatrove'ga nderohoi ga nderekovo. Ko'emame ga jipyhei ga pavēi xanhimombyry ti Tupana'ga pe javo. Aerē ga ki ojatykahavuhua pype. Igwete Paulo'ga imombe'ui mbatera ikwava'ēhara'ga pe.

—Orojipyhei ore ko, ei ga ga pe. Kiro sete po ti ore kiri nehē, ei ga. Aerē po ti ji imondoukari mbiara quatrove'ga ndepyga ikwava'eguka ga pe imondovouka Tupana'ga pe nehē, ei Paulo'ga ga pe.

Ahe opyhy Paulova'ea

²⁷⁻²⁸ Seis ko ga kiri. A'ero judeus'ga Paulo'ga repiagi ojatykahavuhua pype Ásiapeve'ga gwyripeve'ga. Igwete ga he'yjuhuve'ga monhimboahivukatehei Paulo'ga pe ga momymomyina. A'ero ga Paulo'ga pyhygi ohapukaita gwe'yja'ga pe judeus'ga pe:

—Pejjo ore pokoga, ei ga. A'ereki agwa'ga ko ohooho ga mbo'epavuhuaavo ite'varuhuva'ea rehe, ei ga. Nhande mbotegwete ga ja'javoteheuhu. “Tapehendu'javi ti Moisés'va'ea remimbo'eagwera,” ei ga ga pe, ei ga. Nhandejatykahavuhua pe ga ete'varuhui no, ei ga. A'ero ga kiro judeus'garūive'ga nderuruhui ipype imbotegweteavo nhandejatykahavuhua Tupana'ga rongga, ei ga ga pe o'mbero.

²⁹ Nahā judeus'ga etehei Paulo'ga mombe'gwovo. A'ereki ga gwepia Trófimo'ga hoo cidade pe Paulo'ga rupi novia. Trófimo'ga ko judeu'garūive'ga Éfeso'peve'ga. Hepiagame gahoa Paulo'ga rupi ga etehei a'ero:

—Paulo'ga gweroho ga nhandejatykahavuhua pype, ei ga javo tehe.

³⁰ Nahā judeus'ga ei cidadepeve'ga momymomyimbava Paulo'ga rehe. Igwete ga nha'ganhani Paulo'ga pyhyga ga rerohyryryga ojatykahavuhua hugwi. Kotihī ga hovapytymi ga hugwi. ³¹ Kiro ga Paulo'ga juka'gweri. Emo ojipe'ga oho imombe'gwovo soldados'ga pe romanos'ga pe. Igwete ga ei soldados'ga nduvihavuhua'ga pe:

—Jerusalémmeve'ga nhaporemome onhimboahivuhua ohapukapukajahyavo, ei ga ga pe.

³² Kotihī ga soldados'ga nderuri ganduvihava'ga pavēi ga nenonhana he'yjuhuve'ga pyteri pe Jerusalémmeve'ga pyteri pe. Soldados'ga ndepiagame ga Paulo'ga nupambigi a'ero opohia ga hugwi. ³³ Igwete soldados'ga nduvihavuhua'ga ruri Paulo'ga pyhyga'ga ga kwaruka itanhuramuhua pyvō mokōiva'ea pyvō.

—Ma'ga koro? ei ga. Ma gara rehe pe ga nupanupāuhui? ei ga ga pe.

³⁴ Ojoatyatyvi ganhi'iga ga pe ga hapukajahyrame onhimongyavo. A'ero ga ndokwaha'vi reki maranuhū javo. Nurā ga Paulo'ga rerohoukari soldados'ga nongauhua pype. ³⁵ Ga rerovahemame ojiupihava rehe ga ojatyi'varimo ga rerohoi he'yjuhuve'ga hugwi onhimboahiheteve'ga hugwi topyhygahayme ga ga javo. ³⁶ A'ereki ga ohoohoji ga ndeviri ohapukajahyavo pejuka ga javo novia.

Paulova'ea onhimombe'u judeusva'ea pe

³⁷ Gwerohogwerirame ongauhua pype Paulo'ga ei soldados'ga nduvihavuhua'ga pe:

—Tanhī'ī na'ē ti nde ve, ei ga ga pe.

Igwete ga ei Paulo'ga pe:

—Erekwaha nde Gréciapeve'ga nhi'iga naerū? ³⁸ Nde ko Egitopeve'ga rūi naerū? – kiroki ga ymya he'yjuhuve'ga monhimboahivi nhanderuvihava'ga pe ga momymomyina, ei ga. Igwete ga quatro milve'ga nderohoi ongae'y'i me iporojukauhuve'ga. Nde ko ga rūi naerū? ei ga Paulo'ga pe.

³⁹ —Ji ko a'ea rūi, ei Paulo'ga. Judeuramo ko ji. Cilícia ko jigwya, ei ga. Cidade de Tarso pe huvihavuhua pe ji ari kako, ei ga. Na ji nhi'īgi kiro gande'yjuhua pe, ei ga ga pe.

⁴⁰ —Enhi'ī ti a'ero ga pe, ei ga ga pe.

A'ero Paulo'ga ami gajuupihava rehe. Igwete ga pove'egi ga pe ji rendu ti javo. A'ero ga pipavi upa. Igwete judeus'ga nhi'igimo tuhē ga ei onhimombe'gwovo ga pe.

—Nhiirũ, peymyana, pejapyaka ti nhinhi'iga rehe ji nhimombe'ukaturame pe me, ei ga. A'ereki ji ndakote varuhui jitekovo, ei ga ga pe.

²Judeus'ga nhi'igimo tuhê ga ei ga pe. Nurã koji'i ga pigi a'ero ganhi'iga renduva. Igwete ei ga pe:

³—Jihi ko ji judeuramo ako, ei ga. Cilícia ko jigwyrã. Cidade de Tarso pe ko ji ari kako. Aerê ji nhimomboakari avo Jerusalém me kako, ei ga. A'ea rupi Gamaliel'ga ji mbo'embo'ekatui Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe – kiha tuhê nhaneramonhava'ea omombe'u, ei ga. Nhiremimbotarimo ji poravykyhetei Tupana'ga pe ikwehe. Pehepia ko pe na jitehe peko pa ga rehe, ei Paulo'ga ga pe. ⁴A'ea rupi ji jigwarajuhui Jesus'ga nhi'igarupive'ga ndehe ga jukauka ikwehe. Akwaakwaruka ji ga mondovouka cadeia pype ga mongiuuka akwaimbae'ga kunhangwera'ga no, ei ga. ⁵Mbatera kwava'êhara'ga nduvihavuhu'ga okwaha tuhê jireaporoğita ji repiaga ikwehe judeus'ga moğitahara'ga pavêi. Gahã okwatija nhandere'ya'ga pe Damascopeve'ga pe ji mombe'gwovo ikwehe. A'ea ji herohoi tapyhi ti Jesus'gareheve'ga javo. Takwatakwa ti ji ga nderojivya Jerusalém me tambohahyuka ti ga pe nehê javo, a'e ji ikwehe novã, ei Paulo'ga ga pe.

Paulova'ea omombe'u gweaporogita rorojijyagwera

⁶Igwete Paulo'ga ei ga pe:

—Ahaji katu ji vahêgwerĩrame Damasco pe kotihĩ turi ji ve hendy'javuhuva'ea yvaga hugwi, ei ga. Hendy'javuhu hete. Ipyteri pe ji rekoĩ a'ero, ei ga. ⁷A'ea ji mombo vvyvo ji noga. Igwete ji henduvi ganhi'iga jjiive, ei ga. “Saulo, Saulo! Maranuhĩrame nde imbohahyukari ji ve?” ei ga ji ve, ei Paulo'ga.

⁸—“Manamo pe?” a'e ji ga pe.

—“Ji ko Jesusramo Nazarépeva'ero ako. Ji ve nde erembohahyuka,” ei ga ji ve, ei Paulo'ga ga pe.

⁹—Jirupive'ga gwepia hendy'javuhuva'ea novã. Emo ga ndokwahavi ganhi'iga ji ve, ei ga. ¹⁰Igwete ji ei Jesus'ga pe: “Marã po ti ji rekoĩ a'ero nehê?”

—“Epo'ã ti egwovo kiro Damasco pe. Pevove'ga ti omombe'u na nhiremimbotarimova'ea nde ve nehê nderekoagwama nehê,” ei ga ji ve, ei Paulo'ga ga pe.

¹¹—Hendy'javuhuva'ea ombogwe reki jireakwara, ei ga. A'ero jirupive'ga ji popyhygi ji rerogwovo Damasco pe ikwehe, ei ga imombe'gwovo ga pe. ¹²⁻¹³Aerê Ananias'ga ruri ji pyri, ei ga. Gwendu katu ga Moisésva'ea remimbo'eagwera jipi. Ombohete hete ga Tupana'ga no, ei ga. “Pyry hete ko Ananias'ga,” ei judeus'ga ga pe pevove'ga, ei ga. Igwete ga ruri ji pyri o'ama. “Nhiirũ, Saulo,” ei ga ji ve. “Ehepiakutua'ja ti kiro,” ei ga, ei ga.

—Kotihĩ ji ga repiakatui reki a'ero, ei Paulo'ga ga pe. ¹⁴Igwete ga ei ji ve: “Tupana'ga nhaneramonhava'ea remimbohete'hara'ga e'i jipe nde ve tokwaha ga nhiremimbotarimova'ea javo,” ei ga ji ve. “Tohepia ti ga pyryheteve'ga Jesus'ga ganhi'iga tuhê henduva,' e'i jipe Tupana'ga nde ve,” ei Ananias'ga ji ve, ei ga. ¹⁵“Kiro po ti nde akoja'ga mombe'umbe'ui a'ero nehê ga pe nhaporemonehê. Nerembiepiaga po ti nde eremombe'u nehê neremienduva nehê no,” ei ga ji ve. ¹⁶“Maraname nde mbegwehuro a'ero kiro?” ei ga ji ve, ei Paulo'ga. “Haite. Enhimobatizauka ti kiro. Ere ti nhandepojykaharete'ga pe tomombo ti ga nderekote'varuhua nde hugwi nehê,” ei ga ji ve, ei Paulo'ga ga pe onhimombe'gwovo.

Paulova'ea hoagwera judeus'garũiva'ea pyri

¹⁷Igwete Paulo'ga ei ga pe:

—Aerê ji jivvra'javi avo Jerusalém me ikwehe, ei ga. Igwete ji hoi nhandejatykahavuhua pype nhinhi'iga Tupana'ga pe, ei ga. ¹⁸Ji nhi'igame ga pe jipojykaharete'ga jipiukari ji ve. Igwete ga ei ji ve: “Haite ti egwovo Jerusalém hugwi,” ei ga. “Avove'ga po ti ndogweroviari nenhi'iga ji mombe'urame nehê,” ei ga ji ve, ei Paulo'ga.

¹⁹—Igwete ji ei ga pe: “Gwerovia po ti ga nhinhi'iga nde mombe'urame nehê ovuhu,” a'e ji ga pe novã. “A'ereki ga okwaha tuhê jirojijyagwera. A'ereki ji ajigwarajyppy ga ndehe – kiroki ga ojiko nde rehe,” a'e ji ga pe, ei ga. “Aho ji ojipejipea pype orejatykahava pype ga pyhygauka ga nupanupamouka ga mondovouka cadeia pype ikwehe,” a'e ji, ei Paulo'ga. ²⁰“Oro Estêvão'ea no,” a'e ji. “Ahe nde mombe'urame ga ahe jukai ikwehe. Emo jiji ko a'ã reki pevo ga pyri na ga ga jukai tuhê javo,” a'e ji ga pe, ei ga. “Gapira ji areko katu ahe jukarama. A'ereki ga gwekyi opira ita imombo ahe rehe,” a'e ji ga pe, ei Paulo'ga ga pe. “Jerusalémmeve'ga okwaha jirekote'varuhugwera a'ero. Kiro ji imombe'ukaturame ga pe jjirojiyya po ti ga heroviari nhinhi'iga nde mombe'urame nehê,” a'e ji jipojykaharete'ga pe novã, ei Paulo'ga ga pe.

²¹—“Ndogweroviari tuhê ti ga nehê,” ei jipojykaharete'ga ji ve. “Heregwovo avo hugwi. Jihi nde mondouka kiro irupe judeus'garũive'ga pyri nehê,” ei ga ji ve. “Ga pe ti nde ji mombe'ui nehê,” ei ga ji ve ikwehe, ei Paulo'ga ga pe onhimombe'gwovo.

²² Nahā Paulo'ga nhimombe'ui ga pe. Ojapyaka na'ē ga Paulo'ga nhi'iga rehe novīa. Emo Paulo'ga e'i ga pe: "Ji mondouka po ti ga judeus'garūive'ga pyri nehē," ei ga. Nurā ga nohendupotara'javi ga onhimboahivuhuaavo ga pe. A'ero ga hapukapukajahyi.

—Pejuka ga. Omano po ga hamo, ei ga ohapukapukaita upa.

²³ Igwete ga tapy'ynhapira imbovavavavagi oko te'varuhu hete ga javo. Otimbyguhua ga omombomombo onhimboahivuhuheteavo. ²⁴ Nurā soldados'ga nduvihavuhu'ga ga rerohokari ongauhua pype.

—Maranuhūrame ga hapukajuhuatetei ga rehe naerū? ei ga.

Nurā ga ei soldados'ga pe:

—Penupanupā ga mbiara pira apopyra pyvō tomombe'u ti ga nhande ve okote'varuhua, ei ga ga pe.

²⁵ A'ero ga ga pokwari tinupā ga javo. Opokwarame Paulo'ga ei soldados'ga nduvihava'ga pe – kiroki ga o'ā ga ppyvo:

—Tanhinupāi ti, ei ga ga pe. A'ereki ji ko romanoramo, Romapeve'ga'java'ero ako. Po ahe nonupāi te romanos'ga hamo, ei ga. Pe ndajirerohoi ve juizes'ga pyri tonhimombaragwaha ti ga Paulo'ga rekote'varuhua rehe javo. Ga nde'i tuhē ji ve oja nde rehe jave'yma, ei ga. Tanhinupāi ti a'ero, a'e ji pe me, ei Paulo'ga ga pe.

²⁶ Henduvame ganhi'iga soldado'ga hoi javo gwuvihavuhu'ga pe.

—Terenupāukara'javi ti ga! A'ereki ga romanoramo oko, ei ga.

²⁷ A'ero garuvihavuhu'ga ruri Paulo'ga pyri.

—Enhimombe'u katu ji ve. A'iti romanoramo nde reki? ei ga ga pe.

—A'ea ko ji, ei Paulo'ga ga pe onhimombe'gwovo.

²⁸ Igwete ga ei Paulo'ga pe:

—Na jitehe ko ji romanoramo. A'ereki he'yjuhu reki ji imondoi itambere'ia a'ea rehe ikwehe, ei ga ga pe.

—Ji namondoi tuhē itambere'ia hehe, ei Paulo'ga. Jiruva'ga ko romanoramo. A'ea jitehe ko ji a'ero, ei ga ga pe.

²⁹ Nanime ga jipe'ai Paulo'ga hugwi – kiroki ga onupā gwerevi ga tomombe'u ti ga okote'varuhua javo. Igwete soldados'ga nduvihavuhu'ga e'i:

—Romanoramo reki ga oko, ei ga. Mbaria po ji ga kwarukatehehui ra'e! ei ga okyhyjiavo.

Paulova'ea e'i judeus'ga mogitaharava'ea pe

³⁰ Ko'emame soldados'ga nduvihavuhu'ga ei:

—Ma gara judeus'ga omboja Paulo'ga rehe naerū? ei ga. Tahendu ti ganhi'iga ikwahava, ei ga.

Igwete ga judeus'ga mogitahara'ga mbojatykaukari. Ga jatykapavame mbatera kwava'ēhara'ga nduvihava'ga jara'ga pavēi, kiro ga Paulo'ga kwaharavukari ga reruruka ga mo'ama gapyteri pe.

23

¹ Igwete Paulo'ga ga ndepiahetei judeus'ga mogitahara'ga. Igwete ga ei ga pe onhimombe'gwovo.

—Nhiirū, akokatue'yimi ji Tupana'ga nhi'iga rupi jitekovo kiromo jitehe, ei ga ga pe. Nurā ji poyjahetero jiyvyteri pe, ei Paulo'ga ga pe.

² Igwete Ananias'ga ikwava'ēhara'ga nduvihavuhu'ga henduvi ganhi'iga onhimboahiva o'ama. A'ero ga ei Paulo'gaypyvove'ga pe:

—Pekwa ti Paulo'ga jurua rehe ga mombiga.

³ Igwete Paulo'ga ei ga pe:

—Tupana'ga ti tombohahy nde ve no. Erekokatu'aguhū nde, ei ga ga pe. Ereapy nde avo javo novīa: "Takwaha ti garemiendukatue'yma Moisés'va'ea remimbo'eagwera rehe," ere nde novīa, ei Paulo'ga. Emo ndehe reki nerehendukatui reki a'ea ga mbokwaruka jijurua rehe, ei ga ga pe.

⁴ A'ero Paulo'gaypyvove'ga ei ga pe:

—Ikwava'ēhara'ga nduvihavuhu'ga pe nde ere'e te'varuhu Tupana'ga repykara'ga pe!

⁵ Igwete Paulo'ga ei:

—A'iti ga ikwava'ēhara'ga nduvihavuhu'ga? ei Paulo'ga. Ji ndakwahavi, ei ga. Ikwahavame po ji nda'ei poha ramo. A'ereki Tupana'ga omombe'u onhi'iga ikwatijaruka. "Tape'ete'varuhui pejuvihava'ga pe," ei Tupana'ga, ei ga.

⁶⁻⁸ Kirē Paulo'ga ea'hyi ga pe o'ama.

—Ji ko fariseuramo ako, ei ga.

A'ereki ga onhimombaragwaha pevove'ga ndehe judeus'ga ndehe. Jara'ga ko saduceus'ga. Jara'ga ko fariseus'ga. Paulo'ga okwaha ganembiroviara no. A'ereki saduceus'ga ndogweroviari omanove'ga mbogweravagwama gamanoa hugwi. "Ndogwerekoi Tupana'gapyrive'ga no yvagipeve'ga," e ko saduceus'ga. "Ha'oe'yve'ga ndogwerekoi no," ei ga.

Fariseus'ga ki a'e te gwerovia pa a'ea Paulo'ga javijitehe. A'ero Paulo'ga eahyi judeus'ga mogitahara'ga pyteri pe o'ama.

—Ji ko fariseuramo ako, ei ga. Jiruva'ga ko fariseuramo oko no, ei ga. Igwete ji heroviari gambogweravagwama gamanoa hugwi, ei ga. A'ea rehe pe euhui ji ve oko te'varuhu ga javo, ei ga.

Henduvame Paulo'ga nhi'iga ga nhonhi'igayvavari a'ero fariseus'ga saduceus'ga pavēi. ⁹ Igwete ga hapukapukai a'ero onhimbohovaja ojogwehe. A'ero fariseus'ga po'ami onhi'igahayo – ga ko judeus'ga mbo'eharamo oko.

—Ndokote varuhui reki Paulo'ga, ei ga ga pe. Onhi' tuhē po ga pe ha'oe'yve'ga. Mara'ngu po yvagipeve'ga Tupana'gapyrive'ga? ei fariseus'ga.

¹⁰ Igwaigwavete ga nhonhi'igayvahetei. Nurā soldados'ga nduvihavuhu'ga ei:

—Kiro po ti ga Paulo'ga rovaja'roja'rogi nehē! ei ga.

A'ero ga soldados'ga mondoukari ga pyri.

—Pephygahy ga gapytera hugwi ga rerogwovo ja ongauhua pype ga mongiavo, ei ga ga pe.

Igwete ga ga pyhygi ga rerogwovo a'ero.

¹¹ Ypytunimo nhandepojykaharete'ga jipiukari Paulo'ga pe o'ama ga ppyvo. Igwete ga ei ga pe:

—Paulo, enhimboitakwerimo ti eko, ei ga. Nde ji mombe'u avo Jerusalém me oji'i. Na jitehe ti nde ji mombe'ui cidade de Roma pe nehē no, ei Jesus'ga ga pe.

Judeusva'ea ojuka pota Paulova'ea

¹² Ko'emame judeus'ga ei ojohupe:

—Tijuka tuhē ti Paulo'ga, ei ga. Ti'uyme na'ē ti mbatera kiro, xay'uyme na'ē ti Paulo'ga jukae'ymame, ei ga. Tupana'ga gwendu nhanenhi'iga. Nhande ga jukae'ymame po ti Tupana'ga imbohahyukari nhande ve a'ero nehē, ei ga ojohupe Tupana'ga renoina novīa.

¹³ He'yi ko ga quarenta ko ga – kiroki ga e'i a'ea. ¹⁴ Aerē ga hoi ikwava'ehara'ga nduvihava'ga pyri xava'eva'ga pyri no. Igwete ga nhimombe'ui ga pe.

—Nahā ore ehetei orojohupe oji'i: "Ti'uyme na'ē ti mbatera Paulo'ga jukae'ymame," oro'e ore oji'i, ei quarentave'ga ga pe. ¹⁵ Pemondouka ti kiro penhi'iga soldados'ga nduvihavuhu'ga pe. Pehe jara'ga pavēi nhanemogitaharamo pemondouka ti penhi'iga ga pe togweruruka ti ga Paulo'ga ore pyri javo. "Torohenduva'ja ti ganhi'iga gareaporogita ikwahava," pe'ji ti ga pe, ei ga. Nahā ti pemondouka penhi'iga ga pe ga moandyandyita, ei quarentave'ga ga pe. Ga Paulo'ga rerurukarame po ti ore ga jukai ga vaheme'ymame avo nehē, ei ga ga pe novīa.

¹⁶ Emo Paulo'ga kunhamembyra'ga okwaha reki ganembijukapotara Paulo'ga rehe Paulo'ga rendyrahēa ra'ra'ga. Nurā ga hoi ongauhua pype imombe'gwovo Paulo'ga pe. ¹⁷ Igwete Paulo'ga onhi'iga mondoi soldados'ga nduvihava'ga pe javo.

—Eroho kwanha'ga ejuvihavuhu'ga pyri tomombe'u ga mbatera ga pe, ei Paulo'ga ga pe.

¹⁸ A'ero ga Paulo'ga kunhamembyra'ga rerohoi gwuvihavuhu'ga pyri. Igwete ga ei ga pe:

—Cadeiapypeve'ga Paulo'ga ji mbuhuruka ojipryi ko, ei ga. Nahā ga ei ji ve: "Eroho kwanha'ga ejuvihavuhu'ga pyri tomombe'u ga mbatera ga pe," ei ga ji ve, ei ga. Nurā ji ga reruri nde pyri kiro, ei ga ga pe.

¹⁹ Igwete huvihavuhu'ga ga popyhygi ga rerogwovo gandovakie'y.

—Gara nde eremombe'u pota ji ve? ei ga ga pe.

²⁰ Igwete ga ei:

—Tamombe'u katu ti nde ve, ei ga. Kiro po ti judeus'ga nduvihava'ga nduri nde pyri nehē, ei ga. A'ero po ti ga etehē nde ve nehē tereruruka ti Paulo'ga ko'emame nehē javo. "Judeus'ga mogitahara'ga gwendu potara'ja ganhi'iga ikwahava gareaporogita," e'i tehe po ti ga nde ve nehē, ei ga soldados'ga nduvihavuhu'ga pe imombe'gwovo. ²¹ Terembopogwei ti ga erame poha nde ve nehē, ei ga. A'ereki ojipe'ga ojuka pota Paulo'ga. Onhimi po ti ga pea rupi tijuka ga javo, ei ga ga pe. Quarenta ko ga. Igwete ga ei ojohupe oji'i: "Ti'uyme na'ē ti mbatera, xay'uyme na'ē ti Paulo'ga jukae'ymame," ei ga oji'i. "Tupana'ga gwendu nhanenhi'iga nhande erame na," ei ga ojohupe, ei ga. Nurā ji ei kiro nde momoranduva. A'ereki ga onhimboavujikwe kiro tijuka ga javo. Igwete ga ei tikwaha ti soldados'ga nduvihavuhu'ga nhi'iga javo nde ve, ei Paulo'ga kunhamembyra'ga ga pe imombe'gwovo.

²² Igwete soldados'ga nduvihavuhu'ga ei ga pe:

—Teremombe'ui ti ojipe'ga pe enhimbi'eagwera ji ve.
A'ero ga ga mondoi ojihugwi.

Ahe omondouka Paulova'ea Félixva'ea pyri

²³ Aerē soldados'ga nduvihavuhu'ga mokonha'ga mbuhurukari ojipyri. Ga ko soldados'ga nduvihava'ga memei. Igwete ga ei ga pe:

—Penhimboavujikwe ti kiro jara'ga pavēi soldados'ga pavēi. Ypyhaji katu po ti pe hoi cidade de Cesaréia pe, ei ga. Duzentosve'ga po ti oho pea rupi. Setentave'ga po ti oho cavalo arimo. Ojipe'ga duzentosve'ga po ti gweroho ta'akwara nehē, ei ga ga pe. ²⁴ Peroho ti cavalos Paulo'ga ti toho i'arimo. Peroho katu ti ga governador'ga pyri Félix'ga pyri a'ero nehē, ei ga ga pe.

²⁵ A'ero soldados'ga nduvihavuhu'ga ikwatijari tamondo ti Félix'ga pe javo. Nahā ga ei ikwatija.

²⁶ “Jihi ko Cláudio Lísiasramo,” ei ga ikwatija.

“Kiro ji ikwatijari nde ve, governador Félix. Huvihavuhu'ga oro'e ore nde ve,” ei ga ga pe ikwatija.

²⁷ “Kiro ti ji agwa'ga mombe'ui nde ve a'ero,” ei ga. “A'ereki judeus'ga opyhy ga raji'i. Gajuka'gweria rupi ji soldados'ga nderohoi ga pyhygauka ga hugwi oji'i. A'ereki ga e'i ji ve: ‘Ga ko romanoramoko’,” ei ga ikwatija ga pe. ²⁸ “Aerē ji ga rerohoi judeus'ga mo'gitahara'ga pyteri pe takwaha ti ganemimbojara ga rehe javo,” ei ga. ²⁹ “Emo ga omboja tehe reki ga rehe. ‘Ga ndojapyakai oreramonhava'ea nhi'igagwera rehe,’ ei ga ga pe,” ei ga. “Nanongara'ga ko ahe ndojukatehei. A'ea rehe ahe nomondoi ga cadeia pype no, a'e ji,” ei ga ikwatija gwuvihava'ga pe. ³⁰ “Aerē ojipe'ga e'i ji ve: ‘Judeus'ga ojuka pota Paulo'ga,’ ei ga ji ve oji'i,” ei ga. “Nurā ji ga mondoukaripei nde pyri kiro. Igwete ji ei ga pe oji'i – kiroki ga omboja ga rehe – igwete ji ei ga pe: ‘Pejigwovo tuhē Félix'ga pyri tapemboja ti Paulo'ga rehe garovaki a'ero,’ a'e ji ga pe.

A'ea jate ji akwatija nde ve kiro a'ero,” ei ga Félix'ga pe ikwatijaramo.

Igwete ga imondoi gwembikwatijara soldados'ga pe taperoho ti Félix'ga pe javo. ³¹ Igwete soldados'ga Paulo'ga rerohoi ganhi'ipo'ruavo. Ypytunimo ga ga rerohoi cidade de Antipátride pe. ³² A'ero jara'ga jivyri gwongauhua pype. Ko'emame cavalos'arimove'ga Paulo'ga rerohoi Cesaréia pe. ³³ A'ero ga ga mondoi governador'ga pyri Félix'ga pyri ikwatijara reheve. ³⁴ Igwete Félix'ga imonhi'igi ikwatijara. A'ero ga ei Paulo'ga pe:

—Ma'ga gwyrri pe nde ari raikwehe?

—Cilcíapeve'ga gwyrri pe ji ari ikwehe, ei Paulo'ga ga pe.

³⁵ Igwete Félix'ga ei:

—Aerē po ti ji nenhi'iga renduvi nhinhimombaragwaha ndereaporo'gita rehe ga ndurame nehē – kiroki ga omboja nde rehe raji'i, ei ga.

Igwete ga Paulo'ga mongiu'kari Herodesva'ea rongauhuagwera pype ga repiakatu-avouka soldados'ga pe ga mombytavo.

24

Judeusva'ea ombojaruhu Paulova'ea rehe

¹ Cinco ko ga kiri a'ero. Aerē ikwava'ēhara'ga nduvihavuhu'ga ruri Cesaréia pe Ananias'ga. Ga gweru xava'eve'ga ojupi. Igwete Ananias'ga Tértulo'ga reruri governador'ga pyri Félix'ga pyri tomboja ti ga Paulo'ga rehe javo. A'ereki ga e'i: “Tértulo'ga okwaha hete onhi'igatuavo. Gweroviaruka po ti ga Félix'ga pe Paulo'ga rekote'varuhua,” ei ga. Nurā ga Tértulo'ga reruri Félix'ga pyri tomboja ti ga Paulo'ga rehe javo. ²⁻³ Igwete Félix'ga Paulo'ga mbuhurukari gapyteri pe. A'ero Tértulo'ga imbojambojateheuhui Paulo'ga rehe o'mbero. Nahā ga ei Félix'ga pe:

—Nde ko oreruvihavuhua, ei ga. Nde erehepia katu pa nhandegwyrri jipi. Nurā ga ymya ndotavukara'javi nhandegwyrri pe a'ero, ei ga Félix'ga pe. Nde ereapouka pyryva'ea nhandegwyrri pe jipi. Ndepyry hete nde ore ve. Nurā ore epavi nde ve jipi, ei Tértulo'ga ga pe. ⁴ Norombokwera'jahivi po ti ore nde rerekovo nehē. Emo ji a'e nde ve kiro: Emombyry na'ē ti ore ve kiro orenhi'iga rendukatavo. Toronhi'Theteyme ti nde ve, ei ga Félix'ga pe.

⁵ —Agwa'ga ko oko te'varuhu hete Paulo'ga. Ohoohouhu ga gagwyrri pe nhaporemo okovo judeus'ga ndayvayva ga momymomyina nhanderuvihava'ga movahivahiamo, e'i tehe ga. Ga ko nazarenos'ga nduvihavamo oko – kiroki ga oho Nazarépeva'ea nhi'iga rupi Jesusva'ea nhi'iga rupi. ⁶ Igwete ga imbote'varuhupotari judeus'ga jatykahavuhua oji'i, ei

ga. A'ero ore Paulo'ga pyhygipei xa'e ti garekote'varuhua pe javo. A'ereki ga nohendukatui nhaneramonhava'ea nhi'igagwera, ei ga. ⁷ Emo kotihĩ soldados'ga nduvihavuhu'ga ruri ore pyri Lísias'ga. Igwete ga Paulo'ga rerohoahyi ore hugwi, ei ga. ⁸ A'ero Lísias'ga ei ga pe – kiroki ga omboja Paulo'ga rehe – ga pe ga ei toho ti ga ga mombe'gwovo Félix'ga pyri javo. A'ero ore ruri nde pyri kiro, ei ga. Po ti nde ei Paulo'ga pe ga monhimombe'uuka nehē, a'ero po ti nde tuhē erekwaha pa garekote'varuhua nehē. “A'iti ganemimbojara ga rehe,” ere po ti nde nehē, e'i tehe Tértulo'ga ga pe.

⁹ Igwete judeus'ga ei no:

—Pohi tuhē, ei ga ga pe imboja Paulo'ga rehe no.

Paulova'ea onhimombe'u Félixva'ea pe

¹⁰ Aerē Félix'ga jipoeruri Paulo'ga pe:

—Ndehe erenhimombe'u kirogwe, ei ga ga pe.

Igwete Paulo'ga ei:

—Ymyahũ ko nde juizramo ere'e katu jire'yja'ga ndeaporoğita pe judeus'ga ndeaporoğita pe jipi. Nurā jirory hete ji nhinhimombe'gwovo nde ve terekwaha, ei ga Félix'ga pe. ¹¹ Korogweuhunhi ji hoi Jerusalém me oji'i tambohete ti Tupana'ga javo oji'i. A'ereki doze ji kiri kiro. Po ti nde ei ga pe po ti nde ikwahavi nehē, ei ga. ¹² Pevo judeus'ga ji repia novia. Emo ji nanhi'igayvari pevove'ga pe orejatykahavuhua pe. Namomymomyi ji ga cidade pe no. Orejatykahai pe ji namomyi ga no, ei ga. ¹³ Ombojamboja tehe reki agwa'ga ji rehe. Nurā ga ndohepiukari jirekote'varuhua kiro nde ve, ei Paulo'ga ga pe.

¹⁴ —Emo ji a'e kiro nde ve nhinhimombe'gwovo: Oramonhava'ea javijitehe ji jikogi Tupana'ga rehe. Ajiko ji ga rehe Jesus'ga nhi'iga rupi – Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea, ei ga jupe, ei ga. Arovia pa reki ji Moisésva'ea remimbo'eagwera Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea nhi'igagwera no. ¹⁵ Omanove'ga mbogweravagwama ji arovia hete agwa'ga javijitehe, ei ga ga pe. Tupana'ga po ti ga mbogwera pa gamanoa hugwi nehē okokatuve'ga. Okote'varuhuve'ga po ti ga ombogwera pa nehē no. Oro'e pa ore a'ea, ei ga. ¹⁶ Heroviaro ġwaramo ji jirokwari jipi jirekokatuavo tajipoyja hete ti ji javo. Ako katu ji Tupana'ga pe. Ako katu ji ojipe'ga pe no. A'ero ji ikwahavi jiyvyteri pe jirekote'varuhue'yama, ei ga ga pe.

¹⁷ —Ambokwara'ara'ja'ja ji jitekove'y Jerusalém me, ei ga Félix'ga pe. Agwamo jate ji hoajavi pevo itambere'ia rerogwovo jire'yja'ga pe imbatere'yve'ga pe oji'i. Mbatera ji herohoi no takwava'ē ti Tupana'ga pe javo, ei ga ga pe. ¹⁸ A'ea rehe ji hoi orejatykahavuhua pype. Jihoe'ymame ipype ji jipyhei tanhimombyri ti Tupana'ga pe javo, ei ga. Ojipe'ga nonhimongyi ji pyri pevo. Ji nanhi'igayvari ga momyina no. Nahā ji rekorame judeus'ga ji repiagi pevo, ei ga ga pe. ¹⁹ Ásiapeve'ga ko pevo u judeus'ga jitehe. Gahā po uhu nde pyri javo nde ve ramo ga imbojapotarame ji rehe ramo, ei Paulo'ga. ²⁰ Ga ndure'ymame po agwa'ga omombe'u nde ve jirekote'varuhugwera naerũ hamo. Marā reki ji rekote'varuhugwera oji'i ji nhimombe'urame oremogitahara'ga pyteri pe nhi'ama oji'i? ei ga. ²¹ A'ea rupi ji eahyi ga pe oji'i: “Ji ġambogweravagwama reroviaro ġwaramo pe ete'varuhui ji ve,” a'e ji ga pe oji'i. Poha jate ji eahyi nhi'ama ġapyteri pe oji'i, ei Paulo'ga ga pe.

²² —Kirupi, ei Félix'ga a'ero.

Okwaha hete ga Jesus'ga nhi'igarupiva'ea novia. Igwete ga ei Paulo'ga pe:

—Aerēji ti ji ei ndereaporoğita pe a'ero nehē soldados'ga nduvihavuhu'ga rurame nehē Lísias'ga, ei Félix'ga ga pe.

²³ Igwete ga ei soldados'ga nduvihava'ga pe:

—Ehepia katu ti Paulo'ga, ei ga. Na ga rekoi jate reki ġwemimbotarimo onga pype. Na gareheve'ga herueruri mbatera ga pe jipi, ei Félix'ga ga pe.

A'ero ga hopavi pea hugwi.

Paulova'ea onhi'iga'ja Félixva'ea pe

²⁴ Aerē Félix'ga rura'javi ġwembirekohēa pavēi Drusilahēa pavēi. Hēa ko judeuramo oko. Igwete ga Paulo'ga mbuhurukara'javi ojipyri tahendu ti ganhi'iga javo. A'ero Paulo'ga imombe'ui ga pe ahejikoga Jesus Cristo'ga rehe.

²⁵ —Nahanahā po ahe oko katu hamo, ei Paulo'ga ga pe no. Ahe tokoyme ġwemimbotarimova'ea rehe jate hamo, ei ga ga pe. Aerē po ti Tupana'ga ga mbuhurukapavi ojipyri javo ġandeaporoğita pe nehē, ei Paulo'ga ga pe.

A'ea renduvame Félix'ga kyhyji a'ero. Igwete ga ei Paulo'ga pe:

—Heregwovo kiro a'ero, ei ga. Aerē hendupotara'javame po ti ji nde mbuhurukara'javi jipipyri nehē, ei Félix'ga ga pe.

²⁶ Igwete Félix'ga ei ovyteri pe no novia: “Paulo'ga po ti ombuhu itambere'ia ji ve ji mohemuka cadeia hugwi javo ji ve nehē,” ei ga novia. Igwete ga Paulo'ga mbuhurukara'ja'javi ojipyri jipi ga monhi'iga ga mongovo.

²⁷Dois ga kwara mbo'ari. Emo Félix'ga nomohemukari Paulo'ga cadeia hugwi tonhimohē ti judeus'ga ji rehe javo. Aerē Pórcio Festo'ga rekoí Félix'ga py'rovo governadoramo a'ero.

25

Paulova'ea oho pota Césarva'ea pyri

¹Aerē Festo'ga ruri Cesaréia pe tahepia katu jigwyriveve'ga kiro javo. Mokoí' ga kiri pevo. Aerē ga hoi pea rupi Jerusalém me. ²Igwete judeus'ga nduvihava'ga nduri Festo'ga pyri ikwava'ehara'ga nduvihava'ga pavēi. A'ero ga imbojambojatehuhui Paulo'ga rehe. Igwete ga ehetei Festo'ga pe:

³—Ejapyaka ti orenhi'ga rehe kiro, oro'e ore nde ve. Embuhuruka ti Paulo'ga kokoty Jerusalém me, ei ga ga pe novía.

A'reki ga e'i nhogwenonde: “Tijukauka ti Paulo'ga pea rupi ga rurame Jerusalém me,” ei ga novía. ⁴Nurā ga ei Festo'ga pe tombuhuruka ti ga kokoty javo.

—Nambuhurukari po ti ji ga kokoty nehē, ei Festo'ga ga pe. Pero ga ga mombytai Cesaréia pe ga rerekovo. Kotihí po ti ji jivyra'javi jigwovo pevo nehē no, ei ga. ⁵Paulo'ga rekote'varuhurame po ti penduvihava'ga hoi ji rupi a'ero imbojamboja ga rehe pevo nehē, ei Festo'ga ga pe.

⁶Mbohapyrete Festo'ga kiri Jerusalém me. Kirē ga hoa'javi Cesaréia pe opytavo. Ko'emame ga hoi juizes'ga apykava rehe oina – perope ga e'ie'i gandeaporogita pe. Igwete ga Paulo'ga rerurukari ojipyri. ⁷Paulo'ga rurame judeus'ga – kiroki ga uhu Jerusalém hugwi – kiro ga imbojambojaruhui ite'varuhuheteva'ea ga rehe ga atimana o'ama. Omboja tehe reki ga ga rehe. Emo ga ndohepiukari reki garekote'varuhua. ⁸A'ero Paulo'ga nhimombe'ui.

—Ji ndakote'varuhui reki judeus'ga namonhava'ea remimbo'eagwera pe, ei ga. Ore-jatykahavuhua pe ji ndakote'varuhui no. Nhandegwyriveve'ga nduvihavuhu'ga pe – perope Roma pe – ga pe ji ndakote'varuhui na jitehe no César'ga pe, ei Paulo'ga ga pe.

⁹Igwete Festo'ga ei ga pe:

—Nderehopotari nde Jerusalém me? ei ga ga pe. Pevo gwe po ti ji ei ndereaporogita pe a'ero nehē henduvame ganemimbojara nde rehe nehē, ei ga ga pe.

A'reki Festo'ga e'i ovytyteri pe: “Nahā po ti judeus'ga nhimohemi ji rehe Paulo'ga rerohorame pevo nehē,” ei ga ovytyteri pe.

¹⁰Emo Paulo'ga ei Festo'ga pe:

—Ji ndahoi pevo, ei ga. Avo ji ami kiro nde pyri romanoram. Nhandegwyriveve'ga nduvihavuhu'ga moirūharamo César'ga moirūharamo po nde ei jireaporogita pe hamo, ei ga Festo'ga pe. Ji ko ndakote'varuhui tuhē judeus'ga pe. Erekwaha tuhē reki nde a'ea, ei ga ga pe. ¹¹Po a'iti jirekote'varuhuro gwaramo ga ji jukapotari, a'ero po ji jujukaukari ga pe hamo. Emo ga omboja tehe ji rehe o'mbero. Nurā po ahe nanhimondoi gāpo pe a'ero hamo, ei ga ga pe. César'ga pyri po ti ji hoi. Gaha ti e'i jireaporogita pe nehē nhandegwyriveve'ga nduvihavuhu'ga, ei Paulo'ga ga pe.

¹²A'ero Festo'ga hoi jiji onhimogitahara'ga monhi'ga a'ea rehe. Kirē ga rura'javi javo Paulo'ga pe:

—Ehopotaramo po ti nde hoi César'ga pyri a'ero nehē, ei Festo'ga ga pe.

Ahe omombe'u Paulova'ea Agripava'ea pe

¹³Aerē Agripa'ga ruri Cesaréia pe. Ga ko judeus'ga nduvihavuhuro oko ojipe'ga gwyri pe. Berenichea pavēi ga ruri Festo'ga repiaga. ¹⁴He'yi ga kiri pevo. Aerē Festo'ga Paulo'ga mombe'ui Agripa'ga pe.

—Ohorame Félix'ga omombyta Paulo'ga cadeia pype ga mongovo, ei Festo'ga ga pe. ¹⁵Ji horame Jerusalém me judeus'ga ga mombe'ui ji ve ikwehe, ei ga. Ikwava'ehara'ga nduvihava'ga ombojaruhu ga rehe xava'eva'ga pavēi. Igwete ga ei ji ve: “Ejukauka ga a'ero,” ei ga ji ve ikwehe novía, ei Festo'ga Agripa'ga pe.

¹⁶—“Na rūi ore rekoí romanoram ga jukajipeavo,” a'e ji ga pe, ei Festo'ga. “Omboja na'ē ga ga ndehe ga mo'ama. Henduvame ganemimbojara ojihe ga nhi'kwepyi a'ea rehe tuhē onhimombe'gwovo no,” a'e ji. “A'ero ko ore ei gandeaporogita pe javo ga pe,” a'e ji ga pe ikwehe, ei ga Agripa'ga pe.

¹⁷—Aerē ji jivyra'javame avo judeus'ga nduri ikwehe, ei ga ga pe. Igwete ji nanhimbegwei. Ko'emame ji hoi juizes'ga apykava rehe nhitena takwaha ti Paulo'ga reaporogita javo, ei Festo'ga. Igwete ji Paulo'ga rerurukari ga mo'ama orepyteri pe a'ero. ¹⁸“Kiro po ti ga imombe'ui garekote'varuhua nehē,” a'e ji jivytyteri pe novía. Emo hajiheva'ea reki ga omboja ga rehe o'ama, ei ga Agripa'ga pe. ¹⁹Nahā ga ei: “Paulo'ga nohendukatui oreramonhava'ea nhi'igawera,” ei ga, ei ga. “Paulo'ga omombe'u te'varuhu Jesusva'ea no,” ei ga. “Ga e'i: ‘Jesus'ga omano. Aerē ga kwera'javi omano hugwi,’ ei Paulo'ga,” ei ga.

“T’mba ko Paulo’ga javo,” ei ġa ji ve. “A’ereki Jesusva’ea omano hete okwerava’jave’yma,” ei ġa ji ve, ei Festo’ga imombe’gwovo Agripa’ga pe.

²⁰—“Marā po ti ji ikwahahetei nanongara javo jupe naerū?” a’e ji jiyvyteri pe, ei Festo’ga. Nurā ji ei Paulo’ga pe ikwehe: “Nderehopotari nde Jerusalém me nehē?” a’e ji ga pe. “Pevo gwe po ti ji ei ndereaporoġita pe nehē henduvame ġanhi’iġa nehē,” a’e ji ga pe, ei Festo’ga. ²¹Emo Paulo’ga e’i ji ve: “Ji ndahoi pevo,” ei ga. “Nhandegwyripeve’ga nduvihavuhu’ga pyri ti ji hoi a’ero nehē César’ga pyri. Gaha jate po ti e’i jireaporoġita pe a’ero nehē,” ei ga. “Ji mombyta jiji avo a’ero jihoa renonde,” ei Paulo’ga ji ve, ei Festo’ga. Nurā ji ga mombytaukari jiji cadeia pype kiro. Aerē po ti ji ga mondoukari César’ga pyri a’ero nehē, ei ga Agripa’ga pe.

²²Igwete Agripa’ga ei Festo’ga pe:

—Jihi tahendu Paulo’ga nhi’iġa no.

—Ko’emame po ti nde henduvi ġanhi’iġa a’ero nehē, ei Festo’ga ga pe.

Ahe gweru Paulova’ea Agripava’ea pyri

²³Ko’emame ġa hopavi ongauhua pype pevove’ga jatykahava pype. Agripa’ga oho Berenicehēa pavēi. Oġigwajigwa hete pa ga ogwovo ongauhua pype onhimboukwahava. Soldados’ga nduvihavuhu’ga oho ojipe’ga no – kiroki ġa huvihavamo oko cidade pe. Igwete ġa hopavi ipype. A’ero Festo’ga Paulo’ga rerurukari ġapyteri pe. ²⁴Igwete Festo’ga ei:

—Nde ve ji ei kiro, Agripa. Pe me ji epavi no. A’ereki pe avo peju, ei ga ġa pe. Pehepia pe agwa’ga Paulo’ga. Gaha rehe judeus’ga nhaporemo uhuuhu javo ji ve Jerusalém me, avo na jitehe no. “Omano po ga hamo,” e’ie’i ġa ohapukapukaita ga pe, ei Festo’ga. ²⁵Emo ji ndakwahavi garekote’varuhua reki. A’ero po ahe ndojukaukateheji ga, ei ga. Emo Paulo’ga tuhē e’i ji ve: “César’ga pyri po ti ji hoi a’ero. Gaha ti e’i jireaporoġita pe nehē,” ei ga ji ve ikwehe, ei Festo’ga ġa pe. A’ero po ti ji ga mondoukari ga pyri nehē, ei ga. ²⁶Emo ji ndakwahavi Paulo’ga momba’gwovo. Gara po ti ji ikwatijari imondovouka nhandervihavuhu’ga pe a’ero nehē? a’e ji, ei ga ġa pe. Nurā ji Paulo’ga mbuhurukari pe pyri kiro – nde pyri kaitu, Agripa, ei Festo’ga – tapehendu ti ġanhi’iġa a’ero javoji. Hendupavame ti pemombe’u ji ve garekote’varuhua a’ero. A’ea ti ji ikwatijari ga momba’gwovo César’ga pe a’ero nehē, ei ga. ²⁷Ikwatijare’ymame ġanemimbojara ga rehe, marā po ti ji cadeiapypeve’ga mondoukari ga pe nehē naerū? ei Festo’ga Agripa’ga pe.

26

Paulova’ea onhimombe’u Agripava’ea pe

¹Igwete Agripa’ga ei Paulo’ga pe:

—Here nhimombe’gwovo kirogwe.

A’ero Paulo’ga jipoapyhoi huvihavuhu’ga pe Agripa’ga pe ta’e ti kiro nde ve javo.

²⁻³—Pyry ji ve ji nhimombe’ui nde ve kiro, ei Paulo’ga ga pe. A’ereki nde erekwaha hete judeus’ga ndeaporoġita ekovo. Nde erekwaha ġanamonha’ea nhi’iġagwera ġanhi’iġayvara no, ei ga Agripa’ga pe. Judeus’ga ombojamboja tehe reki ji rehe ikwehe, ei ga. Kiro ti ji nhimombe’ukatui nde ve. Ejapyaka katu ti ji rehe a’ero, a’e ji nde ve, ei Paulo’ga ga pe.

⁴—Judeus’ga nhaporemo okwaha jireaporoġita jivoja’ia rupi. Ga okwaha jireaporoġita ymya vehevi ji ruvame jijigwyrri pe na’ē aerē Jerusalém me no, ei ga. ⁵Jirekoagwera fariseuramo ġa ymya ikwahavi no. Fariseus’ga ko koji’i reki ġwendu katu ġwamonha’ea nhi’iġagwera jara’ga hohe, ei ga. Ji ko na tuhē ahendu katu ahenhi’iġagwera jipi. Ipotarame po ġa imombe’ui te a’ea hamo, ei Paulo’ga ġa pe. ⁶Kiro ġa ji mo’ami reki avo timbojamboja mbatera ga rehe javo. “Gweroviaruhu ga ġambogweravaġwama,” ei ġa ji ve, ei ga. A’iti tuhē ji imboha’uvi nhanembogweravaġwama, a’e ji. A’ereki ymya Tupana’ga e’i tuhē oreramonhava’ea pe: “Aerē ti ji ġa mbogwerapavi nehē,” ei Tupana’ga ahe ve hako, ei ga. ⁷A’ea jitehe orere’ya’ga omboha’u no judeus’ga – kiroki ġa doze oko huvihavamo ojiheve’ga pavēi. Igwete ġa nhaporemo imboha’uvi ombogweravaġwama omanoa hugwi. A’ero ġa Tupana’ga mbohetehe’u pe arimo ppytunimo no tonhimo’ē Tupana’ga nhande rehe javo, ei ga. Ombogwerava mboha’uva reki ġa ombojamboja ji rehe gweroviaruhu ga a’ea javo ji ve, ei ga Agripa’ga pe. ⁸Ah judeus, maranuhūrame tuhē pe ndaperoviarihu Tupana’ga remimbogwerava naerū? ei Paulo’ga pevove’ga pe.

⁹Igwete Paulo’ga ei no:

—Jihi na jitehe a’e na’ē jiyvyteri pe: “Amovahi po ji Nazarépeve’ga momba’ua Jesus’ga momba’ua imombiga hamo,” a’e ji javo ikwehe novia, ei Paulo’ga. ¹⁰Na tuhē ji rekoji a’ero Jerusalém me ikwehe, ei ga. He’yive’ga ji amondouka ġa mongiuuka cadeia pype Jesus’gareheve’ga. Ikwava’ēhara’ga nduvihava’ga omongiuka ġa ji ve, ei Paulo’ga ga pe. Ga ġa jukapotarame ji ei no: “Pejukauka tuhē ġa a’ero,” a’e ji ġa pe, ei ga. ¹¹Igwete ji hojhoi

nhandejatykahava pype nhaporemō ġa nupanupāuka pepohi ti Jesus'ga hugwi javo ġa pe, ei ga. Anhimboahi hete ji ġa pe, ei ga. A'ero hajihejiheva'e pe cidades pe ji hoi tajjigwarai ti ġa ndehe javo ikwehe, ei Paulo'ga ġa pe.

Paulova'ea omombe'u gweaporoġita rerojijyagwera

¹² Igwete Paulo'ga ei Agripa'ga pe:

—A'ero ji hoi pea rupi cidade de Damasco pe ikwehe novia. Ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa ji mondouka pevo topyhyguka ti ga Jesus'gareheve'ġa javo ji ve, ei Paulo'ga. ¹³ Ahaji katu ji hepiagi reki hendy'javuhuva'ea. Yvaga hugwi turi ji ve. A'ea hendy'javuhu hete koji'i kwara hohe. Mbyteri pe ji reko i a'ero jirupive'ġa pavēi, ei ga. ¹⁴ A'ea ore mombori vvyvo, ei ga. Igwete ji henduvi ganhi'ġa ji ve. Judeus'ga nhi'ġimo ga ei ji ve. “Saulo, Saulo!” ei ga ji ve. “Maraname nde imbohahyukaruhui ji ve? Tiruahū nde ve nde naneangarihu,” ei ga ji ve, ei ga Agripa'ga pe.

¹⁵ —A'ero ji ei ga pe: “Manamo pe?”

—“Ji ko Jesusramo ako. Ji ve nde erembohahyuka,” ei ga, ei Paulo'ga. ¹⁶ “Here epo'ama kirogwe,” ei Jesus'ga ji ve, ei ga. “Ajipiuka ji nde ve toko ti ga jipokoharamo javo nde ve. Eremombe'u po ti nde ġa pe enhimbiepiaga nehē,” ei ga, ei ga. “Ji jipiukara'javame nde ve po ti nde a'ea mombe'ui nehē no,” ei Jesus'ga ji ve, ei Paulo'ga. ¹⁷ “Judeus'ga jigwarairame nde rehe po ti ji nde mbopiro'yi ġa hugwi. Judeus'garūive'ġa hugwi po ti ji nde mbopiro'yi nehē no,” ei ga javo ji ve, ei ga. “Ga pyri po ti ji nde mondoukari nehē judeus'garūive'ġa pyri. ¹⁸ Igwete po ti nde ikwahavukari a'itituhēva'ea judeus'garūive'ġa pe nehē,” ei ga ji ve, ei ga. “Igwete po ti nde ġa mbopohirikari gāndekote'varuhua hugwi ġa mongokatuavo nehē. Igwete po ti nde ġa mbopiro'yi Satanās'ga popoakara hugwi nehē Tupana'ga popoakara rerekouka ġa pe nehē,” ei ga ji ve, ei ga. “A'ero po ti Tupana'ga imombori gāndekote'varuhua ġa hugwi nehē ġajikoga ġwaramo ji rehe nehē. Igwete po ti ga nduvi jara'ga pyri nehē – kiroki ka Tupana'ga omo'emo'ē ġa ojive no,” ei Jesus'ga ji ve ikwehe, ei Paulo'ga imombe'gwovo ġa pe.

Paulova'ea onhimombe'u Jesus'ga pokoharamo

¹⁹ Igwete Paulo'ga ei no:

—Ahendu katu ji ga jipiukarame ji ve yvaga hugwi, ei ga Agripa'ga pe. ²⁰ Igwete ji imombe'ui Jesus'ga nhi'ġa Damascove'ġa pe na'ē Jerusalēmeve'ġa pe no. Judéiapeve'ġa gwyrā rupi ji hojiohi imombe'gwovo ġa pe. Judeus'garūive'ġa pe ji imombe'ui no, ei ga. A'ea'e ji ġa pe jipi: Perojijyi ti pejeaporoġita pejipohia pejikote'varuhua hugwi pejikoga Tupana'ga rehe. Peko katu ti a'ero hepiuka pejipohiragwera pejikote'varuhua hugwi, a'e ji ga pe, ei Paulo'ga. ²¹ Nhirembi'ea rehe judeus'ga ji pyhygi nhandejatykahavuhua rokari pe ji juka pota. ²² Emo kiro mo jate Tupana'ga ji pokopoko okovo. Nurā ji ami imombe'ukatavo kiro ahe ve nhaporemō okoteheve'ġa pe huvihava'ġa pe no, ei Paulo'ga. Nhiremimombe'ua ko aheremimombe'ua ja reki. A'ereki Moisésva'ea omombe'u aerēva'ea. Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharava'ea omombe'u a'ea jitehe no. A'ea pe jate ji ei jipi imombe'gwovo no, ei ga ġa pe. ²³ Nahā ahe ei hako: “Aerē po ti Cristo'ga manoi nehē. Cristo'ga na'ē po ti Tupana'ga ga mbogwera gamanoa hugwi a'ero nehē,” ei ahe. “Nahā po ti Cristo'ga ikwahavukari ġambogweravagwama judeus'ga pe judeus'garūive'ġa pe no,” ei ahe hako, ei Paulo'ga ġa pe.

²⁴ Nahā Paulo'ga nhimombe'umbe'ui. Nanime Festo'ga ea hyi ga pe:

—Paulo, neakāte'varuhu nde. Ikwatijara repiahetea neakaġa mbote'varuhui, ei Festo'ga ġa pe.

²⁵ —Avi pyry hete nhiakaġa, ei Paulo'ga javo ġa pe. A'itituhēva'ea ji amombe'u katu, Festo, ei ga. ²⁶ Agripa'ga okwaha hete nanongara. A'ero ji ndapojihuvi nhinhi'ġa ġa pe, ei ga. A'ereki Jesus'ga mombe'ua nonhimimi'i'ġa pe. A'ereki jukwaha hete Jesus'ga rekohava, ei ga Festo'ga pe. ²⁷ Oro nde, Agripa, ei ga. Ererovia nde Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharava'ea nhi'ġagwera? Ki nde ererovia tuhē, a'e ji, ei Paulo'ga ġa pe.

²⁸ Igwete Agripa'ga ei ga pe:

—Kotihī nde ji mbojikopotari Jesus'ga rehe naerū? ei ga.

²⁹ Igwete Paulo'ga ei:

—Kotihī nde jikogame ga rehe po ti pyryvamo ji ve. Mbaigwe nde jikogame po ti pyryvamo jitehe nehē. A'ereki ji a'e hete Tupana'ga pe toko ti ġa ji javijitehe javo, ei Paulo'ga. Nde ve ji ei, Agripa. Jara'ġa pe ji ei no – kiroki ġa ġwendo nhinhi'ġa kiro. Tapejiko pa ti Jesus'ga rehe ji javijitehe, a'e ji pe me, ei ga. Emo jipoa ja rūi po pepoa hamo. A'ereki ġa ji pokwa itanhuramuhūa pyvō, ei ga ġa pe.

³⁰ Igwete Agripa'ga po'ami a'ero Festo'ga pavēi. Berenicehēa po'ami no jara'ġa pavēi. Igwete ġa jogwerohoi pea hugwi onhomonhi'ġa.

³¹—Ndokote'varuhui reki Paulo'ga, ei ġa javo ojohupe. Po ahe ndojukatehei te ga, ei ġa. Nomondokari po ahe ga cadeia pype hamo, ei ġa ojohupe novía.

³²Igwete Agripa'ga ei Festo'ga pe:

—Ga hopotare'ymame César'ga pyri po ahe omohemuka ga cadeia hugwi ga mondovo hamo, ei ga ga pe.

27

Soldadosva'ea gweroho Paulova'ea Roma pe

¹Aerē Festo'ga ei soldados'ga pe:

—Pembo'avuka ti kiro cadeiapypeve'ga Paulo'ga kiro itayharuhua pype ġa mondovo César'ga gwyri pe Itália pe, ei ga soldados'ga pe.

Igwete ġa Paulo'ga nderohoi Júlio'ga pyri. Ga ko soldados'ga nduvihava'ga. Ga oporavyky gwuvihavuhu'ga pe Roma pe onhimongyavo. Igwete soldados'ga Paulo'ga nderohoi javo Júlio'ga pe:

—Embo'a ti cadeiapypeve'ga nderogwovo kiro, ei ga ga pe.

²Jihi Lucasramo aho Paulo'ga ndupi no. Igwete ore avi itayharuhua pype cidades de Adramítiohugwiva'ea pype.

—Toroho ti imbojoapiapiavo cidades Ásiapeve'ga gwyri pe, ei ġa.

Igwete ore avi ipype orogwovo. Aristarco'ga oho ore rupi no Macedôniapeve'ga gwyripeve'ga cidade de Tessalônicapeve'ga. ³Igwete ore hoi. Ko'emame ore vahemi cidade de Sidom me. Igwete Júlio'ga pyryvamo Paulo'ga pe javo.

—Eho ti ġa pyri, ei ga, ejihave'ga pyri tomondo ti ġa mbatera nde ve, ei ga Paulo'ga pe.

A'ero ore hoi.

⁴Aerē ore ava'javi orogwovo pea hugwi. Kiro vyvuranuhūa ruri ore rovatiamo. Nurā ore hoi ypa'ouhū vyvri Chipre vyvri oronhimima vyvtua hugwi. ⁵Aerē ore yahavi okwava Ciliciapeve'ga gwyrā pyvō. Panfiliapeve'ga gwyrā pyvō ore kwavi no. Aerē ore hoi cidade de Mirra pe Líciapeve'ga gwyrā pe. ⁶Pevo Júlio'ga hepiagi ojipea itayharuhua Alexandriahugwiva'ea – kiroki oho gwerē Itáliapeve'ga gwyrā pe. Nurā Júlio'ga ore nhaġi a'ea pype.

⁷He'yi ore kiri orogwovo. Maymbeve ore hoi orokovo. A'ereki vyvuranuhūa ore ve. Ndorohoi gwerevi ore orokovo. Ore vahemame cidade de Cnido vyvri vyvtua norem-bogwāvukari ipyvō. Nurā ore hoi ypa'ouhū vyvri Creta vyvri vyvtue'yma rupi. Igwete ore kwavi Salmona pyvō – perope vyva oho ppyteri pe. ⁸Hehemo ore hoi yembeyvyri. Vyvtua noremovahemukari gwerevi nhimbiari pe Bons Portos pe ira'agwe cidade de Laésia hugwi.

⁹Aerē Paulo'ga ġa moġitai novía. A'ereki maname ore pytai pevo. Okwavipe judeus'ga apoa a'ero i'ue'ġkava – a'ea rupi ġa ikwava'egukari mbiara Tupana'ga pe okote'varuhuva'ea rehe. Okwavipe a'ea. Tiruahū orehoa'javame kiro. A'ereki yapohua u gwerē. Nurā Paulo'ga ġa moġitai javo ġa pe.

¹⁰—Xahoa'javyme ti kiro, ei ga. Nhande hoaharamo kiro po ti imbohahyukari nhande ve nehē, ei ga. Ite'varuhu po ti itayharuhua pe nhanembatera pe no. A'ero po ti nhande manoi nehē no, ei Paulo'ga ġa pe.

¹¹Júlio'ga nohenduvi reki Paulo'ga nhi'iga. Gwerovia ga itayharuhua jara'ga nhi'iga imondohara'ga nduvihava'ga nhi'iga no. ¹²Ojipe'ga e'i no:

—Timbojaryme ti yhara avo, ei ġa. A'ereki ite'varuhu nhimbiara yapouhua rupi, ei ġa ojohupe. Hehemo'i ti tiroho ypa'ouhū vyvri Creta vyvri imboja. Tihepia ti nhandevahema pevo cidade de Fenice pe nehē, ei ġa. Pevo po ti nhande imbojari yhara yapouhua rupi. A'ereki pyry ijahava pevo. Ndippoakahetei ko vyvtua pevo, ei ġa ojohupepe onhimongyavo.

Vyvruhua

¹³Aerē turi vyvtukatua. Nurā ġa ei ojohupe:

—Xaho tuhē kiroġwe, ja'gwy, ei ġa. Kiroġwe po pyry ovuhu nhandehohava, ei ġa ojohupe novía.

A'ero ġa hupiri yhya hugwi itauhuva'ea ipohyiva'ea – kiroki nomoanhanukari itayharuhua. Igwete ore hoaj'javi Creta rembeyvyri. ¹⁴Emo kotihī uhu vyvuranuhūa Creta hugwi. Nordeste ko hera vyvuranuhūa rera. ¹⁵Kiro turahyi itayharuhua pe. Tegwete ore herohohava vyvtua ore rovatiamo ġwaramo. Vyvtua tuhē ore rerohoi ore rerekovo a'ero. ¹⁶⁻¹⁷Ypa'ō vyvri Cauda vyvri ore hoi. Pevo igwyre'i vyvtua ore ve. Igwete ore ipyhygahyi yha'ria hupia. Norombo'avi gwerevi ore itayharuhua pype herekokatuavo. Kirē ġa imonhatimatimani itayharuhua ihama rerogwovo nhapytiammo imongovo toandogyme ti itayharuhua javo. Aerē:

—Kiro po ti nhande herohoi tye'ymuhūa apiavo herotyva y'ytiguhūa rehe nehē, ei ǵa okyhyjiavo.

A'ereki pevo u y'ytiguhūa ppyteri pe'i Libiapeve'ǵa gwyra ppyvo. Igwete ǵa imbojyva'javi itayharuhua pype tapy'ynhapiruhuva'ea yhara moanhandava vyvutya tomoanhaheteyme ti javo. Gwemimbotarimo yvytua ore rerohoi a'ero. ¹⁸ Ndoipigi vyvruhua ore mbojire-jireva. Nurā ko'emame ǵa imombomombori mbatera y pe timbovevujuka ti itayharuhua javo. ¹⁹ Ko'emame ǵa oopa pyvō imombori y pe itayharuhua rupiara no.

²⁰ He'yi ore kiri ipype. Arimo ore ndorohepiaga'javi kwara. Ypytunimo ore ndorohepi-aga'javi jaytata'ia. Igwete vyvruhua ore rerekouhui. Nurā ore ei:

—Kiro po ti nhande papavi tuhē nehē, oro'e ore orojuhupe.

²¹ Ymya ǵa ndo'ukatua'javi mbatera okovo. A'ero Paulo'ga hoi gapyteri pe o'ama.

—Mbaria po pe nanhirenduvi raikwehe, ei ǵa ǵa pe. Ndaperuri po pe Creta hugwi ramo. Herure'ymame po ndojigwarajuhui itayharuhua rehe kiro ramo. A'ero po mbatera ndohoi ppy pe ramo, ei Paulo'ga ǵa pe. ²² Emo kiro ji ei pe me: Penhimboitakwerimo ti peko. Niamanoi po ti nhande nehē. Itayharuhua tehe po ti oho ppy pe nehē, ei ǵa ǵa pe. ²³ Akwaha ji a'ea. A'ereki Tupana'ga – ǵa ji pojyka ojive, gaha ji ambohete hete jipi – gaha ojipyrive'ga mbuhuruka ji pyri ǵa mo'ama ppytunimo, ei ǵa. ²⁴ Igwete ǵa ei ji ve oji'i: “Paulo, terekyhyji ti ekovo. Ereho tuhē ti nde e'ama César'ga pyri nehē,” ei ǵa ji ve oji'i, ei ǵa ǵa pe. “Tupana'ga ti omombyry nde ve. Nurā ti nderupive'ga ndopapavi ppy pe nehē,” ei Tupana'gapyrive'ga ji ve, ei ǵa. ²⁵ Penhimboitakwerimo ti peko a'ero, ei Paulo'ga ǵa pe. Ajiko ji Tupana'ga rehe. A'ero ji heroviahetei ganhi'iga jijive. Nurā ji ei pe me: Na tuhē po ti ihoi Tupana'ga rembi'ea rupi nehē, ei ǵa. ²⁶ A'erorame tehe po ti vyvutua nhande rerohoi nhande mbotyva nhande noǵa ypa'ouhūa rehe, ei Paulo'ga imombe'gwovo ǵa pe.

²⁷ He'yi treze ore kiri vyvruhua rerekovo. Yvytua ore rerohorohoi ypihua ruvihavuhua pype Mediterrâneo pype. Ypyhaji katu itayharuhua mondohara'ga ei:

—Ira'agweuhunhi yembe'yva aǵwamo, ei ǵa ojohupe.

²⁸ Igwete ǵa ha'āa'āgi tihepia ti typya a'ero javo.

—Trinta e seis metros, ei ǵa.

Hehemo'i ǵa herohoi ha'āa'āǵa'java.

—Igwyrē'i kiroǵwe typya vinte e sete metros, ei ǵa. ²⁹ Kiro po ti vyvutua nhande rerohoi ita rehe nhande noǵa nehē, ei ǵa okyhyjiavo.

Nurā ǵa ipohyiva'ea imbojyvi yhara revira hugwi ihamuhūa rehe. Quatro ǵa imbojyvi ipohyiva'ea imondovo ppy pe timombyta ti itayharuhua inoǵa javo.

—Kotihī po ko'ema ruri hamo, ei ǵa ojohupe.

³⁰ Emo itayharuhua mondohara'ga oka'nhy pota jugwi onhimima xamanoyme ti javo ojohupe. A'ero ǵa imbojyvi yha'ria y pe. Igwete ǵa ei jara'ǵa pe o'mbero:

—Torombojy ti ipohyiva'ea itayharuhua tīa hugwi kiro, ei ǵa o'mbero.

³¹ Oka'nhy ǵwerī reki ǵa novīa. Emo Paulo'ga ikwahavame e'i soldados'ǵa pe Júlio'ǵa pe:

—Imondohara'ǵa pytae'ymame itayharuhua pype po ti pe papavi ppy pe nehē, ei ǵa.

³² Igwete soldados'ǵa ikwahavondogi ihamuhūa imbojyhava yha'ria mbohia y pe to-hoyme ti ǵa javo.

³³ Ko'egatue'yma rupi Paulo'ga ei ipyriara'ǵa pe nhaporemō:

—Peji i'gwovo kiroǵwe, ei ǵa. A'ereki he'yi quatorze pe kiri i'ukatue'yma marā po ti nhande ve javo, ei ǵa. ³⁴ Nurā ji ehetei pe me: Pe'u ti mo tapepytujiko tuhē ti. Napemanoi po ti pe nehē, a'e ji pe me, ei Paulo'ga ǵa pe.

³⁵ Onhi'igirē ǵa ipyhygi pāo onhi'iga Tupana'ga pe ǵandovaki.

—Pyrē hete nde imbuhuri mbatera ore ve toro'u, ei Paulo'ga ǵa pe.

Igwete ǵa jaygwe'rogi i'gwovo. ³⁶ A'ero ǵa ndoryvamo i'gwovo no. ³⁷ He'yjuhava'ero ore reko i itayharuhua pype duzentos e setenta e seis. ³⁸ I'ukatupavirē ǵa imombomombori trigo y pe timbovevujuka itayharuhua javo.

Typepemuhūa gwovaja'ro itayharuhua

³⁹ Ko'egaturame itayharuhua mondohara'ga hepiagi vyva ikwahave'yma. Kirē ǵa hepi-agi ypia'ia y'ytiga hembeyvryi. Nurā ǵa ei ojohupe:

—Pevo ti tiroho herohyga y'ytiga rehe heroja. Tihepia ti nhande herovahema pevo nehē, ei ǵa ojohupe.

⁴⁰ A'ero ǵa ikwahavondogi ihama imbohia ipohyiva'ea ppy pe. A'ea ja jara'ǵa ikwaharavi imopyryngava tiroho katu javo. Igwete ǵa imbovyri yva rehe tapy'ynhapiruhuva'ea itayharuhua moanhandava imohina ipyri. Itīa rehe ǵa imbovyri imohina a'ea pyvō ti vyvutua tomoanha yhara javo. Nahā vyvutua ore rerohoi yembe'yva rehei katu novīa. ⁴¹ Emo ore rerohy ore noǵa ppyjuvuhua rehe ppyteri pe. A'ero itīatykai y'ytiga rehe. Ndojipe'aa'javi jugwi. Igwete hevira jovaja'roja'rogi a'ero typepemuhūa rerekouhuavo.

⁴² Igwete soldados'ga ei ojohupe:

—Tijuka pa ti cadeiapypeve'ga a'ero toytavyme ti ga oka'nhyma nhande hugwi, ei ga ojohupe.

⁴³ Emo Júlio'ga e'i ga pe:

—Tapejukai ti ga, ei ga ga pe.

A'ereki ga ndojukaukapotari Paulo'ga. Kirē ga ei ore ve:

—Ikwahavame pejiytavo pe na'ē ti pepopepo y pe pejiytavo penhi'eamo yembe'yi pe nehē, ei ga. ⁴⁴ Aerē ti jararamo pehopeho yva raygwera rehe itayharuhua raygwera rehe nehē, ei ga ore ve.

Nahanahā ore hopavi yembe'yi pe a'ero oro'eamo.

28

Paulova'ea opyta Malta pe

¹ Oro'embavame pevove'ga imombe'ui yvya ore ve.

—Agwa ko ypa'ouhūa. Malta ko hera, ei ga ore ve.

² Igwete ga imombyryhetei ore ve ore pokoga. A'ereki iroyxa'gahi ore ve. Amana okyripe ore ve no. Igwete ga imombyryhetei ore ve japovo tata tapejipe'e ti javo. ³ Igwete Paulo'ga ga ndatahari herua inoga tata pe. A'ero ihemi mboja jugwi ahejukava'ea hakuva rerekovo gwaramo. Igwete Paulo'ga poa hu'ui ohaekovo gapoa rehe okovo. ⁴ Hepiagame pevove'ga ethei ojohupe:

—Iporojukava'ero po ga oko. Nomanoi ga ypy pe rajji'i. Emo kiro aherepykava. Mboja po ti ojuka ga kiro nehē, e'i tehe ga ga pe.

⁵ Igwete Paulo'ga opoa mbovavagi imomboja mboja imbohia tata pe. Ndahahyi reki ga pe. ⁶ Igwete ga ga repiahetei upa.

—Kiro po ti ivuvupavi nehē, e'i tehe ga. Mara'ngu po ti ga kotihī omanomo nehē? ei ga.

Mbaigwe ga nduvi tihepia ti gamanoa javo novīa. Aerē hepiagame hahye'yma ga pe a'ero ga herojijyi gweaporo'gita.

—Yvagipeva'ero reki ko ga rekoī, e'i tehe ga ga pe a'ero.

⁷ Igwete Públio'ga ore mbuhurukari ojipyri. Ira'agwe te gagwyrā. Ga ko ganduvihavamo oko pevo ypa'ouhū me. Igwete ga ore mbuhurukari ojipyri imombyryva ore ve. Trēs ga ore mongirukari ojipyri. ⁸ A'ea rupi Paulo'ga hoi Públio'ga ruva'ga pyri. A'ereki ga itetirūa onhino'ga upa. O'ao'a ga rehe jipi. Gapy'a hahy hete no. Igwete Paulo'ga hoi ga repiaga. Igwete ga ei Tupana'ga pe tomombi ti ga karugwara ga hugwi javo. A'ero Paulo'ga pokogi ga rehe imombiga gatetirūa ga hugwi. ⁹ Ikwhavame jara'ga nduri Paulo'ga pyri ypa'ouhumeve'ga – kiroki ga itetirūa – kiro ga nduganduri Paulo'ga pyri tomombi ti ga oretetirūa ore hugwi javo. A'ero ga imombimombigi ga hugwi no. ¹⁰⁻¹¹ A'ero ga imbuhumbuhuri mbatera ore ve ore rerekokatuavo.

Paulova'ea oho Roma pe

Trēs jahya rupi ore pytai pevo orojupa yapohua rupi. A'ero ore nhinhagi itayharuhua pype Alexandriahugwiva'ea pype. “Os Deuses Gêmeos,” ei ga jupe. A'ea opyta ypa'ouhū me yapohua rupi no. A'ea pype ore nhinhagi a'ero. Ore herohogwerīrame ypa'omeve'ga imbuhumbuhuri ore ve mbatera orehohava rupiara. ¹² Igwete ore hoi orovahema cidade de Siracusa pe oroja. Trēs ore kiri pevo. ¹³ Aerē ore hoi yembeyvyri cidade de Régio pe. Ko'emame turi yvytukatua ore ve ore rerogwovo. Ko'emame ore vahemi cidade de Pozuoli pe oropytavo. ¹⁴ Pevo ore Jesus'gareheve'ga ndepiagi.

—Pepytaahī'vi ti. Sete ti peki ore pyri, ei ga ore ve.

A'ero ore pytai ga pyri. Aerē ore hoi pea rupi orogwovo Roma pe. ¹⁵ Ojipe'ga orehoa mombe'u jipe Jesus'gareheve'ga pe Roma pe. Henduvame ga nduri jugwi ore rovatiamo Praça de Ápio pe. Aerē ojipe'ga ore rovatī Trēs Vendas pe. A'ero ga ore mbojiroviari ore rerogwovo. Ga ndepiagame Paulo'ga ei Tupana'ga pe:

—Pyry hete nde ga mbuhurukari ji pyri, ei ga ga pe.

A'ero Paulo'ga roryvamo ogwovo ga ndupi.

Paulova'ea omombe'u Jesus'ga Roma pe

¹⁶ Aerē ore vahemi Roma pe. Igwete romanos'ga nduvihava'ga Paulo'ga mondoukari onga pype tohoyme ti ga jugwi javo. Ga tehe u pevo soldado'ga pavēi gwepiakava'ga pavēi. ¹⁷ Trēs ga kiri. Aerē Paulo'ga ga mbuhurukari ojipyri judeus'ga nduvihava'ga. Ga jatykarame Paulo'ga nhimombe'ui ga pe.

—Nhiirū, ei ga gwe'yja'ga pe. Ji ndakote'varuhui judeus'ga pe nhandere'yja'ga pe ikwehe, ei ga. Nhaneramonhava'ea nhi'igagwera pe ji ndakote'varuhui no novīa. Emo judeus'ga oko tehe reki ji rehe ji pyhygauka Jerusalém me ji mondoukaruhu tehe romanos'ga

nduvihava'ga po pe ikwehe, ei Paulo'ga. ¹⁸ Aerē gānduvihava'ga henduvi nhinhi'iga. “Po ahe ndojukai tuhē te Paulo'ga hamo,” ei ga ji mombe'gwovo. “A'ereki ga nitiruahūi. Timohemuka ti ga mondouvouka a'ero,” ei ga ikwehe novīa, ei ga. ¹⁹ Emo judeus'ga e'i: “Tapemohemukari ga,” ei ga, ei Paulo'ga ga pe. Nurā ji ei romanos'ga nduvihava'ga pe: “Aho pota ji nhandegwyrive'ga nduvihavuhu'ga pyri César'ga pyri a'ero. Gaha ti e'i jireaporo'gita pe nehē,” a'e ji, ei ga. Emo ji nambojari reki ite'varuhuva'ea nhandere'ya'ga ndehe, ei Paulo'ga ga pe. ²⁰ Kiro ji pe mbuhurukari jijipyri a'ero tahepia ga javo. Tanhi'i ti ga pe, a'e ji pe me, ei ga. A'ereki israelitasramo nhande tirovia Tupana'ga remimbogwerava. A'ea rehe reki ga ji pyhygi ji pokwa itanhuramuhūa pyvō ikwehe, ei Paulo'ga imombe'gwovo ga pe.

²¹ Igwete ga ei Paulo'ga pe:

—Judéiapeve'ga nombuhurukari gwembikwatijara ore ve nde mombe'gwovo, ei ga. Igwete nhandere'ya'ga – kiroki ga uhu pea hugwi – ga nde'ite'varuhui nde ve. Ga ndogweruri pevove'ga nhi'igagwera a'ea rehe no. ²² Ore reki orohundo pota nenhi'iga, ei ga Paulo'ga pe. Marāi nde jupe naerū? A'ereki ojigwyrive'ga nhaporemō ga e'i te'varuhu Jesus'gani'igarupiva'ea rehe, ei ga. ²³ Irūa rupi po ti ore rura'javi henduva nenhi'iga a'ero nehē, ei ga Paulo'ga pe.

O'eagwera rupi katu ga ndura'javi Paulo'ga rongga pe a'ero. He'yjuhuve'ga reki uhu ga pyri. Igwete ga imombe'ui ga pe Moisés'va'ea remimbo'eagwera ahenhi'igagwera no – kiroki ahe Tupana'ga nhi'iga mombe'u hako. A'ereki ga gweroviaruka pota ga pe onhi'iga Jesus'ga mombe'urame.

—Cristo'ga ahe omombe'u hako, ei Paulo'ga ga pe. Jesus'ga reki ko Cristoramō oko Tupana'ga remimbuhurukaramo, ei ga. Pejikogame ga rehe po ti Tupana'ga pe mongoi ojiheva'ero nehē, ei Paulo'ga ga pe.

Ypyhajive ga ega'e'i ga pe imoypytunauka. ²⁴ A'ero jara'ga heroviari tuhē ganhi'iga. Jara'ga ki a'e te ndogweroviari upa. ²⁵ Igwete ga nhonhi'igayvayvari ogwovo ga hugwi. Ga hogwerīa rupi Paulo'ga ei ga pe a'ero:

—Tupana'ga ra'uva ombuhuruka katu onhi'iga a'itituhē'va'ea penamonhava'ea pe hako. A'ereki gara'uva onhi'i Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea pe Isaías'va'ea pe emombe'u ti ga pe javo, ei ga. ²⁶ Nahā ko Tupana'ga ra'uva ei ahe ve a'ero hako:

“Heregwovo nhinhi'iga mombe'gwovo akoja'ga pe.

Nahā ti ere ga pe:

‘Pehenduendu po ti pe novīa.

Emo po ti pe ndapekwahavi nehē.

Pehepiepia po ti pe novīa.

Emo po ti pe napembaragwahavi nehē.’

Pohoa ti ere javo ga pe,” e'i Tupana'ga ra'uva, ei Paulo'ga ga pe.

²⁷ “A'ereki ga noangarihu ikwahapotare'yma,” e'i Isaías'va'ea pe, ei ga.

“Ndaheakwari ga.

A'ereki ga napembaragwahavi hepiagame.

Ndiapyakwari ga.

A'ereki ga ndokwahavi henduvame,” e'i Tupana'ga ra'uva, ei ga.

“A'ereki ga ndopohipotaruhui okote'varuhua hugwi.

Nomomborukapotari ga Tupana'ga pe okote'varuhua,” e'i, ei ga ga pe.

Nahā ko Tupana'ga ra'uva nhi'igagwera Isaías'va'ea pe hako, ei ga. A'ero ahe imombe'ui nhaneramonhava'ea pe, ei Paulo'ga judeus'ga pe.

²⁸⁻²⁹ —Pekwaha tuhē a'ero, ei ga ga pe. Judeus'garūive'ga pe Tupana'ga omondouka onhi'iga a'ero, ei ga. Ga pe ga omombe'uuka Jesus'ga nhanderekote'varuhua mombohara'ga, ei ga. Gahā po ti gwendo ojikoga Jesus'ga rehe a'ero nehē! ei Paulo'ga ga pe.

A'ero ga hoi ga hugwi.

³⁰ Aerē ojipe'ga nduganduri Paulo'ga pyri jipi. A'ereki pevove'ga omondo'ā gwonga ga pe itambere'ia rehe. Dois Paulo'ga kwara mbo'ari upa ipype. A'ero ojipe'ga nduganduri ga repiaga. Horyory ga ga ndurame ojipyri. ³¹ Igwete ga ga mbo'embo'e'i Jesus Cristo'ga rehe nhandepojkakaharete'ga rehe.

—Pejikogame Jesus'ga rehe po ti pe ei Tupana'ga pe: “Emombo ti jirekote'varuhua ji hugwi.” Jesus'ga manoro gwaramo pe ndepyga po ti Tupana'ga imombori pendekote'varuhua pe hugwi pe mongovo ojiheva'ero nehē, ei ga. Jesus'ga nhi'iga rupi ti peho a'ero pejikokatuavo nehē, ei Paulo'ga ga pe.

Ndopojihuvi ga imombe'gwombe'gwovo ga pe jipi. Igwete pevove'ga nomombe'upigukari ga pe.

PAULOVA'EA OMOMBE'U ROMAPEVA'EA PE Carta de Paulo aos Romanos

¹ Ji ko Pauloramo Jesus Cristo'gareheva'ero jitekovo garemimbotarimova'ea rehe. Kiro ji ikwatijarukari nhinhi'iga imondovouka pe me – perope peju cidade de Roma pe. Tupana'ga ji mongo omoiruharamo ikwehe. Igwete ga ei ji ve: “Emombe'umbe'u ti ga pe nhiremimombe'upyryva Jesus Cristo'ga mombe'gwovo,” ei Tupana'ga ji ve ikwehe.

² Ymya Tupana'ga ikwahavukari gwemimombe'upyryva onhi'iga mombe'uharava'ea pe hako. “Amondo po ti ji Cristo'ga vyakotyve'ga pyri nehē. Pyry po ti ga pe a'ero nehē,” ei Tupana'ga ahe ve. “Pekwatija ti nhiremimombe'upyryva Cristo'ga mombe'gwovo a'ero tokwaha ti ga javoji,” ei ga onhi'iga mombe'uharava'ea pe hako. A'ero ahe ikwatijari inoga hako. (Aherembikwatijara ko Tupana'ga mombe'uhava.)

³ Tupana'ga okwatijaruka ahe ve gwemimombe'upyryva Cristo'ga mombe'gwovouka hako. Jesus Cristo'ga ko Tupana'ga ra'yra'ga nhandepojykaharete'ga. Vyakotyva'ero ga ari Daviva'ea rymymino ro raikwehe. ⁴ Tupana'gahugwiwa'ero ga pyryhetero. Tupana'ga opopoakarimo ga Cristo'ga mboukwahahetei gwa'yramo. A'ereki ga Cristo'ga mbogwera gamanoa hugwi. ⁵ Igwete ga ei Cristo'ga pe: “Emombyry ti Paulo'ga pe terenhimoirūka ti ga pe a'ero,” ei Tupana'ga Cristo'ga pe. Nurā ji Cristo'ga moirūi ga mombe'gwovo ojipe'ga gwyrive'ga pe nhaporemotojiko ti ga ga rehe javo. “Tohendu katu ti ga Cristo'ga nhi'iga nehē. A'ero po ti ga ga mbohetei nehē no,” a'e ji ga pe jipi. ⁶ Pe me ji ei a'ea no. A'ereki Tupana'ga e'i pe me: “Pejiko ti Jesus Cristo'ga rehe pejikovo gareheva'ero,” ei Tupana'ga.

⁷ Kiro ji ikwatijarukari nhinhi'iga a'ero imondovouka pe me Roma pe. Pe ko Tupana'ga py'a ja. E'i ga pe me: “Ga ko jireheva'ero,” ei ga pe me.

Tupana'ga ti tomombyry pe me nhandervete'ga Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojykaharete'ga pavēi. Tonogatu ti ga pepy'a no.

Taho ti pe pyri, ei Paulova'ea

⁸ Ta'e naē ti pe me. Jesus Cristo'ga reko ro gwaramo ji pavēi ji ei Tupana'ga pe: “Apī, ndepyry hete nde ejiheve'ga nderekopava Roma pe. A'ereki jara'ga nhaporemotojiko ti ga ga rehe javo. A'ero po ti ga ga mbohetei nehē no,” a'e ji ga pe. “Ojiko hete ga Jesus Cristo'ga rehe Roma pe,” ei ga,” a'e ji Tupana'ga pe pe mombe'gwovo. ⁹ Ga pe ji poravykykatui jipi garemimombe'ua mombe'gwovo gara'yra'ga mombe'gwovo. Nhinhi'iga nanani Tupana'ga pe ji pe mombe'umbe'ui jipi. Ga okwaha hete nhiremimombe'umbe'ua ojive. ¹⁰ A'ea'e ji Tupana'ga pe jipi: “Apī, ymyagwera jate ji hopotaramo Romapeve'ga pyri novīa. Nde ipotaramo jihoa ga pyri ji mondo ti kiro ga pyri a'ero,” a'e ji ga pe. ¹¹ A'ereki ji opohepiaga'u hete topomoirū ti javo. A'ero po ti Tupana'ga ra'uva imombyryvi pe me nehē. A'ero po ti pe jikohetei Cristo'ga rehe nehē. ¹² Nahā po ti nhande jopokopokogi a'ero nhanderoryryvamo nehē. Pejikohetea repiagame pe ti ji roryvamo pe ndehe nehē. Na jitehe po ti pe ndoryvamo jijikohetea repiagame nehē no. Nahā po ti nhande nhombojikojikohetei Cristo'ga rehe nehē.

¹³ Nhiirū, tamombe'u ti pe me tapekwaha. Kotihitihī ji hopotaramo pe pyri novīa. Emo tegwete jihohava jipi. Tambojiko pota ji pepyrteve'ga Cristo'ga rehe. Nahanahā ji judeus'garūive'ga mbojigokugari ojipe'ga gwyrive'ga pe ikwehe. ¹⁴ A'ereki Jesus Cristo'ga e'i ji ve: “Ji mombe'umbe'u ti ga pe nhaporemotojiko ti ga ga rehe javo. A'ero po ti ga ga mbohetei nehē no,” ei ga. Nurā ji Cristo'ga mombe'umbe'ui ga pe jipi. Ka'gwyrive'ga pe ji ga mombe'ui. Cidadepeve'ga pe ji ga mombe'ui no. Ikwahapyra'ga pe ji ga mombe'ui. Ikwahapyre'ŷve'ga pe ji ga mombe'ui no. ¹⁵ Nurā ji jirokwapotari Cristo'ga mombe'gwovo pe me Roma pe no.

Tupana'ga remimombe'upyryva ikwahy hete

¹⁶ Cristo'ga mombe'ua pyry hete ji ve. Nurā ji nanoti a'ea. Ga a'ea reroviarame Tupana'ga omombo gandekote'varuhua ga hugwi – kiroki ga ojiko Cristo'ga rehe. Judeus'ga hugwi ppy ga imombori gandekote'varuhua ga jikogame Cristo'ga rehe. Na jitehe judeus'garūive'ga hugwi ga imombori gandekote'varuhua ga jikogame ga rehe. ¹⁷ A'ereki Cristo'ga mombe'ua rehe nhande tikwaha. Nurā nhande ei: Tupana'ga nhande mombyry nhande jikogame Cristo'ga rehe – nhande jikogame jate ga rehe. Nahā i'ei aherembikwatijara no Tupana'ga mombe'uhara:

“Ga jikogame ga rehe Tupana'ga ga mombyryvi. A'ero po ti ga ndekopyahui nehē,” e'i ikwatijara.

Ite'varuhu hete vyakotyve'ga

¹⁸ Tupana'ga okwahavuka nhande ve. Nurā nhande ei: Yvagi'peve'ga po ti ombohahy okote'varuhuve'ga pe nehē onhimonha'ngavo gandekote'varuhua rehe. Okote'varuhuro gwaramo ji nombokwahyukari ojihe a'itituhēva'ea Tupana'ga kwahava. ¹⁹ Tupana'ga po

ti ombohavi tuhē ġa pe. A'ereki Tupana'ga kwahava jukwaha ġa pe. A'ereki Tupana'ga tuhē ojkwahavukaripe ġa pe novīa. Emo ġa ndokwahapotari ġa.

²⁰ Ymya Tupana'ga oapo yvya hako. Garembiapoagwera jate jukwaha a'ero Tupana'ga reaporogita gapopoakara no – a'ea namominangavi gapopoakara. Nhande ndihepiagi gareaporogita nhandereakwara pyvō novīa. Emo nhande tikwaha a'ea garembiapo repiagame. Nurā ijari ġa ndehe ġa ikwahapotare'ymame.

²¹ Ga okwaha Tupana'ga novīa. Emo ġa nombohetei ġa. Ga nde'i ġa pe: “Ndehe ko Tupanetero. Ndepyry hete nde imombyryva ore ve,” nde'i ġa ġa pe. Ga heaporogita tehe reki. Ohorame ypytuna rupi ahe ndokwahavi okovo hepiage'yma. Na jitehe okote'varuhuve'ga ndokwahavihu a gweaporogitakatue'ymame. ²² “Orokwaha hete ore,” ei ġa novīa. Emo ġa ndokwahavihu okovo. ²³ Ga nombohetea'javi Tupana'ga – gaha koi nomanoa'javi. Ha'angavatehea reki ġa ombohete, ġana'angava no – kiroki ġa vvyakotyve'ga omanove'ga. Gana'angava ġa ombohete. Ipepova'ea ra'angava ġa ombohete no ipyva'ea ra'angava. Ohyryryva'ea ra'angava ġa ombohete no.

²⁴ Nurā Tupana'ga pohiri ġa hugwi. “Okote'varuhu potaruhu ġa oakwahave'yma,” ei ġa. “Ojogwereco te'varuhu pota ġa,” ei ġa. “Na ġa ndekoi jate a'ero ġwemimbotarimova'ea rehe ojogwerekote'varuhuavo,” ei Tupana'ga. ²⁵ Ndogweroviara'javi ġa a'itituhēva'ea Tupana'ga momba'ua. Imbeva'ea ġa gwerovia reki. Ombohete ġa Tupana'ga rembiapo okovo hehe. Tupana'ga reki mbatera apohara'ga ġa nombohetei okove'yma ġa rehe. Gaha po nhande timbohete avuirama hamo. Na tuhē a.

²⁶ Ga ndekote'varuhuro ġwaramo Tupana'ga pohiri ġa hugwi. “Na ġa jogwerekote'varuhopotari a'ero,” ei ġa. A'ereki ġa nahembirekokatua'javi reki. Kunhangweroamo memenuhū ġa jogwerekoi. ²⁷ Na jitehe akwaimba'ero memenuhū ġa jogwerekopotari. Ojogwereco te'varuhu ġa. Na rūi po ahe reki hamo. Ite'varuhu tuhē ġa pe a'ero gandekote'varuhua ikwepykavamo.

²⁸ E'i ġa ojohupe: “Timoka'nhy ti Tupana'ga.” Nurā Tupana'ga e'i ġa pe: “Na ġa ndeaporogitate'varuhuro a'ero,” ei ġa. A'ero ġa ndekouhui okote'varuhua rehe – kiroki a'ea rehe ahe ndokoi hamo. ²⁹ Okote'varuhuparavuhua rehe jate ġa ndekoi. Opotarahivuhu hete ġa ojipe'ga mbatera. Onhimyrō hete ġa ojipe'ga ndehe. Ojojokajuka ġa. Ojogwayvayva ġa. Onhomoandyandyuju ġa. Heaporogita te'varuhu ġa ojipe'ga pe. Omombe'u tuhē ġa mbehea. ³⁰ E'ie'ymi ġa ojipe'ga pe: “Ite'varuhu ġa okovo.” Noaronhete ġa Tupana'ga. Onhombotegwete ġa. Onhimbohete tehe ġa jipyry hete ji javo tehe. Heaporogitagita ġa nahanahā ti xako te'varuhu javo. Nohendukatui ġa gwuvva'ea nhi'iga. ³¹ Ndokwahavihu ġa. Ndokoi ġa ġwembi'ea rupi. Ndogwedytygi ġa ojipe'ga arde'yma. ³² Tupana'ga e'i nanongara'ga pe: “Oho po ġa hahyva'ea ruvihava pype hamo,” ei ġa. Okwaha reki ġa Tupana'ga nhi'iga novīa. Emo ġa ndopohiri okote'varuhua hugwi kiro gandekoa tuhē ophire'yma jugwi. Johe'i tehe ko gandekote'varuhua. A'ereki ojipe'ga ndekote'varuhurame ġa e'i pyry ġa pe.

2

Tupana'ga okwaha pa javo ahereaporogita pe

¹ Pe'ji po pe ojipe'ga pe: “Ite'varuhu ġa okote'varuhuavo.” Pehe reki peko te'varuhu no. A'ereki pe ġa javijitehe peko te'varuhu. Pe ndehe tuhē reki ijari a'ero pe erame ġa pe ite'varuhu ġa javo. Pe'erame a'ea ġa pe pe pemboja reki pejihe. A'ereki pe peko te'varuhu jitehe. ² A'itituhēva'ea rupi katu Tupana'ga imbohahyukari nanongara'ga pe okote'varuhuve'ga pe. A'ea tikwaha pa nhande. ³ Oro pe, Tupana'ga po ti ombohahyuka tuhē pe me nehē no. A'ereki pe peko te'varuhu no. Pe'ji po pe ojipe'ga pe: “Ite'varuhu ġa okote'varuhuavo.” Pe ki a'e te peko te'varuhu jitehe no. Ombohahyuka tuhē po ti Tupana'ga pe me nehē.

⁴ Ga pyry hete pe me novīa. Nonhimbaekwahivi ve ġa pe me. A'ereki ġa e'i pe me: “Perojijyi na'ē ti pejeaporogita pejipohia pejikote'varuhua hugwi,” ei Tupana'ga pe me. “Pe pohirame pejikote'varuhua hugwi po ti ji nambohahya'javi pe me a'ero nehē,” ei ġa pe me. Emo pe ndapekoi gapryrhetea rehe. Ndapekwahivi pe naerū? Ga pyry hete pe me topohi ti ġa okote'varuhua hugwi javo.

⁵⁻⁶ Napeangarihu vehe pe peapyhae'yma! Nurā po ti koji'i Tupana'ga imbohahyukari pe me nehē ġa ega'erame nhande ve ikwepyga nhandereaporogitaagwera nehē. A'ea rupi po ti ġa imboukwahavi onhimboahivuhua okote'varuhuve'ga pe. Ikwepykava po ti ġa imboukwahavi ja'javo ġa pe nehē no. A'itituhēva'ea rupi katu po ti ġa ei ikwepyga vvyakotyve'ga pe nhaporemo nehē. ⁷ Jara'ga oko katue'ymi. “Tihendu pota nhande Tupana'ga nhi'igatua nhande ve,” ei ġa. “Tihendu pota nhande garemimbohetea nhandejihe. Xako pota nhande ġa pyri avuirama,” ei ġa. Gahā po ti Tupana'ga omongo ojipyri yvagi pe nehē.

⁸ Jara'ga ki a'e te gwemimbotarimova'ea reheuhu ga oko. Ga nohendukatui a'itituhēva'ea Tupana'ga nhi'iga. Oho reki ga okote'varuhua rupi. Tupana'ga po ti onhimboahivuhu ga pe ga nderekovo nehē onhimonha'ngavo gāndekote'varuhua rehe nehē. ⁹ Ombohahyuka po ti ga ga pe nehē. Okote'varuhuve'ga pe nhaporemō po ti ga imbohahyukari nehē judeus'ga pe judeus'garūive'ga pe nehē no. ¹⁰ Okokatuve'ga po ti Tupana'ga ga mbohetei nehē. "Peptyry hete pe," e po ti ga ga pe nehē. Onogatu po ti ga gapy'a nehē no. Nahā po ti ga imombyryvi ga pe nehē judeus'ga pe judeus'garūive'ga pe nehē no. ¹¹ A'ereki a'itituhēva'ea rupi katu Tupana'ga e'i ikwepyga nhande ve nhaporemō.

¹² Mya Tupana'ga omb'o'euka Moisésva'ea pe onhi'iga rehe hako ikwatijaruka ahe ve inogauka hako. A'ero judeus'ga gwereko Moisésva'ea remimbo'eagwera. Judeus'garūive'ga ki a'e te ndogwerekoi Moisésva'ea remimbo'eagwera aherembikwatijaragwera. Oho po ti ga hahyva'ea ruvihava pype nehē. Ga ndekote'varuhuro gwaramo po ti Tupana'ga ga mondoi ipype nehē. Emo po ti ga nde'i ga pe nehē: "Napehendukatui pe Moisésva'ea remimbo'eagwera." A'ea po ti ga nde'i ga pe nehē. A'ereki ga ndogwerekoi Moisésva'ea remimbo'eagwera. Ga ndekote'varuhuro gwaramo po ti ga ga mondoi hahyva'ea ruvihava pype nehē.

Na jitehe judeus'ga, gāndekote'varuhuro gwaramo po ti Tupana'ga ga mondoi hahyva'ea ruvihava pype nehē no. Judeus'ga gwereko reki Moisésva'ea remimbo'eagwera novīa. Nurā po ti ga ei a'ero ga pe nehē: "Napehendukatui reki pe Moisésva'ea remimbo'eagwera," e'i po ti ga ga pe nehē. ¹³ Ga henduteherame a'ea Tupana'ga nde'i ga pe: "Peptyry pe pejikovo." Ga ndekorame ganhi'iga rupi Tupana'ga ei a'ea ga pe. ¹⁴ Moisésva'ea remimbo'eagwera e'i judeus'ga pe: "Peko katu ti." Judeus'garūive'ga reki ndogwerekoi Moisésva'ea remimbo'eagwera. Gwemimbotarimo tehe po ga ndekoi Tupana'ga nhi'iga rupi, a'ero po jukwaha tuhē gāndekokatukwahava. ¹⁵ Nhande ikwahavame gāndekokatua nhande ei: Moisésva'ea remimbo'eagwera e'i: "Peko katu ti." A'ea kwahave'yname ga ikwahavi reki ovytyeri pe okokatuavo. Gwepaporo'gita pe ga nhimombaragwahavi aherekokatua rehe. A'ereki okokaturame ga e'i ovytyeri pe: "Nanongara ko pyry." Okote'varuhurame ga ikwahavi okote'varuhua no. ¹⁶ Aerē po ti Tupana'ga ei Jesus Cristo'ga pe a'ero te'i ti ga yvyakotyve'ga pe javo. A'ero po ti ga ei gāndepaporo'gita pe ikwepyguka ga pe nehē. Ojipe'ga ndepaporo'gita onhimi nhande ve. Tupana'ga okwaha pa reki. A'ero po ti ga ei ikwepyguka ga pe nehē. Nahā ji ei jipi imombe'urame Tupana'ga remimombe'ua.

Judeusva'ea gwereko Moisésva'ea remimbo'eagwera

¹⁷ Oro pe judeusramo pe'ji reki pe: "Nhande ko judeusramo. Tireko nhande Moisésva'ea remimbo'eagwera. Nurā nhande pyryvamo," pe'ji tehe reki pe pejive. Penhimboheteuhu tehe pe nhande ko Tupana'gareheva'ea javo. ¹⁸ Pekwaha pe Tupana'ga remimbotarimova'ea novīa. Moisésva'ea remimbo'eagwera pe mbo'embo'e. Nurā pe ei: "Xanhimombaragwaha nhande aherekokatua rehe," pe'ji pe novīa.

¹⁹ Hehae'yve'ga ndokwahavi hepiage'yma gwaramo. Nurā ahe ga nderohoi. Ypytunarupive'ga na jitehe ndokwahavi hepiage'yma. Nurā ahe hyapei ga pe tohepia ti ga ikwahava javo. Nurā pe ei nanongara'ga'jave'ga pe – kiroki ga ndokwahavi Tupana'ga – ga pe pe ehetei: "Nhande tikwahavuka Tupana'ga pe me," pe'ji hete pe ga pe. ²⁰ "Timogita nhande okokatue'yve'ga. Timbo'embo'e nhande ga no – kiroki ga ndokwahapavi," pe'ji tehe pe. "A'ereki nhande tikwaha pa a'itituhēva'ea Moisésva'ea remimbo'eagwera rerekoro gwaramo," pe'jiteheuhu pe.

²¹ Pembo'e pe ojipe'ga. Maraname pe napehimbo'ejuhu reki naerū? Pe'ji pe ga pe: "Tapemimuhūi ti ojipe'ga mbatera," pe'ji pe ga pe. Maraname pe tuhē imimuhūi reki naerū? ²² Pe'ji pe ga pe: "Taperekoi ti ojipe'ga nembireko'ga," pe'ji pe. Maraname pe ojipe'ga nembireko'ga nderekouhui naerū? "Tapekoi ti ganemimbohete'hara rehe," pe'ji pe ojipe'ga pe. Maraname pe ndekouhui itambere'ia rehe ganemimbohete'hara rongapeva'ea rehe imima jugwi naerū? ²³ Pe'ji pe: "Tireko nhande aherembikwatijara Tupana'ga nhi'iga," pe'ji pe penhimboheteavo. Emo pe napehendukatui reki Tupana'ga nhi'iga. A'ero ojipe'ga e'i te'varuhu Tupana'ga pe. ²⁴ Tupana'ga momb'euhava e'i: "Judeus'ga ndekote'varuhuro gwaramo judeus'garūive'ga e'i te'varuhu Tupana'ga pe ga mbotegweteavo," e'i ikwatijara.

²⁵ Nahā pe ei judeusramo: "Nhande ko Tupana'gareheva'ero xako nhanderakwanhapira ikytiro gwaramo." A'ea pe ei. Pyy tuhē pejikytiagwera pe hendukatrame Moisésva'ea remimbo'eagwera. Hendukatue'yname ndatekwava'javi reki pejikytiagwera rehe. Pejikyti tehe pe a'ero. ²⁶ Oro judeus'garūive'ga ojikyti'e'yve'ga, ga ndekorame Tupana'ga nhi'iga rupi, a'ero po ti ga ei ga pe nehē: "Pe ko ojikyti'e'ga ja ji ve kiro," e po ti ga nehē. "A'ereki pe jireheva'ero peko kiro nhinhi'iga rendukaturo gwaramo," e po ti Tupana'ga judeus'garūive'ga pe nehē. ²⁷ Pehe judeusramo pereko pejikytiagwera novīa.

Pereko pe Moisésva'ea rembikwatijaragwera no novía. Emo pe napehendukatui a'ea. Judeus'garüive'ga ki a'e te ndogwerekoi okytiagwera. Ndogwerekoi ga aherembikwatijara. Emo ga oko Tupana'ga nhi'iga rupi. Nurá ga imboukwahavi pendekote'varuhua pe hendukatue'ymame ganhi'iga.

²⁸ Pe'ji pe: "Nhande ko judeusramo xako Tupana'gareheva'ero," pe'ji pe. Emo o'eteheuhuro gwaramo rüi ahe oko Tupana'gareheva'ero. Okytiro gwaramo rüi ahe oko Tupana'gareheva'ero. ²⁹ Ga ndeaporoğitapyryvame jate oyvyteri pe Tupana'ga ei ga pe: "Pehe ko jireheva'ero." Pe herekoteherame Moisésva'ea rembikwatijaragwera Tupana'ga nde'i a'ea pe me. Tupana'ga ra'uva imbopyahurame pendeaporogita a'ero Tupana'ga ei pe me: "Pe ko jireheva'ero." Tupana'ga tuhê ombohete nanongara'ga a'ero. Ojipe'ga rüi ombohete ga.

3

¹ Pe'ji po pe ji ve a'ero: "Ndapyryvi nhande rekoi judeusramo naerü?" pe'ji po pe. "Ndapyryvi nhandejikytiagwera naerü?" pe'ji po pe ji ve. ² Pyry hete tuhê reki. A'reki judeusva'ea pe nhaneramonhava'ea pe Tupana'ga omondo onhi'igagwera gwembikwatijarukaragwera. "Togwerekoi katu ti ga nhinhi'iga imombe'gwovo," ei Tupana'ga ahe ve hako.

³ Pe'ji po pe ji ve no: "Jara'ga reki ndokoi Tupana'ga rembi'ea rupi nhandere'ya'ga. Nuráro gwaramo po ti Tupana'ga na jitehe ndokoi gwembi'ea rupi naerü?" pe'ji po pe ji ve. ⁴ Na rüi. Gwembi'ea rupi katu Tupana'ga rekoi jipi. Jara'ga i'mbe pa. Tupana'ga ki a'e te ni'mbei jipi. Nahá Tupana'ga mombe'uhava i'ei: "Nde nhi'igame po ti ga ei nde ve: 'A'itituhêva'ea rupi katu neremimombe'ua'," e'i. "Ga imbojateherame nde rehe

po ti jukwahavamo nderekokatua nehê," e'i ikwatijara.

⁵ Pe'ji po pe ji ve: "Nhande rekote'varuhurame po ga ei nhande mombe'gwovo: 'Okote'varuhu ga. Tupana'ga reki ga atyvi,' e po ga. 'A'reki ga oko katu hete,' e po ga," pe'ji po pe ji ve. A'ero po pe etehei: "Nhande rekote'varuhuro gwaramo koji'i jukwaha hete reki Tupana'ga rekokatua. Pyry a'ero nhanderekote'varuhua. A'reki nhanderekote'varuhua omboukwaha Tupana'ga rekokatua," pe'jiteheuhu po pe ji ve. "Tupana'ga tiruahü reki imbohahyrame nhande ve nhanderekote'varuhurame," pe'jiteheuhu po pe. ⁶ Na rüi reki, a'e ji pe me. Tupana'ga pyry tuhê. Nurá po ti ga ikwahavi ja'javo vyakotyve'ga ndeaporogita pe nehê ikwepykwepyga ga pe nehê. Po Tupana'ga ndapyryvi hamo a'itituhêva'ea rupi katu rüi po ga ei a'ero ga pe hamo.

⁷ Pe'ji po pe ji ve a'ero: "Ji rekote'varuhurame po ga ei ji mombe'gwovo: 'Ga atyvi reki Tupana'ga oko katu,' e po ga," pe'ji po pe. "Ji rekote'varuhuro gwaramo koji'i jukwaha hete Tupana'ga rekokatua. A'ero ga koji'i Tupana'ga mbohetei," pe'ji tehe po pe ji ve. "Pyry a'ero jirekote'varuhua. A'reki ji rekote'varuhurame ga koji'i Tupana'ga mbohetei garekokatuhetea kwahava," pe'ji tehe po pe. "Maraname po Tupana'ga euhui ji ve naerü netiruahü nde javo?" Pe'ji tehe po pe ji ve. ⁸ Po pe ei a'ea, a'ero po pe etehei no: "Xako te'varuhu tokwaha hete ti ga Tupana'ga rekokatua javo." Pohoa tuhê ojipe'ga etehei imbojateheavo ji rehe ji mbotegweteavo. "Paulo'ga e'i jipi: 'Xako te'varuhu tokwaha hete ti ga Tupana'ga rekokatua javo,' ei ga," e'i tehe ga ji ve. Ji ko nda'ei reki a'ea. Pyry po ti Tupana'ga imbohahyi ga pe nehê ga erame xako te'varuhu javo.

Ndiakokatuhavi pa

⁹ A'ero po pe ei ji ve: "Mará a'ero? Nhande judeusramo nhandepyry hete jara'ga hohe?" Ahá tuhê, a'e ji. "Ndojoavyavyi judeus'ga judeus'garüive'ga pavêi okote'varuhuaavo," a'e ko ji pe me ko. A'reki niandepiro'ypavi nhande nhanderekote'varuhua hugwi. ¹⁰ Nahá Tupana'ga rembikwatijarukara i'ei vyakotyve'ga mombe'gwovo.

"Ndapyryvi pa ga Tupana'ga pe," e'i.

¹¹ "Nonhimombaragwahavi pa ga aherekokatua rehe.

Ndokwahapotari pa ga Tupana'ga okoe'yma ga rehe," e'i.

¹² "Opohi pa ga Tupana'ga hugwi.

Ndoakwahavihu pa ga.

Ndokokatui pa ga," e'i ikwatijara.

¹³ "Onhi'i te'varuhu ga ja'javo ojipe'ga pe.

Omoandyandyi ga ojipe'ga," e'i.

"Mboja ahe hu'urame ahera'oa mbotegwetei.

Na jitehe o'ete'varuhurame ojipe'ga pe
ga ga mbotegwetei," e'i ikwatijara.

- 14 “Onhimboahivuhurame ojipe'ga pe
ga e'i te'varuhu ga pe imbote'varuhuavo,” e'i.
15 “Ojukatuhētuhenhuhū ga ga.
16 Perope ga oho
– pevo ga ojipe'ga mbotegwetegwetei ga mbovy'are'yma,” e'i.
17 “Nombojogwerekokatuukari ga jara'ga pe.
18 Nombondoī ga imohina Tupana'ga rehe okyhyjie'yma ga hugwi,” e'i ikwatijara yvyako-
tyve'ga mombe'gwovo.
19 Tupana'ga okwatijaruka onhi'iga heja. Ga pe garembikwatijarukara i'ei a'ero – kiroki
ga oko Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi judeus'ga. A'ea ikwahava nhande xa'eyme
a'ero: “Ndorokwahavi ore orerekote'varuhua.” Xa'eyme ti nhande a'ea judeusramo.
Judeus'garūive'ga ti te'iyme no. Nhande ikwahava gwaramo nhanderekote'varuhua, a'ero
po pyry Tupana'ga ei nhande ve nhaporemo: “Peko te'varuhu tuhē pe.”²⁰ Tupana'ga
nde'i nhande ve: “Pepyry hete pe aherembikwatijaragwera hendukuro gwaramo.”
Nde'i ga a'ea nhande ve. A'ereki ikwatijaragwera okwahavuka reki nhande ve nhande
derekote'varuhua.

Tupana'ga nhande mombryry

²¹ A'gwamo reki Tupana'ga okwahavuka nhande ve nhande mombryryva. Aherembik-
watijaragwera rehe rūi reki Tupana'ga nhande mombryry. Moisésva'ea rembikwatijara
nhande mbo'e reki nhande mombryryva rehe. Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea
na jitehe nhande mbo'e a'ea rehe. ²² Nhande jikogame Jesus Cristo'ga rehe Tupana'ga
nhande mombryryvi. Ga nhaporemo Tupana'ga ga mombryryvi ga jikogame Cristo'ga
rehe. A'ereki ga ojo'jajo'ja judeus'ga judeus'garūive'ga pavēi. ²³ A'ereki ga nhaporemo
okote'varuhu. Ndohoi ga Tupana'ga pyryhetea apiavo. ²⁴ Emo Tupana'ga omombryry ga
pe. Ga ndokwepygi Tupana'ga pe. Ga omombryry tehe ga pe ga jikogame Jesus Cristo'ga
rehe. A'ereki Tupana'ga ga mbopiro'yuka gandekote'varuhua hugwi. ²⁵ Tupana'ga
ombuhuruka Cristo'ga yvya koty teremano ga ndepyga javo. “A'ero po ti nde imom-
bori gandekote'varuhua ga hugwi ga jikogame nde rehe,” ei ga Cristo'ga pe. Cristo'ga
momanoukarame Tupana'ga ei: “Tokwaha ti ga jipryryva. A'ereki ji gandekote'varuhua
momboruka,” ei Tupana'ga. A'ereki Cristo'ga manoa renonde Tupana'ga imbgwavetei
aherekote'varuhua onhimbaekwahive'yma a'ea rehe. ²⁶ A'gwamo reki Tupana'ga Cristo'ga
momanoukari ikwahavuka opyryva imomboia gandekote'varuhua. A'ero nhande ei:
Tupana'ga pyry. Nhande jikogame Cristo'ga rehe ga nhande mombryryvi no.

²⁷ Xanhimboheteyme tuhē nhande naerū. A'ereki aherembikwatijaragwera ren-
dukuro gwaramo rūi Tupana'ga nhande mombryry. Nurā nhande nianhimbohetei.
Nhande jikogame Cristo'ga rehe ga nhande mombryryvi. ²⁸ Nahā a'ero, a'e ji. Nhandejikoga
gwaramo Cristo'ga rehe Tupana'ga nhande mombryryvi. Nhande ikwatijara rendukuro
gwaramo rūi ga nhande mombryryvi. ²⁹ Judeus'ga jate rūi e'i Tupana'ga pe: “Ga ko
nhanderuvihava'ga.” Judeus'garūive'ga e'i a'ea ga pe no. ³⁰ Tupana'ga ko ojipeji. Gaha
judeus'ga mombryry ga jikogame Cristo'ga rehe. Ga jitehe judeus'garūive'ga mombryry ga
jikogame Cristo'ga rehe. ³¹ Ndia'ei reki nhande: “Ndapyryva'javi aherembikwatijaragwera
kiro. Nhandejikoga gwaramo Cristo'ga rehe tihenduva'javyme ti a'ea,” ndia'ei nhande.
“Timongo hete reki nhande aherembikwatijaragwera. A'ereki a'ea ko pyry,” xa'e nhande
jupe.

4

Abraão'ea jikoga Tupana'ga rehe

¹ Marā Abraão'ea hako oreramonhava'ea judeus'ga namonhava'ea? ² Tupana'ga e'i ahe
ve: “Ndepyry hete nde,” ei ga Abraão'ea pe hako. Po aherekokatua rehe Tupana'ga ei
a'ea Abraão'ea pe, a'ero po Abraão'ea nhimbohetei hamo. Aherekokatua rehe rūi reki
Tupana'ga ei ahe ve ndepyry hete nde javo. Nurā ahe nonhimbohetei Tupana'ga pyri hako.
³ Nahā ikwatijara Tupana'ga mombe'uhava e'i hako:

“Abraão'ga ojiko Tupana'ga rehe,” e'i.

“Nurā Tupana'ga ei ga pe:

‘Ndepyry hete nde.

A'ereki nde erejiko ji rehe,’ ei ga Abraão'ga pe,” e'i ikwatijara Abraão'ea
mombe'gwovo hako.

⁴ Nhande poravykyrame ojipe'ga pe ga imbuhuri itambere'ia nhande ve. Ndia'ei
nhande a'ero: “Ombuhu tehe ga itambere'ia nhande ve.” A'ea nhande ndia'ei. A'ereki
nhandeporavykyagwera rehe ga ombuhu nhande ve. ⁵ Emo na rūi nhande ve nhande
jikogame Tupana'ga rehe. A'ereki nhanderekokatua rehe rūi ga nhande mombryryvi.

Okote'varuhuve'ga pe ga ei reki: "Peppyre pe ji rehe pejikogame." Nhandejikoga rehe Tupana'ga nhande mombyrya a'ero.

⁶ A'ea pe jitehe Daviva'ea ei gandoryva mombe'urame hako. A'ereki Tupana'ga omombyry ga gandekokatua rehe rüi. Daviva'ea e'i nanongara'ga ndoryva pe a'ero hako.

⁷ "Hory hete ga," ei ahe.

"A'ereki Tupana'ga omombo hete gandekote'varuhua ga hugwi," ei ahe.

⁸ "Hory hete ga

Tupana'ga henonha'jave'yname gandekote'varuhua rehe," ei Daviva'ea.

⁹ Daviva'ea omombe'u gandoryva a'ero – kiroki ga gwereko gwakwanha pira kytiagwera. Ga jate rüi reki ahe omombe'u. Gandoryva ahe omombe'u no – kiroki ga ndogwerekoi okytiagwera.

Pehepia ko Abraõova'ea a'ero. Xa'e nhande ko: Abraõova'ea jikogame Tupana'ga rehe ga ei ahe ve ndepyyri hete nde javo. ¹⁰ Ahejikytiukara renonde reki Tupana'ga ei a'ea ahe ve. Ahe jikytiukarirê rüi ga ei. Ahejikytiukara renonde ga ei ndepyyri nde javo, a'e ji. ¹¹ Ahe jikytiukare'yname vehevi Tupana'ga ei a'ea ahe ve ahe jikogame ga rehe. Aerê ahe jikytiukari. Okytia pyvô ahe hepiukari Tupana'ga omombyryva. Abraõova'ea pyy okytie'yname ojiko Tupana'ga rehe. Nurâ Tupana'ga ei ahe ve: "Ndepyyri hete nde." Aerê ahe javijitehe judeus'garûive'ga ojikyti'e'yma ojiko Tupana'ga rehe. Nurâ Tupana'ga ei ga pe no: "Peppyre hete pe." Abraõova'ea pyy ojiko Tupana'ga rehe. Aerê judeus'garûive'ga ahe javijitehe ga jikogi ga rehe no. Nurâ ga ei nhaneremboyya Abraõova'ea pe. A'ereki ga oho ahe rupi ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe. ¹² Judeus'ga ojikyti'e'ga na jitehe e'i nhaneremboyya Abraõova'ea pe. Okytia rehe jate rüi ga ei Abraõova'ea pe. Ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe ga ei. A'ereki ga oho ahe rupi ojikoga Tupana'ga rehe no. A'ereki Abraõova'ea nhaneremboyya ojikytiukare'yname vehevi ojiko Tupana'ga rehe.

Tupana'ga nhi'igagwera Abraõova'ea pe

¹³ Yma Tupana'ga ei Abraõova'ea pe hako: "Amondo pa po ti ji ojipe'ga yvya pe me nehê tapereko pa ti nehê," ei ga Abraõova'ea pe. Abraõova'ea rymymino'ga pe Tupana'ga ei no tamondo ti pe me javo. Ga nde'i ga pe: "Abraõova'ea gwendu katu Moisésva'ea remimbo'eagwera. Nurâ po ti tamondo gayvya pe me." A'ea Tupana'ga nde'i ga pe. Ahe jikogame Tupana'ga rehe ga ahe mombyryvi. A'ea rehe Tupana'ga ei ga pe: "Tamondo ti gayvya pe me nehê," ei ga. ¹⁴ Po Tupana'ga imondoi pyryvva'ea ga pe aheremimbo'eagwera rendukaturu gwaramo hamo, a'ero po gajikoga gwaramo rüi ga imondoi hamo. Ojiko tehe po ga a'ero. Tupana'ga po e'i tehe ga pe a'ero: "Pejikoga gwaramo ji rehe ti ji imondoi pe me nehê." Aheremimbo'eagwera rendukaturu gwaramo rüi Tupana'ga imondoi a'ero. ¹⁵ A'ereki ga nohendukatupavi jipi. Hendukatupave'yname aheremimbo'eagwera Tupana'ga imbohahyi ga pe. Ga herekoe'yname ombo'eagwera Tupana'ga nde'i ga pe: "Napehendukatui pembo'eagwera." A'ereki ga ndogwerekoi. Ga herekorame ombo'eagwera ga imbohahyi ga pe ga hendukatue'yname.

¹⁶ Tupana'ga e'i reki: "Tamondo ti ga pe gajikoga gwaramo ji rehe," ei ga. "Nurâro gwaramo ji imombyrytehei ga pe togwereco pa katu tuhê ti ga nehê," ei Tupana'ga. Ga pe ga ei – kiroki ga ojiko ga rehe Abraõova'ea ja. Omondo po ti ga ga pe jate rüi a'ero – kiroki ga gwendu katu Moisésva'ea remimbo'eagwera. Jara'ga pe po ti Tupana'ga imondoi no ga jikogame ojilhe Abraõova'ea ja. Ahe ve nhande xa'e pa a'ero nhaneremboyya. A'ereki Abraõova'ea pyy ojiko Tupana'ga rehe.

¹⁷ Ikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'igagwera Abraõova'ea pe no.

"Ogwyogwyyri pe po ti he'yjuhuve'ga ei nde ve nehê:

'Abraõova'ea ko nhaneremboyya,' e po ti ga nde ve nehê," e'i ikwatijara Tupana'ga nhi'igagwera mombe'gwovo.

"Na tuhê," ei Tupana'ga. Tupana'ga rehe Abraõova'ea jikogi. Gaha ombogwera omanove'ga. Onhi'iga pyvô ga imbojihuvi mbatera. Hekoe'yname ga imbojihuvi. Ga rehe Abraõova'ea jikogi.

¹⁸ Igwete Abraõova'ea heroviari Tupana'ga nhi'iga. "Ogwyogwyyri pe po ti he'yjuhuve'ga epavi nhaneremboyya ji ve nehê," ei ahe. "A'ereki Tupana'ga e'i ji ve: 'He'yjuhu po ti nerymymino'ga nehê onhimongyavo nehê,' ei ga," ei ahe. "Na tuhê po ti a'ero nehê," ei ahe. Emo a'ea rupi ko Abraõova'ea ixava'e hete. ¹⁹ Cem anos gwerevi ahe ombo'a kwara ojilhe. Igwete Abraõova'ea ei: "Jixava'e hete ji kiro novia," ei ahe. "Sarahêa na jitehe no," ei ahe. "Nanongara'ga ko ndata'yra'javi jipi," ei ahe novia. Emo ahe ojikojiko tuhê Tupana'ga rehe. ²⁰ Ahe nde'i: "Tupana'ga e'i tehe ji ve he'yjuhu po ti nerymymino'ga javo ji ve," nde'i ahe. "Mara'ngu po ti ji ra'yramo kiro nehê?" nde'i ahe. Ojiko hete ahe Tupana'ga rehe ga mboheteavo. ²¹ "Tupana'ga e'i ji ve," ei ahe. "Gwembi'ea rupi katu po ti ga rekoi ji rerekovo

nehē. A'ereki ga ipopoaka ġwembi'ea rupi ogwovo,” ei ahe. ²² Nurā Tupana'ga ei ahe ve a'ero: “Pyrý hete Abraão'ga. A'ereki ga ojiko hete ji rehe,” ei ga.

²³ Tupana'ga okwatijaruka a'ea Abraão'va'ea mombe'gwovo. Ahemombyryva jate rūi Tupana'ga omombe'u. ²⁴ Nhande mombyryvaġwama ga omombe'u no. A'ereki nhande xajiko ga rehe no – kiroki ga ombogwera nhandepojkaha'rete'ga Jesus'ga gamanoa hugwi. ²⁵ Okwawa'eġuka na'ē Jesus'ga vvyakotyve'ga po pe ga momanomouka nhanderekote'varuhua rehe. Aerē Tupana'ga ga mbogweravi tomombyry ti ga ga javo nhande ve.

5

Pepyry pe, ei Tupana'ga

¹ Nhande jikoga ġwaramo ga rehe Tupana'ga e'i nhande ve: “Pepyry hete pe,” ei ga. Nurā nhandepy'a rukatui Tupana'ga rehe. A'ereki Jesus Cristo'ga nhandepojkaha'rete'ga omano nhanderekote'varuhua momboa nhande hugwi. ² Nhande jikogame ga rehe Cristo'ga ikwahavukahetei nhande ve Tupana'ga remimombyryva. A'ereki Tupana'ga omombyry nhande ve jipi. Nhanderory hete nhande no. A'ereki nhande xa'e: Tupana'ga ruvihavuhetea rupi po ti nhande rekoi nehē. ³ Nahā no, nhanderory nhande mbatera rahya rehe no. A'ereki hahyrame nhande ve xanhimboita nhande nhanenhimomiranama. ⁴ A'ero Tupana'ga ei nhande ve: “Pepyry tuhē pe penhimomiranama.” Ikwahavame Tupana'ga nhi'iga koji'i nhande ei a'ero: Aerē po ti nhande rekoi Tupana'ga ruvihavuhetea rupi nehē. ⁵ A'ea erame nhande ndiroviatehei. A'ereki Tupana'ga py'a ja ko nhande. Tupana'ga ombuhu gwa'uva nhande pyri. Gara'uva ikwahavuka nhande ve Tupana'ga remiarōa a'ero.

⁶ Nhande niandepopoakari nhanenhimbopiro'yavo nhanderekote'varuhua hugwi ikwehe. Aerē Tupana'ga ei raikwehe: “Kiroġwe oho japiavo. Kiroġwe po ti Cristo'ga manoi okote'varuhuve'ga ndepyga nehē,” ei ga. A'ero Cristo'ga manoi tuhē nhande repyga raikwehe. ⁷ Nhanderovai jate nhande niamanoi te ojipe'ga ndepyga okokatuve'ga ndepyga vehevi. Nhande ndia'ei gwerevi: “Amano po ti ji pyryheteve'ga repyga.” ⁸ Tupana'ga ki a'e te nhande atyvi. Ga nhande arō hete. Gwepiuka ga ġwemiarōa gwa'yra'ga momanorame. A'ereki nhande rekote'varuhurame Cristo'ga omano nhande repyga.

⁹ Cristo'ga manoro ġwaramo Tupana'ga ei nhande ve kiro: “Pepyry pe.” A'ero po ti na tuhē nehē no. Nhande mombyryva ġwaramo po ti Cristo'ga nhande mbopiro'yi Tupana'ga monha'nga hugwi. A'ero po ti Tupana'ga nonhimonha'ngaa'javi nhanderekote'varuhugwera rehe nhande mondove'y hahyva'ea ruvihava pype nhande manorame nehē. ¹⁰ Nhande xako te'varuhu ypy Tupana'ga pe. Emo Cristo'ga manoro ġwaramo Tupana'ga ojirekokatuuka nhande ve. A'ero po ti na tuhē nehē no. Tupana'ga ojirekokatuuka nhande ve kiro. A'ero po ti Cristo'ga okojiro ġwaramo nhande rerekokatui nehē no. ¹¹ Nahā no, nhanderory hete nhande Tupana'ga rehe no. A'ereki Jesus Cristo'ga nhandepojkaha'rete'ga gwerekokatuuka Tupana'ga kiro nhande ve.

Adāova'ea reaporogitaagwera ikwahy nhande rehe

¹² Nahā a'ero. Adāova'ea oko te'varuhu ypy yvya koty hako. Nurā ahe manoi. Nahā vvyakotyve'ga manombavi okote'varuhupava ġwaramo. ¹³ Moisés'va'ea remimbo'ea renonde vvyakotyve'ga oko te'varuhu pa. Emo Tupana'ga nde'i ahe ve: “Pe napehendukatu Moisés'va'ea remimbo'eagwera.” A'ereki Moisés'va'ea nomb'o'ei ve ahe. ¹⁴ Emo a'ea rupi Moisés'va'ea remimbo'ea renonde ahe manomanombavi Adāova'ea py'rovova'ea. Adāova'ea nonhi'ipo'rui Tupana'ga okote'varuhua. Adāova'ea rekote'varuhua atyvi reki jarava'ea rekote'varuhua novia. Emo ahe omanomanomba a'ea rupi.

Cristo'ga reaporogita ikwahy tuhē nhande rehe

Adāova'ea reaporogita ikwahy nhande rehe. A'ea nhande mbo'e aerēve'ga rehe Cristo'ga rehe. A'ereki Cristo'ga reaporogita ikwahy jitehe nhande rehe no. ¹⁵ Emo ojoatyvi reki Adāova'ea Cristo'ga pavēi. A'ereki Adāova'ea oko te'varuhu. Cristo'ga ki a'e te pyry nhande ve. Adāova'ea ojipejiva'ea oko te'varuhu. A'ero nhandere'yjuhua rekote'varuhui nhandemanomanomo. Tupana'ga ki a'e te omombyry nhande ve. A'ereki ga nhandere'yjuhua mombyrymbyryvuka Jesus Cristo'ga pe ojipejive'ga pe. Jesus Cristo'ga reaporogita ikwahy tuhē nhande rehe a'ero ga imombyryvame nhande ve. ¹⁶ Ojoatyvi tuhē Adāova'ea Tupana'ga pavēi. Adāova'ea rekote'varuhurē Tupana'ga ei ahe ve: “Ereko te'varuhu nde.” A'ero ga ei nhande ve nhaporemo: “Peko te'varuhu pe.” Emo nhandere'yjuhua rekote'varuhurē Tupana'ga ei reki nhande ve: “Pepyry hete pe.” A'ereki ga omombyry tehe nhande ve. ¹⁷ Nhande xamanomanomba ojipejiva'ea rekote'varuhuro ġwaramo.

Emo ojipejive'ga pyryva Jesus Cristo'ga pyryva ikwahy tuhē nhande rehe nhande mbohuviavuhuvavo. A'ereki nhande jikogame ga rehe Tupana'ga omombyry hete nhande ve. Igwete ga nhande mombyryvi. A'ero Jesus Cristo'ga nhande mbohuviavuhui a.

¹⁸ Adāova'ea rekote'varuhuro ġwaramo Tupana'ga ei nhande ve: “Peko te'varuhu pa pe yvyakotyva'ero.” Emo Cristo'ga opyryva ġwaramo omano nhande repyga. Nahā ga nhande mbopiro'yi nhanderekote'varuhua hugwi nhande mongoheteavo. ¹⁹ Adāova'ea nohendukatui Tupana'ga nhi'īga. A'ero nhande rekote'varuhupavi kiromo. Jesus Cristo'ga ki a'e te ġwendu katu Tupana'ga nhi'īga. A'ero Cristo'ga nhandere'yjuhua mombyryvi kiromo.

²⁰ Tupana'ga okwatjaruka onhi'īga Moisésva'ea pe hako tokwaha ti ga okote'varuhua javo. Ikwahavame Tupana'ga nhi'īga koji'i tehe ga ndekote'varuhui jipi. Emo ga ndekote'varuhuheterame Tupana'ga imombyryhetehe'tei ġa pe. ²¹ Nahā ji ei a'ero. Nhanderekote'varuhua ikwahy nhande rehe nhanemanoagwama nhande mondovouka hahyva'ea ruvihava pype. Emo Tupana'ga remimombyryva ikwahy jitehe rehe nhande rehe no. A'ereki Tupana'ga nhande mombyry hete. A'ero po ti ga nhande mongoukari ojipryri nehē. Jesus Cristo'ga pe nhandepojykaharete'ga pe po ti ga nhande mongoukari yvagi pe avuirama nehē.

6

Nhandepiro'y nhande nhanderekote'varuhua hugwi

¹ Marā po ti a'ero nehē? Pe'ji po pe: “Xako te'vate'varuhu po nhande hamo. A'ero po ti koji'i Tupana'ga imombyrymbyryhetei nhande ve nehē,” pe'ji tehe po pe a. ² Na rūi, a'e ji. Kiroki ahe omano – ahe ndokote'varuhua'javi. Ahe javijitehe po nhande ndiakote'varuhua'javi hamo. ³ Ndapekwahavi pe naerū? Cristo'ga omano tambopiro'y ġa ġandekote'varuhua hugwi javo. Nhanenhimobatizaukaramo Cristo'gareheva'ero nhande ei a'ero: “Cristo'ga nhande mbopiro'y nhanderekote'varuhua hugwi omanorame,” xa'e nhande. ⁴ Cristo'ga manorame ġa ga tymi a'iti ahe omano javo. Nhanenhimobati-zaukaramo nhande ei: “A'iti Cristo'ga nhande mbopiro'yi nhanderekote'varuhua hugwi omanorame,” xa'e nhande. Cristo'ga nhande mbopiro'yi nhanderekote'varuhua hugwi taheaporoġita pyahu ti ġa javo. Tupana'ga nhanderuvete'ga opopoakahetero ġwaramo Cristo'ga mbogwera gamanoa hugwi ga mongopyahuavo. Nahā po nhanderekoagwama ipyahuro nohō hamo.

⁵ Cristo'gareheva'ero nhande rekoi nhandejikoty'a ga pavēi. Nurā Cristo'ga manoro ġwaramo nhande ei xakote'varuhua'javyme ti javo. Na jitehe gareheva'ero nhande reaporoġitapyahuro ga rekojoro ġwaramo. ⁶ A'ero nhande ei: Omanorame yva rehe Cristo'ga imombigi nhandereaporoġitaymyana tipopoakara'javyme ti ġandekote'varuhua ga ndehe javo. “Tipiro'y ti ġa jugwi,” ei ga. ⁷ A'ereki omanorame ahe ipiro'y okote'varuhua hugwi. Ahe javijitehe po nhande piro'yramo nhanderekote'varuhua hugwi Cristo'ga manorame.

⁸ Cristo'gareheva'ero nhande piro'yramo nhanderekote'varuhua hugwi Cristo'ga manoro ġwaramo. Nurā nhande ei no: Cristo'gareheva'ero po ti nhande reaporoġitapyahuro ga rekojoro ġwaramo. ⁹ A'ereki Cristo'ga okwera omanoa hugwi. Nomanoa'javi po ti ga nehē. Gamanoa po ti ndopojykaukara'javi ga nehē. ¹⁰⁻¹¹ Nhanderekote'varuhua rerekovo Cristo'ga manoi ojipeji. Omanoro ġwaramo ga ndogwerekoa'javi nhanderekote'varuhua a'ero. A'ereki ga omano hete jugwi. Pe'ji ti a'ero: “Cristo'gareheva'ero ġwaramo xakote'varuhua'javyme ti nhande,” pe'ji ti. Aġwamo reki Cristo'ga rekoi Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. Pe'ji ti a'ero: “Na jitehe nhande xako Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe Jesus Cristo'gareheva'ero ġwaramo,” pe'ji ti.

¹² Tipopoakaryme ti pe ndehe pendekote'varuhua tapekoyme ti penhimimbotate'varuhua rehe nehē. ¹³ Tapenhikwava'ēgi ti pejeaporoġitate'varuhua pe pejikote'varuhuvavo. Ymya pe ndeaporoġitate'varuhuro jipi. Aġwamo ki pe a'e te pe ndeaporoġitapyahuro. Penhikwava'ē ti Tupana'ga pe a'ero xako katu ti javo. ¹⁴ Pendekote'varuhua ti tapepojkapavyme pe nderekovo a'ero. A'ereki Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi rūi pe peko kiro. Aġwamo ki pe a'e te peko Tupana'ga remimombyryva rupi. A'ereki Tupana'ga omombyry pe me pe mbopiro'yavo pendekote'varuhua hugwi.

Xanhikwava'ē ti Tupana'ga pe

¹⁵ Pe'ji po pe ji ve a'ero: “Marā naerū? A'iti nhande rekoi Tupana'ga remimombyryva rupi kiro. Nhanderekoajave'ymame Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi xako te'varuhu naerū?” pe'ji tehe po pe ji ve. Na rūi te! a'e ji. ¹⁶ Ndapekwahavi pe naerū? Nahā a'ero. Po pe ei ojipe'ga pe: “Anhikwava'ē ji nde ve neremimbotarimova'ea rehe ji tako javo.”

Pe'erae a'ea garemimbotarimova'ea rehe tuhē po pe ndekoi a'ero pejiapiro'ye'ymamo ga hugwi. Na jitehe penhikwava'egame pejeaporogitate'varuhua pe po pe ndapepiro'yi pejikote'varuhua hugwi. A'ero pemanorame po ti pe hoi hahyva'ea ruvihava pype nehē. Penhikwava'egame Tupana'ga pe garemimbotarimova'ea rehe tuhē po pe ndekoi. A'ero po ti ga pe mombryvi nehē.

¹⁷ Ymya pe ndapepiro'yi pejikote'varuhua hugwi raikwehe. Aerē reki pe hendukatuhetei penhimbo'ea. Nurā ji ei kiro Tupana'ga pe: “Ndepyry hete nde ga mboheaporoogitapyahuavo.” ¹⁸ Tupana'ga pe mbopiro'y pendekote'varuhua hugwi. Igwete pe nhikwava'egi ga pe pejikokatuaivo.

¹⁹ A'ea ji imombe'ukatui pe me tonhimimyme ti pe me javo. A'ereki pe ndapekwahakatu i. Ymya pe nhikwava'egi pejeaporogitate'varuhua pe xako te'varuhu javo. “Xako te'vate'varuhu paravuhu ti,” pe'e pe raikwehe. Agwamo ti penhikwava'ē Tupana'ga pe xako katu javo. Pe'ji ti: “Xako katu kiro Tupana'gareheva'ero.”

²⁰ Ymya pepiro'ye'ymame pejikote'varuhua hugwi pe ndapekokatu i. ²¹ Ndepyryva'uvi reki pe me pe ndekote'varuhurame raikwehe. Agwamo pe ndapepojyjaruhui pejikote'varuhugwera rehe. Aherekote'varuhua po ahemondoagwama hahyva'ea ruvihava pype. ²² Emo Tupana'ga pe mbopiro'y kiro pendekote'varuhua hugwi pe mongovo ojiheva'ero. Pyry tuhē pe me pe ndekorame Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. A'ea po ti pehoagwama yvagi pe nehē. Pevo po ti pe ndekoi Tupana'ga pyri avuirama nehē. ²³ Aherekote'varuhugwera kwepykava ko hahyva'ea ruvihava pype. Emo Tupana'ga omombyry tehe nhande ve. Nhande mongo po ti ga ojipyri yvagi pe avuirama nehē. A'ereki nhande xajikoty'a Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojykharete'ga pavēi.

7

Nhandepiro'y nhande aheremimbo'eagwera hugwi

¹ Nhiirū, pekwaha pe nhanemogita. Tihendu katu nhande morogita nhandekovo jipi. Nhanemanorame reki nhandepiro'yro jugwi. A'ea pe pekwaha pa no. ² Nahā kunhangwera'ga pe a'ero hembirekove'ga pe. Ganembireko'ga manoe'ymame morogita e'i ga pe topohiryme ti ga gwembireko'ga hugwi. Ganembireko'ga manorame kunhangwera'ga piro'yro jugwi. ³ Po hēarembireko'ga manoe'ymame hēa ojipe'ga rerekovo, a'ero po nhande ei hēa pe: Ite'varuhu hēa ojipe'ga rerekovo. Po hēarembirekova'ea manorē hēa ojipe'ga rereko'i, a'ero morogita nde'i hēa pe hēa ga rerekorame. A'ereki hēa ipiro'y a'ea hugwi.

⁴ Na jitehe pe pepiro'y Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi Cristo'ga manoro gwaramo. Kiro pe peko Cristo'ga reheva'ero – gaha ko Tupana'ga ombogwera gamanoa hugwi. Cristo'gareheva'ero xako katu Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe nhandekovo jipi. ⁵ Ymya nhande rekouhui nhanenhimimbotarimova'ea rehe ikwehe. A'ero Moisésva'ea remimbo'eagwera i'ei nhande ve novīa: “Tapekote'varuhui ti.” Hendukatue'yma reki koji'i nhande rekote'varuhupotaruhui. Nhanderekote'varuhua po nhanemondoagwama hahyva'ea ruvihava pype novīa. ⁶ Ymya nhande ei: “Tihendu katu ti Moisésva'ea remimbo'eagwera aherembikwatijara. Nahā nhande nhimombyryvi Tupana'ga pe,” xa'e nhande ikwehe novīa. Emo nhande ndia'ea'javi a'ea kiro. A'ereki Tupana'ga nhande mbopiro'yi Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi. Agwamo nhande reko'i tuhē Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. A'ereki Tupana'ga ra'uva nhande mboheaporoogita pyahu.

Aheremimbo'eagwera okwahavuka nhanderekote'varuhua

⁷ Marā a'ero? Pe'ji po pe: “Ite'varuhu Moisésva'ea remimbo'eagwera naerū?” Na rūi, a'e ji pe me. Aheremimbo'eagwera okwahavuka reki ji ve jirekote'varuhua. A'ereki e'i: “Tapepotaruhui ti ojipe'ga mbatera,” e'i aheremimbo'eagwera nhande ve. A'ero ji ei: “Ako te'varuhu reki ji Tupana'ga pe ji ipotaruhurame gambatera. Aheremimbo'eagwera i'ee'ymame po ji ndakwahavi a'ea hamo. ⁸ A'ereki: “Tapepotaruhui ti gambatera,” e'i. Ikwahavame reki a'ea koji'i tehe reki ji ipotaparavuhui jirekote'varuhuro gwaramo. Herekoe'ymame aheremimbo'eagwera po ndiukwahavi nhanderekote'varuhua hamo. ⁹ Ymya ikwahakatue'ymame aheremimbo'eagwera ji etehē: “Jipyry hete ji.” Ikwahavet-erame aheremimbo'eagwera a'e te ji rekote'varuhupotari tuhē reki. ¹⁰ “Nhimanorame po ti ji hoi hahyva'ea ruvihava pype a'ero nehē,” a'e ji.

Ymya Tupana'ga ei Moisésva'ea pe hako: “Embo'e ti ga nhinhi'iga rehe,” ei ga. “Hendukaturame neremimbo'ea po ti ga ndekoi ji pyri nehē,” ei Tupana'ga ahe ve novīa. Emo ji ikwahavame aheremimbo'eagwera ji a'e: “Aho po ti ji hahyva'ea ruvihava pype a'ero nehē,” a'e ji jijive. ¹¹ Jirekote'varuhuro gwaramo ji nhimoandyandyi na'ē. Aheremimbo'eagwera e'irame tapekote'varuhui javo koji'i tehe reki ji ako te'varuhu pota a'ero. Nahā jirekote'varuhua po nhimondoagwama hahyva'ea ruvihava pype novīa.

¹² Pyry hete reki Moisésva'ea remimbo'eagwera. A'ereki Tupana'ga ahe mbo'eukari onhi'iga rehe Moisésva'ea pe. Aheremimbo'eagwera okokatukwahavuka pa nhande ve. ¹³ Ji nda'ei reki aheremimbo'eagwera pe: Pyryheteva'ea po nhimondoagwama hahyva'ea ruvihava pype novia. Ji nda'ei tuhē a'ea. Nahā ji ei: Jirekote'varuhua po nhimondoagwama hahyva'ea ruvihava pype novia, a'e ji. Aheremimbo'eagwera pyryheteva'ea e'i nhande ve: "Peko katu ti," e'i. Jirekote'varuhuro gwaramo tegwete reki jirekokatuhava a. A'ero ji ei: Aho po ti ji hahyva'ea ruvihava pype nehē, a'e ji. Jirekote'varuhua ji mbo'e reki hendukatuukare'yma ji ve pyryheteva'ea. Jukwaha reki a'ero. Ite'varuhu ko jirekote'varuhua a. Ikwahavame aheremimbo'eagwera a'ero nhande nhimombaragwahavi nhanderekote'varuhua rehe ite'varuhu hete javo jupe.

Ako katu pota ji novia, ei Paulova'ea

¹⁴ Tupana'ga nhande mbo'euka Moisésva'ea pe hako toko ti ga nhiremimbotarimova'ea rehe javo. Emo vvyakotyva'ero ji ako nhiremimbotarimova'ea rehe. A'ero ji nda-jipiro'yi tuhē jirekote'varuhua hugwi. ¹⁵ Marā ji rekoji naerū? a'e ji jitekovo. A'ereki jirekokatupotarama ji ndakokatui tuhē. Ji rekote'varuhupotare'ymame ji rekote'varuhui tuhē. ¹⁶ Po ji rekote'varuhui jirekote'varuhupotare'ymame, a'ero po ji ei: Pyry tuhē Moisésva'ea remimbo'eagwera tapekote'varuhui ti javo. ¹⁷ Ji rūi reki anhimongo te'varuhu. Jite'varuhua jipy'a pe ji mongo te'varuhu. ¹⁸ Ji ako katu pota novia. Emo tegwete reki jirekokatuhava. Nurā ji nhimombaragwahahetei jipyryve'yma rehe jipy'a pe. ¹⁹ Jirekokatupotarama ji ndakokatui reki. Ji rekote'varuhupotare'ymame ji rekote'varuhui reki. ²⁰ Po ji rekote'varuhui jirekote'varuhupotare'ymame, a'ero po ji rūi anhimongo te'varuhu. Jite'varuhua jipy'a pe ji mongo te'varuhu.

²¹ Nahā ji ve a'ero jipi. Ji ako katu pota novia. Emo ji akote'varuhue'ymi reki. ²² Jireaporogita pe ji rekoji Tupana'ga remimbo'ea rehe novia. ²³ Emo ji anhimombaragwaha jireaporogitate'varuhua rehe no. A'ea gwovahoguhu jireaporogitapyryva jipi. Tegwete a'ero jirekokatuhava. A'ereki jireaporogitate'varuhua nanhimbopiro'yi jirekote'varuhua hugwi. ²⁴ Ndavy'ari hete ji a'ero! Ma'ga po ti ji mbopiro'yi jirekote'varuhua hugwi? a'e ji. A'ereki a'ea nhimondoagwama hahyva'ea ruvihava pype. ²⁵ Tupana'ga jate, a'e ji. Gaha ji mbopiro'yuka jugwi Jesus Cristo'ga pe nhandepojkaharete'ga pe. Pyry hete Tupana'ga ji ve.

Nahā ji rekoji a'ero. A'e ko ji novia: Jihi tako Tupana'ga remimbo'ea rupi. Emo jireaporogitate'varuhuro gwaramo ji rekote'varuhui.

8

Tupana'ga ra'uva ojikoty'a nhande pavēi

¹ Jesus Cristo'ga pavēi nhandekovo gwaramo Tupana'ga nde'i kiro nhande ve: "Peho po ti pe hahyva'ea ruvihava pype nehē." Nde'i ga kiro nhande ve. ² A'ereki Tupana'ga ra'uva ji mbopiro'yi jirekote'varuhua hugwi. A'ero ji ndahoa'javi hahyva'ea ruvihava pype nehē. Tupana'ga ra'uva jitehe nhande mboheaporogita pyahu Jesus Cristo'ga pavēi nhandekovo gwaramo. ³⁻⁴ Moisésva'ea remimbo'eagwera e'i nhande ve novia: "Peko katu ti." Emo nhande ndiakokatui reki nhandereaporogitate'varuhuro gwaramo. Aheremimbo'eagwera rendukatua nianemongokatui. Tupana'ga reki nhande mongokatuuaka. Ga ombuhuruka gwa'yra'ga vvyakoty raikwehe. Nhande ja gara'yra'ga rekoji vvyakotyva'ero okote'varuhuve'ga ja novia. Emo ga ndokote'varuhui'i'i okokatua'avo. A'ero Tupana'ga Cristo'ga momanoi nhandereaporogitate'varuhua rehe tamombo vvyakotyve'ga ndekote'varuhua ga hugwi javo. Nahā ga nhande mbopiro'yi nhanderekote'varuhua hugwi toko katu ti ga javo. "Ombopiro'yrame gandekote'varuhua hugwi po ti ga hendukatui Moisésva'ea remimbo'eagwera nehē aherekokatua mombe'uhava," ei Tupana'ga. A'ereki nhande ndiakoi kiro nhaneremimbotarimova'ea rehe. Tupana'ga ra'uva remimbotarimova'ea rehe jate nhande rekoji a.

⁵ Kiroki ga oko gwemimbotarimova'ea rehe – gwemimbotara rehe ga ndeaporogitae'ymi. Kiroki ga oko Tupana'ga ra'uva remimbotarimova'ea rehe – gara'uva remimbotara rehe ga ndeaporogitae'ymi. ⁶ Gweaporogitarame gwemimbotara rehe jipi po ti ga hoi hahyva'ea ruvihava pype nehē. Gweaporogitarame Tupana'ga ra'uva remimbotara rehe jipi ga ndekopyahui. Onogatu gapy'a. Aerē po ti ga ndekoi Tupana'ga pyri avuirama nehē no. ⁷ Gweaporogitarame gwemimbotara rehe jipi ga ndokoi Tupana'ga rehe a'ero. Ga nohendukatui ganhi'iga. A'ereki tegwete ga pe garendukatuhava. ⁸ Ga ndekorame gwemimbotarimova'ea rehe jipi tegwete Tupana'ga nhimohema ga ndehe.

⁹ Oro pe, po Tupana'ga ra'uva jikoty'ari pe pavēi, a'ero po pe ndapekoi penhimimbotarimova'ea rehe jipi. Tupana'ga ra'uva remimbotarimova'ea rehe po pe ndekoi jipi. Cristo'ga ra'uva jikoty'are'ymame ga pavēi po ga Cristo'gareheve'ga rūi. ¹⁰ Pendekote'varuhuro

gwaramo po ti penda'oa manoi nehē novīa. Po Cristo'ga jikoty'ari pe pavēi a'ero po penda'uva rekopyahui. A'ereki Tupana'ga pe mombryre pe nderekovo. ¹¹ Tupana'ga ra'uva Jesus Cristo'ga mbogwera gamanoa hugwi raikwehe. Po gara'uva jikoty'ari pe pavēi, a'ero po ti Tupana'ga jitehe penda'oa mbogweravukari gwa'uva pe nehē pema'oa hugwi nehē. A'ereki gara'uva ojikoty'a pe pavēi.

¹² Nhiirū, nahā po nhande rekoi a'ero hamo. Xako po nhande Tupana'ga ra'uva remimbotarimova'ea rehe hamo. Ndiakoa'javi po nhande nhanenhimimbotarimova'ea rehe hamo. ¹³ Pe ndekorame penhimimbotarimova'ea rehe po ti pe hoi hahyva'ea ruvihava pype a'ero nehē. Pe'ji po pe hamo: "Tupana'ga ra'uva nhande pokoga gwaramo po ti nhande pohiri nhanderekote'varuhua hugwi." Po pe ei a'ea, a'ero po pe ndekopyahui. ¹⁴ Kiroki ga ombopogwe Tupana'ga ra'uva – gahā Tupana'ga ra'yramo oko. ¹⁵ Ymya pe ndapepiro'yi pejikyhyjia hugwi raikwehe. Emo Tupana'ga ra'uva urame pe pyri pe mbopiro'yi jugwi. Nurā pe ndapekyhyjia'javi kiro. Gara'uva pe mogo Tupana'ga ra'yramo pe mbo'eavo. Nurā nhande ei Apī nhandervete'ga pe Tupana'ga pe. ¹⁶ Nhande ko Tupana'ga ra'yramo, xa'e nhande. "Pohi tuhē pe'ji," e'i Tupana'ga ra'uva nhande ve no. ¹⁷ Gwa'yra gwaramo po ti Tupana'ga imbuhuri pyryva'ea nhande ve nehē. Jesus Cristo'ga pavēi po ti nhande herekoi pyryva'ea nehē. A'ereki ga pavēi nhande xako. Hahy ga pe ga ruvame yva koty. A'ero hahy nhande ve no. Po nhande ikwahavi hahya kiro Cristo'ga pavēi, a'ero po ti ga imbuhurukari gwuvihavuhua nhande ve nehē no.

Pyry hete po ti nhande ve nehē

¹⁸ Agwamo nhande ikwahavi hahya. Aerē po ti Tupana'ga ikwahavukari gwuvihavuhuhetea nhande ve nehē. A'ero ji ei: Hahy'i reki kiro nhande ve. Emo po ti pyry hete hete tuhē nhande ve nehē Tupana'ga ikwahavuhetea gwuvihavuhuhetea nhande ve nehē. ¹⁹ Tupana'ga po ti gwa'yra'ga nduvihavuhua mboukwahahetei nehē no. Nurā yvagipeva'ea yvyakotyva'ea Tupana'ga rembiapoa nhaporemo e'i kiro: "Tupana'ga po ti tomboukwaha tuhē gwa'yra'ga nduvihavuhua nehē," e'i. "A'ea nhande tipota hete," e'i pa Tupana'ga rembiapoa. ²⁰⁻²¹ A'ereki Tupana'ga ombote'varuhu gwembiapoa ahe rekote'varuhurame hako. Garembiapoa remimbotarimova'ea rehe rūi Tupana'ga ombote'varuhu. Gwemimbotarimo ga ombote'varuhu a'ea novīa. Emo ga e'i: "Aerē po ti nhirembiapoa ipiro'yro ijuga hugwi nehē," ei Tupana'ga. "Jira'yra'ga piro'yrame po ti pyryhetero ga pe nehē," ei ga. "Na jitehe po ti pyryvamo nhirembiapoa pe nhaporemo opiro'yrame nehē no," ei Tupana'ga hako.

²² Tikwaha nhande tiruahūa jupe kiro. Kunhangwera'ga pe tiruahū no gwa'yra'ga mbo'agwerīrame. A'ereki hahy pa ga pe. Na jitehe Tupana'ga rembiapoa pe nhaporemo kiromo jate vehevi tiruahūramo. ²³ Garembiapoa pe jate rūi reki tiruahū. Nhande ve na jitehe hahypavamo kiro no. Igwete nhande ei tiruahū kiro nhande ve javo. Emo po ti Tupana'ga nhande mboukwahavi gwa'yramo nehē. Ombopiro'y po ti ga nhandera'oa ite'varuhua'ea hugwi. A'ea nhande tipotarahi imboha'uva. Tupana'ga omombyryvypy nhande ve gwa'uva mbuhua nhande pyri ikwehe. A'ero nhande ei: Aerē po ti Tupana'ga imombyryva'javi nhande ve nehē, xa'e nhande. ²⁴ Nhandejikogame Jesus'ga rehe nhande ei ikwehe: "Aerē po ti Tupana'ga imbuhuri nhandera'opyahua nhande ve a'ero nehē," xa'e nhande. Po ga imbuhuripei nhande ve, a'ero po nhande ndia'ei: "Ombuhu po ti ga nhande ve nehē." A'ereki ga ombuhuripe. ²⁵ Emo herekoe'yname nhande xa'e: "Aerē po ti nhande herekoi nehē." Imboha'uva gwaramo nhande nhimomiranami hahya pe a'ero.

²⁶ Nhande nhimomiraname'yname Tupana'ga ra'uva nhande pokogi no. Nhande ndikwahavi nhanenhi'igame Tupana'ga pe marā po ti ji ei ga pe javo. Tupana'ga ra'uva ki a'e te onhi'ī Tupana'ga pe gareheve'ga ndepyga. Inhi'īga ko ahepytuhemahivuhua ja. Nhande nimombe'ukwahavi a'ea. ²⁷ Tupana'ga ki a'e te okwaha. Ga okwaha nhandereaprogita. Ga okwaha gwa'uva nhi'īga no a'ea pe jira'uva ei javo. A'ereki Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe gara'uva rekoi onhi'īgame ga pe nhande repyga.

²⁸ Nhande xako hete Tupana'ga rehe. A'ero Tupana'ga nhande pokogi mbatera rahya mombryrpava nhande ve. Ojikwe vehevi ga ei nhande ve: "Pe ko jireheva'ea tapeko ti nhiremimbotarimova'ea rehe," ei Tupana'ga. ²⁹ A'ereki ymya Tupana'ga nhande mo'emo'ē ojive. "Ga po ti jireheva'ero," ei ga, "jira'yra'ga ja ti ga toko javo," ei Tupana'ga hako. "He'yjuhu po ti ga gairūramo onhimongyavo nehē," ei ga. "Jira'yra'ga ja po ti ga ndekoi ganduvihavuhuhetero ti ga toko nehē," ei Tupana'ga hako. ³⁰ Ymya Tupana'ga ei a'ero toko ti ga jireheva'ero javo. A'ero ga ei jireheve'ga nhande ve. A'ero ga nhande mombryryvi nhande rerekovo. A'ero ga ei: "Gwerekoko po ti ga jiruvihavuhua ji pavēi nehē no," ei Tupana'ga nhande mombe'gwovo.

Tupana'ga py'a ja ko nhande

³¹ Nahā a'ero. Tupana'ga nhande repygame nianemovahi havi a'ero. ³² Tupana'ga nhande repyga nokate'ymi gwa'ya'ga rehe. A'ereki ga nde'i gwa'ya'ga pe: "Terehoi ti emanomo ga ndepyya," nde'i ga. Ga gwa'ya'ga mbuhuruka tuhē reki vyva koty tomano ti ga ga ndepypava javo. Gwa'ya'ga ga ombuhuruka nhande pyri raikwehe. Ombuhu pa po ti ga pyryva'ea nhande ve a'ero nehē. ³³ Tupana'ga e'i nhande ve gwemimo'eharamo: "Pepyry hete pe kiro," ei ga. Nimbojahavi nhande ve a'ero. ³⁴ Nda'ekavi nhande ve pejeaporogita te'varuhu pe javo. Jesus Cristo'ga nde'i a'ea nhande ve. A'ereki ga omano nhande repyga tamombo gandekote'varuhua javo. Tupana'ga ga mbogwera reki ga mongovo ojipyri yvagi pe tambohete ti ga javo. Cristo'ga nhande repy kiro onhi'iga Tupana'ga pe a'ero. ³⁵ Cristo'ga nhande arōhetei nhande rerekovo jipi. Nimombikavi Cristo'ga remiarōa. Hahyrame nhande ve ga nhande arō. Hekoteherame nhandepy'a ga nhande arō. Ga ndekote'varuhurame nhande ve Cristo'ga nhande arō. Ty'ara nhande jukaheterame ga nhande arō. Nhande herekoe'ymame mbatera ga nhande arō. Nhande manogwerīrame ga nhande arō. Ga nhande jukarame ga nhande arō. Nimombikavi tuhē Jesus'ga remiarōa. ³⁶ Aherembikwatijara omombe'u no. Omombe'u ahenhi'iga Tupana'ga pe hako.

"Ore ndereheva'ero gwaramo

ga ore juka pota jipi," ei ahe.

"Ore ko ovelhas ja ga pe

ga ore jukapotarame," ei ahe ikwatija hako.

³⁷ Nhanembovy'are'ŷva'ea nhaporemō ndikwahyi nhande rehe. Xanhimomirana nhande jupe. A'ereki Cristo'ga nhande mbopopoaka nhanenhimomiranama rehe. Ga nhande arō hete. A'ero koji'i nhande roryroryhetero nhandejikoga ga rehe. ³⁸ A'e hete ji: Nimombikavi Tupana'ga remiarōa. Nhanemanoa nomombigi garemiarōa nhande rehe. Nhanemano'e'yma na jitehe nomombigi. Yvagipeve'ga nomombigi nhanearōa. Ganduvihava'ga nomombigi no. Ippoakave'ga nomombigi. Agwamova'ea nomombigi. Aerēva'ea na jitehe nomombigi. ³⁹ Yvateuhuva'ea nomombigi nhanearōa. Yvyvotaruhupeva'ea nomombigi no. Tupana'ga rembiapoa nhaporemō nomombigi nhanearōa. A'ereki Tupana'ga nianearombiga gwami tuhē. Nhandejikogame Jesus Cristo'ga rehe nhandepoykaharete'ga rehe ga okwahavuka Tupana'ga remiarōa nhande ve.

9

Tupana'ga remimo'ehara'ga israelitas'ga

¹ Cristo'gareheva'ero ji nhimombe'ukatui kiro pe me. Ji nanhi'mbei. Tupana'ga ra'uva okwahavuka ji ve jivyvteri pe nhi'mbee'yma no. ² Jivy'are'ŷhetea ji imombe'ukatui kiro pe me. A'ereki ji ndavy'ari hete jire'ya'ga ndehe judeus'ga ndehe ga jikoge'ymame Cristo'ga rehe. Ndogipi jirekovevuhua ga ndehe a'ero. ³ A'ereki ji apota hete gajikoga Cristo'ga rehe. Ahepy pota ji ga novia. Po jire'ya'ga jikogi Cristo'ga rehe Cristo'ga pohira gwaramo ji hugwi hamo, a'ero po ji ipotari Cristo'ga pohira ji hugwi hamo, a'e po ji novia. A'ereki ji apotarahivuhu gajikoga ga rehe. ⁴ Ga ko Tupana'ga remimo'eharamo israelitas'ga. Ymya Tupana'ga ei ganamonhava'ea pe: "Jira'yramo ko pe ndekoi," ei ga. Gwepiuka ga gwuvihavuhetea ahe ve no. "Nahanahā po ti ji reko'i pe nderekokatuvao nehē," ei ga ganamonhava'ea pe. Tupana'ga okwatijaruka onhi'iga Moisésva'ea pe terembo'e ti ga javo. Okwahavuka ga ganamonhava'ea pe nahā ti ji mbohete javo. Tupana'ga e'i ahe ve no: "Nahanahā po ti ji imombyryvi pe me nehē," ei ga ahe ve. ⁵ Israelitas'ga nembopyya ko Abraāova'ea, Isaqueva'ea, Israelva'ea no. Cristo'ga ko o'a vyva koty israelitaramo no raikwehe. Gaha ko nhanderuvihavuhete'ga Tupanamō. Timbohete ti ga avuiramā a'ero. Na tuhē.

⁶ Israelitas'ga ndokoi reki Cristo'ga rehe. Emo ji nda'ei: "Tupana'ga opirā o'egwera o'rame ahe ve hako tamo'ē ti ga jijive javo hako." Ji nda'ei a'ea. A'ereki israelitas'ga nhaporemō rūi Tupana'ga omo'ē ojive. ⁷ Ga nomongopavukari Abraāova'ea rymymino'ga gwa'yramo no. Tupana'ga e'i Abraāova'ea pe: "Ndera'ya'ga rymymino'ga pe jate Isaque'ga rymymino'ga pe jate po ti ji ei ndera'ya'ga nehē," ei ga ahe ve. ⁸ Abraāova'ea rymymino'ga nhaporemō rūi ko Tupana'ga ra'ya'ga a'ero. A'ereki Tupana'ga nomo'embavi ga ojive javo ga pe. Tupana'ga erame jate ga pe ga mo'eamo a'ero gara'yramo ga ndekoi. ⁹ Nahā Tupana'ga e'i Abraāova'ea pe a'ero ahera'yrava'ea mombe'gwovo hako.

"Ambota'yruka po ti ji nde ve nerembirekohēa Sarahēa nehē," ei Tupana'ga.

"Irūa kwara rupi po ti Sarahēa gwa'ya'ga mbo'ari a'ero nehē ji jivyrame nehē," ei ga Abraāova'ea pe hako.

¹⁰ Na jitehe Tupana'ga ei Rebecava'ea pe no nahā po ti penda'ya'ga nehē javo. Ahera'yrava'ea memei ko nhaneramonhava'ea ra'yrava'ea Isaqueva'ea ra'yrava'ea novia. Emo nahā hako. Isaqueva'ea ojay'ro gwembirekova'ea pe Rebecava'ea pe. Ojopohe

Rebecava'ea ra'yrava'ea dois. Ojopoheva'ea arame Esaúva'ea o'arypy. Kirē ahepoheva'ea Jacóva'ea ari no. ¹¹⁻¹² Igwete Tupana'ga ejipei Rebecava'ea pe ahera'yrava'ea mombe'gwovo. Ojopoheva'ea mbo'are'ymame Tupana'ga ei: "O'arypyve'ga po ti oko tehe oirū'ga pyri nehē – kiroki ga aerē o'a," ei Tupana'ga. Tupana'ga e'i jipe aerēva'ea pe Jacóva'ea pe, ga rehe po ti ji rekoī nehē javo. Gwemimbotarimova'ea rehe Tupana'ga rekoī javo ahe ve. A'ereki ga erame ahe ndojogwero'ari ve. Nurā ahe ndokokatui ve. Ndokote'varuhui ve ahe no. A'ereki ahe ndojogwero'ari ve. Jacóva'ea rekokaturo ġwaramo rūi reki Tupana'ga ei ahe ve a'ero. Gwemimbotarimo tehe Tupana'ga rekoī javo ahe ve. ¹³ Nahā ikwatijara e'i Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo:

"'Ako ji Jacóva'ea rehe,' ei ga.

'Esaúva'ea rehe a'e te ji ndakoi,' ei Tupana'ga," e'i ikwatijara imombe'gwovo.

¹⁴ E'i tehe po ġa Tupana'ga pe a'ero: "Ndapyryvi Tupana'ga," e tehe po ġa. 'A'ereki jara'ga ndehe ga ndokoi. Jara'ga ndehe ga oko," e po ġa. Nde'i po ġa a'ea Tupana'ga pe hamo.

¹⁵ A'ereki Tupana'ga e'i Moisésva'ea pe hako:

"Ji ġa porogwetypotarame po ti ji ġa porogwetygi nehē," ei ga hako.

¹⁶ Nahā a'ero. Nhaneremimbotarimo rūi Tupana'ga nhande porogwetygi. Nhande rekokaturo ġwaramo rūi Tupana'ga nhande porogwetygi. Gwemimbotarimo jate ga nhande porogwetygi. ¹⁷ A'ereki ikwatijara e'i Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo. Tupana'ga e'i Faraóva'ea pe hako:

"Oromongouka ji nde ġanduvihavuhuro

terekwahavuka ti ojipe'ga pe jipopoakara," ei ga.

'Tajikwahavuka ti ġa pe ġagwryi pe nhaporemō," ei Tupana'ga Faraóva'ea pe.

Ikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'iga hako. ¹⁸ Nahā a'ero. Tupana'ga ġa porogwetypotarame ġa porogwety. Ipotarame ġa'angare'yma a'ero ga noangarukari tuhē ġa ġwemimbotarimo okovo ġwaramo.

¹⁹ Pe'ji tehe po pe ji ve a'ero: "Po ore noreangari a'ero maraname po Tupana'ga euhui ore ve naerū? Maraname ga ei: 'Peko te'varuhu pe peangare'yma?'" pe'ji po pe ji ve. "A'ereki ga tuhē oko ġwemimbotarimo ore angarukare'yma. A'ereki ahe nomovahi Tupana'ga remimbotarimova'ea." Pe'ji tehe po pe ji ve, a'e ji. ²⁰ Ahe nonhi'igavyari tuhē Tupana'ga yvyakotyva'ero, a'e ji. Aherembiapoa nde'i ahe ve: "Maraname nde ji apouhui na?" Aherembiapoa po nde'i a'ea. ²¹ Kiroki ga oapo nhaetitujuga – ġwemimbotarimo tehe ga oapo a. Opyhy po ga tujuga ru'uma japovo. Jara japorame po ga ei: "Koa po ti ji a'apo katu nehē. Pyryheteva'ea po ti ji a'apo nehē," e po ga. Igwete po ga ei no: "Kirēva'ea po ti ji a'apo jate hemyruera pyvō. A'ea po ti ji apo'ru jipi," e po ga. Gwemimbotarimo tehe ga japoi a'ero.

²² Ga javijitehe nhandeapohara'ga rekoī Tupana'ga rekoī yvyakotyve'ga nderekovo. Okwahavuka pota ga onhimboahiva okote'varuhuve'ga pe. Okwahavuka pota ga opopoakara ġa pe no. Ga nonhimbaekwahivi ve okote'varuhuve'ga ndehe – kiroki ġa Tupana'ga monhimboahi ojive. A'ea ko hahyheteaġwama ġa pe. ²³ Okwahavuka pota ga gwuvihavuhuhetea nhande ve. Tupana'ga nhande porogwety. Igwete ga nhande mombryryvi togwereco ti ġa jiruvihavuhuhetea ji pavēi javo. ²⁴ Nhande tuhē ga nhande mo'ē ġahā po ti jireheve'ga javo. Judeus'ga pe jate rūi ga ei. Judeus'garūive'ga pe ga ei no ġa mo'eamo ojive. Nahā ga nhande mo'emo'ēi judeus'ga hugwi judeus'garūive'ga hugwi no. ²⁵ Oséiasva'ea okwatija Tupana'ga nhi'iga a'ea rehe hako. Nahā Tupana'ga ei:

"Kiroki ġa aġwamo jireheve'ga rūi

– ġa pe po ti ji ei aerē gwe nehē jireheve'ga," ei ga.

"Kiroki ġa aġwamo nhiremiarōhara'ga rūi

– ġa pe po ti ji ei aerē gwe nehē nhiremiarōhara'ga," ei ga.

²⁶ Oséiasva'ea okwatijara'ja Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo. Nahā Tupana'ga ei:

"A'e ypy ji ġa pe:

'Pe ko jireheva'ea rūi,'" ei Tupana'ga.

"Perope ji a'e poa ġa pe

– pevo jitehe po ti ji ei ġa pe nehē:

'Pe ko jira'yramo peko kiro.

A'ereki jihī ahe mongo jitekovo,'" ei Tupana'ga ġa pe.

Nahā Oséiasva'ea omombe'u Tupana'ga nhi'iga ikwatija hako.

²⁷ Isaíasva'ea okwatija israelitas'ga mombe'gwovo no. Nahā ahe ei hako:

"He'yjuhu po ti israelitas'ga onhimongyavo nehē novīa.

Y'ytiga hay'iuhuva'ea javijitehe po ti ġa ndetauhuro nehē novīa," ei ahe.

"Emo ġanemyruera'ga jate po ti ga nomomanoukari nehē," ei Isaíasva'ea.

²⁸ A'ereki Tupana'ga e'i: " 'Kotihī po ti ji epavi he'yjuhuve'ga ndeaporoġita pe yvyakotyve'ga ndeaporoġita pe nehē,' ei ga," ei ahe.

²⁹ A'ea pe Isaíasva'ea e'i nhoḡwenonde ikwatija no.
 “Ymya Tupana'ga ipopoakaheteve'ga ahere'yjuhua mombapavukari cidade de Sodoma pe cidade de Gomorra pe no hako,” ei ahe.
 “Po ga nombokupyri'i'i ahe nhaneremboypyro hamo,
 a'ero po nhande papakatukatui ahe javijitehe no,” ei Isaíasva'ea hako.

Israelitas'ga nonhimombyryvi reki

³⁰ Nahā ji ei a'ero. Judeus'garūive'ḡa nde'i ojohupe: “Marā po ti nhande nhimombyryvi nehē?” nde'i ḡa. Tupana'ga reki omombyry ḡa. A'ereki ḡa ojiko ga rehe. ³¹ Israelitas'ga ki a'e te nahā e'i tehe ojohupe: “Marā po ti nhande reko'i nhanenhimombyryva nehē?” ei ḡa. “Nahā ti nhande xako. Tihendu katu ti nhanembo'ea, a'ero po ti Tupana'ga ei nhande ve nehē: ‘Pepyry hete pe.’” E'iteheuhu ko ḡa. ³² A'ereki ḡa e'i: “Nhande tuhē po ti xanhimombyry nehē.” Ga ndojikogi Cristo'ga rehe. Cristo'ga e'i ḡa pe: “Pejiko ti ji rehe.” A'ero ḡa nhimboahivi ga pe ojikopotare'yma ḡwaramo ga rehe. Itauhua ko ahe mbo'a ahe noḡa ahe monhimboahiva. Ita javijitehe ko Cristo'ga judeus'ga monhimboahivuhui ḡa monhimonha'ngavo. ³³ Ikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'ḡa Cristo'ga mombe'urame ita javijitehe ko ga javo. A'ereki ikwatijara e'i Tupana'ga nhi'ḡa mombe'gwovo: “Pehendu katu ti nhinhi'ḡa.

Onga apohara'ga omondo ita inoga.

A'ea reki ḡa mbo'a ḡa noḡa ḡa monhimboahiva ḡa mbopoyjayjare'yma ḡa mongovo,' ei ga.

'Na jitehe ji ga mondoi cidade de Siāo pe ga noḡa judeus'ga pyteri pe.

Ita javijitehe ga ḡa monhimboahivuhui ḡa monhimonha'ngavo ḡa mbopoyjayjare'yma,' ei ga.

'Emo ojikogame ga rehe po ti ḡa ndipoyjayjare'ymuhūi nehē,' ei ga," e'i ikwatijara. A'ereki ikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'ḡa Cristo'ga mombe'urame ga ko ita javijitehe javo.

10

¹ Nhiirū, anhi'ī hete ji Tupana'ga pe jire'yja'ḡa ndepyga judeus'ga ndepyga tojiko ti ḡa Cristo'ga rehe javo. A'ereki ji apota hete ḡajikoga ga rehe. ² A'e ji ga mombe'gwovo: Oko hete ḡa Tupana'ga rehe xako ti garemimbotarimova'ea rupi javo novīa. Emo ḡa ndokokwahavi reki garemimbotarimova'ea rupi. ³ Ga ndokoi Tupana'ga remimombyryva rupi. Igwete ḡa etehei: “Xanhimombyry nhande,” ei ḡa. “Xako nhande Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi. A'ero po ti Tupana'ga ei nhande ve: ‘Pepyry hete pe,’ e po ti ga nhande ve nehē,” e'i tehe ḡa. A'ea ḡa e'i tehe okoe'yma Tupana'ga remimombyryva rupi. ⁴ Cristo'ga jate gwendu katu pa Moisésva'ea remimbo'eagwera. Nhande nihendukatupavi a'ea nhanenhimombyryve'yma. Nurā nhande jikogi Cristo'ga rehe Tupana'ga te'i pepyry pe javo nhande ve.

Ojiko pa po ga Cristo'ga rehe hamo

⁵ Ymya Moisésva'ea ikwatijari ḡa mombe'gwovo hako – kiroki ḡa e'i: “Po nhande hendukatui Tupana'ga remimbo'ea, a'ero po ti nhande pyryvamo nehē.” Kiroki ḡa e'i a'ea – ḡa pe Moisésva'ea ei:

“A'ea rendukatupava po ti ḡa mombryryvi a'ero nehē,” ei Moisésva'ea.

⁶ Jara'ga pe ki a'e te ahe e'i ikwatija ḡa mombe'gwovo no – kiroki ḡa e'i: “Nhande jikogame Tupana'ga rehe po ti ga nhande mombryryvi nehē.” Ga pe Moisésva'ea ei:

“Te'iyme ti ḡa oyvyteri pe:

‘Tojiupi ti ḡa yvagi pe.’”

Cristo'ga mbojyva pe jugwi Moisésva'ea ei te'iyme ti ḡa a'ea javo. A'ereki Cristo'ga uripe raikwehe tamombyry ḡa javo. ⁷ Igwete Moisésva'ea ei no:

“Te'iyme ti ḡa no:

‘Toho po ti ḡa omanove'ga gwryi pe.’”

Cristo'ga mbogwerava pe jugwi Moisésva'ea ei te'iyme ti ḡa a'ea javo. A'ereki Cristo'ga okweravipe reki omanoa hugwi raikwehe. ⁸ Moisésva'ea e'i a'ero:

“Pekwaha pe Tupana'ga nhi'ḡa,” ei ahe.

“A'ereki nonhimimi pe me a.

Penhi'ī pe a'ea rehe.

Pejapyaka pe a'ea rehe Tupana'ga nhi'ḡa rehe,” ei ahe ikwatija hako.

A'ea ore imombe'ui pe me no tapejiko ti ga rehe javo. ⁹ Penhimombe'u ti jara'ga pe Jesus'ga ko jipojykaharete'ga javo, oro'e ore pe me. Perovia hete ti pejipy'a pe Jesus'ga kwerava Tupana'ga ombogwera ga gamanoa hugwi javo. Heroviaheterame a'ea po ti Tupana'ga pe mondoukari ojipyri yvagi pe aerē nehē. ¹⁰ A'ereki heroviaheterame nhandepy'a pe

nhande xajiko Jesus'ga rehe. Nhande jikogame ga rehe ga ko jipojykaharete'ga javo, a'ero Tupana'ga ei nhande ve pepyry hete pe javo. A'ero po ti ga nhande mondoukari ojipyri nehē. ¹¹ Tupana'ga rembikwatijarukara e'i no:

“Kiroki ga ojiko ga rehe

– ga po ti ndipoyjayjare'ymuhūi nehē,” e'i.

¹² Vyvakotyve'ga pe nhaporemo i'ei. A'ereki ga ojo'ja hete Tupana'ga pe judeus'ga judeus'garūive'ga pavēi. A'ereki Jesus Cristo'ga ko judeus'ga pojykaharete'ga. Ga jitehe ko judeus'garūive'ga pojykaharete'ga no. Ga omomyry hete ga pe nhaporemo ga jikogame ga rehe ore poko javo. ¹³ A'ereki ikwatijara e'i no:

“Kiroki ga ojiko nhandepojykaharete'ga rehe ore poko javo

– ga mondouka po ti ga yvagi pe ojipyri nehē,” e'i.

¹⁴ Emo ojikoge'ymame ga rehe po ga nde'i ore poko javo ga pe. Ganhi'iga renduve'ymame po ga ndojikogi ga rehe. Ga mombe'ue'ymame ga pe po ga nohenduvi ganhi'iga.

¹⁵ Tupana'ga ga mondoe'ymame ga mombe'uuka ga pe po ga nomombe'ui ga ga pe a'ero. Emo Tupana'ga ga mondouka tuhē reki ga mombe'gwovouka ga pe. Igwete ikwatijara e'i no:

“Pyry hete tuhē ga ndurame imombe'gwovo pyryva'ea nhande ve,” e'i hako.

¹⁶ Emo imombe'urame ga pe ga nhaporemo rūi gwendu katu Tupana'ga remimombe'upyryva. Nanongara pe Isaiasva'ea ei Tupana'ga pe hako:

“Ga nohendukatui reki ore imombe'urame ga pe,” ei ahe opojykaharete'ga pe hako.

¹⁷ Nahā a'ero. Hendukurame jate Cristo'ga mombe'ua nhande jikogi ga rehe.

¹⁸ “Oro israelitas'ga, nohenduvi ga pyryva'ea mombe'ua naerū?” e'i po ga ji ve. Gwendu tuhē reki ga. A'ereki ikwatijara e'i:

“Vyvakotyve'ga nhaporemo gwendu ganhi'iga.

A'ereki gagwryi pe nhaporemo ga oho imombe'gwovo pyryva'ea,” e'i ikwatijara hako.

¹⁹ “Israelitas'ga ndokwahavi naerū?” e po ga. Okwaha tuhē ga. Moisésva'ea ypy omombe'u a'ea Tupana'ga nhi'iga mombe'urame ikwatija hako. Tupana'ga e'i israelitas'ga pe:

“Pe'ji tehe pe israelitas'garūive'ga pe:

‘Ga ko Tupana'gareheve'ga rūi.

Ga ndokwahavihu,’ pe'ji tehe pe israelitas'garūive'ga pe,” ei Tupana'ga.

“Ga pe jitehe po ti ji imomyryvi nehē.

Nahā po ti ji pe monhimyrōi israelitas'garūive'ga ndehe nehē.

Igwete po ti ji pe monhimboahivi nehē no,” ei Tupana'ga israelitas'ga pe.

Moisésva'ea okwatija Tupana'ga nhi'iga inoga hako.

²⁰ Isaiasva'ea koji'i ndopojihuvi imombe'gwovo Tupana'ga nhi'iga. Tupana'ga e'i israelitas'garūive'ga mombe'gwovo:

“Ymya ga ndajikwahapotari.

Agwamo ki a'e te ga ji kwahavi,” ei ga.

“Ymya ga nde'i: ‘Pemombe'u ti Tupana'ga ore ve.’

Agwamo ki a'e te ji anhimboukwaha ga pe,” ei Tupana'ga israelitas'garūive'ga mombe'gwovo.

Isaiasva'ea omombe'u a'ea Tupana'ga nhi'iga ikwatija hako.

²¹ Emo ahe omombe'u israelitas'ga no imombe'urame Tupana'ga nhi'iga. Tupana'ga e'i hako:

“A'ea'e ji ga pe jipi novīa:

‘Pejiko ti ji rehe,’” ei ga.

“Emo ga nanhirendupotari.

Ga noangarihu ojikoge'yma ji rehe,” ei Tupana'ga israelitas'ga mombe'gwovo.

Isaiasva'ea okwatija a'ea Tupana'ga nhi'iga hako.

11

Tupana'ga ndopohiri israelitas'ga hugwi

¹ E'i po ga ji ve a'ero: “Tupana'ga opohi hete ojiheve'ga hugwi israelitas'ga hugwi naerū ga jikopotare'ymame ga rehe?” e'i tehe po ga ji ve. Ga ndopohihetei reki ga hugwi, a'e ji. Jihi ko israelitaramo ako. Abraāova'ea ko nhiremboypya. Ji ko Benjamimva'ea rymyminoro ako no. ² Tupana'ga ndopohiri tuhē ojiheve'ga hugwi. Gahā ga jypya omo'emo'ē ojive.

Pekwaha tuhē pe Tupana'ga rembikwatijarukara – kiroki omombe'u Eliasva'ea. A'ereki Eliasva'ea e'i hete Tupana'ga pe israelitas'ga mombe'gwovo hako.

³ “Ojuka pa ga nenhi'iga mombe'uharava'ea,” ei ahe Tupana'ga pe.

“Omombo ga ikwava'ehava no

– perope ore orokwava'eguka mbiara jukapyra nde ve jipi.

Ji tehe reki ako ndereheva'ero.

Kiro po ti ga ji jukapotari nehē no,” ei ahe Tupana'ga pe hako.

⁴ Igwete Tupana'ga ei Eliasva'ea pe hako:

“Nde tehe rūi reki ereko,” ei ga.

“Sete milve'ga akwaimbae'ga ji areko jijiheva'ero.

Ga nombohetei Baal ra'angava,” ei Tupana'ga ahe ve hako.

⁵ Na jitehe tuhē Tupana'ga judeus'ga nembyruera'ga nderekoi ojiheva'ero aḡwamo. Tupana'ga omo'emo'e'ga ojive. A'ereki ga omombyry pota ga pe. ⁶ Ga ndekokaturu ḡwaramo rūi Tupana'ga ga mo'ei. Gwemimombyrypotaro ḡwaramo ga ga mo'ei ojive. A'ereki ga omombyry pota tehe ga pe. Po ga ndekokaturu ḡwaramo ga ga mo'ei ojive hamo, a'ero po ga nomombyrytehe'i ga pe hamo. Omombyry tehe tuhē reki ga ga pe ga mo'eamo ojive.

⁷ A'ero ji ei: Israelitas'ga opota omombyryva novia. Tupana'ga ki a'e te nomombyrypavi ga. Gwemimo'ehara'ga jate ga ga mombry. Jara'ga reki hendupotare'yname Tupana'ga nhi'ga ga nohendukatuuari ga pe a'ero. ⁸ Ikwatijara e'i no:

“Tupana'ga noangarukari ḡandeaporoḡita

tokwahavyme ti ga javo.

Henduvame ganhi'ga

ga nohendukatui a'ero.

Aḡwamo vehevi ga ndokwahavihu,” e'i ikwatijara israelitas'ga mombe'gwovo hako.

⁹ Tupana'ga ombuhuruka israelitas'ga pe onhi'ga pyryva'ea nahanahā ti ga toko katu javo hako. A'ea rehe ga ndoryndorytehero kiro ti nhande nhimombyryvi nehē javo tehe. Emo ganhi'ga omombe'u reki ḡandekote'varuhua ga mbotegweteavo. Nurā Daviva'ea ikwatijari ga mombe'gwovo hako.

“Tupana'ga nhi'ga ti tombotegwete ga,” ei ahe.

“Tombohahy ti ga ga pe nehē

ḡandekote'varuhuro ḡwaramo,” ei ahe.

¹⁰ “Tokwahavyme tuhē ti ga onhimombyryva

ojikoge'yma Tupana'ga rehe,” ei ahe.

“Tipiro'ya'javyme ti ga ḡwembikwahave'yma hugwi,” ei Daviva'ea ikwatija hako.

¹¹ Judeus'ga ndojikopavi Cristo'ga rehe aḡwamo a'ero. E'i tehe po ga ji ve a'ero: “Ndojikogi ga kiro Tupana'ga rehe toho ti ga hahyva'ea ruvihava pype nehē naerū?” e'i tehe po ga. Ji nda'ei a'ea, a'e ji pe me. Judeus'ga ndekote'varuhuro ḡwaramo judeus'garūive'ga jikogi ga rehe judeus'ga ti tonhimyrō ga ndehe a'ero nehē. Judeus'ga po ti e'i a'ero nehē: “Judeus'garūive'ga jikogame Cristo'ga rehe Tupana'ga omombyry ga pe. Xajiko pa ti Cristo'ga rehe no tomombyry ti ga nhande ve ga javijitehe nehē no,” e po ti ga nehē. ¹² Judeus'ga ndekote'varuhuro ḡwaramo Tupana'ga omombyry hete jara'ga pe. A'ereki judeus'ga jikoge'yma ḡwaramo Cristo'ga rehe Tupana'ga omombyry hete judeus'garūive'ga pe. Po Tupana'ga imombyryvi judeus'garūive'ga pe judeus'ga jikoge'yma ḡwaramo Cristo'ga rehe, koji'i tehe po ti Tupana'ga imombyryhetei ga pe nehē judeus'ga jikopava ḡwaramo Cristo'ga rehe nehē no.

Tupana'ga omombyry judeus'garūive'ga pe

¹³ A'e ji kiro judeus'garūive'ga pe. A'ereki Tupana'ga ji mongouka Jesus Cristo'ga moirūharamo. A'ero Cristo'ga ei ji ve: “Eho ti ji mombe'gwovo judeus'garūive'ga pe,” ei ga. Pyry hete ji ve a'ero ji ga mombe'ui pe me. ¹⁴ Tamonhimyrō po ti ji pe ndehe jire'yja'ga judeus'ga. A'ero po ti jararamo ga jikogi Cristo'ga rehe nehē no. ¹⁵ Opohirame judeus'ga hugwi Tupana'ga jirekokatuukari judeus'garūive'ga pe. Aerē Tupana'ga jirekokatuukarirē judeus'ga pe po ti kaitu pyryheteramo vvyakotyve'ga pe nhaporemo nehē!

¹⁶ Pāo japoramē nahā judeus'ga ndekoi jipi. Ga ḡweno'e' ypy xunhiva'ea hu'uma hugwi Tupana'ga apoa javo jupe. O'erame a'ea jypyva'ea pe po jarava'ea hu'uma nhaporemo Tupana'ga apoa no. Oro yva no. Po ga ei Tupana'ga apoa yvapo pe, a'ero po hakā Tupana'ga apoa no. Na jitehe Tupana'ga ei jireheve'ga judeus'ga nemboypya pe hako. Po ga ei jireheve'ga ahe ve, a'ero po ti aherymymino'ga ndekoi Tupana'gareheva'ero nehē no judeus'ga.

¹⁷ Tamombe'u katu ti kiro pe me a'ero ojo'java'ea. Gwereco oliveira aheremityma. Gwereco irūa no yva ka'gwyriveva'ea aheremityma rūi. Aheremityma rakā ite'varuhurame nhande ndipotari a'ea hakāvondoga yva hugwi. A'ero po nhande heruri ka'gwyriveva'ea rakā imondovo imbojoapya imohina nhakāvondogipyra rehe a'ea toko hakāte'varuhuva'ea py'rovo javo. A'ero pyry ka'gwyriveva'ea rakā pe oliveira rapoa rerekovo ḡwaramo. Judeus'ga nemboypya ko oliveira rapoa javijitehe. Aherymymino'ga judeus'ga ko oliveira rakā ja. Kiroki ga ndojikogi Tupana'ga rehe – ga ndopotari ga opohia ga hugwi. Pehe reki

judeus'garūiva'ero pe ka'gwyripeva'ea rakā ja. Pe jikogame ga rehe Tupana'ga pe mongoi ojiheva'ero judeus'ga py'rovouka. A'ero pyry hete pe me. Ymya Tupana'ga imombyryvi judeus'ga nemboypya pe hako. Ahe ja pe ndekoro gwaramo ga imombyryvi jitehe pe me no. A'ereki pe ahe javijitehe pejiko Tupana'ga rehe a.

¹⁸ Judeus'ga jikoge'ymame ga rehe Tupana'ga pohiri ga hugwi. Emo judeus'garūiva'ero tapenhimboheteuhui ti a'ea rehe. Tape'jiuhui ti: "Ga hohe'i tehe ko ore pyryvamo. Nurā Tupana'ga opohi ga hugwi imombyryva ore ve." Tape'jiuhui ti a'ea. A'ereki judeus'ga nemboypya rehe Tupana'ga omombyry pe me. Ndia'ei nhande: Hakā rehe ko pyry yva rapoa pe, ndia'ei nhande. A'ereki yva rapoa rehe ko pyry hakā pe. Na jitehe judeus'ga nemboypya rehe ko pyry pe me. A'ereki Tupana'ga omombyry pe me pe ganemboypya javijitehero gwaramo. A'ereki ahe ypy gwereko Tupana'ga nhi'iga imombe'gwovo pe me. Tape'ea'javuhui ti a'ero: "Ore rehe Tupana'ga omombyry judeus'ga pe."

¹⁹ Pe'ji po pe ji ve a'ero: "Oliveira nhande tihakāvondo ka'gwyripeva'ea rakā toko ipy'rovo javo. Na jitehe judeus'ga hugwi Tupana'ga pohiri judeus'garūiva'ero toko ga py'rovo javo," pe'ji po pe. "Ore judeus'garūiva'ero orepyry hete ga hohe a'ero," pe'ji tehe po pe ji ve. ²⁰⁻²¹ Ndapekwahavihi. Tupana'ga opohi tuhē ga hugwi ga jikoge'ymame ga rehe. A'ero pejikoga gwaramo ga rehe ga pe mongoi ojiheva'ero. Tapenhimbohetehe reki a'ea rehe. Nhande tihakāvondo oliveira hugwi hakā ite'varuhurame. Na jitehe Tupana'ga pohiri judeus'ga hugwi ojiheve'ga hugwi ga te'varuhurame ga jikoge'ymame ojihe. Opohi ga ga hugwi. A'ero kaitu po ti ga pohiri pe hugwi no pe jikoge'yma'javame ga rehe nehē. Pekihyji ti gapohira hugwi a'ero. Tapejikoge'ymuhūi ti ga rehe a'ero.

²² Pehepia pe Tupana'ga reaporogita. Ga pyry hete. Emo ga ombohahy ga pe ga jikoge'ymame ojihe. Pe me reki ga pyry pe ndekoro gwaramo garemimombyryva rupi jipi. Ahaname po ti ga pohiri pe hugwi nehē no. ²³ Judeus'ga jikoge'ymbigame po ti Tupana'ga ga mongoa'javi ojiheva'ero imombyryva'java ga pe nehē no. A'ereki a'ea nonhimimi Tupana'ga pe.

²⁴ Nahā a'ero. Nhande tihakāvondo ka'gwyripeva'ea hugwi hakā mondovo imbojoapya ojipea rehe oliveira rehe. A'ero ko pyry ka'gwyripeva'ea rakā pe. Judeus'garūiva'ero ko pe ka'gwyripeva'ea rakā ja. Pejikogame Tupana'ga rehe pyry pe me a'ero. Ymya pe ndapejikogi ga rehe judeus'garūiva'ero gwaramo. A'gwamo reki pyry pe me pejikoga gwaramo ga rehe judeus'ga nemboypya javijitehe. A'ero Tupana'ga imombyryvi pe me. Po pe me ga imombyryvi koji'i tehe po ti ga imombyryvi judeus'ga pe nehē ga jikogame ga rehe nehē. A'ereki judeus'ga ko oliveira rakā ja. Po hakāvondogirē oliveira hugwi nhande imon-dopotara'javi akoja imbojopyota oliveira rehe jitehe a'ea ko nonhimimi. A'ereki oliveira rakā tuhē nhande timondoa'ja oliveira rehe. Na jitehe judeus'ga jikogame Tupana'ga rehe po ti nonhimimi tuhē ga pe ga ga mongoa'javame ojiheva'ero imombyryva'javame ga pe nehē.

Tupana'ga omombyry ga pe nhaporemo

²⁵ Nhiirū, tamombe'u mbatara pe me kiro tapekwaha ti javo. Ymya ko nhande ndikwahi nanongara. A'gwamo reki Tupana'ga ikwahavukari nhande ve. Tamombe'u a'ea kiro pe me tape'ea'javyme ti: "Tupana'ga po ti nomombyryva'javi israelitas'ga pe nehē. Nhande ve jate ga omombyry kiro." Tapenhimbohetei a'ea javo tehe nehē. Nahā ti ji imombe'ui pe me a'ero. He'yjuhu ko ga kiro novīa – kiroki ga noangarihu ojikopotare'yma Cristo'ga rehe novīa. Judeus'garūiva'ga ki a'e te ojikojiko Cristo'ga rehe kiro. Ogwyri pe nhaporemo po ti ga ojiko na'ē ga rehe nehē. ²⁶ Nahā po ti israelitas'ga jikojikogi Cristo'ga rehe nehē no. A'ero po ti Tupana'ga ga mongopavi ojiheva'ero nehē. Ikwatijara Tupana'ga mombe'uhava e'i no:

"Nhanembopiro'yhara'ga po ti uhu nehē.

Judeus'ga cidade hugwi Sião hugwi po ti ga ruri nehē," e'i.

"A'ero po ti ga imombori Jacóva'ea rymymino'ga ndekote'varuhua judeus'ga ndekote'varuhua ga hugwi nehē," e'i ikwatijara.

²⁷ Igwete i'ei Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo:

"Imomborame gandekote'varuhua ga hugwi po ti ji rekoji j'ea rupi katu nehē," e'i ikwatijara Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo.

²⁸ Judeus'ga ndogweroviari a'gwamo Tupana'ga remimombe'ua Cristo'ga mombe'ua. Nurā Tupana'ga nhimonha'ngai ga ndehe tambojiko ti judeus'garūiva'ga jijihe a'ero javo. A'ea ko pyry reki pe me a'ero. Emo Tupana'ga oko hete judeus'ga ndehe no. A'ereki ymya ga omo'emo'ē ganemboypya ojive hako. "Pe po ti jireheva'ero nehē," ei ga ahe ve hako. ²⁹ "Opomo'ē ji jijiive. Tamombyry ti ji pe me nehē," ei Tupana'ga hako. O'erame a'ea ga ndogwerojiji gweaporogita. Omo'ē tuhē ga ga ojive a'ero. Omombyry tuhē ga ga pe no. ³⁰ Ymya pe napehendukatui Tupana'ga nhi'iga judeus'garūiva'ero. Emo Tupana'ga

pe porogwety aḡwamo judeus'ga hendukatue'yama ḡwaramo. ³¹ Na jitehe judeus'ga nohendukatui Tupana'ga nhi'iḡa aḡwamo. Emo po ti Tupana'ga ḡa porogwety nehē no pe porogwetyga ḡwaramo. ³² Yvyakotyve'ga ndekote'varuhupava ḡwaramo Tupana'ga nohenduvukari ḡa pe onhi'iḡa taporogwety ti ji ḡa nhaporemō nehē javo.

Timbohete ti Tupana'ga

³³ Tupana'ga pyry hete tuhē imbuhua pyryva'ea nhande ve.

Heaporogita katu hete ga mbatera rehe.

Okwaha pa hete tuhē ga.

Nhande ndikwahavi tuhē Tupana'ga reaporogita.

“Onhimi hete nhande ve,” xa'e nhande jupe.

³⁴ Tupana'ga mombe'uhava e'i no:

“Ndikwahahavi Tupana'ga reaporogita,” e'i.

“Nimoḡitahavi ga

nahanahā po nde rekoī hamo jave'yama ga pe,” e'i.

³⁵ “Nimondohavi ga pe

tokwepy ti ga javo.” e'i ikwatijara.

³⁶ A'ereki Tupana'ga oapo pa mbatera.

Ga gwereko katu pa mbatera no.

Gwerekō ga mbatera

tanhimbohete ti nhirembiapōa nhaporemō javo.

Timbohete ti Tupana'ga avuirama a'ero. Amém.

12

Penhikwava'ē ti Tupana'ga pe pejikokatuavo

¹ Nhiirū, Tupana'ga nhande porogwety hete. Nurā ji hetēi pe me: Nahā po pe ndekoi a'ero hamo. Penhikwava'ē hete ti Tupana'ga pe pejikokatuavo. A'ero po ti ga nhimohēhetei pe ndehe nehē. Nahā po pe Tupana'ga mbohetei gareheva'ero hamo penhikwava'eḡa ga pe pejikokatuavo hamo. ² Tapembopogwei ti ḡa – kiroki ḡa oko Tupana'ga remimbotare'yama rehe. Pe'ji ti Tupana'ga pe: “Ore mboheaporogitapyahue'yami ti,” pe'ji ti ga pe. Pendeporogitapyahurame po ti pe ikwahavi pejikovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. Garemimbotarimova'ea ko nahā: kiroki pyry hete, kiroki a'ea rehe Tupana'ga onhimohē, kiroki ndogwerekoi a'ea hoheva'ea pyryvamo – a'ea ko Tupana'ga remimbotarimova'ea.

³ Tupana'ga omomyry ji ve onhimoirūka. Nurā ji ei pe me nhaporemō: Tapenhimboheteuhui ti. Pe napenani ti pejeaporogita katu pejapyakakatuavo pejihe Tupana'ga pe mbojikoga ḡwaramo ojihe.

⁴ Tamombe'u ti kiro pe me jira'oa tapekwaha ti ojo'java'ea. Jira'oa ko ojipeji. He'yi reki jira'oareheva'ea onhimongyavo jijurua, jireakwara, jipoa no. Ojoatyatyvi reki jira'oareheva'ea ikarakatuhava. Jiapyakwara pyvō ji ahendu. Jijurua pyvō ji nahenduvi. A'ea pyvō ji nhi'iḡi. Jipoa pyvō ji ipyhygi. Jira'oa ojipejiva'ea reki. Emo gwereko paravuhu jira'oareheva'ea. Ojoatyatyvi ikarakatuhava a'ero. ⁵ Na jitehe jira'oareheva'ea'java'ero ko nhande nhimongyi Cristo'gareheva'ero nhandekovo. Emo nhande nhaporemō ko jira'oa'java'ero ojipejiva'ea'java'ero nhande jikoty'aro ḡwaramo Cristo'ga pavēi. A'ero nhande nhaporemō nhande nhomoiruamo. ⁶ Ojoatyatyvi reki nhandekarakatuhava. A'ereki ojoatyviva'ea Tupana'ga ombuhuruka nhande ve nhandekarakatuhava ga imomyryvamo nhande ve.

Po Tupana'ga nhande mbokarakatuuka imombe'gwovouka onhi'iḡa, timombe'u hete po ti nhande hamo ga nhande mbojikogame ojihe hamo. ⁷ Po Tupana'ga nhande mbokarakatuuka ojiheve'ga pokogauka, tipoko po ti nhande ḡa a'ero hamo. Po Tupana'ga nhande mbokarakatuuka ḡa mbo'eavouka, timbo'e po ti nhande ḡa Tupana'ga mombe'ua rehe a'ero hamo. ⁸ Po Tupana'ga nhande mbokarakatuuka ḡa mbohoryvuka, timbohory po ti nhande ḡa a'ero hamo. Po Tupana'ga nhande mbokarakatuuka imoma'eamo mbatera ojipe'ga pe, tima'eḡatu po ti nhande ḡa pe a'ero hamo tipoko ti ḡa javo. Po Tupana'ga nhande mbokarakatuuka nhande mongovouka ḡanduvihavamo, timondomondo katu po ti nhande ḡa a'ero hamo. Po Tupana'ga nhande mbokarakatuuka ḡa porogwetygauka, tiporogwety po ti nhande ḡa nhanderoryryvamo a'ero hamo.

⁹ Pe'ara tehe rūi toarō ḡa. Pearō hete tuhē ti ḡa. Tapekoi ti aherekote'varuhua rehe. Ahepyryva rehe ti peko. ¹⁰ Penhoarōarō hete ti a'ero. A'ereki pe penhomoirūirū Cristo'gareheva'ero ḡwaramo. Penhimbohete ti nde ko ji hohe javo ojojupe. ¹¹ Pejirokwa ti mbatera rehe pejivevugwee'yama. Penhimbatepota ti pepy'a pe. A'ereki nhandepojykaharete'ga remimbotarimova'ea rehe pe peko. ¹² Peho po ti pe pejikovo Tupana'ga pyri avuirama nehē. A'ea mboha'uva ḡwaramo ti pejoryjory. Penhimomirana ti ḡa

imbohahyrame pe me. Penhi'ige'yumi ti Tupana'ga pe. ¹³ Pema'ema'ē ti penhimbatera Cristo'gareheve'ga pe ga herekoe'yame. Cristo'gareheve'ga ndugandurame pejiptyeri pe pembuhuruka ti ga penghonga pe jipi ga nderekokatuaovo.

¹⁴ Pearōe'yve'ga imbohahyrame pe me penhi'i ti Tupana'ga pe tomomyry ti ga ga pe javo. Na tuhē ti pemomyryvuka ga pe ga imbohahyrame pe me. Tape'ehui ti Tupana'ga pe tombote'varuhu ti ga ga pe javo. Tape'ehui ti a'ea ga pe ga ndehe. ¹⁵ Ojipe'ga ndoryndoryvame ti pejoryjory ga pavēi. Ga jehe'orame ti ga pavēi pejehe'o no. ¹⁶ Peko ti pejogwehegwehe. Pejihe jate rūi ti peko. Okoteheve'ga ndehe ti peko ga pokoga. Tape'ehui ti: "Akwaha pa ji mbatera." A'ea ti tape'ehui pejive.

¹⁷ Ojipe'ga imbote'varuhurame pe me tapembote'varuhui ti ga pe pejiptye'yama ga rehe. Ojipe'ga epavame: "Nahanahā aherekokatua", nahā ti peko katu a'ero. ¹⁸ Pejirokwa hete ti ojipe'ga nderekokatupava. ¹⁹ Nhiirū, tapejiptye'ga ti ojipe'ga ndehe. Na ti Tupana'ga pe ndepygi ga ndehe nehē imbohahyavo ga pe nehē. A'ereki ikwatijara e'i Tupana'ga nhi'iga mombegwovo.

"Jihi po ti ga ndepy ga ndehe nehē

– kiroki ga ombohahy ojipe'ga pe," ei ga.

"Jihi po ti ambohahyuka ga pe a'ero nehē," ei nhandepojkaharete'ga, ei ikwatijara.

²⁰ Nahā ti peko a'ero ikwatijara hendukatuavo. A'ereki ikwatijara e'i:

"Po ty'ara pearōe'yve'ga jukai

pemondo ti mbatera ga pe to'u ti ga javo.

Po ga ygweiramo

pemondo ti yhya ga pe toy'u ga.

Pe ga nderekokaturame

po ti ga ndipoyjayjari okote'varuhagwera rehe nehē," e'i ikwatijara hako.

²¹ Ga ndekote'varuhurame pe me tapekote'varuhui ti ga pe pejiptye'yama ga ndehe. Peko katu ti ga pe a'ero gandekote'varuhua hugwi ga mbopohiruka.

13

Pehendu katu ti penduvihava'ga

¹ Pe me nhaporemō ji ei: Pehendu katu ti penduvihava'ga. A'ereki Tupana'ga omongo ga penduvihavamo. Po Tupana'ga nomongoi nhandervihava'ga nhande ve, a'ero po nianderuvihavi a'ero hamo. ² Penduvihava'ga nendukatue'yame pe napehendukatui Tupana'ga nhi'iga a'ero. A'ereki gaha omongo ga penduvihavamo. Penduvihava'ga nendukatue'yame po ti pe ikwahavi hahya nehē. ³ Pe ndekokaturame pe ndapekyhyji penduvihava'ga hugwi. Emo pe ndekote'varuhurame pe pekyhyji ga hugwi a'ero. Peki-hyjiptare'yame penduvihava'ga hugwi peko katu tuhē ti. A'ero po ti ga pe mbohetei nehē. ⁴ A'ereki Tupana'ga omongo ga pe pokogauka. Emo pe ndekote'varuhurame pekyhyji ti ga hugwi a'ero. A'ereki ga okwaha imbohahyavo ahe ve. A'ereki Tupana'ga omongo ga tombohahy ti ga okote'varuhuve'ga pe javo. ⁵ Nurā ti pehendu katu penduvihava'ga a'ero tombohahyukaryme ti Tupana'ga nhande ve javo. Pe pekwaha pejiptyteri pe no. "Po ahe gwendu katu ga hamo," pe'e tuhē pe pejiptyteri pe. Nurā ti pehendu katu penduvihava'ga.

⁶ Na jitehe po pe imondoi itambere'ia ga pe hamo ga imono'ogukarame. A'ereki Tupana'ga ga mondouka pe pyri ga mboporavykyavo tohepia katu ti ga ga javo. ⁷ Nurā ti pemondo katu itambere'ia ga pe ga imono'ogukarame. Pemondo ti pejeaporoigita imohina penduvihava'ga ndehe.

Pejogwereco katu ti

⁸ Nahā po pe peko hamo: Pemondo pa ti ikwepykava ojipe'ga pe te'iyme ti ga pe me a'ero: "Napembuhurihu pe ore ve." Nahā po pe peko hamo no: Peko katu hete ti pejogwehe pejogwerekokatuaovo avuirama. Kiroki ga oko ojipe'ga ndehe – ga ko gwendu katu Moisés'va'ea remimbo'eagwera. ⁹ A'ereki aheremimbo'eagwera e'i:

"Taperekoi ti ojipe'ga nembireko'ga.

Tapejukai ti ojipe'ga," e'i.

"Tapemimuhūi ti ojipe'ga mbatera.

Tapepotarahivuhui ti ojipe'ga mbatera," e'i aheremimbo'eagwera.

Aheremimbo'eagwera nhaporemō reki e'i:

"Erenhiarō hete nde.

Na jitehe ti earō hete ejikotyve'ga," e'i aheremimbo'eagwera ikwatijara.

¹⁰ A'ereki ga ndehe nhande rekorame nhande nimbote'varuhui ga pe. Nahā reki nhande hendukatupavi aheremimbo'eagwera a'ero nhande rekorame ga ndehe.

¹¹ Pejirokwa ti a'ea rehe Jesus Cristo'ga jivyhava imboha'uva gwaramo. A'ereki agwamo ira'agwe hi gajivyhava. Ymya nhandejikogypyrame Cristo'ga rehe nhande ei: "Kotihĩ po ti Jesus'ga jivyri nehẽ." Agwamo kaitu ira'agwe gajivyhava. Pejirokwa tuhẽ ti a'ero. Ojivyrame po ti ga nhande rerohoi yvagi pe nehẽ.

¹² Tamombe'u ti ojo'java'ea pe me a'ero. Ypytunahiva ko ite'varuhu nhande ve. Ypytuna javijitehe agwamova'ea ko ite'varuhu. Ko'ema reki ikatu nhande ve. Ko'ema javijitehe po ti ikaturamo aerẽva'ea nehẽ. Cristo'ga jivyriřẽ po ti ikatuheteramo nehẽ. Momina gwerĩ kiro agwamova'ea ypytuna'java'ea nhande hugwi. Nurã ti zako te'varuhu pi a'ero. Ko'egwerĩa ja ko Cristo'ga ojivy gwerĩ. Nurã ti zako katu ga'java'ero. ¹³ Kojahua rupi ahe oko katu tohepia ti ga jirekokatua javo. Kojahuarupive'ga javijitehe ti zako katu no. Tape'upe'ui ti ahemboheagwryryva'ea kağwitiga pejeagwryryve'ymamo. Taperekoi ti ojipe'ga nembireko'ga. Peakwaha ti. Tapejogwayvaruhui ti. Tapenhimyrõi ti ojipe'ga ndehe. ¹⁴ Penhimongo ti Jesus Cristo'ga ja ga pavẽi pejikovo. Tapembopogwei ti pejeaporoğitate'varuhua rehe penhimimbotarimova'ea rehe.

14

Tapete'varuhui ti penhiirũ'ga pe

¹ Kiroki ga ndokwahakatui ve Cristo'ga nhi'iga ojikogame ga rehe – peko ti ga ndehe ga mbuhuruka pejipyteri pe. Emo tapenhĩ'igayvari ti ga. ² A'ereki jara'ga e'i: "Pyry Tupana'ga pe ahe i'upavame mbatera." Jara'ga ki a'e te – kiroki ga ndokwahakatui ve Cristo'ga nhi'iga – gahã e'i: "Ndapyryvi Tupana'ga pe ahe i'uuhui mbiara." ³ Kiroki ga o'u pa mbatera – togwerekomemuayme ti ga jara'ga ga mbiara ue'ymame. Mbiara ue'ỹve'ga na jitehe te'uhuyume ti jara'ga pe pe'u paravuhu pe mbatera javo. A'ereki Tupana'ga e'i mbatera upave'ga pe: "Ga ko jireheve'ga." ⁴ Tape'ei ti ga pe: "Peko te'varuhu pe." A'ereki ga pendeheve'ga rui. Ganduvihava'ga po ti e'i ga pe. Ga ndekokaturame po ti ga ei pepyry pe javo. Ga ndekote'varuhurame po ti ga ei peko te'varuhu pe javo. Tupana'ga po ti e'i tuhẽ ojijheve'ga pe: "Peko katu pe." A'ereki nhandepojykaharete'ga ga mongo katu ga nderekovo.

⁵ Jara'ga e'i: "Kiroğwe ko dia huvihavuhua ojipea hohe," ei ga. Jara'ga ki a'e te e'i: "Na rui. Ndojoavyavi a," ei ga. Nahã ji ei pe me a'ero. Pehe po pekwha hete pejiyvyteri pe hamo. ⁶ Kiroki ga e'i diaruvihavuhua pe – ga e'i: "A'ea rupi timbohete Tupana'ga." Kiroki ga o'u mbiara jipi – ga o'u timbohete ti Tupana'ga javo no. A'ereki ga e'i Tupana'ga pe: "Ndepyry hete nde imbuhuruka mbiara ore ve." Kiroki ga ndo'ui mbiara – ga ndo'ui a'ea timbohete Tupana'ga javo. Ojipea i'urame ga ei Tupana'ga pe a'ero: "Ndepyry hete nde imbuhuruka ore ve." ⁷ Nhanemanoe'ymame nhande ndia'e'i: Xako ti nhande nhaneremimbotarimova'ea rehe. Nhanemanorame na jitehe nhande ndia'e'i a'ea. ⁸ Nhanemanoe'ymame nhande ei: Xako ti nhandepojykaharete'ga remimbotarimova'ea rehe. Nhanemanorame a'ea jitehe nhande ei. Nhande ko nhandepojykaharete'gareheva'ea a'ero nhanemanoe'ymame nhanemanorame no. ⁹ A'ereki Cristo'ga okwera omanoa hugwi tako ti ji ga'pojykaharetero javo omanoe'ỹve'ga pojykaharetero omanove'ga pojykaharetero no.

¹⁰ Oro pe mbiara ue'ỹva'ero, maraname pe euhui penhirũ'ga pe Tupana'gareheve'ga pe peko te'varuhu pe javo? Oro pe no mbatera upava'ero, maraname pe penhiirũ'ga nderekomemui naerũ? A'ereki Tupana'ga jate okwaha javo a'ea pe. Nhande ve nhaporemo po ti ga e'ie'i nhandeaporoğita pe nehẽ. ¹¹ A'ereki ikwatijara e'i: "Tupana'ga e'i:

'Ga nağanani po ti ji mbohetei nehẽ

ndepyry hete nde javo.

E'i pa po ti ga ji ve nehẽ

nde ko Tupanetero javo ji ve nehẽ,' ei ga.

'A'iti tuhẽ, a'e ji pe me,' ei Tupana'ga,' ei ikwatijara.

¹² Nhande nhaporemo po ti imombe'ui nhandeaporoğita Tupana'ga pe a'ero nehẽ.

Tapembote'varuhui penhiirũ'ga

¹³ Tape'jia'javuhui ti ojoheupepe peko te'varuhu pe javo. Nahã po pe'ji hamo: "Xakote'varuhuyume ti timbote'varuhuyume nhaneirũ'ga nehẽ," pe'ji po pe hamo. ¹⁴ Mbatera nhaporemo pyry reki. Pyry nhande i'ui mbiara a'ero. A'ea tuhẽ Jesus'ga okwahavuka hete ji ve okovo ji pavẽi. Po ojipe'ga japyakai mbiara rehe ite'varuhu ahe i'ui javo novĩa, a'ero po ga pe ite'varuhu tuhẽ ga i'urame. ¹⁵ Po ti ga hepiagi pe i'urame gwia, a'ero po ti ga'py'a rekotehei pe ndehe nehẽ. Po ti pe ga'py'a mongotehei i'gwovo gwaramo, a'ero po ti pe ndaperekokatui ga okoe'yma ga ndehe. Tapembote'varuhui ti nanongara'ga a'ero mbiara gwove'ỹ ga pyri. A'ereki Cristo'ga omano ga ndepyga. ¹⁶ Pe'ji

po pe pejohupe: “Nahanahā xako. A'ereki a'ea ko pyry nhande ve,” pe'ji po pe novia. Emo ojipe'ga erame ite'varuhu nanongara pe, a'ea rehe ti tapekoi a'ero te'ite'varuhuyime ti ga javo. ¹⁷ Tupana'gareheva'ero nhande ndia'ei: “Gwiḡwia ti ti'uyme. Gwia ti ti'u.” Ndia'ei ko nhande nanongara pe. “Xako katu ti. Xajogwereco katu ti no,” xa'e nhande. “Tianderoryrory ti. A'ereki Tupana'ga ra'uva nhande mbohory jipi,” xa'e nhande. ¹⁸ Nahā nhande rekorame Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe Tupana'ga nhimohemi nhande rehe. Ojipe'ga e'i nhande ve no: “Peypyry hete pe pejikokatuavo.”

¹⁹ Nurā ti xajirokwa nhandejogwerekokatuavo nhandehombojikhoheteavo Cristo'ga rehe nehē. ²⁰ Pyry nhande i'upavi mbatera novia. Emo ite'varuhu nhande mbatera ui ga pyri – kiroki ga e'i: “Ite'varuhu ahe i'urame ḡwihā.” I'urame po nhande ga mbote'varuhui a'ero. Tapembote'varuhui ti nanongara'ga Tupana'gareheve'ga a'ero ḡwia ue'yma ga pyri. ²¹ Kiro pyry nhande ndi'ui mbiara nanongara'ga pyri a'ero. Pyry nhande ndi'ui vinho ga pyri ga erame ite'varuhu jupe. Ojipea pe ga erame ite'varuhu jupe no pyry nhande pohiri jugwi nhande rekorame ga pyri timbote'varuhuyime ti nhaneirū'ga javo.

²² Penembiroviara ti tapemombe'uuhui ojipe'ga pe a'ero. Pekwaha ti a'ea Tupana'ga pavēi jate. Pe'ji po pe: “Pyry po ti ji reko nahanahā nehē,” pe'ji po pe. Nahā pejikorame po pe ndoryvamo a'ero peji'ee'ymame pejiyvutyeri pe nehē: “Ndapyryvi reki nahā ji rekorame.” ²³ Po ga e'i: “Mara'ngu po pyryvamo ji mbiara i'ui?” Nanongara'ga i'urame Tupana'ga e'i ite'varuhu ga pe. A'ereki ga nde'i: “Ajiko ji Jesus'ga rehe. Nurā ko pyry ji i'ui.” A'ea ga nde'i. Oko te'varuhu reki ga a'ero o'ee'ymame: “Pyry ji reko nahā Cristo'gareheva'ero.”

15

Timbohory ti ojipe'ga

¹ Nhandejikokaturame Cristo'ga rehe tipoko po nhande jara'ga hamo – kiroki ga ndok-wahakatui ve ojikoga Cristo'ga rehe. Xakoyime ti nhande nhandereimimbotarimova'ea rehe jate nhandehimbohoryva. ² Nhaneirū'ga po nhande ga mbohory hamo tapryti ti ga pe javo. A'ero po ti ga jikokatui Cristo'ga rehe nehē no. ³ A'ereki Cristo'ga vehevi nonhimbohoryvi no. Ikwatijara omombe'u Cristo'ga ga nhi'igame Tupana'ga pe. “'Ga ete'varuhurame nde ve gandekote'varuhua ji kwai,' ei ga,” e'i ikwatijara. ⁴ Tupana'ga okwatijarukaruka ahe ve hako penembikwatijara nhaporemo ti tombo'embo'e aerēve'ga javo hako. Aherembikwatijara nhande mbo'embo'e a'ero nhande monhimomiranama. A'ea nhande mbo'e nhande mbohoryva no. A'ero nhande ei: A'iti tuhē po ti pyryvamo nhande ve nehē.

⁵ Tupana'ga tuhē nhande monhimomirana jipi. Gaha nhande mbohory no. Tombojo'jajo'ja ti ga pendeaporoḡita a'ero pe mbojogwerekokatuavo Jesus Cristo'ga rupi pe horame. ⁶ Pejikoty'aro ḡwaramo po ti pe Tupana'ga mbohetei a'ero nehē nhandepojkaharete'ga ruva'ga Jesus Cristo'ga ruva'ga.

Judeus'garūive'ga ombohete Tupana'ga

⁷ Peko hete ti ojogwehe. A'ereki Cristo'ga oko hete pe ndehe. Pe ndekorame ojogwehe po ti ojipe'ga ei nehē: “Tupana'ga ko pyry hete. A'ereki gareheve'ga oko hete ojogwehe,” e po ti ga Tupana'ga mboheteavo nehē. ⁸ Kiro ji ei pe me: Cristo'ga uhu vyva koty imombyryva judeus'ga pe raikwehe. A'ereki Tupana'ga e'i judeus'ga namonhava'ea pe hako: “Tamondo ti Cristo'ga pe pyri tomombyry ti ga pe me javo,” ei Tupana'ga hako. Nurā Cristo'ga ruri a'ero tanhi'ipo'ru ti Tupana'ga javo. Igwete ga ei: “A'ero po ti ga ei nehē: ‘Tupana'ga nopiriani ḡwembi'ea jipi,’ e po ti ga nehē,” ei Cristo'ga raikwehe. ⁹ Cristo'ga uhu imombyryva judeus'ga pe judeus'garūive'ga ti tombohete Tupana'ga javo no. “Tombohete ti ga ga oporogwetyga rehe,” ei ga. Aherembikwatijara e'i no. A'ereki omombe'u Cristo'ga nhi'iga Tupana'ga pe hako.

“Judeus'garūive'ga pyteri pe po ti ji ei nehē ndepyry hete nde javo.

Orombohete po ti ji nhinhimby'yita nde ve nehē,” e'i ikwatijara Cristo'ga nhi'iga mombe'gwovo hako.

¹⁰ Ojipeva'ea rembikwatijara e'i no:

“Judeus'garūiva'ero ti pejoryjory Tupana'ga remimo'ēhara'ga pavēi judeus'ga pavēi,” e'i aherembikwatijara.

¹¹ Ojipeva'ea rembikwatijara e'i no:

“Judeus'garūiva'ero ti pembohete nhandepojkaharete'ga. Ojipendyhyga'ga nhaporemo ti tombohete ga,” e'i aherembikwatijara.

¹² Isaíasva'ea okwatija Cristo'ga mombe'ujipeavo no hako.

“Jesséva'ea rymymino'ga po ti ojihu vvyakotyva'ero nehē.

Judeus'garũive'ga nduvihavamo po ti ga rekoĩ nehẽ.

'Gaha po ti nhande reroho yvagi pe nehẽ,' e po ti judeus'garũive'ga nehẽ," ei ahe ikwatijira hako.

¹³ Tupana'ga pe mbo'e penderoahoagwama rehe no. Ga po ti tapembohory hete inogatuavovo pepy'a nehẽ. A'ereki pe pejiko ga rehe. Igwaigwavete po ti Tupana'ga ra'uva pe mbo'embo'eĩ. A'ero po ti pe ei nehẽ: "Uhu tuhẽ po ti ga nhande rerogwovo yvagi pe nehẽ," pe'e po ti pe nehẽ.

Paulova'ea poravykyagwera judeus'garũiva'ea pe

¹⁴ Nhiirũ, jiri ko opokwaha hete. Pepyry hete pe. Pekwaha hete pe mbatera no. Penhomogita kwaha pe no. ¹⁵ Emo ji akwatijaruka pe me tapekwahava'ja ti mbatera javo. Namombe'unhimimi ji imondovouka pe me a'ero. A'ereki Tupana'ga omombyry ji ve. ¹⁶ Ga ji mboporavyky Jesus Cristo'ga pe judeus'garũive'ga pokoguka ji ve. Ikwava'ehara'ga omombe'umbe'u Tupana'ga nhi'iga judeus'ga pe. Na jitehe ji imombe'umbe'ui kiro Tupana'ga remimombe'upyryva judeus'garũive'ga pe Cristo'ga mombe'gwovo. Amombe'u ji ga pe takwava'ẽ ti ji ga Tupana'ga pe javo. Ga ndehe po ti Tupana'ga nhimohẽhetei nehẽ Tupana'ga ra'uva ga momyryvame nehẽ.

¹⁷ Jesus Cristo'ga okovo gwaramo ji pavẽi jiroryryry hete ji jiporavykyrame Tupana'ga pe. ¹⁸ Amombe'u po ti ji pe me jiporavykyagwera. Emo Cristo'ga remimboporavykyagwera jate po ti ji imombe'ui pe me nehẽ. A'ea ji namombe'unhimimi. A'ereki Cristo'ga ji poko hete ji mboporavykyavo Tupana'ga pe. A'ero ji imombe'ui Tupana'ga nhi'iga judeus'garũive'ga pe tohendu katu ti ga javo. Amombe'umbe'u ji ga pe. Ako katu ji gapyteri pe no. ¹⁹ Tupana'ga ra'uva ombuhu opopoakara ji ve. A'ero ji hepiukari ga pe ahemomhimomby'aheteva'ea. Nurã ga hendukatui Tupana'ga nhi'iga. Amombe'umbe'u ji Tupana'ga remimombe'ua ga pe a'ero Cristo'ga mombe'gwovo. Jerusalẽm me na'ẽ ji ga mombe'ui ga pe. Pea hugwi ji hoi a'ero pea rupi. Ambojoapiapi ji jigwovo cidades pe ga mombe'gwovo ga pe. Aerẽ ji hoi Iliriapeve'ga gwyri pe no. ²⁰ A'ereki ji ajirokwa Cristo'ga mombe'gwovo ga pe pevo – perope ga nohenduvi ve Cristo'ga mombe'ua. Jiri ndahoi Cristo'ga mombe'gwovo ga pyri – perope ojipe'ga omombe'ui jipe Cristo'ga ga pe. Nanongara'ga ji nambo'eĩ jipi. ²¹ Ikwatijara e'i no: "Ojipe'ga nomombe'ui ve ga ga pe.

Emo po ti ga okwaha tuhẽ ga nehẽ.

Kiroki ga nohenduvi ve

– okwaha po ti ga ga nehẽ," e'i ikwatijara.

Paulova'ea oho pota Romapeva'ea pyri

²² Ymyagwera jate ji hopotarahivamo pe pyri novia. Emo ji ahoaho ojipe'ga pyri. A'ero tehe ji ndahoi ve pe pyri. ²³⁻²⁴ Agwamo reki ji amombe'u pa Cristo'ga avove'ga pe. A'ero po ti ji hoi Espanhapeve'ga gwyri pe. Ji kwavame po ti ji pytai pe ndepiaga nehẽ. A'ereki ymyahũ ji porepiapotaramo pe ndehe. Apytaahi'vi po ti ji pe pyri nehẽ jiroryryryvamo pe ndehe nehẽ. A'ero po ti pe ji pokogi nehẽ ji mondovouka pea rupi nehẽ.

²⁵ Kirogwe po ti ji hoi na'ẽ Jerusalẽm me tapoko ti Cristo'gareheve'ga pevo. ²⁶ A'ereki ga pe Macedõniapeve'ga gwyripeve'ga Cristo'gareheve'ga omono'ono'õ itambere'ia. Na jitehe Grãciapeve'ga gwyripeve'ga omono'ono'õ itambere'ia ga pe. "Timondouka ti itambere'ia Jerusalẽm me Cristo'gareheve'ga pe imbatere'yve'ga pe," ei ga ojohupe. Ganemimbuhura po ti ji herohoi kiro heja ga pe a'ero nehẽ. ²⁷ Gwemimbotarimo tehe ga omondouka imombyryva Jerusalẽmmeve'ga pe judeus'ga pe. "Timondouka po nhande mbatera ga pe hamo," ei ga raikwehe. A'iti tuhẽ. A'ereki judeus'ga ojikwe omombyry ga pe judeus'garũive'ga pe Cristo'ga mombe'gwovo ga pe. Igwete ga jikogi Cristo'ga rehe raikwehe Macedõniapeve'ga Grãciapeve'ga no. Kiro pyryvamo ga imondoukari ombatera judeus'ga pe ikwepyga a'ero. A'ereki judeus'ga pyryvipe ga pe Cristo'ga mombe'gwovo ga pe. ²⁸ Kiro po ti ji herohoi ganemimbuhura itambere'ia heja Jerusalẽmmeve'ga pe a'ero nehẽ. Hejapavame po ti ji hona'ẽi pe pyri pe ndepiaga nehẽ jihorame Espanhapeve'ga gwyri pe nehẽ. ²⁹ Cristo'ga omombyry hete ji ve. Ji horame pe pyri po ti ga imombyryhetei pe me nehẽ no. A'ea ji akwaha hete.

³⁰ Nhiirũ, xajiko nhande nhandepojykaharete'ga rehe Jesus Cristo'ga rehe. Nhandejopy'a ja nhande no. A'ereki Tupana'ga ra'uva nhande mongoi nhandejopy'a ja. Nurã ji ehetei pe me a'ero: Ji ja ti penhi'ĩ hete Tupana'ga pe ji repyga. ³¹ Nahã ti pe'ji ga pe: "Api, ea'ngu ti Paulo'ga ga horame Judãapeve'ga gwyri pe tojukayme ti ga ga pevo. A'ereki ga ndojikogi Cristo'ga rehe," pe'ji ti ga pe. "Kiro po ti Paulo'ga herohoi judeus'garũive'ga itambere'ia Cristo'gareheve'ga pe judeus'ga pe Jerusalẽm me nehẽ. Ga herohorame ga pe embohoryory ti ga judeus'garũive'ga itambere'ia rehe topyhy ti ga Paulo'ga hugwi javoji," pe'ji ti Tupana'ga pe ji repyga, a'e hete ji pe me. ³² A'ero po ti ji roryryheteramo ji horame pe

pyri nehē Tupana'ga ji mondoukarampe pe pyri nehē. A'ero po ti pe ji mbohoryhetei nehē no. ³³Tupana'ga onogatue'yimi nhandepya. Tapendereko katu pa ti ga a'ero nehē. Na tuhē.

16

Paulova'ea omondouka onhi'iga gwembikwahava'ea pe

¹ Tamombe'u ti pe me Febehēa nhaneirūhēa. Hēa ko Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga pokoharamo oko cidade de Cenchréia pe. Pyry hete ko hēa. ² Hēa rurame pe pyri pembuhu ti hēa penhonga pe pejikokatua'vo hēa pe. A'ereki hēa ojiko hete nhandepojykaharete'ga rehe. Nanongara'ga po nhande timbuhuruka tuhē nhande pyri hamo nhande Cristo'gareheva'ero gwaramo hamo. Hēa herekoe'ymame mbatera pemondomondo ti hēa pe a'ero. A'ereki hēa jitehe opokopoko jara'ga jipi. Hēa ji poko ikwehe no. Nurā ti pepoko hēa imondovo hēa pe mbatera nehē.

³ Tamondouka ji nhinhi'iga Priscilahēa pe hēarembireko'ga pe no Áquila'ga pe. Ga oporavyky ji pavēi Jesus Cristo'ga mombe'gwovo ikwehe. ⁴ Ji repyga ga omano gwerevi onhia'ngue'yima ikwehe tomanoyime ti Paulo'ga javo ikwehe. A'e ji ga pe kiro: “Pepyry hete pe.” Judeus'garūive'ga na jitehe e'i – kiroki ga onhimono'ō jipi Cristo'gareheva'ero. Ga nhaporemō e'i Áquila'ga pe: “Pepyry hete pe Paulo'ga a'nguavo.”

⁵ Tamondouka ji nhinhi'iga ga pe no – kiroki ga onhimono'ō Cristo'gareheva'ero Áquila'ga nonga pe.

Tamondouka ti nhinhi'iga Epēneto'ga pe no. Jipy'a ja hete ga. Ga na'ē ko ojiko Cristo'ga rehe Ásiapeve'ga gwryi pe ikwehe.

⁶ Tamondouka ji nhinhi'iga Mariahēa pe. Hēa oporavyky hete pe pokoga raikwehe.

⁷ Tamondouka ji nhinhi'iga Andrōnico'ga pe Juniashēa pe no. Ga ko jire'yja'ga judeus'ga. Orojogwerekō ore cadeia pype ikwehe. Jijikoga renonde ga jikogi Cristo'ga rehe. Ga ko ojipe'ga hohe Cristo'ga moirūhara'ga pyteri pe.

⁸ Tamondouka ji nhinhi'iga Ampliāto'ga pe no. Jipy'a ja hete ga Cristo'gareheva'ero.

⁹ Tamondouka ji nhinhi'iga Urbano'ga pe no. Nhande ja ga poravykyi tamombe'u ti Cristo'ga ga pe javo. Estáquis'ga pe ji imondoukari nhinhi'iga no. Jipy'a ja hete ga.

¹⁰ Tamondouka ji nhinhi'iga Apeles'ga pe no. Onhimomirana ga hahya pe opohire'yima Cristo'ga hugwi.

Tamondouka ji nhinhi'iga Aristóbulo'ga rongapypeve'ga pe no.

¹¹ Tamondouka ji nhinhi'iga Herodiāo'ga pe. Jire'yja'ga ko ga judeu'ga.

Tamondouka ji nhinhi'iga Narciso'ga rongapypeve'ga pe no – kiroki ga ojiko Cristo'ga rehe.

¹² Tamondouka ji nhinhi'iga Trifenhēa pe no Trifosahēa pe no. Ga oporavykyi hete nhandepojykaharete'ga pe.

Tamondouka ji nhinhi'iga Pérsidēhēa pe. Jipy'a ja hete hēa. Hēa oporavykyi hete tuhē nhandepojykaharete'ga pe no.

¹³ Tamondouka ji nhinhi'iga Rufo'ga pe. Ojipe'ga hohe ko ga pyry hete Cristo'gareheva'ero. Gayhēa pe ji imondoukari nhinhi'iga no. Jihya ja ko hēa ji rerekokaturo gwaramo.

¹⁴ Tamondouka ji nhinhi'iga Asíncrito'ga pe no Flegonte'ga pe no Hermes'ga pe Pátrobas'ga pe Hermas'ga pe gapyrive'ga pe no nhaneirū'ga.

¹⁵ Tamondouka ji nhinhi'iga Filólogo'ga pe no Nereu'ga pe garendyrahēa pe no Olimpas'ga pe no gapyrive'ga pe nhaporemō no Cristo'gareheve'ga.

¹⁶ Penho'anhuvanhuvā ti penhoiruamo. Ojipendyhyga'ga nhaporemō – kiroki ga onhimono'ō jipi Cristo'gareheva'ero – ga omondouka onhi'iga pe me.

Mbapavamo Paulova'ea omogita ahe

¹⁷ Nhiirū, kiro ji eheti pe me. Pehepia ti ga pejipe'avo ga hugwi – kiroki ga ga mbogjogwayvayvaruka. “Pembo'eagwera ndapyryvi,” ei ga. “Ore po ti pe mbo'e nehē,” ei ga. Ganhi'iga rendukaturame po ahe ndojikokatua'javi Cristo'ga rehe a'ero. Pejipe'a ti ga hugwi, a'e ji. ¹⁸ Nanongara'ga ndokoi nhandepojykaharete'ga remimbotarimova'ea rehe Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe. Gwemimbotaruhua rehe ga ndekoi. Onhi'igatu tehe ga ojipe'ga mboheteteheavo ga moandyandyita – kiroki ga nonhimombaragwahavi gandekote'varuhuva'ea rehe. ¹⁹ Pehe reki pehendū katu Cristo'ga mombe'ua. Ojipe'ga nhaporemō okwaha penemiendukatua. Nurā ji roryroryvamo pe ndehe. A'e ji pe me a'ero: Peko katu kwaha ti, a'e ji. Tapekote'varuhukwahavi ti, a'e ji pe me no.

²⁰ Tupana'ga onogatue'yimi nhandepya. Ga po ti kotihī omombi pe hugwi Satanás'ga popoakara anha'ga ruvihavuhu'ga popoakara nehē. Pe po ti Satanás'ga hoheramo a'ero nehē.

Nhandepojykaharete'ga Jesus Cristo'ga ti tomombry pe me.

²¹ Timóteo'ga – ga oporavyky ji pavēi – ga omondouka onhi'iga pe me. Na jitehe Lúcio'ga omondouka onhi'iga Jasão'ga pavēi Sosípatro'ga pavēi. Jire'yja'ga ko ga judeus'ga.

²²⁻²⁴ Gaio'ga omondouka onhi'iga pe me no. Garonga pype ji ruvi kiro. Garonga pype jitehe Cristo'gareheve'ga onhimono'ono'õ jipi. Erasto'ga omondouka onhi'iga pe me no. Gaha gwereko katu itambere'ia cidadepeve'ga nduvihava'ga pe. Quarto'ga nhaneirũ'ga omondouka onhi'iga pe me no.

Ji ko Tércioramo. Jihi akwatija koha Paulo'ga repyga. Cristo'gareheva'ero ji amondouka nhinhi'iga pe me no.

Paulova'ea ombohete Tupana'ga

²⁵ Timbohete ti Tupana'ga. Gaha pe mbojiko hete Cristo'ga rehe. A'ea pe ko ji ei jipi ji imombe'urame Tupana'ga remimombe'upyryva Cristo'ga mombe'gwovo ga pe. A'ea Tupana'ga okwahavuka yvyakotyve'ga pe aḡwamo. Ymyagwera jate ga ndokwahavukari a'ea ahe ve. A'ero onhimi ahe ve. ²⁶ Aḡwamo ki a'e te ikwatijara okwahavuka pa nhande ve – kiroki ikwatijara Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea okwatija hako. A'reki aḡwamo Tupana'ga okoe'ymive'ga e'i: “Akwahavuka ji kiro ojipendyhyga'ga pe nhaporemo tojiko pa ti ga Cristo'ga rehe ga rendukatuavo,” ei Tupana'ga.

²⁷ Tupana'ga jate okwaha hete. Gaha jate ko Tupanetero. Timbohete ti ga avuirama a'ero. A'reki Jesus Cristo'ga omboheteuka ga nhande ve. Na tuhẽ. Amém.

PAULOVA'EA OMOMBE'UYPY CORINTOPEVA'EA PE Primeira Carta de Paulo aos Coríntios

¹ Jihi ko Pauloramo. Sóstenes'ga oko ji pavēi no. Nhaneirūramo ko ga reki Cristo'gareheva'ero okovo gwaramo. Kiro ji ikwatijari nhinhi'iga imondovouka pe me. Tupana'ga gwemimbotarimo Jesus Cristo'ga moirūkari ji ve ikwehe. “Eho ti Jesus Cristo'ga mombe'gwombe'gwovo ojipe'ga pe ga repyga,” ei Tupana'ga ji ve ikwehe.

² Kiro ji ikwatijari imondovouka nhinhi'iga pe me a'ero – perope peju cidade de Corinto pe pejjiatykavo Tupana'ga mboheteavo. Pe ko Tupana'gareheva'ero. A'ereki Tupana'ga pe mo'emo'ē ojive. “Jireheva'ero ko pe ndekoi pejikoty'a Jesus Cristo'ga rehe,” ei Tupana'ga pe me. Ojipe'ga gwyripeve'ga pe nhaporemo ga ei no – kiroki ga Jesus Cristo'ga mbohete jipi. Ga ko nhandepojkaharete'ga gāpojkaharete'ga no.

³ Tupana'ga ti tomomyry pe me nhanderuvete'ga Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojkaharete'ga pavēi. Tonoḡatu ti ga pepy'a nehē no.

Tupana'ga omomyry pe me

⁴ Nhinhi'iga nanani Tupana'ga pe ji ei: “Ndepyry hete nde imomyryva Corintopeve'ga pe ga jikoty'aro gwaramo Jesus Cristo'ga rehe,” a'ea'e ji ga pe jipi pe mombe'gwovo. ⁵ Pe jikoty'aro gwaramo Jesus Cristo'ga pavēi Tupana'ga imomyryhetepavi pe me a. Ga okwahavuka pa pe me Jesus Cristo'ga mombe'ua. Pemombe'u kwaha hete pe Jesus Cristo'ga ojipe'ga pe no. ⁶ A'ereki Tupana'ga gweroviaheteuka pe me Cristo'ga mombe'ua. ⁷ A'ero pe herekopavi Tupana'ga ra'uva remimbuhuhava pyryheteve'a'ea pe imboha'uvame Jesus Cristo'ga ukwahava. ⁸ Jesus Cristo'ga tuhē po ti pe mbojiki hete ojipe pe mongokatuavo avuirama nehē. A'ero po ti ga nombojari'i pe ndehe nehē ura'javame nehē.

⁹ Tupana'ga gwembi'ea rupi oho jipi. Nurā nhande jikogi ga rehe. E'i ga pe me raikwehe tajejikoty'a ti jira'yra'ga pavēi javo. Nhandepojkaharete'ga pe ga ei Jesus Cristo'ga pe.

Ojogwayva ahe Corinto pe

¹⁰ Nhiirū, kiro ji ehetei pe me Jesus Cristo'ga repyga. Pembojo'jajo'ja ti penhi'iga ojohupe. Tapejogwayvayvari ti. Pejihe'a katu ti ojogwehe imbojo'jajo'java pejeaporogita. ¹¹ A'ereki Cloehēa rongapypeve'ga omombe'u ji ve pejogwayvayvara. ¹² Ojoatyatyvihu po penhi'iga. Nahā po pe ei. Jara'ga e'i: “Ji ko Paulo'gareheva'ero.” Jara'ga e'i: “Ji ko Apolo'gareheva'ero.” Jara'ga e'i: “Ji ko Pedro'gareheva'ero.” Jara'ga: “Ji ko Cristo'gareheva'ero.”

¹³ Cristo'ga jate ko penduvihavete'ga. Gareheva'ero ko pe nhaporemo a'ero. Maranuhū pe ndapejihe'ari ojogwehe naerū? Ji rūi reki amano yva rehe pendepykaramo ikwehe. Pe mobatizaramo po ga nde'i pe me raikwehe: “Kiro pe ndekoi Paulo'gareheva'ero.” Nde'i po ga a'ea pe me raikwehe. “Cristo'gareheva'ero kiro pe ndekoi,” e po ga pe me raikwehe.

¹⁴⁻¹⁵ Ji nopomobatatizai ji ruvame pe pyri ikwehe. Pyry reki ji ve ji nopomobatatizai. Po ji pe mobatatizai, a'ero po ga etehei ji ve hamo: Ojipeheva'ero Paulo'ga ga mobatatizai. Nopomobatatizai ji a'ero. Crispo'ga jate ji amobatatiza Gao'ga reheve Cristo'gareheva'ero ti ga toko javo. ¹⁶ Gahā nohō, Estēfanas'ga rongapypeve'ga ji amobatatiza nohō. Ojipe'ga po ji namobatatizai ovuhu. ¹⁷ A'ereki a'ea rehe rūi Cristo'ga ji mbuhuruka avo. “Emombe'u ti pyryva'ea ji mombe'gwovo ga pe. Terenhi'igatutehei ti ji mombe'urame ga pe,” ei ga ji ve ikwehe. Ako ji ganhi'iga rupi a'ero. Nurā ji nanhi'igatutehei Cristo'ga mombe'urame ga pe. Po nahā ji nhi'igatui ga pe hamo, a'ero po nhinhi'igatua rehe jate ga ndekoi hamo. A'ero po Cristo'ga mombe'ua rehe ga ndokoi hamo. Ndikwahyi po ga pe Cristo'ga manoagwera ga ndepyga a'ero hamo.

Tupana'ga okwaha hete

¹⁸ Kiroki ga oho hahyva'ea ruvihava viara rupi okote'varuhuro gwaramo – nhande imombe'urame ga pe Cristo'ga manoagwera nhande repyga, a'ero ga ei: “Pemombe'u tehe pe gwihā ore ve,” ei ga.

Nhande rehe ki a'e te Cristo'ga manoagwera mombe'ua ikwahyete reki. A'ereki nhande xaho Tupana'ga rongaviara rupi nhandejikoga Cristo'ga rehe. Cristo'ga manoagwera pyvō Tupana'ga ikwahavukari nhande ve opopoakara. ¹⁹ Nahā aherembikwatijara imombe'ui no Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo hako. Tupana'ga e'i hako:

“E'i ga ojive novīa:

'Jireaporogita katu hete ji ikwahaheteavo,' ei ga ojive novīa.

Kiro po ti ji imboukwahavukari gādeaporogitatehea a'ero nehē,” ei Tupana'ga hako.

Nahā aherembikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'iga hako.

²⁰ Maranuhū nanongara'ga ndekoi naerū ikwahapyra'ga pembo'ehara'ga no? Marā onhi'igatuhara'ga no? Yvyakotyve'ga e'i tehe nanongara'ga pe: "Okwaha hete ga." Tupana'ga ki a'e te omboukwahavuka reki ganembikwahave'yma.

²¹ Tupana'ga okwaha hete. A'ero ga ei: "Gweaporoğita rupi rūi po ti vyvakyotyve'ga ji kwahavi nehē," ei Tupana'ga ga mombe'gwovo. A'ero ga ei ore ve: "Pemombe'umbe'u ti Cristo'ga manoagwera ga pe," ei ga. "Kiroki ga gwerovia penemimombe'ua ojikoga Cristo'ga rehe – gahā po ti ji aru yvagi pe jijipyri nehē," ei Tupana'ga ore ve.

Ore imombe'urame Cristo'ga manoagwera ojipe'ga pe, a'ero ga etehei ore ve: "Pemombe'u tehe pe a'ea ore ve," ei tehe ga. ²² Judeus'ga e'i ore ve: "Peapo na'ē ti ahemnonhimomby'ava'ea torohepia," ei ga. "Hepiagame jate po ti ore heroviari pe Cristo'ga mombe'urame ore ve," ei ga ore ve. Judeus'garūive'ga e'i ore ve: "Pe ikwahaheterame jate penhi'igatuavo po ti ore heroviari penemimombe'ua nehē," ei ga ore ve.

²³ Ore ki a'e te oromombe'u katu Cristo'ga manoa yva rehe nhande repyga. Judeus'ga onhimonhanga reki oreremimombe'ua rehe. Judeus'garūive'ga e'i reki ore ve: "Pemombe'u tehe pe a'ea ore ve," ei ga. ²⁴ Na rūi reki ore imombe'urame Tupana'ga remimo'ehara'ga pe. Tupana'ga omo'emo'ē ga ojive toko ti ga jireheva'ero javo. Judeus'ga pyteripeve'ga hugwi ga omo'emo'ē ga. Judeus'garūive'ga pyteripeve'ga hugwi ga omo'emo'ē ga no. Ore imombe'urame Cristo'ga manoa ga pe ga ei: "Cristo'ga gwepiuka nhande ve Tupana'ga popoakara," ei ga. "Okwahavuka ga nhande ve Tupana'ga reaporoğita no. A'ereki Tupana'ga okwaha hete," ei ga. ²⁵ Ojipe'ga e'i tehe Tupana'ga pe: "Ga ndokwahavihu," ei ga javo tehe. Ga okwaha hete reki nhande hohe pa. Ga e'i tehe ga pe no: "Tupana'ga ndipopoakarihu. A'ereki gara'yrava'ea omano," ei ga javo tehe. Nhande hohe pa reki Tupana'ga popoakaramo.

²⁶ Nhiirū, pekwhava'ja pejikoagwera Tupana'ga pemo'emo'ērame ojive ikwehe. A'ea rupi pe mombe'urame ojipe'ga ei: "Mokonha'ga jate okwaha hete. Mokonha'ga jate ipopoaka hete," ei ga. "Mokonha'ga jate huvihavuhu. Jara'ga ndokwahavihu pa," ei ga pe mombe'gwovo. ²⁷ Ga e'i pe me ikwahapyre'yve'ga. Tupana'ga ki a'e te e'i pe me: "Opomo'emo'ē ji jijive tahepiuka ti ikwahapyra'ga nembikwahave'yma," ei Tupana'ga pe me. E'i ga pe me ipopoakare'yve'ga. Tupana'ga ki a'e te e'i pe me: "Opomo'emo'ē ji jijive tahepiuka ti ipopoakave'ga popoakare'yma," ei Tupana'ga pe me. ²⁸ Pe ndehe ga ndekoi okoteheve'ga javo pe me. "Huvihava'ga rūi," ei ga pe me. Tupana'ga ki a'e te e'i pe me: "Opomo'emo'ē ji tahepiuka ti huvihava'ga ndekotehea," ei ga. ²⁹ Nurā Tupana'ga ei tonhimbohetepavyme ti ga ji pyri a'ero.

³⁰ Tupana'ga pe mbojikoty'aruka Jesus Cristo'ga pavēi. A'ero Cristo'ga okwahavuka nhande ve Tupana'ga reaporoğita. Cristo'ga nhande mombyry no Tupana'ga rerekokat-uavouka nhande ve. Cristo'ga nhande mongo Tupana'gareheva'ero. Cristo'ga nhande mbopiro'yi nhanderekote'varuhua hugwi no. Nahā nhande rekoi Tupana'ga nhanembójikoty'arukaro gwaramo Jesus Cristo'ga pavēi. ³¹ A'ea pe Tupana'ga rembikwatijarukara e'i a'ero:

"Kiroki ga ombohete pota

– tombohete ti ga nhandepojykaharete'ga jate
ndepyyr hete nde ji ve javo," e'i ikwatijara hako.

2

Cristo'ga manoagwera mombe'ua

¹ Nhiirū, jihorame pe pyri ji imombe'ukatui pe me Tupana'ga mombe'ua ikwehe. A'ea nhande ymya ndikwahavi. Ikwahapyra'ga'jarūiva'ero reki ji imombe'ui pe me. Nanongara'ga onhi'igatu hete jipi orokwaha hete ore javo pe me. Ji ko na rūi amombe'u pe me a'ero. ² Nahā ji ei jivytyeri pe: "Jesus Cristo'ga jate po ti ji amombe'u gapyteri pe nehē gamanoagwera yva rehe imombe'gwovo nehē," a'e ji jivytyeri pe.

³ Jipopoakare'ymamo ji rekoji pe pyri a'ero. Ahyhyi ji jikyhyjiavo mara'ngu po ti ji Cristo'ga mombe'ukatuavo ga pe javo.

⁴ Ikwahapyra'ga'jarūiva'ero ji ga mombe'ui pe me. Pe mbo'erame ji nda'ei toko ti ga nhinhi'igatua rupi jave'yma pe me. Nhiremimombe'ua pyvō Tupana'ga ikwahavukari reki pe me gwa'uva popoakara. ⁵ Tupana'ga okwahavuka a'ea pe me jipopoakara ti tombojikoguka ga Cristo'ga rehe javo. Yvyakotyve'ga nembikwahava rūi pe mbojikoguka ga rehe a'ero.

Tupana'ga ra'ua okwahavuka gareaporoğita

⁶ Tupana'ga reaporoğita reki ore imombe'ui ga pe – kiroki ga okwaha hete Cristo'ga. Yvyakotyve'ga ndeaporoğita ore noromombe'ui ga pe. Noromombe'ui ore gandeaporoğita

no – kiroki ġa vvyakotyve'ġa mondomondo ġwemimbotarimova'ea rehe jipi. Ga igwaigwavete ndipopoakari nehē. ⁷ Onhimiva'ea ore oromombe'u Tupana'ga rembikwahava. Ymya ga ndokwahavukari a'ea vvyakotyve'ġa pe. Emo vyya apoa renonde ga e'i nhogwenonde jupe hako. “Nhirembikwahava po ti ġambohuvihavuhuaġwama nehē,” ei Tupana'ga hako. Nahā Tupana'ga e'i nhogwenonde nhande mombe'ġwovo hako.

⁸ Vvyakotyve'ġa nduvihava'ġa ndokwahavi a'ea raikwehe. Po ġa ikwahavi hamo, a'ero po ġa nombovyrukari Cristo'ga mo'ama yva rehe ga jukavo hako. Ga ko Tupanamo huvihavuhu hete reki. ⁹ Aherembikwatijara Tupana'ga mombe'uhava e'i reki hako:

“Ymya Tupana'ga e'i:

‘Tamomyry hete ti nħiarōhara'ġa pe,’ ei ga,” ei ahe.

“Ndihepiagi pa nhande nanongara Tupana'ga remimomyryvvaġwama,” ei ahe hako.

“Nihenduvi pa a'ea no.

Niandeaporogitai pa nhande nanongara rehe Tupana'ga remimomyryvvaġwama rehe,” ei ahe ikwatija hako.

¹⁰ Nhande ve reki Tupana'ga ikwahavukari onhimiva'ea. Gwa'uva pyvō ga ikwahavukari nhande ve. A'ereki a'ea ġwepia pa ikwahapava. Tupana'ga ra'uva okwaha pa gareaporogita onhimiheteva'ea.

¹¹ Nhandereaporogita ojipe'ġa ndokwahavi. Nhande jate tikwaha nhandereaporogita. Na jitehe ojipe'ġa ndokwahavi Tupana'ga reaporogita. Gara'uva jate okwaha a'ea.

¹² Ndirekoi reki nhande ġandeaporogita – kiroki ġa ndojikogi Tupana'ga rehe. Tupana'ga ra'uva reki ojikoty'a nhande pavēi. A'ereki Tupana'ga ombuhu gwa'uva nhande pyri tokwaha ti ġa nħiremimomyryva ojive javo.

¹³ Tupana'ga remimomyryva rehe gara'uva ojipe'ġa mbo'eukari ore ve. Ikwahapyra'ġa ndeaporogita nomb'o'eukari ore ve a'ea rehe. Igwete ore imombe'ukatui Tupana'ga ra'uva remimbo'ea ġa pe – kiroki ġa ojikoty'a gara'uva pavēi. ¹⁴ Kiroki ġa ndojikoty'ari gara'uva pavēi – ġa ndogwerekoi Tupana'ga ra'uva remimbuhura. Ore imombe'urame ġa pe ġa ei: “Pemombe'u tehe pe a'ea,” ei ġa ore ve. Ndokwahavi tuhē ko ġa a'ea.

Gahā jate – kiroki ġa ojikoty'a Tupana'ga ra'uva pavēi – ġahā jate onhimombaragwaha nanongara rehe ikwahava. ¹⁵ Gahā okwaha pa. Onhimombaragwaha ġa pyryva'ea rehe. Onhimombaragwaha ġa pyryve'ŷva'ea rehe. Emo ġandeaporogita pe po ojipe'ġa nde'i hamo ikwahave'yma. A'ereki ġa ndojikoty'ari Tupana'ga ra'uva pavēi. ¹⁶ Nahā Tupana'ga ikwatijarukari ahe ve hako. Igwete ahe ei hako:

“Ndokwahavi pa ġa nhandepojkaha'rete'ga reaporogita.

Nomogitai pa ġa ga javo ga pe,” ei ikwatijara.

Nhandereaporogita reki Cristo'ga reaporogita'java'ea.

3

Peko ti Tupana'ga reaporogita rupi

¹ Nħiirū, ġiruvame pe pyri ġi namombe'ui onhimiheteva'ea pe me ikwehe. Pejikoty'a pe Tupana'ga ra'uva pavēi novā. Emo pe ndapekoi ve Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe. Tayri'ġa javuhu pe ndapekwahavi a. ² Nurā ġi namombe'ui ve pe me onhimiheteva'ea ikwehe. Jukwahava'ea jate ġi imombe'ui pe me a'ero. Po ġi imombe'ui onhimiheteva'ea pe me, a'ero po pe ndapekwahavi a'ea hamo. Na jitehe kiro ġi imombe'urame onhimiheteva'ea po ti pe ndapekwahavi. ³ A'ereki penhimimbotarimova'ea rehe pe ndekoi jipi.

Jukwaha reki a'ea. Penħimyrō ko pe ojogwehegwehe. Pejogwayvayva ko pe no. Nurā ko ġi ei pe me: Peko pe penhimimbotarimova'ea rehe. Cristo'gareheve'ġa'jarūiva'ea ko pe. ⁴ Pe'e tehe pe javo ojohupe jipi. Jara'ġa e'i tehe: “Ore ko Paulo'gareheva'ea,” ei ġa. Jara'ġa e'i: “Ore ko Apolo'gareheva'ea.” Nahā po pe etehei pejikovo penhimimbotarimova'ea rehe.

⁵ Marā tuhē Apolo'ga rekoi naerū? Marā ko ġi rekoi naerū? Tupana'ga remimbotarimova'ea'reheva'ero ore memei oroko. Tupana'ga Cristo'ga mombe'uuka ore ve pe mbo'eavouka. A'ero pe ġikogi Cristo'ga rehe ikwehe.

⁶⁻⁹ Tamombe'u kiro pe me ojo'java'ea a'ero tapekwaha ti nhanderekoa. Tupana'gareheva'ero ko pe kohoa'java'ea. Kohoa jara'ġa'jave'ġa ko Tupana'ga. Tupana'ga moirūharamo ko ore ġa ja a'ero – kiroki ġa gwereko katu kohoa. Nahā ko kohoa rerekokatuhara'ġa ndekoi jipi. Ojipe'ga otŷ ha'ynha. Aerē ojipe'ga imoakŷakymi herekovo. Tupana'ga reki omonhimomboakaruka ġa pe. Na jitehe ore pe nderekokatui. ġihi amombe'u ypy Cristo'ga pe me. Aerē Apolo'ga pe mbo'embo'e'i ga rehe. Tupana'ga reki pe mbojikoguka hete jipi Cristo'ga rehe. Ojipe'ga otŷ, ojipe'ga omoakŷakŷ. Tupana'ga jate omonhimomboakaruka ġanemityma. Gaha jate ko huvihavetea a'ero. Itŷhara'ga huvihava rūi imoakŷhara'ga pavēi. Na jitehe ġi huvihava rūi Apolo'ga pavēi. Tupana'ga jate ko huvihavetea pe mbojikoguka hete Cristo'ga rehe. Ore memei oroporavyky Tupana'ga pe

Cristo'ga mombe'gwovo ojipe'ga pe. Kiroki ga oporavyky Tupana'ga pe – ga po ti okwepy imondovo ga pe nehē.

Tupana'gareheva'ero ko pe peko onga'java'ero no. ¹⁰ Ore ko oroko onga apohara'ga'java'ero. Nahā po ahe japorame onga. Ojipe'ga ombovy okyta imo'ama. Aerē ojipe'ga imondo heheva'ea japopava. Na ja ore pe ndereko katu a'ero. Tupana'ga ji mbokarakaturame ji amombe'u katu ypy Cristo'ga pe me pe mbojikogauka ga rehe. Kiro ojipe'ga pe mbo'embo'ei ga rehe a'ero. Kiroki ga pe mbo'e – ga po pe mbo'e katu a'ero hamo. ¹¹ Jesus Cristo'ga jate ko nhande timombe'u ypy ojipe'ga mbojikoguka ga rehe. Ojipe'ga rūi po nhande timombe'u ypy hamo. A'ereki Jesus Cristo'ga Tupana'ga omombe'uuka ga rehe jate ti pejiko javo.

¹² Japorame mbatera imondovo jpyyva'ea rehe jara'ga opo'ru pyryheteva'ea – kiroki ndopavi a, ndokai no. Ouro ga opo'ru, prata. Ita'ia ga opo'ru, ikatuheteva'ea – kiroki he'yjuhu ahe omondo itambere'ia hehe. Jara'ga ki a'e te opo'ru opava'ea, okaiva'ea. Yva ga opo'ru, nhungwava, pindova. ¹³ Ikairame ganembiapoagwera jukwaha reki ndapyryviva'ea. A'ereki tata ombokai pa ndapyryviva'ea ga hugwi. Jukwaha pyryheteva'ea no. A'ereki tata omboukwaha pyryva'ea nhimomiranama imbokaipave'ymame.

Na jitehe jara'ga pe mbo'e katu Jesus'ga rehe. Jara'ga napembo'ekatui ga rehe. Jesus Cristo'ga rurame po ti jukwahavamo ganemimbo'ea nehē, ganemimbo'ekatua. Jukwaha po ti ganemimbo'ekatue'yma nehē nohō. Penembikwahava repiagame po ti Tupana'ga ikwahavi ja'javo pembo'ehara'ga pe nehē. ¹⁴ Po ti pe ikwahahetei Jesus'ga mombe'ua pejikoga ga rehe, a'ero po ti Tupana'ga imombyryhetei pembo'ehara'ga pe nehē pembo'e katu pe ga javo ga pe. ¹⁵ Po ti pe ndapekwahavi Jesus'ga mombe'ua, a'ero po ti Tupana'ga nomombyryvi pembo'ehara'ga pe nehē napembo'ekatujuhu pe ga javo ga pe. Oho po ti ga yvagi pe nehē novia ojikoga gwaramo Jesus'ga rehe. Emo po ti Tupana'ga e'i ga pe: “Napembojikohetei pe ga Cristo'ga rehe,” e po ti ga ga pe nehē.

¹⁶ Pe ko Tupana'ga ruhava. A'ereki gara'uva oko pe pyri. Pekwaha po pe a'ea hamo. ¹⁷ Po ga imbote'varuhui pe me, a'ero po ti Tupana'ga imbote'varuhui ga pe nehē. A'ereki pe garuhava pyryheteva'ea.

¹⁸ Tapenhimoandyandi ti. Po pepyteripeve'ga e'i tehe ojive: “Yvyakotyve'ga ndeaporogita rupi ji akwaha hete.” Topohi ti ga gandeaporogita hugwi. Toko ti ga Tupana'ga reaporogita rupi. Ga rekorame Tupana'ga reaporogita rupi po ti ga ei ga pe ndokwahavihu ga javo novia. Emo po ti ga okwaha hete tuhē nehē. Tapenhimoandyandi ti a'ea rehe a'ero.

¹⁹ Yvyakotyve'ga e'i tehe ojipyteripeve'ga pe: “Gweaporogita katu hete ga ikwahava.” Tupana'ga ki a'e te e'i ga pe: “Gweaporogita tehe reki ga. A'ereki ga ndokwahavihu,” ei ga. Igwete garembikwatijarukara i'ei no:

“Gweaporogita kwaha ga ojipe'ga moandyandyita.

Emo Tupana'ga okwaha ga mombiga ga ndeaporogitate'varuhurame,” ei ikwatijara.

²⁰ Iru'ia ikwatijara i'ei no:

“Nhandepojykaharete'ga e'i:

'Heaporogita tehe ga

– kiroki ga e'i tehe ojive

orokwaha hete ore javo,' ei ga,” ei ikwatijara.

²¹ Tapembohetei ojipe'ga ji ko ndereheva'ero javo ga pe. Pehe reki pereko pa. Ore nhaporemo ko pendeheva'ero pepokohavamo. ²² A'ereki jihi pe poko. Apolo'ga pe poko. Pedro'ga pe poko. Yvya ko pendepykavamo. Pemanoe'yma ko pendepykavamo. Pemanoa ko pendepykavamo. Agwamova'ea pendepykavamo. Aerēva'ea pendepykavamo. A'ereki pe pereko pa a'ea pejipokohavamo. ²³ A'erorame tehe pe pepoko Cristo'ga gareheva'ero. Cristo'ga ko opoko Tupana'ga gareheva'ero.

4

Cristo'ga moirūharava'ea poravyky

¹ Nahā po pe ei ore mombe'gwovo a'ero hamo: “Ga ko Cristo'ga remimbotarimova'eareheva'ero oko ga pokoga,” pe'ji po pe hamo. “Tupana'ga nhande mbo'euka ga pe aherembikwahavipyre'yma rehe tokwaha ti ga kiro javo. Nahā ga nhimoirūukari ga pe.” A'ea po pe ei ore mombe'gwovo hamo. ² Huvihava'ga e'i omoirūhara'ga pe jipi: “Peporavyky katu ti ji ve a'ero pejikovo nhinhi'iga rupi,” ei ga ga pe. ³ Jesus Cristo'ga e'i jiporavyky pe a'ero. Pe erame jupe ji ndahaykai reki. Ji ndahaykai ojipe'ga erame jiporavyky pe no. Jihi vehevi nda'ei jupe. ⁴ Jipoyja hete ji jiyvyteri pe. A'ereki ji aporavyky katu Cristo'ga pe jirekote'varuhue'yma. Ji ero gwaramo rūi reki jukwahavamo jiporavykypyryva. Nhandepojykaharete'ga po ti e'i jupe nehē Jesus Cristo'ga.

⁵ Nurã ji ei pe me: Tape'ei ti penhinonde ojipe'ga poravykyka pe. Cristo'ga urame po ti hepiukari nhande ve onhimiva'ea nehê – kiroki nhande ndikwahavi ve. Okwahavuka pa po ti ga nhandereaporogita nehê. Nhande poravykykaturame nhandekovo katu po ti Tupana'ga nhande mbohetei a'ea rupi nehê.

⁶ Nhiirũ, imombe'upavame a'ea pe me ji nhimombe'ui pe ndepygga. Apolo'ga ji amombe'u ko no. Pe me ji imombe'ui orekeoagwera tapenhimbo'e ti pejikovo ikwatijara rehe jate nehê. Tapembohetei ti ojipe'ga gareheva'ero ko ji javo. “Ji ndakoi ojipe'ga rehe,” tape'juhui ti. ⁷ Tapenhimbohetei no ji ko ga hohe javo. A'ereki ojo'jajo'java'ero pe peko. Tupana'ga remimondotehea reki pe pereko. Gaha omondo pe me. Nurã pe herekoi. Tapenhimbohetei ti a'ero. A'ereki peapo ko Tupana'ga remimondoa.

⁸ Perekopavipe pe Tupana'ga remimondotehea naerũ? Ndaperekopavi tuhê reki pe a'ea. Pe teheuhu peko huvihavamo naerũ ore rekoe'ymame nahã naerũ? Po pyry pe ndekoi huvihavamo novia ore ti toroko huvihavamo pe pavêi novia. ⁹ Emo Tupana'ga po e'i ore ve ovuhu: “Nhimoirũhara'ga ko koji'i toko tehe ojipe'ga hohe pa,” e po ga ore ve. Ore po ga ja – kiroki ga pe ga e'i tjukauka ga ojipe'ga ndovaki javo, a'e ji. A'ereki ga nhapremo ore repiaguhu ga ko mbipehu javo ore ve. Yvyakotyve'ga e'i a'ea ore ve yvagipeve'ga pavêi. ¹⁰ Ore Cristo'gareheva'ero gwaramo ga ei ore ve: “Ndapekwahavihu pe,” ei ga ore ve. Pe ki a'e te pe'ji tehe pejive: “Cristo'gareheva'ero ore orokwaha hete.” Ore ve ga ei: “Ndapepopoakarihu pe.” Pe ki a'e te pe'ji tehe pejive: “Orepopoaka hete ore ojipe'ga mondovo.” Pe ndehe ga ndekoi pe mboheteheaveo jipi. Ore rehe ki a'e te ga ndokoi tuhê.

¹¹ Orety'a ore jipi. Oreygwei ore nohõ. Ndorogwerekoi ore tapy'ynhapira. Ore nupanupã ga ore rerekote'varuhavavo. Oropytaahi'vii'viuhu ore jipi. Nahanahã ore reko ki kiromo jate. ¹² Oroporavyky hete ore oropakavamo toropyhy ti mbatara orojive javo. Ga ete'varuhurame ore ve ore ei reki: “Tupana'ga ti tomomyry pe me.” Ga imbohahyukarame ore ve ore nhimomitanami reki. ¹³ Ga ore mbotegweterame ore nhi'igatui reki ga pe. Agwamo vehevi ore mbatara ratykwera'java'ea aheremimombora'java'ea ga pe – kiroki ga ndojikogi Cristo'ga rehe.

¹⁴ Kiro ji ikwatijarukari pe me. Emo ji nda'ei tipoyjayjaryme ti ga javo pe me. Tambo'e ti ga javo ji ei pe me jira'yra'java'ea pe. A'ereki ji opoarõ hete. ¹⁵ Po pembo'ehara'ga he'yuhu hete novia, po ga dez mil novia. Emo ojipeji reki jiji hete ako penduva'java'ero pe nderekovo katu. Ojipe'ga omombe'u Jesus Cristo'ga kiro pe me. Jiti ki a'e te pe mbojikogypy ga rehe pyryva'ea mombe'gwovo pe me ikwehe. ¹⁶ Nurã ji ehetei pe me: Ji rupi ti peho pejikokatuavo. ¹⁷ A'ero ji Timõteo'ga mondoi kiro pe pyri. Ga ko jira'yra'java'ea ji ve. A'ereki jiji ga mbojiko Cristo'ga rehe. Ako hete ji ga rehe. Ga rehe ji jikogi no. Igwete ji Timõteo'ga mondoi pe pyri tokwahavukara'ja ti ga pe me jirekoagwama ji jikoty'arame Cristo'ga pavêi. A'ea rehe ji Cristo'gareheve'ga mbo'embo'ei jipi no jilorame gagwryi pe nhapremo.

¹⁸ Jararamo pepyteripeve'ga nhimbohetetehei kiro Paulo'ga po ti nduri nhande pyri nehê javo tehe ji ve novia. ¹⁹ Emo Tupana'ga ipotaramo po ti kotihĩ ji hoi pe pyri nehê. Tihepia ti ga herekorame Tupana'ga popoakara a'ero, a'e ji. A'ea ji takwaha. Ganhi'iga jate rui ji takwaha ga nhimboheteteherame. ²⁰ A'ereki Tupana'gareheva'ero nhande nianhi'teheuhui. A'ero koi nhande rekokatui Tupana'ga popoakara pyvõ. ²¹ Marã po ti ji rurame pe pyri a'ero nehê? Pe pohire'ymame pendekoagwera hugwi po ti ji nhi'igahyi pe me imbohahyuka nehê. Pe pohirame jugwi po ti ji reko pe ndehe pe nderekonhyromo nehê jirurame pe pyri nehê. Marãva'ea po pe pepota naerũ?

5

Ndoakwahavihu ahe

¹ Kiro ji ei pe me: Omombe'u ga ji ve pepyteripeve'ga. “Ndoakwahavihu ga okovo,” ei ga ga mombe'gwovo. A'ereki ga gwereko gwuva'ga rembirekohêa. Ite'varuhu hete a, xa'e pa nhande jupe. Tupana'gareheve'garũve'ga vehevi e'i ite'varuhu nanongara pe no. ² Penhimboheteuhu pe naerũ oroko katu pa ore javo tehe naerũ? Ndapevy'arihu hete po pe ga rehe hamo. Pepe'a ti ga pejipytera hugwi ga mondovo pejatykarame jipi Tupana'ga mboheteavo. ³⁻⁴ Jira'oa ko irupe pe hugwi kiro novia. Emo ji amondo jireaporogita imongovo pe pyri. Ji ndakoi pe pyri novia. Emo ji a'e jipe akoja'ga pe. “Jesus'ga nhandepojykharete'ga e'i nde ve: ‘Nde ereko te'varuhu,’ ei ga nde ve,” a'e ji ga pe a'ero. Pejatykarame po ti ji imondoi jireaporogita pe pyri nehê. Jesus'ga popoakara po ti pe nderekoi nehê no. ⁵ Pejatykarame ti pekwa'ê akoja'ga Satanã's'ga pe tombotegwete ti ga gara'oa nehê. Jesus'ga ti togweroho gara'uva yvagi pe a'ero nehê ura'javame nehê.

⁶ Ndapyryvi reki pe nhimboheterame oroko katu pa ore javo tehe. Nhande japoramã pão xunhiete'i nhande imondoi imbovuhava hu'uma pype. A'ero ivuvuvuvupavi upa. Na jitehe ojipejive'ga okote'varuhuve'ga pytarame pepyteri pe, a'ero ojupi pavêi po ga

pe mondoi nehē pe mongote'varuhuuka. Ndapekwahavi pe a'ea naerū? ⁷ Páscoa rupi judeus'ga imombopavi imbovuhava ymyava'ea pāo reheve tipyahu ti hu'uma a'ero javo – kiroki hu'uma ndogwerekoi imbovuhava. Na jitehe pe pohipavi ymyava'ea hugwi pejikote'varuhua hugwi ikwehe tipyahu ti nhandereaporogita a'ero javo. A'ereki na tuhē pe pendeaporogita pyahu pejikoga gwaramo Cristo'ga rehe. A'ereki Cristo'ga omano nhanderekote'varuhua momboba. Pepohi pa ti pejikote'varuhua hugwi a'ero. Ymya judeusva'ea ijukai cordeiros hako tomanoyme ti nhandera'yrypy'ga javo hako. Agwamo ga Jesus'ga jukaukari raikwehe. Jesus'ga omano nhande repyga tohoyme ti ga hahyva'ea ruvihava pype omanorame javo. ⁸ Nurā ti xako katu jipi. Xapohi ti nhanderekote'varuhua hugwi. Tiandereaporogita katu ti nhandekovo. Xanhi'i ti a'itituhēva'ea rehe.

⁹ Akwatijaruka ji imondovouka pe me ikwehe. Ikwatijarukarama ji ei pe me: “Tapejihe'ari ti ga ndehe ga akwahave'ymuhūrame nehē,” a'e ji pe mogitavo ikwehe. ¹⁰ Ji nda'ei ga pe – kiroki ga ndojikogi Jesus'ga rehe. Nanongara'ga ko ndoakwahavihu. Ga opotarahivuhu mbatera jipi. Omiomi ga ojipe'ga mbatera ga hugwi. Oko hete ga ha'angava rehe gwemimbohete'hara rehe okoe'yma Tupana'ga rehe. Nanongara'ga pe rūi ji ei pe me: “Tapejihe'ari ti ga ndehe.” A'ereki vyva koty pejikoro gwaramo pe pejihe'a tuhē ga ndehe jipi. ¹¹ Ji ikwatijarama pe me kiro ga pe ji ei – kiroki ga e'i ojive novīa: “Ji ko peirūa. Jesus'gareheva'ero ko ji,” ei ga javo novīa. Emo ga ndoakwahavihu. Jara'ga opotarahivuhu mbatera. Jara'ga oko hete ha'angava rehe gwemimbohete'hara rehe okoe'yma Tupana'ga rehe. Jara'ga e'i te'varuhu ojipe'ga pe. Jara'ga ko heagwryrvuhu. Jara'ga omiomi ojipe'ga mbatera. Nanongara'ga erame ji ko Jesus'gareheva'ero javo novīa, tapejihe'ari ti ga ndehe. Tape'ui jitehe ti ga pavēi.

¹²⁻¹³ Kiroki ga ndojikogi Jesus'ga rehe – ga pe ji nda'ei peko te'varuhu pe javo. Tupana'ga gwe ti e'i ga pe nehē. Ga pe ki a'e te – kiroki ga ojatyka pe pavēi Tupana'ga mboheteavo – ga pe po pe ei hamo ga ndekote'varuhurame. Nahā Tupana'ga rembikwatijarukara i'ei no: “Pemombo ti okote'varuhuve'ga pejipytera hugwi,” e'i.

6

Pemohigatu ti ojohupe

¹ Penhoiri ko pe Jesus'gareheva'ero. Nurā ji ei pe me: Pejogwayvarama ti tapejogwerohoi juizes'ga pyri – kiroki ga ndokoi Tupana'ga rehe. Tapejogwerohoi ti nanongara'ga pyri tomohigatu ti ga nhande ve javo. Jesus'gareheve'ga jate ti tomohigatu pe me. ² Tupana'gareheva'ero po ti pe epe'ei imohigatuavo Tupana'ga rembiapo'ga pe nehē. Cristo'ga rura'javame po ti pe ei ga pe nehē. Ndapekwahavi pe a'ea naerū? Po ti pe imohigatui ja'javo ga pe nhaporemo nehē, marā po pe ndapehekaturu imohigatuavo nonhimimiva'ea ojohupe naerū? ³ Xa'e po ti nhande imohigatuavo yvagipeve'ga pe nehē no Tupana'gapyrive'ga pe. Ndapekwahavi pe a'ea? Po ti nhande ei ga pe vehevi nehē, yvyakotyva'ea pe kaitu po nhande imohigatui kiro hamo. ⁴ Pe jogwayvarama mbatera rehe tapejogwerohoi ti ga pyri a'ero – kiroki ga pe Jesus'gareheve'ga e'i ndapyryvi ga javo. Nanongara'ga pyri tapejogwerohoi a'ero nehē tomohigatu ti ga nhande ve javo. ⁵ A'e ji kiro pe me tapepoyjayari ti pejikovo. Ndogwerekoi'i ikwahapyra'ga pepyteri pe naerū te'i ti ga peirū'ga ndeaporogita pe ga ndayvarama naerū? ⁶ Nurā pe peirū'ga nderohoi juizes'ga pyri Jesus'gareheve'garūive'ga pyri naerū te'i ti ga nhandereaporogita pe javo. Na rūi po pe ndekoi hamo.

⁷ Ndaypyryvi tuhē pe me pejogwerohohava juizes'ga pyri pejogwayvaro gwaramo. Peirū'ga ndekote'varuhurame pe me nandejate a'ero. Ga imimame pembatera pe hugwi tapejipygi ti ga ndehe. ⁸ Pehe reki peko te'varuhu ga pe a. Pemi reki pe gambatera ga hugwi – kiroki ga peirū'ga vehevi Jesus'gareheve'ga.

⁹ Okote'varuhuve'ga po ti nduvi Tupana'ga pyri yvagi pe nehē. Ndapekwahavi pe a'ea naerū? Tapenhimoandyandyi ti. Kiroki ga ndoakwahavihu – nduvi po ti ga Tupana'ga pyri nehē. Kiroki ga oko hete ha'angava rehe imboheteavo – nduvi po ti ga ga pyri nehē no. Kiroki ga gwereko ojipe'ga nembireko'ga – nduvi nehē no. Kiroki ga ojogwerekoi akwaimbae'ga memenhuhū – nduvi po ti ga Tupana'ga pyri na jitehe nehē no. ¹⁰ Iporomive'ga po ti nduvi pevo nehē no. Kiroki ga opotarahivuhu mbatera na jitehe no. Heagwryryve'ga po ti nduvi nehē no. Gahā no – kiroki ga e'i te'varuhu ojipe'ga pe. Kiroki ga onupahū ojipe'ga herua mbatera ga hugwi – nduvi po ti ga Tupana'ga pyri yvagi pe nehē no. ¹¹ Na jitehe ko pe jararamo ikwehe novīa. Emo Jesus Cristo'ga omombo pendekote'varuhua pe hugwi pe mo'emo'eamo pe mombryva Tupana'ga ra'uva pavēi ikwehe. Tupana'ga nhande timbohete jipi.

Penda'oa ko Cristo'ga apoa kiro

¹² Pe'ji po pe: “Cristo'gareheve'a'ero ġwaramo ji ndajikwakuvi. A'ero ji rekoí nhiremimbotarimova'ea rehe,” pe'ji po pe novía. Ji na jitehe ndajikwakuvi novía. Emo jara aheremimbotarimova'ea ndapyryvi reki ahe ve. A'ereki a'ea ahe pojyka. Nurā ji ndakopavi nhinhimimbotarimova'ea rehe tajipiro'y ti nanongara hugwi – kiroki ahe pojyka, a'e ji pe me. ¹³ Pe'ji po pe no: “Tupana'ga oapo mbiara a'ea ti toho ġandevega pype javo. Ga oapo nhanderevega no a'ea pype ti mbiara toho javo,” pe'ji po pe. A'ero pe etehei: “Na jitehe Tupana'ga oapo nhandera'oa tojogwerekoreko ti ġa akwaimbae'ga kunhangwera'ga pavēi javo,” pe'ji tehe pe. “Nurā ko pyry nhande ġa nderekohetei. Tireko ti ojipe'ga nembireko'ga no,” pe'ji tehe pe. Nanongara rehe ti tapekoi, a'e ji pe me. Tupana'ga oapo tuhē nhanderevega mbiara reheve. Emo po ti ga omomba memei nehē no. Tupana'ga ndoapoi nhandera'oa kia pyvō ti ġa togwerekoreko'ga javo. Oapo ga nhandera'oa nhandereaporogita reheve a'ea pyvō ti ġa tombohete Jesus Cristo'ga javo. Ga ko nhandepojykaharete'ga. Gaha ti topojoyka nhandera'oa nhandereaporogita reheve. ¹⁴ Tupana'ga ombogwera nhandepojykaharete'ga gamanao hugwi ikwehe. Aerē po ti ga nhande mbogweravi jitehe nehē opopoakara pyvō nehē no.

¹⁵ Cristo'gareheve'a'ero pe pejikoty'a ga pavēi. A'ero penda'oa ko Cristo'ga apoa. Ndapekwahavi pe a'ea naerū? Taperekoi ti ġa'upahara'ga a'ero. Maranuhūrame po pe imondouhui penda'oa Cristo'ga apoa ġa'upahara'ga pe ġa nderekovouka jupe naerū? Taperekoukari ti ġa peja'oa pe, a'e ji. ¹⁶ Ga ġa'upaharahēa rerekorame ġa jikoty'ari ojipejiva'ea'java'ero. Ndapekwahavi pe a'ea naerū? A'ereki Tupana'ga rembikwati-jarukara e'i: “Ga ojogwerekoro ġwaramo ojipejiva'ea'java'ea akwaimbae'ga kunhahēa pavēi,” e'i ikwatijara.

¹⁷ Emo nhanderekorame Cristo'ga pavēi nhande xajikoty'a ojipejiva'ea'java'ero gara'uva pavēi.

¹⁸ Taperekouhui tuhē ti ġa a'ero. Ga nderekouhurame ġa imbote'varuhui gwa'oa pe. Ojipea ġandekote'varuhua ko na rūi ġa pe. ¹⁹ Penda'oa ko Tupana'ga ra'uva ruhava. A'ereki gara'uva oko pe pyri jipi. Ndapekwahavi pe a'ea naerū? Tupana'ga omondo gwa'uva, pe imbuhuri pejipyri. Penda'oa ko peapoa rūi a'ero. Penda'oa ko Tupana'ga apoa. ²⁰ A'ereki ga Cristo'ga momanouka pe mbopiro'yavo pendekote'varuhua hugwi tapojyka ti ġa jijive javo. Nurā ti peko katu Tupana'ga mboheteavo.

7

Cristo'gareheve'ga nembirekoa

¹ Pekwatija pe mbatera imbuhuruka ji ve ikwehe. Takwahavuka ti ji kiro pe me a'ero imombe'ukatuaivo ikwatija imondovouka pe me.

Pyry tuhē akwaimbae'ga pe kunhangwera'ga nderekoe'ymame novía. ² Emo jara'ga ojipe'ga nembireko'ga potarahivuhu ġa nderekovo. Nurā ji ei reki pe me: Tahembireko po akwaimbae'ga kunhangwera'ga pavēi a'ero, a'e ji. A'ero po ġa ġwembireko'ga jate gwerekoreko hamo.

³ Gwembirekorame nahā po ġa toko a'ero hamo. Hēa ġwembireko'ga potarame togwerekoreko po ga hēa hamo. Na jitehe ga ġwembirekohēa potarame po hēa togwerekoreko ga hamo. ⁴ Gwembirekorame po hēa ga rerekoi okovo garemimbotarimova'ea rehe hamo. Na jitehe po ga hēa rerekoi okovo hēaremimbotarimova'ea rehe hamo. Tokoyme ti ġa gwemimbotarimova'ea rehe jate. ⁵ Hembirekove'ga ti te'yme ojohupe a'ero ndorogwerekoi ji nde kiro javo. Emo ojipea ji amombe'u kiro pe me. Po ti pe pe'e na'ē ojohupe: “Xanhi'inhī'i ti Tupana'ga pe. Nurā xajogwerekoyme kiro.” Pe erame a'ea, a'ea rupi jate ko pyry pejogwerekoe'yma. A'ereki ojikwe pe pe'e na'ē: “Ndiajogwerekoi kiro xanhi'inhī'i ti Tupana'ga pe javo,” pe'e na'ē pe ojohupe. Tapekombegwei ti pejogwerekoe'java, a'e ji pe me. Pe ndekombegwerame po ti Satanás'ga ei pe me nehē: “Pereko ti ojipe'ga a'ero,” e po ti ga pe me nehē. Penhimomiraname'ymame po ti kotihī pe ojipe'ga potarahivuhui a'ero Satanás'ga nhi'i'ga rupi pejikovo nehē. Nurā ji ei pe me: Tapekombegwei ti penhimbirekoa'java a'ero.

⁶ Ji nda'ei reki kiro: Ahe nhaporemo ti tahembireko a'ero. Nahā ji ei: Ahe hembirekopotarame ti pyry ahe rembirekoro a'ero nehē. ⁷ Ji ve reki koji'i pyry ji javijitehe ġa nahembirekoi ġa potare'yma. Emo Tupana'ga nhande mbokarakatu pa. Jara'ga Tupana'ga ġa mbokarakatu toko katu ti ġa ġwembirekoe'yma javo. Jara'ga ġa ġa mbokarakatu tahembireko katu ti ġa javo.

⁸ Kiro ji ei a'ero hembirekoe'ŷve'ga pe aherembirekokwera'ga pe no. Pyry ġa pe ġa ndekorame ġwembirekoe'ymamo ji javijitehe. ⁹ Emo ġa nhimomiraname'ymame ġa potarahivuhuaivo tahembireko ti ġa ġa pavēi a'ero. A'ereki nanongara'ga

gwembirekoe'y mame ga potarahivuhuhetei novia. Koji'i pyry nanongara'ga nembirekoro a'ero.

¹⁰ Kiro ji ei hembirekove'ga pe kunhangwera'ga pe topohiryme ti ga gwembireko'ga hugwi. A'ea ko nhinh'i'ga jate rui. A'ea ko nhandepojy kaharete'ga ei ga pe no.

¹¹ Kunhangwera'ga pohirame gwembireko'ga hugwi ji ei ga pe togwerekokatua'ja ti ga gwembireko'ga jitehe. Gwembireko'ga nderekoa'jave'y mame tahembirekoye ti ga ojipe'ga pavêi. Akwaimbae'ga pe ji ei no topohiryme ti ga gwembireko'ga hugwi, a'e ji nhandepojy kaharete'ga nhi'ga mombe'gwovo.

¹² Jara'ga pe ji ei kiro. Tupana'ga nhi'ga ji namombe'ui kiro ga pe. Jihi a'e ga pe. Po Cristo'gareheve'ga rembirekohêa ndojikogi Cristo'ga rehe. Po hêa pohipotare'y mame ga hugwi topohiryme ti ga hêa hugwi a'ero. ¹³ Na jitehe ji ei no: Po Cristo'garehevehêa rembireko'ga ndojikogi Cristo'ga rehe. Po ga pohipotare'y mame hêa hugwi topohiryme ti hêa ga hugwi a'ero. ¹⁴ A'ereki ga Tupana'gareheve'ga'jave'ga ga rekoro gwaramo gwembirekohêa pavêi Cristo'garehevehêa pavêi. Na jitehe kiroki hêa ndojikogi Cristo'ga rehe – hêa ko Tupana'gareheve'ga'javehêa hêa rekoro gwaramo gwembireko'ga pavêi Cristo'gareheve'ga pavêi. Po na rui hamo, a'ero po ganda'yra'ga Tupana'gareheve'garuive'ga ja hamo. Ganda'yra'ga ko Tupana'gareheve'ga'jave'ga tuhê reki.

¹⁵ Tupana'ga e'i ojive'ga pe nhaporemô: "Pejogwereco katu ti," ei ga. Kiroki ga ndojikogi Cristo'ga rehe – ga pohipotarame gwembireko'ga hugwi Cristo'gareheve'ga hugwi, na ga pohiri ga hugwi a'ero. Naname ko Cristo'gareheve'ga piro'yro ga hugwi a'ero. ¹⁶ A'e reki ji kunhangwera'ga pe: Mara'ngu po ti nde enhimbireko'ga mbójikoguka Cristo'ga rehe nehê? Igwete ji ei akwaimbae'ga pe: Mara'ngu po ti nde enhimbirekohêa mbójikoguka Cristo'ga rehe jitehe nehê no?

Nahâ ti peko Tupana'ga remimo'êa rupi

¹⁷ Po nahâ pendekoagwera Tupana'ga pe mo'êrame ojive ikwehe nahâ jitehe ti peko a'ero kiro. A'ereki nahâ nhandepojy kaharete'ga pe mongo pe mbokarakatuavo. A'ea ji ei pe me. A'ea jitehe ji ei Cristo'gareheve'ga pe nhaporemô jhorame Tupana'ga mbohete hava pype ga mbo'embo'êrame jipi. ¹⁸ Judeus'ga okytiuka gwa'yra'ga nakwanhapi'ria ga pita'ngirame. Po judeusramo pe ndekoi Tupana'ga pemo'êrame ojive tapeavykyi ti ika'êagwera a'ero tiukwahavyme ti javo. Po judeus'garuiva'ero pe ndekoi Tupana'ga pemo'êrame tapekytiukari ti ga pe penhakwanhapira. ¹⁹ Na ga ndekoi jate ojikytiukare'y mame. Na jitehe na ga ndekoi jate ojikytiukarame. A'ereki nanongara rehe rui Tupana'ga oko. Ga onhi'po'rurame a'ea rehe Tupana'ga rekoi.

²⁰ A'e ji pe me a'ero: Po nahâ pe ndekoi Tupana'ga pemo'êrame nahâ jitehe ti peko. ²¹ Tupana'ga pemo'êrame ojive po pe poravykytehei ojipe'ga pe pejipiro'yangave'y ma penhimboporavykyve'ga hugwi. Tapevy'aruhui ti a'ea rehe. Nandejate ti peko a'ero pejiporavykyavo ga pe. A'erorame tehe ga pe mbopiro'ypotarame ojihugwi, pejirokwa ti a'ero pejigwovo ga hugwi. ²² Kiroki ga ndipiro'yi ojipe'ga hugwi nhandepojy kaharete'ga omo'êrame – ga ipiro'y reki okote'varuhua hugwi. A'ereki nhandepojy kaharete'ga ga mbopiro'y jugwi ga mongovo gwemimbotarimova'ea rehe. Kiroki ga ipiro'y ojipe'ga hugwi Cristo'ga omo'êrame – ga ndipiro'yi reki Cristo'ga hugwi. A'ereki ga ga mongo gwemimbotarimova'ea rehe. ²³ Tupana'ga omanouka Cristo'ga pe ndepyga ikwehe tapoyka ti ga jijive javo. Peko ti garemimbotarimova'ea rehe a'ero. Tapekoi ti ojipe'ga nemimbotarimova'ea rehe a'ero okote'varuhuve'ga nemimbotarimova'ea rehe. ²⁴ Nhiirû, a'ea'ja ji pe me: Po nahâ pe ndekoi Tupana'ga pemo'êrame ikwehe, nahâ ti peko jitehe pejikoty'a Tupana'ga pavêi.

Hembirekoe'yve'ga

²⁵ Ikwati jarame ji ve pe ei ikwehe: "Marâ re po hembirekoe'yve'ga ndekoi a'ero hamo kunhangwera'ga?" pe'e pe ikwehe. Kiro ji imombe'ui pe me a'ero. Nhandepojy kaharete'ga nde'i reki ji ve a'ea rehe. Jihi a'e a'ero imombe'gwovo pe me. A'ereki nhandepojy kaharete'ga omombyry ji ve. Nurâ po ahe ojiko ji rehe. ²⁶ A'ero ji ei kiro pe me: Mbatera rahyagwama gwaramo pyry akwaimbae'ga ndekoi jitehe okoagwera rehe. ²⁷ Enhimbirekojiperame ti terei a'ero tapohi ti hêa hugwi javo. Enhimbirekoe'y mame ti terei tanhirembireko ti kiro javo. ²⁸ Emo enhimbirekorame nde nderekote'varuhui. Hembirekoe'yvehêa na jitehe gwembirekorame po ti hêa ndokote'varuhui a'ero. Emo penembirekorame koji'i po ti pe ikwahavi hahya nehê pejikovo avo vyva koty nehê. Ndatotari ji hahya pe me novia. Nurâ ji ei pe me: Pyry pe napenembirekoi ga potaruhue'y ma.

²⁹ Nhiirû, nokombegwei po ti Cristo'ga ura'java mbapava koty nehê, a'e ji pe me. Nurâ ji ei akwaimbae'ga pe hembirekove'ga pe a'ero toko po ga hembirekoe'yve'ga'java'ero hamo. A'ereki hembirekoe'yve'ga ndekoi agwamova'ea rehe. A'ereki a'ea kotihî momina. Ga ja po

hembirekove'ga ndekoi a'ero hamo, a'e ji pe me. ³⁰ Kiroki ga ojehe'o hete kiro – toko po ga ojehe'oe'yve'ga javijitehe hamo. Kiroki ga ojai hete kiro – toko po ga ijaje'yve'ga javijitehe hamo. Kiroki ga opyhyphy mbatera kiro – toko po ga ga ja hamo – kiroki ga okoe'yma mbatera rehe nhandeapoa rui reki javo jupe. ³¹ Kiroki ga opo'ru vvyakotyva'ea – toko po ga ga ja hamo – kiroki ga ndokoi vvyakotyva'ea rehe jate. A'ereki vyva agwamova'ea ominagwama nhande hugwi.

³² Apota ji pepiro'ya nhagatarahiva'ea hugwi. Akwaimbae'ga hembirekoe'yve'ga oko hete Tupana'ga rehe tonhimohê Tupana'ga ji rehe javo. ³³ Hembirekove'ga ki a'e te oko hete vvyakotyva'ea rehe no tonhimohê nhirembirekohêa ji rehe javo. ³⁴ Mokoi ga agatara a'ero. Oko pota ga Tupana'ga rehe novia. Emo ga oko pota gwembireko'ga ndehe no. Nanongara ko ndapyryhetei a'ero.

Kunhangwera'ga na jitehe hembirekoe'yve'ga aherembirekokwera'ga no. Oko hete ga Tupana'ga rehe tako pa ti garemimbotarimova'ea rehe javo. Hembirekove'ga ki a'e te oko hete vvyakotyva'ea rehe no tonhimohê nhirembireko'ga ji rehe javo.

³⁵ A'e ji a'ea pe me topopoko ti ji javo. Ji nda'epotari pe me: “Na rui peko. Na rui peko.” Nda'ei ji a'ea. Toko katu ti ga javo ji ei pe me. Peko hete ti Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe pejaporogitakaturo nehê, a'e ji pe me.

³⁶ Po ojipe'ga ei gwembirekoruamahêa pe: “Xajogwerekoyme ti.” Emo po aerê ga ei ovytyeri pe: “Ndapyryvi reki a'ea hêa pe,” e po ga. “Apotarahi ji hêa no. Areko pota ji hehâ a'ero hamo,” e po ga. Tahembireko tuhê ti ga hêa pavêi a'ero gwemimbotarimo. Ndokote'varuhui reki ga gwembirekorame hêa pavêi.

³⁷ Ojipe'ga po e'i ovytyeri pe: “Ndarekoi tuhê ti ji nhinhimbirekoruamahêa pavêi,” e po ga. Ojipe'ga rui e'i ga pe. Ga tuhê e'i ojive gwemimbotarimo. Ndopotarahunui po ga hêa no. Pyry po ga nahembirekoi hêa pavêi a'ero hamo. ³⁸ Nahâ a'ero. Kiroki ga hembireko kunhangwerahêa pavêi – pyry tuhê ga hêa rerekoi a'ero. Kiroki ga nahembirekoi kunhangwerahêa pavêi – koji'i pyry reki garekoa a'ero.

³⁹ Hembirekovehêa po nahembirekoa'javi ojipe'ga pavêi hamo hêarembireko'ga manoe'ymame hamo. Ahe manorame hêa piro'yro ahe hugwi. A'ero po pyry hêa rembirekoro ojipe'ga pavêi gwemimbotarimo. Jesus Cristo'gareheve'ga jate po hêa gwereko hamo. ⁴⁰ Emo koji'i hêa roryvamo gwembirekoa'jave'ymame. Jihi reki a'e a'ea pe me. Tupana'ga ra'uva po ji mbo'e a'ea rehe no.

8

Ikwava'egipyra ha'angava pe

¹ Tamombe'u kiro pe me mbiara ikwava'egipyra ha'angava pe gwemimbohete'hara pe. “Mara'ngu po opyryvamo Tupana'ga pe nhande i'urame a'ea?” pe'e pe ji ve ikwatija ikwehe. Pepyteripeve'ga e'i reki: “Nhande nhaporemome tikwaha mbatera,” ei ga. A'iti nhande tikwaha, a'e ji. Emo nhande ikwahavame mbatera xanhimbohete pota reki. Hovai jate nhande hoaroheterame nhande nhombojikogi Cristo'ga rehe. ² Kiroki ga e'i tehe ojive akwaha ji mbatera javo – ga ndokwahakatui ve a'ero. ³ Hovai jate kiroki ga oarô hete Tupana'ga – Tupana'ga okwaha hete ga ojipe'ga ojihe ga ndekoheterame.

⁴ Tamombe'u kiro a'ero mbiara ikwava'egipyra ha'angava pe. Tikwaha nhande ganemimbohete'hara. A'ea ko ha'angavatehea reki a. Tupana'ga jate oko Tupanamo. Jara ndogwerekoi. Tikwaha nhande a'ea. ⁵ Ojipe'ga e'i: “Gwerekoto tupana vvyagi pe vyva koty onhimongyavo yvaga jara pavêi,” ei ga. Ga pe po gwereko a'ea. ⁶ Nhande ve ki a'e te gwereko ojipejive'ga jate Tupana'ga nhande ruvete'ga. Gaha oapopavuka mbatera hako. Ga rehe nhande reki xako ti garemimbotarimova'ea rehe javo. Ojipeji jate ko nhande pojykaharete'ga Jesus Cristo'ga. Gaha oapo pa mbatera hako. Tupana'ga oapopavuka pe. Gaha nhande raporogita mbopyahu nhande rerekovo no.

⁷ Jararamo nhande tikwaha a'ea. Jara'ga ki a'e te ndokwahavi a'ea. A'ereki ga ojipokwaha ha'angava mbohetea rehe Tupana'garuiva'ea mbohetea rehe ojikoga renonde Jesus'ga rehe. Agwamo ki a'e te Jesus'gareheva'ero ga ei ha'angavatehea jupe novia. Emo ojipokwahava gwaramo ga ei jitehe kiro mbiara pe ikwava'egipyra pe: “A'ea ko Tupana'garuiva'ea apoa.” A'ero i'urame po ga ei ovytyeri pe: “Mara'ngu po Tupana'ga nharôe'yma ahe i'urame? Anhimbote'varuhu po ji a'ea uro gwaramo,” e po ga ovytyeri pe. A'ereki ga ndokwahakatui ve. ⁸ Tupana'ga nde'i nhande ve nhande i'urame. Ga nde'i jitehe nhande i'ue'ymame. A'ereki nianembombyryvi i'urame. I'ue'ymame nianembote'varuhui no. A'ea ga ndokwahakatui ve.

⁹ A'e reki ji pe me a'ero: Tapemongote'varuhui ti ga. Pehe pe'e: “Nanhimbote'varuhui ji i'upavame mbatera,” pe'e pe. Emo ojipe'ga ndokwahavi ve a'ea. A'ero po ga ei: “Cristo'gareheva'ero nhande nhimbote'varuhui nhande jupavame mbatera,” e po ga.

Tapemongote'varuhui ti ġa a'ero i'gwovouka ġa pe. ¹⁰ Po nde i'ui Tupana'garūiva'ea ronga pype, a'ero po ga nde repiagi. A'ero po ga ei: "Ga okwaha hete mbatera. Igwete ga i'ui reki Tupana'garūiva'ea rupiara," e po ga nde mombegwovo. "Ga javijitehe ti ta'u no," e po ga. A'ero po ga i'ui a. Emo ga pe po ndapyryvi ga i'urame. A'reki oyvyteri pe ga etehei: "Jesus'gareheva'ero ji nhimbote'varuhui ji i'urame Tupana'garūiva'ea rupiara," e'i tehe ga. ¹¹ Ga ndokwahakatui ve. Nde ki a'e te erekwaha nhanerembi'ua nianhimbote'varuhui reki javo. Nerembikwahava reki ġamongote'varuhuaġwama nde i'urame ġandovaki. ¹² Ga ko neirū'ga. Ga repyga Cristo'ga omano no tamombo ti garekote'varuhua javo. Nde ereko te'varuhu enhirū'ga pe i'gwovouka ga pe pyryve'ymame ga pe. Nahā nde ereko te'varuhu Cristo'ga pe no. ¹³ Nurā ji ei: Po ti nhirembi'ua nhiirū'ga mongote'varuhui nehē, a'ero po ti ji nda'uaġwami mbiara tamongote'varuhuyime ti ga javo ġwaramo.

9

Paulova'ea onhimombe'u Jesus'ga moirūharamo

¹ Jipiro'y ko ji ojipe'ga hugwi. Ji ko Jesus Cristo'ga moirūharamo ako. A'reki ji ahepia ga ikwehe nhandepojykaharete'ga. Ji ve ga pe mbojikoguka ojihe ikwehe. ² Ojipe'ga po e'i ji ve Jesus'ga moirūhara'ga rūi. Pe ki a'e te pe'e ji ve Jesus'ga moirūhara'ga tuhē. Jukwaha reki a'ea. A'reki pehe ko nhiremimbojikohara. A'reki ji ve nhandepojykaharete'ga onhimoirūka nahā pe mbojikoguka ojihe.

³ Ojipe'ga e'i tehe ji ve: "Po Jesus'ga moirūharamo nde rekoi hamo, a'ero po na rūi nde rekoi hamo," e'i tehe ġa ji ve. Nahā ji ei a'ero nhinhimombe'gwovo ġa pe: ⁴ Jesus'ga moirūharamo ore Jesus'ga momb'e'umbe'ui ojipe'ga pe. A'ero po pyry tuhē orerenduhara'ga imbuhuri mbatera ore ve ikwepykavamo hamo novīa. ⁵ Jesus'ga moirūharamo jara'ga nembirekoro Jesus'gareheve'ga pavēi. Jesus'ga reki'yra'ga ko na, Pedro'ga no. Ga ġwembireko'ga nderohorame ojupi ojipe'ga imondoi mbatera ġa pe no. Po ore rembirekoro Jesus'gareheve'ga pavēi hamo, a'ero po pyry ore ġa nderohoi ore rupi hamo novīa. ⁶ Jesus'ga moirūharamo jara'ga Jesus'ga momb'e'urame ġanenduhara'ga omondo mbatera ġa pe toporavykyyme ti ġa ojipea rehe mbatera pyhyga javo. Ore po na jitehe no hamo jihi Barnabé'ga pavēi. Pyry po ore ndoroporavykyi ojipea rehe mbatera pyhyga orojive hamo novīa. A'reki ore na jitehe Jesus'ga momb'e'umbe'u ojipe'ga pe jipi novīa.

⁷ Soldados'ga tavukarame ġanduvihava'ga omondo mbatera ġa pe. Ga ndoporavykyi ojipea rehe no tipyhy ti mbatera nhandejive javo. ġanduvihava'ga omondo ġa pe. Oro ity'hara'ga no. Ga o'u yva'ia ġwemitymagwera oporavykyagwera rehe. Na jitehe oporavykyagwera rehe ovelhas repiakatuhara'ga o'u ika'mbya ovelhas hugwi.

⁸ Nanongara pe nhande epavi vvyakotyva'ero. Nhande jate rūi reki xa'e. A'reki Tupana'ga kwatijaruka nanongara Moisésva'ea pe hako. ⁹ A'ea kwatijarame Moisésva'ea ei a'ero:

"Tapembojurutyvukari yuranuhūa a'ea ipyrūpyruġame ipi'rogame japea ha'yinha hugwi. Na i'ui oporavykyro ġwaramo," ei ahe kwatijarame ġwemimbo'eagwera hako. Gara pe ikwatijara i'ei? Yuranuhūa rehe jate Tupana'ga aġataramo kwatijarukarame naerū? ¹⁰ Ore repyga jate rūi Tupana'ga ei naerū? Ore repyga tuhē reki Tupana'ga ei kwatijaruka hako togwereco ti ġa mbatera javo hako. Nurā ore Jesus'ga momb'e'urame po orerenduhara'ga tombuhu mbatera ore ve hamo. Ore ko ity'hara'ga'java'ea. Hyvykoirame ityama renonde po ity'hara'ga ei hamo: "Aerē po ti ji i'ui kohoa pora nehē," e po ġa hamo. Gahā no – kiroki ġa onupanupā ipi'roga japea ha'yinha hugwi. Ipi'rogame po ġa ei aerē ti ta'u nehē javo hamo. ¹¹ Ore na jitehe no a'ero. Ore Jesus'ga momb'e'umbe'urame pe me po tiruahū pe me pe imbuhurame mbatera ore ve naerū? Pyry tuhē reki pe imbuhuri ore ve novīa. ¹² Po pyry ojipe'ga ei pe me mbatera rehe, ore kaitu po pyry ore ei pe me hamo novīa.

A'erorame tehe ore ndoro'ei reki pe me pembuhu ti mbatera ore ve javo. Po ore ei pe me mbatera rehe, a'ero po ojipe'ga ete'varuhui ore ve ore Cristo'ga momb'e'urame. "Mbatera rehe jate ġa Cristo'ga momb'e'ui ore ve," e po ġa. "Nurā ore norohendupotara'javi ġamombe'ua," e po ġa ore momb'e'ute'varuhua. Nurā ore ndoro'ei pe me mbatera rehe jipi. Oronhimomirana ore hahyparavuhua pe orokovo jipi timombigyme ti pyryva'ea momb'e'ua javo ġwaramo.

¹³ Oro ġa – kiroki ġa oporavyky judeus'ga jatykahavuhua pype – ġa o'u pevova'ea ojipe'ga nembikwava'eġa jipi. Ga inoġame mbiara ikwava'ēhava rehe tikwava'ē Tupana'ga pe javo ġa opojyka mo ojive. Pekwaha pe a'ea. ¹⁴ A'ea'java'ea pe nhandepojykaharete'ga e'i ore ve no: "Kiroki ġa omombe'u katu pyryva'ea jipi – ġanenduhara'ga po omondo mbatera ġa pe a'ea rehe hamo," ei ga.

¹⁵ Pyry po pe imbuhuri mbatera ji ve Jesus'ga momb'e'ua rehe hamo novīa. Emo ji ndapojykai mbatera pe hugwi. Ji kwatijarukarame kiro pe me ji nda'ei: "Tapojyka ti

mbatera pe hugwi.” Ji ndapojykai tuhê reki pe hugwi. Nhimanoa ko koji'i pyry ji ve a'ea hohe. Anhimbohete ji nhirembipojykae'yma rehe. Te'iyme ti ga ji ve a'ero: “Paulo'ga onhimbohete tehe reki. A'ereki ga opojyka mbatera ga hugwi,” te'iyme ti ga ji ve a'ero. ¹⁶ Emo pyryva'ea mombe'urame ji nanhimbohetei a'ea rehe jipi. A'ereki Tupana'ga ji mondouka a'ea rehe tuhê. “Emombe'u ti Jesus'ga mombe'upyryva,” ei ga ji ve ikwehe. Po ji nahendukatui Tupana'ga nhi'iga Jesus'ga mombe'gwove'y, a'ero po ite'varuhu ji ve. ¹⁷⁻¹⁸ Po nhiremimbotarimo ji Jesus'ga mombe'umbe'ui jipi, a'ero po pyry ga imbuhuri mbatera ji ve hamo. Po nhiremimbotarimo rûi Tupana'ga ji mondoukari ga pyri ga mombe'gwovouka ji ve, a'ero po pyry ji ve ji ndapojykai mbatera ojipe'ga hugwi ji Jesus'ga mombe'urame ga pe. A'ero po ji ga mombe'ui ga pe mbatera rehe rûi.

Paulova'ea ombojiko pota ahe Jesus'ga rehe

¹⁹ Jipiro'y ji ojipe'ga hugwi nhaporemo novia. Emo gandeaporogita rupi nhaporemo ji nhimondoi reki tambojiko ti koji'ive'ga Jesus'ga rehe javo. ²⁰ Ji Jesus'ga mombe'urame judeus'ga pe gandeaporogita rupi ji hoi a'ero tambojiko ti ga Jesus'ga rehe javo. Jipiro'y ji Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi novia. Emo judeus'ga a'ea gwenduo katu. A'ero ji ga javijitehe hendukatui no tambojiko ti ga Jesus'ga rehe javo. ²¹ Na jitehe Jesus'ga mombe'urame judeus'garüive'ga pe gandeaporogita rupi ji hoi no tambojiko ti ga Jesus'ga rehe javo. Ga ndogwerekoi Moisésva'ea remimbo'eagwera. Nurâ jirekorame gapyteri pe ji ndakoi hehe no. Ji nda'ei reki: Ji ndakoi Tupana'ga nhi'iga rehe. A'ea rûi ji a'e. A'ereki ji ako tuhê Cristo'ga nhi'iga rupi. ²² Jirekorame gapyteri pe – kiroki ga ndokwahakatu ojikogame Jesus'ga rehe – ikwahakatue'yve'ga'java'ero ji reki tambojiko hete ti ga Jesus'ga rehe javo. Jihohiorame ojipe'ga pyteri pe ga javijitehe ji reki a'ero nahâ ti tambojiko jara'ga mo Jesus'ga rehe javo. ²³ Nahâ ji rekoreki gapyteri pe a'ero tokwaha pa ti ga Jesus'ga mombe'ua. Akwahavuka ji Jesus'ga ga pe Tupana'ga ti tomombyry ga pe javo. A'ereki imombyryvame ga pe ga omombyry ji ve no.

²⁴ Penembikwahava pe kiro ji ei pe me. Ga nhaganhaname ji ypy ti tavahê javo, he'yjuhuve'ga onha novia. Emo ojipejive'ga jate ga ypy ovahê. Ga pe ga imondoi pyryva'ea a'ero ikwepykavamo. Ga javijitehe ti pejirokwa pejiko katuheteavo Tupana'ga ti tomombyry ji ve a'ero nehê javo. ²⁵ Kiroki ga onha hete tapyhy ti pyryva'ea javo – ojikwe ga nhaganhahetei jipi onhimboitavo tanhagatu kwaha ti javo. Nhande ki a'e te xako katu katu hete jipi xako katu kwaha ti javo. Kiroki ga onha hete pyryva'ea rehe – pyrygwereuhuva'ea rehe reki ga ndekoi novia ka'ateha apopyra rehe oakagareheva'ea rehe. Emo a'ea kotihî opa ga hugwi. Nhande ki a'e te pyryheteva'ea rehe nhande reki avuiramava'ea rehe. A'ereki nhanderuvagwama Tupana'ga pyri namomini. ²⁶ Onhaname ga hokatui tavahê tuhê ti javo. Na jitehe ji rekokatui tavahê tuhê ti Tupana'ga pyri javo.

Ojipe'ga okwaokwaramo ojogwehe ga opoa mondokatui toho ti jipoa ga rehei katu javo. Na jitehe ji rekokatui taho ti Tupana'ga rehei katu javo.

²⁷ Amombe'umbe'u ji ojipe'ga pe jipi: “Peko katu ti Jesus'ga remimbotarimova'ea rehe. A'ero po ti Tupana'ga imombyryvi pe me nehê,” a'e ji ga pe jipi. Jihi na jitehe ako katu a'ea rehe no Tupana'ga ti tomombyry ji ve javo. Ji nanhimongokari nhiremimbotarimova'ea rehe a'ero, te'iyme ti ga ji ve: “Namombyryva'javi reki ji nde ve.”

10

Tapembohetei Tupana'garüiva'ea

¹ Nhirû, tapekwahava'ja ti nhaneramonhava'ea rekoagwera Moisésva'ea reheva'ea rekoagwera. Ohorame Egitopeva'ea gwyrâ hugwi ahe oho pa yvaga'tiga gwyrâ hako – kiroki yvaga'tiga ahererohohava hako. Oho pa katu ahe yvya pika'ga rupi ypihua pytera rupi o'yahava. ² Ohorame yvaga'tiga gwyrâ ahe nhimboukwahapavi Moisésva'ea reheva'ero ohorame yvya pika'ga rupi ypihua pytera rupi. ³ Ahe nhaporemo o'u manâ – a'ea Tupana'ga ombuhuruka ahe ve yvaga hugwi aherembi'uramo. ⁴ Ahe nhaporemo o'u yhya no – kiroki Tupana'ga ombuhuruka ahe ve toy'u pa ti ga javo. A'ereki Tupana'ga ombuhuruka yhya ahe ve itahua hugwi. Cristo'ga pe ji ei reki ita mombe'gwovo. A'ereki Cristo'ga ombuhuruka yhya ahe ve ogwovo ahe rupi. ⁵ Nahâ Tupana'ga imombyryhetei ahe ve novia. Emo ahe rekouhrame ite'varuhuva'ea rehe onhimongyavo ga nhimonha'ngahetei ahere'yjuhua rehe ahe apitiuka ahera'oa momboruka ongae'yî me hako.

⁶ Ahemombe'upyra nhande momoranduvi nhande mo'gitavo. Ahe ja rûi ti xako a'ero. Tipotaruhuyme ti ite'varuhuva'ea. ⁷ Ahere'yjuhua ombohete ha'angava Tupana'garüiva'ea no hako. Tupana'ga rembikwatjarukara ahe mombe'u javo:

“O'uo'u ga oina toryva apovo.

A'ero ga pyi o'ama Tupana'garüiva'ea mboheteavo,” e'i ikwatijara ahe mombe'gwovo hako.

Ahe ja rúi ti xako a'ero. Timboheteyme ti ha'angava Tupana'garūiva'ea.

⁸ Ahere'yjuhua gwereko ojipeva'ea rembirekova'ea hako. Nurā ahe manoi ara rupi ve vinte e três milve'ga onhimongyavo. A'ereki Tupana'ga oapitiuka ahe hako. Ahe ja rúi ti xako a'ero. Tirekoyme ti ojipe'ga nembireko'ga.

⁹ Ahere'yjuhua ombokwerajahi nhandepojykaharete'ga onhiroyrōyromo jipi hako. Nurā ga mboja mundomondo ahe ve ahe hu'uuka ahe apitiuka hako. Ahe ja rúi ti xako a'ero. Timbokwerajahivyme ti nhandepojykaharete'ga monhimonha'ngavo.

¹⁰ Ahere'yjuhua e'ie'i te'varuhu onhiroyrōyromo jipi hako. Nurā Tupana'ga ahe api-tiukari ojipyrive'ga pe. Ahe ja rúi ti xako a'ero. Xa'ete'varuhuyme ti nhanenhiroyrōe'yma.

¹¹ Nahanahā ahe reko hako. A'ea koi ojipe'ga momorandu. Igwete Tupana'ga ikwatjarukari aherekoagwera mombe'gwovouka a'ea ti tapemogita jave nhande ve. Tapekote'varuhui ti a'ero. A'ereki momina gwerī vyva vyvareheve'ea reheve nhande hugwi.

¹² Tape'ei ti pejive: "Jijikohetero gwaramo Cristo'ga rehe po ti ji ndakote'varuhua'javi nehē." tape'ei ti. Mara'ngū po ti pe kotihī pejikote'varuhua'java nehē? Penhimboko'i ti. Pejapyaka katu ti tapekote'varuhua'javyme ti a'ero. ¹³ Pekwaha pe mbatera rahya jipi. Nanongara jitehe reki ojipe'ga okwaha no. Emo po ti Tupana'ga oho gwembi'ea rupi pe pokoga jipi. Ga nomondoahivuhuukari hahyheteuhuva'ea pe me. Hahyrame pe me po ti ga pe mbopopokari hehe nehē. Ga po ti pe mbo'e nehē nahā ti peko javo nehē. A'ero po ti pe nhimomiranambavi hahya pe nehē.

¹⁴ Nhiirū, tapembohetei'i ti ha'angava Tupana'garūiva'ea. ¹⁵ Pekwaha hete pe mbatera, a'e ji pe me. Penhimombaragwaha hete ti a'itituhēva'ea rehe a'ero kiro ji nhi'igame pe me. ¹⁶ Amoamome nhande i'ui vinho pāo raygwe'roga reheve xajapyaka kiro Cristo'ga manoagwera rehe javo. Nhande i'urame vinho copopyeva'ea nhande ei Tupana'ga pe: "Ndepyry hete nde Cristo'ga rekoa reka'vogauka ga momanomouka ore ve," xa'e nhande ga pe. Nhande i'urame vinho copopyeva'ea nhande jogwerekoi nhanenhimbojikoty'a Cristo'ga pavēi garekoa rerekovo. Nhande i'urame pāo nhanerembihaygwe'roga nhande jogwerekoi nhanenhimbojikoty'a Cristo'ga pavēi Cristo'ga ra'oa rerekovo. ¹⁷ Nhandere'yjuhu nhande novīa. Emo nhande xajogwerekoi pa nhandejikoty'a Cristo'ga pavēi ojipejiva'ero. A'ereki nhande nhaporemo ti'u akoga jitehe pāo ojipejiva'ea.

¹⁸ Pehepia ti judeus'ga ndekoagwera no. Gweru ga mbiara jipi imondovouka Tupana'ga pe ikwava'ēhava rehe. Aerē ga i'ui mo. I'urame Tupana'gapeva'ea ga jogwerekoi ojikoty'a Tupana'ga pavēi. ¹⁹ Oro Tupana'garūiva'eapeva'ea, marā ji jupe a'ero? Oko tehe reki Tupana'garūiva'ea, a'e ji, ganembikwava'ega pavēi – kiroki ikwava'embyra Tupana'garūiva'ea pe. ²⁰ Imondorame mbatera jupe ikwava'ēhava rehe Tupana'ga pe rúi ga imondo. Omondo ga Diabo'gapyri'ea pe reki anha'ga pe, a'e ji. Ndatopari ji pejikoty'ara Diabo'gapyri'ea pavēi. ²¹ Pe'u pe copopyeva'ea nhandepojykaharete'gapeva'ea. Tape'ui po pe copopyeva'ea Diabo'gapyri'ea'eapeva'ea no hamo. Pe'u pe mbatera ikwava'embyra nhandepojykaharete'ga pe. Tape'ui po pe mbatera ikwava'embyra Diabo'gapyri'ea pe no hamo. ²² I'urame a'eapeva'ea po ti nhande nhandepojykaharete'ga monhimboahivuhui nhandejive nehē. A'ero po ti ga imbohahyukari nhande ve nehē. A'ereki ga ipopokaruhi hete nhande hohe pa.

Ji rupi jitehe ti peho, ei ahe

²³ Pe'ji po pe: "Cristo'garehava'ero gwaramo nhande ndikwakuva'javi. A'ero ji rekoji nhiremimbotarimova'ea rehe," pe'ji po pe. Na tuhē nhande ndikwakuva'javi novīa. Emo amoamome ndapyryvi reki ojipe'ga pe nhande rekorame nhaneremimbotarimova'ea rehe. Amoamome nhandekorame nhaneremimbotarimova'ea rehe nhande ndipokopokogi reki ojipe'ga Cristo'gareheve'ga. ²⁴ Nhandejive jate rúi po nhande imombyryvi hamo. Timombyry po nhande ojipe'ga pe hamo no.

²⁵ Nahā ti peko a'ero. Pe'u pa ti mbiara ipyhygame ima'ēhai pe. Tape'ei ti ga pe: "Pemombe'u ti ji ve. Omondo jipe ga agwa Tupana'garūiva'ea pe ikwava'ēhava rehe inoga? Marā a'ero?" Tape'ei ti a'ea ga pe. Pe'u pa ti jave'yma. Tapemongotehei ti pejipy'a mbatera rehe i'gwovo a'ero. ²⁶ A'ereki Tupana'ga mombe'uhava e'i: "Vyva ko nhandepojykaharete'ga apoa vyvakotyva'eareheve'ea nhaporemo no," e'i ikwati-jara imombe'gwovo.

Pyry tuhē nhande i'ui garembiapo a'ero.

²⁷ Po Cristo'gareheve'garūiva'ea ei pe me: "Pejijo i'gwovo ji pyri," e po ga. Pehopotarame ti peho ga pyri a'ero i'gwovo. Pe'u pa ti garemimbuhura. Tape'ei ti ga pe: "Marā? Eremondo jipe nde agwa Tupana'garūiva'ea pe ikwava'ega inoga?" Tape'ei a'ea ga pe. Pe'u pa ti imongotehee'yma pejipy'a hehe i'gwovo pa ga pyri. ²⁸ Hovai jate po ojipe'ga ei pe me: "Okwava'ē ga agwa Tupana'garūiva'ea pe." Po ga erame a'ea pe me tape'ui ti a'ero

penhagataruhuramo ga rehe – kiroki ga omombe'u pe me. A'ereki oyvyteri pe ga e'i jupe: "Po Cristo'gareheve'ga ndo'ui nanongara hamo," ei ga. ²⁹ Pe me ko pyry pe i'ui novia. Emo ga pe ndapyryvi i'ua. Nurã tape'ui a'ero.

Pe'e po pe ji ve a'ero: "Marã naerũ? Jipiro'y ji jijikwakuva hugwi i'gwovo pa mbatera. Maraname ji nda'ui naerũ ga eteherame jupe ahe ndo'ui javo?" pe'e po pe ji ve. ³⁰ "Turame jipi ji ei Tupana'ga pe: 'Ndepyry hete nde imbuhuruka mbatera ji ve,' a'e ji ga pe," pe'e po pe ji ve. "Maranuhurame ga ete varuhui ji ve nhirembi'ua rehe ji ekaturame Tupana'ga pe i'gwovo naerũ?" pe'e po pe ji ve.

³¹ Nahã a'ero, a'e ji. Peko katu ti mbatera urame mbatera aporame no pejikovo katu pa. A'ero po ti ojipe'ga pe ndepiagame Tupana'ga mbohetei nehẽ. "Ndepyry hete nde ga mongokatuavo," e po ti ga Tupana'ga pe a'ero pe mombe'gwovo nehẽ. ³² Peko katu ti a'ero. Tapemongote'varuhui ti judeus'ga. Tapemongote'varuhui ti judeus'garũive'ga no. Tupana'gareheve'ga ti tapemongote'varuhui Jesus'gareheve'ga. ³³ Ji rupi jitehe ti peko katu a'ero. Ji tamonhimohemuka pa ojipe'ga jijihe jipi. Namembyrypotari ji jijive jate. Ga pe nhaporemo ji imombyrypotari jipi tojiko ti ga Jesus'ga rehe javo.

11

¹ Cristo'ga rupi jitehe ji hoi. Na jitehe ti peho ji rupi.

Kunhangwera'ga ndekoa ga jatykarame

² Pyry hete pe napemoka'nhymi jipi jirekoagwera pejipyri. Peho pe nhiremimbo'ea rupi no. A'ereki Cristo'gareheve'ga nemimombe'ua rehe ji pe mbo'ei.

³ Takwahavuka ti a'ero pe me. Cristo'ga ko huvihava'ga akwaimbae'ga pe. Akwaimbae'ga ko huvihava'ga gwembireko'ga pe. Tupana'ga ko huvihava'ga Cristo'ga pe. ⁴ Ndepyryvi a'ero akwaimbae'ga nhakagahovi onhi'igame Tupana'ga pe gandovaki Tupana'ga mombe'urame ojipe'ga pe no. Onhakagahovame po ga imbote'varuhui Cristo'ga pe ga ko jiruvihava'ga rui javo.

⁵ Emo kunhangwera'ga nhakagahove'ymame ndapyryvi ga nhi'igame Tupana'ga pe gandovaki ga Tupana'ga mombe'urame ojipe'ga pe no. Onhakagahove'ymame po ga ei: "Nhirembireko'ga ko huvihava rui ji ve," e po ga. Nanongara'ga ko ga ja – kiroki ga, ojipe'ga opi ga'ava ga hugwi tipoyjaryme ti ga javo. ⁶ Onhakagahove'ymame po ga tokyti pa o'ava a'ero hamo. Po ga ndopotari opoyjayjare'ymamo oapina rehe, a'ero po ga tonhakagaho hamo. Tonhakagaho po ga onhi'igame Tupana'ga pe gandovaki ga mombe'urame no hamo.

⁷ Akwaimbae'ga po nonhakagahovi hamo. A'ereki Tupana'ga oapo akwaimbae'ga oji'java'ero. Gandeaporogita Tupana'ga reaporogita ja. Kunhangwera'ga ki a'e te gandeaporogita akwaimbae'ga ndeaporogita ja. ⁸ Tupana'ga ndoapoi reki akwaimba'eva'ea kunhangwera'eva'ea ra'oa pyvõ. Ga oapo kunhangwera'eva'ea akwaimba'eva'ea nharuka'ga pyvõ hako. ⁹ Na jitehe Tupana'ga ndoapoi akwaimba'eva'ea kunhangwera'eva'ea pe. Ga oapo kunhangwera'eva'ea akwaimba'eva'ea pe topoko ti hẽa ga javo hako. ¹⁰ A'ero po kunhangwera'ga tuhẽ e'i onhakagahova pe hamo yvagipeve'ga nembiepiaga gwaramo. ¹¹ Ojikoty'aro gwaramo nhandepojykaharete'ga pavẽi ga jikogi ojogwehe jipi kunhangwera'ga akwaimbae'ga pavẽi. ¹² A'ereki ymya Tupana'ga oapo kunhangwera'eva'ea akwaimba'eva'ea nharuka'ga pyvõ. Nahã kunhangwera'eva'ea ohẽ akwaimba'eva'ea hugwi. Emo kiro akwaimbae'ga o'a kunhangwera'ga hugwi. Tupana'ga reki oapopavuka okovo.

¹³ Pehe ti penhimombaragwaha hehe. Pyry pe me kunhangwera'ga nhi'igame Tupana'ga pe gandovaki ga nhakagahove'ymame naerũ? Ahã, a'e ji. ¹⁴ Pekkwa pe pejiyvyteri pe akwaimbae'ga avukuhua gambopoyjayjare'yma. ¹⁵ Kunhangwera'ga avukuhua ki a'e te gambokatua rupiara. A'ereki Tupana'ga omondo a'ea ga pe toakagaho'i ti ga a'ea pyvõ javo. ¹⁶ Momina nhinhi'iga a'ea rehe a'ero. Po ojipe'ga ji rayvapotari ga'akagahova rehe, a'ero po ji ei ga pe: Na tuhẽ ore reki. Nahã jara'ga ndekoi no Cristo'gareheve'ga ojatykarame Tupana'ga mboheteavo.

Ahe o'u ikwahava'java Cristo'ga manoagwera

¹⁷ Kiro pe mbo'erame po ti ji nopombohetei nehẽ. Anhi'igahy po ti ji pe me nehẽ. A'ereki pe jatykarame Tupana'ga mboheteavo a'ea ko pendekokatua'gwama rui reki. Peko te'varuhu reki pe. ¹⁸ Tanhi'i na'ẽ pe me pejogwayvara rehe a'ero. A'ereki ojipe'ga omombe'u a'ea ji ve. "Corintopeve'ga ojatykarame ga jogwayvayvari jipi. Ga ndo-jihe'akatui," ei ga pe mombe'gwovo ji ve. Arovia gwere ji ganhi'iga. ¹⁹ Tupana'ga po e'i a'ero: "Na ga jogwayvari tomboukwaha ti okokatuve'ga a'ero." ²⁰ Pejatykarama pe ei: "Ti'u ti nhandejapyakavo nhandepojykaharete'ga rehe," pe'e tehe pe jipi. Emo reki pe ndapekoi ga rehe pejikote'varuhuro gwaramo i'urame. ²¹ Pejihe reki pe peko.

A'ereki i'urame jararamo pe pe'u jipe ima'ëa renonde. Jara'ga ndogwerekoi reki. Nurã ko ty'ara jara'ga jukai. Jara'ga ki a'e te heagwryr vinho i'uhetero gwaramo. ²² Ndaperekoi tuhê po pe onga naerũ tape'u ipype? Ndapekoa'javi po pe Tupana'gareheve'ga ndehe naerũ imbatere'ÿve'ga mbopoyjayjare'yma naerũ? Marã po ti ji a'ero pe me nehê naerũ? Opombohete po ti ji a'ea rehe naerũ? Nopombohetei tuhê po ti pe a'ero nehê.

²³ Omombe'u ko ji pe me nhandepoykaharete'ga remimbo'eagwera ikwehe – a'ea ga omombe'uuka ji ve. Nahã a'ero. Omanoa renonde Jesus'ga reki gwemimbo'ehara'ga pavêi pyytunimo ikwehe. Judasva'ea omondouka gweri ga guardas'ga po pe tojuka ti ga ga javo. A'ea renonde Jesus'ga ipyhygi pão. ²⁴ Igwete ga ei Tupana'ga pe: “Ndepyri hete nde imbuhua ore ve,” ei Jesus'ga javo ga pe. Igwete ga haygwe'rogwe'rogi imondovo gwemimbo'ehara'ga pe. “A'ea ko jira'oa, a'e ji jupe,” ei ga ga pe. “Pe'u kiro. A'ereki jira'oa ji anhihwava'ë kiro pe ndepykaramo nhimanorame,” ei ga. “Aerê ti pe'ua'jaa'ja pão a'ero tanhimoka'nhyymye ti,” ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe ikwehe.

²⁵ Na jitehe ga i'urê mbatera Jesus'ga ipyhygi copo vinho rryrua. Igwete ga imondoi ga pe javo. “Pe'u kiro copopypeva'ea,” ei ga. Igwete ga imombe'ui gwekoa ga pe. “Aheka'voguka po ti ji jirekoa ga pe jijijukauka nehê,” ei ga. “Nahã po ti ji manoi vvyakotyve'ga ndepyyga. A'ereki Tupana'ga e'i ipyahuva'ea imombe'gwovo. ‘Garekoa reka'vogame po ti ji imombori gandeokote'varuhua ga hugwi,’ ei Tupana'ga,” ei ga. “Nurã jirekoa reka'voga gwaramo a'iti hete tuhê po ti Tupana'ga imombori he'yjuhve'ga ndekote'varuhua ga hugwi nehê gwembi'ea rupi,” ei Jesus'ga ga pe. “Pe'u ti a'ero vinho copopypeva'ea. Pe i'ua'jaa'javame ji kwahava'ja a'ero nehê,” ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. ²⁶ A'ea ko Jesus'ga nhi'igagwera ikwehe. Igwete ji ei pe me: Garura'java renonde nahã po ti pe i'ua'jaa'javi pão copopypeva'ea reheve. I'ua nanani po ti pe ikwahavukari ojipe'ga pe gamanoagwera nehê.

²⁷ Peko katu ti a'ero i'urame pão copopypeva'ea reheve Cristo'ga manoagwera herekokatuavo. Kiroki ga oko te'varuhu i'gwovo – ga ombotegwete Cristo'ga ra'oa garekoa reheve, ga ombotegwete gamanoagwera a'ero. ²⁸ Nurã ti pekwha na'ë pejeaporogita i'ua renonde. Pendeaporogita pyryvame ti pe'u pão copopypeva'ea reheve herekokatuavo a'ero nehê. ²⁹⁻³⁰ Pepyteripeve'ga ki a'e te nonhimombaragwahavi nhandepoykaharete'ga manoagwera rehe ga i'urame pão copopypeva'ea reheve. Nanongara'ga pe Tupana'ga ombohahyuka a'ero. Nurã pepyteripeve'ga tetirũaramo opopoakare'yma onhimongyavo. Jara'ga omano no. ³¹ Po ti nhande ikwahavi nhandereaporogitapyryva na'ë i'ua renonde, a'ero po ti ga nombohahyukari nhande ve nehê. ³² Imbohahyukarame nhande ve ga nhande mbo'ei nhanderekote'varuhua rehe tomombi ti ga a'ea javo. Ga nhande mbo'ei te'iyime ti pe nhanderekote'varuhua pe o'erame oarõe'ÿve'ga pe nehê ga mondovo hahyva'ea ruvihava pype nehê.

³³ Nhiirũ, pejatykarame i'gwovo Cristo'ga manoagwera kwahava'java tape'una'ëi ti a'ero. Pe'ji ti pejohupe: “Na ti ga ndupavi na'ë,” pe'ji ti. ³⁴ Tape'una'ëi ti mbatera Tupana'ga ti tombohahyukaryme pe me. Po ti ty'ara jara'ga jukahetei, a'ero po ti ga gwonga pe na'ë i'ui mo hamo.

Jihorame pe pyri po ti ji pe mbo'ei jara rehe pe nderekovo nehê.

12

Tupana'ga ra'uva ahe mbokarakatu

¹ Nhiirũ, tamombe'u ti kiro pe me Tupana'ga ra'uva remimbuhura Cristo'gareheve'ga pe. A'ereki a'ea rehe pe ikwatijari ji ve ikwehe. A'ea ji tamombe'u katu kiro pe me tapekwaha hete ti javo. ² Pekwha pe pejikoagwera. Pe ndapejikogi Cristo'ga rehe ikwehe. Nurã ga pe mbogwepogweuhui gwemimbotarimova'ea rupi imboheteuka pe me ha'angava Tupana'garũiva'ea okojirũiva'ea. ³ A'ero ji takwahavuka kiro pe me Tupana'ga ra'uva remimbo'ea. Tupana'ga ra'uva ombo'erame ga nombotegwetei Jesus'ga a'ero. Tupana'ga ra'uva ombo'erame jate reki ga ei: “Jesus'ga ko orepojkaharetero oko,” ei ga.

⁴ Tupana'ga ra'uva ombuhu paravuhu nhandekarakatua. Gara'uva jitehe reki ombuhu pa nhande ve nhande nanenani. ⁵ Nhandeporavyky ojoatyatyi ojohugwi novia. Emo Jesus'ga pe jitehe nhande xaporavyky nhandekovo. ⁶ Nhandekarakatua ojoatyatyi ojohugwi novia. Emo Tupana'ga jitehe nhande mbokarakatu pa nhande rerekovo.

⁷ Tupana'ga gwepiuka gwa'uva remimbuhura nhande nanenani topoko pa ti ga ojipe'ga javo. ⁸ Nahã Tupana'ga ra'uva nhande mbokarakatu pa. Ojipe'ga pe gara'uva omombe'uuka Tupana'ga rembikwahava. Tupana'ga ra'uva jitehe ombo'euka ojipe'ga pe a'itituhêva'ea kwahava rehe. ⁹ Gara'uva jitehe ombojiko hete ojipe'ga Tupana'ga rehe. A'ea jitehe omombiguka ojipe'ga pe gatetirũa ga hugwi. ¹⁰ A'ea jitehe oapouka ahemonhimomby'ava'ea ojipe'ga pe. Ojipe'ga pe a'ea omombe'uuka Tupana'ga nhi'iga. Tupana'ga

ra'uva omombaragwahavuka ojipe'ga pe gwemimbokarakatua. A'ero ga ikwahavi javo Tupana'ga ra'uva ga mbokarakaturame. Ga ikwahavi javo Tupana'ga ra'uvarüiva'ea ga mbokarakaturame. Tupana'ga ra'uva ombokarakatu ojipe'ga monhi'paravuhuvavo. A'ero ko ganhi'iga vyvakotyve'ga nembikwahave'yva'ea. Ojipe'ga pe Tupana'ga ra'uva okwahavuka akoja'ga nhi'iga imombe'ukatouvouka nhanerembikwahave'yva'ea tokwaha pa ti ga javo. ¹¹ Tupana'ga ra'uva jitehe ombokarakatu pa ga a'ero. A'ea jate ombokarakatu paravuhu ga nağanani gwemimbotarimo okovo.

He'yi nhandera'oareheva'ea

¹² Ta'e ti kiro nhandera'oa'java'ea mombe'gwovo. Ojipeji ahera'oa rekoï novia. Emo ahera'oa gwereko he'yiva'ea ojihe: ahetia, ahepoti'a, ahepy'a no. Ahera'oareheva'ea nhaporemo ojihe'a reki ojogwehe onhimongovo ojipejiva'ero ahera'oro. Na jitehe nhande re'yiro Cristo'gareheva'ero nhanenhimongyavo novia. Emo nhande nhaporemo xako ojipejiva'ea'java'ero Cristo'ga pavēi. ¹³ A'ereki Tupana'ga ra'uva nhande mongo pa ojipejiva'ea'java'ero. Nhande xako paravuhu novia. Jara'ga ko judeusramo, jara'ga judeus'gartüiva'ero. Jara'ga oporavyky tehe ojipe'ga pe opiro'ye'yma ga hugwi. Jara'ga oporavyky opiro'yro ojipe'ga hugwi. Nhande pyri nhaporemo ko Tupana'ga ombuhu gwa'uva jitehe.

¹⁴ Pehepia ahera'oa a'ero. Ojipejiva'ea jate rüi ahera'oareheva'ea. He'yiva'ea reki ahera'oa gwereko ojihe. ¹⁵ Po ahepy'a ei: "Ji ko ahepoa rüi. Ji ahera'oareheva'ea rüi reki a'ero." Ahepy'a erame a'ea po i'etehei ikwahave'yma javo. A'ereki ahepy'a ko ahera'oareheva'ero tuhē reki oko. ¹⁶ Po aheapyakwara ei: "Ji ko ahereakwara rüi. Ji ahera'oareheva'ea rüi reki a'ero." Aheapyakwara erame a'ea po i'etehei. A'ereki aheapyakwara ko ahera'oareheva'ero tuhē reki oko. Na jitehe nhande re'yiro Cristo'gareheva'ero nhandekarakatuparavuhuvavo ojipe'ga pokoga. Ojipejive'ga jate rüi reki Cristo'gareheva'ero. Po ojipe'ga ei: "Ikarakatu ga japovo ahemonhimomby'ava'ea. Ji ndajikarakatui japovo a'ea. Ji Cristo'gareheva'ea rüi reki a'ero." Ga erame a'ea po ga etehei ikwahave'yma. A'ereki ga Cristo'gareheva'ero tuhē reki oko.

¹⁷ A'ea'ja ji pe me. Pehepia ahera'oa. Po ahereakwara jate hekorame gara pyvō po ahe henduvi hamo naerü? Po aheapyakwara jate hekorame gara pyvō po ahe hetuni a'ero hamo naerü? Nahā ji ei Cristo'gareheve'ga mombe'gwovo a'ero no. Po ahemonhimomby'ava'ea apohara'ga jate ga ndekorame ma'ga po omombe'u Tupana'ga ojipe'ga pe hamo naerü? ¹⁸⁻²⁰ Ahera'oareheva'ea nhaporemo reki Tupana'ga omongo katu ahera'oa rehe gwemimbotarimo. Po heheva'ea jate hekorame ojipejiva'ea jate, marā po ahera'oa rekoï a'ero hamo naerü – kiroki a'ea rehe oko heheva'ea? He'yi reki ahera'oareheva'ea. Emo ojipejiva'ea ahera'oa. Na jitehe nhande nanenani Tupana'ga nhande mongoi ojipejiva'ero nhande mbokarakatuparavuhuvavo gwemimbotarimo. Po ojipejive'ga jate ga rekorame Cristo'gareheva'ero marā po nhande xajihe'a ojogwehe Cristo'ga pavēi hamo naerü? Nhandere'yjuhu reki nhande Cristo'gareheva'ero. Emo nhande xako ojipejiva'ea'java'ero Cristo'ga pavēi nhandekarakaturo nhandejopokopokoga.

²¹ Ahereakwara nde'i ahepoa pe: "Ji ndajikogi nde rehe," nde'i jupe. Na jitehe aheakaga nde'i ahepy'a pe no: "Ji ndajikogi nde rehe," nde'i jupe. A'ereki ahera'oareheva'ea ojiko tuhē ojogwehegwehe. Na jitehe Cristo'gareheve'ga jikogi ojogwehegwehe no.

²² Jara pe nhandera'oareheva'ea pe nhande ei ipopoakare'yva'ea. Emo xajiko hete reki nhande nanongara rehe. ²³ Jara pe nhande ei okoteheva'ea. A'ea nhande imbojigwagi tireko katu ti javo. Jara nhande ndihepiukari ojipe'ga pe. A'ea rehe nhande timongi katu tapy'ynhapira a'ero tohepiagyime ti ga javo. ²⁴ Kiroki koji'i ikatu nhande ve nhandera'oareheva'ea – a'ea nhande nimbojigwagi a'ero. Tupana'ga tuhē ombojihe'a pa ahera'oareheva'ea tombojigwa hete ti ga okoteheva'ea javo nhande ve. ²⁵ Nahā Tupana'ga imbojihe'akatui ahera'oareheva'ea a'ero tokote'varuhuyime ti heheva'ea ojohupeupe javo. "Ti'agata pa ti ahera'oareheva'ea ojogwehegwehe," ei Tupana'ga. Na jitehe Tupana'ga nhande mbojihe'akatui ojipejiva'ea'java'ero tokote'varuhuyime ti Cristo'gareheve'ga ojohupeupe javo. "Ti'agata pa ti ga ojogwehegwehe ojogwerekokatuvavo," ei Tupana'ga nhande ve. ²⁶ Hahyrame ojipejiva'ea pe ahera'oareheva'ea pe hahy jara pe nhaporemo a'ero. Ga imombyryvame ojipejiva'ea pe a'ea ko pyry jara pe nhaporemo no. Na jitehe hahyrame ojipejive'ga pe Cristo'gareheve'ga pe hahy jara'ga pe nhaporemo Cristo'gareheve'ga pe nhaporemo. Ojipe'ga imombyryvame ojipejive'ga pe Cristo'gareheve'ga pe jara'ga ndorypavamo ga pavēi a'ero.

²⁷ Penhinanhinani peko Cristo'gareheva'ero. Igwete ojipejiva'ero pe jihe'ari ojogwehe Cristo'ga pavēi. ²⁸ A'ero pe jatykatykai Tupana'ga mboheteavo. Igwete Tupana'ga pepyteripeve'ga mo'emo'ei tojopokopoko ti ga javo. Jara'ga pe ga ei: "Ga hohe pa po ti pe. Cristo'ga moirūharamo po ti pe peko nehē," ei ga. Jara'ga pe ga ei: "Cristo'ga moirūhara'ga

ndehohyva'ero po ti pe peko. Pe po ti nhinhi'iga mombe'uharamo peko nehē,” ei ga. Jara'ga pe Tupana'ga ei: “Nhinhi'iga mombe'uhara'ga ndehohyva'ero po ti pe peko. Ojipe'ga mbo'eharamo po ti pe peko nehē tapemongo ti ga Cristo'ga nhi'iga rupi,” ei ga ga pe. Jara'ga pe Tupana'ga ei: “Pe po ti peapo ahemonhimomby'ava'ea nehē.” Jara'ga pe ga ei: “Pe po ti pemombiguka ojipe'ga tetirūa ga hugwi nehē.” Jara'ga pe ga ei: “Pe po ti ojipe'ga pokopoko imbatere'ýve'ga nehē ipopoakare'ýve'ga nehē no.” Jara'ga pe Tupana'ga ei: “Pe po ti ojipe'ga mogitai ga mondomondovo.” Jara'ga pe ga ei: “Opombokarakatu po ti ji pe monhi'iparavuhua'ero nehē. Penhi'iga po ti vvyakotyve'ga nembikwahave'ýva'ea a'ero nehē,” ei Tupana'ga ga pe.

²⁹ Ga nhaporemō rūi reki Cristo'ga moirūhara'ga a'ero. Ga nhaporemō rūi Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga. Ga nhaporemō rūi gambo'ehara'ga. Ga nhaporemō rūi oapo ahemonhimomby'ava'ea. ³⁰ Ga nhaporemō rūi Tupana'ga ga mbokarakatui imombigauka ga pe ojipe'ga tetirūa ga hugwi. Ga nhaporemō rūi Tupana'ga ga monhi'igi imongovo ganhi'iga nhanerembikwahave'ýva'ero. Ga pe nhaporemō rūi Tupana'ga imombe'ukwahavukari ganhi'iga nhanerembikwahave'ýva'ea. ³¹ Pepota tuhē ti pejive a'ero Tupana'ga ra'uva remimbuhura a'ea remimbokarakatua – kiroki koji'i pyryva'ea ojipea hohe.

Igwete ji kiro imombe'una'ēi pe me penemiarōhetea tapendeaporogita katu ti javo. A'ereki koji'i pyry hete tuhē nhande ojipe'ga arō hete a.

13

Tiarō hete nhande ojipe'ga

¹ Po nhande nhi'igi hajiheve'ga nhi'igimo yvagipeve'ga nhi'igimo no. Po nhande niarōi ahe nhanenhi'igame ganhi'igimo, a'ero po nhande nhi'itehei reki imotininiuhūva'ea ja hahyahivuhuva'ea ja.

² Po Tupana'ga nhande mbokarakatui imombe'gwovouka onhi'iga. Po nhande niarōi ahe imombe'urame, a'ero po nhande rekotehei reki.

Po nhande ikwahapavi mbatera ikwahava Tupana'ga rembikwahava onhimiva'ea. Po nhande niarōi ahe nhande ikwahapavame mbatera, a'ero po nhande rekotehei reki.

Nhande jikohetero gwaramo Tupana'ga rehe po ga nhande pokogi vvytyruhua mbojipe'auka nhande ve nhande erame jupe pepe'a javo. Po nhande niarōi ahe nhandejikoheterame Tupana'ga rehe nahā javo, a'ero po nhande rekotehei reki.

³ Po nhande ima'ema'embavi nhanembatera imbatere'ýve'ga pe. Po nhande niarōi ahe nhande ima'embavame, a'ero po nhande ima'etehei. Nhaneremima'embava nomombryvi reki nhande ve.

Po ga ei nhande ve: “Pe pohire'yma gwaramo Cristo'ga hugwi po ti ore imbokaipavi penda'oa nehē,” e po ga nhande ve. Nhandepohipotare'ymame ga hugwi po nhande ikwava'egi nhandera'oa ga pe a'ero tombokai ti ga javo. Po nhande niarōi ahe nhanenhi'ikwava'egame ga pe, a'ero po nhande nhikwava'etehei reki. Nhanenhi'ikwava'ega nomombryvi reki nhande ve.

⁴ Nhande ojipe'ga arōheterame nhande nianhimonha'ngajipei ga ndehe jipi. Timombryvi nhande ga pe. Nhande ojipe'ga arōheterame nhande nianhimyroi ga ndehe. Nianhimbohetei nhande ji ko ga hohe jave'yma. ⁵ Ga arōheterame nhande xako katu tuhē ga pe. Nhandejihe jate rūi nhande xako. Nhande nianhimboahivi ga pe. Nhande ndikwahava'jajavi ojipe'ga ndekote'varuhua nhandejive. ⁶ Ga arōheterame nhande nianderoryvi gandekote'varuhua rehe. Gandekokatua rehe nhande roryroryvamo. ⁷ Ga arōheterame nhande xanhimomirana jipi ga ndekote'varuhurame nhandejive. Tiarō hete nhande avuirama. “Aerē po ti pyryvamo nehē,” xa'e nhande jipi. Nhande xajiko ojipe'ga ndehe jipi. Xanhimomirana nhande jipi a'ero.

⁸ Ga arōheterame nhande niarombigi tuhē ga. Opi po ti nhandekarakatua nehē Tupana'ga remimbuhura. Tupana'ga nhi'iga mombe'ua po ti opi. Ganhi'iga po ti opi no nhanerembikwahave'ýva'ea. Mbatera kwahava po ti opi nehē no. ⁹ Agwamo ndikwahapavi nhande. Nhande nimombe'ukwahapavi Tupana'ga nhi'iga no. ¹⁰ Tupana'ga ki a'e te okwaha pa. Cristo'ga rurame po ti opa nhanerembikwahapave'yma nehē.

¹¹ Jivoja'irame ji ndakwahapavi ikwehe. Tayri'ga ja ji nhi'igi a'ero ikwehe. Ndajireaporogitakatui ji no. Nanhimombaragwahakatui ji mbatera rehe no jivoja'iro gwaramo ikwehe. Aerē jiyvuakarama ji pohiri tayri'ga ndeaporogita'java'ea hugwi.

¹² Hepiagame espelho pyvō nhande ndihepiakatuheitei. A'ereki nhandera'angava tehe nhande tihepia. Na jitehe agwamo nhande ndikwahahetei Tupana'ga repiagaymame. Aerē po ti nhande a'ea ga repiakatui ga kwahava nehē. Ojogwovavo po ti nhande jogwepiagi Tupana'ga pavēi. Agwamo nhande ndikwahapavi ga. Ga ki a'e te nhande kwaha hete pa. Na jitehe po ti nhande ga kwahahetei nhandekovo ga pyri nehē no.

¹³ Nahã hekoi avuiramava'ea a'ero:
Xajiko nhande Tupana'ga rehe.
Tikwaha nhande pyryva'gwama.
Tiarõ hete nhande ojipe'ga.
Pyry Tupana'ga pe nhande jikogame ga rehe.
Pyry nhande ikwahavame pyryva'gwama no.
Johe'i tehe reki pyry Tupana'ga pe nhanderemiarõhetea.

14

Ganhi'iga nhanerembikwahave'ÿva'ea

¹ Pejirokwa ti ojipe'ga arõheteavo a'ero. Pepota ti Tupana'ga ra'uva remimbuhura penhimbokarakatua. Pepota ti pejikarakatua Tupana'ga nhi'iga mombe'ua rehe kaitu.

² Tupana'ga ra'uva ombokarakatu ojipe'ga monhi'iga. A'ero ganhi'iga nhanerembikwahave'yma'gwama. Nahã onhi'igame ga nhi'igi Tupana'ga pe a'ero. Nhande ve rui reki ga onhi'i. A'ereki nhande ndikwahavi nanongara ganhi'iga. ³ Emo kiroki ga omombe'u Tupana'ga nhi'iga ikwahavuka ojipe'ga pe – ga onhi'i nhande ve tuhê. A'ero ga nhande mbojikoheteukari Jesus'ga rehe. Onogatu ga nhandepy'a no. ⁴ Kiroki ga ganhi'iga rekoi nhanerembikwahave'ÿva'ero – ga onhimbojiko hete Tupana'ga rehe. Ga ki a'e te – kiroki ga omombe'u Tupana'ga nhi'iga – ga ombojikoguka pa Jesus'gareheve'ga ga rehe a'ero.

⁵ Apota po ji pe napenani penhi'iga hekorame nhanerembikwahave'ÿva'ero novia. Koji'i reki ji apota penemimombe'ua Tupana'ga nhi'iga rehe. Nanongara'ga nemimombe'ua koji'i pyry ojipe'ga nhi'iga hohe nhanerembikwahave'ÿva'ea hohe, a'e ji. A'ereki ga omombe'u katu Tupana'ga nhi'iga. Kiroki ganhi'iga ikwahavipyre'ÿva'ea – a'ea nhande ndikwahavi. Ojipe'ga ikwahavukarame ganhi'iga nhande ve a'ea ko pyry jitehe no. A'ero ga Jesus'gareheve'ga mbojikohetei Jesus'ga rehe imombe'urame ga pe.

⁶ Nhiirũ, po ti nhinhi'iga nhanerembikwahave'ÿva'ea ji horame pe pyri nehê, a'ero po ti ji ndopopokogi tuhê nehê. Po ti ji imombe'ui pe me Tupana'ga rembikwahavukara ikwahavuka mbatera pe me, a'ero po ti ji pe pokogi nehê. Po ti ji imombe'ui Tupana'ga nhi'iga pe me pe mbo'eavo a'itituhêva'ea rehe, a'ero po ti ji pe pokogi nehê no.

⁷ Ehepia ko imonhi'ingava jiru'a'java'ea violão no heaporogitae'ÿva'ea. Inhi'igatue'yname po nhande niambaragwahavi inhimby'ya rehe. ⁸ Opy ga trombeta soldados'ga momoranduva tapetavuka ti ga pe kiro javo. Po trombeta nonhi'igatui ikwahavukare'yma ga pe, a'ero po ti soldados'ga nonhimboavujikweri tuhê otavukara rehe.

⁹ Na jitehe po ti penhi'iga oko aherembikwahave'ÿva'ero, a'ero po ti ga ndokwahavi pe nhi'igame ga pe a'ero nehê. “Onhi'i tehe po ga upa,” e po ti ga pe me nehê. ¹⁰ Gwereco paravuhu hete po vvyakotyve'ga nhi'iga ojoatyatyviva'ea. Ojogwe'ya'ga okwaha reki onhonhi'inh'i'iga. ¹¹ Emo ji ikwahave'yname ojipe'ga nhi'iga ga ko hajiheva'ea ji ve. Ji hajiheva'ea ga pe no.

¹² Oro pe, pe nhi'igame ojipe'ga pe tokwaha ti ga penhi'iga. Pepota pe Tupana'ga ra'uva remimbuhura penhimbokarakatua pejikovo. Pepota hete ti a'ero penhimbokarakatua – kiroki a'ea nhaporemo Jesus'gareheve'ga mbojikohetei Jesus'ga rehe.

¹³ Nurã ji ei pe me: Ganhi'iga rekorame nhanerembikwahave'ÿva'ero te'i ti ga Tupana'ga pe a'ero: “Nhimbokarakatua'ja ti. A'ero po ti ji imombe'ukatui nhinhi'iga ga pe nehê tokwaha ti ga javo,” te'i ti ga Tupana'ga pe. ¹⁴ Nhinhi'iga rekorame nhanerembikwahave'ÿva'ero nhinhi'igame Tupana'ga pe, jilhi anhi'i. Emo nhiakaga ndokwahavi a'ea. ¹⁵ Marã po ti ji rekoi a'ero nehê naerũ? Anhi'i po ti ji Tupana'ga pe nhinhi'iga rekorame nhanerembikwahave'ÿva'ero. Anhi'i po ti ji ga pe nhiakaga ikwahavame nehê no. Na jitehe po ti ji nhimby'yi nhinhimby'ya rekorame nhanerembikwahave'ÿva'ero. Anhimby'yi po ti ji nhiakaga ikwahavame nehê no. ¹⁶ Pejatyka pe jipi Tupana'ga mboheteavo ndepyry nde javo ga pe. Po nenhi'iga rekoi nhanerembikwahave'ÿva'ero nde nhi'igame Tupana'ga pe, a'ero po ti marã ikwahave'ÿve'ga ei amém na tuhê javo nde nhi'imbavame nehê naerũ? A'ereki ga ndokwahavi nde nhi'igame. ¹⁷ Pyry hete po nenhi'iga Tupana'ga pe ovuhu. Emo nde nerembojikogi ojipe'ga Tupana'ga rehe. A'ereki ga ndokwahavi nde nhi'igame.

¹⁸ Pe hohe pa ji nhi'inh'i'igi nhinhi'iga rekorame nhanerembikwahave'ÿva'ea novia. Igwete ji ei Tupana'ga pe: “Pyry hete nde ji mbokarakatui a'ea rehe jipi,” a'e ji ga pe. ¹⁹ Emo nhande jatykarame jipi koji'i pyry ji ve nhinhi'iga rekoi ikwahavukava'ea tambo'e ti ojipe'ga a'ea pyvõ. Po xunhi hete ji nhi'igi ga pe novia. Emo ga okwaha pa reki. Po ji nhi'inh'i'ihetei nhinhi'iga rekorame nhanerembikwahave'ÿva'ero, a'ero po ndapyryvi ga pe. A'ereki ga ndokwahavi reki nhirembi'ea.

²⁰ Nhiirũ, ipita'ngive'ga ndokote'varuhukwahavi. Ga ja ti peko a'ero pejikote'varuhukwahave'yma. Tayri'ga ndaheaporogitakatui okovo. Ga ja rui ti peko a'ero pejeaporogitarame. Peyvuakara gwaramo ti tapendeaporogita katu.

²¹ Aherembikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'iga ga judeus'ga mombe'urame. Nahã Tupana'ga ei:

“Jireheve'ga nohendukatui nhinhi'iga.

Nurã po ti ji hajiheve'ga mondoukari ga monhi'iguka ga pe tokwaha ti ga nhiremimbo'ea javo novia,” ei Tupana'ga.

“Hajiheve'a'ero gwaramo ko ganhi'iga jireheve'ga nembikwahave'yva'ea.

Emo ganhi'iga vehevi po ti nohendukatuukari jireheve'ga pe nhiremimbo'ea nehẽ,” ei Tupana'ga judeus'ga remienduve'yma imombe'gwovo.

²² Nurã ji ei pe me: Tupana'ga ganhi'iga mongo nhanerembikwahave'yva'ero Jesus'gareheve'garũive'ga ti tokwaha jipopoakara javo. Nhande ki a'e te Jesus'gareheve'a'ero tikwahavipe gapopoakara. Tupana'ga onhi'iga omombe'uuka Jesus'gareheve'ga ti tokwaha javo. Jesus'gareheve'garũive'ga pe ki a'e te Tupana'ga ndokwahavukari a'ea. ²³ Pejatyka po pe Tupana'ga mboheteavo jipi. Po ti penhi'iga nhaporemo nhanerembikwahave'yva'ea ikwahave'yve'ga ndurame pepyteri pe Jesus'gareheve'garũive'ga ndurame no. A'ero po ti ga ei nehẽ: “Mbipe hete ganhi'iga. Heagwry pa ga a,” e po ti ga pe me nehẽ. ²⁴ Po ti pe nhaporemo imombe'umbe'ui Tupana'ga nhi'iga Jesus'gareheve'garũive'ga rurame pepyteri pe ikwahave'yve'ga rurame no. Henduvame penemimombe'ua po ti ga ei: “Kiro ji ikwahavi jirekote'varuhua. Penhi'iga nhaporemo omombe'u katu ji ve Tupana'ga rembi'ea jirekote'varuhua pe,” e po ti ga nehẽ. ²⁵ Omohẽ po ti ga gweaporogitate'varuhua ovyteripeva'ea pendovaki nehẽ. A'ero po ti ga nhova'apyni Tupana'ga mboheteavo ndepry hete nde javo nehẽ. “Tupana'ga oko tuhẽ pepyteri pe,” e po ti ga pe me nehẽ.

Nahã nhande rekoï nhandejatykarama

²⁶ Marã a'ero, nhiirũ? Pejatykarama jipi Tupana'ga mboheteavo jara'ga onhimby'yi Tupana'ga pe. Jara'ga ombo'e ojipe'ga. Jara'ga omombe'u Tupana'ga rembikwahavukara. Jara'ga nhi'iga ko penembikwahave'yva'ea. Jara'ga omombe'u katu akoja'ga nhi'iga penembikwahave'yva'ea tokwaha ti ga javo. Na tuhẽ ti peko a'ero pejopokopokoga penhombojikojikoga Tupana'ga rehe. ²⁷ Po ti penembikwahave'yva'ea ganhi'iga pe jatykarama mokonha'ga po ti onhi'i a'ero hamo. Ndahe'yive'ga trẽsve'gahoherũive'ga po ti onhi'i hamo. Ojopyrupy'ru po ti ga onhi'iga hamo. A'ero po ti ojipe'ga imombe'umbe'ui ganhi'iga tokwaha ti ga javo hamo. ²⁸ Po ti nimombe'uhavi ganhi'iga pe tonhi'igyme ti ga pendovaki a'ero. Pendovakie'y ti ga tonhi'i Tupana'ga pe okovo.

²⁹ Oro Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga no. Na mokonha'ga nhi'igi, trẽsve'ga po. A'ero po ti jara'ga japyakai ganhi'iga rehe nahanahã javo hamo. ³⁰ Po ti Tupana'ga ikwahavukarama mbatera ojipe'ga pe ga apygame pepyteri pe, onhi'igypyve'ga po ti opi hamo ji py'rovo ti ga omombe'u kiro a'ero javo hamo. ³¹ Pe nhaporemo ti pemombe'umbe'u Tupana'ga nhi'iga a'ero pejopyrupy'ruavo nhande nhaporemo tikwaha ti henduva javo. Tapenhombojiko pa ti Tupana'ga rehe a'ero no. ³² Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga imombe'upotarama ga imombe'ui. Pipotarama ga pigi no. ³³⁻³⁴ Pejopyrupy'ru'e'ymame hahyahivamo penhi'iga. Nanongara rehe Tupana'ga ndokoi. Pejogwerekokatukata rehe ga rekoï.

Pe jatykarama po kunhangwera'ga opi hamo Tupana'ga nhi'iga henduva onhi'ige'yma hamo. Nahã Tupana'gareheve'ga ndekopavi no ojatykarama ga mboheteavo. Moĩsẽva'ea rembikwatijara e'i jupe no. ³⁵ Ikwahapotarama mbatera po gwonga pype kunhangwera'ga ei gwembireko'ga pe marã javo hamo. Ndipoyjayari po kunhangwera'ga onhi'igame pe jatykarama Jesus'gareheve'a'ero hamo.

³⁶ Marã pe ndekouhi naerũ? Peheypyuhu pemombe'u Tupana'ga nhi'iga raikwehe naerũ? Pe me jate Tupana'ga ombuhuruka onhi'iga raikwehe naerũ? Ahã reki. ³⁷ Po pepyteripeve'ga ei ojive: “Jihi ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara. Tupana'ga ra'uva ji mbokarakatu ji rerekovo,” e po ga. Nanongara'ga po onhimombaragwaha nhiremimo'gita rehe hamo. E'i po ga ji ve hamo: “Nhandepojykaharete'ga Cristo'ga okwatijaruka Paulo'ga pe nhande mo'gitauka a'ero,” e po ga ji ve hamo. ³⁸ Ga ndekoe'ymame nhiremimo'gita rehe tapekoi ga ndehe a'ero.

³⁹ Nhiirũ, kiro ji ei pe me a'ero: Pe'ji ti Tupana'ga pe: “Ji mbokarakatu ti. A'ereki ji tamombe'u nenhi'iga,” pe'ji ti ga pe. Nahã ji ei pe me no: Ojipe'ga nhi'iga rekorame nhanerembikwahave'yva'ea tapemombigi ti ganhi'iga. ⁴⁰ Pejatykarama ti pejopyrupy'ru katu pejogwerekokatuaavo.

15

Tupana'ga ombogwera Cristo'ga

¹ Nhiirũ, kiro ji ikwahavukara'javi pe me nhiremimombe'upyryvagwera Cristo'ga mombe'uagwera. Pehendu katu pe nhinhi'iga ikwehe. Nhiremimombe'ua rehe pe peko hete kiro a'ero pejikoga Cristo'ga rehe. ² Po ti pe heroviahetei nhiremimombe'ua avuirama nehẽ, a'ero po ti Cristo'ga pe nderohoi yvagi pe nehẽ pe mongovouka avuirama nehẽ. Po pe herovia'raguhũ, a'ero po ti ga napenderohoi nehẽ.

³ Nhiremienduvagwera ji amombe'u pe me ikwehe. Koji'i hete po nhande tihendu katu a'ea ojipea hohe hamo. Nhiremimombe'uagwera ko na: Cristo'ga omano raikwehe tamombo ti gāndekote'varuhua ga hugwi javo raikwehe. Tupana'ga rembikwatijarukara rupi ga manoi. ⁴ Igwete ga gara'oa rerohoi inoga itaruvihava kwaruhua pype. Mokõi ahe kirirẽ Tupana'ga ga mbogweravi. Gwembikwatijarukara rupi Tupana'ga ga mbogweravi raikwehe. ⁵ Aerẽ Cristo'ga jipiukari Pedro'ga pe. Aerẽ ga jipiukari dozeve'ga pe no omoirũhara'ga pe. ⁶ Aerẽ ga jipiukari kiro ve he'yjuhuvẽ'ga pe quinhentosve'ga pe. He'yjuhuvẽ'ga nde'ya jararamo ga ndekoji agwamo. Jararamo ahe manoi. Ga nhaporemõ ko gareheve'ga. ⁷ Aerẽ ga jipiukari Tiago'ga pe. Aerẽ ga jipiukari omoirũhara'ga pe nhaporemõ.

⁸ Mbapavamo ga jipiukari ji ve no. Na ja hekoi. Kunhangwera'ga gwa'yra mbo'ariperame nhande nimboha'uvi. Na jitehe ji jikogame Cristo'ga rehe nhande nimboha'uvi a'ea no. ⁹ A'ereki ji ambohahy na'ẽ Tupana'gareheve'ga pe jirekote'varuhuaovo ikwehe. Nurã ji ei jijive kiro: Jara'ga gwyrẽ'i hete ko ji Cristo'ga moirũhara'ga gwyrẽ'i hete. Cristo'ga moirũhara'ga po ga nde'i ji ve hamo novã. A'ereki ji ako te'varuhu Tupana'gareheve'ga pe ikwehe. ¹⁰ Emo Tupana'ga omomybyry reki ji ve ji mongovo Cristo'ga moirũharamo. Nomomybyrytehei reki ga ji ve. A'ereki ji aporavyky hete ga pe Cristo'ga moirumo jara'ga hohe pa. Ji tehe rui reki aporavyky. Tupana'ga imomybyryvame ji ve ji mbokarakatui ji mboporavykyavo. ¹¹ Nhiremimombe'ua ojo'ja reki ganemimombe'ua pavẽi. A'ea jitehe pe heroviari a'ero pejikoga Cristo'ga rehe.

Nhanembogwerahava

¹² Xa'e nhande jipi: Tupana'ga ombogwera Cristo'ga gamanoa hugwi heikwehe. Maranuhũrame po pepyteripeve'ga euhui naerũ Tupana'ga nombogweravi omanove'ga javo? ¹³ Po ga nombogweravi ga hamo, a'ero po ga nombogweravi Cristo'ga raikwehe hamo. ¹⁴ Po ga nombogweravi Cristo'ga hamo, a'ero po ore Cristo'ga mombe'utehei pe me hamo. A'ero po pe jikotehei ga rehe hamo.

¹⁵ Nahã no. Po ga nombogweravi Cristo'ga hamo, a'ero po jukwahavamo ore'mbea ore Tupana'ga mombe'urame hamo. A'ereki ore oro'e: "Tupana'ga ombogwera Cristo'ga gamanoa hugwi," oro'e ore ga mombegwovo. Po a'iti omanove'ga mbogwerave'ymamo, a'ero po ga nombogweravi Cristo'ga hamo. ¹⁶ A'ereki nahã ji a'e: Ga mbogwerave'ymame po ga nombogweravi Cristo'ga hamo. ¹⁷ Po Cristo'ga ndokweravi, a'ero po pe jikotehei ga rehe hamo. A'ero po ga nomombori pendekote'varuhua pe hugwi hamo. ¹⁸ Po Cristo'ga ndokweravi hamo, a'ero po Cristo'gareheva'ea hoi hahyva'ea ruvihava pype hamo – kiroki ahe omano jipe. ¹⁹ Po nhande ei hamo: "Nhande manoe'ymame jate Cristo'ga imomybyryvi nhande ve", a'ero po nhande poria'iheteramo ga hohe pa hamo.

²⁰ Emo Tupana'ga ombogwera tuhẽ reki Cristo'ga ikwehe. A'ea ko Cristo'gareheva'ea mbogwerahava'gwamamo oko. ²¹ Akwaimba'eva'ea rekote'varuhuro gwaramo nhande manoi reki. Ojipe'ga rekokaturõ gwaramo po ti nhande kwerava'javi nhanemanoa hugwi nehẽ. ²² Nahã ji ei. A'ereki Adãova'ea rymyminoro nhandekovo gwaramo nhande manombavi. Cristo'ga pavẽi nhandekovo gwaramo po ti nhande kwerapavi a'ero nehẽ.

²³ Nahã Tupana'ga ga mbogweravi a'ero: Cristo'ga na'ẽ ga mbogwera. Aerẽ na jitehe Cristo'ga rura'javame po ti Tupana'ga ga mbogweragweravi nehẽ no Cristo'gareheve'ga. ²⁴ Aerẽ mbapava koty po ti Cristo'ga ikwava'egi gwembipojykhava uva'ga pe nehẽ koro ndeapoa javo Tupana'ga pe nehẽ. Cristo'ga po ti omombi pa na'ẽ Tupana'ga arõ'e'yve'ga popoakara tohendu katu pa ti ga Tupana'ga nhi'iga javo nehẽ. Kiroki ga huvihã hete yvaga gwyrẽ pe yvya koty no – gapopoakara po ti Cristo'ga omombi pa nehẽ. ²⁵ A'ereki Tupana'ga e'i nho'gwenonde Cristo'ga pe: "Ndehe ti gānduvihavamo eko avuirama nehẽ. Tamongo pa ti nearõ'e'yve'ga nenhi'iga rupi." ei ga Cristo'ga pe.

²⁶ Mbapavamo po ti Tupana'ga imombipavi ahemanoa tiruahũheteve'ea nehẽ. ²⁷ Tupana'ga rembikwatijarukara e'i hako:

"Tupana'ga omongo pa Cristo'ga nhi'iga rupi," e'i.

Jukwaha reki ikwatijara mombe'ua. Tupana'ga imongopavame ga nonhimongoi Cristo'ga nhi'iga rupi. ²⁸ Ihopavame ganhi'iga rupi a'ero Cristo'ga jitehe Tupana'ga ra'ya'ga po ti onhikwava'ẽ Tupana'ga pe nehẽ Tupana'ga jate ti toko huvihavuhetero avuirama nehẽ.

²⁹ Oro ġa – kiroki ġa onhimobatizauka omanova'ea repyga onhimobatizaukare'ýva'ea repyga – marā ġa ndekoi nanongara rehe naerū? Po Tupana'ga nombogweravi ahe hamo, a'ero po ġa nde'i hamo: Xanhimobatizauka ahe repyga nehē.

³⁰ Oro ore, po Tupana'ga nombogweravi omanove'ga hamo, a'ero po ore pohiri Cristo'ga hugwi hamo tombohahyyme ti ġa ore ve javo hamo. ³¹ Nhiirū, nane'ymi ġa ji jukapotari novīa. Amombe'u ji a'ea pe me. A'reki ji pe mbohetei nhande jikoty'aro ġwaramo Jesus Cristo'ga rehe nhandepojykhaharete'ga rehe. ³² Imombe'upotaramo Tupana'ga nhi'iga ji ġa ndayvayvari Éfeso'peve'ga. Ga ko ja'gwara ja ji ve, a'e ji. A'reki ġa onharō hete tijuka ti ġa javo. Po ji ikwahahetei hahya nhimanomo Tupana'ga nanhimogwerava'javi javo, a'ero po ji ikwahahetei hahya Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo hamo. Po Tupana'ga nombogweravi omanove'ga, a'ero po xako aherembi'ea rupi hamo – kiroki ahe e'i:

“Mara'ngu po ti nhanemanomo ko'emame nehē?

Ti'u hete ti mbatera toryva apovo a'ero.

Ti'u hete ti kaġwitiga no,” ei ahe.

³³ Tapenhimoandyandyjukari ti ġa pe.

“Tapekoi ti ġa pavēi jipi – kiroki ġa heaporoġita te'varuhu.

Pe ndekorame ġa pavēi po ti ġa ndupi jitehe pendeaporoġita ihoi a'ero nehē,” e'ikwatijara.

³⁴ Peapyakwapupu ti imombiga pejikote'varuhua. Jararamo pepyteripeve'ga ndokoi hete Tupana'ga pavēi. A'e ji a'ea pe me tapepojyajaryme ti a'ero.

Nhander'a'oa ti okwerava'ja

³⁵ Jara'ga po e'i: “Marā po ti omanove'ga mbogwerava? Marā po ti ġanda'oa nehē Jesus'gareheve'ga nda'oa nehē?” e po ga javo. ³⁶ Nderekwahavihu nde! a'e po ji ga pe. Nde itymame po ha'yinha omano na'ē jipi. Narunhe'yname nahenhu reki mbatera. Na jitehe po ti nhande manoi nhanembogwerava renonde nehē. ³⁷ Itymame mbatera po nde neretyimi henhuiva'ea. Ha'yinha tehe po nde eretý trigo ra'yinha ojipea ra'yinha no. ³⁸ Henhunhame Tupana'ga ġwemimbotarimo imondo'i ha'oa ha'yinha pe. Ha'yinha hetakwera'ja gwereko gwa'oa a'ero.

³⁹ Ojoatyatyvi reki ha'oa. Yvyakotyve'ga gwereko gwa'oa. Mbiara gwereko ojipea gwa'oa. Gwyr'a'ia gwereko ojipea gwa'oa. Pira gwereko ojipea gwa'oa nohō.

⁴⁰ Gwerekko yvagipeva'ea ra'oa. Gwerekko yvyakotyva'ea ra'oa nohō. Ojoatyvi reki yvagipeva'ea katua yvyakotyva'ea katua pavēi. ⁴¹ Kwara gwerekko okatua. Jahya katua ojipea. Jaytata'ia katua ojipea no. Ojoatyatyvi reki jaytata'ia katua ojohugwi no.

⁴² Nahā po ti nhande mbogweravame a'ero nehē. Otymame nhander'a'oa ijugamo. Ombogweravame po ti nhander'a'oa ndijugi nehē. ⁴³ Otymame nhander'a'oa ite'varuhuro. Ombogweravame po ti nhander'a'oa ikatuheteramo nehē. Otymame nhander'a'oa ndipopoakari. Ombogweravame po ti ipopoakaramo nehē. ⁴⁴ Otymame nhander'a'oa yvyakotyva'ea. Ombogweravame nhander'a'oa po ti Tupana'ga ra'uva remimongopyra nehē. Gwerekko nhander'a'oa yvyakotyva'ea. Nurā ji ei: Gwerekko nhander'a'oaġwama no. A'ea Tupana'ga ra'uva omongo nhande ve.

⁴⁵ Nahā Tupana'ga rembikwatijarukara i'ei no:

“Tupana'ga omongo jypyve'ga Adāo'ga,” e'i ikwatijara hako.

Aerēve'ga Adāo'ga nhande mongo nhande mboheaporoġitapyahuavo. Cristo'ga pe ji ei. A'reki gaha nhande mboheaporoġita pyahu gwa'uvimo. ⁴⁶ Jypya ko nhande reko'i yvyakotyva'ero. Aerē nhande reaporogitapyahuro nhandekovo. ⁴⁷ Tupana'ga oapo jypyva'ea Adāova'ea yja pyvō. Ahe ko yvyakotyva'ea a'ero. Aerēve'ga ko yvagahugwive'ga Cristo'ga. ⁴⁸ Yvyakotyve'ga ko oho Adāova'ea rupi yjapyvōva'ea rupi. Cristo'gareheve'ga ko oho Cristo'ga rupi yvagahugwive'ga rupi. ⁴⁹ Nhander'a'oa ko yjapyvōva'ea ra'oa ja kiro Adāova'ea ra'oa ja. Aerē po ti nhander'a'oa yvagahugwive'ga ra'oa ja Cristo'ga ra'oa ja nehē.

⁵⁰ Nhiirū, amombe'u katu ji pe me. Yvyakotyve'ga nda'oa nhande herekorame po ti nhande ndiahoi yvagi pe nehē – perope Tupana'ga oko huvihavuhetero. Ijuva'ea ndokoagwami ijuge'ýva'ero.

⁵¹⁻⁵² Pehendu ti kiro ji imombe'urame aherembikwahavipyre'yma. Jararamo po ti nhande niamanoi ve Cristo'ga rura'java renonde nehē. Emo po ti Tupana'ga nhande mbojirojijyipavi nehē trombeta nhi'igame mbapavamo nehē. Trombeta nhi'igame po ti Tupana'ga ġa mbogweravi na'ē omanove'ga Cristo'gareheve'ga. Nomanoa'javi po ti ġa a'ero nehē. Kotihī hete po ti Tupana'ga nhande mbojirojijyji a'ero nehē.

⁵³ Yvyakotyva'ero nhander'a'oa omano ojugamo. Nurā po ti Tupana'ga imbuhuri ha'jiveva'ea nhande ve nehē. A'ea po ti nomanoi ojuge'yma nehē. ⁵⁴ Imbuhurukaramo omanoe'ýva'ea nhande ve po ti ihoi Tupana'ga rembikwatijarukara japiavo nehē – kiroki e'i:

“Ndogwerekkoa'javi kiro ahemanoa.

Tupana'ga omombi pa a'ea kiro," e'i.

Irüa aherembikwatijara e'i:

⁵⁵ "Nhanemanoa niandepojykapava'javi.

Nhanemanoa nombohahya'javi nhande ve," e'i aherembikwatijara.

⁵⁶ Nhanemanoa ombohahy nhande ve nhande rekote'varuhuro gwaramo. Nhanderekote'varuhua ipopoaka nhande rehe nhande ikwahava gwaramo Moisés'va'ea remimbo'eagwera. A'ereki a'ea e'i nhande ve: "Kiroki ga oko te'varuhu – ga po ti omano ogwovo hahyva'ea ruvihava pype nehē," e'i aheremimbo'eagwera. ⁵⁷ Emo Tupana'ga ombuhuruka avo Jesus Cristo'ga nhandepojykaharete'ga. Igwete ga manoi nhande repyga nhande mbopiro'yavo nhanderekote'varuhua hugwi. Timbohete ti Tupana'ga a'ero ndepyry hete nde Jesus'ga mbuhuruka javo.

⁵⁸ Nhiirü, ako hete ji pe ndehe. Pemondo ti pejipy'a mbotyva pejikoheteavo Cristo'ga rehe. Pepraviky katu hete ti ga pe ojipe'ga mbojikoguka ga rehe. A'ereki pejiporavykyrame garemimbotarimova'ea rehe pe ndapepravikytehei pejikovo. Pekwaha pe a'ea.

16

Itambere'ia mono'oga

¹ Ta'e ti kiro pe me itambere'ia mono'ono'oga pe – akoja po ti nhande timondo Cristo'gareheve'ga pe imbatere'yve'ga pe Judéiapeve'ga gwyrri pe. A'e ji Cristo'gareheve'ga pe Galáciapeve'ga gwyrri pe itambere'ia rehe ikwehe. Nahã ti peko javo ji ei ga pe. Kiro ji ei jitehe pe me no: Nhirembi'ea rupi po ti peko no hamo. ² Domingo nanani ti pemono'õ mo imongovo penhonga pe. Pe napenani ti pemono'õ. He'yjukurame peporavyky kwepykava itambere'ia he'yi'iva'ea ti pemono'õ. Mbhapyreterame peporavyky kwepykava mbhapyrete'i ti pemono'õ. A'ero ji horame pe pyri po ti pe herekojipei imono'ogipyra nehē. ³ Jihorame po ti ji a'ea imondoukari penemimo'ëhara'ga pe nehē togweroho ti ga Jerusalémmeve'ga pe nehē. Togweroho ti ga ga pe ikwatijara no – kiroki omombe'u gandekokatua. A'ero po ti ga imondoi itambere'ia ikwatijara reheve Jerusalémmeve'ga pe nehē. ⁴ Po pyryvame ji hoi pevo no, a'ero po ti ji ga nderohoi ji rupi nehē.

Paulova'ea omombe'u ohoagwama

⁵ Taho ti pe pyri nehē jihorë Macedóniapeve'ga gwyrri rupi. A'ereki pevo na'ë ji hoi ga pyri. ⁶ Aerë po ti ji pytai pe pyri ovuhu. Amongo pa po ti ji yapoa jipyta'vo pe pyri nehē. A'ero po ti pe ji pokogi ojipe'ga gwyrri pe ji mondovo nehē. ⁷ Ndahopotari po ti ji pe pyri agwamo jipytaahi'viavo jate. A'ereki Tupana'ga ipotarama ji pytapotari manamehü pe pyri. ⁸ Kirogwe ji pytai avo cidade de Éfeso pe toryya rupi Pentecostes rupi nehē. ⁹ A'ereki avove'ga gwendu pota kiro Cristo'ga nhi'iga onhimongyavo. Tamombe'umbe'u ti ga pe a'ero ga mbojikoguka ga rehe nehē. Emo he'yjuhuvë'ga ji movahí tomombe'uyme ti ga Cristo'ga nhi'iga javo ji ve.

¹⁰ Po ti Timóteo'ga vahemi pe pyri pereko katu ti ga gapy'a inogatuavo pepyteri pe nehē. A'ereki ga oporavyky Cristo'ga pe ganhi'iga mombegwovo ji javijitehe. ¹¹ Tape'ei ti ga pe a'ero: "Ga ndokwahavihu ovoja'iro gwaramo." Pepoko ti ga mbohoryva ga mbuhuruka ji pyri nehē. A'ereki ji ga mboha'uvi jara'ga ndeheve nhaneirü'ga ndeheve nehē.

¹² Oro Apolo'ga no nhaneirü'ga. Apota hete ji gahoa pe pyri ikwehe novia. Igwete ji ehetei ga pe toho ti ga jara'ga ndupi nhaneirü'ga ndupi javo novia. "Ndahopotari tuhë ji kiro," ei ga ji ve ikwehe. "Aerë pyryvame po ti ji hoi ga pyri nehē," ei ga ji ve.

Paulova'ea remimbo'ea mbapavava'ea

¹³ Pejapyaka katu jipi. Pejiko hete ti Cristo'ga rehe. Penhimboita tuhë ti. Pemondo ti pejipy'a mbotyva. ¹⁴ Pearðarõ ti ojipe'ga pejikojikovo jipi.

¹⁵⁻¹⁶ Pekwaha pe Estéfnas'ga. Ga na'ë ojiko Cristo'ga rehe gwongapeve'ga pavëi ikwehe – perope Acaiapeve'ga gwyrri pe. Onhimondo ga onhimoporavykyavo Cristo'gareheve'ga pokopokoga jipi. Nhiirü, a'e hete ji pe me tapehendu katu ti nanongara'ga nhi'iga pejikovo hupi. Pehendu katu ti jara'ga nhi'iga no – kiroki ga Cristo'gareheve'ero oporavyky hete ojipe'ga pokopokoga jipi.

¹⁷ Jirory hete ji kiro Estéfnas'ga ndura rehe – gaha Fortunato'ga pavëi Acaico'ga pavëi no. A'ereki pendakykweri ga nduri ji pokoga. ¹⁸ Onogatu ga jipy'a ji mbohoryva. Nahã ga inogatui pepy'a pe mbohoryva no. Pemondo ti imohina pejeaporoğita nanongara'ga ndehe.

¹⁹ Ásiapeve'ga gwyrripeve'ga Cristo'gareheve'ga omondo onhi'iga pe me. Cristo'gareheve'ero Áquila'ga omondo hete onhi'iga pe me no Priscilahëa pavëi jara'ga

pavēi – kiroki ġa ojatyka ġanonga pe jipi Tupana'ga mboheteavo. ²⁰ Avove'ġa nhaporemo nhaneirū'ġa omondo onhi'ġa pe me nohō.

Penho'anhuvanhuvā ti Cristo'gareheva ero pejoryjoryva ojogwehe.

²¹ Jihi tuhē Pauloramo akwatija koha kiro pe me jipoa pyvō imondovouka nhinhi'ġa pe me.

²² Kiroki ġa ndokoi nhandepojykaharete'ga rehe Jesus Cristo'ga rehe – ġa pe ti Tupana'ga tombohahy a'ero nehē.

Kiro ji ei Jesus Cristo'ga pe: “Marana tá!” (A'ea ko: “Herejo orepojykaharetero!”)

²³ Jesus'ga tomomyry pe me nhandepojykaharete'ga.

²⁴ Opoarō hete pe nhaporemo nhande jikoty'aro gwaramo Jesus Cristo'ga pavēi.

PAULOVA'EA OMOMBE'UA'JA CORINTOPEVA'EA PE Segunda Carta de Paulo aos Coríntios

¹ Jihi ko ako Pauloramo Jesus Cristo'ga moirūharamo. Aporavyky ji Tupana'ga pe Cristo'ga mombe'gwovo. A'ereki a'ea Tupana'ga opota.

Kiro ji ikwatijarukari orenhi'iga imondovouka pe me Timóteo'ga pavēi. Timóteo'ga oko nhandeirūramo ojikoga gwaramo Jesus'ga rehe nhande pavēi. Jesus'gareheva'ero pejiko pe Tupana'ga rehe penhimonon'oga tihendu ti ganhi'iga javo. Kiro ore ikwatijarukari imondovouka pe me – perope pécidade de Corinto pe. Kiro ore ikwatijarukari ga pe nhaporemo no – kiroke Tupana'ga remimo'ēhara'ga u pegwryi pe Grécia pe.

² Ore oro'e: Nhandervete'ga Tupana'ga ti tomomyry pe me Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojkaharete'ga pavēi. Tonogatu ti ga pepy'a, oro'e ore.

Paulova'ea ombohete Tupana'ga

³ Timbohete ti Tupana'ga! Ga ko Jesus Cristo'ga ruvihavuhuhete'ga garuva'ga no nhandepojkaharete'ga ruva'ga. Ga nhande porogwety nhande arōheteavo. Ga nhande poko hete jipi nhandepy'a nogatuavo.

⁴ Nane'yimi ga ore pokogi hahyame ore ve ji javijitehe ti ga topoko ojipe'ga javo ore ve. Oropokoga gwaramo ore ga pokokwahavi hahyparavuhurame ga pe. ⁵ Hahyahy Cristo'ga pe ymya. Na jitehe hahyahy ore ve kiro ore Cristo'gareheva'ero gwaramo. Hahyahyheterame ore ve Tupana'ga ore pokopoko hete ore Cristo'gareheva'ero gwaramo. ⁶ Hahy ore ve jipi ore pe pokogame pe mbjikhoheteavo Tupana'ga rehe. Hahyame ore ve Tupana'ga ore poko. A'ero ore pe pokokwahavi nahā ahe nhimomiranami hahya pe javo. A'ereki na jitehe hahy pe me no. A'ero pe nhimomiranami hahya pe.

⁷ Orojiko hete ore Tupana'ga rehe ga po ti Corintopeve'ga poko jipi nehē javo. Nurā ore ei: Tupana'ga ore poko hahyheterame ore ve. A'ero po ti ga Corintopeve'ga pokogi hahyheterame ga pe nehē no, oro'e ore.

⁸ Tamombe'u kiro pe me nhiirūa pe tapekwaha ti. Tiruahū hete ore ve Ásiavepe'ga gwryi pe ikwehe. Hahyhetero tuhē ore ve pevo. A'ero ore ei ikwehe: Kiro po ti nhande manoi nehē, oro'e ore orovy'ahetee'yama. ⁹ Xamano tuhē ti nhande! oro'e ore ikwehe.

Tupana'ga ore momanouka gwerevi tojikogyme ti ga ojipe javo. Tojiko ti ga ji rehe jate javo ga ore momanoukari gwerevi omanove'ga mbogwerahara'ga. ¹⁰ A'ea rupi ga ore pokohetei tuhē tomanote'varuhuyime ti ga javo. Aerē po ti ga ore pokoga'javi nehē no tomanoyime ti ga javo. Ga rehe jate ore jikhohetei aerē ti ga nhande pokoga'javi nehē no javo. ¹¹ Nahā po ti nehē pe nhi'inhi'igame Tupana'ga pe epoko ti Paulo'ga javo. Penhi'ti ga pe a'ero ojipe'ga pavēi penhimongyavo. A'ero po ti pe ei ga pe ga pavēi ndepyrpy hete nde imomyryva Paulo'ga pe javo nehē.

Paulova'ea oho pota Corintopeva'ea pyri novā

¹² Tupana'ga oropokoga gwaramo orepyry hete ore orokokatuavo ojipe'ga pe nhaporemo ga moandyandy'yama. Pe me koji'i ore rekokatui. A'ea ore ei oronhimboheteavo. A'ereki ore orokwaha orovytyeri pe oreareporogitapyryva. Yvyakotyve'ga nembikwahateha rupi rūi ore rekokatui pe me. Tupana'ga remimomyryva gwaramo reki ore ve ore rekokatui pe me.

¹³⁻¹⁴ Hajiheva'ea ore ndorokwatijari javo pe me. Onhimime'yva'ea jate orokwatija ore pe me. Nurā pe ikwahavi nahanahā Paulo'ga ei nhande ve ikwatija javo. A'erorame tehe pe ndapekwahakatui ve oreareporogita. Ikwahaheterame po ti pe ndoryndoryvamo ore rehe nehē. Na jitehe po ti ore roryryvamo pe ndehe nehē nhandepojkaharete'ga rura'javame Jesus'ga rura'javame nehē. A'ea ore oropota hete.

¹⁵⁻¹⁶ Nahā tuhē ko Corintopeve'ga, a'e ji ikwehe. Nurā ji ena'ēi: Apytaahi'vi po ti ji Corintopeve'ga pyri ga ndepiaga jikwavame jigwovo Macedōniavepe'ga gwryi pe nehē, a'e ji novā. Aerē po ti ji jivyri Corintopeve'ga pyri ga mbohoryva'java nehē. A'ero po ti ga ji pokogi ji horame Judēiavepe'ga gwryi pe nehē, a'e ji novā.

¹⁷ Aerē ji herojijyi jireaporogita ikwehe ndahoa'javi po ti ji kiro Corintopeve'ga pyri javo. Nurā jararamo pe ei: "Heaporogita te'varuhu Paulo'ga jipi herojijyjijyita ojeaporogita. A'ereki ga ombotembote'iuhu javo nhande ve," pe'ji pe ji ve.

Ndajireaporogitate'varuhui ji. Nanh'i'tehei ji. ¹⁸ Jireaporogita katu reki ji nhinhi'iga rerojijyirame. Tupana'ga e'i katu jipi. A'itituhēva'ea pe ga ei. Na jitehe ore ekatui oronhi'igame pe me. Noronhi'tehei ore a'itituhēva'ea mombe'gwovo jipi. ¹⁹ A'ereki ore Jesus Cristo'ga ja imombe'ukatuavo. Jesus Cristo'ga Tupana'ga ra'ya'ga, gaha ore ga mombe'u katu pe me jihi Silas'ga pavēi Timóteo'ga pavēi no. Nombotembote'iuhui

ga. A'itituhēva'ea jate ga omombe'u. ²⁰ Onhi'Īpo'ru pa ga Tupana'ga no Jesus Cristo'ga. A'ero ga Tupana'ga nhi'Īpo'ruavo ġwaramo nhande ei na tuhē hekoi jawo Tupana'ga pe ga mboheteavo.

²¹ Tupana'ga tuhē ore mbojikoheteuka Cristo'ga rehe pe ndeheve. Tupana'ga nhande mo'emō'ē ojive tomombe'u ti ġa Jesus Cristo'ga jawo. ²² Tupana'ga nhande mongoi ojiveheva'ero. Ombuhuruka ga gwa'uvapyryva nhande pyri. Gara'uvapyryva okwahavuka nhande ve. A'ero nhande ei: Nhande xako Tupana'gareheva'ero kiro. Omomyry po ti Tupana'ga nhande ve nehē, xa'e nhande.

²³ Jihi a'e Tupana'ga pe kiro:

—Tupanamo ehendu ti nhinhi'ġa ji ikwatijarame Corintopeve'ga pe. Po ji mbero kiro ġa pe, a'ero po ti embuhu hahyva'ea ji ve.

A'ea ji ei kiro Tupana'ga pe. A'ereki ga okwaha jipy'a.

Kiro ji ei pe me a'ero Corintopeva'ea pe. Namondopotari hahyva'ea pe me. Nurā ji ndahoa'javi pe pyri ikwehe. ²⁴ Ndro'ei ore kiro pe me: Nahanahā tuhē ti pejiko. A'ea rūi ore ei pe me. A'ereki pe pejiko hete tuhē Tupana'ga rehe. Opopoko pota reki ore koi'ġi pe mbohoryryva jipi.

2

¹ Nurā ji ei jiyvyteri pe ikwehe: Ndahoa'javi ti ji Corintopeve'ga pyri tahahya'javyme ti ġa pe jawo. ² Po ti ji hoi pe pyri hamo, a'ero po ji imondoi hahyva'ea pe me pe mongovevuhavo hamo. A'ero po nanhimbohoryhavi hamo pe ndekovevuhuro ġwaramo.

³ Nurā ji ikwatijari pe me ikwehe pepohi ti pejikote'varuhua hugwi kiro jawo. A'ereki ji a'e: Po ji hoi ġa pyri nhinhi'ġahyavo ġa pe ġandekote'varuhua rehe nehē, a'ero po ti ġa ji mongovevuhui ji rayva nehē. Gahā po ji mbohory hamo! a'e ji ikwehe. Akwaha pa reki pendeaporōġita. Ji roryvame pe ndorypavamo no. ⁴ Hahy hete ji ve ji ikwatijarame pe me ikwehe. Ji rekovevuhuro jijehe'oheteavo ikwehe. Nopomongovevuhupotari reki ji ikwatijarame pe me. A'ereki ji opoarō hete. Akwatija po ti ji Corintopeve'ga pe tokwaha ti ġa nhiremiarōhetea, a'e ji ikwatijarame pe me ikwehe.

Tapehenonha'javi ti garekote'varuhua, ei Paulova'ea

⁵ Kiroki ga omondo hahyva'ea okote'varuhurame ikwehe – ji ve jate rūi ga imondoi hahyva'ea. Pe me ga imondoi hahyva'ea pe mongovevuhavo no. Emo kotihī ipavi pendekovevuhua pe hugwi. A'ea ji ei. A'ereki ji nanhi'ġahyhetepotari reki ga pe. ⁶ A'ereki penhimongyavo pe peko ga rehe imondovo hahyva'ea ga pe. Kirupi kiro a'ero! ⁷ Tapehenonha'javi ti garekote'varuhua kiro a'ero ga mbohoryva'java garekovevuhuhetea tojukayme ti ga. ⁸ Nurā ji ehetei kiro pe me: Pekwahavuka ti ga pe penhimiarōa oroarō hete nde jawo.

⁹ Ikwatijarame pe me ji ei jiyvyteri pe ikwehe: Tahepia ti nhinhi'Īpo'rupava. Gwendu katu po Corintopeve'ga nhinhi'ġa jipi, a'e ji jiyvyteri pe ikwehe.

¹⁰ Pe aherekote'varuhua renonhe'ymame ji na jitehe nahenonha'javi aherekote'varuhua no. Po ji henonha'jave'ymame aherekote'varuhua, a'ero pe ndehe ji nahenonha'javi. Cristo'ga okwaha nhiremienonha'jave'yma. ¹¹ Nahā ji rekoī Satanās'ga tianemoandyandyjyme jawo. A'ereki Satanās'ga nhande arōe'ġve'ga heaporōġita te'varuhu. Ga nhande mongo pota gwemimbotarimova'ea rupi nhande mbote'varuhavo. A'ea nhande ikwahahetei.

Paulova'ea opytaahi'vi cidade de Trôade pe

¹² Aho ji cidade de Trôade pe ikwehe tamombe'u ti pyryva'ea ġa pe jawo Jesus Cristo'ga mombe'ua. Ji vahemame pevo ġa ndoryvamo ji rehe hendupota. A'ereki nhandepojykaharete'ga e'ġi jipe kiro ihoi japiavo nhimombe'ua apiavo Trôade pe jawo. ¹³ Jipy'a ndukatui reki okoteheavo. A'ereki pevo ji ndahepiagi Tito'ga nhaneirū'ga. Nurā ga rure'ymame ji ei pevove'ga pe: Kiro ji hoi a'ero. Pea hugwi ji hoi a'ero jigwovo Macedôniapeve'ga gwryri pe Tito'ga reka.

Tupana'ga opoko hete omoirūharava'ea

¹⁴ Timbohete ti Tupana'ga! Tupana'ga Cristo'ga poko hete tipopoaka hete ti ga Diabo'gapyryva'ea hohe anhaġa hohe jawo. Nhande Cristo'gareheva'ero ġwaramo Tupana'ga nhande poko hete tipopoaka ti ġa Cristo'ga pavēi Diabo'gapyryva'ea hohe no jawo. Nhande ipo'rurame perfume kiro ihoi ojipe'ġape'ga pe. Na jitehe Tupana'ga nhande po'rurame Cristo'ga mombe'gwovouka kiro gamombe'ua ihoi ojipe'ġape'ga pe nhaporemō.

¹⁵ Gapyteri pe Cristo'ga mombe'urame nhande ikatuva'ea ja perfume ja Tupana'ga pe ga mbohoryva.

Jara'ġa ojiko Cristo'ga rehe. A'ero ga ġa nderohoi Tupana'ga viara rupi.

Jara'ga ndojikogi reki Cristo'ga rehe ogwovo hahyva'ea ruvihava viara rupi. ¹⁶ Ga pe Cristo'ga mombe'ua i'agahiva'ea ja ndikatui okovo ahejukaagwama. A'ereki henduvame Cristo'ga mombe'ua ga ndogweroviari ipotare'yma. Nurā po ti ga manoi ogwovo hahyva'ea ruvihava pype nehē.

Kiroki ga Cristo'ga gweroho Tupana'ga viara rupi – ga pe Cristo'ga mombe'ua perfume ja ikatu hete okovo gambogweravagwama. A'ereki henduvame Cristo'ga mombe'ua ga ojiko ga rehe. A'ero po ti ga ndekoi avuirama ga pyri nehē.

Ma'ga po ipopoaka Cristo'ga mombe'gwovo ga pe hamo naerū? A'ereki ahā ipopoakave'ga jupe. ¹⁷ Kiroki ga pe Tupana'ga e'i reki ga mbopopoaka pemombe'u ti javo – gahā po omombe'u Tupana'ga nhi'iga Cristo'ga mombe'ua ga pe hamo. Emo he'yive'ga ojiroho tehe onhimonhi'iga imombe'gwovo ojipe'ga pe. Ga pe Tupana'ga nde'i. Ga oho tehe. Kirē ga ei: “Pembuhu ti itambere'ia ore ve kiro. A'ereki ore Tupana'ga nhi'iga mombe'u pe me,” ei ga ga pe.

Ore ki a'e te ga ja rūi ore reki. Ore orepypyri hete ojipe'ga moandyandyje'yma Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo. A'ereki Tupana'ga e'i ore ve pemombe'u ti nhinhi'iga javo. Nurā Cristo'gareheva'ero ore nhi'igatui imombe'gwovo katu Tupana'ga rekorame ore rupi.

3

Paulova'ea oporavyky ipyahuva'ea mombe'gwovo

¹ Oronhimombe'urame pe me ore ndoro'e: Corintopeve'ga niandekwahavi ve. Nurā xanhimombe'u katu ga pe. A'ea rūi ore ei. A'ereki a'ea rehe rūi reki ore nhimombe'ui javo pe me. Ore ojipe'ga ja rūi. Ohoohorame Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo ga gweroho pevove'ga pe onhimombe'ua'ea ojipe'ga nembikwatijara. Ikwatijara e'i: “Agwa'ga ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharamo oko,” e'i. “Pyri hete ga.” Nahā ikwatijara ei tokwaha hete ga ja javo. Ohorame ga hugwi ga gweroho ganembikwatijara no ojipe'ga ti torekwaha hepiagame javo.

Ore ko ndorogwerohoi pe me ikwatijara orenhimombe'ua'ea. A'ereki pe nhaporemō ore kwahavipe. Ndorogwerohoi pe hugwi ikwatijara ojipe'ga pe no. A'ereki ga nhaporemō ore kwahavipe no. ² Pe tuhē orerekokatua kwahavuka ga pe. Orovytyeri pe ore ikwahavi a'ea. Ga nhaporemō orerekokatua kwaha no pendekokatua repiaga. ³ A'ereki pe ndepiagame ga e'i: “Cristo'ga tuhē Paulo'ga mondouka Corintopeve'ga pyri onhimombe'uuka ga pe. Gaha gwendukatuuka ga pe ga mongokatuavo Paulo'ga omombe'urame,” ei ga.

Na tuhē Cristo'ga pe pojyaki. A'ero pe pejikokatua ikwahavukari ojipe'ga pe. Ahe okwatija imohūhava pyvō tokwahavuka ti mbatera ojipe'ga pe. Tupana'ga ki a'e te avuiramave'ga, ga gwa'uva pyvō pendeaporongita mbopyahui pe mongokatuavo tokwahavuka ti ojipe'ga pe. Ahe okwatija itapereuhua'ea rehe tokwahavuka ti ga pe javo. Tupana'ga ki a'e te pendeaporongita mbopyahui pevytyeri pe tokwahavuka ti ga pe javo.

⁴ Hepiagame pendekokatua ore ei: Tupana'ga nhande mondo tuhē Corintopeve'ga pyri ga mbojikoguka nhande ve. A'ea ore oro'e. A'ereki a'ea Cristo'ga okwahavuka ore ve Tupana'ga pe mondo ga pyri javo. ⁵ Marā po nhande timbojikoguka ga Cristo'ga rehe? oro'e ore. A'ereki ore ndorepopoakari ikwahave'yma. A'ero ore ndoro'e: Ore tehe ti torombojiko ga ga rehe. A'ea rūi ore ei. A'ereki Tupana'ga jate okwahavuka ore ve ore mbopopoaka nahā ti pembojikoguka ga Cristo'ga rehe javo. ⁶ A'ereki ga okwahavuka ore ve ipyahuva'ea javo: “Pe Cristo'ga mombe'urame ga pe ti jira'uva ga mbojikogi ga rehe imbopyahuavo gandeaporongita nahā ga mongovo ji pyri avuirama nehē. A'ea ti pemombe'u ga pe,” ei ga ore ve. “Nahā ti ji ga pokokatui kiro,” ei Tupana'ga ore ve.

Nurā ore imombe'ui a'ea ipyahuva'ea ga pe Tupana'ga ra'uva ti tomongo ga Tupana'ga pyri javo. Ore noromombe'ui Tupana'ga rembikwatijarukaragwera – kiroki garem-bikwatijarukaragwera Moisésva'ea pe. A'ereki a'ea e'i: “Nahanahā ti peko Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe jipi. Pejikoe'ymame hehe po ti pe hoi hahyva'ea ruvihava pype nehē,” e'i Moisésva'ea rembikwatijaragwera.

Moisésva'ea'ereheva'ea gwendu aherembikwatijaragwera novīa okokatuangave'yma Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi. A'ero ahe hoi hahyva'ea ruvihava pype onhimongyavo. A'ereki aherembikwatijaragwera nombopopoakarukari ahe pokoge'yma. A'ero ore ei: Moisésva'ea rembikwatijaragwera ahe mondouka hahyva'ea ruvihava pype.

⁷ Tupana'ga okwatijaruka Moisésva'ea pe onhi'iga itapereuhua rehe iktyikytiuka. Tupana'ga ikwatijarukarame gakatukatuhetea jukwahavamo gwendy'jandy'javamo imohendy'jaheteavo Moisésva'ea rova. A'ero ahereheva'ea israelitasva'ea nonhimomiranami Moisésva'ea rova repiaheterame ojirovaga ahe hugwi ahe imombe'urame Tupana'ga rembikwatijarukara. Igwaigwavete aherova rendy'java igwevi avuiramarūiva'ea. A'ea vehevi ahe nonhimomiranami hepiahetea rehe Tupana'ga katua jukwahavame. Tupana'ga ikatu

hete ikwatijarukaramo Moisésva'ea pe. Moisésva'ea imombe'urame gwembikwatijara israelitasva'ea ndogwerojijyi reki ojeaporogita okoe'yma Tupana'ga pyri.

⁸ Koji'i Tupana'ga katukatuhetea jukwaha hete tuhē ga nhi'igame ipyahuva'ea rehe Cristo'ga mombe'ua rehe a'ero. A'ereki ga Cristo'ga mombe'urame ga pe Tupana'ga ra'uva ombopyahu gandeaporogita ga mbojikoga ga rehe. A'ero po ti a'ea ga mongoi Tupana'ga pyri avuirama nehē.

⁹ Ikatu hete Tupana'ga rembikwatijarukara Moisésva'ea pe novia ymyahūva'ea. A'ea ei: "Tupana'ga nhi'ipo'rupave'ymame ti ga toho hahyva'ea ruvihava pype nehē."

Koji'i hete ikatu hete Tupana'ga nhi'iga ipyahuva'ea rehe Cristo'ga mombe'ua. A'ereki onhi'igame ga rehe ga gwa'uva mbuhurukari nhande pyri nhanderekote'varuhua mombo nhande hugwi nhande mongokatuavo. ¹⁰ Koji'i hete tuhē ikatu hete Tupana'ga nhi'igapyahua garembikwatijarukaragwera hohe. Ganhi'igapyahua katuhetea ombogwe garembikwatijarukaragwera katua. ¹¹ Garembikwatijarukaragwera ikatu avuiramarūiva'ea. Koji'i hete ikatu hete avuiramava'ea ganhi'igapyahua.

¹² Nurā orojikoga gwaramo Tupana'ga nhi'igapyahua rehe ore imombe'ukatui a'ea ga pojihuve'yma tokwaha hete ti ga avuiramava'ea javo. ¹³ Moisésva'ea ja rūi ore rekoi imombe'urame a'ero. Imombe'urē Tupana'ga rembikwatijarukara Moisésva'ea ojavapia tapy'ynhapira pyvō jireheve'ga tajirepiagyme javo. A'ero ahereheve'ea ndokwahavi aherova rendy'java gweva ahe hugwi a'ea ko avuiramarūiva'ea jave'yma. ¹⁴ Ndoki aheakaği pe ahe Moisésva'ea rembikwatijara monhi'igame. Ojikoge'yma gwaramo Tupana'ga rehe koji'i ahe ndokwahavi imonhi'igame nahanahā Tupana'ga ei nhande ve jave'yma. Ojavapiave'ga ja ahe rekoi. A'ereki ojavapiave'ga ndokwahavi hepiakatue'yma.

Na jitehe kiromonhate aherakykwepohara'ga israelitas'ga ndokwahavi imonhi'igame Moisésva'ea rembikwatijara Tupana'ga nhi'iga ymyahūva'ea. A'ereki Cristo'ga rehe ojikogame jate ga okwaha Cristo'ga pe Moisésva'ea ei javo. ¹⁵ Kiromonhate vehevi imonhi'iga nanani Moisésva'ea rembikwatijara ndoki ga'akaği pe ga jikoge'yma gwaramo Cristo'ga rehe. Ojavapiave'ga ja ga ndekoi a'ero ikwahave'yma hepiakatue'yma.

¹⁶ Kiroki ga gwerojijyi ojeaporogita ojikoga Cristo'ga rehe nhandepojkaharete'ga rehe – gaha okwaha javo: "Cristo'ga omano ji repyga imomboja jirekote'varuhua ji hugwi," ei ga. "Jijikoga gwaramo Cristo'ga rehe ti ji hoi yvagi pe nehē," ei ga. Okwaha ga kiro ga ja – kiroki gāndova hugwi ojipe'ga ope'a tapy'ynhapira.

¹⁷ Ji'era nhandepojkaharete'ga rehe pe ji ei Tupana'ga ra'uva pe. A'ereki nhande jikogame nhandepojkaharete'ga rehe Cristo'ga rehe ga ombopyahuuka nhandereaporogita Tupana'ga ra'uva pe. A'ero nhande piro'yro Cristo'ga kwahave'yma hugwi nhanderekote'varuhua hugwi no hahyva'ea ruvihava hugwi no. ¹⁸ Cristo'gareheve'ea nhande nhaporemo ikwahavi ga ja kiro – kiroki gāndova hugwi ojipe'ga ope'a tapy'ynhapira. A'ereki nhande nhandepojkaharete'ga katukatuhetea kwaha hete. A'ero nhande ikwahavame igwaigwavete ga herojijyjijjukari nhandereaporogita gwa'uva pe ji javijitehe ti ga tikatu katu hete javo.

4

Paulova'ea ndipopoakari; Tupana'ga ahe mbopopoaka

¹ Tupana'ga pyri hete Cristo'ga mombe'uuka ore ve ore pokoguka. Ore Cristo'ga mombe'ukatui jipi a'ero orojirokwa. ² Noronhinoti ore. Ndorokote'varuhui ore. Noromoandyandi ore ojipe'ga. Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rūi ore imombe'ui. Ndorogwerojijyi ore ganhi'iga. A'itituhēva'ea ore imombe'ukatui Tupana'ga nhi'iga kwahavuka gāndovaki. Nahā ore rekoi ikwahavuka orokokatuavo ga pe nhaporemo Tupana'ga ore repiagame. A'ero po ti ga ikwahavi javo ovytyeri pe nehē: "Paulo'ga mombe'u katu a'itituhēva'ea," e po ti ga nehē.

³ Jara'ga pe oreremimombe'ua onhimiva'ea – kiroki ga oho hahyva'ea ruvihava viara rupi. Ga pe jate onhimi. ⁴ Ndojikogi ga Cristo'ga rehe heroviare'yma oreremimombe'ua. A'ereki okote'varuhuve'ga pojy kahara'ga Satanás'ga, ga ndokwahavukari pyryva'ea mombe'ua ga pe tombokojahuyme ti ga'akaği pe javo. Omondomondo ga ga gwemimbotarimova'ea rupi vyva koty. Ndoki gayvytyeri pe a'ero Cristo'ga katukatua mombe'ua. Gaha okwahavuka Tupana'ga nhande ve Cristo'ga. ⁵ Noronhimombe'ui ore. Jesus Cristo'ga ore oromombe'u ga ko nhandepojkaharete'ga javo. Jesus'gareheve'ero gwaramo ore pe pokopokogi ga mombe'gwovo pe me.

⁶ Ymyahū japorame vyva yvaga reheve Tupana'ga ei hako: "Tokojahu kiro ypytuna pytyeri pe." A'ea Tupana'ga ei hako. A'ero kojahuro. Agwamo ga jitehe ombokojahu nhaneakaği pe imbopyahuavo nhandereaporogita ikwahavuka okatukatua nhande ve

Cristo'ga kwahavukarame nhande ve. A'ereki Cristo'ga okwahavuka Tupana'ga katukatua nhande ve.

⁷ Ore Cristo'ga mombe'urame ore ko itujuga apopyra ja – kiroki gwereko mbatepyryva ipype. A'ereki itujuga apopyra ndipopoakari ohaġe'yma ġwaramo. Ore na jitehe ndorepopoakari pyryheteve'ea mombe'gwovo katu Cristo'ga mombe'gwovo katu. Tupana'ga ki a'e te ore mbopopoaka ore pojykavo. Nurā ore Cristo'ga mombe'ukatui ojipe'ga pe. A'ero ga ei: “Tupana'ga popoakahetea opoko Paulo'ga. Nurā Paulo'ga Tupana'ga nhi'ġpo'rupavi Cristo'ga mombe'ukatuavo nhande ve,” ei ġa.

⁸ Tupana'ga arġe'ġve'ġa ombuhu hahyparavuhuva'ea ore ve jipi tomombe'uyme ti ġa Cristo'ga javo novġa. Emo ġa nomombigi oreremimombe'ua. A'ereki ore Cristo'ga mombe'u jitehe. Oroko tehe ore jipi marā po ti nhande rekoj javo novġa. Emo Tupana'ga ore poko jipi nahā ti pe ndekoi javo. ⁹ Otiruahūro ore ve ġa ndekote'vate'vari okookovo ore rehe novġa. Emo Tupana'ga ndorerējari ġapo pe. Tomano ti ġa javo novġa ġa ore mbote'varuhui. Emo ore noromanoi oropo'ama'java. ¹⁰ Nane'yimi ore manoi ġwerġ nhandepojkarete'ga ja Jesus'ga ja. A'ereki ga arġe'ġve'ġa ore juka pota no novġa. Emo Jesus'ga ndorejukaukari ġa pe. A'ereki ga oko ore pyri. Nahā Jesus'ga ore pokogi tokwaha ti ġa jikwerava'java javo.

¹¹ Aġwamo ġa ore juka pota novġa ore Jesus'gareheve'ero ġwaramo. Ore ve tiruahūro jipi. Emo Jesus'ga noremomanoukari tokwaha ti ġa jikwerava'java javo. A'ereki ore repiagame ga e'i: “Jesus'ga ko oko reki Tupana'ga pyri Paulo'ga pokoga ġa mongovo Tupana'ga pyri no,” ei ġa.

¹² Ore Jesus'ga mombe'urame ġa ore juka pota. Emo oreremimombe'ua pemongoaġwama Tupana'ga pyri. A'ereki pe oreremimombe'ua rendu katu.

¹³ Tupana'ga rembikwatjarukara omombe'u ahe'eagwera hako. E'i: “Ajiko ji Tupana'ga rehe.

Nurā ji ġa mombe'ui,' ei ahe,” e'i ikwatjaripyra hako.

Na jitehe ore jikogi Tupana'ga rehe. Nurā ore ga mombe'ui ojipe'ga pe. ¹⁴ A'ereki ore orokwaha hete nhanembogweravaġwama. Tupana'ga ombogwera nhandepojkarete'ga Jesus'ga hako. Nhande jikoty'aro ġwaramo Jesus'ga pavġi ti Tupana'ga nhande mbogweravi nehġ no. A'ero ti ga ore mboukwahavi pe ndeheve nehġ.

¹⁵ Pe ndepyga reki ore nhimomiranami hahyva'ea pe Cristo'ga mombe'gwovo. A'ereki ore ga mombe'urame pe me pejiko pe ga rehe. A'ero Tupana'ga imombyryvi pe me. Igwaigwavete ti ġa nde'yjuhuro nehġ – kiroki ġa ojiko ga rehe garemimombyryva kwahava no. A'ero igwaigwavete ti ġa nde'yjuhuro – kiroki ġa Tupana'ga mbohete hete ndepyrye hete nde javo.

Xajiko Jesus'ga rehe imboha'uva nhanderuhava yvagi pe

¹⁶ Ore Cristo'ga mombe'u katu jipi a'ero orojirokwa. Igwaigwavete ore ymyahūramo oropopoakare'ġre'ymamo jipi novġa. Emo orereaporoġita igwaigwavete Tupana'ga imbopyahu jipi imbopopoakara'jara'java. ¹⁷ Ga imbuhurame hahyva'ea ore ve kiro ore ei: Ndahahyheti novġa. Kotihġ po ti ipigi ore hugwi, oro'e ore. Hahyva'ea rehe ti Tupana'ga imombyrymbyryvi ore ve yvagi pe nehġ ore mongovo ojipyri avuirama nehġ. Nurā aġwamova'ea hahyva'ea Tupana'ga remimombyryvaġwama. Koji'i hete ranuhġ ti garemimombyryva ore ve hahyva'ea hohe! Ikatu hete hete ti ore ve avuirama nehġ.

¹⁸ Nahā ore ei. A'ereki ore toromondo orereaporoġita yvagipeva'ea rehe pyryva'ea rehe imohina. Noromondo ore orereaporoġita avova'ea rehe hahyva'ea rehe imohine'yma. Nimbegwei po ti avova'ea momina hahyva'ea nehġ. Yvagipeva'ea po ti namominagwami pyryva'ea nehġ.

5

¹ Nahā ore ei. A'ereki ore orokwaha nhanderuhavaġwama yvagi pe. Avo yvya koty nhande xakoahi'vi. Po nhande manoi nhande ve Tupana'ga gwereko yvagi pe nhanderuhava – kiroki a'ea Tupana'ga oapo nhande ve avuiramava'ea. Pevo ti nhande ruvi avuirama nhanemanoe'yma'java nehġ. ² Nhanderekorame yvya koty nhande ndi-avy'aheti xaju pota hete nhande yvagi pe nhanderuhava pype javo.

³ Nhanderuvame nhanderuhava pype yvagi pe nhande tireko a'ea jipi. ⁴ Avo yvya koty nhanderekoahi'virame nhande rekoveveuhui. A'ereki nhande xaju pota nhanderuhava pype yvagi pe. Ndia'e'i reki nhande: Ndiajupotara'javi avo xamano javo. A'ea rūi nhande ei. Nhande manoe'ymane vehevi pyry nhande hoi yvagi pe nhandekovo avuirama nehġ. A'ea nhande ipotari.

⁵ Tupana'ga tuhġ opota hete a'ea jitehe nhanderuva yvagi pe ojipyri. Nurā ga nhande mboavujikweri. Ombuhurukaripe ga gwa'uva nhande ve. Nahā ga ikwahavukari nhande ve nhanderuhavaġwama ojipyri.

⁶ Nurā nhande roryhetero jipi. Avo vyva koty nhandervame, Cristo'ga rovakie'y nhandepojkaharete'ga rovakie'y nhande rekoi a'ero. A'ea ore orokwaha. ⁷ A'ereki nhande ndihepiagi ga kiro novia. Emo nhande xajiko ga rehe. ⁸ A'ea'ja ji pe me a'ero: Nhanderory hete nhande. A'ereki nhande tipota hete nhandehoagwama Cristo'ga pyri. Nurā pyry nhande ve nhanemanoa. Nhanemanorame ti nhande hoi yvagi pe nhandejupa nhandepojkaharete'ga pyri nehē.

⁹ Nurā ore jirokwari ga nhi'ipo'ruavo jipi tonhimohē hete ti ga nhande rehe javo. Ore rekorame vyva koty na jitehe ore rekorame yvagi pe ore ga monhimohēhetepotari orojihe. ¹⁰ A'ereki Cristo'ga ikwepykara'ga nhande ve. Xaho pa ti nhande Cristo'ga rovai pyteri pe nehē tokwepy ti ga nhande ve nanani nehē. Po nhande rekote'varuhui avo vyva koty, a'ero ti ga ikwepygi imbhuhua hahyva'ea nhande ve nehē. Po nhande rekokatui vyva koty, a'ero ti ga ikwepygi imbhuhua pyryva'ea nhande ve nehē.

Ahereaporogitapyahua

¹¹ A'ero ore ikwahavi nhandepojkaharete'ga nhimombojya ga omondo hahyva'ea okote'varuhuve'ga pe javo. A'ero ore ga mombe'ukatui ojipe'ga pe tomomboruka ti ga ga pe okote'varuhua javo. Tupana'ga orereaporogitakatua kwaha hete. Po pe orereaporogitakatua kwahahetei pejiyvyteri pe no, a'ea pyry ji ve.

¹² A'ea pe ore erame po pe ei: “Kiro Paulo'ga nhimbohetea'javi ojikwahavuka nhande ve,” pe'ji po pe pejiyvyteri pe. Noronhimbohetehe reki ore javo pe me. Oro'e ore pe me pejoryjory ti ore rehe javo. Igwete po ti pe ore mombe'ukwahavi ore repyga ga pe – kiroki ga onhimbohete tehe orepyti hete ore javo. Emo ga heaporogita te'varuhu reki. ¹³ Ojipe'ga e'i: “Paulo'ga ndokwahavi heagwryve'ga ja Cristo'ga mombe'gwombe'gwovo timbohoryory ti Tupana'ga javo.

Ojipe'ga e'i: “Onhimbovyvy Paulo'ga ikwahaheteavo gweaporogitakaturu Cristo'ga mombe'ukatuavo,” ei ga. Oronhimbovyvy tuhē ore Cristo'ga mombe'gwombe'gwovo pe me tipoko ti ga ikwahavuka ga pe javo. ¹⁴ A'ereki Cristo'ga nhande arō hete. Nurā ore ei: Cristo'ga remiarōa gwaramo timombe'u tuhē nhande Cristo'ga ojipe'ga pe. A'ereki ore orokwaha hete gamanoa vyvakotyve'ga ndepykavamo. A'ereki ga ndekote'varuhuro gwaramo Tupana'ga e'i: “Omanomba ti ga ogwovo hahyva'ea ruvihava pype a'ero nehē,” ei ga. Cristo'ga ki a'e te e'i: “Jihi ojipejiva'ero ti tamano ga ndepypava imomboo gandekote'varuhua ga hugwi tohopavyme ti ga hahyva'ea ruvihava pype javo.”

Nurā ore ei: Cristo'ga vyvakotyve'ga ndepypavi omanomo. Nurā gamanoa kwahyoro ga ndehe nhaporemo, oro'e ore. ¹⁵ Cristo'ga omano vyvakotyve'ga ndepypava toko ti ga nhiremimbotarimova'ea rupi a'ero javo – kiroki ga ombopyahuuka ojeaporogita ti ga. Tokoa'javyme ti ga gwemimbotarimova'ea rupi kiro javo Cristo'ga ga ndepyygi omanomo okwerava'java, oro'e ore.

¹⁶ Nurā orojikogirē Cristo'ga rehe ore ndoro'etehea'javi ojipe'ga pe ikwahave'yname gandeaporogita. Ymya ore eteheyvyti Cristo'ga pe no ga ko vyvakotyve'ea jate javo. Orojikogirē ga rehe ore ndoro'ea'javi a'ea ga pe. ¹⁷ A'ero ji ei: Cristo'ga pavēi ga jikoty'arame gandeaporogita ipyahu. Gandeaporogitate'varuhua opi. Pehendu ti! Gandeaporogita ipyahu!

Na Tupana'ga nhiarōukari pe me imbopyahuavouka pendeaporogita

¹⁸ Tupana'ga ombopyahu nhandereaporogita imombiga nhandereaporogitate'varuhua. Gaha omondo Jesus Cristo'ga vyva koty javo ga pe: “Vyvakotyve'ga ndojikoty'ara'javi ji pavēi ji arō'yama. Emano ti ga ndepyyga. A'ero ti ji nhiarōukari ga pe nehē,” ei ga. Cristo'ga manoro gwaramo Tupana'ga nhiarōukari nhande ve. A'ero nhandejikoty'ari ga pavēi ga aromo.

A'ero Tupana'ga ei ore ve: “Ji mombe'u ti ojipe'ga pe kiro,” ei ga. “Pe'ji ti ga pe nhaporemo: ‘Na Tupana'ga nhiarōukari pe me imbopyahuavouka pendeaporogita.’ A'ea ti pe'ji ga pe ga mbojikoty'a ji pavēi,” ei Tupana'ga ore ve. ¹⁹ A'ereki Cristo'ga manoro gwaramo vyvakotyve'ga pe Tupana'ga onhiarōuka ga pe imomboo gandekote'varuhua henonha'jave'yma ikwahava'jave'yma. “A'ea ti pemombe'u ga pe,” ei Tupana'ga ore ve.

²⁰ Cristo'ga repykaramo ore rekoi. A'ereki Tupana'ga omombe'uuka ore ve. Ga e'i: “Pe'ji ti ga pe: ‘Pehendu katu ti,’” ei ga. Cristo'ga repykaramo ore ehetei a'ero: Na Tupana'ga nhiarōukari pe me imbopyahuavouka pendeaporogita. ²¹ A'ereki Cristo'ga ndokote'varuhuangavi'ive'ga, ga pe Tupana'ga gwerekouka nhanderekote'varuhua nhande repyga. A'ea ga herekoukari Cristo'ga pe Cristo'gareheve'ga ti togwereco jipyryva javo.

6

¹ Tupana'ga moiruomo ore ehetei pe me a'ero: Tupana'ga pe arō hete imombryva pe me. Peko hete ti gapyryva rehe pejikokatuavo a'ero tomombryryteheyme ti ga pe me. ² A'ereki Tupana'ga e'i ikwatijaruka hako:

“Oho nhiremimombryrhava japiavo.

A'ero pe erame ji ve ji pe nenduvi pe mombryva.

Oho nhirembipokohava japiavo.

A'ero ji pe pokogi imomboia pendekote'varuhua pe hugwi.”

A'ea Tupana'ga ei hako.

Pehendu ti! oro'e ore. Agwamo tuhē Tupana'ga pe mombryrypotahetei. Agwamo tuhē ga pe pokopotahetei imombopota pendekote'varuhua pe hugwi, oro'e ore.

Paulova'ea oko katu tiruahūrame ahe ve

³ Oroko katu pota ore jipi te'ite'varuhuyme ti ga ore Cristo'ga momba'urame. Po ti ore rekote'varuhui, a'ero po ti ojipe'ga ei nehē: “Omombe'u tehe Paulo'ga Cristo'ga nhi'iga. A'ereki ga vehevi ndokoi ganhi'iga rupi okote'varuhua. Tiroviaryme ti ganemimombe'ua a'ero,” e po ti ga a'ero nehē.

⁴ Nane'ymi ore rekokatupotari te'i katu ti ga ore ve javo. “Tupana'ga pe Paulo'ga poravyki,” e'i katu po ti ga a'ero nehē.

Oronhimomirana ore tiruahūheterame ore ve. Oronhimomirana ore hahyrame ore ve no. Ite'varuhurame ore ve no ore oronhimomirana. ⁵ Ore nupanupā ga. Ore mongi tehe ga cadeia pype. Ojatykatyka ga ore ve onhimboahiheteavo ore rayvaheteavo. Nane'yne'ymi ore poravykyhetei Tupana'ga momba'gwombe'gwovo. A'ero ore ndorokikatukatui ppytunimo. Ore ndoro'uro'ui no. A'ea rupi nhaporemo ore rekokatui oronhimomiranama tikwahavuka ti ga pe nhandeporavykya Tupana'ga pe javo.

⁶ Orereaporogita pyry ore orokokatuavo ikwahavuka ga pe oroporavykya Tupana'ga pe. Orokwa hete ore Cristo'ga momba'ua. Ndorohaykai ore ojipe'ga ga ndekote'varuhurame ore ve. Oroko katu ore ga pe. Nahā ore rekokatui oronhimomiranama tokwaha ti ga oreporavykya Tupana'ga pe. Tupana'ga ra'uvapyryva ore poko ore poravykyrame Tupana'ga pe. Oroarō hete ga. ⁷ Ore a'itituhēva'ea momba'u Cristo'ga momba'gwovo. Jukwaha Tupana'ga popoakara ore pokoga. Tupana'ga ore mombry. A'ero ore Cristo'ga momba'ui ga pe. Ore orojiko hete Tupana'ga rehe ga ete'varuhurame ore ve. A'ero ga ikwahavi oreporavykya Tupana'ga pe.

⁸ Ojipe'ga e'i katu ore ve. Ojipe'ga e'i te'varuhu ore ve. Ojipe'ga ore mbotegwete. Ojipe'ga ore mbohete. Ojipe'ga e'i ore ve Paulo'ga i'mbe ahe moandyandyita javo novia. Emo ore oro'e katu reki a'itituhēva'ea momba'gwovo. Jukwaha a'ero oreporavykya Tupana'ga pe. ⁹ Ojipe'ga e'i ore ve okoteheve'ga ko Paulo'ga javo. Emo ojipe'ga ore kwaha hete reki Paulo'ga oporavyky Tupana'ga pe javo. Oromano gweregwerevi ore. Emo ore orokoji reki. Ore nupanupā ga. Emo ga ndorejukai reki.

¹⁰ Ndorovy'ari ore novia. Emo oreroryry ore jipi orojikoty'aro gwaramo Cristo'ga pavēi. Norembateri'i'i ore. Emo ore oromombry reki ga pe ga mbojikogukarame ga rehe. A'ereki ga jikogame ga rehe Tupana'ga omombry hete ga pe. Ndorogwerekoi ore mbatera. Emo Tupana'ga omombry pa ore ve.

¹¹ Pe me Corintopeva'ea pe ore imombe'upavi orereaporogita ikwahavuka pe me. A'ereki ore opoarō hete. ¹² Ore opoarō pota ikwahavuka orereaporogita pe me. Emo pehe ko norearōpotari ikwahavukare'yma pejeaporogita. ¹³ Kiro ji nhi'igi pe me penduva'ga ja. Pejipy ti ore arōheteavo!

Tapejihe'ari ti Tupana'ga arōe'ŷve'ga ndehe

¹⁴ Tapejihe'ari ti Tupana'ga arōe'ŷve'ga ndehe pejogwerekoe'yma ga pavēi. A'ereki tegwete okokatuve'ga jihe'akatau okote'varuhuve'ga ndehe. Na tuhē! Kojahua ndo-jihe'ari ppytuna rehe. Na jitehe heaporogitapyahuve'ga ndojihe'akatuagwami te heaporogitate'varuhuve'ga ndehe. ¹⁵ Na tuhē! Tegwete gajogwerekokatua Cristo'ga Diabo'ga pavēi. Cristo'gareheve'ga ndeaporogita ko Cristo'gareheve'garūive'ga ndeaporogita atyvi.

¹⁶ Tupana'ga mbohete'ava pype ndogwerekoi ha'angava – kiroki a'ea pe ga e'i oreremimbohete'hara. A'ereki a'ea ndojogwerekokatui Tupana'ga pavēi. A'ereki pevo Tupana'ga ruvi jipi. Gareheva'ero nhande tuhē xako Tupana'ga mbohete'havamo avuiramave'ga mbohete'havamo. Nhandepyteri pe ga ruvi no. A'ea pe tuhē Tupana'ga ei javo hako:

“Aju ti ji ga pyri jitekovo gapyteri pe.

Jihi po ti ga ji mbohetei nehē.

Oko ti ga nhinhi'igarupiva'ero nehē,” ei Tupana'ga hako.

¹⁷ Nurā nhandepojykaharete'ga Tupana'ga ei onhi'igarupive'ga pe hako:

“Pejipe'a ti ġa hugwi pejipohia ġa mbopogwee'yma

– kiroki ġa ndojkogi ji rehe.

Tapekoi'i'i gandekote'varuhua rehe.

A'ero ti ji ei pe me nehē: ‘Hepejijo ji pyri’,” ei Tupana'ga hako.

¹⁸ “Ji ti ako penduveteramo a'ero nehē.

Pe ti peko jira'yramo nehē,” ei Tupana'ga hako.

Ga ko gapojykaharetero ojipe'ga hohe ġa mondomondopava onhi'iga rupi.

7

¹ Tupana'ga e'i a'ea nhande ve no. Nurā ti xapohi pa nhanderekote'varuhua hugwi: kiroki nhandera'oa mbote'va, kiroki nhandereaporogita mbote'va no. A'ea ore ei pe me oreremiarōa pe. Tikwaha nhande Tupana'ga popoakara gapyryva reheve. Nurā ti xako pa garemimbotarimova'ea rupi nhandekokatuaivo.

Horyory Paulova'ea Corintopeva'ea rehe

² Peko ti ore rehe ore arōheteavo. A'ereki ore ndorokote'varuhui pe me. Nopombote'varuhui ore. Nopomoandyandyi ore no. ³ A'ea pe ji erame ji nda'ei pe me: Pe'e te'varuhu pe ore ve. A'ea ji nda'ei. A'ereki ji a'e jipe pe me ko: Opoarō hete ore. A'ero po ti ore jikoty'ari pe pavēi nehē nhande manorame nehē. Nhanemanoe'ymame na jitehe nehē no. ⁴ Ajiko hete ji pe ndehe ga ji arō hete javo. Opombohete ji. Penogatu pe jipy'a ji mbohoryheteavo kiro tiruahūrame vehevi ore ve.

⁵ Ore rurame Macedōniapeve'ġa gwryi pe orep'y'a ndukatui. A'ereki nane'ymi tiruahū ore ve. Ga ore rayvayva. Oko tehe orep'y'a no. ⁶ Emo Tupana'ga onogatu ovy'are'ŷve'ġa py'a jipi. A'ero ga onogatu orep'y'a ore mbohoryva Tito'ga mbuhua ore pyri. ⁷ Garuro ġwaramo orep'y'a rukatui kiro. Garemimombe'uro ġwaramo orep'y'a rukatui no. A'ereki ga pe mombe'u javo: “Corintopeve'ġa jipy'a noġatu,” ei ga. “Ga nde repiaga'u hete,” ei ga ji ve. “Ndovy'ari ġa ore Paulo'ga mongoveveuhu javo,” ei ga. “Oko hete ġa nde rehe ovavagahiva nde rehe,” ei ga ji ve pe mombe'gwovo. Ganhi'iga renduvame koji'i ji roryroryvamo.

⁸⁻⁹ A'ereki ji akwaha kiro pepohira pejikote'varuhua hugwi. A'ereki pe pepohi pejikote'varuhua hugwi imonhi'igame nhirembikwatijaripyra – kiroki a'ea ji akwatija nhinhi'igahyavo pe me ikwehe. Nhirembikwatijaripyra imondoi hahyva'ea pe me heikwehe. Ikwahavame ji rekoveveuhuna'ei. A'ereki jiyvyteri pe ji a'e: Maraname ji akwatija nhinhi'igahyavo ga pe? Emo avuirama rūi reki hahy pe me. Ndakoveveuhua'javi ji kiro. A'ereki hahyrame pe me pe akoveveuhu pejikote'varuhua rehe. A'ero pe pohiri jugwi pejikovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. Ndajiroryvi reki ji hahyoro ġwaramo pe me. Emo pejikote'varuhua hugwi pe pohiro ġwaramo ji roryhetero. A'ereki a'ea pyri reki pe me. Nurā ji ei: Ndorokote'varuhui ore pe me ikwatijarame pe me ikwehe.

¹⁰ A'ereki pejikote'varuhua rehe pevy'are'yma ġwaramo pe pepohi jugwi pejikovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi. A'ero pe ndapekoveveuhuaġwami pejikote'varuhua mombora rehe. Yvagi pe po ti pe hoi nehē imomborukaro ġwaramo pejikote'varuhua Tupana'ga pe. Ojipe'ga ki a'e te ga ndekoveveuhutehei. A'ero ġa ndopohiri jugwi onhimondovo hahyva'ea ruvihava pye.

¹¹ Pehepia ti pejeaporogita jirojijya pevy'are'ymame pejikote'varuhua rehe pejikovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi. A'ero pe penhimbovyvy kiro. Pe pejirokwa pota pejikokatuaivo pejivavagahiva pejihe kiro. Penhimonha'nga pe pejikote'varuhuaġwara rehe. Pekihihi pe tiruahū po ti ore ve a'ero nehē javo. Pe ji repiaga'u hete pe ji arōheteavo. Pemondo pe hahyva'ea pepyteripeve'ga pe topohi ti ga okote'varuhua hugwi javo. Nahanahā pe pehepiuka pa ore ve a'ero pejipohira pejite'varuhua hugwi.

¹² Akwatija ji pe me nhinhi'igahyavo pepyteripeve'ga ti topohi okote'varuhua hugwi javo ikwehe. Akwatija ji pe me tapemohiġatu ti ga pe no javo. Ga pe ji ei – kiroki ga pe ga okote'varuhu. Koji'i hete reki ji eptari ikwatija pe me tapekwaha ti pe'agatarahiva ji rehe javo. Nurā Tupana'ga ji repiagame ji ikwatijari pe me heikwehe. ¹³ Ore pendeaporogita rerojijya kwahavame pyryi hete orep'y'a.

Koji'i hete ore roryroryvamo Tito'ga roryva rehe no. A'ereki gapy'a u katu pe ndehe. A'ereki pe nhaporemopevy'a hete ga rehe ore reheve. Pe pembohory ga ga vahemame pe pyri heikwehe.

¹⁴ Gahoa renonde pe pyri ji pe mombe'ukatui ga pe pe mboheteavo oko pota ġa Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi javo ga pe ikwehe. Na tuhē pe ndekoi ga vahemame pe pyri heikwehe. A'ero ji poyjahetero. Nane'ymi ore imombe'ukatui a'itituhēva'ea pe me. Na jitehe ore imombe'ukatui a'itituhēva'ea pe mombe'urame Tito'ga pe pe mboheteavo.

¹⁵ Tito'ga pe arōhetei ikwahava pendekokatua ojayyakavo pe ndehe. A'ereki pe nhaporemopehendu katu ganhi'iga pejipohia pejikote'varuhua hugwi. Pejikoveveuhuaivo

pejikote'varuhua rehe pe pejikoty'a pota ga pavēi ga vahemame pe pyri. ¹⁶ A'ea kwa-havame ji roryroryvamo jijikoga tuhē pe ndehe pe ndekoro gwaramo Tupana'ga nhi'iga rehe.

8

Pejirokwa ti imondovo Judéiapeve'ga pe, ei ahe

¹ Oreirūramo ko pe, oro'e ore pe me pejikoga gwaramo Cristo'ga rehe ore ja. Kiro ore ikwahavukari pe me. Macedōniapeve'ga gwyrivepeve'ga pe Tupana'ga remimombyryva gwaramo ga imondoi oitambere'ia – kiroki ga ojiko Cristo'ga rehe onhimono'oga tihendu ti Tupana'ga nhi'iga javo. ² Tiruahū hete ranuhū ga pe ikwehe novīa. Emo ga ndoryndoryhetero reki. Nimbateri hete ga oporia'iro novīa. Emo ga imondohetei reki oitambere'ia ojipe'ga pe toropoko tuhē ti ga javo. “A'ereki ga koji'i iporia'i ore hohe imbatere'yama,” ei ga ikwehe.

³ Akwaha tuhē ji ganemimondoa. Nahā ga ja'roja'rogi oitambere'ia imondovo: Kiroki ga ndahe'yiva'ea rereko – gahā omondo'i. Kiroki ga koji'iva'ea rereko – koji'i ga imondoi a'ero. Omondo hete tuhē ga ore monhimomby'avo. Marā ga omondo hete herekoe'yamame? oro'e ore.

Gwemimbotarimo ga imondoi. Ore ndoro'ei ga pe. ⁴ “Na ore imondoi ojipe'ga pavēi nhaneirū'ga pe Tupana'ga remimo'ēhara'ga pe,” ei ga ore ve imondopotaheteavo. “A'ereki ahā ga pe ogwryi pe Judéia pe. Peroho ti ga pe a'ero,” ei Macedōniapeve'ga gwyrivepeve'ga ore ve ikwehe.

⁵ Oronhimomby'a ore gandekokatua rehe. A'ereki Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi okovo ga e'i ypy Cristo'ga pe nhandepojkaharete'ga pe ore po'ru ti javo. Aerē Tupana'ga ipotarō gwaramo ga ei ore ve no ore po'ru ti javo. Nahā Macedōniapeve'ga gwyrivepeve'ga ei oporavykypota Tupana'ga pe ore ve no.

⁶ A'ero ore Tito'ga mondotari pe pyri. A'ero ore ei Tito'ga pe ikwehe: Ehoa'ja ti Corintopeve'ga pyri itambere'ia imono'oguka ga pe no. A'ereki ymyahū ga omondo pota no nhaneirū'ga pe imbatere'yve'ga pe nde ga mombe'urame ga pe, oro'e ore Tito'ga pe ikwehe.

Kiro ga hoa'javi pe pyri ipyhyga itambere'ia pe hugwi imono'ono'ogukapava. A'ero ti pehe Macedōniapeve'ga pavēi Judéiapeve'ga pokogi itambere'ia mondovo ga pe imombyryva nehē.

⁷ Pejiko hete pe Tupana'ga rehe. Penhi'i kwaha hete pe Cristo'ga mombe'ukatuavo gamombe'ua kwahaheteavo. Pejirokwa hete pe peporavykyavo Tupana'ga pe. Pe ore arō hete. Nahanahā pe ndekohetei ojipe'ga hohe pa. Na jitehe ti pejirokwa hete imombyryva ojipe'ga pe no imondovo katu itambere'ia Judéiapeve'ga pe.

⁸ Nanhī'igahyi ji pe me pemondo tuhē ti jave'yama. Pyry po pe imondoi hamo, a'e ji. Amombe'u ji pe me Macedōniapeve'ga nemimondopotara ko. A'ereki ji a'e jiyvyteri pe: Henduame po ti Corintopeve'ga imondopotari na jitehe nehē no. A'ero po ti ji ikwahavi ganemiarōhetea nehē, a'e ji jiyvyteri pe.

⁹ A'ereki pe pekwha tuhē Jesus Cristo'ga remimombyryva nhandepojkaharete'ga remimombyryva ga nhande arōhetero gwaramo. Jypya ga huvihavamo oko yvagi pe Tupana'ga pyri okovo Tupana'ga katukatua pyteri pe pyryva'ea herekopava. Gwereco pa ga hako novīa. Emo ga opohi pa jugwi ua avo yvya koty onhimongovo okoteheva'ero nhande ja. A'ero ga manoi nhande repyga toho ti ga yvagi pe herekopava nehē javo. Pekwaha pe Jesus Cristo'ga remiarōhetea ga javijitehe ti tiarō hete ojipe'ga a'ero javo.

¹⁰ Kiro jireaporogita pe me nahā ti pemondo nehē javo. Ereki pe ypy pemondo pota itambere'ia nhaneirū'ga pe Judéiapeve'ga gwyrivepeve'ga pe heikwehe. A'ea rupi pe imono'o'gi a'ero. Emo pe napemono'ombavi reki. Nurā kiro jireaporogita ko nahā: Pyry hete pe imono'ombavi kiro, a'e ji.

¹¹ Pemondo pota pe heikwehe. Na jitehe kiro a'ero. Pejirokwa ti imono'ombava toromondo ti imbatere'yve'ga pe javo. Kiroki a'ea pe pereko – a'ea ti peja'ro imono'oga ga pe. Po pe pereko he'yjuhuheteve'a'ea, a'ero ti pemono'ō he'yiva'ea. Po ndahe'yiva'ea pe pereko, a'ero ti pemono'o'ngi. ¹² Po pe imondopotari ga pe, a'ero pyry Tupana'ga pe penemimondoa. A'ereki penemimondopotara rehe Tupana'ga onhimohē. Nurā ji ei: Pemondo katu ti peitambere'ia ga pe. Herekorame ti peja'ro pota imondovo ga pe a'ero. Pe herekoe'yamame Tupana'ga nde'i reki pe me embuhu jave'yama.

¹³ Tapemondopavi ti pejihugwi imbatere'yve'ga pe, a'e ji. Po ti pe imondopavi nehē, a'ero po ti imbatere'yve'ga gwereco pa pe herekoe'yamame nehē. ¹⁴ Ojogwetakwa'ja ti ga pe pavēi, a'e ji. Agwamo reki pe herekohetei. Peja'ro ti mo ga pe a'ero kiro. A'ero ti ga kiro herekoi. Aerē po ti pe ndaperekoa'javi nehē. A'ero ti ga jipygi imbuhua pe me ga herekoheterame nehē. A'ero po ti pe herekoi nehē no. Nahā ojopokogame ahe nhaporemō herekoi jipi a'ero.

¹⁵ A'ea pe Tupana'ga rembikwatijarukara i'ei o'erame:

“Kiroki ġa omono'ō he'yjuhuva'ea
 – ġa ndogwerekoi hembyruera.
 Kiroki ġa omono'ō ndahe'yiva'ea
 – ohy reki ġa ndehe.”

Titova'ea oho pota imono'ōpokoga

¹⁶ Tupana'ga rehe ore roryroryvamo ndepyyri hete nde javo ga pe. Nahā ore ga mbohetei. A'ereki ga pe pokopotaruka Tito'ga pe. A'ero ore javijitehe Tito'ga pe pokopotari. ¹⁷ Ore ga mondoa'ja pota pe pyri a'ero javo ga pe. Kotihī ga ei reki: “Aho tuhē ti.” A'ereki ga tuhē oho potaripe pe pyri pe pokopotaheteavo. Nurā ġwemimbotarimo ga hoi pe pyri a'ero.

¹⁸ Kiro ore ojipe'ga mondoi Tito'ga rupi pe pyri no. Ga ko nhaneirū'ga ojikoga ġwaramo Cristo'ga rehe. Cristo'gareheve'ġa nhapremo ga kwaha hete pyri hete ga javo. A'ereki ga Cristo'ga mombe'u katu katu jipi. ¹⁹ Koji'i ji ga mombe'ui pe me kiro. A'ereki Cristo'gareheve'ġa Macedōnia pe e'i ga pe toho ti ga Paulo'ga ndupi Judēiapeve'ġa gwyri pe javo. Aerē po ti ga hoi ore rupi a'ero orepokohavamo ore herorame peitambere'ia pevo nehē – kiroki penemimondoa Macedōniapeve'ġa nemimondoa no. Orogweroho ti ore imbatere'ġve'ġa pe ġa ti tombohete Cristo'ga javo. Ga po ti e'i nehē: “Pyyri hete Cristo'ga nhandepojykaharete'ga. A'ereki ga ombuhuruka itambere'ia nhande ve,” e po ti ga nehē. Orogweroho ti ore imbatere'ġve'ġa pe tokwaha ti ga nhanerembipokopotara javo.

²⁰ Orojirokwa hete ore te'ite'varuhuyme ti ġa ore ve javo. Nurā ore ei: Toho ti ga ore rupi. Ohorame ore rupi ore pokoga ti ga hepiagi ima'ema'ēkatua penemimondohetea imbatere'ġve'ġa pe nehē. A'ereki ore oro'e: Mara'ngu po ti jara'ġa ete'varuhuavo ore ve nehē javo: “Noma'egatui reki Paulo'ga imbatere'ġve'ġa pe imheroytavo jara ojive”? A'ea po ti ga ei nehē, oro'e ore. Nurā ko pyri ore ve ga hoi hepiaga imombe'ukatavo. ²¹ A'ereki ore oromondo orogweaporoġita orokokatua rehe tokwaha ti ġa a'ea javo. Tupana'ga jate rūi ti tokwaha orekokatua. Ojipe'ġa ti tokwaha no.

²² Kiro ore akoga'ga mondoi pe pyri Tito'ga rupi. Ga ndupi ore ojipe'ga mondoi no. Ga ko nhaneirū'ga no ojikoga ġwaramo Cristo'ga rehe. Irūiru'ia rehe ore ga mboporavykyvykyrame nane'yumi ga ore nhi'ipo'rupotari oporavykykatuavo Tupana'ga pe ojipe'ġa pokopokoga. A'ero ore pe mombe'urame ga pe ga jikogi pe ndehe omondo po ti ġa imbatere'ġve'ġa pe Judēia pe nehē javo. Koji'i ga poravykypotari Tupana'ga pe kiro. A'ero ga hopotari pe pyri pe pokoga nehē.

²³ Oro Tito'ga, ga ko nhimoirūharamo oko oporavykyavo ji pavēi pe pokoga. Akoga'ga – kiroki ġa oho ga rupi nhaneirū'ga – ġa oporavyky katu Cristo'ga mombe'ġwovo nahā ga mboheteavouka. Oho ġa Cristo'gareheve'ġa ndepyga.

²⁴ Tito'ga vahemame pe pyri pemboapy ti ġa pejipyri pendoryndoryvamo ġa ndehe. A'ero po ti Cristo'gareheve'ġa Macedōniapeve'ġa ikwahavi penemiarōhetea. E'i po ti ga no: “Paulo'ga omombe'u katu Corintopeve'ġa mboheterame,” e po ti ġa nehē.

9

¹ Akwatija tehe ji kiro pe me itambere'ia mondoa mombe'ġwovo – kiroki a'ea ore orogweroho pota Tupana'ga remimo'ēhara'ġa pe Judēia pe. ² A'ereki pe pemondopotaripe ġa pe. A'ea ji kwaha pe mboheteavo pe mombe'urame Macedōniapeve'ġa gwyripeve'ġa pe – kiroki ġa ojiko Cristo'ga rehe. A'e ji ġa pe ikwehe: Ymya Grēciapeve'ġa gwyripeve'ġa Corintopeve'ġa ei timondo ti itambere'ia ġa pe javo. A'ea ji ei pe mombe'ġwovo ġa pe ikwehe. A'ero henduvame he'yjuhuve'ġa imondopotari no.

³ Amondo ji kiro Tito'ga pe pyri a'ero tomono'oġuka tuhē ti ġa Corintopeve'ġa pe itambere'ia javo. A'ereki ji a'e jipe Macedōniapeve'ġa pe: Omono'ono'oġipe Corintopeve'ġa kiro itambere'ia imbatere'ġve'ġa pe. Amondo ji kiro Tito'ga pe pyri a'ero te'iyime ti ġa Paulo'ga omombe'u tehe Corintopeve'ġa ore ve.

⁴ Po ti pe napemono'ogi ve itambere'ia ji Macedōniapeve'ġa nderohorame pe pyri nehē, a'ero po ti ġa ikwahavi nehē. A'ero po ti ore ndorepoyjayjari orojiko tehe ore Corintopeve'ġa ndehe javo nehē. Nda'epotari ji pepoyjayjare'yماغwama rehe no.

⁵ Nurā jipapyakarama hehe ji ei Tito'ga pe: Nhiirūramo peho na'ē ti Corintopeve'ġa pyri ji renonde imono'ombavuka ġa pe itambere'ia – akoga pe ġa e'i toromondo ti javo, a'e ji. A'ero po ti ġa imono'oġipyra mboavujikweripei jirura renonde nehē, a'e ji ġa pe. A'ero ti ojipe'ġa ikwahavi javo nehē: “Ga tuhē omondo hete pota imono'oġa gworygworyvamo. ġwemimbotarimo ġa imondoi. Ojipe'ġa nde'i ġa pe.” A'ea po ti ġa ei nehē, a'e ji Tito'ga pe ġa mondovo pe pyri.

⁶ Pehendu ti a'ero! Ojo'java'ea kiro ji imombe'ui pe me. Kiroki ga otý ndahe'yiva'ea koho'iapyeva'ea – ndahe'yiva'ea ga omonoro ojive. Kiroki ga otý he'yjuhuva'ea kohouhua pypeva'ea – he'yjuhuva'ea ga omonoro ojive. Na jitehe ti pe me nehë no. Po ti ndahe'yiva'ea pe imondoi imbatere'yve'ga pe imondopotare'ymame nehë, a'ero po ti ndahe'yiva'ea jitehe pe me nehë. Po ti he'yjuhuva'ea pe imondoi imbatere'yve'ga pe imondopotarame nehë, a'ero po ti he'yjuhuva'ea jitehe pe me nehë.

⁷ Pe napenani ti pekwaha na'ë javo pejiyvyteri pe: “Maranime po ti ji imondoi nehë itambere'ia?” Aerë ikwahavame ti pemondo akoja. Imondorame ti tapevy'are'ymuhüi nehë namondopotari tuhë ji jave'yma nehë. Imondorame ti tape'ei: “Ojipe'ga ero gwaramo jate ji ve ji imondoi ga pe.” Tape'ei a'ea. A'ereki Tupana'ga ga arõ hete – kiroki ga omondo pota gworygworyvamo imondorame. ⁸ Tupana'ga gwereko pa opopoakaramo imombyryva pe me. A'ero po ti pe herekoparavuhui jipi ahe pokopokoga nehë no.

⁹ A'ea pe Tupana'ga rembikwatijarukara i'ei o'erame:

“Pyryve'ga omondo katu nimbaterive'ga pe gworygworyvamo ga ndehe.

Nane'yimi ga gwereko imondomondovo mbatera ga pe okokatuavo avuirama,” e'i ikwati-jaripyra.

¹⁰ Kiro ji ei a'ero: Tupana'ga omondo ha'ynha itýhara'ga pe totý ti ga javo. Tupana'ga ombohoryoryvuka garemitymipyra ga pe no tomondoro ti ga i'gwovo javo. Na jitehe ti Tupana'ga imbuhumbuhurukari pe me pe mombateruka nehë. “Nahã ti ga herekohetei imondomondopotarame imbatere'yve'ga pe okokatuavo ga pe,” ei Tupana'ga. Koji'i ti Tupana'ga imbuhumbuhurukari pe me a'ero nehë koji'i ti ga tomondomondo ojipe'ga pe javo.

¹¹ Na tuhë. Nane'yimi ti Tupana'ga imombyryparavuhui pe me tomondo ti ga ojipe'ga pe jipi a'ero javo nehë. A'ero ore herohorame peitambere'ia ga pe ti he'yjuhuve'ga Tupana'ga mbohetei ndepyry hete nde imbuhuruka ore ve javo. ¹² A'ereki pe imondorame Tupana'ga remimo'ëhara'ga pe imbatere'yve'ga pe ga pe jate rüi pe imombyryvi. Tupana'ga pe pe imombyryhetei no. A'ereki he'yjuhuve'ga ga mbohete hete ndepyry hete nde imbuhuruka ore ve javo.

¹³ Pe imondorame po ti jukwahavamo pendekoa Cristo'ga rehe. A'ereki pe pe'e jipe: “Orojiko hete Tupana'ga rehe orokovo pyryva'ea rehe Cristo'ga mombe'ua rehe.” A'ea pe ei.

A'ero pe imondorame Tupana'ga remimo'ëhara'ga pe po ti he'yjuhuve'ga ei Tupana'ga pe ga mboheteavo nehë: “Corintopeve'ga nonhi'tehei. Ojiko hete tuhë ga nde rehe okoheteavo Cristo'ga mombe'ua rehe hendukatuavo nenhi'iga. Ndepyry hete nde itambere'ia mbuhuheteukari ore ve ojipe'ga pe nhaporemo no. A'ereki nde ere'e Corintopeve'ga pe pemondo ti ga pe javo,” e po ti Tupana'ga remimo'ëhara'ga ga pe nehë.

¹⁴ Horyory hete ti ga pe ndehe nehë. Naha'ga hete po ti ga pe ndehe onhi'iga Tupana'ga pe nehë epoko ti Corintopeve'ga javo nehë. Onhi'igatu ti ga Tupana'ga pe pe nenoigatuavo pe ndepyga nehë garemitomombyryva gwaramo pe me nehë.

¹⁵ Timbohete katu ti Tupana'ga! Gaha jate ombuhu hete kwaha. A'ereki ga Jesus Cristo'ga mbuhuruka ga momanouka nhande repyga. Tupana'ga pyry hete hete tuhë nhande ve! Nomombe'upakatukatui ahe gapyryva!

10

Paulova'ea ko Jesus Cristo'ga moirũharamo oko

¹ Kiro ji pe mo'gitahetei. Jihĩ Paulo opomogita. Cristo'ga oko nhyrõ opyryvamo nhande ve. Ga ja ji rekopotari pe mo'gitaramo. Pe ki a'e te pe ei ji ve: “Paulo'ga nhande pojihu okoteheavo nhanderovaki. Paivouhurame jate nhande hugwi ga niandepojihuvi onhi'igahyavo ikwatija nhande ve.” Jararamo pe ei a'ea ji ve.

² Tape'ea'javi ti nanongara, a'e hete ji pe me. Pe pigame po ti ji nanhi'igahya'javi pe me nehë javo. A'ereki a'e jipe jiyvyteri pe: Po Corintopeve'ga ndogwerojijyi ojeaporo'gita ji rendukatuavo, a'ero po ti ji nhĩ'igahyi ga pe nhivahemame ga pyri nehë. Nahã ji ei jiyvyteri pe. A'ereki ji akwaha nhinhĩ'igahyagwama ga pe.

Tupana'ga ji mongo omoirũharamo. Nurã ko pyryvamo ji ei javo pepyteripeve'ga pe – kiroki ga e'i ore ve: “Paulo'ga oko gwemimbotarimova'ea rupi vvyakotyva'ero okote'varuhuavo. Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi rüi ga ndekoi.” A'ea pepyteripeve'ga ei ore atyvi imombe'gwovo.

Ga pe ji ei a'ero: Tape'ei ti nanongara ore ve tanhi'igahyyme ti ji ji rurame pe pyri nehë. ³ A'ereki pe pe'mbe javo a'ea. A'iti hete tuhë ore vvyakotyva'ero oroko. Emo oreremimbotarimova'ea rupi rüi ore reko. Cristo'ga ore ga mombe'ui ga pe toromongo ti ga garemitomombyryva'ea rupi.

⁴ Orepopoakarimo rûi ore oromombe'u Tupana'ga nhi'iga yvyakotyva'ero. Tupana'ga popoakarimo ore ganhi'iga mombe'ukatui toromongo ti ga garembimbotarimova'ea rehe. Tupana'ga popoakarimo ore imombigi okote'varuhuve'ga ndeaporoğitate'varuhua – kiroki ga nombojikogukari ojipe'ga Tupana'ga rehe. ⁵ Tupana'ga popoakarimo ore ga reaporogitaatyviva'ea mombigi. Okote'varuhuvavo onhimboheteve'ga nhi'igi tokwahavyme ti ga Tupana'ga javo. Tupana'ga popoakarimo ore ganhi'iga mombipavi. Orombogwerojijyi pa gandeaporogita tohendu katu ti ga Cristo'ga nhi'iga javo. ⁶ Aerê po ti ore imondo hahyva'ea pepyteripeve'ga pe nehê – kiroki ga nohendukatui orenhi'iga. Nahâ po ti ore ga nderekoi nehê pe hendukatupavame orenhi'iga.

⁷ Ore'arajatea repiagame pe ei pejiyvyteri pe orep'y'a kwahave'yma: “Paulo'ga okoteheve'ga. Tupana'ga nomondo ga tomombe'u ti nhinhi'iga jave'yma.” A'ea pe ei ore'arajatea repiaga pejapyakakatu'e'yma orereaporogita kwahave'yma.

Kiroki ga e'i ojive jiji ko Cristo'ga moirûharamo ako javo – tokwaha ti ga ovyvyteri pe. Po Cristo'ga ei ga pe nde ko nhimoirûharamo eko javo, a'ero po a'ea jitehe Cristo'ga ei ore ve pe ko nhimoirûharamo peko javo. Hehe ojapyakakaturame po ti ga ikwahavi ovyvyteri pe Paulo'ga Cristo'ga moirûharamo tuhê oko no javo.

⁸ Anhimbohete hete ji jipoyjaheteramo Cristo'ga ei ore ve javo. A'ereki nhandepojykaharete'ga Jesus Cristo'ga e'i tuhê ore ve pe ko nhimoirûhara javo. “Pembójiko hete ti ga ji rehe nhinhi'iga kwahavuka ga pe,” ei Cristo'ga ore ve. Ga nde'i ore ve: “Penhi'igahy ti ga pe tipoyjayaryme ti ga ojeaporogita rehe.” A'ea rûi ga ei ore ve.

⁹ A'ea ji imombe'ui pe me tape'ei ti ji ve javo. A'ereki mara'ngu po pe'javu ji ve: “Paulo'ga nhande mongyhyji hete pota”? Pe'e po pe a'ea ji ve. ¹⁰ A'ereki pepyteripeve'ga e'i ji ve: “Paivouhua hugwi ikwatijarame nhande ve Paulo'ga onhi'igahy nhande mondomondovo onhi'iga rupi aheruvihava'ga ja,” ei ga. “Nhande pyri ga ruvame ndipopoakari ganhi'iga reki. Nonhi'itetekwahavi ga onhi'iteheavo,” ei ga ji ve novia.

¹¹ Nanongara'ga ti tokwaha nhinhi'iga kiro. Orepopoaka ore pe me kiro orojuvame paivouhu pe hugwi ikwatija. Na jitehe orovahemame pe pyri Corinto pe po ti ore popoakaro pe me oronhi'iga nehê no, a'e ji ga pe.

¹² Ndoró'e'i ore: Ore ko gandeheva'ea. Ore ko ga javijitehe. Ndoró'ea'uvi ore a'ea! A'ereki ga onhimbohete tehe. Ndokwahavihu ga. A'ereki ga e'i: “Nahanahâ ore reko. A'ea ko pyry a'ero,” e'i tehe ga. “Nahâ ore rekorame ore pyryvamo a'ero,” e'i tehe ga.

¹³ Ore ki a'e te ikwahakatui Tupana'ga ea ore ve. Ore ve ga ei: “Nahâ ti peko katu. Pevo ti peporavyky Cristo'ga mombe'uharamo ji pembopopoakaro gwaramo. Corintopeve'ga pyri vehevi ti peho ga mombe'gwovo ga pe nohõ.” A'ea Tupana'ga ei ore ve. Koa rupi jate ti ore hoi a'ero oroporavykyavo oronhimboheteavo nehê. Hajihea rupi rûi ti ore hoi oronhimboheteavo nehê. ¹⁴ A'ereki Tupana'ga ore mondo pemombe'u ti Cristo'ga Corintopeve'ga pe javo. A'ero ore hoi ga mombe'gwovo pe me ikwehe orokovo Tupana'ga nhi'iga rupi. Ga ee'ymame ndorohoi ore pevo – perope ga nde'i ore ve peho javo.

¹⁵ Ndoró'e'i ore oreporavykwera ojipe'ga poravykyagwera pe oronhimboheteheavo. A'ereki oreporavyky rûi. Tupana'ga noremboporavykyi a'ea rehe. Koji'i pe jikojikoheterame oreremimombe'ua rehe Cristo'ga rehe koji'i po ti ore Cristo'ga mombe'ui pegwryi pe hehemo'i orogwovo ojipe'ga pyri Cristo'ga mombe'gwovo jara'ga pe nehê. Tupana'ga erame jate ore ve po ti ore hoi nehê. ¹⁶ A'ero hajihejihe pe cidades pe po ti ore hoi ga mombe'gwovo ojipe'ga gwryi pe nehê – perope nimombe'uhavi ga pe. A'ero ti ore ypy Cristo'ga mombe'ui ga pe nehê. A'ero po ti ore nhimbohetei Tupana'ga ore mondo pevo javo. Ojipe'ga poravykyagwera rehe rûi ti ore nhimbohetei – perope ga oporavyky jipe Cristo'ga mombe'gwovo.

¹⁷ Tupana'ga rembikwatijarukara e'i:

“Kiroki ga ombohete pota

– tombohete ti ga nhandepojykaharete'ga jate ndepyry hete nde javo ga pe,” e'i ikwatijaripyra.

¹⁸ Na tuhê. Tupana'ga nde'i pyry ga pe – kiroki ga onhimbohete. Emo Tupana'ga ga mboheterame a'ero ga pyry tuhê.

11

Paulova'ea onhi'igahy Cristo'ga moirûhara'gaatyviva'ea pe

¹ A'e ji pe me kiro: Na ji etehei pe me. A'ereki ji tanhimbohete tehe. Ite'varuhu ahe nhimboheterame. Emo ji rendu tehe ti. ² A'ereki Tupana'ga ja ji akate'ÿ pe ndehe pe arõheteavo. Tamombe'u ojo'java'ea pe me kiro. Hêakuvyry'ga hêa mohembirekouka ga pavêi ga rehe jate ti eko javo. Na jitehe ji pe mbojiko Cristo'ga rehe ga rehe jate ti peko javo. Taperojijyi ti jara'ga ndehe pejikovo, a'e ji. A'ero po ti ji ei Cristo'ga pe pe mombe'gwovo

nehē: Koro ġa ndekoi. Nde rehe jate ġa jikojikogi jipi okokatuavo, a'e po ti ji nehē. A'ero po ti ga pe nderohoi yvagi pe pe mombytavo ojipyri avuirama nehē.

³ Ako tehe ji jikate'yama pe ndehe. Mara'ngu po ti Corintopeve'ga opohia Cristo'ga hugwi nehē? a'e ji jivyvteri pe. Ymyahū Evava'ea gwerovia Satanás'ga nhi'īga ga omoandyandyirame. Na jitehe ojipe'ga pe moandyandyipotari kiro heroviapotaruka pe me mbehea. A'ero ġa nderoviarame po ti pe pohiri Cristo'ga hugwi nehē. A'ero Cristo'ga rehe jate rūi ti pe jikogi nehē. A'ea ji ndapotari.

⁴ A'ea'ja ji pe me: Na ji etehei pe me nhimboheteherame. Ite'varuhu ahe nhimboheterame. Emo ji rendu tehe ti. A'ereki pe pehendu tehe ojipe'ga nhi'īga i'mbeve'ga nhi'īga ikatu ġa nhimboheterame javo – kiroki ġa omombe'u Jesus'ga momba'uaatyviva'ea pe me ogwovo pe pyri. Ore Cristo'ga momba'urame pe me Tupana'ga ra'uva tuhē oho upa pe pyri ikwehe. Hajiheva'ea rehe pe ndekoi reki kiro peangaruhuramo ġa'mbea renduvame. Opomogita ore Jesus'ga momba'ua rehe ikwehe. Hajiheva'ea rehe pe ndekoi reki Jesus'ga momba'uarūiva'ea rehe ġa pe moġitarame hehe kiro. Pehendu tehe katu reki ġanhi'īga pendoryndoryvamo ġa ndehe aheomoandyandyihara'ga ndehe!

⁵ E'i ġa pe me: “Ore ko huvihava jitehe Cristo'ga moirūharamo orokovo,” ei aheomoandyandyihara'ga pe me.

A'ero ji momba'ukatue'yama pe ei: “Paulo'ga ko ġa gwyre'i.” A'ea pe pe'ji tehe ji ve naerū? Ji ġagwyre'iva'ea rūi tuhē!

⁶ “Nonhi'igatukwahavi Paulo'ga ojipe'ga mongoe'yama ojihe. A'ereki ahā gambo'ehara'ga hehe,” ei ġa pe me. Ahā tuhē nhimbo'ehara'ga hehe. Nurā ġa pe ndikatui nhinhi'īga. Cristo'ga momba'ua ji akwaha hete reki ga momba'ukatuavo. Jukwaha a'ea pe me. A'ereki nane'yami ore Cristo'ga momba'u katu ikwahavuka pa pe me ikwehe.

⁷ Amombe'u katu ji pyryva'ea pe me ikwehe. Cristo'ga omano nhande repyga imomboruka nhanderekote'varuhua nhande hugwi, a'e ji pe me ikwehe. A'ero po ti ga nhande rerohei yvagi pe nhande mongovo ojipyri avuirama nehē nhande jikoga ġwaramo ga rehe. A'ea pa ji imombe'ui pe me Tupana'ga nhi'īga. Nda'ei ji pe me: Pembuhu ti itambere'ia ji ve ji Cristo'ga momba'uro ġwaramo pe me. A'ea ji nda'ei pe me. Ji aporavyky okoteheve'ga ja pe pyri Cristo'ga momba'gwovo pe me ikwehe tomombyry ti Tupana'ga Corintopeve'ga pe javo.

Mara'ngu po pe javo: “Paulo'ga oko te'varuhu igware'yama ġwaramo itambere'ia nhande hugwi”? A'ea pe'ji ji ve naerū? Ji jipyry hete reki igware'yama pe hugwi. Ndapekwhavi pe a'ea naerū?

⁸ Po pyry pe imbuhuri ji ve ji poravykyrame Cristo'ga momba'gwovo pe me ramo. Napembuhuri reki pe ji ve ikwehe. Ojipe'ga ki a'e te ombuhu ji ve Cristo'gareheve'ga. Ganemimbuhura ji herohoi ga hugwi a'ero ikwehe. Tareko ti jijive jijuuvame Corintopeve'ga pyteri pe reki, a'e ji ikwehe. Nurā ji herekoi na'ē Cristo'ga momba'urame pe me.

⁹ Aerē ji ndarekoa'javi jijive. Nda'ei ji pe me reki: Pembuhu ti ji ve. A'ea ji nda'ei. A'ereki momina rupi Cristo'gareheve'ga ombuhu ji ve itambere'ia urame Macedōniapeve'ga gwyra hugwi. Aerē ti ji nda'ei a'ea rehe pe me nehē no. ¹⁰ Nane'yami Cristo'ga omombe'u a'itituhēva'ea ymya. Ji ojiheva'ero ġwaramo ga imombe'uukari ji ve a'itituhēva'ea no. Kiro ji imombe'ui a'itituhēva'ea pe me: Cristo'ga momba'urame pegwyripeve'ga pe Grécia pe po ti ji nda'eagwami pembuhu ji ve itambere'ia javo nehē. Nane'yami ti ji nhimbohetei a'ea rehe nehē. Ji nhimboheterame ti nanhimombihavi nehē no, a'e hete ji.

¹¹ Pe'e tehe po pe: “A'ea Paulo'ga ei nhande ve. A'ereki ga nianearōi,” pe'e po pe novīa. Ji opoarō hete reki! Tupana'ga okwaha a'ea.

¹² Ndapyhygi ji itambere'ia pe hugwi. Aerē po ti na jitehe nehē no tamombi ti ji ġa'ete'varuhua ji ve – kiroki ga onhimbohete oporavykya rehe. A'ereki ġa e'i tehe ojive: “Oromombe'u ore Cristo'ga pe me Paulo'ga javijitehe,” e'i tehe ojive. A'ereki ore ja rūi reki ġa ndekoi. A'ereki ga opyhy itambere'ia onhi'īga renduve'ga hugwi jipi. ¹³ Ga ko Cristo'ga moirūhara'gaatyvive'ga. A'ereki Cristo'ga rūi e'i ġa pe ġa ko nhimoirūharamo oko javo. O'mbero ġa imombe'ui ojipe'ga pe ġa moandyandyita. Oa'ā'ā ga Cristo'ga moirūhara'ga okokatu'aga pepyteri pe oroko tuhē ore gamoirūharamo javo o'mbero.

¹⁴ Nianhimomby'ai nhande a'ea rehe. Satanás'ga vehevi oa'ā'ā'ā hete Tupana'gapyryve'ga yvagipeve'ga ġwendy'jandy'javamo ako tuhē ji Tupana'gapyryva'ero jipyryvamo javo o'mbero. Nahā ga reko nhande moandyandyipota nhande arōe'yama. ¹⁵ A'ero nhande nianhimomby'ai Satanás'gareheve'ga ndehe ġa okokatuve'gareheve'ga ra'agame oroko tuhē ore Jesus'gareheva'ero javo o'mbero. Aerē mbapava koty ti Tupana'ga ġa mondoi hahyva'ea ruvihava pype nehē ġa ndekote'varuhuro ġwaramo.

Hahy hete Paulova'ea pe

¹⁶ A'ea'ja ji pe me: Na ji etehei pe me. Ite'varuhu ahe nhimboheterame. Tape'ei ji ve: "Paulo'ga ikwahave'yve'ga ja onhimbohete." A'ea pe ti tape'ei ji ve. Pe epotame ji ve ji rendu tehe a'ero. A'ereki ji tanhimbohete'i no.

¹⁷ Jesus Cristo'ga nhandepojykaharete'ga nde'i ji ve: "Enhimbohete ti javo'ga pe." A'ea rüi ga ei ji ve. Jihi reki a'e jijiwe ikwahave'yve'ga ja jipyry tuhê ji javo.

¹⁸ He'yive'ga onhimbohete pepyteripeve'ga nahanahã ore ojipe'ga hohe javo. Nurã ti ji nhimbohetei no kiro. ¹⁹ A'ereki pe pehendu tehe ikwahave'yve'ga pendoryndoryvamo ga ndehe. Nahã ikwahapyramo po pe ndekoi pejikovo ga ndehe naerü novia? Po ikwahapyra'ga nohendukatui ikwahave'yve'ga hamo.

²⁰ Ga napembopiro'yukari pe mondomondovo onhi'iga rupi jipi. Ga opojyka pa peitam-bere'ia pembatera reheve pe moandyandyita. Pe me ga ei: "Ore huvihavamo oroko. Peko tehe pe ore pyri," ei ga pe me. Ga pe mbotegwete hete pe pojihuve'yma. Emo pe ga nendu tehe reki jipi gandezote'varuhua mbogwavipeavo na ga ndekoi nahã ore ve javo.

²¹ "Paulo'ga opojihu huvihave'yva'ero okovo ore atyvi," ei ga pe me. A'ei ji pe me: A'iti tuhê ore oropojihu ite'varuhuva'ea. Nurã ore oropojihu oronhimimbojigwaraja pe ndehe. A'ea rehe ji poyjahetero pe nderekokatuavo. Ore ga atyvi oroko. Ndorojigwarai ore pe ndehe. A'ea pe ndapekwahavihu naerü?

    Ga ja reki kiro ji nhimbohetei a'ero. A'e tehe reki ji ikwahave'yve'ga ja. A'ereki ite'varuhu ahe nhimboheterame.

²² "Ore ko hebreusramo oroko," ei ga onhimboheteavo.

Jihi ko hebreuramo no, a'e ji nhinhimboheteavo.

"Ore ko israelitasramo oroko," ei ga.

Jihi ko israelitaramo ako no, a'e ji.

"Ore ko Abraãova'ea rakykwepoharamo oroko," ei ga.

Jihi ko Abraãova'ea rakykwepoharamo ako no, a'e ji.

²³ "Oroporavyky ore Cristo'ga pe," ei ga onhimboheteavo. Jihi kaitu ko aporavyky hete Cristo'ga pe ga hohe. A'ea ji ei nhinhimboheteheeteavo ikwahave'yheteve'ga ja heag-wyryve'ga ja. Po ahe nonhimbohetei hamo. Emo ji tanhimombe'u katu pe me.

    Ga hohe ji he'yjuhu aporavykyvyky Cristo'ga pe.

    Ga hohe ji he'yjuhu akiaki cadeia pype. A'ereki Cristo'ga arõe'yve'ga ji mongimongi cadeia pype ji mo'ama Paulo'ga ti tomombe'ua'javyme Cristo'ga javo.

    Pepyteripeve'ga hohe ji he'yjuhu akwahakwaha hahya. A'ereki Cristo'ga arõe'yve'ga ji nupanupã teremombe'ua'javi Cristo'ga javo ji ve.

    Ji amano gweregwerevi.

²⁴ Kiro ji imombe'ukatui a'ea pe me:

Manamename'ĩ cinco vezes ga ji pyhyppyhygi ji nupanupamo ipira apopyra pyvõ. Jipyhyga nanani judeus'ga nduvihava'ga ei: "Penupanupã ti Paulo'ga momi trinta e nove ga mondohondohoga ipyvõ," ei ga ojipyryve'ga pe. A'ero ga ji nupanupã trinta e nove okovo Moisés'va'ea remimbo'eagwera rehe.

²⁵ Manamename'ĩ três vezes romanos'ga gwyrripeve'ga ji pyhyppyhygi ji nupanupamo vyvra pyvõ.

    Ojipeji ojipe'ga ji apiapi ita pyvõ ji juka pota novia.

    Manamename'ĩ três vezes yharuhua ihoi ppy pe ji erotypyvy gweregwerevi ppy pe no.

    Ojipeji ji pytai ypihua ruvihava pyteri pe ppytunimo arimo no yhara raygwera rehe.

²⁶ Ambojoapiapi ji jigwovo gacidades pe gagwryri pe no. Tiruahü ji ve ji hojihorame jipi. Kiro ti ji imombe'ukatui pe me:

    Tiruahü ji ve ji paranauhüa ahaahavame nhatymbavame.

    Tiruahü ji ve iporomive'ga imimame nhimbatara ji hugwi ji hojihorame.

    Tiruahü ji ve jire'yja'ga judeus'ga ndekote'varuhurame ji ve ji hojihorame.

    Tiruahü ji ve judeus'garüive'ga ndekote'varuhurame ji ve ji hojihorame.

    Tiruahumba ji ve ji hojihorame cidades pe ongae'yi me no ypihua ruvihava rehe no.

    Tiruahü ji ve ga ji moandyandyirame – kiroki ga e'i ji ve o'mbero: "Nde ja ore orojiko Cristo'ga rehe."

²⁷ Aporavyky hete ji ipyhyga mbatera ji ve. Jipokapa ji!

    Manamename'iuhü ji ndakiri.

    Manamename'iuhü ty'ara ji jukai. Nday'uy'ui ji no jitekovo.

    Manamename'iuhü ji nda'ukatui.

    Manamename'iuhü iroyxagahivuhu ji ve. Ahã ji ve nhimbukuhava jipira.

²⁸ Koji'iva'ea tiruahü ji ve nanongara hahyva'ea no. A'ea ji namombe'ui kiro.

    Ojipeva'ea ti ji imombe'ui kiro pe me jipy'a. Nane'yimi ji agataruhuramo Cristo'gareheve'ga ndehe nhaporemõ – kiroki ga pe ji Cristo'ga mombe'u ga mbojikoguka ga rehe. Akwaha pota ji mara'ngu po ga ojikheteavo kiro Cristo'ga rehe javo.

²⁹ Po ojipe'ga oko gwereuhu Cristo'ga nhi'iga rupi opopoakare'ymamo, a'ero ji haykahetei gapopoakare'ymagwera. Ji ndajipopoakari a'ero. Po ojipe'ga ga mbo'e ite'varuhua rehe tambotegwete ti ji ga jawo, a'ero ji nhimboahivi ga pe.

³⁰ Tanhimbohete ti ji ikaturo gwaramo pe me. A'ereki pepyteripeve'ga onhimbohete pe mbohoryva. A'ero kiro ti ji nhimbohetei no. E'i ga ji ve: "Nahanahã Paulo'ga reko. Nurã ore ikwahavi ga ndipopoakari jawo," ei ga.

Kiroki omboukwaha jipopoakare'yma – a'ea rehe ti ji nhimbohetei kiro a'ero. ³¹ Nanh'i'mbei ji jawo pe me. Tupana'ga okwaha a'ea. Gaha nhande timbohete avuira. Ga ko Jesus Cristo'ga ruvihavuhete'ga garuva'ga no nhandepojykaharete'ga ruva'ga.

³² Jiruvame cidade de Damasco pe governador'ga ji pyhyguka pota ikwehe novã. A'ero ga soldados'ga mondoi cidade rokairungava apoa pyri portões pyri ga mo'ama pevo tonhimimyme ti Paulo'ga nhande hugwi jawo. Garuvihavuhu'ga ko Aretas'ga.

³³ Cristo'gareheve'ga ki a'e te ji poko. Anhimbo'a ji pandyruhua pype. A'ero ipype ji rekorame ga ji mondoi cidade rokairungava kwara rupi ji mbojyva vyvo. Nahã ji nhimimi Damascopeve'ga nduvihava'ga hugwi jigwovo ga hugwi. Nahã jipopoakare'yma a'ero. Nanongara rehe ji nhimbohetei a'ero.

12

Paulova'ea omombe'u Cristo'ga rembiepiukara

¹ Koji'i ti ji tanhimbohete ikaturo gwaramo pe me. A'ereki pepyteripeve'ga onhimbohete pe mbohoryva. Nomombyryvi reki ji nhimboheterame. Emo ji nhimbohetei jitehe. Kiro ji imombe'ui a'ero Cristo'ga rembiepiukara ji ve nhandepojykaharete'ga rembiepiukara. Ga ikwahavukari ji ve aherembikwahavipyre'yma no.

² Ga hepiukarirẽ ji ve catorze anos imbokwara'ari ji rehe kiro. Ojipeji Tupana'ga ji reroho yvagi pe kako hepiuka ji ve kako. Kiro ti ji imombe'ui jirerohohava. Avo vyva koty ji reko. Cristo'gareheve'ero kako. Nanime Tupana'ga ji pyhygi ji rerogwovo jaytata'ia rehemoi ji rerogwovo dois yvaga aherovai yvaga pype hete. Mara'ngu po jira'oa tuhẽ Tupana'ga herogwovo? A'ereki ji ndakwahavi. Mara'ngu po ga jira'uva jate rerogwovo yvagi pe? Ji ndakwahavi. Tupana'ga jate okwaha a'ea.

³ Ji reroho ga yvagi pe ahererekokatuhai pe. Mara'ngu po Tupana'ga jira'oa rerogwovo? Mara'ngu po ga jira'ova jate rerogwovo? Ji ndakwahavi, a'e ji. Tupana'ga jate okwaha a'ea. Yvagi pe ahererekokatuhai pe ga ji rerohoi. Pevo ji henduvi pevove'ga nhi'igame. Tegwete nhiremimombe'uhava. A'ereki Tupana'ga nomombe'uukari ji ve a'ea yvagi'peve'ga nhi'iga. ⁵ Nanongara'ga po ji ga mbohetei hamo – kiroki Tupana'ga rembiroho'ga. Emo po ti ji nanhimbohetei jijihe nehẽ. Jipopoakare'yma rehe jate ti ji nhimbohetei nehẽ.

⁶ Po ti ji nhimboheteipotari Cristo'ga rembiepiukara rehe, a'ero po ti ikwahave'yva'ea ja rui ji reko nehẽ a'itituhẽva'ea mombegwovo gwaramo. Emo po ti ji namombe'ui ojipea pe me nhinimbohete'yma. A'ereki ji a'e: Po ti ji a'ea momb'e'ui pe me nehẽ, a'ero po ti pe nhimboheteranuhũ nehẽ Paulo'ga pe Cristo'ga gwepiuka hete jawo. Pyry pe ikwahavi jireaporo'gita jate henduva nhiremimbo'ea Cristo'ga rehe.

Paulova'ea omombe'u nahã ji ndajipopoakari jawo

⁷ He'yiva'ea Cristo'ga okwahavuka ji ve aherembikwahavipyre'yma ikwehe. Ikatu hete ji ve ji monhimomby'aheteavo ga ikwahavukarame ji ve. Aerẽ Tupana'ga ei ovytyeri pe: "Mara'ngu po Paulo'ga onhimboheteranuhũavo jiji jate Tupana'ga ji arõ hete ikwahavuka ji ve jawo?" ei Tupana'ga. "Na ti Satanás'gapyriva'ea anha'ga ihoi ga pyri ojigwaraita ga rehe nehẽ tonhimboheteranuhũyme ti Paulo'ga jawo," ei Tupana'ga ovytyeri pe.

Na tuhẽ ji ve a'ero. Nane'ymi juhua ja Satanás'gapyriva'ea anha'ga jigwarai ji rehe ji mbopopoakare'yma. A'ero ji nanhimboheteipotara'javi.

⁸ Três ko ji a'ea'jaa'ja nhandepojykaharete'ga pe Cristo'ga pe tojipe'a ti Satanás'gapyriva'ea ji hugwi jawo. ⁹ Emo Cristo'ga e'i ji ve: "Ndape'ai ti ji nde hugwi nehẽ. Ji amombyry nde ve jipi. A'ero nhiremimombyryva ihygi nde rehe ndepokohavamo. A'ereki ndepopoakare'ymame igwaigwavete jipopoakara nde pojykapavi nde pokoheteavo jipi," ei Cristo'ga ji ve.

Nurã koji'i pyry ji ve kiro jipopoakare'yma Satanás'gapyriva'ea pe'ahava hohe. Epe'a ti ji hugwi, nda'ea'javi ji Cristo'ga pe a'ero. Jipopoakare'yma rehe ji roryheteramo a'ero nhinimboheteavo hehe Cristo'ga popoakara tajipoyka ji rerekovo jawo. ¹⁰ A'ero ji nhimohẽhetei jipopoakare'yma rehe jipopoakare'ymame Cristo'gareheve'ero gwaramo. Cristo'ga arõ'e'yve'ga ji mbotegwete novã. Emo nhimbotegwetea rehe ji nhimohẽhetei. Ite'varuhu ji ve novã. Emo ite'varuhuva'ea rehe ji nhimohẽhetei. Ga ombuhu hahyva'ea ji ve novã. Emo hahyva'ea rehe ji nhimohẽhetei. Tiruahũ ji ve novã. Emo tiruahũva'ea

rehe ji nhimohēhetei. Nanongara rehe nnaporemo ji nhimohēhetei. A'ereki naname ji ve ji ndajipopoakari. Jipopoakare yma nanani Cristo'ga ombuhumbuhu opopoakara ji ve a'ero.

Paulova'ea nħagataruhu Corintopeva'ea rehe

¹¹ Ikwahave'ŷve'ga ja tuhē ko ji ko nhinhimboheteavo. Emo ji imbojari pe ndehe. A'ereki pe nanhimbohetei jipi Paulo'ga Cristo'ga moirūharamo tuhē jave yma. Pehe po pe'e a'ea hamo ji repyga pepyteripeve'ga pe hamo. Emo pe ndape'ei reki ji mbohete'e yma.

Pepyteripeve'ga e'i ji ve: "Paulo'ga ko okoteheva'ea." A'ea ga ei – kiroki ga e'i tehe ojive huvihavuhuro ore reki Cristo'ga moirūharamo orokovo javo.

Po ji okoteheva'ea, a'ero po ga okoteheva'ea no. A'ereki ji gagwyre'iva'ea rūi tuhē. ¹² He'yiva'ea Tupana'ga japoukari ji ve ahemonhimomby'aheteva'ea hepiuka opopoakahetea pepyteri pe ikwehe. Nanongara ga japoukari ji ve ji poravykyrame ga pe Cristo'ga mombegwovo pe me jikwerajeyma. Japoukaro ġwaramo ga ikwahavukari pe me a'ero Paulo'ga ko nhimoirūharamo oko javo.

¹³ Nahā ji reki ji Cristo'ga momb'e'urame pe me a'ero. Na jitehe ji reki ji Cristo'ga momb'e'urame ojipe'ga pe no. Ojo'jajo'ja ji rekokatui pe me ga pe no. Marā ji rekote'varuhui pe me jijekokaturame ga pe naerū?

Ji nda'ei pe me ikwehe: Pembuhumbuhu itambere'ia ji ve ji Cristo'ga momb'e'uro ġwaramo. A'ea rūi ji ei pe me ikwehe. Nurā po pe ei ji ve naerū: "Paulo'ga ite'varuhu ore ve ipyhyge yma ore hugwi ipyhygame ojipe'ga hugwi." A'ea po pe ei ji ve naerū? Po pe ei a'ea ji ve, a'ero ji nhimomby'ahetei heroviare yma! Jipyry ji pe me imbuhurukare yma pe hugwi ikwehe.

¹⁴ Dois ko ji hoi pe pyri ikwehe. Kiro ji hoa'japotari pe pyri. Nda'ei po ti ji pe me nehē: Pembuhu ti itambere'ia ji ve. A'ereki peitambere'ia ji ndapotari. Apota hete ji nhiaŕohetea. Pe ko jira'yra'java'ea ji ve. Nurā ti jiji topogwereco katu. A'ereki tayri'ga nduva'ga omono'ō itambere'ia tipyhy ti mbatera nhandera'yra'ga pe javo. Tayri'ga nomono'ogi uva'ga pe jipi. ¹⁵ Penduva'javamo ti ji roryheteramo imondopava nhinhikwava'ega pe me nehē pe pokoga pe mbojikoheteavo Cristo'ga rehe nehē. Igwaigwavete ji pe aŕoheterame igwaigwavete po pe nanhiarōi naerū?

¹⁶ Pe'ji po pe a'ero pejikovo nhinhi'iga rupi: "Paulo'ga nde'i pembuhu ti itambere'ia ji ve jave yma," pe'e po pe.

Emo po pepyteripeve'ga ei: "Heaporogita te'varuhu Paulo'ga pe moandyandyita reki. A'ereki ga e'i: 'Pembuhu itambere'ia toromondo ti ojipe'ga pe,' ei ga. Pe imondorame ga ipoykai ojipe pe moandyandyita," e po ga o'mbero.

¹⁷ Ji nopomoandyandyangavi. Ji ojipe'ga mondorame pe pyri ga nde'i pe me: "Pembuhu ti itambere'ia ore ve." A'ea rūi ga ei herure yma pe hugwi imbuhure yma ji ve.

¹⁸ A'e hete ji Tito'ga pe ikwehe: Eho ti Corintopeve'ga pyri. A'ero ga hoi pe pyri. Ga rupi ji amondo ojipe'ga no. Tito'ga napemoandyandyi reki pembuhu ti ore ve jave yma. Gareaporogita ko jireaporogita ja. Ojo'ja hete orep'y'a ojogwehe.

¹⁹ Marāi pe pejiyvyteri pe penhi'igame nhirembikwatijara pe? Pe'e po pe: "Onhimombe'umbe'u Paulo'ga nahanahā ji ako katu pe moandyandyje yma javo. Nahā ga ei nhande ve te'i katu ti ga ji ve javo." A'ea po pe ei ji ve naerū? Na rūi reki ji reki. Tupana'ga ore renduva ore nhimombe'ukatui a'tituhēva'ea mombegwovo katu Cristo'gareheva'ero. Oreremiarōhara ko pe, a'e ji pe me. Pe ndepyga ore imombe'upavi timbojiko hete ti Corintopeve'ga Cristo'ga rehe javo. ²⁰ A'ereki ji nhi'agataruhu nhandejogwerecoagwama rehe jihorame pe pyri.

Mara'ngu po ti nhande javo ojohupe: "Ndapyryvi ndeaporogita ji ve"?

Mara'ngu po ti pe pejogwayva nehē? Mara'ngu po ti pe penhimyromo pejogwehe nehē? Mara'ngu po ti pe penhimboahiva nehē? Mara'ngu po ti pe javo pejohupe: "Ore ko pehoheva'ero"? Mara'ngu po ti pe penhombotegweteavo nehē? Mara'ngu po ti pe pe'mbero imombe'umoanhana nehē? Mara'ngu po ti pe penhimboheteavo nehē? Mara'ngu po ti pe pejikouhuavo penhimbotarimova'ea rupi nehē?

²¹ Mara'ngu po ti Tupana'ga ji mbopoyjayjare yma'java ji horame pe ndepiaga nehē? Nħi'agataruhu ji pendekote'varuhua rehe. A'ereki pe peko te'varuhu penhimongyavo ikwehe. Pepyteripeve'ga hembireko te'varuhu. Ga oko ġwembireko'ġarūive'ga pavēi. Gandoakwahavihu ikwehe. Mara'ngu po pe pejipohia pejikote'varuhua hugwi pejeaporogita rerorijiyita? Po pe pohire ymame jugwi po ti ji rekovevuhui jijehe'gwovo pe ndehe jipoyjayjare yma nehē.

¹ Dois ji ahoaho pe pyri ikwehe. Kiro ji hoa'javi pe pyri nehē. Nhivahemame pe pyri ti ji henduvi gandekote'varuhua mombe'ua. Xako po ti nhande Tupana'ga rembikwati-jarukara rupi a'ero nehē – kiroki e'i nahā:

“Ojipejive'ga imbojarame ojipe'ga rehe,
tihenduvyme ti ga. A'ereki ga tehe omombe'u garekote'varuhua.

Po ojipe'ga imombe'ui garekote'varuhua no,
tihendu ti ganhi'iga a'ero ikwahava ga ekaturame.

Po doisve'ga omombe'u,
tihendu ti a'ero.

Po trêsvê'ga omombe'u,
tihendu ti a'ero.

Nahā ti nhande rekoï a'ero henduva gandekote'varuhua mombe'ua nehē,” e'i ikwati-jaripyra.

² Jihoa'javame pe pyri ji ei pepyteripeve'ga pe ga momoranduva ikwehe – kiroki ga ndopohipotari okote'varuhua hugwi ikwehe. Avo jirekorame kiro ji ea'javi ikwati'ja pepyteripeve'ga pe jitehe. Akwati'ja ji ga pe no – kiroki ga kirê oko te'varuhu no. Kiro ji ei ga pe nhaporemō: Amondo tuhê po ti ji hahyva'ea pe me nhivahema'javame pe pyri nehē, a'e ji ga pe. ³ A'ereki pe pe'e: “Mara'ngu po Cristo'ga Paulo'ga mongovo omoiruharamo ga monhi'iga jipi? A'ereki Paulo'ga ndipopoakari. Paulo'ga ti tohepiuka Cristo'ga popoakara nhande ve a'ero.”

A'ea pe ei. Nurā nhivahema'javame javo pe me ti Cristo'ga imbuhuri tuhê opopoakara ji ve emondo ti hahyva'ea ga pe javo. Ga pe ti tape'ei ga ndipopoakari jave'yma. Opopoakahetea ga gwepiuka pe me nhaporemō.

⁴ Cristo'ga jukarame yva rehe ga po e'i: “Ga ndipopoakari.” A'ea po ga ei novîa hako. Emo kiro ga okoji Tupana'ga popoakarimo. Ga ja ore ndoropopoakari kiro orojikoty'a Cristo'ga pavêi. Nahā ore rekoï pe pyri imondove'y hahyva'ea pe me ikwehe. Emo orovahema'javame pe pyri javo pe me po ti ore rekoï Tupana'ga popoakarimo nehê orojikoty'a Cristo'ga pavêi avuiramave'ga pavêi nehê.

⁵ Marā pendeaporogita naerû? Ndapejikogi pe Jesus Cristo'ga rehe naerû? Pekwaha hete ti pejiyyyteri pe. Pe napembaragwahavi Cristo'ga jikoty'ara rehe penhipavêi naerû? Po Cristo'ga ndojikoty'ari pe pavêi, a'ero po pe Cristo'ga gareheva'ea rûi hamo. ⁶ Pe ikwahavame pejikoga Cristo'ga rehe po ti pe ei Paulo'ga ko Cristo'ga moiruhara'ga tuhê javo nehê no. A'ea ji apota.

⁷ A'e ji Tupana'ga pe:

—Epoko ti Corintopeve'ga tokote'varuhuyeme ti ga. A'ereki ji apota gandekokatua, a'e ji Tupana'ga pe.

Ji nda'ei pendekokatua pe ojipe'ga ti te'i katu ji ve javo. A'ereki ji apota tuhê pendekokatua. Emo pe ndekote'varuhua'jave'ymame po ti ore noromondo'a'javi pe me hahyva'ea hepiukare'yma Tupana'ga popoakara pepyteri pe. Ji hepiukare'ymame po ti ojipe'ga ei ore ve nehê: “Paulo'ga ko Cristo'ga moiruhara'ga rûi. A'ereki ga ndohepiukari ore ve Tupana'ga popoakara,” e po ti ga nehê. Na ga etehei ore ve a'ero. A'ereki koji'i pyri hete ji ve pendekokatua. ⁸ A'ereki ore noromondotehei hahyva'ea pe me.

Po pe ndekote'varuhui, a'ero ti ore toromondo hahyva'ea pe me toko ti ga Tupana'ga nhi'iga rehe a'itituhêva'ea rehe javo. Po ti pe ndekoi Tupana'ga nhi'iga rehe, a'ero po ti ore pe pokogi nehê koji'i ti Corintopeve'ga ndekokatui nehê javo. ⁹ A'ea ore oropota hete pendekokatua. A'ereki pe ndekokatrame ore noromondo'i hahyva'ea pe me. A'ereki ore noromondotehei hahyva'ea. A'ero po pe pe'e: “Paulo'ga ndipopoakari,” pe'e po pe. Po ore nahā, a'ero oropopoakare'yma rehe ore roryroryvamo reki. A'ereki pe pepopoaka pejikokatuavo. Oro'e ore Tupana'ga pe a'ero:

—Igwaiwavete ti emongo katu Corintopeve'ga jipi ga mbojogwerekokatuavo, oro'e ore ga pe.

¹⁰ Oropota tuhê ore pendekokatua. Nurā avo jirekorame ji ikwati'jari imondovo nhinhi'iga pe me pe mogitavo jihoa koty pe pyri. A'ereki ji a'e jiyvyteri pe: Po ti ji ikwati'jana'ei imondovouka ga pe, a'ero po ti Corintopeve'ga pohiri okote'varuhua hugwi nehê. A'ero nhivahemame ga pyri po ti ji nanhi'igahyi ga pe nehê imondove'y hahyva'ea ga pe nehê. Jesus Cristo'ga nhandepojykaharete'ga e'i ore ve: “Pepoko ti jireheve'ga mbojikoheteavo ji rehe nhinhi'iga kwahavuka ga pe,” ei Jesus Cristo'ga ore ve. Ga nde'i ore ve: “Penhi'igahyi ti ga pe ga mbopoyjayjare'yma.” A'ea rûi ga ei.

¹¹ Kiro ji ikwati'javapi pe me nhii'rua pe. Pejoryjory ti Cristo'ga rehe. Penhimbovyvy ti. Pehendu katu ti oreremimogita inogatuavo pepy'a. Pembojo'ja ti pejeaporogita. Peko katu ti pejohupe. Nane'ymi ti tapeko nahā. A'ero po ti Tupana'ga oko pe pyri nehê. Gaha nhande arô hete nhandepy'a nogatuavo nhande mbojogwerekokatuavo.

¹² Penho'anhuvã ti penhoiruamo Cristo'gareheva'ero.

¹³ Avove'ga – kiroki ga Tupana'ga remimo'ẽhara'ga – ga nhaporemo omondouka onhi'iga pe me.

¹⁴ Kiro ji ei:

Nhandepojykaharete'ga Jesus Cristo'ga tomomyry ti pe me.

Tupana'ga ti tokwahavuka pe me gwemiarõhetea.

Tojikoty'a Tupana'ga ra'uva pe pavêi.

PAULOVA'EA OMOMBE'U GALÁCIAPEVA'EA PE Carta de Paulo aos Gálatas

Paulova'ea okwatijaruka Galáciapeva'ea pe

¹ Jihi ko Pauloramo. Jesus Cristo'ga ji mongo omoirūharamo ikwehe. Tupana'ga pavēi nhandervute'ga pavēi ga ji mongo ikwehe. Yvyakotyve'ga rūi ji mongo gamoirūharamo. Jesus Cristo'ga nanhimongoukari yvyakotyve'ga pe. Jesus Cristo'ga tuhē ji mongo omoirūharamo Tupana'ga pavēi. Gaha ombogwera Jesus Cristo'ga gamanoa hugwi ikwehe Tupana'ga. ² Kiro ji ikwatijarukari nhinhi'iga mondovouka pe me – pero ki pe peju pejigwiri pe Galácia pe. Pejiko pe Jesus Cristo'ga rehe pejatykavo ga mboheteavo jipi. Pe me nhipavēive'ga omondo pota onhi'iga no Jesus'gareheve'ga.

³ Kiro ji ei a'ero: Tupana'ga ti tomomyry pe me nhandervute'ga Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojykaharete'ga pavēi. Tonogatu ti ga pepy'a, a'e ji.

⁴ Cristo'ga onhikwava'ē omanomo heikwehe tamombo gandekote'varuhua javo. “Tamano ti ji ga mbopiro'yavo gweaporogitate'varuhua hugwi,” ei Cristo'ga. A'ereki agwamove'ga gweaporogita te'varuhu hete jipi. Jesus Cristo'ga oko nhandervute'ga remimbotarimova'ea rehe Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe omanomo nhande repyga a'ero heikwehe. ⁵ Timbohete Tupana'ga jipi a'ero. Na tuhē.

Cristo'ga mombe'upyryva

⁶ Ji mo'ma hete ga pe mombe'urame ji ve ikwehe. A'ereki kotihī pe pepohi ga hugwi – kiroki ga pe mo'ē ojive Cristo'ga remimomyryva rupi. Pepohiruhu reki pe Tupana'ga hugwi kiro ojipe'ga nemimombe'ua rupi pejikovo. A'ereki ga e'i pe me: “Pyryva'ea ore oromombe'u,” e'i tehe ga pe me. ⁷ Ndogwerekoi reki irūa Cristo'ga mombe'upyryva. Omomyi tehe ga pepy'a herojijyipota pyryva'ea Cristo'ga mombe'ua. A'ero ga jatyviva'ea omombe'u pe me. ⁸ Tupana'ga po ti ombohahyuka ga pe hamo. Ore vehevi po ti jatyviva'ea imombe'ui pe me, po ti Tupana'ga tombohahyuka ore ve hamo. Po ti yvagahugwive'ga vehevi imombe'ui jatyviva'ea pe me, po ti Tupana'ga tombohahyuka ga pe hamo. ⁹ A'e ji a'ea pe me ikwehe. Kiro ji ea'javi no: Pehendu katu pe ji imombe'ukaturame Cristo'ga mombe'upyryva ikwehe. A'eaatyviva'ea ga imombe'urame pe me po ti Tupana'ga tombohahyuka ga pe hamo.

¹⁰ Ji nda'ei: Yvyakotyve'ga tanhimbohete. A'ea ji nda'ei. Tupana'ga tanhimbohete. A'ea ji ei. Ji nda'ei no: Tonhimohē ga ji rehe. Nda'ei ji a'ea. Po ji ipotari ve ganhimohema jijihe, a'ero po ji ndakoi Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe hamo.

Paulova'ea ko Jesus Cristo'ga moirūharamo

¹¹ Nhiirū, kiro ti ji ikwahavukari pe me. Amombe'umbe'u ji pyryva'ea jipi. Emo yvyakotyve'ga ndeaporogita rūi nhiremimombe'ua. ¹² Yvyakotyve'ga nanhimbo'ei a'ea rehe. Jesus Cristo'ga reki okwahavuka ji ve.

¹³ Omombe'u pa ga pe me jirekoagwera raikwehe. Ajikwaku hete ji jire'yja'ga javijitehe judeus'ga javijitehe ikwehe. Ambohahy hete ji Tupana'ga remimo'ehara'ga pe Jesus Cristo'gareheve'ga pe. “Tamoka'nhyumba ti ga,” a'e ji ga pe novia. ¹⁴ Judeuramo ji akwaku hete jire'yja'ga hohe jirupive'ga hohe. Ga hohe ji rekoheitei oreramonhava'ea remimbo'eagwera rupi katu ikwehe.

¹⁵ Tupana'ga pyry hete reki ji ve. Ji are'ymame ga ei ji mombe'gwovo: “Aerē po ti ji Paulo'ga mongoi jira'yra'ga moirūharamo nehē,” ei Tupana'ga. ¹⁶ “Akwahavuka hete ti ji Jesus'ga ga pe tomombe'u ti ga ga nehē javo. Judeus'garūive'ga pe po ti ga Jesus'ga mombe'ui nehē,” ei Tupana'ga ji mombe'gwovo. Okwahavuka ga Jesus'ga a'ero ji ve ji mbojikoguka ga rehe ikwehe. A'ea rupi ji ndahoi ojipe'ga pyri tanhimbo'e ti ga javo. ¹⁷ Ji ndahoi ve cidade de Jerusalém me jara'ga pyri Jesus'ga moirūhara'ga pyri. Ji renonde ga Jesus'ga moirū. Emo ji ndahoi ga pyri nhinhi'iga ga pe. Arábiapeve'ga gwryi pe ji hojipei reki jitekovo ikwehe. Aerē ji jivyri cidade de Damasco pe ikwehe.

¹⁸ Três kwara mbo'arirē ji hoi Jerusalém me tahepia ti Pedro'ga javo. Mbohapyrete ji kiri quinze ji kiri ga pyri ikwehe. ¹⁹ Ndahepiagi ji jara'ga Jesus'ga moirūhara'ga. Tiago'ga jate ji ahepia Jesus'ga irū'ga nhandepojykaharete'ga irū'ga.

²⁰ A'itituhēva'ea ji amombe'u pe me ikwatijaruka. Tupana'ga ji repia ikwahava nhi'mbee'yma.

²¹ Aerē ji hoi judeus'ga gwrya hugwi Judéia hugwi ikwehe. Hajiheve'ga gwryi pe ji hoi Siria pe Cilicia pe no. ²² A'ea rupi Judéiapeve'ga ndajirepiagi ve Jesus'gareheve'ga. ²³ Ji mombe'ua reki ga gwendu. Ojipe'ga po e'i ga pe: “Kiroki ga ombohahy nhande ve ikwehe – kiro ga jirojiji reki,” e po ga ji mombe'gwovo. “Ymya ga nhande moka'nhyopotari

okovo. Omombi pota ga nhandejikoga Jesus'ga rehe novía. Emo aḡwamo ga Jesus'ga momb'e ukatui reki pejiko ti ga rehe javo," e po ga. ²⁴ Henduvame ga Tupana'ga mbohetei jijirojijya rehe a'ero.

2

Paulova'ea oho huvihavava'ea pyri

¹⁻² Aerē catorze ji kwara mbo'ari jitekovo. A'ero ji hoa'javi Jerusalém me. A'reki Tupana'ga e'i ji ve: "Ehoa'ja ti kiro Jerusalém me," ei ga. Garembi'ea rupi ji hoi pevo a'ero Barnabé'ga pavēi ikwehe. Tito'ga ji aroho ji rupi no. Huvihava'ga pyri ji hoi nhin-himombe'ḡwovo. Huvihava'ga, ei Jesus'gareheve'ḡa ḡa pe. Ga pe tehe ji imombe'ukatui nhiremimbo'ea a'ero. "Ambo'embo'e ji nhandere'ya'ḡarūive'ḡa judeus'ḡarūive'ḡa jipi," a'e ji ḡa pe. "Pyryva'ea rehe ji ḡa mbo'ei Jesus Cristo'ga momb'eḡwovo ikwehe. Aḡwamo na jitehe no. Nahanahā ji ei ḡa pe jipi," a'e ji imombe'ḡwovo huvihava'ga pe. Igwete ji imombe'upakatui ḡa pe nhiremimbo'ea te'yime ti ḡa ji ve oreremimbo'eaatyviva'ea rehe nde ḡa mbo'ei javo. Nde'i tuhē reki ḡa a'ea ji ve a'ero. ⁶ Emo ore nhomonhi'igame ojipe'ḡa oko oreyteri pe henduva orenhi'ḡa. "Ore ko peirūa. Orojiko ore Jesus Cristo'ga rehe pe javijitehe," ei ḡa o'mbero. Uhu reki ḡa ore pyri tihepia ti ḡandeaporoḡita javo. "Maranuhū ḡa ndeko?" ei ga. "Marā ḡa piro'yramo Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi ojikutepi'aro ḡwaramo Jesus Cristo'ga pavēi?" ei ḡa ojohupe. Nurā ḡa ei ore ve: "Po nhande niandepiro'yi te Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi. Tihendu katu pa po nhande a'ea hamo," ei ḡa ore ve. "Ehepia te Tito'ga," ei ḡa, "Paulo'garupive'ga. Ga ko Gréciapeve'ga. Nhandere'ya'ga rūi ko ḡa judeu'ga rūi," ei ḡa ore ve. "Pekytiuka ti garakwanha pira a'ero ga mongovo nhande ja. Nahā po ti pe Moisésva'ea nhi'ḡa po'rui nehē," ei ḡa ore ve novía. Ga nomombe'ui a'itituhēva'ea. Nurā ore ndorokoi'i'ḡa ganhi'ḡa rupi ga erame ore ve. "Po ti nhande reko'i ganhi'ḡa rupi, a'ero po ti ojipe'ḡa heroviari ḡa'mbea nehē," oro'e ore orojohupe. Ndoropotari ore pemoandyandyjuhua. Nurā ore ndorokoi ganhi'ḡa rupi tapekwaha katu ti a'itituhēva'ea Jesus Cristo'ga momb'e'upyryva.

Igwete huvihava'ga – huvihava'ga, e po ḡa ḡa pe. A'ea pe ji nda'ei. A'reki nanongara pe rūi Tupana'ga ei. Nhandereaporoḡita pe ga ei. Igwete huvihava'ga nde'i ji ve: "Embo'e ti ḡa ojipea rehe." A'ea ḡa nde'i. "Ekytiuka ti Tito'ga," a'ea ḡa nde'i ji ve no. ⁷ A'reki ḡa e'i: "Tupana'ga moirūhara'ga memei ko ḡa Paulo'ga Pedro'ga no. Ga pe memei Tupana'ga e'i: 'Tombo'e ti ḡa pyryva'ea rehe Jesus'ga momb'e'ḡwovo,'" ei ga. "Pedro'ga pe Tupana'ga ei: 'Judeus'ḡa ti embo'e Jesus'ga rehe.' Paulo'ga pe a'e te ḡa e'i: 'Judeus'ḡarūive'ḡa ti embo'e Jesus'ga rehe,' ei Tupana'ga," ei ga. ⁸ "Tupana'ga omongo Pedro'ga omoirūharamo tombo'e ti ḡa judeus'ḡa javo. Tupana'ga jitehe omongo Paulo'ga omoirūharamo gaha ti tombo'e judeus'ḡarūive'ḡa javo," ei ḡa ji momb'e'ḡwovo.

⁹ Aerē Tiago'ga, Pedro'ga, João'ga no – ḡahā po huvihava'ga – aerē ḡa ei ji ve: "Tupana'ga pyry tuhē nde ve nde mongovo omoirūharamo," ei ga. "Ore javijitehe nde a, Barnabé'ga no," ei ga. "Xanhomoirū ti a'ero," ei ḡa ore ve. "Peho po ti pe Jesus'ga momb'e'ḡwovo judeus'ḡarūive'ḡa pyri nehē," ei ga. "Ore po ti oroho ga momb'e'ḡwovo judeus'ḡa pyri nehē," ei ḡa ore ve. "Kwa. Xanhomoirū ti," oro'e ore ḡa pe. Nurā ore jopopyhygi a'ero. ¹⁰ Igwete ga ei ore ve: "Tapemokan'hymi ti imondovo mbatera Jesus'gareheve'ḡa pe – kiroki ḡa ndogwerekoi avo oregwryi pe," ei ga. "A'ea pe jate ko ore ei pe me," ei ḡa ore ve. Ji namokan'hymi tuhē jijirokwa ga ndehe imondomondovo mbatera ḡa pe jipi.

Pedrova'ea ndokokatui Antioquia pe

¹¹ Aerē Pedro'ga ruri ore pyri cidade de Antioquia pe ikwehe. Igwete ji ga movahī ḡandovaki. A'reki ḡa ndokokatui ojihe'are'yma judeus'ḡarūive'ḡa ndehe. ¹² Urypyrame Pedro'ga i'ui judeus'ḡarūive'ḡa pyri jipi ojihe'a ḡa ndehe – kiroki ḡa Jesus'gareheve'ḡa. Emo Tiago'ga hugwi mbohapyrete'ḡa nduri. Pedro'ga opojihu reki Tiago'gahugwive'ḡa. A'reki judeusramo ḡa ojikwaku. Judeus'ḡa e'i jipi: "Judeus'ḡarūive'ḡa ndojikwakuvi. Ndi'ui nhande ḡa pyri a'ero," e'i judeus'ḡa jipi. "Po pyry tuhē te nhande i'ui ḡa pyri hamo," ei Pedro'ga ovyteri pe novía. Emo Tiago'ga hugwi mbohapyrete'ḡa nduri. Igwete Pedro'ga ḡa pojihuvi. Nurā ḡa ndo'ua'javi judeus'ḡarūive'ḡa pyri ojihe'are'yma ḡa ndehe. ¹³ Na jitehe jara'ḡa no nhaneirū'ḡa. Judeusramo ḡa hoi Pedro'ga rupi ojihe'are'yma judeus'ḡarūive'ḡa ndehe. Ga jihe'are'ymame Barnabé'ga vehevi ḡa mbopogwei. A'ero ga ndo'ua'uvi ḡa pyri no.

¹⁴ Nahā Pedro'ga ndokoa'javi a'itituhēva'ea rupi Jesus Cristo'ga momb'e'ua rupi. Igwete a'ea repiagame ji Pedro'ga movahī ḡandovaki. "Nde ko judeu ji javijitehe. Emo judeus'ḡa atyvi reki nhande reko'i aḡwamo nhaneramonhava'ea atyvi," a'e ji. "Nhaneramonhava'ea ojikwaku pa jipi. Nhande ki a'e te nhandejikoga ḡwaramo Jesus Cristo'ga rehe nhande jikwakupigi a'ero ikwehe," a'e ji ḡa pe. "Judeus'ḡarūive'ḡa javijitehe reki nhande reko'i

aḡwamo. Maraname nde euhui kiro judeus'garũive'ga pe a'ero? A'ereki nde ere'e ga pe: 'Pejikwaku ti, a'ero po ti ore jihe'ari pe ndehe nehê.' Po ahe nombojikwakuvukari ga hamo," a'e ji Pedro'ga pe ikwehe.

Nahã Tupana'ga nhande mombyry

¹⁵ Judeusramo nhande ari kako. Nhande ko ga rũi – kiroki ga ndokwahavi Moisésva'ea remimbo'eagwera judeus'garũive'ga. ¹⁶ Nhande tikwaha pa aheremimbo'eagwera novia. Emo a'ea rupi rũi nhande xanhimombyry. Nhande jikogame jate Jesus Cristo'ga rehe Tupana'ga ei nhande ve: "Pepyry pe kiro." Tupana'ga nde'i a'ea nhande Moisésva'ea remimbo'eagwera hendukaturo ḡwaramo. A'ea nhande tikwaha. Nurã nhande jikogi Jesus Cristo'ga rehe ikwehe Tupana'ga tianemombyry nhandejikoga ḡwaramo ga rehe javo. Tupana'ga nianemombyryvi nhande hendukurame Moisésva'ea nhi'igawera. A'ereki a'ea rendukatua rehe rũi Tupana'ga e'i yvyakotyve'ga pe: "Pepyry pe kiro."

¹⁷ Xajiko nhande Cristo'ga rehe Tupana'ga ti tianemombyry javo. Nhandejikogame ga rehe nhande ndiajikoga'javi Moisésva'ea nhi'igawera rehe a'ero. Nurã po ojipe'ga e'i tehe nhande ve: "Pe hendukatue'y mame Moisésva'ea remimbo'eagwera pe peko te'varuhu judeus'garũive'ga javijitehe," e po ga nhande ve. "Cristo'ga reki pe mbote'varuhu. A'ereki pejikogame ga rehe pe napehendukatua'javi ahenhi'igawera pejikote'varuhuavo," e tehe po ga nhande ve. Na rũi reki, xa'e nhande ga pe. Cristo'ga nombote'varuhui tuhê ahe! xa'e nhande ga pe. ¹⁸ Ymya ji jikopigi Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe ikwehe. Po ji jikoga'javi hehe kiro, a'ero po ji imboukwahavi jirekote'varuhua. A'ereki Moisésva'ea nhi'igawera tuhê e'i ji ve: "Nde ereko te'varuhu." ¹⁹ Ji ahenhi'iga renduvame Tupana'ga nanhimombyryvi. A'ero ji pohiri ahenhi'igawera hugwi tako ti Tupana'ga remimbota-rimova'ea rehe javo. A'ereki ji repyga Cristo'ga omano yva rehe jirekote'varuhua rehe raikwehe. Jijikoty'a ga pavêi ji piro'yro ahenhi'iga hugwi a'ero – kiroki e'i ji ve: "Ereko te'varuhu nde."

²⁰ Nhiremimbotarimova'ea rehe ji ndakoa'javi kiro. Cristo'ga reki ji pojyka a ji rerekovo. Garembotarimova'ea rehe ji reko kiro jijkoga ga rehe Tupana'ga ra'ya'ga rehe. Gaha ji arõ hete. Ga onhikwava'ê omanomo jirepykaramo raikwehe. ²¹ Ji namovahi Tupana'ga remimombyryva jijive. A'ereki Tupana'ga nde'i nhande ve: "Pepyry pe Moisésva'ea remimbo'eagwera hendukatuavo ḡwaramo." A'ea Tupana'ga nde'i. Po ga nhande mombyryvi hendukatua rehe hamo, a'ero po Cristo'ga manotehei tamombyry ga javo hamo.

3

Pejiko ti Jesus Cristo'ga rehe

¹ Ah, Gálatas! Perovia paravuhu pe ganhi'iga pejipohia a'itituhêva'ea hugwi. Maraname ga pe moandyandyjuhu pe nderekovo? A'ereki ji amombe'u katu pe me Jesus Cristo'ga manoagwera yva rehe ikwehe. ² Marã naerũ? Pe hendukurame Moisésva'ea remimbo'eagwera po Tupana'ga omondouka gwa'uva pe pyri naerũ? Ahã tuhê reki. A'ea rehe rũi ga omondouka pe pyri. Ji Jesus Cristo'ga mombe'urame pe me pe pejiko ga rehe ikwehe. Nurã Tupana'ga imondoukari gwa'uva pe pyri tapendereko katu javo. ³ Maranuhũrame pe peroviaruhu pejipohia a'itituhêva'ea hugwi naerũ? Jypya Tupana'ga ra'uva pe mombyry. Kiro pehe penhimombyry avuira naerũ? ⁴ Pejikoga ḡwaramo Jesus'ga rehe ojipe'ga imbohahyukari pe me jipi. Penhimomirana tehe po pe naerũ. Ereki kiro pe pepohi Jesus'ga hugwi. Ndapepohiri po pe ga hugwi ovuhu. ⁵ Tupana'ga omondouka gwa'uva pe pyri. Igwete ga hepiukari ahemonhimomby'ava'ea pepyteri pe. A'ereki henduvame Jesus'ga mombe'ua pe pejiko ga rehe. Nurã Tupana'ga imondoukari gwa'uva pe pyri hepiuka ahemonhimomby'ava'ea. Na rũi pe me Moisésva'ea remimbo'eagwera rendukatua rehe.

⁶ Ehepia re ko Abraãova'ea no. Tupana'ga rembikwatijarukara omombe'u ahe. Gwerovia hete ko ahe Tupana'ga nhi'iga ojikoga ga rehe hako. A'ero Tupana'ga ei: "Pryry hete Abraão'ga a.

A'ereki ga ojiko hete ji rehe," ei Tupana'ga.

⁷ Pekwaha ti a'ero – kiroki ga ojiko Tupana'ga rehe – ḡahã ko Abraãova'ea ra'ya'jave'ga.

⁸ Tupana'ga okwaha nhogwenonde judeus'garũive'ga jikoga ojihe. Igwete ga ei:

"A'ero po ti ji ei ga pe nehê:

'Pepyry pe pejikoga ji rehe," ei Tupana'ga.

Nurã ga imombe'ui pyryva'ea Abraãova'ea pe hako.

"Oropo'ru po ti ji nde imombyryva ojipe'ga pe nhaporemonehê," ei Tupana'ga ahe ve hako.

⁹ Na tuhê a'ero. Abraãova'ea ojiko hete Tupana'ga rehe hako. Nurã Tupana'ga imombyryvi ahe ve. Ahe javijitehe ojipe'ga jikogame ga rehe Tupana'ga imombyryvi ga pe no.

¹⁰ Kiroki ga ojiko Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe – ga pe po ti Tupana'ga imbote'varuhui nehē. A'ereki Tupana'ga rembikwatijarukara e'i:

“Ga hendukatupave'ymame Moisésva'ea remimbo'eagwera po ti Tupana'ga imbote'varuhui ga pe a'ero nehē,” e'i ikwatijara.

¹¹ Jukwaha nhande ve a'ero. Tupana'ga nde'i: “Pepyry pe Moisésva'ea nhi'igagwera renduva gwaramo.” Ga nde'i a'ea nhande ve. A'ereki ikwatijara e'i:

“Tupana'ga ei ga pe gajikoga gwaramo ojihe:

'Pepyry hete pe a,' ei ga ga pe.

Nanongara'ga po ti heaporoğita pyahu a'ero nehē,” e'i ikwatijara.

¹² Ojikogame Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe ga ndojikogi Tupana'ga rehe a'ero. Ikwatijara e'i no:

“Okopotarame ahenhi'igagwera rupi po ti ga nane'ymi tonhi'ipo'ru pa ahe hamo,” e'i ikwatijara.

¹³ Ore ko judeusramo novīa. Emo tegwete reki ore ve Moisésva'ea nhi'ipo'rupava. Ore ahe nhi'ipo'rupave'ymame Tupana'ga ei ore ve a'ero: “Peko te'varuhu pe pejikovo. A'ero po ti pe manoi pejigwovo hahyva'ea ruvihava pype nehē,” ei ga. Emo Cristo'ga ore mbopiro'yi garembi'ea hugwi. A'ereki ga orete'varuhua rereko ore repyga omanorame yva rehe. Tupana'ga e'i ga pe: “Ndete'varuhu nde kiro,” ei ga Cristo'ga pe. A'ereki ikwatijara omombe'u nanongara'ga.

“Kiroki ga ga ga mo'ami yva rehe ga jukavo

– Tupana'ga e'i nhoğwenonde ga pe ite'varuhu hete,” e'i ikwatijara imombe'gwovo.

¹⁴ Cristo'ga ore repy ore mbopiro'yavo Tupana'ga ti tomomyry judeus'garūive'ga pe javo. A'ereki Tupana'ga e'i: “Abraāova'ea po'ruavo po ti ji imomyryvi ga pe nehē.” Igwete ji ei no: Cristo'ga ore mbopiro'y Tupana'ga ti toko gwembi'ea rupi katu javo. A'ereki ymya Tupana'ga e'i okovo: “Tamondo ti jira'uva ga pyri nehē,” ei ga. Nurā ore jikogame Cristo'ga rehe Tupana'ga imbuhurukari gwa'uva ore pyri ore pojykauka.

Tupana'ga nhi'iga Abraāova'ea pe

¹⁵ Nhiirū, nahā nhande reki jipi. Mokonha'ga po onhomonhi'i mbatara rehe ojogwerokuva. “Nahā ti xako,” e po ojipe'ga. “Kwa. Nahā ti a'ero,” e po ojipe'ga. Igwete po ga ikwatijapavi inoga onhi'iga a'ero. Ogwera po ga okwatija hehe no. Aerē po na tuhē reki ga jogwerekoi. A'ereki ga okwatijapavipe inoga. Ndogwerojijyi po ahe a'ea a'ero. Ahe po ndokwatijari ojipea akoja rehe no.

¹⁶ Oro Abraāova'ea pe Tupana'ga ei hako: “Nahā po ti ji tamomyry ga pe nde po'ruavo nehē,” ei ga ahe ve. Abraāova'ea rymymino'ga pe Tupana'ga ei a'ea no ojipejive'ga pe. Tupana'ga nde'i he'yive'ga pe aherymymino'ga pe. “Nerymymino'ga pe ji ei javo ga pe,” ei ga ahe ve. A'ereki ga e'i Cristo'ga pe.

¹⁷ Na ji imombe'ukatui kiro. Ymya Tupana'ga ei Abraāova'ea pe hako: “Tamomyry ti ga pe nde po'ruavo,” ei ga. Aerē ga ea'javi ahe ve na tuhē ti javo. Aerē he'yjuhuva'ea quatrocentos e trinta Tupana'ga kwara mbo'ari okovo. A'ero ga nhi'igi Moisésva'ea pe embo'e ti ga nhinhi'iga rehe javo. Onhi'igame Moisésva'ea pe ga ndogwerojijyi reki onhi'igagwera gwenondeva'ea Abraāova'ea pe. A'ereki onhi'iga rupi tuhē Tupana'ga oko. ¹⁸ Po Tupana'ga ei tamondo ti pyryva'ea javo, a'ero po ga gwembi'ea rupi tuhē imondoi. Po Tupana'ga imondoi pyryva'ea ahenhi'iga rendukatua rehe jipi, a'ero po gwembi'ea rupi rūi ga imondoi. Gwembi'ea rupi tuhē reki ga imondoi pyryva'ea Abraāova'ea pe hako.

¹⁹ A'ero po pe ei: “Maraname Tupana'ga omondo onhi'iga Moisésva'ea pe a'ero tombo'e ti ga ga javo?” pe'ji po pe. Ombo'euka ga ahe ve onhi'iga rehe tonhimombaragwaha ti ga okote'varuhua rehe javo. “Tohendu katu na'ē ti ga Moisésva'ea remimbo'ea,” ei Tupana'ga hako. “Abraāova'ea rymymino'ga hoa renonde yvya koty ti ga tohendu katu na'ē,” ei ga. Abraāova'ea rymymino'ga pe Tupana'ga e'i – kiroki ga pe Tupana'ga e'i nhoğwenonde nde po'ruavo ti ji tamomyry ga pe javo, Cristo'ga. “Gahoa renonde yvya koty po ti ga hendukatui Moisés'ga remimbo'ea nehē hamo,” ei Tupana'ga hako. Nahā Moisésva'ea remimbo'ea ruri hako. Tupana'ga onhi'i na'ē ojipyrive'ga pe. Aerē Tupana'gapyrive'ga heruri ganhi'iga yvya koty imombe'gwovo Moisésva'ea pe. Aerē ahe imbuhurukari oreramonhava'ea pe hako. Na tuhē ko Tupana'ga imonhimoanhani onhi'iga imbuhuruka ahe ve hako. ²⁰ Abraāova'ea pe ki a'e te Tupana'ga tehe ombuhu onhi'iga. Ga nomonhimoanhani onhi'iga ojipe'ga pe imbuhuruka. Ga tehe ombuhu katu onhi'iga ahe ve hako.

Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe ndatekwava'javi

²¹ Tupana'ga e'i ypy Abraāova'ea pe hako. Aerē ga ei Moisésva'ea pe. Pe'e po pe a'ero: “Tupana'ga nhi'iga Moisésva'ea pe omovahī ganhi'iga Abraāova'ea pe naerū?” Nomovahī tuhē reki. A'ereki Tupana'ga onhi'i Abraāova'ea pe ga mombyryva rehe. A'ereki gamomyryva

ko ǵamongoaǵwama Tupana'ga pyri. Moisésva'ea remimbo'ea renduva ki a'e te nianemongoi reki Tupana'ga pyri. Po Tupana'ga nhande mongohetei ojipyri nhande aheremimbo'ea rendukaturu ǵwaramo hamo, a'ero po ga nhande mombryryvi nhande hendukaturame hamo. ²² Tupana'ga e'i reki: “Ndiapiro'yhavi okote'varuhua hugwi vyva koty,” ei ga. “A'e ji poa ǵa pe tamombyry ti ǵa nhirembi'eagwera rupi,” ei ga. Ga pe ga ei – kiroki ga ojiko Jesus Cristo'ga rehe. A'ereki ga jikogame Jesus Cristo'ga rehe Tupana'ga mombryryvi.

²³ Jesus Cristo'ga rure'ymame vyva koty ndorojikogi ve ore ga rehe. A'ea rupi ore ndorepiro'yi ve Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi. A'ereki Tupana'ga ǵwenduvuka na'ē a'ea ore ve jipi a'ea py'rovo ti ǵa tojiko Jesus Cristo'ga rehe javo. “Tojiko ti ǵa ga rehe ji ikwahavukarame ǵa pe Cristo'ga mombe'ua nehē,” ei ga. ²⁴ Cristo'ga rure'ymame Moisésva'ea remimbo'eagwera ko tayri'ga rerekohara'ga ja ore ve – kiroki ga tayri'ga rereko katu jipi eko katu javo ga pe. Na jitehe Moisésva'ea remimbo'eagwera ore rerekokatui jipi peko katu javo ore ve. A'ereki Tupana'ga e'i: “A'ea ǵa ndereko na'ē. A'ea py'rovo ti Cristo'ga toko ǵa pavēi,” ei ga. “Cristo'ga ti tomombyry ǵa ǵajikoga ǵwaramo ga rehe,” ei Tupana'ga. ²⁵ Aǵwamo ore jikogi Jesus Cristo'ga rehe a'ero. Nurā Moisésva'ea remimbo'eagwera ndorererekoa'javi. A'ereki ndatekwava'javi a'ea rehe.

²⁶ Peko pa pe Tupana'ga ra'yramo kiro pejikoty'a Jesus Cristo'ga pavēi. A'ereki pe pejiko pa ga rehe. ²⁷ Penhimobatizauka pe Cristo'gareheva'ero pejikoty'a ga pavēi. ²⁸ Ojo'jajo'ja pe ndekoi kiro penhoirūruamo. Igwete Tupana'ga ei: “Ojo'ja ga ndekoi kiro judeus'ga judeus'ǵarūve'ga pavēi,” ei ga. “Ipiro'yve'ga ojo'ja ipiro'ye'yve'ga pavēi – kiroki ǵa ndiapiro'yi ojara'ga hugwi. Akwaimbae'ga ojo'ja kunhangwera'ga pavēi,” ei ga. A'ereki pe nhaporemo penhoirūru pejikoty'aro ǵwaramo Jesus Cristo'ga pavēi. ²⁹ Cristo'gareheva'ero ǵwaramo ko pe Abraōova'ea rymyminoajava'ea. A'ereki ymya Tupana'ga e'i Abraōova'ea pe aherymminoaǵwama'ga mombe'gwovo. Igwete po ti Tupana'ga pe mombryryvi nehē.

4

¹⁻² Koji'ti ti ta'e pe me a'ea rehe kiro ojo'java'ea mombe'gwovo. Tayri'ga ruva'ga po e'i ojipyryve'ga pe: “Tamondo pa ti nhimbatera jira'yra'ga pe nehē,” e po ga. “Momi po ti kwara ari ga rehe nehē. A'ea rupi po ti ga ipojoykai nhimbatera ojive nehē,” e po ga ga pe. “A'ea renonde pereco katu ti jira'yra'ga mbo'eavo ga rerekovo nehē. Pehepia katu na'ē ti gambatera ga pe nehē no. A'ereki ga ivoja'i hete kiro,” e po ga ojipyryve'ga pe. Gara'yra'ga gwereko pa tehe reki ombatera novīa. Emo ga ovoja'irame ndopojoykai ve. Okoteheve'ga javijitehe reki ga reko'i novīa ipojoykae'ymame ombatera. Ojipe'ga ombo'e tayri'ga a'ero gambatera rerekokatuaivo. Ga ndiapiro'yi ga hugwi. ³ Tayri'ga javijitehe ko ore reko'i Cristo'ga rure'ymame. A'ereki a'ea rupi ore ndorepiro'yi ikwakuva hugwi.

⁴⁻⁵ Ihogwerīrame Tupana'ga ra'yra'ga rura japiavo Tupana'ga ei ikwehe: “Aǵwamo ko pyry jira'yra'ga hoa vyva koty. Tombopiro'y ti ga yvyakotyve'ga Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi,” ei ga. A'ero Tupana'ga gwa'yra'ga mbuhurukari kokoty ikwehe. Igwete ahe Jesus'ga mbo'ari a'ero ga monhimomboaka ikwehe. Vyva koty Jesus'ga ruvi hendukatupava Moisésva'ea remimbo'eagwera. Ga ndiapiro'yi a'ea hugwi ore mbopiro'yavo jugwi. “Tupana'ga ti tomombyry ǵa pe a'ero. Ereki ǵa gara'yramo oko,” ei Jesus'ga.

⁶ Peko pe gara'yramo tuhē. A'ero Tupana'ga ombuhuruka gwa'yra'ga ra'uva nhandepya pyri nhande mbo'eavo. Nurā nhande ehetei Tupana'ga pe Apī. ⁷ Ndapekoa'javi pe kiro pepiro'ye'yva'ea a'ero. A'ereki Tupana'ga ra'yramo pe peko. Gwa'yra ǵwaramo Tupana'ga pe mombryrypavi a'ero.

Paulova'ea nhagataruhu Galáciapeva'ea rehe

⁸ Ymya Tupana'ga kwahave'ymame pe Tupana'gareheva'ea rūi ikwehe. A'ea rupi po pe ndapepiro'yi ha'angava hugwi penemimbohete'ha hugwi. ⁹ Aǵwamo ki a'e te pe pekwaha tuhē Tupana'ga. Gaha reki ojikwahavuka pe me pe mbojikoguka ojihe. Maranuhūrame pe perojijyjuhu pejeaporoǵita kiro pejikopotara'java ikwakuva'ea rehe – kiroki ndipopoakari tehe? Maranuhūrame pe ndapepiro'ypotara'javi a'ea hugwi? ¹⁰ Pekwaku po pe sáبدو jipi. Jahya porame po pe pekwaku no. Yapoarupiva'ea po pe pekwaku. Kwara mbo'ara rupi na jitehe no. Nahā po pe ikwakukwakuvi jipi. ¹¹ Oko tehe jipy'a pe ndehe. Mara'ngu po ji poravykytehehuavo pe mbo'embo'erame ikwehe, a'e ji.

¹² Nhīrū, a'e hete ji pe me: Ji rupi ti peho. A'ereki ji pe javijitehe no. Pe ndapekote'varuhui ji ve ji horame pe pyri ikwehe. ¹³ Napemoka'nhymi pe jihoypya pegwryi pe ikwehe. Nhitetirūaro ǵwaramo ji pytai pe pyri. A'ero ji imombe'ui pyryva'ea pe me Jesus Cristo'ga mombe'gwovo. ¹⁴ Nhitetirūa ite'varuhu pe me novīa. Emo pe ndapekote'varuhui ji ve. Pe ji mbuhuruka katu reki pejipyteri pe ji rerekovo katu. Po Tupana'gahugwive'ga ruri pe pyri hamo, a'ero po pe ga mbuhurukakatui pejipyteri pe

hamo. Po Jesus Cristo'ga ruri pe pyri hamo, a'ero po pe ga mbuhurukakatu pejipyteri pe hamo. Nahā ja ko pe ji mbuhuruka katu pejipyteri pe ikwehe. ¹⁵⁻¹⁶ A'ea rupi pe vy'ahetei ji rehe novīa. A'iti tuhē pe ndekohetei ji rehe penhikwava'ēga ji ve. A'ea rupi pe hendukatui nhiremimombe'ua pe me novīa. Agwamo ki a'e te ji imombe'uro gwaramo a'itituhēva'ea pe me po pe etehei ji ve: "Paulo'ga ndokoa'javi nhande rehe kiro," pe'ji tehe po pe. Marā po pe ndekoi kiruamo naerū?

¹⁷ Nhandeirū'gaatyvive'ga oko hete tehe pe ndehe onhi'igatuavo pe me jipi. "Xanhi'igatu ti ga pe toja'o'ja'o ti ga Paulo'ga hugwi," e po ga ojohupe. "Po ti ga ja'ogi Paulo'ga hugwi, a'ero po ti ga ndekohetei nhande rehe nehē," e po ga ojohupe. Nurā ga ndekoi pe ndehe, a'e ji. ¹⁸ Pyri hete reki aherecoa pe ndehe pe nderekokaturame. A'ero ko pyri jirekoa pe ndehe ji rekorame pe pyri. Pyri ji rekoe'ymame pe pyri no. ¹⁹ Pe ko jira'yra'java'ea. Hahyahi kunhangwerahēa pe gwa'yra mbo'aramē. Na jitehe hahyahi ji ve ikwehe. A'ereki a'ea rupi ji apotarahi pejikoga Cristo'ga rehe. Agwamo hahyahiva'ja ji ve pejikohete'ymame Cristo'ga rehe. ²⁰ Marā po pe ndekouhui a'ero? Ako po ji kiro pe pyri hamo. Hajihe po nhinhi'iga pe me a'ero hamo.

Abraāova'ea ra'yrava'ea memē

²¹ Jararamo po pe pe'e tehe ojohupe: "Xako ti Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe. A'ero po ti Tupana'ga ei nhande ve nehē: 'Peypyri hete pe'," pe'e tehe po pe. Peko pota pe aheremimbo'eagwera rehe novīa. Emo pe ndapehendui ahenhi'iga. ²² A'ereki aherembikwatijara nhande mbo'e Abraāova'ea ra'yrava'ea rehe. Dois ahera'ykwaimba'ea hako. Ojipeva'ea ko Agarva'ea ra'yrava'ea. Ojipeva'ea ko Abraāova'ea rembirekoeteva'ea ra'yrava'ea Sarava'ea ra'yrava'ea. Agarva'ea oporavyky Sarava'ea pe ipiro'ye'yma ahe hugwi. A'ereki ymyahūagwera jate gwereko ipiro'ye'ŷva'ea akwaimba'eva'ea kunhangwerava'ea no. Ahe oporavyky hete ojarava'ea pe gwa'yrava'ea pavēi ipiro'yangava ahe hugwi. Nahā ko Agarva'ea a'ero. Ahe oporavyky Sarava'ea pe ipiro'ye'yma ahe hugwi. Nane'ymi ahe reko Sarava'ea remimbotarimova'ea rupi a'ero. Sarava'ea ki a'e te na rūi Abraāova'ea rembirekoeteva'ea. Ahe ko ipiro'yva'ea.

Mokōi Abraāova'ea ra'ykwaimba'ea a'ero hako Sarava'ea ra'yrava'ea Agarva'ea ra'yrava'ea pavēi hako. ²³ Tupana'ga e'i nhogwenonde Abraāova'ea pe hako: "Aerē po ti nerembirekohēa tuhē ga mbo'ari nde ve nehē," ei ga ahe ve Sarava'ea mombegwovo hako. Emo Abraāova'ea ta'y naē ipiro'ye'ŷva'ea pe Agarva'ea pe Tupana'ga nhi'iga rupi rūi. Aerē Abraāova'ea xava'ehetero gwembirekoeteva'ea pavēi Sarava'ea pavēi novīa. Emo Tupana'ga gwembi'ea rupi katu ahe mbota'yruka Abraāova'ea pe. Nurā Isaqueva'ea ari gwaivīva'ea hugwi Sarava'ea hugwi.

²⁴⁻²⁵ Nanongara ko nhande mbo'e Tupana'ga nhi'iga rehe. A'ereki Tupana'ga nhi'iga oko kunhangwerava'ea'java'ea. Dois kunhangwerava'ea. Na jitehe ko dois Tupana'ga nhi'iga hako. Ga nhi'igame Abraāova'ea pe Tupana'ga nhi'iga ko Sarava'ea'java'ea. Ga nhi'igame Moisésva'ea pe Tupana'ga nhi'iga ko Agarva'ea'java'ea. Nahā a'ero. Ymya Moisésva'ea hoi o'ama vytyruhua rehe Sinai rehe Arābiapeve'ga gwyri pe hako. Pevo Moisésva'ea henduvi Tupana'ga nhi'iga. A'ero ahe judeusva'ea mbo'embo'e'ea a'ea rehe. Kiroki ga oko Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi – ga ndipiro'yi jugwi. Ga ko Agarva'ea ra'yrava'ea ja. A'ereki kiroki ahe oko Agarva'ea ra'yramo – ahe ko ipiro'ye'ŷva'ea no.

Agwamova'ea cidade de Jerusalém ko Agarva'ea javijitehe. Ojarava'ea nhi'iga hugwi Agarva'ea ndipiro'yi jipi gwa'yrava'ea pavēi. Na jitehe Jerusalémmeve'ga ndipiro'yi Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi judeus'ga. ²⁶ Gwereko iru'ia Jerusaléma'java'ea Tupana'ga apoa. A'epeva'ea ko nhande. A'ereki nhande nhandepiro'y Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi.

Sarava'ea Abraāova'ea rembirekoeteva'ea na jitehe ipiro'y oporavyky'yma ojipeva'ea pe. ²⁷ Igwete Tupana'ga ikwatijarukari onhi'iga inogauka hako.

"Nandera'yri nde ga mbo'are'yma.

A'ereki ga opohi nde hugwi.

Emo po ti nde roryoryvamo nehē," ei ga.

"Nde nderekwahavi ve hahya ga mbo'are'yma.

Emo ti nde rahērahemamo ga mbo'ambo'a nehē," ei Tupana'ga.

"Ejoryjory ti a'ero.

Opohi ga nde hugwi novīa.

Emo po ti ndera'yra'ga ndetauhuro nehē hēara'yra'ga hohe hēa rembirekorame ga pavēi," ei Tupana'ga ikwatijaruka hako.

²⁸ Nhirū, Tupana'ga e'i Abraāova'ea pe hako: "Aerē po ti nde ra'yramo nehē," ei ga. "Tamomyry ti nde ve a'ero nehē nerymimino'ga pe nehē no," ei ga Abraāova'ea pe hako. Gwembi'ea rupi Tupana'ga Isaqueva'ea mongoi Abraāova'ea ra'yramo gwa'uva pyvō a'ero.

Gwembi'ea rupi jitehe Tupana'ga pe mongoi Abraãova'ea ra'yra'javamo no pejikoty'aro gwaramo Cristo'ga pavêi. ²⁹ Tupana'ga ra'uva pyvô Isaqueva'ea o'a. Ismaelva'ea Agarva'ea ra'yrava'ea ki a'e te a'ea pyvô rûi o'a. A'ereki Abraãova'ea ta'y tehe ipiro'ye'ÿva'ea pe. Aerê Ismaelva'ea rekote'varuhui Isaqueva'ea pe hako. Na jitehe a'gwamo – kiroki ga Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi oko – ga oko te'varuhu nhande ve nhande jikoty'aramo Cristo'ga pavêi Tupana'ga ra'uva pyvô. ³⁰ Marã reki ikwatijara e'i a'ero hako? Ikwatijara omombe'u Sarava'ea nhi'igagwera gwembirekova'ea pe Abraãova'ea pe.

“Emombo ti avo hugwi ipiro'ye'ÿvehêa hêara'yra'ga reheve,” ei ahe.

“Ga po ti ndopojykai tuhê nembatera nehê ipiro'ye'ÿvehêa ra'yra'ga,” ei Sarava'ea ahe ve.

“Jihi ko nerembirekoetea,” ei ahe.

“Jira'yra'ga jate po ti opojyka ndeapoa nehê,” ei ahe Abraãova'ea pe hako.

Nahã ikwatijara imombe'ui Sarava'ea nhi'igagwera hako.

³¹ Nhiirû, ipiro'ye'ÿva'ea ra'yrava'ea ja rûi nhande rekoi a'ero. A'ereki Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi rûi nhande xako. Xako nhande ipiro'yva'ea ra'yrava'ea javijitehe. Nurã nhande rekoi Tupana'ga remimombyryva rupi.

5

Cristo'ga nhande mbopiro'y

¹ Cristo'ga nhande mbopiro'y vvyakotyva'ea remimbo'eagwera hugwi tapiro'y tuhê ti ga javo. Na tuhê ti peko a'ero. Tapekoa'javi ti ipiro'ye'ÿve'ga ja ga jikwakukwakuvame.

² Ji rendu katu ti. Tapenhimbo'ea'javukari ga pe. A'ereki ga e'i pe me jipi: “Pekytiuka ti penhakwanhapira,” ei ga. “A'ero po ti Tupana'ga ei pe me nehê: ‘Pepyry hete pe.’” A'ea ga ei pe me novia. Ji ki a'e te Pauloramo ta'e pe me: Po ti pe jikytiukapotari nehê, a'ero po ti Cristo'ga ndapepokogi'i'i nehê. ³ A'ea'ja hete ko ji: Kiroki ga ojikytiuka pota – tonhi'ÿpo'ru pa po ti ga Moisésva'ea hamo. ⁴ Jararamo po pe ei ojuhupe: “Po nhande Moisésva'ea nhi'ÿpo'rurame po ti Tupana'ga ei nhande ve a'ero nehê: ‘Pepyry hete pe,’” pe'e tehe po pe. Pe'erame a'ea po pe nhimbopohiri Cristo'ga hugwi. Pemovahihahi po pe Tupana'ga remimombyryva pejive a'ero. ⁵ Ore ki a'e te orojikoty'a Cristo'ga pavêi. Tupana'ga ra'uva ore mbo'e a'ero. Nurã ore ehetei: “Tupana'ga po ti e'i nhande ve nehê: ‘Pepyry hete pe,’ e po ti ga nehê,” oro'e ore. Na tuhê. A'ereki orojiko ore Cristo'ga rehe. ⁶ Ore jikoty'aro gwaramo Jesus Cristo'ga pavêi Tupana'ga ei: “Pyry hete ga jikogi ga rehe.” Ga nde'i pyry ore jikytiukaro gwaramo. Pyry ga nde'i ore jikytiukare'yma gwaramo. Ore jikoga gwaramo Cristo'ga rehe Tupana'ga e'i pyry. Ore ojipe'ga arôheterame jukwaha reki orejikoga ga rehe.

⁷ Ymya pe jikhetei Jesus Cristo'ga rehe pyryva'ea rerovia ikwehe. Emo kiro pe napehendukatua'javi pyryva'ea mombe'ua. Maranuhûrame ojipe'ga pe ndovahoguhui pendeaporo'gita rerojijijiyita? ⁸ Tupana'ga rûi gwerrojiji pendeaporo'gita. Gaha e'i pe me peko ti jireheva'ea javo. ⁹ Tamombe'ua'ja pe me ojo'java'ea a'ero. Nhande imondo'irame imbovuhava pão hu'uma pype, aerê imbovuvupavi reki hu'uma a'ero. Na jitehe ga pe mbo'e'irame kiro Tupana'ga nhi'igarûiva'ea rehe, aerê po ti pe heroviapavi garemimbo'ea Tupana'ga nhi'igarûiva'ea nehê. ¹⁰ Na rûi reki pe ndekoi, a'e ji. Jijikoty'aro gwaramo Cristo'ga pavêi ji ei: Pejapyaka katu tuhê po ti pe ji javijitehe nehê. Emo pemomyn-huhûve'ga pe po ti Tupana'ga imbohahyukari nehê. Mara'ngu po ga huvihavamo okovo? Ga via po ti okwaha hahya nehê.

¹¹ Oro ji, nhiirû, ji nda'ei tuhê ahe ve tojikytiuka ti ga javo. I'mbe reki judeus'ga ji mombe'gwovo Paulo'ga e'i jupe javo. “Tojikytiuka ti ga. A'ea pyry Tupana'ga pe,' ei Paulo'ga,” ei ga o'mbero. Ymya ji ei a'ea novia. A'gwamo ji erame po ga ndokote'varuhua'javi ji ve a'ero hamo. A'ereki ahekytia ga opota hete. Ga oko te'varuhu tuhê reki ji ve. A'ea'e ko ji jipi: Jesus Cristo'ga omano yva rehe nhande repyga, a'e ji. Pejikoga rehe jate ga rehe po ti Tupana'ga ei pepyry pe javo. Emo ji nda'ei tojikytiuka ti ga javo. Ji erame po ga nonhimonha'ngaa'javi ji ve hamo ji Cristo'ga manoagwera mombe'urame hamo. ¹² Kiroki ga ombovambova pepy'a tapekytiuka ti penhakwanha javo – maranuhûrame ga ndojirakwanha'otehei?

¹³ Pehe reki, Tupana'ga pe mo'ê tapepiro'y ti javo. Tape'ei ti a'ero: “Nhandepiro'y nhande. Xako te'varuhu ti nhaneremimbotarimo a'ero.” Tape'ei ti a'ea. Nahã ti peko: Pejopokopoko ti penhoaromo. ¹⁴ A'ereki Moisésva'ea remimbo'eagwera nhaporemo e'i no: “Erenhiarô hete nde.

Na jitehe ti earô hete ejikotyve'ga,” e'i aheremimbo'eagwera a'ero.

¹⁵ Emo pejogwayvaramo ke po onharôva'ea'java'ea. A'ea ojou'uu'u okovo. Penhimboko'i ti a'ero. Pejogwayvaramo po ti pe nhombote'varuhupavi nehê.

Peko ti Tupana'ga ra'uva remimbotarimova'ea rehe

¹⁶ Na tuhē ji ei pe me kiro: Na Tupana'ga ra'uva nhimbopogweukari pe me. Nahā po ti pe ndapekoi tuhē peji'ate'varuhua remimbotarimova'ea rehe pejikovo. ¹⁷ Nhandepy'ate'varuhua omovahī Tupana'ga ra'uva jipi. Tupana'ga ra'uva omovahī nhandepy'ate'varuhua jipi no. Onhomovahī tuhē a. Tupana'ga ra'uva omovahī pepy'ate'varuhua tapekoyme ti penhimimbotarimova'ea rehe. ¹⁸ Tupana'ga ra'uva nhimbopogweukaram pe me aheremimbo'eagwera napemondomondo a'ero.

¹⁹ Gapy'a te'varuhurame jukwaha reki gāndekote'varuhua. Gwerekouhu ga ojipe'ga nembireko'ga. Ndoakwahavihu ga okovo a. Ga nanuhū jipi. ²⁰ Oko hete ko ga ha'angava rehe gwemimbohete'hara rehe okoe'yama Tupana'ga rehe. Ombote'varuhu ga opajiro. Nanongara'ga nombopogwei Tupana'ga ra'uva remimbotarimova'ea rehe. Ojogwerekote'varuhu ga. Ojogwayvaruhu ga okovo. Onhimyrō ga ojogwehe. Onhimboahiahivuhu ga ojohupe. Ojihe jate ga ndekoi ji po ti jara'ga hohe nehē javo. Ojipe'ape'a ga jara'ga hugwi ndokwahavihu ga javo. Ndojihe'ara'javi ga jara'ga ndehe gwemimbo'ea rehe. ²¹ Opotā pota ga ojohugwi. Heagwrygywry ga toruya rerekouhura. Ojipejipe ko gāndekote'varuhua no nanongara jitehe. Amombe'u ko ji pe me ikwehe. Kiro ji imombe'ua'javi a'ero. Nanongara'ga po ti Tupana'gareheve'ga rūi nehē.

²² Emo Tupana'ga ra'uva nhande pojykarame ko nhande nanongara'ga atyvi. Tiarō hete nhande ojipe'ga. Nhandery nhande a'ero. A'ereki Tupana'ga ra'uva nhande mbohoryory nhande rerekovo. U katu nhandepy'a. Xanhimomirana nhande avuirama ojipe'ga ndekote'varuhurame nhande ve. Timombyry nhande ga pe. Nhandepyry tuhē nhande. Jara'ga ojiko nhande rehe. Nahā nhande rekoī Tupana'ga ra'uva nhande pojykarame. ²³ Nhandehyrō nhande jara'ga pe. Nhande ndiakoa'javi nhandepy'ate'varuhua remimbotaruhua rupi. Aheremimbo'ea nomovahī nanongara'ga! ²⁴ Jesus Cristo'gareheve'a'ero gwaramo nhande ei: Ndiakoa'javi nhande nhandepy'ate'varuhua remimbotarimova'ea rupi. ²⁵ Tupana'ga ra'uva nhande mboheaporo'gita pyahu nhande rerekovo. Xako po ti gara'uva remimbotarimova'ea rupi a'ero hamo. ²⁶ Xanhimboheteyme ti, ji po ti jara'ga hohe nehē javo. Xanhimyrōyme ti ga ndehe no.

6

Pejopokopoko ti

¹ Nhiirū, nahā po pe ndekoi penhirū'ga pavēi hamo ikwahavame garekote'varuhua hamo. Pendekorame Tupana'ga ra'uva remimbotarimova'ea rehe penhi'inhyrō ti ga pe a'ero ga mongokatua'java. Pejapyaka katu ti pejihe tapembopogweyme ti garekote'varuhua rehe nehē no. ² Pejopokopoko ti a'ero jipi. Nahā po ti pe hendukatui Cristo'ga remimbo'ea nehē. ³ Kiroki ga onhimbohete tehe – ga onhimoandyandi reki. ⁴ Pejapyaka katu ti pejeaporogita rehe tahepia ti jirekokatua javo. Pendekokaturame, a'ea rehe po ti pe ndoryvamo a'ero ji ga hohe jave'y. ⁵ Nhande retakwera'ja po xako katu jipi hamo.

⁶ Nhandembo'ehara'ga pe po nhande timondomondo pyryva'ea hamo ga nhandembo'embo'erame Cristo'ga nhi'iga rehe jipi.

⁷ Tapenhimoandyandi ti pejikote'varuhua rehe. A'ereki ahe nomoandyandi Tupana'ga. Jukwaha reki nhande ve. Nhande itymame mbatera gwia jitehe po ti nhande jykyi a'ero nehē. Na jitehe nhande rekote'varuhurame ite'varuhu tuhē po ti nhande ve a'ero nehē. Tupana'ga po ti ombohahyuka nhande ve nehē. ⁸ Po ti nhande rekoī nhandepy'ate'varuhua remimbotarimova'ea rehe, a'ero po ti nhandepy'ate'varuhua jitehe nhandemondoagwama hahyva'ea ruvihava pype nhande manorame nehē. Po ti nhande rekoī Tupana'ga ra'uva remimbotarimova'ea rehe, a'ero po ti gara'uva jitehe nhande mongoi Tupana'ga pyri nehē. ⁹ Tiandekwerajyme ti nhanderekokatua rehe. Nhande jirokwaramo nhandekokatua'vavo jipi po ti oho nhande ve imombyryhava apiavo nehē. ¹⁰ Nhanderekoram ga pavēi xako katu ti ga pe nhaporemo a'ero, ga pe kaitu Jesus'gareheve'ga pe.

Paulova'ea okwatija pa Galáciapeva'ea pe

¹¹ Jihi kiro akwatija jipovo pe me. Pehepia nhirembikwatijara. Hehanhuhūva'ea ji a'apo.

¹² Topomogita katu ti ji kiro a'ero. Cristo'ga omano yva rehe nhande repyga ikwehe. Nhande jikogame jate Cristo'ga rehe Tupana'ga ei pepyry pe javo. Judeus'ga ki a'e te e'i: "Po ahe gwendo Moisésva'ea remimbo'eagwera hamo," ei judeus'ga. Nurā akoga'ga – kiroki ga oho pe pyri – ga pe kytiuka pota tohendu katu ti ga Moisésva'ea remimbo'eagwera a'ero javo. A'ea ga opota. A'ereki ga e'i ojohupe: "Nhande ga kytiukaramo po ti judeus'ga nhimohemi nhande rehe nehē," ei ga. "Ndokote'varuhui po ti ga nhande ve a'ero nehē nhande Cristo'ga manoa momba'urame nehē," ei ga. A'ea rehe jate ga e'i hete pe me pejikytiuka javo. ¹³ "Pejikytiuka ti hendukatupava Moisésva'ea remimbo'eagwera," e'i tehe

ga pe me. Ga vehevi ki a'e te nohendukatupavi Moisésva'ea remimbo'eagwera no. Ga opota tehe pekytiukara. Pe kytiukarame po ti ga nhimboheteuhui a'ea rehe nehē ore tuhē ga kytiuka javo nehē.

¹⁴ Ji ki a'e te nanhimbohetei. Jesus Cristo'ga jate ji ambohete nhandepojykaharete'ga. A'ereki ga omano yva rehe nhande repyga. A'ero jijikoga gwaramo Cristo'ga rehe kiro ji ndakoa'javi yvyakotyve'ga ndeaporogita rehe. Na jitehe – kiroki ga oko yvyakotyve'ga ndeaporogita rehe – ga ndakoa'javi jireaporogita rehe no. ¹⁵ Tupana'ga nde'i reki pyry nhande kytirame. Ga nde'i pyry nhande kytie'ymame. Nhande reaporogitapyahurame, a'ea pe Tupana'ga e'i pyry.

¹⁶ Kiroki ga gwendu katu a'ea nhiremimbo'ea rehe okovo – Tupana'ga ti tonogatu gapy'a. Toporogwety ti ga ga no. Ojiheve'ga nhaporemo ti ga toporogwety.

¹⁷ Kiro ji ei a'ero: Tanhimomynha'javyme ti ga onhi'iteheavo. A'ereki Jesus'ga ko jipojykaharete'ga. Jukwaha reki a'ea. A'ereki jukwaha ika'ēagwera jira'oa rehe. A'ereki ji Jesus'ga mombe'umbe'urame ojipe'ga jigwarai ji rehe ji nupanupamo.

¹⁸ Nhiirũ, Jesus Cristo'ga tomombyry pe me nhandepojykaharete'ga. Na tuhē. Amém.

PAULOVA'EA OMOMBE'U ÉFESOPEVA'EA PE Carta de Paulo aos Efésios

1 Jihi ko Pauloramo Jesus Cristo'ga moirūharamo jiporavykyavo Tupana'ga pe Cristo'ga mombe'gwovo. A'ereki nahā Tupana'ga opota.

Kiro ji ikwatijarukari imondouka pe me. Pe ko Tupana'ga remimo'ēharamo. Ndapepohiri pe Cristo Jesus'ga hugwi pejikovo gareheva'ero jipi. Kiro ji ikwatijarukari imondouka pe me – perope cidade de Éfeso pe.

2 Kiro ji ei: Nhandervete'ga Tupana'ga ti tomomybry pe me Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojykaharete'ga pavēi. Tonoġatu ti ġa pepy'a, a'e ji.

Tupana'ga pyry hete nhande ve

3 Timbohete ti Tupana'ga! Ga ko nhandepojykaharete'ga ruva'ga Jesus Cristo'ga ruva'ga. Ga ko Jesus Cristo'ga ruvihavuhete'ga no.

Ymyahū yvaga hugwi Tupana'ga omondo gwa'uvapyryva nhande pyri imomybryva nhande ve. Nhande jikoty'aro ġwaramo Cristo'ga pavēi a'ea imomybryparavuhu-pavi nhande ve.

4 A'ereki ymyahū yvya apoa renonde yvaga apoa renonde Tupana'ga e'i: “Tamomybry ti ji ġa pe nehē,” ei ga. A'ea rupi ga nhande mbojikoty'aruka Cristo'ga pavēi. Nahā ga nhande mo'emo'ēi ojive.

“Toko pyry ti ġa okote'varuhue'yma tuhē jirovai pyteri pe ji arōheteavo nehē,” ei Tupana'ga nhande mo'emo'eamo.

5 A'ereki ymyahū ga e'i ojapyakavo nhande rehe: “Amboja'oja'o ti ji ġa jijive toko ti ġa jira'yramo upa ji pyri nehē Jesus Cristo'ga manoro ġwaramo ġa ndepyga nehē,” ei ga.

“Nanongara ji apota,” ei ga.

6 Nahā ymyahū ga pyryvamo nhande ve nhande mo'emo'eamo nhande mongovo gwa'yramo tanhimboheteuka ti ġa pe jipyryva katukaturu ġwaramo ġa pe javo.

Tupana'ga pyryhetero nhande ve nhande jikoty'aro ġwaramo Cristo'ga pavēi Tupana'ga remia'nguhete'ga pavēi.

7 Gwekoa reka'vogukaro ġwaramo omanomo Cristo'ga nhande mbopiro'yi nhanderekote'varuhua hugwi. Nurā Tupana'ga ndokwahava'javi nhanderekote'varuhua imombo.

Nahā Tupana'ga pyrykatukaturu.

8 Nahā ga pyryhetero nhande ve ikwahapava onhimombaragwahava.

9 Gwemimbotarimova'ea ġwembiepiukaripyre'yma ga ikwahavukari reki nhande ve.

A'ereki ga okwahavuka pota hete nhande ve. E'i ga: “Nahanahā ti nehē ji Cristo'ga mondoro ġwaramo ġa pyri nehē,” ei ga.

10 “Aerē mbapava koty ti pyry ji ve ji ġa mongopavi Cristo'ga nhi'iga rupi yvagi-peve'ga vvyakotyve'ga ndeheve nehē. Nahā ti ga ġapojykaharete'ga nehē, ei ga.

Cristo'ga nhi'iga rupi ti ji imongopavi yvagi-peve'ea vvyakotyva'ea reheve nehē. Nahā ti ga a'ea pojkaharete'ga nehē no.

Nahā ti Cristo'ga reki tuhē huvihavuhetero mbatera nhaporemo ipojykaharetero ġa nhaporemo ġapojykaharetero nehē no,” ei Tupana'ga.

11 Ore jikoty'aro ġwaramo Cristo'ga pavēi Tupana'ga pyryhetero ore ve. Aerē ti ga ore mongoi ojipyri ore mombytavo avuirama nehē no.

A'ereki ymyahū Tupana'ga omongo pa ġwemimbotarimova'ea rehe. A'ea rupi ga ojapyaka ore rehe no. Heaporoġita ga ore mo'emo'eamo ojive javo hako. E'i ga:

12 “Tanhimboheteuka ti ġa pe jikatukaturu ġwaramo – kiroki ga ojikogypy Cristo'ga rehe,” ei ga hako. Na tuhē. A'ereki Tupana'ga ojapyaka ppy gweaporoġitaro.

Aerē te ga imongopavi ġwemimbotarimova'ea rehe. Orojikogypy ore Cristo'ga rehe.

13 Ymya'ī pejiko pe Cristo'ga rehe no henduvame Cristo'ga mombe'ua a'itituhēva'ea.

Ga e'i pe me: “Pejiko ti Cristo'ga rehe imomboruka ga pe pejekote'varuhua,” ei ġa pe me. Cristo'ga pavēi pe jikoty'aro ġwaramo Tupana'ga imondoi gwa'uvapyryva imomybryta vo pe pyri no pejikogame Cristo'ga rehe.

A'ereki ymyahū Tupana'ga e'i: “Amondo ti ji jira'uvapyryva ġa pyri ġa pojkauka jijive nehē – kiroki ġa ojiko Cristo'ga rehe. Jukwaha a a'ero nhirembipojyka nehē.” A'ea Tupana'ga ei gwa'uvapyryva mondovo pe pyri.

¹⁴ Pyryva'ea gwa'uvapyryva ga imondoi nhande ve kiro. Nurā nhande ei ikwahava javo: Tupana'ga ti imombyryhetei nhande ve nhande pokoguka nhande mbopiro'yuka nhanderekote'varuhua hugwi nehē.

Ojipyri ti ga nhande rerohekari nhande mombytavo avuirama nehē toko ti ga jireheva'ero javo, xa'e nhande ikwahava.

Pyry hete ga nhande ve gwa'uvapyryva mondovo nhande pyri tanhimboheteuka ti ga pe jikatukaturo gwaramo javo.

Paulova'ea onhi'i Tupana'ga pe Éfesopeve'ea repyga

¹⁵⁻¹⁶ Nurā jiji no, nhinhi'igame Tupana'ga pe ji nanhi'imbigi ga pe pe ndepyga.

—Ndepyry hete nde, a'e ji Tupana'ga pe. A'ereki nde erembojiko Éfesopeve'ga Jesus'ga rehe ga pokoga. Emombyry ti ga pe, a'e ji ga pe jipi.

A'ereki ojipe'ga pe mombe'u ji ve. “Éfesopeve'ga ojiko hete Jesus'ga rehe nhandepojkaharete'ga rehe ikwehe,” ei ga ji ve. “Oarō hete ga Tupana'ga remimo'ehara'ga nhapremo,” ei ga pe mombe'gwovo.

¹⁷ Tupana'ga ko nhandepojkaharete'ga ruvihavuhete'ga Jesus Cristo'ga ruvihavuhete'ga. Gaha timbohete! A'ereki ga pyry katu katu nhandervete'ga. Ga pe ji ei pe ndepyga jipi:

—Ekwahaheteuka ti Éfesopeve'ga pe nahanahā ji rekoi javo. Ndera'uva ti tombo'e ga nde rehe nde monhimombaragwahavuka ga pe. Ndera'uva ti tanderepiuka ga pe ga mboheporogitakatavo nahanahā Tupana'ga rekoi javo, a'e ji Tupana'ga pe pe ndepyga.

¹⁸ Ga pe ji ei:

—A'ero ti gweaporogitakatuheterame Éfesopeve'ga ikwahavi ovytyeri pe nehē. Nurā ti ga ei nehē: “Pyry hete ti nhande ve nehē. A'ereki Tupana'ga e'i opyryvamo nhande ve: ‘Tuhu ti ga upa avuirama ji pyri nehē,’ ei Tupana'ga nhande ve.”

—Nahā ti ga ei ojikheteavo nde rehe gworygworyvamo nehē, a'e ji Tupana'ga pe pe ndepyga.

Ga pe ji ei:

—Gweaporogitakatuheterame ti Éfesopeve'ga ikwahavi neremimbokatukatua ojive, a'e ji. Nurā ti ga ei nehē: “Yvagi pe ti ikatu katu nhande ve nhapremo nehē Jesus'gareheva'ero nhande rekoro gwaramo. Tupana'ga ti nhande mongoi ojipyri jara'ga ndeheve nehē no gwemimo'ehara'ga. Ga pyri ti nhande rukatui ga pavēi avuirama nehē,” e'i ti ga ikwahava nehē, a'e ji Tupana'ga pe pe ndepyga. Nahā ti ejikwahavuka Éfesopeve'ga pe, a'e ji Tupana'ga pe pe ndepyga.

¹⁹ Ga pe ji ei:

—Gweaporogitakatuheterame ti Éfesopeve'ga ikwahavi ndepopoakaheteheeta nehē. A'ea nde hepiukari ji ve ga pe nhapremo no – kiroki ga ojiko nde rehe. Nurā ore ei: Ndepopoakaheteavo gwaramo ti nde ore pokogi nehē no. A'ea ore ei, a'e ji Tupana'ga pe pe ndepyga.

²⁰ A'ereki Tupana'ga opopoakara pyvō Cristo'ga mbogwerava'ja omanove'ga hugwi. Opopoakara pyvō jitehe ga Cristo'ga reroho ojipyri ga mboapyga ojohukoty rūi ga mongovo toko ti ga huvihavuhetero yvagi pe okovo nhimoirūharamo javo. Nahā opopoakahetea pyvō Tupana'ga imombyryvi Cristo'ga pe. Na jitehe ti Tupana'ga imombyryvi nhande ve opopoakahetea pyvō nehē no.

²¹ Yvaga pype hete Tupana'ga omongo Cristo'ga ojohukoty rūi. Koji'i hete tuhē Cristo'ga popoakaramo ojipe'ga hohe pa a'ero. Ipopoaka hete ranuhū ga a'ero ipopoakaheteve'ga hohe pa ipopoakaheteve'gandeheteve'ga hohe pa no ganduvihava'ga hohe pa no ganduvihavi'ga hohe pa no. Ga nhapremo omondomondouka ojipe'ga gwemimbotarimova'ea rehe agwamo. Aerē ti ga ga mondomondouka nehē no. Ga hohe pa Cristo'ga ipopoaka ojipe'ga hohe pa nhapremo no.

²² Tupana'ga ga mongopavukari yvagipeve'ga nhapremo vyakotyve'ga nhapremo Cristo'ga nhi'iga rupi ga ko gapojykaharetero javo. Tupana'ga imongopavukari yvagipeve'ga nhapremo vyakotyve'ga nhapremo Cristo'ga nhi'iga rupi ga ko a'ea pojkaharetero javo. Cristo'ga rekorame ipojykaharetero gapojykaharetero Tupana'ga ga mongoi gapojykaharetero – kiroki ga ojiko ga rehe onhimono'ono'oga jipi tihendu Tupana'ga nhi'iga javo. Nahā Tupana'ga ga mongoi ga'aka'gamo tomongo ti ga ga gwemimbotarimova'ea rehe javo.

²³ Ga pe ji ei: Cristo'ga ra'oa. A'ereki gaha ga poko ga monhimomiranambava ga mbopopoaka imombyrypava ga pe okovo ga pyri. Nahā ga ga pojkapavi ohyghipava ga ndehe jipi. Yvagipeve'ga vyakotyve'ga ga pojkapavi ohyghipava ga ndehe jipi no. Yvagipeve'ga vyakotyve'ga ga pojkapavi ohyghipava ga ndehe jipi no.

2

Tupana'ga ombopyahu nhandereaporogita

¹ Pehe, ymyaĩ pendeaporogita Tupana'ga nombopyahui ve. A'ero Tupana'ga pe pe ndekoi omanove'ga ja. A'ereki ga e'i: "Ji ve ko ga ambotehea imombigukare'yma gwaramo gwepaporogitiruahua. Ji ndajikoty'ari ga pavēi a'ero. A'ereki ga oko nhiremimbotarimova'ea rehe rūi okote'varuhuavo," ei Tupana'ga pe mombe'gwovo.

² Ga oko te'varuhu jipi avove'ga nhaporemo yvya koty. Ymyaĩ nane'ymi pe ndekote'varuhui ga pavēi pejikovo ganduvihavuhu'ga nhi'iga rupi Satanás'ga nhi'iga rupi – kiroki ga u yvatea gwyrri okovo yvatea gwyrripeve'ga nduvihavuhuro no. Ga ko oko ite'varuhuve'ga ndaha'oive'ga. Ndapekoa'javi ganhi'iga rupi agwamo. Jara'ga reki oko ga rupi agwamo Tupana'ga nhi'iga rendukatue'yma.

³ Ymyaĩ nhande nhaporemo xako ga ja nhandekote'vapotaruhuavo nhandekovo nhaneremimbotarimova'ea rehe. Ymyaĩ tiruahū nhandereaporogita. Nhande japyakate'varuhui. Nane'ymi nhande rekote'varuhui. Nurā Tupana'ga nhimonha'ngai nhande rehe kako. Na jitehe jara'ga ndehe ga nhimonha'ngai no.

⁴ Tupana'ga nhande arō hete ranuhū reki. Nurā ga nhande porogwetyhetei. ⁵ Emo nhandereaporogita tiruahū reki. A'era rupi ga pe nhande reko omanove'ga ja. Nhandereaporogita tiruahūrame ga nhandereaporogita mbopyahui reki nhande arōheteavo gwaramo. Ymyahū Tupana'ga ombogwera Cristo'ga gamanoa hugwi ga mbopyahuavo. Na jitehe Tupana'ga nhandereaporogita mbopyahui. Opyryhetero gwaramo Tupana'ga imombopaheteukari pendekote'varuhua pejikogame ga rehe.

⁶ Ymyahū Tupana'ga Cristo Jesus'ga mbogweravi gamanoa hugwi ga mbopyahuavo. Cristo Jesus'ga pavēi nhande jikoty'aro gwaramo ga nhandereaporogita mbopyahui. A'ero ga nhandereaporogita mbuhuri yvagi pe ojipyri no. Ga nhandereaporogita mbopyahui toko ti ga huvihavamo Jesus'ga pavēi yvagi pe javo. Agwamo Cristo Jesus'ga apygi Tupana'ga pyri yvagi pe okovo huvihavamo. A'ereki ymyahū Tupana'ga Cristo Jesus'ga mbuhu ojipyri imombyrymbyryva ga pe. Cristo Jesus'ga pavēi nhande jikoty'aro gwaramo Tupana'ga na jitehe imombyryvi nhande ve no ga moirūka. ⁷ Nahā ti Tupana'ga hepiukari opyrykatukataua nhande ve avuirama nehē Cristo Jesus'ga manoro gwaramo nhande repyga.

⁸ A'ereki opyryhetero gwaramo Tupana'ga pendekote'varuhua mombo pa hete pe jiko-heterame Cristo Jesus'ga rehe. Pe rūi pemombo pejikote'varuhua pejihugwi. Tupana'ga reki omombo imombyrypota pe me ipotaro gwaramo. Nurā ji ei: Omombyry tehe ga pe me. ⁹ Aherekokatua kwepyga gwaramo rūi Tupana'ga imombyryvi ahe ve. A'ereki ga e'i: "Te'iyme ti ga: 'Ji pyryro gwaramo Tupana'ga imombyryvi ji ve.' A'ea ti ga te'iyme. Tonhimbobeteyme ti ga a'ero," ei Tupana'ga. ¹⁰ A'ereki Tupana'ga nhande mombpyry. Cristo Jesus'ga pavēi nhande jikoty'aro gwaramo Tupana'ga nhandereaporogita mbopyahui toko katu ti ga a'ero ojipe'ga pokoga javo. A'ereki ymyahū nhandereaporogita mbopyahua renonde Tupana'ga e'i: "Nahanahā ti ga toko katu jipi ojipe'ga pokoga nehē," ei ga.

Ojo'ja hete nhandereaporogita

¹¹ Pekwahava'ja ti a'ero. Ymyaĩ jukwaha hete pe ndekoi judeus'garūiva'ero Tupana'gareheve'garūiva'ero. Judeusramo ore orokytiuka orerakwanhapira ore ko Tupana'gareheve'ero javo. A'ea rupi oro'e te'varuhu ore pe me a'ero ojikytiukare'ýve'ga.

¹² Pekwahava'ja ti. Ymyaĩ pe ndapekoi Cristo'gareheve'ero pejikovo oreirū'garūiva'ero. Peko pe orere'yja'ga rūi israelitas'ga nde'yja'garūiva'ea judeus'ga nde'yja'garūiva'ea. A'ereki pe ko ambotehea Tupana'ga pe. A'ero Tupana'ga nde'i pe me: "Tamombyry ti ji pe me." A'ea rūi Tupana'ga ei pe me. Nurā pe ndape'ei: "Aerē ti nhande hoi yvagi pe Tupana'ga pyri nhandejupa avuirama nehē." A'ea rūi pe ei. Ndapekoi pe Tupana'gareheve'ero. Nahā pe ndekoi pejikovo okote'varuhuve'ga pyteri pe. ¹³ Na tuhē. Ymyaĩ irupeve'ga ja pe ndekoi Tupana'ga hugwi pejikovo gwaramo judeus'garūiva'ero. A'ereki ymyaĩ pe ndapejikoty'ari ga pavēi.

Agwamo reki pe ndekoi ira'agweve'ga ja Tupana'ga hugwi pejikoty'aro gwaramo Cristo Jesus'ga pavēi. Tupana'ga pavēi pe jikoty'ari kiro. A'ereki Cristo'ga gwekoa reka'voguka omanomo pe ndepyga. ¹⁴ A'ereki Jesus'ga nhandepy'a no'gatu nhande jikoty'aro gwaramo onhipavēi.

Ymya judeusramo ore nopoarōhetei. Pe na jitehe judeus'garūiva'ero pe norearōhetei no. Nhanenhoarōe'yma ko hovapiahava ja nhandepyteri pe. Aerē Cristo'ga nhande monhoarōuka nhande mbohoryva'javi Tupana'ga rehe. Nahā ga nhande mbojogwerekokat-uavo. Agwamo judeusramo ore roryvamo pe ndehe. Na jitehe judeus'garūiva'ero pe ndoryvamo ore rehe. A'ero hovapiahava'java'ea ndogwerekoa'javi nhandepyteri pe.

A'ereki nhanenhoarõe'yma opi nhande hugwi. ¹⁵ A'ereki Cristo'ga omombi nhandejogwerekote'varuhua omanoro ġwaramo nhande repyga. A'ea rupi ga e'i: "Ndatekwawa'javi kiro Moisésva'ea rembikwatijaragwera rehe," ei ga.

Aherembikwatijara e'i judeus'ga pe jate. Jesus'ga manoa renonde oronhimboheteavo judeusramo ore ei pe me judeus'garũiva'ea pe: Ore ve jate Tupana'ga onhi'i. Pe me rui ga onhi'i. Nahã ore ei ore ko pe hohe jawo. A'ea rupi Moisésva'ea rembikwatijara ko nhanemonhoarõe'ymukava'ea a'ero.

Aherembikwatijara rehe ndatekwawa'javi aġwamo. Judeusva'ero ore jikogame Cristo'ga rehe ga orereaprogita mbopyahui. Na jitehe Cristo'ga pendeaprogita mbopyahui no pe jikogame ga rehe judeus'garũiva'ero. Nhandereaprogita mbopyahurame ga nhandereaprogita mbojo'javi a'ero. Nahã ga nhandepy'a nogatui nhande monhoarõheteuka. ¹⁶ Nahã yva rehe omanoro ġwaramo Cristo'ga nhandereaprogita rerogijyi nhandereaprogita mbopyahuavo. Omano ga yva rehe imombiga nhandejogwerekote'varuhua nhande mongowo oja'oro. "Nahã ti ji imombigi ġandekote'varuhua Tupana'ga pe nehẽ no," ei ga.

¹⁷ Cristo'ga uhu vyva koty pyryva'ea mombe'gwovo. "Tanogatu ti judeus'garũive'ga py'a – kiroki ga oko irupeve'ga ja Tupana'ga hugwi ga kwahave'yma ġwaramo," ei ga. "Tanogatu ti judeus'ga py'a no – kiroki ga oko ira'agweve'ga ja Tupana'ga hugwi ga kwahava ġwaramo," ei Cristo'ga pyryva'ea mombe'gwovo pe me ore ve no.

Pe me ga ei, a'e ji. A'ereki pe peko judeus'garũiva'ero. Ore ve ga ei, a'e ji. A'ereki ore oroko judeusva'ero. ¹⁸ Nhande ve nhaporemogate ga ei, a'e ji. A'ereki Cristo'ga manoro ġwaramo nhande repyga Tupana'ga ra'uva tuhẽ nhande pojyka nhande nhaporemogate. Gara'uva nhande pokoga ġwaramo nhande nhi'igi Tupana'ga pe nhanderuvete'ga pe.

¹⁹ A'ero judeus'garũiva'ero pe ndapekoa'javi ambotehero Tupana'ga pe kiro. Ga nde'ia'javi pe me: "Jigwyriveva'ea rui pe ndekoi." A'ea rui ga ei pe me aġwamo. A'ereki aġwamo pe peko oreirũramo pejikovo Tupana'ga remimo'eharamo ore javijitehe. Tupana'ga oko oreruvihavuhetero penduvihavuhetero no. Peko pe Tupana'ga re'yjamo.

²⁰ Jesus Cristo'ga moirũhara'ga ojikogypy Jesus Cristo'ga rehe Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga pavẽi. Aerẽ pe jikogi Jesus Cristo'ga rehe no. Ga pe ji ei onga pyhykava. A'ereki ga ojikogypy Cristo'ga rehe pejikoga renonde. Jesus Cristo'ga pe tuhẽ ji ei onga pyhykava ruvihava. A'ereki ga rehe nhande xajiko ġa pavẽi.

²¹ Ga pavẽi nhandejikoty'aro ġwaramo nhande nhaporemogate xajogwerekogate katu katu nhandepyrypyryvamo tu katu ti Tupana'ga nhandepyteri pe jipi jawo. Nahã ko nhande Tupana'ga rongapyryva ja gambohetehava ja nhandejikoty'aro ġwaramo Jesus Cristo'ga pavẽi nhandepojykaharete'ga pavẽi. ²² Na jitehe ga pavẽi pe jikoty'aro ġwaramo pehe Tupana'ga ra'uva pe mbojogwerekogate katu katu pe mombrymbyryva pe pyri ti Tupana'ga ruvi jipi jawo.

3

Paulova'ea omombe'u Tupana'ga nhi'iga judeus'garũiva'ea pe

¹ Jihi ko ako cadeia pype kiro. A'ereki ji aporavyky Jesus Cristo'ga pe ga mombe'gwovo pe me judeus'garũiva'ea pe Cristo'ga omano pe ndepyga jawo. Nurã ojipe'ga ji mongi cadeia pype tomombe'ua'javyme ti ga Cristo'ga judeus'garũive'ga pe jawo.

² Pekwaha po pe Tupana'ga eagwera ji ve. Ymya Tupana'ga ei ji ve: "Eho eporavykyva pyryva'ea mombe'gwovo Cristo'ga mombe'gwovo judeus'garũive'ga pe. Tokwaha ti ga jipryva ojive," ei Tupana'ga ji ve. ³ A'ero ga hepiukari ji ve ikwahavuka ji ve ġwembiepiukari'yma. Tupana'ga rembiepiukara mombe'gwovo ji akwatija'ri pe me oji'i. ⁴ Imonhi'igame nhirembikwatijara po ti jukwaha pe me nhirembikwahava nehẽ. A'ereki Tupana'ga okwahavuka ji ve ġwembiepiukari'yma Cristo'ga mombe'gwovo.

⁵ Ymyahũ Tupana'ga ndokwahakatuukari ahe ve ġwembiepiukari'yma. Aġwamo reki ga ikwahaheteukari pyryve'ga pe – kiroki ga oporavyky katu ga pe ganhi'iga mombe'uhara'ga Cristo'ga moirũhara'ga pavẽi. Tupana'ga gwa'uva mondoido ġa pyri tohepiuka ti jira'uva ga pe nhirembiepiukari'yma jawo.

⁶ A'ero Tupana'ga ra'uva i'ei: "Judeus'garũive'ga ti tuhu yvagi pe upa Tupana'ga pyri avuirama nehẽ judeus'ga pavẽi nehẽ," ei Tupana'ga ra'uva. "Ga nhaporemogate gareheve'ga Cristo Jesus'ga ra'oa. A'ero nahanahã ga imombryryvi ga pe judeus'garũive'ga pe judeus'ga pe no Cristo Jesus'ga manoro ġwaramo ga ndepyga. A'ereki pyryva'ea mombe'ua renduva ġa jikogi ga rehe. A'ero ga imombori ġandekote'varuhua ġa hugwi ga pojyavo." Nahã Tupana'ga ra'uva i'ei ikwahavuka Tupana'ga rembiepiukari'yma pyryva'ea kwahavuka ganhi'iga mombe'uhara'ga pe Cristo'ga moirũhara'ga pe no.

⁷ Pyryva'ea pe Cristo'ga mombe'ua pe Tupana'ga ei ji ve: "Paulo, emombe'u ti Cristo'ga judeus'garũive'ga pe. Nahã ti eporavyky ji ve," ei ga. A'ero ga ji mbopopoakari opopoakara

pyvō toporavyky katu ti ga ji ve javo. Opyryhetero gwaramo ji ve ga ji mongoi toko ti ga Cristo'ga mombe'uharamo javo.

⁸ Jihi reki Jesus'gareheve'ga gwyr'e'i'i pa garemimo'ēhara'ga gwyr'e'i'i pa ji rekotehei! Ji ve reki Tupana'ga pyryhetero emombe'u ti Cristo'ga pyrykatukatua judeus'garūive'ga pe javo. Manameuhū ti nhande ikwahapavi Cristo'ga pyrykatukatua! Ndikwahapavi po ti nehē! ⁹ Jypya Tupana'ga oapo pa hako. A'ea rupi ga ndohepiukari gwemimbotarimova'ea. A'reki ga nomombe'ukatui Jesus Cristo'ga hako. Agwamo ji ve Tupana'ga ei opyryhetero: “Ekwahavuka ti ga pe nhaporemō nhiremimbotarimova'ea nhirembiepiukaripyre'yma,” ei ga.

¹⁰ Takwahavuka ti ji Cristo'gareheve'ga pe a'ero. Tohepiuka ti ga agwamo Tupana'ga rembikwahaparava ipopoakaheteve'ga pe ipopoakaheteve'gandeheve'ga pe no – kiroki ipopoakaheteve'ga omondomondouka ojipe'ga gwemimbotarimova'ea rehe yvagi pe ipopoakaheteve'gandeheve'ga pavēi. ¹¹ A'reki ymyahū Tupana'ga heaporogita ppy hako. A'ero ga ei: “Omanomo gwaramo ti Cristo Jesus'ga gāpojkaharetero ojiheve'ga mbōjikogukari ojihe ga nderua ji pyri nehē,” ei Tupana'ga ojapyakaypyavo gweaporogitaro.

¹² Nurā nhandejikoty'aro gwaramo Cristo Jesus'ga pavēi nhande ndipojihuvi. A'reki nhande xa'e: Tupana'ga ko nhande rendu pota nhande arōheteavo. Nhande nhi'igi Tupana'ga pe a'ero nhandejikoga gwaramo Cristo'ga rehe.

¹³ Nurā ji ei pe me: Tapene'ouhūi pejikyhyjie'yma hahyrame ji ve ji pe ndepyga gwaramo. A'reki ga ji mongi cadeia pype ji Cristo'ga mombe'urame pe me judeus'garūiva'ea pe. Hahyrame ji ve ojipe'ga e'i: “Paulo'ga Éfesopeve'ga arōhetei,” ei ga pe mboheteavo. Pejoryjory ti a'ero!

Cristo'ga nhande arō hete

¹⁴ Jijapyakaramo Tupana'ga pyryva rehe ji renypy'andurugi Jesus Cristo'ga ruva'ga rovai pyteri pe nhandepojykaharete'ga ruva'ga rovai pyteri pe nhinh'i'iga ga pe pe ndepyga a'ero. ¹⁵ Ga pe gareheve'ga nhaporemō ei apina'ga. Nahā ga ei – kiroki ga yvagi pe, kiroki ga yvya koty no. A'reki Tupana'ga oko ganduvete'ga. ¹⁶ Ji nhi'igi Tupana'ga pe pe ndepyga. A'ero ji ei ga pe:

—Ndera'uva tombopopoaka Éfesopeve'ga ndeaporogita ga mbokatuavo toko katu ti ga javo. Nahā ti nde ga pokoheteuka nehē. A'reki nde ndepopoaka hete epyryhetero ekatukaturō. ¹⁷ Gandeaporogita popoakaramo ti Cristo'ga ga pojkai jipi a'ero. A'reki ga ojiko ga rehe, a'e ji Tupana'ga pe.

—A'ero nane'ymi ti ga vy'ari jipi nde rehe nehē Cristo'ga rehe no ojogwehe nehē no. Oko katu ti ga nde arōheteavo Cristo'ga arōheteavo no onhoarōheteavo nehē no. Noarōhetepigi ti ga nehē, a'e ji Tupana'ga pe pe ndepyga. ¹⁸ Onhoarōheterame ti ga ikwahavi Tupana'ga remimo'ēhara'ga pavēi nhaporemō nehē Cristo'ga nhande arō hete javo. “Nane'ymi ga nhande arō hete,” e'i ti ga ojohupe nehē. “Nhande nhaporemō ga nhande arō katu katu!” Nahā ti ga ei onhimomby'avo ikwahava ovytyeri pe nehē, a'e ji Tupana'ga pe pe ndepyga. Onhoarōheterame ti ga ikwahakwahavi.

¹⁹ —Ga ti e'i jitehe a'ero nehē: “Ndikwahapavi reki nhande nahanahā Cristo'ga nhande arō hete javo. A'reki tegwete ahēaporogitapava hehe Cristo'ga ahe arōheteranuhūro gwaramo,” e'i ti ga nehē, a'e ji Tupana'ga pe pe ndepyga. Cristo'ga remiarōhetea kwahheterame tuhē ti nde javijitehe ga ndekoi. Ndepyryva ti ga herekopavi nehē, a'e ji Tupana'ga pe. A'ea pa ji apota ga pe, a'e ji Tupana'ga pe pe ndepyga.

²⁰ Po nhande nhi'igi Tupana'ga pe nahanahā ti emombyry ore ve javo, koji'i hete tuhē po ti ga imombyryhetei nhande ve nehē. Po nhande japyakai nahanahā ti Tupana'ga imombyryvi nhande ve javo, koji'i hete tuhē po ti ga imombyryhetei opyryhetero nhande ve nehē. Nahā ga pyryhetero nhande ve opopoakara pyvō. Opopoakara pyvō ga nhande pojkai nhandeaporogita mbopopoaka. ²¹ Kiro ji ei ga pe a'ero:

—Tanemboukwaha ti Cristo Jesus'gareheve'ga. Tanemboukwaha ti ga nde kwahavuka ndepyryva kwahavuka no ndepopoakara kwahavuka no. Cristo Jesus'ga rembipojkaro gwaramo ti ga tanemboukwaha avuirama nehē. Na tuhē! Amém! a'e ji Tupana'ga pe.

4

Cristo'gareheve'a'ero ti pejogwerekō katu

¹ Nurā ji ei pe me jitekovo cadeia pype nhandepojykaharete'ga mombe'gwovo gwaramo. A'e ji pe me: Tupana'ga pe mo'emo'ē toko ti ga Cristo'gareheve'a'ero okokatuavo javo. Nurā ti nane'ymi peko katu pejikovo garemimbotarimova'ea rehe, a'e hete ji pe me. ² Taphimbohetei'i'i ti. Penhimogatyromba ti. Penhimomirana ti penhimonha'ngae'yma pejogwerekokatuavo penhoarōheteavo. ³ Tupana'ga ra'uva pe pojkai pendeaporogita mbojo'java pe monhoarōheteavo. Nane'ymi ti pejirokwa pejogwerekokatuavo a'ero

inoġatuaovo pejopy'a penhimonha'ngae'yma pejogwehe. A'ea ti pepota hete. Nahã ti pendeaporoġita ndoġiroġijji imboġovyvrye'yma oġogwehe nehẽ. A'ea nhaporemõ ji eheti pe me.

⁴ Cristo'gareheva'ero nhande nhaporemõ ko Cristo'ga ra'oa. Ojipejiva'ea jate reki ko gara'oa. Nhande nhaporemõ Tupana'ga ra'uva nhande poġyka. Ojipejiva'ea jate reki ko gara'uva. Nhande nhaporemõ ti Cristo'ga nhande reroġo yvagi pe nhande mongovo Tupana'ga pyri avuiraama nehẽ Tupana'ga nhande mo'emo'eamo ġwaramo ojive. A'ea rehe jate ko nhande nhaporemõ xanhimbovy'a.

⁵ Nhande nhaporemõ xako Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe. Ojipeji jate reki ko nhandepoġykaharete'ga Cristo'ga. Ga rehe jate nhande nhaporemõ xajiko. Nhande nhaporemõ nhande nhimobatizaukaramo nhande xa'e: Jesus Cristo'ga omano nhande ve nhandereaporoġitatiruahũa mombiga nhandereaporoġita mbopyahuavo no nhande ġikogame ga rehe. A'ea pe jate nhande nhaporemõ xa'e nhandenhimobatizauka.

⁶ Nhande nhaporemõ xa'e Tupana'ga pe nhanderuvihavuhete'ga. Ga pe nhande nhaporemõ xa'e nhanderuvete'ga. Ojipeji jate ko Tupana'ga. Gaha ipopoaka ojipe'ga hohe pa. Nane'yumi ga oko yvya koty yvaga koty no ipoġykapava. Ga nhande poġyka nhande nhaporemõ.

⁷ Nhande nanenani Cristo'ga pyryhetero imbuhua pyryva'ea nhande ve nhande mbokarakatuuka nahã ti pe ojipe'ga pokogi javo. Gwemimbotarimova'ea rehe ga rekoi nahanahã ji pe mbokarakatuuka javo. ⁸ A'ea mombe'gwovo Tupana'ga rembikwatijarukara e'i hako:

“Oġiupirame yvate ga ġwembipyhyhara'ga nderohoi oġupi oġirovia.

A'ea rupi ga imondoi pyryva'ea vyakotyve'ga pe,” e'i Tupana'ga rembikwatijarukara hako.

⁹ “Oġiupi ga yvate,” e'i. Nurã nhande ikwahavi ġajvyvpyagwera yvatea hugwi. A'ereki oġiupia renonde ga oġy yvya koty ogwovo omanove'ga gwyrri pe. ¹⁰ Kiroki ga oġy Cristo'ga – gaha oġiupi yvate a'ero ogwovo yvaga aherovai nhaporemõ okovo nhandepoġykaharete'ga. “Tako ti ġi vyakotyva'ea pyri nanani vyakotyve'ga pyri nanani no yvagipeva'ea pyri nanani no yvagipeve'ga pyri nanani no,” e'i Cristo'ga oġyva. A'ea ga e'i oġiupia no.

¹¹ A'ero ga imondoi pyryva'ea vyakotyve'ga pe opyryhetero javo jara'ga pe: “Peko ti nhimoirũharamo peġġwovo ġi mombe'gwovo ġajiheve'ga pe,” e'i Cristo'ga.

Jara'ga pe ga ei: “Peko ti Tupana'ga nhi'iga mombe'uharamo nahanahã Tupana'ga ei pe me javo ġa pe,” e'i Cristo'ga.

Jara'ga pe ga ei: “Peropero ti peho pyryva'ea mombe'gwovo ġi mombe'gwovo ġa pe ġa mboġikoguka ġi rehe,” e'i Cristo'ga.

Jara'ga pe ga ei: “Pehepia katu ti ġa pokoga – kiroki ġa oġiko ġi rehe. Pembo'e katu ti ġa nhinhi'iga rehe no,” e'i Cristo'ga.

¹² A'ea rupi ga ei: “A'ea ġi ei pe me. A'ero ti pe nhombopopoakaakari penhomon-gokatukatuavo penhomboavujikwea nehẽ. A'ero ti pe poravykykwahavi Tupana'ga pe peġopokopokoga Tupana'ga remimbotarimova'ea kwahapavuka peġohupe nehẽ. A'ero ti pe peġogwerekõ katu peġikoheteavo Tupana'ga rehe peġikokatuavo nehẽ,” e'i ga. “A'ereki ġira'oa a'e ġi pe me,” e'i Cristo'ga.

¹³ A'ero tuhẽ ti oġo'ja nhande ġikohetei Tupana'ga rehe nehẽ. Nhande oġo'ja Tupana'ga ra'ra'ga kwahahetei nehẽ no. A'ero ti nhande nhimbovyvryi nhandereaporoġitapyryvamo nehẽ. A'ero ti Cristo'ga javiġitehe nhande rekokatui nhandepyryvamo nehẽ.

¹⁴ Nurã ti nhande ndiakoa'javi tayri'ga ja nehẽ. Tayri'ga gweroġijjijji iuhu oġeaporoġita ġipi ojipe'ga eġa'erame ġa pe. Na ġitehe po ojipe'ga eġa'ei nhande ve no. Oġapyakavo tehe ġa nhande mbo'ei gweaporoġitate'varuhuavo nhande moandyandyipota o'mbero nehẽ. Nhanderekoa'jave'ymame tayri'ga ja ti nhande nianhimbo'eukari ġa pe nhaporemõ nehẽ. Ndiroġijjukara'jara'javi ti nhandereaporoġita nehẽ.

¹⁵ Xanhi'igatu ti nhande a'ero a'itituhẽva'ea mombe'gwovo nhandenhoarõheteavo nehẽ. A'ero koġi'i ti nhande rekoi Cristo'ga ja nhandeġikoty'a ga pavẽi nhandekovo ġanhi'iga rupi nhaporemõ nehẽ. A'ereki ga pe nhande xa'e nhaneakaġa. ¹⁶ A'ereki ga tuhẽ ko nhandepoġykaharete. Cristo'ga ra'oa xa'e nhande nhandeġive nhandeġikoga Cristo'ga rehe. Gaha nhande mohiġatui nhande mboġogwerekokatuaovo nhande retakwera'ja. Okovo ġwemimbotarimova'ea rupi ga nhande mboporavykyparavuhui nhande mboġopokoga. Nahã ti koġi'i nhande nhombopopoakari nhandenhomboġikoga Tupana'ga rehe nhandenhoarõheteavo nhandenhomombyrymbyryva nehẽ.

¹⁷ Nurā nhandepojykaharete'ga pavēi jijikoty'aro gwaramo ji ehetei pe me: Pepohi ti pejikoagwera hugwi. Peko ti peje'yja'ga ja rūi judeus'garūive'ga ja rūi – kiroki ga ndojikogi Cristo'ga rehe. Aereki ga heaporogita tehe okovo jipi.

¹⁸ Satanás'ga ndokwahavukari ga pe gandeaporogita mbopyahuukare'yma Tupana'ga pe. Ypytunahivareheve'ga'java'ero ko ga ndekoi a'ero. Ga ndokwahavi Tupana'ga. Aereki ga ndokwahapotari ga. ¹⁹ Nurā ovyvteri pe ga ndapyryvi. Aereki ga ojipokwaha Tupana'ga kwahapotare'yma rehe. A'ero ga nhikwava'egi okote'varuhua pe oakwaha'yma. Gwerekō ga gwembireko'garūive'ga no ga nderekote'varuhua'vo. Nahanahā ga ndekote'vate'varuhupavi okote'varuhupotapota.

²⁰ Pehe reki nanongara rehe rūi pe nhimbo'ei pejikogirē Cristo'ga rehe. Cristo'ga rehe pe penhimbo'e. Ga oko katu hete. ²¹ Pehendu pe Jesus'ga mombe'ua ga ga mombe'urame pe me. Ga pe mbo'ei a'itituhēva'ea rehe ikwahavuka pe me nahanahā Jesus'ga oko javo.

²² Gamombe'ua renduvame pe ikwahavi javo: “Xapohi ti nhandereaporogitaymyana hugwi. Aereki nhandereaporogitiruahūrame nhande xako te'vate'varuhu nhanenhimoandyandiyita nhanerembipotate'varuhuro gwaramo,” pe'e pe ikwahava. ²³ “Timbopyahuukara'jara'ja ti nhandereaporogita. A'ero pyryva'ea rehe ti nhande japyakai nehē,” pe'e pe ikwahava. ²⁴ “Xanhimboheaporogitapyahuukari ti Tupana'ga pe hendukatuavo ganhi'iga. Nhandereaporogita mbopyahurame ti Tupana'ga nhande mongo katu nhande mombryva nhande mongovo oji'ja nehē,” pe'e pe. “Ga nhande mombryvame ti nhande rekoi a'itituhēva'ea rehe nehē.” A'ea pe'e pe ikwahava pejikoga ga rehe gamombe'ua renduvame.

²⁵ Nurā ti tape'mbea'javi. Pe napenani ti penhi'igatu pejikotyve'ga pe a'itituhēva'ea mombe'gwovo. Aereki nhande ko nhandejogwe'yjava'ea Cristo'ga pavēi nhandejikoty'aro gwaramo. ²⁶ Penhimonha'ngarame ti tapekote'varuhui. Ypytuna renonde ti penhimonha'ngapi. ²⁷ Penhimonha'ngapige'yname kotihī ti Diabo'ga pe mongo te'varuhu nehē. Aereki ga ko ite'varuhuve'ga Satanás'ga. Tapenhimongote'varuhukari ti ga pe a'ero ga pokoge'yma.

²⁸ Iporomive'ga ti tomima'javyme kiro. Toporavyky katu ti ga jipi ipyhykatuavo ojive. A'ero ti ga herekoi timondo ti mo imbatere'yve'ga pe javo.

²⁹ Tapenhi'ite'varuhui ti pejohupe penhombotegwetee'yma. Penhi'igatu ti pejohupe penhombopopoaka pejopokoga imombryva pejohupe.

³⁰ Tapemongoveveuhui ti Tupana'ga ra'uvapyryva. Gara'uvapyryva uhu upa pe pyri. Aereki Tupana'ga e'i: “Amondo ti ji jira'uvapyryva ga pyri nehē – kiroki ga ojiko Cristo'ga rehe. Jukwaha hete ti a'ero gandekoa jireheva'ero. Opyta ti jira'uva ga pyri Cristo'ga mbuhua nehē. A'ero ti jijipyri ji ga nderurukari Cristo'ga pe ga mbopiro'yavo gandekote'varuhua hugwi nhaporemo nehē,” ei Tupana'ga.

³¹ Pepohi ti ga arōe'ymuhūa hugwi penhimboahivuhua hugwi no penhimonha'ngahetea hugwi no penhinhi'igahyahiva hugwi no penhi'ite'varuhua hugwi no. Tapetiruhūi ti pejohupe. A'ea hugwi ti pepohi. ³² Pejogwerekō katu ti. Pejoporogwety ti. Tupana'ga pyry pe me henonha'jave'yma pendekote'varuhua Cristo'ga manoro gwaramo pe ndepyga. Ga ja ti tapehenonha'javi ojipe'ga ndekote'varuhua pejive pepyryvamo ga pe.

5

Tupana'gareheva'ero ti peko katu

¹ Tupana'ga nohenonha'javi pendekote'varuhua. Nurā ti peko Tupana'ga ja pejikovo gara'yramo garemiarōhetero. ² Penhoarō hete ti. Aereki Cristo'ga nhande arō hete omanoko nhande repyga ojijukauka ga pe. Nahā ga rekoi jukaprya'java'ero Tupana'ga pe. Nahā ga nhikwava'egame pyry Tupana'ga pe.

³ Taperekoi ti penhimbireko'garūive'ga. Ojipe'ga no taperekote'varuhui'i ti ga Tupana'ga remimo'ēharamo pejikovo gwaramo. Ojipeva'ea rehe ite'varuhuva'ea rehe nhaporemo ti tapekoi. Tapepotaruhui ti ojipe'ga apoa. Tapekoi'i ti na Tupana'ga remimo'ēharamo pejikovo gwaramo. A'ero po ti ojipe'ga nde'i'i tuhē pe me nehē.

⁴ Tape'ete'varuhui ti. Tapeakwahavi ti. Tapenhi'itehei ti. Tapejai ti ite'vava'ea. A'ea rehe nhaporemo ndatekwava'javi Tupana'gareheva'ero pendekoro gwaramo. Emo pyry hete pe'erame Tupana'ga pe: “Ndepyry hete nde!” A'ea ti pe'ji.

⁵ A'ea ji epavi pe me. Aereki gahā ndohoi yvagi pe Tupana'ga pyri – kiroki ga gwerekō gwembireko'garūive'ga. Kiroki ndapyryvive'ga ojipe'ga nderekō te'varuhu – gahā ndohoi yvagi pe no. Kiroki ga opotaruhu ojipe'ga apoa – gahā ndohoi yvagi pe no. Aereki nahā ga mbatera arō Tupana'ga arōa hohe. Ganduvihavuhuhete'ga rūi ko Cristo'ga. Ganduvihavuhuhete'ga rūi ko Tupana'ga. Ndohei ti ga yvagi pe Cristo'ga pyri Tupana'ga pyri upa nehē. A'ea pe pekwha.

⁶Tapenhimoandyandyjukari ti ġa pe ġa eteherame. A'ereki ġa e'i okote'varuhua pe: "A'ea rupi nhande ndiakote'varuhui," ei ġa onhi'tteheavo o'mbero. Tapenhimoandyandyjukari ti ġa pe pejikoe'yma ġanhi'ġa rupi. A'ereki Tupana'ga noarōi nanongara ite'varuhua. Kiroki ġa oko te'varuhu Tupana'ga renduve'ŷve'ġa – ġa ndehe ti Tupana'ga nhimonha'ngai a'ero nehē. ⁷Nurā ġanhi'ġa rupi rūi ti peko ġa moirūe'yma. ⁸A'ereki nypytunahiva'javi pe me kiro.

Ymya'ī pe peko ppytunahivareheve'ġa ja – kiroki ġa ndokwahavi hepiage'yma. Ga javijitehe pe ndapekwahavi. Peko te'varuhu pe Tupana'ga kwahave'yma. Agwamo reki nhandepojkaharete'ga Cristo'ga jikoty'aro gwaramo pe pavēi kojahua ja pe me. A'ereki pe Tupana'ga kwaha. Nurā ti peko katu kojahuarupive'ġa ja ikwahapyra'ġa ja Tupana'ga ra'yra'ġa ja.

⁹Gara pe ji ei ji erame: Kojahuarupive'ġa ja ti peko? Kiro ji imombe'ui pe me: Pejogw-ereko katu pa ti. Peko katu pa. Pemombe'u pa ti a'itituhēva'ea ojipe'ġa moandyandyje'yma. Nanongara rehe Tupana'ga ra'uva nhande mbo'ei ikwahavuka nhande ve. ¹⁰Penhimbo'e ti takwaha ti ji nhandepojkaharete'ga remimbotarimova'ea javo Cristo'ga remimbotarimova'ea.

¹¹Ypytunimo ojipe'ġa ndekoi tianderepiagyme ti ġa javo. A'ero ġa ndekote'varuhui. Ga ja rūi ti peko a'ero. Tapekote'varuhui ti. A'ereki nanongara'ga ndojogwerekokatui. Ndokokatui ġa. Nomombe'ui ġa a'itituhēva'ea. Pe'ji ti ġa pe a'ero: "Tapekote'varuhua'javi ti. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi imomboruka Cristo'ga pe pejikoga ga rehe." A'ea ti pe'ji ġa pe ġandekote'varuhua mboukwahava.

¹²Oko te'varuhu ranuh'ġa onhimima tianderepiagyme ti ġa nhande rekorame a'ea rehe javo. Nimombe'upotari nhande ġandekote'varuhua. A'ereki a'ea rehe nhande niandepoyjayari. ¹³Emo ti tiandepoyja hete imombe'gwovo ġa pe. Timombe'u ti ġa pe: Nahanahā pe pekote'varuhu. Pejiko ti Cristo'ga rehe imomboruka ga pe pejikote'varuhua. Nahanahā ga pendekokatua pota. A'ea ti timombe'u ga pe.

Nhande ġandekote'varuhua mboukwahavame nahā ġa pe ti ġa ndekote'varuhupigi a'ero nehē. A'ereki nhande rendukaturame ti ġa e'i nehē: "Na tuhē! Xako te'varuhu reki nhande," e'i ti ġa. A'ero ti ġa jikogi Cristo'ga rehe imomboruka ga pe okote'varuhua herojijijiyita ojeaporogita okovo kojahuarupive'ġa ja nehē. ¹⁴Nurā Tupana'ga rembikwatijarukara l'ei:

"Pema'ē ti ikwahaheteavo!

A'ereki pe ndapekwahavi ġa ja

– kiroki ġa oki upa ikwahave'yma.

Pendeaporogita tiruahū.

Nurā Tupana'ga pe pe ndekoi omanove'ġa ja ga kwahave'yma gwaramo.

Pejirokwa ti imbopyahuuka pejeaporogita Cristo'ga pe!

A'ero ti ga imboukwahavi pe me pendekote'varuhua.

A'ero ti pe pohiri pejikote'varuhua hugwi

pejikoga ga rehe nehē," ei Tupana'ga rembikwatijarukara.

¹⁵Nurā peko katu tuhē ti. Ikwahave'ŷve'ġa ja rūi ti peko. Penhimombaragwaha ti ikwahava. ¹⁶Pereko katu ti ġa jipi Cristo'ga mombe'ukatuavo ġa pe ġa ndetakwera'ja nehē. A'ereki ġa oko te'vate'varuhu onhimongyavo. ¹⁷Nurā pekwa heta ti. Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe ti penhimombaragwaha. Ikwahave'ŷve'ġa ja rūi ti peko.

¹⁸Tapeheagwryyvi ti ahemoheagwryyva'ea gwove'ŷ vinho gwove'ŷ. A'ereki ahe i'uranuhūrame vinho a'ea ahe mbote'varuhu ahe mongovo tehe. Emo pejiopojkalka ti Tupana'ga ra'uva pe penhimongokatua.

¹⁹Penhomogita ti penhimby'ita. Penhimby'yi ti Tupana'ga nhi'ġa mombe'gwovo Jesus'ga mombe'gwovo no imombe'gwovo ġandekokatua ġanemimombyryva nhande ve. Nahanahā ti penhimby'yimby'yi nhandepojkaharete'ga pe Cristo'ga pe ga mboheteavo ga rehe pejoryjoryvamo. ²⁰Pe'ji ti Tupana'ga pe: "Apī, ndepyry hete nde imbhuhua ore ve. Ore roryryvamo neremimbuhupava rehe. Ehendu ti orenhi'ġa nde ve. A'ereki ore repyga Jesus Cristo'ga omano orepojkaharete'ga." A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe jipi.

²¹Peko ti penhonhi'ġa rehe pejopokoga pejogwerekokatuaavo Tupana'ga rendukaturakuaovo gwaramo.

Hembirekove'ġa

²²Kunhano peko ti penhimbireko'ga nhi'ġa rehe pejikoty'aro gwaramo Cristo'ga pavēi nhandepojkaharete'ga pavēi. ²³A'ereki akwaimbae'ġa oko ġwembireko'ga pojkaharamo. Cristo'ga oko ojive'ġa pojkaharetero – kiroki ġa ojatyka tihendu ti Tupana'ga nhi'ġa javo. Na jitehe akwaimbae'ġa ndekoi ġwembireko'ga pojkaharamo. Cristo'ga oko ojive'ġa mbopiro'yharamo imombo ġandekote'varuhua ġa hugwi. Ga ko ġa'akagamo,

a'e ji a'ero. Gara'oa a'e ji gareheve'ga pe. ²⁴ A'ereki Cristo'gareheve'ga oko Cristo'ga nhi'iga rehe gaha nhandepojkaharete'ga javo. Na jitehe ti kunha'ga toko pa gwembireko'ga nhi'iga rehe.

²⁵ Cristo'ga oarō hete ojiheve'ga omanomo ga ndepyga. Na jitehe ti akwaimba'eva'ero pearō hete penhimbireko'ga nderekokatuavo. ²⁶ Cristo'ga omano ojiheve'ga ndepyga tamō emo'ē ti ji ga jijive ga mombryva javo. Ombopyahu ga gandeaporogita ga hendukurame gamombe'ua. A'ereki ga ohy pa gandeaporogitatiruahūa ipe'avo ga hugwi ga hendukurame gamombe'ua. ²⁷ Cristo'ga omano ga ndepyga tuhu ti ga ji pyri okatuhetero javo. “Ndite'varuhui'i ti ga otiruahūe'yma tuhē a'ero nehē,” ei ga. “Nurā ti ga pyryvamo okokatuavo nehē,” ei ga omanomo.

²⁸ Nhande tia'ngu nhandeja'oa nhanenhiarōheteavo. Na jitehe ti akwaimbae'ga toarō hete gwembireko'ga ga a'nguheteavo ga pokoga. Kiroki ga oarō hete gwembireko'ga – gahā onhiarō hete. ²⁹ A'ereki nhande nhaporemō niarōhete'e'yangavi nhandeja'oa. Tia'ngu reki nhande nhandeja'oa nhandejiporaka. Nahā Cristo'ga nhandepojkaharete'ga nhande arō hete ojiheve'ea nhande a'nguheteavo nhande pokoga. ³⁰ A'ereki gareheve'ero nhande xako gara'oa re'yjava'ero tuhē, a'e ji.

³¹ Tupana'ga rembikwatijarukara e'i:
“Nurā akwaimbae'ga ja'ogi uva'ga hugwi oy'ga hugwi no gwembirekokaturo. Ga ojogwerekoro gwaramo ojipejiva'ea'java'ea akwaimbae'ga kunhahēa pavēi,” e'i Tupana'ga rembikwatijarukara.

³² A'ea rehe jijapykaheterame ji akwaha onhimiva'ea ikatuheteve'ea, a'e ji. A'ea pe ji ei: Cristo'ga ojogwerekoro gareheve'ga pavēi – kiroki ga ojatyka tihendu ti Tupana'ga nhi'iga javo.

³³ A'ero ji ei akwaimbae'ga pe ga ndetakwera'ja tuhē: Penhiarō hete pe. Na jitehe ti pearō hete ti penhimbireko'ga a'nguheteavo ga pokoga. Kunha'ga pe ji ei no: Pemondo ti pejaporogita imohina penhimbireko'ga nhi'iga rehe.

6

Tayri'ga; ganduva'ga; gay'ga

¹ Tay'rīro pehendū katu ti pejuva'ga nhi'iga penhy'ga nhi'iga no Cristo'ga rendukatūavo gwaramo. A'ereki a'ea ko pyri Cristo'ga pe nhandepojkaharete'ga pe.

² “Pemondo ti pejaporogita imohina pejuva'ga ndehe penhy'ga ndehe no,” ei Tupana'ga ikwatijaruka hako.

A'ea ji imombe'ui pe me. A'ereki a'ea Tupana'ga okwatijarukarypy Moisésva'ea pe amombyry ti ga pe javo. ³ A'ereki garembikwatijarukara e'i:

“Po pemondo pejaporogita imohina pejuva'ga ndehe penhy'ga ndehe no, a'ero ti pyryhetero pe me nehē.

Mbaigwe hete ti pe nduvi vyva koty pema'noa renonde nehē no,” e'i garembikwatijarukara.

⁴ Ganduvamo tapemonthimonha'nganha'ngaukari ti peja'yra'ga pejihe ja'javo ga pe. Pearō hete ti ga mbo'ekatuavo ga monhimomboaka. Pembo'e ti ga Cristo'ga nhi'iga rehe nhandepojkaharete'ga nhi'iga rehe toko katu ti ga javo.

Gapojkahara'ga; gapyryve'ga

⁵ Ojipe'gapyryva'ero ipiro'ye'ya'ero pehendū katu ti ganhi'iga peporavykykatuavo ga pe. Pehendu katu ti ga nhi'tpo'ruavo. Pekihyji hete ti ga hugwi mara'ngu po ji jiporavykyte'varuhuavo ga pe javo. Peporavyky katu ti pejikokatūavo Cristo'ga rendukatūavo gwaramo.

⁶ Peko ti ojipe'ga ja rūi. Opojkahara'ga gwepiagame ga oporavyky katu tianembohete ti ga javo. Ga gwepiagame'ymame ga ndoporavykyi. Peko ti ga ja rūi. Pejipojkahara'ga pejepiagame ti peko ganhi'iga rupi. Ga pejepiagame'ymame ti peko ganhi'iga rupi jitehe peporavykykatuavo. Cristo'gareheve'ero ti pejirokwa pejiaporavykykatuavo pejiipojkahara'ga pe pejoryjoryvamo nanongara Tupana'ga opota javo. ⁷ Peporavyky pota ti pejiipojkahara'ga pe. Pe'ji ti pejiyvyteri pe: “Nhandepojkahara'ga pe jate rūi nhande poravykyi. Nhandepojkaharete'ga pe Cristo'ga pe nhande poravykyi no nhande poravykyrame ga pe.” A'ea ti pe'ji.

⁸ A'ereki pe pekwaha javo: “Po nhande xaporavyky katu nhandekokatūavo, a'ero ti Cristo'ga nhandepojkaharete'ga imombyryvi nhande ve ikwepyga nehē. A'ereki Cristo'ga omombyry okokatūve'ga pe nhaporemō ikwepyga ga poravykykaturame. Omombyry ga ipiro'ye'ya'ga pe – kiroki okokatūve'ga ojipe'ga remimboporavykyve'ga. Kiroki okokatūve'ga oporavyky ojipe jate ipiro'yve'ga – ga pe Cristo'ga omombyry no.” A'ea pe ei ikwahava.

⁹Gapojykaharamo peko katu ti no pejirokwa pejipyryve'ga nderekokatuavo penhimohe-muka Cristo'ga pe pejihe nanongara Tupana'ga opota javo. Tape'ea'javi ti pejipyryve'ga pe: "Po pe ndapeporavykyheteranuhūi, a'ero ti ji tiruahūhetero pe me nehē." A'ea rūi ti pe'ji pejikote'varuhue'yma ga pe.

Pekwahava'ja ti. Tupana'ga yvagipeve'ga oko pepojykaharete'ga pepyryve'ga pojyka-harete'ga no. Tape'ete'varuhua'javi ti ga pe. A'ereki o'jo'ja ga ndeko'i Tupana'ga pe gapojykahara'ga gapyryve'ga pavēi. Kiroki ga oko te'varuhu – ga pe nhaporemō po ti ga ei peko te'varuhu pe javo nehē.

Jesus'gareheve'ga mbopopoakahava

¹⁰Nhiirū, kiro ji ikwatijapavukari gwerī imombe'gwovo pe me tapehendu katu ti Tupana'ga nhi'iga. Penhimbopopoakaruka ti nhandepojykaharete'ga pe Cristo'ga pe gapopoakahetea pyvō penhimongovouka garemimbotarimova'ea rehe pejikoty'aro gwaramo ga pavēi.

¹¹Soldados'ga nduvihava'ga omongiuka itaheteve'ea nhaporemō metal apopyra solda-dos'ga pe tonhia'ngu ti ga javo. "A'ero ojipe'ga ndurame ga movahiamo ti ga popoakaro ga pe nehē," ei ga. "Ndokutugi ti ga ga nehē ga itaheteve'ea mongiro gwaramo," ei ga.

Peko ti soldados'ga ja penhia'nguavo. Penhia'ngu ti ite'varuhua hugwi. Penhim-bopopoakaheteuka ti Tupana'ga pe gapopoakahetea pyvō nhaporemō a'ero. A'ero ti pe napenhimoandyandyjukari Diabo'ga pe ite'varuhuve'ga pe nehē.

¹²A'ereki vvyakotyve'ga rūi nhande timovahī. Ndaha'oi'va'ea ndahekoiva'ea a'ea reki nhande timovahī anha'ga Diabo'gapyryva'ea. A'ea ko oko ipopoakaheteve'ea ipopoakaheteve'ea'ereheve'ea no Cristo'gareheve'garūive'ga nduvihavava'ea no. Cristo'gareheve'garūive'ga nduvihavava'ea ga pojykarō gwaramo ga pe ppytuna ja kiro. A'ereki ga ndokwahavi Tupana'ga. A'ereki ganduvihavava'ea noarōi Tupana'ga kwahavukare'yma ga pe. Nhande timovahī Diabo'gapyryva'ea nhaporemō anha'ga nhaporemō a'ero. Yvatea gwyrī pe a'ea ruvi okote'varuhuavo.

¹³Nurā penhimbopopoakaruka ti Tupana'ga pe gapopoakahetea pyvō nhaporemō. Nurā ti pe popoakahetero anha'ga pe nhaporemō Diabo'gapyryva'ea pe nhaporemō nehē. Pepoaka ti pe a'ea pe nehē a'ea pe mongote'varuhuukapotarame nehē. Pejiko jitehe ti Tupana'ga rehe nehē a'ea movahīhetepavame nehē.

¹⁴Pejiko jitehe ti a'ero Tupana'ga rehe pepoakaramo. Soldados'ga onhimboavujikwe oku'ayvira mongiavo timovahī katu ti kiro javo. Peko pe soldados'ga ja onhimboavu-jikwera'ga ja pe imombe'urame a'itituhēva'ea jate.

Soldados'ga omongi itaheteve'ea metal apopyra onhia'nguavo tegwete nhandepoti'a kuthava javo. Peko pe soldados'ga ja itaheteve'ea mongihara'ga ja penhia'nguavo pejikokaturame. A'ereki pendekokatua rupi pe nhia'ngui.

¹⁵Soldados'ga gwereko sapatos xaho katu ti javo. Peko pe soldados'ga ja sapatos rerekoha-ra'ga ja pe ikwahavame Cristo'ga mombe'ua pejipy'a no'gatuuka jupe. A'ero ti pe hokatui imombe'gwovo ojipe'ga pe no Tupana'ga onogatu pota pepy'a javo ga pe.

¹⁶Soldados'ga omombo ta'akwa'ria hendyva'ea ga ndehe ga movahīrame tombote'varuhu ti okirame ga pype javo. Ojipe'ga soldados'ga ga movahīrame opyhy o'po pe ita-heteve'ea o'ara piahava ta'akwara mombihava tokiyme ti nhande pype javo ga imomborame hehe. Peko pe soldados'ga ja o'ara piahava pyyhara'ga ja pejikoheterame Tupana'ga rehe Diabo'ga mombihara'ga rehe. A'ereki ite'varuhuve'ga Diabo'ga pe mbote'varuhu pota toki hete ti nhinhī'iga gayvyteri pe ga mon-gote'varuhuavo javo. Pejikoheterame Tupana'ga rehe Tupana'ga omombiguka Diabo'ga popoakara pe me.

¹⁷Akanitara soldados'ga opyhy inoga onhia'nguavo tonupāyme ti ga nhaneaka'ga javo. Peko pe soldados'ga ja akanitara nohara'ga ja pe pejikote'varuhua mombora kwahava'javame. Peko pe soldados'ga ja akanitara nohara'ga ja pejeaporo'gita mbopy-ahua kwahava'javame no. A'ea nhaporemō ikwahava'javame peko pe ga ja pen-hia'nguavo Tupana'ga ti nhande roeroi yvagi pe nhande mombytavo avuirama nehē javo. A'ereki penhimbikwahava rupi pe nhia'ngui.

Soldados'ga opyhy haimbejovaiva'ea xanhia'ngu ti javo. Peko pe soldados'ga ja haimbe-jovaiva'ea pyyhara'ga ja penhia'nguavo pejipojykaukarame Tupana'ga ra'uva pe torembo'e ti Tupana'ga nhi'iga rehe javo. A'ero ti pe ojipe'ga mbo'ei a'itituhēva'ea rehe nehē imboukwahava ga pe gāndekote'varuhua nehē. Pe napenhimon-gote'varuhuukari ti ite'varuhuve'ga pe Diabo'ga pe ga pavēi nehē no ikwahava gwaramo Tupana'ga nhi'iga. Penhimbikwahava rupi pe nhia'ngui.

¹⁸Nane'yami ti penhī'i hete Tupana'ga pe nahanahā ti emombyry ga pe javo. Pejipokoguka ti Tupana'ga ra'uva pe pejipojykauka penhī'igame Tupana'ga pe. Pejirokwa ti

penhi'igame ga pe. Penhi'i ti ga pe jipi. Pemombe'u ti ga pe garemimo'ēhara'ga nhaporemo epoko ti ga javo.

¹⁹ Jihi ti ji mombe'u no. Pe'ji ti ga pe ji repyga: “Epoko ti Paulo'ga monhi'iga tomombe'u ti ga nhinhi'iga javo. Tomombe'u ti ga ojipe'ga pe Cristo'ga mombe'ua nerembiepiukaripyre'yma ga pojihuve'yma. A'ea ymyahū ahe ndokwahavi nerembiepiukaripyre'yma Cristo'ga mombe'ua. Epoko ti Paulo'ga a'ero tokwahavuka ti ga ga pe javo.” A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe ji repyga.

²⁰ Ymyahū Tupana'ga ei ji ve: “Ehoeho ti imombe'gwombe'gwovo Cristo'ga mombe'ua ga pe nhaporemo nhirembiepiukaripyre'yma,” ei ga ji ve kako. A'ero ji hojihoi imombe'gwovo. Nurā ga ji mongi cadeia pype tomombe'ua'javyme ti ga javo. A'ea pype ji rekoi a'gwamo a'ero. Pe'ji ti Tupana'ga pe a'ero: “Epoko ti Paulo'ga tomombe'u ti ga ga pojihuve'yma javo.” A'ea ti pe'ji ga pe. Nahā ti ji tambo'e katu ga ikwahaheteuka ga pe Cristo'ga mombe'ua nehē.

Mbapavamo Paulova'ea okwatija Éfesopeva'ea pe

²¹ Kiro ji ei pe me: Tiquico'ga ti ji mombe'upavi pe me nehē nahanahā Paulo'ga rekoi javo. A'ero po ti pe ikwahavi nehē no. Tiquico'ga ko nhaneirū'ga ojikoga gwaramo Cristo'ga rehe. Oko hete ga Tupana'ga nhi'iga rupi. Orojiko ore ga rehe a'ero. A'arō hete ji ga. Oporavyky katu ga nhandepojykaharete'ga pe Cristo'ga pe ga mombe'gwovo. ²² Kiro ti ji ga mondoukari pe pyri a'ero tomombe'u ti ga pe me orerekoa pepy'a no'gatuavo pe mbohoryva'java nehē.

²³ Kiro ji ei: Nhanderuvete'ga Tupana'ga ti tonogatu nhaneirū'ga py'a – kiroki ga ojiko ga rehe Jesus Cristo'ga rehe no, a'e ji. Na jitehe ji ei: Jesus Cristo'ga nhandepojykaharete'ga ti tonogatu gapy'a. Pyry nhaneirū'ga jikogi Tupana'ga rehe Jesus Cristo'ga rehe no. Ga jikogame ti Tupana'ga tomonhoarō hete ga Jesus Cristo'ga pavēi, a'e ji. ²⁴ Tupana'ga ti tomomyry ga pe nhaporemo – kiroki ga oarō hete Jesus Cristo'ga nhandepojykaharete'ga ga arōhetepige'yma tuhē, a'e ji.

PAULOVA'EA OMOMBE'U FILIPOSPEVA'EA PE Carta de Paulo aos Filipenses

¹ Jihi ko Pauloramō. Ako ji Jesus Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe jipi Timóteo'ga pavēi. Ga pavēi ji ikwatijarukari kiro imondovouka pe me a'ero tapekwaha ti nhinhi'iga javoji. Pe me nhaporemo ji ikwatijarukari pendepiakatuhara'ga pe no, ʔapokohara'ga pe no – perope peju cidade de Filipos pe. A'ereki pe Jesus Cristo'gareheva'ero pejikoty'a ga pavēi.

² Tupana'ga nhandervete'ga tomombyry pe me Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojykaharete'ga pavēi. Tonoʔatu ti ga pepy'a no.

Paulova'ea onhi'ĩ Tupana'ga pe ahe repyga

³ Jijapyka nanani pe ndehe ko ji ei Tupana'ga pe: “Apĩ, ndepyry hete nde. A'ereki nde erembojikoguka Filipospeve'ga ejihe ʔa nderekokatuavo,” a'e ji nhinhi'iga Tupana'ga pe nhiremimboghetehara'ga pe. ⁴ Nhinhi'iga nanani ga pe ji roryvamo nhinhi'iga pe ndepypava. ⁵ A'ereki pe ji moirũ hete ji Jesus Cristo'ga mombe'upyryva mombe'urame pe me. Pejikogypyrame Jesus Cristo'ga rehe pe ji moirũ pejikovo kiromo jate.

⁶ Tupana'ga pe mbojikogypyrame ojihe pe mombryryvi ikwehe. Arovia hete ji garemi-mombryrpavagwama no Jesus Cristo'ga rura'javame nehē. ⁷ Pyry hete ji japykahetei pe ndehe. A'ereki pe jipy'a ja hete. A'ereki Tupana'ga imombryryvame ji ve omombryry pe me nhaporemo no. Nahã ko nhande ve ʔa ji mongiakarame cadeia pype. Nahã nhande ve ji piro'yrame no imombe'ukatuavo Jesus Cristo'ga mombe'ua ikwahavuka ojipe'ga pe. ⁸ Jesus Cristo'ga py'a ja hete pe. Nurã jipy'a ja hete pe no. Tupana'ga okwaha nhi'mbee'yma.

⁹⁻¹⁰ Igwete ji nhi'igi Tupana'ga pe pe ndepyga a'ero. “Apĩ, Filipospeve'ga oarõ ojipe'ga. Igwaigwavete ti ʔa toarõ hete ʔa,” a'e ji Tupana'ga pe. “Tokwaha hete ti ʔa a'itituhēva'ea. Tonhimambaragwaha ti ʔa pyryva'ea rehe ite'varuhuva'ea rehe no toho ti ʔa pyryheteva'ea rupi.” a'e ji ga pe. “A'ero po ti ʔa ndekokatui hete nehē no. Ndokote'varuhui'ĩ po ti ʔa nehē Cristo'ga rura'javame nehē. ¹¹ Jesus Cristo'ga ti tomongo katu hete ʔa. A'ero po ti ore nde mbohetei ndepyry hete nde javo,” a'e ji Tupana'ga pe pe ndepyga jipi.

Cristo'ga rehe jate ji rekoi, ei ahe

¹² Nhirũ, takwahavuka ti kiro pe me. A'ereki ʔa ji mongiuka avo cadeia pype tohenduvyme ti ʔa Jesus Cristo'ga mombe'ua javo novĩa. Emo ji mongiro gwaramo koji'i hete reki nhirendukatuhara'ga onhimongyavo ji Jesus'ga mombe'urame. ¹³ A'ero guardas'ga – kiroki ʔa gwepia katu huvihavuhu'ga rongã – ʔa nhaporemo ji kwaha kiro. Avove'ga nhaporemo reki ji kwaha. A'ero ʔa ei: “Ga Cristo'gareheva'ero gwaramo ʔa Paulo'ga mongiakari cadeia pype,” ei ʔa ji mombe'gwovo. ¹⁴ Hepiagamẽ jirekoa cadeia pype nhaneirũ'ga koji'i hete ojiko nhandepojykaharete'ga rehe onhimongyavo. Nurã ʔa koji'i ndopojihuvi imombe'gwovo Tupana'ga nhi'iga okyhyjie'yma ojipe'ga hugwi.

¹⁵⁻¹⁷ Jara'ga omombe'u Cristo'ga gweaporogitapyryvamo timoirũ ti Paulo'ga javo. A'ereki ʔa ji arõ hete. A'ereki ʔa okwaha jiporavykya. “Tupana'ga omboporavykyuka Paulo'ga tomombe'u katu ti ʔa Cristo'ga javo,” ei ʔa ji mombe'gwovo. Jara'ga ki a'e te omombe'u tehe Cristo'ga gweaporogitate'varuhuro gwaramo. A'ereki ʔa onhimyrõ ji rehe. Nurã ʔa Cristo'ga mombe'ui nhanenhi'iga ti ʔa tohendu javoji. “Paulo'ga ikwahavame koji'i hete po ti hahyramo ʔa pe nehē – perope cadeia pype,” ei ʔa novĩa.

¹⁸ Emo pyry tuhē ʔa Cristo'ga mombe'ui, a'e ji. Jiroryry reki ji a'ea rehe ʔa Cristo'ga mombe'urame. Ga ndeaporogitapyryvame ga mombe'gwovo pyry, ʔa ndeaporogitate'varuhurame ga mombe'gwovo pyry jitehe. A'ereki pyry tuhē Cristo'ga mombe'ua.

Igwete po ti ji roryryryvamo nehē no. ¹⁹ A'ereki ji akwaha nhimbopiro'yukaragwama agwa hugwi. A'ereki pe pe'e jipi Tupana'ga pe ji repyga. Jesus Cristo'ga ra'uva ji poko no. Nurã ji ikwahavi nhimbopiro'yukaragwama.

²⁰ Ako pota hete ji Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe tajipoyja hete ti javoji jipi. Ndapojihupotari ji Cristo'ga mombe'gwovo ʔa pe. Agwamo vehevi, nane'yami nehē no. A'ero po ti ji Cristo'ga mboheteukari ʔa pe nehē jirekokatua rehe nhinhi'iga rehe nehē no. Nhimanoeymame po ti ji Cristo'ga mboheteukari ʔa pe nehē. Nhimanoame po ti ji na jitehe ga mboheteukari nehē no. ²¹ A'ereki ji Cristo'ga rehe jate ako. Ji manorame pyry hete reki. ²² Emo ji manoe'yame po ti ji ojipe'ga mbojikogukari Cristo'ga rehe nehē. Marãva'ea po ji apota a'ero? A'ereki ji ndakwahavi. Mara'ngu po nhimanoa? Mara'ngu po nhimanoeyma? ²³ Apota ji nhimanoa jigwovo Cristo'ga pyri jitekovo novĩa. A'ereki a'ea johe'i pyry hete ji ve. ²⁴ Emo po ti johe'i pyry nhimanoeymame jipytavo vyva koty pe ndepyga nehē. ²⁵ Na tuhē. Nurã ji ikwahavi hete nhimanoeymagwama. Apyta po ti ji

a'ero pe pyri jitekovo. A'ero po ti ji koji'i pe mbojikogukari Cristo'ga rehe pe mbohoryoryva pejikogame ga rehe nehē. ²⁶ A'ero po ti pe Jesus Cristo'ga mbohetehe tei ji rehe ji hoa'javame pe pyri nehē.

²⁷ Ji rendu katu ti a'ero. Peko katu ti Cristo'ga mombe'ua hendukatuavo. A'ero po ti ga ei pe mombe'gwovo nehē: “Filipospeve'ga ojiko hete Cristo'ga rehe. Ojo'jajo'ja gandeaporogita,” e po ti ga nehē. “Ojopokopoko pa ga Cristo'ga mombe'ukatavo timbojiko ojipe'ga Cristo'ga rehe a'ero javo,” e po ti ga pe mombe'gwovo nehē. A'ea ji tahendu ga pe mombe'urame jihorame pe pyri nehē. A'ea jitehe ji tahendu pe mombe'urame jihoe'ymame pe pyri nehē.

²⁸ Tapekyhyji ti ga hugwi – kiroki ga pe movahī – ga imbohahyukapotarame pe me nehē. Tapepojihuvi ti ga Cristo'ga mombe'gwombe'gwovo. Penembipojihuve'yma repiagame po ti ga ei ojuhupe nehē: “Jukwaha reki a'ero nhandehoagwama hahyva'ea ruvihava pype,” e po ti ga. “Ga po ti a'ea oho yvagi pe Tupana'ga pyri nehē,” e po ti ga ojuhupe nehē. Na tuhē reki. A'ereki Tupana'ga omboukwaha a'ea. ²⁹ A'ereki ga omombyry pe me tohepy ti ga Cristo'ga javo. Tupana'ga e'i pe me: “Pejiko ti Cristo'ga rehe ga repyga. Pekwaha ti hahyva'ea no Cristo'ga repyga,” ei ga. ³⁰ Nahā ko ji no. Pehepia pe hahya ji ve ji Cristo'ga mombe'urame ikwehe. Pehendu pe kiro hahya ji ve no. Hahya jitehe po ti ga ikwahavukari pe me nehē no – kiroki ga noarōi pe Cristo'ga mombe'urame.

2

Cristo'ga ja ti peko penhimbohete'e'yma

¹ Pejikoty'aro gwaramo Cristo'ga pavēi a'ea pe mbojirokwa mbatera rehe. Cristo'ga remiarōro gwaramo pepy'a u katu no. Pejogwereco katu pe Tupana'ga ra'uva pavēi. Pejopy'a pe ojo'ja hete. Pejoporogwety pe no. ² Nurā ji ei pe me: Pembojo'ja hete ti pendeaporogita. Pembojo'ja ti penhoarōa no. Ojo'jajo'ja ti peko pejapyakavo nahā ti xako javo. Nahā ti ji mbohoryoryhetei ji rendukatuavo. ³ Pejihe jate rūi ti pejapyaka a'ero. Taphimboheteheuhui ti pejikovo. Nahā po pe'ji ojipe'ga mombe'gwovo hamo: “Ji hohe ko ga ndekoi,” pe'ji penhimbohete'e'yma. ⁴ Penhimimbotarimova'ea rehe jate rūi ti peko. Ojipe'ga nemimbotarimova'ea rehe ti peko no ga nderekokatuavo.

⁵ Jesus Cristo'ga reaporogita javijitehe po ti pendeaporogita toko hamo.

⁶ Jesus Cristo'ga ko Tupana'ga javijiteheva'ero oko po rimba'e.

Emo ga nde'iahai Tupana'ga pe:

“Avuiraama ti ji rekoi nde javijitehe huvihavuhetero nehē,” ga nde'i.

⁷ Gwemimbotarimo ga opohi gwuvihavuhetea hugwi.

Okoteheve'ga'java'ero ga nhimongoi.

A'ero ga ari vvyakotyve'ga ja raikwehe.

Akwaimbae'ga javijitehe ga rekoi a'ero.

⁸ Igwete ga nhimongotehe i okove'y gwemimbotarimova'ea rehe.

Tupana'ga nhi'iga rehe jate ga rekoi avuiraama.

A'ero ga manoi ganhi'iga rupi okovo.

Yva rehe via reki ga omano raikwehe.

⁹ Cristo'ga nhimongotehero gwaramo

Tupana'ga ga mongoi huvihavuhetero jara'ga hohe pa.

¹⁰ Tupana'ga ga mongoi nhandepojykaharetero

tombohete hete ti ga Jesus Cristo'ga javo.

Yvagiipeve'ga po ti ga mbohetei nehē.

Yvyakotyve'ga po ti ga mbohetei nehē.

Yvyagwyripeve'ga po ti ga mbohetei nehē no.

¹¹ E'i pa po ti ga nehē:

“Jesus Cristo'ga ko nhandepojykaharete'ga,” e po ti ga nehē.

O'erame po ti ga nhandervute'ga mbohetei nehē Tupana'ga.

Pekwahavuka Tupana'ga ojipe'ga pe

¹² Nhiirū, pe ji rendu katu jipi. Pejirokwa hete ti a'ero pejikopaheteavo Tupana'ga rehe. Nahā pe ndekoi ji ruvame pe pyri ikwehe. Agwamo kaitu ji ruve'ymame pejiipyri pejirokwa pejikovo hete Tupana'ga rehe. ¹³ A'ereki Tupana'ga pe mbojirokwaruka pe mongopotaruka gwemimbotarimova'ea rehe jipi.

¹⁴⁻¹⁵ Taphenhonhi'igayvaruhui ti penhiroyrōe'yma pejogwerekovo. Nahā po pe peko hamo tokwaha ti ga pendekokatua nehē. Tapekote'varuhui'i'i ti Tupana'ga ra'yramo. Nhanderyapehava yvagiipeve'ea jukwaha gwendy'javame pyytunahiva pyteri pe. Na jitehe pe ukwahavame pejikokaturame heaporogitate'varuhuve'ga pyteri pe okote'varuhuve'ga pyteri pe. ¹⁶ Igwete pe ikwahavukari ga pe imombe'gwovo Cristo'ga

mombe'ua – a'ea gwendukaturame nhande mongopyahui. A'ero po ti ji vy'ahetei pe ndehe nehē Jesus Cristo'ga rura'javame nehē. A'ea rupi po ti ji ei nehē: “Amoḡita hete ji Filipospeve'ga mbo'embo'eavo ikwehe. Ji namoḡitatehei tuhē ga a,” a'e po ti ji nehē.

¹⁷ Tupana'ga ti tonhimoḡehē nhande rehe javo ahe ikwava'eḡi Tupana'ga pe jipi. Igwete ahe heka'vogi vinho ḡwembikwava'eḡa pavēi. Pe pejiko Cristo'ga rehe. Pejikoga ko penembikwava'eḡa Tupana'ga pe. Mara'ngu po ti ga heka'voga jirekoa vinho javijitehe ji jukavo nehē? Naname po ti ji mbohoryvi nehē jirekoa reka'vogawama penembikwava'eḡa pavēi nehē. Opombohoryvuka pa po ti ji nehē no ji manorame nehē. A'ereki nhande xanhikwava'ē Tupana'ga pe. ¹⁸ Na jitehe po ti pe ndoryvamo ji mbohoryvuka hamo.

Paulova'ea omombe'u Timóteova'ea

¹⁹ Cristo'ga ipotaramo kotihī ti tamondouka Timóteova'ga pe pyri pe mbohoryvuka nehē. Timóteova'ga ti tanhimbohoryory ura'javame ji pyri pe mombe'gwovo ji ve nehē no. ²⁰ A'ereki gaha jatē ko jireaporogita'jave'ga. Nhaḡata hete ga pe ndehe. ²¹ Jara'ga ki a'e te ḡwemibotarimova'ea rehe jate ga aḡataramo. Jesus Cristo'ga remibotarimova'ea rehe ki a'e te ga ni'aḡatari okovo. ²² Pekwaha pe Timóteova'ga reaporogita. Ga omboukwaha ḡweaporogitakatua ji moirūirūrame ikwehe. Ehepia ko nhandera'yra'ga ḡwuva'ga moirūi jipi. Nahā ko Timóteova'ga ji moirūi Cristo'ga mombe'gwombe'gwovo ji pavēi ikwehe. ²³ Gaha po ji amondouka pe pyri. Tihepia na'ē ti ji mohemukara cadeia hugwi. Ikwahavame po ti ji Timóteova'ga mondoukari pe pyri a'ero nehē. ²⁴ Jihi ti taho pe pyri nehē no. Tupana'ga ipotaramo kotihī po ti ji hoi pe pyri a'ero nehē.

Paulova'ea omombe'u Epafroditova'ea

²⁵ A'ea'ja ji ei jivytyeri pe no: Amondo po ji Epafrodito'ga Filipospeve'ga pyri hamo, a'e ji. Epafrodito'ga nhaneirū'ga ji moirūi hete. Omombe'umbe'u ga Jesus Cristo'ga ji pavēi ojipe'ga pojihuve'yama ikwehe. Igwete pe ga mbuhurukari ji pyri terepoko ti Paulo'ga javo. ²⁶ Pe ndepiaga'u ga kiro. Oko tehe gapy'a no. A'ereki pe pehendu gacetirūia mombe'ua. “Kiro po jigwyrivepe'ga aḡataruhuramo ji rehe,” ei ga. ²⁷ Itetirūa hete tuhē Epafrodito'ga ikwehe. Omano ḡwervevi ga. Emo Tupana'ga ga porogwetygi imombiga karugwara ga hugwi. Tupana'ga ji porogwety no tokovevuhuheteyme ti Paulo'ga javo. ²⁸ Nurā ji ehetei: “Amondo po ti ji Epafrodito'ga ga pyri tohoryva'ja ti ga ga repiaga javo,” a'e ji. Pe ndoryvame ga repiaga po ti ji ndakovevuhua'jahetei a'ero nehē no. ²⁹ Pe Cristo'gareheva'ea ḡwaramo pembuhu katu ti Epafrodito'ga pejipytyeri pe nehē. Pejoryjory ti ga rehe ga repiaga. “Pejyry hete pe,” pe'ji ti ga pe no – kiroki ga Epafrodito'ga ja. ³⁰ A'ereki ga omano ḡwervevi Cristo'ga moiruamo. Nonhia'ngui ga ua ji pyri tapoko ti Paulo'ga javo. Pe py'rovo ga ji pokogi. A'ereki tegwete penduhava ji pyri ji pokoga.

3

Cristo'ga jate nhande mombyry

¹ Nhiirū, kiro ji ei mbapavamo pe me: Pejoryjory ti Cristo'gareheva'ero ḡwaramo. Ymya'i ji ikwatijarukari mbatera pe momoranduva. Ji ndajikwerai reki ikwatijaruka a'ea jitehe kiro pe me. Igwete po ti a'ea pe mondoi a'itituhēva'ea rupi.

² Penhimboko'i ti heaporogitate'varuhuve'ga hugwi – kiroki ga okyti pota ahe. “Nahā pe Tupana'ga monhimohemukari pejihe,” e'i tehe ga pe me okote'varuhuheteve'ga. ³ Nhande ki a'e te timonhimohemuka Tupana'ga nhandejihe Jesus Cristo'gareheva'ero. Nhande timbohete Tupana'ga. A'ereki gara'uva ga mboheteuka nhande ve. Nhanderoryory nhande nhandejikoty'aro ḡwaramo Jesus Cristo'ga pavēi. Ndiajikkwakuva'javi nhande no. A'ereki nhande a'ea rehe ndajikoga'javi.

⁴ Ajiko po ji jijikwakuva rehe hamo novīa. Po ojipe'ga etehi: “Ajikwaku hete ji. Nurā ji Tupana'ga monhimohemukari jijihe.” E'i tehe po ga a'ea ojive. Ji kaitu po a'e a'ea hamo novīa. A'ereki ji ajikwaku hete ikwehe novīa. ⁵ Ji'arirē mbohapy'ri sete ji kiro ikwehe. A'ero ga ikyti nhirakwanhapi'ria nde ko Tupana'gareheva'ea javo ji ve. Israelitaramo ji ari Israelva'ea rakykwepoharamo. Benjamimva'ea rakykwepoharamo ko ji reko'i no. Ji ko hebreuramo tuhē. A'ereki nhiramonhava'ea nhaporemo ko hebreusva'ea. Fariseuramo ko ji ei novīa: Ahendu katu pa ji Moisésva'ea remimbo'eagwera. ⁶ Apota hete ji jitekovo Tupana'ga rehe novīa. Nurā ji imbohahyukari Jesus Cristo'gareheve'ga pe ikwehe. Ojipe'ga e'i ji ve novīa: “Oko katu hete Paulo'ga hendukatupava Moisésva'ea remimbo'eagwera,” ei ga ji ve novīa. A'ero ji ei: “Nahā ti ji nhimombyryvi,” a'e ji ikwehe novīa.

⁷ A'ea rupi ji rekohetei nanongara rehe nhaporemo novīa. Aḡwamo ki a'e te ji ndakoa'javi hehe. Arojijyi ji jireaporogita kiro. A'ereki Cristo'ga oko ji pavēi. Ji nda'ea'javi pyry jijikwakuvagwera pe. Ite'varuhu a'e ji kiro jupe. ⁸ Ite'varuhu pa hete reki jirekoagwera, a'e ji kiro. A'ereki Jesus Cristo'ga ji takwaha hete jitekovo ga pavēi jipojykaharete'ga. Gakwahava ko pyry hete ji ve. Ga rehe ji pohipavi jirekoagwera hugwi ite'varuhuheteve'ea

javo jupe. Apohi ji jugwi Cristo'ga ti toko ji pavēi javo. ⁹ Tajikoty'a ti ji Cristo'ga pavēi, a'e ji. Agwamo ji pyryvamo Moisés'va'ea remimbo'eagwera hendukatuavo gwaramo rūi. Cristo'ga rehe jijikoga gwaramo ji pyryvamo a'ero. A'ereki ji jikogame Cristo'ga rehe Tupana'ga ji mombyryvi. ¹⁰ Ajikoty'a pota ji Cristo'ga pavēi takwaha tuhē ti ga jitekovo ga pavēi. A'ero po ti ji ikwahavi gapopoakara rerekovo nehē. A'ereki Cristo'ga ipopoaka hete okwerava omano hugwi. Takwaha gapopoakara a'ero. Ajikoty'a pota ti Cristo'ga pavēi hahya rerekovo no – kiroki hahya Cristo'ga okwaha. A'ero po ti ji rekoji Cristo'ga ja ga manorame. A'ereki omanorame ga e'i: "Tamombi ti gandekote'varuhua." Igwaigwavete ji tamombi jirekote'varuhua a'ero. ¹¹ Aerē po ti Tupana'ga ji mbogweravi nhimano hugwi a'ero nehē.

Takwaha hete ti Cristo'ga, ei ahe

¹² Ji nda'ei: Akwaha hete jipe ji Cristo'ga jitekovo ga pavēi. Tupana'ga ji mongokatu-pavipe, ji nda'ei. Emo ji ajirokwa hete a'ea rehe. A'ereki a'ea rehe Cristo'ga ji mongoukari ojiheva'ero. ¹³ Nhiirū, jiji nda'ei jijive: Ako katu kwaha hete, ji nda'ei. Nahā ji ei: Ymyahūva'ea rehe ji ndakoa'javi jirekoagwera rehe. Aerēva'ea rehe ji rekohetei tako katu tuhē ti javo. ¹⁴ A'ero ji jirokwahetei jirekokatuavo. A'ea rehe jate ji rekoji Tupana'ga ti tomombyry ji ve javo. A'ereki Tupana'ga e'i ji ve: "Pejikoga gwaramo Jesus Cristo'ga rehe po ti ji nde mbuhurukari jijipyri yvagi pe imombyryva nde ve nehē," ei Tupana'ga.

¹⁵ Nahā tuhē ti zako, xa'e po nhande hamo nhanderekoheterame Cristo'ga rupi hamo. Po jararamo pe japyakai ore atyvi, a'ero po ti Tupana'ga ikwahavukari a'itituhēva'ea pe me nehē no. ¹⁶ A'ea ja ti zako Tupana'ga rembikwahavukara rupi. A'ea rupi jitehe nhande rekoji jipi.

¹⁷ Nhiirū, pejogweroho ti ji rupi. Orohepiuka ore pe me orokokatua. Pejapyaka ti ga ndehe no – kiroki ga oko katu ore javijitehe. ¹⁸ Amombe'umbe'u ko ji pe me ikwehe. A'ea jitehe ji amombe'ua'ja kiro pe me jijehe'gwovo. A'ereki ji ndavy'ari hete ojipe'ga ndehe ga ndekote'varuhuro gwaramo. Cristo'ga omano yva rehe ikwehe tamombo ti gandekote'varuhua javo. Emo ga ndopohiri okote'varuhua hugwi onhimongyavo imbokwahye'yma Cristo'ga manoa ojihe. ¹⁹ Oho po ti ga hahyva'ea ruvihava pype nehē. A'ereki gwemimbotarimo jate ga ndekoi. Ndipoyjaruhui po ga hamo. Emo ga onhimbohete reki. Yvyakotyva'ea rehe ga ndekohetei – kiroki a'ea Tupana'ga noarōi.

²⁰ Nhande ki a'e te yvaga ko nhandegwyrā. Igwete po ti pea hugwi Jesus Cristo'ga ruri nehē nhanembopiro'yhara'ga. Timboha'u hete garura a'ero. ²¹ Gwerōjiji po ti ga nhandera'oa imongovo hajiheva'ea. A'ereki oko'ā tehe nhandera'oa omanomo. Cristo'ga ra'oa'java'ea pyryheteva'ea po ti nhandera'oa nehē. Opopoakara pyvō po ti ga herōjiji nhandera'oa nehē. A'ereki a'ea pyvō jitehe ga karakaturamo imongopava gwemimbotarimo.

4

Paulova'ea omōgita ahe

¹ Nhiirū, opogwepiaga'u hete ji. A'ereki ji ako hete pe ndehe. Pe ji mbohoryory hete nhiremiarōhetea. A'ereki pe ji rendu katu ji Cristo'ga mombe'urame pe me ikwehe. Nahā ti peko penhimboitakwerimo pejikoty'a nhandepojykaharete'ga pavēi.

² Kiro ji ehetei Evódiahēa pe Síntiquehēa pe no: Pe nhandepojykaharete'gareheva'ero gwaramo pembojo'ja hete ti pejeaporōgita a'ero pejogwerekokatuavo. ³ Nde ve ji ei nhimoirūhareteramo: Emōgita katu ti Evódia'ga pokoga taheaporōgita pyry ti ga javo. A'ereki ga oporavyky hete ji pavēi ikwehe Cristo'ga mombe'gwombe'gwovo pe me ikwehe. Clemente'ga na jitehe oporavyky hete Cristo'ga mombe'gwombe'gwovo ji pavēi ikwehe no. Jara'ga no – gāndera Tupana'ga okwatija pa livro pype tarohouka ti ga jijipyri yvagi pe nehē javo.

⁴ Pejoryjory ti jipi Cristo'gareheva'ero gwaramo. A'ea'ja ji a'ea pe me: Pejoryjory ti.

⁵ Pekwahavuka ti penhyrōa ojipe'ga pe nhaporemō. A'ereki Cristo'ga ura'ja gweri yvya koty. ⁶ Tokoteheyme tuhē ti pepy'a. Penhi'inhī' ti Tupana'ga pe jipi. Pemombe'u pa ti ga pe penhiporanduva. Penhi'iga nanani ga pe pe'ji ti: "Ndepyry hete nde ore ve jipi." ⁷ A'ero po ti Tupana'ga inogatuhetei pepy'a. Yvyakotyva'ero nhande nhimomby'ai a'ea rehe marā po ga inogatuhetei nhandepy'a javo. Inogaturame po ti ndokotehei pepy'a a'ero. A'ereki pe pejikoty'a Jesus Cristo'ga pavēi.

⁸ Nhiirū, kiro ji ei reki pe me a'ero: Pejapyaka hete ti aherekokatua rehe. Kiroki a'ea rehe ojipe'ga ahe mbohete pyryheteva'ea rehe – a'ea rehe ti pejapyaka no. Okokatuve'ga ko oko a'itituhēva'ea rehe jate opoyjahetero. Onhimbovyvy ga. Ga ojipe'ga ndereko katu. Ojipe'ga nde'i ga pe: "Oko te'varuhu ga," nde'i ga. "Pyry hete ga," ei ga ga pe. Onhiarōuka hete ga ojipe'ga pe. Pejapyaka hete ti aherekokatua rehe nhaporemō a'ero. ⁹ Opombo'embo'e ko ji ikwehe. Igwete pe ndekoi nhiremimbo'eagwera rehe. Pehendu pe ji nhi'igame pe me

ikwehe. Pehepia pe jirekoagwera no. Ji rupi ti peho a'ero, a'e ji pe me. A'ero po ti Tupana'ga rekoï pe pavēi nehē nhandepya' a nogatuhara'ga.

Pyry pe imbuhurukari ji ve, ei ahe

¹⁰ Ymya pe aġataramo ji rehe ji poko pota novīa. Emo avuirama ahā pe me imbuhurukahava. Agwamo reki pe aġatara'javamo imbuhuruka ji ve. A'ea rehe ji roryhetero jijikoty'a Cristo'ga pavēi. ¹¹ Ji nda'ei a'ea nhimbatere'yama ġwaramo. A'ereki ji anhimbo'e nhinhiroyrōe'yama mbatera rehe. ¹² Ajipokwaha ji herekoe'yama rehe. Ji ajipokwaha herekoahivuhua rehe no. Nane'yne'ymi ji nhimbo'epavi nhinhiroyrōe'yama jikogahivame ty'ara ji rerekorame no. Jirory ji mbatera rerekoheterame. Herekoe'ymame ji roryvamo jitehe nehē no. ¹³ Anhimomiranamba ji jupe jipopoakaramo Cristo'ga pavēi jitekovo ġwaramo. A'ereki gaha ji mbopopoaka ji rerekovo.

¹⁴ Pyry hete reki pe ji moirūi ikwehe ji ikwahavame hahya ikwehe. ¹⁵ Filipospeva'ero pe pekwaha hete ojipe'ga remimbuhure'yama ji ve – kiroki ġa ojatyka Cristo'gareheva'ero. Ji Cristo'ga momba'uypyrame pe me jġgwovo pegwyrā hugwi Macedōnia hugwi ikwehe pehe jate pembuhuruka itambere'ia ji ve ikwehe. ¹⁶ A'ereki cidade de Tessalōnica pe vehevi pe pembuhumbuhuruka ji ve ji herekoe'ymame ikwehe. ¹⁷ Ji ndapotarahivuhui reki itambere'ia. Apotarahi ji imombyryva pe me. Pe imbuhumbuhurame igwaigwavete po ti Tupana'ga imombyryvi pe me nehē no. ¹⁸ Apyhy pa ji penemimbuhurukara kiro. Ji areko hete a'ero. Nhimbatere'yjuhu ji kiro. A'ereki Epafrodito'ga gweru pa ji ve pe hugwi. Penemimbuhuragwera ko ikwava'eġipyra Tupana'ga pe pyryheteva'ea. Tupana'ga onhimohē hehe pyry hete javo jupe. ¹⁹ A'ero po ti jirepykavamo Tupana'ga imondoukari pe me ombateraheteahugwiva'ea nehē pe herekoe'ymame nehē. Jesus Cristo'ga pe po ti ga ei emondo ti ġa pe javo.

²⁰ Nane'yymi timbohete Tupana'ga nhanderuvete'ga avuirama nehē. Amém.

Paulova'ea omondo pa onhi'igagwera

²¹ Pemondo ti nhinhi'iga ġa pe nhaporemō – kiroki ġa ojikoty'a Jesus Cristo'ga pavēi. Nhipavēive'iga omondouka onhi'iga pe me no nhaneirū'iga. ²² Avove'ga nhaporemō Jesus Cristo'gareheve'iga omondouka pe me. Kiroki ġa oporavyky huvihavuhu'ga ronga pe César'ga ronga pe – ġa kaitu omondouka onhi'iga pe me.

²³ Nhandepojykaharete'ga Jesus Cristo'ga tomombyry pe me nhaporemō.

PAULOVA'EA OMOMBE'U COLOSSOSPEVA'EA PE Carta de Paulo aos Colossenses

¹ Jihi ko Pauloramo Jesus Cristo'ga moirūharamo jiporavykyavo Tupana'ga pe Cristo'ga mombe'gwovo. A'ereki nahā Tupana'ga opota.

Kiro ji ikwatijarukari imondouka pe me Timóteo'ga pavēi. Timóteo'ga oko nhaneirū'ga ojikoga gwaramo Jesus'ga rehe nhande pavēi. ² Ore ja ko pe Tupana'ga remimo'ēhara pejikoga gwaramo Cristo'ga rehe. Peko pe oreirūa a'ero pepohire'yma Cristo'ga hugwi pejikovo gareheva'ero. Kiro ore ikwatijarukari imondouka pe me perope cidade de Colossos pe.

Kiro ore ei: Nhandervete'ga Tupana'ga ti tomomyry pe me Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojykaharete'ga pavēi. Tonoġatu ti ga pepy'a, oro'e ore.

Onhi'i Paulova'ea Tupana'ga pe Colossospeva'ea repyga

³ Tupana'ga ko nhandepojykaharete'ga ruva'ga Jesus Cristo'ga ruva'ga. Nane'yimi ore nhi'igi Tupana'ga pe pe ndepyga.

—Ndepyry hete nde, oro'e ore Tupana'ga pe. A'ereki nde erembojiko Colossospeve'ga Cristo Jesus'ga rehe ġa pokoga, oro'e ore ga pe.

⁴ Nahā ore ei ga pe jipi pejikoga kwahavypygwera jate. A'ereki Epafra'sga pe mombe'u ore ve. “Colossospeve'ga ojiko hete Cristo Jesus'ga rehe,” ei ga ore ve. “Oarō hete ġa Tupana'ga remimo'ēhara'ga nhapremo. ⁵ Nahā Colossospeve'ga ndekoi. A'ereki ġa e'i: ‘Aerē po ti nhande hoi yvagi pe nhandejupa Tupana'ga pyri nehē,’ ei ġa,” ei ga pe mombe'gwovo ore ve.

Epafra'sga omombe'u pehoagwama pe me heikwehe. A'ereki ga omombe'u pyryva'ea a'itituhēva'ea pe me Cristo'ga mombe'uyyrame pe me. A'ea rupi ga ei heikwehe: “Uhura'ja ti Cristo Jesus'ga yvaga hugwi nhande rerogwovo ojupi yvagi pe Tupana'ga pyri nhande jikogame Jesus'ga rehe. Ga omano nhande repyga imomboo nhanderekote'varuhua. Pevo ti nhande ruvi Tupana'ga pyri Cristo'ga pavēi avuirama nehē. A'ereki Tupana'ga e'i na,” ei Epafra'sga pe me imombe'ukatuavo heikwehe.

⁶ Omombe'u ga pe me pyryva'ea a'itituhēva'ea Cristo'ga mombe'urame pe me. Na jitehe ġa imombe'umbe'ui koji'ive'ga pe ġagwyri pe nhapremo. Henduvame ġa jikogi Cristo'ga rehe okokatuavo ojipe'ga pe. Nahā pe jikogi ga rehe no pejikovo katu hendukatuyyagwera jate Tupana'ga pyryva pejive. Ikwahavame pe ei: “A'iti tuhē! Tupana'ga pyry hete nhande ve!” pe'e pe.

⁷ Epafra'sga omombe'u Tupana'ga pyryva pe me heikwehe. Oroarō hete Epafra'sga. Ga ko oporavyky ore ja Jesus Cristo'ga mombe'gwovo. Nahā ga Cristo'ga nhi'ipo'rui pe pokoga oporavykyavo Cristo'ga pe opohire'yma ga hugwi. ⁸ Gaha pe mombe'u ore ve. “Oarō hete Colossospeve'ga Jesus'gareheve'ga. A'ereki Tupana'ga ra'uva ga arōheteuka ġa pe,” ei ga pe mombe'gwovo.

⁹ Nurā pendekokatua kwahavirē nane'yimi ore nhi'igi Tupana'ga pe pe ndepyga. Ga pe ore ei: Emombaragwahapavuka ti Colossospeve'ga pe enhimimbotarimova'ea. Embo'euka ti ġa eja'uva pe tokwaha pa ti ġa nhiremimbotarimova'ea javo, oro'e ore ga pe. ¹⁰ A'ero ti ġa ndekokatui nde javijitehe nde mbohoryheteavo jipi nehē. Ojipe'ga pe ti ġa ndekokatupavi nehē no, oro'e ore Tupana'ga pe. Nane'yimi koji'i ti ġa nde kwahakwahavi nehē no nahā Tupana'ga opota javo.

¹¹ Ikatu ndereaporoġita popoakahetea ojipe'ga ndeaporoġita popoakahetea hohe pa, oro'e ore Tupana'ga pe. Ndereaporoġita popoakahetea javijitehe tuhē ti Colossospeve'ga ndeaporoġita popoakahetea nehē no. A'ero ti nane'yimi ġa nhimomiranami hahya pe onhimonha'ngae'yma nehē no. Hahyrame ġa pe nehē po ti ġa ndoryndoryvamo nehē no, oro'e ore Tupana'ga pe. ¹² Ga po ti e'i nde ve nehē no: “Apī, ndepyry hete nde.” A'ea ti ġa ei nde ve nehē gaha nhandervete'ga javo, oro'e ore Tupana'ga pe. Nahanahā ti ġa ndekokatupavi nehē nde ġa pokogame, oro'e ore Tupana'ga pe.

Pyry nhande ei Tupana'ga pe: Apī, ndepyry hete nde. A'ereki ga nhande mombyry nhanderekote'varuhua momboa nhande mongovo gwemimo'ēharamo. Nurā kojahua'javamo nhande ve kiro gapyryva kwahava gwaramo. Ga pyri po ti nhande hoi nehē nhandejupa avuirama ojipe'ga pavēi garemimo'ēhara'ga pavēi nehē. Pevo ti Tupana'ga pyryhetero nhande ve ġa pe nehē no.

¹³ Nhande rekote'varuhuyyipi Diabo'ga nhi'iga rendukatuavo ite'varuhuve'ga nhi'iga rendukatuavo. Nurā ko ypytunahivuhua'javamo nhande ve a'ea rupi. Agwamo Tupana'ga hendukatuukari nhande ve gwa'yra'ga nhi'iga gwemia'nguhetehara'ga nhi'iga.

Nahã Tupana'ga imombigi Diabo'ga nhi'iga rendukatua ypytunareheve'ga nhi'iga rendukatua. ¹⁴ Tupana'ga ra'yra'ga nhande mbapiro'yi nhanderekote varuhua hugwi imombo omanomo gwaramo gwekoa reka'voguka. Nurã ga nohenonhukara'javi Tupana'ga pe nhanderekote varuhua.

Cristo'ga oko ojipe'ga hohe pa okoypyavo gwaramo

¹⁵ Ndihepiagi nhande Tupana'ga.

A'ereki ga ndaha'oi.

Tihepia reki nhande gara'yra'ga Cristo'ga. Cristo'ga ko Tupana'ga javijitehe.

Jypya Cristo'ga oko.

A'ea rupi ko ahã ve vvyakotyva'ea. Ahã ve vvyakotyve'ga no.

Nurã Cristo'ga rekoï Tupana'ga rembiapoa hohe pa okovo ga nenonde okoypyavo gwaramo.

¹⁶ A'ereki Tupana'ga oapopavuka Cristo'ga pe vyagipeve'ga vyagipeva'ea reheve vvyakotyve'ga ndeheve vvyakotyva'ea reheve.

Oapopavuka ga ga pe aherembiepiagipyra aherembiepiagipyra'ga ndeheve aherembiepiagipyre'yma reheve aherembiepiagipyre'yma'ga ndeheve.

Ga oapopavuka ga pe vyagipeve'ga nduvihava'ga ganduvihavi'vi'ga ndeheve ipopoakaheteve'ga ndeheve ipopoakaheteve'gandeheve'ga ndeheve.

Ga nhapremo omondondouka ojipe'ga gwemimbotarimova'ea rehe opoakahetero.

Nahã Tupana'ga oapopavuka gahã mbatera reheve toapo pa ti jira'yra'ga ojive javo.

¹⁷ Cristo'ga oko ppy. Aerẽ ga oapo pa.

Okoji pa garembiapoa ga herekoro gwaramo.

¹⁸ Cristo'ga rehe nhande jikogi.

Ga ko nhanderuvihavuhete'ga.

Nurã nhande ei ga pe: Ga ko nhaneakaga.

Xako nhande ganhi'iga rupi nhandekovo gareheva'ero.

Nurã nhande ei nhandejive: Nhande ko Cristo'ga ra'oa.

Gaha ombopyahu nhandeaporoğita

tuhu ti ga Tupana'ga pyri okovo avuirama nehẽ javo.

Ga ti nhande mongoi pevo ore mombytavo nehẽ.

A'ereki ga okwerava'javypy omanoa hugwi omanoa'jave'yma

tako ti ji ga hohe pa mbatera hohe pa no huvihavuhetero javo.

¹⁹ A'ereki a'ea pyry hete Tupana'ga pe garuva'ga pe.

"Toko ti ga ji javijitehe," ei Tupana'ga.

"Toko ti ga ojipe'ga hohe pa mbatera hohe pa no ji ja," ei ga gworygworyvamo.

²⁰ "Oko te varuhu ga. Ndapotari ji gandekote varuhua.

Pyry ti ga manoi yva rehe ga ndepyga ga nhapremo a'ero nehẽ," ei ga.

"Ga gwekoa reka'vogukaro gwaramo omanomo yva rehe ti ji vvyakotyve'ga ndeaporoğita rerojijyi vyagipeve'ga ndeaporoğita reheve gandeaporoğita mohigatupava nehẽ.

Nahã ti ji jirekokatuukari ga pe nehẽ Cristo'ga manoro gwaramo, ei Tupana'ga.

Ga gwekoa reka'vogukaro gwaramo ti ji herojijyipavi vvyakotyva'ea vyagipeva'ea reheve imohigatupava nehẽ.

Nahã ti ji jirekokatuukari a'ea pe nehẽ Cristo'ga manoro gwaramo," ei Tupana'ga.

Na tuhẽ reki. Cristo'ga omano yva rehe. Tupana'ga omohigatu pa.

²¹⁻²² Pehe Colossospeva'ero ymya'ĩ peko te varuhu heikwehe. A'ero napehendupotari Tupana'ga nhi'iga ga arõe'yma pejikoty'are'yma ga pavẽi. Korogwe reki Tupana'ga pendeaporoğita rerojijyi hendukatuuکا pe me onhi'iga gara'yra'ga manoro gwaramo. Nahã ga pendeaporoğita mohigatuï ojirekokatuuka pe me. A'ero ga ei pe mombe'gwovo: "Pyry hete ga. Oko katu ga. Nahenonha'javi ji gandekote varuhua ga pe. A'ereki mbatera ndojara'javi ga ndehe." A'ea ga ei pe ndepiaga.

²³ Penhimomirana ti Cristo'ga mombe'ua reroviaheteavo a'ero pejikoga ga rehe jipi pejipopoakaramo. Taperoviari ti hajiheva'ea. Ymya'ĩ Cristo'ga mombe'ua renduvame pe jikogi ga rehe heikwehe. Nurã pe ikwahavi javo: "Cristo'ga ti nhande rerohoi ojupi nhande mongovo Tupana'ga pyri avuirama nehẽ," pe'e pe herovia. Taperoviapigi ti a'ero!

Vvyakotyve'ga pe nhapremo ga Cristo'ga mombe'ui Cristo'ga ti nhande mongoi Tupana'ga pyri nehẽ javo. Jihi amombe'u a'ea ojipe'ga pe no. A'ereki ymya Tupana'ga e'ï ji ve: "Eho ti Cristo'ga mombe'gwovo ga pe," ei ga ji ve.

Paulova'ea oporavyky pyryva'ea mombe'gwovo

²⁴ Pe Cristo'ga mombe'ua renduva gwaramo ga imondoi hahyhetea ji ve. Kiro ji roryroryvamo reki a'ea rehe. Hahyrame ji ve ji ipo'rupavi hahya Cristo'ga py'rovo. Tahahy

tuhē ahe ve. Apo'ru pa ji hahya Cristo'ga ra'oa repyga. Gara'oa a'e ko ji ǵa pe – kiroki ǵa ojiko Cristo'ga rehe.

²⁵ Ymya Tupana'ga ei ji ve: “Ekwahavuka ti ǵa pe – kiroki ǵa ojiko Cristo'ga rehe. Epoko ti ǵa imombe'upava nhinhi'ǵa Cristo'ga mombe'gwovo.” A'ea ga ei ji ve pe pokoguka judeus'garūiva'ea pokoguka.

²⁶ Ymyahū Tupana'ga ndokwahavukari ǵwembiepiukari pyre'yma ymyahūva'ea pe ahera'yra'va'ea pe no. Agwamo reki ga ikwahavukari ǵwemimo'ēhara'ǵa pe ǵwembiepiukari pyre'yma. ²⁷ Tupana'ga e'i: “Tokwaha pa ti nhiremimo'ēhara'ǵa nehē. Cristo'ga ti topojyka pa vyakotyve'ǵa nhaporemō judeus'garūive'ǵa vehevi nehē. Ga pojykarame ti ga ǵa nderuti ojupi ǵa mombytavo ji pyri avuirama opyryvamo ǵa pe nehē, ei ga. A'ea ji akwahavuka pota,” ei Tupana'ga. “A'ea ko nhirembeipiukari pyre'yma ikatukatuhetea,” ei ga ikwahavuka ǵwemimo'ēhara'ǵa pe.

²⁸ Nurā Cristo'ga ore oromombe'u ǵa pe nhaporemō ǵa momoranduva pekwha ti Cristo'ga javo. Nahā ore ga kwahavukari ǵa pe ǵanaǵanani. Ga mbo'ekwahapava ore ga mbo'ekatupavi Cristo'ga rehe tojiko hete ti ǵa Cristo'ga rehe okokatuheteavo javo. Nahā ore ǵa mbo'ekatui. A'ereki ore oro'e: Tikatu hete ti ǵa Tupana'ga rovai pyteri pe Tupana'ga nhi'ǵa kwahaheteavo Cristo'ga jikoty'aro ǵwaramo ǵa pavēi. ²⁹ Nurā jihu no ji aporavyky hete Cristo'ga mombe'gwovo Cristo'ga popoakara po'ruavo ga ji mbopopoaka-hetero ǵwaramo.

2

¹ Aporavyky hete ji nhi'ǵataramo pe ndehe takwahavuka ti ji ǵa pe Tupana'ga nhi'ǵa javo. Jiporavyky pe pekwha. Aporavyky hete ji nhi'ǵataramo Laodicéiapeve'ǵa ndehe no – kiroki ǵa ojiko Cristo'ga rehe onhimono'ono'oǵa pevo tihendu Tupana'ga nhi'ǵa javo. Ojipe'ǵape'ǵa pe Jesus'gareheve'ǵa pe ti ji takwahavuka ganhi'ǵa no. Ga nhaporemō ndajirepiagi ve jira'oa kwahave'yma. Pe nhaporemō ndajirepiagi ve no.

² Nhi'ǵata ji pe ndehe ǵa ndehe no jiporavykyheteavo tokoveuhua'javyme ti ǵa javo. Jiyvyteri pe ji ei ipota pe me ǵa pe no: Tonhoarō hete ti ǵa ovy'a ojogwehe. Tokwaha ti ǵa a'tituhēva'ea. Po ǵa a'tituhēva'ea kwahavi, a'ero koji'i ti ǵa Tupana'ga rembiepiukari pyre'yma'ga kwahahetei tuhē nehē. Garembiepiukari pyre'yma'ga ko Cristo'ga tuhē. A'ea nhaporemō ji apota javo jijapyakavo pe ndehe ǵa ndehe no jiporavykyavo.

³ Ikatu hete Tupana'ga rembikwahava. Omombaragwaha pa ga. Onhimi nhande ve garembykwahava. Cristo'ga jate okwahavuka pa garembykwahava.

⁴ A'ea ji ei pe me pekwha ti javo. Nurā ti pe napenhimoandyandyjukari ojipe'ǵa pe ǵa imombe'urame hajihea pe me nehē. Ikatu po pe me ǵa nhi'ǵaturame o'mbero. Tapenhimoandyandyjukari ti ǵa pe, a'e ji pe me. ⁵ A'ereki jireaporōgita oko pe pyri ji reko'e'ymane pe pyri. Ikwahava pendekoa ji roryryvamo. A'ereki pe peko katu pejohupe pejikheteavo Cristo'ga rehe penhimboitavo.

Nahanahā nhande xajikoty'a Cristo'ga pavēi

⁶ Pejiko pe Cristo Jesus'ga rehe heikwehe imomboruka pejikote'varuhua gaha ko nhanderuvihavuhetero javo. Na jitehe ti pejiko jitehe ga rehe xako katu ti nhandejikoty'a ga pavēi javo. ⁷ Nane'yami ti peko Cristo'ga rehe pepohire'yma ga hugwi. Koji'i ti peko katu hendukatuavo ganhi'ǵa. Koji'i ti pejiko hete ga rehe pejikoty'a ga pavēi. A'ea rehe Epafras'ga pe mbo'ei heikwehe nahanahā ti peko javo. Nane'yami ti pe'jipe'ji Cristo'ga pe: “Ndepyry hete tuhē nde nhande ve.” A'ea ti pe'ji.

⁸ Penhimboko'i ti pe'jijupa. Tapenhimoandyandyjukari ti ojipe'ǵa pe. Ga ǵwendukatuuka pota pe me onhi'itehea pe mbopohipota Cristo'ga hugwi. Imombe'gwovo o'mbea ǵa nhi'ǵatui pe me onhi'iteheavo pe moandyandyipota. A'ea ǵanemboypya tuhē ombojihū ojapayakateheavo gwakykwepohara'ǵa mbo'eavo hehe. “Nahanahā yvya hako yvaga pavēi po rimba'e,” ei ahe. “Nahanahā ti xako,” ei ahe gwakykwepohara'ǵa mbo'eavo.

Na rūi Cristo'ga remimbo'ea. Tapenhimoandyandyjukari ti ǵa pe a'ero. Cristo'ga hugwi ti tapenhimbopohirukari ǵa pe. ⁹ Uvame yvya koty okovo Cristo'ga ǵwepiuka pa nhande ve Tupana'ga rekokatua gareaporōgita. A'ereki ga oko Tupana'ga javijitehe. ¹⁰ Nurā pe pavēi Cristo'ga jikoty'aro ǵwaramo Tupana'ga jikoty'ari pe pavēi no. Tupana'ga pendeaporōgita mbopyahui tuhē pe mboheaporōgitatukatatuavo pe pokopava pe monhimomiranambava. Pyry hete pa pe me a'ero pe jikoty'aro ǵwaramo Cristo'ga pavēi. Yvagipeve'ǵa nduvihava'ǵa Tupana'gapyrive'ǵa nduvihava'ǵa omondomondouka ǵa ǵwemimbotarimova'ea rehe opopoakahetero ǵwuvihavamo. Diabo'gapyriva'ea anhaǵa omondomondouka ojipea anhaǵa ǵwemimbotarimova'ea rehe opopoakahetero ǵwuvihavamo no. Cristo'ga ki a'e te oko ǵa hohe pa a'ea hohe pa no nhanderuvihavuhetero.

¹¹ Judeus'ga okytiuka gwa'yra'ga nakwanhapi'ria gāhā koi Tupana'gareheve'ga kiro javo. Cristo'ga ki a'e te omanoro gwaramo yva rehe omombo hete pendekote'varuhua gāhā koi jireheve'ga kiro javo. "Tokote'varuhupotara'javyme ti ga a'ero kiro," ei ga omanomo pe ndepyyga. Nahā ojikoty'aro pe pavēi Cristo'ga pendeaporogitaturuahūa mombigi pe jikogame ga rehe.

¹² Penhimobatizaukarama pe ei a'ero: "Ymyahū Cristo'ga omano tamombo gādekote'varuhua javo. A'ero ga ga tymi. Omanorame Cristo'ga omombo jirekote'varuhua ji hugwi. Ga jikoty'aro gwaramo ji pavēi jireaporogitaturuahūa opi a'ero." Nahā pe ei penhimobatizaukarama. A'ea rupi pe ei no: "Tupana'ga ombogwera Cristo'ga gamanoa hugwi ga mbopyahuavo. Na jitehe Cristo'ga pavēi nhande jikoty'aro gwaramo Tupana'ga nhandeaporogita imbopyahui opoakara pyvō. A'ereki nhande xajiko Tupana'ga popoakara rehe," pe'e pe penhimobatizaukarama.

¹³ Ymya'ī pendeaporogita ndipyahui ve heikwehe. A'ea rupi Tupana'ga pe pe peko omanove'ga ja a'ero. A'ereki ga e'i: "Ji ve ko ga ambotehea imumbigukare'yma gwaramo gweaporogitaturuahūa. Ji ndajikoty'ari ga pavēi a'ero. A'ereki ga okote'varuhu," ei Tupana'ga.

Agwamo Tupana'ga ombopyahu pendeaporogita imombo pendekote'varuhua nhaporemō Cristo'ga jikoty'aro gwaramo pe pavēi. Ymyahū Tupana'ga ombogwera Cristo'ga gamanoa hugwi ga mbopyahuavo. Na jitehe Tupana'ga pendeaporogita imbopyahui.

¹⁴ Ymya nhande nihendukatui ga Tupana'ga nhi'iga momb'e'urame nahanahā ti ahe toko katu javo. Emo Tupana'ga ohy reki nhanderekote'varuhua mbojaragwera. A'ereki Cristo'ga omano yva rehe nhanderekote'varuhua mombo. Nurā Tupana'ga ei: "Ndatek-wava'javi gādekote'varuhua mbojaragwera rehe kiro," ei ga.

¹⁵ Omanomo Cristo'ga imombigi Diabo'gapyriva'ea popoakara anha'ga popoakara. Anha'ga omomondouka ojipea anha'ga gwemimbotarimova'ea rehe ipoakaheteva'ea ipoakaheteva'ea'ereheva'ea pavēi. Ipoakara mombigipyra Tupana'ga hepiukapavi tuhē ojipe'ga pe Cristo'ga mbojirovia a'ea rehe.

¹⁶ Nurā ti tapenhimbo'eukari ojipe'ga pe ha'oa rehe. A'ereki ga e'i jupe: "Gwigwia ahe ndo'ui. Gwigwia ahe to'u." Tyhya pe ga ei: "Gwigwia ahe ndo'ui. Gwigwia ahe to'u." Ga e'i: "Tokwaku ahe toryva aporame ano nanani. Toapo ahe toryva jahya porame no ikwakuva. Nahanahā ahe toko sábadō rupi ikwakuva," ei ga.

A'ea rehe nhaporemō tapenhimbo'eukari ti ga pe. ¹⁷ Ganemimbo'ea nhaporemō ko aere'va'ea ra'angava nahanahā ti Cristo'ga rurame javo. Okorame ganemimbo'ea rehe ahe ikwaha'vi aerēva'ea pyry hete ti nehē javo. Ahe ndokwahapavi reki. Ganemimbo'ea rehe ndatekwava'javi kiro. A'ereki Cristo'ga tuhē uripe reki. Nurā ojikogame ga rehe ahe ikwahahetei tokoa'javyme ti ahe ganemimbo'ea rupi a'ero javo.

¹⁸ Taperoviari ti ga – kiroki ga e'i tehe: "Ji ko ako tehe. Nanhimbohetei ji. A'ea ti ahe te'i ji pavēi," e'i tehe ga. "Tombohete ti ahe Tupana'gapyriva'ga yvagipeve'ga okoteheavo ga ko jiruvihavuhete'ga javo. Nahā ti xa'e," ei ga ikwahave'yma. "Ahepia ji yvagipeve'ga," ei ga o'mbero. Omoandyandi pota ga ahe jili akwaha hete javo tehe. Ndokwahavi reki ga onhimboheteavo. Gareaporogita tiruahū. Taperoviari ti ga. Ganhi'iga rupi pe ndekorame ga ndogwerekoukari pe me pyryva'ea Tupana'ga hugwi. ¹⁹ Nanongara'ga ndojikoty'ari Cristo'ga pavēi okoe'yma ganhi'iga rupi.

Nhandejikoty'aro gwaramo Cristo'ga pavēi ga pe nhande xa'e nhaneakaga. A'ereki Cristo'ga ko nhanderuvihavuhete'ga. Ganhi'iga rupi nhandekovo gwaramo xa'e nhande: Nhande ko Cristo'ga ra'oa nhandejikoga Cristo'ga rehe. Nane'yimi Cristo'ga nhaneakagamo nhande pokopokogi nhande monhimbo'popoaka nhande mbojogwerekokatuaavo. Nahā Cristo'ga nhande pojykai hendukatuuka nhande ve Tupana'ga nhi'iga.

²⁰ Cristo'ga omano tamombo gādekote'varuhua javo. Nurā Cristo'ga pavēi pe jikoty'aro gwaramo pendeaporogitaturuahūa opi. Nurā pe ndeko'i ojipe'ga ja rūi avo yvya koty gādeaporogitaturuahūrame. A'ereki nahā ganemimbo'ea e'i: "Nahanahā yvya hako yvaga pavēi po rimba'e. Nahanahā ti ahe toko," e'i ganemimbo'ea. Peko pe ga ja rūi. Maranameuhū pe ndekopotara'javi ganemimbo'ea rupi naerū? Tapekoa'javi hehe. ²¹ E'i: "Topyhygyme ti ahe gwigwia mbatera. To'uyme ti ahe tahepia javo. Topokogyme ti ahe hehe," e'i ganemimbo'ea. ²² A'ea nhaporemō opa ahe i'urame. Kiroki opa ahe i'urame – a'ea pe nhaporemō ganemimbo'ea e'i. A'ereki nanongara rehe ko ga ojapyaka avo yvya koty. A'ea ko ganemimbo'ea.

²³ Ojipe'ga ganemimbo'ea renduvypyrame po ga ei: "Pyry ganemimbo'ea. Okwaha hete ga Tupana'ga mboheteavo," e po ga. Ikwahave'yma ga ei a'ea ganemimbo'ea renduva. Tiruahū reki ganemimbo'ea. A'ereki gwemimbotarimova'ea rehe ga o'ko nahanahā ahe

ombohete Tupana'ga javo. Tupana'ga mbohete tehe reki ġa. Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe rūi ġa ndekoi.

Ganemimbo'ea renduvame po ġa ei: "Pyry ġanemimbo'ea ġa erame: 'Ahe nonhimbohetei hamo'," e po ġa.

Ndapyryvi reki ġanemimbo'ea. A'ereki ġa onhimbohete reki javo.

Ganemimbo'ea renduvame po ġa ei: "Pyry ġanemimbo'ea ġa erame: 'Ojipejipea pe ahe tonhimomirana onhimondoheteavo onhi'ġa rupi. Ahe ndo'ui ġwigwia ojipea no.' Nahanahā ġanemimbo'ea pyryva'ea," e po ġa henduva.

Tiruahū reki ġanemimbo'ea. A'ereki a'ea rupi okorame ahe nonhia'ngukatui ojirekokatue'yma. A'iti a. Ndatekwava'javi ġanemimbo'ea rehe. A'ereki ġanemimbo'ea nomombigi aherekote'varuhua.

3

Nhandereaporogitatiruahūa; nhandereaporogitapyahua

¹ Tupana'ga ombogwera Cristo'ga gamanoa hugwi ġa mbopyahuavo. Na jitehe pe pavēi Cristo'ga jikoty'aro ġwaramo Tupana'ga pendeaporogita mbopyahui. Pepota ti pyryva'ea yvagi pe Tupana'ga pyri a'ero. A'ereki pevo Cristo'ga oapy Tupana'ga pyri Tupana'ga johukoty rūi okovo nhanderuvihavuhhetero. ² Penhimbovy'a ti pyryva'ea rehe yvagi'peva'ea rehe. Yvyakotyva'ea rehe rūi ti penhimbovy'a. ³ A'ereki pendeaporogitatiruahūa opi. Omanorē omanove'ġa nonhimbovy'ara'javi yvyakotyva'ea rehe. Omanove'ġa ja pe napenhimbovy'ara'javi yvyakotyva'ea rehe pendeaporogitatiruahūa pigirē. Pe pavēi Cristo'ga jikoty'aro ġwaramo pendeaporogitapyahua hekokatui yvagi pe Tupana'ga pyri Cristo'ga pavēi. Pevo Tupana'ga pendeaporogitapyahua rereko katu pe me Cristo'ga reheve. ⁴ Cristo'ga pavēi nhandejikoty'aro ġwaramo nhande reaporogitapyahuro nhandekovo. Aerē po ti Cristo'ga ukwahavamo ua'java nehē. A'ero ti pe ukwahavamo ġa pavēi gakatukatua rerekovo nehē.

⁵ Nurā pemombi hete ti penhimimbotarimova'ea ite'varuhuva'ea pejipygwa'jave'yma hehe. Taperekoa'javi ti penhimbireko'ġarūive'ġa. Tapeakwahave'ymuhūa'javi ti ġa nderekote'varuhua'jave'yma. Tapepotaruhua'javi ti ġa. Tapepotate'varuhui ti. Tapepotaruhua'javi ti ojipe'ġa apoa. A'ereki nahā pe ġambatera arō Tupana'ga arōa hohe. ⁶ Kiroki ġa nahā oko te'varuhu pota okoe'yma Tupana'ga nhi'ġa rehe – ġa ndehe Tupana'ga onhimonha'nga. ⁷ Ga ja pehe peko te'varuhu no heikwehe.

⁸ Aġwamo ti tapekote'varuhua'javi! Aġwamo ti pepohi pejikote'varuhua hugwi a'ero. Tapenhimonha'ngaa'javi ti. Tapenhimboahiva'javi ti. Tapetiruahūa'javi ti. Tapembotegwetea'javi ti ojipe'ġa. Tapenhi'ite'varuhua'javi ti ojipe'ġa pe. ⁹ Tape'mbea'javi ti pejohupe. A'ereki pe pepohi pejeaporogitaymyana hugwi pejikote'varuhua'jave'yma.

¹⁰ Pendeaporogita ipyahu aġwamo. A'ereki ymya' Tupana'ga mbopyahu pendeaporogita pejikoga ġwaramo Cristo'ga rehe. Nane'yimi Tupana'ga pendeaporogita mbopyahua'jaa'javi koji'i ti ġa toko ji ja ji kwahaheteavo javo.

¹¹ Ga ndokoa'javi nhande ve ojoatyatyvive'ġa Tupana'ga nhandereaporogita mbopyahurame. Nurā xa'ete'varuhuyime ti ojohupe orepory ore pe hohe jave'yma. Judeusramo toro'ete'varuhuyime ti pe me judeus'ġarūiva'ea pe. Judeus'ġarūiva'ero tape'ete'varuhui ti ore ve judeusva'ea pe. A'ereki nhande ojo'ja judeusva'ea judeus'ġarūiva'ea pavēi Tupana'ga nhandereaporogita mbopyahurame. Xa'ete'varuhuyime ti ojohupe orepory ore pe hohe jave'yma.

Po nhande tikytiuka nhanerakwanhapira nhande ko Tupana'gareheva'ero kiro javo, xa'ete'varuhuyime ti ojikytiukare'ŷve'ġa pe. Po nhande ndiajikytiukari, xa'ete'varuhuyime ti ojikytiukave'ġa pe. A'ereki nhande ojo'ja nhandejikytiukava'ea nhandejikytiukare'ŷva'ea pavēi. A'ereki Tupana'ga nhandereaporogita mbopyahu. Nhande ojo'ja pa: nhandegwryripeve'ġa nhandegwryripeve'ġarūive'ġa pavēi, nhande'jave'ġa hajiheve'ġa pavēi, ipiro'ye'ŷve'ġa ġa pavēi – kiroki ġa oporavyky ojipe jate ipiro'yve'ġa.

Ga nhaporemo ojoatyatyvive'ġa nhaporemo ndokoa'javi aġwamo nhande ve. A'ereki nhande ojo'ja pa Tupana'ga nhandereaporogita mbopyahurame. Cristo'ga rehe jate nhande xanhimbovy'a. Ga jate nhande hohe pa nhanderuvihavuhhetero. Ga nhande pojyka pa.

¹²⁻¹³ Nurā pejikovo Jesus'gareheva'ero ti peko katu. A'ereki Tupana'ga oko hete pe ndehe pe arōheteavo. Ga pe mo'emo'ē toko ti ġa Jesus'gareheva'ero okokatuavo javo. Pejoporogwety po ti pe hamo hahyrame pe me nehē. Popyry ti pejohupe. Tapenhimbohetei ti. Penhimogatyro ti. Penhimomirana ti penhimonha'ngae'yma pejikokatuaavo pejohupe. Ojipe'ġa rekote'varuhurame nde ve terehenonha'javi garekote'varuhua ejive.

Nahā ti tapehenonha'javi pejikote'varuhua pejohupe. A'ereki imomborirē Cristo'ga nohenonha'javi pendekote'varuhua. Na jitehe ti tapehenonha'javi pejikote'varuhua pejohupe.

¹⁴ Koji'i ji ei pe me: Penhoarō hete ti no. Penhoarōheterame ti pe peko pa Tupana'ga ja. A'ea ga opota. ¹⁵ Tupana'ga pe mbojogwerekō katu. A'ero ti pejikokatuavo pejohupe pejeaporogita katu nahanahā nhande rekoi javo. A'ea Tupana'ga opota. Ymyahū ga pe mo'emo'emba Jesus'gareheva'ero ga ti tojogwerekō katu pa javo. Pe'ji ti Tupana'ga pe: “Ndepyry hete nde ore ve!” A'ea ti pe'ji ga pe.

¹⁶ Nane'yimi pejapyaka hete ti Cristo'ga remimbo'ea rehe nhaporemo ikwahaheteavo garemimbo'ea toki hete peyvvyteri pe ikwahyeheteavo pe mombrymbyryva pe mbo'embo'eavo. Penhombom'embo'e ti hehe penhomomoranduva. Penhimby'yi ti pehendū katu ti Cristo'ga nhi'iga javo. Penhimby'yi ti Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo Jesus'ga mombe'gwovo no imombe'gwovo gandezokatuva ganemimombyryva nhande ve. Nahanahā ti penhimby'yimby'yi Tupana'ga pe ga mboheteavo ga rehe pejoryjoryvamo.

¹⁷ Cristo Jesus'gareheva'ero gwaramo ti peko katu pejikovo ganhi'iga rupi peporavykyrame. Peko katu ti penhi'igame. Pendekoa rupi nhaporemo ti peko katu jipi ga mboheteavo penhinhi'iga Tupana'ga pe. “Ndepyry hete nde, Apī,” pe'ji ti ga pe. “Agwamo pyry hete ore ve. A'ereki nde orerekote'varuhua momboruka Jesus'ga manoro gwaramo ore ve. Ga ko orepojyakaharete'ga ore pokoga a'ero.” A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe nhanderuvete'ga pe.

Ganembireko'ga; ganongapypeve'ga

¹⁸ Kunhano peko ti penhimbireko'ga nhi'iga rehe pejikoty'aro gwaramo Cristo'ga pavēi.

¹⁹ Akwaimba'ero pearō hete ti penhimbireko'ga nderekokatuavo ga a'nguavo penhimonha'ngae'yama ga ndehe.

²⁰ Tay'riro pehendū katu ti pejuva'ga nhi'iga penhy'ga nhi'iga reheve. A'ereki nanongara rehe Cristo'ga onhimohē.

²¹ Ganduvamo tapemonhimonha'nganha'ngaukari ti peja'yra'ga pejihe ja'javo ga pe ga mbo'erame ga monhimomboaka. Pe ga monhimonha'ngaukaramo po ti ga okoveveuhu okoteheavo nehē ore ndorokwahavi hete javo.

²² Ojipe'gapyryva'ero ipiro'ye'yva'ero pehendū katu ti ganhi'iga penhimboporavykyve'ga nhi'iga ga nhi'ipo'rupava. Peko ti ojipe'ga ja rūi. Opojyakahara'ga gwepiagame ga oporavyky katu tianembohete ti ga javo. Ga gwepiagame'ymame ga ndoporavykyi a'ero. Peko ti ga ja rūi. Pejipojyakahara'ga pejepiagame ti peko ganhi'iga rupi. Ga pejepiagame'ymame ti peko ganhi'iga rupi jitehe pejiporavykykatuavo. Cristo'ga rendukatuavo gwaramo pejeaporogita katu ti xaporavyky katu tuhē ti nhandepojyakahara'ga pe javo.

²³ Peoporavykyrame ti pejirokwa jipi peporavykykatupota pejikokatuavo pejoryjoryvamo. Penhi'igame ti pejirokwa jipi pejikokatuavo pejoryvamo. Pejiko rupi nhaporemo ti pejirokwa jipi. Pe'ji ti pejivyvvyteri pe: “Nhandeporavykykatuame nhandepojyakahara'ga pe ga pokoga, Cristo'ga pe tuhē nhande xaporavyky katu ga pokoga,” pe'ji ti. ²⁴ “Cristo'ga nhandepojyakaharete'ga, gaha ti nhande reroho yvagi pe pevo nhande mongovo Tupana'ga pyri avuirama nehē.” A'ea ti pe'ji pejiporavykykatuavo. Na tuhē ti ga okwepy katu pe me. A'ereki Cristo'ga pe tuhē pe peporavyky nhandepojyakaharete'ga pe.

²⁵ Tapeporavykyte'varuhui ti. A'ereki ojo'ja yvyakotyve'ga ndekoi Tupana'ga pe. Kiroki ga oko te'varuhu – ga pe nhaporemo ti ga ei peko te'varuhu pe javo nehē.

4

¹ Gapojyakaharamo pemondo katu ti pejipyryve'ga pe pejikokatuavo ga pe. A'ereki pe pereko pepojyakahara'ga no. Ga ko Tupana'ga. Ga oko yvagi pe pepojyakaharetero pendekoa repiapava. A'ea ikwahavame ti pereko katu pejipyryve'ga.

Koji'i Paulova'ea omogita Colossospeva'ea

² Penhi'ī ti Tupana'ga pe jipi. Pejirokwa ti penhinhi'iga ga pe. Pe'ji ti ga pe no: “Ndepyry hete nde ore ve.”

³ Ji Cristo'ga mombe'urame ojipe'ga ji mondo cadeia pype tomombe'ua'javyme ti ga Cristo'ga javo ikwehe'i. A'ea pype ji rekoi agwamo. Penhi'igame Tupana'ga pe ti pe'ji: “Ymyahū ahe ndokwahavi ve Cristo'ga nerembiepiukaripyrye'yama'ga. Aerē nde ga kwahavuka pota yvyakotyve'ga pe. Marā po ti Paulo'ga ga mombe'ui? A'ereki tegwete ga pe imombe'uhava kiro. Ekwahavuka ti ga pe tomombe'u ga ga ojipe'ga pe.” A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe ore repyga. ⁴ Pe'ji ti Tupana'ga pe: “Epoko ti Paulo'ga ga mbo'ekaturatuuka ga pe nenhi'iga rehe. A'ero ti ga ikwahahetei Cristo'ga mombe'ua.” A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe. Ji ambo'e katu po ga hamo.

⁵ Kiroki ға ndojikogi Cristo'ga rehe – ғapyteri pe ti peko katu ikwahava te'ite'varuhuyme ti ға nhande ve javo. Pemombe'umbe'u ti Cristo'ga ға pe jipi. ⁶ Penhi'igatu ti ға pe pejikokatuavo ға pe hendupotaruka. A'ero ti pe ға pokokwahavi ikwahavuka ға pe nanani nehē.

Mbapavamo Paulova'ea okwatija Colossospeva'ea pe

⁷ Tíquico'ga ti ji mombe'upavi pe me nehē nahanahā Paulo'ga rekoï javo. Ga ko nhaneirū'ga ojikoga ғwaramo Cristo'ga rehe. Oroarō hete ore ga. Oko hete ga Tupana'ga nhi'iga rupi. Orojiko ore Tíquico'ga rehe a'ero. Ji pavēi ga oporavyky katu nhandepojykharete'ga pe Cristo'ga pe ga mombe'gwovo.

⁸ Kiro ti ji Tíquico'ga mondoukari pe pyri nehē tomombe'u ti ga pe me jirekoa javo. Nahā ti ga pepy'a noғatui pe mbohoryva'java nehē. Tokwaha ti ga pendekoa no. ⁹ Pendeheve'ga Onésimo'ga ti ji amondouka pe pyri nehē no Tíquico'ga rupi nehē. Onésimo'ga ko nhaneirū'ga no ojikoga ғwaramo Cristo'ga rehe. Oroarō hete ore ga. Oko hete ga Tupana'ga nhi'iga rupi. Orojiko ore Onésimo'ga rehe a'ero. Tíquico'ga Onésimo'ga pavēi ға memei ti omombe'u pa pe me nahanahā Paulo'ga ndekoï javo.

¹⁰ Aristarco'ga omondouka onhi'iga pe me. Ga ko cadeia pype kiro ji pavēi. Marcos'ga omondouka onhi'iga pe me no. Ga ko Barnabé'ga rendyrahēa ra'yra'ga. Ga rurame pe pyri ti pejoryjory ga rehe imondovo ga pe, a'e jipe ko ji pe me. A'ea ji ea'javi kiro pe me. ¹¹ Josué'ga omondouka onhi'iga pe me no. Ga pe nhande ei Justo. A'reki ga pyry hete. Aristarco'ga Marcos'ga pavēi Josué'ga pavēi – ға ko judeusramo oko ojikoga Cristo'ga rehe. Ga jate judeusramo oporavyky avo ji pavēi toko ti Tupana'ga vyvakotyve'ga nduvihavuhetero javo. Gahā onoғatu jipy'a ji pokoga.

¹² Pendeheve'ga Epafra's'ga omondouka onhi'iga pe me no. Oporavyky ga Cristo'ga pe ga mombe'gwovo ojipe'ga pe. Nane'ymi ga nhi'inhi'ihetei Tupana'ga pe pe ndepyga. Tupana'ga pe ga ei jipi: “Epoko ti Colossospeve'ga,” ei ga Tupana'ga pe. “Nurā ti ға jikohetei Cristo'ga rehe opohire'yma ga hugwi okokatuheteavo nehē. A'ero ti ға ikwahapavi tuhē neremimbotarimova'ea nde nhi'ipo'rupava,” ei ga Tupana'ga pe jipi. ¹³ A'iti a. Ojirokwa hete ga javo Tupana'ga pe pe ndepyga jipi ojipeva'epeve'ga ndepyga cidadespeve'ga ndepyga no Laodicéiapeve'ga Hierápolispeve'ga. Garembotarimova'ea pe me ji akwaha.

¹⁴ Lucas'ga omondouka onhi'iga pe me. Ga ko ore pohano okovo oreremiarōhetehara'ga. Demas'ga omondouka onhi'iga pe me no.

¹⁵ Pemombe'u ti nhaneirū'ga pe – kiroki ға oko cidade de Laodicéia pe. Ga ko nhaneirū'ga ojikoga ғwaramo Cristo'ga rehe. Ga pe ti pe'ji Paulo'ga omondouka onhi'iga pe me javo.

Pemombe'u ti Ninfa'ga pe no Paulo'ga omondouka onhi'iga nde ve javo. Ga pe no – kiroki ға ojatyka Ninfa'ga rongga pe tihendu Tupana'ga nhi'iga javo – ga pe ti pemombe'u no.

¹⁶ Pemonhi'ī ti pejohupe nhirembikwatijarukara tihendu ti Paulo'ga nhi'iga nhandejive javo. Imonhi'igirē nhirembikwatijarukara ti pemondo cidadepeve'ga pe Laodicéiapeve'ga pe. Tohendu ti ға nhinhi'iga pe me no. Akwatijaruka ji ojipea nhinhi'iga mondovouka Laodicéiapeve'ga pe oji'i. Imonhi'igirē ojohupe tomondo ti ға pe me tomonhi'ī ti ға ojohupe javo. Pemonhi'ī ti a'ero pejohupe ikwahava nhinhi'iga ға pe.

¹⁷ Pe'ji ti Arquipo'ga pe: “Cristo'ga nhandepojykharete'ga ko e'i nde ve raikwehe: ‘Nahanahā ti ji nhi'ipo'ru pa,’ e ko ga nde ve raikwehe. Enhi'ipo'ru pa ti ga a'ero.” A'ea ti pe'ji Arquipo'ga pe.

¹⁸ Ji tuhē kiro ikwatijari jipovo inoға nhinhi'iga imondovouka pe me. Tapemoka'nhyimi ti jirekoa cadeia pype.

Kiro ji ei: Tomombyry ti Tupana'ga pe me, a'e ji.

PAULOVA'EA OMOMBE'UYPY TESSALÔNICAPEVA'EA PE Primeira Carta de Paulo aos Tessalonicenses

¹ Três ore rekoi ikwatijaharamo pe me: Jihi Pauloramó Silas'ga pavêi Timóteo'ga pavêi. Kiro ore ikwatijarukari imondovouka pe me cidade de Tessalônica pe – perope peko Tupana'gareheva'ero nhanderuvete'gareheva'ero pejikovo Jesus Cristo'gareheva'ero nhandepojykaharete'gareheva'ero.

Kiro ore ei: Nhanderuvete'ga Tupana'ga ti tomombyry pe me Jesus Cristo'ga pavêi nhandepojykaharete'ga pavêi. Tonogatu ti ga pepy'a, oro'e ore pyryva'ea pota pe me.

Ojiko Tessalônicapeva'ea Tupana'ga rehe okokatuavo

² Oronhi'igame Tupana'ga pe ore ei jipi:

—Ore roryryvamo Tessalônicapeve'ga ndehe nhaporemo. A'ereki nde ga mombyry. A'ero ore ei nde ve: Ndepyry hete nde. A'ea ore ei Tupana'ga pe.

³ Noromoka'nhyimi ore pendekoa Tupana'ga nhi'iga rupi. A'ea mombe'gwovo ore ei ga pe:

—Tessalônicapeve'ga oporavyky Jesus'ga mombe'gwovo ga pe, oro'e ore ga pe pe mombe'gwombe'gwovo jipi. A'ereki ga ojiko nde rehe, oro'e ore. Oarô hete ga ojikotyve'ga nhaporemo. Nurâ ga ga pokopokogi ga nderekokatuavo. A'ereki ga nde arô hete, oro'e ore Tupana'ga pe. Onhimomirana ga mbatera rahya pe opohire'yma nde hugwi orepojkaharete'ga rura pota jipi Jesus Cristo'ga rura pota, oro'e ore Tupana'ga pe nhanderuvete'ga pe pe mombe'gwombe'gwovo jipi.

⁴ Oreirûa ko pe. Tupana'ga pe mo'emo'ê ojive pe arôheteavo. A'ea ore orokwaha.

⁵ Noronhi'tehei ore pe me pyryva'ea mombe'urame Jesus Cristo'ga mombe'urame ikwehe'i. A'ereki Tupana'ga ra'uva ore moirû. Gara'uva gweroviaruka pe me a'ero oreremimombe'ua. Imombe'urame pe me ore ei oroyvyteri pe: Tupana'ga ore pojycai ore moiruamo heroviaruka ga pe, oro'e ore. A'ereki pe pekwaha orerekokatuagwera ore ruvame pe pyri. Nahâ ore rekoi tojiko ti Tessalônicapeve'ga Jesus'ga rehe javo ikwehe'i.

⁶ Oro pe, Tupana'ga nhi'iga renduvame orereaporoğita rupi pe hoi ikwehe'i. Jesus Cristo'ga reaporogita rupi pe hoi. Ojipe'ga jigwarairame vehevi pe ndehe pe heroviari oreremimombe'ua pendoryndoryvamo. A'ereki Tupana'ga ra'uvapyryva pe mbohory.

⁷ A'ero Jesus Cristo'gareheve'ga – kiroki ga u Macedôniapeve'ga gwyri pe Acaiapeve'ga gwyri pe no – pemombe'ua renduvame ga epavi: “Xako ti Tessalônicapeve'ga javijitehe,” ei ga.

⁸ Pevove'ga jate rûi okwaha pejikoga Tupana'ga rehe. A'ereki ga pe mombe'umbe'u pa irupeve'gave'ga pe. A'ero ga henduvi Jesus Cristo'ga mombe'ua. A'ereki ga pe nhaporemo ga omombe'u nahanahâ Tessalônicapeve'ga jikogi Tupana'ga rehe javo. Nurâ ore noromombe'ui a'ea ga pe. A'ereki ga okwahapavipe.

⁹ Ga tuhê omombe'u orehoa pe pyri. Ga e'i: “Nahanahâ Paulo'ga Jesus Cristo'ga mombe'ui Tessalônicapeve'ga pe Silas'ga pavêi Timóteo'ga pavêi no ohorame cidade de Tessalônica pe heikwehe,” ei ga. “Hendukaturame ganemimombe'ua Tessalônicapeve'ga herojijyjiyi ojeaporogita imondovo imohina Tupana'ga rehe. Opohi ga gwemimbohete'hara hugwi ha'angava hugwi a'ero,” ei ga. “Avuiramave'ga rehe Tupana'ga rehe ga jikogi ga nhi'ipo'ruavo a'itituhêve'ga nhi'ipo'ruavo,” ei ga. ¹⁰ “Ga Tupana'ga ra'yra'ga rura pota tuhu ti ga nhande koty yvaga hugwi javo Jesus'ga,” ei ga pe mombe'gwombe'gwovo. Gaha Tupana'ga ga mbogwera gamanoa hugwi. Jesus'ga nhande mbopiro'yi hahyheteagwama hugwi – kia po ti Tupana'ga omondo ahe ve aherekote'varuhuro gwaramo. A'ereki ga ndopotariuhu aherekote'varuhua.

2

Paulova'ea oporavyky Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo

¹ Ndorojotehei ore pe pyri ikwehe. A'ea pehe tuhê pekwaha. A'ereki pe pejiko Tupana'ga rehe oreirûramo ore imombe'urame ganhi'iga pe me.

² Ymya ore pytaahi'vi cidade de Filipos pe ikwehe. Aerê Filipospeve'ga jigwarajuhu ore rehe. Onhi'teuhu ga ore ve no ore mbotegweteavo. A'ea pe pekwaha.

Aerê ore hoi ga hugwi orovahema pe pyri cidade de Tessalônica pe ikwehe'i. Ore ruvame pe pyri ojipe'ga nohendupotarihu Tupana'ga nhi'iga no. Emo Tupana'ga ore moirû ore pavêi ojikoty'a. Nurâ ore ndoropojihuvi ga Tupana'ga nhi'iga mombe'ukatuavo pe me Cristo'ga omano pe ndepyya javo. ³ A'itituhêva'ea ore ei imombe'ukatuavo Tupana'ga

nhi'iga pe me ikwehe'i pe motetirūpotare'yma. Opogwerekō katu orokote'varuhue'yma pe me. Nopomoandyandyi ore pehe.

⁴ Ymya Tupana'ga ei ovyvteri pe kako: “Paulo'ga ko ahembōjikhōhara'ga ojihe upa. Pyry ko Paulo'ga imombe'ui nhinhi'iga Cristo'ga mōmbe'gwovo nehē,” ei Tupana'ga. Nurā ore imombe'ui ganhi'iga. Torombōhory ti ojipe'ga javo rūi ore imombe'ui ganhi'iga. A'ea ore imombe'ui Tupana'ga ti torombōhory javo. A'ereki gaha okwaha hete oreareporōgita. ⁵ Tupana'ga nhi'iga mōmbe'urame ore noronhi'igatutehei pe me tonhimohē ti ga nhande rehe okovo nhanenhi'iga rehe jave'yma. A'ea pe pekwha. Ndoro'eangavi orovyvteri pe: Timōmbe'u ti Tupana'ga nhi'iga ga pe. A'ero po ti ga imōmbyryvi nhande ve nehē. A'ea rūi ore ei. A'ea Tupana'ga okwaha oreareporōgita kwahava.

⁶ Ndoro'ei ore: Torembōhete ti. A'ea rūi ore ei pe me. Ojipe'ga pe ndoro'ei no. ⁷ Po ore ei a'ea hamo nhande ve ti ga tombuhu javo hamo, a'ero po pyryvamo hamo. A'ereki ore Cristo'ga moirūharamo oroko. Ahey'ga gwerekō katu gwa'yra'ga onhyromo. Ahey'ga javijitehe ore pe nderekokatui orenhyromo ikwehe'i. ⁸ Opoarō hete ore orokovo. Nurā ore imombe'upotahetei pe me Tupana'ga nhi'iga Jesus Cristo'ga mōmbe'ua ikwehe'i. Opopoko pota hete ore no. A'ereki ore orovy'a hete pe ndehe. ⁹ Napemokan'hymi tuhē pe oreporavykyagwera. Oroporavyky hete ore arimo ypytunimo no ikwehe'i. Ore tuhē oropyhy orōjive mbatera. Nurā ore ndoro'ei pe me pembuhu tehe ore ve javo. Nahā ore rekoimōmbe'urame pe me Tupana'ga nhi'iga Jesus Cristo'ga mōmbe'gwovo ikwehe'i.

¹⁰ Cristo'gareheva'ero pe pekwha oreerekokatua ore ruvame pe pyri ikwehe'i. A'ea Tupana'ga okwaha no. Pe me ore pyryvamo. Nurā tegwete ojipe'ga nemimbojahava ore rehe.

¹¹⁻¹² Aheruva'ga gwa'yra'ga mbo'e katu. Aheruva'ga ja ore pe mbo'ekatui pe napenani pe mbohoryva Tupana'ga rehe ikwehe'i. Oro'ero'e hete pe me ikwehe'i: Peko katu ti Tupana'ga mbohoryva jipi. Gaha e'i pe me: “Tuhu ti ga upa ji pyri nhirendy'java pyri no,” ei ga. “Ji tuhē tako ganduvihavamo,” ei ga pe me.

¹³ Oreremimōmbe'ua renduvame pe ei ikwehe'i: “Yvyakotyve'ga rūi omōmbe'uuka Paulo'ga pe. Tupana'ga tuhē omōmbe'uuka ga pe,” pe'e pe. Na tuhē. Tupana'ga nhi'iga tuhē ore imōmbe'ui pe me ikwehe'i. A'ero ganhi'iga herōjijijiyi pendeaporōgita pe mōmbyryva okwahyō pe ndehe pe jikogame ga rehe. Nurā ore ei Tupana'ga pe jipi:

—Pyry hete Tessalōnicapeve'ga hendukatui nenhi'iga, oro'e ore ga pe.

¹⁴ Pehe oreirūramo peko Jesus'gareheve'ga ja judeus'ga ja – kiroki Judéiapeve'ga ojiko Cristo Jesus'ga rehe onhimono'oga tihendu katu ti Tupana'ga nhi'iga javo. A'ereki judeus'ga nde'ya'ga ndopotari gajikoga Jesus Cristo'ga rehe okote'varuhua'ga pe. Na jitehe pende'ya'ga ndekote'varuhui pe me ipotare'yma pejikoga Jesus Cristo'ga rehe.

¹⁵ Ymyahū judeusva'ea ojuka Tupana'ga nhi'iga mōmbe'uharava'ea. Aerē judeus'ga Cristo Jesus'ga jukai nhandepojoykaharete'ga jukai. Agwamo ga jigwarajuhu ore rehe ore mondovo cidades hugwi. Tupana'ga ndopotariuhu gāndekote'varuhua. Okouhu ga ojipe'ga ndehe nhaporemo ga arō'e'yma. ¹⁶ A'ereki ga ore mōmbe'ui ore Jesus Cristo'ga mōmbe'urame ga pe. Omōmbe'ui ga orenhi'iga tojikogyme judeus'garūive'ga ga rehe javo.

Ymyahū judeus'ga omōmbipembipeuhua'jaa'ja Tupana'ga py'a ojihe okote'vate'varuhua'ga. Kiro mbapava gāndekote'varuhua reki. A'ereki Tupana'ga ndipygwa'javi a'ero onhimonha'ngavo ga ndehe kiro.

Ojivy pota Paulova'ea Tessalōnicapeve'ga repiaga'java

¹⁷ Ga oromboja'ogame pe hugwi norombegwei orōjirokwaheteavo xaho ti oreirū'ga ndepiaga javo novia ikwehe'i. A'ereki ore pe ndepiaga'u hete. Tegwete orehoa reki. Emo ore nopomokan'hymi. ¹⁸ Pe pyri ore hopotari. Ji tuhē a'ea'e tajivy ti Tessalōnicapeve'ga pyri javo novia. Emo Satanás'ga norembojivryrurari pe pyri.

¹⁹ A'iti tuhē ore pe ndepiapotari. A'ereki ore oroko pe ndehe. A'ero po ti Jesus Cristo'ga rura'javame ore ei: Orereheve'ga Tessalōnicapeve'ga ojiko hete nde rehe, oro'e ti ore nehē. A'ea rupi po ti pe ore mbohoryvi Jesus Cristo'ga pyri nehē. Pe ndehe po ti ga ore mbohetei nehē pe pembojigokuga ga ji rehe javo. Pe tuhē po ti nahā ore ve nehē nhande amame nhandepojoykaharete'ga rovai pyteri pe nehē. ²⁰ A'ereki pehe ore mboukwaha. Pehe ore mbohory.

3

¹ Tegwete orepy'a rukatua oji'i. A'ereki ore orokwaha pota pendekoa. Nurā ji ei Silas'ga pavēi Timóteo'ga pavēi: Timondouka ti ga mo Tessalōnicapeve'ga pyri, oro'e ore orōjohupe. Ore nhomonhi'imbavame ji ei Silas'ga pavēi: Xapyta ti nhande tehe cidade de Atenas pe. ² Ore Timóteo'ga mondouka pe pyri a'ero oji'i. Ga ko nhaneirū'ga. A'ereki ga ojiko Jesus

Cristo'ga rehe. Ymya'i Tupana'ga ga mbuhuruka ore pyri. “Gaha tomombe'u Cristo'ga no,” ei Tupana'ga. Nurā ga ore moirūi Cristo'ga mombe'ua mombe'gwovo.

Timóteo, oro'e ore ga pe oji'i, eho ti a'ero Tessalónicapeve'ga pyri. Ere ti ga pe tojikopigyme ti Jesus Cristo'ga rehe javo. Koji'i ti embohory ga Jesus'ga rehe. ³Ere ti ga pe tomynhyme ti gapy'a ojipe'ga jigwarajuhurame ga ndehe, oro'e ore ga pe ga mondovo pe pyri.

A'ereki pe tuhē pekwha Tupana'ga remimbotarimova'ea nhande ve. Ga e'i: “Kiroki ga ojiko ji rehe – ga ndehe nhaporemō po ti ojipe'ga jigwarajuhu nehē,” ei Tupana'ga. ⁴Orojuvame pe pyri ore ejipei pe me ikwehe'i: Aerē ti ojipe'ga jigwarajuhu nhande rehe nehē, oro'e ore pe me. Na tuhē reki. A'ereki ga okouhu nhande rehe nhande arōe'yma. A'ea pe pekwha.

⁵Akwaha ko ji hahyrame pe me oji'i. Nurā tegwete jipy'a rukatua. A'ero ji ei Timóteo'ga pe oji'i: Eho ti Tessalónicapeve'ga pyri. A'ereki ji akwaha pota gajikoga Jesus Cristo'ga rehe, a'e ji. Mara'ngu po Diabo'ga ojioviaruka ga pe? Mara'ngu po ga opohia Jesus Cristo'ga hugwi a'ero? Po ga Diabo'ga reroviari, a'ero po ore poravykytehei Jesus Cristo'ga mombe'gwovo ga pe raikwehe'i, a'e ji ga pe.

⁶Nurā Timóteo'ga hoi pe ndepiaga oji'i. Korogwe reki ga jivyri pe hugwi ua pyryva'ea mombe'gwovo ore ve. A'ereki ga e'i: “Tessalónicapeve'ga ndopohiri Jesus Cristo'ga hugwi ojikheteavo Tupana'ga rehe,” ei ga ore ve. “Onhoarōarō hete ga onhimongyavo no,” ei ga. “Ga nhande arōarō hete jitehe. Omondo hete ga ojeaporongita imohina nhande rehe jipi,” ei ga. “Nhande repiapotarahi ga jipi. Ehepia ko nhande ga ndepiapotari jipi. Na jitehe ga nhande repiapotarahivi no,” ei ga pe mombe'gwombe'gwovo ore ve.

⁷Tu katu orepy'a kiro pe ndehe a'ero. A'ereki pe pejiko jitehe Tupana'ga rehe. Mbat-era rahu orokwha hete jipi. Ojipe'ga ojigwarai ore rehe no. Emo Timóteo'ga uhu pe mombe'gwovo ore ve ore mbohoryoryva. ⁸Pe jikhetero gwaramo nhandepojykaharete'ga rehe Jesus'ga rehe ore kwerava'javi oreroryoryvamo! ⁹A'ero ore norombohetepigi tuhē Tupana'ga pejikoga gwaramo Jesus Cristo'ga rehe. Oro'e hete ore Tupana'ga pe:

—Orerory hete ore nde rehe. A'ereki Tessalónicapeve'ga ojiko nde rehe jipi. Ndepyry hete nde ga mbojikoguka ejihe ore mbohoryva, oro'e ore Tupana'ga pe.

¹⁰Arimo ore nhi'ihetei Tupana'ga pe ppytunimo na jitehe no.

—Ore mondoa'ja ti Tessalónicapeve'ga pyri, oro'e ore ga pe. Ganembikwahave'yma rehe ore ga mbo'epotari ga mbojikoga nde rehe koji'i ti ga tojiko hete javo, oro'e ore Tupana'ga pe.

¹¹Nhanderuvete'ga Tupana'ga tuhē ti torererohouka pe pyri nhandepojykaharete'ga pavēi Jesus Cristo'ga pavēi, oro'e ore pe me. ¹²Igwaigwavete ti nhandepojykaharete'ga tapemonhoarōheteuka, oro'e ore. Toarōheteuka ti ga pe me ojipe'ga nhaporemō, oro'e ore. Opoarō hete ore. Na jitehe ti Jesus Cristo'ga toarōheteuka ga pe me, oro'e ore. ¹³Nahā ti Jesus Cristo'ga tapekoko pe mbojikoheteavo ojipe pe mombryva nehē. A'ero pe amame nhanderuvete'ga rovai pyteri pe Tupana'ga rovai pyteri pe po ti ga ei pe me nehē: “Ndojari tuhē ite'varuhua pe ndehe.” A'ea tuhē po ti ga ei pe me nehē Jesus Cristo'ga rura'javame gwemimo'ēhara'ga pavēi nhaporemō.

4

Paulova'ea e'i nahā ahe tomonhimohē Tupana'ga ojipe javo

¹Oromombe'u ore Jesus Cristo'ga pe mbo'eavo ga rehe ikwehe'i nahanahā ti peko katu Tupana'ga monhimohema pejihe javo. A'ero nahā pe ndekokatui. Igwaigwavete ore ehetei kiro pe me: Koji'i ti peko katu Tupana'ga monhimohema pejihe. A'ea ore ei pe me Jesus'ga repyga. A'ereki Jesus'ga nhandepojykaharete'ga ojikoty'a nhande pavēi nhande mbo'eavo a'ea rehe. ²Pe pekwha oreremimbo'ea – kiroki a'ea rehe ga ore mbo'e pembo'e ti ga a'ea rehe javo.

³Kiro Tupana'ga remimbotarimova'ea pe me. A'ea mombe'gwovo ga ei: “Peko pyry hete ti jireheva'ero,” ei ga pe me. “Tapejihe'ari ti ite'varuhua rehe,” ei ga. “Tapejiavykyukari ti penhimbireko'garūive'ga pe. Tapeavykyi ti penhimbireko'garūive'ga,” ei ga pe me. ⁴“Pekwha ti penhimbovyvya pejeaporoğitakaturō. Peko pyry pa ti pejikovo nhinhi'iga rupi ji monhimohema pejihe. A'ero po ti hajiheve'ga pe mbohete nehē no pyry ga javo pe me. ⁵Ndoakwahavihu judeus'garūive'ga gentios'ga – kiroki ga ndokoi ji rehe,” ei Tupana'ga. “Ojogwereco te'varuhu ga ojopotaheteavo. Ga ja rūi ti peko,” ei ga pe me. ⁶“A'ea pe ji ei a'ero. Tapemoandyandyi ti ojipe'ga ganembireko'ga nderogwove'y pejihe pejikote'varuhue'yma,” ei Tupana'ga pe me.

Nanuhū pe ndekote'varuhurame ti nhandepojykaharete'ga ga ndepyi pe ndehe nehē. A'ea rehe ore opomomorandu hete pekwha ti javo ikwehe. ⁷Nhande mo'emo'ērame ojipe

Tupana'ga ei: “Toko katu ti ға. Toko pyry ti ға,” ei ga. Peko te'varuhu ti javo rūi ga ei nhande mo'emo'rame ojive. ⁸ A'ero ға – kiroki ға nohendupotari oreremimombe'ua – yvyakotyve'ga jate rūi ға nohendupotari. Tupana'ga ға nohendupotari. Gaha omondo gwa'uva pe pyri pyryva'ea pe pyri.

⁹ Ndakwatijari ti ji pe me kiro penhoarō hete ti javo. A'ereki Tupana'ga tuhē pe mbo'e jipe a'ea rehe. ¹⁰ Pe pearomba tuhē penhiirū'ға Jesus'gareheve'ға – kiroki ға u pegwryi pe nhaporemō Macedôniapeve'ға gwyri pe. Igwaigwavete ti pearōarō hete oreirūramo, oro'e hete ore a'ero.

¹¹ Pejirokwa ti pejikokatuavo. Peko jate ti ojipe'ға pyteri pe. Tapehopehoi ti ojipe'ға pyri ға ndehe peangaangae'yma. Pe tuhē ti peporavyky katu pejive. Ojikwe ore ei a'ea pe me ikwehe'i. ¹² Peoporavyky ti, oro'e ore. A'ero po ti ға ei nehē – kiroki ға ndojikogi Jesus Cristo'ға rehe – ғаhā e'i: “Pyry hete reki Jesus'gareheve'ға. A'ereki ға oporavyky hete ipyhyga mbatera ojive oporanduve'yma,” e po ti ға pe mboheteavo nehē. Pe poravykyrame po ti mbatera nomominaḡwami pe hugwi nehē.

Nhandepojkaharete'ga ti uhura'ja nehē

¹³ Ore torokwahavuka pota pe me oreirūa pe nahanahā Jesus Cristo'gareheve'ға manorame javo. A'ero po ti pe napenhimongovevehui pejehe'oe'yma ahe rehe. Ga ja rūi ti peko – kiroki ға ndojikogi Jesus Cristo'ға rehe. A'ereki ға ndovy'ari ojehe'gwovo ahe rehe ndovyri po ti ahe nehē javo. ¹⁴ Omano Jesus'ga raka'e. Aerē ga vyri gwyvya hugwi okwerava'java. A'ea nhande heroviari. Nurā po nhande ei heroviaheteavo hamo: Na jitehe ti omanove'ға pe nehē. Tupana'ga ti ombuhuruka omanove'ға Jesus Cristo'ға reheve nehē – kiroki omanove'ға ojiko Jesus Cristo'ға rehe omanorame. A'ea po nhande heroviari hamo.

¹⁵ Kiro po ti ore imombe'ukatui pe me omanove'ға jupiragwama yvagi pe. Nhandepojkaharete'ga omombe'u a'ea ore ve. Po ti nhande niamanoi ve nehē nhandepojkaharete'ға Jesus Cristo'ға rura'javame yvya koty nhande koty nehē, a'ero ti nhande ndiahoi tuhē omanove'ға jupira renonde nehē nhandehorame Jesus Cristo'ға rovatiamo nehē.

¹⁶ Nhandepojkaharete'ға tuhē ti ga rura'javi nehē yvaga hugwi ojyva nehē Jesus Cristo'ға. Ojyvame ti ga onhi'iga mbuhuhetei nhande koty nehē. Ohapukai ti Tupana'gapyryve'ға nduvihavuhu'ға nehē. Tupana'ға apoa trombeta ti onhi'i nehē no. A'ero ti omanove'ға vyri na'ē gwyvya hugwi okwerava'java nehē – kiroki omanove'ға ojiko Jesus Cristo'ға rehe omanorame.

¹⁷ A'ero ti Tupana'ға nhande manoe'ymame nhande pyhypavi okwerava'jave'ға ndeheve nhande rerogwovo Jesus Cristo'ға rovatiamouka nehē. Nahā ti ga nhande mono'ono'ogi okwerava'jave'ға ndeheve yvaḡatiga pype nehē Jesus Cristo'ға rovatiamouka yvatea gwyrā koty nehē. A'ero ti nhande ruvi Jesus Cristo'ға pyri avuirama nehē.

¹⁸ Tapenhimongovevehui ti Jesus Cristo'gareheve'ға manorame a'ero. Pe'ji ti pejohupe: “Pekwahava'ja ti Paulo'ға remimbo'eagwera nhande ve. A'ereki ga e'i: ‘Aerē ti Jesus Cristo'ға rura'javi omanove'ға mbovya nehē ojiheva'ea mbovya ahe mbogwerava'java nehē,’ ei Paulo'ға nhande ve,” pe'ji ti pejohupe nehē. Nahā ti penhombohory inogatuavo pejipy'a.

5

Xanhimboavujikwe ti nhandepojkaharete'ға rura pota

¹ Marā po ti ji ikwatijari pe me Jesus Cristo'ға rura'jahavagwama rehe? A'ereki a'ea rehe pe pekwahavipe aerē po ti ga ruri yvya koty nhande koty nehē javo. ² A'ereki pe tuhē pekwaha hete nahā: Ahe ndokwahavi ipromive'ға ruraḡwama aheronga pype ppytunimo ga mboha'uve'yma. A'ereki ipromive'ға nomombe'ui ahe ve. Na jitehe ahe ndokwahavi Jesus Cristo'ға rura'javaha maname po ti ga ruri nehē javo. A'ereki Jesus Cristo'ға nomombe'ui a'ea ahe ve. A'ea pe pekwaha hete.

³ Tegwete ipuru'avehēa ka'nnyhava oja'yra rahya hugwi. Ndy! e te hahyrame hēarembeypya. Na jitehe ti tegwete Jesus'gareheve'garūive'ға ka'nnyhava hahya hugwi nehē. Tiruahū ranuhū po ti ға pe nehē. Nurā ti ға etehei garura'java renonde nehē: “Tu katu nhandepy'a. Nimotiruahūhavi nhande ve,” e po ti ға novīa ga mboha'uve'yma nehē. Emo kotihī po ti tiruahū ға pe nehē. A'ea ko ғаhoagwama hahyhava ruvihai pe.

⁴ Oreirūramo pe ki a'e te ға ja rūi – kiroki ға ndojikogi Jesus Cristo'ға rehe okote'varuhuavo. Ga jikoge'yma ḡwaramo nhande ei ға pe ppytunahivareheve'ға'jave'ға. Pejikoga ḡwaramo Jesus Cristo'ға rehe ji ei pe me: Pe ko ға ja rūi. Pe pekwaha Jesus Cristo'ға rura pota aerē ti ga ruri nehē javo. Nurā ti garura'java napemo'maḡuhū nehē. Iporomive'ға rura ahe mo'maḡuhū. A'ereki ahe nomboha'uvi ga. Garura ja rūi po ti Jesus Cristo'ға rura pe me nehē.

⁵ Pehe nhaporemo pejiko Jesus Cristo'ga rehe pejikokatuavo. Nurã nhande ei nhande jive: Nhande xako kojahuarupive'ga'java'ero. Nhande ko ga ja rüi – kiroki ga ndojikogi Jesus'ga rehe okote'varuhuavo. Ypytunahivareheve'ga'jave'ga xa'e nhande ga pe. Nhande ga ja rüi. ⁶ Nurã ti xajirokwa nhanenhimbovyvya Jesus Cristo'ga rura ra'aromo. Ga ja rüi ti xako – kiroki ga ombopogwe aherekote'varuhua garura ra'arõe'yma. ⁷ Ypytunahivareheve'ga'jave'ga ndojirokvari pyryva'ea rehe heagwryve'ga ja Jesus Cristo'ga rura ra'arõe'yma. Ga ombopogweuhu aherekote'varuhua.

⁸ Nhande ki a'e te arimorupive'ga'java'ero xako. Xanhimbovyvy ti a'ero. Soldados'ga omongi itaheteve'ea metal apopyra onhia'nguavo tegwete nhandepoti'a kutuhava javo. Xako ti ga ja nhandenia'nguavo. Xanhia'ngu ti ite'varuhua hugwi. Xajiko hete ti Jesus Cristo'ga rehe a'ero ga arõheteavo ojipe'ga arõheteavo no. A'ereki nhandejikoga rupi nhande nhia'ngui. Nhaneremiara rupi nhande nhia'ngui. Soldados'ga ono akanitara onhia'nguavo tonupãyme ti ga nhaneaka'ga javo. Xako ti ga ja nhandenia'nguavo. Xanhia'ngu ti ite'varuhua hugwi. Tikwaha ti nhanderohoagwama yvagi pe Tupana'ga pyri. A'ereki nhanerembikwahava rupi nhande nhia'ngui.

⁹ A'ereki nhande mo'emo'ërame Tupana'ga nde'i: “Aerë ti ji ga mombori tata pype hahyva'ea ruvihava pype nehë.” A'ea rüi ga ei nhande mo'emo'ërame. A'ereki ga e'i: “Aerë jijipyri ti ji ga nderurukari Jesus Cristo'ga pe gapojkaharete'ga pe nehë,” ei ga. ¹⁰ Nhandepojkaharete'ga Jesus Cristo'ga omano nhande repyga nhanderekote'varuhua momboa tuhu ga ji pyri upa avuirama javo. A'ero nhande manorame nhande ruvi ga pyri. Na jitehe nhande ruvi ga pyri nhanemanoe'ymane. ¹¹ A'ero ore ei pe me: Nane'yimi ti penhombohory inogatuavo pejopy'a. Pemombe'u katu ti Jesus Cristo'ga pejohupe penhombohokoguka ga rehe jipi. Agwamo vehevi pe jopokogi nahã ga mombe'ukatuavo pejohupe.

Mbapavamo Paulova'ea omogita Tessalõnicapeva'ea

¹² Kiro ore ehetei pe me oreirüa pe: Pemondo ti pejeaporogita imohina pen-depiakatuahara'ga ndehe. A'ereki nhandepojkaharete'ga omo'emo'ë ga toko ti ga pembo'eharamo pen-depiakatuaharamo. A'ero ga nduvi pe pyri oporavykyheteavo pe mbo'ekatuavo Tupana'ga nhi'iga rehe. ¹³ Pemondo tuhë ti pejeaporogita imohina ga ndehe ga arõheteavo ga poravykyro gwaramo pepyteri pe. Tapejogwayvari ti.

¹⁴ Kiro ore ehetei pe me oreirüa pe pepyteripeve'ga ndehe: Pe'ji ti nimbotepotarive'ga pe: “Pejirokwa ti pejiporavykykatuavo.” A'ea ti pe'ji hete ga pe. Pembohory ti okyhyjive'ga inogatuavo gapy'a – kiroki ga oko tehe gapy'a. Kiroki ga ndojikohetei Jesus'ga rehe – pembojikoheteuka ti ga. Tapenhimbaekwahivi ti ojipe'ga ndehe pejikokatupava ga pe. ¹⁵ Ojipe'ga ndekote'varuhurame pe me tapejipygi tuhë ti ga ndehe pejikote'varuhue'yma ga pe. Pe me nhaporemo ore ei. Nane'yimi ti peko katu pejohupe pejikovo. Peko katu pa ti hajiheve'ga pe no.

¹⁶ Nane'yimi ti pejoryjory pejikovo. ¹⁷ Nane'yimi ti tapenhi'imbigi Tupana'ga pe jipi. ¹⁸ Hahyrame pe me ti pe'ji Tupana'ga pe: “Nane'yimi ndepyry hete ore ve.” Hahye'ymane pe me ti pe'ji ga pe: “Nane'yimi ndepyry hete ore ve.” Nava'ea Tupana'ga opota pejoryva ojije penhi'inhigã ojive. A'ereki pe pejikoty'a Cristo Jesus'ga pavëi.

¹⁹ Tapemombigi ti Tupana'ga ra'uva penhimbo'ërame. Pehendu katu ti inhi'iga.

²⁰ Po ojipe'ga imombe'upotarame nahã Tupana'ga ei javo, a'ero tape'etevaruhui ore norohendupotari jave'yma ga pe. ²¹ Pekwaha na'ë ti a'itituhëva'ea. Po Tupana'ga nhi'iga rüi ga imombe'ui, taperoviari ti ga. Po Tupana'ga nhi'iga tuhë ga imombe'ui, a'ero ti perovia ga. Pekwaha pa ti jipi ikwahava Tupana'ga remimbuhura. Pyryva'ea ti pembopogwe a'ero.

²² Emo tapejihe'ari ti ite'varuhua rehe nhaporemo imbopogwee'yma.

²³ Tupana'ga onogatu vyakotyve'ga py'a. Ga tuhë ti tapemombyry hete tokote'varuhuyume tuhë ga javo. Tohepia katu ti ga pen-deaporogita tojapyakate'varuhuyume ti ga javo. Tapendepia katu ti ga tojikopigyme ti ga ji rehe javo. Tapendepia katu ti ga tokote'varuhuyume ti ga javo. Po nahã ga pe ndereko, a'ero pe pyryvamo tuhë. A'ero pen-deaporogita pyryvamo no. A'ero nhandepojkaharete'ga Jesus Cristo'ga rura'javame yvya koty po ti Tupana'ga ei pe me nehë: “Ndojari tuhë ite'varuhua pe ndehe,” e po ti ga nehë. A'ea pa ore ei. A'ereki ore oropota Tupana'ga pyryva pe me.

²⁴ Tupana'ga e'i pe me ikwehe'i: “Peko ti Jesus'gareheva'ea pejikoga ji rehe pejikokatuavo. A'ero po ti ji pe mombryryvi nehë.” Nopiriani ga o'eagwera. A'ero ti ga pe mombryryvi pe ndepiakatuavo nehë.

²⁵ Kiro ore ei pe me oreirüa pe: Penhi'inhigã ti Tupana'ga pe ore repyga epoko ti Paulo'ga imombyryva ga pe javo.

Paulova'ea omondouka onhi'iga Tessalõnicapeva'ea pe

²⁶ Pe'anhuvamba ti pevove'ga nhaneirū'ga ore repyga. ²⁷ Ji a'e hete pe me kiro: Pemonhi'ī ti nhirembikwatijara ga pe nhaporemo tohendu pa ti ga javo. A'ereki a'ea nhandepojykaharete'ga opota, a'e hete ji pe me.

²⁸ Nhandepojykaharete'ga Jesus Cristo'ga ti tomomyry pe me.

PAULOVA'EA OMOMBE'UA'JA TESSALÔNICAPEVA'EA PE Segunda Carta de Paulo aos Tessalonicenses

¹ Três ore reki ikwatijaharamo pe me: Jihi Pauloramo Silas'ga pavêi Timóteo'ga pavêi. Kiro ore ikwatijarukari imondovouka pe me cidade de Tessalônica – perope peko Tupana'gareheva'ero nhanderuvete'gareheva'ero pejikovo Jesus Cristo'gareheva'ero nhandepojkaharete'gareheva'ero.

² Kiro ore ei: Nhanderuvete'ga Tupana'ga ti tomomyry pe me Jesus Cristo'ga pavêi nhandepojkaharete'ga pavêi. Tonogatu ti ga pepy'a, oro'e ore pyryva'ea pota pe me.

Tupana'ga reaporogitakutua Jesus Cristo'ga rura'javame

³ Pe me oreirûa pe ore ei: Toro'e tuhê Tupana'ga pe ndepyyry hete nde javo ga pe. A'ereki ga pe mombyrymyry. A'ero ore roryroryvamo ga rehe. Pyry ore ei na Tupana'ga pe pe mombe'gwovo jipi. A'ereki igwaigwavete pe pejiko hete ga rehe. Pe nhapremo penhoaromba hete tuhê no. ⁴ Nurâ ore tuhê pe mbohetei pe mombe'gwombe'gwovo ojipe'ga pyteri pe – perope ga ojatyka jipi Jesus'gareheva'ero tihendu katu Tupana'ga nhi'iga javo. Oro'e ore ga pe: Tessalônicapeve'ga ojiko hete Jesus Cristo'ga rehe. Ojipe'ga jigwarairame ga ndehe ga ndopohiri jitehe reki Tupana'ga hugwi. Hahyva'ea pe nhapremo ga nhimomiranambavi ojikheteavo Jesus'ga rehe, oro'e ore ga pe pe mombe'gwombe'gwovo.

⁵ Pe jikopige'yname a'ea hepiukari Tupana'ga rekokatua. A'ereki ga jigwarairame pe ndehe Tupana'ga pe mombyry pe mboavujikwea tuhu ti ga upa ji pyri avuirama nehê javo. A'ereki pe penhimomirana hahyva'ea pe pejikoga gwaramo ga rehe. ⁶ Pyry po ti Tupana'ga pe ga pe ndepygi ga ndehe nehê ga jigwarairo gwaramo pe ndehe.

⁷ Tupana'ga po ti imombigi hahyva'ea pe me ore ve nehê no inogatuavo nhandepy'a Jesus Cristo'ga jipiukarame ua yvaga hugwi ojipyrive'ga pavêi ipopoakaheteve'ga pavêi nehê yvagipeve'ga. ⁸ Tata rendya pyteri pe ti ga ruri imondovo hahyva'ea ga pe nehê – kiroki ga ndojikogi Tupana'ga rehe hendukatue'yma pyryva'ea nhandepojkaharete'ga mombe'ua Jesus Cristo'ga mombe'ua. ⁹ A'ero ti Jesus Cristo'ga ga mondoi hahyva'ea ruvihava pype nehê topyta ti ga ipype avuirama javo. Nahâ gamondoagwama nhandepojkaharete'ga hugwi ipopoakaheteve'ga hugwi garendy'java hugwi. ¹⁰ Nahâ po ti ga pe nehê ga rura'javame yvya koty nehê.

Nhiremimo'êhara'ga ti tanhimbohete tuhê javo ti ga uhu nehê. Uhu ti ga tonhimomy'a pa ti ga ji rehe jipopoakahetea rehe javo. Pehe ti penhimomy'a ga mboheteavo ga pavêi no ndorohepiagangavi nanongara'ga javo ga rura'javame nehê. A'ereki pe perovia oreremimombe'ugwera.

¹¹ A'ero ore ei Tupana'ga pe pe mombe'gwombe'gwovo jipi:

—Eremo'emo'ê nde Tessalônicapeve'ga ikwehe'i toko ti ga Cristo'gareheva'ero javo. Nurâ ti mombyrymyry ga mongovo enhimimbotarimova'ea rupi. Ga oko katu pota jipi nde nhi'tpo'rupota ojikoga gwaramo nde rehe. Emongo katu ti ga a'ero epopoakara pyvô ga pokoga.

¹² A'ea ore ei Tupana'ga pe jipi. A'ero po ti pekotyve'ga ei nehê: “Jesus Cristo'ga herojijijiyi gandeaporogita ga mombyryva. A'ero ga ndekokatui. Jesus Cristo'ga pyry hete gapojkaharete'ga!” A'ea ti pekotyve'ga ei pe mombe'gwovo nehê. A'ereki ore oronhi't Tupana'ga pe emomyry ti Tessalônicapeve'ga javo. A'ero po ti pyry hete pe me nehê pejikoty'aro gwaramo Jesus Cristo'ga pavêi. A'ea Tupana'ga opota hete no Jesus Cristo'ga pavêi nhandepojkaharete'ga pavêi. A'ereki ga omomyry pota pe me.

2

Jesus Cristo'ga ti uhura'ja tiruahûheteve'ga jipiukarirê

¹ Kiro ore imombe'ua'javi pe me oreirûa pe nhandepojkaharete'ga rura'java gwama Jesus Cristo'ga rura'java gwama. Aerê po ti ga ruri nhande mono'o'ga ojipyri, oro'e ore imombe'ua'java.

² Ojipe'ga po e'i tehe pe me: “Uhura'ja reki Cristo'ga,” e po ga. A'ea jitehe po ojipe'ga e'i tehe Tupana'ga ra'uva omombe'u a'ea ji ve javo. Ojipe'ga po e'i tehe no Paulo'ga okwatija nanongara javo. Kiro ore ehetei pe me: Ga erame na, tapemongoteheukaripei ga pe pejipy'a ga'ethea rehe. Aerê gwe ti Jesus Cristo'ga rura'javi nhande mono'ono'ga ojipyri nhande rerogwovo ojupi nehê. ³ Tapenhimoandyandyjukari'i ti nanongara rehe.

Kiro po ti ore imombe'ui Cristo'ga rura'java renondehava pe me. Jesus Cristo'ga rure'yname ti he'yive'ga pohiri Tupana'ga hugwi hendupotara'jave'yma ganhi'iga nehê. Cristo'ga rura renonde ti tiruahûheteve'ga jipiukari nehê novia. A'ereki ymyahû Tupana'ga

e'i ga pe: "Aerē ti ji ga mondoi ji hugwi hahyva'ea ruvihava pype nehē. Tiruahū hete tuhē ti ga pe pevo jipi a'ero nehē," ei Tupana'ga.

⁴ Tupana'ga movahīharamo ti tiruahūheteve'ga ei nehē: "Jihi ko ga hohe – kiroki ga pe ga e'i tehe Tupana. Jihi ko ganemimbohete'hohe pa no," e'i ti ga onhimboheteavo nehē. "Yvyakotyve'ga tanhimbohete kiro, jihi jate," e'i hete ti ga nehē. A'ero ti ga apygi Tupana'ga ryrua pype vehevi oina nehē ji ko Tupana tuhē javo.

⁵ Ji a'ea mombe'u pa pe me jiruvame pe pyri Tessalōnica pe ikwehe'i. Pemoka'nhy pe nhiremimombe'uagwera naerū? ⁶ Pe pemoka'nhy a'ea – kiroki a'ea nombojiupiukari tiruahūheteve'ga kiro. Aerē ti gambojiupiukara apiavo ihoi nehē.

⁷ Ndojipiukari ve tiruahūheteve'ga upa novīa. Emo okote'varuhuve'ga oko reki tiruahūheteve'ga reaporogita rupi kiro Tupana'ga movahiamo avo vyva koty okovo. Jesus'gareheva'ero nhande jate tikwaha a'ea. U ve gambojiupiukare'ŷva'ea. Aerē ti ihoi japiavo a'ea pe'ahava apiavo nehē. ⁸ Kirē a'ea rakykweri ti tiruahūheteve'ga jipiukari okote'varuheteavo nehē.

A'ero ti nhandepojkaharete'ga tiruahūheteve'ga jukai opytua pyvō ga noḡa. Omombi ga gapopoakara ḡwendy'java pyvō nehē ura'javame nehē Jesus'ga.

⁹ Kiro ore imombe'ua jakatui tiruahūheteve'ga jipiukaraḡwama. Satanás'ga popoakara rerekovo ti tiruahūheteve'ga jipiukari nehē. A'ereki Satanás'ga ga pojyka ga moirua. Nurā ti tiruahūheteve'ga popoakahetero japovo hepiukahava ahemonhimomby'aheteva'ea no Tupana'ga oapouka ji ve javo o'mbero.

¹⁰ Okote'varuhuparavuhua rupi po ti tiruahūheteve'ga ḡa moandyandyi a'ero nehē – kiroki ga oho hahyva'ea ruvihava viara rupi. Oho tuhē ti ḡa hahyva'ea ruvihava pype nehē. A'ereki ga nohendupotari a'itituhēva'ea Jesus'ga mombe'ua rehe okove'ŷ imomborukare'yma Jesus Cristo'ga pe okote'varuhua a'ero. ¹¹ Nurāro ḡwaramo ti Tupana'ga heroviarukari ga pe mbehea nehē. ¹² Nahā po ti Tupana'ga ḡa nderekoi nehē toho ti ḡa hahyva'ea ruvihava pype nehē javo – kiroki ga nhaporemō ndogweroviari a'itituhēva'ea Jesus Cristo'ga mombe'ua ḡworyḡworyvamo okote'varuhua rehe.

Jypya vehevi Tupana'ga ahe mo'emo'ē Cristo'gareheva'ero

¹³ Pe me oreirūa pe ore ei: Nhandepojkaharete'ga pe arō hete. Nane'ymi toro'e tuhē Tupana'ga pe a'ero ndepyrū hete nde javo ga pe. A'ereki jypya vehevi ga pe mo'emo'ē pe mongovo Cristo'gareheva'ero tambopyahuuka ti ji ḡandeaporoḡita javo. A'ero gara'ua pendeaporoḡita rerōjiji imombyryva. Pe perovia a'itituhēva'ea Jesus Cristo'ga mombe'ua. Nahā Tupana'ga pendeaporoḡita mbopyahuukari.

¹⁴ Nanongara Tupana'ga opota hete. Na tuhē. Ga omombe'uuka ore ve pyryva'ea Jesus'ga mombe'ua tipyahu ti Tessalōnicapeve'ga ndeaporoḡita javo. "Nahā ti ḡa togwerekō opojkaharete'ga katuhetea Jesus Cristo'ga katuhetea nehē no," ei Tupana'ga.

¹⁵ A'ero ti pejiko hete Jesus Cristo'ga rehe jipi oreirūamo. Tapephiri ti oreremimbo'ea hugwi. Oreremimombe'ua ti perovia hete. Orerembikwatijara ti perovia hete no.

¹⁶⁻¹⁷ Nhandervete'ga Tupana'ga nhande arōhetei. Ga onogatu nhandepy'a jipi nhande mbohoryva avuirama. Ga nhande mbojiko ojihe jipi. Nurā ore ei: Ga ti nhande reroho yvagi pe nehē. Nahā ga reko. A'ereki ga pyry nhande ve. A'ero ore ei: Jesus Cristo'ga tuhē ti tonogatu pepy'a pe mbohoryva pe moirua Tupana'ga pavē. Toapporavuhuka ti ḡa pe me pyryva'ea jipi. Tomombe'uparavuhuka ti ḡa pe me pyryva'ea jipi no, oro'e ore.

3

Paulova'ea omombe'u penhi'ī ti Tupana'ga pe ore repyga javo

¹ Kiro po ti ore imombe'upavi pe me oreirūa pe nehē. Oromombe'u pota ore pyryva'ea ojipe'ga pe tojiko ti ḡa Jesus Cristo'ga rehe. Pe'ji ti Tupana'ga pe ore repyga a'ero: "Emoirū ti Paulo'ga ḡa Jesus Cristo'ga mombe'urame ojipe'ga pe tomonhimoanhaanha ti ḡa orepojkaharete'ga mombe'ua imondovo. Kotihī po ti he'yjuhuve'ga henduvi gamombe'ua a'ero ojikoga ga rehe ga reroviaheteavo ore javijitehe nehē," pe'ji ga pe.

² Ojipea pe'ji ti Tupana'ga pe no: "Ehepy ti Paulo'ga ite'varuhuve'ga ti tokote'varuhuyeme ḡa pe," pe'ji ti ga pe. "A'ereki ite'varuhuve'ga nomombe'uukari nenhi'ḡa Paulo'ga pe gweaporoḡitate'varuhuaovo." Pe'ji ti a'ea Tupana'ga pe torepoko ti ga. A'ereki he'yive'ga ndogweroviari Jesus Cristo'ga mombe'ua hendukatue'yma onhimongyavo.

³ Emo nhanembojikoharamo Jesus Cristo'ga oko. A'ero ti ga napembopohirukari oji-hugwi pe mbopopoaka pe mbojikoheteavo ojihe nehē Satanás'ga ti togweroviarukaryeme ḡa pe onhi'ḡa javo. A'ereki Satanás'ga pe mongo te'varuhu pota.

⁴ Pehendu katu pe orenhi'ḡa pe me ikwehe'i. Nane'ymi po ti pe ore rendukatui a'ero nehē. A'ea ore ei. A'ereki nhandepojkaharete'ga Jesus Cristo'ga ore mbojiko pe ndehe.

⁵ Kiro ore ei: Tokwahavuka ti nhandepojykaharete'ga pe me Tupana'ga remiarōhetea. Onhimomirana Cristo'ga hahyva'ea pe hako. A'ea ti ga tokwahavuka pe me no. “Ji javijitehe ti ga nhimomiranami hahyva'ea pe a'ero nehē,” ei ga.

Oporavyky po ahe hamo

⁶ Peko pe oreirūa pejikoga ġwaramo Jesus Cristo'ga rehe ore ja. Nurā ore ei pe me peporavyky katu ti pejikokatuavo jawo ikwehe'i. Jararamo pe napehendukatupotari orenhi'iga pevugwehetero pejikovo ojipe'ga mbatera rehe. Tapejihe'ari ivevugweuhuve'ga ndehe nhaporemo. Nahā ore ehetei pe me. A'ereki a'ea rehe nhandepojykaharete'ga Jesus Cristo'ga pe mbo'euka ore ve.

⁷ Ore javijitehe po pe peko a'ero hamo pejivevugwee'yma. Pe tuhē pekwaha a'ea. Ndozevugwei ore pepyteri pe ikwehe'i. ⁸ Oromondo ore itambere'ia pe me pe imbuhrume mbatera ore ve. Opororavyky hete ore ppytunimo arimo orojupa ipyhyga mbatera orojive tombuhuteheyme ti ga ore ve mbatera jawo ikwehe'i.

⁹ Oromombe'u katu ore Tupana'ga nhi'iga pe me ikwehe'i. Nurā po pyri tuhē ore ipyhygi mbatera pe hugwi imondoe'yma pe me ikwehe'i novīa. Emo ore oro'e orojive: Xaporavyky hete ti ipyhyga mbatera nhandejive nhandeporanduve'yma. Nhande repiagame ti Tessalōnicapeve'ga oporavyky nhande javijitehe ipyhyga mbatera ojive nehē no, oro'e ore ikwehe. ¹⁰ Orojuvame pe pyri ore ere'ei pe me ikwehe'i: To'uyme ti ga – kiroki ga ndoporavykypotari okovo. Tapemondoi ti mbatera ga pe a'ero, oro'e hete ore ikwehe'i.

¹¹ A'ea ore ei kiro ikwahavukara'java pe me. A'ereki ojipe'ga e'i ore ve pepyteripeve'ga mombegwovo: “Tessalōnicapeve'ga mo nohendukatui oevugwero,” ei ga. “Ndoporavykyi'i'i ga okovo,” ei ga. “Ga oko tehe ojivyjivya oporogwyruga tehe okovo ojipe'ga mombituga,” ei ga ore ve kiro.

¹² Nanongara'ga pe ore ehetei – kiroki ga ndoporavykypotari oporogwyruga okovo – ga pe ore ere'ei: Pekoate ti pejiporavykyavo ipyhyga mbatera pejive, oro'e ore ga pe. A'ereki nahā nhandepojykaharete'ga Jesus Cristo'ga ga mbo'euka ore ve.

¹³ Pe ki a'e te peporavykypotava'ero nane'ymi ti peko katu pejikovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe pejikweraje'yma hehe. ¹⁴ Po ga mo nohendupotari orerembikwatijara ojive, penhimombaragwaha ti ga ndehe. A'ero ti ga ndehe tapejihe'ari tipoyjayjaryme ti ga. A'ero po ti ga herojijyi ojeaporogita nehē. ¹⁵ Tapekote'varuhui ti ga pe. A'ereki ga peirūramo. Pe'epe'e hete ti ga pe ga mbo'ekatuavo peko katu ti jawo ga pe.

Mbapavamo Paulova'ea okwatija Tessalōnicapeva'ea pe

¹⁶ Nhandepojykaharete'ga onogatu ojiheve'ga py'a. Nurā ore ei: Ga tuhē ti tonogatu pepy'a jipi ite'varuhurame pe me. Ite'varuhue'ymame pe me ti ga tonogatu jitehe pepy'a jipi. Toko ti ga pe pavēi nhaporemo, oro'e ore.

¹⁷ Kiro ji tuhē Pauloramo ji ei ikwatija pe me. Pehepia ti nhirembikwatijara papel rehe. Nahā ji ikwatijari jipoa pyvō inoġa jirera papel rehe ikwatijaramo ojipe'gape'ga pe. Nahā ga ikwahavi Paulo'ga tuhē ombuhu ġwembi'ea nhande ve jawo.

¹⁸ Kiro ore ei: Nhandepojykaharete'ga Jesus Cristo'ga ti tomomyry pe me nhaporemo.

PAULOVA'EA OMOMBE'UYPY TIMÓTEOVA'EA PE Primeira Carta de Paulo a Timóteo

¹ Jihi ko Pauloramó Cristo Jesus'ga moirūharamo. Aporavyky ji Tupana'ga pe a'ero Cristo Jesus'ga mombe'gwovo. A'ereki nhanembopiro'yharamo Tupana'ga e'i ji ve eko ti Cristo'ga moirūharamo ga mombe'gwovo javo. Cristo Jesus'ga e'i ji ve no ji mongovo omoirūharamo onhimombe'uuka ji ve. Ga rehe tuhē nhande xajiko gaha po ti nhande reroho yvagi pe nehē javo.

² Timóteo, kiro ji ikwatijari nhinhi'iga imondouka pevo nde ve. Nde ko jira'yra'java'ea. A'ereki nde erejiko Jesus Cristo'ga rehe ji ga mombe'urame nde ve.

Kiro ji ei: Nhandervete'ga Tupana'ga ti tomomybyr nde ve Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojkaharete'ga pavēi. Tandeporogwety ti ga. Tonogatu ti ga ndepy'a, a'e ji.

Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea ojipeva'ea omombe'u

³ Ymyā ji hoi cidade de Macedônia pe ikwehe'i. Jihorame ji ei nde ve: Epyta ti cidade de Éfeso pe teremombi ti ga – kiroki ga ombo'e ga Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe.

Kiro ji ea'javi a'ea pe jitehe. Ere ti ga pe: “Tapembo'ea'javi ti Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe Tupana'ga remiarōe'ýva'ea rehe,” ere ti ga pe. ⁴ “Pepohi ti penhimimombe'utehea hugwi. Tapemombe'umbe'utehei penhemboopya aherakykwepohara jipi no,” ere ti ga pe. A'ereki imombe'umbe'uteherame ojipe'ga onhonhi'igayva hehe. Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'ua aheremboopya mombe'ua pavēi ndokwahavukari Tupana'ga remimbotarimova'ea ga pe. Ojikogame jate Jesus Cristo'ga rehe ga ikwahavi Tupana'ga remimbotarimova'ea.

⁵ A'e ji nde ve a'ero: Emombi ti ganemimbo'ea. A'ereki ji apota ndepyryve'ga nhoarōhetea. Imombopavukarame okote'varuhua Tupana'ga pe opohia onhimimombe'utehea hugwi, ga onhoarō hete tuhē. Gweaporogitapyryvame ga onhoarō hete tuhē. Ojikogame Jesus Cristo'ga rehe ga onhoarō hete tuhē. ⁶ Nanongara rehe jararamo ga ndokoi okote'varuhuavo. A'ero ga imombe'utehei mbatera. ⁷ Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe Tupana'ga rembikwatijarukara rehe ga ga mbo'e pota novia. Emo onhi'igame ga ndokwahavi. Gwemimombe'uhetea ga ndokwahavi no.

⁸ Xa'e nhande: Moisésva'ea remimbo'ea pyry hete nhande imombe'ukaturame Tupana'ga remimbotarimova'ea okote'varuhuve'ga momoranduva. ⁹ A'ereki tikwaha nhande. Pyryve'ga pe rūi Tupana'ga ei ikwatijarukarame javo. Momi ko ga – kiroki ga pe Tupana'ga e'i ikwatijarukarame Moisésva'ea pe:

Tupana'ga nhi'ipo'rue'ýve'ga

Tupana'ga nhi'iga rendukatue'ýve'ga

Tupana'gareheve'garūive'ga

okote'varuhuve'ga

kiroki ga ndokoi Tupana'ga rehe ndapyryvive'ga

kiroki ga Tupana'ga movahī tiruahūve'ga

kiroki ga ojuka uva'ga

kiroki ga ojuka oy'ga

iporojukahara'ga nhaporemó

¹⁰ kiroki ga gweroho ojive gwembireko'garūive'ga

kiroki akwaimbae'ga memei ojogwerekó gwembirekoro

kiroki kunhangwera'ga memei ojogwerekó gwembirekoro

kiroki ga omi ojipe'ga gande'yja'ga hugwi ga mboporavykyavo

i'mbeve'ga

kiroki ga e'i o'mberó a'iti tuhē javo

kiroki ga nohendukatui Tupana'ga nhi'iga garemimbo'ekatuukara a'itituhēva'ea.

Ga pe nhaporemó Tupana'ga ei ikwatijaruka Moisésva'ea pe pepohi ti pejikote'varuhua hugwi javo. Ga nhaporemó oko te'varuhu hendukatue'yma a'itituhēva'ea Tupana'ga remimombe'ukatuukara. ¹¹ Tupana'ga remimbo'ekatuukara ko Jesus Cristo'ga mombe'ua – kiroki a'ea ji amombe'u Tupana'ga ero gwaramo ji ve. Jesus'ga mombe'ua okwahavuka Tupana'ga popoakahetekatua garoryhetea no.

Tupana'ga pyry hete Paulova'ea pe

¹² Jirory hete ji nhandepojkaharete'ga rehe Cristo Jesus'ga rehe. A'e ji ga pe:

—Ndepyry hete nde. A'ereki nde ji poko ji mbopopoakaruka enhimombe'ukatuuka ji ve. Ndepyry hete nde. A'ereki ji ve nde ere'e: “Nde po ti ji mombe'ukatui nehē. Nurā ji ei nde ve: Ji mombe'u ti a'ero,” ere nde ji ve, a'e ji Jesus'ga pe.

¹³ Jijikoge'yname Cristo Jesus'ga rehe ji ete'varuhui ga mombe'gwovo ojipe'ga pe kako. Gaha ranuhú! Tupana'ga ra'ya'ra'ga rúi po ga, a'e ji. Jirekote'varuhuavo ga rehe ji jigwarai gareheve'ga ndehe. Nahanahã ji ga mbotegweteuhui. Emo Cristo Jesus'ga ji porogwety. A'ereki ga rehe jijikoge'yname gwaramo ji ndakwahavihu jirekote'varuhuavo ga rehe ga ndehe no. ¹⁴ Pury hete Cristo Jesus'ga ji ve nhandepojkaharete'ga. Ga ji arõ hete ji mbojikoguka ojipe ojipe'ga arõheteuka ji ve.

¹⁵ A'itituhêva'ea nhande ei. Togwerovia hete ti ga a'ero nhande pavêi. Ymya Cristo Jesus'ga uhu vyva koty tamombo ti ji vvyakotyve'ga ndekote'varuhua ga hugwi javo, xa'e nhande a'itituhêva'ea mombe'gwovo. Ga hohe pa reki ji ako te'varuhu kako.

¹⁶ Emo Tupana'ga ji porogwety. A'ereki ga e'i ojivytyeri pe: "Tomombo ti Jesus Cristo'ga Paulo'ga rekote'varuhua ga hugwi nehê. A'ero po ti Paulo'ga rekoï ikwahavukahavamo ga pe – kiroki ga ndojikogi ve ji rehe. Okwaha po ti ga Paulo'ga rekote'varuhua mombora a'ero nehê. A'ero po ti ga ei nehê: 'Pury Jesus Cristo'ga! Nonhimonha'ngai ga onhimomiranaheteavo Paulo'ga rekote'varuhua pe aerê po ti ga imomborukari ji ve javo,' e po ti ga nehê. 'Ndoorogwety'ga po ti ga nehê, A'ereki ga omombo Paulo'ga hugwi garekote'varuhuhetea,' e po ti ga nehê," ei Tupana'ga. " 'A'ero nhanderekote'varuhua po ti ga imombori nehê no nhande mongovo ojipyri avuirama nehê.' A'ea po ti ga ei gwygwyvamo ojikoga Jesus Cristo'ga rehe nehê," ei Tupana'ga ovytyeri pe.

¹⁷ Nurã ji ei Tupana'ga mombe'gwovo: Tupana'ga huvihavuhetero omongomongo pa gwemimbotarimova'ea rupi ymyppygwera jate. Aerê po ti na jitehe nehê no. Gaha ko avuiramave'ga omano'e'yname. Nhande ndihepiagi ga novia. A'ereki ga ndaha'oi. Gaha jate ko Tupana'ga oko. Timboukwaha ti ga avuirama a'ero nehê. Timbohete hete ti ga avuirama nehê. Na tuhê. Amém!

Paulova'ea ombo'e Timóteova'ea aheporavykya rehe

¹⁸ Timóteo, nde ereko jira'ya'java'ea. Kiro ji ei nde ve: Ere hete ti ojipe'ga pe ga mongovo nhiremimbo'ea rehe topohi ti ga gwemimombe'utehea hugwi Tupana'ga nhi'igaaatyviva'ea hugwi. Nhirembi'ea nde ve ko Tupana'ga nhi'iga ja – kiroki a'ea Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga omombe'u nde ve nahã Tupana'ga ei nde ve javo. Hendukaturame ganhi'iga po ti nde poravykatui ojipe'ga mbo'eharamo Jesus Cristo'ga mombe'ua rehe ga mbo'epava nehê. Soldados'ga oporavyky katu gwuvihava'ga pe. Na jitehe eporavyky katu Tupana'ga pe a'ero. ¹⁹ Terepohiri ti Tupana'ga hugwi ejikoga Jesus Cristo'ga rehe. Eko pyry ti jipi. A'ero po ti ndereaporogita pyryvamo nehê.

Jaramo ga ndokoa'javi ojeaporogitapyryva rupi. A'ero ga heroviari Tupana'ga nhi'igaaatyviva'ea opohia Tupana'ga nhi'iga hugwi. ²⁰ Nanongara'ga ko Himeneu'ga Alexandre'ga pavêi. A'e ji: Satanás'ga ti tombohahy ga pe. A'ero po ti ga nde'ihua'javi Tupana'ga pe okote'varuhua'jave'yname nehê.

2

Nahã po ojatykave'ga e'i Tupana'ga pe hamo

¹ Kiro ji ena'ei nde ve: Jesus'gareheve'ga ti tonhi'i Tupana'ga pe vvyakotyve'ga mombe'gwovo ga nhaporemo ga ndepyga. Te'i ti ga ga pe: "Epoko ti ga imombryva ga pe. Ndepyry hete nde ga nderekokatuavo jipi." A'ea ti ga te'i Tupana'ga pe.

² Na jitehe ti ga te'i Tupana'ga pe nhandervuhavuhu'ga mombe'gwovo huvihava'ga mombe'upava no Tupana'ga ti tomombryva ga pe javo. A'ero po ti ga pyryvamo nhande pokokatuavo nehê. A'ero po ti nianemongyhyjihavi niandeavykyhavi nehê no. A'ero po ti nhande rekokatu imondoheteavo nhandereaporogita Tupana'ga rehe imohina nehê ojipe'ga ndehe nehê no.

³ Pury Tupana'ga pe nhanembopiro'yhara'ga pe nhande nhi'igame ga pe emombryva ti ga pe javo. ⁴ Ga opota hete vvyakotyve'ga ndekote'varuhua mombora ga nhaporemo ti tomomboruka ji ve javo. Ganembikwahava ga opota no ga nhaporemo ti tokwaha Jesus Cristo'ga mombe'ua a'itituhêva'ea javo.

⁵ A'ereki Tupana'ga tehe ko Tupana'ga.

Gaha vvyakotyve'ga tombohete

gaha jate ko nhandervuhavuhete'ga javo.

Vvyakotyva'ero Cristo Jesus'ga jate ombojikoty'aruka vvyakotyve'ga.

Nurã vvyakotyve'ga jikoty'ari Tupana'ga pavêi.

⁶ Ojijukaukaramo ga ndepypava ga ga mbopiro'yukari gandekote'varuhua hugwi.

Nurã ga jikoty'ari Tupana'ga pavêi a'ero.

Gamanoa okwahavuka Tupana'ga remimbotarimova'ea.

A'ea kiro vvyakotyve'ga piro'ya'gwama gandekote'varuhua hugwi.

⁷ Nurā Tupana'ga ei ji ve a'ea pa emombe'u javo. “Eko ti Jesus Cristo'ga moirūharamo egwovo judeus'garūive'ga pyri gentios'ga pyri,” ei ga ji ve. “Emombe'u pa ti Jesus'ga ga pe tojiko ti ga ga rehe. A'ero po ti ga imomborukari ga pe okote'varuhua ojihugwi nehē. Embo'embo'e ti ga Jesus'ga mombe'ua nhaporemo rehe a'itituhēva'ea rehe.” A'ea Tupana'ga ei ji ve. Amombe'u katu ji nde ve. Nanhi'mbei ji.

⁸ Onhimono'o'game Tupana'ga nhi'iga renduva ogwvri pe nhaporemo marā po ti akwaimbae'ga ndekoi a'ero nehē Jesus'gareheve'ga? Kiro ji imombe'ui nde ve jireaporogita. Onhimono'o'ga ti akwaimbae'ga tonhi'i Tupana'ga pe gweaporogitapyrvvamo onhimonha'ngae'yma ga ndayvapotare'yma.

Paulova'ea e'i nahā ti kunhangwera'ga toko javo

⁹ Marā po ti kunhangwera'ga ndekoi nehē Jesus'gareheve'ga? Kiro ji imombe'ui nde ve jireaporogita. Tonhimbovyvy ti kunhangwera'ga okopyryheteavo imongirame opira. Taheaporogitaranuhūyme ti ga o'ava mbojigwajigwaga rehe. Taheaporogitaranuhūyme ti ga mbo'yra noga rehe ouro apopyra noga rehe no pérolas noga rehe no. Taheaporogitaranuhūyme ti ga opikatua mongia rehe no – kiroki a'ea gwerohahivuhu itambere'ia. ¹⁰ Ga e'i ore Jesus Cristo'gareheve'ea javo. Toko katu ti ga a'ero ojipe'ga pe. Nahā ti Jesus Cristo'gareheve'ga toko a'ero.

¹¹ Jesus Cristo'gareheve'ga nhimono'o'game tihendu ti Tupana'ga nhi'iga javo, kunhangwera'ga ti tojapyaka tuhē ganhi'iga rehe. Onhi'ige'yma ti ga tohendu pota okokatuavo.

¹² A'e hete ji nde ve: Kunhangwera'ga ti toko Tupana'ga nhi'iga rehe jate. Tombo'eyme ti ga Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe. Te'iyme tuhē ti ga: “Kunhangwera'ea oapo akwaimba'eva'ea.” Tombo'eyme ti ga a'ea rehe Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe. ¹³ A'ereki akwaimba'eva'ea Tupana'ga oapo ypy Adāova'ea. Kirē kunhangwera'ea ga oapo Evava'ea hako. ¹⁴ Adāova'ea rūi reki Satanás'ga omoandyi hako. Kunhangwera'ea ga omoandyi. A'ero kunhangwera'ea nonhi'ipo'ru i Tupana'ga okote'varuhuavo.

¹⁵ Emo kunhangwera'ga jikogame Jesus Cristo'ga rehe jipi Tupana'ga omombo gande'kote'varuhua ga hugwi. Ojikogame ga rehe ga ojipe'ga arōhetei okopyrvvamo onhimbovyvy. Nahā gandeaporogita pyahuro. Igwete pyrvvamo ga ndayramo gwembireko'ga pe.

3

Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga

¹ A'itituhēva'ea nhande ei: Kiroki ga e'i taporavyky ti ji Jesus'gareheve'ga ndepiakatuavo javo – ga opota pyryva'ea. A'ereki nanongara aheporavykya ko pyry, xa'e nhande a'itituhēva'ea mombe'gwovo.

² Toko katu ti Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga ojikheteavo Jesus'ga rehe. A'ero tegwete ojipe'ga ehava ga pe. Ojipeji tehe ti ga togwereco gwembirekohēa. Taheaporogita pyry ti ga. Tonhimbovyvy ti ga okokatuavo. Po ojipe'ga nduri ga repiaga oropyta pota ore nde pyri javo, a'ero ti ga tohoryory ga ndehe ga mbuhuruka gwonga pe ga pokoga. Tombo'e kwaha hete ti ga Tupana'ga nhi'iga rehe. ³ Heagwvryve'ga ja rūi ti ga toko jugwejuhue'yma ahemboheagwvryva'ea vinho. Tonhimboahivyme ti ga ojipe'ga pe. Toko katu ti ga ojipe'ga pe ga ndayvare'yma onhyromo. Tokoyme ti ga ojipe'ga ja – kiroki ga itambere'ia pyhyga rehe jate gweaporogita jipi.

⁴ Tohepia katu kwaha ti ga gwongapypeve'ga mondomondokatuavo. Tomondo ti ga gwa'ya'ga onhi'iga rupi. Ojihe ti ga tomondouka gwa'ya'ga ndeaporogita imohinuka.

⁵ Po ga ndohepiakatukwahavi gwongapypeve'ga gwa'ya'ga no ga mongoe'yma onhi'iga rupi, a'ero po ti ga ndohepiakatukwahavi Jesus'gareheve'ga ga nhimono'o'game tihendu ti Tupana'ga nhi'iga javo. Nanongara'ga ti tokoyme gandeapiakatuharamo a'ero.

⁶ Tokoyme ti ga gandeapiakatuharamo – kiroki ga korogwe ojiko Jesus Cristo'ga rehe. A'ereki ga ndokwahahetei ve nahā ahe toko Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi jave'yma. Mara'ngu po ti nanongara'ga okote'varuhuavo onhimboheteavo nehē? “Ako pyry ji ga hohe pa jitekovo gandeapiakatuharamo,” e po ti ga nehē. Po ti ga ei a'ea nehē, a'ero po ti Tupana'ga ei ga pe nehē ereko te'varuhu nde onhimboheterame javo. A'ea jitehe Tupana'ga ei Diabo'ga pe ga mondovo ojihugwi hako. A'ereki Diabo'ga onhimbohete.

⁷ Toko katu ti Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga. A'ero po ti Jesus'gareheve'garūive'ga ekatu ga mombe'gwovo pyry hete ga okokatuavo javo. Ga rekokatue'ymane po ti ga ga rerekomemui nehē ite'varuhu reki ga javo. Nahā po ti Diabo'ga ga mondoi gwemimbotarimova'ea rupi nehē.

Jesus'gareheve'ga pokohara'ga

⁸ Kiro ti ji imombe'ui nde ve Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga pokohara'ga. Gandeapiakatuhara'ga javijitehe ti ga tonhimbovyvy ojikheteavo Jesus'ga rehe.

Ti'mbeyme ti ga. Tougwejuhuyme ti ga ahemboheagwryyva'ea vinho okovo. Tokoyme ti ga ojipe'ga ja – kiroki ga itambere'ia pyhyga rehe jate heaporogita jipi. ⁹ Nane'ymi gweaporoğitapyryvamo ti ga togwerovia hete aherembikwahavipyre'yma – kiroki a'ea Tupana'ga okwahavuka kiro Jesus Cristo'ga mombe'ua. Tojiko hete ti ga Jesus Cristo'ga rehe omano ga nhande repyga javo.

¹⁰ Jara'ga Jesus'gareheve'ga ti te'i ga pe: “Tihopia na'ë ti pendekokatua pe ga pokogame.” A'ea ti ga te'i ga ndepiaga. Po ga ndekopyryvamo ga pokokatuavo, a'ero po ti ga toko gapokoharamo.

¹¹ Ga javijitehe ti kunhangwera'ga tonhimbovyvy. Te'ite'iuhuyme ti ga ojipe'ga pe. Taheaporogita pyry ti ga. Tombojiko pa ti ga ojipe'ga ojihe jipi. Nahã ti kunhangwera'ga toko.

¹² Akwaimbae'ga Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga pokohara'ga ti togwereko ojipeji tehe gwembireko'ga. Tomondo ti ga gwa'ya'ga onhi'iga rupi ga ndepiakatukwahava. Tohepia katu kwaha ti ga gwongapypeve'ga no ga mondomondokatuavo.

¹³ Aerë, Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga pokoharamo, ga jara'ga pokokaturame po ti koji'i gambohetea nehë. Koji'i po ti ga Tupana'ga kwahavi nehë ga ga pokoga gwaramo. Ndojijihuvi hete ti ga imombe'uheteavo gwembiroviara Cristo Jesus'ga mombe'ua a'ero nehë.

Paulova'ea omombe'u a'itituhëva'ea rerekokatua

¹⁴ Aho pota tuhë ji nde pyri nambegwei jihoa javo. Emo ji akwatija nde ve kiro. ¹⁵ A'ereki ji a'e: Mara'ngu po ti nhimbegweramo jigwovo nehë? Nurã ji herohoukari nhirembikwatijarukara kiro. Imonhi'igame po ti nde ikwahavi javo nehë. “Nahanahã ti Jesus'gareheve'ga toko katu ojohupe Tupana'ga ra'yramo,” ei Paulo'ga,” ere po ti nde nehë. Jesus'gareheve'ga ko avuiramave'gareheve'ga. Ga okwahavuka Jesus Cristo'ga mombe'ua ojipe'ga pe a'ea ko a'itituhëva'ea javo herekokatuavo.

¹⁶ Cristo Jesus'ga mombe'ua a'itituhëva'ea ko huvihavuhu tuhë ahe monhi-momby'aheteavo. A'ea jukwaha nhande ve nhaporem. A'itituhëva'ea ko aherembikwahavipyre'yma – kiroki a'ea Tupana'ga okwahavuka nhande ve kiro Cristo Jesus'ga mombe'ua nhanerembiroviara. Momi ko Cristo Jesus'ga mombe'ua a'itituhëva'ea: Ga ko ojipiuka onhimongovo vyvakotyva'ero.

“Gareaporogita ko pyry hete,” e'i Tupana'ga ra'uva ga kwahaheteavo.

Gaha Tupana'gapyryve'ga ga repia.

Gaha gareheve'ga ga mombe'u judeus'garüive'ga pe gentios'ga pe.

Ga rehe vyvakotyve'ga pyteripeve'ga ojiko.

Gaha Tupana'ga ga reroho yvagi pe ga mboheteavo pevo.

A'ea ko Cristo Jesus'ga mombe'ua.

4

Tupana'ga ra'uva omombe'u aerëve'ga i'mbeve'ga

¹ Tupana'ga ra'uva e'i hete aerëva'ea mombe'ukatuavo. Nurã i'ei: “Mbpava koty po ti jara'ga ndogweroviara'javi Jesus Cristo'ga mombe'ua nehë. Ga po ti ombo-pogwe Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'uhara'ga nehë okoheteavo ga'mbea rehe ganemimbo'ete'varuhua rehe nehë no – kiroki a'ea rehe anhağa Diabogapyryva'ea ga mbo'e. ² A'ea po ti Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'uhara'ga imombe'ui ga pe ga moandyandyita o'mbero ga pe nehë. Ojipokwahava o'mbea rehe po ti ga nonhimombarag-wahavi a'itituhëva'ea rehe gweaporoğitakatuagwame'yma nehë.” e'i Tupana'ga ra'uva.

³ “O'mbero po ti ga ei nehë: ‘Tahembirekoyme ti ahe. To'uyme ti ahe gwigwia mbatera ojkwakuva,’ e po ti ga nehë,” e'i Tupana'ga ra'uva imombe'gwovo.

Emo Tupana'ga nde'iangavi nanongara! Oapo pa ga. Nurã ti ahe tokwakuvyme. To'u pa ti ahe garembiapoa i'gwovo gworygworyvamo ndepyry hete nde imbuhua ore ve javo Tupana'ga pe.

A'ea Tupana'ga ei ga pe – kiroki ga ojiko ga rehe a'itituhëva'ea kwahava. ⁴ A'ereki pyry pa Tupana'ga rembiapoa. Nurã ti tukwakuvyme garembiapoa ti'uyme ti jave'yma. Ti'u ti a'ero nhande'era me ga pe ndepyry hete nde imbuhua ore ve javo. ⁵ A'ereki mbatera pyry pa Tupana'ga ero gwaramo. Pyry pa mbatera nhande ero gwaramo ga pe no ndepyry hete nde imbuhua ore ve javo ga pe.

Nahã ti eporavyky katu Jesus'ga pe

⁶ Po nde imombe'upavi Tupana'ga rembi'ea pevo nhaneirü'ga pe Jesus Cristo'gareheve'ga pe, a'ero po ti nde poravykykatui Jesus Cristo'ga pe nehë. Eporavykykatuavo ga pe ti enhimbo'e katu Jesus'ga mombe'ua rehe a'itituhëva'ea rehe no – kiroki Jesus'gareheve'ga nemimbo'ekatua rupi nde ereko jipi.

⁷ Terembopogwei ti Tupana'ga remiarõ'e'ÿva'ea imombe'uteheva'ea – kiroki a'ea igwaivive'ga omombe'u pota. A'ereki a'ea nahemombyryvukari. Ejirokwa ti ekokatua rehe ekovo Tupana'ga reaporoğita rupi jipi. ⁸ Pyry ahe jirokwari tipopoaka jira'oa javo. Koji'i pyry hete ahe jirokwari tapyry jireaporoğita javo. A'ereki naname Tupana'ga omombyry ahe ve ahe manoe'ymane a'ero. Ahe manorë po ti ga imombyryvi jitehe ahe ve yvagi pe nehë no.

⁹⁻¹⁰ Kiro ti ji imombe'ui nde ve. Nhande xajiko hete Tupana'ga rehe omanoe'ÿve'ga rehe aerë po ti ga nhande rerohoi yvagi pe nehë javo. Ga ko yvyakotyve'ga mbopiro'yharamo oko. “Ambopiro'y pota ji ga imomboia gandekote'varuhua ga hugwi,” ei ga. Kiroki ga ojiko ga rehe imomboruka ga pe – ga hugwi tuhë ga imombori a'ero. Pyry ahe a'ea reroviahetei. A'ereki a'ea ko a'itituhëva'ea. Heroviaro ġwaramo nhande poravykyhetei nhandejirokwa Jesus Cristo'ga mombe'gwovo.

¹¹ A'ea ti emombe'u pa nhirembikwatijarukara tohendu katu ti Jesus'gareheve'ga.

¹² Mara'ngu po jara'ga javo nde ve? “Nerenhimoymyani ve nde, Timóteo. A'ero nde nderekwahavi ve,” e po ga nde ve. Ehepiuka ekokatua ga pe te'yime ti ga a'ea a'ero. Enhi'igatu ti ga pe nahã ga monhi'igatuavo. Eko katu ti toko ti ga ji ja javo. Earõ hete pa ti ojipe'ga. Ejiko hete ti Jesus Cristo'ga rehe. Eko pyry ti. Nahã ti eko. A'ero po ti ga ndekopotari nde ja nehë.

¹³ Jirakykweri ti emonhi'ÿ Tupana'ga rembikwatijarukara gandovaki jipi tohendu ti Jesus'gareheve'ga javo. Emombe'u katu ti ga pe nahanahã e'i Tupana'ga nhi'iga javo. Embo'e katu ti ga hehe.

¹⁴ Ymya Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga ei nde ve kako: “Tupana'ga ra'uva ombo'ekwahavuka nde ve. Embo'embo'e ti Jesus'gareheve'ga Jesus Cristo'ga mombe'ua rehe a'ero imombe'ukatuavo ga pe,” ei ga nde ve kako. Kirë opokogame neakağa rehe Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga ei a'iti tuhë javo kako. Enhi'ÿpo'ru ti Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga a'ero ekovo ejiporavykya rehe. ¹⁵ Ejirokwa ti eporavykya rehe jipi ga mbo'embo'ekatuavo ekoheteavo hehe. A'ero po ti nde igwaigwavete ga mbo'ekwahakwahavi Tupana'ga nhi'iga rehe nehë. A'ea po ti jukwaha hete ga pe nhaporemonehë.

¹⁶ Terekoï ite'varuhua rehe tako katu ti ji javo. Terejapyakai ti Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe tambo'e ti ji Jesus Cristo'ga mombe'ua rehe jate javo. Nane'yimi ti ejirokwa ekokatuaavo ga mbo'ekatuavo a'itituhëva'ea rehe jate. A'ero po ti nde nhimbopiro'yi ejikote'varuhua hugwi egwovo yvagi pe Tupana'ga pyri nehë. Kiroki ga neremimbo'ekatuva rendu katu – gahã po ti nde ga mbopiro'yi gandekote'varuhua hugwi ga mondouka Tupana'ga pyri nehë no.

5

Eko katu Jesus'gareheve'ga pe

¹ Kiro ti ji imombe'ui nde ve. Eko katu ti Jesus Cristo'gareheve'ga pe ga mbo'eavo Tupana'ga nhi'iga rehe ga ndekote'varuhurame toko katu kwaha ti ga javo. Ixava'eve'ga pe ti terenhi'igahyi ga ndekote'varuhurame. A'ereki ga oko nderuva'java'ero. Enhi'igatu ti ga pe nde erame gandekote'varuhua pe na rüi ti peko javo ga pe. Na jitehe ti enhi'igatu ipyahuve'ga pe akwaimbae'ga pe ga ndekote'varuhurame. A'ereki ga oko neirü'java'ero.

² Na jitehe ti enhi'igatu igwaivive'ga pe ga ndekote'varuhurame. A'ereki ga oko ndehya'java'ero. Na jitehe ti enhi'igatu ipyahuve'ga pe kunhangwera'ga pe ga ndekote'varuhurame. A'ereki ga oko nerendyra'java'ero. Ga ko ambotehea rüi nde hugwi a'ero. Eko katu ti ga pe a'ero.

Jesus'gareheve'ero pereko katu aherembirekokwera'ga

³ Jesus'gareheve'ga ti tomondo ojeaporoğita aherembirekokwera'ga ndehe – kiroki kunhangwera'ga pe ndiporakahavi. ⁴ Po aherembirekokwera'hëa gwereko gwa'ya'ga ġwymmino'ga no, a'ero po ti ga topoko katu hëa hëa rembirekoa'jave'ymane. Ymya po hëa ga nderekokatuyypi ga monhimomboaka. Kiro po ti ga toko katu kwaha ikwepyga hëa pe a'ero okovo hëaparakahavamo hëa ko jire'yjahëa tuhë javo. Nanongara ko pyry Tupana'ga pe.

⁵ Kiroki hëa tehe oko herekoe'ymane oporakahava – po hëa jikohetei Tupana'ga rehe hamo ji poko ti javo ga pe jipi. Ypytunimo arimo po hëa nhi'igi ga pe ojipe'ga ndehe no ore poko javo hamo. Nanongarahëa ti Jesus'gareheve'ga topoko jipi.

⁶ Kiroki aherembirekokwera'hëa oko onhimbohoryva'ea rehe jate ojapyakae'ymane Tupana'ga rehe – hëa nomanoi novia. Emo hëa oko omanove'ga ja Tupana'ga pe. A'ereki hëa nombopyahuukari ga pe ojeaporoğita okokatue'ymane ojikoge'ymane ga rehe. Nanongarahëa rüi Jesus'gareheve'ga topoko jipi.

⁷ Embo'e pa ti Jesus'gareheve'ga nhiremimombe'ua rehe – kiroki a'ea ji akwatija nde ve aherembirekokwera'ga ndehe nahanahã ti pepoko ga javo. A'ero po ti tegwete ojipe'ga ehava ga pe nehë.

⁸ Kiroki ga ndoporakari gwe'yja'ga gwongapypeve'ga kaitu ga mbatere'ymame – gaha ndokoa'javi Jesus'ga mombe'ua rupi. Koji'i ga oko te'varuhu Jesus'gareheve'garüive'ga hohe. A'ereki Jesus'gareheve'garüive'ga vehevi oporaka gwe'yja'ga gwongapypeve'ga no.

⁹ Kiro ti ji imombe'ui nde ve. Jesus'gareheve'a'ero ti ga toporaka opyteripeve'ga – kiroki kunhangwera'ga pe ndiporakahavi. Tokwatija ti ga nanongara'ga ndera a'ero aherembirekokwera'ga ndera ndiporakahavi ga pe javo. Nanongara'ga pe ji ei:

Ga ti toko igwaiivive'ga. He'yjuhu kwara ga ndehe sessenta kwara koji'i no.

Ojipeji ganembirekova'ea.

¹⁰ Ojipe'ga omombe'u katu aherembirekokwera'ga nahã ga ojipe'ga poko katu gweaporoğitakaturu jipi javo. Momi ko aherembirekokwera'ga mombe'ua:

Ga gwa'ya'ga ndereko katu ga monhimomboakakatuavo.

Ymyagwera jate ga horyory hajiheve'ga ndehe ga mboapyga ga mbuhuruka gwonga pe ga ndurame.

Na jitehe ga Tupana'ga remimo'ehara'ga poko ga ndurame onga pe.

Ga ga poko ga nderekokatuavo – kiroki ga pe ite'varuhu.

Ga ojirokwa opyryvamo ojipe'gape'ga pe jipi oporavykyparavuhuavo nahã ga pokopava jipi.

Po nahã aherembirekokwera'ga ndekokatui – kiroki ga pe ndiporakahavi, a'ero pyry Jesus'gareheve'ga ikwatijari gandra gahã nhande tipoko javo.

¹¹ Kiroki aherembirekokwera'ga nomondo ve sessenta kwara igwaiivive'yve'ga – gandra ti terekwatijarukari. Mara'ngu po ti ga oporavykypotara'jave'yma Cristo'ga pe nehë? Po ti ga ei nehë: “Koji'i pyry ji ve ji rembirekoa'javamo.” ¹² Po ti ga ei nahã nehë, a'ero po ti ijari ga ndehe ga ipiriano gwaramo onhimb'eagwera Cristo'ga pe nehë.

¹³ Terekwatijari igwaiivive'yve'ga ndera, a'e ji. Mara'ngu po ti igwaigwavete ga ovevugwero nehë ohoohorame ojipe'ga nonga pe jipi nehë? Koji'i po ti ga te'varuhuro a'ero onhi'inhi'iteheavo ikwahapapota imombe'umoanhana nehë – kiroki a'ea po ga nomombe'ui hamo.

¹⁴ Nurã koji'i pyry ji ve igwaiivive'yve'ga nembirekoa'javamo gwa'ygwa'yramo. Togwereco katu ti ga gwa'ya'ga gwongapypeve'ga nderuva. Po ti nahã igwaiivive'yve'ga ndekokatui nehë, a'ero po ti a'ea rehe ga'aröe'yve'ga nde'ite'varuhui ga pe nehë. Nahã ji amogita ga.

¹⁵ A'ereki jararamo igwaiivive'yve'ga oko jipe Satanás'ga nhi'iga rehe okoa'jave'yma Cristo'ga nhi'iga rehe.

¹⁶ Kiro ti ji imombe'ua'javi nde ve. Aherembirekokwera'hëa re'yjahëa ti toporaka hëa pokokatuavo Jesus'gareheve'a'ero. Toporakarukaryme ti ga hëa jara'ga pe Jesus'gareheve'ga pe. A'ero hëa porakare'ymame hëare'yja'garüive'ga oporaka ojipe'ga – kiroki ga pe ndiporakahavi tuhë.

Eko katu ti gandepiakatuhara'ga pe

¹⁷ Kiro ti ji imombe'ui nde ve. Nahã po ti Jesus'gareheve'ga ndekoi hamo: Ga ti tombohete gwepiakatuhara'ga. Ga ti tomondokatua'ja ga pe ikwepykava ga poravykypaturame. Ga pe kaitu – kiroki gandepiakatuhara'ga omombe'umbe'u Tupana'ga nhi'iga ga mbo'ekatuavo hehe. ¹⁸ A'ereki Tupana'ga rembikwatijarukara e'i:

“Yuranuhüa oporavyky ahe ve hay'nhoynhoğa jape hugwi jape'oga ipyrypyruğame trigo ra'ynha rehe.

Nurã ti ahe tojurutyvyme yuranuhüa

to'u ti trigo ikwepykavamo javo,” e'i ikwatijaripyra.

Ojo'java'ea e'i:

“Tokwepy ti ahe gwemimboporavykyhara'ga pe.

A'ereki ga ahe poko,” e'i.

¹⁹ Po ojipejive'ga ei nde ve: “Okö te'varuhu nhanderepiakatuhara'ga.” Po ga tehe e'i a'ea, tereroviari ti ganhi'iga. Po a'ea jitehe ojipe'ga ei nhanderepiakatuhara'ga oko te'varuhu javo, a'ero ti ehendu ganhi'iga ikwahava. ²⁰ Po a'iti hete tuhë gandepiakatuhara'ga ite'varuhu, a'ero ti emogita ga Jesus'gareheve'ga ndovaki nhaporemö. Ere ti ga pe: “Nahã nde ereko te'varuhu. Epohi ti jugwi,” ere ti ga pe. A'ero po ti jara'ga kyhyjipavi xakote'varuhuyme ti javo nehë.

²¹ Ehendu tuhë nhinhi'iga ga mogitakatupava. Terei ti: “Nda'ei po ti ji ga pe garekote'varuhua rehe. A'ereki ji ako hete ga rehe.” A'ea terei. Ojipe'ga pe terei no: “Anhi'igahy hete po ti ji ga pe garekote'varuhua rehe. A'ereki ji ndakoi ga rehe.” A'ea terei

no, a'e ji nde ve Tupana'ga ji renduvame. Nhandepojykaharete'ga Jesus Cristo'ga ji rendu no. Yvagipeve'ga ji rendu no Tupana'gapyrive'ga garemimo'ëharamo.

²² Terena'ëi ti ojipe'ga pe peporavyky ti Tupana'ga pe kiro javo. Ekwaha katu na'ë ti gandeaporogita. Ga pyryvame ti epoko ga'akaga rehe peporavyky ti kiro Tupana'ga pe javo. Terejihe'ari ti ite'varuhuve'ga ndehe gandekote'varuhua mbopogwee'yma. Ejirokwa ti ekokatua rehe, a'e ji nde ve.

²³ Yhya jate rüi ti e'u, Timóteo. Pyry xunhiva'ea nde i'ui vinho no tomombi hahyva'ea nderevegi pe. A'ereki nane'yimi nde netetirüa.

²⁴ Kotihĩ jara'ga ndekote'varuhua jukwaha hete. A'ero nhande ejipei ga pe oja ga ndehe javo. Jara'ga ndekote'varuhua ndiukwahavi ve. Aerë gwe nhande ikwahavi gandeaporogitate'varuhua. ²⁵ Na jitehe jukwaha hete ojipe'ga ndekokatua. Jara'ga ndekokatua ndiukwahavi ve. Aerë gwe nhande ikwahavi a'ea.

6

Paulova'ea e'i nahã ti ipiro'ye'ÿve'ga toko javo

¹ Kiro ti ji ga mombe'ui nde ve Jesus'gareheve'ga – kiroki ga ndipiro'yi opojykahara'ga hugwi. Ga ti tomondo gweaporogita opojykahara'ga ndehe oporavykykatuavo ga pe. Po ga ndoporavykykatui Tupana'gareheva'ero, a'ero po ti ojipe'ga Tupana'ga mbotegwetei ite'varuhu Tupana'ga javo. Jesus'ga mombe'ua po ti ga imbotegwetei nehë no ite'varuhua rehe ga ga mbo'ei javo.

² Po ga opojykahara'ga pavëi ojiko Jesus'ga rehe, a'ero ga ndekoi onhoirüamo. A'ero ti ga te'iyime opojykahara'ga pe: “Ga nhaneirüamo gwaramo ti timondoyme nhandeaporogita ga ndehe.” A'ea rüi ti ga te'i. Koji'i vehevi ti ga tomondo ojeaporogita opojykahara'ga ndehe oporavykykatukatuavo ga pe ga pokoga. A'ereki ga – kiroki opojykahara'ga pe ga oporavyky ga pokoga – ga ko gairüa tuhë ganemiaröa ojikoga gwaramo Jesus'ga rehe. A'ea ti emombe'ua ga pe ga mbo'ekatuavo hehe.

A'itituhëva'eaatyviva'ea rehe okote'varuhuve'ga ombo'e

³ Po ojipe'ga ombo'e nhiremimbo'eaatyviva'ea rehe ndokoi po ga a'itituhëva'ea rehe nhandepojykaharete'ga remimbo'ea rehe Jesus Cristo'ga remimbo'ea rehe. Aherekokatua mombe'ua rehe po ga ndokoi no. ⁴ Okoe'ymame hehe po ga nhimbohetetehei tuhë akwaha hete ji javo novia. Emo ga ndokwahavihu okovo. Onhi'igayva pota ranuhü ga ojipe'ga. “Garagara pe ga ei?” e'i tehe ga. A'ero ga renduvame ga nhimyröi ojogwehe ja'javo ojohupe onhombotegweteavo ojogweroviare'yma.

⁵ Nane'yimi ga jogwayvahetei. Ite'vate'va ga'akaga. A'ero ga ndokwahava'javi a'itituhëva'ea ojipe'ga mbo'eavo a'eaatyviva'ea rehe. A'ereki ga e'i tehe ovytyeri pe: “A'e po ti ji ga pe nehë: ‘Ji ko Tupana'gareheva'ea’. A'ero po ti ga imbuhuri itambere'ia ji ve ji mombateheteavo ji ombo'erame nehë,” e'i tehe ga ovytyeri pe.

⁶ Pyry hete tuhë okokatuve'ga pe reki – kiroki ga ojiko tuhë Tupana'ga rehe ikwahava opy'a rukatua gworygworyvamo jipi. Ndokoi ga ojipe'ga mbatera rehe a'ero. ⁷ Ma gara nhande tiru reki nhande'arame? Ndiheruri nhande. Ma gara po ti nhande tiroho nhanemanorame nehë? Ndirohoi tuhë po ti nhande nehë. ⁸ Herekorame nhanderembi'ua nhandepira reheve xajory ti hehe pyry ji ve javo.

⁹ Jara'ga e'i tako ji imbateheteva'ero javo. A'ea rehe jate ga japyakai reki. A'ero ga ite'varuhua mbopogwehetei okote'varuhuaavo nahã po ti ji ipyhyguhui mbatera javo. A'ereki hepia'ngi tehe he'yiva'ea ga pe gamongote'vava'ea. Tegwete gapohira okote'varuhua hugwi a'ero. A'ea ga mbotegwetepavi ga mondouka hahyva'ea ruvihava pype. ¹⁰ A'ereki itambere'ia potarapora ko aherekote'varuhuparava. Itambere'ia rehe jate okovo gwaramo jara'ga pohiri Jesus Cristo'ga mombe'ua hugwi. Nurãro gwaramo ga imbuhumbuhurukari ite'varuhuva'ea hahyheteva'ea ojihe onhimbovy'are'yma ranuhü ja'javo ovytyeri pe: “Maranameuhü ji rekoi na?”

Paulova'ea omogita Timóteova'ea

¹¹ Timóteo, ndehe ereko Tupana'gareheva'ero. Terembopogwei ti nanongara nhaporemö ite'varuhuva'ea nhaporemö a'ero. Ejirokwa ti Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. Ejirokwa ti ekokatua rehe imondovo ejeaporogita Tupana'ga rehe jipi. Ejiko hete ti Jesus Cristo'ga rehe. Earomba ti jara'ga. Enhimomirana ti ite'varuhurame nde ve. Eko katu ti jara'ga pe enhyromö ga pe. ¹² Ejirokwa hete ti eparavykykatuavo pyryheteva'ea rehe Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. Erovia hete Tupana'ga nhi'iga aerë po ti Tupana'ga ji mongoi ojipyri ji mombytavo avuirama nehë javo. A'ereki a'ea pe Tupana'ga e'i o'erame nde ve herejo ti ji pyri ejupa avuirama javo. Pyryheteva'ea pe nde ehetei erame ajiko ji Jesus Cristo'ga rehe Tupana'ga ra'ya'ga rehe javo. He'yive'ga nde rendu kako.

¹³ Tupana'ga omongo pa. Nurā ġa okoji mbatera pavēi. Cristo Jesus'ga omombe'u a'itituhēva'ea Pōncio Pilatosva'ea pe okyhyjie'yma hako. Ga ji renduvame Tupana'ga Cristo Jesus'ga pavēi, kiro ti ji ehetei nde ve. ¹⁴ Ji nhi'īpo'ru pa ti, a'e ji nde ve. A'ero tegwete ojipe'ga ehava nde ve. Nahā ti eko katu jipi nhandepojykaharete'ga mboha'uva Jesus Cristo'ga mboha'uva ga mbuhua yvya koty nhande koty.

¹⁵ Tupana'ga erame: “Pyry kiro Jesus Cristo'ga hoa”, a'ero po ti Jesus Cristo'ga jipiukari ua yvaga hugwi nehē.

U katu katu Tupana'ga py'a.

Ga tehe ipopoaka hete ojipe'ga hohe pa ġa mondomondopava ġwemimbotarimova'ea rupi.

Ga ko ġanduvihavuhu'ga nduvihavuhetero oko.

ġapojykahara'ga pojykahareteramo ko ga oko no.

¹⁶ Ga tehe ko avuiramave'ga omanoe'yma tuhē.

ġwendy'javuhua pype ga ruvi upa.

Tegwete vyakotyve'ga hoa garendy'javuhua pyri.

Ga ndohepiangavi ga. Tegwete garepiakava.

Tomboukwaha ti ġa ga.

Nane'y mi ti ga tipopoaka okovo avuirama. Na tuhē. Amém!

Paulova'ea e'i nahā ti imbateheteve'ga toko javo

¹⁷ Kiro ti ji imombe'ui nde ve. Ombatera rehe vyakotyva'ea rehe ti imbateheteve'ga tonhimboheteyme Jesus'gareheve'ga. Tojikogyme ti ġa oitambere'ia rehe. A'ereki kotihī itambere'ia opa ahe hugwi. Tojiko ti ġa Tupana'ga rehe avuiramave'ga rehe tombuhu ti ga ji ve javo. A'ereki gaha ombuhu pa hete ahe ve tohory ti ġa hehe javo. ¹⁸ Toko pyry ti ġa jara'ga pe ġa pokopokoga. Toma'ema'ē pota ti ġa imondovo mbatera ġa pe – kiroki ġa ndogwerekoi ojive. ¹⁹ Imondorame ġa pe ġa imombyryvukari ojive pyryva'ea rerekoagwama yvagi pe. Nahā okorame ġa ei Tupana'ga ti ji mongoi tuhē ojipyri avuirama nehē javo.

²⁰ Timóteo, teremoka'nhy mi ti Tupana'ga rembikwahavukara ejive ekokatuaavo. Hehe ti embo'e katu herekokatuavo. Terembopogwei ti onhi'iteheve'ga. Jara'ga omombe'u Tupana'ga remiarōe'ŷva'ea ojogwayva hehe oreremimombe'ua ko a'itituhēva'ea javo. Terehenduvi ti ġanemimombe'ua. ²¹ A'ea mombe'urame jara'ga ndokoa'javi Jesus Cristo'ga mombe'ua rehe.

Kiro ji ei pe me Jesus'gareheva'ea pe: Tupana'ga tomombyry pe me – perope peju cidade de Éfeso pe.

PAULOVA'EA OMOMBE'UA'JA TIMÓTEOVA'EA PE Segunda Carta de Paulo a Timóteo

¹ Jihi ko Pauloramo Cristo Jesus'ga moirüharamo. Aporavyky ji Tupana'ga pe Cristo Jesus'ga mombe'gwovo. A'ereki Tupana'ga e'i ji ve: “Eko ti Cristo Jesus'ga moirüharamo. Ere ti ga pe: ‘Pejiko ti Cristo Jesus'ga rehe imomboruka ga pe pejikote'varuhua pejihugwi pejikovo gareheva'ero. A'ero po ti Tupana'ga pe mongoi ojipyri avuiraama nehë.’ A'ea ti ere ga pe,” ei Tupana'ga ji ve kako. ² Timóteo, kiro ji ikwatijarukari nde ve imondouka. Nde ko nhiremiarōa jira'yra'java'ea.

Kiro ji ei: Nhandervete'ga Tupana'ga ti tomomyry nde ve Cristo Jesus'ga pavëi nhandepojkaharete'ga pavëi. Tandeporogwety ti ga. Tonogatu ti ga ndepy'a, a'e ji.

Horyory Paulova'ea Tupana'ga rehe

³ Nane'ymi ji nhi'igi Tupana'ga pe nde mombe'gwombe'gwovo ppytunimo arimo jitekovo. Ga pe ji ei:

—Ndepyry hete nde Timóteo'ga mbojikoheteuka Jesus Cristo'ga rehe, a'e ji ga pe.

Nhiremboypya ja ji aporavyky Tupana'ga pe jipi ikwahava jireaporogitapyryva.

⁴ Ji horame nde hugwi nde erejehe'o ji arōheteavo ikwehe'i. A'ea ji namoka'nhyimi jitekovo. Orohepiaga'u hete ji. Nde repiaga'javame po ti ji roryoryvamo nehë.

⁵ Nde ko nane'ymi nde reki ejikoga Tupana'ga rehe. A'ea ji akwahava'ja jipapyakavo nahā ko Timóteo'ga reki ikwehe'i javo. Ndejaryjahēa jikohetei Tupana'ga rehe Lóidehēa. Neyhēa Eunicehēa jikohetei jitehe Tupana'ga rehe no. Aerē ga javijitehe nde jikohetei Tupana'ga rehe no. Agwamo ndehe ko nane'ymi erejiko ga rehe no, a'e ji.

Terekyhyji ti Jesus'ga mombe'gwovo

⁶ Akwaha ji ndejikoga Tupana'ga rehe. Nurā ji ei ikwahavukara'java nde ve: Ejirokwa hete ti eporavykyavo ga pe jipi. A'ereki ji pokogame neaka'ga rehe nhinhi'iga Tupana'ga pe Tupana'ga ra'ua nde mbokarakatu eporavyky ti ji ve javo. ⁷ A'ereki Tupana'ga imondorame nhande pyri gara'uva ndopojihuvukari nhande ve. Gara'uva nhande mbopopoaka. Gara'uva nhande monhoarō hete nhande mbohoryoryva ojipe'ga ndehe. Gara'uva nhande monhimbovyvy nhande mongokatuavo.

⁸ Nurā ti terekyhyji a'ero Cristo Jesus'ga mombe'gwovo nhandepojkaharete'ga mombe'gwovo ipojihuve'yma. Terei ti: “Namombe'ui ti ji ga ga'arōe'ýve'ga nde'yjuhurowaramo.” A'ea rūi ti ere, a'e ji.

Amombe'u ji Cristo Jesus'ga ojipe'ga pe novia. Emo ga ndopotari ji ga mombe'urame. Nurā ga ji mongiukari cadeia pype. Timóteo, terekyhyji ti ji rehe ji pojihuve'yma a'ero cadeia pype ji rename. Terei ti: “Ji ndakwahavi Paulo'ga. Ga ndokoi nhiirūa.” A'ea rūi ti ere.

Tupana'ga popoakarimo ti emombe'u nhandepojkaharete'ga Cristo Jesus'ga ojipe'gape'ga pe ji javijitehe. Po ti ga imondoi hahyva'ea nde ve nde ga mombe'urame, a'ero po ti Tupana'ga nde monhimomiranami hahyva'ea pe nde mbopopoaka nehë.

⁹ Gaha omomboruka nhanderekote'varuhua nhande hugwi nahā nhande pokoga. Ga nhande mo'emo'ē toko ti ga jireheva'ero javo. Nahā ga imomyryvi nhande ve. Nhanderekokatua rehe rūi ga imomyryvi. Gwemimbotarimova'ea rehe jate ga imomyryvi ji ga poko pota javo. A'ereki myahū vyva apoa renonde ga e'i ojivytyteri pe: “Aerē po ti ji imomyryvi ga pe nehë,” ei ga hako.

¹⁰ Agwamo reki garemimomyryva jukwaha nhande ve Cristo Jesus'ga ruro gwaramo nhande koty nhanembopiro'yhara'ga. A'ereki Cristo Jesus'ga omano nhanderekote'varuhua momboa imombiga nhanemanoa popoakara. A'ereki nhande tikwaha nhanembogweravagwama. A'ea Jesus'ga okwahavuka imombe'gwovo pyryva'ea nhande ve. Ga e'i: “Pejiko ti ji rehe. A'ero ti pe hoi yvagi pe pejikovo avuiraama Tupana'ga pyri – perope pe napemanoa'javi,” ei ga.

¹¹ Pyryva'ea Tupana'ga omombe'uuka ji ve. Ga e'i: “Eko ti Cristo Jesus'ga moirüharamo egwovo ga mombe'gwombe'gwovo ga pe. Embo'e katu katu ti ga nhinhi'iga rehe,” ei ga ji ve.

¹² Amombe'u ji ga pe a'ero ga nhi'ipo'ruavo. Nurā ga ji mongi cadeia pype tere-mombe'ua'javi ore ve javo. Hahy hete ji ve a'ero. Emo ji jipoyja hete reki kiro hahyrame ji ve. Akwaha hete ji ga – kiroki ga rehe ji ajiko. Nurā – kiroki a'ea ji akwava'ē ga pe ereko katu ji ve javo – a'ea ti ga herekokatupavi okovo Cristo Jesus'ga mbuhua nhande koty. A'ero ti Cristo Jesus'ga rura'javi vyva koty nhande koty nehë.

¹³ Embopogwe ti nhiremimombe'ukatua a'itituhēva'ea ojipe'ga mbo'ekatuavo hehe. Nane'ymi ti ejiko hete ga rehe ga arōheteavo ojipe'ga arōheteavo no. Nahā nde rekoï ejikoty'aro ġwaramo Cristo Jesus'ga pavēi. ¹⁴ Tupana'ga gwerekouka pyryva'ea a'itituhēva'ea nde ve imombe'uuka onhi'īga. Enhimoirūuka ti gara'uva pe nhandepojykarava'ea pe. A'ero po ti nde neremokan'hymi pyryva'ea ganhi'īga ġa mbo'ekatuavo hehe nehē.

Paulova'ea onhimombe'u

¹⁵ Nde erekwahavipe Ásiapeve'ga gwyrivepe'ga pohipava ji hugwi. Gapyteripeve'ga, Figelo'ga Hermógenes'ga pavēi, ġa pohiri ji hugwi.

¹⁶ Onesiforo'ga jate ko ġa ja rūi reki. Toporogwety ti nhandepojykaharete'ga Onesiforo'ga garongapypeve'ga no, a'e ji. A'ereki Onesiforo'ga uhuuhu ji pyri ji mbohoryryva. Ipojya hete ga ji rehe ji rename cadeia pype. ¹⁷ A'ereki avo cidade de Roma pe uhurame ga ji reka hete ji repiaga cadeia pype. ¹⁸ Aerē Cristo Jesus'ga rura'javi vyva koty nehē. Toporogwety ti nhandepojykaharete'ga Onesiforo'ga a'ea rupi, a'e ji. Ji ruvame cidade de Éfeso pe Onesiforo'ga ji pokopokogi no ikwehe. Nde erekwaha hete garembipokogawera.

2

Tapepojihuvi ti pejikovo soldados'ga ja

¹ Timóteo, jira'yra'java'ero ereko. Nhande jikoty'aro ġwaramo Cristo Jesus'ga pavēi ga imombyryvi nhande ve. Na ga nde mbopopoakari a'ero onhimombyryvimo. ² Embo'e ti nhiremimbo'ea rehe – kiroki a'ea nde erehendu he'yive'ga pavēi. Embo'e katu ti Jesus'gareheve'ga – kiroki ga ahe mbojiko ojije. A'ero po ti ġa ikwahavi ojipe'ga mbo'eavo Jesus Cristo'ga mombe'ua rehe nehē.

³ Enhimomirana ti hahya pe soldados'ga ja. A'ereki ġa onhimomirana hahya pe otavukarame tinhi'ipo'ru ti nhanderuvihava'ga javo. Ndehe na jitehe enhimomirana ojipe'ga imbuhurame hahya nde ve nde Jesus Cristo'ga mombe'urame ġa pe.

⁴ Soldado'ga oporavyky gwuvihavete'ga pe jate tanhi'ipo'ru ti ji ga javo. A'ereki ga ga mbohory pota – kiroki ga ga mboporavyky ojive. Ojipea rūi gaporavykyhava soldado'ga rekoï ġwaramo. Na jitehe ti eporavyky Tupana'ga pe jate ojipe'ga mbo'eavo Jesus Cristo'ga rehe jate tanhi'ipo'ru pa ti ji Tupana'ga mbohoryva javo.

⁵ Kiroki ga onha pota ojipe'ga pavēi – ga e'i: "Tavahemypy te ipyhyga pyryva'ea jijive." Onha po ga ahemonhanukahara'ga nhi'īga rendukatuavo hamo. Po ga nohendukatui ganhi'īga, a'ero ga nombuhurukari ojive pyryva'ea. Na jitehe Tupana'ga nhi'īga rendukatue'yname po ti nde nerembuhurukari pyryva'ea ejive nehē no.

⁶ Ga ypy po o'u katu kopeva'ga gwemitymipyra hamo – kiroki ga oporavyky hete japovo kohoa ityma. Nde poravykyheterame Tupana'ga pe Jesus Cristo'ga mombe'gwovo po ti ga imbuhurukari nde ve pyryva'ea nehē.

⁷ Ejapyaka hete ti nhirembikwatijara rehe. A'ero po ti nhandepojykaharete'ga Cristo Jesus'ga ikwahavukapavi nde ve nehē a'ea pe Paulo'ga ei javo.

⁸ Ejapyaka katu ti Jesus Cristo'ga rehe Daviva'ea rakykwepohara'ga rehe. Ekwahava'ja ga jipi Tupana'ga ombogwerava'ja ga gamanoa hugwi javo. A'ea ko pyryva'ea nhiremimbo'ea.

⁹ Ji pyryva'ea mombe'uro ġwaramo Jesus'gareheve'garūive'ga imbuhuri hahyva'ea ji ve jipi. Ga ji mongi cadeia pype vehevi ji mohina itanhuramuhūa pyvō nde ereko te'varuhu hete javo ji ve novīa. Tegwete nhihema jugwi a'ero. Nurā ji ndahoa'javi kiro Jesus Cristo'ga mombe'gwovo Tupana'ga nhi'īga mombe'gwovo. Emo tegwete imombihava gamombe'ua. A'ereki jara'ģa ohooho Jesus'ga mombe'gwovo. ¹⁰ Anhimomirana ji hahparavuhua pe Tupana'ga remimo'ēhara'ģa ndepyyga tomomboruka ti ġa okote'varuhua Cristo Jesus'ga pe nehē no. Aerē po ti ġa ndekoi avuirama garendy'jakatua pyri yvagi pe nehē.

¹¹ A'itituhēva'ea ji ei nde ve kiro ikwahavukara'java. Ji a'e: "Po Jesus Cristo'ga manoro ġwaramo nhande pohiri nhandereaporoģitate'varuhua hugwi, a'ero po ti nhande rekoï avuirama ga pyri nehē.

¹² Po nane'ymi nhande nhimomiranami hahyva'ea pe nhande ga mombe'urame, a'ero po ti ga nhande mongoi ġanduvihavamo onhipavēi nehē.

Po ti nhande ei nehē Jesus'ga ndokoi jipojykaharetero javo, a'ero po ti ga ei nhande ve no ndapekoi tuhē pe jireheva'ero javo nehē.

¹³ Po nhande ipiriani nhande'eagwera opohia ganhi'īga hugwi ga mbojikoga'jave'ymanhande rehe novīa.

Emo ga nopiriani o'eagwera ahe mbojikoga tuhē ojije. A'ereki tegwete ga'eagwera piriana."

A'ea ji ei a'itituhēva'ea mombe'gwovo.

Nahā ti peporavyky Jesu's'ga pe

¹⁴ Nhiremimombe'ua ti emombe'u pa Jesu's'gareheve'ga pe tokwaha katu ti ġa javo. Ere ti ġa pe: "Tepenh'i'ġayvari ti penhinhi'ġa rehe a'ea pe rūi ji ei javo tehe. A'ereki pe ndapepokogi ojipe'ġa penhi'ġayvaramē. A'ereki pe penhenduhara'ġa mbotegwete reki penhi'ġayvaramē. A'ea ji erame pe me Tupana'ga nhinhi'ġa renduvi. Pehendu katu ti a'ero." A'ea ti ere ġa pe.

¹⁵ Ejirokwa hete ti eporavyky rehe ġa mbo'ekatuavo Tupana'ga nhi'ġa rehe a'itituhēva'ea rehe. A'ero hepiagame po ti Tupana'ga ei nde ve nehē: "Ndepyry hete nde ġa mbo'ekatuavo," e po ti ġa nde ve nehē. Ekwaha hete ti ganhi'ġa a'ea rupi katu ġa mbo'ekatuavo. A'ero po ti nde pojahetero eporavyky rehe nehē.

¹⁶ Terembopogwei ti ojipe'ġa nhi'itehea Tupana'ga remiarōe'ŷva'ea. A'ereki ganhi'ġa renduva ġwaramo igwaigwavete ahe nombopogwei Tupana'ga. ¹⁷ A'ereki ganhi'itehea jauranuhūa ja. Jauranuhūa ahe rerekorame onhimoanha ahera'oa imbote'varuhuavo. A'ea ja nanongara'ġa omonhimoanha onhi'itehea ojipe'ġa mbote'varuhuavo. Himeneu'ga ko na Fileto'ga pavē. ¹⁸ Okoa'jave'yma Tupana'ga nhi'ġa rehe, a'eaatyviva'ea ġa ei memei o'mbero: "Tupana'ga ombogweravipe Jesu's'gareheve'ga. Nombogwerava'javi po ti ġa ahe nehē." A'ea ġa ei o'mbero Jesu's'gareheve'ga pe. Nahā ġa imbovambovatehei tuhē mo Jesu's'gareheve'ga py'a a'ero.

¹⁹ Emo po ti ojipe'ġa ndopohiragwami Tupana'ga hugwi okoheteavo ġwaramo ganhi'ġa rehe a'itituhēva'ea rehe. Nombopogwei ġa i'mbeve'ga nhi'ġa. A'ereki Tupana'ga ombogkogu hete ġa ojihe. Ga pe ġa ei jireheve'ga. Tupana'ga rembikwatjarukara e'i nahā: "Tupana'ga okwaha tuhē ojiheve'ga."

A'ea ikwatjaripyra i'ei. E'i no:

"Topohi ti ġa okote'varuhua hugwi

– kiroki ġa e'i: 'ji ko Tupana'gareheve'ea', e'i.

²⁰ Ojo'java'ea po ti ji imombe'ui nde ve kiro. Imbateheteve'ga gwereko ġwonga pe hyrua. He'yiva'ea ġa herekoi ikatuv'a'ea ouro apopyra prata apopyra no. He'yiva'ea ġa herekoi ikatue'ŷva'ea no yva apopyra tujuga apopyra no. Opo'ru ġa ikatuv'a'ea hyrua herekovo ojipe'ġa ndurame ġa repiaga. Opo'ru ġa ikatue'ŷva'ea hyrua herekovo imboapykavamo yta mombohavamō.

²¹ Na jitehe po ti Tupana'ga nhande po'ru nhande pohirame nhanderekote'varuhua hugwi nhandekovo ikatuheteve'a'ero nehē. "Ga pyry kiro nhiremimboporavykyukara pe ikatuparavuhuva'ea pe," e po ti Tupana'ga nhandepojkaharete'ga.

²² Hepia'ngi ite'varuhua ipyahuve'ga pe jipi. Terenhimohepia'ngiakari jupe a'ero. Eko katu hete ti. Ejiko hete ti Cristo Jesu's'ga rehe ġa arōheteavo. Earō hete ti ojipe'ġa ekokatuavo ġa pe ġa ndayvare'yma. Nahā ti ejirokwa pyryve'ga pavē – kiroki ġa onhi'ġa Tupana'ga pe nhandepojkaharete'ga pe nhande poko ti javo ġa pe.

²³ Terekwavi ti ojogwayvave'ga koty – kiroki ġa ndokwahavihu. A'ereki ganhi'itehea renduvame ahe onhi'ġayva pota ġa.

²⁴ Tupana'ga pe oporavykyrame ġa mbo'eavo Tupana'gareheve'ga tonhi'ġayvaryme ġa. Tinhyrō ti ġa ġa pe nhaporemō okokatuavo ġa pe. Tombo'e kwaha ti ġa Tupana'ga nhi'ġa rehe. Tonhimbaekwahivyme ti ġa ġa ndehe upa. ²⁵ Tombo'e nhyrō ti ġa ġa – kiroki ġa nohendupotari garemimbo'ea Tupana'ga rehe. Nahā po ti ġa tombo'e ġa Tupana'ga po ti ombopohipotaruka ġa pe ġandekote'varuhua hugwi nehē javo. A'ero po ti ġa heroviari a'itituhēva'ea Cristo Jesu's'ga mombe'ua nehē. ²⁶ A'ero po ti ġa apykwapupugamo nehē. "Iiii! Satanás'ga reki nhande moandyandyi nhande mongovo ġwemimbotarimova'ea rupi!" e po ti ġa nehē. A'ero po ti ġa nhimbopiro'yi Satanás'ga hugwi okote'varuhua hugwi nehē no Tupana'ga nhi'ġa po'ruavo nehē.

3

Aerēva'ea Cristo'ga rura'javakotyva'ea

¹ Tiruahū hete ti mbapava koty Jesu's'gareheve'ga rura'java koty nehē. A'ea ti ekwaha, a'e ji. ² Mbapava koty po ti vyvakotyve'ga ndekoi ojihe jate onhiarōheteavo nehē. Opota ranuhū po ti ġa itambere'ia nehē. Onhimbohete tehe po ti ġa nehē jiji ojipe'ġa hohe javo. Noarōi po ti ġa ojipe'ġa nehē jiji jate ko jipyry javo. Onhi'ġa te'varuhu po ti ġa Tupana'ga pe ojipe'ġa pe nehē no. Nohendukatui po ti ġa uva'ga nhi'ġa oy'ga nhi'ġa nehē no. Ndohoryvi po ti ġa ahe rehe ahe imbuhurame ġa pe nehē. Ndokopyryvi po ti ġa Tupana'ga arōe'yma nehē.

³ Ndokokatui po ti ġa ojipe'ġa pe gwe'yja'ga pe vehevi nehē. Nonhimogitaukara'javi po ti ġa ahe ve nehē. Ombotegwete po ti ġa ojipe'ġa nehē. Nonhimogokatui po ti ġa onharūiveuhūro nehē. Onhimboahi po ti ġa okote'varuhuavo ojipe'ġa pe nehē. Noarōi po ti ġa pyryve'ga nehē petiruahū pe javo ġa pe. Noarōi po ti ġa pyryva'ea vehevi nehē a'ea

tiruahū javo jupe. ⁴ Okwava'ē po ti ǵa ojipe'ǵa hajiheve'ǵa po pe nehē tojigwarai ti ǵa ǵa ndehe javo.

Ndojapyakakatui po ti ǵa onhimbaekwahiva ipotarahivuhua vo onhimimbotarimova'ea jate nehē. Onhi'ī tehe po ti ǵa nehē ǵa hohe pa ko ji huvihavamo javo. Onhimbohory pota hete po ti ǵa nehē. Emo po ti ǵa ndopotari Tupana'ga mbohoryva nehē. ⁵ O'mberbo po ti ǵa ei nehē: “Orojiko ore Jesus Cristo'ga rehe,” e po ti ǵa nehē. Emo po ti ǵa nomomborukari ga pe okote'varuhua ojihugwi nehē. A'ero po ti ǵa nonhimongokatuukari reki Tupana'ga pe. Nahā po ti ǵa nombokwahyi gapopoakara ojeaporoǵita pe nehē. Terembopogwei ti ǵa ekwawe'yma ǵa koty.

⁶ Jararamo ǵa hogahoi onga pe imbojoapiapiavo xanhi'ī ti kunhangwera'ǵa pe javo. Oho ga kunhangwera'ǵa pyri a'ero o'mberbo ga pe ǵa mbo'eavo Tupana'ga nhi'igarūiva'ea rehe. Gwerovia kunhangwera'ǵa ǵa'mbea reki – kiroki kunhangwera'ǵa nharuiveuhū opopoakare'yma mbehea pe. Okoveveuhu ǵa oroko te'varuhu ore javo novīa kunhangwera'ǵa. Emo ǵa ndopohiri jugwi. Hepia'ngi he'yiva'ea ite'varuhuparavuhua'ea ǵa pe no. ⁷ Nane'yimi ǵa nhimbo'embo'ei novīa. Emo tegwete ganembikwahava a'itituhēva'ea rehe.

⁸ Ymyahū mokonhava'ea ndopotari Moisésva'ea nhi'igawera hako Janesva'ea Jambresva'ea pavēi hako. Na jitehe aǵwamo kunhangwera'ǵa mbo'ehara'ǵa ndopotari Jesus'ga momba'ua a'itituhēva'ea. Ojapyaka ǵa ite'varuhua'ea rehe jate a'ero okoa'jave'yma Jesus'ga momba'ua rupi. Tupana'ga omovahī ǵa a'ero. ⁹ Nambegwei po ti he'yjuhuve'ǵa ndohaykaa'javi ǵanhi'īga jukwahava ǵwaramo ganembikwahave'ymuhūa nehē. Na jitehe jukwaha ymyahūva'ea pe Janesva'ea rembikwahave'ymuhūa Jambresva'ea rembikwahave'ymuhūa no hako.

Mbapavava'ea Paulova'ea remimbo'ea Timóteova'ea pe

¹⁰ Ndehe ji kwaha hete. Erekwaha hete nde nhiremimomba'ua. Erekwaha nde jirekokatua. Nane'yimi ji ei: Tako ti Jesus Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe. A'ea nde erekwaha. Erekwaha nde jijikoga Jesus Cristo'ga rehe no. Nanhimbaekwahivi ji ǵa ndehe jikokatua vo ga pe tiruahūrame ji ve. A'ea nde erekwaha. Nde erekwaha nhiremiarōhetea ǵa ndehe. Anhimomirana ji hahyva'ea pe jiporavykyheteavo ǵa mbo'eavo. A'ea nde erekwaha no.

¹¹ Erekwaha nde ǵandekote'varuhua ji ve. Hahyva'ea ji ve nde erekwaha. Jesus'gareheve'garūive'ǵa oko ji rehe ji arōe'yma Antioquiapeve'ǵa Icóniopeve'ǵa pavēi Listrapeve'ǵa pavēi no kako. Hahy ji ve a'ero ǵapyteri pe. A'ea pe ji nhimomiranahetei kako. A'ea pa nde erekwaha. Ga ndekondekorame ji rehe nhandepojykaharete'ga Tupana'ga ji pokogi ji mbopiro'yavo ǵa hugwi nhaporemo kako.

¹² Kiroki ǵa oko katu pota Cristo Jesus'ga javijitehe ojikoty'a ga pavēi – ga ndehe ti ite'varuhuve'ǵa ndekoi okote'varuhua vo ǵa pe nehē. Na tuhē po ti nehē. ¹³ Igwaigwavete po ti tiruahūve'ǵa ndekote'vate'varuhui nehē ahe moandyandyive'ǵa pavēi. Koji'ī po ti ǵa nhaporemo heroviarukari mbehea ojipe'ǵa pe nehē. Ga jitehe po ti a'ea reroviari nehē no.

¹⁴ Terepohiri ti enhimbiroviahetea hugwi a'itituhēva'ea hugwi – kiroki a'ea rehe nemb'ehara'ǵa nde mbo'e. A'ereki nde erekwaha hete ǵa – kiroki Jesus'gareheve'ǵa oko pyri nde mbo'eavo a'itituhēva'ea rehe. ¹⁵ Neremokanhyimi nde evo jagwera. Ndevojarypyagwera jate nde erekwaha Tupana'ga rembikwatijarukara ganhi'igapyryva. Garembikwatijarukara okwahavuka nde ve aherekote'varuhua mombora. A'ero a'ea monhi'igame nde ere'ē ikwahava: “Ahe jikogame Cristo Jesus'ga rehe ga imombori aherekote'varuhua ahe hugwi ahe mongovo ojipryi,” ere nde.

¹⁶ Ymyahū Tupana'ga ikwatijakatuukari ahe ve onhi'īga hako. Garembikwatijarukara nhaporemo ko ikwahy nhande pokoga. Nhande nhi'igame jupe a'ea nhande mbo'ei a'itituhēva'ea rehe. Nhande nhi'igame jupe a'ea ikwahavukari nhande ve nhanderekote'varuhua. Nhande nhi'igame jupe a'ea nhande mbopohirukari nhanderekote'varuhua hugwi nhandereaporoǵita mongokatuavo. Nhande nhi'igame jupe a'ea nhande mbo'ei Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe nhande mongovo hupi. ¹⁷ Nahā Tupana'ga rembikwatijarukara ikwahapavukari Jesus'gareheve'ǵa pe tonhi'īpo'ru pa ti ǵa oporavykyparavuhua vo ikatuva'ea rehe ojipe'ǵa pokoga.

4

¹ Aerē po ti Cristo Jesus'ga rura'javi vyva koty nhandepojykaharete'ga nehē. Uhu po ti ga okojive'ǵa pyri omanove'ǵa pyri nehē no. Okwaha ga ǵa ndekopyryvame. Ga po ti e'ī pyryve'ǵa pe a'ero nehē: “Pepyry pe. Pejo ti pejipyrtavo avuirama ji pyri a'ero,” e po ti ga nehē. Okwaha ga ojipe'ǵa ndekote'varuhurame. Ga po ti e'ī ite'varuhuve'ǵa pe a'ero nehē: “Peko te'varuhu pe. Peho ti hahyva'ea ruvihava pype pejipyrtavo avuirama a'ero,” e po ti ga nehē.

Nhanderuvihavuhuhetero po ti Jesus Cristo'ga ruri nehê. A'ero kiro ji nde moġitai Tupana'ga nhinhi'iga renduvame Jesus Cristo'ga pavêi. ² A'ero ji ehetei nde ve: Nane'ymi ti emombe'u katu Jesus'ga mombe'ua ojipe'gape'ga pe. Ga hendupotarama ti emombe'u katu ga pe. Ga hendupotare'ymame ti emombe'u katu jitehe ga pe no. Ekwahavuka ti ga pe ga ndekote'varuhua. Ere ti ga pe: "Tapekote'varuhua'javi ti." Okokatuve'ga pe ti ere: "Tapekokatupigi ti." Embohory ti ga Tupana'ga rehe. Terenhimbaekwahivi ti ga ndehe ga mbo'eavo a'itituhêva'ea rehe. A'ea pe ji erame nde ve Cristo Jesus'ga nhinhi'iga rendu Tupana'ga pavêi.

³ Aerê po ti he'yive'ga nomombe'uukara'javi nde ve a'itituhêva'ea Tupana'ga nhi'iga nehê. Gwemimbotarimo po ti ga ombo'ehara'ga mbuhumbuhuri ojipyri nehê tianembo'e ti ga nhanderemimbotarimova'ea rehe javo. ⁴ A'itituhêva'ea po ti ga nohendupotari nehê. A'eaatyiva'ea po ti ga opota hete henduva imombe'utehea nehê.

⁵ Emo nde ve ji ei: Enhimbovyvy ti ejapyakakatuavo. Enhimomirana ti Tupana'ga arôe'yve'ga imondorame hahyva'ea nde ve. Emombe'u katu ti Cristo Jesus'ga mombe'ua ojipe'gape'ga pe ga mbójikoguka ga rehe. Eporavykyavo Tupana'ga pe enhi'ipo'ru pa ti ga a'ero.

⁶ Oro ji, ji juka gweri'ga – kiroki ga ji pyhyguka. A'ereki ji amombe'umbe'u Cristo Jesus'ga ga pe. Kiro ihoi japiavo nhimanoagwama, a'e ji. ⁷ Ajirokwa pa ji jiporavykyheteavo ga pe Cristo Jesus'ga mombe'ukatavo ga pe. A'ereki pyry ahe poravykyi ga pe! Anhi'ipo'ru pa ji ga. Ndapohiri ji Jesus'ga mombe'ua hugwi.

⁸ Aerê mbapava koty po ti nhande reko i nhandepojykaharete'ga rovai pyteri pe pyryheteve'ga rovai pyteri pe nehê te'i ti ga ahe ve javo. Okwaha ga ga ndekote'varuhurame. A'ero po ti ga ei a'ea pe ga mondovo hahyva'ea ruvihava pype nehê. Okwaha ga jara'ga ndekopyryvame. A'ero po ti ga ei a'ea pe ga mongovo ojipyri nehê. A'ea rupi po ti ga imondoi ji ve pyryheteve'ea – kiroki pyryheteve'ea Tupana'ga gwereko ji ve jirekopyryva gwarame. Ji ve jate rui po ti nhandepojykaharete'ga imondoi nehê. Omondo po ti ga nhande ve nhaporemo nehê nhande ipotaheterame garura'java vyva koty ga arôheteavo.

Paulova'ea onhimombe'u Timóteova'ea pe

⁹ Timóteo, kotihî ti ejo ji pyri. ¹⁰ A'ereki Demas'ga opohi ji hugwi ogwovo cidade de Tessalônica pe. A'ereki ga opotaruhu mbatera agwamo. Crescente'ga oho Galáciapeve'ga gwyri pe. Tito'ga oho Dalmáciapeve'ga gwyri pe. ¹¹ Lucas'ga jate opyta ji pyri ji moiruamo. Eho ti Marcos'ga rerua ejupi. Toporavyky ti ga ji pyri Cristo Jesus'ga mombe'gwovo ji pokoga nehê. ¹² Amondo ji Tiquico'ga cidade de Efeso pe.

¹³ Eho na'ê ti Carpo'ga pyri cidade de Trôade pe herua jipira ji ve. A'ereki ji aheja jipira i'arimova'ea ga pyri ikwehe. Eru ti ikwatjaripyra no. Ojipea ikwatjaripyra ipira apopyra – a'ea kaitu ti eru ji ve no.

¹⁴ Kiro ji ga mombe'ui nde ve Alexandre'ga – kiroki ga oapo mbatera metal apopyra. Ga e'ie'i ji ve okote'varuhuavo ji ve. A'ero po ti nhandepojykaharete'ga imondoi hahyva'ea ga pe nehê. ¹⁵ Enhimboko'i ti Alexandre'ga hugwi. Mara'ngu po ti ga otiruahüro nde ve nehê no? A'ereki ga ndopotari nhaneremimbo'ea Cristo Jesus'ga rehe.

¹⁶ Ymya soldados'ga ji pyhygi kako. Aerê nhanderuvihava'ga nhimono'ono'ogi tihepia ti Paulo'ga te'varuhua javo. Ji ga nhi'ipondekwavypyrame ndavavagahivi ji rehe. Kiroki ga ojikoty'a ji pavêi – ga okyhyji nhanderuvihava'ga hugwi. A'ero ga hoi opohia ji hugwi. Emo ji a'e: Tomondoyme ti Tupana'ga hahyva'ea ga pe – kiroki ga opohi ji hugwi.

¹⁷ A'eromde tehe nhandepojykaharete'ga Cristo Jesus'ga ji moirü. A'ero ga ndopojihuvukari jipyhykara'ga ji ve ji mombe'u ti ga pe javo ji ve. A'ero ji Cristo Jesus'ga mombe'upavi judeus'garüve'ga pe nhaporemo gentios'ga pe. Nahã nhandepojykaharete'ga ji mbopiro'yi ite'varuhuve'ga hugwi tandejukayme ti ga javo. ¹⁸ Aerê po ti ga ji mbopiro'yi ite'varuhuparavuhuva'ea hugwi nhaporemo ji rerekokatavo ji rerohokatavo yvagi pe nehê. Pevo po ti ga reko i nhanderuvihavuhuhetero nehê. Timbohete ga avuirama nehê! Na tuhê! Amém!

Paulova'ea omondouka onhi'iga ahe ve

¹⁹ Timóteo, amondouka ji nhinhi'iga Priscilahêa pe Áquila'ga pe no Onesíforo'ga pe no garongapypeve'ga pe no.

²⁰ Opyti Erasto'ga upa cidade de Corinto pe. Aheja ji Tróximo'ga cidade de Mileto pe. A'ereki ga itetirüa.

²¹ Ejirokwa ti ejoa ji pyri yapoa renonde.

Êubulo'ga omondouka onhi'iga nde ve kiro. Na jitehe ga omondouka onhi'iga nde ve Prudente'ga Lino'ga pavêi Cláudiahêa pavêi no. Na jitehe jara'ga nhaporemo Cristo Jesus'gareheve'ga omondouka onhi'iga nde ve.

²² Kiro ji ei nde ve: Nhandepojykaharete'ga Cristo Jesus'ga tojikoty'a nde pavēi nde rerekokatuavo.
Tomombyry ti ga pe me nhaporemo, a'e ji.

PAULOVA'EA OMOMBE'U TITOVA'EA PE Carta de Paulo a Tito

¹ Jihi ko Pauloramo Tupana'gareheva'ero. Jesus Cristo'ga moirūharamo ji ako no jiporavykyavo Tupana'ga pe Cristo'ga mombe'gwovo.

A'ereki Cristo'ga e'i ji ve: "Ehoeho ji mombe'gwovo. A'ero ti Tupana'ga remimo'ēhara'ga ikwahavi ojikoga ji rehe nehē nahanahā Tupana'ga ahe mbojiko ojihe javo. A'itituhēva'ea ti ga ikwahavi a'ero nehē no nahanahā ahe oko katu katu okovo garemimbotarimova'ea rupi javo. ² Nahā po ti ga ndekoi nehē o'ejipero gwaramo: 'Po ti nhande xako Tupana'ga reheva'ero, a'ero po ti nhande xaho nhandejupa avuirama ga pyri nehē.' Nahā po ti ga ei nehē," ei Cristo'ga ji ve ji mondovo.

Tegwete Tupana'ga mbea. Ymyahū yvya apoa renonde ga e'i hako: "Aru ti ji nhiremimo'ēhara'ga mombytavo ji pyri avuirama nehē," ei ga o'mbee'yma hako.

³ Gwemimbotarimo Tupana'ga okwahavuka kirogwe ko nhinhi'iga mombe'uhava javo. Amombe'u ji ganhi'iga a'ero. A'ereki ji ve ga e'i kako: "Eho ti nhinhi'iga mombe'gwovo ga pe," ei Tupana'ga nhanembopiro'yhara'ga ji ve kako.

⁴ Tito, kiro ji ikwatijarukari imondouka nde ve. Jira'yra'java'ea a'e ji nde ve. A'ereki ji ja nde erejiko Jesus Cristo'ga rehe ji ga mombe'urame nde ve kako.

Kiro ji ei: Nhandervete'ga Tupana'ga ti tomomyry nde ve Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojkaharete'ga pavēi nhanembopiro'yhara'ga pavēi, a'e ji. Tandeporogwety ti Tupana'ga Jesus Cristo'ga pavēi. Tonogatu ti ga ndepy'a, a'e ji.

Titova'ea oporavyky Creta pe

⁵ Ji horame ypa'ouhūa hugwi Creta hugwi nhande ndiaporavykypavi ga pokopave'yma. Nurā ji nde rejari pevo toporavyky pa ti ga ji py'rovo javo. Jihi a'e nde ve a'ero: Nahanahā ti Jesus'gareheve'ga pyteripeve'ga hugwi emo'emo'ē akwaimbae'ga onhimbovyvuhara'ga ikwahapyra'ga tohepia katu ti ga Jesus'gareheve'ga mbo'embo'eavo javo. Embojopia pa ti egwovo cidades pe gawgyri pe Creta pe ga mo'emo'eamo, a'e ji nde ve ikwehe.

⁶ Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga ti toko katu, a'e ji. Tegwete ojipe'ga nemimbojahava ga ndehe a'ero. Ojipeji tehe ti ga togwerekō gwembireko'ga. Tojiko ti ganda'yra'ga Jesus Cristo'ga rehe. Toakwaha ti ganda'yra'ga no hendukatuaovo ganhi'iga. Po ojipe'ga omombe'u katu ganda'yra'ga ko oko te'varuhu javo, a'ero ti ga tokoyme Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga. Po ganda'yra'ga ndekokatui, a'ero pyry ga Jesus'gareheve'ga ndepiakatui gwa'yra'ga mogitakuro gwaramo.

⁷ A'ereki Tupana'ga pe ga oporavyky. A'ero ti ga toko katu Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga. Ga ndekokaturame tegwete ojipe'ga nemimbojahava ga ndehe a'ero. Gwemimbotarimova'ea rupi jate rūi ti ga toko onhimbohete'yma. Tonhimboahituhenuhūyme ti ga. Tougwejuhuyme ti ga ahemboheagwyriva'ea vinho. Togwayvayrime ti ga ojipe'ga. Tokoyme ti ga ojipe'ga ja – kiroki ga itambere'ia pyhyga rehe jate heaporogita jipi.

⁸ Ojipe'ga ndurame gapyteri pe tohoryory ti ga ga ndehe ga mombytavo gwonga pe ga poraka. Taheaporogita katu pota ti ga ga pokoga. Tonhimbovyvy ti ga. Toko katu ti ga ojipe'ga pe. Tapyry ti ga hendukatuaovo Tupana'ga nhi'iga. Gwemimbotate'varuhua rupi rūi ti ga toko. Ga ti toko Tupana'ga nhi'iga rupi. ⁹ Tojiko hete ti ga a'itituhēva'ea rehe nhiremimbo'ea rehe. Pyry ahe heroviari a'ea. A'ero ti ga ikwahahetei a'itituhēva'ea ojipe'ga mbo'eavo hehe imombe'uheteavo ga mbohoryoryva hehe nehē. A'ero ti ga ojipe'ga mbopogwei a'itituhēva'ea kwahavuka ga pe nehē – kiroki ga e'i Tupana'ga nhi'iga pe a'ea ko a'itituhēva'ea rūi javo.

¹⁰ Tombo'e kwaha ti Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga, a'e ji. A'ereki he'yjuhuve'ga nohendukatupotari okovo gwemimbotarimova'ea rupi onhi'iteheavo onhimoandyandyita ojipe'ga moandyandyita no. Judeus'ga ojikytiukave'ga jara'ga hohe nohendukatupotari. ¹¹ Tupana'ga nhi'igarūiva'ea ga omombe'umbe'u Jesus'gareheve'ga pe ga moandyandyita. Nanongara rehe po ga nombo'ei ramo. A'ereki ga omongo tehe Jesus'gareheve'ga py'a. Ganongapypeve'ga py'a ga imongotehei no. Nahā ga ndekote'varuhui ipyhyga vehevi itambere'ia ga hugwi gwemimbo'ea kwepykavamo. Tito, pemombi ti ganhi'iga tombo'ea'javyme ti ga javo.

¹² Perope pe peju – Cretapeve'ga namonhava'ea aerēva'ea mombe'uharava'ea omombe'u gwe'yjava'ea hako. Ahe e'i hako: "Cretapeve'ga ko i'mbeteve'ga. Nane'yimi ga mbero. Oko te'varuhu ga otiruahūro onhyrōe'yma. Ougwei hete ga mbatera okovo ovevugwetero. Mbatera rehe jate ga ndekoi toro'u hete javo," ei ahe Cretapeva'ea mombe'gwovo hako.

¹³ Ahe Cretapeve'ga mombe'u katu reki. Nurā ti penhi'igahy iga pe imombe'uheteavo tojiko hete ti ga Cristo'ga rehe javo. ¹⁴ Penhi'igahy ti ga pe topohi ti ga imombe'utehea hugwi judeus'ga namonhava'ea remimombe'utehea hugwi javo. Ombojihu ahe imombe'utehea. Agwamove'ga nemimbojihuva hugwi ti ga topohi no ganemimombe'utehea hugwi. A'ereki imbojihuvame ga nohendukatui a'itituhēva'ea.

¹⁵ Kiroki ga pyre okote'varuhua momboruka Jesus'ga pe – gahā e'i mbatera pe nhaporemo: "Pyry hete mbatera Tupana'ga rembiapoa nhaporemo," ei ga.

Kiroki ga oko te'varuhu ojikoge'yma Jesus'ga rehe – gahā e'i mbatera pe nhaporemo: "Ndapyryvi mbatera," ei ga. Nonhimombaragwahava'javi ga aherekokatua rehe aherekote'varuhua rehe no. Gandeaporoğita tiruahū. Okote'varuhua rehe vehevi ga nonhimombaragwahavi. ¹⁶ Ga e'i tehe: "Orokwaha hete ore Tupana'ga," ei ga novia. A'ereki ga ndokokatui reki. Nurā ahe nhimombaragwahavi ga ndehe ndojikogi tuhē ga Tupana'ga rehe javo. Nombohoryvi ga Tupana'ga ojihe. Ndokoi ga ganhi'iga rupi. Nurā ti Tupana'ga ei ga pe nehē: "Ga ko ndapyryvi. Nurā tegwete gandekokatua," e'i ti ga ga pe nehē.

2

A'itituhēva'ea Tupana'ga remimbo'ea

¹ Ndehe reki, Tito, embo'e ti Jesus'gareheve'ga a'itituhēva'ea rehe Tupana'ga remimbo'ea rehe. ² Embo'e ti akwaimbae'gaymyana. Taheaporoğita katu ti ga tapotaruhuyime ti ji mbatera javo. Tonhimoğatyrō ti ga. Tonhimbovyvy ti ga okokatuaavo gwaramo. Tojiko hete ti ga Tupana'ga rehe okovo ganhi'iga rupi. Toarō hete ti ga ojipe'ga. Tonhimomirana hete ti ga Tupana'ga nhi'iga rupi okovo. A'ea rehe nhaporemo ti embo'e akwaimbae'gaymyana.

³⁻⁴ Na jitehe ti embo'e kunhangwerymyana'ga. Toko katu ti ga no hendukatuaavo Tupana'ga nhi'iga. Tombotegweteteheyme ti ga ojipe'ga. Tougwejyme ti ga ahemboheag-ryryva'ea vinho.

Tombo'e ti ga pyryva'ea rehe timoğita ti kunhangwerapyahuve'ga a'ea rehe javo. Tomonhimbovyvyruka ti ga ipyahuve'ga. Te'i ti ga ga pe: "Pearō hete ti penhimbireko'ga. Pearō hete ti peja'yra'ga." A'ea ti ga te'i ipyahuve'ga pe. ⁵ Te'i ti ga: "Penhimbovyvy ti. Taperekoi ti ojipe'ga nembireko'ga pejapyakavo aherekokatua rehe jate. Pehepia katu ti penhonga. Peko katu ti ojipe'ga pe. Peko ti penhimbireko'ga nhi'iga rehe." A'ea nhaporemo ti kunhangwerymyana'ga te'i kunhangwerapyahuve'ga pe. Tohendu katu ti kunhangwerapyahuve'ga te'ite'varuhuyime ti ojipe'ga Tupana'ga nhi'iga pe ganhi'iga mbotegwete'yma. Tito, nahā ti ere kunhangwerymyana'ga pe tombo'e ti ga ipyahuve'ga javo.

⁶ Embo'e ti akwaimbae'ga no ipyahuve'ga tonhimbovyvy ti ga javo. ⁷ Ndehe no, Tito, eko katu ti, a'e ji nde ve. Nde repiagame ti ga ndekokatui a'ero nde javijitehe nehē no. Embo'e katu ti ga a'itituhēva'ea rehe jate Tupana'ga nhi'iga rehe enhimbovyva ga mbojikoga enhimimbo'ea rehe. ⁸ Nane'ymi ti enhi'igatu ga mbo'ekatuavo. A'ero ti tegwete ojipe'ga ehava nderekote'varuhua pe nehē. A'ero ti nhanearō'e'ŷve'ga ndipoyjayjari nehē timombe'u ti ganemimbo'ete'varuhua javo novia.

⁹ Embo'e ti ga – kiroki ga ndipiro'yi opojyakahara'ga hugwi. Tohendu katu ti ga opojyakahara'ga nhi'iga ga mbohoryoryva oporavykypava rehe. Tonhi'ikwepyte'varuhuyime ti ga ga no. ¹⁰ Tomimyme ti ga gambatera. Tombojiko hete ti ga opojyakahara'ga ojihe okokatuaavo gwaramo. A'ero ti gapojyakahara'ga ei nehē: "Pyry hete jipryive'ga okokatuaovo oporavykyavo ji ve jipi Tupana'ga remimbo'ea rendukatuaavo gwaramo. Pyry hete Tupana'ga remimbo'ea a'ero." Nahā ti ga ei nhanembopiro'yhara'ga nhi'iga pe nehē. A'ea rehe nhaporemo ti embo'e gapryive'ga ipiro'ye'ŷve'ga.

¹¹ A'ereki Tupana'ga omombyry nhande ve nhaporemo yvyakotyve'ga pe nhaporemo. A'ea rupi ga ei: "Pejiko pa ti ji rehe," ei ga. "A'ero ti ji pe mbuhurukari ji pyri pe mombytavo avuirama nehē," ei ga.

¹² Imombyryvame nhande ve Tupana'ga ei: "Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi. Pepohi ti penhimimbotate'varuhua hugwi no," ei ga. "Penhimbovyvy ti. Peko katu ti ojipe'ga pe. Pehendu katu ti nhinhi'iga ji nhi'ipo'ruavo," ei Tupana'ga nhande ve. "Nahā ti peko katu agwamo," ei Tupana'ga nhande ve nhaporemo yvyakotyve'ga pe nhaporemo.

¹³ Imombyryvame nhande ve ga ei: "Nahā ti peko katu pejoryjoryvamo aerē ti Jesus Cristo'ga rura'javi nehē javo gwaramo. Uhura'ja ti ga penduvihavuhuhete'ga nehē pembopiro'yhara'ga Jesus Cristo'ga. Ikatu hete ti garura nehē," ei Tupana'ga. ¹⁴ "Onhikwava'e ga ojjukavouka yvyakotyve'ga pe ga ndepyga raikwehe tambopiro'y ti ji ga gandekote'varuhua hugwi nhaporemo nehē javo. Omano ga tamombyry ti ga mongovo javo. 'A'ero ti ga ndekoi ji rehe jate xako katu ti ojipe'ga pe ga pokoga javo,' ei Jesus Cristo'ga," ei Tupana'ga.

¹⁵ Tito, a'ea ko Tupana'ga nhi'iga. Nurā ti a'ea rehe nhaporemo embo'e hete ga pehendu katu ti javo. Ehendukatuka ti ga pe ga mbopohiruka gāndekote varuhua hugwi. Eko katu ti ga pyri tohendu katu pa ti ga nhinhi'iga javo. A'ereki Tupana'ga onhi'iga mombe'upavuka nde ve.

3

Nahanahā ti peko katu

¹ Tito, embo'e ti Cretapeve'ga ikwahavukara'java ga pe toko ti ga gwuvihava'ga nhi'iga rehe. Ere ti ga pe ga mbo'eavo: "Huvihava'ga ti tomongomongo ogwyrive'ga gwemimbotarimova'ea rupi. Po ganemimbotarimova'ea pyryvamo, a'ero ti pehendu katu pota ganhi'iga ga nhi'ipo'rupava peporavykykatuavo." A'ea ti ere ga mbo'eavo. ² Te'ite'varuhume ti ga ojipe'ga pe ga mbotegwetee'yma. Togwayvayvayme ti ga okovo. Tinhyrō ti ga imondovo ojeaporogitakatua imohina ga ndehe nhaporemo. Tito, a'ea rehe nhaporemo ti embo'e ga nehē.

³ Embo'e ti ga a'ea rehe nahanahā ti ahe toko javo. A'ereki ymya nhande ndiajikogi Jesus Cristo'ga rehe ga ja kako. A'ea rupi nhande nhaporemo ndikwahavi pyryva'ea. Nhande ndikwahavi Tupana'ga no kako. Nihendukatui nhande ganhi'iga. Ojipea rehe nhande xako nhanenhimoandyandyjuka ojipe'ga pe. Xako nhande nhaneremimbotate'varuhuva'ea rupi iparaparavuhuva'ea rupi nahā ti nhande roryroryvamo javo novia. Nhanetirua'ū nhande nhandekovo kako. Xanhimyrō nhande mbatera rehe ga ndehe no. Xako te'varuhu nhande ojipe'ga pe. Nurā ga nianearōhetei. Nianhoarōhetei nhande no. Nahā nhande rekoi ymya kako.

⁴ Aerē reki Tupana'ga nhanembopiro'yhara'ga ikwahavukari opyryva vvyakotyve'ga pe a'arō hete ji ga javo. ⁵ A'ero nhandeporogwetyga gwaramo ga omombo nhanderekote'varuhua nhande hugwi tuhu ti ga upa ji pyri avuirama nehē javo. Nhanderekokaturō gwaramo rūi ga omombo nhanderekote'varuhua. Nhandeporogwetyga gwaramo ga omombo nhanderekote'varuhua.

Ohyvuka ga nhanderekote'varuhua gwa'uvapyryva pe. Gara'uvapyryva nhandereaporogita rorojijyi nhandereaporogita mbopyahuavo. ⁶ A'ereki Tupana'ga omondokatuuka gwa'uva nhande pyri nahā ti epoko hete ga javo. A'ereki Jesus Cristo'ga omano nhande repyga nhanembopiro'yhara'ga. ⁷ Tupana'ga omondouka gwa'uva nhande pyri tuhu ti ga upa opytavo ji pyri avuirama nehē javo. Tupana'ga omondouka gwa'uva. A'ereki ga pyry nhande ve nhande mombyryva. A'ero nhande roryroryvamo nhandejikoga ga rehe ikwahava aerē ti nhande ruvi ga pyri avuirama nehē javo. ⁸ A'ea ko nhiremimombe'ua a'itituhēva'ea. Pyry ahe heroviari a'ero.

Tito, a'ea rehe ti embo'e hete jipi toko katu pota hete ti ga javo – kiroki ga ojiko ga rehe. Nhiremimombe'ua ko pyryva'ea imombyryheteavo vvyakotyve'ga pe nhaporemo ga pokoga.

⁹ Po ojipe'ga nhi'inhi'tehei nahanahā po javo, a'ero ti ejipe'a ga hugwi ganhi'iga renduve'yma. Po ga ei: "Nahanahā oko nhaneramonhava'ea aherakikwepoharava'ea no." Po a'ea ga etehetehei, a'ero ti ejipe'a ga hugwi ganhi'iga renduve'yma.

Po ga ei nde rayvayva: "Maraname nde ere'u pa gwia?" e po ga. "A'ereki Moisésva'ea remimbo'eagwera e'i: 'Gwigwia ti pe'u. Gwigwia ti tape'ui,' e'i. 'Nahanahā ti peko katu,' e'i. Xako ti aheremimbo'ea rehe," e po ga. Po ga ei na nde ve, a'ero ti terehendukatui ganhi'iga. A'ereki ga gwayva pota ahe. Ndogokogi reki ga ahe a'ero.

¹⁰ Ojipe'ga po ndokoi Tupana'ga nhi'iga rupi okovo hajiheva'ea rehe peko ti nhinhi'iga rupi javo. Gahā ombopohi pota ojipe'ga Tupana'ga hugwi. Embo'e ti ga Tupana'ga nhi'iga rehe a'ero ga momoranduva toko katu ti ga okovo Tupana'ga nhi'iga rupi jate javo. Po ga nohendukatui nenhi'iga, a'ero po ti erea'ja ga pe hamo. Po ga ndopohiri ve hajiheva'ea hugwi, a'ero ti epohi ga hugwi. ¹¹ A'ereki nanongara'ga ojipokwaha okote'varuhua rehe. Oko te'varuhu ga a'ero hendukatue'yma. A'ero ga imbojari ojihe okote'varuhuaovo gwaramo.

Paulova'ea omondouka onhi'iga

¹² Tito, ma'ga po ti ji amondouka nde pyri nehē? Mara'ngu po ti Ártemas'ga ji ga mondovo nehē? Mara'ngu po ti Tíquico'ga nehē? Ji ga mondorame nde pyri ejirokwa ti ejoa cidade de Nicópolis pe ji replaga. Pevō po ti ji hoi no jipytavo yapoa rupi nehē.

¹³ Zenas'ga ovavagahihara'ga po ti oho nde hugwi ojipe'gape'ga ndepiaga nehē. Apolo'ga po ti oho ga rupi nehē no. Ejirokwa ti ga pokoga ga horame nehē. Emondo katu ti mbatera ga pe tokoyme ti ga imbatere'yva'ero nehē. ¹⁴ Nhaneremimbo'ehara'ga pe Jesus'gareheve'ga pe ti ere: "Pemondo katu ti penhimbatera nanongara'ga pe no ga pokoga." A'ea ti ere ga pe

Jesus'gareheve'ga ti tomondo tehe kwaha javo. A'ea rehe ti embo'e ga toko katu ti ga javo. A'ero ti ga jirokwari okokatuavo ojipe'ga pe okotehee'yma nehē.

¹⁵ Kiroki ga oko ji pyri – gahā omondouka onhi'iga nde ve.

Ere ti pevove'ga pe – kiroki ga ore arō hete ojikoga gwaramo Jesus Cristo'ga rehe: “Paulo'ga omondouka onhi'iga pe me.” A'ea ti ere ga pe.

Tomombyry ti Tupana'ga pe me nhaporemo, a'e ji.

PAULOVA'EA OMOMBE'U FILEMOMVA'EA PE Carta de Paulo a Filemom

¹ Jihi ko Pauloramo. Ji Jesus Cristo'ga mombe'uro gwaramo ga ji mongi cadeia pype ikwehe. Filemom, kiro jirekorame cadeia pype ji ikwatijarukari imondouka nde ve. Timóteo'ga pavēi ji ikwatijarukari. Ga ko nhaneirūramo ojikoga gwaramo Jesus Cristo'ga rehe. Filemom, nde ko oreremiarōhetero eporavykyavo ore javijitehe Cristo'ga mombe'gwovo ojipe'ga pe.

² Áfia, oreirū, nde ve ji ikwatijarukari imondouka no. Arquipo, nde ve ji ikwatijarukari no imondouka. Ore javijitehe nde ereporavyky hete enhimomiranama Cristo'ga mombe'gwovo. Kiroki ga ojatyka Filemom'ga rongga pype jipi tihendu ti Tupana'ga nhi'iga javo – ga pe ji ei: Akwatjaruka ji imondouka pe me no.

³ Kiro ji ei: Tupana'ga nhandervete'ga ti tomombyry pe me nhaporemō Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojykaharete'ga pavēi. Tonoḡatu ti ga pepy'a, a'e ji.

Filemomva'ea pyry hete

⁴ Filemom, nhinhi'igame Tupana'ga pe jiruvihavuhete'ga pe ji ei jipi:

—Ndepyry hete nde Filemom'ga pokoga. Nurā Filemom'ga pyryvamo.

A'ea ji ei Tupana'ga pe nde renoina. ⁵ A'ereki ojipe'ga nde mombe'u ji ve. Ga e'i: “Filemom'ga ojiko hete Jesus'ga rehe nhandepojykaharete'ga rehe. Oko hete ga Tupana'ga remimo'ēhara'ga ndehe nhaporemō ga aromo,” ei ga nde mombe'gwovo. ⁶ Nurā ji ei Tupana'ga pe:

—Filemom'ga ojiko hete Cristo'ga rehe ojikoty'aro ga pavēi ga kwahavuka ndereheve'ga pe. Cristo'ga kwahavukaro gwaramo tokwaha pa ti Filemom'ga Cristo'ga remimombyryva ndereheve'ga pe.

A'ea ji ei Tupana'ga pe nde renoina. ⁷ Nhiirū, nde ereko hete Tupana'ga remimo'ēhara'ga ndehe ga mbohoryva ḡapy'a mbohgerava'java. A'ea rehe nde ji mbohoryvi jipy'a noḡatuavo.

Paulova'ea opota Onésimova'ea rerekokatua

⁸ Nde ga nderekokaturo gwaramo po ti ji ehetei nde ve hamo nahanahā ti eko javo. Nanongara ko pyry javo po ti ji ehetei nde pojihuve'yama hamo Cristo'ga jikoty'aro gwaramo ji pavēi. ⁹ Jixava'ero ji rekoi cadeia pype kiro Jesus Cristo'ga mombe'gwovo gwaramo. Nurā po ti ji ei ji rendu katu javo hamo. Emo ti ji nda'ei nde ve. Nhanenhoarōhetero gwaramo ji ekatukatui kiro nde ve nahanahā ti eko javo. ¹⁰ Anhi'igatugatu kiro nde ve jira'yra'ga repyga Onésimo'ga repyga. Jira'yra'ga, a'e ji Onésimo'ga pe. A'ereki ga ojiko Cristo'ga rehe nhiremimombe'ua renduvame. Amombe'u ji ga pe jirekorame cadeia pype.

¹¹ Ymya'ī ga ndoporavykykatui nde ve oka'nhyama ua nde hugwi heikwehe tajipiro'y ji ga hugwi javo. Agwamo reki ga poravykykatui ji ve ji pokoga. Kiro po ti ga poravykykatui nde ve a nehē no.

¹² Kiro ji ga mondoukara'javi nde pyri a'ero. Ahepiaga'u po ti ji ga nehē. A'ereki ga jipy'a ja hete. ¹³ Filemom, avo ejuvame po nde ji pokogi hamo. Avo reki nde ndereki. Nurā ji ei jivytyeri pe: Pyry po Onésimo'ga pytai ji pyri a'ero hamo ji pokoga Filemom'ga py'rovo hamo. A'ereki ji ako cadeia pype Cristo'ga mombe'gwovo gwaramo. A'ea ji ei jijapyakavo novia. ¹⁴ Emo ji a'e reki jivytyeri pe: Namombytai po ti ji Onésimo'ga Filemom'gapyrive'ga ipiro'ye'yve'ga. A'ereki ji nahenduvi Filemom'ga nhi'iga. Ga nde'i ve ji ve: “Topyta ti Onésimo'ga nde pyri nehē.” A'ea rūi ga ei ji ve, a'e ji jivytyeri pe. Filemom, namombytaahai ji ndepyryve'ga Onésimo'ga ji pyri henduve'ymame nenhi'iga. Imombyrypotarame po ti nde imombyryvi a'ero nehē. A'ea ji apota hete.

¹⁵ Mara'ngu po Tupana'ga javo: “Tojipe'aahi'vi ti Onésimo'ga Filemom'ga hugwi tojivrya'ja ti ga Filemom'ga pyri opytavo pevo avuiraama nehē javo”? Mara'ngu po a'ea Tupana'ga javo? A'ea ji a'e. ¹⁶ Ndepyryve'ga jate rūi ko Onésimo'ga oko kiro. A'ereki kiro neirūramo ga oko no okovo ndepy'a'jaheteva'ero. A'ereki agwamo ga ojiko Cristo'ga rehe nhandepojykaharete'ga rehe nhande javijitehe. Ga ko nhiirūramo a'ero no. Jipy'a ja hete ga. Johe po ti ga ndepy'a ja hete nehē no. A'ereki ga oko ndepyryva'ero neirūramo no.

¹⁷ Filemom, ere'e po ti nde ji ve nehē: “Ji ko Paulo'ga moirūharamo. Oronhomoirū ore,” ere po nde. Po ti nde ei na, a'ero po ti nde roryroryvamo ji rehe nehē hamo ji mombytavo ejipyri ji rurame nde repiaga. Na jitehe ti Onésimo'ga rurame nde pyri ejoryjory ga rehe ga mombytavo ejipyri.

¹⁸ Po ga imbote'varuhui nde ve raikwehe, a'ero ti ji imombyryvi nde ve nehē. Po ga nomondo nde ve ikwepykava, a'ero ti ji imondo nde ve ga repyga nehē imoka'nhymuka nde ve garekote'varuhua nehē. ¹⁹ Filemom, kiro ji tuhē ikwatijari jipovo: Amondo ti ji ikwepykava Filemom'ga pe imombyryva ga pe Onésimo'ga repyga nehē. A'ea ji akwatija javo nde ve. Ji nda'ei reki: Ndehe po ti erembuhu ji ve hamo. A'ea po ji a'e nde ve hamo. A'ereki jihi amombe'u nde ve Cristo'ga nde mbojikoga ga rehe. Nurā ti nde rekoi Tupana'ga pyri avuirama nehē. Ji nda'ei reki nde ve: Enhikwava'ē ti ji ve. A'ea rūi ji ei nde ve. ²⁰ Na tuhē. Nhiirūramo emombyry ti ji ve a'ero ji mbohoryoryva epyryvamo Onésimo'ga pe nhandepojykaharete'ga jikoty'aro gwaramo nhande pavēi. A'ea ji apota. Embovy'ara'ja ti jipy'a Cristo'ga jikoty'aro gwaramo nhande pavēi.

²¹ Filemom'ga ti gwendu katu nhinhi'iga nehē, a'e ji jiyvyteri pe. Nurā po ti ji ikwatijari ga pe togwereco katu ti ga Onésimo'ga javo nehē, a'e ji. Gwereco katu tuhē ti ga Onésimo'ga, a'e ji. Johe ti ga ga rerekokatuhetei nehē, a'e ji jiyvyteri pe. A'ereki ji akwaha neremimombyryvawama.

²² A'e ji nde ve ojipea: Emboavujikwe ti jikihava ji ve. A'ereki ji taho'ja nde pyri. Penhi'iga gwaramo Tupana'ga pe ji repyga po ti ga hendukatui ji mondovouka pe pyri nehē.

Mbapavamo Paulova'ea okwatijaruka Filemomva'ea pe

²³ Epafra'sga omondouka onhi'iga nde ve. Ji pavēi ga oko cadeia pype kiro Cristo Jesus'ga mombe'gwovo gwaramo. ²⁴ Marcos'ga omondouka onhi'iga nde ve no Aristarco'ga no Demas'ga no Lucas'ga no. Gahā ko oporavyky ji pavēi Jesus Cristo'ga mombe'gwovo.

²⁵ Nhandepojykaharete'ga Jesus Cristo'ga ti tomombyry Filemom'ga pe, a'e ji.

AHE OMOMBE'U HEBREUSVA'EA PE Carta aos Hebreus

Ojipea hebreusva'ea rera israelitas. Israelitasva'ea ko Israelva'ea rakykwepoharava'ea.

Tupana'ga ra'ya'ga

¹ Ymyahū Tupana'ga ei onhi'iga mombe'uharava'ea pe vvyakotyva'ea pe hako: “Pe-mombe'u ti jireaporogita pende'ya'ga pe,” ei Tupana'ga.

A'ero ganhi'iga mombe'uharava'ea imombe'ui ganhi'iga gwe'yjava'ea pe nhaneramonhava'ea pe hebreusva'ea pe israelitasva'ea pe hako. Manamenameuhūa rupi Tupana'ga ikwahavukara'ja'javi ojeaporogita onhi'iga mombe'uharava'ea pe he'yjuhuva'ea pe. Hijihejiveva'ea rupi ga ikwahavukari ahe ve. “Hebreus'ga ti ji kwahavi jireaporogita kwahavame nehē,” ei ga ahe ve.

A'ero ganhi'iga mombe'uharava'ea ga kwahavukari nhaneramonhava'ea pe gareaporogita mombe'urame ahe ve. Nahā ko ymyahū hako.

² Agwamo reki mbapavava'ea rupi gwa'ya'ga pe Tupana'ga ei: “Emombe'u ti jireaporogita vvyakotyve'ga pe,” ei ga. A'ero gara'ya'ga imombe'ui gareaporogita nhande ve.

Gwa'ya'ga pe Tupana'ga japopavukari yvya yvaga reheve ymyahū hako. Ga pe ga ei hako: “Amondo pa ji nde ve. Aerē po ti nde herekopavi a'ero nehē,” ei ga gwa'ya'ga pe.

³ Gara'ya'ga hendy'jandy'ja hepiuka uva'ga rendy'java gakatua. Gaha ko Tupana'ga javijitehe. Inhi'ipopoaka ga. Ganhi'iga gwaramo yvya ndopavi yvaga pavēi okovo. Ga tuhē imombori nhanderekote'varuhua nhande hugwi. Imomborirē ga apygi yvagi pe nhanderuvihavuhuhete'ga pyri Tupana'ga pyri gajohukoty rūi. Pevo ga memei ga ndekoi nhanderuvihavuhuhetero.

Tupana'ga ra'ya'ga huvihava Tupana'gapryve'ga hohe

⁴ Nahā koji'i Tupana'ga ra'ya'ga huvihava Tupana'gapryve'ga hohe yvagipeve'ga hohe. Jukwaha ga huvihava Tupana'ga ero gwaramo ga pe:

“Ndehe ko jira'ya.”

A'ea erame Tupana'ga ei gwa'ya'ga mombe'gwovo ga huvihava jipryve'ga hohe javo.

⁵ A'ereki ojipryve'ga pe Tupana'ga nde'iangavi:

“Jira'yramo nde rekoi.

Jihi a'e vvyakotyve'ga pe nhaporemō nde mombe'gwovo kiro:

Gaha ko jira'ya'ga.”

Ojipryve'ga pe rūi Tupana'ga ei a'ea. Gwa'ya'ga pe jate ga ei a'ea.

Onhi'iga'java ga nomombe'ui ojipryve'ga javo:

“Jihi po ti garuvamo ako nehē.

Gaha po ti jira'yramo oko nehē.”

Ojipryve'ga rūi Tupana'ga omombe'u o'erame a'ea. Gwa'ya'ga jate ga omombe'u o'erame a'ea.

⁶ Onhi'iga'java gwa'yrypy'ga mondorame yvya koty vvyakotyve'ga mbyteri pe Tupana'ga ei:

“Jipryve'ga tombohete ti jira'yrypy'ga,” ei ga.

⁷ Ojipryve'ga mombe'gwovo Tupana'ga ei reki:

“Ji erame jipryve'ga pe kotihī ga hoi vvytua ja nhinhi'iga mombe'gwovo.

Tata ja kotihī ga hoi imombe'gwovo ji erame,” ei Tupana'ga.

⁸ Gwa'ya'ga pe Tupana'ga ei reki:

“Jiruvihavuhuhetea,” ei ga gwa'ya'ga pe.

“Nane'ymi po ti nde ejlheve'ga nduvihavuhuhetea avuirama nehē.

Nane'ymi po ti a'itituhēva'ea rehe nde nhi'igi ga pe

ga mongouka katu enhi'iga rupi ekovo ganduvihavuhuhetero nehē.

⁹ Pyyri hete nde ve ga ndekokaturame.

Ite'varuhu nde ve ga ndekote'varuhurame.

Nurā jihi nderuvihavuhuhetero a'e nde ve:

Eko ti ganduvihavuhuhetero nepavēive'ga hohe ejoryvamo,” ei Tupana'ga gwa'ya'ga pe.

¹⁰ “Jipojykaharetea,” ei Tupana'ga gwa'ya'ga pe.

“Jypya ndehe tuhē ereapo yvya yvaga reheve.

¹¹ Opa po ti yvaga yvya pavēi nehē.

Ndehe po ti erepyta avuirama nehē.

Tapy'ynhapira nhymyanamo.

Na jitehe po ti yvya nhymyanamo yvaga pavēi nehē.

¹² Gwekyi ahe tapy'ynhapirymyana i'arimova'ea imamana inoga opohia jugwi imbojopy'ruavo.

Na jitehe po ti nde pohiri yvya hugwi yvaga hugwi imbojopy'ruavo nhymyaname nehē.

Ndehe po ti naneymyani ekovo avuirama nehē.

Nderepavi po ti nde nehē no," ei Tupana'ga gwa'yra'ga pe.

¹³ Tupana'ga nde'iangavi ojipyrive'ga pe:

"Eapy ti ji pyri jijohukoty rūi

ekovo gwaramo ganduvihavuhhetero.

A'ero po ti ji nearōe'ŷve'ga mongoukari nenhi'iga rupi nehē."

Ojipyrive'ga pe rūi ga ei a'ea. Gwa'yra'ga pe jate ga ei a'ea.

¹⁴ Tupana'gapyrive'ga ko ha'oe'ŷve'ga yvagipeve'ga oporavykyavo Tupana'ga pe. Ga nhaporemo opokopoko vvyakotyve'ga jipi. A'ereki Tupana'ga e'i ga pe: "Peho ti ga pyri yvya koty ga pokoga – kiroki ga hugwi ji amombo gandekote'varuhua tuhu ti ga upa ji pyri avuirama nehē javo," ei Tupana'ga.

2

Zako hete ti Tupana'ga ra'yra'ga nhi'iga rehe

¹ Tupana'ga ra'yra'ga huvihava Tupana'gapyrive'ga hohe yvagipeve'ga hohe. Nurā po nhande rekohetei gara'yra'ga nhi'iga rupi hamo nhaneremienduva rupi hamo. Tirovia hete ti ganhi'iga a'ero xapohiryme ti jugwi javo.

² Ymyahū Tupana'gapyrive'ga imombe'ui Tupana'ga nhi'iga ymyahūva'ea pe tohendu katu ti ga javo. A'ereki hupi hete ga omombe'u. Ymyahūva'ea hendukatue'ymame ganhi'iga okovo hajiheva'ea rupi, a'ero ite'varuhu ahe ve. Ahe hendupotare'ymame okove'ŷ Tupana'gapyrive'ga nhi'iga rupi, ite'varuhu ahe ve. Na tuhē. A'ereki Tupana'ga omoundouka ahe ve aherekote'varuhua kwepykava.

³ Po ite'varuhu ymyahūva'ea pe ahe rekoeymame Tupana'gapyrive'ga nhi'iga rupi yvagipeve'ga nhi'iga rupi, a'ero po ti nhande ve kaitu ite'varuhu nehē nhande rekoeymame Tupana'ga ra'yra'ga nhi'iga rehe nhandepojykaharete'ga nhi'iga rehe aḡwamo. A'ereki pyry hete tuhē ga manoi nhande repyga imombo nhanderekote'varuhua nhande hugwi nhande pokoga. Nhande imomborukare'ymame ga pe hendupotare'yma ganhi'iga, niaka'nhyimi tuhē po ti nhande hahyva'ea hugwi nehē. Omondo ti ga hahyva'ea nhande ve nehē.

Ga pyy tuhē onhimombe'u tamano ti pe ndepyga javo. Henduvirē ga imombe'ui nhande ve javo: "Nhandepojykaharete'ga ei: 'Tamombo javo ji ruri pe pyri. Tamombo ti vvyakotyve'ga ndekote'varuhua ga hugwi ga pokoga. Taroho ti ji ga ji rupi yvagi pe hahyva'ea hugwi inogatuavo gapy'a.' A'ea tuhē nhandepojykaharete'ga ei." A'ea ga ei imombe'ukatuavo ikwahavuka a'itituhēva'ea nhande ve.

⁴ A'itituhēva'ea ko jira'yra'ga nhi'iga javo, Tupana'ga opoko ga japouvouka ahemonhimomby'ava'ea ga pe – kiroki a'ea gaha jate oapo kwaha. Nurā he'yjuhuvava'ea ga japoparavuhui ahemonhimomby'ava'ea. Gwemimbotarimova'ea rupi Tupana'ga imondoukari gwa'uvapyryva popoakara ga pe ga pokoguka. Nurā nhande ei: Tupana'ga ga mbuhurukari nhande pyri imombe'uuka gwa'yra'ga nhi'iga ga pe.

Jesus Cristo'ga oko vvyakotyve'ga ja ganderohoharamo

⁵ Nahanahā hekoī ga jikogame Tupana'ga ra'yra'ga rehe javo, ore imombe'ui kiro pe me ikwatija. Ojipyrive'ga pe rūi Tupana'ga ei: "Amongo ti ji ga penhi'iga rupi nehē – perope ji ga mongoi ipyahuva'ea pe." A'ea ga nde'i ojipyrive'ga pe yvagipeve'ga pe.

⁶ A'ea ymyahūva'ea ikwahavukari nhande ve. A'ereki ymyahū Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea e'i Tupana'ga pe ikwatija hako:

"Anhimomby'a ji.

A'ereki nde ereporogwety vvyakotyve'ga.

Ga ndehe nde erejapyaka.

Ne'agataruhu nde ga ndehe.

A'ereki nde neremoka'nhyimi ga pokoga," ei ahe Tupana'ga pe ikwatija hako.

⁷ "Jypya nde ere'e

ga ti toko huvihavamo jijipyrive'ga gwyre'i javo.

Jypya nde ga mbopopoaka ga mbokatuavo ga mboukwahavamo a'ero toko ti ga huvi-havamo javo.

Jypya nde eremongo enhimbiapoa ganhi'iga rupi.

⁸ Nde ere'e: "Toko pa ti nhirembiapoa ganhi'iga rupi," ere nde."

A'ea ahe ei ikwatija javo Tupana'ga pe hako. Oko pa ġanhi'iga rupi javo ga ei ikwatija.

Garembiapoa ndokopavi ve vvyakotyve'ga nhi'iga rupi kiro, xa'e nhande hepiage'yma.

⁹Jesus'ga ki a'e te ikatu hete kiro okovo vvyakotyve'ga nduvihavuhhetero. A'ea nhande ikwahavi. Jypya Tupana'ga ei ovvyteri pe ga mombe'gwovo toko na'ē ti ga huvihavamo jijipyrive'ga gwyre'i javo. Nahā Tupana'ga Jesus'ga rerekopyyi tomano ti ga vvyakotyve'ga ndepyga ga naġanani javo. A'ereki Tupana'ga omombyry pota ġa pe. Ga ndepyga Jesus'ga manoro ġwaramo Tupana'ga ga mbogweravirē ga mbopopoaka ga mbokatuheteavo ga mboukwahavamo toko ti ga huvihavuhhetero kiro javo.

Na tuhē. Jesus'ga omano vvyakotyve'ga ndepyga imomboā ġandekote'varuhua ġa hugwi okovo ġandepykaramo. ¹⁰A'ereki Tupana'ga e'i: "Aru pota ji vvyakotyve'ga jijipyri. Omanomo ġa ndepyga ti Jesus'ga ġa pokogi ġa nderua ji pyri nehē. A'ero po ti he'yjuhuve'ga nduvi ji pyri okovo jira'yramo avuirama nehē," ei ga.

Hahy Jesus'ga pe ga manorame ġa ndepyga. A'ea rupi ko pyry Tupana'ga Jesus'ga mbojipokwahavi onhi'iga rehe ga monhimomiranambava ga mboavujikwea toko hete ti ga vvyakotyve'ga nderohoharamo ga pyri. A'ereki Tupana'ga ko japopahara'ga imongohara'ga. Ojive ga oapo pa tapo'ru pa ti ji javo.

¹¹Omanomo ġa ndepyga Jesus'ga ġa mombyryvi imomboā ġandekote'varuhua ġa hugwi. Omo'emo'ē ga ġa toko ti ġa Tupana'ga ra'yramo javo. A'ero Tupana'ga rekoi ġanduvetero. Ga ko Jesus'ga ruva'ga no. Nurā Jesus'ga poyjahetero ġahā ko nhiirūhetea javo.

¹²Tupana'ga pe ga ei:

"Kiro po ti ji nde kwahavukari nhiirū'ga pe nehē.

Ga nhimono'ono'oġame nenhi'iga renduva

po ti ji nde mbohetei ġapyteri pe nhinhimby'yita," ei Jesus'ga.

¹³Onhi'iga'javame Jesus'ga ei:

"Ji tuhē ajiko Tupana'ga rehe."

Onhi'iga'javame Jesus'ga ei:

"Ji rendu ti! Agwa ji rekoi Tupana'ga ra'yra'ga pavēi.

Tupana'ga ġa mbuhuruka ji pyri

epoko katu ti ġa javo ji ve," ei Jesus'ga.

A'ea nhaporemo myahūva'ea okwatija Jesus'ga nhi'iga mombe'gwovo myahū.

¹⁴Tupana'ga ra'yra'ga ko vvyakotyve'ga tuhē gwa'oro gwekoro. A'ereki ġa o'a oy'ga hugwi. Nurā na jitehe ko Jesus'ga hoi nhande rupi. Nahā ga rekoi vvyakotyva'ero tamombi ti ji Diabo'ga popoakara nhimanorame javo. "Vvyakotyve'ga arōe'yve'ga Diabo'ga omongyhyji vvyakotyve'ga ġamanoa hugwi," ei Jesus'ga. ¹⁵"Ġapopoakara mombigame ti ji ġa pokogi ġa mbopiro'yavo ġakyhyjia hugwi nehē," ei Jesus'ga. "A'ereki ġa omano'e'ymame ojapyaka omanoa rehe okyhyjiavo jugwi," ei Jesus'ga.

¹⁶Jesus'ga nde'i: "Ajo ji Tupana'ġapyrive'ga pokoga nhimanomo ġa ndepyga." A'ea rūi ga ei. A'ea jukwaha. Ymyahūva'ea e'i ikwatija myahū: "Abraōova'ea rakykwepohara'ga pyri vvyakotyve'ga pyri po ti ga uhu ġa pokoga nehē," ei ahe.

¹⁷Nurā Jesus'ga ei: "Kiro po ti ji tako nhiirū'ga javijitehe."

A'ea ga ei ua vvy koty ovahema o'a oyhēa hugwi gwa'oro okovo oirū'ga ja Abraōova'ea rakykwepohara'ga ja. Oko ga ga javijitehe tuhē tako ti ji ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro Tupana'ga pe javo. Hahy ġairū'ga pe. Ga okoveveuhu. Nahanahā ġa pe. Na jitehe Jesus'ga pe no. A'ero ga ikwahahetei ġandekoa. Nurā ga ġa porogwetygi. Nurā ga ei Tupana'ga pe: "Tamombo ti ji nhandereheve'ga ndekote'varuhua ġa hugwi nhiirū'ga ndekote'varuhua ġa hugwi," ei ga Tupana'ga pe.

Nahā ga ġa pokogi a'ero okovo ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro Tupana'ga pe omanomo imomboā ġandekote'varuhua ġa hugwi. Nahā ga ġa ndepygi inoġatuavo ġapy'a. Nahā Jesus'ga rekohetei Tupana'ga nhi'iga rupi. ¹⁸Ite'varuhu Jesus'ga pe ojipe'ga ga monġote'varuhupotarame novia. Hahy! Nurā ga ojipe'ga monġote'varuhupotarame, ga ikwahavi ġa pokoga tombopogweyme ti ġa ġa javo.

3

Jesus'ga huvihava Moisésva'ea hohe

¹Pe me nhiirūa pe Tupana'ga remimo'ēhara pe ji ei: Pejapyaka ti Cristo Jesus'ga rehe, a'e ji. Nhiirūa, a'e ji pe me. A'ereki nhande ve Tupana'ga e'i nhande mo'emo'eamo: "Pejiko ti Cristo Jesus'ga rehe pejikovo avuirama ji pyri," ei ga. A'ero ji pavēi pe pejiko ga rehe xako ti ga pyri avuirama.

Pejapyaka ti Cristo Jesus'ga rehe ga kwahaheteavo. Gaha ko Tupana'ga moirūhara'ga. A'ereki Tupana'ga ga mbuhuruka nhande pyri, ji kwahavuka ti ġa pe javo. Gaha ko

ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuga Tupana'ga pe. A'ereki ga nhande repy omanomo tomombo ti Tupana'ga gāndekote'varuhua ga hugwi javo. Jesus'ga rehe nhande xajiko hete imomboruka ga pe nhanderekote'varuhua nhande hugwi. Aerē po ti ga nhande rerohoi nhande mombytavo Tupana'ga pyri avuirama nehē. Pevo ga ruvi jipi. A'ea nhaporemo nhande xa'e herovia.

² Nahanaḥā ti ji moirū javo Tupana'ga Jesus'ga mbuhuri avo yvya koty. A'ero ga Tupana'ga nhi'ṭpo'rupavi. Na jitehe ymyahū Moisés'va'ea Tupana'ga nhi'ṭpo'rupavi Tupana'gareheva'ea repiakatupava.

³ Jesus'ga reki huvihava nhaneramonhava'ea hohe Moisés'va'ea hohe. A'ereki Jesus'ga omongo yvyakotyve'ga Tupana'ga nhi'ṭga rupi peko ti Tupana'gareheva'ero javo.

Nhande japorame onga ojipe'ga ei nhande mboheteavo: “Okwaha hete ga japovo,” ei ga. Nde'i ga: “Onga ojiapo.” A'ea rūi ga ei. Koji'i ga ombohete onga apohara'ga. A'ereki ga oapo onga imohina. Gwry'e'i ga ombohete onga a'ero.

Na jitehe Jesus'ga huvihava Moisés'va'ea hohe. Nurā koji'i po nhande ga mbohetei a'ero hamo. A'ereki Jesus'ga omongo yvyakotyve'ga Tupana'ga nhi'ṭga rupi peko ti Tupana'gareheva'ero javo. Moisés'va'ea ki a'e te oko Tupana'gareheva'ero jate reki. ⁴ Na tuhē. Japopyra ko onga nhaporemo. Emo Tupana'ga tuhē omongo pa japoparavuhavo.

⁵ Tupana'gareheva'ero oporavykyavo Moisés'va'ea Tupana'ga nhi'ṭpo'rupavi. Ahe gwepia katu pa Tupana'gareheva'ea imombe'gwovo Tupana'ga nhi'ṭga ahe ve ikwahavuka Tupana'ga nhi'ṭga aerēva'ea.

⁶ Cristo'ga ki a'e te Tupana'ga ra'yramo Tupana'ga nhi'ṭpo'rupavi Tupana'gareheve'ga nderekokatuavo ga mongomongovo onhi'ṭga rupi okovo gānduvihavuhuhetero. Po nane'yimi nhande ndiajikopigi Tupana'ga rehe avuirama gaha nhande mbojiko ojihe javo, a'ero nane'yimi nhande reko'i gareheva'ero. Po nane'yimi nhande nimbohete pigi ga avuirama gaha po ti omomyry nhande ve nehē javo, a'ero nane'yimi nhande reko'i gareheva'ero.

Peko hete ti Tupana'ga nhi'ṭga rehe

⁷⁻⁸ Tupana'gareheva'ero pejikovo gwaramo pehendu katu ti ganhi'ṭga – kiroki a'ea gara'uva omombe'u Tupana'ga rembikwatijarukara. Tupana'ga ra'uvapyryva e'i:

“Po agwamo pe Tupana'ga nhi'ṭga renduvi,

a'ero ti peko hete ganhi'ṭga rehe hendukatuavo.

Tapekoi ti penhamonhava'ea ja

– kiroki ahe nohendukatupotari Tupana'ga nhi'ṭga jipi opohipota ga hugwi,” e'i
Tupana'ga ra'uva.

“A'ea rupi ongae'yi me penamonhava'ea rekote'varuhui

marāngu po ti Tupana'ga onhi'ṭga rendukatue'yima raykavo nehē javo.

⁹ Tupana'ga ei pe me: “Pevo penamonhava'ea rekote'varuhui

tihepia ti Tupana'ga rekoa nhande rehe javo.

Quarenta anos mondorame ahe hepiagi nhirembiapo a hemonhimomby'ava'ea
ji ahe rerekokaturame quarenta anos rupi.

A'ea repiagame vehevi ahe rekote'varuhui,’ ei Tupana'ga,” e'i.

¹⁰ “Nurā ji ei: Nane'yimi jipy'a atyvi ga ndekoi opohipota ji hugwi.

Ga ndokwahapotari nhiremimbotarimova'ea
okoe'yima nhinhi'ṭga rupi.

Nurā ji nhimonha'ngahetei ga ndehe.

¹¹ Nurā ji ehetei nhinhimonha'ngavo:

Nanogatuagwami ti ji gapy'a

ga nderure'yima jipipyri nehē,’ ei Tupana'ga.”

A'ea Tupana'ga ra'uvapyryva i'ei imombe'gwovo.

¹² Nhiirū, pe me ji ei pe napenani: Pekwaha ti pejipy'a. Po pendeaporogita ite'va pe mbojikopipota Tupana'ga rehe, a'ero ti pejirokwa pejeaporogitakaturo xapohiryme ti Tupana'ga hugwi avuiramave'ga hugwi javo. ¹³ Nane'yimi ti pe'ji pejohupe: “Xako katu ti jipi. Xapohi ti nhanderekote'varuhua hugwi. Xajikopigyme ti Tupana'ga rehe.”

A'ea ti pe'ji pejohupe jipi nahā pejopokoga. A'ereki Tupana'ga e'i pe me agwamo pehendu katu ti nhinhi'ṭga javo. Pe napenani pejapyaka ti pejikokatua rehe a'ero pejipohia pejikote'varuhua hugwi Tupana'ga nhi'ṭga renduva xanhimoandyandyjukaryme ti ite'varuhua pe javo. A'ereki pe ndekote'varuhurame pendekote'varuhua nohendukatupotarukari Tupana'ga nhi'ṭga pe me. A'ero pe ndapekoa'javi Tupana'ga rehe.

¹⁴ Xajiko hete ypy nhande Tupana'ga rehe ikwehe. Xajikopigyme ti ga rehe nhanemano'e'yimame. Po ti nane'yimi nhande jikohetei avuirama ga rehe, a'ero po ti ga nhande mbojikoty'arukari Cristo'ga pavēi nehē.

¹⁵ Nane'yimi ti pejiko hete Tupana'ga rehe. A'ereki aḡwamo garembikwatijarukara e'i:
 “Po aḡwamo pe Tupana'ga nhi'iga renduvi,
 a'ero ti peko hete Tupana'ga nhi'iga rehe hendukatuavo.
 Tapekoi ti penhamonhava'ea ja
 – kiroki ahe nohendukatupotari Tupana'ga nhi'iga jipi opohipota ga hugwi,” e'i
 Tupana'ga rembikwatijarukara.
¹⁶ Ymyahū penamonhava'ea gwendu Tupana'ga nhi'iga novia hako. A'ereki ahe nohendukatupotari ganhi'iga opohipota ga hugwi – kiroki ahe uhu Egitopeva'ea gwyrā hugwi. Ymyahū Moisésva'ea gweru ahe pea hugwi. Ndahe'yiva'ea gwendu katu Tupana'ga nhi'iga. Ahe jate gwendu katu. ¹⁷ Onhi'iga rendukatue'yva'ea rehe Tupana'ga onhimonha'nga quarenta anos mondorame. Ongae'yi me ahe manoi a'ero okote'varuhuavo. Pevo ahera'oa pytai a'ero. ¹⁸ Ahe jikopotare'yma ḡwaramo ga rehe, ga ei:
 “A'e hete ji: Nanogatuagwami ti ji ḡapy'a
 ga nderure'yma jijipyri nehē,” ei Tupana'ga hako.
¹⁹ Nurā nhande ikwahavi javo: Ahe jikoge'yma ḡwaramo ga rehe, Tupana'ga noogatui ahepy'a ahe rerure'yma ojipyri, xa'e nhande.

4

Tupana'ga onogatu pota ojiheve'ga py'a

¹ Aḡwamo Tupana'ga onogatu pota nhandepy'a. A'ero ga ei: “Pejikoheterame ji rehe tonogatu ti pepy'a,” ei ga.

Xajirokwa ti nhandepy'a noḡatua rehe. Po na rūi, ga noḡatui. Pejiko hete ti ga rehe a'ero tonogatu tuhē ti ga pepy'a. ² A'ereki nhande ve ḡa omombe'u pyryva'ea Tupana'ga nhi'iga Tupana'ga pe poko pota javo. Na jitehe ymyahūva'ea pe no. Ymyahū ahe omombe'u pyryva'ea Tupana'ga nhi'iga Tupana'ga pe poko pota javo. Ahe henduvame Tupana'ga nhi'iga ndikwahyi reki ahe rehe. A'ereki henduvame ahe ndojikogi Tupana'ga rehe. Nurā Tupana'ga noḡatui ahepy'a.

³ Ahe ve Tupana'ga ei:
 “A'e hete ji nhinhimonha'ngavo:
 Nanogatuagwami ti ji ḡapy'a
 ḡa nderure'yma jijipyri nehē,” ei ga.

Vyva apopavypyagwera jate ga japopigirē, u katu gapy'a. Ga opota ḡajikoga ojihe tu katu ti ḡapy'a na jitehe nehē javo. Ojiko po ymyahūva'ea ga rehe opy'a noḡatuuka ga pe ramo a'ero. Nhande ki a'e te xajiko ga rehe. A'ero nhandepy'a Tupana'ga inogatui.

⁴ Ymyahū Tupana'ga ei ikwatijaruka sétimo dia mombe'gwovo. Garembikwatijarukara e'i:

“Seis dias rupi Tupana'ga japopavi.
 Ko'emame ga japopigi.

A'ero gapy'a rukatui,” e'i ikwatijarukara.

⁵ Okwatijara'ja ahe. Aherembikwatijara i'ei Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo:
 “Nanogatuagwami ti ji ḡapy'a
 ḡa nderure'yma jijipyri nehē,” ei Tupana'ga,” e'i ikwatijara.

⁶ Nurā nhande ikwahavi javo: Ojipe'ga py'a ti Tupana'ga tonogatu a'ero, xa'e nhande. A'ereki Tupana'ga imombe'uukarypyrame pyryva'ea ymyahūva'ea pe ahepy'a noḡatupota, ahe ndojikogi reki ga rehe. Nurā Tupana'ga noḡatui ahepy'a.

⁷ Aerē Tupana'ga imbokwara'araramē inogatupota vvyakotyve'ga py'a ga ea'javi. Okwatijaruka ga Daviva'ea pe. Daviva'ea omombe'u a'ea jitehe a'ero ikwatija. A'ea ji amombe'u pe me ko. Aherembikwatijara e'i:

“Po aḡwamo pe Tupana'ga nhi'iga renduvi,
 a'ero ti peko hete Tupana'ga nhi'iga rehe hendukatuavo,” e'i Daviva'ea rembikwatijara.

⁸ Ymyahū Moisésva'ea py'rovo Josuéva'ea oko israelitasva'ea repiakatuharamo. Po ymya Josuéva'ea onogatuuka israelitasva'ea py'a, a'ero po aerē Tupana'ga nde'ia'javi ahe ve hamo aḡwamo ji inogatupotari pepy'a javo hamo. Emo Josuéva'ea noḡatuukari ahepy'a. Nurā Tupana'ga ea'javi vvyakotyve'ga py'a noḡatupota. ⁹ A'ero aḡwamo vehevi Tupana'ga inogatupotari ojiheve'ga py'a.

¹⁰ Ymyahū Tupana'ga oapo pi. A'ero gapy'a rukatui. Na jitehe ga – kiroki ga opy'a noḡatuuka Tupana'ga pe – gaha oapo pi Tupana'ga ja.

¹¹ A'ea kwahava xajirokwa hete ti inogatuuka Tupana'ga pe nhandepy'a nanani xakoyme ti ymyahūva'ea ja javo – kiroki ahe ndojikogi ga rehe. A'ero po ti Tupana'ga nde'i

nhande ve nehē nanogatuagwami ti ji pepy'a jave'yma nhande ve. Xajiko hete ti ga rehe hendukatuavo ganhi'iga.

Tupana'ga nhi'iga ahe mongo Tupana'ga pyri avuirama

¹² Tupana'ga nhi'iga nhande mongo Tupana'ga pyri avuirama. Ipopoaka ganhi'iga. Ganhi'iga ko haimbejovaiva'ea ja itakyhea'javuhuva'ea ja. Po nhande timongi haimbejovaiva'ea mbiara vvytera pype, a'ero nhande tihepia pa ipype ijoapyhava vehevi ikagyvynha vehevi no. Koji'i Tupana'ga onhi'iga imongihetei nhande pype nhande henduvame ganhi'iga. A'ero ga hepiukari nhande ve nhandereaporogita nhandemimbotarimova'ea reheve. Nurā nhande jikwahahetei. A'ero nhande ei: Gwia rehe tuhē nhande rekohetei reki! Na tuhē nhande reaporogitaro reki! Nahā nhande rekote'varuhui reki! Nahā nhande rekokatui reki! A'ea xa'e nhande hendukaturame Tupana'ga nhi'iga.

¹³ Tupana'ga pe jukwaha hete pa garembiapoa. Ahā onhimiva'ea ga pe. Ga gwepia pa. A'ero po ti nhande nimimi nhanderekote'varuhua ga hugwi nehē. Garovai pyteri pe po ti nhande ami nehē. Ga pe po ti nhande imohembavi nhanderekote'varuhua nehē. A'reki ga nhandervihavuhuhete'ga nhande kwaha pa nhande nhaporemo.

Jesus'ga oko ikwava'ehara'ga nduvihavuhuhetero

¹⁴ Jesus'ga oko huvihavuhuhetero. Ga ko ikwava'ehara'ga nduvihavuhuhetero Tupana'ga pe nhande repyga no. Nhanderekote'varuhuro gwaramo ga nhande repygi omanomo tamombo ti ji gāndekote'varuhua ga hugwi javo. Aerē ga hoi ogwovo yvaga rupi okwava ovahema Tupana'ga pyri. Ga ko Tupana'ga ra'yra'ga. Nurā ti xavy'a hete ga rehe nhandejikoheteavo ga mombe'gwovo xajiko hete nhande ga rehe javo.

¹⁵ A'reki Jesus'ga ikwava'ehara'ga nduvihavuhuhete'ga nhande porogwety. A'reki ga okwaha hete nhandepopoakare'yma. A'reki ga oko nhande ja uvame yvya koty nhande pyri. Niandepopoakari nhande hahyrame nhande ve. Ite'varuhu nhande ve ojipe'ga nhande mongo te'varuhu pota. Hahy! Na jitehe hahy paravuhu ga pe. Nurā ga ikwahahetei. Ga ndokote'varuhuangavi reki hahypavame ga pe.

¹⁶ Nurā xanhi'i hete ti Tupana'ga pe nhandervihavuhuhete'ga pe ikwahava gapyryva nhande ve. Xanhi'i hete ti ga pe tomombo ti ga nhanderekote'varuhua henonha'jave'yma avuirama ikwahava'jave'yma. Xanhi'i ti ga pe nhandepopoakare'ymame tomombyry ti ga nhande ve nhande pokoga javo.

5

¹ Ymyahū Tupana'ga ga mo'emo'ei vvyakotyve'ga pyteripeve'ga hako. A'ea rupi ga ei hako: “Toko ti ga ikwava'ehara'ga nduvihavuhuro ji ve vvyakotyve'ga pokoga tomombo ti Tupana'ga gāndekote'varuhua javo. Ikwava'ehara'ga nduvihavuhuro ti ga togweru ganemimbuhuteheve'ea ji ve ikwava'ega. Togweru ti ga mbatepyryva no – kiroki a'ea vvyakotyve'ga ombuhu tehe ji ve jukapyra. A'ea ti ikwava'ehara'ga nduvihavuhuhete'ga tokwava'ē ji ve. A'ero po ti ji imombori vvyakotyve'ga ndekote'varuhua ga hugwi nehē ga mombyryva,” ei Tupana'ga.

² Ikwava'ehara'ga nduvihavuhuhete'ga ko vvyakotyve'ga. Vvyakotyva'ero gwaramo ga ndipopoakari okote'varuhua vvyakotyve'ga ja. Nurā ga ikwahahetei vvyakotyve'ga ndekoa ga oko te'varuhu nhande ja javo. A'ero ga vvyakotyve'ga porogwetygi vvyakotyve'ga ndekote'varuhurame okoe'yma Tupana'ga nhi'iga rupi ikwahave'yma gwaramo. Nonhimonha'ngai ikwava'ehara'ga nduvihavuhuhete'ga ga nderekokatuvavo a'ero.

³ Ikwava'ehara'ga nduvihavuhuhete'ga okote'varuhu. Nurā Tupana'ga ero gwaramo ga jipygi na'ē ikwava'ega mbatepyryva jukapyra Tupana'ga pe tomombo ti Tupana'ga nhanderekote'varuhua nhande hugwi javo. Aerē ga jara'ga ndepygi ikwava'ega mbatepyryva jukapyra Tupana'ga pe tomombo ti ga gāndekote'varuhua javo.

⁴ Nde'i vvyakotyve'ga: “Kiro ti ji tako ikwava'ehara'ga nduvihavuhuro Tupana'ga pe.” A'ea rūi ga ei. Nonhimbohetei ga nanongara rehe. A'reki Tupana'ga jate e'i: “Kiro ji pe mo'emo'ei peko ti ikwava'ehara'ga nduvihavuhuro ji ve javo.” Na tuhē. Gaha jate e'i Arāova'ea pe ymyahū hako eko ti ikwava'ehara'ga nduvihavuhuro ji ve javo. Na jitehe onhimbohete'yma ojipe'ga ndekoi ikwava'ehara'ga nduvihavuhuro Tupana'ga pe ga erame jate ga pe.

⁵ Na jitehe Cristo'ga nonhimbohetei no. Nde'i ga: “Kiro ti ji tako ikwava'ehara'ga nduvihavuhuro.” A'ea rūi Cristo'ga ei. Tupana'ga ki a'e te ga mbohetei toko ti ga ikwava'ehara'ga nduvihavuhuro ji ve javo. Ga pe Tupana'ga ei: “Jira'yramo nde reki.

Jihi a'e vvyakotyve'ga pe nhaporemo nde mombe'gwovo kiro: Gaha ko jira'yra'ga,” ei Tupana'ga.

⁶ Onhi'iga'javame Tupana'ga ei Cristo'ga pe:

“Ymyahū Melquisedeque'ga ko ikwava'ēhara'ga ji ve.

Na jitehe ndehe kiro ereko avuirama ikwava'ēharamo ji ve Melquisedeque'ga ja,' ei Tupana'ga Cristo'ga pe,” e'i Tupana'ga rembikwatijarukara.

⁷ Uvame yvya koty Cristo'ga onhi'i Tupana'ga pe jipi ji poko javo. A'ereki Tupana'ga ipopoaka. Nurā Cristo'ga ei ga pe: “Ipotarame po ti nde nanhimomanoukari nehē.” Hahyahi Cristo'ga nhi'iga ga pe ga jehe'orame ji poko javo. A'ero Tupana'ga ga rendukatui. A'ereki Cristo'ga e'i: “Nhinhi'iga rupi rūi ti eko. Po nde erepota nhimanoa tamano ti ji a'ero,” ei ga Tupana'ga pe.

⁸ Tupana'ga ra'yramo ga vehevi onhimbo'e onhimongovo Tupana'ga nhi'iga rupi hahyrame ojive. ⁹ Nahā hahyrame ga pe hahya ga mbojipokwahavi Tupana'ga nhi'iga rehe ga monhimomiranambava. Nurā ga reko'i vvyakotyve'ga nderohoharamo yvagi pe. Kiroki ga oko ganhi'iga rupi – ga hugwi nhaporemo ga omombo gandekote'varuhua ga mombyryva. Aerē po ti ga ga nderohoi yvagi pe ga mombytavo avuirama Tupana'ga pyri nehē. ¹⁰ A'ereki Tupana'ga e'i Jesus'ga pe:

“Ymyahū Melquisedeque'ga ko ikwava'ēhara'ga nduvihavuhu'ga ji ve.

Na jitehe ndehe kiro ereko ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro ji ve Melquisedeque'ga ja,” ei Tupana'ga.

Tapejikopigi ti Cristo'ga rehe

¹¹ Melquisedeque'ga rehe ti xanhomogitagita hete novīa. A'ereki manameuhū pe pekwha! Nurā manameuhū po ti ji ikwahavukari pe me nehē? Napenhimbo'ea'javi pe! ¹² Pejapyaka ti pejihe! Ymyahū pe jikogi Cristo'ga rehe. Nurā po kiro pe ojipe'ga mbo'ei Tupana'ga nhi'iga rehe ikwahaheteavo hamo. A'ea ji ei novīa. Aḡwamo vehevi ti ojipe'ga toko pembo'eharamo pe mbo'ea'java ahembo'eypya rehe nonhimimiva'ea rehe imombe'urame Tupana'ga nhi'iga pe me.

Pe ndapekwahavi Cristo'ga mombe'ua onhimiva'ea. Xunhihete'i jate pe pekwha ahembo'eypya jate. Ipita'ngive'ga – kiroki ga oka'mbu jate – ga ndo'upavi. Ga javijitehe pe ndeko'i a. ¹³ A'ea ji ei pe me. Kiroki ga oka'mbu jate – gaha ko ipita'ngive'ga ikwahave'yma. Na jitehe pe peko ipita'ngive'ga javuhu. A'ereki xunhi pe pekwha Tupana'ga nhi'iga pyryva'ea. Ipita'ngive'ga javuhu pe ei pejohupe: “Marā aherekote'varuhua? A'ereki nhande ndikwahavi. Marā ahe rekokatui? A'ereki nhande ndikwahavi.” A'ea pe ei ikwahave'yma pekopave'yma Tupana'ga nhi'iga rupi.

¹⁴ Kiroki ga o'u pa – gaha ko jyvua'karuhu. Ga javijitehe ga ikwahavi no – kiroki ga Tupana'ga nhi'ipo'ru pa okokatua'vo opohia okote'varuhua hugwi. Gaha ojipokwha Tupana'ga nhi'imbava rehe ikwahapaheteavo. A'ero ga ei: “Nahā aherekote'varuhua. Nahā ahe rekokatui,” ei ga ikwahava. Koji'i ga ikwahavi no. Nonhimimi Tupana'ga nhi'iga ga pe. Pehe ki a'e te ndapekwahavi ve oka'mbuve'ga javuhu.

6

¹ Xanhomogitaa'jaa'javyme ti ahembo'eypya rehe Cristo'ga mombe'urame. Kiro koji'i xanhimbo'e onhimiva'ea rehe Cristo'ga mombe'upava rehe ikwahaheteavo nhanenhimbojipokwahapava hehe. A'ea rehe ji pe mbo'epotari kiro. A'ereki nhande xanhimbo'e jipe ahembo'eypya rehe.

A'ea rupi nhande ei ahembo'eypya mombe'gwovo: Xapohi ti nhanderekote'varuhua hugwi herojijyita nhandereaporogita. Xajiko ti Tupana'ga rehe ga reroviaheteavo, xa'e jipe nhande ikwehe. ² Ymya nhande ei: Nahanahā batismos. Tupana'ga ti tomombry pe me kiro javo, nahanahā po nhande xapoko Jesus'gareheve'ga akaḡa rehe hamo javo ga pe. Ymya nhande ei: Nahanahā po ti Tupana'ga omanove'ga mbogwerava'javi nehē. Nahanahā po ti Tupana'ga ei ga pe nehē, xa'e jipe nhande ikwehe. Jara'ga pe po ti ga ei nehē: “Pejo ti pejiupa avuirama ji pyri,” e po ti Tupana'ga nehē. Jara'ga pe po ti ga ei nehē: “Peho ti ji hugwi pejiupa avuirama hahyva'ea ruvihava pype,” e po ti Tupana'ga nehē, xa'e jipe nhande ikwehe. A'ea pe nhaporemo nhande ei ahembo'eypya mombe'gwovo ikwehe.

³ Kiro koji'iva'ea rehe xanhimbo'e onhimiva'ea rehe Cristo'ga mombe'upava rehe ikwahaheteavo, a'e ji pe me. Xanhimbo'e ti hehe Tupana'ga ipotarame.

⁴ Marā po jara'ga pe? Tupana'ga nhi'iga ga henduna'ei. Aerē po ga nohendukatua'javi. Ga henduvypyrame Tupana'ga ikwahavukari opyryva ga pe nahanahā ji ipotari javo. Ga pe ga ikwahavukari Cristo'ga rupi po ti vvyakotyve'ga nduri ji pyri nehē javo. Nurā ga jikogi Cristo'ga rehe imomboruka ga pe okote'varuhua ojihugwi a'ero. “Tupana'ga Cristo'ga mbuhuruka nhande pyri yvaga hugwi,” ei ga. A'ero Tupana'ga ra'uvapyryva uhu ga pyri ga pokoga. ⁵ A'ero ga ei: “Pyri hete Tupana'ga nhi'iga nhande ve. A'ereki ga nhande mbojiko ojihe,” e na'ē ga. “Xanhimomby'a nhande gapopoakara rehe. Aerē po ti koji'i nhanemonhimomby'ava'ea nehē no,” e na'ē ga.

⁶ Nahā ға ndekona'ēi henduva Tupana'ga nhi'īga. Aerē po ға ei: “Ndorokoa'javi ore Tupana'ga nhi'īga rehe,” e po ға okote'varuhuaivo.

Marā po ға pe? Tupana'ga ndogwerojijya'javi tuhē gandeaporogita a'ero. Ga ndopohipotari okote'varuhua hugwi imomborukare'yma Tupana'ga pe avuirama. Ndokoa'javi ға Tupana'ga nhi'īga rupi. Nurā ға ndekoi Tupana'ga ra'yra'ga jukahara'ga ja. Ombotegwete ға Jesus'ga ojipe'ga ndovaki.

⁷ Omoakŷakyma'ja amana yja ko pe. Pyryva'ea henhui jugwi gworygworyvamo kohoa jara'ga remityma. A'ero ға i'ui ғwemityma gworygworyvamo. A'ea pe yjakatua pe Tupana'ga imombyryvi.

Yjakatua – kiroki a'ea hugwi henhui pyryva'ea – a'ea ja ko ға – kiroki ға ojiko hete Tupana'ga rehe okopige'yma ganhi'īga rupi okopyryvamo ға pe. ға pe ға imombyryvi.

⁸ Omoakŷakyma'ja amana ojipea yja ko pe no. Ndayryviva'ea ki a'e te henhui jugwi hatŷava'ea hajiheva'ea pavēi. A'ea kohoa jara'ga ndo'ui. Nurā ға ei: “Ite'varuhu yja!” Nambegwei ti ға ei tokai ti nehē javo. A'ero ti ға imbokai nehē.

Yjate'varuhua – kiroki a'ea hugwi henhui ndapyryviva'ea – a'ea ja ko ға – kiroki ға nohendukatui Tupana'ga nhi'īga okoe'yma hupi okopyryve'yma ға pe. Nambegwei po ti ға imondoŷi hahyva'ea ға pe nehē.

⁹ Tupana'ga nhi'īga rendukatue'ŷve'ға pe ji anhi'ī popoaka. Pehe ki a'e te ndapekoi ға ja. Peko pyry pe Tupana'ga pe. A'ea ore ei pe me oreremiarōva'ea pe. A'ereki ore opokwaha. Peko hete pe Tupana'ga nhi'īga rupi imomboruka pejikote'varuhua ға pe. A'ero po ti Tupana'ga pe nderohoi yvagi pe pe mombytavo avuirama ojipyri nehē pe imomborukaro ғwaramo. ¹⁰ A'ereki Tupana'ga ahe rereko katu jipi ahe poravykykaturame ға pe. Nurā po ti ға nomoka'nhyimi peporavykyagwera nehē. Peporavyky katu pe Tupana'ga remimo'ehara'ға pokoga ikwehe Tupana'ga arōhetero ғwaramo. Agwamo wehevi pe ға pokogi. Peporavykypava Tupana'ga hepiagi okopyryvamo pe me.

¹¹ Na jitehe pe nhimarane'yname nane'yimi ti pejirokwa pejikoheteavo Tupana'ga rehe avuirama pejikokatuaivo ojipe'ға pe Cristo remimombyryva mbuhua pejive. Oropota hete ore pejirokwa pe napenani. ¹² A'ero po ti pe ndapevevugwei nehē. Pejiko ti Tupana'ga rehe ojipe'ға ja Tupana'gareheve'ға ja. Penhimomirana ti onhimomiranave'ға ja pejikopige'yma. Ojiko ға onhimomiranama tihepia ti Tupana'ga remimombyryva nhande ve nehē javo – kiroki a'ea pe ға ei ға pe. Tupana'ga nopiriani onhi'īga. A'ero ға ға mbohoryvi opyryvamo ға pe. Na jitehe po ti Tupana'ga pe mbohoryvi opyryvamo pe me nehē pe ndekorame ға ja aerē po ti Tupana'ga imombyryvi nhande ve nehē javo no.

Tupana'ga nopiriani onhi'īga

¹³ Yvyakotyve'ға ғwenoi ojioheve'ға Tupana'ga ojohupe a'itiva'ea ji ei nhinhi'īga javo. A'ereki Tupana'ga omombe'u a'itituhēva'ea jate. Nurā togwerovia ti ojipe'ға nhinhi'īga javo, ға ei: “Tupana'ga okwaha nhinhi'igatua.” A'ea ға e'i Tupana'ga renoina.

Tupana'ga jate ni'mbei okovo huvihavamo ojipe'ға hohe pa. Nurā Tupana'ga ehetei ojera javo o'erame Abraāova'ea pe togwerovia hete ti Abraāo'ға nhinhi'īga javo. Imombe'gwovo pyryva'ea ға ei ahe ve a'ero: ¹⁴ “Jihi Tupana ti amombyry hete tuhē nde ve nehē,” ei ға ahe ve. “Amondo ti ji ndera'yra nde ve nehē. Aerē po ti nderakykwepohara'ға nde'yjuhuro a'ero nehē. A'iti a! a'e ji.” Ymyahū Tupana'ga ei a'ea Abraāova'ea pe onhinoina.

¹⁵ Onhimomiranamame Abraāova'ea imbokwara'ara'ari ojikoga Tupana'ga rehe omombyry po ti ға ji ve nehē javo. Tupana'ga nopiriani onhi'īga Abraāova'ea pe. A'ero ға imombyryhetei ahe ve.

¹⁶ Yvyakotyve'ға ғwenoi ojioheve'ға ojogwayvaramo. Ojohupe ға ei onhombojikoga ojogwehe: “A'itituhēva'ea pe ore ei. Tupana'ga okwaha orenhi'igatua pe me.” A'ea ға ei ojohupe Tupana'ga renoina heroviaruka ojohupe herojijye'yma onhi'īga. A'ero ға ndojogwayvara'javi.

¹⁷ Ymyahū Tupana'ga ikwahavukapotari onhi'īga rerojijye'yma ға pe – kiroki ға pe ға ei: “Jihi Tupana po ti opogweruruka yvagi pe pe mongovo avuirama ji pyri imombyryva pe me nehē pe jikoga ғwaramo ji rehe,” ei ға. Nurā onhinoina ға ei a'ea ға pe jukwaha hete ti ға pe nhinhi'īga rerojijye'yma javo. ¹⁸ Tupana'ga ei a'ea onhinoina tohoryory hete ti ға ikwahavame javo. E'i ға: “Aerē po ti ға ei nehē: ‘Tupana'ga ndogwerojijyi onhi'īga. ға ndogwerojijyi onhi'īga onhinoiname no,’ e po ti ға gworygworyvamo nehē,” ei Tupana'ga.

Na tuhē. Tegwete ға'mbea ға nhi'igame. A'ero a'ea kwahavame nhande roryroryheteramo nhandejirokwa ға rerovia aerē po ti ға nhande rerohoukari ojipyri nehē javo, xa'e nhande. A'ereki nhande xajiko hete ға rehe nhandepohia nhanderekote'varuhua hugwi.

¹⁹ Ipohyiva'ea āncora nombojijyukari yharuhua ahe imomborame yharuhua hugwi ihamuhūa pyvō. Na jitehe nhandeaporogita ndojirojijya'javi. A'ereki nhande tirovia

tuhê Tupana'ga aerê Jesus'ga pe po ti ga nhande rerurukari ojipyri yvagi pe nehê javo. Nianemoandyandyi po ti ga nehê. Jesus'ga rehe nhande jikogi a'ero nhandekyhyjie yma.

Ga oho jipe yvagi pe Tupana'ga pyri tuhê nhande repyga okovo ikwava'êhara'ga nduvihavuhuro. Avo yvya koty ikwava'êhara'ga nduvihavuhu'ga na jitehe oho Tupana'ga ronga pype hete hovapiahava aherovai gwe'yja'ga ndepyga. ²⁰ Tupana'ga pyri yvagi pe nhanderondeve'ga hoi ovahema Jesus'ga. Gaha oho nhande renonde nhande repyga toho ti ga ji reviri yvagi pe javo. Ikwava'êhara'ga nduvihavuhu'ga Tupana'ga pe ko Jesus'ga. A'ereki Tupana'ga e'i ga pe:

“Ymyahû Melquisedeque'ga ko ikwava'êhara'ga nduvihavuhu'ga ji ve.

Na jitehe ndehe kiro ereko avuirama ikwava'êhara'ga nduvihavuhuro ji ve Melquisedeque'ga ja,” ei ga Jesus'ga pe.

7

Melquisedeque'ga oko ikwava'êharamo Tupana'ga pe

¹ Ymyahû Melquisedeque'ga ko Salémmeva'ea ruvihavuhu'ga hako. Ga ko ikwava'êhara'ga Tupana'ga pe no hako. Tupana'ga huvihavuhu hete ojipe'ga hohe pa. Ga pe Melquisedeque'ga ko ikwava'êhara'ga. Melquisedeque'ga uhu nhaneremboypyva'ea rovatiamo Abraãova'ea rovatiamo ahe jivyrame otavukara hugwi. Otavuka jipe Abraãova'ea ojipeva'ea ruvihavava'ea pe quatrova'ea pe ogwovo ahe reviri ahe monhana. Abraãova'ea jivyrame Melquisedeque'ga ahe rovatî. Ahe ve ga ei: “Tomombyry ti Tupana'ga nde ve!” ei ga ahe ve.

² Ojivyrame otavukara hugwi Abraãova'ea herupava'javi mbatera aheruvihavava'ea hugwi quatrova'ea hugwi – kiroki mbatera aheruvihavava'ea opyhygaha Abraãova'ea re'yjava'ea hugwi hajiheva'ea hugwi no. Abraãova'ea imboja'oja'ogi herura'javipyra imboatyatyra inoga dez mbatera jatyra. Melquisedeque'ga pe ahe imondo he'yjuhuva'ea: ojipeji jatyra um décimo.

Melquisedeque'ga rera pe nhande ei: Pyry hete ko huvihavuhu'ga. A'ea nhande xa'e garera pe. Ga ko Salémmeva'ea ruvihavuhu'ga. Cidade rera pe Salém me nhande ei Ahepy'a no'gatu. Nurã nhande ei Melquisedeque'ga rera pe no: Ga onogatu ojiheve'ga py'a.

³ Tupana'ga rembikwatijarukara nomombe'ui Melquisedeque'ga po'ria ga'yembora. Nomombe'ui garemikwatijarukara Melquisedeque'ga ramonhava'ea. Nomombe'ui garemikwatijarukara ga'aragwera gamanoa no. Melquisedeque'ga rekoji Tupana'ga ra'yra'ga ja Jesus'ga ja ikwava'êharamo Tupana'ga pe avuirama.

⁴ Pejapyaka ti Melquisedeque'ga rehe ga kwahaheteavo. Huvihavuhu hete ga. Nurã ga pe Abraãova'ea imondo he'yjuhuva'ea: ojipeji jatyra herura'javipyra um décimo – kiroki a'ea ahe gweru otavukara hugwi. Abraãova'ea oko nhaneremboypyro nhanderuvihavuhuro israelitas'ga nduvihavuhuro. Ahe vehevi imondo Melquisedeque'ga pe nde ko huvihava ji hohe javo. Jukwaha a'ero Melquisedeque'ga huvihavuhu hete.

⁵ Abraãova'ea ko Leviva'ea rakykwepohara'ga nembopyya. Leviva'ea rakykwepohara'ga mombe'gwovo Moisésva'ea rembikwatijara i'ei: “Levi'ga rakykwepohara'ga – kiroki ga oko Tupana'ga nhi'iga rupi okovo ikwava'êhara'ga – gahã ti topyhy mbatera gwe'yja'ga hugwi israelitas'ga hugwi. Na tuhê. Israelitas'ga herekorame dez mbatera tomondo ti ga Levi'ga rakykwepohara'ga pe ojipeji mbatera um décimo.” Nahã Moisésva'ea rembikwatijara i'ei.

Ga nhaporemoko Abraãova'ea rakykwepoharamo israelitas'ga Leviva'ea rakykwepohara'ga pavêi. Opyhy ikwava'êhara'ga gwe'yja'ga hugwi vehevi Abraãova'ea rakykwepohara'ga hugwi tuhê.

⁶ Melquisedeque'ga ki a'e te Leviva'ea rakykwepohara'ga rui. Abraãova'ea hugwi ga ipyhygi reki mbatera um décimo. Garemipyhyga renonde Tupana'ga ei Abraãova'ea pe: “He'yjuhu po ti nderakykwepohara'ga nehê,” ei Tupana'ga ahe ve. “Amondo ti ji hajiheve'ga gwyrã nde ve nderakykwepohara'ga pe nehê. Pevo po ti ga nduvi avuirama a'ero nehê. Nderakykwepohara'ga pe po ti ji hajiheve'ga mbohoryvukari nehê,” ei Tupana'ga Abraãova'ea pe. A'ea Tupana'ga ei aerê po ti Abraãova'ea hoi huvihavamo nehê javo. Tupana'ga nhi'igirê jate Melquisedeque'ga ei Abraãova'ea pe reki: “Tomombyry ti Tupana'ga nde ve!” ei ga.

⁷ Jukwaha hete. Melquisedeque'ga huvihavuhu Abraãova'ea hohe a'ero. A'ereki nhande nhaporemoko xa'e: Kiroki ga oko ojipe'ga hohe – gahã jate e'i: “Tomombyry ti Tupana'ga nde ve.”

⁸ Leviva'ea rakykwepohara'ga – kiroki ga opyhy israelitas'ga hugwi – gahã omano reki. Melquisedeque'ga ki a'e te – kiroki ga opyhy Abraãova'ea hugwi – gaha okoji. A'ereki Tupana'ga rembikwatijarukara nomombe'ui gamanoa.

⁹⁻¹⁰ Ndo'ari ve Leviva'ea Melquisedeque'ga Abraãova'ea rovatĩrame. Emo Leviva'ea oko Abraãova'ea rakykwepoharamo. A'ero imondorame um dẽcimo Abraãova'ea omondo Leviva'ea repyga no, a'e ji. Leviva'ea ko ikwava'ẽhara'ga nemboopya. Gahã opyhy gwe'yja'ga hugwi um dẽcimo. Emo Melquisedeque'ga pe Abraãova'ea omondo jipe Leviva'ea repykavamo reki. A'ero kaitu jukwaha. Melquisedeque'ga huvihavuhu Leviva'ea hohe Leviva'ea rakykwepohara'ga hohe no.

Jesus'ga oko Melquisedeque'ga ja ikwava'ẽharamo

¹¹ Ymyahũ Tupana'ga Leviva'ea rakykwepohara'ga mo'emo'ei toko ti Arão'ga ikwava'ẽharamo ji ve jipi israelitas'ga mombyryva javo. Arãova'ea oko Leviva'ea rakykwepoharamo. Arãova'ea oko ikwava'ẽharamo a'ero gwakykwepohara'ga pavẽi.

Moisésva'ea pe Tupana'ga ikwatijarukari nhanembo'eagwera israelitas'ga mbo'eagwera nahanahã po ti ikwava'ẽhara'ga pe mombyry pe nderua ji pyri nehẽ javo. Arãova'ea aherakykwepohara'ga pavẽi nomombyryvukari reki nhandere'yja'ga israelitas'ga. A'ero israelitas'ga ndohoi Tupana'ga pyri. Nonhi'igi ga ga pe no.

Nurã Arãova'ea rakykwepohara'garũive'ga ruri okovo ikwava'ẽharamo Tupana'ga pe. Ga ko Jesus'ga. Melquisedeque'ga ja ga oko ikwava'ẽharamo Tupana'ga pe. Tupana'ga nde'i Jesus'ga pe: "Arãova'ea ja ko nde ikwava'ẽharamo ji ve." A'ea rũi Tupana'ga ei. E'i ga: "Melquisedeque'ga ja ndehe kiro ereko avuirama ikwava'ẽharamo ji ve," ei ga.

¹² A'ea erame Jesus'ga pe Tupana'ga ei tokoajavyme ti Leviva'ea rakykwepohara'ga ikwava'ẽharamo javo. Leviva'ea rakykwepohara'ga ndekoa'jave'ymame ikwava'ẽharamo, Moisésva'ea rembikwatijara rehe ndatekwava'javi – kiroki a'ea omombe'u ikwava'ẽhara'ga. Hajiheva'ea toko ti kiro a'ero, xa'e nhande. Tupana'ga nhi'igapyhua jate Jesus'ga rehe toko kiro a'ero, xa'e nhande.

¹³ Jesus'ga pe Tupana'ga ei ndehe kiro ereko avuirama ikwava'ẽharamo ji ve javo. Emo Jesus'ga ko Leviva'ea rakykwepohara'ga rũi reki. Ojipeva'ea rakykwepohara'ga ko Jesus'ga. Garemboopya rakykwepohara'ga ndojukai reki mbatepyryva imbokaje'yma ikwava'ẽhava rehe Tupana'ga pe. ¹⁴ Jesus'ga oko nhaneramonhava'ea rakykwepoharamo Judáva'ea rakykwepoharamo nhandepojkaharete'ga. A'ea jukwaha. Moisésva'ea nde'i Judáva'ea rakykwepohara'ga pe: "Pekwava'ẽ ti gãmbatepyryva jukapyra imbokaita Tupana'ga pe pejikovo ikwava'ẽharamo." A'ea rũi Moisésva'ea e'i Judáva'ea rakykwepohara'ga pe.

¹⁵ Hajiheva'ea Tupana'ga imongoi kiro. A'ea jukwaha hete. A'ereki Jesus'ga reki kiro oko ikwava'ẽharamo Tupana'ga pe ua yvya koty nhande pyri. Ga ko Melquisedeque'ga ja okovo ikwava'ẽharamo.

¹⁶ Moisésva'ea rembikwatijara nde'i Jesus'ga pe: "Eko ti ikwava'ẽharamo Tupana'ga pe. A'ereki neremboopya ko Leviva'ea." Nanongara rũi aherembikwatijara e'i Jesus'ga pe. Yvyakotyve'ga rũi e'i Jesus'ga pe eko ti ikwava'ẽharamo Tupana'ga pe javo. Emo Jesus'ga oko reki ikwava'ẽharamo. A'ereki ga ipopoaka okovo avuirama. Nomanoa'javi po ti ga nehẽ.

¹⁷ A'ereki ojipeva'ea Tupana'ga rembikwatijarukara omombe'u javo Jesus'ga pe. E'i: "Ymyahũ Melquisedeque'ga ko ikwava'ẽhara'ga ji ve.

Na jitehe ndehe kiro ereko avuirama ikwava'ẽharamo ji ve Melquisedeque'ga ja." A'ea Tupana'ga rembikwatijarukara ei Jesus'ga pe.

¹⁸ Hajiheva'ea Tupana'ga imongoi a'ero ndatekwava'javi Moisésva'ea rembikwatijara rehe kiro javo. A'ereki aherembikwatijara ndipopoakari. A'ereki israelitas'ga ndogwerojiji ojeaporoğita aherembikwatijara renduvame. A'ero ga ndokokatui ve. Ndohoi ga Tupana'ga pyri onhi'iga. Ndikwahyi aherembikwatijara ga ndehe. ¹⁹ Nahemombyryvukari tuhẽ.

Koji'i pyry nhande ve kiro Jesus'ga rekorame ikwava'ẽharamo Tupana'ga pe. A'ereki Tupana'ga Jesus'ga momanouka nhande repygauka imomboruka nhanderekote'varuhua nhande hugwi nhande mombyryva. Aerẽ po ti Jesus'ga nhande rerohoi ojupi nhande mongovo avuirama Tupana'ga pyri nhande mbohoryva nehẽ. Nurã nhande xanhi'inhi'i Tupana'ga pe kiro.

²⁰ Tupana'ga jate ni'mbei okovo huvihavamo ojipe'ga hohe pa. Ojera vehevi javo ga ehetei o'erame toko ti Jesus'ga ikwava'ẽharamo javo. ²¹ Tupana'ga nonhinoi reki o'erame toko ti Levi'ga rakykwepohara'ga ikwava'ẽharamo javo. Emo o'erame Jesus'ga pe ga onhinoi. Jesus'ga pe ga ei:

"Jihi Tupana ko ndepojkaharetea.

Anhi'igatu ji nde ve kiro.

Ymyahũ Melquisedeque'ga ko ikwava'ẽhara'ga.

Na jitehe ndehe kiro ereko avuirama ikwava'ẽharamo ji ve Melquisedeque'ga ja.

A'iti a! Ndarojiji ti ji nhinhi'iga nde ve nehẽ."

A'ea Tupana'ga ei onhinoia.

²² Nurā Jesus'ga popoakahetero okovo ikwava'ēharamo Tupana'ga pe avuirama, kiro Tupana'ga nhi'igapyahua apiavo toho javo – kiroki ganhi'igapyahua e'i vvyakotyve'ga pe nahanahā po ti ji pe pokokatui kiro nehē javo. A'ero koji'i pyryvamo vvyakotyve'ga pe kiro.

²³ Ymyahū Leviva'ea rakykwepohara'ga nde'yjuhuro reki okovo ikwava'ēharamo. A'ereki ga omano oporavykya reja. A'ero jara'ga aherakykwepohara'ga ndekoi ikwava'ēharamo ahe py'rovo.

²⁴ Jesus'ga ki a'e te ndipy'rukavi ga. A'ereki ga nomanoa'javi. Nurā gaha jate nane'ymi oko ikwava'ēharamo avuirama. ²⁵ Nurā ga imombohetei vvyakotyve'ga ndekote'varuhua ga hugwi avuirama ga mombyrypava. Kiroki ga onhi'i Tupana'ga pe ojikoga gwaramo Jesus'ga rehe – gahā Jesus'ga ga mombyryvi. A'ereki ga nomanoa'javi. Kiro yvagi pe ga oko Tupana'ga pyri ga ndepyga jipi epoko ti ga javo Tupana'ga pe.

²⁶ Pyry hete tuhē a'ero Jesus'ga reki ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro Tupana'ga pe nhande repyga. Jesus'ga oko pyry hete Tupana'ga monhimohema ojihe. Naheaporoġitatiruahūi ga. Ga ko ndokote'varuhui'i. Nurā vvyakotyve'ga ja rūi ga oko. A'ereki ga pyry hete tuhē. Tupana'ga omongo ga ojipyri yvateuhu yvaga aherova, kiro ti ga toko huvihavuhetero ojipe'ga hohe pa javo.

²⁷ Jesus'ga nokwava'egi tuhē mbatepyryva jukapyra Tupana'ga pe tomombo ti ga jirekote'varuhua ji hugwi jave'yma. A'ereki ga oko katu hete jipi.

Leviva'ea rakykwepohara'ga ki a'e te okwava'ē mbatepyryva jukapyra Tupana'ga pe okovo ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro tomombo ti Tupana'ga nhanderekote'varuhua na'ē javo. Nahā ga jipygi. Ojipygirē jate ga ikwava'egi ojipea jukapyra tomombo ti Tupana'ga jara'ga ndekote'varuhua kiro javo.

Jesus'ga ki a'e te nokwava'egi mbatepyryva jukapyra tomombo ti Tupana'ga vvyakotyve'ga ndekote'varuhua jave'yma. A'ereki Jesus'ga onhikwava'ē ojijukauka omanomo yva rehe tomombo ti Tupana'ga gandekote'varuhua ga hugwi javo.

Nane'ymi Leviva'ea rakykwepohara'ga okwava'ē mbatera jukapyra Tupana'ga pe.

Jesus'ga ki a'e te ojipeji ko ga jujukaukari. Nomanoa'jaa'javi ga.

²⁸ Moisésva'ea rembikwatijara e'i akwaimbae'ga ti toko ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro Tupana'ga pe javo. Emo vvyakotyva'ero gwaramo ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro'ga ndekote'varuhuro opoakare'ymamo ote'varuhua pe.

Aerē Tupana'ga ei onhinoina a'ero jira'yra'ga ti toko ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro avuirama javo reki. Nurā gara'yra'ga Jesus'ga pytai avuirama ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro okopyryhetero tuhē vvyakotyve'ga ndepkatuavo Tupana'ga nhi'ipo'rupava avuirama.

8

Jesus'ga gwepy vvyakotyve'ga

¹ Na tuhē Jesus'ga reki okovo ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro nhande repyga ogwovo yvagi pe hete. Pevo huvihavuhetero Tupana'ga ruvi. Okovo gwaramo huvihavuhetero Tupana'ga pavēi, Jesus'ga apygi Tupana'ga pyri gajohukoty rūi. A'ea rehe ji pe mbo'ei ko.

² Yvagi pe Tupana'ga ruhava pype tuhē nhandepojykaharete'ga ruhava pype tuhē Jesus'ga reki. A'ea pype Tupana'ga rembiapoa pype ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro Jesus'ga poravykyi Tupana'ga pyri nhande repyga. Yvyakotyva'ea rembiapoa pype rūi – kiroki yvagi'eva'ea'java'ea ahe oapo yvya koty tenda – a'ea pype rūi ga nhande repygi. Ymyahū a'ea pype hete ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuva'ea oho gwe'yjava'ea repyga yvya koty.

³ Ymyahū Tupana'ga omo'emo'ē vvyakotyve'ga. Ga e'i: “Toko ti ga ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro ji ve vvyakotyve'ga ndepyga. Nurā ti ga togweru vvyakotyve'ga hugwi ganemimbuhuteheva'ea ikwava'ēga ji ve nehē. Togweru ti ga ga hugwi mbatepyryva jukapyra ji ve nehē no vvyakotyve'ga ndepykaramo nehē,” ei Tupana'ga ymyahū.

Jesus'ga reki ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro Tupana'ga pe. Nurā po ga ikwava'egi Tupana'ga pe no hamo.

⁴ Yvagi pe Jesus'ga poravykyi okovo ikwava'ēharamo. Po ga oko yvya koty, a'ero po ga ndokoi ikwava'ēharamo hamo. A'ereki gwereko jipe ikwava'ēhara'ga yvya koty.

Gahā gweru imbuhuteheva'ea Tupana'ga pe jipi okovo Moisésva'ea rembikwatijara rupi. ⁵ Gaporavykya okwahavuka xunhi nhande ve yvagi'eva'ea. A'ero nhande ei: Na ja gwerevi nhanderepykava reki yvagi pe. Na jithe Moisésva'ea rembiapoukara okwahavuka xunhi nhande ve yvagi'eva'ea. A'ereki ymyahū Tupana'ga e'i Moisésva'ea pe Moisésva'ea rembiapohava renonde tenda apohava renonde. Tupana'ga e'i: “Ji rendu katu ti! Yvytyruhua rehe ji ikwahavukari nde ve nahā ko yvagi'eva'ea javo. A'ea'jaheteva'ea eapo katu katu pa imohina kiro,” ei ga Moisésva'ea pe.

A'ero Moisésva'ea Tupana'ga nhi'ĭpo'rupavi a'ea'jaheteva'ea japokatuuka tenda tapyjamo. Oapopavuka ahe mbaterano imondovo tenda pype. Nahā ahe japopavukari yvagipeva'ea'java'ea vyva koty. A'ea pype Leviva'ea rakykwepohara'ga israelitas'ga ndepyi okovo ikwava'ēharamo vyva koty.

⁶ Jesus'ga poravykyia ki a'e te koji'i pyryvamo ġaporavykyia hohe. Ymyahū Tupana'ga ekatui Moisésva'ea pe nahanahā po ti ji israelitas'ga pokokatui nehē javo. A'ero ga ei toko ti Leviva'ea rakykwepohara'ga ikwava'ēharamo javo. Moisésva'ea pe ga ikwatijarukari javo: "Tombokai ti ġa mbatepyryva ji ve israelitas'ga ndepyya," ei ga Moisésva'ea pe ikwatijaruka ahe ve.

Aerē koji'i pyryvamo reki Tupana'ga ekatuhetea Jesus'ga pe nahanahā po ti ji vvyakotyve'ga pokokatui kiro nehē javo. "Ndehe ti emano imomborukaheteavo ġandekote'varuhua ġa hugwi ġa ndepyya nehē," ei ga Jesus'ga pe.

A'ea ko Tupana'ga nhi'ĭpyahua. A'ero ga ei toko ti Jesus'ga ikwava'ēharamo javo. Tupana'ga nhi'ĭga Jesus'ga pe ipyahuva'ea rehe koji'i pyryvamo Moisésva'ea rembikwatijara hohe a'ero ymyahūva'ea hohe. Nurā Jesus'ga poravykyia koji'i pyryvamo Leviva'ea rakykwepohara'ga poravykyia hohe. Vvyakotyve'ga ndepykaramo Jesus'ga rekoi tuhu ti ġa okovo avuirama Tupana'ga pyri onhi'ĭga ga pe javo. A'ero ga imombohetei vvyakotyve'ga ndekote'varuhua ġa hugwi ġa mombyryva ġa mbuhua Tupana'ga pyri. A'ero kiro koji'i pyryvamo ġa pe.

⁷ Po ikwahyhetei ymyahūva'ea hamo Tupana'ga nhi'ĭga Moisésva'ea pe hamo, a'ero po ga nonhi'ĭgi aerē ipyahuva'ea rehe Jesus'ga pe hamo.

⁸ Ymyahū israelitasva'ea nohendukatui reki ymyahūva'ea Tupana'ga rembikwatijarukara Moisésva'ea hohe. Nurā ndikwahyi ahe rehe. A'ea nhande tikwaha. A'ereki ga e'i: "Kiro ji rendu katu ti," ei Tupana'ga nhandepojoykaharete'ga. "Aerē po ti ji nhi'ĭgi ipyahuva'ea rehe Israelva'ea rakykwepohara'ga pe Judáva'ea rakykwepohara'ga pe nehē no," ei ga.

⁹ "Ymyahūva'ea ja rūi po ti ji nhi'ĭgi ġa pe nehē.

Ymyahū ġanamohava'ea pe ji ekatui ikwatijaruka Moisésva'ea pe nhinhi'ĭga ahe rerogwovo pa Egitopeve'ga gwyrā hugwi.

Aroho katu ji ahe pea hugwi.

Emo ahe nohendukatupotari reki.

Ndokoi ahe ymyahūva'ea rupi nihirembikwatijarukara rupi.

Nurā ji ndarekokatua'javi ahe," ei Tupana'ga.

¹⁰ "Aerē ipyahuva'ea rehe po ti ji ekatui ġa pe nehē

Israelva'ea rakykwepohara'ga pe israelitas'ga pe nehē," ei Tupana'ga.

"Nhinhi'ĭga po ti ji imongi ġa'akaġi pe nahanahā peko katu ti javo ġa pe.

ġapy'a pype po ti ji inoġi nhinhi'ĭga.

A'ero po ti ġa hendukatupotari nhinhi'ĭga okovo pota hupi nehē, ei ga.

A'ero po ti ji rekohetei ġanduvihavuhuhetero ga pokokatuaovo nehē.

A'ero po ti ġa ji mbohetei

nde ko oreruvihavuhuhetea javo ji ve nehē.

A'ero po ti ġa ndekohetei jireheva'ero

ji nhi'ĭpo'ruheteavo nehē," ei Tupana'ga.

¹¹ "Ojopyjopyryve'ga po ti nonhombo'ei ji rehe nehē.

Onhoirū'ġa ti nonhombo'ei ji rehe nehē no," ei ga.

"Nde'i po ti ġa ojohupe nehē: 'Pekwaha hete ti nhandepojoykaharete'ga.'

A'ea rūi po ti ġa ei ġa nhapremo ji kwahahetejipero ġwaramo ojikoga ji rehe nehē," ei ga.

"ġapyryve'ga ji kwahahetei nehē.

ġanduvihava'ġa ji kwahahetei nehē no.

¹² Aporogwety po ti ji ġa nehē ġa pyryve'yname.

ġa hugwi po ti ji imombori ġandekote'varuhua ġapyryve'yma reheve nehē.

Nahenonha'javi po ti ji avuirama ġandekote'varuhua

ikwahapava'jave'yma nehē," ei Tupana'ga ymyahū.

¹³ Ymyahū Tupana'ga ei no: "Ipyahuva'ea rehe po ti ji nhi'ĭgi nehē nahanahā po ti ji pe pokokatui kiro nehē javo."

Tupana'ga a'ea ero ġwaramo nhande ikwahavi. A'ero nhande ei: Ndatekwava'javi ymyahūva'ea rehe Moisésva'ea rembikwatijara rehe a'ero. A'ereki nhymyanuhū kiro, xa'e nhande. Na tuhē. Opa ġweri ymyahūva'ea, xa'e nhande.

9

Israelitasva'ea ombohete Tupana'ga tenda pype yvya koty

¹ Ymyahū Tupana'ga omombe'u Moisésva'ea pe nahanahā po ti israelitas'ga ji mbohetei nehē javo. Omombe'u ga tenda yvyakotyva'ea nahanahā po ti ga toapo tenda ji mboheteavo ipype nehē javo.

² A'ero Tupana'ga nhi'ipo'ruavo Moisésva'ea japoukari tenda tapyjamo Tupana'ga mbohetehevamo. Mokōi hyrua tenda pype: kokotyva'ea kikotyva'ea pavēi. Kokotyva'ea pype ahe imondoukari hyapehava, mesa, pāo. Omondouka ahe pāo mesa rehe Tupana'ga rovai pyteri pe ga'apoa javo jupe. Nahā ahe imondoukari hyrua pype kokotyva'ea pype. Tupana'ga ei hyrua pe kokotyva'ea pe: Ipojkahava. Nahā ga inogi hera hehe. A'ereki pea Tupana'ga opojyka ojive.

³ Tenda pyteri pe Moisésva'ea imbohaekoukari hovapiahava cortina imohinuka. Hovapiahava aherovai ojipea hyrua teni tenda pype kikotyva'ea. Tupana'ga ei hyrua pe kikotyva'ea pe: Ipojkahetehava. Nahā ga inogi hera hehe. A'ereki pea koji'i Tupana'ga opojyka hete ojive.

⁴ Ipojkahetehava gwereko perfume mbokaihava ouro apopyra. Ipojkahetehava gwereko hyru'ia no Tupana'ga rembikwatijarukara ryru'ia. Omomoguka ahe ouro hehe.

Tupana'ga rembikwatijarukara ryru'ia gwereko nhaepepoa ouro apopyrava'ea. Nhaepepoa gwereko mbeju'ia javuhuva'ea maná. Hyru'ia gwereko Arāova'ea apoagwera no yvyrā – kiroki yvyrā ipoty. Gwereko itapereuhua no – kiroki a'ea rehe Tupana'ga okwatijarukaripe ahe ve ymyahūva'ea.

⁵ Hyru'ia arimo ahe imondoukari yvagipeve'ga ra'angava querubins'ga ra'angava. A'ea ahe japoukari imondouka pevo yvagipeve'ga'java'ea. Hendy'jandy'ja memei yvagipeve'ga'java'ea Tupana'ga rendy'java pyvō. Yvagipeve'ga'java'ea ipepojai hyru'ia arimo hyru'ia rovpaptymbava rehe o'ama. Aerē hovaptyymbava rehe ikwava'ēhara'ga nduvihavuhu'ga gwypygywypy hekoa tomombo ti Tupana'ga israelitas'ga ndekote'varuhua javo. A'ero ojapyakarama hehe hovaptyymbava rehe ga ikwahava'javi okote'varuhua mombora javo: “Tupana'ga oko nhande pyri gwenonhe'yma nhanderekote'varuhua ikwahava'jave'yma,” ei ga.

A'ea rehe ti ji namombe'upavi kiro.

⁶ Moisésva'ea japopavukarirē nane'ymi ikwava'ēhara'ga hoi tenda pype kokotyva'ea pype oporavykyavo Tupana'ga pe nahā ga mboheteheaveo ipype.

⁷ Ojipea pype kikotyva'ea pype ikwava'ēhara'ga nduvihavuhu'ga tehe ga hoi. Outubrogwēria rupi jate, uma vez ano nanani ga tehe ga hoi ipype herogwovo mbatēpyryva rekoa. Hekoa rerohorame jate ga hoi ipype hypyppyita tomombo ti Tupana'ga jirekote'varuhua ji hugwi javo. “Tomombo ti ga israelitas'ga ndekote'varuhua ga hugwi no,” ei ga. “A'ereki ga oko te'varuhu ikwahave'yma,” ei ga hypyppyita.

⁸ A'ero nhande ei: Ojipe'ga ndohoi tenda pype, xa'e nhande. A'ea rehe Tupana'ga ra'uvapryva nhande mbojapyakarama ikwahavukari nhande ve ojipea. A'ero nhande ei: Tenda rekorame po Tupana'ga nde'i ve yvyakotyve'ga pe tuhu ti ga jiruhava pype ji pyri tuhē onhi'iga ji ve javo.

⁹ Na tuhē reki ymyahū hako. Nhande japyakarama ymyahūva'ea rehe nhande ei: Agwamo na jitehe nhande ve no. Imbuhuteheva'ea nombojipe'ai nhanderekote'varuhua nhande hugwi no mbatēpyryva rekoa rypyppyja pavēi. A'ereki nomombyryvi nhandeapoporogita. Nonogatu nhandepya a'ero nhande monhi'igukare'yma Tupana'ga pe.

¹⁰ Ymyahūve'ga omondo imbuhuteheva'ea tombokai ti ikwava'ēhara'ga Tupana'ga pe javo. A'ereki Moisésva'ea rembikwatijara e'i ga pe pemondo ti javo. Ojkwaku ga gwiḡwia ti ti'u mbatēpyryva tyhya no javo. Ndo'ui ga hajiheva'ea. Ojkwaku ga nahanahā ti nhanerembiheiparavuhua javo. Ojkwaku ga. A'ereki aherembikwatijara e'i ga pe pejikwaku ti javo. Jukwaha a'ero. Gandeaporogita pe rūi aherembikwatijara e'i. Ganda'oa pe jate e'i aherembikwatijara. Ipyahuva'ea rehe Tupana'ga nhi'igirē ndatekwava'javi tuhē aherembikwatijara rehe. Kirē nde'ia'javi aherembikwatijara ga pe.

Cristo'ga ombohete Tupana'ga yvagi pe

¹¹ Agwamo Cristo'ga oko ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro oporavykyavo Tupana'ga pe imombyryvuka nhande ve. Koji'i pyryvamo nhande ve a'ero kiro. Yvyakotyve'ga nembiapoa pype rūi yvyakotyva'ea pype rūi ga rekoiki kwava'ēhara'ga nduvihavuhuro. Yvaga pype ga rekoiki Tupana'ga ruhava pype tuhē. Pea koji'i pyry hete Tupana'ga pe yvyakotyve'ga apoa hohe tenda hohe.

¹² Ohorame yvaga pype Tupana'ga ruhava pype ga ndogwerohoi bodes rekoa bezerras rekoa tomombo ti Tupana'ga yvyakotyve'ga ndekote'varuhua a'ero javo. Hekoa pyvō rūi ga oki yvagi pe a'ero. Gweweka reka'voguka ojijukahara'ga pe ga omano yva rehe tahepy ji

vyyakotyve'ga javo. Nahā ga ḡa ndepyi ḡa mbopiro'yavo avuirama ḡandekote'varuhua hugwi ogwovo yvaga pype opytavo. Ojipeji gahoa yvaga pype. Ndohoa'jaa'javi ga ipype.

¹³ Ymyahū bodes rekoa touros rekoa no, a'ea ikwava'ēhara'ḡa hypyyypy israelitas'ḡa ndehe. Ombokai ḡa novilha. Ikotiamo novilha mbokaipavipyra yhya pyvō ḡa hypyyypy a'ea israelitas'ḡa ndehe. Israelitas'ḡa jikwakupave'ymame ikwava'ēhara'ḡa hypyyypy ḡa ndehe tomombo ti Tupana'ḡa ḡate'varuhua ḡa hugwi javo. A'ero israelitas'ḡa nda'oa tehe reki ga imombyryvukari. Hekoa ryppyyja nomombyryvukari israelitas'ḡa ndeaporogita reki.

¹⁴ Koji'i pyryvamo Cristo'ḡa rekoa reka'vogukara mbatepyryva rekoa reka'voga hohe okwahyero pe ndehe. A'ereki nhande jikogame ga rehe ga omano nhande repyga javo, a'ero ḡa omombyry nhandereaporogita. A'ereki Tupana'ḡa ra'uva avuiramava'ea opoko Cristo'ḡa ga nhikwava'eḡame Tupana'ḡa pe omanomo. Nдите'varuhui'i'i Cristo'ḡa okokat-uavo. Pyryheteva'aero ga manoi tahepy ti ji ḡa javo. Nhande jikogame ga rehe ga omano nhande repyga javo, a'ero ga imombopavi nhanderekote'varuhua nhande hugwi nhandereaporogita mombyryva nhandepy'a nogatuavo. Nurā nhande nhi'igi Tupana'ḡa pe. Tokoa'javyme ti ḡa ite'varuhua rehe javo Cristo'ḡa manoi nhande repyga. Tupana'ḡa nhi'iga rupi avuiramave'ga nhi'iga rupi ti ḡa toko javo ga manoi nhande repyga.

¹⁵ Nurāro ḡwaramo Cristo'ḡa vyakotyve'ḡa ndepyi omanomo ḡa mongovo Tupana'ḡa nhi'iga rupi ipyahuva'ea rupi. Ndokopavi ḡa Moisésva'ea rembikwatijara rupi ymyahūva'ea rupi okote'varuhua ymyahū. A'ero Cristo'ḡa manoi ḡa mbopiro'yavo ḡandekote'varuhua hugwi tuhu ti ḡa okovo avuirama Tupana'ḡa pyri onhi'iga ga pe javo. A'ereki Tupana'ḡa e'i jipe ḡa pe ḡa mo'emo'eamo: "Aerē po ti ji pe mbopiro'yukari pendekote'varuhua hugwi nehē. A'ero po ti pe nduri pejjupa avuirama ji pyri nehē," ei ga onhi'iga ipyahuva'ea rehe.

¹⁶⁻¹⁷ Ahe e'i: "Nahanahā po ti ḡa herekoi nhimbaterueramo nehē ji manorame nehē," ei ahe. Ahe manoe'ymame ḡa ndogwerekoi ahembatera. Ahe manorame po ti ḡa tomombe'u katu na'ē ahemanoa – kiroki ḡa ḡwepia ahemanoa. A'ereki ahe manorame jate pyry ḡa herohoi ahembateruera – kiroki ḡa pe ahe e'i jipe.

¹⁸ Nurā ymyahū mbatepyryva manoi Tupana'ḡa nhi'igame Moisésva'ea pe ikwatijaruka. A'ereki ahe ojuka mbatepyryva heka'voga hekoa Tupana'ḡa nhi'ipo'ruavo. "Kiro po ti Tupana'ḡa nopiriani onhi'iga nehē," ei Moisésva'ea. "Kiro po ti ga imombyryvi nhande ve mbatepyryva manoro ḡwaramo," ei ahe israelitasva'ea pe ymyahū.

¹⁹ Moisésva'ea omombe'u pa katu na'ē israelitasva'ea pe nhaporemō Tupana'ḡa rembikwatijarukara ymyahūva'ea tokwaha ti ḡa javo. Imombe'upavirē israelitasva'ea pe Moisésva'ea ipyhygi bezerros rekoa bodes rekoa no. Yhya ahe ipyhygi no. Okoti ahe hekoa yhya pyvō. Ovelhas rava apopyra – kiroki aheremimogwaḡipyra – a'ea ahe ipyhygi. Ahe opyhy nhungwava'javuhuva'ea hissopo. Oapyti ahe nhungwava'javuhuva'ea ovelhas rava apopyra pyvō imondeva ikotimbyra pype. A'ea pyvō ahe hypyyypy ikotimbyra Tupana'ḡa rembikwatijarukara rehe. Israelitasva'ea rehe ahe hypyyypy no.

²⁰ Kirē Moisésva'ea ei israelitasva'ea pe: "Nahanahā ti peko katu pejikovo Tupana'ḡa nhi'iga rupi. Nahā ga opota. Pehepia hekoa. Mbatepyryva manoro ḡwaramo nhande ei: Tupana'ḡa nhi'iga nhande ve ko a'itituhēva'ea – kiroki ganhi'iga e'i nahanahā po ti ji pe pokokatui kiro nehē javo. Ndojirojijyi ganhi'iga nhande ve," ei Moisésva'ea.

²¹ Na jitehe Moisésva'ea hypyyypy hekoa tenda rehe. Tendapypeva'ea no – kiroki a'ea ikwava'ēharava'ea opo'ru oporavykyrame Tupana'ḡa pe nahā ga mboheteavo – a'ea rehe ahe hypyyypy mbatepyryva rekoa ymyahū.

²² Aerē nane'ymi hekoa ikwava'ēhara'ḡa hypyyypy mbatera rehe nhaporemō gwerevi tamombyry Tupana'ḡa pe javo – kiroki mbatera ga opo'ru oporavykyrame Tupana'ḡa pe. A'ea pyry pa Tupana'ḡa pe a'ero. Nane'ymi ḡa ikwava'eḡi Tupana'ḡa pe jukapyra rekoa heka'voga israelitas'ḡa ndepya kiro po ti Tupana'ḡa imombori pendekote'varuhua pe hugwi a'ero nehē javo ḡa pe. A'ereki nahā e'i Tupana'ḡa rembikwatijarukara Moisésva'ea pe. Ga ikwava'eḡe'ymame jukapyra rekoa heka'voge'yma, Tupana'ḡa nomombori ḡandekote'varuhua ḡa hugwi ikwahava'java.

²³ Mbatepyryva rekoa pyvō Moisésva'ea omombyry Tupana'ḡa pe vyakotyva'ea vyagipeva'ea'java'ea tenda tendapypeva'ea reheve. A'ereki Tupana'ḡa e'i na ahe ve. Pyry pa a'ea Tupana'ḡa pe a'ero. Hekoa ko vyakotyva'ea mombyryhava. Vyagipeva'ea mombyryhava koji'i pyryvamo vyakotyva'ea mombyryhava hohe a'ero. A'ereki Tupana'ḡa e'i na.

²⁴ Na tuhē. A'ereki Cristo'ḡa yvagi pe tuhē oho vyakotyve'ḡa ndeaporogita mombyryharamo. Pevo ga jipiukari aḡwamo Tupana'ḡa rovai pyteri pe nhande repyga. Yvyakotyva'ea pype rūi ipojkahetehava pype rūi ga hoi – kiroki vyagipeva'ea'java'ea ahe oapo yvya koty ymyahū.

²⁵ Ymyahũ ano nanani ikwava'ēhara'ga nduvihavuhu'ga oho ipojykahetehava pype vyvakotyva'ea pype jukapyra rekoa herogwovo ipype.

Cristo'ga ki a'e te ga omano ojipeji gwekoa tuhē heka'voguka. Nomanoa'jaa'javi ga. Nurã ojipeji gahoa yvaga pype. Ndohoa'jaa'javi ga. ²⁶ Jypya Cristo'ga nomanoi a'ero. Aerē ga nomanoa'jaa'javi. A'ereki ojipeji ga omano. Mbapava koty ga jujukaukari omanomo ojipeji tamombo pa hete ji vyvakotyve'ga ndekote'varuhua ga hugwi javo. Nahã hahyro ga pe ojipeji.

²⁷ Vyvakotyve'ga ti tomano ojipeji. Omanorē po ti ga tojipiuka Tupana'ga pe nehē. A'ero po ti ga ei gandeaporoġitapyryva pe gandeaporoġitate'varuhua pe nehē no.

²⁸ Vyvakotyve'ga javijitehe Cristo'ga manoi ojipeji. Onhikwava'ē ga ojijukauka. Nahã ga herekoi he'yjuhuve'ga ndekote'varuhua ojilhe omanorame ga ndepyga. Aerē po ti ga rura'javi ojipiukara'java vyva koty nehē. Uhura'javame po ti ga nomanoa'javi ga ndepyga nehē. Nde'ia'javi po ti ga nehē: “Kiro po ti ji manoi imombo ga gande'varuhua ga hugwi.” A'ea rūi po ti ga ei nehē. Uhura'javame vyva koty po ti ga togweroho ga ojupi yvagi pe ga pokoga nehē – kiroki ga opota hete garura uhu po ti ga nehē javo.

10

Cristo'ga omombo pa hete gande'varuhua avuirama

¹ Okorame Moisésva'ea rembikwatijara rupi israelitas'ga okwaha xunhi aerē po ti pyri hete nehē javo. Ga ndokwahapavi reki aerēva'ea pyryva'ea. Ano nanani ga heruri Tupana'ga pe mbatepyryva jukapyra okovo Moisésva'ea remimombe'ua rupi. Jukapyra nomombyryvi tuhē reki gandeaporoġita. Nonogatui ġapy'a no. ² Po jukapyra omombyry, a'ero po ga ndojukaa'jaa'javi te hamo. Po jukapyra omombyry, a'ero po ga ei hamo: “Nihenonha'javi nhande nhanderekote'varuhua. A'ereki jukapyra nhande mbopiro'y jugwi avuirama,” e po ga hamo.

A'ea rūi reki ga ei. ³ A'ereki ano nanani herurame mbatepyryva jukapyra ga okwaha'java'ja okote'varuhugwera. ⁴ A'ereki touros rekoa reka'voga bodes rekoa reka'voga pavēi nomomborukari aherekote'varuhua ahe hugwi. A'iti a.

⁵ Nurã uhurame vyva koty Cristo'ga ei Tupana'ga pe: “Mbatepyryva jukapyra imbuhuteheva'ea reheve nde nderepotari. Nurã nde japo'i jira'oa ji ve ji mongovo vyvakotyva'eramo.

⁶ Nerenhimohema'javi nde mbatepyryva imbokaipyra rehe imbuhuteheva'ea rehe no – kiroki a'ea ga ojuka tomombo ti ga nhanderekote'varuhua javo.

⁷ Nurã ji ei nde ve jiruvihavuhuhetea pe: Agwa ji ami.

Ajo ji avo vyva koty tako ti nenhi'iga rupi javo.

Nahã nerembikwatijarukara ji mombe'ui imamanipyra pype livro pype,” ei Cristo'ga Tupana'ga pe.

⁸ Nahã Cristo'ga ei: “Nderepotari nde jukapyra mbatepyryva mbokaipyra no imbuhuteheva'ea no ojipea imbuhuteheva'ea no – kiroki a'ea ga ojuka tomombo ti Tupana'ga nhanderekote'varuhua javo,” ei Cristo'ga Tupana'ga pe. “A'ea nhaporemō nde nderepotari enhimohema'jave'yma hehe.” A'ea Cristo'ga ei imbuhutehe pe ojipea pe no – kiroki a'ea pe Moisésva'ea rembikwatijara e'i pemondo ti Tupana'ga pe javo.

⁹ Kirē ga ei gwuvihavuhuhete'ga pe: “Agwa ji ami. Ajo ji avo vyva koty tako ti nenhi'iga rupi javo,” ei Cristo'ga Tupana'ga pe.

A'ea erame ga ei: “Ndatekwava'javi Moisésva'ea rembikwatijara rehe – perope omombe'u mbatepyryva jukapyra. Kiro ji vyvakotyve'ga mongoi Tupana'ga nhi'ipyahua rupi. A'ea Tupana'ga ipotari.” A'ea Cristo'ga ei o'rame Tupana'ga pe tako ti ji nenhi'iga rupi javo.

¹⁰ Okovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi Jesus Cristo'ga jujukaukari omanomo imombo nhanderekote'varuhua nhande hugwi. Nahã ga nhande mombyryvi avuirama toko ti ga Tupana'gareheva'ero avuirama javo. Ndojijukaukara'jara'javi ga. Ojipeji ga jujukaukari.

¹¹ Ymyahũ ikwava'ēhara'ga ami oporavykyavo ikwava'ega Tupana'ga pe mbatepyryva jukapyra ikwava'eva'ega. Kotihitihi ga ami ikwava'ega imbokaita ġwigwia jipi tomombo ti Tupana'ga israelitas'ga ndekote'varuhua javo. Emo mbatepyryva kwava'ega nomomborukari tuhē reki gande'varuhua ga hugwi.

¹² Cristo'ga ki a'e te ojijukaukarirē ga apygi Tupana'ga pyri gajohukoty rūi okovo huvihavamo. Ga ndojijukaukara'jara'javi. Ojipeji ga jujukaukari onhikwava'ega tamombo pa hete ti ji vyvakotyve'ga ndekote'varuhua ga hugwi javo. A'ero gamanopyyagwera jate pyry Tupana'ga pe vyvakotyve'ga nhaporemō imomborukari okote'varuhua Jesus'ga pe

okojirame. ¹³ “Aerê po ti Tupana’ga imombigukari nharôe’ÿve’ga popoakara ãa mongovo nhinhi’iga rupi nehê,” ei Jesus’ga oapyga Tupana’ga pyri.

¹⁴ Ojipeji ga jujukaukari Tupana’ga remimo’êhara’ga ndeaporogita mombyrypava avuirama inogatuavo gapy’a. Nahã ga ãa pokogi imombopava gandekote’varuhua ga hugwi.

¹⁵ A’ea Tupana’ga ra’uva ikwahavukari nhande ve no imombe’urame Tupana’ga nhi’iga javo. E’i na’ê:

¹⁶ “Tupana’ga e’i:

‘Aerê ipyahuva’ea rehe po ti ji nhi’igi israelitas’ga pe nehê,’ ei Tupana’ga.

‘Nhinhi’iga po ti ji imongi gapy’a pe.

A’ero po ti ãa hendukatupotari nhinhi’iga okovo pota hupi nehê.

Ga’akaçi pe po ti ji inoçi nhinhi’iga

nahanahã peko katu ti javo ãa pe,’ ei Tupana’ga,” ei Tupana’ga ra’uva.

¹⁷ Aerê i’ei:

“‘Nahenonha’javi po ti ji avuirama gandekote’varuhua gapyryve’yma reheve ikwahapava’jave’yma nehê,’ ei Tupana’ga,” ei Tupana’ga ra’uva.

¹⁸ Tupana’ga imombopaheteukari nhanderekote’varuhua ikwahava’jave’yma Jesus’ga manoro g’waramo. Nurãro g’waramo ndatekwava’javi mbatepyryva jukaa’java rehe. Ndatekwava’javi Jesus’ga manoa’java rehe no. A’ereki ojipeji omanomo ga omombo pa nhanderekote’varuhua nhande hugwi.

Xanhi’i ti Tupana’ga pe nhanenhimomiranama

¹⁹ Oreirũ, oro’e ore. Pyry hete Tupana’ga pe nhande nhi’igi ga pe kiro Jesus’ga gwekoa reka’vogukaro g’waramo omanomo nhande repyga.

²⁰ Ymyahũ ikwava’êhara’ga nduvihavuhu’ga tehe ga kwavi ogwovo hovapiahava cortina aherovai ogwovo ipojykahetehava pype. Pea Tupana’ga opojyka hete ojive. Ikwava’êhara’ga nduvihavuhu’ga tehe oho ipype taho ti Tupana’ga rovai pyteri pe nhinhi’iga ga pe javo. Tegwete ojipe’ga hohava hovapiahava aherovai Tupana’ga pyri. Nurã ga nhande nhi’igi Tupana’ga pe pevo.

Nhande ki a’e te xanhi’i Tupana’ga pe kiro Jesus’ga manoro g’waramo nhande repyga okovo Tupana’ga remimbotarimova’ea rupi. Avuirama Jesus’ga oko. Nurã avuirama po ti nhande nhi’igi Tupana’ga pe nehê.

²¹ Jesus’ga ko ikwava’êhara’ga nduvihavuhu’ga Tupana’ga pe. Ga ko nhanderuvihavuhete’ga no Tupana’gareheve’ga ndepiakatuavo nhande repiakatuavo nhande mongomongovo onhi’iga rupi. ²² Nurã ti xanhi’i Tupana’ga pe ga mboheteavo. Tiandereaporogita katu ti xako ti Tupana’ga reaporogita rehe jate nhanenhi’igame ga pe. Xajiko hete tuhê ti ga rehe tianerendu ti ga javo.

Ymyahũ ikwava’êhara’ga gwypygwypyi mbatepyryva jukapyra rekoa ga ndehe timombyry ga javo. Ikwava’êhara’ga ga hei yhya pyvõ no timombyry ga javo.

Na jitehe ojujukaukaro g’waramo gwekoa reka’voguka Cristo’ga imombori nhanderekote’varuhua nhande hugwi imombyryva nhandereaporogita inogatuavo nhandepy’a. Nurã nhande piro’yro avuirama nhanderekote’varuhua hugwi. Nahã ti nhandekokatuavo xanhi’i Tupana’ga pe.

²³ Xanhimombe’upigyme ti ojohupe. Xa’e ti: Okovo Tupana’ga remimbotarimova’ea rupi Jesus’ga omano nhanderepyga imombo nhanderekote’varuhua nhande hugwi nhande mongovo Tupana’ga pyri. A’ero po ti nhande ruyi ga pyri avuirama nhanenhi’iga ga pe a’ero nehê. A’ea ti xa’e ojohupe nhandejikohetepige’yma ga rehe. A’ereki Tupana’ga nopiriani onhi’iga. Ga e’i: “Aerê po ti ji pe mbopiro’yukari pendekote’varuhua hugwi. A’ero po ti pe nduri pejjijupa avuirama ji pyri nehê,” ei ga.

²⁴ Tiandereaporogita katu ti nhandejogwehe. Xa’e ti ojohupe: Xanhoarõ hete ti nhandejopokokatuavo.

²⁵ Xanhimono’ono’ombigyme ti. Xanhimono’õ ti Tupana’ga nhi’iga renduva. Jara’ga nonhimono’oga’javi Tupana’ga nhi’iga renduve’yma. Ga ja rui ti xako. Nambegwei po ti Jesus’ga nhandepojykaharete’ga rura’javi nehê ta’e ti ji ga pe gandeaporogita rehe javo. Nurã koji’i ti xanhombohoryory jipi Tupana’ga pyryva mombe’gwovo ojohupe nhandejikoheteavo ga rehe.

²⁶ Tikwaha nhande a’itituhêva’ea Cristo’ga mombe’ua nhanderekote’varuhua mombohara’ga mombe’ua. Ikwahavirê po nhande ndiakote’varuhuahai hamo. Po nhande xako te’varuhu aha jipi, a’ero nimombohavi nhanderekote’varuhua pe. A’ereki ahã nhande ve ojipe’ga nhanderekote’varuhua mombohara’ga jujukaukaha’ga. ²⁷ Ahaname nhanderekote’varuhua mombohavamomo nhande kyhyji avuirama javo: Aerê po ti Tupana’ga ei nhande ve nehê: “Pendeaporogita ko pehoagwama tata pype.” A’ea po ti ga ei

onhimonha'ngavo nhande rehe nehê. Hahy hete po ti nhande ve tata pype avuira a'ero nehê. Nahã po ti ga oarõe'ÿve'ga moka'nhymbavi nehê.

²⁸ Ymyahũ israelita'ga reko'e'ymame Moisés'va'ea rembikwatijara rupi ite'varuhu ga pe. A'ereki Moisés'va'ea rembikwatijara rehe ga ndokoi. Garekote'varuhua kwahavame ga ei: "Ndokoi ga aherembikwatijara rupi. Oko te'varuhu ga a'ero. Ore ga repiagi." Po doisve'ga ei a'ea, po trêsve'ga ei, a'ero ganduviha'ga ga jukai. Ndoporogwetygi ga ga ymyahũ.

²⁹ Agwamo po ti ite'varuhuhetero ojipe'ga pe kaitu nehê ga erame: "Ndajikogi ji Cristo'ga rehe. Ndakoi po ti ji ganhi'ga rupi nehê. Ga ko Tupana'ga ra'yra'ga rui." Po ga ei a'ea, a'ero po ti ite'varuhuhetero ga pe nehê. A'ereki ga ombotegwete Tupana'ga ra'yra'ga.

Omano Cristo'ga heka'voguka gwekoa okovo Tupana'ga nhi'ÿyahua rupi imomboo yvyakotyve'ga ndekote'varuhua ga hugwi. Nahã ga ga mombyryvi tonhi'ti ga Tupana'ga pe javo. Po akója'ga ite'varuhuve'ga pyryvamo Cristo'ga manoro gwaramo ga pe. Po ga aerê e'i: "Ndikwahyi reki ji rehe gamanoa. Omano tehe reki ga," e po ga. Po ga ei a'ea, a'ero po ti ite'varuhuhetero ga pe nehê.

Tupana'ga ra'uva okwahavuka Cristo'ga pyryva ga pe ga pokoga novã. Emo ojikopotare'ymame Cristo'ga rehe ga Tupana'ga ra'uva mbotegwetei. A'ero po ti ite'varuhuhetero ga pe nehê.

³⁰ Tikwaha hete nhande Tupana'ga. Gaha e'i:

"Jihi po ti ajipy ga ndehe nehê.

Ga ndekote'varuhurame po ti ji ikwepyygi gandekote'varuhua nehê ikwahavuka hahyva'ea ga pe nehê," ei ga.

Onhi'iga'javame ga ei:

"Jihi po ti amondo hahyva'ea jijiheve'ga pe nehê ga ndekote'varuhurame," ei Tupana'ga nhandepojykaharete'ga.

Na tuhê po ti nhande ve nhande rekote'varuhurame nehê. ³¹ Tupana'ga ko avuira-mave'ga. Ga imondorame hahyva'ea nhande ve ite'varuhuhetero nhande ve a'ero.

³² Pekwahava'ja ti mya'iva'ea. Ymya'ĩ Tupana'ga okwahavuka Cristo'ga pe me. Ga ga kwahavukarirê pe me pejiko pe ga rehe. A'ea rupi penhimomirana pe ojipe'ga imondorame hahyheteva'ea pe me. Ndapejikopigi pe ga rehe penhimboitavo hahyrame pe me. ³³ Cristo'ga arõe'ÿve'ga pe mbotegwetei he'yive'ga ndovaki pe nderekomemuamo imondovo hahyva'ea pe me pejikoga gwaramo Cristo'ga rehe. Aerê ojipe'ga pe ga te'varuhuro imondovo hahyva'ea ga pe. Hahyrame ga pe pe jikoty'ari ga pavêi ga pokoga. A'ero hahyramo pe me no.

³⁴ Peoporogwety pe cadeiapyve'ga no. Tupana'ga arõe'ÿve'ga ga mongi ipype. A'ereki Tupana'ga arõe'ÿve'ga ndopotari ga jikogame Tupana'ga rehe. Ojipe'ga ipyhygaharame ojipe pembatera pe hugwi pe napendoryndorypigi reki. A'ea rupi pe ei: "Orogwereco ore pyryva'ea yvagi pe. Koji'i pyry yvagipeva'ea yvyakotyva'ea hohe. Yvagipeva'ea niymyani. Ndopavi," pe'e pe ikwahava.

³⁵ Nurã ti tapejikopigi Tupana'ga rehe. Pe jikohetero gwaramo po ti Tupana'ga imbuhuri ikwepykava pyryva'ea pe me nehê. ³⁶ Penhimomirana ti a'ero ga nhi'ÿpo'ruavo Tupana'ga nopiriani gwembi'eagwera javo. A'ero jate ti ga imombyryvi pe me pe nderogwovo pe mongovo avuira yvagi pe ojipyri nehê. ³⁷ A'ereki Tupana'ga rembikwatijarukara e'i:

"Aere'ĩ po ti ga ruri nehê

– kiroki ga pe ga e'i ga po ti uhu nehê javo.

Nambegwei po ti ga ruri nehê,' ei Tupana'ga," e'i ikwatijariipyra.

³⁸ "Nane'ymi po ti nhiremimombyryve'ga jikogi ji rehe okovo jipi,' ei Tupana'ga.

A'ero po ti ga ndekoi ji pyri avuira nehê.

Po gambtyripeve'ga ndojikoga'javi ji rehe ojipe'avo ji hugwi ojipe'ga pojihuva gwaramo, a'ero po ti ji ndajiroryvi ga ndehe nehê,' ei Tupana'ga," e'i ikwatijariipyra.

³⁹ Kiroki ga ojipe'ga pojihu ojipe'avo Tupana'ga hugwi ojikoge'yma ga rehe – gahã po ti oho hahyva'ea ruvihava pype opytavo avuira oka'nhymbava nehê.

Nhande ki a'e te, ga ja rui nhande xako. Ojipe'ga ja nhande xako. Ojikhetero gwaramo Tupana'ga rehe po ti ga ndekoi avuira ga pyri nehê. Ga ja tuhê nhande reko'i nhandejikoga ga rehe.

11

Ymyahũ'va'ea ojiko hete Tupana'ga rehe

¹ Nhandejikoga gwaramo Tupana'ga rehe nhande ei: Nahanahã po ti Tupana'ga imombyryvi nhande ve nehê. Ndihepiapavi ve Tupana'ga remimombyryva nhande ve. Emo Tupana'ga nopiriani gwembi'eagwera. Nurã po ti nhande hepiapavi gareimombyryva nehê, xa'e nhande ikwahaheteavo. Ndirojiji nhande nhanenhi'iga heroviaheteavo.

² Israelitas'ga nemboypya nhaneremboypya jikoga ġwaramo Tupana'ga rehe Tupana'ga ei ahe mombegwovo hako: “Pyry hete ga ojikoga ji rehe,” ei ga hako.

³ Nhandejikogame Cristo'ga rehe nhande ei ikwahava: Ymyahū Tupana'ga oapo yvya yvaga reheve javo jupe hako. A'ero yvya ojihu yvaga pavēi hako. Mbatara rūi ga oapo yvagamo vyvaramo no. A'ereki ganhi'iga rupi te oko. A'ero jate jipiukari nhande ve, xa'e nhande.

⁴ Ymyahū ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe Abelva'ea heruri imbuhuteheva'ea Tupana'ga pe hako. Nurā Abelva'ea remimbuhuteheva'ea koji'i pyry Caimva'ea remimbuhuteheva'ea hohe Tupana'ga pe. Abelva'ea jikoga ġwaramo Tupana'ga rehe Tupana'ga ei: “Pyry hete Abel'ga imbuhua ji ve,” ei ga.

Abelva'ea jikoga ġwaramo Tupana'ga rehe Abelva'ea momb'eua ikwahavukari aġwamo vehevi nhande ve ahe ja ti pejiko Tupana'ga rehe javo. Nahā Abelva'ea momb'eua ikwahavukari nhande ve ahe manoheterē. Nurā nhande ei: Pyry nhande jikogi Tupana'ga rehe Abelva'ea ja.

⁵ Ymyahū ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe Enoque'ga nomanoi. A'ereki Tupana'ga gwerojiupiripe ga rerogwovo yvagi pe ga momanoukare'yma. Nurā vyvakotyve'ga ndohepiaga'javi ga rekarama. Ohoa renonde Enoque'ga Tupana'ga mbohoryvi ojikoga ġwaramo ga rehe. Tupana'ga rembikwatijarukara e'i a'ea rehe.

⁶ Kiroki ga ndojikogi Tupana'ga rehe – ga rehe Tupana'ga ndohoryva'javi. Kiroki ga onhi'i pota Tupana'ga pe tomomyry ti ga ji ve javo – gaha ti togwerovia hete, Tupana'ga okoji okovo jiruvihavuhuhetero javo. Ojipeva'ea po ti ga togwerovia javo: “A'itituhēva'ea rehe Tupana'ga nhi'igi ahe mbojikoga ojihe. Kiroki ga okwaha pota hete Tupana'ga – ga pe Tupana'ga imomyryvi.” A'ea ti ga te'i ojikheteavo Tupana'ga rehe – kiroki ga onhi'i pota Tupana'ga pe tomomyry ti ga ji ve javo.

⁷ Ymyahū ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe Noéva'ea Tupana'ga rendukatui Tupana'ga omomoranduvame. Tupana'ga ei ahe ve: “Nahanahā po ti ite'varuhuro pe me yvya koty nehē. Okyrahivuhu po ti pe me nehē. Pe ndapehepiagi ve nava'ea,” ei Tupana'ga Noéva'ea pe.

Henduvame Noéva'ea heroviahetei Tupana'ga nhi'iga. Nurā ahe japoi yhara ruvi-havuhua. “Tonhinhamba ti nhirembirekohēa, jira'yra'ga, nhikunhamembyra'ga ipype ji pavēi xamanoyme ti yhya pype javo,” ei ahe.

He'yjuhuvva'ea vyvakotyva'ea ndojikogi Tupana'ga rehe heroviare'yma ganhi'iga. Noéva'ea ki a'e te ojiko hete Tupana'ga rehe. Nurā Tupana'ga ei Noéva'ea pe: “Ndepyry hete nde ejikoga ji rehe,” ei ga. Nahā Noéva'ea imboukwahavukari vyvakotyva'ea rekote'varuhua reki.

⁸ Ymyahū ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe Abraão'va'ea Tupana'ga rendukatui ga erame: “Ejijyi ti egwya hugwi. Eheja ti eje'yja'ga. Hajiheve'ga gwyrpe ti eho,” ei Tupana'ga Abraão'va'ea pe.

Ga renduvame Abraão'va'ea hoi a'ero okovo ganhi'iga rupi ogwovo ogwya hugwi mome tuvi ġagwya javo ikwahave'yma. Ahe vahemame hajiheva'ea gwyrpe Tupana'ga ei hepiuka ahe ve: “Avove'ga gwyrpe ti ji imondoi nde ve nehē,” ei Tupana'ga Abraão'va'ea pe.

⁹ Ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe, pevo Abraão'va'ea herojijijiyi tendas gwuhava imohimohina pevova'ea gwyrpe. A'ereki Tupana'ga e'i: “Avove'ga gwyrpe ti ji imondoi nde ve nehē,” ei Tupana'ga ahe ve.

Pevova'ea gwyrpe pe ahe herojijijiyi tendas imohimohina hajiheva'ero. A'ereki ahe ndogwerekoi ve ogwya pevo. Na jitehe pevova'ea gwyrpe pe jitehe aherakykwepoharava'ea herojijijiyi tendas imohimohina Isaqueva'ea Jacóva'ea pavēi nhaneramonhava'ea. A'ereki Abraão'va'ea ra'yrava'ea pe Isaqueva'ea pe Tupana'ga ei no: “Avove'ga gwyrpe ti ji imondoi nde ve nehē,” ei Tupana'ga Isaqueva'ea pe. Aerē a'ea jitehe ga e'i Isaqueva'ea ra'yrava'ea pe Jacóva'ea pe.

¹⁰ Ojiko Abraão'va'ea Tupana'ga rehe herojijijiyita. A'ereki ahe e'i oyvyteri pe: “Tupana'ga ojapyaka na'ē cidade rehe nahanahā ti ji japokatui nehē javo. Ndopavi po ti Tupana'ga rembiapoa cidade yvagi pe nehē.” A'ea ahe ei ogwovo pota pevo tapyta ti ji ipype yvagipeva'ea pype nehē javo.

¹¹⁻¹² Ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe Sarava'ea tuhē ahe ra'yramo. Ahe ra'yramo okoa'jave'ymame yvyvo oxava'ero ġwaramo. Ymya Abraão'va'ea ndata'yra'javi oxava'ehetero ġwaramo Sarava'ea rembirekova'ea. A'ea rupi vehevi ahe ra'yramo Sarava'ea pe. A'ereki Tupana'ga Sarava'ea mbota'yruka Abraão'va'ea pe. A'ereki ahe ojiko hete ga rehe ga rerovia ga erame ahe ve: “Aerē po ti nde eja'yra'ga mbo'ari nehē,” ei ga ahe ve.

Sarava'ea gwa'yrava'ea mbo'ari a'ero Abraão'va'ea ra'yrava'ea. Aerē he'yjuhu Abraão'va'ea rakykwepohara'ga. Jaytata'ia he'yjuhu yvagi pe. Na jitehe aherakykwepohara'ga he'yjuhu jaytata'ia ja. He'yjuhu y'tyiga hay'ihuvva'ea ypihua ruvihavuhua rembeyvyriva'ea.

Nhande nimo'embavi reki y'ytiga hay'iuhuva'ea maramomi he'yjuhua javo. Aereki he'yjuhu hete. Na jitehe nhande nimo'embavi Abraõova'ea rakykwepohara'ga. Aereki ga he'yjuhu hete y'ytiga ja hay'iuhuva'ea ja.

¹³ Ymyahũ ojikoga Tupana'ga rehe ahe omanomba: Sarava'ea, Abraõova'ea, Isaqueva'ea, Jacõva'ea. Nodopyhygi ve ahe yvva – kiroki a'ea pe Tupana'ga ei ahe ve avove'ga gwyrta ti ji imondoi nde ve nehë javo. Opapavipe ahe. Nhande'ga eagwera ahe ve ndohoi ve japiavo. Ahe e'i pa reki: “Aerë po ti ga imbuhuri tuhë nhande ve nehë. Aereki ga e'i nhande ve nahanahã po ti ji pe pokokatui nehë javo. Nahã ga ega'ei nhande ve,” ei ahe. A'ea ahe epavi ga reroviaheteavo omanombavame ojikheteavo ga rehe gworygworyvamo ganhi'iga rehe ojive. Ojipeva'ea pe ahe ei javo: “Gagwyrripeve'ga ja rui ko nhande. Avova'ea rui ko nhande,” ei ahe. “Aereki vyvakotyva'ea ko nhandegwyrta rui,” ei ahe.

¹⁴ Kiroki ga e'i a'ea – ga okwahavuka ojeaporo'gita. A'ero ganenduhara'ga ei: “Hajiheva'ea ga opota hete ojive a'ero yvva,” ei ga.

¹⁵ Po Abraõova'ea aherakykwepoharava'ea pavëi ojivy pota ogwyruri pe, a'ero po ahe ojivryripe ogwovo ogwyruri pe gwe'yjava'ea pyri. ¹⁶ Ndojivypotari ahe reki. Aereki ahe e'i: “Koji'i nhande tipota hajiheva'ea – kiroki a'ea koji'i pyri hete nhandegwyrura hohe avova'ea hohe no. Yvagi'eva'ea nhande tipota,” e'i pa ahe.

Nurã Tupana'ga poyjahetero ahe rehe javo: “Ji ko ganduvihavuhetero ganemimbohetharamo.” A'ea Tupana'ga ei gworyvamo ahe rehe imboavujkwepava cidade ahe ve yvagi pe.

¹⁷ Ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe Abraõova'ea Isaqueva'ea jukai gwerevi. Aereki Tupana'ga e'i Abraõova'ea pe: “Ejuka ti eja'yra'ga Isaque'ga ga kwava'ega ji ve ikwava'ehava rehe.” A'ea Tupana'ga ei Abraõova'ea pe. Aereki ga e'i ovytyeri pe tahepia ji Abraõo'ga remiarõhetea ji rehe javo.

Ymya'i Tupana'ga e'i jipe Abraõova'ea pe: “Aerë po ti ji imombyryvi nde ve nehë. He'yjuhu po ti nderakykwepohara'ga nehë,” ei Tupana'ga ahe ve.

Ojipeji ahera'yrava'ea! A'ea vehevi ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe Abraõova'ea Isaqueva'ea jukai gwerevi.

¹⁸ Ojipea pe Tupana'ga e'i jipe Abraõova'ea pe: “Isaque'ga rakykwepohara'ga jate po ti oko nderakykwepoharamo nehë,” ei Tupana'ga ahe ve.

¹⁹ A'ea Abraõova'ea ikwahava'javi javo: “Tupana'ga pe nonhimimiva'ea. Aereki ga ipopoaka. Nurã po ti ga Isaque'ga mbogwerava'javi nehë ga manorë. He'yjuhu po ti jirakykwepohara'ga a'ero nehë,” ei Abraõova'ea.

Na tuhenha'ja reki. Aereki Tupana'ga ndojukaukari reki ahe ve. A'ero Abraõova'ea ei: “Kiro po ti Isaque'ga ruva'javi ji pyri nehë!” A'ea ahe ei ahe rerogwovo gwonga pe. Nurã nhande ei: Isaqueva'ea momba'ua ko okwerava'jave'ga momba'ua ja.

²⁰ Aerë ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe Isaqueva'ea imombyryvi gwa'yrava'ea pe memei Jacõva'ea pe Esalva'ea pe no o'erame: “Nahanahã ti Tupana'ga tomombyry pe me nehë.” A'ea Isaqueva'ea ei gwa'yrava'ea pe.

²¹ Aerë ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe Jacõva'ea imombyryvi Josëva'ea ra'yrava'ea pe memei gwymymimova'ea pe o'erame: “Nahanahã ti Tupana'ga tomombyry pe me nehë.” A'ea Jacõva'ea ei Josëva'ea ra'yrava'ea pe omanoa renonde. Nanime ahe Tupana'ga mbohetei ndepyrri hete nde javo ojikoga ve yvra rehe onhova'apyna.

²² Aerë ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe Josëva'ea ei omanoa renonde: “Ji manorë po ti pe hoi avo hugwi Egitopeve'ga gwyrta hugwi upa nehë. A'ea rupi ti peroho nhika'agwera pejupi.” A'ea Josëva'ea ei oje'yjava'ea pe Israelva'ea rakykwepoharava'ea pe.

²³ Ymyahũ ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe Moisésva'ea yembora Moisésva'ea mimi ahepo'ria pavëi ahe arirë. Aereki Faraõva'ea Egitopeva'ea ruvihavava'ea e'i ojipyryva'ea pe: “Pejuka ti israelitas'ga nda'yra'ga akwaimbae'ga ga arame,” ei Faraõva'ea.

Moisésva'ea re'yjava'ea ko Israelva'ea rakykwepoharamo israelitasamo. Ahe ndokhyji reki Faraõva'ea hugwi Moisésva'ea yembora ahepo'ria pavëi gwa'yrava'ea mima. Aereki ahe e'i: “Ikatu hete nhandera'yra'ga Moisés'ga.” A'ea ahe ei gwa'yrava'ea mima três jahya mondovo.

²⁴ Ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe Moisésva'ea ei ovyvakarame: “Te'ia'javyme ti ga ji ve: ‘Nde ko Faraõ'ga ra'yrahëa ra'yra Egitopevehëa ra'yra.’ A'ea ti ga te'ia'javyme ji ve,” ei Moisésva'ea. ²⁵ “Te'i ti ga ji ve kiro: ‘Nde ko israelitas'ga nda'yra Tupana'ga remimo'ehara'ga nda'yra.’ A'ea ti ga te'i,” ei Moisésva'ea.

“Egitopeve'ga imondoi hahyva'ea israelitas'ga pe jipi. A'ero po ti ji israelitas'ga pokogi nehë. Hahy po ti ji ve a'ero nehë no. Hahyva'ea ko koji'i pyri ji ve kiro Faraõ'ga mbatera rerekoa hohe avuiramarüva'ea hohe,” ei Moisésva'ea. “Po Egitopeve'ga pyri ji pytai jigwojigwovo torvyi pe herekovo ikatuvva'ea jivive, a'ero mara'ngu po ti jipohia Tupana'ga hugwi jirekote'varuhuavo nehë? Ndakote'varuhupotari ji,” ei Moisésva'ea.

26 “Tupana'ga e'i: ‘Aerē ti ji imombyryhetei israelitas'ga pe gānduvihavuhuhete'ga mondovo ga pyri nehē ga pokoguka.’ A'ea Tupana'ga ei,” ei Moisésva'ea. “A'ea ji heroviahetei garura pota ga ti omombyry ji ve nehē javo,” ei Moisésva'ea. “Hahy po ti ji ve nehē ji ruvame jire'yja'ga pyri ga mbuhua,” ei ahe. “Hahyva'ea ko koji'i pyry reki ji ve Egitopeve'ga mbaterateuhua rerekoa hohe,” ei Moisésva'ea.

27 Ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe Moisésva'ea hejari Egitopeve'ga gwyra ogwovo. Ndokyhyji ahe Faraóva'ea hugwi Egitopeve'ea ruvihavuhuva'ea hugwi ahe nhimonha'ngaheterame. Onhimomirana Moisésva'ea opohire'yma Tupana'ga hugwi ogwovo. A'ereki ahe ojiko hete Tupana'ga rehe ndaha'oive'ga rehe ga kwahaheteavo. Ahe ga kwahahetero gwaramo Tupana'ga ahe monhimomiranami.

28 Ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe Moisésva'ea japoi toryva Páscoa ti'u ti a'ea rupi javo. Ahe hypypyjukari ovelha ra'yrypya rekoa israelitasva'ea pe porta rembeyvyra rehe. Israelitasva'ea pe ahe ei: “Aerē po ti Tupana'ga kwavi Egitopeve'ga nda'yrypyve'ga jukauka ojipyryve'ga pe yvagipeve'ga pe nehē. Po ti ga hepiagi jukapyra rekoa penonga rehe nehē, a'ero po ti ga ndojukaukari penda'yrypyve'ga nehē,” ei Moisésva'ea. Nahā Moisésva'ea israelitasva'ea mbo'ei ojikoga Tupana'ga rehe okovo Tupana'ga nhi'iga rupi.

29 Ymyahū ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe israelitasva'ea hokatupavi ypihua rahava mar Vermelho rahava. Opyvo ahe hokatui aherovai vyva pikaga gwaramo. A'ereki Tupana'ga omboja'o yhya ahe ve. Egitopeve'ea reki ohopotarame otyppyvy pyy pe he'yjuhuva'ea. A'ereki Tupana'ga omonhovafia'ja yhya ahe rehe.

30 Ymyahū ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe israelitasva'ea hoahoi cidade atimatimana Jericó atimatimana ogwyrarūiva'ea. Sete dias israelitasva'ea hoi nhatimatimana. Nurā cidade rokairungava Jericó rokairungava i'ari ahe ve ahe jikoga gwaramo Tupana'ga rehe.

31 Ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe kunhangwerava'ea Raabeve'ea akwaimbae'ga upaharava'ea nomanoi Jericó pe hokairungava arame. A'ereki ahe onhinondeepiaharava'ea mboapygi israelitasva'ea mboapygi ahe rurame ojipyri torohepa nhimi ndegwyra javo. Raabeve'ea ahe mimi gwonga pe a'ero Jericópeva'ea hugwi tomanoyme ti ga javo. Nurā Tupana'ga nomoka'nhymi Raabeve'ea momanoukare'yma. Hokairungava arame he'yjuhuva'ea Jericópeva'ea manoi ojikoge'yva'ea Tupana'ga rehe.

32 Jarava'ea po ti ji namombe'upavi nehē. A'ereki ahe he'yjuhu ymyahūva'ea – kiroki ahe ojiko hete Tupana'ga rehe. Nurā po ti ji namombe'ui Gideãova'ea, Baraqueva'ea, Sansãova'ea, Jeftéva'ea, Daviva'ea, Samuelva'ea, Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea no. Nomombe'upavi po ti ji Tupana'gareheve'ea ahe re'yjuhuro gwaramo.

33 Ymyahū ahe jikoga gwaramo Tupana'ga rehe Tupana'ga ahe pokogi. Nurā jarava'ea huvihavava'ea gwyrivepe'ea monhambavi ahe apitipitiavo.

Jarava'ea rekokatui ojipeva'ea pokokatuavo ahe mongomongovo Tupana'ga nhi'iga rupi. Jarava'ea pe Tupana'ga ei amombyry po ti ji pe me nehē javo. A'ereki ahe ojiko ga rehe. Tupana'ga nopiriani onhi'iga.

Jarava'ea pokoga Tupana'ga imbojurutyvi ja'gwara'java'ea leões to'uyme ti jireheve'ga javo.

34 Jarava'ea pokoga Tupana'ga imombigukari tatauhua popoakara. Nomanoi ahe ipype a'ero ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe.

Jarava'ea ojivehe'ea Tupana'ga ndojukaukari ojipeva'ea pe ahe ahe jukapotarame haimbejovaiva'ea pyvō itakyhea'javuhuva'ea pyvō.

Jarava'ea popoakare'ymame Tupana'ga ahe mbopopoakari. A'ereki ahe ojiko ga rehe.

Ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe jarava'ea ndokyhyji otavuka ogwyripeve'earūiva'ea pe soldadosva'ea pe ahe monhana he'yjuhuva'ea monhana.

35 Kunhangwerava'ea jikogi Tupana'ga rehe gwa'yrava'ea manorame. Nurā Tupana'ga ahera'yrava'ea mbogwerava'javi ahe mondoa'java ahe'yembora pe.

Nahā ymyahū Tupana'gareheve'ea rekopavi ojikheteavo Tupana'ga rehe gwe'yjuhuro hako. Emo ymyahū jarava'ea pe hahy hete reki ahe jikoga gwaramo Tupana'ga rehe hako. He'yjuhu ahe no.

Jarava'ea pe Tupana'ga arōe'yva'ea imondoi hahyva'ea ahera'oa moatāhava pyvō ika'mbika'mbiga aheka'ga pepohi ti Tupana'ga hugwi javo. “Pe pahirame Tupana'ga hugwi po ti ore ndopojukai nehē,” ei Tupana'ga arōe'yva'ea Tupana'gareheve'ea pe.

A'ero Tupana'gareheve'ea ei reki: “Ndropohiri tuhē po ti ore Tupana'ga hugwi nehē. Pe ore jukarē po ti Tupana'ga ore mbogwerava'javi ore rerogwovo vyagi pe nehē ore mongovo avuirama ojipyri nehē,” ei ahe. “Koji'i pyry hete ore ve orehoa vyagi pe Tupana'ga pyri oreruva hohe vyva koty.” A'ea ahe ei opohire'yma Tupana'ga hugwi omanomo.

36 Jarava'ea pe hahyhetero no ahe jikoga gwaramo Tupana'ga rehe. Okote'varuhuva'ea ahe rerekomemui ahe mbotegweteavo ahe mondohondohoga ipira apopyra pyvō ahe kwaekwa itanhuramuhūa pyvō no ahe mombia cadeia pyy pe no.

³⁷ Tupana'gareheva'ea jukavo okote'varuhuva'ea imombomombori ita ahe rehe.

Vvakytihavuhua pyvō serrote pyvō okote'varuhuva'ea Tupana'gareheva'ea rovaja'rogī ahe jukavo.

Toko te'varuhu ti Tupana'gareheve'ga javo okote'varuhuva'ea ahe mbo'epotari ite'varuhua rehe.

Haimbejovaiva'ea pyvō itakyhea'javuhuva'ea pyvō okote'varuhuva'ea Tupana'gareheva'ea jukai.

Tupana'gareheva'ea ndukatujuhu herojijijijiyita ojipejipea pe. A'ereki okote'varuhuva'ea omomondo ahe ojihugwi. Mbiara pira ko Tupana'gareheva'ea piramo ovelhas pira. Bodes pira ahepiramo no. Ndogwerekoi tuhē ahe mbatera. Ite'varuhu hete okote'varuhuva'ea ahe ve imomondovondo hahyheteva'ea ahe ve.

³⁸ Nahā okote'varuhuva'ea rekote'varuhui ahe ve pe jikoga gwaramo Tupana'ga rehe javo ahe ve. Po nduvi okote'varuhuva'ea Tupana'gareheva'ea pyri hamo gareheva'ea pyrihetero gwaramo. Okote'varuhuva'ea ote'varuhuro gwaramo ahe ve Tupana'gareheva'ea herojijijijiyi ogwoogwovo ongae'yi me vvytyruhu pe no. Nduvi ahe onga pe. Ita kwaruhua pype ahe rui vvy kwaruhua pype no nhaneronga javo jupe.

³⁹ Ahe mombegwovo Tupana'ga ei: "Pyri hete jireheve'ga nhapremo ojikheteavo gwaramo ji rehe ojipe'ga te'varuhurame ga pe," ei Tupana'ga.

Ymyahū ahe manoe'ymame Tupana'ga ei ahe ve: "Aerē po ti ji imombyryvi pe me pepokohara'ga mondovo pe pyri nehē." A'ea Tupana'ga ekatui ahe ve ojiheva'ea pe ymyahū hako.

Ahe manorame Tupana'ga nomombyrypavi ve ahe ve. A'ereki ga nomondo ve ahepokohara'ga Cristo'ga vvy koty. A'ero Cristo'ga nomanoi ve ahe ve. Nomombori ve ga aherekote'varuhua. Ndogwerohoi ve ga ahe Tupana'ga pyri. Na tuhē Tupana'ga nomombyrypavi ve ymyahūva'ea pe ahe manorame. ⁴⁰ A'ereki ga gwerohouka pota ymyahūva'ea ojipyri nhande rerohoukame jate ojipyri. Nahā koji'i pyryvamo nhande ve. Tupana'ga po ti omombyry hete ymyahūva'ea nhande mombryheterame yvagi pe nehē.

12

Tupana'ga onhi'igahy nhande ve toko katu ti ga javo

¹ Xako pa ti ahe ja Tupana'ga nhi'iga rupi nhanenhimomiranama ikwahava'java ahereaporogita. A'ereki ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe he'yjuhuvua'ea ymyahūva'ea okwahavuka nhande ve nahanahā ore orojiko Tupana'ga rehe javo. Nurā nhandekovo Tupana'ga nhi'iga rupi xapohi pa ti ojipeva'ea hugwi – kiroki a'ea nianemongoukari Tupana'ga nhi'iga rupi. Xajipokwaha nhande nhanderekote'varuhua rehe nhandekopotare'ymame jugwi. A'ero nhanderekote'varuhuro gwaramo nhande ndiakokatui ganhi'iga rupi. Nurā xapohi hete tuhē ti nhanderekote'varuhua hugwi. Xanhimomirana ti a'ero javo: Ganhi'iga rupi ti xako ga ero gwaramo.

² Xajapyaka katu ti Jesus'ga rehe. Gaha nhande mbojiko Tupana'ga rehe ikwehe. Nane'ymi ga nhande pokogi pejiko hete ti avuirama Tupana'ga rehe javo. Aerē po ti ga rura'javi nhandererohoharamo nhande rerogwovo ojupi Tupana'ga pyri nehē.

Ymyahūve'ga ojuka ojipe'ga yva rehe ga mbotegweteavo peko te'varuhu pe javo. Ombotegwetea Jesus'ga ikwahavi a'ero vvyakotyve'ga omomdorame yva rehe. Nonhimboahivi ga reki ga pe. Ga nhimomiranami yva rehe onhimondouka ga pe javo: "Na hahyroi ji ve yva rehe," ei Jesus'ga. "Ako pota hete ji Tupana'ga nhi'iga rupi nhimanomo vvyakotyve'ga ndepyga imomboia gandekote'varuhua ga hugwi nehē. Aerē po ti ji roryhetei nehē," ei ga.

Jesus'ga manorē Tupana'ga ga mbogwera'javi. Kirogwe Jesus'ga apygi nhanderuvihavuhete'ga pyri Tupana'ga pyri gajohukoty rūi yvagi pe. Huvihavuhetero ga hoi Tupana'ga javijitehe.

³ Pemondo ti pejeaporogita ga rehe imohina ga onhimomirana okote'varuhuve'ga te'varuhua pe javo. Po ti pe imondo pejeaporogita ga rehe, a'ero po ti pe napene'oi penhimomiranama nehē. A'ero po ti pe ei nehē koji'i xajiko hete ti Tupana'ga rehe javo.

⁴ Ojuka ga Jesus'ga okote'varuhuro gwaramo. Ga nde'i ve pe me pe juka pota: "Tijuka ti ga." A'ea rūi ga e'i pe me pe imombipotaramame gandekote'varuhua.

⁵ Pemoka'nhypo pe Tupana'ga nhi'iga. Tonhimomirana ga javo ga nhi'igi pe me. Pe me ga ei jira'yra'ga. A'ea ga okwatjaruka ahe ve hako imombegwovo. A'ero ahembikwatijara i'ei:

"Jira'yramo ti eko hete Tupana'ga nhi'iga rehe

ga embo'erame onhi'igahyavo nde ve toko katu ti ga javo.

Tanere'ouhū ti enhiroyrē'yma

ga ikwahavukarama nderekote'varuhua nde ve.

⁶ A'ereki Tupana'ga ombo'e gwemiaroheteve'ga onhi'igahyavo ga pe toko katu ti ga javo.

Ga omondo hahyva'ea ga pe nhaporemo jira'yra'ga javo ga pe.”

A'ea ikwatijara i'ei pe monhimomiranama.

⁷ Penhimomirana ti hendukatuavo Tupana'ga nhi'iga ga pe mbo'erahe onhi'igahyavo pe me. A'ereki ga pe ndereko katu nhandervamo. Na tuhē. Nhandera'yra'ga pe nhaporemo nhande xanhi'igahy jipi ganduvamo toko katu ti ga javo. ⁸ Po Tupana'ga nonhi'igahyi pe me pe mbo'ee'yma, a'ero pe peko gara'yra'garūiva'ero ojihuteheva'ero ga pe. A'ereki gwa'yra'ga nhaporemo ga ombo'e onhi'igahyavo ga pe toko katu ti ga javo.

⁹ Irūa ji ei pe me kiro: Nhandervu'ga yvyakotyve'ga, gahā nhande mbo'e onhi'igahyavo nhande ve toko katu ti ga javo. Ganhi'iga nhande tihendu katu nhandekokatuvamo. Tupana'ga ko nhandervete'ga yvagipeve'ga. Ganhi'iga kaitu ti tihendu katu nhandekokatuvavo. Po nhande ganhi'iga rendukatui, a'ero po ti ga nhande mongoi avuirama ojipyri nehē.

¹⁰ Nhandervu'ga yvyakotyve'ga, gahā onhi'igahy nhande voja'irame nhande mbo'eavo nhande mongovo gwemimbotarimo nahā ko pyri a'e ji javo nhande ve.

Tupana'ga ki a'e te ipotari nhandervyva nahā ko pyri pe me javo. “Tapyri ti ga ji ja okokatuheteavo,” ei ga. Nurā ga nhande mbo'ei onhi'igahyavo nhande ve imondovo hahyva'ea nhande ve toko katu ti ga javo. ¹¹ Ga nhi'igahyame nhande ve nhande mbo'eavo, nhande nianderororyvi te na'ē ite'varuhu ji ve kiro javo. Hahy nhande ve. Emo aerē nhande rekokatuhetei nhanenhimomiranamame jupe hendukatuavo nhanenhimbo'eavo. U katu nhandevy'a a'ero.

Tihendu katu ti Tupana'ga nhi'iga

¹² Penhimbojiko hete ti Tupana'ga rehe a'ero pejoryjoryvamo ga rehe. Penhimboita ti. Pe'ji ti tako ti Tupana'ga nhi'iga rupi javo. ¹³ Pemombyryva'ja ti pejeaporogita. Nane'ymi ti ga rehe jate pejiko hete. A'ero po ti pe ndekokatui nehē. A'ero pe ndepiagame po ti pembyteripeve'ga ojikokatue'ŷve'ga herojijyi ojeaporogita okovo Tupana'ga nhi'iga rupi jate no. A'ero po ti ga ndokote'varuhua'javi nehē.

¹⁴ Penhoarō hete ti inogatuavo pejipy'a. Pearō hete ti ojipe'ga nhaporemo inogatuavo gapy'a. Peko pyri ti pejikovo Tupana'ga nhi'iga rupi. Nduvi po ti ga Tupana'ga pyri nehē – kiroki ga ndokopyryvi.

¹⁵ Pejirokwa ti ikwahavuka pejuhupe. Mara'ngu po pembyteripeve'ga ojikoge'yma Tupana'ga rehe? Po ga ndojikogi Tupana'ga rehe, a'ero po ti Tupana'ga nomombyryvi ga nehē. Penhi'i ti ga pe a'ero ejiko ti Tupana'ga rehe javo. A'ero po ti ga jikogame Tupana'ga rehe Tupana'ga ga mombyryvi nehē.

Pejirokwa ti ikwahavuka pejuhupe. Mara'ngu po pembyteripeve'ga Tupana'ga renoite'varuhuvamo jipi igwaigwavete okoe'yma ganhi'iga rupi. Po nahā, pembyteripeve'ga pepy'a nogatue'ymuhūi. Irovahiva'ea ombote'va mbatera oji'ja ihorame ipype. Na jitehe pembyteripeve'ga ojipe'ga mbote'va oji'ja ganhi'ite'varuhua horame ga'akaği pe. Penhi'i ti ga pe a'ero ga mbopohiruka garekote'varuhua hugwi.

¹⁶ Pejirokwa ti ikwahavuka pejuhupe. Mara'ngu po okote'varuhuve'ga pembyteripeve'ga ojirekouka gwembireko'garūive'ga pe? Mara'ngu po ga ojipe'ga nembireko'ga nderekovo? Po nava'ea rehe ga ndekote'varuhui, a'ero penhi'i ti ga pe ga mbopohiruka gandekote'varuhua hugwi.

Pejirokwa ti ikwahavuka pejuhupe. Mara'ngu po ndapyryvive'ga pembyteripeve'ga ipotaheteavo yvyakotyva'ea? Ga po ndokoi yvagipeva'ea rehe Esaúva'ea ja.

Ymyhū Esaúva'ea ko ojihuvyryva'ea hako. Okoe'yma yvagipeva'ea rehe ahe ei oirūva'ea pe Jacóva'ea pe hako: “Embuhi ji ve imboapygipyra um prato de comida ta'u ti. Ji ko ojihuvyryva'ero gwaramo nhandervu'ga imondohetei ji ve nehē. Aerē garemimondoa po ti ji imondo nde ve nehē ikwepyga imbuhuragwera ji ve nehē. A'ero po ti nde rekoi ojihuvyryva'ea ja. A'ero po ti nhandervu'ga ei Tupana'ga pe nehē: ‘Emombyri ti Jacó'ga pe,’ e po ti ga nehē. Nahā po ti ga ei nde mombe'gwovo Tupana'ga pe jira'yrypy'ga ja ko Jacó'ga javo,” ei ahe.

A'ea Esaúva'ea ei jugweiheteavo gwaramo okoe'yma yvagipeva'ea rehe opo'ria remimombyryva rehe. A'ero Jacóva'ea omondo gwemimboapygipyra Esaúva'ea pe.

¹⁷ Pekwaha pe Esaúva'ea mombe'ua. Aerē Esaúva'ea ipotara'javi opo'ria remimombyryva novia. A'ereki ahapo'ria omombyryvi Jacóva'ea pe javo. Ojehe'o ranuhū Esaúva'ea novia eja'yrypyva'ero gwaramo ji ve ti emombyry javo opo'ria pe. Ahā Esaúva'ea nhi'igagwera rorojijihava – akoja ahenhi'igagwera Jacóva'ea pe.

¹⁸ Ymyahū vvytyruhua arimo monte Sinai arimo Tupana'ga ikwahavukari gwemimbotarimova'ea ikwatijaruka Moisésva'ea pe vvyva koty. A'ea rupi ikai vvytyruhua tata pyvō. Henyhunuhū ko tata. Ypytunahi a'ero. Vvyruhua turi. ¹⁹ Jiru'a'java'ea trombeta nhi'igi. Tupana'ga nhi'igi. Henduvame israelitasva'ea ei Moisésva'ea pe: “Tonhi'iga'javyme ti Tupana'ga ore ve,” ei ahe okyhyjiavo Tupana'ga hugwi. ²⁰ “Po ti Tupana'ga nhi'igi ore ve nehē, a'ero po ti ore papavi nehē,” ei ahe.

A'ereki Tupana'ga e'i jipe ahe ve: “Ka'gwyripeva'ea vehevi tuhuryme ti opokoge'yma vvytyruhua rehe,” ei Tupana'ga. “Po ti ipokogi hehe, a'ero ti ahe tomombo ita ka'gwyripeva'ea rehe jukavo nehē,” ei Tupana'ga Moisésva'ea pe.

²¹ Ahemongyhyjiheteve'ea ko aherembiepiepiaga: vvytyruhua, tata, ypytuna, vvyruhua no, trombeta nhi'iga no, Tupana'ga nhi'iga no. Hepiapavame ahe kyhyjihetei. Moisésva'ea vehevi okyhyji hete javo: “Ahyhyi hete ji jikyhyjiavo,” ei ahe ymyahū.

Nahā ymyahūva'ea Tupana'ga kwahavi vvyva koty okovo ga pavēi ga ikwahavukarame gwemimbotarimova'ea ahe ve hako.

²² Pe me reki Tupana'ga ndoapoi ahemongyhyjiheteve'ea ikwahavukarame gwemimbotarimova'ea pe me. Koji'i pyryhetero pe me a'ero. A'ereki pejikoga gwaramo Tupana'ga rehe pe pekwha hete ga yvagipeve'ga yvagipeva'ea no pejikovo ga pavēi. Ga oko ojipea rehe vvytyruhua rehe monte Siāo rehe yvagi pe. Pevo cidade de Jerusalém me Tupana'ga ruvi avuiramave'ga ojipyrive'ga pyri. Ahe ndohepiapavi gapyrive'ga yvagipeve'ga. A'ereki ga he'yjuhu hete. Ga pavēi pe ndekoi.

²³ Pekwaha pe Tupana'gareheypyve'ga. Ojatyka ga Tupana'ga nhi'iga renduva gworyg-woryvamo ga rehe. A'ereki gandra Tupana'ga okwatijaripe yvagi pe inoga. Nurā po ti ga hoi yvagi pe nehē. Ga pavēi pe ndekoi.

Pekwaha pe Tupana'ga. Ga okwaha hete vvyakotyve'ga javo ga pe nhaporemō gandeaporōgita rehe. Ga pavēi pe ndekoi.

Pekwaha pe vvyakotyva'ea – kiroki ahe omano ojikhoheteavo Tupana'ga rehe okokatavo. Tupana'ga omombyry ahe inogatavo ahepy'a. Nurā ahe hoi opoyjahetero Tupana'ga pyri onhi'iga ga pe. Ahe pavēi pe ndekoi.

²⁴ Pekwaha pe Jesus'ga pejikovo ga pavēi. Ga ko pendeypykara'ga tuhu ti ga okovo avuirama Tupana'ga pyri onhi'iga ga pe javo. Gaha okwahavuka Tupana'ga nhi'ipyahua omanoro gwaramo gwekoa reka'voguka. A'ereki Jesus'ga manoa renonde Tupana'ga e'i: “Jesus'ga manoro gwaramo po ti ji imombori vvyakotyve'ga ndekote'varuhua ga hugwi ga mombyryva ga jikogame ji rehe nehē,” ei Tupana'ga.

Abelva'ea jukaagwera kwahavame nhande ei Tupana'ga pe: Ehepy ti ahe. Jesus'ga jukaagwera kwahavame nhande ei: Emombo ti orerekote'varuhua ore hugwi, xa'e nhande Tupana'ga pe. A'ea erame ga ei: “Kiroki a'ea rekoa reka'vogukara okwahavuka pyryhetero'ea nhanderekote'varuhua mombora. A'ea ko koji'i pyry hete Abelva'ea rekoa reka'voga rembik-wahavukara hohē.

²⁵ Pehendu katu ti! Peko hete ti Tupana'ga nhi'iga rehe hendukatuavo. Ymyahū Tupana'ga imombe'uukari onhi'iga vvyakotyva'ea pe Moisésva'ea pe. Nurā ahe imombe'umbe'ui ganhi'iga ymyahūva'ea pe. Ymyahūva'ea nohendukatupotari reki Tupana'ga nhi'iga. Ahe hendupotare'ymame Tupana'ga nhimonha'ngai ymyahūva'ea rehe. Noka'nhyimi ahe hahyva'ea hugwi a'ero.

A'gwamo yvaga hugwi Tupana'ga nhi'igi nhande ve. Nurā po ti nhande kaitu nika'nhyimi hahyva'ea hugwi nehē nhanderekoe'jave'ymame ganhi'iga rupi nehē.

²⁶ Ymyahū Tupana'ga imogwgywyhetei vvyva onhi'igame vvyakotyva'ea pe. A'gwamo ga ei: “Kiro ji imombe'ui a'itituhēva'ea. Ojipeji po ti ji imogwgywyhetea'javi vvyva nehē. Ojipeji po ti ji imogwgywyhetei yvaga nehē no,” ei Tupana'ga. ²⁷ “Ojipeji po ti ji imogwgywymi,” ei ga. A'ea erame ga ei: “Kiroki a'ea ogwgywy ji imogwgywyme vvyva yvaga reheve nhirembiapoagwera – a'ea po ti ji hekyipavi nehē. Kiroki a'ea nogwgywymi ji imogwgywyme vvyva yvaga reheve – a'ea ti topyta avuirama,” ei Tupana'ga.

²⁸ A'ea erame ga ei: “Kiro pe ndekoi huvihavamo ji pyri pejipytavo avuirama.” A'ero ga a'ea ero gwaramo nhande ve xajiko hete ti Tupana'ga rehe tomombyry ti ga nhande ve nhande pokoga javo. Timbohete tuhē ti ga nhandekovo ganhi'iga rupi ga monhimohema nhande rehe a'ero. Timonhimonha'ngaukaryme ti ga. ²⁹ Omoka'nhyi tata mbatera. Na jitehe Tupana'ga nhandervuhavuhuhete'ga gwendukatue'jve'ga moka'nhyimbavi.

13

Nahanahā ti timbohory Tupana'ga

¹ Nane'ymi ti pearō hete ga jipi – kiroki ga ojiko Tupana'ga rehe peirūramo.

² Po penembikwahave'ÿve'ga uhu penonga pe, a'ero ti pemboapy ga pejipyri pendoryndoryvamo ga ndehe jipi nehê. Jara'ga omboapy gwembikwahave'ÿve'ga gworygworyvamo ga ndehe. Ganembikwahave'ÿve'ga oko Tupana'gapyrive'ga reki vyagipeve'ga reki! Ga mboapygame ga ndokwahavi, ga ko vvyakotyve'ga javo.

³ Nane'ymi ti tapemoka'nhymi cadeiapypeve'ga imombryryva ga pe. Po pe ndekoi cadeia pype Jesus'ga mombe'ua rehe, a'ero po pe ndoryndoryvamo ojipe'ga imombryryvame pe me. Na jitehe ti pemombyry cadeiapypeve'ga pe a'ero.

Nane'ymi ti tapemoka'nhymi ojipe'ga no ojipe'ga imondorame hahyva'ea ga pe. Po ojipe'ga imondoi hahyva'ea pe me, a'ero po pe ndoryndoryvamo ojipe'ga imombryryvame pe me. Na jitehe ti pemombyry ga pe hahyrame ga pe a'ero.

⁴ Pyry pa pe nembirekoro pejogwerekokatuavo. Pejogwereco katu tuhê ti a'ero. Pe penhimbireko'garûive'ga nderekorame po ti Tupana'ga ei pe me nehê peko te'varuhu pe javo imondouka hahyva'ea pe me nehê.

⁵ Tapejaporogitate'varuhui ti pejikopavuhuavo mbatera rehe itambere'ia rehe no. Tapanhiroyrôe'yruhûi ti pejiapoa rehe ipotaruhue'yma ojipea. A'ereki ymyahû Tupana'ga e'i hako:

“Nane'ymi po ti ji pe pokogi nehê.

Ndapohiri'i'i po ti ji pe hugwi nehê,” ei Tupana'ga hako.

⁶ A'ero nhande ehetei nhandekyhyjie'yma:

“Tupana'ga ko jipokohara'ga.

Ndakyhyji po ti ji ojipe'ga hugwi nehê

ga imbuhupotarame hahyva'ea ji ve.”

A'ea nhande xa'e.

⁷ Tapemoka'nhymi ti penduvihavava'ea – kiroki ahe omombe'u Tupana'ga nhi'iga pe me ojikheteavo ga rehe. Pejapyaka katu ti ahereaporogita rehe nahâ ahe reko'i omano'ymame omanorame javo. Ndojikopigi tuhê ahe Tupana'ga rehe. Ahe ja ti pejiko Tupana'ga rehe Jesus Cristo'ga omano nhande repyga javo.

⁸ Jesus Cristo'ga ndogwerojiji ojeaporogita. Ymyahû ga ndogwerojiji ojeaporogita. Agwamo ga ndogwerojiji ojeaporogita. Aerê po ti ga ndogwerojiji ojeaporogita avuirama nehê no.

⁹ Taperoviapavuhui ti. Tapekoi ti ganhi'iga rupi ga imombe'uparaparavame pe me Cristo'ga mombe'uaatyviva'ea. A'ereki ga e'i: “Gwihâ mbatete'varuhua ti ti'uyme. A'ea po ti nhande mbote'varuhu nehê nhande i'urame. Gwihâ mbatepyryva ti ti'u. A'ea po ti nhande mombyry nehê nhande i'urame. A'ero po ti nhandereaporogita pyry hete Tupana'ga pe nehê.”

Cristo'ga mombe'uaatyviva'ea ga omombe'u javo nanongara. A'ereki mbatera nomombyryvi ga. Na tuhê. Gandeaporogita ndapyryvi Tupana'ga pe a'ero ga jikwakuvame. Tupana'ga tehe nhande mombyryvi nhanderekote'varuhua momboa. Pyry nhande nhimombyryvukari Tupana'ga pe nhandejipokoguka ga pe. A'ero jate po ti nhandereaporogita pyryvamo ga pe nehê.

¹⁰ Ikwava'êhara'ga okwava'ê mbatepyryva jukapyra jipi. Emo ga ndogwerekoi ikwava'êgipyra ojive i'ue'yma imbokaipavame. Ereki Tupana'ga e'i ga pe tape'ui javo. Nhande ki a'e te tireko ga – kiroki ga onhikwava'ê nhande repyga Jesus'ga. Ereki nhande xajikoty'a ga pavêi.

¹¹ Ikwava'êhara'ga nduvihavuhu'ga okwava'ê mbatepyryva jukapyra hekoa rerua ipojykahetehava pype tenda pype. Outubrogweri'a rupi jate ga hoi herua uma vez ano nanani. Hekoa tehe ga gwypygwypyi ipojykahetehava pype tomombo ti Tupana'ga nhanderekote'varuhua nhande hugwi javo. Ga ndo'ui akoya ra'oa. A'ereki gwuhava hugwi ga gweroho ha'oa imbokaipava a'ea gweroho israelitas'ga ndekote'varuhua herekovo javo.

¹² Na jitehe israelitasva'ea ruhava hugwi cidade hugwi Jesus'ga nhimondoukari ojukaharava'ea pe ojjukauka tamombo ti ji vvyakotyve'ga ndekote'varuhua ga hugwi javo. Pevo cidade hugwi ga manoi vvyakotyve'ga ndepyga herekovo gande'vate'varuhua. Gwekoa reka'vogukaro gwaramo Jesus'ga imombori gande'vate'varuhua ga hugwi ga mombyryva.

¹³ Israelitasva'ea Jesus'ga mondoi gwuhava hugwi cidade hugwi ga jukauka ga mbotegweteavo. Xapohi pa ti israelitas'ga nemimbo'ea hugwi nhandere'ya'ga nemimbo'ea hugwi a'ero ga ndekoe'ymame Tupana'ga nhi'iga rehe ojikoge'yma Jesus'ga rehe. Xajiko hete ti Jesus'ga rehe jate nhandekovo ganhi'iga rupi. Po ga imondoi hahyva'ea nhande ve nhande mbotegweteavo nhandejikoga gwaramo ga rehe, a'ero ti xanhimomirana jupe. ¹⁴ A'ereki avuiramava'ea rûi ko nhanderuhava avo vvyva koty. Vyagipeva'ea nhande ipotari cidade avuiramava'ea aerê po ti nhande ruvi ipype nehê javo.

¹⁵ Nhandejipokogukarame Jesus'ga pe, nane'ymi ti timbohete Tupana'ga jipi. Xa'e ti Tupana'ga pe: "Nhandervihavuhuhetero ndepyry hete nde ore ve. Ore roryryvamo nde rehe." Nahanahã ti xa'e ga pe ga mboheteavo nhandekovo Jesus'ga pavêi.

¹⁶ Tapemoka'nhyimi ti pejogwerekokatuavo. Pejopokopoko ti imondomondovo ojo-hupe pembyteripeve'ga mbatere'yname. A'ea Tupana'ga ipotahetei gworygworyvamo pe ndehe a'ero.

¹⁷ Pehendu katu ti penduvihava'ga – kiroki ga pe mbo'e Tupana'ga nhi'iga rehe kiro. Peko ti ganhi'iga rupi. A'ereki ga pe ndepia katu pe a'nguavo toko katu ti ga javo. Aerê ti ga tonhimombe'u Tupana'ga pe. Te'i ti ga: "Nahanahã ore ga ndepiakatui ga mbo'eavo nenhi'iga rehe." A'ea ti ga tomombe'u katu Tupana'ga pe nehê. Nurã ti peko ganhi'iga rupi. A'ero po ti ga ndoryndoryvamo pe nderekokatuavo nehê. Po pe ndapekoi ganhi'iga rupi ga mbovy'are'yma ga mbojehe'gwovo penhimbo'epotare'yma, a'ero po ti ite'varuhu pe me nehê no.

¹⁸ Tapenhi'imbigi ti Tupana'ga pe ore mombe'gwovo ga pe. Pe'ji ti ga pe: "Epoko ti ga imombyryva ga pe." A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe. A'ereki ore oroko katu. A'ea ore ikwahavi a'ero oropy'a rukatua. A'ereki nane'ymi ore oroko pa pota Tupana'ga nhi'iga rupi orokokatuavo.

¹⁹ A'e hete ji pe me: Penhi'tuhê ti Tupana'ga pe ji mombe'gwovo. A'ero nambegwei po ti ga ji mbuhurukara'javi pe pyri nehê.

Ahe e'i Tupana'ga ti tomombyry ga javo

²⁰ Ovelhas repiakatuhara'ga gwereko katu gwenymbava upa. Na jitehe Jesus'ga nhande rerekokatui. Nurã nhande ei: Jesus'ga ko ojiheve'ga ndepiakatuharete'ga nhande repiakatuharete'ga. A'ereki ga omano nhande repyga. Jypya ga reaporogitaro tamano ti ji ga ndepyga nehê javo. A'ero aerê ga heka'vogukari gwekoa omanomo nhande repyga okovo Tupana'ga nhi'ipyahua rupi namominiva'ea rupi. Kirê Tupana'ga Jesus'ga mbogwerava'javi nhandepojoykaharete'ga mbogwerava'javi. Tupana'ga ko nhandepy'a no'gatuahara'ga.

²¹ Kiro ji ei ga pe tombopopoaka ti ga ga javo. A'ero ga pe mbopopoakarame po ti pe ndekopavi garemimbotarimova'ea rupi nehê. Ga pe ji ei topokoguka ti ga Jesus Cristo'ga pe javo. A'ero Jesus Cristo'ga pe pokogame po ti pe ndekokatui avuirama Tupana'ga monhimohema pejihe nehê. Nane'ymi ti timbohete pa Cristo'ga jipi nehê. Na tuhê! Amém!

Mbapavamo ahe okwatija hebreusva'ea pe

²² Akwatija pa ji pe me nhiirua pe pe mbo'eavo. Pehendu katu ti a'ea a'ero. A'ereki xunhi ji akwatija ko.

²³ Amombe'u pota ji pe me nhandeirũ'ga Timóteo'ga. Ga ga mohê cadeia hugwi. Mara'ngu po ti ga ua ji pyri kiro jihua renonde pe pyri? Ga rurame po ti ji hoi ga rupi pe ndepiaga nehê.

²⁴ Kiro ji imondoukari nhinhi'iga penduvihava'ga pe – kiroki ga pe mbo'e Tupana'ga nhi'iga rehe. Amondouka ji nhinhi'iga pe me Tupana'ga remimo'ehara pe nhapremo no. Itálihugwive'ga omondouka onhi'iga pe me no.

²⁵ Kiro ji ei: Tomombyry ti Tupana'ga pe me nhapremo.

TIAGOVA'EA OMOMBE'U AHE VE Carta de Tiago

¹ Jihi ko Tiagoramo. Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe ji reko. Jesus Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe ji reko nhandepojykaharete'ga. Kiro ji imondoukari nhinhi'iga pe me. A'ereki pe ko Tupana'gareheve'ea. Pekwaki' o pa pe pejigwovo hajiheve'ga gwyri pe nhaporemo pejjupa raikwehe. A'ero ji kiro ikwatijari imondouka pe me.

Tupana'ga okwahavuka ahe ve

² Nhiirũ, kiro ji pe moġitai javo pe me. Nahã po pe peko hamo. Hahyparavuhurame mbatera pe me ti peji ojohupe: "Hahya pyry hete reki nhande ve. Xavy'a nhande hehe a'ero," pe'ji ti. ³ A'ereki pe pekwa ha pyryvaġwama. Pe hepiagame mbatera rahya jukwaha pejikohetea Tupana'ga rehe. A'ero po ti pe nhimomiranami mbatera rahya pe nehẽ. ⁴ Penhimomirana hete ti avuira ma. A'ero po ti pe ndeaporogitapyryvamo nehẽ. Ndapekote'varuhui'i po ti pe nehẽ.

⁵ Po pe ei: "Marã po ti ji reko nehẽ? A'ereki ji ndakwahavi," pe'e po pe. Penhi'i ti Tupana'ga pe a'ero ore mbo'e javo. "Ekwahavuka ti ore ve. A'ero po ti ore rekokatui nehẽ," pe'ji ti ga pe. A'ereki Tupana'ga nonhi'igahyi nhande erame ga pe. Ga ko oko nhanerembi'ea rupi ipojihuve'y ma. Pe'erame ga pe po ti ga ikwahavukari pe me a'ero nehẽ. ⁶ Emo pe'erame Tupana'ga pe pejiko hete ti ga rehe okwahavuka po ti ga nhande ve nehẽ javo. Tape'ei ti ojohupe a'ero: "Mara'ngu po ti Tupana'ga ikwahavuka nhande ve nehẽ?" Tape'ei ti a'ea. Perovia tuhẽ ti garembikwahavukaragwama. Kiroki ga ndogweroviarihihũ – ga ko typepemuhũa javijitehe. Vvyruhua omotypẽpemuhũ hete ypihua rehe. Yhya ojijyjiji a'ero. ⁷⁻⁸ Na jitehe akoja'ga herojijijijijuhui gweaporogita ojapyakakatu'e yma. Te'yime ti ga a'ero: "Tupana'ga po ti oko nhirembi'ea rupi." A'ereki Tupana'ga ndokoi tuhẽ nanongara'ga rembi'ea rupi.

Tovy'a ti ga Cristo'ga rehe, ei ahe

⁹ Okoteheve'ga ti tovy'a – kiroki ġa ojiko Cristo'ga rehe. A'ereki Tupana'ga omombyry hete ġa pe a'ero. ¹⁰⁻¹¹ Oro imbateheteve'ga, mominame ġambatera tovy'a ti ġa ojikoga Cristo'ga rehe ojikoge'y ma ombatera rehe. Ehepia te yvotyra. Ipoty na'ẽ, aerẽ kotihĩ ipavi. Kwarahyahivame inhymbavamo ipotyra. Igwete ohova ikui. Ndikatua'javi a'ero opava. Na jitehe imbateve'ga omano no oporavykyrame ipyhyphyga mbatera.

Tupana'ga omombyry nhande ve

¹² Pyry reki nhande ve nhande nhimomiranamame mbatera rahya pe. Nhande nhimomiranambavame po ti Tupana'ga imombyryhetei nhande ve nehẽ. Gwembi'ea rupi katu po ti ga nhande mongoi yvagi pe nehẽ. A'ereki Tupana'ga e'i: "Kiroki ga oko hete ji rehe – ġahã po ti ji amongo jijipyri nehẽ," ei ga.

¹³ Pejikote'varuhupotarama tapembojari ti Tupana'ga rehe pejikote'varuhupotara. A'ereki Tupana'ga ndokote'varuhupotari jipi. Ga ndopotarukari ojipe'ga pe ġandekote'varuhua no. ¹⁴ ġandeporogitate'varuhua opotaruka ġa pe ġandekote'varuhua. ¹⁵ A'ea ipotarama ġa ndekote'varuhui tuhẽ a'ero. ġandekote'varuhurama a'ea ko ġahoagwama hahyva'ea ruvihava pype.

¹⁶ Nhiirũ, pe ko nhiremiarõa. Tapenhimoandyandyi ti pejikovo. ¹⁷ Tupana'ga jate omombyry hete nhande ve yvagi'peve'ga. ġaremimbuhura nhaporemo pyry hete. Tupana'ga oapo nhanderyapehava hako. Kwara, jahya, jaytata'ia ga oapo hako. Igwete nhanderyapehava jijijiji jipi imopyytuna. Emo Tupana'ga ko nhanderyapehava atyvi. Ga ndogwerojiji gweaporogita jipi. Ga nomongote'varuhui nhande ve. Ga pyry hete nhande ve avuira ma. ¹⁸ Gwemimbotarimo Tupana'ga nhande mongoi gwa'yramo. Ga omombe'uuka a'itituhẽva'ea tokwaha ti ġa Jesus'ga javo. A'ero nhande jikogame Jesus'ga rehe Tupana'ga nhandereaporogita mbopyahui. A'ereki ga e'i: "Ga na'ẽ ti ji amombyry nhirembi'apoa mombyrypava renonde."

Pehendu katu ti Tupana'ga nhi'iga

¹⁹ Nhiremiarõa, pekwa ha ti pejikovo. Tapenhi'igi na'ẽ ti ojipe'ga pe pejjupa. Pehendu katu na'ẽ ti ġanemimombe'ua. Tapenhimboahivuhui ti ojipe'ga pe. ²⁰ Pe nhimboahivame po Tupana'ga ei: "Ndapekokatujuhu pe a," e po ga. Tapenhimboahivuhui ti ġa pe a'ero. ²¹ Pepohi tuhẽ ti pendeaporogitate'varuhua hugwi. Tapekote'varuhui'i ti. Tupana'ga okwahavuka pe me Jesus'ga mombe'ua pevytyeri pe raikwehe. Peko hete ti hehe a'ero. Pe ndekorame Jesus'ga mombe'ua rehe po ti Tupana'ga pe mongoi ojipyri nehẽ.

²² Pehendu katu ti Jesus'ga mombe'ua jipi. Tapehendutehei ti a'ea. Henduteherame po pe penhimoandyandyi. ²³ Henduteherame pejikoe'yma gamombe'ua rupi ko pe ga ja – kiroki ga oho espelho pyri tahepia nhi'aga javo. ²⁴ A'ero ga jipiagi ogwovo jugwi. Kotihĩ reki ga imoka'nhyimi o'aga. Ga javijitehe ko pe henduteherame Jesus'ga mombe'ua imoka'nhyimipeavo. ²⁵ Jesus'ga mombe'ua ko pyry hete. Okorame a'ea rupi ko ahe piro'yro okote'varuhua hugwi. Kiroki ga okwaha gamombe'ua okovo hupi jipi – ga pe Tupana'ga imombyryvi ga ndekoro gwaramo hehe. Nanongara'ga gwendu katu Jesus'ga mombe'ua imoka'nhyime'yma.

²⁶ Po pe ei: “Ambohete hete ji Tupana'ga jipi.” Pe'ete'varuhurame ojipe'ga pe pe nhimoandyandyi a'ero. A'ereki pe'ete'varuhua ipige'ymame pe Tupana'ga mbohetehei pejikovo. A'ereki ndapyryvi Tupana'ga pe ahe'ete'varuhua ojipe'ga pe. Ga ndopotari nanongara'ga nemimbohetea. ²⁷ Tupana'ga opota hete ahe ojipe'ga pokogame. Hahy kunhangwera'ga pe aherembirekokwera'ga pe. Tayri'ga pe hahyramo no gapo'ria manorame. Nurã pyry hete Tupana'ga pe nhandervete'ga pe nhande ga pokopokogi. Pyry hete ga pe no nhande nimbopogwei okote'varuhuve'ga. Nahã nhande rekorame Tupana'ga opota nhanderemimbohetea.

2

Peko ti ga ndehe nhaporemō

¹ Nhiirũ, Jesus Cristo'ga rehe pe pejiko nhandepojykaharete'ga rehe – gaha ko huvi-havuhu hete Tupanamō. Gareheva'ero gwaramo, peko ti ojipe'ga ndehe nhaporemō. Ga'ara rehe jate rūi ti pereko katu ga. Ga ndehe nhaporemō ti peko imbateve'ga ndehe imbatere'ỹve'ga ndehe no. ²⁻³ Pejapyaka na'ẽ. Kiro po ga ruri pejatykahai pe tahendu Tupana'ga nhi'iga javo. Ipi katu po ga. Gwereco po ga ourova'ea opoaka'ga rehe. Kiro po ga ruri pe pyri. A'ero po pe ga mbuhukatui pejipyteri pe ipikatuve'ga. “Avo eapy oreapykava rehe,” pe'e po pe ga pe. Igwete po ga ruri no imbatere'ỹve'ga ipite'varuhuve'ga. Igwete po pe euhui ga pe: “Pevo e'ã. Yvyvo eapy a'ero jipya pyri,” pe'e po pe ga pe. ⁴ Nahã pendekorame po pe ndaperekokatupavi ga. Pendeaporogita te'varuhu tuhẽ po pe. A'ereki ga'ara rehe tehe pe pe'e ga pe.

⁵ Nhiremiarõa, ji rendu katu ti. Tupana'ga omo'emo'ẽ ga ojive – kiroki ga pe Tupana'ga arõe'ỹve'ga e'i: “Ndogwerekoi'i'iga.” Tupana'ga ki a'e te nde'i a'ea ga pe. Ga omo'emo'ẽ ga ojive tojiko hete ti ga ji rehe javo. “Tamondomondo ti ji ga pe pyryva'ea ga mongovo jigwryi pe nehẽ,” ei Tupana'ga. A'ereki ga e'i jipe: “Amongo ti ji nhiaorõheteve'ga jijipyri nehẽ,” ei Tupana'ga. ⁶ Pe ki a'e te pereko te'varuhu imbatere'ỹve'ga. Pe pereko katu imbateve'ga novia. Emo gahã reki pe ndereko te'varuhu. Ga pe nderoho aha juizes'ga pyri imbojamboja tehe pe ndehe. A'ero ga pe mbotegweteteheuhui. ⁷ Tupana'ga e'i Jesus'gareheve'ga pe me. Emo imbateve'ga e'i te'varuhu Jesus'ga pe ga renonhuhũavo. Jesus'ga ko pyry hete reki.

⁸ Pyry pe hendukatui Tupana'ga nhi'iga nhandervihavuhuhete'ga nhi'iga. Nahã ga nhi'igi ikwatijaruka hako. “Penhiarõ hete pe.

Na jitehe ti pearõ hete pejikotyve'ga”, ei Tupana'ga hako.

⁹ Ga'ara rehe jate po pe ga arõi, a'ero po pe ndekote'varuhui. A'ero po Tupana'ga nhi'iga e'i pe me: “Nanhirendukatui ga.”

¹⁰ Po ojipeji'iva'ea vehevi pe napehenduvi henduvame Tupana'ga nhi'iga, a'ero po ijari tuhẽ pe ndehe pe hendukatupave'ymame ganhi'iga. ¹¹ Nahã a'ero. Tupana'ga rembikwatijarukara e'i hako:

“Taperekoi ti ganembireko'ga.”

Nahã e'i no:

“Tapejukai ti ojipe'ga.”

Po nde nderereki garemberokohẽa, a'ea po pyry novia. Emo nde ojipe'ga jukaramo po nde nerenhendukatui Tupana'ga nhi'iga a'ero pejikote'varuhuvavo.

¹² Nahã ji ei a'ero: Tupana'ga po ti e'i gwerĩ nhandereaporogita pe Cristo'ga mombe'ua rupi. Cristo'ga mombe'ua ko nhande mbopiro'y. Peko katu po ti pe a'ero hamo. Penhi'igatu po ti pe ojipe'ga pe hamo. ¹³ Kiroki ga ndoporogwetygi ojipe'ga – Tupana'ga po ti ndoporogwetygi ga na jitehe nehẽ no o'erame gandeaporogita pe nehẽ. Kiroki ga oporogwety ojipe'ga – ga ndokyhyji Tupana'ga ea'gwama hugwi.

Pejikoga gwaramo Jesus'ga rehe peko katu

¹⁴ Nhiirũ, pyry nhande ei: Xajiko nhande Jesus Cristo'ga rehe. Emo po nhande ndiakokatui nhande'rame, a'ero po nhande jikotehei ga rehe nhandekokatue'yma. A'ero po ti Tupana'ga nianemongoi ojipyri nehẽ. ¹⁵ Po Jesus'gareheve'ga oko pepyteri pe. Ndiipiri po ga upa. Ndo'ui po ga mbatera herekoe'yma gwaramo. ¹⁶ Igwete po pe ei ga pe:

“Hepejigwovo a'ero. Tipyry pa ti pe me. Pepi katu ti. Pe'u katu ti,” pe'ji po pe ġa pe. Po pe napemondoi mbatera ġa pe, marā po pyryvamo naerū? ¹⁷ Pe ndekokatue'ymame po pe jikoteheuhui Jesus'ga rehe a'ero.

¹⁸ Igwete po ojipe'ga ei: “Jara'ga ojiko Jesus'ga rehe. Jara'ga oko katu,” e po ga. Na rūi, a'e ji. Kiroki ga ndokokatui – ndiukwahavi reki ġajikoga Jesus'ga rehe. Emo jirekokaturo ġwaramo po ti ji imboukwahavi nde ve jijikoga Jesus'ga rehe. ¹⁹ Kiro ji ei nde ve a'ero: Eerovia ko nde Tupana'ga gaha jate ko Tupanamo javo. Pyry hete nde heroviari a'ea. Anhaġa vīa reki gwerovia a'ea no Diabo'ġapyryva'ea. Heroviarame anhaġa ohyhyjuhu okyhyjiavo Tupana'ga hugwi. Emo gwerovia tehe okokatue'yma.

²⁰ Nde nderekwahavihu naerū. Takwahavuka ji nde ve kiro a'ero. Nhanderekokatue'ymame nhande xajiko tehe Tupana'ga rehe.

²¹ Ehepia re ko Abraão'va'ea nhaneramonhava'ea. Tupana'ga e'i hako: “Tahepia ti ji Abraão'ga ji rendukatui.” A'ero Tupana'ga ei ahe ve: “Ekwava'ē ti ji ve eja'yra'ga jukavo Isaque'ga jukavo.” Igwete Abraão'va'ea imbojo'ajo'ari ita ikwava'ēhava japovo. A'ea arimo ahe gwa'yra'va'ea noġi takwava'ē ti ga Tupana'ga pe javo. Ahe gwa'yra'va'ea jukaġweriame Tupana'ga ahe mombigi a'ero. Igwete Tupana'ga ei: “Kiroġwe ji hepiagi,” ei ga. “Abraão'ga pyry tuhē. A'ereki ga ġwendu katu nhinhi'ġa,” ei Tupana'ga hako. ²² Erekwaha nde kiro. Abraão'va'ea ojiko Tupana'ga rehe. A'ero ahe hendukatui ganhi'ġa. Hendukurame ahe ojiko katu hete ga rehe a'ero. ²³ Tupana'ga rembikwatijarukara omombe'u nhogwenonde Abraão'va'ea pyryva hako. A'ereki ikwatijara e'i:

“Abraão'ga gwerovia hete Tupana'ga nhi'ġa.

A'ero Tupana'ga ei ga pe:

‘Ndepyry hete nde’,’ e'i ikwatijara hako.

Igwete ahe Tupana'ga nhi'ġo'ru'i okovo. Igwete Tupana'ga e'i: “Abraão'ga ko jipy'a ja,” ei ga ahe mombe'gwovo hako.

²⁴ Pekwaha pe a'ero. Po nhande jikogi Tupana'ga rehe nhandekokatuvavo, a'ero po ga ei nhande ve: “Pepyry hete pe a.” Po nhande jikotehei nhandekokatue'yma, a'ero po Tupana'ga nde'i a'ea nhande ve.

²⁵ Oro Raabeva'ea vehevi no akwaimba'eva'ea upaharava'ea. Ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe Raabeva'ea israelitasva'ea pokogi hako. Nurā Tupana'ga ei: “Pyry hete ko hēa,” ei ga. Nahā ko ahe reko'i hako. Tupana'ga omombe'u na'ē Raabeva'ea re'yjava'ea gwyra israelitasva'ea pe tamondo ti ġagwyra pe me nehē javo. Nurā israelitasva'ea hoi ġwenonde hepianhimima Raabeva'ea re'yjava'ea gwyra. Ahe jogwerohorame hepiaga, Raabeva'ea ahe mbuhurukari ġwonga pe ahe mima ojigwyrypeva'ea hugwi. Aerē Raabeva'ea ahe mondoi irūa rupi pehea rupi topyhygyme ti ġa ġa javo. Nurā Tupana'ga ei hako: “Raabehēa pyry hete ga pokoga.”

²⁶ Nhande manorame nhandera'oa oko tehe. Na jitehe nhanderekokatue'ymame nhande xajiko tehe Tupana'ga rehe.

3

Tape'ete'varuhui ti

¹ Nhiirū, tape'epavi ti: “Tambo'e ti ġa Tupana'ga nhi'ġa rehe.” Tape'epavi ti a'ea. A'ereki Tupana'ga po ti e'i nhandereaporogita pe nehē. Nhande reko'e'ymame ganhi'ġa rupi po ti ga ei nhande ve: “Peko te'varuhu pe,” e po ti ga nhande ve nehē. Nhande ve kaitu po ti ga ei a'ea nehē nhande jara'ga mbo'embo'erame nhande reko'e'ymame Tupana'ga nhi'ġa rupi.

² Nhande nhaporemo nhande rekote'varuhuparavuhui jipi. Nhande'ete'varuhue'ymame po nhande rekokatuhetei. A'ero po nhande imombigi nhanderekote'varuhua nhaporemo no.

³ Ehepia te cavalo. Nhande timongi freio cavalo juru pe toko ti nhaneremimbotarimova'ea rehe javo. Freio ko xunhi novīa. Emo a'ea pyvō nhande timbojirova pa cavalo imondovo.

⁴ Na jitehe itayharuhua no. Yvyruhua a'ea mondomondo yhya rehe. Emo imopyryr̄yharaga ipyhygi leme tamondo katu javo. Leme ko xunhi novīa. Emo a'ea pyvō ga omopyryrymba itayharuhua hehāiva'ea imongovo ġwemimbotarimova'ea rehe.

⁵ Nhanekūa xunhiete'i jitehe novīa. Emo a'ea pyvō nhande timboheteteheuhu reki.

Ehepia tata no. Tata'ia nhande imondygi. Igwete tata ihoihoi imbokaipava ka'gwyra imbote'varuhupava. ⁶ Tata javijitehe ko nhanekūa nhandera'oa rehe. A'ereki ombote'varuhu pa. A'ea pyvō nhande xanhi'ī te'varuhu nhanenhibote'varuhupava. Nhanderekoa nhaporemo nhande'ete'varuhua imongote'varuhui. Diabo'ga reki ombote'varuhu nhanenhi'ġa imongote'varuhupava.

⁷ Mbiara ojoparavuhuva'ea ko ahe omonhyromba imongovo gwemimbotarimova'ea rehe: ipyva'ea, ipepova'ea, ohryryryva'ea, ypeva'ea. ⁸ Ahekūa ki a'e te ahe nomongoi gwemimbotarimova'ea rehe. Nhande'ete'varuhua nimombikavi a. Mboja ahe hu'urame ahe mbotegweteuhui. Na jitehe nhanekūa ahe mbotegweteuhuhetei o'ete'varuhurame.

⁹ Marā naerū? Tupana'ga oapo vyvakotyve'ga ojavijitehe. Nhanekūa pyvō nhande timbohete ga nhanderuvete'ga nhandepojykaharete'ga. Nhanekūa pyvō jitehe nhande timbote'varuhu reki vyvakotyve'ga pe Tupana'ga'jave'ga pe. ¹⁰ Nhandejuraa pyvō nhande ga mbohetei. Nhandejuraa pyvō jitehe nhande imbote'varuhui ga pe. Nhiirū, po na rūi te nhande rekoī hamo.

¹¹ Nhande atyvi ko yhya ihemame yvya gwyrā hugwi. Yhykatua ihemame yhya irovahiva'ea nohemi pea hugwi a'ero. ¹² Nhiirū, tegwete jua'ia ihema akajua'yva hugwi. Akaju'ia nohemi yhypoa hugwi. Na jitehe yhykatua nohemi yhya hahyahite'varuhuva'ea hugwi. Nurā ji ei: Nhande Tupana'ga mboheterame po nhande nimbotegwetei ojipe'ga hamo.

Tupana'ga okwahavuka aherekokatua

¹³ Pe ikwahaheterame po pe ndekokatui nehē hamo. Hepiagame pendeaporogitapyryva po ti ga ei pe me a'ero: "Okwaha hete ga. A'ereki ga oko katu kwaha ga pokopokoga ga nderekonhyromo," e po ti ga pe me nehē.

¹⁴ Po pejiyvyteri pe pe nhimyrōheteuhui pejikovo pejihe jate, tapenhimboheteheitei ti a'ero. Tape'ei ti: "Akwaha hete ji jitekovo." Pe'erame a'ea po pe mbero. ¹⁵ Pe nanuhūrame po pe ndapekwahavi tuhē pejikovo. Tupana'ga rūi okwahavuka pe me nanongara. Nahā ko vyvakotyve'ga ndekoi onhimongote'varuhuaavo. Gweaporogitate'varuhua rupi ga ndekoi. Diabo'ga nahā ga mongoukari. ¹⁶ Onhimyrōuhūrame okovo ojihe jate ga nnonhi'igayvaruhui ojogwerekovo. Oko te'varuhu paravuhu ko ga a'ero.

¹⁷ Tupana'ga ikwahavukarame nhande ve nhande rekokatui a'ero. Ndiakote'varuhua'javi'i nhande. Xajogwereco katu nhande. Nhanenhyrō hete nhande jara'ga pe. Ganhi'iga nhande anga. A'ereki Tupana'ga okwahavuka nhande ve nhande mongokatuavo. Tiporogwety hete nhande jara'ga. Xako katu paravuhu nhande a'ero. Ga'ara rehe jate rūi nhande ga nderekokatui. Ndia'etehei nhande ga pe ga moandyandyita. ¹⁸ Kiroki ga e'i jara'ga pe: "Pejogwereco katu ti" – gahā ko gwereco katu jara'ga no. A'ero ga ndekokatupahetei.

4

Tapekoī ti Tupana'ga remiarōe'ŷva'ea rehe

¹ Maranuhūrame pe nhi'igayvaruhui pejogwerekote'varuhuaavo jipi? Penemimbotate'varuhua omomymomyi pepy'a. ² Pepotaruhu pe mbatera. Emo pe ndaperekoī reki. A'ero pe nhimbohovajari ojipe'ga ndehe. Penhimyrouhū pe gambatera rehe. Emo ga nombuhuri pe me. A'ero pe nhi'igayvaruhui pejogwerekote'varuhuaavo. Napeporanduvi pe Tupana'ga pe. Nurā pe ndaperekoī. ³ Pe poranduvame ga nomondoī reki pe me. A'ereki pejiveuhu pe pepota penhiporanduvame. Penhimimbotarimova'ea rehe pe pepo'ru potaruhu.

⁴ Pepohiruhu pe Tupana'ga hugwi. Po pe pearouhū Tupana'ga remiarōe'ŷva'ea, a'ero po pe napearōa'javi Tupana'ga. Pe ndapekwahavi naerū? Kiroki ga oko potaruhu Tupana'ga remiarōe'ŷva'ea rehe – ga onhimongo Tupana'ga arōe'ŷva'ero. ⁵ Tupana'ga rembikwati-jarukara nomombe'utehei reki. A'ereki e'i:

"Nhandera'uva

– Tupana'ga omongo a'ea nhande pype

– a'ea opota ranuhū jipi," e'i.

⁶ Emo Tupana'ga omomybyry hete hete nhande ve. A'ereki ikwati-jara e'i:

"Tupana'ga omovahihū ga

– kiroki ga onhimbohete jipi.

Emo ga nhimbohete'e'y mame

ga omomybyry ga pe," e'i ikwati-jara Tupana'ga mombe'uhava.

⁷ Penhimongo ti Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi a'ero. Pemovahī ti Diabo'ga. A'ero po ti ga ka'nhyimi pe hugwi nehē. ⁸ Penhimongo ti Tupana'ga pavēi. A'ero po ti ga nhimongoi pe pyri nehē no. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi. Pemongo katu ti pejeaporogita, a'e ji pe me. A'ereki Tupana'ga rehe jate rūi pe peko.

⁹ Pekoveveuhu ti pejikote'varuhua rehe. Pejehe'o hete ti a'ero. Tapejaja'javi ti, a'e ji pe me. Pejikote'varuhuro gwaramo ti tapendoryva'javi. ¹⁰ Pemohē ti pejikote'varuhua Tupana'ga pe akoteheuhu ji javo. Aerē po ti Tupana'ga pe mbohetei a'ero nehē.

Tapete'varuhui ti penhiirū'ga pe

¹¹ Nhiirū, tape'ete'varuhui ti pejohupe. Tape'ei ti penhirū'ga pe: "Ite'varuhu ga." Pe'erame a'ea ga pe pe pe'e te'varuhu Tupana'ga nhi'iga pe no ite'varuhu javo jupe. Pe erame ite'varuhu Tupana'ga nhi'iga pe pe napehendukatua'javi ganhi'iga. Pe'e tehe pe: "Jihi koji'i akwaha ganhi'iga hohe." ¹² Tupana'ga jate ki a'e te okwaha hete nhande mbo'eavo imbuhua onhi'iga nhande ve. Gaha jate okwaha javo ahereaporogita pe. Nurā po ti ga ei jara'ga pe jarehē ga mngovo ojipyri nehē. Jara'ga pe po ti ga ei nehē ga mondovo hahyva'ea ruvihava pype nehē. Oro pe, maranuhūrame pe euhui naerū jihi ko akwaha javo ojipe'ga pe?

Tapenhimboheteuhui ti

¹³ Pehendu ti kiro nhinhi'iga pe me. Nahā po pe etehei: "Kiro po ti ore hoi cidade pe nehē. Mara'ngu po ti ko'emame nehē?" pe'e po pe. "Orombokwara'a ti ore pevo oroporavykyavo imono'ono'o'ga itambere'ia orojive nehē," pe'e tehe po pe.

¹⁴ Pe ndapekwahavi reki aerēva'ea. Marā po ti pe ndekoi ko'emame nehē? Ehepia re ko tatatiguhūva'ea. Kiro jukwahavamo. Kotihī ika'nhymi. Pe na jitehe no. Kiro pe ukwahavamo. Nambegwei reki pe ka'nhymi no. ¹⁵ Nahā po pe pe'e hamo: "Tupana'ga ipotarame po ti ore reki japo'apovo nehē," pe'e po pe hamo.

¹⁶ Penhimboheteuhu reki pe na tuhē ti ore japo'i javo. Tiruahū penhimbohetea a'ero.

¹⁷ Kiroki ga e'i ovyvteri pe: "A'apo po ti ji nanongara pyryva'ea hamo," – japo'e'ymame po ga oko te'varuhu a'ero.

5

Imbateve'ga ti tohendu katu, ei ahe

¹ Oro pe, imbateva'ero pehendu katu ti nhinhi'iga pe me kiro. Penahenahē ti pe-jehe'gwovo. Pekwaha po ti pe hahyheteva'ea nehē.

² Pembatera po ti iju tehe nehē. Mbatagwaruhua po ti o'u pepikatua nehē. ³ Peapoa po ti opororororo upa nehē ourova'ea pratava'ea pavēi. Ipororoga'wama repiagame po ti Tupana'ga ei pe me nehē: "Pepotaheteuhu pe itambere'ia ipyhyga novīa. Emo pe ndapepokogi ojipe'ga a'ea pyvō," e po ti ga nehē. "Kiro momina pe hugwi a'ero," e po ti ga nehē. Ipororoga ojigwarai mbatera rehe jipi. Na jitehe po ti penemimbotaruhua ojigwarai pe ndehe nehē. Ehepia te tata ojigwarai ahera'oa rehe ahe mbokairame. Na jitehe po ti penemimbotaruhua ojigwarai pe ndehe nehē. A'ereki pe pemono'ōteheuhu mbatera kiro mbapava koty.

⁴ Pehendu ganahenahema – kiroki ga omopē pekoapora pe me jipi. A'ereki pe napemondoi ikwepykava ga pe ga moandyandyita. Tupana'ga okwaha reki a'ea ipopoakaheteve'ga. Ga gwendu tuhē ganahenahema. A'ereki pe napemondoi ga pe itambere'ia ga poravyky-pavirē.

⁵ Avo vyva koty pe pereko pa mbatera. Penhimbohoryory pe jipi. Mbiara o'uo'u onhimongy'ravo imboha'uve'yma ojukaagwama. Emo oho gwerī ijukahava apiavo. Na jitehe pe pemono'oguhū pejive penhimimbotarimova'ea rehe pejikovo imboha'uve'yma hahya'gwama. Emo Tupana'ga po ti imbohahyi pe me nehē.

⁶ Pe'e pe pyryheteve'ga pe: "Ga ite'varuhu," pe'e pe penhi'mbero. A'ero pe ga monanoukari. Gahā napemovahī upa.

Penhimomirana ti

⁷ Nhiirū, kiro ji ei pe me: Penhimomiranamba ti Jesus Cristo'ga rura imboha'uva. Ehepia re ko matet'ghara'ga. Onhimomirana po ga i'apyryva imboha'uva. Omboha'u po ga amana itymame. Aerē po ga imondomondoi jahya. Nonhimbaekwahivi po ga a'ero. "Ikyra'javirē po ti horyvamo mbatera nehē," e po ga. ⁸ Ga javijitehe ti penhimomirana pejjijupa Jesus Cristo'ga mboha'uva. Pemboty ti pepy'a. A'ereki ga u gwerī.

⁹ Nhiirū, tapenhi'ite'varuhui ti ojohupe penhiroyromo. Pe nhi'ite'varuhurame po ti Cristo'ga ei pe me nehē: "Peko te'varuhu pe javo ga pe," e po ti ga nehē. Ehepia te Cristo'ga rugwerī.

¹⁰ Nhiirū, Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea javijitehe po pe peko hamo. Ahe omombe'umbe'u Tupana'ga nhi'iga hako. Hendupotare'ymame ojipeva'ea imbohahyukari ahe ve novīa. Emo imombe'uharava'ea onhimomiranamba hahya pe.

¹¹ Xa'e nhande: Pyry ahe ve – kiroki ahe onhimomiranamba.

Ehepia ko Jōva'ea hako. Pekwaha po pe ahenhimomiranamagwera. Ahe nhimomiranambavame mbatera rahya pe ko Tupana'ga imombyryhetei reki ahe ve. A'ereki Tupana'ga pyry hete vyvakotyve'ga pe. Ga nhande porogwety jipi.

¹² Nhiirū, ta'e ti kiro pe me. A'ea kaitu ti pehendu katu. Pe nhi'igame ojipe'ga pe tape'euhui ti: "Yvagipeve'ga okwaha nhi'mbee'yma. Vyva apohara'ga okwaha nhi'mbee'yma," tape'euhui ti no. Tapehenonhuhūi ti Tupana'ga penhi'igame ojipe'ga pe. Tapehenonhuhūi ti Tupana'ga rembiapoa no. Po pe ei ga pe: "Nahā po ti ji reko'i nehē."

A'ea jate ti pe'ji a'ero. Po pe ei ġa pe: “Na rūi po ti ji rekoi nehē.” A'ea jate ti pe'ji a'ero. Pe'erame ġa pe penhimb'ea rupi katu ti peko a'ero. Na tuhē ti peko Tupana'ga ti te'yime pe me peko te'varuhu pe javo nehē.

Penhi'inhi'ī ti Tupana'ga pe

¹³ Po pepyteripeve'ga ikwahavi mbatera rahya tonhimombe'u ti ga ji poko javo Tupana'ga pe. Po ojipe'ga roryroryvamo tonhimby'yi ti ga Tupana'ga mboheteavo.

¹⁴ Po ojipe'ga tetirūaramo tombuhuruka ti ga ojipyri Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga. A'ero po ti ga nhi'īgi Tupana'ga pe imongyavo lkava ga rehe. “Emombi ti karugwara ga hugwi Jesus Cristo'ga remimbotarimo,” e po ti ġa Tupana'ga pe nehē. ¹⁵ Po ti ga nhi'īgi Tupana'ga pe ojikoga ga rehe, a'ero po ti ipigi ga hugwi. Cristo'ga po ti ga monhimohigatui nehē. Po ga tetirūaramo okote'varuhuro ġwaramo, a'ero po ti Tupana'ga imombori garekote'varuhua ga hugwi nehē.

¹⁶ Nurā ti pemohemohē pejikote'varuhua ojohupe pejikovevehuro hehe. Penhi'inhi'ī ti Tupana'ga pe pejogwepyga tapenhimohigatu ti. Piryheteve'ga poranduvame Tupana'ga pe ikwahy hete. Tupana'ga ġwendu ġanhi'īga jipi.

¹⁷ Ehepia re ko Eliasva'ea hako Tupana'ga nhi'īga mombe'uharava'ea. Ahe ko nhande javijitehe vyvakotyva'ero. Igwete ahe nhi'thetei Tupana'ga pe tokyryme ti javo. Trēs e meio ga kwara mbo'ari ikyre'ymame vyva rehe. ¹⁸ Aerē Eliasva'ea nhi'īga'javi Tupana'ga pe tokyra'ja ti kiro javo. A'ero Tupana'ga imongyra'javi yvaga hugwi. Igwete henhunha'javamo mbatera yja hugwi.

¹⁹⁻²⁰ Nhiirū, po ti pepyteripeve'ga ndokoa'javi a'itituhēva'ea rupi Cristo'ga mombe'ua rupi, pemogita ti ga mongoa'java a'ea rupi. Pekwaha ti a'ero. Pe ga mbopohirukarame okote'varuhua hugwi po ti ga ndohoa'javi hahyva'ea ruvihava pype nehē. Tupana'ga po ti omombo pa garekote'varuhua re'yjuhua ga hugwi a'ero nehē.

PEDROVA'EA OMOMBE'UYPY AHE VE **Primeira Carta de Pedro**

¹ Ji ko Pedroramo. Ji Jesus Cristo'ga moirūharamo ako. Kiro ji ikwatijari imondovo nhinhi'iga pe me Tupana'garehevea'ea pe – perope peju ġagwyri pe: Ponto pe, Galácia pe, Capadócia pe, Ásia pe, Bitinia pe. Pevo pe kwaki'opavi pejigwovo pejjjupa ġapyteri pe penhimongyavo raikwehe. ² Gwemimbotarimo Tupana'ga nhandervete'ga pe mo'emo'ei ojive hako ġahā po ti oko jirehevea'ero javo. Tupana'ga ra'uva pe mongoi Tupana'garehevea'ero a'ero raikwehe. “Amo'emo'ē ji ġa tohendu katu ti ġa Jesus Cristo'ga nhi'iga javo,” ei Tupana'ga. “Tomombo ti ġa gandekote'varuhua ġa hugwi omanoro ġwaramo,” ei ġa.

Tupana'ga ti tomomyry hete pe me. Tonogatu hete ti ġa pepy'a no.

Pyry ti nhande ve nehē

³ Timbohete ti Tupana'ga. Gaha ko Jesus Cristo'ga ruva'ga nhandepojyakaharete'ga ruva'ga. Ombogwera ġa Jesus Cristo'ga gamanoa hugwi raikwehe. Gambogwerava ġwaramo Tupana'ga nhande mboheaporoġita pyahu nhande mongovo. A'ereki ġa nhande porogwety hete. Nhandereaporoġita ipyahuro ġwaramo nhande ei: Tupana'ga po ti nhande mbuhuruka tuhē yvagi pe nehē nhande mongovo avuirama ojipyri nehē, xa'e nhande. ⁴ Nhandereaporoġita ipyahuro ġwaramo nhande ei no: Tupana'ga po ti ombuhu tuhē pyryhetevea'ea nhande ve nehē. Tupana'ga remimbuhura pyry tuhē avuirama. Ndogavi po ti nehē. Ndite'varuhui'i'i po ti nehē no. Niymyani nehē. A'ereki pyry hete. Kiroġwe tuhē Tupana'ga herekokatui a'ea pe me yvagi pe. ⁵ ġa pe a'ngu no. A'ereki Tupana'ga ipopoaka pe a'nguavo pejkoga ġwaramo ġa rehe. A'ero po ti Tupana'ga pe mbuhurukari pe mongovo ojipyri avuirama yvagi pe nehē. Pendekoagwama po ti ġa imboukwahavi mbapava koty nehē.

⁶ Pendorndory pe a'ea rehe. A'ea ġa po pe ne'ouhūramo kiro ġa imbohahyparavuhurame pe me. ⁷ Tupana'ga opota penhimomiranama hahyrame pe me tiukwaha ti ġajikohetea ji rehe javo. A'ereki jukwaha pejkohetea ġa rehe penhimomiranamame hahya pe. Ehepia te ouro. ġa imbokumbokurame ouro imo'eamo ite'varuhuva'ea jugwi jukwahavamo hembryruera pyryva. Na jitehe jukwaha pejkohetea Tupana'ga rehe hahyrame pe me. Ouro ko pyry novīa. Johe'i hete pyry pejkohetea Cristo'ga rehe. Ouro opa reki. Pejkohetea ki a'e te ndopavaġwami po rimba'e. Jukwahavame po ti Tupana'ga pe mbohetei aerē nehē. Jesus Cristo'ga nhimboukwahavame ua po ti Tupana'ga ei pe me nehē: “Pyry hete pejkohetea Jesus'ga rehe,” e po ti ġa pe me nehē.

⁸ Ndapehepiagi ve pe Jesus Cristo'ga. Emo pe ġa arōhetei. Ndapehepiagi tuhē pe ġa kiro. Emo pe jikohetei ġa rehe. Igwete pe ndoryndoryhetero pejkoga ġwaramo ġa rehe. Yvagahugwiva'ea ko pendoryhetea ġa rehe. Tegwete reki pendoryva imombe'uhava ojipe'ga pe. ⁹ Pejkoga ġwaramo Jesus Cristo'ga rehe po ti Tupana'ga pe nderohoi yvagi pe ojipyri nehē. Pejhoagwama rehe pe ndoryhetero kiro a'ero.

¹⁰ Pehoagwama rehe Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea japyakahetei tikwaha hete javo hako. A'ero ahe imombe'unhogwenondei javo hako. “Tupana'ga po ti omomyry ġa pe nehē ġa nderogwovo yvagi pe nehē,” ei Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea hako. ¹¹ Cristo'ga ra'uva oko ahe pavēi ahe mbo'embo'eavo hako. “Hahy hete na'ē po ti Cristo'ga pe nehē. Igwete po ti ġa manoi novīa. Emo po ti pyryhetero ġa pe nehē,” e'i Cristo'ga ra'uva. “Okwerava'ja po ti ġa nehē ogwovo yvagi pe nehē. Aerē po ti ġa rura'javi ojive'ga nderogwovo yvagi pe Tupana'ga pyri nehē no,” e'i gara'uva Cristo'ga mombe'gwovo ahe ve. A'ero Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea japyakai a'ea rehe hako. “Maname po ti a'ea nehē?” ei ahe. “A'ea rupi ti marā nehē?” ei ahe ojapyakavo hehe.

¹² Tupana'ga e'i ahe ve no hako: “Penemimombe'ua ko pejivevea'ea rūi reki korogweva'ea rūi,” ei ġa ahe ve. “Aerēva'ea pe imombe'ui a'earupive'ga ti tokwaha javo,” ei Tupana'ga ahe ve. A'ero ahe Cristo'ga mombe'umbe'ui hako. Cristo'ga mombe'ua jitehe aġwamove'ga omombe'u pe me no. A'ereki Tupana'ga ombuhuruka gwa'uva ġa pyri yvaga hugwi ġa mbo'eavouka jupe. A'ero ġa Cristo'ga mombe'ui pe me pyryva'ea mombe'gwovo. Yvagipeve'ga vehevi okwaha pota a'ea no novīa Tupana'gapyrive'ga.

Peko katu ti, ei Tupana'ga

¹³ Pejirokwa ti a'ero penhimbovyryva. Jesus Cristo'ga po ti omomyry pe me nehē onhimboukwahavame ua yvya koty nehē. Cristo'ga remimomyryva rehe ti pejapyaka hete a'ero tomomyry tuhē ti ġa nhande ve javo. ¹⁴ Pehendu katu ti Tupana'ga nhi'iga. Ymya pe ipotaruhui ite'varuhuva'ea jipi. A'ereki a'ea rupi pe ndapekwahavi pejkoge'yma Jesus Cristo'ga rehe. Pepohi ti pejikoagwera hugwi a'ero penhimbipotaruhua hugwi.

¹⁵ Tupana'ga ndokote'varuhui'i. A'ereki ga oko katu jipi. Ga pe mo'emo'ē ji javijitehe ti peko katu javo. Peko katu ti a'ero pejikojikovo. ¹⁶ A'ereki aherembikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'iga ahe ve. “Ji ako katu,” ei ga. “Nurā ti peko katu ji javijitehe nehē no,” ei Tupana'ga.

¹⁷ Penhi'igame Tupana'ga pe pe ei Apī ga pe. Emo gaha reki e'i a'itituhēva'ea rupi katu vvyakotyve'ga ndeaporogita pe. Jara'ga pe ga ei: “Peko katu pe.” Jara'ga pe ga ei reki: “Peko te'varuhu pe.” A'itituhēva'ea rupi katu ga ei ga pe nhaporemo ikwahava gandeaporogita. Tapepojihuve'ymuhūi ti a'ero pejuvete'ga Tupana'ga pejikoiko penhimarane'ymame vyya koty.

¹⁸⁻¹⁹ A'ereki pe pekwaha Cristo'ga manoa pe ndepyga. Omanoro gwaramo ga pe mbopiro'yi pendekotehea hugwi. Mbatara rūi opava'ea rūi pe mbopiro'yi pendekotehea hugwi. Ouro rūi pe mbopiro'yi. Prata rūi pe mbopiro'yi. Nanongara nhaporemo rūi tuhē pe mbopiro'yi pendekotehea hugwi. Pendekoteheagwera rehe penamonhava'ea pe mbo'embo'ei pe mbojikwakuteheavouka. Cristo'ga pe mbopiro'yi reki a'ea hugwi omanomo pe ndepyga. Ga ko cordeiro ja – kiroki a'ea ga okwava'ē ijukavo Tupana'ga pe. Pyryheteva'ea ga okwava'ē ndite'varuhui'i'iva'ea. Na jitehe Cristo'ga nhikwava'ēgi Tupana'ga pe heka'voguka gwekoa omanomo. Ga ndite'varuhui'i'i. Pyry hete ga novia. Emo ga onhikwava'ē omanomo pe ndepyga.

²⁰ Vyya apoa renonde Tupana'ga ei Cristo'ga pe po rimba'e: “Ndehe ti eho vyya koty emanomo gwambopiro'yharamo nehē,” ei Tupana'ga ga pe. Agwamo reki mbapava koty Cristo'ga ukwahavamo ua pe ndepyga ikwehe. ²¹ Gaha pe mbojiko Tupana'ga rehe. Tupana'ga ga mbogwera gamanoa hugwi ga mongovo huvihavuhuhetero ikwehe. Nurā pe jikohetei Tupana'ga rehe. Igwete pe ei: “Tupana'ga po ti imomyryvi nhande ve gwembi'ea rupi nehē no,” pe'e pe.

²² Pehendu katu pe a'itituhēva'ea Jesus Cristo'ga mombe'ua. A'ero pe imomborukari pejikote'varuhua pejihugwi. A'ero pe penhiirū'ga arōhetei Jesus'gareheve'ga. Penhoarō hete tuhē ti a'ero.

²³ Tupana'ga okoji onhi'iga reheve. Onhi'iga pyvō ipopoakava'ea pyvō ga pe mbojihuvi gwa'yramo pejikogame ojihe. Penduva'ga pe mbojihu raikwehe. Emo aerē penduva'ga omano vvyakotyva'ero gwaramo. Tupana'ga ki a'e te nomanoi. Gaha pe mbojihuva'ga gwa'yramo. ²⁴ Tupana'ga rembikwatijarukara e'i no:

“Vvyakotyve'ga ko yvotyra ja,” e'i.

“Gakatuhehea ko yvotyrakata ja no.

A'ereki ipotyra inhymba reki.

Ohova okui pa,” e'i.

“Vvyakotyve'ga na jitehe opa pa no,” e'i.

²⁵ “Tupana'ga nhi'iga ki a'e te okoji avuirama,” e'i ikwatijara.

Tupana'ga nhi'iga jitehe ga omombe'u pe me raikwehe. A'ereki ga omombe'umbe'u pyryva'ea pe me Jesus Cristo'ga mombe'gwovo.

2

Cristo'ga ko ita'java'ea

¹ Onhi'iga pyvō Tupana'ga pe mongoi gwa'yramo. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi nhaporemo a'ero. Tape'mbea'javi ti no. Tapenhi'igatutehei ga pe timoandyandyi ga javo. Tapenhimyrōi ti ojipe'ga ndehe. Tapembotegwetei ti ga no.

² Ipita'ngive'ga opota hete oy'ga kambya. Na jitehe ti pepota hete Tupana'ga nhi'igapyryva. A'ea po ti igwaigwavete pe mbojikohetei Tupana'ga rehe nehē. ³ A'ereki Tupana'ga mombe'uhava e'i: “Pekwaha pe hepiaga nhandepojykaharete'ga remimomyryva pejive,” e'i ikwatijara.

⁴ Penhimongo ti Cristo'ga pavēi a'ero. Gaha ko ita'java'ea. Ita okoji avuirama. Na jitehe Cristo'ga okoji avuirama okovo. Ita onga rupiara onga apohara'ga noarōi ite'varuhu javo jupe novia. Tupana'ga ki a'e te oarō ita pyry hete reki javo jupe. Na jitehe ite'varuhuve'ga noarōi Cristo'ga ite'varuhu ga javo. Tupana'ga ki a'e te oarō ga pyry hete ga javo.

⁵ Pe ko ita'java'ea jitehe no. Ita ko okoji avuirama. Pe na jitehe peko Tupana'ga pavēi avuirama. A'ereki ga pe mongo pyahu. Ga oapo ita gwuhavamo. Na jitehe Tupana'ga pe apoi gara'uva ruhavamo. A'ereki pepyteri pe Tupana'ga ra'uva u. Peko pe ikwava'eharamo Tupana'ga pe. A'ero Jesus Cristo'gareheva'ero pe nhikwava'ēgi Tupana'ga pe ga mboheteheve. A'ea rehe Tupana'ga nhimohemi a'ero.

⁶ Aherembikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'iga hako. Tupana'ga e'i hako:

“Onga apohara’ga omo’ē ita tihepia pyryva’ea javo. A’ero ʒa pyryva’ea mongoi huvi-havamo imohina gwuhava tojiko hete ita jararamo huvihavava’ea rehe ojopyhykat-uavo javo,” ei ga.

“Na jitehe ji ei ga mombe’gwovo no.

Pyry hete ga, a’e ji,” ei Tupana’ga.

“A’ero ji pyryve’ga mongoi jijiheve’ga nduvihavamo tojiko hete ti ʒa ga rehe javo,” ei Tupana’ga.

“Jiruhava ko cidade de Siāo.

Na ja jireheve’ga ko jiruhavamo.

A’ero ji pyryve’ga mongoi jijiheve’ga pyteri pe.

Ojikogame ga rehe po ti ʒa ndipoyjayjare’ymuhūi nehē,” ei Tupana’ga.

Nahā aherembikwatijara omombe’u Tupana’ga nhi’iʒa ga Cristo’ga mombe’urame hako.

⁷ Pejiko pe Cristo’ga rehe. Nurā pe ei pyry hete ga pe. Ga ki a’e te – kiroki ʒa ndojikogi Cristo’ga rehe – aherembikwatijara omombe’u ʒa onga apohara’ga ja ko ʒa javo. Aherembikwatijara e’i a’ero:

“Onga apohara’ga japorame onga ita apopyra hepiagi ojipeji ita.

A’ea ga omombo ipo’rue’yma tiruahū javo jupe,” e’i.

“Aerē akoja jitehe hekoi huvihavamo jara hohe opyryhetero onga pyhykatuavo,” e’i aherembikwatijara.

⁸ Ojipea ikwatijara e’i no:

“Ita ombo’a vyakotyve’ga noga ʒa monhimboahiva,” e’i aherembikwatijara.

Na jitehe ko ga omohimboahi okote’varuhuve’ga monhimonha’ngavo ʒa mbopoyjay-jare’yma. Onhimboahi ga Cristo’ga pe ojikoge’yma ga rehe. A’ereki ʒa nohendukatui Tupana’ga nhi’iʒa. A’ereki Tupana’ga e’i jipe ʒa pe: “Na tuhē po ti ʒa ndekoi nehē,” ei ga.

⁹ Oro pe, Tupana’ga pe mo’emo’ē pe mongovo ojiheva’ero. Gareheva’ero ko pe ik-wava’eharamo Tupana’ga pe nhanderuvihavuhete’ga pe. Ga pe mo’ē ojipe’ga hugwi pe mboporavykyavo ojive. Ga pe pojyka tomombe’u ti ʒa nhirembiapopyryva javo. Ymya pe ndekote’varuhū raikwehe. A’ero pe ppytunahivarupive’ga ja. A’ereki ppytunahiva rupi okorame ahe ndokwahavi. Pe na jitehe ndapekwahavi Tupana’ga pejikote’varuhuvavo raikwehe. Aerē Tupana’ga pe mo’emo’ēi tapepohi ti pejikote’varuhua hugwi javo. Aʒwamo pe kojahuarupive’ga ja a’ero. A’ereki kojahua rupi okorame ahe okwaha. Na jitehe pe pekwaha Tupana’ga kiro pejikokatuavo. Tupana’ga kwahavame ko pyry hete. ¹⁰ Ymya ko pe ndapekoi Tupana’gareheva’ero. Aʒwamo ki a’e te pe peko gareheva’ero. Ymya pe ndapekwahavi Tupana’ga rembiporogwetyga. Aʒwamo ki a’e te pe pekwaha a’ea Tupana’ga nhande porogwety javo.

Tupana’gareheva’ero peko katu

¹¹ Nhiirū, ojipe’ga gwyri pe pe nduvi hajiheve’ga ja. A’e hete ji pe me a’ero: Tape-potaruhui ti pejikovo. A’ereki penemimbotaruhua pe mboheaporoʒita te’varuhu. ¹² Peko katu ti ʒapyteri pe – kiroki ʒa ndojikogi Cristo’ga rehe. Amoamome ʒa pe mbotegwetei po oko te’varuhu ʒa javo tehe pe me. Emo pendekokatua repiagame po ti ʒa nhimombarag-wahavi hehe nehē. A’ea rehe po ti ʒa Tupana’ga mbohetei a’ero ga rurame mbapava koty nehē. “Ndepyry hete nde ʒa mongokatuavo,” e po ti ʒa nehē.

¹³⁻¹⁴ Tupana’gareheva’ero ti pehendu katu penduvihava’ga nhaporemo yvya koty: gaha – kiroki ʒa jara’ga hohe huvihavuhuro – pehendu katu ti ʒa gamoirūhara’ga no gobernadores’ga. A’ereki penduvihavuhu’ga onhimoirūka ʒa pe tombohahyuka ti ʒa okote’varuhuve’ga pe javo. “Tapembohete ti okokatuve’ga,” ei ga ʒa pe no.

¹⁵ Tupana’ga opota pendekokatua tapemombi ti ikwahave’ŷve’ga nhi’i’teha.

¹⁶ Pepiro’y pe, na tuhē ti peko a’ero. A’erorame tehe ti tape’ei ti: “Tako te’varuhu ti kiro nhiremimbotarimo a’ero. A’ereki ji jpiro’y.” Tape’ei ti a’ea. Tupana’ga rembipojyka-haramo pe peko. Garembimbotarimova’ea rehe ti peko a’ero.

¹⁷ Pendeaporogita katu ti ojipe’ga ndehe nhaporemo. Pearōarō ti penhirū’ga. Ga ojiko Cristo’ga rehe pe ja. Pepojihuve’ymi ti Tupana’ga. Pendeaporogita katu ti penduvi-havuhu’ga rehe no.

Peho ti Cristo’ga rupi hahyrame pe me

¹⁸ Peaporavykyrame ojipe’ga pe pehendu katu ti ʒanhi’iʒa penhiroyrōe’yma. Pehendu katu ti ʒanhi’iʒa ʒa ndeaporogitakaturame pejihe nehē. Ga ndekote’varuhurame pe me ti pehendu katu jitehe ʒanhi’iʒa. ¹⁹ Ombohahy tehe po ʒa pe me. Po pe nhimomiranami jupe Tupana’ga remimbotarimova’ea rehe pejikovo ʒwaramo, a’ero po pyryvamo. ²⁰ Po ʒa pe nupanupāi pe ndekote’varuhuro ʒwaramo, a’ero po pe nhimomiranatehei. A’ereki pejikote’varuhuro ʒwaramo pe pekwaha hahya. Po pejikokaturo ʒwaramo pe ikwahavi hahya penhimomiranama jupe, a’ero po ti Tupana’ga imombryvi pe me nehē. ²¹ A’ereki

Tupana'ga e'i pe me: "Penhimomirana ti ġa imbohahyrame pe me pejikokatua rehe," ei ga. A'ereki Cristo'ga okwaha hahya pe ndepyga toho ti ġa ji rupi javo ikwehe.

²² "Ndokote'varuhuangavi Cristo'ga.

Ni'mbeangavi ga no."

²³ Ga ombotegweterame ga nombotegwetei ġa ikwehe. Ga imbohahyrame ga pe ga nde'i: "Ajipy po ti ji pe ndehe nehē," nde'i ga. Ga onhikwava'e reki Tupana'ga pe. A'ereki Tupana'ga e'i a'itituhēva'ea rupi katu ite'varuhuve'ga pe. Ga e'i hupi katu pyryve'ga pe no.

²⁴ Cristo'ga tuhē gwereko nhanderekote'varuhua omanorame yva rehe. "Tipiro'y ti ġa okote'varuhua hugwi," ei ga, "toko ti ġa Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe kiro," ei ga. Cristo'ga okwaha hahya omanomo nhande repyga. Nahā kiro pyry hete nhanderekoga'gwama.

²⁵ Ymya ko pe ndekoi ovelhas ja. Ovelhas oka'nhyka'nhy jipi ojipiakatuhara'ga hugwi okovo gwemimbotarimova'ea rehe. A'ero hepiakatuhara'ga herura'javi ovelhas rerekovo. Ymya ko ovelhas ja pe ndekoi pejikovo penhimimbotarimova'ea rehe. Emo Tupana'ga pe nderuruka Cristo'ga pyri. Ovelhas repiakatuhara'ga gwereko katu ovelhas jipi. Na jitehe Cristo'ga pe ndepiakatui pe nderekokatuavo jipi.

3

Hembirekove'ga

¹⁻² Nanongara pe ji ei kunhangwera'ga pe no hembirekove'ga pe. Pehendu katu ti penhimbireko'ga nhi'iga ġa erame pejive. Jararamo penembireko'ga ndokoi ve Tupana'ga nhi'iga rehe Cristo'ga mombe'ua rehe. Pe hendukaturame penhimbireko'ga nhi'iga po ti ġa pendekokatua repiagi pendeaporoġitakatua kwahava nehē. A'ero po ti ġa jikogi Cristo'ga rehe nehē. Penhi'iga gwaramo rūi po ti ġa jikogi nehē. Pendekokaturo gwaramo po ti ġa jikogi Cristo'ga rehe a'ero nehē.

³ Tapekotehei peji'ara rehe. Tapenhimbojigwaguhui ti tajirepia ġa jikatua javo. Tapenhiakāvvyuhui ti penhimbohepia'ngiavo ojipe'ga pe. Tapenoġuhūi ti pejihe ourova'ea. Tapemonguhui ti pepiġikatua tahepiuka ti ġa pe jipiġatua javo. Tapekotehei ti peji'ara rehe, a'e ji pe me. ⁴ Peypyteripeva'ea rehe ki a'e te po pe peko hamo pendeaporoġitakatua rehe. Ipy po pepy'a jipi hamo. Penhyrō po pe jipi hamo. A'ea ko pyry hete Tupana'ga pe.

⁵ Ymya ko kunhangwerapyryva'ea nahā no. Ahe ojiko Tupana'ga rehe oho po ti ġa gwembi'ea rupi javo. Ahe onhimboheaporogita katu hendukatuavo gwembirekova'ea nhi'iga. ⁶ Nahā ko Sarava'ea hako. Ahe oho gwembirekova'ea nhi'iga rupi Abraōva'ea nhi'iga rupi jijara'ga javo ahe ve. Po pe jikokatui imbojue'yama peji'ya jipi, a'ero po pe Sarava'ea'java'ea.

⁷ Nanongara pe ji ei kiro akwaimbae'ga pe no hembirekove'ga pe. Peko ti penhimbireko'ga pavēi pejapyakavo ġapopoakare'yama rehe. A'ereki pe gwyre'i ga ipopoaka. Pendeaporogita katu ti ġa ndehe a'ero. A'ereki Tupana'ga imombyryvame pe me omombyry ġa pe no. A'ero po ti ġa ndekoi Tupana'ga pyri pe pavēi nehē. Pe ġa nderekokatue'ymame pe ndovahoguhui penhi'igame Tupana'ga pe a'ero.

Hahya pe ndekokaturame

⁸ Mbapavamo ji ei pe me nhaporemo. Pembojo'jajo'ja ti pendeaporogita. Jara'ga ndekoveveuhurame ti pekoveveuhu ġa pavēi no. Jara'ga ndoryvame ti pejory ġa pavēi. Penhoirūramo penhoarō hete ti. Pejoporogwety ti. Tapenhimboheteuhui pejogwerekovo. ⁹ Ga ndekote'varuhurame pe me tapeji'pygi ti ġa ndehe. Ga ete'varuhurame pe me tapenhi'pondekate'varuhui ti ġa no. Nahā ti peko. Pemombyry ti ġa pe ġa ndekote'varuhurame pe me. A'ereki Tupana'ga pe mo'emo'ē tamombyry ti pe me javo. Nurā ti pemombyry ojipe'ga pe a'ero. ¹⁰ A'ereki Tupana'ga rembikwatijarukara e'i:

"Kiroki ga e'i:

'Jirory pota ji pyryva'ea rerekovo jipi'

– te'ite'varuhuyime ti ga a'ero.

Ti'mbea'javyme ti ga no," e'i.

¹¹ "Topohi ti ġa okote'varuhua hugwi okokatuavo.

Tojirokwa hete ti ga okokatuavo ojipe'ga pe no.

¹² A'ereki nhandepojykaharete'ga gwepia katu ġa

– kiroki ġa oko garemimbotarimova'ea rehe," e'i.

"Gwendu katu ga ġa nhi'igame ojive.

Emo ga omovahī okote'varuhuve'ga," e'i ikwatijara Tupana'ga mombe'gwovo.

¹³ Pe ndekokatupotaramo po ti ġa nombote'varuhui pe me nehē. ¹⁴ Emo po ti ġa pendekokatua rehe vehevi imbohahyukari pe me, a'ero po ti pyryvamo pe me nehē. Tapekyhyji ti ġa hugwi a'ero nehē. Tapembojuukaryme ti peji'ya'.

¹⁵ Pembrohete ti Cristo'ga ga ko jipojykaharete'ga javo pejiyvyteri pe. Pejiko pe Cristo'ga rehe. Pejapyaka ti a'ea rehe a'ero tanhimombe'u ti ojipe'ga pe javo. E'i po ti ga pe me nehē: "Maraname pe jikogi Cristo'ga rehe?" ¹⁶ Pemombe'u katu ti ga pe a'ero penhyromo penhimbohete'e'yma. Peko katu ti Cristo'gareheva'ero pejiopoyjareteramo. Gahā po ti ndipoyjayari a'ero nehē pe mbotegweterame onhi'ite'varuhavavo pendekokatua rehe nehē. ¹⁷ Hahy po pe me pendekote'varuhua rehe. Po pendekokatua rehe hahyramo pe me a'ea po pyry hete Tupana'ga ipotarama a'ea.

¹⁸ Cristo'ga jitehe okwaha hahya no. Igwete ga manoi. Ojipeji igwave ga manoi imombopava pendekote'varuhua pe hugwi. Nomanoa'javi po ti ga a'ero nehē. Ga ko pyryheteva'ero oko. Emo ga omano ite'varuhuve'ga ndepykavamo tarekokatuuka Tupana'ga ga pe javo. Yvyakotyve'ga ojuka ga ikwehe. Emo Tupana'ga ga mbogwera gara'uvimo.

¹⁹ Gwa'uvamo ga hoi ahera'uva pyri a'ero – perope tegwete ahera'uva i'ēhava jugwi – pevo Cristo'ga hoi imombe'gwovo a'itituhēva'ea ahera'uva pe. ²⁰ Ymya ahe nohendukatui Tupana'ga nhi'iga Noéva'ea japoramame yhararuvihavuhua hako. Tupana'ga nonhimbaek-wahivi reki ahe ve gwendukatue'ŷva'ea rehe. "Tohendu katu pa na'ē ti ga nhinhi'iga," ei Tupana'ga hako. Mbhapy'ri reki oitova'ea jate gwendu katu Tupana'ga nhi'iga Noéva'ea gwe'yjava'ea pavēi. A'ero ahe avi yhararuvihavuhua pype. Jarava'ea opa pa a'ero onhimongyavo otyppyvamo yvya nhatymbavame. Noéva'ea ki a'e te okoji yhya pyvō uvame yhararuvihavuhua pype.

²¹ Na jitehe yhya pyvō nhande nhimobatizaukari. A'ero nhanemobatiza pyvō Tupana'ga nhande mongopyahui. Yhya nombe'urame ji nda'ei iheja pe nhandera'oa ky'auhua iheja pe. Nahā ji ei: Penhimobatizaukarame yhya pyvō pe ei Tupana'ga pe: "Cristo'gareheva'ero ji taho nenhi'iga rupi," pe'e pe Tupana'ga pe. A'reki kiro pe peko katu pepoyjareteramo. Tupana'ga nhande mongo pyahu a'ero Jesus Cristo'ga kwerava gwaramo omanoa hugwi.

²² Jesus Cristo'ga oho yvagi pe ikwehe. Pevō ga rekoji kiro huvihavuhuhetero Tupana'ga moiruumo. Yvagipeve'ga gwendu katu Cristo'ga nhi'iga kiro huvihava'ga ipopoakave'ga Tupana'gapyrive'ga no. Gwendu katu pa ga Cristo'ga nhi'iga kiro.

4

Perojiji pe pejeaporoġita

¹ Cristo'ga okwaha hahya omanomo tahepy ti ga javo ikwehe. Pendeaporoġita po ti nahā hamo no. Pe'ji ti: "Mara'ngu po ti hahyramo ji ve nehē no? Emo po ti ji aho tuhē Cristo'ga rupi nehē," pe'ji ti. A'reki hahyrame nhande ve nhande ndiakoa'javi nhanderekote'varuhua rehe. ² A'ero pe ndapekoa'javi penhimibotarimova'ea rupi hamo. Tupana'ga remibotarimova'ea rupi po pe ndekoji hamo kiromo jate penhimarane'y'mame.

³ Ymya pe ndekouhui penhimibotarimova'ea rehe ga ja – kiroki ga ndojikogi Tupana'ga rehe. Kirupi pendekote'varuhua a'ero. Nahā ko pendekote'varuhugwera raikwehe. Ndapekwahavihu pe. Peopotaru pe. Peapouhu pe toryva i'gwoi'gwovo penhimbo-heagwryvya pejikote'varuhavavo. Peko hete pe ha'angava rehe penhimimbohete'hara rehe pejikove'ŷ Tupana'ga rehe raikwehe. Ite'varuhu hete pe imbohetei a'ea. ⁴ Agwamo reki ga nhimomby'ahetei pendekoagwama repiaga. A'reki ga akwahave'y'muhūrame pe ndapekwahave'yma'javi ga pavēi. Nurā ga pe mbotegwetei kiro. ⁵ Tupana'ga po ti a'ea e'i ga pe. Namanamehūi po ti ga ei gandeaporoġita pe nehē: "Marā po pendeaporoġita jipi? A'ea pemombe'u kiro ji ve," e po ti ga ga pe nehē. A'ero po ti ga ei gande'kote'varuhua pe imon-dovo ikwepykava ga pe nehē. Omanoe'yve'ga pe po ti ga imondoi. Omanova'ea pe po ti ga imondoi aherekote'varuhua kwepykava nehē no. ⁶ A'reki Cristo'ga omombe'u pyryva'ea ahe ve – kiroki ahe vyvakotyva'ero omano Tupana'ga rembi'ea rupi okote'varuhuro gwaramo. Cristo'ga omombe'u ahe ve toko ti ga gwa'uvamo Tupana'ga ja javo.

Pejopoko katu ti

⁷ Oho gweri kiro yvya papava apiavo mbatera papava apiavo nehē. Pejapyaka katu ti penhimbovyvya xanhi'inhī Tupana'ga pe javo. ⁸ Johe'i pa pyry pe rhoarōarōhetei no. A'reki ojipe'ga arōheterame nhande nihenonha'javi gandekote'varuhua re'yjuhua. ⁹ Pembuhumbuhuruka ti Cristo'gareheve'ga penhonga pe ga noġa jipi penhiroyrōe'yma. ¹⁰ Tupana'ga nhande mbokarakatu pa tapepoko ti ojipe'ga javo. Pepo'ru ti pejikarakatua ojipe'ga ndepyga a'ero Tupana'ga nhande mbokarakatuparavuhuro gwaramo. ¹¹ Nahā ti peko a'ero. Kiroki ga ikarakatu imombe'gwovo mbatera – Tupana'ga nhi'iga ti ga tomombe'umbe'u. Kiroki ga ikarakatu ojipe'ga pokoga – topokopoko ti ga ga Tupana'ga remimbopopoakara pyvō. Nahā ti pejogwerekoreko a'ero Jesus Cristo'gareheva'ero tombohete pa ti ga Tupana'ga. Xa'e pa ti ga pe jipi: "Nderuvihavuhu hete nde. Ndepopoaka hete nde avuirama," xa'e ti ga pe jipi. Na tuhē.

Hahy Cristo'gareheve'ga pe

¹² Nhiirũ, pekwahe hete pe kiro mbatera rahya tapehepiuka ti pejikoga Cristo'ga rehe. Tapenhimomby'auhui ti hahyrame pe me a'ero. Tape'ei ti: "Maranuhũrame ga imbohahyukari nhande ve? Mbipehu a'ea." Tape'ei ti a'ea. ¹³ Pejoryjory ti hahyrame pejive, kiro ko nhande xajikoty'a Cristo'ga pavẽi javo. A'ereki Cristo'ga okwaha hahya ikwehe. Pejory ti hahya rerekovo a'ero, tapendory hete tuhẽ ti Cristo'ga rura'javame huvihavuhuhetero nehẽ.

¹⁴ Ga pe mbotegweterame pe Cristo'gareheva'ero gwaramo a'ea ko pyry reki pe me. A'ereki ga pe mbotegweterame Tupana'ga ra'uva huvihavuhuheteve'a oko pe pyri.

¹⁵ Peko katu ti a'ero. Tapejukai ti ojipe'ga. Tapemimi ti ojipe'ga mbatera. Tapekote'varuhui ti. Tapehoteheteuhui ti ojipe'ga pyri ja'javo ga pe. Peko katu ti, a'e ji. A'ero ga imbohahyukaramo pe me po ti pejikote'varuhuva'ea rehe rui hahyramo pe me nehẽ.

¹⁶ Po ti ga imbohahyukari pe me pe Cristo'gareheva'ero gwaramo, tapepoyjay-jare'yruhũ ti a'ea rehe. Pembohete ti Tupana'ga. Pe'ji ti: Pyry hete ga ei Cristo'gareheve'ga nhande ve, pe'ji ti ga mboheteavo.

¹⁷ Oho gweri kiro japiavo Tupana'ga rembi'ea apiavo. E'i po ti ga yvyakotyve'ga ndeaporogeta pe imbohahyavo ga pe nehẽ. Ojive'ga pe na'ẽ po ti Tupana'ga ei nehẽ. Po ti ga ei nhande ve na'ẽ, a'ero po ti ga pe kaitu ga imbohahyavuhui nehẽ – kiroki ga nohendukatui Tupana'ga nhi'iga Cristo'ga mombe'ua. ¹⁸ A'ereki Tupana'ga rembikwatijarukara e'i: "Hahy paravuhu okokatuve'ga pe gavahema renonde yvagi pe Tupana'ga pyri," e'i.

"Ga pe kaitu po ti hahyavuhuramo nehẽ

– kiroki ga ndokoi Tupana'ga rehe okote'varuhuve'ga.

Novahemi tuhẽ po ti ga Tupana'ga pyri nehẽ," e'i ikwatijara.

¹⁹ Kiro ji ei pe me a'ero: Kiroki ga pe hahy Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe okovo gwaramo – oko katu po ga hamo. Tonhikwava'ẽ po ga ga pe hamo nhandeapohara'ga pe. A'ereki ga oho gwembi'ea rupi jipi.

5*Pehepia katu ti Tupana'gareheve'ga*

¹ Kiro ji ei ikwatija pendepiakatuhara'ga pe. A'ereki jihi ko Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara no. Ji ahepia Cristo'ga hahyrame ga pe ikwehe. Igwete po ti ji ga moirũ nehẽ no ga ukwahavame huvihavuhuhetero nehẽ. ² A'e hete ji pe me aherepiakatuhara pe: Tupana'ga pe mo'emo'ẽ tohepia katu ti ga jireheve'ga javo. Ojatyka ga Tupana'ga mboheteavo pe pavẽi jipi. Pehepia katu ti ga a'ero. Ovelhas repiakatuhara'ga gwereko katu ovelhas jipi. Na jitehe ti pereko katu Tupana'gareheve'ga ndepiakatuavo. Pepota tuhẽ ti ga ndepiakatuavo pejikovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. Itambere'ia potaruhuavo gwaramo rui ti pehepia katu ga. Pehepia katu ti gapokopotara gwaramo. ³ Tapemondomondoukahetei ti ga penhimbiepiakatuhara'ga. Peko katu ti gapyteri pe toho ti ga ji rupi javo. ⁴ Cristo'ga ko ovelhas repiakatuhara'ga nduvihava'ga ja. Ga ko nhanderepiakatuharetero. Po ti pe Tupana'gareheve'ga ndepiakatui nehẽ, a'ero po ti nhanderepiakatuharete'ga pe mongoi huvihavuhuro nehẽ ojipiukaramo ua nehẽ. Penduvihavuhua po ti namomina'gwami nehẽ.

Tapenhimbohetei

⁵ Pevoja pe ji ei no: Pehendu katu ti xava'eve'ga nhi'iga. Pe nhaporemo ti pehendu katu penhonhi'iga penhimbohete'e yma. A'ereki Tupana'ga mombe'uhava e'i:

"Tupana'ga omovahĩ ga

– kiroki ga onhimboheteuhu," e'i.

"Ga nhimbohete'e ymame

ga imombyryvi ga pe," e'i ikwatijara.

⁶ Tapenhimbohetei ti a'ero. Penhikwava'ẽ ti Tupana'ga pe ipopoakave'ga pe. Aerẽ po ti Tupana'ga ei a'ero nehẽ: "Kirogwe ji ga mbohetehetei a'ero," e po ti ga nehẽ.

⁷ Pepy'a rekoteherame ti penhimombe'u Tupana'ga pe. Pe'ji ti ga pe: "Apĩ, oko tehe jipy'a. Amombe'u ji nde ve tereno'gatu ti jipy'a javo." Pe'ji ti a'ea ga pe a'ero. A'ereki ga pe ndepia katu.

Penhimboita ti

⁸ Penhimbovyvy ti. Pejapyaka katu ti. A'ereki Diabo'ga anha'ga ruvihavuhu'ga napearon-huhũ. Leão onharõva'ea ojukaramo ty'ara okooko mbatera rehe ta'u ti javo. Na jitehe Diabo'ga okooko pe ndehe tambojikopiguka ti ga Cristo'ga rehe javo. ⁹ Pemovahĩ ti Diabo'ga pejikovo a'ero. Pejiko hete ti Cristo'ga rehe penhimboitakwerimo. Napemoka'nhyimi pe

hahya peirũ'ga pe Cristo'gareheve'ga pe. A'ereki ga hahya jitehe okwaha kiro ojipe'gape'ga gwyri pe no.

¹⁰ Kiro pe pekawahavahi'vi na'ẽ hahya novã. Emo Tupana'ga pe mo'emo'ẽ toko ti ga huvihavuhuro ji pavẽi yvagi pe avuirama nehẽ javo. A'ereki pe pejikoty'a Cristo'ga pavẽi. Tupana'ga omombyry pa nhande ve jipi. A'ero po ti ga pe mboheaporoğitakatui nehẽ. Gaha po ti pe mbojikoguka hete Cristo'ga rehe nehẽ. Gaha po ti omondo pepy'a mbotyva. A'ero po ti pe nhimboitai penhimomiranama hahya pe pepohire'yma ga hugwi.

¹¹ Tipopoaka hete po ti Tupana'ga avuirama nehẽ. Na tuhẽ ti.

Mbapavamo Pedrova'ea okwatijaruka

¹² Mbohapyrete kiro ji ikwatijarukari Silas'ga pe imondovouka pe me. Silas'ga ko nhaneirũ'ga Cristo'gareheve'ga. Ajiko tuhẽ ji Silas'ga rehe. Ikwatijarame pe me ji ehetei a'ero imombe'gwovo: Tupana'ga omombyry tuhẽ nhande ve. Peko hete ti garemimombyryva rehe avuirama a'ero nehẽ, a'e hete ji pe me.

¹³ Peirũ'ga Cristo'gareheve'ga – kiroki ga ojatyka Tupana'ga mboheteavo jipi cidade de Babilônia pe – ga omondo onhi'iga pe me. Tupana'ga omo'emo'ẽ ga ojive no. Marcos'ga jira'yra'jave'ga omondo onhi'iga pe me no. ¹⁴ Cristo'gareheva'ero penho'anhuvanhuva ti penhoarõheteavo.

Tu katu pa ti pepy'a. A'ereki Cristo'ga pavẽi pe pejikoty'a.

PEDROVA'EA OMOMBE'UA'JA AHE VE Segunda Carta de Pedro

¹ Ji ko Simão Pedroramo. Jesus Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe jate ji reko gamoirüharamo. Kiro ji ikwatijari imondovouka nhinhi'iga pe me. Pe ko Jesus Cristo'gareheva'ero ore javijitehe. A'reki ga omomybyry pe me pe mbojikoguka ojihe. A'reki Jesus Cristo'ga pyry hete pe me Tupanamo. Gaha nhande timbohete jipi nhanembopiro'yharamo.

² Pekwaha hete pe Tupana'ga Jesus'ga no nhandepojoykaharete'ga. Nurä ti Tupana'ga tomomybyry hete pe me. Tonogatu hete ti ga pepy'a no.

Tupana'ga nhande mo'emo'ë ojive

³ Opopoakara pyvô Tupana'ga imomybyrypavi nhande ve nhande mbojikogukarame ojihe. A'reki ga nhande mboheporogita pyahu nhande mongokatuavo nhande ga kwahahetero gwaramo. Tupana'ga nhande mo'emo'ë gweaporogitapyryva pyvô. ⁴ A'ea pyvô ga imbuhumbuhuri pyryheteva'ea pe me gwembi'ea rupi pyrytuhêva'ea. A'ea rerekorame po ti pe hoi Tupana'ga reaporogita rupi. Ndapehoi po ti pe pejikote'varuhua rupi. Cristo'ga arôe'ÿve'ga onhimbote'varuhu jipi gwemimbotaruhua rehe. Pe ki a'e te pepiro'y a'ea hugwi.

⁵ Nurä ti pejirokwa penheaporogitapyryva rehe pejikogame Tupana'ga rehe. Pekwaha hete ti penhimombaragwahava mbatera rehe penheaporogita pyryvame. ⁶ Penhimobovyvyti ikwahavame mbatera. Penhimomirana ti mbatera rahyva'ea pe penhimobovyvyrame. Peko katu ti penhimomiranamame. ⁷ Peko ti penhiirü'ga ndehe Jesus'gareheve'ga ndehe pejikokaturame. Pearôarô ti ojipe'ga nhaporemopejikorame penhiirü'ga ndehe. ⁸ Igwaigwawete po ti pe ndekorame nahä, a'ero po ti jukwahavamo ikwahya. A'reki Jesus Cristo'ga kwahava ikwahya pe ndehe pe mongovo katu. ⁹ Kiroki ga na runhuhü oko okokatue'yama – ga ndokwahakatui reki Jesus Cristo'ga remimbotarimova'ea. Omoka'nhy ga okote'varuhua momboragwera.

¹⁰ Oro pe, nhiirü, pejirokwa hete ti pejikokatua rehe a'ero. Ymya Tupana'ga ei pe me: “Opomo'emo'ë ji jivive ga po ti jireheva'ero nehê javo,” ei ga. Pejirokwaheterame pejikoagwama rehe po ti pe imboukwahavi Tupana'ga eagwera pejive penhimo'ëagwera. Nahä pendekorame jipi po ti pe ndapepohira'javi Cristo'ga hugwi nehê. ¹¹ A'ero po ti nhanderuvihavuhete'ga pe mbuhurukakatu yvagi pe nehê. “Pyry hete pe nduri pejiyupa ji pyri avuirama nehê,” e po ti ga pe me nehê. Ga ko Jesus Cristo'ga nhanembopiro'yhara'ga.

¹² A'ea nhaporemope pekwaha. Igwete pe ndekohetei a'itituhêva'ea rehe Cristo'ga mombe'ua rehe. Emo po ti ji takwahavukara'ja pe me jipi nehê. ¹³ Pyry tuhê ji ve ji ikwahavukara'javi a'ea ja'javo pe me nhimarane'yamame. ¹⁴ A'reki namanamehüi nhimanoagwama. A'ea Jesus Cristo'ga okwahavuka ji ve. ¹⁵ Nurä po ti ji jirokwari inoga nhirembi'eagwera pe me. A'ero po ti pe ikwahava'ja'javi a'ea jitehe jipi ji manorê nehê.

Gwepia tuhê ahe Cristo'ga ruvihavuhuhetea

¹⁶ Ore noromombe'ui pe me morogitatehea aheremimbojihuva'ea ore Jesus Cristo'ga rura'jahava mombe'urame pe me ikwehe. “Ura'ja po ti nhandepojoykaharete'ga opopoakara pyvô,” oro'e ore pe me. A'reki ore orohepia tuhê garuvihavuhuhetea ikwehe. ¹⁷⁻¹⁸ A'reki ore oroko ga pyry vytyruhua rehe Tupana'ga apoa rehe ikwehe. Orohendu ore Tupana'ga nhi'igame Jesus Cristo'ga pe yvaga hugwi. “Agwa'ga ko jira'yra'ga nhiremia'nguhete'ga. Anhimohê hete ji ga rehe,” ei garuva'ga Jesus'ga mombe'gwovo ikwehe. Nahä Tupana'ga huvihavuhuheteve'ga ei ga mboheteavo pyry hete Jesus'ga javo.

¹⁹ Igwete Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea heroviarukari tuhê nhande ve no ikwatijaramame Cristo'ga mombe'gwovo. Pejapyaka po pe a'ea rehe hamo. Nhande herekorame nhanderyapehava pyptunimo, a'ero nhande ikwahavi hepia. Na jitehe nhande herekorame aherembikwatijara nhandejapyakavo hehe, a'ero nhande ikwahavi a'itituhêva'ea. Ko'ema rupi nhande ikwahahetei mbatera repia. Na jitehe ura'jaha rupi pe no Cristo'ga ikwahavukahetei nhande ve nehê. Cristo'ga ko jaytata'uhua ja huvihavava'ea ja – kiroki omomytu'emba ko'ema koty. A'ea javijitehe po ti Cristo'ga imomytu'embavi nhaneakaği pe nehê.

²⁰ Pejapyaka katu ti nhinhi'iga rehe kiro. Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea nde'i hako: “Jihi tamombe'u Tupana'ga nhi'iga ikwatija,” nde'i ahe hako. ²¹ Yvyakotyva'ea remimbotarimo rüi ahe omombe'u Tupana'ga nhi'iga ikwatija hako. Ahe nomombe'uangavi a'ea aheremimbotarimo. Tupana'ga ra'uva remimbotarimo ki a'e te ahe omombe'u Tupana'ga nhi'iga inoga hako.

2

Ahembo'ehara'ga Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe

¹ Ymya ahe rekoi Tupana'gareheva'ea pyteri pe hako Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea momba'uhara'ea. Na jitehe po ti ojipe'ga ndekoi pepyteri pe nehē – kiroki ga Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe pe mbo'ei. Ga po ti pepyteripeve'ga moandyandyi nehē tojikogyne ti ga Cristo'ga rehe javo. Cristo'ga nhandepojykaharete'ga omano ga ndepyga tambopiro'y ti ga gādekote'varuhua hugwi javo novia. Emo po ti ga rehe vehevi pembo'ehara'ga ndokoi. A'ero po ti ga nhimondoukari nhandaibe hahyva'ea ruvihava pype nehē. ² Gādekote'varuhua rupi po ti pepyteripeve'ga ihoi onhimongyavo. Gahā po ti pe kwa a'ero pe ndekorame Cristo'ga nhi'iga rupi. ³ Mbatara potaruhuavo po ti pembo'ehara'ga imono'ono'ogi itambere'ia ojive pembo'ea rehe. Omombe'u po ti ga pe me morogitatehe gwemimbojihuva'ea pe moandyandyita nehē. Ymyahū hete Tupana'ga ei ga momba'gwovo: “Okote'varuhu po ti ga nehē. A'ero po ti ji imbohahy ga pe nehē,” ei ga hako. Ojirokwa tuhē po ti Tupana'ga ga ndehe imbohahyavo ga pe ga mondovo hahyva'ea ruvihava pype nehē.

⁴ Ga ndekote'varuhurame Tupana'ga ombahy reki ojipyrive'ga pe yvagipeve'ga pe ga mondovo hahyva'ea pype hako. Omombytauka ga ga pevo ga noḡa ypytunahiva pype Cristo'ga ti te'i gādeaporogita pe mbapava koty nehē javo.

⁵ Tupana'ga ombahy jitehe ymyahūva'ea pe hako. Noéva'ea omombe'umbe'u jarava'ea pe jipi peko katu ti javo novia. Emo ymyahūva'ea ndokoi Tupana'ga rehe okote'varuhua. Igwete Tupana'ga imongyrukarahivuhui amana toatymba ti yvya javo. A'ero ga yvya atymbavukari okote'varuhua'ea momanombava ahe mbotypyvyguka. Noéva'ea ki a'e te nomanoi. Ahere'yjava'ea seteva'ea na jitehe nomanoi. A'reki Tupana'ga oa'ngu hete Noéva'ea ahere'yjava'ea reheve tomanoye ti ga y pe javo.

⁶ Tupana'ga ombokai pa cidade de Sodoma cidade de Gomorra no. Nahā ga cidade-speva'ea apitipavi hako ahe rekote'varuhurame. A'ero Tupana'ga ei aerēve'ga pe: “Ehepia te imbokaipavagwera. Na jitehe po ti ji imbohahyukari ga pe nehē no – kiroki ga ahe javi-jitehe ndokoi ji rehe okote'varuhua,” ei Tupana'ga. ⁷ Emo Lóva'ea Tupana'ga ahe roeroho jipe cidades imbokaja hugwi hako. A'reki ahe oko katu. Igwete ahe re'ōuhūramo upa cidade pe okote'varuhua'ea pyteri pe. ⁸ Lóva'ea gwepia aherekote'varuhua jipi. Gwendu ahe ahe rekote'varuhurame. Igwete Lóva'ea py'a okoteheuhu jipi. A'ero Tupana'ga Lóva'ea roeroho imbokaja hugwi tomanoye ti okokatuve'ga ipype javo.

⁹ Jukwaha a'ero. Tupana'ga okwaha okokatuve'ga mbopiro'yavo hahyrame ga pe. Ga okwaha okokatuve'yve'ga mombytavo imbohahyagwamamo ga pe. “Cristo'ga ti te'i mbapava koty gādeaporogitate'varuhua pe imbohahyavouka ga pe,” ei ga. ¹⁰ Ga kaitu po ti Tupana'ga ombahyuka nehē – kiroki ga oko hete gwemimbotaruhua rehe onhimongote'varuhua. Ndokoi hete ga gwuvihava'ga ndehe no.

Pembo'ehara'ga noangarihu hete onhimboheteavo. Ndopojihuvuhui ga ite'varuhu javo yvaga gwyriveva'ea pe. ¹¹ Tupana'gapyrive'ga ki a'e te – ga yvagi pe u opopoakahetero – ga ko pembo'ehara'ga hohe'i. Emo ga vehevi nde'ite'varuhui yvaga gwyriveva'ea rehe imbojare'yma Tupana'ga pyri. ¹² Pembo'ehara'ga ki a'e te ei te'varuhu gwembikwahavipyre'yma pe. Ga ko mbiara javijitehe. Gwemimbotarimo mbiara oko tehe ojapyakae'yma. Na jitehe pembo'eatyvive'ga ndekoi gwemimbotarimova'ea rehe ojapyakae'yma. Mbiara ojihu tehe. Aerē ahe opyhy ijukavo gwembi'uro. Na jitehe po ti Tupana'ga pembo'ehara'ga momanoi nehē no.

¹³ Hahy po ti ga pe. A'reki ga ombahyuka ojipe'ga pe. Pyry hete ga pe ga ipotaruhui i'gwoi'gwovo okote'varuhua arimo vehevi onhinofie'yma. I'urame pe pavēi ga napembopoyjayjari pe moandyandyita ipotaruhua'eko. ¹⁴ Kunhangwera'ga ndepiagame ga ga potarahyavuhui. Ndopigi ga hugwi ganemimbotaruhua. Ga ombopogweuka okote'varuhua ojipe'ga pe – kiroki ga ndojikokatui Cristo'ga rehe. Pembo'ehara'ga ojipokwaha hete mbatara potaruhua'eko jipi. A'ero po ti Tupana'ga ga mondoy hahyva'ea ruvihava pype nehē.

¹⁵ Opohi ga Cristo'ga nhi'iga hugwi jatyviva'ea rupi okovo. Balaāova'ea rekote'varuhua'java'ea rupi ga ndekoi. Balaāova'ea omombe'u Tupana'ga nhi'iga novia Beorva'ea ra'yra'va'ea. Emo ahe opota hete itambere'ia okote'varuhua kwepykava. ¹⁶ Aherenymbava reki burro onhi'igahy ahe ve maraname nde rekote'varuhui javo ojarava'ea pe. Burro onhi'i reki akwaimbae'ga ja. A'reki Tupana'ga omonhi'iguka burro tonhi'igahy ti Balaāo'ga pe javo. Nahā burro aherekote'varuhua mombigi taheaporogita katu ti Balaāo'ga javo.

¹⁷ Pembo'ehara'ga ko ykwara ja yhya rerekoe'yname. A'reki ahe moandyandyi. Ga ko amana rovapitymbyguhua ja – kiroki ahe moandyandyi taky javo novia. Emo ndokyrri.

A'ereki yvyruhua gwerokwapavipe. Pembo'ehara'ga na jitehe ahe moandyandyi jipi. Tupana'ga omboavujikweripe pyytunahivuhuhava ga pe a'ero topyta ti ga ipype javo.

¹⁸ Ojipe'ga pohirirē okote'varuhuve'ga hugwi kotihī pembo'ehara'ga nhimbohetei ga pe onhi'itehehuavo. Ga opotaruhuuka ga pe ga mongote'varuhua'ga penemimbotaruhua ko pyry tuhē javo tehe. ¹⁹ “Pepiro'y po ti pe nehē,” e'i tehe ga. Emo ga tuhē ndipiro'yi okote'varuhua hugwi. A'ereki kiroki opojyka ahe – a'ea hugwi ahe ndipiro'yi.

²⁰ Jesus'gareheve'ga ipiro'y okote'varuhua hugwi Jesus Cristo'ga kwahava gwaramo. A'ereki Jesus Cristo'ga nhandepojykaharete'ga omombo gandekote'varuhua ga hugwi. Po opohirirē jugwi ga ndekoa'javi hehe onhimongote'varuhua'java, a'ero po tiruahū hete ga pe. Ga ndekote'varuhurame Jesus Cristo'ga kwahava renonde tiruahū ga pe. Ga ndekote'varuhua'javame ga kwahavirē johe'i hete tiruahūhetero ga pe a'ero. ²¹ Tupana'ga okwahavuka ga pe onhi'iga. Ikwahavame ga hoi a'ea rupi okokatuavo novīa. Emo ikwahavirē ga pohiri Tupana'ga nhi'iga hugwi Cristo'ga mombe'ua hugwi. Koji'i pyryvamo ga pe po ga ndokwahavangavi ramo. ²² Oho reki ga ymyava'ea remimombe'ua rupi. A'ereki ahe e'i:

“Nhaḡwatiḡa imbojivyrirē mbatera ohoa'ja jupe,” ei ahe.

“Tajugwajuhua ojahugirē ohoa'ja tujururuhua pe ojirejireva ipype,” ei ahe.

Gahā na jitehe no. Ga opohi na'ē okote'varuhua hugwi. Aerē ga ndekote'varuhua'javi reki.

3

Cristo'ga rura'java

¹ Nhiirū, akwatija ji ikwahavuka pe me ikwehe tamboheaporogita katu ti ga javo. A'ea rehe jitehe ji ikwatijara'javi kiro imondovouka pe me. ² Takwahavukara'ja ti pe me Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea nhi'iga pyryva'ea nhi'iga. Gwenonde ahe omombe'ua mbatera hako. Takwahavukara'ja ti pe me Cristo'ga nhi'iga no. Ga ko nhandepojykaharete'ga nhandepiro'yhara'ga. Ore gamoirūharamo oromombe'ua ganhi'iga pe me ikwehe.

³ Tapekwaha na'ē ti a'ero ganduraḡwama – kiroki ga e'ie'iteheuhu ndura'javi po ti Cristo'ga javo tehe. Cristo'ga rura'java koty po ti ga nduvi javoteheuhu. Okouhu ga gwemimbotarimova'ea rehe onhimongote'varuhua'ga. ⁴ E'i po ti ga nehē: “Marā ga ruruhui naerū? A'ereki Cristo'ga e'i tehe ahe ve hako ajivvira'ja ti javo,” e po ti ga nehē. “Kirē nhaneramonha manoi. Emo kiromo jate ko mbatera Tupana'ga rembiapoagwera jate,” e tehe po ti ga nehē.

⁵ Ga omoka'nhy pota vyva moatymbavagwera. Ymya Tupana'ga japoi vyvaga onhi'iga pyvō imongovo inoga vyva reheve. Yhya hugwi ga vyva mboukwahavi yhya pyvō inoga. ⁶ A'ea pyvō jitehe Tupana'ga imoatymbavi vyva ymyahūva'ea imbopapava hako.

⁷ Korogweva'ea ki a'e te vyvaga vyva reheve Tupana'ga onhi'iga pyvō jitehe imombytai aerē ti tambokai tata pyvō javo. Omombyta ga a'ea kiro Cristo'ga ti te'i okote'varuhuve'ga ndeaporogita pe nehē. A'ero po ti ga ga mondoi hahyva'ea ruvihava pype nehē.

⁸ Nhiirū, kiro ti ji ei pe me tapemoka'nhyimi ti. Ojipeji nhandekirame nhande ei um dia. He'yjuhuheteva'ea pe nhande ei mil anos. Tupana'ga ki a'e te e'i: “Ojipejiva'ea ko mil anos javijitehe ji ve.” A'ereki ga nhande atyvi. ⁹ Ojipe'ga e'i: “Manamehū Cristo'ga rura'javi?” ei ga. “Mara'ngu po ti ga ura'java nehē? Ndura'javi po ti ga nehē,” e'i tehe ga. Emo namanamehūi nhandepojykaharete'ga pe. Ga nomoka'nhyimi o'eagwera. A'ereki ga e'i ajora'ja ti ji nehē javo. Nonhimbaekwahivi ga pe me tohoyme ti ga hahyva'ea ruvihava pype javo. “Togwerōjiji pa na'ē po ti ga gweaporogita opohia okote'varuhua hugwi jihoa renonde,” ei Cristo'ga.

¹⁰ Uhu po ti Cristo'ga nehē imboha'uve'yma rupi nehē. Ehepia re ko ipromive'ga nduri nhande pyri pyytunimo. Xaki po nhande imboha'uve'yma. Nanime po ga nduri mbatera mima nhande hugwi. Imboha'uve'yma rupi jitehe po ti Cristo'ga rura'javi vyva koty nehē. A'ero po ti vyvaga ipugi jahyheteevo. Yvagi'peva'ea po ti okai pa katu katu tata pyvō nehē kwara, jahya, jaytata'ia nehē no. Yvya na jitehe ikaipavi nehē vyvareheva'ea reheweheve.

¹¹⁻¹² Ipapavaḡwama gwaramo nahā po pe ndekoi kiro hamo. Peko katu hete po pe Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe pejikovo hamo Cristo'ga rura'java mboha'uheteavo hamo. Tupana'ga ga mbuhurame po ti vyvaga japy'ui okaikatukatuavo. Yvagi'peva'ea po ti oma'ema'emba tata pyvō nehē. ¹³ Emo nhande timboha'ui vyvagyahua vyvagyahua reheve. A'ereki Tupana'ga e'i hako a'ea po ti ji japoi nehē javo. Pevo po ti ga ndekopavi Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe avuirama nehē.

¹⁴ Nhiirū, pe nanongara mboha'ua gwaramo pejirokwa ti pejikokatua rehe. Cristo'ga ti tokwaha pendeaporogitapyryva nehē. Tu katu ti pepy'a ga rurame nehē no.

¹⁵ Pejapyaka ti Cristo'ga nhimbaekwahive'yma rehe. A'ereki ga maname u tojiko pa na'ē ti ga ji rehe javo. A'ea jitehe ko Paulo'ga okwatijaruka imondovouka pe me no nhaneirū'ga nhaneremimbotarimohete'ga. A'ereki Tupana'ga okwahavuka hete mbatera ga pe. ¹⁶ Nahā Paulo'ga imombe'ui jipi nanongara jitehe imombe'gwovo ikwatijarukarame. Jararamo Paulo'ga remimombe'ua onhimi nhande ve. Igwete ojipe'ga – kiroki ga ndojikokatui Cristo'ga rehe ikwahave'yma – Paulo'ga remimombe'ua atyvi ga imombe'ui. Na jitehe ga imombe'ui jara Tupana'ga rembikwatijarukaraatyviva'ea. A'ero po ti ga nhimondoukari hahyva'ea ruvihava pype nehē.

¹⁷ Nhiirū, penhinonde pe pekwaha a'ea. Penhimboko'i ti a'ero. Tapenhi-moandyandyjukari ti okote'varuhuve'ga pe – kiroki ga omombe'u Tupana'ga nhi'iga atyvi. Po ti pe imbopogwei ganhi'iga, a'ero po ti pe ndapejikokatuhetei Cristo'ga rehe nehē.

¹⁸ Igwaigwavete ti peko Jesus Cristo'ga remimombyryva rupi. Igwaigwavete ti pekwaha ga pejikoty'a ga pavēi nhandepojykaharete'ga pavēi. Ga ko nhanembopiro'yhara'ga. Timbohete ga kiro. Nane'yimi ti timbohete ga avuirama nehē. Na tuhē. Amém.

JOÃOVA'EA OMOMBE'U CRISTO'GAREHEVA'EA PE Primeira Carta de João

Joãova'ea omombe'u Jesus Cristo'ga

¹ Jihì ko Joãoramo. Akwatija jì pe me kiro Jesus Cristo'ga mombe'gwovo tapekwaha ti ga javoji. Jesus Cristo'ga okwahavuka Tupana'ga reaporoğita okovo. Ga ombopyahu nhandereaporoğita no.

Jypya vyva apoa renonde Jesus Cristo'ga tuhê po rimba'e. Aerê ga rurame vyva koty ore henduvi ganhi'iga ikwehe. Orojeakwara pyvô ore ga repiagi no. Oropoa pyvô ore pokogi ga rehe no. ² Jesus Cristo'ga ojipiuka ua vyva koty ikwehe. A'ero ore ga repiagi. Igwete ore ga mombe'ui pe me. Gaha tuhê po rimba'e, oro'e ore pe me. Nhandervete'ga pyri ga ruvi hako Tupana'ga pyri. Aerê ga jipiukari ore ve ua ikwehe. ³ Oronhimbiepiaga ore imombe'ui pe me. Oronhimienduva ore imombe'ui no tapejogwerekò katu ore pavêi javo. A'reki ore orojogwerekò katu Tupana'ga pavêi gara'ya'ga pavêi no Jesus Cristo'ga pavêi. ⁴ Nurâ ore ikwatijari pe me kiro a'ero tianderoryory hete ti javo.

Tupana'ga ko kojahuva'ea ja

⁵ Orohendu ore Jesus Cristo'ga nhi'iga ikwehe. A'ea ko ore imombe'ui pe me kiro. A'reki ga e'i: "Tupana'ga pyri hete. Ga ko kojahuva'ea ja," ei ga. "Ga ko ppytunahivuhua ja rûi a. A'reki ga ndite'varuhui'i," ei Jesus Cristo'ga ikwehe. ⁶ Po nhande ei: "Xajogwerekò katu nhande Tupana'ga pavêi." Po nhande rekote'varuhui nhande erame, a'ero po nhande mbero javo. Naname po nhande ndiakoi a'itituhêva'ea rupi Tupana'ga nhi'iga rupi. Okote'varuhuve'ga pe nhande ei reki: Ga ko ppytunarupive'ga ja. A'reki ga ndokwahavi okote'varuhuavo. ⁷ Tupana'ga ki a'e te oko katu. Nurâ nhande ei ga pe: Ga ko kojahuarupive'ga. Nhanderekokaturame Tupana'ga ja a'ero po nhande jogwerekokatui. Igwete Tupana'ga ihypavi nhanderekote'varuhua jipi Jesus'ga manoro gwaramo. A'reki Jesus'ga Tupana'ga ra'ya'ga omano nhande repyga ġa garekoa heka'vogame.

⁸ Po nhande ei: "Nhande ndiakote'varuhui." Nhande erame a'ea po nhande nhi-moandyandyi javo tehe. Ndiakoi nhande a'itituhêva'ea rupi a'ero. ⁹ Po nhande imohemi nhanderekote'varuhua imombe'gwovo Tupana'ga pe, a'ero po ga imombori nhanderekote'varuhua nhande hugwi. A'reki ġwembi'ea rupi ga oko jipi. O'erame tamombo ti ga hugwi javo, a'ero ga imombori tuhê. A'reki ga heaporoğita pyry. Ga nhande mboheaporoğita pyry no ihyva nhanderekote'varuhua nhande hugwi. ¹⁰ Tupana'ga e'i nhande ve: "Peko te'varuhu pa pe." Po nhande ei: "Ndiakote'varuhuangavi nhande," a'ero po nhande ei Tupana'ga pe: "Ga ko i'mbeve'ga." Ndoki ganhi'iga nhandevyteri pe a'ero. A'reki Tupana'ga e'i: "Peko te'varuhu pa pe."

2

Cristo'ga ko nhanderepykara'ga

¹ Pe ko jira'ya'java'ea. Nurâ jì ikwatijari a'ea pe me tapekote'varuhui ti javo. Amome nhande xako te'varuhu reki. Emo nhande rekote'varuhurame ovy'are'yma a'ea rehe, Jesus Cristo'ga onhi'ì nhandervete'ga pe ovavagahiva nhande rehe. A'reki Jesus Cristo'ga heaporoğita pyry okote'varuhue'yma. ² Gaha omano Tupana'ga tomombo ġandekote'varuhua ga hugwi javo. Nhanderekote'varuhua jate rûi ga omomboruka Tupana'ga pe. Yvyakotyve'ga ndekote'varuhua nhapremo ga omomboruka.

³ Tupana'ga nhi'iga hendukaturò gwaramo nhande ei: Tikwaha tuhê nhande Tupana'ga. ⁴ Po ġa ei a'ea hendukatue'ymame Tupana'ga nhi'iga, a'ero po ġa mbero. Ndokoi ga a'itituhêva'ea rupi. ⁵ Nhanderekorame Tupana'ga nhi'iga rupi nhande tiarò hete reki Tupana'ga. A'ero nhande ei: Xajikoty'a nhande Tupana'ga pavêi jipi. ⁶ Nhande'erame a'ea po nhande xaho Jesus Cristo'ga rupi hamo.

Cristo'ga nhi'iga hajiheva'ea rûi

⁷ Nhiirû, akwatija jì pe me kiro Cristo'ga nhi'iga mombe'gwovo. Ganhi'iga ko hajiheva'ea rûi reki aġwamova'ea jate rûi. Ganhi'iga ko ymyava'ea. A'reki ymya Cristo'ga e'i: "Penhoarô hete ti." A'ea pe pehendu pejikogypyrame Cristo'ga rehe ikwehe. Ymyava'ea ore oromombe'u pe me. A'ea pe pehendu ikwehe. ⁸ Emo akoja jitehe ko aġwamova'ea no. A'ea jì akwatija kiro pe me Cristo'ga nhi'iga. Jukwaha reki. A'reki aġwamo Cristo'ga rurame vyva koty ga nhande arô hete. Aġwamo pe penhoarô hete no. Kwara rure'ymame ppytuna ruvi. Emo kwara rurame ppytuna ikwavi. Igwaigwavete kojahuro tuhê a'ero. Na

jitehe nhandejikoge'yname Cristo'ga rehe nhande rekote'varuhui. Emo nhandejikogame ga rehe nhande ndiakote'varuhua'javi jipi. Igwaigwawete nhande nhoarōarōi tuhē a'ero.

⁹ Po nhande ei: “Kojahuarupive'ga ja ji reko. A'ereki ji akwaha jitekovo katu.” Po nhande ei a'ea nhaneirū'ga arōe'yname, a'ero po nhande xako ve ypytunarupive'ga ja. A'ereki nhande xako te'varuhu ikwahave'yma. ¹⁰ Nhaneirū'ga arōrame nhande reko. Kojahuarupive'ga ja. Xako katu nhande jipi. Igwete nhande nianhimongote'varuhui a'ero. ¹¹ Nhaneirū'ga arōe'yname ypytunarupive'ga ja nhande reko. Ypytunarupive'ga ndokwahavi ogwovo tahepia javo novia. A'ereki ypytunahiva nomboukwahavi ga pe ikwahavukare'yma. Na jitehe nhandeirū'ga arōe'yname po nhande ndiakokatukwahava'javi. ¹² Akwatija ji pe me jira'ya'java'ea pe.

A'ereki Jesus Cristo'ga manoro gwaramo Tupana'ga omombo pendekote'varuhua pe hugwi.

¹³ Peymyana pe ji ikwatijari kiro.

A'ereki pe pekwaha hete jypyve'ga Cristo'ga.

Pevoja pe ji ikwatijari no.

A'ereki pe pemombi okote'varuhuve'ga nduvihavuhu'ga popoakara Diabo'ga popoakara.

¹⁴ Akwatija ji pe me jira'ya'java'ea pe.

A'ereki pe pekwaha hete nhanderuvete'ga.

Peymyana pe ji ikwatijari.

A'ereki pe pekwaha hete jypyve'ga Cristo'ga.

Pevoja pe ji ikwatijari.

A'ereki pe pejiko hete Tupana'ga rehe ganhi'iga rupi pejikovo.

Igwete pe imombigi okote'varuhuve'ga nduvihavuhu'ga popoakara Diabo'ga popoakara.

¹⁵ Tapekoi ti Tupana'ga arōe'yve'ga ndeaporoğita rehe. Tapepotaruhui ti nanongara'ga nemimbotarimova'ea. Pe ndekorame gandeaporoğita rehe po pe ndapekoi Tupana'ga rehe nhanderuvete'ga rehe. ¹⁶ Tupana'ga arōe'yve'ga ndeaporoğita ko nahā: Ga opotaruhu ojive. Hepiagame hepia'ngiuhuva'ea ko ga opotaruhu a'ea. Onhimbohete ga. Nahā ko gandeaporoğita. A'ea ko nhanderuvete'ga reaporoğita atyvi. ¹⁷ Tupana'ga arōe'yve'ga ndeaporoğita po ti ipavi nehē. Ganemimbotaruhua na jitehe po ti ipavi nehē no. Tupana'ga remimbotarimova'eareheve'ga po ti a'ea oko avuirama Tupana'ga pyri nehē.

Cristo'ga arōe'yheteve'ga

¹⁸ Agwamo ko mbapava koty, a'e ji pe me jira'ya'java'ea pe. Omombe'u ga pe me Cristo'ga arōe'yheteve'ga ruhava. “Uhu po ti ga nehē Cristo'ga arōe'yheteve'ga,” ei ga pe me ikwehe. Oko jipe reki kiro Cristo'ga arōe'yve'ga avo onhimongyavo. Nurā nhande ei: Agwamo ko mbapava koty. ¹⁹ Opohi ga nhande hugwi ogwovo ikwehe. A'ereki ga nhaneirū'ga rūi. Po ga nhaneirūa hamo, a'ero po ga ndopohiri nhande hugwi hamo. Emo Tupana'ga ga mbopohirukari nhande hugwi tamboukwaha ti ji gandeaporoğita javo. A'ereki ga nhaporemo ko nhaneirū'ga rūi.

²⁰ Pe nhaporemo ki a'e te pekwaha a'itituhēva'ea Cristo'ga momba'ua. A'ereki Cristo'ga omondouka Tupana'ga ra'ua pe pyri tokwaha ti ga javo. ²¹ Akwatija ji kiro pe me a'ero penembikwahava gwaramo. Ji nda'ei pe me: “Penembikwahave'yma gwaramo ji ikwatijari pe me.” A'ereki pe pekwaha tuhē a'itituhēva'ea Cristo'ga momba'ua. Igwete ganemimombe'uatyviva'ea nhaporemo nduri a'itituhēve'ga hugwi. A'ea pe pekwaha no.

²² Ma'ga i'mbeheteve'ga naerū? Gahā reki – kiroki ga e'i: “Jesus'ga ko Cristo'ga rūi Tupana'ga remimbuhurukara'ga rūi,” ei ga. Ga ko Cristo'ga arōe'yve'ga. A'ereki ga e'i: “Tupana'ga ko Jesus'ga ruva'ga rūi. Jesus'ga ko Tupana'ga ra'ya'ga rūi,” ei ga. ²³ Ga erame a'ea Jesus'ga pe Tupana'ga ko ganduvete'ga rūi a'ero. Ga ki a'e te – kiroki ga e'i: “Jesus'ga ko Tupana'ga ra'ya'ga” – Tupana'ga ko ganduvete'ga.

²⁴ Oro pe, pe pependuvypy Jesus'ga momba'ua pejikoga ga rehe. Peko ti penhimienduva rupi a'ero. Pendekorame penhimienduva rupi Jesus'ga momba'ua rupi, a'ero po ti pe jikoty'ari Tupana'ga ra'ya'ga pavēi nehē, po ti pe jikoty'ari Jesus'ga ruva'ga pavēi nehē no.

²⁵ A'ero po ti Cristo'ga gwembi'ea rupi nhande mongoi avuirama ojipyri nehē.

²⁶ Akwatija ji a'ea pe me pe momoranduva ga momba'urame pe me – kiroki ga pe moandyandjuhu pota. ²⁷ Emo Cristo'ga omondo gara'uva pe pyri. A'ea ojikoty'a pe pavēi jipi. A'ero po pe ndape'ei hamo: “Tuhu ti ojipe'ga nhande mbo'eavo.” A'ereki Tupana'ga ra'uva Cristo'ga remimondoa pe mbo'e katu mbatera rehe nhaporemo. Gara'uva ni'mbei pe me. A'itituhēva'erorame tehe e'i pe me. Nurā ti pejikoty'a Cristo'ga pavēi Tupana'ga ra'uva remimbo'ea hendukatuavo.

²⁸ Kiro ji ei pe me jira'yra'java'ea pe: Pejikoty'a ti Cristo'ga pavêi tipojihuvyme ti ga nehê ga jipiukame nhande ve nehê. Pejikoty'a ti Cristo'ga pavêi tiandepoyjare'yumhũyme ti nhande ga pyri ga rurame nehê.

²⁹ Pekwaha pe Cristo'ga rekokatua. Kiroki ga oko katu jipi – Tupana'ga ga mboheaporoğita pyahu jipe. A'ea pe pekwaha no.

3

Tupana'ga ra'yra'ga

¹ Ehepia ko nhandervete'ga rekohetei nhande rehe Tupana'ga. A'ereki ga e'i nhande ve jira'yra'ga. Nahã tuhê ko nhande Tupana'ga ra'yramo. Tupana'ga arôe'ÿve'ga ndokwahavihu reki a'ea. A'ereki ga ndokwahahetei Tupana'ga. ² Nhiirũ, ağwamo nhande reki Tupana'ga ra'yramo. Igwete ga ndokwahavukari ve nhande ve nhanderekoagwama. Emo nhande xa'e: "Cristo'ga rurame po ti nhande hepiagi garekohetea nehê. Nurã po ti nhande reki ga javijitehe nehê." ³ Xa'e nhande a'ero: "Tuhu ti Cristo'ga. A'ero po ti nhande reki ga javijitehe nehê," xa'e nhande. Nhande erame a'ea nhande pohiri nhanderekote'varuhua hugwi a'ero. "Tiandepyrý hete ti Cristo'ga pyryhetea javijitehe," xa'e nhande.

⁴ Kiroki ga oko te'varuhu – ga nohenduvi Tupana'ga nhi'iga. A'ea ko aherekote'varuhuva'ea tuhê reki ga henduve'ymame ganhi'iga. ⁵ Pekwaha pe Cristo'ga ruhavagwera. Ga uhu ojipiuka ikwehe tamombo ti ji ganderokote'varuhua javo. Ga ko ndokote'varuhui'i'i. ⁶ Nhandejikoty'aramo Cristo'ga pavêi nhande ndiakote'varuhui jipi. Kiroki ga oko te'varuhu jipi – ga ndokwahavi tuhê Cristo'ga a'ero.

⁷ A'e ji pe me jira'yra'java'ea pe, tapenhimoandyandyukari ti ga pe. Kiroki ga oko katu jipi – ga ko pyry hete Cristo'ga javijitehe. ⁸ Kiroki ga oko te'varuhu – ga ko anhağa ruvi-havuhu'gareheve'ga Diabo'gareheve'ga. A'ereki jypyagwera jate Diabo'ga oko te'varuhu. Nurã Tupana'ga ra'yra'ga jipiukari ua tamombi ti Diabo'ga popoakara ga hugwi javo.

⁹ Tupana'ga nhanemboheaporoğitapyahurame nhande ndiakote'varuhui jipi. A'ereki Tupana'ga reaporoğita oko nhande pavêi. Tegwete nhanderekote'varuhua jipi a'ero. A'ereki Tupana'ga imbopyahui nhandereaporoğita. ¹⁰ Kiroki ga ndokokatui – ga ko Tupana'ga ra'yra'ga rui. Gahã na jitehe no – kiroki ga noarõi oirũ'ga Cristo'gareheve'ga. Nahã nhande nhimombaragwahavi Diabo'ga reheve'ga ndehe Tupana'ga ra'yra'ga ndehe no.

Xanhoarõarõ po nhande hamo

¹¹ "Xanhoarõarõ po nhande hamo," oro'e ore pe me ikwehe. A'ea pe henduvypyi a'ero nhande Cristo'ga mombe'urame pe me ikwehe. ¹² Caimva'ea ja rui po nhande xako hamo. Ahe ko okote'varuhuheteve'gareheva'ea Diabo'gareheva'ea hako. Igwete ahe gweki'yrava'ea jukai hako. A'ereki Caimva'ea oko te'varuhu. Ahereki'yrava'ea ki a'e te oko katu. Nurã Caimva'ea noarõi ahe jukavo hako.

¹³ Nhiirũ, tapenhimomby'auhui ti Tupana'ga arôe'ÿve'ga penhiarõe'ymame. ¹⁴ Yma ko nhande omanove'ga ja Tupana'ga pe. Ağwamo ki a'e te nhande xajirojiji nhandekovo okwera'ga ja. A'ereki ağwamo nhande reaporoğitapyahuhetero. A'ea nhande tikwaha. A'ereki nhande tiarõ hete nhaneirũ'ga Cristo'gareheve'ga. Kiroki ga noarõi oirũ'ga – ga ko u ve omanove'ga ja. ¹⁵ Oirũ'ga arôe'ymuhũrame ko ga ahejukahara'ga ja. Jukwaha reki ahejukahara'ga ndekoe'yma Tupana'ga pavêi avuirama.

¹⁶ Cristo'ga onhikwava'e omanomo nhande repyga nhande arõheteavo ikwehe. A'ero nhande ikwahavi kiro nahã ko ojipe'ga arõa javo. Nhande tiarõ hete nhaneirũ'ga a'ero hamo. Xa'eyme po nhande hamo: "Namanopotari ji. Nurã ji nanhikwava'eği nhiirũ'ga ndepyga." Xa'eyme ti a'ea. Xanhikwava'e tuhê po nhande nhaneirũ'ga ndepyga hamo.

¹⁷ Po imbateve'ga gwepia oirũ'ga mbatere'ymame. Po imbateve'ga ndoporoğwetygi ga, a'ero po ga etehi: "A'arõ hete ji Tupana'ga." Ga noarõi tuhê reki Tupana'ga. A'ereki ga noarõi oirũ'ga porogwetyge'yma. ¹⁸ Xa'eteheuhuyume ti a'ero: "Xanhoarõ nhande." Xanhoarõ hete tuhê ti nhandejogwerekokatuavo.

Tikwaha nhande nhandejikoty'ara Tupana'ga pavêi

¹⁹⁻²⁰ Nhandenhoarõheterame nhande ikwahavi nhandejikoty'ara a'itituhêve'ga pavêi. Po nhande ei: "Ndakokatui reki ji. A'ero po ti Tupana'ga nhimonha'ngai ji rehe nehê," xa'e po nhande. Emo Tupana'ga nhande porogwety reki. A'ereki ga nhande hohe. Okwaha pa ga. "Oko katu pota ga novia," e po ga nhande ve. A'ero nhande inogatui nhandepy'a ganhi'iga kwahavame.

²¹ Nhiirũ, nhanderekokaturame nhande nimbojari nhandejihe. A'ero nhande ndipojihuvi nhandekovo Tupana'ga pavêi. ²² Igwete Tupana'ga imbuhupavi nhande ve nhande erame ga pe. A'ereki nhande tihendu katu ganhi'iga jipi nhandekovo garemimbotari-mova'ea rehe. ²³ Tupana'ga nhi'iga ko nahã: "Pejiko ti jira'yra'ga rehe Jesus Cristo'ga rehe.

Penhoarōarō ti pejogwerekokatuvavo,” ei ga. A'ea Tupana'ga e'i nhande ve. ²⁴ Kiroki ga gwendu katu Tupana'ga nhi'iga – ga ojikoty'a Tupana'ga pavēi. Tupana'ga ojikoty'a ga pavēi no. Nhande tikwaha Tupana'ga jikoty'ara nhande pavēi. A'ereki ga ombuhu gwa'uva nhande pyri.

4

Tupana'ga ra'uva ndokoi ga pavēi

¹ Nhiirū, taperoviapavuhui ti ga erame: “Tupana'ga ra'uva oko ji pavēi.” Taperoviapavuhui ti ganhi'iga. Mara'ngu po ga javo tehe? Pekwaha na'ē ti hepiaga. A'ereki ga he'yi Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'uhara'ga. Ohooho ga toromombe'u katu ore Tupana'ga nhi'iga javo tehe ojipe'ga pe. ² Tupana'ga ra'uva rekorame ga pavēi po ti pe ikwahavi ganhi'iga renduvame nehē. A'ereki ga e'i: “Jesus Cristo'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga o'a vvyakotyva'ero raikwehe,” ei ga. Ga erame a'ea Tupana'ga ra'uva oko ga pavēi. ³ Jara'ga ki a'e te e'i: “Jesus Cristo'ga ndo'ari vvyakotyva'ero.” Ga erame a'ea Tupana'ga ra'uva ndokoi ga pavēi. Nanongara'ga ndeaporo'gita ko Cristo'ga arōe'ŷheteve'ga reaporo'gita ja. Pehendu pe ojipe'ga Cristo'ga arōe'ŷheteve'ga mombe'urame pe me uhu po ti ga javo. Oko jipe reki ga kiro avo – kiroki ga oko gareaporo'gita rupi.

⁴ A'e ji pe me jira'yra'java'ea pe: Pe ko Tupana'gareheva'ero peko. Igwete pe imombigi Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'uhara'ga popoakara. Diabo'ga oko Tupana'ga arōe'ŷve'ga pavēi novia. Emo Tupana'ga ra'uva pepavēiva'ea ipopoaka hete Diabo'ga hohe hete. ⁵ Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'uhara'ga ko Tupana'ga arōe'ŷve'ga pyteripeve'ga. Nurā ga nhi'igi Tupana'ga remiarōe'ŷva'ea rehe. A'ero Tupana'ga arōe'ŷve'ga hendukatui ganhi'iga. ⁶ Nhande ki a'e te xako Tupana'gareheva'ero. Kiroki ga okwaha hete Tupana'ga – ga nhanenhi'iga rendukatui a'ero. Ga henduvame nhanenhi'iga nhande ikwahavi Tupana'ga ra'uva rekoa ga pavēi a'ero. A'itituhēve'ga ra'uva oko ga pavēi, xa'e nhande. Kiroki ga ndokoi Tupana'ga rehe – ga nohendukatui nhanenhi'iga. Ga henduve'yname nhanenhi'iga nhande ikwahavi Diabo'ga rekoa ga pavēi. I'mbeheteve'ga oko ga pavēi, xa'e nhande a'ero.

Tupana'ga oko iporoarōheteve'ga

⁷ Nhiirū, Tupana'ga nhande monhoarōarōka. Xanhoarōarō hete jipi a'ero. Tupana'ga ra'yramo nhande xanhoarō. Igwete nhande Tupana'ga kwahavi. ⁸ Kiroki ga noarōi ojipe'ga – ga ndokwahavi Tupana'ga okovo ga ja rūi. A'ereki Tupana'ga oko iporoarōheteve'ga.

⁹ Tupana'ga omboukwaha gwemiarōhetea nhandepyteri pe. A'ereki ga ombuhuruka gwa'yra'ga. Ojipeji hete gara'yra'ga. Igwete ga ga mbuhurukari vvyva koty tomongo ti ga ga ji pyri avuirama javo. ¹⁰ Ji nda'e'i: Nhande ppy tiarō Tupana'ga. A'ereki gaha nhande arō. Igwete ga gwa'yra'ga mbuhurukari vvyva koty. A'ero Tupana'ga ra'yra'ga manoi nhande repyga tamombo ti gandekote'varuhua ga hugwi javoji. Nahā Tupana'ga omboukwaha nhanearōhetea a'ero.

¹¹ Nhiirū, Tupana'ga nhande arō hete. Nurā po nhande xanhoarōarō a'ero hamo. ¹² Vvyakotyva'ero nhande ndihepiangavi Tupana'ga. Emo nhanenhoarōrame nhande ikwahavi Tupana'ga jikoty'ara nhande pavēi. Nhanenhoarōrame nhande nhoarōhetei. A'ereki Tupana'ga nhande monhoarōkari.

¹³ Xajikoty'a nhande Tupana'ga pavēi. Tupana'ga ojikoty'a nhande pavēi no. Tikwaha nhande a'ea. A'ereki ga ombuhuruka gwa'uva nhande pyri. ¹⁴ Orohepia ore Tupana'ga ra'yra'ga ikwehe. Igwete ore ei ojipe'ga pe jipi: “Tupana'ga ombuhuruka gwa'yra'ga tombopiro'y ti ga vvyakotyve'ga gandekote'varuhua hugwi javo,” oro'e ore. ¹⁵ Ga erame: “Jesus'ga ko Tupana'ga ra'yra'ga”, Tupana'ga ojikoty'a ga pavēi. Ga ojikoty'a Tupana'ga pavēi no. ¹⁶ Igwete nhande ikwahavi nhanearōa herovia. A'ereki Tupana'ga nhande arō tuhē.

Tupana'ga oko iporoarōheteve'ga. Kiroki ga ojipe'ga arō jipi – ga ojikoty'a Tupana'ga pavēi. Igwete Tupana'ga jikoty'ari ga pavēi no. ¹⁷ Jukwaha a'ero nhaneremiarōhetea ojipe'ga ndehe nhande kyhyjie'yname Cristo'ga ea'gwama hugwi. Ndiakyhyji po ti nhande Cristo'ga erame nhandeaporo'gita pe mbapava koty nehē. A'ereki Cristo'ga javijitehe nhande xajikoty'a Tupana'ga pavēi nhande ruvame kiro vvyva koty. ¹⁸ Tupana'ga nhanearō g'waramo nhande ndiakyhyji nhandekovo. A'ereki Tupana'ga remiarōhetea omombi nhandekyhyjia. Kiroki ga okyhyji – ga e'i: “Aerē po ti ga imbuhurukari hahyva'ea nhande ve nehē,” ei ga. Nanongara'ga noarōhetei ve a'ero.

¹⁹ Tupana'ga ppy nhande arō. Nurā nhande tiarō ojipe'ga. ²⁰ Po ojipe'ga ei: “A'arō ji Tupana'ga.” Po ga o'erame noarōi oirū'ga Cristo'gareheve'ga, a'ero po ga etehei o'mbero. Po ga noarōi oirū'ga gwembiepiaga'ga, a'ero po ga noarōi Tupana'ga gwembiepiage'ŷve'ga. ²¹ Tupana'ga e'i reki nhande ve: “Pe ji arōrame na jitehe po pearō penhiirū'ga hamo.”

5

Timombi nhande gapopoakara

¹ Nhande ko Tupana'ga ra'yramo xako. A'ereki nhande xa'e: "Jesus'ga oko Cristoramó Tupana'ga remimbuhurukaramo." Nhandervete'ga arõrame nhande tiarõ gara'yra'ga nhandeirũ'ga. ² Nhande Tupana'ga arõrame hendukatuavo ganhi'iga nhande ikwahavi nhanderemiarõa Tupana'ga ra'yra'ga ndehe a'ero. ³ Nhande tiarõ Tupana'ga nhande hendukaturame ganhi'iga. Nonhimimi reki nhande ve hendukatua. ⁴ A'ereki Tupana'ga ra'yramo nhande timombi Tupana'ga arõe'ÿve'ga popoakara. Nhandejikoga gwaramo Jesus Cristo'ga rehe nhande imombigi gapopoakara. ⁵ Kiroki ga e'i: "Jesus'ga ko Tupana'ga ra'yra'ga" – gahã jate ko omombi Tupana'ga arõe'ÿve'ga popoakara.

A'ea omboukwaha Jesus Cristo'ga

⁶ Jesus Cristo'ga tuhẽ uhu yvya koty ikwehe Tupana'ga remimbuhurukara'ga. Onhimo-batizaukaramo yhya pyvõ ko ga jikwahavukari nhande ve ikwehe. Ga heka'vogukaramo garekoa ga momanomo ko ga jikwahavukari nhande ve no. Omobatizaramo jate rui ga jikwahavukari. Gwekoa reka'vogame ga jikwahavukari no. "A'iti tuhẽ," e'i Tupana'ga ra'uva ikwahavuka nhande ve no. A'ereki Tupana'ga ra'uva ga kwahavukari. Gamobatizaro gwaramo nhande ga kwahavi no. Garekoa reka'voga gwaramo nhande ga kwahavi no. A'ea nhaporemó reki Jesus Cristo'ga kwahavukari jitehe nhande ve.

⁹ Tirovia ko nhande yvyakotyve'ga nhi'iga jipi. Tupana'ga nhi'iga kaitu po nhande heroviari hamo. A'ereki ganhi'iga johe huvihavuhu. A'ereki Tupana'ga hete onhi'i. Tupana'ga gwa'yra'ga kwahavukari nhande ve. ¹⁰ Kiroki ga gwerovia Jesus'ga ko Tupana'ga ra'yra'ga javo – ga okwaha tuhẽ opy'a pe a'itituhẽva'ea Tupana'ga remimombe'ua. Kiroki ga ndogweroviari Tupana'ga – ga e'iteheuhu Tupana'ga pe: "Imbe ko ga imombe'gwovo," e'iteheuhu ga. A'ereki ga ndogweroviarihu Tupana'ga nhi'iga ga gwa'yra'ga mombe'urame. ¹¹ Tupana'ga e'i a'ero: "Pejikogame jira'yra'ga rehe ga pendeaporogita mbopyahui," ei ga. "Igwete po ti ga pe nderohoi ji pyri avuirama nehẽ," ei Tupana'ga. ¹² Nhande jikoty'arame Tupana'ga ra'yra'ga pavẽi nhande reaporogitapyahuro. A'ero nhande rekoi Tupana'ga pyri avuirama. Kiroki ga ndojikoty'ari Tupana'ga ra'yra'ga pavẽi – ndipyahui gandeaporogita. A'ero ga ndokoi Tupana'ga pyri.

Nhanderekoagwama Tupana'ga pyri

¹³ A'ea nhaporemó ji akwatija pe me tapekwaha ti pejikoagwama yvagi pe javoji. A'ereki pe pejiko Tupana'ga ra'yra'ga rehe. ¹⁴ Nhande ndipijihuvi nhandenhi'iga Tupana'ga pe. A'ereki nhande poranduvame ga pe garemimbotarimova'ea rehe ga gwendu katu nhandenhi'iga ojive jipi. ¹⁵ Tupana'ga gwendu katu nhande poranduvame ga pe. A'ea kwahavame nhande ikwahavi garemimbuhuragwama nhandejive no.

¹⁶ Po nhande nhandeirũ'ga repiagi Cristo'gareheve'ga repiagi ga rekote'varuhurame – kiroki garekote'varuhua nomondo ga hahyva'ea ruvihava viara rupi – ga repiagame po nhande xanhi'i Tupana'ga pe ga repyga hamo. A'ero po ti Tupana'ga ga mongokatua'javi ojipyri nehẽ. Ga pe ji ei – kiroki gande'varuhua nomondo ga hahyva'ea ruvihava viara rupi. Ojipe'ga ndekote'varuhua omondo ga hahyva'ea ruvihava viara rupi. Nanuhurame gande'varuhua ji nda'ei: Penhi'i ti Tupana'ga pe ga ndepyga. A'ea ji nda'ei a'ero. ¹⁷ Aherekote'varuhuva'ea nhaporemó ite'varuhu tuhẽ Tupana'ga pe. Emo jara nomondo ga hahyva'ea ruvihava viara rupi.

¹⁸ Nhande Tupana'ga ra'yramo ndiakote'varuhui jipi. A'ereki Tupana'ga ra'yra'ga Jesus Cristo'ga nhande a'ngu hete a. A'ero Diabo'ga nombote'varuhui nhande ve.

¹⁹ Nhande ko Tupana'ga rembipojykharamo. Ojipe'ga nhaporemó ki a'e te Diabo'ga opojyka ga ojive. Tikwaha nhande a'ea.

²⁰ Tikwaha nhande Tupana'ga ra'yra'ga ruragwera Jesus Cristo'ga ruragwera yvya koty no. Igwete ga nhande mbo'ei tapekwaha ti Tupanete'ga javoji. Nhande xajikoty'a Tupanete'ga pavẽi. A'ereki nhande xajikoty'a gara'yra'ga pavẽi Jesus Cristo'ga pavẽi. Ga ko Tupanetero oko. Gaha nhande mongo hete ojipyri nehẽ.

²¹ A'e ji pe me jira'yra'java'ea pe: Tapekoi ti ha'angava rehe ganemimbohete'hara rehe.

JOÃOVA'EA OMOMBE'U TUPANA'GA REMIMO'ËHARA'VA'EA PE Segunda Carta de João

¹ Ji ko Jesus'gareheve'ga ndepiakatuharamo ako. Igwete ji ikwatijari kiro imondovouka pe me Tupana'ga remimo'ëhara pe Jesus'gareheve'ea pe – perope pe pejatykatyka timbohete Tupana'ga javo. Opoarõ hete tuhê ko ji. Ji jate rûi reki opoarõ. Ga nhaporemõ – kiroki ga okwaha okovo a'itituhêva'ea rehe Jesus Cristo'ga mombe'ua rehe – ga na jitehe pe arõ no. ² Opoarõ hete ko ore. A'ereki a'itituhêva'ea Jesus Cristo'ga mombe'ua opyta nhandepy'a pe. Avuirama po ti ipytai nhande pyri nehê.

³ Tupana'ga po ti omomyry nhande ve nehê. Nhande porogwety po ti ga. Onoġatu po ti ga nhandepy'a nehê no. Nahã po ti Tupana'ga rekoi nhande ve nehê nhandervete'ga gara'yra'ga pavêi Jesus Cristo'ga pavêi. A'ereki nhande xako a'itituhêva'ea rupi Jesus Cristo'ga mombe'ua rupi. Nhande xanhoarõarõ hete no.

Oko ahe Cristo'ga mombe'ua rupi

⁴ “Peko ti a'itituhêva'ea rupi Cristo'ga mombe'ua rupi,” ei Tupana'ga nhande ve. Nurã ji roryhetero pendeheve'ga ndepiaga ikwehe. A'ereki ga oko a'itituhêva'ea rupi Cristo'ga mombe'ua rupi. ⁵ Kiro ji ehetei pe me a'ero: Xanhoarõarõ ti. Hahiheve'ea rûi ji ikwatijari pe me. Aġwamova'ea jate rûi ji ikwatijari Cristo'ga nhi'iga mombe'gwovo. A'ereki ymya Cristo'ga e'i a'ea nhande ve nhande jikogypyrame ga rehe ikwehe. “Penhoarõarõ ti,” ei ga nhande ve. ⁶ Nhandenhoarõrame nhande rekoi nahã: Xako nhande Tupana'ga nhi'iga rupi. Igwete ga ei nhande ve: “Pearõarõ ti ojipe'ga pejikovo,” ei ga. A'ea pe henduvi pejikogypyrame Jesus Cristo'ga rehe.

⁷ Iporomoandyandyive'ga ohooho javo ojipe'ga pe onhimongyavo. “Jesus Cristo'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga ndo'ari vyvakotyva'ero raikwehe,” e'i tehe ga ga pe jipi. Nanongara'ga ko Cristo'ga arõ'e'ÿheteve'ga ja iporomoandyandyive'ga ja. ⁸ Tapenhimoandyandyjukari ti ga pe a'ero. Penhimoandyjukarame po ti pe ndaperekoa'javi pejikokatua ikwepykavaġwama nehê. Penhimoandyjukare'y mame po ti Tupana'ga imomyryhetepavi pe me pe mbuhua ojipyri nehê.

⁹ Ojipe'ga ndokoa'javi Cristo'ga remimombe'ua rehe jate. Jatyviva'ea mombe'ua rehe ga ndekoi no. Naname ga ndokoi Tupana'ga pavêi. Nhanderekorame Cristo'ga mombe'ua rehe jate nhande xako nhandervete'ga pavêi gara'yra'ga pavêi no. ¹⁰ Po ga ohorame pe pyri Cristo'ga mombe'gwovo jatyvi, tapembuhurukari ti ga penhonga pype. Tapevy'ari ti ga ndehe. ¹¹ Kiroki ga hory nanongara'ga ndehe – ga oko te'varuhu ga pavêi no.

Mbapavamo João'va'ea okwatija

¹² He'yiva'ea ji amombe'ua pota pe me novia. Emo ji ndakwatijapotari pe me. A'ereki ji aho pota pe pyri nhinhi'iga pe me nehê tianderoryrory hete ti nhandenhomonhi'igame nehê.

¹³ Peirũ'ga Tupana'ga remimo'ëhara'ga – koroko ga ojatykatyka avo Tupana'ga mboheteavo jipi Jesus'gareheve'ga – ga omondouka onhi'iga pe me.

JOÃO'EA OMOMBE'U GAIOVA'EA PE Terceira Carta de João

¹ Ji ko Jesus'gareheve'ga ndepiakatuharamo ako. Nhiirũ, Gaio, kiro ji ikwatijari nde ve. Ji oroarõ hete tuhẽ ko nde.

² Nhiirũ, u katu ndepy'a. A'ereki nde erejiko hete Jesus Cristo'ga rehe. A'ero ji ei Tupana'ga pe: "Tipyry pa ti Gaio'ga pe. Titetirũyme ti ga," a'e ji nhinhi'iga Tupana'ga pe nde repyga. ³ Jirory hete ji nhaneirũ'ga nugandurame avo. A'ereki ga nde mombe'u ji ve. "Oko katu Gaio'ga," ei ga. "A'ereki ga oko hete a'itituhẽva'ea rupi Cristo'ga mombe'ua rupi," ei ga nde mombe'gwovo. ⁴ Ji mbohory hete ji henduvame nanongara jipi. A'ereki ga omombe'u jira'yra'jave'ga ndekoa a'itituhẽva'ea rupi.

João'ea ombohete Gaiova'ea

⁵ Nhiirũ, nhaneirũ'ga ojiko nde rehe. A'ereki nde erepokopoko ga. Hajiheve'ga ve-hevi nde erepokopoko jipi nhaneirũ'ga. ⁶ Avo urame ga imombe'ui ore ve neremiarõa ojihe ore jatykarame Tupana'ga mboheteavo. Pyry po ti nde nanongara'ga pokogi jipi nehẽ imondovo mbatera ga pe ga hogahorame pe hugwi nehẽ. Imondokaturame po ti Tupana'ga nhimohẽhetei pe ndehe nehẽ. ⁷ A'ereki ga ombojoapiapi cidades ogwovo Cristo'ga mombe'gwovo ga pe. Ohorame ga ndopyhygi mbatera Cristo'gareheve'garũive'ga hugwi. ⁸ Nhande reki Cristo'gareheve'ero timbuhuruka nanongara'ga nhaneronga pe hamo imondovo mbatera ga pe hamo. Nahã po ti nhande ga moirũrũi ga horame a'itituhẽva'ea mombe'gwovo.

João'ea omboja Diótrefes'ea rehe

⁹ Akwatija ji nhinhi'iga imondovouka Cristo'gareheve'ga pe ikwehe novĩa – kiroki ga ojatyka Tupana'ga mboheteavo pevo. Emo Diótrefes'ga ndokoi orenhi'iga rehe. A'ereki ga onhimongo potaruhu jara'ga hohe. ¹⁰ Nurã jihorame pe pyri po ti ji imombe'ui pe me garekote'varuhua nehẽ. A'ereki ga e'iteheuhu imbojateheavo ore rehe. Johe'i hete ko Diótrefes'ga rekote'varuhui no. A'ereki ga nombuhurukari ojipyri hajiheve'ga nhaneirũ'ga. Igwete pendeheve'ga ga mbuhurukapotarama ga gwovahoguhu pendeheve'ga mondovo pea hugwi. "Tojivyra'javyme ti ga nhande pyri nhande jatykarame Tupana'ga mboheteavo," e'i tehe Diótrefes'ga.

João'ea ombohete Demétriova'ea

¹¹ Nhiirũ, okote'varuhuve'ga ndupi rũi ti eho. Eho ti okokatuve'ga ndupi. Kiroki ga oko katu – ga ko Tupana'gareheve'ero oko. Kiroki ga oko te'varuhu – ga ndokwahavi Tupana'ga. ¹² Nhaneirũ'ga nhaporemõ ombohete Demétrio'ga pyry hete ga javo. Garekoa a'itituhẽva'ea rupi omboukwaha hete garekokatua. Ore orombohete ga no. Nde erekwaha oreremimombe'ukatua.

Mbapavamo João'ea okwatija

¹³ He'yiva'ea ji amombe'u pota nde ve novĩa. ¹⁴ Emo ji ndakwatijapotari nde ve jihopotarahiva gwaramo kotihĩ pe pyri pe ndepiaga. A'ero po ti nhande nhomonhi'inhi'igi nehẽ.

¹⁵ Tu katu ti ndepy'a. Avo'e'ga nhaneirũ'ga omondouka onhi'iga nde ve. Emondouka ti nhinhi'iga enhipavẽive'ga pe nhaporemõ nhaneirũ'ga pe.

JUDASVA'EA OMOMBE'U AHE VE Carta de Judas

¹ Ji ko Judasramo Tiago'ga reki'yramo. Jesus Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe jate ji reko. Kiro ji ikwatijari imondovouka nhinhi'iga pe me. Tupana'ga pe mo'emo'ë ojive ga po ti jireheva'ero oko javo. Tupana'ga pe arõ hete nhanderuvete'ga. Igwete Jesus Cristo'ga pe nderekokatui pe mbojikoguka ojihe. Pe me ji akwatija a'ero imondovouka nhinhi'iga pe me.

² Tupana'ga ti tapeporogwety hete. Tonogatu hete ti ga pepy'a. Ga ti tapearõ hete pe nderekokatuaavo nehë no.

Ahembo'ehara'ga Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe

³ Nhiirü, akwatija pota hete ji pe me oji'i novia. Amombe'u pota ji pe me nhandejikoga Cristo'ga rehe. Emo ji ndakwatijara'javi reki a'ea pe me. A'ereki ojipe'ga oho pe pyri pe mbo'eavo jatyviva'ea rehe. Nurã ji ei jiyvyteri pe oji'i: "Akwatija po ji ojipea ga pe hamo a'itituhëva'ea mombe'gwovo hamo."

A'ea ji akwatija kiro imondovouka pe me tapemombe'umbe'u aha ti ojipe'ga pe jipi a'itituhëva'ea Cristo'ga mombe'ua. Tupana'ga okwahavuka pa nhande ve Cristo'ga mombe'ua ikwehe jireheve'ga ti tokwaha javo. ⁴ Emo pembo'eatyvive'ga oko pepyteri pe kiro okote'varuhuve'ga. Igwete ga pe moandyandi. "Oromombe'u katu ore Cristo'ga," ei ga pe me o'mbero. Igwete ga ei: "Xako te'varuhu ti. A'ereki Tupana'ga omombyry ahe ve jipi. Imombyryva gwaramo po ti ga nombohahyukari nhande ve nehë nhande rekote'varuhurame nehë," e'i tehe ga jipi. Ga ndokoi reki Jesus Cristo'ga rehe. Ga jate koi nhanderuvihavuhetero nhandepojykaharetero. Ymya Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea ikwatijari ga mombe'unhogwenondeavo hako. "Tupana'ga po ti ombohahyuka okote'varuhuve'ga pe nehë," ei ahe ikwatija hako.

⁵ Pe pekwhaha pa a'ea. Emo ji takwahavukara'ja pe me. Ymya nhandepojykaharete'ga israelitasva'ea rohokatui Egitopeva'ea gwyrã hugwi ahe mongovo hako. Emo ga aerë israelitasva'ea momanoi onhi'iga roviare'ymame hako.

⁶ Oro yvagipeve'ga – kiroki ga onhiroyrõ koji'i ore oroko pota huvihavamo javo – ga ndopytai opohia gwuhava hugwi. A'ero Tupana'ga ga mongi ga no'ga ypytunahivuhua pype ga mombytavo avuirama Cristo'ga ti te'i ga pe javo. "Ohoa'javame yvya koty po ti Cristo'ga ei ga pe nehë: 'Peko te'varuhu hete pe'," ei Tupana'ga ga mombe'gwovo.

⁷ Oro cidadepeva'ea no, Sodoma'peva'ea Gomorrapeva'ea ojipepeva'ea no – kiroki cidades ojopyjopyri u hako. Ahe ko akoja'ga javijitehe yvagipeve'ga. Hahy po ti ahe ve nehë no. A'ereki ahe ndoakwahavihu ojogwerekote'varuhuavo. Akwaimba'ero memenhuhü ga ojogwerekote. A'ero Tupana'ga ahe mbokajukapavi cidades rehereheve hako. Tikwaha po nhande a'ero hamo. Tupana'ga po ti ombohahyuka okote'varuhuve'ga pe hahyva'ea ruvihava pype tata pype avuirama nehë.

⁸ Ahe javijitehe ko akoja'ga pembo'eatyvive'ga. Oayvahi ko ga mbatera okirame upa. "A'ea rehe ore ikwahahetei," e'i tehe ga. A'ero ga nhimongote'varuhui ojogwerekote'varuhuavo. Nohendukatupotari ga huvihava'ga nhi'iga. E'i te'varuhu ga yvagipeve'ga pe. ⁹ Miguel'ga ki a'e te – ga ko Tupana'gapyrive'ga nduvihavuhuro oko yvagi pe – ga nde'ite'varuhui Diabo'ga pe hako. Miguel'ga horame Moisésva'ea ra'oa rehe Diabo'ga ruri ga pyri javo. A'ero ga jogwayvayvari ahera'oa rehe. Emo Miguel'ga nde'ite'varuhui Diabo'ga pe ereko te'varuhu hete nde jave'yma ga pe. Miguel'ga e'i reki ga pe: "Tupana'ga gwe ti te'i nderekote'varuhua pe imbohahyavouka nde ve nehë," ei ga Diabo'ga pe hako.

¹⁰ Pembo'eatyvive'ga ki a'e te e'i te'varuhu gwembikwahavipyre'yma pe. Ga ko mbiara'javuhuva'ea. A'ereki mbiara ndojapyakai gwemimbotarimo okookovo. Nahanahã ga ndekoi gwemimbotarimova'ea rupi jate no. A'ero ga nhimongote'varuhupavi. Nahã po ti ga nhimondoi hahyva'ea ruvihava pype a'ero nehë pembo'eatyvive'ga.

¹¹ Hahy tuhë po ti ga pe nehë. A'ereki ga oho Caimva'ea rupi okote'varuhuavo. Balaãova'ea javijitehe ko ga jatyvi oko itambere'ia potaruhuavo onhimbote'varuhuavo. Coréva'ea javijitehe ko ga nohendupotari gwuvihava'ga nhi'iga. A'ero po ti Tupana'ga ga mondoi ahe javijitehe hahyva'ea ruvihava pype nehë no pembo'eatyvive'ga.

¹² Jesus'gareheva'ero pe pehopeho i'gwovo ojopyri. A'ea rupirupi pe ei: "Xajapyakaa'ja ti Jesus'ga manaogwera rehe kiro," pe'ji pe. Ite'varuhu hete a'ero pembo'eatyvive'ga hoi i'gwovo pe pyri. A'ereki ga o'ua'u ojihe jate okovo. Ga ko amana rovapitymbyguhua ja no – kiroki nombuhuri amana. A'ereki yvytã gweroho imongyre'yma. A'ero po nhande

ei jupe: “Hovapitymbyguhu tehe a. Ndokyri.” A’ea ja ko pembo’eatyvive’ga ndekoi. E’ie’iteheuhu ga. Emo ga nomombyryvi ojipe’ga pe.

Pembo’eatyvive’ga ko yva javijitehe no i’ae’vva’ea. “T’a kiro i’ahava rupi,” xa’e nhande jupe novia. Emo ndi’ai reki. A’ea javijitehe ko pembo’eatyvive’ga. “Omombe’u katu ga kiro mbatera,” xa’e nhande ga pe novia. Emo ga nomombe’ukatui reki. Yva ndi’ai. A’ero po nhande hekyi jypya reheve imombo. Omano hete reki yva a’ero. Pembo’eatyvive’ga ko omanova’ea javijitehe a’ero. A’ereki tegwete gandekokatua. A’ero po ti Tupana’ga ga mombori hahyva’ea ruvihava pype nehē.

¹³ Pembo’eatyvive’ga ko typepemuhūa javijitehe ypihua ruvihava rehe. Yvyruhua rurame typepemuhūa imbotyui imomboa ite’varuhuva’ea hembeyva rehe. Na jitehe pembo’eatyvive’ga imboukwahavi okote’varuhua onhinotie’yma. Ndi pojyayjare’ymuhūi reki ga novia.

Pembo’eatyvive’ga ko jaytata’ia javijitehe – kiroki jaytata’ia ohoteheuhu. Nanongara ndohokatujuhu jipi. Nurā ahe ndojikogi hehe a’ea oho tehe javo jupe. Pembo’eatyvive’ga na jitehe ndokokatui jipi. Nurā nhande ndiajikogi ga ndehe. Tupana’ga gwereko ppytunahivuhua ga pe topyta ti ga a’ea pype avuirama javo.

¹⁴ Ojikwe Enoqueva’ea omombe’u pembo’eatyvive’ga hako. Ahe ko Adāova’ea rymymino’ea hako. Adāova’ea jypy oko. Aerē Adāova’ea rymymino’ea ra’yrava’ea ko Caināva’ea. Caināva’ea rymymino’ea ra’yrava’ea ko Enoqueva’ea – kiroki ahe omombe’u nhogwenonde pembo’eatyvive’ga hako.

“Nhandepojy kaharete’ga po ti uhu nehē ojipyri’ga pavēi yvagipeve’ga pavēi. He’yjuhu ranuhū po ti gapyri’ga onhimongyavo nehē,” ei ahe.

¹⁵ “Uhu po ti ga javo vyakotyve’ga pe nhapremo nehē.

Okote’varuhuve’ga pe po ti ga ei:

‘Peko te’varuhu pa pe,’ e po ti ga nehē,” ei ahe.

“‘Pe’e te’varuhu pe ji ve no pejikote’varuhuavo,’ e po ti ga ga pe nhapremo nehē,” ei Enoqueva’ea pembo’eatyvive’ga mombe’unhogwenondeavo hako.

¹⁶ Pembo’eatyvive’ga ko e’ie’iuhu onhiroyromo. Gwemimbotaruhua rupi ko ga ndekoi. Onhimoheteuhu ga ja’javo ojipe’ga pe. Ga ombohete tehe ojipe’ga no toko ti ga kiro nhaneremimbotarimova’ea rehe javo.

Aheremimomoranduva

¹⁷ Nhiirū, pejapyaka ti Jesus Cristo’ga moirūhara’ga nhi’igagwera rehe. A’ereki ga omombe’u nhogwenonde pembo’eatyvive’ga ikwehe. ¹⁸ Igwete ga ei pe me: “Aerē Cristo’ga rura’java renonde po ti ga ndekoi pe pyri nehē. Igwete po ti ga pe nderekomemui nehē,” ei Jesus’ga moirūhara’ga. “Gwemimbotaruhua rupi po ti ga ndekote’varuhui nehē,” ei ga pembo’eatyvive’ga mombe’gwovo ikwehe. ¹⁹ Nanongara’ga pe mbojipe’ape’a ojohugwi jipi. Gwemimbotarimo ga ndekoi. Tupana’ga ra’uva ndokoi ga pyri.

²⁰ Pe ki a’e te pejiko Cristo’ga rehe. Cristo’ga mombe’ua ko pyri hete. Penhombojikojiko hete ti ga rehe a’ero. Penhi’i ti Tupana’ga pe gara’uva popoakarimo. ²¹ Tupana’ga nhande arō hete. Peko ti garemiarōa rehe a’ero. Pe’ji ti ojohupe: “Jesus Cristo’ga po ti nhande porogwety nehē. A’ero po ti ga nhande rerohoi ojipyri avuirama nehē,” pe’ji ti ojohupe.

²² Pe porogwety ti ga – kiroki ga ndogweroviarhi Cristo’ga mombe’ukatua. ²³ Jara’ga oho hahyva’ea ruvihava viara rupi. Pe’ji ti ga pe a’ero: “Peho gweri pe hahyva’ea ruvihava pype. Pepohi ti pejikote’varuhua hugwi pejikoga Cristo’ga rehe,” pe’ji ti ga pe. Hendukaturame penhi’iga po ti pe ga mongoi Tupana’ga viara rupi nehē. Pe porogwety ti jara’ga no – kiroki ga opotaruhu okote’varuhuavo. Ga porogwetygame ti pejapyaka katu pejihe tapekoi ti gandekote’varuhua rupi no, a’e ji pe me.

Timbohete ti Tupana’ga

²⁴ Tupana’ga pe mbopopoaka tokote’varuhuyime ti ga javo. Ga po ti pe nderohoukari ojipyri yvagi pe nehē no. Ndapekote’varuhua’javi’i po ti pe. A’ero po ti pe ndoryndoryhetero garuvihavuhuhetea pyri nehē.

²⁵ Gaha jate ko Tupanetero nhanembopiro’yharamo. Timbohete ti ga a’ero Jesus Cristo’gareheva’ero gwaramo nhandepojy kaharete’gareheva’ero gwaramo. A’ereki ga pyri hete nhanderuvihavuhetero. Ga ipopoaka hete huvihavuhuhetero jara’ga hohe pa. Nahā ga rekoi mya hako ga yva japoe’ymane. Kiromo jate ga rekoi no. Aerē ti ga na jitehe nehē no. Timbohete ti ga avuirama a’ero nehē. Na tuhē. Amém.

TUPANA'GA REMBIEPIUKARA JOÃOVA'EA PE Apocalipse ou A Revelaçã de Deus a Joã

Joãova'ea okwatija gwembiepiapava

¹ Kiro ji ikwatijari Jesus Cristo'ga rembiepiukara ji ve. A'ea Tupana'ga gwepiuka Jesus Cristo'ga pe javo ga pe:

—Aere'ĩ ti nahanahã nehẽ. A'ea ti ehepiuka jireheve'ga pe nahã ti nehẽ aere'ĩva'ea javo. Ojiko ga ji rehe okovo nhinhi'ĩga rupi, ei Tupana'ga Jesus Cristo'ga pe. Tokwaha ti ga aere'ĩva'ea, ei ga ga pe.

—Kwa, ei Jesus Cristo'ga Tupana'ga pe.

A'ero Jesus Cristo'ga ei ojipyrive'ga pe yvagipeve'ga pe:

—Eho ti hepiuka aere'ĩva'ea jireheve'ga pe Joã'ga pe ikwahavuka ga pe nahã ti nehẽ javo, ei ga.

—Kwa, ei gapyrive'ga ua yvya koty ji pyri.

Ovahema ji pyri gapyrive'ga ei:

—Aere'ĩ ti nahanahã nehẽ, ei ga ji ve hepiuka aere'ĩva'ea ji ve.

A'ero ji hepiepiapavi ikwahava.

² Kiro ji ikwatijari ikwahavuka nhirembiepiapava Tupana'gareheve'ga pe. Akwatija ji Tupana'ga remimombe'uukara. Akwatija ji a'itituhẽva'ea Jesus'ga rembiepiukara.

³ Pyry hete ga pe – kiroki ga omonhi'ĩ a'ea nhirembikwatijara herovia okovo nhirembikwatijara rupi nahã tuhẽ ti javo. Nahãva'ea imbegwee'yma gwaramo po pyry hete ga pe – kiroki ga gwendu nhirembikwatijara herovia okovo nhirembikwatijara rupi nahã tuhẽ ti javo.

Joãova'ea okwatija cidadespeva'ea pe

⁴ Ji ko Joãoramo. Kiro ji ikwatijari pe me Tupana'gareheva'ea pe imondovouka pe me. Pejiko pe ga rehe pejatykavo tihendu ti Tupana'ga nhi'ĩga javo. Sete ko pejatykahava Ásiapeve'ĩga gwyri pe. Pevo ti ji imondoukari nhirembikwatijara pe me nehẽ.

Agwamo Tupana'ga oko. Ymyahũ ga oko hako. Aerẽ ti ga ruri nehẽ no. Kiro ji ei: Ga ti tomombyry pe me. Tonoĩgatu ti ga pepy'a no, a'e ji.

Tomombyry ti Tupana'ga ra'uva pe me inoĩgatuavo pepy'a, a'e ji. Tupana'ga ra'uva heko garovai pyteri pe ga'apykavakataua pyri. Oapya pevo Tupana'ga jukwahavamo aheruvihavuhetero. Seteva'ea ja ko Tupana'ga ra'uva.

⁵ Jesus Cristo'ga ti tomombyry pe me, a'e ji. Tonoĩgatu ti ga pepy'a, a'e ji. Hupi katu Jesus Cristo'ga Tupana'ga kwahavukari ahe ve. Pyry ahe ganhi'ĩga reroviari a'ero. Omanoheterẽ ga na'ẽ okwerava'ja hete omanove'ga mbogwerava'java renonde. Ga ko yvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga nduvihavuhete'ga.

Timbohete ti ga! Ga nhande arõ hete. Ga ohy nhanderekote'varuhua nhande hugwi gwekoa reka'vogukarame ojukahara'ga pe omanomo nhande repyga. ⁶ Ga nhande mongo toko ti ga aheruvihavamo javo. Ga e'i nhande ve: "Peko ti jiruva'ga nhi'ĩga rupi." A'ea ga e'i nhande mongovo toko ti ga ikwava'ẽharamo Tupana'ga pe javo.

A'ero ji ei: Timbohete tuhẽ ti Jesus Cristo'ga jipi! Toko ti ga yvyakotyve'ga nduvihavuhetero jipi yvagipeve'ga nduvihavuhetero no. Toko ti ga nhaporemõ ganhi'ĩga rupi jipi. Na tuhẽ! Amẽm! a'e ji.

⁷ Pehendu ti! Aerẽ ti ga rura'javi yvagatiĩga pavẽi nehẽ.

Yvyakotyve'ga nhaporemõ ti ga repiagi ga rura'javame nehẽ.

Gakutuhara'ga no – kiroki ga ojuka ga – gahã ti ga repiagi nehẽ.

Ojehe'o ti gande'ynde'yja'ga nhaporemõ okyhyjiavo okoveveuhuavo garura gwaramo.

Kwa. Na tuhẽ a'ero! a'e tuhẽ ji. Amẽm!

⁸ Kiro Jesus Cristo'ga nhandepojykaharete'ga ei:

—Ji ypy ko ako jipe jahykavamo Alfa. Jypyva'ea pe ji ei Alfa, ei ga. Mbapavamo ji ako jahykavamo Ômega. Mbapavava'ea pe ji ei Ômega, ei ga. Agwamo ji ako. Ymyahũ ji ako hako. Aerẽ ti ji ruri nehẽ no. Yvyakotyve'ga hohe ji popoakahetero jitekovo ganduvihavuhetero. Yvagipeve'ga hohe ji rekoĩ no jitekovo ganduvihavuhetero, ei Jesus Cristo'ga.

Joãova'ea gwepia Jesus Cristo'ga

⁹ Jihi ko Joãoramo. Jihi ko peirũa jijikoga gwaramo Jesus Cristo'ga rehe pe ja. Hahya Tupana'ga arõ'e'yve'ĩga omondo pe me Jesus Cristo'ga jikoty'aro gwaramo pe pavẽi. Ji ve ga omondo hahya no Jesus Cristo'ga jikoty'aro gwaramo ji pavẽi. Peko pe Tupana'ga

nhi'iga rupi. Jihi ako ganhi'iga rupi no. A'ereki Jesus Cristo'ga ojikoty'a nhande pavēi. Penhimomirana pe. Jihi anhimomirana no. A'ereki nhandejikogypyagwera jate Jesus Cristo'ga ojikoty'a nhande pavēi nhande pokoga.

Ji Tupana'ga nhi'iga mombe'uro gwaramo ga ji mondouka ypa'ouhū me Patmos pe tomombe'ua'javyme ti ga Tupana'ga nhi'iga javo. Ji Jesus Cristo'ga mombe'uro gwaramo ga ji mondouka pevo.

¹⁰ Pevo Tupana'ga ra'uva ji pojykatatui domingo rupi. Jirakykwera koty ji henduvi ganhi'igahyahiva. Trombeta ja ga nhi'igahyahivi javo:

¹¹ —Kiha ti nde erehepia nehē – a'ea ti ekwatija livro pype imondovo ojatykave'ga pe Ásiapeve'ga gwyrri pe. Sete ko gacidades. Pero koi tuvi gajatykahava. Kiro ji imombe'ui nde ve cidades rera: Éfeso, Esmirna, Pérgamo, Tiatira, Sardes, Filadélfia, Laodicéia, ei ga jirakykwera koty.

¹² Ma'ga onhi'i ra'e? a'e ji jijirovaga ga koty. Jijirovage ji hepiagi hyapehava. Sete ko hyapehava ouro apopyra.

¹³ Hyapehava pyteri pe ji ga repiagi. Ga rekoj ga ja – kiroki vyvakotyve'ga vyvapeve'ga no. Ipukuhu gapira okwava gapya pyvō. Oku'ayvira ga omongi imondovo opoti'a rupi. Ouro apopyra ko gaku'ayvira. ¹⁴ Ga atimbavamo. Ovelha rava itigahivuhu. A'ea ja hete ga atimbavamo. Amana'java'ea neve itigahivuhu. A'ea ja ga atimbavamo. Hendy'jandy'ja gareakwara tata ja. ¹⁵ Gapya rendy'jahetero metal ja bronze ja ga metal mbukumbukuheterame fornalha pype tata pype toroapo ti metalkatuva'ea javo. Na jitehe gapya rendy'jahetero. Onhi'igahyahivuhu ga typojuhetea pyambua ja hete.

¹⁶ Opo pe ojohukoty rūi ga herekoi jaytata'ia. Sete ko jaytata'ia. Gajurua rupi ihemi haimbejovaiva'ea itakyhea'javuhuva'ea. Garova hendy'jahetero kwara ja. Kwara hendy'ja hete ahaji katu. Na jitehe garova hendy'jahetero.

¹⁷ Ga repiagame ji ari gapya pyri omanove'ga ja jikyhyjiavo gwaramo ga hugwi. A'ero ga pokogi ji rehe opoa pyvō ojohukoty rūi. Kiro ga ei ji ve:

—Terekhyji ti ji hugwi. Jihi ako jipe jypyva'ero. Jihi ako mbapavava'ero. ¹⁸ Avuira ja rekoj. Amano hete ji. Ji repia kiro. A'ereki ji akoji. Nane'ymi ti ji rekoj nehē. Duas chaves ji areko. Nurā huvihavamo ji ei okote'varuhuve'ga pe: Pemanu ti. Huvihavamo ji ei ga pe no: Pemo ti omanove'ga gwyrri pe okote'varuhuva'ea gwyrri pe, a'e ji ga pe, ei ga. Pevo rūi ji amondo okokatuva'ea, ei ga.

¹⁹ —Nurā, João, ekwatija ti enhimbiepiaga mombe'gwovo, ei ga ji ve. Ekwatija ti agwamova'ea mombe'gwovo nahanahā kiro javo. Ekwatija ti aere'iva'ea mombe'gwovo no nahanahā ti nehē javo, ei ga.

²⁰ —Kiro ji imombe'ui onhimiva'ea ikwahavuka nde ve, ei ga ji ve. Nde erehepia jaytata'ia jipo pe jijohukoty rūi. Sete ko jaytata'ia. Seteve'ga pe Tupana'gapyrive'ga pe ji ei jaytata'ia. Gahā vyvapeve'ero omombe'u Tupana'ga nhi'iga gareheve'ga pe. Kiroki gareheve'ga ojatyka henduva ganhi'iga cidades pe vyva koty – ga pe ga omombe'u. Sete ko gacidades. Sete ko hyapehava no nerembiepiaga ouro apopyra. Tupana'gareheve'ga pe cidadespeve'ga pe ji ei hyapehava. Gahā okwahavuka Tupana'ga pyryva ojipe'ga pe. A'ea ga ei ikwahavuka onhimiva'ea ji ve.

2

Tupana'ga omondouka onhi'iga ojiheva'ea pe Éfesopeva'ea pe

¹ —João, ei Jesus'ga ji ve, kiro ti ji imombe'ui ikwatijaruka nde ve Tupana'ga rembiepiukara ji ve, ei Jesus'ga ji ve. A'ea ti ekwatija Tupana'gapyrive'ga pe vyvapeve'ga pe – kiroki ga omombe'u Tupana'ga nhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Éfeso pe, ei Jesus'ga ji ve. Ekwatija ti ga pe tomombe'u ti ga ga pe Jesus'ga rembiekwatijaruka javo, ei Jesus'ga ji ve.

A'ero Jesus'ga imombe'ui ji ve. Nurā kiro ji ikwatijari Jesus'ga remimombe'ua nhitena imondovouka Tupana'gapyrive'ga pe cidade de Éfeso pe.

Nde ve Tupana'gapyriva'ea pe ji ei a'ero: Kiro koi Jesus'ga nhi'iga nde ve:

—Jihi reki apyhy jaytata'ia jipo pe jijohukoty rūi jigwojigwovo hyapehava pyteri pe. Sete ko jaytata'ia. Sete ko hyapehava no ouro apopyra.

A'ea Jesus'ga ei. Nde ve ga ei tomombe'u ti ga nhinhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Éfeso pe javo. Kiro koi ganhi'iga ga pe:

² —Opokwaha hete ji, ei Jesus'ga. Peporavyky hete pe pejikovo nhinhi'iga rupi penhimomiranama. A'ereki pe ndapepotari okote'varuhuve'ga pepyteri pe. Ojipe'ga uhu pe pyri pe mbo'epota ore ko Cristo'ga moirūharamo javo. A'ero pe ei: “Mara'ngu po ga gamoirūhara'ga? Mara'ngu po Tupana'ga ga mbuhuruka nhande pyri tombo'e ti ga

onhi'iga rehe? Tihepia ti," pe'e pe. Gandeaporogita mombargwahavame pe ikwahavi ga'mbea. Nhimoiruhara'ga rui ko ga, a'e ji, ei Jesus'ga.

³—Penhimomirana pe pejikovo nhinhi'iga rupi. Pejikoga gwaramo ji rehe pe peporavyky pene'be'yma. ⁴Jypya pe ji arohetei. Agwamo pe ji aro'i reki. A'ea ji ndapotari, ei Jesus'ga. ⁵Pekwahava'ja ti a'ero. Tapekwahava'japigi ti no. Nahanahã pe peko katu jypya. A'ea rupi pe pyryvamo. A'ea ti pekwahava'ja pepohia pejikote'varuhua hugwi pejeaporogita rerojijyita ji arohetea'java. A'ero ti pe ndekoi pejikoypyagwera rehe nehẽ. A'ero ti pe nhoarohetea'javi pejikheteavo nhinhi'iga rupi pejogwerekokatuavo nehẽ, ei Jesus'ga. Po pe ndaperojijyi pejeaporogita, a'ero ti kotihĩ ji ruri javo pe me nehẽ. Ako ti ji ga ja nehẽ – kiroki ga gwekyi hyapehava tokoa'javyme ti pyte'mbia rehe javo. Ga ja ti ji reki pe me nehẽ tapekoa'javi ti Tupana'gareheva'ero javo, ei Jesus'ga.

⁶—Ojipe'ga oko te'varuhu Nicolau'ga ja gareheva'ero. Pe ndapepotahetei gandekote'varuhua. Pe ipotare'yname pyry ji ve. A'ereki jiji ji ndapotahetei gandekote'varuhua no, ei Jesus'ga.

—A'ea nhaporemõ ti ere Tupana'gareheve'ga pe cidade de Éfeso pe, ei Jesus'ga nde ve ikwatijaruka ji ve.

⁷—Peapyakwa pe. Pehendu katu Tupana'ga ra'uva ea Tupana'gareheve'ga pe a'ero, ei Jesus'ga.

Kiroki ga gwendu katu Tupana'ga nhi'iga onhimomiranama jipi – gaha ti oho Tupana'ga pyri opytavo pevo avuirama nehẽ. Pevo ti ji jukari ga pe yva hugwi ahemon-gohava hugwi – kiroki yva o'a Tupana'ga remityma pyteri pe ahererekokatuhava pyteri pe. I'urame ti ga nomanoa'javi nehẽ, ei Jesus'ga ikwatijaruka ji ve.

Tupana'ga omondouka onhi'iga ojiheva'ea pe Esmirnapeva'ea pe

⁸—João, ei Jesus'ga ji ve, kiro ti ji imombe'ui ikwatijaruka nde ve Tupana'ga rembiepiukara ji ve, ei Jesus'ga ji ve. A'ea ti ekwatija Tupana'gapyrive'ga pe yvagipeve'ga pe – kiroki ga omombe'u Tupana'ga nhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Esmirna pe, ei Jesus'ga ji ve. Ekwatija ti ga pe tomombe'u ti ga ga pe Jesus'ga rembikwatijarukara javo, ei Jesus'ga ji ve.

A'ero Jesus'ga imombe'ui ji ve. Nurã kiro ji ikwatijari Jesus'ga remimombe'ua nhitena imondovouka Tupana'gapyrive'ga pe cidade de Esmirna pe.

Nde ve Tupana'gapyriva'ea pe ji ei a'ero: Kiro koi Jesus'ga nhi'iga nde ve:

—Jypya'ero ji ako jipe. Mbapavava'ero ji ako. Amano hete ji. Aerẽ ji kwerava'javi.

A'ea Jesus'ga ei. Nde ve ga ei tomombe'u ti ga nhinhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Esmirna pe javo. Kiro koi ganhi'iga ga pe:

⁹—Opokwaha hete ji, ei Jesus'ga. Hahy hete pe me. Napembateri pe avo. Yvagi pe ki a'e te pe pereko pa.

—Akwaha ji ga pe mbotegweterame. “Ore ko Tupana'gareheva'ero. A'ereki ore ko judeusramo,” ei ga novã. Tupana'gareheve'ga rui ko ga reki, a'e ji, ei Jesus'ga. A'ereki ga nohendukatui Tupana'ga nhi'iga. Ombopogwe ga Satanãs'ga reki onhimono'ono'oga ganhi'iga renduva, ei Jesus'ga.

¹⁰—Tapekyhyji ti hahya hugwi, ei Jesus'ga. Pehendu! Aerẽ ti jararamo pe hoi cadeia pype nehẽ, ei Jesus'ga. Diabo'ga ti pe mondoukari ipype nehẽ okote'varuhuaivo nehẽ. “Tahepia ti,” e'i ti Diabo'ga nehẽ. “Tahepia ti Esmirnapeva'ga jikohetepiga Tupana'ga rehe nehẽ ji rekote'varuhurame ga pe hahya mondovo ga pe.” A'ea ti Diabo'ga ei pe ndepiaga ve nehẽ, ei Jesus'ga.

—Dez ti pe kiri gahyheterame pe me nehẽ. Tapejikopigi ti Tupana'ga rehe. Po pe manoi pejikopige'yma gwaramo Tupana'ga rehe, a'ero ti ji pe mongoi avuirama Tupana'ga pyri nehẽ, ei Jesus'ga.

—A'ea nhaporemõ ti ere Tupana'gareheve'ga pe cidade de Esmirna pe, ei Jesus'ga nde ve ikwatijaruka ji ve.

¹¹—Peapyakwa pe. Pehendu katu Tupana'ga ra'uva ea Tupana'gareheve'ga pe a'ero, ei Jesus'ga.

Kiroki ga gwendu katu Tupana'ga nhi'iga onhimomiranama jipi – gaha ti nomanoa'javi nehẽ. Ndohoi tuhẽ ti ga tata pype hahyva'ea ruvihava pype nehẽ. A'ea ti ndahahy ga pe a'ero nehẽ, ei Jesus'ga ikwatijaruka ji ve.

Tupana'ga omondouka onhi'iga ojiheva'ea pe Pérgamopeva'ea pe

¹²—João, ei Jesus'ga ji ve, kiro ti ji imombe'ui ikwatijaruka nde ve Tupana'ga rembiepiukara ji ve, ei Jesus'ga ji ve. A'ea ti ekwatija Tupana'gapyrive'ga pe yvagipeve'ga pe – kiroki ga omombe'u Tupana'ga nhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Pérgamo pe, ei Jesus'ga ji ve. Ekwatija ti ga pe tomombe'u ti ga ga pe Jesus'ga rembikwatijarukara javo, ei Jesus'ga ji ve.

A'ero Jesus'ga imombe'ui ji ve. Nurā kiro ji ikwatijari Jesus'ga remimombe'ua nhitena imondovouka Tupana'gapyrive'ga pe cidade de Pérgamo pe.

Nde ve Tupana'gapyriva'ea pe ji ei a'ero: Kiro koi Jesus'ga nhi'iga nde ve:

—Jihi reki areko haimbejovaiva'ea.

A'ea Jesus'ga ei. Nde ve ga ei tomombe'u ti ga nhinhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Pérgamo pe javo. Kiro koi ganhi'iga ga pe:

¹³—Opokwaha hete ji, ei Jesus'ga. Akwaha ji pegwyrā – perope Satanás'ga oko ganduvihavuhuro. Pe ndapekote'varuhui reki pejikoe'yma ganhi'iga rupi. Peko tuhē pe jireheva'ero pejikoheteavo ji rehe. Nurā ji ei: Napemoka'nhymi tuhē pe jirera. Ndape'ei: “Orojiko pi ore Jesus'ga rehe orerekote'varuhua mombohara'ga rehe.” A'ea rūi pe ei, ei Jesus'ga.

—Antipas'ga ji mombe'ui ga pe jipi no. Ga jikohetepige'yma gwaramo ji rehe ga ga jukai pepyteri pe – perope Satanás'ga oko ganduvihavuhuro. A'ea rupi vehevi pe ndapekote'varuhui pejikoe'yma Satanás'ga nhi'iga rupi reki. Pe ndapejikopigi ji rehe, ei Jesus'ga.

¹⁴—Pepyteripeve'ga pe mbo'e reki ite'varuhua rehe Balaāova'ea remimbo'ete'varuhua rehe. A'ea ji ndapotahetei, ei Jesus'ga. Jararamo pe ga nderoviari pejikovo ganhi'iga rupi.

—Ymyahū Balaāova'ea ei Balaqueva'ea pe hako: “Embo'e ti Israelva'ea rakykwepohara'ga ite'varuhua'ea rehe. Ere ti ga pe a'ero to'u ti ga mbiara – kiroki a'ea ga omondo ha'angava rovai pyteri pe ganemimbohete'hara pyteri pe. Togwereco ti ga gwembireko'garūive'ga no. Nahā ti ere Israelva'ea rakykwepohara'ga pe. A'ero ti ga ndekote'varuhui okorame nenhi'iga rupi. A'ero ti Tupana'ga pohiri ga hugwi nehē,” ei Balaāova'ea Balaqueva'ea pe ymyahū hako, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

¹⁵—Jararamo pe perovia Nicolau'gareheve'ga nemimbo'ete'varuhua pejikovo hupi. A'ea ji ndapotahetei no, ei Jesus'ga.

¹⁶—Perojijyi ti pejeaporoḡita pejipohia ganemimbo'ete'varuhua hugwi ga mondovo pejihugwi. Po pe ndaperojijyi pejeaporoḡita, a'ero ti kotihī ji ruri pe pyri jitavuka pe me nehē. Ereki pe Balaāova'ea remimbo'ea rerovia Nicolau'gareheve'ga nemimbo'ea rerovia no. Pe me nhaporemo ti ji tavukari haimbejovaiva'ea pyvō nehē – kiroki haimbejovaiva'ea ohē jijurua rupi, ei Jesus'ga.

—A'ea nhaporemo ti ere Tupana'gareheve'ga pe cidade de Pérgamo pe, ei Jesus'ga nde ve ikwatijaruka ji ve.

¹⁷—Peapyakwa pe. Pehendu katu Tupana'ga ra'uva ea Tupana'gareheve'ga pe a'ero, ei Jesus'ga.

Kiroki ga gwendu katu Tupana'ga nhi'iga onhimomiranama jipi – ga pe ti ji jukari mbeju'ia'javuhua'ea manā nhirembiepiukaripyre'yma nehē. Itatiguhūva'ea po ti ji imondoi ga pe nehē. Itatiguhūva'ea rehe ti ji ikwatijari garerapyahua. Gaha jate ti okwaha ojerapyahua nehē, ei Jesus'ga ikwatijaruka ji ve.

Tupana'ga omondouka onhi'iga ojiheva'ea pe Tiatirapeva'ea pe

¹⁸—Joāo, ei Jesus'ga ji ve, kiro ti ji imombe'ui ikwatijaruka nde ve Tupana'ga rembiepiukara ji ve, ei Jesus'ga ji ve. A'ea ti ekwatija Tupana'gapyrive'ga pe yvagipeve'ga pe – kiroki ga omombe'u Tupana'ga nhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Tiatira pe, ei Jesus'ga ji ve. Ekwatija ti ga pe tomombe'u ti ga ga pe Jesus'ga rembikwatijarukara javo, ei Jesus'ga ji ve.

A'ero Jesus'ga imombe'ui ji ve. Nurā kiro ji ikwatijari Jesus'ga remimombe'ua nhitena imondovouka Tupana'gapyrive'ga pe cidade de Tiatira pe.

Nde ve Tupana'gapyriva'ea pe ji ei a'ero: Kiro koi Jesus'ga nhi'iga nde ve:

—Jihi reki ako Tupana'ga ra'ya. Hendy'jandy'ja jireakwara tata ja. Jipyā hendy'jandy'ja metal ja bronze ja tatapypeva'ea ja.

A'ea Jesus'ga ei. Nde ve ga ei tomombe'u ti ga nhinhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Tiatira pe javo. Kiro koi ganhi'iga ga pe:

¹⁹—Opokwaha hete ji, ei Jesus'ga. Penhoarō hete pe. Pe ji arōhetei no. Peaporavyky pe pejopokoga pejikovo nhinhi'iga rupi. Ndapejikohetepigi pe ji rehe penhimomiranama. Jypyā pe poravyky pejikovo nhinhi'iga rupi. Agwamo johe pe poravykyhetei, ei Jesus'ga.

²⁰—Penhimbo'euka pe Jezabelhēa pe. A'ea ji ndapotahetei. E'i hēa: “Ji ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharamo,” e'i hēa o'mbero. A'ero hēa jireheve'ga mbo'ei ite'varuhua'ea rehe pepyteri pe. Hēa e'i: “Pyry pe penhimbireko'garūive'ga nderekorame. Pyry pe i'urame mbiara ha'angava mbohetea rupiara,” ei hēa o'mbero, ei Jesus'ga.

²¹—A'ero ji ei hēa pe ikwehe'i: Erojijyi ti ejeaporoḡita epohia ejekote'varuhua hugwi. Terekoa'javi ti enhimbireko'garūive'ga no. Terembo'ea'javi ti ojipe'ga hehe. Terembopohirukoa'javi ga ji hugwi, a'e ji hēa pe novia ikwehe'i, ei Jesus'ga.

—Hēa nohendukatui nhinhi'iga. Ndogwerojijyi hēa ojeaporogita opohire'yma okote'varuhua hugwi, ei Jesus'ga.

²² —Pehendu ti! Aerē ti ji hēa mombori onhinongava rehe. Kiroki ga oko hēarekote'varuhua rupi – gahā ti ji ga mombo hēa pyri. Hahy hete tuhē ti ga pe a'ero nehē. Po ga ojeaporogita rerojijyi opohia hēarekote'varuhua hugwi, a'ero ti ji namondo'a'javi hahya ga pe nehē, ei Jesus'ga. ²³ Ajuka hete ti ji hēara'yra'ga nehē no. A'ero ti jireheve'ga nhaporemō ikwahavi. “Jesus'ga okwaha hete nhandeyvytera nhandepy'a no,” e'i ti ga ji mombe'gwovo nehē, ei Jesus'ga. “Okwaha ga nhandereaporogita nahanahā ga oko javo. Po nhande rekote'varuhui, a'ero po ti ga imondoi hahya nhande ve nanani nehē. Po nhande rekokatui, a'ero po ti ga imombryvi nhande ve nanani nehē,” e'i ti ga ji mombe'gwovo nehē, ei Jesus'ga.

²⁴⁻²⁵ —Jezabelhēa remimbo'ea pe ojipe'ga ei: “Onhimiheteve'ea – akoja Satanás'ga okwaha hete.” A'ea ga ei jupe, ei Jesus'ga. Pe ki a'e te pe ndapekoi hēaremimbo'ea rehe ikwahave'yma Satanás'ga rembikwahava pejjijupa Tiatira pe. Pe me ji ei Tupana'gapyrive'ga pe no: Akoja a'e ypy pe me ji ea'javi ki. Nane'ymi ti peko Tupana'ga nhi'iga rupi jate penhimomiranama nehē. Nahā pe ndekojipei. Na jitehe ti nane'ymi peko jirure'ymame pe pyri nehē, ei Jesus'ga. Ojipea rehe ti ji nanhi'igi nehē nahanahā ti peko jave'yma, ei Jesus'ga.

²⁶ —Kiroki ga gwendu katu Tupana'ga nhi'iga onhimomiranama okovo nhinhi'iga rupi jipi onhimarane'ymame – gaha ti ji ga mbopopoaka ga mongouvouka vyvakotyve'ga nduvihavamo nehē, ei Jesus'ga.

²⁷ Ga pe ti ga hendukatuukahetei onhi'iga nehē.

Ahe ja – kiroki ahe onupā ojipe'ga vyvra pyvō metalva'ea pyvō toho ti ga nhinhi'iga rupi javo

– ahe ja ti ga hendukatuuka ga pe onhi'iga nehē.

Nhaepepoa ndipopoakari tujuga apopyra ahe ika'mbika'mbiheterame.

Na jitehe ti vyvakotyve'ga ndipopoakari ga pe

ga hendukatuukarame ga pe onhi'iga nehē.

Nahā ti ji ga mongoukari nehē toko ti ga ganduvihavamo ji ja javo. A'ereki na jitehe jiruva'ga ji mongo jipe ji mbopopoaka tohendukatuuka ti ga ga pe onhi'iga okovo ganduvihavamo javo, ei Jesus'ga.

²⁸ —Ga pe ji imondoi jaytata'iuhua nehē – kiroki hendy'ja ko'ema koty. Pyry hete ti ga pe a'ero nehē, ei Jesus'ga.

A'ea nhaporemō ti ere Tupana'gareheve'ga pe cidade de Tiatira pe, ei Jesus'ga nde ve ikwatijaruka ji ve.

²⁹ —Peapyakwa pe. Pehendu katu Tupana'ga ra'uva ea Tupana'gareheve'ga pe a'ero, ei Jesus'ga ikwatijaruka ji ve.

3

Tupana'ga omondouka onhi'iga ojiheve'ea pe Sardespeva'ea pe

¹ —João, ei Jesus'ga ji ve, kiro ti ji imombe'ui ikwatijaruka nde ve Tupana'ga rembiepiukara ji ve, ei Jesus'ga ji ve. A'ea ti ekwatija Tupana'gapyrive'ga pe vyvapeve'ga – kiroki ga omombe'u Tupana'ga nhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Sardes pe, ei Jesus'ga ji ve. Ekwatija ti ga pe tomombe'u ti ga ga pe Jesus'ga rembikwatijarukara javo, ei Jesus'ga ji ve.

A'ero Jesus'ga imombe'ui ji ve. Nurā kiro ji ikwatijari Jesus'ga remimombe'ua nhitena imondouvouka Tupana'gapyrive'ga pe cidade de Sardes pe.

Nde ve Tupana'gapyriva'ea pe ji ei a'ero: Kiro koi Jesus'ga nhi'iga nde ve:

—Jihi reki areko Tupana'ga ra'uva. A'ea ko seteva'ea ja. Jihi reki apyhy jaytata'ia no seteva'ea.

A'ea Jesus'ga ei. Nde ve ga ei tomombe'u ti ga nhinhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Sardes pe javo. Kiro koi ganhi'iga ga pe:

—Opokwaha hete ji, ei Jesus'ga. Ikwahave'yma ojipe'ga ei pe me: “Peko pyry pe. A'ereki pe peko Tupana'ga nhi'iga rupi.” Jihi reki a'e pe me: Ndapekopyryvi pe. A'ereki pe ndapejirokvari pejikovo Tupana'ga nhi'iga rupi.

² —Pejirokwa ti pejeaporogita kwahava. Peko gwere pe Tupana'ga nhi'iga rupi. Pejirokwa ti zakopigyme ti ganhi'iga rupi javo. Penhimbopopoaka ti xako ti koji'i hete ganhi'iga rupi javo. A'ea ji ei pe me. A'ereki Tupana'ga e'i pe me: “Ga ndokoi nhinhi'iga rupi nhaporemō,” ei ga.

³—Tapemokan'hymi ti. Pe'ji ti pejive: “Nahanahã nhande jikogi Tupana'ga rehe ga imombe'urame ganhi'iga nhande ve. Aerê nahanahã jitehe nhande jikogi ga rehe ganhi'iga reroviaheteavo.”

—Nahã ti pe'ji pejive pejikopige'yma Tupana'ga rehe penhimomiranama. Peko hete ti ganhi'iga rupi. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi pejeaporoğita rorojijyita, ei Jesus'ga.

—Po pe ndapejirokwari pejeaporoğita kwahava rehe pejeaporoğita rorojijyita rehe nehê, a'ero ti ji ruri pe pyri pe ji mboha'uve'ymame. Ahe nomboha'uvi iporomive'ga ndurame. Ahe ja ti napemboha'uvi ji rurame nehê. Aerê ti ji ruri imondovo ite'varuhua pe me pendekote'varuhuro gwaramo nehê, ei Jesus'ga.

⁴—Jararamo pe ndapekote'varuhui cidade de Sardes pe. Gwihã ji apota hete. A'ero ti pe ndekoi ji pyri imongiavo pepitigahivuhuva'ea. A'ereki pe pepyry, ei Jesus'ga.

⁵—Kiroki ga gwendu katu Tupana'ga nhi'iga onhimomiranama jipi – ga pe jitehe ti ji imondoi tapy'ynhapitigahivuhuva'ea nehê emongi ti javo. Tupana'ga okwatija garera livro pype yvagi pe tuhu ti ga ji pyri upa avuirama javo. Ndahyvi ti ji garera jugwi nehê. Ga pe ti ji ei nehê: Ndehe ko jireheva'ea. A'ea ti ji ei ga pe jiruva'ga nhinhi'iga renduvame nehê Tupana'gapyrive'ga henduvame no, ei Jesus'ga.

—A'ea nhaporemō ti ere Tupana'gareheve'ga pe cidade de Sardes pe, ei Jesus'ga nde ve ikwatijaruka ji ve.

⁶—Peapyakwa pe. Pehendu katu Tupana'ga ra'uva ea Tupana'gareheve'ga pe a'ero, ei Jesus'ga ikwatijaruka ji ve.

Tupana'ga omondouka onhi'iga ojiheva'ea pe Filadélfiaveva'ea pe

⁷—João, ei Jesus'ga ji ve, kiro ti ji imombe'ui ikwatijaruka nde ve Tupana'ga rembiepiukara ji ve, ei Jesus'ga ji ve. A'ea ti ekwatija Tupana'gapyrive'ga pe vyagipeve'ga pe – kiroki ga omombe'u Tupana'ga nhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Filadélfia pe, ei Jesus'ga ji ve. Ekwatija ti ga pe tomombe'u ti ga ga pe Jesus'ga rembikwatijarukara javo, ei Jesus'ga ji ve.

A'ero Jesus'ga imombe'ui ji ve. Nurã kiro ji ikwatijari Jesus'ga remimombe'ua nhitena imondovouka Tupana'gapyrive'ga pe cidade de Filadélfia pe.

Nde ve Tupana'gapyriva'ea pe ji ei a'ero: Kiro koi Jesus'ga nhi'iga nde ve:

—Jihi reki jipryy hete, ei Jesus'ga. Jihi reki ji ako a'itituhêva'ea mombe'uharamo. Jihi reki ji areko chave Daviva'ea apoa israelitasva'ea ruvihavuhuva'ea apoa, ei Jesus'ga. Ji hovapytymba'vogame ojipe'ga nohovapytymi a'ero, ei Jesus'ga. Ji hovapytymame ojipe'ga nohovapytymba'vogi a'ero, ei Jesus'ga.

A'ea Jesus'ga ei. Nde ve ga ei tomombe'u ti ga nhinhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Filadélfia pe javo. Kiro koi ganhi'iga ga pe:

⁸—Opokwaha hete ji, ei Jesus'ga. Pepopoaka'ri pe. Emo nhinhi'iga rupi pe ndekoi. Ndape'ei ojipe'ga pe: “Ore ko Jesus'gareheva'ea rui.” A'ea rui pe ei, ei Jesus'ga. Nurã ji pe mondoukari tomombe'u ti ga Tupana'ga nhi'iga javo. A'ero ti pe hopehoi Tupana'ga nhi'iga mombe'gwombe'gwovo ojipe'ga pe nehê. Tegwete pemombihava Tupana'ga mombe'ua hugwi.

⁹—Pehendu ti! Kiroki ga e'i o'mbero: “Ore ko Tupana'gareheva'ero. A'ereki ore ko judeusramo” – gahã ko Tupana'gareheva'ea rui reki. A'ereki ga nohendukatui Tupana'ga nhi'iga. Onhimopogwe ga Satanás'ga rehe onhimono'ono'oga ganhi'iga renduva, ei Jesus'ga. Pe pyri ti ji ga mbuhurukari pe mboheteavouka. Nurã ti ga nenypy'andurugi pepya pyri nehê pepyry hete pe ore hohe javo. Pe me ti ga ei nehê: “Gaha pe arô hete Jesus'ga!” e'i ti ga pe me nehê, ei Jesus'ga.

¹⁰—Peko pe nhinhi'iga rupi penhimomiranama ji erame pe me: Penhimomirana ti. Nurã ti ji pe nderekokatui pe a'nguavo ite'varuhuva'ea hugwi ite'varuhuva'ea rurame vyvakotyve'ga ndehe nhaporemō nehê. Uhu ti ite'varuhuva'ea imboukwahava vyvakotyve'ga ndeaporoğita nehê, ei Jesus'ga.

¹¹—Nambegwei ti ji rura'javi nehê. Tapejikopigi ti ji rehe a'ero. Po ti pe jikopigi ji rehe nehê, a'ero ti ojipe'ga ndopyhygukari pe me imbuhutehea nehê. Gwihã Tupana'ga imbuhupotari pe me, ei Jesus'ga.

¹²—Kiroki ga gwendu katu Tupana'ga nhi'iga onhimomiranama jipi – gaha ti ji ga roerohi yvagi pe ga mongoheteavo Tupana'ga pyri avuirama Tupana'ga ronga pe gambohetehai pe nehê. Okyta ja ti ga pytakatui pevo okaturo. Ndohoa'javi ti ga nehê, ei Jesus'ga. Jiruvihavuhete'ga rera Tupana'ga rera ti ji ikwatijari ga rehe nehê. Ga rehe ti ji ikwatijari jiruvihavuhete'ga cidade rera nehê no – kiroki cidade ti uhu yvaga hugwi Tupana'ga hugwi cidadepyahua Jerusalém nehê. Jirerapyahua ji ikwatijari ga rehe nehê no, ei Jesus'ga.

—A'ea nhaporemō ti ere Tupana'gareheve'ga pe cidade de Filadélfia pe, ei Jesus'ga nde ve ikwatijaruka ji ve.

¹³—Peapyakwa pe. Pehendu katu Tupana'ga ra'uva ea Tupana'gareheve'ga pe a'ero, ei Jesus'ga.

Tupana'ga omondouka onhi'iga ojiheva'ea pe Laodicéiapeva'ea pe

¹⁴—João, ei Jesus'ga ji ve, kiro ti ji imombe'ui ikwatijaruka nde ve Tupana'ga rembiepiukara ji ve, ei Jesus'ga ji ve. A'ea ti ekwatija Tupana'gapyrive'ga pe vyagipeve'ga pe – kiroki ga omombe'u Tupana'ga nhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Laodicéia pe, ei Jesus'ga ji ve. Ekwatija ti ga pe tomombe'u ti ga ga pe Jesus'ga rembiekwatijarukara javo, ei Jesus'ga ji ve.

A'ero Jesus'ga imombe'ui ji ve. Nurā kiro ji ikwatijari Jesus'ga remimombe'ua nhitena imondovouka Tupana'gapyrive'ga pe cidade de Laodicéia pe.

Nde ve Tupana'gapyriva'ea pe ji ei a'ero: Kiro koi Jesus'ga nhi'iga nde ve:

—Jilhi ko a'itituhéva'ea mombe'uhara, ei Jesus'ga. Ambojiko ji ga jijihe, ei Jesus'ga. Ji ve Tupana'ga oapouka yvaga yvya rehe ve mbatera apovouka.

A'ea Jesus'ga ei. Nde ve ga ei tomombe'u ti ga nhinhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Laodicéia pe javo. Kiro koi ganhi'iga ga pe:

¹⁵⁻¹⁶—Opokwaha hete ji, ei Jesus'ga. Pe ndapejirokvari reki pejoryvamo ji rehe. Pejoryjory hete ti ji rehe a'ero. Po pe napendoryndoryhetei ji rehe, a'ero po ti peko te'varuhu hete ji ve hamo. Ahe i'upotaramē iroyxagahiva'ea, a'ero iroyxagahive'yva'ea ahe ndopotari onyvuna ojuruu hugwi. Ahe i'upotaramē hakuheteva'ea, a'ero hakuhetee'yva'ea ahe ndopotari onyvuna ojuruu hugwi. Na jitehe ti ji ndapepotari jipohia pe hugwi nehē. A'ereki pe napendoryndoryhetei ji rehe. Emo pe ndapekote'varuhuhetei ji ve no, ei Jesus'ga.

¹⁷—Pe'e pe: “Nhanembate nhande. Tireko hete nhande. Ndopavi nhande hugwi. Nurā ti tipyhygyme ojipea nhandejive,” pe'e pe novia, ei Jesus'ga.

—Na rūi pe ndekoi, ei Jesus'ga. Pehe ndapekwahavihu. Ite'varuhu hete pe me reki. Peporia'i reki pe pejikovo imbatere'yve'ga ja reki, heakwagweve'ga ja reki, ipire'yve'ga ja reki. Pe ndapekwahavi reki nhanembate nhande javo.

¹⁸—Nurā kiro ji pe moġitai. Ji pyri ti pejo embuhu ji ve javo, ei Jesus'ga. Ji hugwi ti pepyhy ouro imbokatupyra tatapyveva'ea. A'erame tehe ti pe mbateramo tuhē nehē, a'e ji, ei Jesus'ga. A'ereki ji amondo tehe pota he'yjuhuva'ea pe me. Ji hugwi ti pepyhy tapy'ynhapitigahivuhuva'ea. A'erame tehe ti pe ndapekoa'javi ipire'yve'ga ja nehē. A'ero ti ojipe'ga ndohepiaga'javi pepire'yma nehē. A'ero ti pe napenhinotia'javi nehē, a'e ji, ei Jesus'ga. A'ereki ji amomboruka pota pendekote'varuhua pe hugwi pe mombryypota toko pyri ti ga ji ja javo. A'ero jipryva a'e ji pepitigahivuhuva'ea pe, ei ga. Ji hugwi ti pepyhy mohaga nhandya imongyavo pejeakwara rehe, ei Jesus'ga. A'erame tehe ti pe hepiakatui nehē, a'e ji, ei Jesus'ga. A'ereki ji akwahavuka pota nhimombe'ukatua pe me.

¹⁹—Nhiremiarōheteve'ga pe ji nhi'igahyi imondovo hahya ga pe toko katu ti ga javo, ei Jesus'ga. Nurā ti pejirokwa pejeaporoġita rerojijyita pepohia pejikote'varuhua hugwi, ei Jesus'ga.

²⁰—Pehendu! Kiro ji ami mytu'ē me, ei Jesus'ga. Ji kwajikwari porta rehe nhinhi'iga kiro ji ruri javo. Kiroki ga ġwendo ji nhi'igame hovapytymba'voga ji ve – garonga pype ti ji reki nehē. Ka'arugame ti ore i'ui orojogwerokupa a'ero nehē, ei Jesus'ga. A'ea ji ei ikwahavuka pe me pejiko ti ji rehe javo. A'ero ti ji jikoty'ari pe pavēi nehē, ei Jesus'ga.

²¹—A'endu katu ji Tupana'ga nhi'iga nhinhimomiranama jipi, ei Jesus'ga. Jiruva'ga pavēi ji apygi ga'apykavakatua rehe jitekovo aheruvihavuhuhetero. Na jitehe ti ga apygi ji pavēi – kiroki ga ġwendo katu Tupana'ga nhi'iga onhimomiranama jipi. Gaha ti ji ga reroho yvagi pe ga mboapyga ji pavēi jiapykavakatua rehe ga mongovo nehē toko ti ga aheruvihavamo javo, ei Jesus'ga ikwatijaruka ji ve.

—A'ea nhaporemō ti ere Tupana'gareheve'ga pe cidade de Laodicéia pe, ei Jesus'ga nde ve ikwatijaruka ji ve.

²²—Peapyakwa pe. Pehendu katu Tupana'ga ra'uva ea Tupana'gareheve'ga pe a'ero, ei Jesus'ga.

A'ea nhaporemō Jesus'ga imombe'upavi ji ve.

—Tupana'gapyrive'ga ti tomombe'u Tupana'gareheve'ga pe cidadespeve'ga pe Tupana'ga rembiepiukara ji ve – kiroki sete ġacidades yvya koty, ei Jesus'ga ikwatijaruka ji ve.

4

Ombohete ga Tupana'ga yvagi pe

¹ Aerē jirekorame yvya koty ji hepiagi yvate yvaga pype. A'ereki ojipe'a jipe porta'java'ea yvagi pe. A'ero ji ga renduvi – kiroki ga onhi'igypy ji ve. Trombeta ja ga nhi'igahyhivi javo ji ve:

—Herejo avo yvagi pe, ei ga. Nahanahā ti toko nehē. A'ea ti ji hepiukari nde ve aerēva'ea nehē, ei ga ji ve.

² Kotihī Tupana'ga ra'uva ji pojykatatui ji rerogwovo yvagi pe. Nanime pevo yvagi pe aheruvihavuhuhete'ga apykavakatua ga omondo imohina. A'ea rehe ga'apykavareheve'ga apygi okovo aheruvihavuhuhetero ahe mongomongovo onhi'iga rupi. ³ Itakatua ja jaspe ja sardônio ja ga rendy'jandy'javamo. Ga'apykava arimo yvagahavuhua rekoī. Yvagahavuhua hendy'jandy'ja itakatua ja esmeralda ja.

⁴ He'yjuhu aheapykava ga'apykava atimana itena. A'ereki ga oko aheruvihavuhuhetero oapyga oapykava rehe. Vinte e quatro ko aheapykava. Ga'apykava teni mbyteri pe a'ero. Ahepia ji huvihavuhu'ga. Pevo ġa apygi aheapykava rehe he'yive'ga vinte e quatrove'ga. Ga omongi tapy'ynhapitiġahivuhuva'ea oina. Akanitara ouro apopyra ġa omongi no huvihavuhuro ġwaramo.

⁵ Ga'apykava hugwi iveraveravi onaranaraga onhi'inhi'iga. A'ereki ga oko aheruvihavuhuhetero. Yhyga'java'ea hendypu irupe'i ga'apykava rovai pyteri pe ga reko ro ġwaramo aheruvihavuhuhetero. Sete ko yhyga'java'ea. Gara'uva pe ji ei yhyga'java'ea. Seteva'ea ja ko gara'uva.

⁶ Ga'apykava rovai pyteri pe hekoī ypihua ruvihava'java'ea vidro'java'ea apopyra. Typy katu hete ypihua ruvihava'java'ea cristal ja.

Quatrove'ga nhatimani ga'apykava upa ga pyri okovo mbyteri pe ga reko ro ġwaramo aheruvihavuhuhetero. Gwe'yjuhuro ġandeakwara ihyghivi ġa ndehe ġakambypyra koty ġakupepytera koty no. ⁷ Quatrove'ga ko nahā: Ojipe'ga rekoī ja'ġwara'java'ea ja leāo ja. Ojipe'ga rekoī touro ja. Ojipe'ga rova rekoī akwaimbae'ga rova ja. Ojipe'ga rekoī kwanduhua ruvihava'java'ea ja a'ea overame. Nahā tuhē quatrove'ga ndekoī upa ga pyri. ⁸ ġapepoa oatimamba ġa. Quatrove'ga naġanani ġapepoa ko seis. Gwe'yjuhuro ġandeakwara ohyghi ġa ndehe ġavyteri pe no. Ndopytu'ui'i ġa javo arimo ypytunimo no. A'ereki nane'ymi ġa e'ie'i:

—Pyry hete ga! Pyry hete ga!

Pyry hete aheruvihavuhuhete'ga Tupana'ga!

Koji'i ga popoakahetero ojipe'ga hohe pa.

Ga tehe oko aheruvihavuhuhetero, ei ġa.

Ymyahū ga oko hako.

Aġwamo ga oko.

Aerē ti ga ruri nehē.

A'ea ġa ei jipi onhi'imbige'yma ga rehe.

⁹ Nahā ġa ga'apykavareheve'ga mboukwahavi tikatu hete ti ga javo. Nahā ġa ga mbohetei. Ga pe ġa ei:

—Ndepyry hete nde ore rerekokatuavo.

A'ea ġa ei ga'apykavareheve'ga pe ga mboheteavo – kiroki ga oko avuirama okovo aheruvihavuhuhetero.

¹⁰ Ga erame na ga pe akoja'ga huvihavuhu'ga vinte e quatrove'ga – ġahā ġwenypy'anduru ga'apykavareheve'ga rovai pyteri pe avuiramave'ga rovai pyteri pe ga reko ro ġwaramo aheruvihavuhuhetero. Nahā ġa nenyppy'andurugi gaha pyry hete nhande hohe javo. Nahā ġa ga mbohetei hekyita oakanitara ouro apopyra imondovo inoġa ġarovai pyteri pe ga ko nhanderuvihavuhuhete'ga javo. ¹¹ Ga mboheteavo ġa ei ga pe:

—Ndehe jate ndepyryhetero orepojykaharetea.

Ndehe jate ti ahe tanemboukwaha a'ero

gaha tikatu hete javo.

Tanembohete ti ahe.

Tereko ti aheruvihavuhuhetero epopoakaramo.

A'ereki nde ereapo pa

tanhimohē ti hehe javo.

Nde ipotaro ġwaramo hekopavi a.

Ejive nde ereapo pa.

A'ea ġa ei ga pe ġworyġworyvamo ga rehe.

5

¹ Kiro ji hepiagi imamanipyra livro ga' apykavareheve'ga po pe aheruvihavuhete'ga po pe. Gapo pe gajohukoty rūi imamanipyra livro hekoi. Livro gwereko ikwatijara mbyteri pe i'arimo no. Tuju'gia apopyra pyvō ga hovapytymukari livro raka'e. Sete ko tuju'gia apopyra. Tuju'gia apopyra arimo herekoi ikwatijara no tope'ayme ti ahe livro hepiage'yma ipype javo.

² Ipopoakaheteve'ga Tupana'gapyrive'ga ji ga repia yvagipeve'ga. Hahyahi ganhi'iga ga erame tohendu pa ti ga nhinhi'iga javo. Gaha e'i:

—Ma'ga pyry hete huvihavuhetero? Pyry hete ti ga ruri ipe'avo livro nehē. Toka'mbika'mbi ti ga tuju'gia apopyra nhaporemō livro pe'avo, ei ga.

³ Ndipe'ahavi tuhē reki. A'ereki ahā pyryheteve'ga huvihavuhete'ga. Ndokoi ga livro pe'aharamo yvagi pe. Ndokoi ga livro pe'aharamo yvya koty. Ndokoi ga livro pe'aharamo yvya gwyri pe no. Ndokoi tuhē ga ikwatijara repiakaramo a'ero. ⁴ Nurā ji jehe'oi ranuhū. A'ereki ga gweka nanongara'ga novīa. A'ereki ahā pyryheteve'ga huvihavuhete'ga. Nurā ahā ga livro pe'aharamo. Ahā ga ikwatijara monhi'harāmo a'ero – kiroki ikwatijara oko livro pype. Ahā tuhē ikwatijara repiakara'ga a'ero.

⁵ A'ero huvihavuhu'ga – kiroki vinte e quatrove'ga – gande'yja'ga ei ji ve:

—Terejehe'oi. Ehepia Judáva'ea rakykwepohara'ga. Ga pe nhande ei ja'gwarajave'ga leāo'jave'ga. A'ereki ga ipopoaka aheruvihavuhetero. Ga ko Daviva'ea rakykwepohara'ga. Nurā nhande ei ga pe: Garembopyra ko Daviva'ea aheruvihavuhuva'ea. Ojirovia hete ga ovyā omanoa hugwi okwerava'java okovo. Nurā ti gaha tope'a livro ika'mbika'mbiga tujuga apopyra nhaporemō – kiroki seteva'ea, ei ga ji ve.

⁶ Kiro ji Judáva'ea rakykwepohara'ga repiagi tuhē. Pevo ga ami gapyteri pe. Aheruvihavuhete'ga apykava pyri ga ami ga' apykavareheve'ga rovai pyteri pe okovo quatrove'ga ndovai pyteri pe no vinte e quatrove'ga ndovai pyteri pe no huvihavuhu'ga ndovai pyteri pe. Ga repiagame ji ei: Ga ko cordeiro ja jukapya ja – gwia ga ojuka imondovo ikwava'ehava arimo. Sete ko garaña. Cordeiro raña ja ko garaña. Ipopoaka hete ga a'ero aheruvihavuhetero. Sete ko gareakwara no. Tupana'ga ra'uva pe ji a'e gareakwara. Seteva'ea ja ko gara'uva. Tupana'ga omondomondo gwa'uva vvyakotyve'ga gwyri pe nhaporemō takwaha pa ti ji gāndekoa pevo javo.

⁷ Kiro cordeiro'jave'ga ruri ipyhyga livro ga' apykavareheve'ga poa hugwi gajohukoty rūi ga apygame okovo aheruvihavuhetero.

⁸ Ga livro pyhygirē ga nhinogi upa ojavapyvo yvya rehe garovai pyteri pe. Ga mboheteavo ga nhinogi pevo quatrove'ga vinte e quatrove'ga pavēi. Gwetakwera ja ga herekoi imonhi'ihava harpa. Nhaetingy'a'java'ea ga gwereko no. Nhaetingy'a'java'ea ko ouro apopyra. Ipype hekoi incenso perfume apopyra. Tynahē a'ero. Perfume a'e ji Tupana'ga remimō'ehara'ga nhi'iga pe ga nhi'igame Tupana'ga pe.

⁹ Kiro quatrove'ga vinte e quatrove'ga pavēi, ga nhimby'yi ipyahuva'ea rehe. Onhimby'yita ga ei cordeiro'jave'ga pe:

—Ndehe ko pyryheteve'ea aheruvihavuhetea no.

Nurā ndehe epyhy livro ika'mbika'mbiga tuju'gia apopyra.

A'ereki nde erejijukauka heka'voguka ejekoa vvyakotyve'ga ndepyga.

Nahā nde ga mbopiro'yi gāndekote'varuhua hugwi ga mongovo toko ti ga Tupana'gareheve'ero javo.

Nahā ko nde vvyakotyve'ga hugwi ga mo'emo'ēi, ei ga onhimby'yita.

Gānde'ynde'yja'ga hugwi nhaporemō nde ga mo'emo'ēi.

Kiroki ga ojoatytyvi ganhi'iga – ga hugwiugwi nhaporemō nde ga mo'emo'ēi.

Ojipe'ga hugwi nhaporemō nde ga mo'emo'ēi.

Vvyakotyve'ga gwygagwyripeve'ga hugwi nhaporemō nde ga mo'emo'ēi.

Nahā ko nde vvyakotyve'ga mo'emo'ēi Tupana'ga pe, ei ga onhimby'yita.

¹⁰ Nde ga mongomongoi toko ti ga aheruvihavamo javo.

Nde ga mongomongoi toko ti ga ikwava'eharamo javo.

A'ero ti ga ndekoi aheruvihavamo yvya koty vvyakotyve'ga ndepiakatuavo

hendukatuuka ga pe Tupana'ga nhi'iga nehē.

A'ea ga ei onhimby'yita cordeiro'jave'ga pe quatrove'ga vinte e quatrove'ga pavēi.

¹¹ Kiro ji Tupana'gapyrive'ga ndepiagi ga nenduva. He'yjuhu ranuhū ga onhi'iga milhōes de milhōesve'ga. Oatimamba ga ga' apykavareheve'ga apykava upa quatrove'ga atimambava upa no huvihavuhu'ga atimambava upa no. ¹² Hahyahi Tupana'gapyrive'ga nhi'iga ga erame:

—Pyry hete cordeiro'jave'ga jukapya'jave'ga.

Gaha ti toko aheruvihavuhetero opopoakaramo.

Gaha ti toko imbateva'ero herekovo pyryva'ea.

Gaha ti tokwaha hete onhimombaragwahava.

Gaha ti tipopoaka hete.

Gaha ti timbohete.

Gaha ti timboukwaha hete tikatu hete ti ga javo.

Gaha ti tohoryory hete, ei ġa nhaporemo.

A'ea rehe nhaporemo Tupana'gapyryve'ġa nhi'igi javo cordeiro'jave'ga mboheteavo gaha pyry hete ġa hohe pa javo.

¹³ Kiro ji henduvi Tupana'ga rembiapohara'ġa nhaporemo – kiroki ġa oko yvagi pe yvya koty no yvya gwyri pe no yphiahua ruvihava pyrye no mbatera pavēi. Gahā mbatera pavēi e'i pa:

—Tohoryory hete ti ga'apykavareheve'ga jipi cordeiro'jave'ga pavēi.

Gahā ti timbohete jipi.

Gahā ti timboukwaha jipi tikatu hete ti ġa javo.

Gahā ti toko nhanderuvihavuhuhetero jipi.

A'ea nhande ei ga'apykavareheve'ga mboheteavo nhanderuvihavuhuhete'ga mboheteavo.

A'ea nhande ei cordeiro'jave'ga mboheteavo no, ei ġa mbatera pavēi.

A'ea rehe nhaporemo Tupana'ga rembiapohara'ġa nhaporemo ġa nhi'igi javo mbatera pavēi.

¹⁴ Kiro quatrove'ġa ei:

—Na tuhē! Amém!

Kiro vinte e quatrove'ġa huvihavuhu'ġa nhinoġi upa ojovapyvo yvya rehe avuira-mave'ga mboheteavo.

6

Tuju'gia apopyra

¹ Kiro ji hepiagi cordeiro'jave'ga ika'mbigame tuju'gia apopyra. Ojipejiva'ea ga ika'mbigi. A'ero quatrove'ġa nde'yja'ga nhi'igi. Ga renduvame ji ei: Poro inaraġi ovuhu, a'e ji. A'ereki hahyahi ganhi'ġa ga erame:

—Herejo!

² Nanime ji hepiagi cavalo tiġuhūva'ea! Kiroki ga oapy i'arimo – gaha gwereko u'yva. Kiro akanitara mondohava ga pe. A'ea ahe ono otavukarame. Nurā ga ikwahavi omondo. Nurā ga ei:

—Tatavuka ti ji, ei ga.

A'ero ga ndopojihuvi ogwovo atavuka hete ti javo ġapopoakara mombiga. Otavuka hete ga ġapopoakara mombiga a'ero.

³ Kiro cordeiro'jave'ga ojipea ka'mbigame tuju'gia apopyra ji ojipe'ga renduvi quatrove'ġa nde'yja'ga. Mokōi ko cordeiro'jave'ga rembika'mbigagwera a'ero. A'ero quatrove'ġa nde'yja'ga ei:

—Herejo!

⁴ A'ero ojipea cavalo hoi iġwaguhūva'ea. Kiro cavalo arimove'ga mbopopoakahava itakyhea'javuhuva'ea mondohava no hehanhuhūva'ea mondohava ga pe. Nurā ga ikwahavi omondo. Nurā ga ei:

—Aho ti ji vyakotyve'ġa mbojoapitipitiuka nehē, ei ga ogwovo.

⁵ Kiro cordeiro'jave'ga ojipea ka'mbigame tuju'gia apopyra ji ojipe'ga renduvi quatrove'ġa nde'yja'ga. Três ko cordeiro'jave'ga rembika'mbigagwera a'ero. A'ero quatrove'ġa nde'yja'ga ei:

—Herejo!

Nanime ji hepiagi cavalo jypivuhuva'ea! Kiroki ga oapy i'arimo – ga gwereko imombohyitava opo pe.

⁶ Kiroki ga oko quatrove'ġa pyteri pe – gaha ji ahendu. Kiro ga ei cavalo arimove'ga pe:

—Momi itambere'ia aheporavykyhava ikwepykava – kiroki ikwepykava ahe opyhy oporavykyrame ara rupi ve. Momi jitehe itambere'ia um litro de trigo apopyra rehe pāo rehe – kiroki pāo ahe o'u ara rupi ve. A'ereki he'yjuhu ko itambere'ia mbatera rehe kiro, ei ga. Momi itambere'ia aheporavykyhava ikwepykava – kiroki ikwepykava ahe opyhy oporavykyrame ara rupi ve. Momi jitehe itambere'ia três litros de trigo'java'ea apopyra rehe cevada apopyra rehe pāo rehe – kiroki pāo ahe o'u ara rupi ve. A'ereki he'yjuhu ko itambere'ia mbatera rehe kiro, ei ga. Terembote'varuhui ti yva'ia oliveira yva'ia. A'ea ko ahe oapo ikavamo azeiteramo, ei ga. Terembote'varuhui ti ojipea yva'ia videira yva'ia. A'ea ko ahe oapo vinhoramo, ei ga cavalo arimove'ga pe.

⁷ Kiro cordeiro'jave'ga ojipea ka'mbigame tuju'gia apopyra ji ojipe'ga renduvi quatrove'ġa nde'yja'ga. Quatro ko cordeiro'jave'ga rembika'mbigagwera a'ero. A'ero quatrove'ġa nde'yja'ga ei:

—Herejo!

⁸ Nanime ji hepiagi cavalo jukyryuhuva'ea! Kiroki ga oapy i'arimo – garera ko Ahemanoa. Ojipe'ga hoi ga reviri. Garera ko Omanove'ga gwyrā. Omanove'ga gwyrā'ga hoi Ahemanoa'ga reviri tuhē ogwovo ga rupi. Kiro gambopopoakahava. Nurā ikwahava omondoa ga ei ojohupe:

—He'yjuhu ranuhū vvyakotyve'ga. Quatro ko ga ndekondekorame gapyteri pe nanani ojipejive'ga ti nhande tiapitiuka. Nahānahā ti nhande he'yive'ga apitiuka nehē. Jara'ga ti nhande tiapitiuka haimbejovaiva'ea pyvō itakyhea'javuhuva'ea pyvō nehē. Jara'ga ti nhande tiapitiuka ty'ara pe nehē. Jara'ga ti nhande tiapitiuka karugwate'varuhua pe nehē. Jara'ga ti nhande tiapitiuka ka'gwyriveva'ea pe nehē, ei Ahemanoa'ga Omanove'ga gwyrā'ga pavēi.

Nahā ti ga popoakahetero Ahemanoa'ga Omanove'ga gwyrā'ga pavēi he'yive'ga apitiuka nehē a quarta parte dos vvyakotyve'ga apitiuka nehē.

⁹ Kiro cordeiro'jave'ga ojipea ka'mbigame tuju'gia apopyra ji ahera'uva repiagi he'yjuhuva'ea. Cinco ko garembika'mbigagwera a'ero. A'ero kiroki ahe vvyakotyve'ga rembijukapyrava'ea – a'ea ra'uva ji ahepia ikwava'ēhava gwyrī he'yjuhuva'ea. Vvyakotyve'ga ahe jukai. A'ereki Tupana'ga rehe ojikoga gwaramo ahe omombe'umbe'u Tupana'ga nhi'iga. Omombe'u ahe Jesus'ga ga pe no okokatuavo. Nurā vvyakotyve'ga tiruahūro ahe ve ahe mbopohipapota Tupana'ga hugwi. Ahe pohire'ymane ga ahe jukai.

¹⁰ Kiro hahyahi ahera'uva nhi'iga i'erame Tupana'ga pe he'yjuhuva'ea.

—Oreruvihavuhhetero ndehe ndepyry hete, e'i ahera'uva. Nde nhi'igi a'itituhēva'ea rehe, e'i. Maranime ti nde ei orejukahara'ga pe vvyakotyve'ga pe ga ndehe ore repyga imondovo hahyva'ea ga pe? e'i ahera'uva Tupana'ga pe.

¹¹ Kiro imondohava ahera'uva pe ahepipukuhuva'ea mondohava tapy'ynhapitigahivuhuva'ea mondohava. He'yjuhuva'ea ra'uva inainani herekoi opitigahivuhuva'ea a'ero. A'ereki oko katu gworygworyva onhimomiranama.

Kiro koi imombe'uhava ahera'uva pe no:

—Tukatu ti pepy'a kiro, e'i. Koji'i ti pepytu'u tomano ti peirū'ga pe ja ua avo nehē javo, e'i. Penhimanoe'ymane pe pemombe'umbe'u Tupana'ga nhi'iga vyva koty Jesus'gareheva'ero. Na jitehe peirū'ga imombe'umbe'ui Tupana'ga nhi'iga kiro vyva koty Jesus'gareheve'ga, e'i. Peirū'ga ti tonhi'ipo'ru pa Tupana'ga nehē. Nurā ti vvyakotyve'ga tojuka peirū'ga mbopohipota Tupana'ga hugwi nehē. A'ero ti peirū'ga manoi opohire'yma Tupana'ga hugwi nehē.

A'ea ko imombe'ua ahera'uva pe.

¹² Kiro ji hepiagi cordeiro'jave'ga ojipea ka'mbigame tuju'gia apopyra. Seis ko garembika'mbigagwera a'ero. A'ero vyva igwgywhetei. Kwara jypivuhuro tapy'ynhapiryvuhuva'ea ja bode ravaypivuhua apopyra ja a'ero. Jahya igwaguhūro aherekoa ja a'ero. ¹³ Yvaga hugwi jaytata'ia ndurundurugi vyva rehe a'ero. Onduru jaytata'ia yva'ia monduruga ja. Vvyturanuhūa yva figueira imogwgywymame omundururu jugwi figo jakyruhuva'ea. Na jitehe jaytata'ia indurugi. ¹⁴ Yvaga jipe'ahetei onhimamana ogwovo a'ero livro mamanipyra ja ahe imamanagi imondovo. Vvytyruhua imbojipe'ahava ypa'ōa imbojipe'ahava no a'ero. Vvytyruhua nhaporemō ojijyi ypa'ōa nhaporemō no.

¹⁵ A'ero vvyakotyve'ga nhimimi okyhyjiavo. Ganduvihavuhu'ga no jukwahave'ga no imbateve'ga no soldados'ga nduvihavuhu'ga no ipopoakaheteve'ga no ojipe'ga no – kiroki ipiro'ye'yve'ga ga ga mboporavykyuka ga mbopohirikare'yma ojihugwi, kiroki ga oporavyky ojive jate no ipiro'yve'ga – gahā nhaporemō onhimimba vvytyvvytyruhua rupi itakwaruhua yype itaruvihava pyteri pe no. ¹⁶ Vvytyruhua pe ga ei itaruvihava pe no:

—Pehi ti ore rehe ore mima ga hugwi. Kiroki ga oapykava rehe vvyagi pe okovo aheruvihavuhhetero – ga hugwi ore nhimipotari torerepiagyme ti ga. Kiroki ga omano cordeiro ja jukapyra ja – ga hugwi ore nhimipotari no tuhurye ti ga ore pyri. A'ereki ga onhimonha'nga hete ore rehe, ei ga. ¹⁷ A'ereki kiro ganduhava tuhē. Kiro ti ga nduri a'ero onhimonha'ngaheteavo vvyakotyve'ga ndehe nehē. Ndozepopoakari po ti ore ga pe oropapava nehē, ei ga okyhyjiavo.

7

Tupana'ga rembikwatijaripyra nongava

¹ Aerē ji hepiagi Tupana'gapyryve'ga amame vyva koty vvagipeve'ga. Quatro ko ga. Quatrove'ga ko nahā: Ojipe'ga ami tyapyra koty. Ojipe'ga ami nhimbya koty. Ojipe'ga ami kwara pora koty. Ojipe'ga ami kwara kia koty. Nahā quatrove'ga hepiakatupavi vvytua

vyva koty. Quatro ko vyvtua. Ga nağanani ipyhygi vyvtua topejupejuyme ti vyvtua vyva koty javo.

—Topejuyme ti vyvtua vyva rehe ypiahua ruvihava rehe no yva rehe nehē no, ei ġa.

² Kiro ji hepiagi ojipe'ga Tupana'gapyrive'ga ga jupirame kwara pora hugwi ogwovo vyvagi pe. Gwereco ga Tupana'ga rembikwatijariipyra nongava avuiramave'ga rembikwatijariipyra nongava. A'ea pyvō ga ono Tupana'ga rembikwatijariipyra vyvakotyve'ga ndehe ġahā ko Tupana'gareheve'ga javo. Hahyahi Tupana'gapyrive'ga nhi'iga ga erame quatrove'ga pe – kiroki ġa opyhy vyvtua. Kiro ġambopopoakahava. Nurā ikwahava omooda ga ei ojohupe:

—Timbote'varuhu ti vyva ypiahua ruvihava no, ei ġa.

Ga pe Tupana'gapyrive'ga onhi'igahyahi.

³—Tapembote'varuhui ve ti vyva ypiahua ruvihava no yva no, ei ga. Na ore inoġi na'ē nhanderuvihavuhete'ga rembikwatijariipyra gareheve'ga ndetovapya rehe. A'ea ti ore torono ġa ndehe garembikwatijariipyra nongava pyvō ġahā ko Tupana'gareheve'ga javo, ei ga ġa pe.

—Kwa, ei ġa.

⁴ Ga inombavirē ġa ndehe ji henduvi ga imombe'urame. Imombe'gwovo ga ei:

—He'yjuhuranuhūve'ġa ndehe ġa inoġi Tupana'ga rembikwatijariipyra cento e quarenta e quatro milve'ga ndehe. Ga ko Israelva'ea ra'yrava'ea rakykwepohara'ġa, ei ga. ⁵⁻⁸ Doze ko Israelva'ea ra'yrava'ea oko huvihavamo. Ahera'yrava'ea rakykwepohara'ġa gwereco Israelva'ea ra'yrava'ea rera jitehe. Ga ko nahā a'ero:

Judá'ġa

Rúben'ġa

Gade'ġa

Aser'ġa

Naftali'ġa

Manassés'ġa

Simeão'ġa

Levi'ġa

Issacar'ġa

Zebulom'ġa

José'ġa

Benjamim'ġa.

Nahā Israelva'ea ra'yrava'ea rakykwepohara'ġa, ei ga. Ganaganani ko doze milve'ga. Ga ndehe inainani Tupana'gapyrive'ga inoġi Tupana'ga rembikwatijariipyra ġahā ko Tupana'gareheve'ga javo, ei ga.

He'yjuhuranuhūve'ġa omongi tapy'ynhapitigahivuhuva'ea

⁹ Aerē ji hepiagi he'yjuhuranuhūve'ga vyvakotyve'ga. Ndahepiapavi ji ġa. A'reki ga he'yjuhu ranuhū. Ga nduripei ogwyogwyripeve'ga hugwi nhaporemō. Ga nduripei gwe'ygwe'yja'ga hugwi nhaporemō no. Ojipe'ga hugwi nhaporemō ġa nduripei no. Kiroki ġa ojoatyatyvi ġanhi'iga – ga hugwiugwi nhaporemō ga nduripei no. Kiro ġa ami ga'apykavareheve'ga apykava rovai pyteri pe aheruvihavuhete'ga rovai pyteri pe. Cordeiro'jave'ga rovai pyteri pe ġa ami no. Omongi ga opipukuhuva'ea tapy'ynhapitigahivuhuva'ea. Gwereco ġa pindova rova opo pe.

¹⁰ Hahyahi ġanhi'iga ga erame:

—Tupana'ga nhanderuvihavuhete'ga oapy oapykava rehe aheruvihavuhetero.

Gaha cordeiro'jave'ga pavēi,

ġahā jate omombo hete nhanderekote'varuhua nhande hugwi

nhande mombryva avuiraama nhande rerua avo vyvagi pe.

Nurā nhande ġa mbohetei, ei ġa.

¹¹ Kiro Tupana'gapyrive'ga nhaporemō ġa ami ga'apykava atimambava huvihavuhu'ga atimambava no quatrove'ga atimambava no. Tupana'gapyrive'ga nhinoġi upa ojo-vapyvo vyva rehe ga'apykava rovai pyteri pe ga mboheteavo Tupana'ga ko nhanderuvihavuhete'ga javo. ¹² A'ero ġa ei:

—Na tuhē! Amém!

Tohoryory ti Tupana'ga nhanderuvihavuhete'ga.

Gaha ti timboukwaha hete tikatu hete ti ga javo.

Gaha ti tokwaha hete onhimombaragwahava.

Ga pe ti xa'e: Ndepyry hete nde ore pokoga.

Gaha ti timbohete.

Gaha ti toko nhanderuvihavuhete'ga.

Gaha ti tipopoaka hete.

Na tuhê ti nhanderuvihavuhuhete'ga toko avuirama nehê.

Na tuhê! Amém! ei Tupana'gapyrive'ga Tupana'ga mombe'gwovo.

¹³ Kiro huvihavuhu'ga nde'yja'ga ei ji ve:

—Ma'ga po ga – kiroki ga omongi opipukuhuva'ea tapy'ynhapitigahivuhuva'ea? Ma hugwi ga nduri? ei ga.

¹⁴—A'ero ji ei ga pe: Ji ndakwahavi. Ndehe erekwaha huvihavuhuro. Emombe'u ti ji ve a'ea, a'e ji.

Imombe'gwovo ga ei ji ve:

—Ga pe hahy hete ranuhû raikwehe. Hahyhetea hugwi ga nduri. Cordeiro'jave'ga rehe ga jikhohetei. Ga ojjukauka heka'voguka gwekoa omanomo ga ndepyga tamombo ti ji ganderkote'varuhua ga hugwi ga mombyryva javo. Ga ndepyga ga gwekoa reka'vogukaro gwaramo gapira tigahivuhuro kiro. A'ereki ga ojiko hete ga rehe okokatuavo herovia ga manorame ga ndepyga ga mombyryva, ei huvihavuhu'ga imombe'gwovo.

¹⁵ Nurã ga ndekoi Tupana'ga rovai pyteri pe

ga apygame oapykava rehe aheruvihavuhetero.

Ypytunimo ga ndekoi ganhi'iga rupi garonga pype gambohetehava pype arimo no.

A'ero ti ga ruvi gapyteri pe ga a'nguavo nehê, ei huvihavuhu'ga.

¹⁶ Ty'ara ti ndojukaa'javi ga nehê.

Ndoygweja'javi ti ga nehê.

Ndopo'rua'javi ti ga kwarahyahiva nehê.

Nombohakuvyugukara'javi ti ga pe nehê no, ei huvihavuhu'ga.

¹⁷ A'ereki cordeiro'jave'ga gwepia katu hete ga

okovo ga'apykavareheve'ga rovai pyteri pe aheruvihavuhuhete'ga rovai pyteri pe.

Ojikhavavuka ti ga ga pe nehê.

Nahã ti ga ga mongoi avuirama Tupana'ga pyri nehê, ei huvihavuhu'ga.

Gakwahava pe ji ei:

O'u ga yhyppyryva ahemongohava.

A'ero ga ndekoi avuirama Tupana'ga pyri, ei huvihavuhu'ga.

Tupana'ga ti ihypavi gandeahya gandeakwara hugwi nehê.

Ndojehe'oa'javi ti ga nehê.

A'ero ti ga ndokovevehua'javi nehê, ei huvihavuhu'ga ji ve.

8

Mbapavava'ea tuju'gia apopyra

¹ Kiro cordeiro'jave'ga ojipea ka'mbigame tuju'gia apopyra ga nhaporemõ onhi'imbi hete. Sete ko garembika'mbigagwera a'ero. Meia hora po ihoi ga nhi'ige'ymane, a'e ji mo henduve'ymane.

² Kiro ji ga ndepiagi Tupana'gapyrive'ga seteve'ga – kiroki ga o'ã Tupana'ga rovai pyteri pe okoheteavo ganhi'iga rupi yvagiipeve'ga. Kiro trombetas mondohava seteve'ga pe. Sete ko gatrombetas a'ero.

³ Kiro ojipe'ga Tupana'gapyrive'ga ruri o'ama ikwava'ehava pyri. Gwereco ga hyrua incenso perfume apopyra kaja ryrua ouro apopyra. Kiro perfume apopyra mondohava ga pe he'yjuhuvava'ea mondohava. Nurã ga ei ikwahava omondo:

—Tambokai ti ji perfume ikwava'ehava arimo nehê, ei ga.

A'ea ga ei ikwava'ehava pe ouro apopyra pe – kiroki oko ga'apykavareheve'ga apykava rovai pyteri pe aheruvihavuhuhete'ga apykava rovai pyteri pe.

—Tupana'ga remimo'ehara'ga nhaporemõ onhi'i Tupana'ga pe, ei ga. Tamondo ti ji ganhi'iga perfume reheve ikwava'ehava rehe nehê, ei ga.

A'ero ga imbokai ipyhyga perfume apopyra kaja ryrua opo pe. ⁴ Ikairame tatatiga ihoi ikaja ryrua hugwi ogwovo Tupana'ga remimo'ehara'ga nhi'iga pavêi ojiupia ogwovo Tupana'ga rovai pyteri pe.

⁵ A'ero Tupana'gapyrive'ga ipe'ai tata ikwava'ehava hugwi imotynyhema ikaja ryrua. Yvya koty ga imombori tata. Kiro inhi'inhi'igi onaranaraga overaverava. Ogwygywye hete yvya a'ero.

Sete trombetas

⁶ Seteve'ga Tupana'gapyrive'ga – kiroki ga gwereco trombetas – gahã onhimboavujikwe tity ti trombetas javo.

⁷ Kiro ojipejive'ga ipyi trombeta seteve'ga nde'yja'ga. A'ero itatiguhã'java'ea mombohava amana royxagahiva'java'ea mombohava yvya koty tata mombohava pavêi. A'ero ikryi itatiguhã'java'ea tata pavêi yvya koty. A'ea pavêi aherekõa jihe'ari ohia yvya koty

no. Yva he'yjuhu hete ranuhū vyva koty. Trêsva'ea pyteri pe nanani ojipejiva'ea okai. Nahā a terça parte dos yva okai vyva no. Okai pa nhungwava no.

⁸ Kiro ojipe'ga ipyi trombeta seteve'ga nde'ya'ga. Mokōi ko ġanembipyagwera a'ero. A'ero vvytyra ruvihavuhua'java'ea momborukahava vyva koty ypiahua ruvihava pype. Hendy ko vvytyra ruvihavuhua'java'ea. Paivouhu hete ranuhū ipukuhua ihoi ypiahu ruvihava pukuhua ihoi vyva koty. He'yjuhu hete ranuhū quilōmetros. Ypiahua ruvihava pype trêš quilōmetros pyteri pe nanani ojipeji quilōmetro yhya onhimbote hegoro. Nahā a terça parte do ypiahua ruvihava onhimbote hegoro. ⁹ Yhyapora he'yjuhu hete ranuhū ypiahua ruvihava pype vyva koty. Trêš yhyapora pyteri pe nanani ojipejiva'ea manoi yhyapora. Nahā a terça parte dos yhyapora omano. Yharuhua he'yjuhu hete ranuhū ypiahua ruvihava rehe no. Trêš yharuhua pyteri pe nanani ojipejiva'ea ihoi ypy pe oka'nhyama yharuhua. Nahā a terça parte dos yharuhua oho ypy pe.

¹⁰ Kiro ojipe'ga ipyi trombeta seteve'ga nde'ya'ga. Trêš ko ġanembipyagwera a'ero. A'ero jaytata'uhua hehanhuhūva'ea ihiri vyva koty yvaga hugwi. Yhya ja jaytata'uhua ikai ohia paranauhūa pype. Paranauhūa he'yjuhu hete ranuhū vyva koty. Trêš paranauhūa pyteri pe nanani ojipejiva'ea pype jaytata'uhua ihiri. Nahā a terça parte dos paranauhūa pype jaytata'uhua ohi. Ihiri no yhyaryapyruhua pype. He'yjuhu hete ranuhū yhyaryapyruhua vyva koty. Trêš yhyaryapyruhua pyteri pe nanani ojipejiva'ea pype jaytata'uhua ihiri. Nahā a terça parte dos yhyaryapyruhua pype jaytata'uhua ohi. ¹¹ Jaytata'uhua rera ko ka'a irovahiva'ea. Omborovahi jaytata'uhua yhya a'ero ohirame ipype. Nurā oy'urame he'yjuhuvē'ga manoi vvyakotyve'ga.

¹² Kiro ojipe'ga ipyi trombeta seteve'ga nde'ya'ga. Quatro ko ġanembipyagwera a'ero. A'ero kwara te'varo jahya pavēi jaytata'ia pavēi no. Nurā a'ea nhaporemō nahendykataua'javi. A'ereki oji'iveuhu kwara ogwe arimo quatro horas rupi. Na jitehe oji'iveuhu jahya igwevi quatro horas rupi ypytunimo jaytata'ia pavēi.

¹³ Kiro ji hepiagi kwanduhua'javuhuva'ea iveverame yvate. A'ea ji henduvi. Hahyahi kwanduhua'javuhuva'ea nhi'iga i'rame:

—Ite'va! Ite'va! Ite'va ti vvyakotyve'ga pe nehē! Trêsvē'ga opy ġwerī trombetas seteve'ga nde'ya'ga. Ganembipyā ko hahyaġwama vvyakotyve'ga pe nehē. A'ero ti ite'varuhu hete ġa pe nehē, e'i kwanduhua'javuhuva'ea.

9

¹ Kiro ojipe'ga ipyi trombeta seteve'ga nde'ya'ga. Cinco ko ġanembipyagwera a'ero. A'ero ji jaytata'ia'jave'ga repiagi – kiroki ga ohi yvaga hugwi vvyvo. Kiro chave mondohava ga pe. Nurā ga ei ikwahava omondoa:

—Tape'a ti ji vvykwara ruvihavuhua rovapytymbava jugwi nehē, ei ga.

Paivouhu ihoi vvykwaruhua. ² Chave ga ipyhygi a'ero ipe'avo hovapytymbava vvykwaruhua hugwi. Vvykwaruhua rupi ihemi tatatiġahivuhua. Tataheteuhua fornalhapyeva'ea ja ko ipype, a'e ji tatatiġahivuhua repiagame. Tatatiġa ombogwe kwara. Ypytunahi tatatiġateuhuro ġwaramo.

³ Tatatiġa hugwi ihemi tukuruhua ua vyva rehe he'yjuhuvē'ea. Kiro tukuruhua mbopopoakahava. Nurā tukuruhua oko jagwa'jyra ja. Nurā ikwahava omondoa tukuruhua i'ei ojohupe:

—Tipi vvyakotyve'ga nehē, e'i. ⁴ Timbote'varuhuyē ti nhungwava ojipeva'ea henhuiva'ea nehē no. Timbote'varuhuyē ti yva nehē, e'i. Tipitipi ga nehē – kiroki ga ndogwerekoi Tupana'ga rembikwatijaripyra gvetovapya rehe, e'i. ⁵ Tijukayme ti ġa. Hahyhetea tehe ti nhande timondo ġa pe, e'i. Cinco meses rupi ti nhande timondo hahya ġa pe, e'i tukuruhua.

Opiopi tukuruhua vvyakotyve'ga a'ero jagwa'jyra ja. ⁶ A'ero vvyakotyve'ga ndekotehei xamano javo novia. A'ereki ġa nomanoi. Hahy hete ġa pe. Nurā ġa manopotari novia. A'ereki tegwete ġamanoa.

⁷ Soldados'ga omondo metalva'ea cavalos rehe. A'ereki ġa e'i: “Tokutugyme ti ġa cavalos nhande horame i'arimo nhandetavuka ġa pe,” ei ġa. Nahā cavalos gwereko metalva'ea ojihe. Na jitehe tukuruhua i'javijitehe herekoi ojihe. Oakaġa rehe tukuruhua gwereko akanitara'java'ea. Ouro apopyra ja ko akanitara'java'ea. Tukuruhua rova ko akwaimbae'ga ndova ja. ⁸ Tukuruhua akaġa ava ko kunhangwera'ġa ava ja. Tukuruhua ranha ko jaġwara'java'ea ranha ja leāo ranha ja. ⁹ Opoti'a rehe tukuruhua gwereko ferro'java'ea tokutugyme ti ġa nhandepoti'a javo. Iveverame ipepoa ipyambu. Ipepoa pyambua ko henonhandava pyambua ja carretas pyambua ja. A'ereki ipyambu hete cavalos carretas renonhaname onhimongyavo akwaimbae'ga nderogwovo totavuka ti ġa javo. Na jitehe tukuruhua pepoa ipyambuhetero.

¹⁰ Tukuruhua gwaja ko jagwa'jyra gwaja ja. Gwaja pyvō tukuruhua vvyakotyve'ga pigapi. Cinco meses rupi tukuruhua opiopi gwaja pyvō. Kiroki ga ndogwerekoi Tupana'ga rembikwatijaripyra gwetovapya rehe – gahā tukuruhua ga pigapi.

¹¹ Tukuruhua ruvihavuhu'ga koi vvykwara ruvihavuhu'ga – kiroki vvykwaruhua oho paivouhu. Hebreus'ga ono Abadom ga rehe gareraramo. Gregos'ga ono Apolião ga rehe gareraramo. Nhande tino ga rehe Ahemoka'nhyma gareraramo.

¹² Kiro ji ikwahavi javo: Na tuhē ojipejiva'ea ite'varuhuva'ea ko. A'ea rehe kwan-duhua'javuhuva'ea nhi'igi oji'i. Kiro ti mokonhava'ea ite'varuhuva'ea memei nehē no, a'e ji.

¹³ Kiro ojipe'ga ipyi trombeta seteve'ga nde'yja'ga a'ero. Seis ko ganembipyagwera a'ero. A'ero ji ga renduvi – kiroki ga onhi'i ikwava'ehava jahykavakatiapy'ria hugwi – kiroki ikwava'ehava ouro apopyra opyta Tupana'ga rovai pyteri pe.

¹⁴⁻¹⁵ Pea hugwi ga ei seteve'ga nde'yja'ga pe – kiroki ga opy trombeta:

—Ekwahara ti anhağa quatrova'ea – kiroki a'ea opyta paranauhūa ruvihava rembeyvyri pe rio Eufrates rembeyvyri pe imboavujikweripyrava'ea, ei ga.

—Kwa, ei ga.

Kiro anhağate'varuhuva'ea kwaharava. Nurā ikwahava omondoa a'ea ei ojohupe:

—Tiapiti ti vvyakotyve'ga nehē. Nhanemondohava rupi jate ti nhande xaho ga apitiavo nehē. Nhanemondohava – a hora, o dia, o mês, o ano – a'ea rupi katu hete ti nhande tiapiti vvyakotyve'ga nehē. He'yjuhu hete ranuhū vvyakotyve'ga vyva koty. Trêsvê'ga pyteri pe nanani ojipeji'ga ti nhande tiapiti nehē. Nahā ti nhande a terça parte dos vvyakotyve'ga tiapiti nehē, e'i.

¹⁶ He'yjuhuranhūve'ga soldados'ga oapy cavalos arimo xatavuka ti vvyakotyve'ga pe javo.

—Duzentos milhões ko soldados'ga ndekoi, ei ga.

A'ea ji ahendu jitekovo.

¹⁷ Jesus'ga rembiepiukara ji hepiagi aere'iva'ea. Nurā ji hepiagi cavalos cavalos'arimove'ga ndeheve. Gwereco ga opoti'a rehe ita'jaheteva'ea. Ita'jaheteva'ea ko igwağuhū tata ja. Hovy'i ita'jaheteva'ea no ita ja safira ja. Jukyryuhu ita'jaheteva'ea no pō de enxofre ja. Cavalos akağa ko ja'gwara'java'ea akağa ja leão akağa ja.

Cavalos jurua rupi ihemi tata tatatiğa pavēi enxofre pavēi. ¹⁸ A'ea pyvō cavalos vvyakotyve'ga apiti. He'yjuhu hete ranuhū vvyakotyve'ga. Trêsvê'ga pyteri pe nanani cavalos ojipeji'ga jukai tata pyvō tatatiğa pyvō no enxofre pyvō no – kiroki ohē cavalos jurua rupi. Nahā a terça parte dos vvyakotyve'ga omano. ¹⁹ Nahā cavalos ga apiti. A'ereki ipopoaka tata tatatiğa pavēi enxofre pavēi. A'ea nhaporemō ihemi ijurua hugwi ga apitiavo. Cavalos gwaja ko mboja ja. A'ereki cavalos gwajakātīapy'ria gwereco mboja akağa. A'ea ipopoaka no imondovo hahyhetea vvyakotyve'ga pe ga apitiavo.

²⁰ Jara'ga nomanoi opytavo ite'varuhuva'ea ojipe'ga apitirame. Kiroki ga nomanoi – gahā ndogwerojiyi ojeaporogita okokatue'yma ve opohire'yma gwemimbohete'hara hugwi. Ganemimbohete'hara ko gwembiapoa anhağa no Diabo'gapyriva'ea.

Ganembiapopyra ko ha'angava: ouro apopyra, prata apopyra, bronze apopyra, ita apopyra, yva apopyra. Nanongara ra'angava nhaporemō ndohepiagi reki, nohenduvi reki, nopo'ami reki ogwove'y. Emo ga ombohete tuhē a'ea anhağa no Diabo'gapyriva'ea imondovo gweaporogita imohina hehe. Nahā ga ndekote'varuhui. Tupana'ga jate ahe tombohete.

²¹ Ndogwerojiyi ga ojeaporogita okokatue'yma. Nurā ga ndojukapigi ojipe'ga. Ndipajipigi ga. Ndotopapigi ga gwembireko'garūive'ga. Nomimbigi ga. Oko te'varuhu pa ga.

10

Tupana'gapyrive'ga gwereco livro'ia ipe'apyra

¹ Kiro ji ojipe'ga repiagi Tupana'gapyrive'ga ipopoakave'ga yvagipeve'ga. Ahepia ji ga ga jyvame yvaga hugwi ua vyva koty imongiavo yvağatiğa opiramo. Yvagahavuhua oko ga'akağa arimo ga'akanitaro. Hendy'ja hete garova kwara ja. Gakupya ko okyta ja hendyva'ea ja.

² Gwereco ga livro'ia ipe'apyra opo pe. Ohāi ga imondovo opya ojohukoty rūi ypi-ahua ruvihava rehe imondovo opya ojohukoty vyva rehe o'ama. ³ Hahyahi gahapukaja ja'gwara'java'ea ja leão ja. Ga hapukairē inaranaraği opyambuavo. Sete ko inarağa.

⁴ Inaranarağirē ji ei: Kiro ti ji ikwatijari inarağa remimombe'ua nehē, a'e ji jiiive novīa. A'ereki ji yvagipeve'ga rendu. Yvaga hugwi ga ei ji ve:

—Terekwahavukari ti inarağa remimombe'ua. Terekwatijari ti a'ea, ei ga ji ve.

—Kwa, a'e ji.

⁵ Tupana'gapyrive'ga – kiroki ga ohāi o'ama ypiahua ruvihava rehe yvya rehe no – gaha opova'ē yvagi pe.

⁶ —Gaha, ei ga, ga oko avuirama hako. Agwamo ga rekoi, aerē avuirama nehē no omano'e yma nehē, ei ga. Ga oapo yvaga yvagipeva'ea no yvya no vyakotyva'ea no ypiahua ruvihava no yhyapora no, ei ga avuiramave'ga mombegwovo. Gaha nhirenduvame ji ei: Kiro ti aere'iva'ea nambegwea'javi nehē, a'e ji, ei ga. Ji erame na avuiramave'ga e'i: "A'iti a! Pyry nde'ea," ei ga ji ve, ei Tupana'gapyrive'ga.

—Nambegwea'javi tuhē ti aere'iva'ea nehē. ⁷ Kiro po ti seteve'ga – kiroki ga opy trombetas – kiro po ti gande'yja'ga ipyi trombeta mbapavamo nehē, ei Tupana'gapyrive'ga. Gaha ipyrame trombeta kiro ti Tupana'ga ikwahapavukari gwemimbotarimova'ea nehē, ei ga. Ymyahū Tupana'ga nomombe'upavi ojiheva'ea pe onhi'iga momb'euharava'ea pe nahanahā nhiremimbotarimova'ea javo hako. Nomombe'ui ga aerē ti ji hepiukapavi nehē javo hako, ei Tupana'gapyrive'ga ji ve.

⁸ Gaha – kiroki ga e'i ji ve: "Terekwatijari ti inarağa remimombe'ua" – gaha onhi'iga'ja ji ve. Kiro ga ei:

—Eho ipyhyga livro'ia ipe'apyra Tupana'gapyrive'ga poa hugwi – kiroki ga ohāi o'ama ypiahua ruvihava rehe yvya rehe no, ei ga ji ve.

⁹ A'ero ji hoi Tupana'gapyrive'ga pyri nhivahema javo ga pe: Embuhu livro'ia ji ve, a'e ji. —Koro! ei ga ji ve. Epyhy livro'ia i'gwovo pa. Nde juruka'rurame ti he'ero na'ē hehira ja novia nehē. Emo nde imokoname ti omborovahi nderevega nehē, ei ga ji ve.

¹⁰ Apyhy ji livro'ia ipe'avo gapoa hugwi i'gwovo a'ero. Livro'ia he'ero hehira ja ji juruka'rurame. Ji imokoname kotihī imborovahivi jirevega.

¹¹ Kiro ga ei ji ve:

—Aerē ti emombe'ua'ja Tupana'ga nhi'iga he'yive'ga pe. Emombe'ua'ja ti ojipe'ga yvyakotyve'ga gwygagwyripeve'ga no. Emombe'ua'ja ti ga no – kiroki ga ojoatytyvi ganhi'iga. Yvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga ti emombe'ua'ja, ei ga ji ve.

11

Mokonha'ga omombe'u gwemiendukatua

¹ Kiro yvagipeve'ga imbuhuri ji ve ta'akwatiguhūa a'ea pyvō ti eha'āha'ā hepiaga ipukuhua javo.

—Eha'āha'ā ti hepiaga ipukuhua gajatykahavuhua pukuhua Tupana'ga mboheteheva pukuhua maranime ipukuhua javo, ei ga. Eha'āha'ā ti hepiaga ikwava'ēhava pukuhua no maranime ipukuhua javo. Emo'emo'ē ti Tupana'ga mboheteve'ga pevo no maramomi gande'yja javo, ei ga ji ve.

² —Okara – kiroki oko gajatykahavuhua pyri Tupana'ga mboheteheva pyri – a'ea ti tereha'āha'āgi. A'ereki Tupana'ga e'i jipe: "Judeus'garūive'ga ti toko pevo," ei Tupana'ga, ei ga. "Quarenta e dois meses rupi ti judeus'garūive'ga okote'varuhuve'ga ndekoi gajatykahavuhua pyri cidadepyryva pype Jerusalēm pype," ei Tupana'ga ji ve, ei ga.

³ —"Kiroki mokonha'ga nhinhi'iga rendu katu – gahā ti ji ambopopoakaruka nehē tomombe'u ti ga nhinhi'iga mil duzentos e sessenta dias rupi," ei Tupana'ga, ei ga. "Omongi ti ga tapy'ynhapite'varuhua jatyrapemuhūva'ea nehē imombe'urame nhinhi'iga," ei Tupana'ga ji ve, ei Tupana'gapyrive'ga imombegwovo ji ve.

⁴ Kiro Jesus'ga rembikwahavukara ji ve. Mokonha'ga oko yva ja oliveira ja mokonhava'ea ja. Ga ko hyapehava ja no mokonhava'ea ja – kiroki hyapehava oko Tupana'ga rovai pyteri pe yvyakotyve'ga nduvihavuhuhete'ga rovai pyteri pe.

⁵ Po ojipe'ga imondopotari hahya mokonha'ga pe, a'ero ti tata ihemi mokonha'ga jurua rupi nehē ga moka'nhyama ga jukavo nehē. Nahā ti ga tomano tata pype imondopotarame hahya mokonha'ga pe nehē.

⁶ Mokonha'ga ipopoaka. Po ga imbopo'opotari amana imombe'urame Tupana'ga nhi'iga mil duzentos e sessenta dias rupi, a'ero ti amana ndokryi nehē. Po ga yhya monhimbotepotari aherekoro, a'ero ti yhya onhimbote aherekoro nehē. Po ga imondopotaravuhupotari karugwate'varuhua yvya koty, a'ero ti karugwate'varuhua oho yvyakotyva'ea pe yvyakotyve'ga pe nehē no. Po ga imondopotapotari, a'ero ti ohooho nehē.

⁷ Aerē ti ga imombe'upavi Tupana'ga nhi'iga gwemiendukatua nehē. Ga imombe'upavirē ti vykwaruhupypeva'ea ojiupi vykwarua ruvihavuhua hugwi ua nehē – kiroki vykwarua oho paivouhu. Uhu ti vykwaruhupypeva'ea tiruahūheteva'ea otavuka mokonha'ga pe gapopoakara mombiga ga jukavo nehē.

⁸ Mokonha'ga nda'oa ti ipytai pehea rupi cidade ruvihava pype nehē – kiroki cidade oko Sodoma ja Egito ja no. A'ereki cidadepeve'ga ite'varuhu hete Sodomapeve'ga ja Egitopeve'ga ja no. Pevo jitehe cidade ruvihava pype ymyahū ahe mokonha'ga pojkaharete'ga

mbovyri yva rehe ga jukavo ikwehe. Pevo jitehe ti mokonha'ga nda'oa pytai pehea rupi nehê.

⁹ Gwepia ti vvyakotyve'ga nhaporemoko mokonha'ga nda'oa pevo nehê. Kiroki ga ojogwe'ygwe'yja'ga – ga ti ganda'oa repiagi nehê. Kiroki ga ojoatyatyvi ganhi'iga – ga ti ganda'oa repiagi nehê. Vvyakotyve'ga gwygagwyrive'ga ti ganda'oa repiagi nehê. Ojipe'ga ganda'oa repiagi nehê no. Trêsdias e meiorupi ti ga hepiagi mokonha'ga nda'oa tymukare'ymanehê. ¹⁰ Vvyakotyve'ga ndoryndoryvamo gamanoa rehe nehê japovo toryyva imondoteheavo mbatera ojohupe nehê. E'i ti ga ojohupe nehê: “Hahya ti mokonhava'ea nomondoa'javi nhande ve nehê. A'ereki hahy nhande ve ahe imombe'urame Tupana'ga nhi'iga pepohi ti pejikote'varuhua hugwi javo nhande ve.” Nahã ti ga ei nehê. A'ereki ga nhangypyhy gamanoa rehe nehê Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga manoa rehe nehê.

¹¹ Kiro ji hepiaga'javi Jesus'ga rembiepiukara ji ve aere'iva'ea. Mokonha'ga manorê trêsdias e meio ikwavi gamanoagwera pyvô. Tupana'ga imondoi opytua gayvyteri pe mokonha'ga vyvteri pe ga mbogwerava'java ga mopo'ama'java. A'ero ga po'ami. Ohyhyi pa vvyakotyve'ga okyhyijiheteavo ga ndepiagame. ¹² Kiro mokonha'ga henduvi yvagipeve'ga nhi'iga. Hahyahi ganhi'iga ga erame ga pe:

—He pejijo avo yvagi pe! ei ga.

A'ero mokonha'ga hoi yvağatiga pype. Nahã ga hoi yvagi pe okiavo ogwovo a'ero. Gahoa yvagi pe ga'arôe'yve'ga hepiagi.

¹³ A'ea rupi jitehe yvya igwyğwyhetei. Nurã onga ndurundurugi he'yjuhuva'ea cidade pe. Dez onga pyteri pe nanani ojipeji ndurugi onhika'mbika'mbiga. Nahã a décima parte da cidade onduru. Sete milve'ga omano yvya igwyğwyheterame onga ndurundurugame. Kiroki ga nomanoi – ga e'i:

—Tupana'ga ipopoaka hete!

Nahã ga ei okyhyijiheteavo yvagipeve'ga nduvihavuhete'ga hugwi Tupana'ga hugwi.

¹⁴ Kiro ji ikwahavi javo: Na tuhê ite'varuhuva'ea ko. Mokôï reki ite'varuhua gwera a'ero. A'ea rehe kwanduhua'javuhuva'ea nhi'igi oji'i. Kiro ti kotihî ojipeva'ea ite'varuhuva'ea nehê no. A'ero ti trêsva'ea ite'varuhuva'ea nehê, a'e ji.

Mbapavamo ga opy trombeta

¹⁵ Kiro ojipe'ga ipyi trombeta seteve'ga nde'yja'ga a'ero. Sete ko ganembipyagwera trombetas a'ero. A'ero ji henduvi yvagipeve'ga nhi'igame. Hahyahi ganhi'iga ga erame:

—Kirogwe nhandepojkaharete'ga Tupana'ga herekoi vvyakotyve'ga gwyrã.

A'ea nhaporemoko hekoi ga'apoa Cristo'ga apoa no kiro.

A'ereki Tupana'ga e'i ga pe: “Ji pavêi ti tihepia katu ga pokoga.”

A'ea ga ei Cristo'ga pe gwemimbuhurukara'ga pe eko ti ganduvihavuhetero ji pavêi javo. Tohepia katu pa ti Tupana'ga vvyakotyve'ga kiro avuirama nehê, ei ga.

¹⁶ Kiro vinte e quatrove'ga huvihavuhu'ga – kiroki ga ôi oapykava rehe Tupana'ga rovai pyteri pe – gahã onhino ojovapyvo yvya rehe Tupana'ga rovai pyteri pe Tupana'ga mboheteavo. ¹⁷ Kiro ga ei Tupana'ga pe:

—Tupana, orepojkaharetea, ndepyyrã hete nde oreruvihavuhetero.

Ndehe ndepopoaka ga hohe pa.

Agwamo nde ereko. Ymyahũ nde ereko hako.

Ndepyrã hete nde.

A'ereki nde erepojyka vvyakotyve'ga gwyrã toko ti a'ea jigwyrã javo.

Kiro po ti nde hepiakatupavi vvyakotyve'ga nehê, ei ga Tupana'ga pe.

¹⁸ Gagwyrive'ga nhimonha'ngai nde rehe.

Kiro ti nde nhimonha'ngai ga ndehe nehê gandekote'varuhuro gwaramo.

A'ero kiro ti nde ei omanove'ga pe nehê:

“Peko te'varuhu pe.

Peho ti hahyva'ea ruvihava pype a'ero,” ere ti nde ga pe nehê, ei huvihavuhu'ga Tupana'ga pe.

Kiro ti nde imbhuri ejiheve'ga pe ikwepykava pyryva'ea nehê

– kiroki nenhi'iga mombe'uhara'ga, neremimo'êhara'ga no, nenhi'iga rendukatuhara'ga no.

Ga pe nhaporemoko kiro ti nde imbhuri nehê

okoteheve'ga pe ganduvihava'ga pe nehê no, ei ga Tupana'ga pe.

Kiro ti nde ga mondoi hahyva'ea ruvihava pype

– kiroki ga oko te'varuhu vvyakotyve'ga pe imondovo hahya ga pe hendukatuukare'ymanenhi'iga, ei vinte e quatrove'ga huvihavuhu'ga Tupana'ga pe.

¹⁹ Kiro yvagi pe Tupana'ga mbohete'hava pe'ai garonga. A'ero jukwaha Tupana'ga rembikwatijarukari'pyra ryr'u'ia pevo gambahete'hava pype.

Kiro iveraveravi onhi'inh'i'iga onaranara'ga. O'gwy'gwy hete vyva a'ero. He'yjuhu itati'guhūa'java'ea amana royxagahiva'java'ea ikryi vyva koty a'ero.

12

Kunhangwerahēa; tejuhua'javuhuva'ea ruvihavuhua

¹ Kiro ahemonhimomby'auhuve'hēa jipiukari yvagi pe tokwaha ti ga aere'iva'ea javo. Kwara ko hēapiramo tapy'ynhapiramo. Jahya oko hēapya gwyr'i pe. Gwereco hēa akanitara oakaga rehe. Akanitara gwereco jaytata'ia ojihe. Doze ko jaytata'ia hehe. ² Ipuru'a hēa. A'ero hēa rahērahemamo. A'ereki kiro hēara'yra'ga ahava. A'ero hēa herekoi kiro hahyhetea ojive.

³ Kiro ojipeva'ea jipiukari yvagi pe ahemonhimomby'ava'ea. Ahemonhimomby'ava'ea ko tejuhua'javuhuva'ea ruvihavuhua. Huvihavuhu ko tejuhua'javuhuva'ea gwehanhuhūro o'gwa'gahivamo. Sete ko tejuhua'javuhuva'ea aka'ga. Gwereco akanitara oakaga rehe no. Sete ko akanitara a'ero. Dez ko tejuhua'javuhuva'ea ratia. ⁴ Ipopoaka tejuhua'javuhuva'ea gwaja jaytata'ia pe'avo yvaga hugwi imbhuhua imombo'a vyva koty. He'yjuhu hete ranuhū jaytata'ia. Trēs jaytata'ia pyteri pe nanani gwaja ojipeji pe'ai imbhuhua imombo'a vyva koty. Nahā a terça parte dos jaytata'ia tejuhua'javuhuva'ea gwaja imbori. Tejuhua'javuhuva'ea i'ami kunhangwerahēa rovai pyteri pe ta'u ti ji hēara'yra'ga ga arame javo. A'ereki hēa ombo'a gweri' gwa'yra'ga.

⁵ Ymyahū Tupana'ga ga mombe'u hako. Ga e'i:

“Aerē ti hēara'yra'ga toko vvyakotyve'ga nduvihavuhuhetero ga ndepiakatupava nehē.

Tohendukatuukaraha ti ga ga pe onhi'iga nehē.

Ahe ja – kiroki ahe onupā ojipe'ga vyvra pyvō metalva'ea pyvō toko ti ga nhinh'i'iga rupi javo

– ahe ja ti hēara'yra'ga tohendukatuukaraha ga pe nehē toko ti ga nhaporemō nhinh'i'iga rupi javo,” ei Tupana'ga hako.

Kiro hēa ga mbo'ari gwa'yra'ga. Hēara'yra'ga arame kiro gape'ahava pea hugwi tejuhua'javuhuva'ea ti to'uyme ga javo. Kiro garerohohava Tupana'ga pyri ga'apykava pyri toko ga aheruvihavuhuhetero kiro javo.

⁶ Kiro hēa nhani oka'nhyma ongae'yi me. A'ereki pevo Tupana'ga omboavujikwerukaripe hēa pe avo ti hēa toju javo.

—Pevo ti ga tomondomondo mbatera hēa pe mil duzentos e sessenta dias rupi nehē, ei Tupana'ga.

⁷ Kiro yvagi pe Tupana'gapyrive'ga tavukari. Tupana'gapyrive'ga ko Miguel'ga. Miguel'ga ko oko Tupana'ga nhi'iga rehe ojiheve'ga pavēi. Tejuhua'javuhuva'ea ndokoi reki Tupana'ga nhi'iga rehe ojiheva'ea pavēi. Nurā Miguel'ga tavukari tejuhua'javuhuva'ea pe a'eareheva'ea pe no. ⁸ Miguel'ga imombigi tejuhua'javuhuva'ea popoakara a'eareheva'ea popoakara reheve yvagi pe. Ndatekwavi tejuhua'javuhuva'ea rehe yvagi pe a'eareheva'ea rehe no. ⁹ A'ea rupi tejuhua'javuhuva'ea huvihavava'ea mombohava a'eareheva'ea mombohava pavēi vyva koty a'ero.

Tejuhua'javuhuva'ea ko mboja'jave'ga akoja'ga ymyahūve'ga. Mboja'jave'ga rera ko Diabo ite'varuhuva'ea ruvihavuhū'ga. Mboja'jave'ga rera ko Satanās no. Omoandyandi ga vvyakotyve'ga nhaporemō.

¹⁰ Kiro ji ojipe'ga renduvi. Hahyahi ganhi'iga ga erame okovo yvagi pe:

—Kiro'gwe Tupana'ga ojiheve'ga ndekote'varuhua mombohetei ga mombyryva avuiraama.

Kiro ti ga ga nderohoukari ojipyri yvagi pe nehē.

Kiro'gwe ga hepiukari opopoakara okovo ganduvihavuhuhetero, ei ga.

Kiro'gwe Cristo'ga hepiukari opopoakara okovo ganduvihavuhuhetero no.

Ga pe gwemimbuhurukara'ga pe Tupana'ga e'i

eko ti ganduvihavuhuhetero javo.

A'ereki Tupana'ga omomboruka gambotegwete'hara'ga vyva koty

– kiroki ga omboja nhaneirū'ga ndehe Tupana'ga rovai pyteri pe arimo ppytunimo no, ei ga okovo yvagi pe.

¹¹ Nthaneirū'ga omombi Diabo'ga popoakara ojikheteavo gwaramo cordeiro'jave'ga rehe gaha omano heka'voguka gwekoa nhande repyga javo cordeiro'jave'ga.

Ga omombi Diabo'ga popoakara imombe'urame Tupana'ga nhi'iga Jesus Cristo'ga mombe'urame.

Onhia'ngue'yma nhaneirū'ga ei ojohupe:

“Xa'eyme ti: Niamanopotari nhande Jesus Cristo'ga mombe'urame.

A'ea rūi ti xa'e." Nahā ġa ei.

Ga'arōe'ŷve'ġa ġa jukai ġa mbopohirukapota Jesus'ga hugwi novīa.

A'ereki ġa ndopohiri Jesus'ga momba'ua hugwi, ei ġa okovo yvagi pe.

¹² Tohoryory ti yvaga, ei ġa.

Pejoryjory ti yvagipeva'ero!

A'ereki ġa Diabo'ga mombo avo hugwi.

Vvyakotyva'ea pe yhyarupiva'ea pe no, pe me ti ite'va kiro.

A'ereki Diabo'ga ogy ogwovo pe pyri onhimboahiva.

A'ereki ġa e'i: "Nambegwei ti Tupana'ga omombiguka jipopoakara vyya koty nehē no.

Takote'varuhua hi ti ji Jesus'gareheve'ġa pe vyya koty a'ero nehē," ei Diabo'ga, ei ġa.

A'ea ġa ei okovo yvagi pe Diabo'ga momba'gwovo vvyakotyve'ġa pe yhyarupive'ġa pe no. A'ea ji henduvi.

¹³ Kiro tejuhua'javuhuva'ea i'ei:

—Ah! Vyya koty ġa ji momborukari ji mombytavouka, e'i.

A'ero ihoi kunhangwerahēa rehe – kiroki hēa gwa'ya'ga mbo'a. Hēa rehe ihoi tajuka ti hēa javo.

¹⁴ Kiro kwanduhua'javuhuva'ea pepoa mondohava mokonhava'ea mondohava kunhangwerahēa pe. Nurā hēa ei:

—Taveve ti ji ongae'ŷi me nehē. Pevo ti ji taho jitupa jirupai pe nehē. Pevo ti ġa tomondo mbatera ji ve trēs anos e meio rupi nehē. A'ero pevo ti ji rukatui nehē nhinhimima mboja hugwi tejuhua'javuhuva'ea hugwi nehē, ei hēa.

¹⁵ Ojuruu rupi mboja yhya mohemi. Hehanhuhū yhya ypiahua ja – kiroki ohē tejuhua'javuhuva'ea jurua rupi yhya.

—Yhya ti togwerohoroho hēa moka'nhyma, e'i.

¹⁶ Vyya pyry reki hēa pe hēa pokoga. A'ereki vvy pe yhya onhinha – akoja tejuhua'javuhuva'ea omohē ojuruu rupi.

¹⁷ A'ero tejuhua'javuhuva'ea nhimonha'ngahetei hēa rehe. Nurā ihoi otavuka hēarakywepohara'ġa pe – kiroki ġa gwendu katu Tupana'ga remimombe'uhetea ojikoga Jesus Cristo'ga rehe okokatuaivo. ¹⁸ Ogwovo ihoi o'ama y'tiġa rehe ypiahua ruvihava rembeyvyri pe.

13

Yhyapypeva'ea

¹ Kiro ji hepiagi tiruahūva'ea yhyapypeva'ea. Ohē yhyapypeva'ea ypiahua ruvihava hugwi ua vyya rehe upa. Sete ko yhyapypeva'ea akaġa. Dez ko yhyapypeva'ea ratīa. Gwatīa rehe gwereko akanitara. Dez ko akanitara a'ero. Oakaġa rehe inainani gwereko gwerate'varuhua. Herate'varuhua Tupana'ga mbotegwetei yhyapypeva'ea ipopoaka Tupana'ga hohe javo. ² Yhyapypeva'ea oko ja'gwara'java'ea ja leopardo ja. Ipya oko urso pya ja. Ijuruu oko ja'gwara'java'ea jurua ja leão jurua ja. Kiro tejuhua'javuhuva'ea imbopopoakarukari yhyapypeva'ea oji'ja ojipy'rovouka jupe toko ti yhyapypeva'ea jireheve'ġa nduvihavamo javo.

³ Ojipejiva'ea ji hepiagi yhyapypeva'ea akaġa. Oko ika'ēagwera ite'varuhuheteva'ea nhakaġa rehe. Nurā ji ei: Omano po raji'i. Kiro okwerava'ja reki! a'e ji hepiaga ika'ēagwera ite'varuhuheteva'ea.

Vvyakotyve'ġa nhapremo ġa nhimomby'ai hehe a'ea mbopogweavo. ⁴ A'ero ġa tejuhua'javuhuva'ea mbohetei. A'ereki tejuhua'javuhuva'ea ombopopoakaruka yhyapypeva'ea pe. Yhyapypeva'ea ġa imbohetei no.

—Ma'ġa ipopoaka yhyapypeva'ea ja? ei ġa. Ma'ġa ipopoaka a'ea hohe otavuka a'ea pe? Ndipopoakahavi tuhē a'ea pe! ei ġa imboheteavo.

⁵ Kiro yhyapypeva'ea monhi'ite'varuhuhava. Nurā ikwahava omondo a yhyapypeva'ea i'ei: —Tanhimohete tuhē ti ji Tupana'ga mbotegweteavo nehē. Quarenta e dois meses rupi ti ji tako nanongara rehe vyya koty nehē, e'i.

⁶ Nurā yhyapypeva'ea Tupana'ga mbotegwetei. Tupana'ga ronga mbotegwetei. Yvagipeve'ġa mbotegwetei. Nahā yhyapypeva'ea gwereko te'varuhu Tupana'ga renoite'varuhuaivo.

⁷ Kiro yhyapypeva'ea mbopopoakahava no. Nurā ikwahava omondo a yhyapypeva'ea i'ei:

—Tatavuka ti ji Tupana'ga remimo'ēhara'ġa pe. Tamombi ti ji ġapopoakara, e'i. Tajipopoaka ti ji vvyakotyve'ġa hohe pa, e'i. Ga hohe pa ti ji tajipopoaka – kiroki ġa ojogwe'ygwe'yja'ġa. Ojipe'ġa hohe pa no ti ji tajipopoaka. Tajipopoaka ti ji ġa hohe pa

no – kiroki ġa ojoatyatyvi ġanhi'ġa. Yvyakotyve'ġa gwyġagwyripeve'ġa hohe pa ti ji tajjipopoaka no, e'i yhyapypeve'a.

⁸ Jihi, João, akwaha aere'ġva'ea ikwatija. Ikwatija ji ei: Yvyakotyve'ġa nhaporemo ti yhyapypeve'a mbohetei ojikoga hehe nehē – kiroki ġa ndojikogi Tupana'ġa rehe ikwati-jarukare'yma ga pe ojera livro pype, a'e ji ikwatija. Gandra Tupana'ġa ndokwatijari livro pype yvagi pe tuhu ti ġa ji pyri okovo avuirama jave'yma. Livro ko cordeiro'jave'ġa apoa. Gaha Tupana'ġa omombe'u vyva apohava renonde aere ti ga ojijukauka nehē javo, a'e ji ikwatija aere'ġva'ea.

⁹ Peapyakwa pe. Pehendu katu nhirembikwatijara, a'e ji.

¹⁰ Kiroki ġa ojipe'ġa topyhy ġa nderogwovo

– ġahā ti ojipe'ġa opyhygaha nehē ġa nderogwovo nehē, a'e ji ikwahava aere'ġva'ea.

Kiroki ġa ojipe'ġa tojuka itakyhea'javuhuva'ea pyvō

– ġahā ti ojipe'ġa ojuka tuhē itakyhea'javuhuva'ea pyvō nehē, a'e ji ikwahava aere'ġva'ea.

Nurā ti Tupana'ġa remimo'ēhara'ġa tonhimomirana ojikheteavo ga rehe nehē, a'e ji ikwatija aere'ġva'ea.

Yvyapypeve'a

¹¹ Kiro ojipea ji hepiagi tiruahūva'ea yvyapypeve'a. Ohē yvyapypeve'a vyva hugvi ua vyva arimo upa. Mokōi ko yvyapypeve'a ratīa. Hatīa ko cordeiro ratīa ja. Hahyahi yvyapypeve'a nħi'ġa tejuhua'javuhuva'ea ja. ¹² Yhyapypeve'a ombopopoakaruka yvyapypeve'a oji'ja. A'ero yvyapypeve'a yhyapypeve'a mboheteukari yvyakotyve'ġa pe vyva pe no – kiroki yhyapypeve'a gwereko ika'ēagwera ite'varuhuheteve'a.

¹³ Yvyapypeve'a japojojoi ahemonhimomby'ava'ea. Yvaga hugvi imbojyvi tata imbuhua vyva koty. Gwepion pa yvyakotyve'ġa ahemonhimomby'ava'ea.

¹⁴ Ahemonhimomby'ava'ea apovo ġwaramo yvyapypeve'a ġa moandyandyjuhui. Ipopoaka yvyapypeve'a ahemonhimomby'ava'ea apovo ġwaramo yhyapypeve'a rovai pyteri pe. Yvyakotyve'ġa pe yvyapypeve'a ei:

—Peapo ti ha'angavuhua kiro timbohete ti a'ea ra'angavuhua javo – kiroki a'ea ko yhyapypeve'a herekovo ika'ēagwera ite'varuhuheteve'a itakyhea'javuhuva'ea rembikytiuhagwera. A'ea ra'angavuhua ti peapo. A'reki a'ea okwera'ja reki yhyapypeve'a, e'i yvyapypeve'a.

Mbatera ġa japo'i yhyapypeve'a ra'angavamo a'ero. ¹⁵ Opopoakahetero ġwaramo yvyapypeve'a imondo'i opytua ha'angava pe imopo'ama.

—Opo'ā reki ha'angava ogwoogwovo, ei yvyakotyve'ġa hepiagame.

Ha'angava onħi'ġi. Kiro i'e'i:

—Tanhimbohete ti yvyakotyve'ġa nhaporemo, e'i.

Kiroki ġa nombohetei yhyapypeve'a ra'angava – ġahā ha'angava ojuka. ¹⁶⁻¹⁷ Yvyakotyve'ġa nhaporemo hereko'i yhyapypeve'a rembikwatijarukaragwera ojihe a'ero. Ga okwatijaruka yhyapypeve'a rera ojihe. Hera ikwatijarukare'ymame ti ġa okwatijaruka yhyapypeve'a rera nūmero. Okwatijaruka ti ġa opoa rehe ojohukoty rūi. Opoa rehe ikwatijarukare'ymame ti ġa okwatijaruka gwetovapya rehe. Okwatijaruka ġa nhaporemo: okoteheve'ġa ġanduvihava'ġa imbateve'ġa nimbaterive'ġa ojipe'ġa no – kiroki ġa oporavyky ojive jate ipiro'yve'ġa, kiroki ipiro'ye'ġa ġa ġa mboporavykyuka ġa mbopohirukare'yma ojihugwi no. Ga ojihe ikwatijarukare'ymame yhyapypeve'a ra'angava noma'ēukari ġa pe mbatera ipyhygukare'yma imondoukare'yma no. Nahā yhyapypeve'a ra'angava hendukatuukarahai yvyakotyve'ġa pe onħi'ġa opopoakaramo.

¹⁸ Ojapykaheterame jate ti ahe ikwahavi yhyapypeve'a rera. Kiroki ġa okwaha hete – ġaha ti tomo'emo'ē yhyapypeve'a rera nūmero onħimombaragwahava hehe. Yhyapypeve'a rera nūmero ko akwaimbae'ġa rera nūmero. Yhyapypeve'a rera ko nūmero seiscentos e sessenta e seis.

14

Cordeiro'jave'ġa he'yjuhuranuhūve'ġa pavēi

¹ Kiro ji hepiagi. Nanime cordeiro'jave'ġa ami vytyruhua rehe Siāo rehe! Ga pavēi ġa oko cento e quarenta e quatro milve'ġa. Ikwatijara ġa gwereko gwetovapya rehe. Ikwatijara ko cordeiro'jave'ġa rera ġaruga'ġa rera no.

² Kiro ji yvagipeve'ġa renduvi. Onħi'ġahyahivuhu ga typojuhetea pyambua ja onaranaraguhūva'ea ja no. Ikatu ġanhi'ġa imonħi'ġava ja no harpas ja, a'e ji yvagipeve'ġa renduva.

³ Cento e quarenta e quatro milve'ġa nhimby'i ipyahuva'ea rehe yvagi pe ġa'apykavareheve'ġa apykava rovai pyteri pe ġa apygame oapykava rehe okovo

aheruvihavuhetero. Onhimby'yi ġa quatrove'ġa ndovai pyteri pe no huvihavuhu'ġa ndovai pyteri pe no. Tegwete ojipe'ġa nhimbo'ehava a'ea rehe. Ġahā jate onhimbo'e hehe ipyahuva'ea rehe onhimby'yita cento e quarenta e quatro milve'ġa. A'ereki Tupana'ġa ġa mbopiro'yuka ġambote'varuhuva'ea hugwi ġa pokoguka ġa mbuhuruka ojipyri yvagi pe ġa mombytavouka avuirama. ⁴ Ġa ndokote'varuhui. Ġa ko ġa ja – kiroki ġa ndogwerekangavi kunhangwera'ġa. Pyri hete ġa. Cordeiro'jave'ġa hoa nanani ġa hoi ġa rupi okovo ganhi'iġa rupi. Tupana'ġa omo'emo'ēypy ġa ojive vvyakotyve'ġa hugwi ġa mbopiro'yuka.

—Ġahā ti toko jireheve'ġa cordeiro'jave'ġareheve'ġa no, ei Tupana'ġa ġa mo'emo'eamo. Toko ti ġa nhinhi'iġa rupi ganhi'iġa rupi no. Ġara'ġa hohe vvyakotyve'ġa hohe ġa pyryvamo okovo a'ero, ei Tupana'ġa.

⁵ Ni'mbeangavi Tupana'ġareheve'ġa. Nurā ndojari ġa ndehe Tupana'ġa rovai pyteri pe aheruvihavuhete'ġa rovai pyteri pe.

Trēsve'ġa Tupana'ġapyrive'ġa yvagipeve'ġa

⁶ Kiro ji ojipe'ġa repiagi Tupana'ġapyrive'ġa ġa veverame yvatea gwyrimo. Ikwahava ġwaramo omondo ġa ei:

—Taho ti ji imombe'ġwovo pyryva'ea ipave'yva'ea Jesus'ġa mombe'ua vvyakotyve'ġa pe nhaporemonehē. Ġagwyġagwyrive'ġa pe ti ji tamombe'u. Kiroki ġa ojogwe'ygwe'yja'ġa – ġa peġape ti ji tamombe'u. Kiroki ġa ojoatyatyvi ganhi'iġa – ġa peġape ti ji tamombe'u. Ojipe'ġa pe ti ji tamombe'u no. Vvyakotyve'ġa pe nhaporemonevya koty ti ji tamombe'u nehē, ei Tupana'ġapyrive'ġa.

⁷ Hahyahi ganhi'iġa ġa erame ġa pe a'ero:

—Pehendu katu ti Tupana'ġa rerekokatukatuavo ġa ko ipopoaka ojipe'ġa hohe pa javo. Pembohete ti ġa gaha jate oko nhanderuvihavuhetero javo. A'ereki kiro ġa'ea okote'varuhuve'ġa pe peko te'varuhu pe javo. “Peho ti hahyva'ea ruvihava pype nehē,” e'i ti Tupana'ġa nehē.

—Pembohete ti Tupana'ġa mboukwahava penenypy'amo ġa rovai pyteri pe. Ġaha ombojihu yvaga yvya no ypihua ruvihava no yhyaryapyruhua nhaporemone, ei Tupana'ġapyrive'ġa.

⁸ Kiro ojipe'ġa vevei ġa reviri no Tupana'ġapyrive'ġa. Imombe'ġwovo ġa ei:

—Cidadepeve'ġa Babilōniapeve'ġa popoakahetea ipigi! Opi hete tuhē! A'ereki ġa ombote'vate'varuhu vvyakotyve'ġa gwyrive'ġa nhaporemone, ei ġa. Babilōniapeve'ġa onhimbopogweuka ojipe'ġa pe toko te'varuhu ti ġa nhande ja javo. Babilōniapeve'ġa ja ġa ndekote'varuhui a'ero gworygworyvamo ġandekote'varuhua rehe, ei ġa.

⁹⁻¹⁰ Kiro ojipe'ġa vevei mokonha'ġa ndeviri no Tupana'ġapyrive'ġa. Trēs ko ġa a'ero. Hahyahi ganhi'iġa ġa erame:

—Kiroki ġa yhyapypeva'ea mbohete yhyapypeva'ea ra'angava rehe ve – ġahā ti ombuhuruka ite'varuhuva'ea ojive nehē, ei ġa. Po ġa okwatijaruka yhyapypeva'ea rembikwatijarukara gwetovapya rehe, a'ero ti ite'varuhu ġa pe nehē, ei ġa. Po ġa okwatijaruka opoa rehe, a'ero ti ite'varuhu ġa pe nehē no.

—Tupana'ġa ti onhimonha'ngā ġa ndehe nehē. Ndoporogwetygi ti ġa ġa nehē, ei ġa. A'ero ti Tupana'ġa ġa mondoi tata pype enxofre pype nehē no hahyva'ea ruvihava pype. A'ea pyvō ti ġa hahya mondoi ġa pe nehē, ei ġa. Hahyrame pevo ġa pe ti pyryve'ġa Tupana'ġapyrive'ġa ġa ndepiagi nehē. Ġa pavēi ti cordeiro'jave'ġa ġa ndepiagi nehē hahyrame ġa pe nehē, ei ġa. ¹¹ Nane'yimi ti ihemi tatatiguhūa hahyrame ġa pe nehē. Hahya ti ndopigi ġa hugwi ypytunimo arimo nehē no, ei ġa. Hahy hete ti ġa pe tata pype jipi nehē – kiroki ġa yhyapypeva'ea mbohete yhyapypeva'ea ra'angava reheve, kiroki ġa okwatijaruka yhyapypeva'ea rera ojilhe, ei ġa imombe'ġwovo.

¹² —Nurā ti Tupana'ġa remimo'ēhara'ġa tonhimomirana ojikheteavo Jesus'ġa rehe Tupana'ġa remimombe'uhetea rendukatavo nehē, ei ġa.

¹³ Kiro ji ojipe'ġa renduvi yvagipeve'ġa. Ji ve ġa ei:

—Ekwatija ti nhiremimombe'ua nde ve kiro. Kiro Cristo'ġareheve'ġa ndoryndoryvamo – kiroki ġa omano kirē nehē, ei Tupana'ġapyrive'ġa ji ve.

—Na tuhē, e'i Tupana'ġa ra'uva. Kiro ġa ndoryndoryvamo. A'ereki omanorē ġa oapo pi. A'ero ġapy'a rukatui. Oporavyky hete na'ē ġa okovo yvya koty Tupana'ġa nhi'iġa mombe'ġwovo okokatuavo onhimomiranama. Aerē omanorē ti ġa ndukatui yvagi pe nehē. Ġandekokatugwera ti jukwaha nehē ġa vahemirē yvagi pe, e'i Tupana'ġa ra'uva.

Okyti ġa kopeva'ea

¹⁴ Kiro nanime ji hepiagi yvaġatiġa. Itiġahivuhuva'ea ko yvaġatiġa. I'arimo ġa oapy. Oko ġa ġa ja – kiroki ġa oko yvagipeva'ero vvyakotyva'ero no. Oakaġa rehe ġa gwerekko

akanitara ouro apopyra okovo gwaramo aheruvihavuhetero. Opo pe ga gwereko haimbeva'ea foice.

¹⁵ Kiro ojipe'ga Tupana'gapyrive'ga hemi Tupana'ga mbohete'hava hugwi garonga hugwi ua. Hahyahi ganhi'i'ga ga erame yva'gati'ga arimove'ga pe. Ga pe ga ei:

—Ekyti kopeva'ea eapoa pyvõ haimbeva'ea pyvõ jajuro gwaramo yvya koty. A'ereki kiro ikytihava, ei ga ga pe.

¹⁶ —Kwa, ei ga.

A'ero ga ikytipavi kopeva'ea nhaporemõ yvya koty a'ero – kiroki ga oapy yva'gati'ga arimo.

¹⁷ Kiro ojipe'ga Tupana'gapyrive'ga hemi Tupana'ga mbohete'hava hugwi garonga hugwi yvagi'peva'ea hugwi. Gwerekõ ga haimbeva'ea no foice.

¹⁸ Kiro ojipe'ga ruri ikwava'ehava hugwi Tupana'gapyrive'ga. Gaha ko tata repi-akaturaha'ga. Hahyahi ganhi'i'ga ga erame Tupana'gapyrive'ga pe – kiroki ga gwereko haimbeva'ea.

—Ekyti yva'ia ahara yhy'põa'java'ea hugwi imono'ono'ombava. A'ereki yva'ia uva jaju pa yvya koty, ei ga ga pe.

¹⁹ —Kwa, ei ga.

A'ero ga yva'ia kytipavi yvya koty imono'ono'ombava a'ero imombo'a imu'umu'uhavuhua pype to'ë ti yva'ia ryhya jugwi javo.

Tupana'ga nhimonha'ngahetea, a'e ji imu'umu'uhava pe. A'ereki Tupana'ga omu'umu'umuka okote'varuhuve'ga jukajukavouka imo'emo'ëuka gandekõa nhaporemõ.

²⁰ Cidade koty ga imu'umu'umi yva'ia imu'umu'uhavuhua pype. He'yjuhu ranuhũ hete yva'ia ryhya i'ëi jugwi ga imu'umu'umame. Okote'varuhuve'ga ndekõa pe a'e ji yva'ia ryhya. Paivouhu ihoi gandekõa Tupana'ga ga mu'umu'umukarame. Gandekõa oho paivouhu trezentos quilõmetros. Hehanhuhũ gandekõa typya no. Typya ihoi um metro e meio ogwovo. Oho gandekõa cavalo jurua apiavo. Nahã typya ihoi cavalo jurua yvate jaine gandekõa.

15

Seteve'ga Tupana'gapyrive'ga ti omondo karugwara

¹ Kiro ji ojipe'ga ndepiagi ahemonhimomby'auhuve'ga – kiroki seteve'ga Tupana'gapyrive'ga okwahavuka aere'iva'ea okovo yvagi pe yvagi'peve'ga. Omondo ti ga seteva'ea karugwara yvyakotyve'ga pe nehë. Seteva'ea karugwara ko mbapavava'ea. Seteve'ga imondomondorë seteva'ea karugwara yvyakotyve'ga ndehe po ti Tupana'ga nhimonha'ngahetea ipigi ga ndehe nehë.

² Kiro ji hepiagi ypiahua ruvihava'java'ea. Ypiahua ruvihava'java'ea ko vidro'java'ea apopyra tata'java'ea apopyra no. Vidro'java'ea apopyra tata'java'ea apopyra, a'ea memei ko ojilhe'a ojogwehe. Kiroki ga nombohetei yhyapy'peva'ea yhyapy'peva'ea ra'angava reheve – ji ga ndepiagi ga amame ypiahua ruvihava'java'ea rembeyvyri pe. Ndokwati-jarukari ga ojilhe yhyapy'peva'ea rera opopoakaramo yhyapy'peva'ea hohe. Ndokwati-jarukari ga yhyapy'peva'ea rera número ojilhe no. Gwerekõ ga Tupana'ga remimondõa imonhi'hava harpas. ³ Tupana'gareheva'ea nhimby'yja rehe Moisés'va'ea nhimby'yja rehe ga nhimby'yi. Cordeiro'jave'ga nhimby'yja rehe ga nhimby'yi no. A'ereki ga Tupana'ga mbohete gaha jate ko yvyakotyve'ga nduvihavuhete'ga javo. Onhimby'yita ga ei:

—Tupana, orepojy'kaharetea, ndehe ko yvyakotyve'ga nduvihava epopoakaramo ga hohe pa.

Ndehe ko ganduvihavuhetero avuirama ymya hako aerë nehë no, ei ga onhimby'yita. Ereapo nde gamonhimomby'auhuva'ea enhimboheteuka ga pe.

Ereko katu hete nde ga nderekokatuavo imombe'gwovo a'tituhëva'ea ga pe, ei ga onhimby'yita Tupana'ga mboheteavo.

⁴ Ga nhaporemõ nde rendu katu nde mboheteavo ga pyry hete javo.

A'ereki nde tehe jate ko ndepiry hete tuhë.

Uhu pa ti ga ogwrya hugwi nhaporemõ nehë nde mboheteavo nderovai pyteri pe nehë. A'ereki nde erehepiuka ejekokatuagwera ga pe.

Nahã ga ei onhimby'yita upa Tupana'ga mboheteavo.

⁵ Ga nhimby'yirë ji hepiagi yvagi pe. Pevõ ko Tupana'ga mbohete'hava ipira apopyra – kiroki pyryheteva'ea gwerekõ Tupana'ga rembikwatijarukaripyra rryru'ia. Ojipe'a gambohete'hava. ⁶ Seteve'ga Tupana'gapyrive'ga hemi jugwi – kiroki ga omondo gwerë karugwara yvyakotyve'ga pe. Omongi ga tapy'ynhapiti'gahivuhuva'ea linho apopyra ndiky'ai'i'iva'ea. Omongi ga oku'ayvira imondovo opoti'a rupi. Ouro apopyra ko gaku'ayvira.

⁷ Ga pe quatrove'ga nde'yja'ga imondoi nhaetingy'a'java'ea ouro apopyra. Sete ko nhaetingy'a'java'ea. Tupana'ga nhimonha'ngahetea rekoi nhaetingy'a'java'ea pype avuira-mave'ga nhimonha'ngahetea. Tynahē a'ero.

⁸ Tatatiguhūhetea rekoi Tupana'ga ronga pype gamboheteahava pype. A'reki Tupana'ga oko ipype. Tupana'ga rendy'jaro gwaramo gamboheteahava pype hekoi tatati'ga. Gapopoakaro gwaramo hekoi tatati'ga ipype no. Tynahē gamboheteahava a'ero. Tatatiguhūa gwaramo ti ahe ndohoi gamboheteahai pe seteve'ga remimondoa renonde nehē. A'reki seteve'ga Tupana'gapyrive'ga e'i:

—Orenhinanhinani ti toromondo na'ē karugwara vyvakytyve'ga pe nehē, ei ga.

16

Tupana'ga nhimonha'ngahetea oko nhaetingy'a'java'ea pype

¹ Kiro ji ga renduvi Tupana'ga mboheteahavapypeve'ga. Hahyahi ganhi'iga ga erame seteve'ga pe Tupana'gapyrive'ga pe:

—Peho ti heka'voga Tupana'ga nhimonha'ngahetea nhaetingy'a'java'ea hugwi. Pe-heka'vo ti vyva koty, ei ga ga pe.

²—Kwa, ei yvagipeve'ga.

Kiro gande'yja'ga hona'ēi a'ero heka'voga vyva koty Tupana'ga nhimonha'ngahetea ojipejiva'ea hugwi nhaetingy'a'java'ea hugwi. Nurā ihemi gajauhua ite'varuhuheteve'ea vyvakytyve'ga ndehe – kiroki ga okwatjaruka yhyapypeve'ea apoa ojihe. Kiroki ga ombohete yhyapypeve'ea ra'angava – ga ndehe ihemi gajauhua ite'varuhuheteve'ea no.

³ Kiro ojipe'ga seteve'ga nde'yja'ga heka'vogi Tupana'ga nhimonha'ngahetea ojipea hugwi nhaetingy'a'java'ea hugwi. Mokōi ko ganembiheka'vogagwera a'ero. Ypiahua ruvihava rehe ga heka'vogi. Ypiahua ruvihava nhimbotei omanove'ga rekoa'java'ero. Nurā yhyapora imanombavi.

⁴ Kiro ojipe'ga seteve'ga nde'yja'ga heka'vogi Tupana'ga nhimonha'ngahetea ojipea hugwi nhaetingy'a'java'ea hugwi. Trēs ko ganembiheka'vogagwera a'ero. Paranauhūa rehe yhyaryapyruhua rehe no ga heka'vogi. Paranauhūa nhimbotei aherekoro a'ero. Yhyaryapyruhua onhimbote aherekoro no.

⁵ Kiro ji ga renduvi – kiroki Tupana'gapyrive'ga oko yhya repiakatuhara'ga. Tupana'ga pe ga ei:

—Jipojykaharetea, ei ga Tupana'ga pe. Agwamo nde ereko. Ymyahū nde ereko hako.

Ndehe ko ereko katu hete yhya monhimboteavo aherekoro ga pe.

⁶ A'reki ga neremimo'ēhara'ga apiti

nenhi'iga mombe'uhara'ga ndeheve gandekoa reka'voga.

Kirogwe aherekoa nde imondoi ga pe to'u ti ga javo.

Pyry nde imondoi a'ea ga pe, ei ga Tupana'ga pe.

⁷ Kiro ji henduvi ikwava'ēhava hugwi nahā:

—Na tuhē, Tupana, orepojykaharetea!

Ndehe ko vyvakytyve'ga nduvihava epopoakaramo ga hohe pa.

Ereko katu hete

e'erame a'itituhēva'ea imondovo hahya hupi katu okote'varuhuve'ga pe.

Porō ji henduvi ikwava'ēhava hugwi.

⁸ Kiro ojipe'ga seteve'ga nde'yja'ga heka'vogi Tupana'ga nhimonha'ngahetea ojipea hugwi nhaetingy'a'java'ea hugwi. Quatro ko ganembiheka'vogagwera a'ero. Kwara rehe ga heka'vogi tombokai ti kwara vyvakytyve'ga tata pyvō javo. ⁹ Kwara vyvakytyve'ga mbokaiheti a'ero. Hahy hete ga pe a'ero. A'ea nhaporemo karugwara Tupana'ga imondomondokari ga pe. Ga karugwara mondokaro gwaramo ojive. Ojauhuro gwaramo ga ete'varuhuhetei Tupana'ga pe ga mbotegweteavo. Ndogwerōjijyi reki ga ojeaporo'gita okokatue'yma ga mbohete'e'yma.

¹⁰ Kiro ojipe'ga seteve'ga nde'yja'ga heka'vogi Tupana'ga nhimonha'ngahetea ojipea hugwi nhaetingy'a'java'ea hugwi. Cinco ko ganembiheka'vogagwera a'ero. Yhyapypeve'ea gwyrā rehe ga heka'vogi. Pevo vyva koty yhyapypeve'ea oko ogwyrīpeve'ga nduvihavamo. Yhyapypeve'ea gwyrīpeve'ga pe ppytunahivuhu a'ero. Hahy hete ga pe. Ohu'u ga okūa a'ero hahyhetero gwaramo ga pe. ¹¹ Yvagipeve'ga pe Tupana'ga pe ga ete'varuhuhetei ga mbotegweteavo okote'varuhuaavo hahyro gwaramo ojive. Ojauhuro gwaramo ga ete'varuhuhetei ga pe no. Emo ga ndogwerōjijyi ojeaporo'gita okokatue'yma.

¹² Kiro ojipe'ga seteve'ga nde'yja'ga heka'vogi Tupana'ga nhimonha'ngahetea ojipea hugwi nhaetingy'a'java'ea hugwi. Seis ko ganembiheka'vogagwera a'ero. Paranauhūa ruvihava rehe rio Eufrates rehe ga heka'vogi. Paranauhūa ruvihava rio Eufrates ty pa

onhimboavujikwea a'ero tuhu ti kwara porakotyve'ga nduvihavuhu'ga yvya pikağa rupi javo.

¹³ Kiro ji hepiagi trêsva'ea Diabo'gapyriva'ea anhağa. A'ea ko kururua ja. Tejuhua'javuhua'ea jurua rupi ojipea hemi. Yhyapypeva'ea jurua rupi ojipea hemi. Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'uhara'ga jurua rupi ojipea hemi. Nahâ ko trêsva'ea Diabo'gapyriva'ea.

¹⁴ Tiruahû Diabo'gapyriva'ea okovo Diabo'ga nhi'iga rehe japoapovo ahemonhimomby'ava'ea. Kiro ihoi vvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga pyri nhaporemoga mono'ono'oguka ga movahemuka totavuka ti ga Tupana'ga pe javo. A'ereki Tupana'ga e'i jipe: "Diabo'gapyriva'ea ga mono'ono'ogukarame ti ji ei ga pe nehê: Peko te'varuhu pe. Peho kiro tata pype hahyva'ea ruvihava pype. A'ea ti ji ei ga pe jipopoakahetero ga hohe pa nehê ġapopoakara mombiga," ei Tupana'ga.

¹⁵ —Pehendu ti, ei Cristo'ga nhande ve. Ahe nomboha'uvi iporomive'ga ndura. Ahe ja ti pe napemobama'uvi jirura'eva nehê. Nurâ ji ei pe me: Pyri hete ti pe me nehê pe nhimomiranamame nhinhi'iga rerovhi'ga aerê ti ga ruri nehê javo. A'ero ti pe ndekoi ga ja nehê – kiroki ga gwereko opira imongiavo onhinoti'e'yma, ei Cristo'ga nhande ve.

¹⁶ Diabo'gapyriva'ea omono'ono'oguka vvyakotyve'ga nduvihava'ga. Pea pe gamono'ogukahava pe hebreus'ga e'i Armagedom.

¹⁷ Kiro ojipe'ga seteve'ga nde'yja'ga heka'vogi Tupana'ga nhimonha'ngahetea ojipea hugwi nhaeting'a'java'ea hugwi. Yvate ga heka'vogi. Sete ko ganembiheka'vogagwera a'ero. Kiroki ga oko yvagi pe aheruvihavuhete'ga rongga pype gambohetehava pype ga'apykava pyri – hahyahi ganhi'iga ga erame pea hugwi:

—Momina Tupana'ga nhimonha'nga! ei ga.

¹⁸ Kiro inhi'inhi'igi onaranarağa overaverava. Yvya ogwygyw hete ranuhû tuhê. Vvyakotyve'ga mbojihuvypyagwera jate ndogwerekoi nanongara. ¹⁹ A'ero cidadeuhua i'gwy'gwyri. Três ko ipeheuhûva'ea cidadeuhua peheuhûva'ea a'ero. Cidades nhaporemoga yvya koty indurundurupavi he'yjuhuva'ea. Tupana'ga okwahava'ja Babilôniapeve'ga ji ndapotari gandekote'varuhua javo. Ipopoaka hete ga novia a'ero. A'ereki kiro Tupana'ga onhimonha'nga hete ga ndehe onhimboahiva ojipypava ga ndehe ga ndekote'varuhuro ġwaramo. ²⁰ Ypa'oa oka'nhymba. Ahana'ja a'ero. Yvytyruhua ahe ndohepiaga'javi no. ²¹ He'yjuhu itatiguhûa'java'ea amana royxagahiva'java'ea okya yvaga hugwi vvyakotyve'ga ndehe. Tupana'ga pe ga ete'varuhuhetei ga mbotegweteavo okote'varuhua'vo. A'ereki amana royxagahiva'java'ea hahy ranuhû ga pe. A'ereki hehanhuhû hete amana royxagahiva'java'ea itatiguhûa'java'ea. A'ea pohyja ko quarenta quilos hetakwera ja.

17

Kunhangwerahêa oapy yhyapypeva'ea arimo

¹ Kiro Tupana'gapyrive'ga ruri ji pyri seteve'ga nde'yja'ga – kiroki seteve'ga gwereko nhaeting'a'java'ea yvagi'peve'ga. Ji ve ga nhi'igi javo:

—Herejo, ei ga. Kiro ti ji ipopoakavehêa repiukari nde ve nehê Tupana'ga erame hêa pe: "Ereko te'varuhu nde. Eho ti a'ero tata pype hahyva'ea ruvihava pype." A'ea ti Tupana'ga ei hêa pe nehê – kiroki akwaimbae'ga upaharahêa oapy ypiahua arimo ypiahua ruvihava arimo no paranauhûa arimo no. Onhimongyheteuhi yhya. A'ea arimo nhaporemoga hêa apygi oina. ² He'yjuhuve'ga vvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga oko hêanhi'iga rupi okote'varuhua'vo hêa rendukatuavo. Hêa vvyakotyve'ga mbopogwei ojihe ga mbote'varuhua'vo oji'ja. A'ero ga ndekote'varuhui okovo hêanhi'iga rupi gworygworyvamo hêarekote'varuhua rehe, ei Tupana'gapyrive'ga ji ve.

³ Kiro ga ji rerohoi Tupana'ga ra'uva ji pojykataturame. Ongae'yi me ga ji rerohoi. Pevo ji hêa repiagi. Yhyapypeva'ea arimo hêa apygi. Igwağahi yhyapypeva'ea. He'yjuhu hete ikwatijara hehe. Ohyğahi ikwatijara hehe. Herate'varuhua pe ikwatijara i'ei Tupana'ga mbotegweteavo yhyapypeva'ea ipopoaka Tupana'ga hohe javo. Sete ko yhyapypeva'ea akağa. Dez ko yhyapypeva'ea ratia. ⁴ Hêa opipyryva imongi tapy'ynhapiğwağahiva'ea tapy'ynhapiğwaguhûva'ea no. He'yjuhuva'ea hêa imongi ombojigwahava ouro apopyra itakatua no pérolas no. Gwerekoga hêa nhaeting'a'java'ea ouro apopyra opo pe. Ite'varuhuranuhûva'ea oko nhaeting'a'java'ea pype hêate'varuhua hêareaporoğitate'varuhua. ⁵ Gwetovapya rehe hêa gwereko ikwatijara. Hêarera pe ikwatijara i'ei:

—Aherembikwahavipyre'yma ko hêarera.

Três ko hêarera.

Ojipea ko Babilônia ipopoakaheteva'ea.

Ojipea ko Akwaimbae'ga upahara'ga nembopyya.

Ojipea ko Ite'varuhuranuhūva'ea rembopyya vyva koty.

A'ea i'ei ikwatijara. A'ea ko hēarera a'ero hēaretovapya rehe.

⁶ Kiro hēa repiaga ji ikwahavi heagwry hēa javo. Heagwry hete hēa. A'ereki hēa horyory ranuhū hete Tupana'ga remimo'ēhara'ga manoa rehe. Gajikoga ḡwaramo Jesus'ga rehe hēa ḡa jukaukari. A'ereki ḡa ndopohiri Jesus'ga hugwi.

Hēa repiagame ji nhimomby'ahetei tuhē. ⁷ A'ero Tupana'gapyrive'ga ei ji ve:

—Maraname nde nhimomby'ai? Kiro ti ji imombe'ui nde ve aherembikwahavipyre'yma hēa mombe'gwovo. Kiro ti ji imombe'ui nde ve yhyapypeva'ea no – a'ea hēa reroho ojihe herekovo seteva'ea oakaḡa dezva'ea ḡwatia no, ei ḡa ji ve. ⁸ Yhyapypeva'ea – akoja nde erehepia – a'ea ko ymyahū oko. Aḡwamo a'ea ndokoi. Aerē ti a'ea ihemi vvykwaruhua hugwi nehē – kiroki ikwaruhua oho paivouhu, ei ḡa. Aerē ti yhyapypeva'ea ihoi hahyva'ea ruvihava pype upa avuirama nehē. Tiruahū ti jupe jipi a'ero nehē, ei ḡa.

—Hepiagame ti vvyakotyve'ga nhimomby'ai nehē – kiroki ḡa ndojikogi Tupana'ga rehe ikwatijarukare'yma ḡa pe ojera livro pype. Gandera Tupana'ga ndokwatijarangavi livro pype yvagi pe tuhu ti ḡa ji pyri okovo avuirama jave'yma. Vyva apopyyagwera jate Tupana'ga ndokwatijari gandera, ei Tupana'gapyrive'ga ji ve imombe'gwovo. Onhimomby'a ti vvyakotyve'ga nehē yhyapypeva'ea repiagame. A'ereki ymyahū yhyapypeva'ea oko, aḡwamo ndokoi, aerē ti hekoi nehē, ei Tupana'gapyrive'ga ji ve imombe'gwovo.

⁹—Ojapykaheterame jate ti ahe ikwahavi, ei Tupana'gapyrive'ga. Kunhangwerahēa oapy yhyapypeva'ea arimo, ei ḡa. Seteva'ea yhyapypeva'ea akaḡa, a'e ko ji seteva'ea pe vvytyruhua pe, ei Tupana'gapyrive'ga. A'ero kunhangwerahēa apygi seteva'ea rehe vvytyruhua rehe, ei Tupana'gapyrive'ga. ¹⁰ Seteva'ea yhyapypeva'ea akaḡa, a'e ko ji seteve'ga pe no ḡanduvihavuhu'ga pe vvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga pe, ei Tupana'gapyrive'ga. Cincove'ga seteve'ga nde'yja'ḡa ndokoa'javi vvyakotyve'ga nduvihavuhuro. Ojipejive'ga seteve'ga nde'yja'ḡa oko ḡanduvihavamo kiro. Ojipe'ga seteve'ga nde'yja'ḡa ndokoi ve ḡanduvihavuhuro. ḡanduvihavuhuro okorame ti ḡa topytaahi'vi okovo ḡanduvihavuhuro, ei Tupana'gapyrive'ga imombe'gwovo ji ve. ¹¹ Yhyapypeva'ea – a'ea oko ymyahū, aḡwamo ndokoi – a'ea vehevi oko vvyakotyve'ga nduvihavuhua seteve'ga mbohe'yikavamo. A'ero ḡa ei: Oitove'ga ko vvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga. Yhyapypeva'ea ko seteve'ga nde'yjava'ea a'ero. Hahyva'ea ruvihava viara rupi ihoi upa. Pevo ti tiruahū jupe jipi nehē, ei Tupana'gapyrive'ga imombe'gwovo ji ve.

¹²—Dezva'ea yhyapypeva'ea ratia – akoja nde erehepia – a'ea ji ei dezve'ga pe vvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga pe, ei Tupana'gapyrive'ga. Ga ndokoi ve ḡanduvihavuhuro. Aerē ti yhyapypeva'ea ḡa mongoahi'vi nehē toko ti ḡa ḡanduvihavuhuro javo. Uma hora rupi jate ti ḡa ndekoahi'vi ḡanduvihavuhuro yhyapypeva'ea pavēi nehē, ei Tupana'gapyrive'ga. ¹³ Nombojoyvvyvyri ḡanduvihavuhu'ga ojeaporoḡita. A'ero ti ḡa nhapremo yhyapypeva'ea pokogi okovo a'ea nhi'ḡa rupi nehē. A'ereki ḡa ipopoaka okovo ḡanduvihavuhuro nehē, ei Tupana'gapyrive'ga. ¹⁴ Aerē ti ḡa tavukari cordeiro'jave'ga pe nehē. Gapopoakara ti cordeiro'jave'ga imombihetei nehē. A'ereki ḡa oko vvyakotyve'ga pojykhara'ḡa pojykharetero. Oko ḡa ḡanduvihavuhu'ga nduvihavuhuhetero. Kiroki ḡa oho ḡa rupi – ḡa pe ḡa e'i jipe: “Pehe ti jireheva'ero nehē,” e ko ḡa ḡa pe. Ga ḡa mo'emo'ē ḡa mongomongovo toko ti ḡa jireheva'ero javo, ei Tupana'gapyrive'ga. Ga rehe ḡa jikohetei okovo ganhi'ḡa rupi jate opohire'yma ḡa hugwi, ei Tupana'gapyrive'ga imombe'gwovo ji ve.

¹⁵—Yhya onhimongyhetehuhua'ea – akoja nde erehepia – akoja rehe akwaimbae'ga upaharahēa oapy okovo ḡanduvihavuhuro, ei ḡa. Yhya, a'e ko ji he'yive'ga pe vvyakotyve'ga ḡwyḡagwryripeve'ga pe no ojipe'ga pe no – kiroki ḡa ojoatyatyvi ḡanhi'ḡa – ojipe'ga pe no, ei Tupana'gapyrive'ga imombe'gwovo ji ve.

¹⁶⁻¹⁸—Akwaimbae'ga uparahahēa – akajahēa nde erehepia – hehēa ipopoaka vvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga mondomondopavuka ḡwemimbotarimova'ea rupi okovo ḡanduvihavuhuro tuhē, ei Tupana'gapyrive'ga.

—Dezva'ea yhyapypeva'ea ratia – akoja nde erehepia, akoja ko vvyakotyve'ga nduvihavuhuro – ḡahā ti noarōhetei akwaimbae'ga uparahahēa nehē yhyapypeva'ea pavēi nehē, ei Tupana'gapyrive'ga ji ve. Nurā ti ḡa hēa mbotegwetei hēapopoakara mombiga hēambatera pyhyga hēa hugwi nehē. Tata pyvō ti ḡa hēa mbokaipavi nehē. Cidadeuhua ji amombe'u hēa mombe'urame, ei Tupana'gapyrive'ga imombe'gwovo ji ve. Nahā ti ḡa cidade rereko i mbokaipava nehē. A'ereki nanongara Tupana'ga opota ḡwemimbotarimova'ea arōuka ḡa pe ḡandeaporoḡita mbojoyvvyvyre'ymuka. Nahā ḡa ei: “Tombojoyvvyvyryme ti vvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga ojeaporoḡita yhyapypeva'ea pokoga okovo a'ea nhi'ḡa rupi nehē,” ei Tupana'ga. Nahā ti Tupana'ga ḡa ndereko i nehē toho ti nhinhi'ḡa apiavo javo, ei Tupana'gapyrive'ga imombe'gwovo ji ve.

18

Babilôniapeva'ea popoakara opi

¹ Tupana'gapyrive'ga hepiukapavirē ji ve ji ojipe'ga repiagi. Ga ko Tupana'gapyrive'ga no ua yvaga hugwi yvagipeve'ga. Ipopoaka hete ga gwendy'jandy'jahetero ovahema yvya koty imbokojahuavo. ² Hahyahi hete ganhi'iga ga erame:

—Kiro ti cidadeuhupeve'ga popoakahetea ipigi nehē!

Opi gwerī tuhē, ei ga.

Kiro ti gacidadeuhua rekoi Diabo'gapyriva'ea gwyrā anhağa gwyrā a'ero nehē Babilônia. Pevo ti cidadeuhu pe ko he'yjuhuva'ea anhağa nhimongyi nehē ojoparavuhuva'ea onhimono'oga, ei ga.

Pevo ti cidadeuhu pe ko he'yjuhuva'ea ipepova'ea ite'varuhuva'ea nhimongyi ojoparavuhuva'ea nehē no.

Kiro ti cidadeuhua ko ipepova'ea nhimono'ono'ongava nehē.

Nahā ti gacidadeuhua hekoi nehē.

³ A'ereki yvyakotyve'ga nhaporemō okote'varuhu cidadeuhupeve'ga rendukatuavo, ei ga.

Yvyakotyve'ga ndekopotarahipavi cidadeuhupeve'ga nhi'iga rupi okote'varuhuavo ga ja. Yvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga no oko te'varuhu cidadeuhupeve'ga ja ga potaheteavo no, ei ga.

Mbatera ma'ēhara'ga nhaporemō yvyakotyve'ga – kiroki ga omondo mbatera itambere'ia pyhyga a'ero mbatera pyhyga itambere'ia mondovo no

– gahā oko imbateheteva'ero a'ero.

A'ereki cidadeuhupeve'ga opyhy ranuhū ga hugwi ipotarahiva imondomondovo itambere'ia ga pe he'yjuhuva'ea pyhyga, ei Tupana'gapyrive'ga.

⁴ Kiro ji ojipe'ga renduvi ga rekorame yvagi pe.

—Pejipe'a ti cidadeuhupeve'ga hugwi jireheva'ero, ei ga yvyakotyve'ga pe.

A'ereki ga oko te'varuhu hete, ei ga.

Tapekoi ti ga ja.

Pe ndekote'varuhue'y mame ti Tupana'ga pe nderekokatui imondoe'y ma hahya pe me nehē imondorame ga pe nehē.

Omondo ti ga hahyhetea cidadeuhupeve'ga pe nehē.

⁵ A'ereki gandekote'varuhua he'yjuhu hete.

Okwahava'ja Tupana'ga gandekote'varuhua a'ea arōe'y ma, ei ga ojiheve'ga pe.

⁶ Cidadeuhupeve'ga oko te'varuhu imondovo hahya he'yiva'ea ikwehe.

He'yjuhuva'ea ti pemondo hahya cidadeuhupeve'ga pe a'ero.

Omondomondo ga hahya ikwehe.

Johe ti pemondomondo hahya cidadeuhupeve'ga pe a'ero, ei ga.

Cidadeuhupeve'ga yvyakotyve'ga mbote'varuhu.

A'ereki yvyakotyve'ga gwendu katu okovo ganhi'iga rupi okote'varuhuavo.

A'ero ti hahyro yvyakotyve'ga pe nehē.

Johe ti pemondo ranuhū hahya cidadeuhupeve'ga pe a'ero

ga ga mbote'varuhuro gwaramo, ei ga.

⁷ He'yjuhuva'ea rerekovo gwaramo ga nhimbohetei.

He'yjuhuva'ea ti pemondo hahya ga pe a'ero ga mongovevuhua, ei ga.

A'ereki ga e'i onhimboheteavo:

“Nhande ko yvyakotyve'ga nduvihavuhua.

He'yjuhuve'ga nhande rerekokatui nhande rejare'y ma.

Ndiajehe'oi ti nhande nhandekovevuhue'y ma nehē.” A'ea ga ei.

⁸ Nurā ti karugwara ruri ga pe nehē.

Kotihī ti turi karugwara he'yjuhuva'ea ga pe ara rupi ve nehē.

Omano ti ga nehē.

Ojehe'o ti ga okovevuhua nehē.

Ahā tuhē ti mbatera ga pe nehē.

Ty'arateuhua ti ga jukai nehē.

Tata ti ga mbokaipavi nehē.

Nahā nhaporemō ti ga pe ara rupi ve nehē.

A'ereki Tupana'ga ipopoaka hete nhandepojykaharete'ga.

Gaha ti omondouka karugwara ga pe ga ndekote'varuhuro gwaramo, ei ga.

⁹ —Yvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga – kiroki ga gwendu katu cidadeuhupeve'ga nhi'iga okote'varuhuavo ga ja he'yjuhuva'ea rerekovo – gahā ti ojehe'o nehē cidadeuhupeve'ga ndehe ovy'are'y ma tata cidadeuhua mbokaipavame, ei ga. Nahā ti ga ndekoi

tatatiġuhūa repiagame nehē. A'ereki tatatiġuhūa ohē cidadeuhupeve'ġa mbokaipava hugwi. ¹⁰Irupeuhu ti ġa ami nehē okyhyjiavo ġwaramo ġambokaja hugwi. Ga ti e'i nehē: "Ite'va! Ite'va cidadeuhupeve'ġa pe Babilōniapeve'ġa pe.

Ipopoaka hete ġa novia.

Kotihī tuhē uma hora rupi tuhē Tupana'ga imondopavukari karugwara ġa pe ġa ndekote'varuhuro ġwaramo."

Nahā ti yvyakotyve'ġa nduvihavuhu'ġa ei okyhyjiavo nehē, ei Tupana'gapyrive'ga.

¹¹—Mbatara ma'ēhara'ġa ti ġa jehe'opavi nehē cidadeuhupeve'ġa ndehe ovy'are'yma yvyakotyve'ġa nehē. A'ereki cidadeuhupeve'ġa manoro ġwaramo tegwete ġanembipyhyga'jahava mbatera ma'ēhara'ġa hugwi, ei ga.

¹²—Ndopyhyga'javi ti ġa ouro, prata, itakatua, pérolas, tapy'ynhapipyryva linho apopyra, tapy'ynhapiġwaġahiva'ea, tapy'ynhapihymahiva'ea, tapy'ynhapiġwaġuhūva'ea, yva nehē no – kiroki yva ko perfume oġoparavuhuva'ea, ei ga.

—Hyrua oġoparavuhuva'ea ti ġa ndopyhyga'javi nehē no: elefante ranha apopyra, yvapyryva apopyra, bronze apopyra, ferro apopyra, ita apopyra. A'ea apopyra nhaporemō hyrua ti ġa ndopyhyga'javi omanomo ġwaramo nehē, ei ga.

¹³—Ndopyhyga'javi ti ġa perfume nehē: canela, nhandya, incenso, mirra, yva rytya, ei ga. Vinho, óleo, farinha de trigo, trigo – a'ea nhaporemō ti ġa ndopyhyga'javi nehē, ei ga. Gados, ovelhas, cavalos ti ġa ndopyhyga'javi nehē. Ndopyhyga'javi ti ġa carretas omanomo ġwaramo nehē, ei ga. Okoteheve'ġa – kiroki ipiro'ye'yve'ġa – ġahā ti ġa ndopyhyga'javi imondoa'jave'yma itambere'ia ġa ndehe nehē toko ti ġa okoteheve'ero oporavykyheteavo nhande ve jate jave'yma, ei ga.

—A'ero ti mbatera ma'ēhara'ġa ei cidadeuhupeve'ġa pe nehē:

¹⁴"Ikataheteva'ea penembipotarahiva'ea oji'i – a'ea oka'nhy pe hugwi.

Heheva'ea ikataheteva'ea pavēi oka'nhy tuhē pe hugwi.

A'ea nhaporemō ti pe ndapehepiaga'javi tuhē nehē."

A'ea ti ġa ei cidadeuhupeve'ġa mbokaipava repiaga nehē, ei Tupana'gapyrive'ga.

¹⁵—Na tuhē ti mbatera ma'ēhara'ġa ei nehē – kiroki ġa omondo mbatera nhaporemō cidadeuhupeve'ġa pe ipyhyġahiva itambere'ia. Okyhyjiheteavo ġwaramo ġambokaja hugwi ti ġa ami irupeuhu cidadeuhupeve'ġa hugwi nehē. Ojehe'o ti ġa ovy'are'yma ġwaramo ġa ndehe, ei ga.

¹⁶—Ga ti e'i nehē:

"Ite'va! Ite'va cidadeuhupeve'ġa pe

– kiroki ġa omongi tapy'ynhapipyryva linho apopyra, tapy'ynhapiġwaġahiva'ea no, tapy'ynhapiġwaġuhūva'ea no.

He'yjuhuva'ea ġa imongi ombojġwahava ouro apopyra, itakatua no pérolas no.

¹⁷Kotihī tuhē uma hora rupi tuhē ġambaterahetea oka'nhyumba!"

A'ea ti mbatera ma'ēhara'ġa epavi okyhyjiavo cidadeuhupeve'ġa mbokaipava repiaga nehē, ei ga.

—Yharuhua mopyryrġhara'ġa nduvihava'ġa yarupive'ġa no yharuhua mopyryrġhara'ġa no mbatera ma'ēhara'ġa no – kiroki ġa onhimombate yarupive'ġa – ġa nhaporemō ti irupeuhu o'ā cidadeuhupeve'ġa hugwi nehē, ei ga. ¹⁸Cidadeuhupeve'ġa mbokaipava ġwaramo ti tatatiġuhūa ihemi nehē. A'ero ti ġa jehe'oi tatatiġuhūa repiagame nehē. E'i ti ġa nehē: "Ahā cidadeuhupeve'ġa'jave'ġa imbateheteve'ġa!" A'ea ti ġa ei cidadeuhupeve'ġa mbokaipava repiaga nehē, ei ga.

¹⁹A'ero ti ġa imombori otimbuguhua oakaġa rehe nehē orokoveveuhu ore javo. Ovy'are'yma ti ġa jehe'oi ġa ndehe nehē. E'i ti ġa nehē:

"Ite'va! Ite'va cidadeuhupeve'ġa pe!

– kiroki ġa omombate yharuhua jara'ġa ipyhyga ġambaterahetea pyryva'ea ġa hugwi imondovo itambere'ia ġa pe.

Kotihī tuhē uma hora rupi tuhē oka'nhyumba ġa hugwi ġa mbokaipavame."

A'ea ti mbatera ma'ēhara'ġa ei nehē, ei Tupana'gapyrive'ga imombe'gwovo.

²⁰—Tohoryory ti yvaga! ei Tupana'gapyrive'ga.

Pejoryjory ti pyryva'ero no Tupana'gareheva'ero.

Pejoryjory ti Jesus'ga moirūharamo.

Pejoryjory ti Tupana'ga nhī'ġa mombe'uharamo.

A'ereki hahyaġwama cidadeuhupeve'ġa pe Tupana'ga remimondoaġwama ġa ndekote'varuhuro ġwaramo pe me, ei Tupana'gapyrive'ga.

²¹Kiro ojipe'ga Tupana'gapyrive'ga ipopoakaheteve'ga ipyhygi itauhua. Ipohyi itauhua ġwehanuhūro yngu'auhua jaimo. Ypiahua ruvihava pype ga imombori. Kiro ga ei:

—Nahā ti Tupana'ga ġa momboheteukari cidadeuhupeve'ġa Babilōniapeve'ġa nehē.

Ndihepiaga'javi tuhē ti nhande ga a'ero nehē, ei ga.

Cidadeuhupeve'ga pe Babilôniapeve'ga pe ga ei:

22 —Ndokoa'javi ti harpa monhi'ihara'ga, flauta monhi'ihara'ga, trombeta monhi'ihara'ga pécidadeuhu pe nehê.

Norohenduva'javi tuhê ti ore ga pécidadeuhu pe nehê, ei Tupana'gapyrive'ga cidadeuhu-peve'ga pe Babilôniapeve'ga pe.

Ndokoajavi ti ga pécidadeuhu pe nehê

– kiroki ga oapo paravuhu kwaha ikatuheteve'ea.

Ndorohepiaga'javi tuhê ti ore ga pécidadeuhu pe nehê, ei ga.

Ndokoajavi ti ga pécidadeuhu pe nehê

– kiroki ga ombo'i trigo yngu'a'java'ea nehê.

Norohenduva'javi tuhê ti ore ga pécidadeuhu pe nehê, ei ga.

23 Nombokojahua'javi tuhê ti lamparina pécidadeuhu pe nehê.

Nahembirekoa'javi ti ga pécidadeuhu pe nehê.

Norohenduva'javi tuhê ti ore ga pécidadeuhu pe nehê.

Nahã ti tiruahũ pe me nehê.

Kiroki ga oma'ê mbatera pécidadeuhu pe – gahã ko jukwahave'ga vyva koty ikwehe.

Pejipajivo pe gágwyripeve'ga moandyandyipavi, ei Tupana'gapyrive'ga Babilôniapeve'ga pe.

24 Ji ve ga ei no:

—Nahã ti tiruahũ cidadeuhupeve'ga pe Babilôniapeve'ga pe nehê.

A'reki ocidadeuhu pe ga Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga apiti

Tupana'ga remimo'ehara'ga apitiavo no.

Oapitiuka ga akoja'ga nhaporemo vyva koty, ei Tupana'gapyrive'ga.

19

Timbohete ti Tupana'ga

1 Tupana'gapyrive'ga hepiukapavirê ji ve ji hahyahiva'ea renduvi. He'yjuhuve'ga po ohapukai yvagi pe, a'e ji henduvame. Nahã ga ei:

—Timbohete ti Tupana'ga nhandervihavuhuhete'ga!

Tupana'ga ojiheve'ga ndekote'varuhua mombohetei ga mombryva avuirama.

Kiro ti ga ga nderohoukari ojipyri yvagi pe nehê.

Gaha ti timboukwaha hete tikatu hete ti ga javo.

Gaha ti timbohete.

Gaha ti toko nhandervihavuhuhetero opopoakahetero.

2 Oko katu hete ga o'erame a'itituhêva'ea imondovo hahya okote'varuhuve'ga pe.

A'reki ga e'i akojahêa pe akwaimbae'ga upaharahêa pe: “Ereko te'varuhu nde.

Eho ti a'ero tata pype hahyva'ea ruvihava pype.”

Nahã ga ei hêa pe.

Ereki hêa vvyakotyve'ga mongo te'varuhu

ga ndekoro gwaramo hêanhi'iga rupi.

Nahã Tupana'ga ojiheve'ga ndepygi hêa rehe.

A'reki hêa oapitiuka ga, ei ga yvagi pe.

3 Hahyahi onhi'igame ga ea'javi:

—Timbohete ti Tupana'ga!

Tatatiguhũa kiro ihemi ogwovo hêambokaipava hugwi.

Nane'ymi ti ihemi avuirama nehê, ei ga yvagi pe.

4 A'ero vinte e quatrove'ga huvihavuhu'ga quatrove'ga pavêi, ga nhinogi ojavapyvo vyva

rehe Tupana'ga mboheteavo. Kiro ga Tupana'ga mbohetei Tupana'ga apygame oapykava

rehe okovo vvyakotyve'ga nduvihavuhuhetero. E'i ga:

—Na tuhê! Amém! Timbohete ti Tupana'ga!

Cordeiro'jave'ga rembirekohava

5 Kiro ji ojipe'ga renduvi. Ji henduvame ga ei:

—Pe nhaporemo ti pembohete Tupana'ga Tupana'gareheve'ero ganhi'iga rendukatuharamo.

Okoteheve'ero pembohete ti ga penduvihavamo pavêi!

A'ea ji henduvi ga nhi'igame ga'apykavareheve'ga apykava hugwi. Ga'apykavareheve'ga oapy hehe okovo aheruvihavuhuhetero.

6 Kiro ji ga nenduvi. Ojatykave'ga po, he'yjuhuve'ga po, a'e ji. Gahã po ohapukai. Typojuhetea pyambua – a'ea po poro, a'e ji. Onaranarã hete ranuhũ po, a'e ji ga nenduva.

Hahyahi onhi'iga ga erame:

—Timbohete ti Tupana'ga!

A'ereki kiro Tupana'ga oko nhanderuvihavuhuhetero.

Ga ko ipopoaka ġa hohe pa, ei ġa.

⁷Xajoryjory ti!

Timbohete ti ga mbojirovia nhanderoryroryvamo ga rehe.

A'ereki cordeiro'jave'ga ti hembireko kiro.

Garembirekohēa onhimboavujikweripe.

⁸Kiro tapy'ynhapipyryva mondohava hēa pe ndiky'ai'i'iva'ea tapy'ynhapitiġahivuhuva'ea linho apopyra.

A'ero hēa omongi, ei ġa.

Tapy'ynhapipyryva linho apopyra ko Tupana'ga remimo'ēhara'ġa pira. Tapy'ynhapipyryva linho apopyra, a'e ji Tupana'ga remimo'ēhara'ġa ndekokatua pe.

⁹Ji ve Tupana'gapyrive'ga ei:

—Ekwatija ti imombe'ġwovo. “Horyory ġa – kiroki ġa pe ji a'e: Aerē ti pejo i'ġwovo toryvi pe cordeiro'jave'ga mohembirekohai pe nehē.” A'ea ti ekwatija, ei ġa ji ve. A'ea ko a'itituhēva'ea Tupana'ga ea, ei ġa ji ve.

¹⁰Kiro ji nhinogi gapya pyri tambohete ti ji ġa javo. A'ero ġa ei ji ve:

—Terenhinogi ji pyri ji mboheteavo. Tupana'ga ti embohete. Ji ko Tupana'gapyriva'ero reki jitekovo ganhi'ġa rupi nde ja neirū'ġa ja no – kiroki ġa ojiko Jesus'ga rehe gamombe'ua rehe. A'ereki Tupana'ga nhi'ġa mombe'uhara'ġa nemimombe'ua nhaporemō ko Jesus'ga mombe'ua, ei ġa ji ve.

Cavalo'arimove'ga tiġuhūva'ea'arimove'ga

¹¹Kiro ji hepiagi. Yvaga ojipe'a jipe. Nanime ji hepiagi cavalo tiġuhūva'ea! Kiroki ġa oapy i'arimo – mokōi ko garera. Gambiojkihara ko garera. A'ereki ġa ombojiko ġa ojihe. Ga pyryvamo ġwaramo ġa gwerovia ganhi'ġa. Garera ko A'itituhēva'ea mombe'uhara no. Gaha pyry hete imondovo hahya okote'varuhuve'ga pe otavuka ġa pe pendeko te'varuhu pe javo. ¹²Hendy'jandy'ja gareakwara tata ja. Gwereco ga he'yjuhuva'ea akanitara oakaġa rehe. Akanitara repiagame ji ei: Aheruvihavuhuhete'ga tuhē ko ga! Gwereco ga ikwatijara ojihe. Ikwatijara e'i garera pe. Gaha jate okwaha akoja ojera. ¹³Omongi ga tapy'ynhapira imondevipyra aherekoa pype. Garera ko Tupana'ga nhi'ġa.

¹⁴Gareviri gasoldados'ga nduri yvaga hugwi. Oapy ġa cavalos arimo tiġuhūva'ea arimo. Omongi ga tapy'ynhapipyryva linho apopyra tapy'ynhapitiġahivuhuva'ea ndiky'ai'i'iva'ea. ¹⁵Ġajuria rupi ihemi haimbejovaiva'ea ogwovo.

—A'ea pyvō ti ji imombigi ġapopoakara vvyakotyve'ga gwyripeve'ga popoakara nehē, ei ġa. Ahe ja – kiroki ahe onupā ojipe'ga vyvra pyvō metalva'ea pyvō toko ti ġa nhinhi'ġa rupi javo – ahe ja ti ji hendukatuukarahai vvyakotyve'ga pe nhinhi'ġa nehē jitekovo ganduvihavuhuhetero nehē, ei ġa. Yva'ia mu'umu'ūhara'ġa omu'umu'ū yva'ia imu'umu'ūhāvuhua pype. Ga ja ti ji vvyakotyve'ga mu'umu'umi jitekovo Tupana'ga nhi'ġa rupi nehē Tupana'ga nhimonha'ngahetero ġwaramo ġa ndehe, ei ġa. Tupana'ga ipopoaka hete ġa hohe pa.

A'ea cavalo arimove'ga ei ikwahava omondoa. ¹⁶Opira rehe tapy'ynhapipukuhuva'ea rehe cavalo arimove'ga gwereco ikwatijara o'uva rehe no. Ikwatijara e'i garera pe. Garera ko Vvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga nduvihavuhuhetea.

Garera ko Vvyakotyve'ga pojykhara'ga pojykharetea.

¹⁷Kiro ji Tupana'gapyrive'ga repiagi vyagipeve'ga. O'ā ġa kwara arimo. Hahyahi ganhi'ġa ga erame ipepove'ga pe nhaporemō – kiroki oveve yvatea gwyrimo. Jupe ġa ei:

—Pejihe'ae'a ti pejigwovo vyva koty onhimono'ono'oga Tupana'ga remimboavujikweri pe i'ġwovo ipopoakaheteve'ga remimboavujikweri pe. He'yjuhuva'ea ga omboavujikwe, ei ġa. ¹⁸Penhimono'ono'ō ti ti'u ti ġanda'oa javo vvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga nda'oa soldados'ga nduvihavuhu'ga nda'oa no ipopoakaheteve'ga nda'oa no cavalos ra'oa no cavalos arimove'ga nda'oa no. Penhimono'ō ti ti'u ti ġanda'oa nhaporemō javo – kiroki ġa oporavyky ojive jate ipiro'yve'ga, kiroki ipiro'ye'yve'ga ġa ġa mboporavykyuka ġa mbopohirukare'yma ojihugwi. Pe'u ti okoteheve'ga nda'oa ġanduvihavuhu'ga nda'oa no, ei Tupana'gapyrive'ga ipepove'ga pe.

¹⁹Kiro ji hepiagi yhyapypeva'ea vvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga no ġasoldados'ga no. Otavuka pota ġa ġa pe – kiroki ġa oapy cavalo arimo tiġuhūva'ea arimo. Ojatyka ġa ua xatavuka ti ġa pe gasoldados'ga pe no javo.

²⁰Kiro cavalo'arimove'ga yhyapypeva'ea pyhygi imomboata tata pype. Opyhy ġa Tupana'ga nhi'ġaatyviva'ea mombe'uhara'ga no ġa momboata tata pype. Ojikwe Tupana'ga nhi'ġaatyviva'ea mombe'uhara'ga oapo ahemonhimomby'ava'ea yhyapypeva'ea rovai pyteri pe. Gwemimonhimomby'ava'ea pyvō ġa omoandyandi ġa a'ero – kiroki ġa okwatijaruka yhyapypeva'ea apoa ojihe, kiroki ġa embohete yhyapypeva'ea ra'angava no.

Kiro cavalo'arimove'ga ga pyhygi ga momboa tata pype ga rekojirame. Yhyapypeva'ea ga ipyhygi imombooa tata pype no hekojirame. Tata ko hehanhuhüva'ea ypihua'java'ea. Gwereco enxofre ipype no. Hakuvahi enxofre okairame tata pype.

²¹ Kiro cavalo'arimove'ga yhyapypeva'eareheve'ga jukai. Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'uhara'gareheve'ga ga jukai no. Huvihavuhu'ga soldados'ga ndeheve ga ga jukapavi. Oapoa pyvõ haimbejovaiva'ea pyvõ – kiroki haimbejovaiva'ea ohë gajurua rupi – a'ea pyvõ ga ga jukai.

Kiro ipepova'ea nhaporemõ heve'ngaro i'gwovo ganda'oa.

20

Os mil anos

¹ Kiro ji Tupana'gapyryve'ga repiagi ga jyvame yvaga hugwi. Gwereco ga chave tape'a ji vvykwara ruvihavuhua rovapytymbava javo. Paivouhu oho vvykwara ruvihavuhua. Gwereco ga itanhuramuhüa hehanhuhüheve'ea opo pe. ² Kiro ga tejuhua'javuhuva'ea pyhygi. Tejuhua'javuhuva'ea ko mboja'jave'ga ymyahüve'ga. Mboja'jave'ga rera ko Diabo ite'varuhuva'ea ruvihavuhu'ga anha'ga ruvihavuhu'ga. Mboja'jave'ga rera ko Satanás no. Tupana'gapyryve'ga opyhy tejuhua'javuhuva'ea ikwa itanhuramuhüa pyvõ tohoyme ti tejuhua'javuhuva'ea mil anos rupi javo.

³ Kiro ga tejuhua'javuhuva'ea mombori vvykwara ruvihavuhua pype. Vvykwara ruvihavuhua ga hovapytymi chave pyvõ a'ero ikwatija ino'ga hehe tohema'javyme ti tejuhua'javuhuva'ea javo.

—Tohoa'javyme ti akõja vvyakotyve'ga gwyrivepe'ga moandyandyja'jave'yma kiro, ei ga. Mil anos kwavirë ti ji tamohë tejuhua'javuhuva'ea jugwi nehë, ei ga. Ohemirë ti topytaahi'vi vyva koty nehë, ei Tupana'gapyryve'ga.

⁴ Kiro ji ganduvihava'ga ndepiagi ga apygame oapykava rehe. Tupana'ga ga mboapygukari hehe toko ti ga ganduvihavamo javo. Ikwahava omõdo'a ei ga:

—Timoirü ti Tupana'ga ga erame vvyakotyve'ga pe, ei ga oapygame. Xa'e ti okote'varuhuve'ga pe: “Peko te'varuhu pe.” Pyyryve'ga pe ti xa'e: “Pepyry pe.” Nahã ti timoirü Tupana'ga, ei ga.

Kiro ji ahemanoagwera ra'uva repiagi jukapyra ra'uva. He'yjuhu ahemanoagwera ra'uva. Nahã ko ahe rekoji vyva koty omanoe'ymame: Ahe omombe'umbe'u Jesus'ga Tupana'ga nhi'iga no. Nombõhetei ahe yhyapypeva'ea. Nombõhetei ahe yhyapypeva'ea ra'angava no. Ndokwatijarukari ahe yhyapypeva'ea apõa gwetovapya rehe. Ndokwatijarukari ahe a'ea opõa rehe no. Nahã ahe rekõkatui. Ahe Jesus'ga mombe'urame ahearõ'e'ÿve'ga aheaka'ga mombõri ahe jukavo a'ero. Aerë ahe kwerava'javi. Kiro ahe rekoji huvihavamo Cristo'ga pavëi mil anos rupi. ⁵ A'ea ko jypya ahembogwerahava. Ojipeva'ea ndokwerava'javi ve. Mil anos kwavirë ahe nhaporemõ ahe kwerava'javi. ⁶ Tupana'ga remimõ'eharamõ tuhë ga oko – kiroki ga okwerava'ja jypya rupi ahembogwerava'jahava rupi. Pyyry hete hete ga pe no. Nomanõa'javi ti ga nehë. Nurã ga nomanõi ahemanoa'jahava rupi. Ikwava'ehavamo ga ndekõi ikwava'ega Tupana'ga pe Cristo'ga pe no. Ojipe'ga nduvihavamo ga ndekõi Cristo'ga pavëi mil anos rupi.

Tupana'ga omõmbi Satanás'ga popõakara

⁷ Mil anos kwavirë tejuhua'javuhuva'ea kwaharahava Satanás'ga kwaharahava. A'ero Satanás'ga hemi vvykwaruhua ruvihavuhua hugwi.

⁸ Kiro ga hõi a'ero vvyakotyve'ga gwyrivepe'ga moandyandyita. Tyapya koty ga hõi nhimbya koty no kwara pora koty no kwara kia koty no. Pea pe nhaporemõ ga hõi ga moandyandyita Gogue pe Magogue pe no. Nahã ga ga mbojatykã totavuka ti ga javo. He'yjuhu hete ranuhü ga. He'yjuhu y'ytiga hay'uhuva'ea ypihua ruvihava rembeyryrypeva'ea. Na jitehe he'yjuhu hete ranuhü ga ojatykaramõ – kiroki ga gwendu katu Satanás'ga nhi'iga otavukapõta.

⁹ Ohyghã ga vyva rehe onhimõngyavo. Onhatimatimana ga ho'ghãhoi upa Tupana'ga remimõ'ehara'ga nduhava pyri cidade pyri – kiroki cidade Tupana'ga remiarõhetea. Emo tata ijyvi Tupana'ga hugwi ua yvaga hugwi ovahema vyva koty vvyakotyve'ga gwyrivepe'ga moka'nhyma. ¹⁰ Diabo'ga ko gamõandyiyihara'ga Satanás'ga. Kiro gamõmbõra tata pype ypihua'java'ea pype. Gwereco enxofre ipype no. Hakuvahi enxofre a'ero. Tata pype yhyapypeva'ea oko jipe Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'uhara'ga pavëi. Hahy hete ti jupe ga pe no Diabo'ga pe no arimo ppytunimo no avuirama nehë.

Tupana'ga e'i ahe ve peko te'varuhu pe javo

¹¹ Kiro ji hepiagi ojipea huvihavuhuhete'ga apykava. Huvihavuhu hete ga'apykava tighūva'ea. Hehe ji ga repiagi ga'apykavareheve'ga, ga apygame oina okovo huvihavuhuhetero. Ga hugwi vyva ka'nhymi yvaga pavēi. Ndatekwava'javi a'ero vyva rehe yvaga rehe no.

¹²⁻¹³ Kiro ji omanove'ga ndepiagi ga amame Tupana'ga rovai pyteri pe. Ga ko okoteheve'ga aheruvihava'ga no. Ypiahua ruvihava hugwi ga ēi ua. Omanoa hugwi ga ēi ua. Omanove'ga gwyrā hugwi ga ēi ua. Nahanahā omanove'ga nduri o'ama Tupana'ga rovai pyteri pe.

Kiro Tupana'ga ipe'ai livros. Ojipea livro ga ipe'ai no. A'ea pype ga okwatijaripe gāndera tuhu ti ga ji pyri upa okovo avuirama nehē javo – kiroki ga ojiko ga rehe.

Kiro livros ga imonhi'igi – kiroki akoja ga ope'a ppy. A'ea pype ga okwatijaripe omanove'ga ndeaporoḡita nanani. Kiro ga imonhi'igi ikwahava'java gādekote'varuhua. Nurā ga ei ga pe ga amame gwovai pyteri pe:

—Nahanahā pe ndekote'varuhui, ei ga.

Inainani ga ei omanove'ga pe.

¹⁴ Kiro ga imombori ahemanoa tata pype ypiahua'java'ea pype. Omanove'ga gwyrā ko ga imombori no tata pype ypiahua'java'ea pype. Ypiahua'java'ea ko tata. Ahemondoa ipype ko ahemanoa'java.

¹⁵ Kiro ga imonhi'igi ojipea livro – kiroki akoja pype ga okwatijaripe gāndera tuhu ti ga ji pyri javo. Omonhi'ī ga a'ea. Omanove'ga ndera rekoe'yname ipype ga ga mombori tata pype ypiahua'java'ea pype.

21

Cidadepyahua Jerusalémpyahua

¹ Kiro ji hepiagi yvagapyahua vvyapyahua no. A'ereki yvagaymyana opa vvyaymyana pavēi. Ahana'ja ypiahua ruvihava vyva koty.

² Kiro ji hepiagi cidadepyryva Jerusalémpyahua rurame Tupana'ga hugwi ohema yvaga hugwi ua. Omboavujikwe jipe ga cidadepyryva imbokatuavo. A'ero cidade oko kunhangwerahēa ja ga hēa mboavujikwerame tahembireko hēa ga pavēi kiro javo.

³ Kiro ji yvagipeve'ga renduvi. Hahyahi ganhi'īga ga erame yvaga hugwi:

—Kiro Tupana'ga ronga oko vvyakotyve'ga pyteri pe, ei ga. Kiro ti Tupana'ga ruvi ga pyri nehē. Kiro ti vvyakotyve'ga oko gagwyrripeva'ero gareheva'ero nehē. Ga tuhē ti oko ga pyri nehē okovo gānduvihavuhuhetero nehē, ei ga. ⁴ Tupana'ga ti ihypavi gādeahya gādeakwara hugwi nehē tapejehe'oa'javi ti javo, ei ga. Nomanoa'javi ti ga nehē. Ndokovevuhua'javi ti ga nehē. Ndojehe'oa'javi ti ga nehē, ei ga. Ndahahya'javi ti ga pe nehē. A'ereki jypyva'ea apoa opa yvagaymyana apoa vvyaymyana apoa, ei ga yvaga hugwi.

⁵ Kiroki ga oapy oapykavuhua rehe yvagi pe okovo aheruvihavuhuhetero – gaha ei:

—Kiro ji japai ipyahuva'ea nhaporemō, ei ga.

Ji ve ga ei:

—Ekwatija ti. A'ereki ji'ea ko a'itituhēva'ea. Ppyrā ahe heroviari a'ero, ei ga ji ve.

A'ero ga ei:

⁶ —Momina jiporavykya ko, ei ga ji ve. A'apo pa ji ko. Ji ppy ko ako jipe jahykavamo Alfa. Mbapavamo ji ako jahykavamo Ōmega, ei ga. Amongo ti ji ga jijipyri avuirama nehē – kiroki ga oko pota ji pyri ojikoga ji rehe. Gamongoagwama pe ji ei: Auka ji ga pe yhyppyryva ahemongohava. Tomondoyme ti ga ikwepykava ji ve nehē, ei ga.

⁷ —Kiroki ga gwendu katu Tupana'ga nhi'īga onhimomiranama jipi – ga pe ti ga imombrypavukari nehē. Ako ti ji gānduvihavuhuhetero nehē. Oko ti ga jira'yramo nehē, ei ga.

⁸ —Ojipe'ga ti oho tata pype nehē –

kiroki ga okyhyji ite'varuhuve'ga hugwi okoe'yma nhinhi'īga rupi tombuhuryme ti ga hahya nhande ve javo.

Ojipe'ga ti oho tata pype nehē no

ojikoge'yve'ga ji rehe,

okote'varuhuve'ga,

iporujukahara'ga,

ndoakwahavive'ga – kiroki ga gwereko gwembireko'garūive'ga.

Ojipe'ga ti oho tata pype nehē no

ipajive'ga,

aherembiapopyra mboheteve'ga,

i'mbeve'ga nhaporemō.

Ga nhaporemō ti oho tata pype ypihua'java'ea pype upa nehē, ei ga. Gwerekō enxofre ipype nehē no. Hakuvahi ti enxofre okairame tata pype nehē. Ahemondoa ipype ko ahemanoa'java, ei ga.

⁹ Kiro Tupana'gapyrive'ga ruri ji pyri seteve'ga nde'yja'ga – kiroki seteve'ga gwerekō nhaetingy'a'java'ea tynahēva'ea seteve'ea heka'voga karugwara mbapavava'ea jugwi. Gande'yja'ga ruri ji pyri onhi'iga ji ve.

—Herejo ji rupi. Kiro ti ji hēa repiukari nde ve cordeiro'jave'ga rembirekohēa. Hēa ti hembireko ga pavēi nehē, ei ga.

¹⁰ Kiro ga ji rerohoi Tupana'ga ra'uva ji pojykataturame. Vyvytyruhua rehe hehanhuhūva'ea rehe ga ji rerohoi. Paivouhu ihoi yvate vyvytyruhua. Ji amame vyvytyruhua rehe ga hepiukari ji ve cidade ruvihava Jerusalēmpyryva. A'ero ji hepiagi cidade ihemame yvaga hugwi ijyva ua Tupana'ga hugwi. ¹¹ Hendy'jandy'ja cidade herekovo gwaramo Tupana'ga rendy'java gakatua. Hendy'jandy'ja cidade itakatuhetea ja jaspe'java'ea cristal'java'ea ipyhava'ea. He'yjuhu hete itambere'ia itakatuhetea rehe. Nanongara ja cidade hendy'ja.

¹² Hehanhuhū cidade rokairungava. Yvovouhu no hokairungava. A'ereki paivouhu hokairungava pukuhua oho yvate. Cidade gwerekō portas. Doze ko cidade herekoi portas. Portas pyri ga naganani opyta dozeve'ga Tupana'gapyrive'ga. Portas nanani gwerekō aherakwepohara'ga ndera ojihe. Israelva'ea ra'yrava'ea rakykwepohara'ga ndera ko ahera'yrava'ea rera. Doze ko gandra a'ero. ¹³ Kwara pora koty cidade gwerekō três portas. Nhimbya koty cidade gwerekō três portas. Tyapyra koty cidade gwerekō três portas. Kwara kia koty cidade gwerekō três portas.

¹⁴ Cidade rokairungava oko dozeva'ea rehe hokairungava pyhykava rehe itauhua apopyra rehe. Hokairungava pyhykava rehe nhaporemō oko ikwatijara. Ikwatijara e'i dozeve'ga ndera pe cordeiro'jave'ga moirūhara'ga ndera pe. Gandra nanani oko hokairungava pyhykava rehe.

¹⁵ Kiroki ga onhi'i ji ve – gaha gwerekō ta'akwarete'ia ouro apopyra a'ea pyvō ti ji taha'ā ikwahava ipukuhua javo cidade pukuhua portas pukuhua no cidade rokairungava pukuhua no.

¹⁶ Ojo'jajo'jaime cidade rova pukuhua kwara pora koty nhimbya koty pavēi tyapyra koty pavēi kwara kia koty pavēi. Cidade rova pukuhua ga ha'āha'aği ta'akwarete'ia pyvō nha'angava pyvō. Paivouhu ihoi ojipejiva'ea pukuhua cidade rova pukuhua ogwovo dois mil e duzentos quilômetros. Cidade yvovouhua pukuhua oko cidade rova pukuhua ja. A'ereki paivouhu oho cidade yvateuhu no ogwovo yvovouhuro dois mil e duzentos quilômetros no.

¹⁷ Cidade rokairungava nhamuhūa ga ha'āha'aği. Nhamuhūa pukuhua ko sessenta e quatro metros.

Nahā Tupana'gapyrive'ga ha'āha'aği. Ojo'ja nha'angava Tupana'gapyrive'ga apoa vvyakotyve'ga apoa pavēi.

¹⁸ Cidade rokairungava ko itakatua apopyra jaspe apopyra. Cidade ko ouropyryva nhaporemō japopyra – kiroki ouro nomombaraviva'ea. Nurā ouro oko vidro ja – kiroki vidro nomombaraviva'ea. Nurā ji hepiagi ouro vyvtera pype. ¹⁹⁻²⁰ Cidade rokairungava oko hokairungava pyhykava rehe ita apopyra rehe dozeva'ea rehe. Hokairungava pyhykava mbojigwahava ko itakatuheteparavuhua. He'yjuhu hete itambere'ia itakatuhetea rehe. Hokairungava pyhykava nanani oko itakatuhetea. A'ea ko nahā:

Ojipea ko jaspe.

Ojipea ko safira.

Ojipea ko ágata.

Ojipea ko esmeralda.

Ojipea ko sardônio.

Ojipea ko sárdio.

Ojipea ko crisólito.

Ojipea ko berilo.

Ojipea ko topázio.

Ojipea ko crisópraso.

Ojipea ko jacinto.

Ojipea ko ametista.

A'ea nhaporemō ko itakatuhetea rera – kiroki itakatuhetea oko hokairungava pyhykava.

²¹ Doze ko cidade herekoi portas. Portas oko pérolas. Doze portas ko doze pérolas a'ero. Pehea cidadepeva'ea ko ouropyryva nhaporemō japopyra – kiroki ouro nomombaraviva'ea. Nurā ouro oko vidro ja – kiroki vidro nomombaraviva'ea. Nurā ji hepiagi ouro vyvtera pype.

²² Ji ndahepiagi ġajatykahavuhua Tupana'ga mboheteheva cidade pe. Ndogwerekoi reki. A'ereki Tupana'ga ipopoakaheteve'ga vvyakotyve'ga nduvihavuhete'ga ġahoheve'ga – ġaha tuhê opyta upa ġa pyri cidade pe cordeiro'jave'ga pavêi. Nurã ndatekwawa'javi cidadepeve'ga hoa rehe ojatykahavuhua pype. A'ereki ġa ġa mbohete gwekohai pe nhaporemoo cidade pe.

²³ Ndatekwawa'javi kwara rendya rehe cidade pe. Ndatekwawa'javi jahya rendya rehe cidade pe no. A'ereki Tupana'ga hendy'jandy'ja imbokojahupava. Cordeiro'jave'ga ko cidade ryapehavamo. ²⁴ Vvyakotyve'ga gwyrivepe'ga ti hepiakatui okovo kojahuro ġwaramo. Vvyakotyve'ga nduvihavuhua'ga nduri cidade pe nehê Tupana'ga mboheteavo heruerua oapoakatukatua cidade pype nehê.

²⁵ Tupana'ga ti nohovapytymukari tuhê cidade portas nehê. A'ereki nane'ymi arimo pevo. Naypytuni ti cidade pe nehê.

²⁶ Vvyakotyve'ga nduvihava'ga nduri nehê Tupana'ga mboheteavo nehê heruerua oapoakatukatua cidade pype.

²⁷ Nduri tuhê ti cidade pype ndapyryvive'ga okote'varuhuve'ga pavêi i'mbeve'ga pavêi. Ojipe'ga Tupana'ga gwereko ġandera livro pype. Ġahã ti uhu cidade pype nehê. Livro ko cordeiro'jave'ga apoa. A'ea pype Tupana'ga okwatijaripe ġandera tuhu ti ġa ji pyri upa okovo avuirama nehê javo – kiroki ġa ojiko ġa rehe.

22

Paranauhûa ko ahemongohava

¹ Kiro Tupana'gapyrive'ga vvagipeve'ga hepiukari ji ve paranauhûapyryva ahemongohava. Ikatu hete vidro ja. Typy katu hete ko paranauhûa. Ahepia hete ji pyya a'ero. Ohê paranauhûa Tupana'ga apykavuhua hugwi. Perope cordeiro'jave'ga oapy Tupana'ga pyri oina. Ga oko aheruvihavuhetero oapyga.

² Pehea pyteri pe i'ami cidade pe yva ahemongohava. Yva o'ã paranauhûa rembeyyrimo no kokoty rovai kikoty rovai no. Dozeva'ea ojoparavuhuva'ea ko yva'ia yva rehe. A'ereki mês nanani ko ipotyramo ojipea yva'ia. Yva rohova ko vvyakotyve'ga gwyrivepe'ga pohaġa ohoheteavo jupe. ³ Pevova'ea pe nhaporemoo pevove'ga pe nhaporemoo po ti Tupana'ga nde'i nehê: "Ite'varuhu po ti nde ve nehê." A'ea rûi po ti ġa ei nehê.

Cidade pe ti Tupana'ga reki oapyga oapykavuhua rehe okovo ġanduvihavuhetero cordeiro'jave'ga pavêi nehê. Ġanhi'ġa rupi ti Tupana'gareheve'ga ndekoi ga mboheteavo nehê. ⁴ Tupana'ga rova ti ġa hepiagi nehê. Gwetovapya rehe ti ġa gwereko garera nehê. ⁵ Naypytuni ti cidade pe nehê. Ndatekwawa'javi ti lamparina rehe nehê. Ndatekwawa'javi ti kwara rehe nehê no. A'ereki Tupana'ga ġanduvihavuhete'ga ombokojahu ġa pe. Vvyakotyve'ga nduvihavamo ti ġa ndekoi avuirama nehê.

⁶ Kiro Tupana'gapyrive'ga ei ji ve:

—A'ea nhaporemoo ko a'tituhêva'ea. Pyry hete ahe heroviari a'ea a'ero. Tupana'ga oko onhi'ġa mombe'uhara'ga pojykaharetero pyryve'ga pojykaharetero. Ġaha e'i ojipyryve'ga pe ga mondovo: "Eho ti imombe'gwovo aere'iva'ea jireheve'ga pe ikwahavuka ġa pe nahã ti nehê javo," ei Tupana'ga, ei Tupana'gapyrive'ga ji ve.

Nambegwei ti Jesus'ga rura'javi nehê

⁷ —Pehendu ti! Nambegwei ti ji rura'javi nehê, ei Jesus'ga. Pyry hete ġa pe – kiroki ġa ġwendu katu nhirembikwatijarukara Joã'o'ga pe aere'iva'ea mombe'uhava, ei Jesus'ga.

⁸ —Jihi Joã'oramo ahepia tuhê Tupana'gapyrive'ga rembiepiukara. Ji ahendu garemimombe'ua no. Henduvame hepiagi ji nhinoġi Tupana'gapyrive'ga pya pyri tambohete ti ji ġa javo – kiroki ġa gwepiuka ji ve aere'iva'ea.

⁹ A'ero ġa ei ji ve:

—Terenhinoġi ji pyri ji mboheteavo. Tupana'ga ti embohete! ei ġa. Ji ko Tupana'gapyrive'ga reki jitekovo ġanhi'ġa rupi nde ja. Ji ko neirû'ġa ja no Tupana'ga nhi'ġa mombe'uhara'ga ja. Ji ko ġa ja no – kiroki ġa ojiko Jesus'ga rehe okovo garemibikwatijarukara rupi – kiroki garemibikwatijarukara omombe'u aere'iva'ea. Nurã ji rûi ti embohete. Tupana'ga ti embohete! ei Tupana'gapyrive'ga ji ve.

¹⁰ —Teremimi garemibikwatijarukara nde ve! ei ġa. Tokwaha pa ti ġa aere'iva'ea nehê. Nambegwei ti nahã nehê, ei ġa. ¹¹ Kiroki ġa oko te'varuhu aġwamo – ġa ti toko te'varuhu avuirama nehê. Kiroki ġa tiruahû aġwamo – ġa ti toko tiruahû avuirama nehê. Kiroki ġa oko katu aġwamo – ġa ti toko katu avuirama nehê. Kiroki ġa pyry aġwamo – ġa ti toko pyry avuirama nehê, ei Tupana'gapyrive'ga.

¹² —Pehendu ti! Nambegwei ti ji rura'javi nehê, ei Jesus'ga. Vvyakotyve'ga ndeaporoġita ġandetakwa ja ji ikwahavipei. Nurã ti ji imondoi ġa pe ġandeaporoġita kwepykava ġandetakwa ja nehê, ei Jesus'ga.

¹³ —Ji ppy ko ako jipe jahykavamo Alfa. Mbapavamo ji ako jahykavamo Ômega. Jpyva'ero ji ako jipe. Mbapavava'ero ji ako, ei Jesus'ga.

¹⁴ —Pyry hete ga pe – kiroki ga Tupana'ga nhi'ipo'ru okote'varuhua momboruka. Nahã ti Tupana'ga ei ga pe a'ero nehê: “Pe'u ti yva hugwi ahemongohava hugwi. Pejo ti cidade pype no pekiavo portas rupi,” e'i ti Tupana'ga nehê, ei Jesus'ga.

¹⁵ —Ojipe'ga ki a'e te nduri ipype. Tokiyme ti ga ipype okote'varuhuheteve'ga, ipajive'ga, ndoakwahavive'ga – kiroki ga gwereko gwembireko'garũive'ga, iporojukahara'ga, ganembiapopyra mboheteve'ga, i'mbeve'ga, ojipe'ga no – kiroki ga i'mbe pota jipi. Nanon-gara'ga nhaporemo ti ndoki tuhê cidade pype nehê, ei Jesus'ga.

¹⁶ —Jihi ko Jesus, ei ga. Jihi amondo jijipyrive'ga pe pyri tomombe'u ti ga nhinhi'iga ga pe javo. A'ero ti pemombe'u garemimombe'ua ojipe'ga pe – kiroki ga ojatyka Tupana'ga mboheteavo hendukatavo ganhi'iga. Daviva'ea ko nhiremboopya. Ji ko Daviva'ea rakykwepoharamo no. Ji ko jaytata'iuhua ja – kiroki hendy'jandy'ja ko'ema koty, ei Jesus'ga.

¹⁷ Kiro Tupana'ga ra'uva i'ei cordeiro'jave'ga rembirekoruamahêa pavêi:

—Herejo! e'i gara'uva hêa pavêi.

Gahã – kiroki ga gwendu Jesus'ga rembikwatijarukara – ga ti te'i nehê no: “Herejo!”

Gahã – kiroki ga ojiko pota Tupana'ga rehe imomborukapota okote'varuhua – ga ti tuhu upa avuirama Tupana'ga pyri nehê i'gwovo yhya ahemongohava nehê. Gay'ua pe ji ei gajikoga Tupana'ga rehe.

Gahã – kiroki ga uhu pota upa avuirama Tupana'ga pyri – ga ti tuhu ojikoga ga rehe nehê i'gwovo yhya ahemongohava ikwepyge'yma nehê.

¹⁸ Joãoramo ji ei ga momoranduva – kiroki ga gwendu Jesus'ga rembikwatijarukara aere'iva'ea mombe'uhava. Ga pe ji ei ga imombe'urame ojipe'ga pe Jesus'ga rembikwatijarukara. Po ga hajiheva'ea mombe'ui a'ea ko Jesus'ga rembikwatijarukara javo no, a'ero ti Tupana'ga imondoi hahya ga pe nehê – kiroki hahya Jesus'ga omombe'uuka gwembikwatijarukara pype. ¹⁹ Po ga nomombe'upavi Jesus'ga rembikwatijarukara ga imombe'urame ojipe'ga pe garemikwatijarukara, a'ero ti Tupana'ga ndo'uukari ga pe yva hugwi ahemongohava hugwi nehê. Ga nombuhurukari ga cidadepyrva pype nehê no. Nahã ti ga nomombyryvi ga pe imbuhure'yma ga pe pyryva'ea. Pyryva'ea Jesus'ga omombe'u ikwatijarukarame ji ve. A'ea ti Tupana'ga nombuhuri ga pe nehê.

²⁰ Kiroki ga e'i a'ea pe nhaporemo: “A'iti a tuhê!” – gaha e'i no:

—Nambegwei ti ji rura'javi nehê. Na tuhê ti, ei ga.

Kwa. Na tuhê a'ero! a'e ji. Amém! Herejo, Jesus, nhandepojkaharetero, a'e ji.

²¹ Tomombyry ti ga pe me nhaporemo Jesus Cristo'ga nhandepojkaharete'ga, a'e ji.